

CLAVDII GALENI

3

4

hko

BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE • FIRENZE •

ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ

Α Π Α Ν Τ Α.

CLAVDII GALENI

OPERA OMNIA.

EDITIONEM CVRAVIT

D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN

PROFESSOR, PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLICVS
ORDINARIVS ETC.

T O M V S V.

LIPSIÆ

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII

1 8 2 3.

MEDICORVM GRAECORVM
O P E R A
Q V A E E X S T A N T.

EDITIONEM CVRAVIT
D. CAROLVS GOTTLOB KÜHN

PROFESSOR PHYSIOLOGIAE ET PATHOLOGIAE IN
LITERARVM VNIVERSITATE LIPSIENSI PVBLICVS
ORDINARIVS ETC.

VOLVMEN V.

CONTINENS

CLAVDII GALENI T. V.

LIPSIAE

PROSTAT IN OFFICINA LIBRARIA CAR. CNOBLOCHII

1 8 2 3.

1

2

3

CONTENTA TOMI V.

De cognoscendis curandisque animi	
morbis	1 — 57.
De cujuslibet animi peccat. dignot. at-	
que medela	58 — 103.
De atra bile	104 — 148.

<u>De usu pulsuum</u>	✓	+	149—210.
<u>De Hippocrat. et Platonis decretis</u>			
libri IX.	-	-	211—805.
<u>Utrum medicinae, an gymnast. hy-</u>			
giene?	-	-	806—898.
<u>De parvae pilae exercitio</u>	-		899—910.
<u>De venereis</u>	-	-	911—914.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΑΣΤΟΤ
ΨΥΧΗ ΙΔΙΩΝ ΠΑΘΩΝ.

Ed. Chart. to. VI. [p. 519.]

Ed. Bas. to. I. (p. 352.)

Κεφ. α'. Ἐπειδὴ καὶ δι' ὑπομνημάτων ἔχειν βούλει,
ἃ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀπεκρινάμεν, ἣν ἐνέσκησα πρὸς ἡμᾶς
ὑπὲρ τοῦ γραφέντος Ἀντωνίου τῷ Ἐπικουρείῳ βιβλίου περὶ
τῆς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις πάθεσιν ἐφεδρείας, ἥδη πράξω τοῦτο,
καὶ τήνδε τίθεμαι τὴν ἀρχήν. ἄριστον μὲν ἦν αὐτὸν τὸν
Ἀντώνιον εἰρηκέναι σαφῶς, τί ποτε βούλεται σημαίνειν ἐκ τοῦ
τῆς ἐφεδρείας ὀνόματος. ὥς δ' ἂν τις ἐξ ὧν λέγει κατὰ τὸ

GALENI DE PROPRIORVM ANIMI CVIVS-
QVE AFFECTVVM DIGNOTIONE ET
CVRATIONE.

Cap. I. Quandoquidem per commentarios habere
vis ea, quae ad quaestionem respondi, quam apud me
constitueram super scripto ab Antonio Epicureo libro
de praesidio adversus proprios affectus, jam hoc aggredi-
diar, hocque duco exordium. Optimum sane erat ipsum
Antonium, quid hoc nomine praesidii significare velit,
manifeste explicasse. Ut autem aliquis de quibus in libro

GALENUS TOM. V.

A

Ed. Chart. VI. [519.]

Ed. Bas. I. (352.)

βιβλίον εικάσειεν, ἥτοι τὴν παραφυλακὴν ἢ τὴν διάγνω-
σιν δοκεῖ μοι δηλοῦν, ἢ καὶ πρὸς τούτοις τὴν ἐπαγό-
ρωσιν. ἔφαινετο δ' ὥς οἶσθα, καὶ ἀσαφῶς ἐρμηνεύων τὰ
πολλὰ τῶν εἰρημένων, ὥς εἰκασαὶ μᾶλλον ἔστιν ἢ τοῦσαι
σαφῶς. ἐνίοτε μὲν γὰρ δόξει προτρέπειν ἡμῶς ἐννοεῖν, ὅτι
καὶ αὐτοὶ πολλὰ παραπλησίως τοῖς ἄλλοις ἀμαρτάνομεν·
ἐνίοτε δ' ὅπως ἂν τις ἕκαστον ὧν ἀμαρτάνει διαγινώσκῃ,
καὶ πρὸς τούτοις αὐτῇς, ὅπως ἂν τις ἑαυτὸν ἀπάγῃ τῶν
ἀμαρτανομένων, ὃ δοκεῖ μοι τοῦ λόγου παντὸς εἶναι σκο-
πός. ἕκαστον γὰρ τῶν προειρημένων ἄχρηστόν ἐστι καὶ
περιττόν, εἰ μὴ πρὸς τοῦτον ἀναγέροιο, διορθοῦν δὲ χρὴ
αὐτὸν ἐν τοῖς μάλιστα παθήμασι τῶν ἀμαρτημάτων. ἐνίοτε
μὲν γὰρ ὥς περὶ μόνων τῶν παθῶν αὐτοῦ ὁ λόγος γίνεται,
πολλάκις δὲ ὥς περὶ τῶν ἀμαρτημάτων, ἔστι δ' ὅτε περὶ
ἀμφοτέρων διαλέγεσθαι σοι δόξει. ἐγὼ δ' αὐτὸ τοῦτο προ-
ῶτον, ὥς οἶσθα, προδιώρισα, τὰ μὲν ἀμαρτήματα κατὰ πνευ-
δῆ δόξαν εἰπὼν γίνεσθαι, τὸ δὲ πάθος κατὰ τιμὰ ἄλογον

differit, conjecturam fecerit, vel observationem, vel
dignotionem, vel emendationem denique mihi significare
videtur. At eorum quae dixit multa, ut nosse, obscure
adeo interpretatur, ut conicere facilius quam aperte ea
cognoscere liceat. Interdum namque hortari nos videbi-
tur, ut, quod et ipsi plerumque perinde ac alii erramus,
consideremus, interdum autem, qua ratione quis singula,
quae delinquit, agnoscat, ad haec rursus, quo pacto quis
seipsum ab erratis abducatur, qui totius orationis scopus
mihi esse videtur. Nam unumquodque eorum, quae prius
dicta sunt, nisi eo referatur, inutile est et supervaca-
neum, quippe in praecipuis errorum affectibus erigere
seipsum ac emendare convenit. Etenim nonnunquam
quasi de solis affectibus ipsius oratio est; plerumque vero
tanquam de erroribus; quandoque etiam de utrisque tibi
disputare videbitur. Ego vero idipsum primum, ut nosse,
prius distinxī, quum errores ex opinione falsa, affectum
ex bruta quadam, quae nobis inest, facultate rationi re-

Ed. Chart. VI. [519. 520.]

Ed. Bas. I. (352.)

ἐν ἡμῖν δύναμιν [520] ἀπειθοῦσαν τῷ λόγῳ· κοινῇ δ' ἀμφοτέρω κατὰ γενικώτερον σημαζόμενον ἀμαρτήματα κεκλήσθω. λέγω μὲν οὖν ἀμαρτάνειν καὶ τὸν ἀκολασταίνοντα, καὶ τὸν θυμῷ τι πράττοντα, καὶ τὸν διαβολῇ πιστεύοντα. γέγραπται μὲν οὖν καὶ Χρυσίππῳ καὶ ἄλλοις πολλοῖς τῶν φιλοσόφων θεραπευτικὰ συγγράμματα τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, εἴρηται δὲ καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, καὶ πρὸ τούτων ὑπὸ Πλάτωνος. καὶ ἦν μὲν βέλτιον ἐξ ἐκείνων μαρτάνειν αὐτὰ, ὥσπερ καὶ γὰρ. τὰ δ' οὖν κεφάλαια διὰ τοῦ πρώτου λόγου τοῦδε διὰ συντόμου, ἐπειδὴ κελεύεις, διήξω σοὶ πάντα, καθ' ἣν ἡδὴ τάξιν ἤκουσας, ὅτ' ἐπύθου περὶ τοῦ γεγραμμένου τῷ Ἀντωνίῳ βιβλίου.

Κεφ. β'. Ὅτι μὲν εἰκός ἐστιν ἀμαρτάνειν, εἰ καὶ μὴ δοκοῖμεν αὐτοὶ σφάλλῃσθαι τι, πάρεστιν ἐκ τῶνδε τῶν λόγων, λογίσασθαι. πάντας ἀνθρώπους ὁρῶμεν ἑαυτοὺς ὑπολαμβάνοντας ἥτοι γε ἀμαρτήτους εἶναι παντάπασιν ἢ ὀλίγα καὶ σμικρὰ διὰ λόγου σφάλλῃσθαι, καὶ τοῦτο

pugnante proficisci dicerem; communiter autem ambo generaliori significato vocatos esse errores. Itaque tum eum, qui intemperanter vivit, tum qui iracundia quid agit, tum qui calumniae fidem adhibet, errare aut peccare dico. Quare Chrysippus et philosophorum plerique alii libros de curandis animi affectibus conscripserunt. Quinetiam ab Aristotele eiusque sectatoribus, atque ante hos a Platone eadem dicta sunt. Ac certe ex illis ipsa discere, quemadmodum et ego didici, longe praestiterat. Itaque primo hoc libro capita, quoniam ita jubes, compendiose tibi recensere omnia, quo jam ordine audivisti, quum de edito Antonii commentario percontareris.

Cap. II. Quod equidem errare nos sit vero simile, etiam si nequaquam aberrare ipsi putemus, ex hisce verbis promptum est colligere. Videmus omnes homines existimare, sese vel ab erroribus omnino esse immunes, vel parum et modice per rationem falli, idque his potius

Ed. Chart. VI. [520.]

Ed. Baf. I. (352.)

μάλιστα πεπονθότας, οὓς ἄλλοι πλεῖστα νομίζουσιν ἀμαρτάνειν. ἐγὼ οὖν, εἰ καὶ τις ἐτέρου, καὶ τοῦδε παμπόλ-
λην ἰσχυρὰ πείρατ. ὅσοι μὲν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ἄλλοις
ἐπέθεντο τὴν περὶ αὐτῶν ἀπόφασιν, ὅποιοί τινές εἰσιν, ὀλί-
γώτατα ἰδεασάμην ἀμαρτάνοντας· ὅσοι δὲ ἑαυτοὺς ἀπειλή-
φασιν εἶναι ἀρίστους χωρὶς τοῦ τὴν κρίσιν ἐτέροις ἐπιτρέφειν,
μέγιστα καὶ πλεῖστα τούτους ἑώρακα σφαλλομένους. ὥσθ',
ὅπερ ᾤμην, ὅτε μειράκιον ἦν, ἐπαινεῖσθαι μάτην, (τοῦτο δ'
ἦν τὸ Πύθιον γινῶναι κελεῦον ἑαυτὸν,) οὐ γὰρ εἶναι μέγα
τὸ πρόσταγμα, τοῦθ' εὖρον ὕστερον δικαίως ἐπαινούμενον.
ἀκριβῶς μὲν γὰρ ὁ σοφώτατος μόνος ἂν ἑαυτὸν γινῶη,
τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἀκριβῶς μὲν οὐδείς, ἦτιον δὲ καὶ
μᾶλλον ἕτερος ἐτέρου. καθάπερ γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ βίῳ καὶ
κατὰ πάσας τὰς τέχνας τὰς μὲν μεγάλας ὑπεροχὰς τε καὶ
διαφορὰς τῶν πραγμάτων ἅπαντος ἀνδρός ἐστι γινῶναι, τὰς
δὲ μικρὰς τῶν φρονίμων τε καὶ τεχνιτῶν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν
ἀμαρτημάτων ἔχει καὶ παθῶν. ὅστις μὲν ἐπὶ μικροῖς ὀργίζεται

simum accidit, quos alii plurimum existimant aberrare.
Ego itaque, si alterius rei cujusdam, certe hujus expe-
rimentum habui maximum. Qui sane homines aliis per-
miserunt, ut de se, qualesnam sint, ferrent sententiam,
eos in paucissimis errare conspexi. Qui vero seiplos
optimos esse cogitarunt, neque judicium *ferendum* aliis
commiserunt, eos in maximis ac plurimis falli conspexi-
mus. Quare, quod, quum junior essem, frustra laudari pu-
tabam, (id autem erat Pythium illud, quod seipsum nosse
imperabat,) non enim magnum esse mandatum, postea
ipsum jure laudari comperi. Siquidem solus sapientissi-
mus perfecte seipsum noverit, aliorum autem omnium
perfecte nemo, verum minus magisque alter altero.
Quemadmodum enim in tota vita ac in singulis artibus
magnas rerum eminentias ac differentias cujuscunque viri
est cognoscere, exiguas autem prudentium dumtaxat et
artificum, ita quoque in erroribus et affectibus habet.
Nam quisquis ob minima vehementer excandescit, servos

Ed. Chart. VI. [520.]

Ed. Bas. I. (352.)

σφοδρῶς, δάκνει τε καὶ κακίζει τοὺς οἰκέτας, οὗτος μὲν σοι δηλὸς ἐστίν, ὅτι ἐν πάθει καθέστηκεν· ὁμοίως δὲ καὶ ὅστις ἐν μέθαις τε καὶ ἐταίραις καὶ κωμαστικαῖς παραγίνεται. τὸ δ' ἐπὶ μεγάλῃ βλάβῃ χρημάτων ἢ ἀτιμίᾳ μετρίως ταραχθῆναι τὴν ψυχὴν οὐκ ἔσθ' ὁμοίως ἐστὶ φανερόν ἐκ τοῦ γένους τῶν παθῶν ὑπάρχον, ὥσπερ οὐδὲ πλακοῦντα φαγεῖν ἀκρατέστερον. ἀλλὰ καὶ ταῦτα κατάδηλα γίνεται τῷ προμελετήσαντι τὴν ψυχὴν, ἐξοδιάσαντί τε ἀπάντων παθῶν ἐπαγορθώσεως δεόμενα, καὶ μείζον γ' ἐμπης ἀποφυγεῖν αὐτὰ, διότι μικρά. ὅστις οὖν βούλεται καλὸς καγαθὸς γενέσθαι, τοῦτο ἐννοήσας, ὡς ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὸν ἀγνοεῖν πολλὰ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων, ὅπως ἂν ἐξείροι πάντα, δυνάμενος ἐγὼ λέγειν, ὅπως εὖρον αὐτὸς, οὐπω λέγω, διότι τὸ βιβλίον τοῦτο δύναται ποτε καὶ εἰς ἄλλων ἀφικέσθαι χεῖρας· ὅπως ἂν κακείνοι γυμνασθῶσιν πρὸς ὁδὸν εὖρεῖν τῆς γνώσεως τῶν ἀμαρτημάτων, ὥσπερ καὶ σέ μοι λέγειν ἤξιωσα, καὶ μέχρι τούτων δοκοῦν ἀπεφάνω, διεσιώπησα. καὶ τῶν

domesticos et mordet et vituperat, in affectu tibi constitutum hunc esse conflat. Similiter autem quisquis inter temulentos, scorta et comessatores versatur. Verum ob ingentem facultatum jacturam vel infamiam mediocriter animum esse perturbatum ex quo affectuum genere sit, nondum peraeque manifestum est, ut neque placentiam avidius excedere. Sed et haec ei innotescunt, qui animum exercuerit et explorarit, quoniam inter universos affectus emendationem deliderent, magis tamen arduum, ipsa evitare, quod parva sint. Quisquis igitur honestus probusque vult evadere, hoc animadvertit necessario, ipsum plerosque errores proprios ignorare. At omnes ut deprehendat, possum ego dicere; quo pacto ipse deprehenderim, nondum aperio, quod hic libellus in aliorum manus aliquando venire queat, quomodo illi quoque ad cognitionis errorum viam indagandam sese exerceant, quemadmodum etiam te mihi dicere volui, et quoad tot tibi videri pronunciasse, conticui. Et nunc sic agam,

Ed. Chart. VI. [520. 521.]

Ed. Baf. I. (352.)

οὕτω πράξω, παρακαλέσας τὸν ὁμιλοῦντα τῶδε τῷ γράμματι, καταθέμενον αὐτῷ ζητῆσαι, πῶς ἂν τις ἑαυτὸν δύναται γνωρίζειν ἁμαρτάνοντα. δύο [521] γάρ, ὡς Αἰσωπος ἔλεγε, πῆρας ἐξήμεθα τοῦ τραχήλου, τῶν μὲν ἀλλοτρίων τὴν πρόσω, τῶν ἰδίων δὲ τὴν ἐπίσω· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἀλλότρια βλέπομεν αἰεὶ, τῶν δ' οἰκείων ἀθάρτατοι καθέσταμεν. καὶ τοῦτόν γε τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ πάντες προσίενται. ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδωσι καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ γιγνομένου. τυφλωττον γάρ, φησί, τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. εἴπερ οὖν ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτὸν ἀπάντων μάλιστα φιλεῖ, τυφλώττειν ἀναγκαῖόν ἐστιν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ. πῶς οὖν ὄφεται τὰ ἴδια κακὰ; καὶ πῶς ἁμαρτάνων γινώσεται; πολλῷ γὰρ ἔοικεν ὁ τε τοῦ Αἰσωποῦ μῦθος καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος λόγος ἀνεμπιστότερον ἡμῖν τὴν τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων εὗρεσιν ἀποφαίνειν. εἰ γὰρ μήτε τοῦ φιλεῖν τις ἑαυτὸν ἀποσιτῆσαι δύναται, τυφλώττειν ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. οὐ μὲν οὐδ' ἐγὼ τὸν ἀναγιγνώσκοντα τόδε τὸ βιβλίον ἡξίου ἐπισκέψασθαι καθ' αὐτόν

adhortatus libri hujus lectorem, ut, quo modo quis errantem sese possit agnoscere, inquirendum sibi proponat. *Binas enim manticas, ut Aesopus aiebat, habemus collo propendentes, alienorum vitiorum anteriorem, propriorum vero posteriorem; ob id aliena semper spectamus, propria vero nunquam intueri possumus.* Atque hanc orationem ut veram omnes recipiunt. Plato rei factae causam etiam reddit. *Caecutit, inquit, amans circa id, quod amatur.* Ergo si quisquam nostrum semet praeter ceteris maxime amet, in censura sui ipse caecutiat necesse est. Quonam igitur pacto propria vitia conspiciet? Qua ratione se errare cognoscat? Nam et Aesopi fabula et Platonis oratio propriorum errorum inventionem nobis magis insperatam demonstrare videntur. Si enim neque quis facere possit, quin seipsum amet, amans in amato caecutiat necesse est. Sed nec ego commentarii hujus lectorem apud se erratorum propriorum inventio-

Ed. Chart. VI. [521.]

Ed. Bas. I. (352. 353.)

ὁδὸν τῆς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων εὐρέσεως, εἰ μὴ χαλεπὸν ἦν τὸ πρῶγμα, καίτοι ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐσκεμμένος ἢ καθ' αὐτόν. καὶ τοίνυν ἐγὼ τὴν ἐμὴν ἀποφαίνομαι γνώμην, -ἤν, εἰ μὲν τινα καὶ αὐτὸς ἕκαστος ἑτέραν ὁδὸν εὔροι, προσλαβὼν καὶ τὴν ἐμὴν, ὠφελήσεται πλεονεκτικῶς, διπλὴν ἀνδ' ἀπλῆς εὐρῶν ὁδὸν σωτηρίας· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' αὐτῇ γε τῇ ἡμετέρᾳ διατελεῖ χρόμενος, ὅχι περ ἂν ἑτέραν εὐρίη βελτίονα. τίς οὖν ἢ ἐμὴ, λέγειν ἂν ἤδη καιρὸς, ἀρχὴν τῷ λόγῳ τήνδε ποιησάμενον.

Κεφ. γ'. Ἐπειδὴ τὰ μὲν ἁμαρτήματα διὰ τὴν ψευδῇ δόξαν γίνονται, τὰ δὲ πάθη διὰ τὴν ἄλογον ὁρμὴν, ἐδοξέ μοι πρότερον αὐτὸν ἐλευθερῶσαι τῶν παθῶν· εἰκὸς γάρ πως καὶ διὰ ταῦτα ψεῦδος ἡμᾶς δοξάζειν. ἔστι δὲ πάθη ψυχῆς, ἅπερ ἅπαντες γινώσκουσι, θυμὸς, καὶ ὀργή, καὶ φόβος, καὶ λύπη, καὶ φθόνος, καὶ ἐπιθυμία σφοδρά. κατὰ (353) δὲ τὴν ἐμὴν γνώμην καὶ τὸ φθάσαι πάντῃ σφόδρα φιλεῖν ἢ μισεῖν ὁτιοῦν πρῶγμα πάθος ἐστίν. ὁρθῶς γὰρ εἰκένει εἰρησθαι τὸ μέτρον ἄριστον, ὡς οὐδενὸς

nis viam considerare vellem, nisi res foret perardua, etiam si quamplurimum quis ea apud se perpenderit. Proinde meam ego profero sententiam, quam quidem, et si quam is quisque aliam viam invenerit, meam quoque assumpserit, juvabitur impensius, duplicem pro simplici salutis viam consequutus. Sin autem, saltem hac nostra continuo utatur, donec aliam reperiat meliorem. Quare igitur mea sit, dicendi jam tempus est, hocce condito orationi exordio.

Cap. III. Quoniam errores ob falsam opinionem oriuntur, affectus autem ob brutum animi impetum, visum mihi est prius ipsum ab affectibus liberare. Consentaneum enim propter hos falsum nos opinari. Sunt autem affectus animi, quos omnes norunt, iracundia, ira, metus, moeror, invidia, et vehemens cupiditas. Mea quidem sententia quaecunque rem amore vehementi aut odio prosequi etiam affectus est. Recte enim dictum esse videtur, moderatum optimum, adeo ut nihil,

Ed. Chart. VI. [521.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἀμέτρον καλῶς γιγνομένου. πῶς οὖν ἂν τις ἐκκόψει ταῦτα, μὴ γνοὺς πρότερον ἔχων αὐτά; γινῶναι δ', ὡς ἐλέγομεν, ἀδύνατον, ἐπειδὴ σφόδρα φιλοῦμεν ἡμᾶς. ἀλλὰ καὶ μὴ σαυτὸν ὁ λόγος οὗτος ἐπιτρέπει σοι κρίνειν, ἄλλον τε συγχερεῖν δύνασθαι κρίνειν τὸν μῆτε φιλούμενον ὑπὸ σοῦ, μῆτε μισούμενον. ὅταν οὖν ἀκούσῃς τινὰ τῶν κατὰ τὴν πόλιν, ὃν μῆτε φιλήσῃς οἶδας μῆτε μισήσῃς, ἐπαινούμενον ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῷ μηδένα κολακεύειν, ἐκείνου προσφοιτήσας, τοιαύτη πείρα κρίνον, εἰ τοιοῦτός ἐστιν, οἷος εἶναι λέγεται. καὶ πρῶτον ἐὰν ἴδῃς αὐτὸν ἐπὶ τὰς τῶν πλουσίων τε καὶ πολὺ δυναμένων, ἢ καὶ τὰς τῶν μονάρχων οἰκίας ἀπιόντα συγχῶς, γήγρωσκε μάτην ἀκηκοέναι, τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἀληθεύειν ἅπαντα· ταῖς γὰρ τοιαύταις κολακείαις ἐπεται καὶ τὸ ψεύδεσθαι. δεύτερον, ἢ προσαγορεύοντα, ἢ παραπέμποντα τοῖς τοιοῦτοις ὄρων ἑαυτὸν, ἢ καὶ συνδειπνοῦντα. τοιοῦτον γὰρ τις ἐλόμενος βίον, οὐ μόνον οὐκ ἀληθεύει, ἀλλὰ καὶ κακίαν ὅλην ἐξ ἀνάγκης ἔχει,

quod immoderatum est, probe fiat. Quomodo igitur aliquis haec praecidet, nisi prius ipsa se habere cognoverit? At cognoscere, ut dicebamus, non possumus, quoniam vehementer nos ipsos amamus. At neque oratio haec tibi permittit, te ipsum judicare, sed de altero, quem neque ames, neque oderis, posse te ferre iudicium concedit. Quum itaque audieris in urbe aliquem, quem neque amare noveris, neque odio prosequi, a plerisque laudari, quod nemini aduletur, ad hunc quum accesseris, hocce periculo judicabis, an talis sit, qualis esse dicitur. Ac primum si ipsum divitem ac insigniter potentem, aut etiam monarcharum aedes frequentare videas, scito frustra te audivisse, hominem omnia pronunciare vera, nam ejusmodi adulationes mendacium sequitur. Deinde sive hunc salutantem, sive talibus seipsum comitem exhibentem ac concoenantem conspicias. Qui namque talem elegerit vitam, non solum non vera dicit, sed etiam universam malitiam sortitur, quippe qui aut pecunias,

Ed. Chart. VI. [521. 522.]

Ed. Bas. I. (353.)

φιλοχρήματος ὢν, ἢ φιλαρχος, ἢ φιλόδοξος, ἢ φιλότιμος, ἢ τινα τούτων, ἢ πάντα. τὸν δὲ μὴ προσαγορεύοντα, μήτε παραπέμποντα, μήτε συνδειπνοῦντα καὶ τοῖς πολὺν δυνάμενοις ἢ πλουτοῦσι, κεκυλασμένη τῇ διαίτῃ χρώμενον, ἐλπίζας ἀληθεύειν, εἰς βαθυτέραν ἀφικέσθαι πειράσθῃτι γινώσκων, [522] ὁποῖός τέ τις ἐστίν, (ἐν συνουσίαις δ' αὕτη πολυχρονιωτέρας γίγνεται,) καὶν εὐρῆς τοιοῦτον, ἰδίᾳ ποτὲ μόνῳ διαλέχθῃτι, παρακαλέσας, ὅτε ἂν σοὶ βλέπῃ τῶν εἰρημένων παθῶν, εὐθέως δηλοῦν, ὡς χάριν ἔξοιτε τούτου μεγίστην, ἡγησόμενον τε σοπῆρα μᾶλλον, ἢ εἰ νοσοῦντι τὸ σῶμα διέσωσε. καὶν ὑπόσχηται δηλώσειν, ὅτιαν τι τῶν εἰρημένων πάσχοντά σε βλέπῃ, καίπειτα πλείονων ἡμερῶν μετὰ ζῶντων μὴδὲν εἴπῃ, συνδιατρέψων δηλονότι μέμνη τῷ ἀνθρώπῳ, αὐθὺς τε παρακάλεσον εἰτε λιπαρότερον ἢ ὡς πρόσθεν, ὅτε ἂν ὑπὸ σοῦ βλέπῃ παθῶν πρακτομένων εὐθέως μνησθῇ. ἰὰν δὲ εἴπῃ σοι, διὰ τὸ μὴδὲν ἐωρακέναι περὶ σε τοιοῦτον ἐν τῷ μετὰ ζῶντων, διὰ τοῦτο μὴδ' αὐτὸν εἰρηκέναι, μὴ πεισθῇς εὐθέως, μὴδ' οἰσθῇς ἀναμάρτητος

aut principatum, aut gloriam, aut honorem ambiat, aut quaedam ex iis, aut omnia. Qui vero neque potentes illos ac opulentos salutat, neque comitatur, neque his concoenat, eum frugali usum victu vera loqui speraveris; ejus notitiam penitentiorem experiare, quae et qualis sit, haec autem diuturniore consuetudine comparatur. Quod si talem offenderis, nonnunquam privatim cum solo discurrere eum precatus, ut, quem tibi ex supra nominatis affectibus adesse conspexerit, statim significet gratiam habituro ipsi maximam, cumque medicum potius existimabis, quam si corpore laborantem hospitem reddiderit. Quod si declaratarum se promiserit, quem in aliquem dictorum affectuum incidere inspexerit, ac postea pluribus diebus interjectis nihil prodiderit, in mutua utique consuetudine hominem accusabis, iterumque adhortaberis accuratius quam prius, ut, quod a te pathematum animi committi adverterit, id protinus significet. Si nihil se interim ejusmodi in te conspexisse eoque tacuisse respondere, ne statim dicto fidem adhibeas, neve existimes,

Ed. Chart. VI. [522.]

Ed. Basf. I. (353.)

ἐξαίφνης γεγονέναι, ἀλλὰ δυοῖν θάτερον, ἢ διὰ ῥαθυμίας οὐ προσεσχηκέναι σοι τὸν παραβεβλημένον φίλον, ἢ ἐλέγχον αἰδούμενον σιωπῶν, ἢ καὶ μισηθῆναι μὴ βούλεσθαι διὰ τὸ γινώσκειν, ἅπασιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνθρώποις ἔθος εἶναι μισεῖν τοὺς τάληθῃ λέγοντας. ἢ εἰ μὴ διὰ ταῦτα, ἴσθι, μὴ βουλούμενον αὐτὸν ὠφελεῖν σε διὰ τοῦτο σιωπῶν, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἣν οὐκ ἐπαινοῦμεν ἡμεῖς. ἀδύνατον γὰρ ἴσως αὐτῷ ἡμαρτησθαι μηδὲν πιστεύσας ἐμοί; τοῦτο νῦν ἐπαινέσεις ὕστερον, θεώμενος ἅπαντας ἀνθρώπους καθ' ἐκάστην ἡμέραν μυρία μὲν ἁμαρτάνοντας, καὶ μετὰ παθῶν πράττοντας, οὐ μὴν ἑαυτούς γε παρακολούθουντας. ὥστε μηδὲ σὺ νόμιζε σαυτὸν ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον εἶναι. νομίζεις δ' ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον ὑπάρχειν, ἐὰν ἀναπείσῃς σαυτὸν, ἅπαντα καλῶς σοι πεπραχθαι, μὴ ὅτι ἐνὸς μηνὸς, ἀλλὰ μιᾶς ἡμέρας. ἴσως οὖν ἔρεῖς, εἰ ἐναντιολογικὸς ᾔς, ἥτοι κατὰ προαίρεσιν, ἢ ἐκ μοχθηροῦ τινος ἥθους γεγονώς τοιοῦτος, καὶ φύσει φιλόνοι-

te quamprimum errore vacare ac inculpatum esse; quin potius alterum e duobus perpendas, amicum, quem nactus es, tacere, aut quod per negligentiam animum tibi non adhibuerit, aut quod increpare vereatur, aut etiam quod odio esse nolit, haud ignarus, omnibus, ut ita dicam, hominibus morem esse, ut vera loquentem oderint. Vel si non horum causa, scito tum nolle tibi prodesse, eoque filere, vel ob aliam quoque causam aliquam, quam nos improbamus. Nam si mihi credideris, fortassis impossibile esse tibi ipsi nihil peccasse, id tum postea laudabis, quum videas, homines universos innumeros quotidie etiam errores committere, ex affectibus ductos agere, non tamen seipsos assequi. Quapropter te ne arbitrare aliud quicquam magis quam hominem esse. Arbitraris autem, te aliquid homine majus esse, quum tibi persuaseris, omnia probe te fecisse uno die, nedum mense. Forsan igitur dices, si litigiosus sis, vel ex animi propolito, vel prava quadam consuetudine talis evaseris, natura quo-

Ed. Chart. VI. (522.)

κος ὢν, ὅσον ἐπὶ τῶν τῶν ἐπ' ἐμοῦ προσκεχωρημένων λόγων, τοὺς σοφοὺς ἀνδρας ἄλλο τι μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους εἶναι. τούτῳ δὲ σοὶ τῷ λόγῳ τὸν ἡμέτερον ἀντίθετος διτιτὸν ὅτι, τὸν μὲν ἔτερον, ὅτι μὴν ὁ σοφὸς ἀναμάρτητός ἐστι τὸ πάμπαν. ἔτερον δ' ἐπ' αὐτῷ τῷ προσκειμένῳ, εἴπερ ἀναμάρτητός ἐστιν ὁ σοφός, οὐδ' ἀνθρώπον ὑπόσχειν αὐτόν. ὅσα δ' ἐπὶ τῷδε, καὶ διὰ τοῦτο τῶν παλαιωτάτων φιλοσόφων ἀκούσεις, ὅμοιον εἶναι θεῷ τὴν σοφίαν. ἀλλὰ οὐ γε θεῷ παραπλήσιος ἐξαίτης οὐκ ἔν ποτε γένοιτο. ὅπου γὰρ οἱ δι' ὅλου τοῦ βίου ἀπύθειαν ἀσκήσαντες, οὐ πιστεύοντες τελέως αὐτὴν ἐσχημένοι, πολὺ δέηπου μᾶλλον ὁ μηδέποτε ἀσκήσας οὐ. μὴ τοίνυν πιστεύσας τῷ λόγῳ μηδὲν ἐωραβονλούμενον ὠφελεῖν σε νόμιζε λέγειν οὕτως, ἢ μὴ παραφυλάξαι προσηγμένον, ἢ πράττεις κακῶς, ἢ φιλοτιμώμενον ὑπὸ σοῦ μισηθῆναι, τάχα δὲ καὶ εἰδέναι σε ποτε πρὸς τὸν ἐπιτιμῶντα καὶ δυσχερόντα τοῖς σοῖς ἁμαρτίμασί τε καὶ πιάσειν, ὥστ' εἰκότως σιωπῇ, ἢ πιστεῖν μὴ ἀληθεύοντί

contentiosus sis, viros sapientes, quantum ad sermones paulo ante usurpatos attinet, aliud quid magis quam homines esse. Huic tuae rationi nostram oppone duplicem, alteram quidem, quod sapiens omnino careat errore, alteram vero consequentiae gratia, si errore vacat sapiens, nec ipsum esse hominem. At quae de hocce ac propter hoc ipsum a vetustissimis philosophis dicta sunt, similem deo esse sapientiam. Verum tu deo similis repente sis nunquam. Quum enim ii, qui per totam vitam apathiam exercuerunt, nondum ipsam perfecte se consequutos credant, multo ubique magis tu, qui nunquam exercuisti. Ne ergo credas dicenti, nihil ex affectu a te effici vidisse, sed vel enim, quod te juvare nolit, arbitrare ita loqui, aut quod quae male agis observare non instituerit, aut quod in tui odium incidere caveat; fortassis autem quod et noverit, aliquando te accusantem errores et affectus tuos aegre tulisse, ac ideo jure tacere, aut credere, te, quum dicis, velle te nosse singula,

Ed. Chart. VI. [522. 523.]

Ed. Bas. I. (355.)

σε λέγοντα, βούλεσθαι ἕκαστον εἰδέναι ὧν ἁμαρτάνεις. εἰν δὲ πρῶτον τῶν ὑπὸ σοῦ πραττομένων ἀπαλλαγῇ σιωπῆ-
σης, εὐρήσεις πολλοὺς ὀλίγον ὕστερον ἀληθῶς ἐπαγορθου-
μένους σε, καὶ πολὺ γε μᾶλλον, εἰν χάριν γνοὺς τῷ μεμψα-
μένῳ, χωρισθῇ οὐσης σου τῆς βλάβης, τούτου γ' ἔνεκεν.
ἔξ αὐτοῦ δὲ τούτου διασκέψασθαι, πότερον ἀληθῶς ἢ ψευ-
δῶς ἐπετίμησέ σοι, μεγάλης ὠφελείας αἰσθήσῃ, κἂν συνε-
χῶς πράττης αὐτὸ, προσηρημένος ὄντως εἰς γενέσθαι καλὸς
καγαθὸς, ἔση τοιοῦτος. ἐν μὲν δὴ τῷ πρώτῳ χρόνῳ μὴδ'
ἂν καὶ σκεπτόμενος ἀκριβῶς εὖροις ἐπηρεαστικῶς τε καὶ
ψευδῶς σε κρίνειν, καὶ ἀπείρως αὐτὸν πείθειν, ὥς οὐδὲν
[523] ἥμαρτες. ἀλλὰ σοι ταῦτὸ τοῦτο φιλοσόφημα τὸ καρ-
τερεῖν ἐπηρεαζόμενον. ὕστερον δὲ ποτε κατεσταλμένος ἰκά-
νως, σαυτοῦ παθῶν αἰσθόμενος, ἐπιχειρήσεις ἀπολογεῖσθαι
τοῖς ἐπηρεάζουσι μὴδέποτε πικρῶς, μὴδ' ἐλεγκτικῶς, μὴδὲ
τὸ φιλονεικῶς ἐμφαῖνον, μὴδὲ τὸ καταβύλλειν ἐθέλειν
ἐκαῖνον, ἀλλ' ὠφελείας ἔνεκα τῆς σῆς, ἵνα τι καὶ πρὸς
ἀντιλογίαν ἀντειπόντος αὐτοῦ πιθανόν, πεισθῇς, ἐκεῖνον

quae perperam agis, non vera dicere; sin autem cum
eorum, quae prius egeras, mutatione silueris, non multo
post plures invenies; qui te vere corrigant, multoque
magis, si corrigenti gratiam citra tuum incommodum re-
feras. Ex hoc autem ipso considera, verene an falso te
corripuerit, et magnam utilitatem percipies. Quod si
frequenter idem agas, flatuasque revera bonus ac probus
fieri, talis evades. Primo quidem tempore ne si quidem
diligenter advertas, contentiose et falso te judicare illum,
et imperite persuadere, quod nusquam erraveris, reperies.
Sed hoc item tibi philosophiae studium subeundum erit,
nempe ut calumniantem sustineas. Postea vero, ubi et
animum nactus fueris remissiore, et affectus tuos sentias
moderatos, respondere corripienti aliquando conaberis,
idque non acerbis verbis aut conviciosis, ne contentionis
studio aut controversiae, sed utilitatis potius tuae gratia
facere videaris, ut, quum ipse probabile contra dixerit,

Ed. Chart. VI. [523.]

Ed. Baf. I. (355.)

ἄμεινον γινώσκειν, εἰ μετὰ πλείονος ἐξετάσιως εὖ-
 ροις αὐτὸν ἔξω τῶν ἐγκλημάτων. οὕτω γοῦν καὶ Ζήνων
 ἡξίου πάντα πράττειν ἡμᾶς ἀσφαλῶς, ὥς ἀπολογησομένους
 ὀλίγον ὕστερον παιδαγωγοῖς. ὠνόμαζε γὰρ οὕτως ἐκεῖνος ὁ
 ἀνὴρ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐτοιμοὺς ὄντας τοῖς πέ-
 λας ἐπιτιμᾶν, καὶ μὴδεὶς αὐτοὺς παρακαλῇ. χρὴ δὲ τὸν
 ἀκούοντα μὴδὲ πλούσιον εἶναι, μὴδὲ αἰδῶ ἔχοντα πολιτι-
 κήν· ὥς, ἂν γε ταύτην ἔχη, διὰ φόβονο ὕδεις αὐτῷ τάληθῇ
 λῆξει, καθάπερ οὐδὲ τοῖς πλουτοῦσι διὰ κέρδος οἱ κόλα-
 κες, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἀληθείων παραφανῇ, διασπᾶσθαι
 πρὸς αὐτῶν. ἐὰν οὖν τις ᾗτοι πολλὰ δυνάμενος ἢ καὶ
 πλούσιος ἐθέλῃ σοι γενέσθαι καλὸς καγαθός, ἀποθίεσθαι
 πρότερον αὐτὸν δεήσει, καὶ μάλιστα νῦν, ὅπου οὐχ εὐρήσει
 Διογένη δυνάμενον εἰπεῖν ταῦτὸν τάληθές, καὶ πλουσιώτα-
 τος ἢ, καὶ μόναρχος. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ὑπὲρ ἑαυτῶν βου-
 λεύονται. σὺ δὲ ὁ μὴ πλούσιος μήτε δυνατός ἐν πόλει
 πᾶσι μὲν ἐπίτρεπε λέγειν, ἃ καταγινώσκονσί σου, πρὸς
 μηδένα δ' αὐτὸς ἀγανάκτει, καὶ οὕτως ἔχει ἄπαντας, ὥς

melius illum cognoscere tibi persuadeas, si longiori dis-
 quisitione extra crimen ipsam invenias. Hunc enim in
 modum Zeno volebat omnia nos tuto agere, quasi pae-
 dagogis paulo post responsuros. Sic vir ille vocabat
 plerosque omnes, qui, quamvis nullus eos provocaret, pro-
 pinquos tamen parati essent objurgare. Oportet autem
 audientem nec divitiis pollere, nec dignitatem habere
 civilem; hanc enim si habeat, nemo propter metum illi
 vera dicet, sicut nec divitibus lucri gratia assentatores,
 verum et si quis apparuerit verax, ab ipsis corrumpetur.
 Itaque si egregie quisquam potens aut locuples bonus at-
 que probus reddi cupiat, personam suam prius exuat
 opus erit, et maxime nunc, quandoquidem non inve-
 niet Diogenem verum fateri posse, si opulentissimus sit,
 si monarcha. Illi igitur suimet ipsi iudices erunt. At
 tu, qui nec divitias, nec potentiam in civitate habes,
 omnibus permitte, ut, quae in te damnent, ostendant;
 nulli vero ipse indignare, sed omnes sic habeto, ut

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Raf. I. (353. 354.)

Ζήνων ἔλεγε, παιδαγωγούς. οὐ μὴν ὁμοίως γε πᾶσι περὶ ὧν ἂν εἴπωσιν ἄξιον προσέχειν, ἀλλὰ τοῖς ἄριστα βεβιωκόσι προσβύταις. ὅποιοι δ' εἰσὶν οἱ ἄριστα βιοῦντες, ὀλίγον ἐμπροσθεν εἶπον. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ προϊόντι αὐτὸς παρακολουθήσεις, καὶ γνώσεις, ἡλικία πρόσθεν ἢ ἢ ἡμᾶστινες, ἡλικία μάλιστα ἐγὼ σοι φανούμαι λέγων ἀληθῆ, μηδένα φάσκων ἔξω παθῶν ἢ ἀμαρτημάτων εἶναι, μηδ' ἂν εὐφρεστατος ἦ, μηδ' ἂν ἐν ἔθνεσι τοῖς καλῶς τεθραμμένοις, ἀλλὰ πάντως τινὰ σφάλλεσθαι, καὶ (354) μᾶλλον ὅταν εἴ νός ἦ.

Κεφ. δ'. Δεῖται γὰρ ἀσκήσεως ἕκαστος ἡμῶν σχεδὸν ὅλου τοῦ βίου πρὸς τὸ γενέσθαι τέλειος ἀνθρώπου. οὐ μὴν ἀρίστασθαι χρή τοῦ βελτίου ποιεῖν ἑαυτὸν, εἰ καὶ πενηκοντούτης τις ὢν αἰσθόιτο τὴν ψυχὴν λελωβημένους οὐκ ἀνίατον οὐδ' ἀνεπανόρθωτον λῶβην. οὐδὲ γὰρ εἰ τὸ σῶμα κακῶς διέκειτο πενηκοντούτης ὢν, ἐκδοίον ἂν ἔδωκε τῇ καχεξίᾳ, ἀλλὰ πάντως ἂν ἐπειράθη βέλτιον αὐτὸ καυασκευά-

Zeno dicebat, paedagogos. Non tamen omnibus ex aequo, de quibus dixerint, animum velis adhibere, sed senibus, qui optimam vitam transegerint. Quinam autem sint, qui optime vivant, paulo ante indicavimus. Ceterum temporis processu tu temet *intellectu* consequeris, intelligesque, qualia sint, quae per errorem antea commiseris, quando maxime verum hoc tibi narrasse videbor, qui asseram, nullum ab affectibus et erroribus immunem esse, ne vel optima praeditum indole, aut apud gentes optime educatas, sed omnino aliquem errare, ac praefertim adhuc quum sit juvenis.

Cap. IV. Indiget enim unusquisque nostrum, ut in perfectum virum evadat, totius propemodum vitae exercitio. Neque tamen deterreri quempiam oportet, ne se meliorem efficiat, quamvis jam factus quinquagenarius, modo non immedicabili aut quod emendari non possit vitio animum sentiat depravatum. Neque enim, si corpore male sit affectus quinquagenarius, desperatus tradit se malae habitudini, sed omnino conatur in meliorem

Ed. Chart. VI. [523. 524.]

Ed. Baf. I. (354.)

σαι, καίτοι τὴν Ἡράκλειον εὐεξίαν οὐ δυνάμενος σχεῖν. μὴ τοίνυν μὴδ' ἡμεῖς ἀφισιόμεθα τοῦ βελτίονα τὴν ψυχὴν ἐργάζεσθαι, καὶ τὴν τοῦ σοφοῦ μὴ δυνάμεθα σχεῖν; ἀλλὰ μάλιστα μὲν ἐλπίζομεν ἔχειν κακείνην, ἂν ἐκ μειρακίου προνοώμεθα τῆς ψυχῆς ἡμῶν, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ τοῦ γε μὴ πύλαισχοι αὐτὴν γενέσθαι, καθάπερ ὁ Θερόσις τὸ σῶμα, φροντίζομεν. εἰ τ' οὖν ἐφ' ἡμῖν ἢ μὴ γενομένοις ἐντυχεῖν τῷ προνοουμένῳ τῆς γενέσεως ἡμῶν, δοκίμεθ' αὖτε λαβεῖν σῶμα γενναϊότατον. ὁ δ' ἠρώησατο, πάντως οὖν ἐφεξῆς ἐδεήθημεν αὐτοῦ, δεύτερον γοῦν, ἢ τρίτον, ἢ τέταρτον αὐτὸ σχεῖν ἀπὸ τοῦ πρώτου κατ' εὐεξίαν. [524] ἀγαπητόν γοῦν ἢ, καὶ μὴ τὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλὰ τό γε τοῦ Ἀχιλλέως σχεῖν, ἢ εἰ μὴδὲ τοῦτο, τό γε τοῦ Αἴαντος, ἢ Λομίδους, ἢ Ἀγαμέμνονος, ἢ Πατρόκλου, εἰ δὲ μὴ τούτων, ἄλλων γέ τινων ἀγαθῶν τῶν ἡρώων. οὕτως οὖν εἰ καὶ μὴ τὴν τελευταίαν εὐεξίαν τις οἶός τ' ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἔχειν, δεῖξαιτ' ἂν, ὁμαι, δεύτερον, ἢ τρίτον, ἢ τέταρτον

statum reducere, optimum licet Herculeae valetudinis habitum consequi non possit. Ne igitur nos quoque desuamus animum reddere meliorem, quamvis sapientis animum consequi non possimus, verum maxime quidem etiam illum speremus nos habituros, si jam inde ab adolescentia rationem animae nostrae habeamus. Sin minus, at saltem, ne prorsus eum turpem, ut Theritae corpus, nanciscamur, curemus. Si igitur nobis nondum natis generationis nostrae rationem prospicere liceret, optaremus haud dubie corpus aliquod generosissimum accipere. Hoc negato, secundum certe, aut tertium deinceps, aut quartum ipsum bonae habitudinis respectu post primum precaremur obtinere. Desiderandum est Achillis robur, si non Herculis conceditur; vel si neque illius, Ajacis, aut Diomedis, aut Agamemnonis, aut Patrocli; at si neque horum contingit, aliorum quorundam praestantium heroum. Sic ubi quis absolutum animi habitum obtinere non potest, receperit, opinor, secundus, aut tertius, aut

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

γενέσθαι μετὰ τὸν ἄκρον. οὐκ ἀδύνατον δὲ τοῦτο τῷ
 βουλευθέντι κατεργάσασθαι, χροῖνῳ πλείονι συνεχῶς τῆς
 ἀσκήσεως γενομένης. ἐγὼ δὲ μεράκιον ὢν εἶμι ταῦτ' ἀκού-
 σας ἐπειδὴν ἄνθρωπον ἀνοῖξαι θύραν σπεύδοντα, μὴ
 προχωροῦσης δὲ εἰς τὸ δέον αὐτῷ τῆς πράξεως, δάκνοντα
 τὴν κλεῖδα, καὶ λακτίζοντα τὴν θύραν, καὶ λοιδορούμενον
 τοῖς θεοῖς, ἡγχιωμένον τε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὥσπερ οἱ μαι-
 νόμενοι, καὶ μῆκροῦ δεῖν αὐτὸν ἄφρον, ὡς οἱ κάπροι,
 προῖόμενον ἐκ τοῦ στόματος. ἐμίσησα τὸν θυμὸν οὕτως,
 ὥστε μηκέτι ὀφθῆναι δι' αὐτὸν ἀδημονοῦντά με. ἀρκέσει
 δὲ καὶ τοῦτο τὴν γὰρ πρώτην, ὡς μήτε θεοῖς λοιδορεῖσθαι
 σε, μήτε λακτίζειν, μήτε δάκνειν τοὺς λίθους καὶ τὰ
 ξύλα, καὶ μήτ' ἄγχιον ἐμβλέπειν, ἀλλ' ἐν παντὶ κατέχειν
 τε καὶ κρύπτειν τὴν θυγῆν· ἀόρητος μὲν γὰρ εὐθὺς
 ἅμα τῷ βουλευθῆναι γενέσθαι τις οὐ δύναται, κατασχεῖν
 δὲ τὸ τοῦ πάθους ἄσχημον δύναται. τοῦτο δ' ἂν πολλά-
 κισ ποιήσεις, γνωρίσει ποτε καὶ αὐτὸς ἐαυτὸν ἥτιον νῦν
 ἢ πρόσθεν ὑγιζόμενον, ὡς μήτ' ἐπὶ σμικροῖς, μήτ' ἐπὶ

quartus post summos numerari. Id autem haud impossi-
 bile est perficere volenti, modo sedulitas exercitii lon-
 giori temporis processu adfuerit. Ego autem adolescens
 adhuc ista audiens hominem ad fores aperiendas festi-
 nantem conspexi, quum vero res ipsi parum commode
 succederet, clavem mordere, in januam pedibus insul-
 tare, diis convicia dicere, oculos infanientis instar tru-
 ces ferinosque ostendere, et spumam fere, sicut apri, ex
 ore emittere: ita coepi iracundiam odio prosequi, ut
 postea nunquam visus sim propter ipsam impatienter do-
 lere. Atque hoc ipsum primo satis erit, si nec deos
 conviciis petas, nec insultes aut mordeas lapides ac
 ligna, tum ne truces habeas oculos, sed in te ipso et
 contineas et occultes iracundiam; nam ab ira liberari,
 statim atque velit, nullus potest, affectus autem turpitu-
 dinem cohibere potest. Hoc si frequenter fecerit, cogno-
 scet aliquando ipse, se minus nunc quam prius irasci,
 adeo ut neque ob rem levem neque magnam postea,

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

μεγάλους θυμούσθαι, ἀλλ' ἐπὶ μέτοις τοῖς μεγάλους μισμοῖς. οὔτε γὰρ ὑπάρχει παθεῖν ὕστερον αὐτόν, καὶ ἐπὶ τοῖς μεγάλους ὀργίζεσθαι μισμοῖς, εἴ τις, ὅπερ ἐγὼ προστάξας αὐτῷ μειράκιον ὦν ἔτι διὰ παντός ἐφύλαξα τοῦ βίου, φυλάξῃ, τὸ μηδέποτε τυπτεῖσθαι τῇ χειρὶ μου μηδένα τῶν οἰκετῶν, ὅπερ ἤσκηται μου καὶ τῷ πατρὶ, καὶ πολλοῖς ἐπετίμησεν τῶν φίλων, περιθλάσασιν εὐρών ἐν τῷ πατάξαι κατὰ τῶν ὀδόντων οἰκέτας, ἀξίους εἶναι λέγων ἐπὶ τῇ γενομένη φλεγμονῇ καὶ σπασθῆναι καὶ ἀποθανεῖν, ὅπου γε ἔξῃν αὐτοῖς, καὶ νάρθηκι, καὶ ἱμάντι μικρὸν ὕστερον ἐφορῖσαι, πληγὰς ὅσας ἠβούλοντο, καὶ τῇ βουλῇ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐπιτελεῖν. ἄλλοι δὲ οὐ μόνον πύξ, ἀλλὰ καὶ λακτίζουσι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττουσι, καὶ γραφεῖον κεντοῦσιν, ὅταν τοῦτο τύχωσιν ἔχοντες. εἶδον δὲ τινα καὶ καλὰ μὲν, δὲ οὐ γράφομεν, ὑπ' ὀργῆς εἰς τὸν ὀφθαλμὸν πατάξαντα τὸν οἰκέτην. Ἀδριανὸς αὐτοκράτωρ, ὡς φασί, γραφεῖον ἐπάταξεν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἓνα τῶν ὑπηρετῶν. ἐπεὶ δὲ διὰ τὴν πληγὴν ταύτην ἔγνων γενόμενον ἐτερόφθαλμον, ἐκάλεσέ τε καὶ συνεχώρησεν ἀντὶ τοῦ αἰσίου αἰτεῖν

sed solum piacula grandia excandescat. Quin etiam ne ob magna quidem scelera ipsum postea indignari continget, si id, quod ego ab adolescentia susceptum per omne vitae tempus servavi, observet: nullum videlicet servorum manu mea verberavi unquam, nec pater meus id in usu habuit: verum plerosque amicos, qui servorum dentes pugnis contunderent, corripuit, dignos esse dicens, ut inflammatione convulsi perirent. Licebat enim illis ferula et loro plagas, quot vellent, inferre, tum consilio rem paulo post conficere. Alii non pugnis solum, sed etiam calcibus petunt, oculosque effodiunt, et stilo pungunt, si quando in manus venerit. Novi quendam, qui calamo, quo scribimus, prae iracundia in famuli oculum impeggerit. Adrianus imperator stilum, ut ajunt, in cujusdam ex famulis oculum intruserat. Ubi jam ob vulnus impactum unoculum factum esse cognovisset, accersivit, et pro damno accepto dona petere a se concessit.

ΟΔΙΣΣΕΥΣ ΤΟΜ. V.

B

Ed. Chart. VI. [524.]

Ed. Bas. I. (354.)

παρ' αὐτοῦ δῶρα. ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν ὁ πεπονηθὼς, αὐτὸς ἤξιωσεν ὁ Ἀδριανὸς αἰτεῖν, ὅ τι βούλοιτο. τὸν δ' ἀρνούντα ἄλλων μὲν οὐδέν, ὀφθαλμὸν δὲ αἰτῆσαι. τί γὰρ ἂν καὶ γένοιτο δῶρον ἀντάξιον ἀπωλείας ὀφθαλμοῦ; βούλομαι δέ σε καὶ τῶν ἐμοὶ ποτε συμβαινόντων ἐνὸς ἀταμνῆσαι, καίτοι γε ἤδη πολλάκις ὑπὲρ αὐτοῦ εἰρηκώς. ἀπονοστήσαντι ἐκ Ῥώμης συνοδοιπορήσai τιτι φίλῳ τῶν ἐκ Γορτύνης τῆς Κρήτης ἀνδρὶ, τὰ μὲν ἄλλα λόγου τινὸς ἀξίῳ· καὶ γὰρ ἀπλοὺς ἦν, καὶ φιλικός, καὶ χρηστός, ἐλευθέριός τε περὶ τὰς ἐφ' ἡμέρας δαπάνας· ἦν δὲ ὀργίλος οὕτως, ὥς ταῖς ἑαυτοῦ χερσὶ χρῆσθαι κατὰ τῶν οἰκετῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς σκέλεσι, πολὺ δὲ μᾶλλον ἱμάντι καὶ ξύλῳ τῷ παρατυχόντι. γενομένοις οὖν ἡμῖν ἐν Κορίνθῳ, πάντα μὲν ἔδωκε τὰ σκεύη, καὶ τοὺς οἰκέτας ἀπὸ Κεγχρεῶν εἰς Ἀθήνας ἐκπέμψαι κατὰ πλοῦν αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐν ὄχημα μισθωσάμετός, πεζῇ διὰ Μεγάρων πορεύεσθαι. καὶ δὴ διελθόντων ἡμῶν Ἐλευσίνα, καὶ κατὰ τὸ Θριάσιον ὄντων, ἤρκετο τοὺς ἐπομένους οἰκέτας

Servus quum subticuisset, Adrianus denuo rogare dignatus est, quod vellet. Tandem ille ait, se nequicquam velle, oculum dumtaxat repetere. Quodnam enim munus esset, quod oculi jacturam dignitate adaequaverit? Volo quidem et ego tibi recensere quippiam inter ea; quae mihi acciderint, etli jam saepius de eodem dixerim. E Roma paranti reditum cum amico quodam cive Gortynae Cretae civitatis simul iter facere contigit: is erat inter caetera non contemnendus, quippe qui et simplex, comis, probus et victu quotidiano liberalis, sed iracundus adeo, ut suis ipsius manibus adversus servos uteretur, nonnunquam etiam cruribus, sed multo magis loris et ligno, quodcumque occurrisset. Quum jam essemus Corinthi, omnes sarcinas et famulos a Cenchreis Athenas perferendos navigio curavit, ipse vero, vehiculo uno mercede conducto, pedes per Megaras ibat. Itaque quum Eleusinem praeterissemus, ac Thriasium attingeremus, rogabat famulos a tergo comitantes eum de quadam sarci-

Ed. Chart. VI. [524. 525.]

Ed. Bas. I. (354.)

αὐτοῦ περὶ τινος σκεύους, οἱ δ' οὐκ εἶχον ἀποκρίνασθαι θυμωθεὶς οὖν, ἐπεὶ μὴ ἄλλο εἶχε, δι' οὗ πατάξεια τοὺς νεανίσκους, ἐν θήκῃ περιεχομένην μάχαιραν ἀνελόμενος, αἷμα [525] τῇ θήκῃ καταφέρει τὴν κεφαλὴν, οὐ πλατεῖς ἐπενεγκών, (οὐδὲν γὰρ ἂν οὕτως εἰργαστο δεινόν,) ἀλλὰ κατὰ τὸ τέμνον τοῦ ξίφους. ἥ τε οὖν θήκη διετμήθη παραχυρῆμα, καὶ τραῦμα μέγιστον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διττὸν ἀμφοτέροις εἰργάσατο, δις γὰρ ἐκάτερον αὐτὸς ἐπάταξε. ὥς δὲ πλείστον ἄμετρον αἷμα χεόμενον ἐθείασατο, καταλιπὼν ἡμᾶς, εἰς Ἀθήνας ἀπῆρε βαδίζων εὐθὺς ἐνεκα τοῦ μὴ διαφθαρεῖναι τινα τῶν οἰκετῶν ἔτι παρόντος αὐτοῦ. ἐκείνους μὲν οὖν ἡμεῖς ἐσώσαμεν εἰς τὴν Ἀθήνας. ὁ δὲ φίλος ὁ Κρής ἑαυτοῦ καταγνὸς Μεγάρους εἰσάγει με λαβόμενος τῆς χειρὸς εἰς οἶκόν τινα, καὶ προσδοὺς ἱμάτια, καὶ ἀποδυσάμενος ἐκέλευσε μαστιγοῦν αὐτὸν ἐφ' οἷς ἔπραξεν ὑπὸ τοῦ καταράτου θυμοῦ βιασθεὶς, αὐτὸς γὰρ οὕτως ὠνόμασεν. ἐμοῦ δ', ὥς εἰκὸς, γελῶντος, εἶδετο προσπίπτων τοῖς γόνασι, μὴ ἄλλως ποιεῖν. εὐδὴλον οὖν, ὅτι μᾶλλον ἐποίει με γελᾶν,

nula, illi vero, quid responderent, non habuerunt. Furore ergo correptus ille, quandoquidem nihil aliud habebat, quo adolescentes caederet, gladium simul cum vagina, in qua reconditus erat, cepit impigritque ipsorum capiti, non, qua latus ac planus est, inferens, (sic enim grave nihil fuisset,) sed qua secandi vim habet gladius. Diffecta igitur illico est vagina, vulnusque maximum in capite duplex utrique infixit, ipse etenim bis utrumque percussit. Postquam vero plurimum sanguinis fundi largiter conspexisset, nobis relictis, Athenas subito se contulit, veritus, ne ipso adhuc praesente servorum alter periret. Nos tamen illos servavimus ad usque Athenas. Porro amicus ille Cretensis sese detestatus, Megaras in domum quandam manu prehensa me deducit, et, loro tradito, vestimentis exutum se ob ea, quae execrata iracundia coactus (sic enim appellabat) perpetrasset, verberari iussit. Quod quum ego, ut aequum erat, irriderem, in genua procumbens orabat, ne secus facerem. Perspicuum igitur

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Bas. I. (354.)

ὅσῳ μᾶλλον ἐν ἐκείνῳ τῷ μαστιγῶσθῃται θεωμένος. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ποιοῦντων ἡμῶν ἱκανὸς ἐτρίβετο χρόνος, ὑποσχόμενῳ αὐτῷ δάσσειν σιληγὰς, εἰ μέντοι παράσχη καὶ αὐτὸς ἔσῃ ὃ ἂν αἰτήσῃ, σμικρὸν πάνυ. ὡς δ' ὑπέσχετο, παρεκάλουν ὑποσχεῖν μοι τὰ ὅσα λόγον τινα διερχομένη, καὶ τοῦτ' ἔφη εἶναι τὸ αἶτημα. τοῦ δ' ὑποσχομένου πράττειν οὕτως, πλείον αὐτῷ διελέχθην ὑποτιθέμενος, ὅπως χρηὴ παιδαγωγῆσαι τὸ ἐν ἡμῖν θυμοειδές, τῷ λόγῳ δηλονότι, καὶ οὐ διὰ μαστίγων, ἀλλ' ἐτέρῳ τρόπῳ παιδαγωγῆσαι διήλθον. ἐκεῖνος μὲν οὖν ἐν ἑαυτῷ προνοησάμενος ἑαυτοῦ πολὺ βελτίων ἐγένετο. σὺ δ', εἰ καὶ μὴ πολὺ γένοιτο βελτίων, ἀρκεσθήσῃ γε καὶ μικρῷ τινι κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν ἐπιδιδόναι πρὸς τὸ κρεῖττον. ἐὰν γὰρ ἐπιμείνης τῷ πάθει ἀντέχων καὶ πραῦντων τὸν θυμὸν, ἀξιολογώτερον ἐπιδάσεις κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος. εἰτ', ἐὰν ἔτι διαμείνης σεντῶ προνοούμενος, καὶ μᾶλλον ἐν τῷ τρίτῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἐν τῷ τετάρτῳ

est, quod tanto magis illum mihi risum commoveret, quanto magis eum in eo proposito, ut caederetur, videbam perseverare. Quum jam satis interea temporis ista nobis agentibus tereretur, pollicebar, me illi plagas inflicturum, si et ipse quoque exiguum adeo quippiam peti-
turo mihi concederet. Quod quum affirmaret se factu-
rum, adhortabar insuper, ut dicenti nonnulla praebitu-
rum aures promitteret, atque hanc aiebam esse petiti-
onem. Quod quum recepisset se praesitutum, copiosius cum eo differui praeponens, quomodo conveniret ani-
mum iracundum coercere, ratione nimirum; non enim flagris, sed alio modo servos emendari. Ille igitur, ra-
tione paulisper secum inita, multo melior seipso evasit. Tu vero et si non multo fias melior, satis esse ducito, si vel parum anno priore ad meliora promoveris. Nam si pergas affectui resistere ac animum iracundum lenire, majorem laboris fructum anno subsequenti percipies. Deinde si in eo mentis statu persistas, perpendens tecum singula, majus ac majus tertio, et post eum quarto et

Ed. Chart. VI. [525.]

Ed. Bas. I. (354. 355.)

καὶ πέμπτῳ αἰσθήσῃ μεγάλης αὐξήσεως εἰς βίον σεμνότερον. αἰσχρὸν γάρ, ἵνα μὲν τις ἱατρός, ἢ γραμματικός, ἢ ῥήτωρ, ἢ γεωμέτρης γένηται, πολλοῖς ἔτεσιν ἐφεξῆς κάμνῃ, ὡς δ' ἄνθρωπος ἀγαθός, μηδέποθ' ἐλίσθαι τῷ μήκει τοῦ χρόνου κάμνῃ.

Κεφ. ε'. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ τῆς ἀσκήσεως ἀρχή, πάλιν ἀναλάβωμεν· ὑπὲρ γάρ τῶν ἀναγκαιοτάτων οὐδὲν χειρόν ἐστὶ καὶ δις καὶ τρίς λέγειν τὰ αὐτά. τὸ μηδέποτα (355) 'μηδένα τῶν οἰκετῶν ἁμαρτάνοντα διὰ τῶν ἑαυτοῦ χειρῶν νοθετεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἐγὼ ποτε, πυθόμενος αἰρεῖσθαι Πλάτωνα πρὸς τινα τῶν ὑπηρετῶν ἁμαρτάνοντα, διὰ παντός οὕτως ἐπραξα, καλὸν ἡγησάμενος εἶναι τὸ ἔργον, οὕτω καὶ οὐ παράγγειλον σπαντῷ, μήτ' αὐτὸς διὰ τῶν σκευῶν χειρῶν οἰκέτην πληῆσαι μήτ' ἄλλῳ προστάξαι, παρ' ὃν ἂν ὀργισθῇ χρόνον, ἀλλ' εἰς τὴν ὑστέραν ἀνακαλέσασθαι. μετὰ γάρ τοι τὸν θυμὸν σωφρονέστερον ἐπισκέψῃ, πόσας χρητὴς πληγὰς ἐντεῖναι τῷ τῆς κολλύσεως ἀξίῳ. ἢ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἄμεινόν ἐστι,

quinto anno ad vitam honestiorem virtutis senties incrementum. Turpe siquidem est multis aliquem annis, ut medicus, aut grammaticus, aut rhetor, aut geometra fiat, laborare, verum ut in bonum virum evadat, ne paucillo quidem tempore laborem unquam assumere.

Cap. V. Quod ergo sit exercitii initium, denno repetamus; nam de iis, quae maxime necessaria sunt, bis ac ter eadem dicere non est inutile. Monet hoc videlicet, ne quis ullum servum peccantem suis ipsis manibus corrigat, sed quemadmodum ego, quod Platonem andivissem adversus quendam servorum peccantem maluisse agere, sic semper egi, honestum arbitratus esse hoc officium, simili modo et tu tibi praecipe, ne famulos tuis manibus, quo tempore iratus es, caedas, neque alteri, ut id faciat, imperes, sed in diem posterum differas. Nam post iracundiam prudentius apud te perpendes, quot verbera ei, qui puniendus est, conveniat infligere. Num praestat initio veniam concessā sic rem perficere, ubi lo-

Ed. Chart. VI. [525. 526.]

Ed. Bas. I. (355.)

συγγνώμη πρᾶξαι οὕτως αἰτήσαντα ἱμάτια, καὶ σωφρονίσαντα λόγῳ, καὶ ἀπειλήσαντα μηκέτι τὸ λοιπὸν συγχωρῆσαι, ἐὰν ὁμοίως ἁμάρτη; πολλῶ γὰρ ἁμεινόν ἐστι, μηκέτι ζέοντος τοῦ θυμοῦ [526] πράττειν ἢ πράττεις, ἔξω τῆς ἀλογίστου μανίας γενόμενον, ὁπότε καὶ τῷ λογισμῷ τὸ πυκτεῦον εὐρήσεις. ὅτι γὰρ ὁ θυμὸς οὐδὲν ἀποδεῖ μανίας, ἔξ αὐτῶν ἤδη ὧν ποιοῦσιν οἱ θυμούμενοι μαθεῖν ἐστίν· παίοντες γὰρ, καὶ λακτίζοντες, καὶ κατασχίζοντες ἱμάτια, καὶ θορυβῶδες ἐμβλέποντες ἕκαστα πράττουσιν ἄχρι τοῦ, καθάπερ ἔφην, καὶ θύραις, καὶ λίθοις, καὶ κλεισίῃν ὀργίζεσθαι, καὶ τὰ μὲν καταράσσειν, τὰ δὲ δύνειν, τὰ δὲ λακτίζειν. ἀλλ' ἴσως φήσουσι ταῦτα τῶν ὄντως μαινομένων εἶναι, τὰ δὲ ὑπὸ σοῦ γιγνόμενα σωφρονούντων. ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν ἔλαττον ἁμαρτάνουσι τῶν τοὺς λίθους καὶ τὰς θύρας καὶ τὰς κλεῖς δακνόντων τε καὶ λακτίζόντων οἱ τοὺς οἰκέτας ταῖς ἑαυτῶν παίοντες χερσίν, ὁμολογῶ· πέπεισμαι δὲ καὶ τὸ πρὸς ἄνθρωπον ἅμα τι ποιεῖν ἢ μικρῆς μανίας ἔργον ὑπάρχειν, ἢ ζῶον τιτὸς ἀλόγου τε καὶ ἀγρίου. οὐ γὰρ

rūm postulaveris et verbis increpaveris; minatus deinceps nequaquam condonaturum, si tantundem peccaverit? Multo namque majus est, animo non amplius furente atque ab insania libero, ea quae facis facere, nempe quando cum ratione poenam inveneris. Quod etenim iracundia nihil ab insania differat, ex iis, quae iracundi faciant, promptum est discere; pulsantes enim et calcitrantes, et vestimenta scindentes, et torvum quiddam intuentes, omnia conficiunt usque adeo, ut, quemadmodum dixi, ossibus, lapidibus et clavibus succenseant, et alia quidem collidant, alia mordeant, alia calcibus petant. Haec forsitan vere insanientium esse dicent, quae vero a te fiant, prudentium. Nos profecto, qui propriis manibus servos pulsan, minus peccare illis, qui lapides, ossia clavesque mordeant et pedibus trudent, fatemur; verum adversus hominem, simul atque peccaverit, saevire, vel parvae insaniae opus esse, vel animantis cujusdam agrestis et ratione carentis, persuasum habemus. Non enim haec

Ed. Chart. VI. [526.]

Ed. Bas. I. (355.)

μόνος ἄνθρωπος ἐξαίρετα ἔχει ἄρα παρὰ τᾶλλα λογίζεσθαι ταῦτα, ἐὰν ἀπορρίψωσιν τὸν θυμὸν χαρίζεσθαι ζωὴν, οὐκ ἄνθρωπου βίος. μὴ τοίνυν νόμιζε φρόνιμον ἄνθρωπον ὑπάρχειν, ὅς ἂν αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐκφύγῃ, λακτίζειν, καὶ δάκνειν, καὶ κεντεῖν τοὺς πέλας. ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκ ἔτι μὲν ἔστι θηρίον, οὐ μὴν ἤδη γε φρόνιμος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν τῇ μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν θηρίων. ἂρ' οὖν ἀσκήσεις μήκέτ' εἶναι θηρίον, τοῦ ἄνθρωπος γενέσθαι καλὸς κἀγαθὸς οὐ πεφροντικῶς, ἢ βελτιον, ὥσπερ οὐκ ἔτι θηρίον, οὕτω μὴδ' ἄφρονά σε μὴδ' ἀλόγιστον ἔτι διαμένειν; ἔση δὲ τοιοῦτος, ἐὰν μηδέποτε θυμῷ δουλεύων, ἀλλ' ὡς διαλογιζόμενος ἅπαντα πράττης, ἢ πάντα σοι χωρὶς τοῦ πάθους σκεπτομένη φαίνεται κράτιστα. πῶς οὖν ἔσται τοῦτο; τιμήσαντός σου τιμὴν στυγρὴν μεγίστην, ἧς οὐδ' ἐπινοῆσαι δυνατόν ἔστι μέλινα. τὸ γὰρ, ἀπάντων ἀνθρώπων ὀργιζόμενων, αὐτὸν ὀργητὸν εἶναι, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ἑαυτὸν ἀποδείξαι πάντων ἀνθρώπων βελτίονα; σὲ δ' ἴσως νομί-

homo solus habet eximia, sed prae caeteris aliis rationem: si igitur illa ira deposita vitam condonent, nonne hominis id erit factum? Quamobrem noli hominem judicare prudentem, qui hoc unum solum caverit, ne recalcitret, mordeat et pungat proximos; qui enim talis est, non amplius quidem ferinus est, sapiens tamen nondum est, sed medium inter illos statum obtinet. Nunquid igitur studebis desinere te feram esse, si non curas, ut in virum et honestum et probum evadas? an satius fuerit, ut non amplius ferinum, sic neque insipientem neque rationis expertem permanere? Talis autem evades, si nunquam iracundiae deserviens, sed rationi obtemperans, omnia agas, quae omnia tibi citra affectum consideranti videantur optima. Quomodo tandem hoc continget? nempe quum honore te affeceris, quo ne cogitare quidem possis majorem. Omnibus namque hominibus irascentibus, te solum ira non moveri, quid aliud est quam cunctis hominibus meliorem te ostendere? Ac si forte teipsum exi-

Ed. Chart. VI. [526.]

Ed. Bas. I. (355.)

ζισθαι, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ἐαντὸν ἀποδείξαι, νομίζεσθαι μὲν εἶναι βέλτιον ἐθελειν, εἶναι δὲ οὕτως βέλτιον μὴ βούλεσθαι, καθάπερ εἰ τις ἐπεθύμησε νομίζεσθαι μὲν ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, τῶσεί δὲ κατ' ἀλήθειαν. ἢ οὐχ ἡγῆ νόσημα ψυχῆς εἶναι τὸν θυμόν; ἢ μάτην ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὀνομάζεσθαι νομίζεις ψυχῆς πάθη πέντε ταῦτα, λύπην, ὀργήν, θυμόν, ἐπιθυμίαν, φόβον; ἀλλ' ἔμοιγε βέλτιον εἶναι δοκεῖ μακροῦ, πρῶτον μὲν ἐπὶ πολὺ ἔχειν ἄνευ τῶν εἰρημένων παθῶν, ἔξαναστάνα τῆς κοίτης, ἐπισκοπεῖσθαι πρὸς πάντων τῶν κατὰ μέρος ἔργων, ἄρα βελτιόν ἐστι πάθεσι δουλεύοντα ζῆν, ἢ λογισμῶ χρησθαι πρὸς ἅπαντα· δεύτερον δ', ὅταν τῷ βουλομένῳ γίγνεσθαι καλὸς καγαθὸς παρακλητέον ἐστὶ τὸν δηλώσοντα τῶν ὑφ' αὐτοῦ πραγματοποιμένων οὐκ ὀρθῶς ἕκαστον· εἰτ' εἰ κατ' ἑκάστην ἡμέραν τε καὶ ὥραν ἔχειν ἐν προχείρῳ τὴν δόξαν ταύτην, ὥς ἄμεινον μὲν ἐστὶν ἐαυτὸν τιμήσαντα καλὸν καγαθόν, τοῦτο δ' ἄνευ τοῦ σχεῖν τὸν δηλώσοντα τῶν ἀμαρτανομένων ἕκαστον ἀδύνατόν ἐστιν ἡμῖν περιγετέσθαι, καὶ μέντοι καὶ τὸν σωτήρα ἐκείνον

Times, quid aliud est quam ostendere, teipsum existimari velle caeteris praeferre, revera tamen praestantiorum esse nolle, quemadmodum si quis corpus suum valere putari desideraverit; revera tamen aegrotet. Nunquid enim animi morbum esse censes iracundiam? An frustra a veteribus quinque ejus affectus hos putas nominari, dolorem, iram, iracundiam, cupiditatem et metum? Sed mihi multo melius esse videtur, primum quidem dictis perturbationibus diu resistere, et lecto surgentem de omni particulatim opere considerare, satiusne sit affectibus servientem vivere, an in omnibus ratione uti: dein ei, qui ad bonitatem probitatemque aspiret, advocandum esse, qui singula, quae parum recta ab eo gerantur, indicet: postea quotidie adhuc horisque singulis in promptu hanc opinionem habere, nempe melius esse bonum atque probum te ipsum honorare. At hoc assequi nobis non licet, nisi habeamus, qui singula, quae per errorem delinquimus, indicet. Quin etiam illum, qui delicta singula ostenderit,

Ed. Chart. VI. [526. 527.]

Ed. Baf. I. (555.)

καὶ φίλον μέγιστον ἡγεῖσθαι τὸν μνηστῆρα τῶν πλημμε-
λουμένων ἕκαστα· εἶθ' ὅτι, καὶ ψευδὸς σοι φαίνεται ποτ'
ἐγκαλέσας, ἀόρητον προσήκει φαίνεσθαι, πρῶτον μὲν, ὅτι
δυνατὸν ἐστὶν ἐκεῖνον σοῦ βέλτιον ὁρᾶν ἕκαστον ὃν ἀμαρ-
τάνων τυγχάνεις, ὥς γε καὶ σὲ τῶν ἐκείνοι. καὶ ἐπηρεάση
ποτὲ ψευδός, ἀλλ' οὐκ ἐπήγειρέ σε πρὸς ἀκριβεστέραν ἐπί-
σκεψιν ὢν πράττεις. ὃ δ' ἐστὶ μέγιστον ἐν τούτῳ, ἀλλ'
φύλαττε προσηχημένος γε τιμᾶσθαι σεαυτόν. ἐστὶ δὲ τοῦτο
διὰ μνήμης ἔχειν πρόχειρα τό τε τῶν ὀργιζομένων τῆς ψυ-
χῆς αἰσχος τό τε τῶν ἀορ[527]γῆτων κάλλος. ὅς γάρ
ἀμαρτάνειν ἐθισθῇ χρόνῳ πολλῷ, δυσεκλήπτως ἔσχε τὴν
κλεῖδα τῶν παθῶν, οὕτω καὶ τῶν δογμάτων, οἷς πειθόμε-
νος ἀνὴρ γενήσῃ καλὸς καὶ ἀγαθός, ἐν πολλῷ χρόνῳ προσήκει
μελετᾶν ἕκαστον. ἐπιλανθανόμεθα γάρ αὐτοῦ ἡμετέρως ἐκ-
πίπτοντος τῆς ψυχῆς ἡμῶν, διὰ τὸ φθᾶσαι πεπληρωσθαι
τοῖς πάθεσιν αὐτήν. τοιγαροῦν παρακόλουθόν ἐστιν, ἕκα-
στον τῶν σωθῆναι βουλομένων ὥς μηδεμίαν ὥραν ἀπορῆ-
θυμεῖν. ἐπιτρεπτόν τε πᾶσι κατηγορεῖν ἡμῶν, ἀκουστέον

servatorem et amicum maximum arbitrari oportet: ad
haec, si quando falso criminari videtur idem, iram con-
tinere debes, primum, quod fieri possit, ut ea melius vi-
deat, in quibus pecces, quam ipse tu, ut tu illius vitia
perspicere facilius potes, et si nonnunquam calumniam
falsam molitur. Quin igitur exactius acriusque res tuas
inspice: propterea, quod in hoc maximum est, observes,
nempe temet honorare instituas, hoc est, memineris
prompte et irascentium animae turpitudinem et non
irascentium pulchritudinem. Nam qui errare diu con-
suevit, difficulter clavem affectuum potest assumere, hoc
est affectus coercere. Similiter et dogmata, quibus subau-
diens bonus simul et probus evadat, longo tempore singu-
la convenit exercere. Obliviscimur enim ipsius rei fa-
cile, ut quae protinus ex anima nostra propter affectuum
copiam ei infilientem excidat. Proximum itaque huic
est, ut, quisquis servari velit, ne horulā quidem unā fe-
rias ac otium agat. Incitandi sunt omnes, ut nos corri-

Ed. Chart. VI. [527.]

Ed. Bas. I. (355.)

τε πρῶτος αὐτοὺς, καὶ χάριν οὐ τοῖς καταλείνουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐπιπλήττουσιν ἔχειν, ἀνερχθῆ σου ἡ θύρα διὰ πάντος τῆς οἰκῆσεως, ἔξεστι τοῖς συνήθεις εἰσιέναι πάντα καιρὸν, ἣν οὕτως ἦς παρεσκευασμένος. δεῖ οὖν θαρσύνειν, ὥς ὑπὸ τῶν εἰσιόντων εὐρίσκεισθαι μηδενὶ τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων ἰσχυρῶς κατελημμένον. ἔστι δ' ὥσπερ τὸ πᾶν τῷ ἄκοντι ἐκκόψαι δύσκολον, οὕτως τὰ μεγάλα τῷ βουλευθέντι ῥᾶστον. τῆς θύρας οὖν ἀνεωγμένης σου διὰ παντός, ὥς εἶπον, ἔξουσία τοῖς συνήθεις ἔστω κατὰ πάντα καιρὸν εἰσιέναι. ὥς δ' ἄλλοι πάντες αὐ οἱ προελθόντες εἰς τὸ δημόσιον ἅπαντα πειρῶνται πράττειν κόσμια, οὕτως σὺ κατὰ τὴν ἰδίαν οἰκίαν πράττεις. ἀλλ' ἐκρίνοι μὲν αἰδούμενοι τοὺς ἄλλους ἁμαρτόντες τι φρωαθῆναι μόνους ἑαυτοὺς οὐκ αἰδοῦνται, σὺ δὲ σπαντὸν αἰδοῦ μάλιστα παιδόμενος τῷ φάντι. Πάντων δὲ μάλιστα αἰσχύνεο σπαντόν.

Κεφ. ε'. Οὕτως γὰρ πράττων δυνήσῃ ποιεῖ τὴν τοῦ θυμοειδοῦς ἐν σοὶ δύναμιν ἄλογον ὥσπερ τι θηρίον ἤμε-

piant, modestieque audiendi ipsi; quinetiam gratia non assentatoribus, verum increpantibus habenda. Pateat domus tuae ostium familiaribus; quovis tempore liceat ingredi, si in hunc modum te comparaveris. Quare fidas oportet, tanquam ab introeuntibus nulli vitio insigni obnoxius esse maxime comprehendaris. Est autem sicut omne invito excindere vitium difficile, ita magna volenti facillimum. Foribus itaque tuarum aedium apertis, ut dixi, copiam semper familiaribus ad te accedendi exhibeto. Sed quemadmodum alii omnes in publicum progressi omnia conantur facere ut decet, tu domi tuae ita facias. Illos autem alios deprehendi errantes nonnihil pudet, semetipsos deprehendi non pudet. Tui vero praefertim quum admonearis peccati, erubescas, imo omnium maxime pudeat.

Cap. VI. Hoc namque faciens poteris aliquando concupiscibilis facultatis vim irrationalem tanquam ferinum

Ed. Chart. VI. [527.]

Ed. Baf. I. (355.)

ρῶσαι τε καὶ πρᾶναι. ἡ δεινὸν ἂν εἴη, τοὺς μὲν ἵππικους ἄνδρας, ἀχρεῖους τοὺς ἵππους παραλαβόντας, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ χειροθετῆς ἐργάζεσθαι, σὲ δ', οὐκ ἔξωθέν τε λαβόντα ζῶον, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν ἄλογον, ἣ διὰ παντός ὁ λογισμὸς συνοικεῖ, μὴ δυνηθῆναι πρᾶναι αὐτήν, εἰ καὶ μὴ ταχέως, ἀλλ' ἐν μακροτέρῳ χρόνῳ. λέλεκται δὲ ἐπὶ πλείον ἐν τοῖς περὶ ῥῥῶν ὑπομνήμασι, ὅπως ἀρίστην τις αὐτὴν ἐργάσαιοτο, καὶ ὡς τὴν μὲν ἰσχὺν οὐ χρὴ καταβαλεῖν αὐτῆς, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἵππων τε καὶ κυνῶν, οἷς χρώμεθα, τὴν δ' εὐπειθειαν, ὥς γε κίε' αὐτῶν, ἀσκεῖν. ἐπιδεδεικται δέ σοι καὶ δι' ἐκείνων τῶν ὑπομνημάτων οὐχ ἥκιστα καὶ ὅπως αὐτῇ πάλιν τῇ τοῦ θυμοειδούς δυνάμει συμμάχῳ χρήσῃ κατὰ τῆς ἐτέρας, ἣν ἐπιθυμητικὴν ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι, φερομένης ἀλογίστως ἐπὶ τὰς διὰ τοῦ σώματος ἡδονάς. ὥσπερ οὖν αἰσχροὺς θάλαμα διὰ θυμὸν ἄνθρωπος ἀσχημονῶν, οὕτω καὶ δι' ἐρωτα, καὶ γαστριμαργίαν, οἶνοςλυγίαν τε καὶ λυγρίαν, ἧς τῆς ἐπιθυμητικῆς ἐστὶ δυ-

aliquid edomare et coërcere. Num grave fuerit, viros equestris indomitos equos pauxillo tempore mansuetos reddere, te vero, quum non extraneum aliquod animal susceperis, sed in anima vim irrationalem, cui ratio semper inhabitat, ipsam non posse mitigare, ac si non celeriter, certe longiori temporis spatio? Diximus copiosius in commentariis de moribus, qua ratione quis animam comparet optimam, et quomodo robur ejus subvertere non expedit, sicut nec equis ac canibus, quibus utimur, obedientiam vero, sicut et in ipsis, exercere. Indicatum insuper tibi est non mediocriter in illis commentariis, quo pacto rursus irascibilis facultatis utaris auxilio adversus alteram, quam veteres philosophi concupiscibilem vocaverunt, qua citra rationem in corporis voluptates impellimur. Quemadmodum igitur turpe spectaculum est ob iracundiam homo praeter decorum se gerens, sic ob amorem, gulam, temulentiam ac ventris inexplibilem cupiditatem, quae concupiscibilis animae sunt actiones et

Ed. Chart. VI. [527. 528.]

Ed. Bas. I. (355. 356.)

νάμεως ἔργα τε καὶ πάθη, προσεικώς, οὐχ ἵππῳ καὶ κυνὶ, καθάπερ εἶκασα τὴν πρώτην, ἀλλ' ὑβριστῇ κάπρῳ καὶ τράγῳ, καὶ τινι τῶν ἀγρίων ἡμερωθῆναι μὴ δυναμένων. διὸ ταύτης μὲν οὐδεμία παιδευσίς τοιαύτη ἐστίν, οἷα τῆς ἐτέρας, ἢ εὐπείθεια· ὃ δ' ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ κολάζειν, ἀλογίαν τινὰ ἔχειν πρὸς τήνδε. γίγνεται δὲ (356) ἡ κόλασις τῆς δυνάμεως ταύτης ἐν τῷ μὴ παρῆχειν αὐτῇ τῶν προθυμουμένων ἀπόλαυσιν. ἰσχυρὰ μὲν γὰρ οὕτω καὶ μεγάλῃ γίγνεται, ἐν τῷ κολασθῆναι δὲ μικρά τε καὶ ἀσθενής, ὥς ἔπεσθαι τῷ λογισμῷ δι' ἀσθένειαν, οὐκ εὐπείθειαν. οὕτως γοῦν καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἑρῶμεν ἐπομένους τοῖς βελτίοσι τοὺς χείρους, ἢ ἄκοντας βιαζομένους, ὥσπερ τὰ παῖδια καὶ τοὺς οἱ[528]κέτας, ἢ πεισθέντας ἐκόντας, ὥσπερ τοὺς ἀγαθοὺς φύσει. καὶ τῶν μὴ πρὸς ῥημάτων κολασθέντων αὐτὸ δὴ πού τοιούτοις πάλαι σύνηθές ἐστιν, ὥς ἀκόλαστος ὅδε τις ἀνθρώπος ἐστίν, ἐφ' οὗ δηλονότι τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν οὐκ ἐκόλασεν ἡ λογιστικὴ. δύο γὰρ ἔχομεν ἐν ταῖς ψυχαῖς δυνάμεις ἀλόγους· μίαν μὲν, ἣς

affectus, quos non equo, non cani, velint iracundiam, sed apro feroci, et hirco, aut id genus agresitium cuidam, quod cicurari non potest, assimilavimus. Quapropter hujus nulla disciplina talis est, qualis est alterius obtemperatio. Quod autem veteres appellabant punire irrationalem quandam animae vim, ad hanc spectabat. Porro fit hujus potentiae punitio, dum desideratis frui ipsi non conceditur. Valida enim et magna efficitur, dum optata contingit, at ubi coërcetur, exigua et imbecillis, ut non obtemperantiae, sed imbecillitatis causa rationem sequatur. Eodem quoque modo videmus inter ipsos homines inferiores aut invito per vim sequi praestantiores, uti pueros et famulos, aut sua sponte, ut natura bonos. Atque hoc illis, qui verbis scilicet non castigati fuere, olim familiare. Nam ille protervus est et intemperans, in quo videlicet vim appetitoriam rationalis non repressit. Duas enim habemus in anima facultates rationis expertes, unam, cujus opus est excandescere et irasci his, qui

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Bas. I. (356.)

θυμοῦσθαι τε παραχρῆμα καὶ ὀργίζεσθαι τοῖς δόξαις πλημμελεῖν εἰς ἡμᾶς ἔργον ἐστίν. τῆς δ' αὐτῆς ταύτης καὶ τὸ μηνιῶν ἄχρι πλείονος, ὃ τοσούτῳ πλείον ἐστι θυμοῦ πάθος, ὅσῳ καὶ χρονιώτερον. ἄλλη δ' ἐστὶν ἐν ἡμῖν δύναμις ἄλογος ἐπὶ τὸ φαινόμενον ἡδὺ προπετιῶς φερομένη, πρὶν διασκέψασθαι, πότερον ὠφελιμὸν ἐστὶ καὶ καλὸν, ἢ βλαβερὸν τε καὶ κακόν. ταύτην οὖν ἐπέχειν χρὴ τὴν σφοδρότατην, πρὶν αὐξηθεῖσαν ἰσχὺν δυσνίκητον κινήσασθαι. τηνικαῦτα γὰρ οὐδ' ἂν θελήσης εἶ κατασχεῖν αὐτὴν θυήσῃ, καῖπειτα φήσεις, ὥσπερ ἠκουσά τινος ἐραῖντος, ἐθέλειν μὲν παύσασθαι, μὴ δύνασθαι δὲ, παρακαλέσεις τε μάτην ἡμᾶς ὥσαύτως ἐκείνῳ τῷ δεομένῳ βοηθήσασθαι καὶ τὸ πάθος ἐκκόψαι. καὶ γὰρ τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἔνια διὰ μέγεθός ἐστιν ἀνίατα· σὺ δ' ἴσως οὐδ' ἐπενόησάς ποτε τοῦτο. βέλτιον οὖν σοι καὶ νυνὶ ἐννοῆσαι τε καὶ διασκέψασθαι, πότερον ἀληθεύει λέγων, αὐξανομένην τὴν ἐπιθυμητικὴν δύναμιν εἰς ἀνίατον ἔρωτα πολλάκις ἐμβαλεῖν, οὐ σωματίων μόνον ὥραιων, οὐδ' ἀφροδισίων, ἀλλὰ καὶ λιχτείας,

in nos delinquere videntur. Hujus ipsius est et infensum esse diutius; qui tanto major est iracundia affectus, quanto etiam diuturnior. Alia vero in nobis est facultas rationis expers, qua ad id, quod suave est, ferimur, priusquam perpexerimus, commodumne sit et honestum, an nocuum et turpe. Hanc vehementem adeo prius cohibere convenit, quam aucta robur insuperabile acquirat. Tunc enim, etiam si coercere velis, non amplius possis. Dein inquires, sicut amantem quendam audiavi, velle quidem cessare, sed non posse; adhortaberisque nos frustra, perinde ut ille petebat opem sibi ferri et affectum extirpari, siquidem corporis affectuum quidam prae magnitudine sunt immedicabiles. Id autem forsan ne cogitasti quidem unquam. Proinde nunc tibi praestiterit considerare et perpendere, verene dicam, concupiscendi facultatem auctam in amorem plerumque nullo sanabilem remedio nos praecipites agere, non corporum formosorum, florentium, neque venereorum, sed ingluviei quo-

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Baf. I. (356.)

καὶ γαστρομαργίας, οἰνοφλυγίας τε καὶ τῆς παρὰ φύσιν αἰσχροφυγίας, ἣ ψεύδομαι καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων. ἂ γὰρ περὶ τοῦ θυμοῦ λέλεκται μέγχοι τοῦ δεῦρο, ταῦτα καὶ περὶ τῶν ἄλλων παθῶν ἡγοῦ λέλεχθαι· πρῶτον μὲν, ὡς ἑτέρω ἐστὶ τὴν διάγνωσιν αὐτῶν ἐπιτροπιέον, οὐχ ἡμῖν αὐτοῖς· εἰδ' ὅτι μὴ τοὺς τυχόντας τούτους ἐπιστατεῖν, ἀλλὰ πρεσβύτες, ὁμολογημένους μὲν εἶναι καλοὺς κἀγαθοὺς, ἐξηγητὰς μὲν οὖν δὲ καὶ πρὸ ἡμῶν αὐτῶν ἐπὶ πλέον ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς ἔνεκα ἔξω παθῶν εἶναι· εἰδ' ὅτι οὐ φαίνεσθαι χρή τοῖς τοιούτοις, ὅταν εἰπώσι τι τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ἀγατακτουῦντας, ἀλλὰ χάριν εἰδότας· εἰτα κατ' ἐκίστην ἡμέραν σαυτὸν ἀναμεινῆσκειν, ἄμεινον μὲν, εἰ πολλάκις, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ πάντως γε κατὰ τὴν ἑω, πρὶν ἄρχεσθαι τῶν πράξεων, εἰς ἐσπέραν δὲ, πρὶν ἀναπαύεσθαι μέλλειν. ἐγὼ δὴποτε καὶ ταύτας δὴ τὰς φερομένας ὡς Πυθαγόρου παραινέσεις εἴδισα δις τῆς ἡμέρας ἀναγινώσκειν μὲν τὰ πρῶτα, λέγειν δ' ἀπὸ στόματος ὕστερον. οὐ γὰρ ἀρκεῖ μόνον ἀορησίαν ἄγειν, ἀλλὰ

que, gulae, ebrietatis, et indecorae praeter naturam turpitudinis; an mentiar haec, et alia pleraque, quae a me prius dicta sunt. Quae enim de iracundia retuli hactenus, eadem de affectibus aliis intelligito. Primum quidem alteri, non nobis ipsis eorum dignotionem committendam esse. Deinde non quoscunque, sed senes, qui boni pariter et probi aestimati, tum longo ante nos tempore nullis animi perturbationibus obnoxii fuerunt, nobis praeficiendos. Ad haec curandum, ne talibus, quoties vitium aliquod nostrum ostendant, succensere videamur, sed magis habere gratiam; postea quotidie tui ipsius meminisse, satius esset, si frequenter, sin minus, certe ad solis saltem exortum, priusquam operi te accingas, vesperi, antequam te quieti remittas. Ego utique aliquando et haec, quae tanquam Pythagorae monita circumferuntur, bis ac ter primum consuevi legere, mox voce pronunciare. Non enim satis est solum irae resistere,

Ed. Chart. VI. [528.]

Ed. Bas. I. (356.)

καὶ λιχνείας, καὶ λαγνείας, οἰκοφλυγίας τε καὶ περιεργίας καὶ φθόρου καθαρεύειν. ἕτερος οὖν ἡμᾶς ἐπεπείρατο, μή τέ που, καθάπερ οἱ κύνες, ἀπλήστως ὠφθήμεν ἐμπορούμενοι σιτίων, ἢ, ὥς οἱ διακαίόμενοι πῦρτι συνεχεῖ, ψυχρὸν ἐπισπασώμεθα τὸ πόμα λαβρότερον, ἢ ὥς ἄνδρας σεμνοὺς πρέπει. οὗτος γὰρ διὰ πείναν ἐμπορεῖσθαι προσήκει σφοδρῶς καὶ ἀπλήστως, οὔτε διὰ δίψος ὅλην τὴν κύλικα ἐκπίπειν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὔτε διὰ λιχνείαν ἀπάντων τῶν παρόντων πλέον, ἤτοι πλακοῦντος, ἢ τινος ἄλλου τῶν λίγνων ὕψων ἀπολαύειν. ἀλλ' ἐν ἅσιν αὐτοῖς ἀρχομένους μὲν ἐτι παρακλητέον ἐστὶν ἑτέρους ὃ τι ἀμάρτωμεν ἐπιτηρεῖν τε καὶ λέγειν ἡμῖν· ὕστερον δὲ καὶ χωρὶς παιδαγωγῶν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιτηρῶμεν αὐτοὶ καὶ παραφυλάττωμεν, ὅπως ἀπάντων τε τῶν συνδειπνούντων ἑλαττον ὄψου προσετηγκώμεθα, καὶ τῶν λίγνων ἐδεσμάτων ἀποσχώμεθα, σύμμετρα τῶν ὑγιεινῶν προσαράμενοι. τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, οὐκ ἐτι οὐδὲ πρὸς τοὺς δειπνούντας ἀποβλέπειν ἀξιώσαιμ' ἂν σε· μέγα γὰρ οὐδὲν

nisi voracitatem, gulam, temulentiam, curiositatem et invidentiam tollas simul e medio. Alter igitur de nobis periculum faciebat, si neque canum in morem cibos immodice ingessisse deprehenderemur, vel, ut qui continua febre peruruntur, frigidam potionem avidius arriperemus, an ut viros graves decet. Neque enim decorum est ob famem cupiditate quadam inexplibili cibum assumere, nec sitis gratia totum omnino exhaustire calicem. Adde, multo minus decere ob gulam omnibus praeferentibus vel placentam, vel aliud delicati quid obsonii intemperantius devorare. Quapropter hic quoque alii, qui in iis omnibus sibi temperare norunt, admonendi nobis sunt, ut, in quibus peccemus, observent dicantque. Subsequenti vero tempore sine paedagogis ipsi nos observemus, quomodo inter convivas universos minorem obsonii partem accipiamus, et a ferculis opiparis abstineamus, salubribus modice sumptis contenti. At temporis processu nequaquam amplius convivas respicere te velim. Nam magni laboris haud

Ed. Chart. VI. [528. 529.]

Ed. Bas. I. (356.)

ἐκείνων ἐσθίειν τε καὶ πίνειν ἐγκρατέστερον. εἰ δὲ παρ' οὗ-
τως [529] συνιὼν ἐγνωκας τιμῶν, ἐπισκέπτου μᾶλλον ποτὲ
ἐγκρατῶς διητῆσθαι χθὲς ἢ τήμερον. ἐὰν γὰρ τοῦτο ποιῇς,
αἰσθήσῃ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐκολώτερον ὢν εἶπον ἀπε-
χόμενος, αἰσθήσῃ τε μέγала εὐφρανθησόμενος τὴν ψυχὴν,
ἐὰν γε σωφροσύνης ὄντως ἐραστὴς ὑπάρχῃς· οὕτω γάρ
τις ἐρασθεὶς χαίρει προκόπτων ἐν αὐτῷ. καὶ διὰ τοῦτο
ταῖς μὲν οὐροφλυγίαις ἔστιν ἰδεῖν ἡδομένους, ὅταν πίνοντες
ὑπερβάλλωνται τοὺς συμπτώτας, ὅσοι δὲ γαστρίμαργοι, καὶ
τούτους τῷ πλήθει τῶν ἐδεσμάτων εὐφραινομένους, ὅσοι δὲ
λίγχοι, πλακοῦσι, καὶ ταγήνοισι, καὶ λοπάσι, καὶ καρυ-
κείαις. ἐνίοις δὲ μέγα φρονοῦντας ἔγνω ἐπὶ τῷ πλήθει
τῶν ἀφροδισίων. ὥς οὖν ἐκεῖνοι τὴν ἀκρότητα τῶν σπου-
δαζομένων ἀσκούσιν τε καὶ μετудиώκουσι, οὕτως καὶ ἡμᾶς
χρὴ σωφροσύνης ἀκρότητα σπουδάζειν. εἰ δὲ τοῦτο πράξο-
μεν, οὐ τοὺς ἀκολάστους ἡμῖν παραβάλωμεν, οὐδ' ἀρκέσει
πλέον ἐκείνων ἔχειν ἐγκρατείας τε καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ
πρῶτον μὲν τοὺς σπουδάζοντας τὰ αὐτὰ φιλονεικήσομεν

fuerit tunc bibere et esse modestius. Si enim ita te ipsum
honorare didiceris, considera aliquando, magis temperan-
ter heri vel hodie vixisse. Hoc facto senties quotidie te
minori negotio ab his, quae dixi, abstinere, animumque
tuum magis ac magis exhilarari, si verus temperantiae
amator sis. Ita enim qui amat, gaudet in eo, quod amat,
si profecerit. Hinc est, quod ebriosos laetari videamus,
quando potu superant combibones; qui voraces sunt, et
hos ciborum copia oblectari; qui gulosi, placentis; farta-
ginibus, patinis et condimentis aromaticis. Novi etiam
quosdam; qui frequenti et immoderata venere se osten-
tarent. Quemadmodum igitur eorum summa exercent et
persequuntur, quorum desiderio tenentur, ita nos summo
temperantiae studio deditos esse oportet. Eo namque
pacto intemperantibus nos haud assimilabimus, quamquam
continentiae et temperantiae plus habere, quam illi, satis
non sit, nisi ejusdem rei aemulos etiam superare conten-

Ed. Chart. VI. [529.]

Ed. Baf. I. (356.)

ὑπερβάλλεσθαι, (καλλίστη γὰρ ἡ τοιαύτη φιλονεικία,) μετ' ἐκείνους δ' αὐθις ἡμᾶς αὐτοὺς, ὡς ἐξ ἔθους πολυχρονίου τούτοις ὑγεινστάτοις τε ἅμα καὶ προσθεῖναι ῥέστοις ἡδέως ἅμα προσφέρεισθαι, μεμνημένους τῶν καλῶς εἰρημένων. ὧν καὶ τοῦτ' ἔστιν. Ἐκλέγου βίον ἄριστον, ἡδὺν δ' αὐτὸν ἡ συνήθεια ποιήσεται, ὥσπερ οὐκ, ὅποτε πρὸς τὸν θυμὸν ἀσκεῖν ἡξίουν σε, γνώρισμα τῆς ἀφελείας εἶχες ὁρᾶν σαυτὸν οὐκ ἔτι θυμούμενον, ὡσαύτως ἐπὶ τῆς σωφροσύνης ἔσται σοι γνώρισμα μὴδ' ἐπιθυμεῖν ἔτι τῶν ἡδίστων. ὁδὸς δ' ἐπ' αὐτὴν ἔστι διὰ τῆς ἐγκρατείας. οὕτω γὰρ αὐτὸς πλεονεκτεῖ σώφρων ἐγκρατοὺς, τῷ μὴδ' ἐπιθυμεῖν λίγνων ἐδεσμάτων ἢ διὰ τὸ πολυχρόνιον ἔθος, ἢ δι' ἐγκράτειαν, καθάπερ καὶ αὐτὸ τοῦνομα αὐτῆς ἐνδείκνυται γεγονός, ὅπερ ἔστιν ἐκ τοῦ κρατεῖν καὶ νικᾶν τὰς ἐπιθυμίας. ἐπιπλονος δέ ἐστι καὶ κραχεῖα τό γε καὶ ἀρχαῖς, ὥσπερ αἱ ἄλλαι τῶν καλῶν ἐπιπηρευμάτων ἀσκήσεις. εἰ μὲν οὖν εἴτε τὴν ἀρετὴν ἀντὶ τῆς κακίας ἔχειν ἐθέλεις, εἴτε τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς ἀντὶ

damus. Haec etenim pulcherrima est contentio. At post illos rursus nosmetipsos vincamus, ut ex diuturna consuetudine saluberrimis istis juxta ac susceptu facillimis suaviter assuecamus, memores eorum, quae a veteribus dicta sunt, ex quorum numero refertur et illud: *Delige vitae genus optimum, id jucundum efficiet consuetudo*. Qua igitur ratione, quum iracundiae resistere te volebam, hoc inde commodi signum affulgebat, quod irascentem te ipsum amplius non viderem, sic temperantiae indicium existima, quod suavia non amplius concupiscas. At via ad eam per continentiam tendit: quin hoc modo temperans excellit continentem, quod nec opiparos cibos vel ob diuturnam consuetudinem, vel ob continentiam appetit, quemadmodum et Graecum nomen ipsius indicat compositum ex continere et vincere cupiditates. Caeterum initio laboris plena et aspera est, sicut alia honestarum rerum studia. Quare, si vel virtutem malitiae loco vel animi tranquillitatem pro corporis titillationibus malis

Ed. Chert. VI. [529.]

Ed. Bas. I. (356. 357.)

τῶν τοῦ σώματος γαργαλισμῶν, ἀσκητέον ἐστὶ σοι τὸν εἰρημένον τρόπον, ἐπὶ σωφροσύνην βυθίζοντα δι' ἐγκρατείας. εἰ δ' ἦτοι τὴν ἀρετὴν ἀιμάζεσθαι, ἢ γαργαλίζεσθαι βούλει δὲ ὅλου τοῦ σώματος, καταληπτέον ἐστὶ τὸν λόγον. οὐ γάρ ἐστι προτρεπτικός ἐπ' ἀρετὴν, ἀλλὰ τοῖς προτετραμμένοις ὑψηλτικὸς τῆς οἴσου, καθ' ἣν ἂν τις αὐτὴν κτίσταιτο. διαιρουμένου δὲ τοῦ λόγου πρὸς τὸ διαγνωστικὸν ἕκαστον ἡμῶν ὑπάρχειν ἑαυτοῦ, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ διαγνώσει τῶν ἀμαρτημάτων ἐπανόρθωσιν, οὐ περὶ ταύτης πρόκειται λέγειν, ἀλλὰ περὶ τῆς διαγνώσεως τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων. ἐπεὶ δὲ τοῖς μὲν ἀρχομένοις αὐτὴν οὐ διαγνώσαι δυνατόν, ἑτέροις μὲν τοῖς ἀρχομένοις ἐπιστήσομεν ἐπόπτας, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀσκούοντας, ὡς ἂν ἤδη δυναμένους γινῆναι, ποῶν μὲν ἀπηλλάγησαν ἀμαρτημάτων καὶ παθῶν, ὅσον δ' αὐτοῖς ἐνδεὲς πρὸς τὸ τέλος. ὕπερ δὲ εἰῶθα λέγειν ἐκάστοτε, καὶ νῦν ἐρῶ· καθ' ἕτερον μὲν τρόπον ἀπάντων ἐστὶ δυσκολώτατον ἑαυτὸν γινῶναι, καθ' ἕτερον δὲ ῥῆστον. ἔαν μὲν γὰρ ἐντὸς θέλῃ τις (357) αὐτὸς χαλεπώτατόν ἐστιν.

Recipere, praeposita ratione exercitandus es, ad temperantiam eundo per continentiam. Sin autem vel negligere virtutem, vel totius corporis voluptatibus indulgere statuas, ratio deferenda est, quae ad virtutem non adhortatur quidem, sed iis, qui adhortationem receperunt, viae dux existit, qua quis eam comparare queat. Jam vero, quam oratio nobis partita sit in haec videlicet, quomodo quisque seipsum cognoscat, et errores cognitos emendet, de hoc posteriore dicere nequaquam proposuimus, sed quomodo proprios errores agnoscat. Quoniam vero obnoxii vitiis ac erroribus eos nequeunt dignoscere, alios a nobis accipient inspectores ipsos exercentes, utpote qui jam probe noverint, quibus erroribus et affectibus liberati sint; quidve ad perfectionem desideretur. Quod subinde consuevi dicere, nunc quoque dicam, altero modo difficillimum esse seipsum cognoscere, altero facillimum. Si enim quis intus velit se nosse, plurimum sudet necesse est: sin autem foris, laboris propemodum nihil sentiet.

Ed. Chart. VI. [529. 550.]

Ed. Bas. I. (557.)

Κεφ. ζ'. Ἐγὼ μὲν οὖν ἅπαντα ταῦτ' εἰρημένα καὶ τὰ μέλλοντα λεγθήσεσθαι τοῖς βουλευθεῖσιν ὑποτίθεμαι. τάχα μὲν [530] οὖν οὔσης καὶ ἄλλης τινὸς ὁδοῦ πρὸς τὸ καλὸν καγαθὸν γενέσθαι, μὴ γινώσκων δ' εὗρεῖν αὐτήν, ἐχρησάμην τε δι' ὅλου τοῦ βίου ταύτῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀφθόγως δηλῶν παρεκάλουν ἀντιδιδόναι τε καὶ ἀποδοῦναι τε, καὶ ἀντιδιδάσκειν, εἰ τινα ἑτέραν ἄλλην αὐτοὶ γινώσκουσι καλοκαγαθίας ὁδόν. ἄχρι περ ἂν ἐπιθυμῶμεν ἄλλης, ἐν τῇδε διατρίβομεν, ἢ κοινὴ πάντων διαγνώσεώς τε καὶ θεραπειάς. καὶ γὰρ ἡ φιλονεικία, καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ ἡ φιλαρχία πάθη τῆς ψυχῆς εἰσιν. τούτων ἐλάττω μὲν, ἀλλ' ὅμως καὶ αὕτη πάθος. περὶ δὲ τοῦ φθόρου τί δεῖ καὶ λέγειν; αἰσχιστον τῶν κακῶν ἐστίν. ὀνομάζω δὲ φθόρον, ὅταν τις ἐπ' ἁλλοτρίοις ἀγαθοῖς λυπῆται. πάθος μὲν ἔστι καὶ λύπη πᾶσα, χειρίστη δὲ ὁ φθόρος ἐστίν, εἴτε ἐν τῶν παθῶν, εἴτε λύπης ἐστίν εἶδος πλησιάζον αὐτῇ. κοινὴ δ' ἐφ' ἁπάντων ὁδὸς τῆς ἰάσεως ἡ προειρημένη. χρὴ γάρ, ὅτι

Cap. VII. Nos ergo haec omnia, quae dicta et dicenda sunt, volentibus apponimus. Est forsan alia quaedam via, qua bonus quis probusque evadat. At, quum ullam inventam esse ignorem, non solum hac per totam vitam usus sum, verum etiam aliis abunde indicavi, adhortatus, ut rependerent redderentque aliquid, vicissim docentes, si quam aliam probitatis viam cognoscant. Itaque, dum alteram delideramus, hanc ingrediamur, quae omnium affectuum iudicio et curationi communis est. Jam vero contentionis studium, gloriae ac imperii cupiditas animae sunt affectus. Haec illis minor quidem, sed tamen ipsarumque affectus. De invidia autem quid attinet dicere? Omnium malorum est pessimum. Appello autem invidiam, quum quis alterius commodo dolet. Dolor omnis affectus est, sed multo pessimus invidia, sive affectuum unus, sive doloris species ei assimilis nominetur. At communis omnium praedicta curationis ratio. Quod

Ed. Chert. VI. [530.]

Ed. Bas. I. (357.)

μὲν αἰσχροὶ καὶ φευκτοί, κατανοεῖν ἐπὶ τῶν ἐνεχομένων αὐτοῖς σφοδρῶς· ἐναργὲς γὰρ ἐπ' ἐκείνων φαίνεται τὸ αἰσχος· ὅτε δ' οὐ βλέπομεν ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν μηδὲν, εἶναι νομίζειν προσήκει τυφλότῃ· εἴτε περὶ τὸ φιλοῦν εἴτε περὶ τὸ φιλούμενον, ἐνία τε λανθάνειν διὰ σμικρότητα καὶ παροῦσθαι, μὴ δυνάμενα παροφθῆναι διὰ τὸ μέγεθος ἐν ἄλλοις. προσβύτην οὖν τινα βλέπειν αὐτὰ δυνάμενον εὐρίσκειν προσήκει, παρακαλοῦντας ἅπαντα μετὰ παῤῥησίας δηλοῦν, εἰτ' εἰπόντος τι, πρῶτον αὐτῷ χάριν μὲν γινώσκει παραυτίκα, χωρεσθέντας δὲ διασκέπτεσθαι καταμόνας ἑαυτοῖς ἐπιτιμῶντας, ἐκκόπτειν τε πειρωμένους τὸ πάθος, οὐκ ἄχρι τοῦ μὴ φαίνεσθαι τοῖς ἄλλοις νόνοις, ἀλλ' ὥστε μηδὲ ῥίξαν ἐγκαταλείπειν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ· ἐπεὶ γὰρ ἀναφύεται τῇ τῶν σωζόντων ἀρδόμενον πονηρία. διὰ τοῦτο προσεκτέον ἡμῖν αὐτοῖς ἐστὶν ἐφ' ἐκάστοι τῶν παθῶν, ὅσα περὶ τοὺς πέλους ἐπισκοπούμεθα, εἰ τι κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐστὶ ψυχὴν τοιοῦτον. ἐκκοπτέον γὰρ αὐτὸ φυόμενον ἐτι, πρὶν αὐξηθὲν ἀνιάτων

enim et turpia et fugienda sint, perspicere oportet in iis hominibus, qui vehementer ab illis detinentur; in illis enim turpitudine perspicua apparet. Quod quidem in nobis videmus nihil, caecitatem putare oportet vel circa amans vel circa amatum. Accedit huc, quod nonnulla prae exiguitate nimia nos latent, nec sensibus nostris se offerunt, quae in aliis propter magnitudinem non possunt non conspici. Convenit igitur senem quempiam invenire, qui illa inspicere possit, rogareque, ut omnia cum libertate commonstret. Deinde, si quid dicat, primum gratiam agemus; ac statim digressi, ratione paulisper inita, nosmetipsos corripiemus; et affectum, non quousque aliis solis non appareat, sed ne radix ejus in animo relinquantur, conabimur evellere; nam ex iis, quae relinquuntur, rursus aliquid pullulat, dum a pravitate irrigatur. Eoque animum nos ipsos adhibere convenit in singulis affectibus, quos circa eos, quibuscum conversamur, conspiciamus, num quid tale in anima nostra deprehendi queat. Extirpandum enim est, dum nascitur adhuc, priusquam accepto in-

Ed. Chart. VI. [530.]

Ed. BaI. I. (357.)

γενέσθαι. τῶν μὲν ἄλλων ἀπάντων παθῶν τῆς ψυχῆς οἱ πολλοὶ καταφρονοῦσι, καίτοι γε, ὅταν ἑτέρους αὐτὰ πάσχοντας ἴδωσι, καταγινώσκοντες· ἡ λύπη δ' ἅπασι φαίνεται κακόν, ὥσπερ ὁ πόνος ἐν τῷ σώματι. καίτοι τῶν συνηθεστάτων ἐμοὶ νεανίσκων, ἐπὶ μικροῖς ἀρνούμενος ἀνίστην, ὕστερόν ποτε κατανοήσας τοῦτο, παραγεγόμενός τε πρὸς με βαθὺν ὀρθρον, ὅλης ἔφη τῆς νυκτὸς ἀγρυπνοῦντα ἐπὶ τῷδε τῷ πράγματι, μεταξύ πως εἰς ἀνάμνησιν ἀφικέσθαι τοῦ μηδ' ἐπὶ μεγίστοις οὕτω ἀγιάμενον, ὥς ἐπὶ τοῖς σμικροῖς, ἐμαυτὸν ἡξίουν μαθεῖν, ὅπως αὐτῷ τοῦτο περιεγένητο, πρότερον ἐξ ἀσκήσεών τινων, ἢ φύντι τοιούτων. ἀπεκρινάμην οὖν αὐτῷ τάλιθ' ἡ. καὶ γὰρ καὶ τὴν φύσιν ἐν ἅπασιν ἔφη δύνασθαι μέγα ἐν τῇ τῶν παιδῶν ἡλικίᾳ εἰς ζωῆς τελείωσιν, εἰδ' ὕστερον τὰ τε δόγματα καὶ τὴν ἄσκησιν. ὅτι μὲν οὖν αἱ φύσεις ἡμῶν πάμπολυ διαφέρουσιν, μαθεῖν ἐναργῶς ἔστιν ἐπὶ τῶν παραφερομένων παιδίων. ἓνα μὲν γὰρ αὐτῶν αἰ φαιδρὰ, σκυθρωπὰ δ' ἄλλα θεωμεθα, καὶ

cremento fiat inmedicabile. Plerique enim caeteros omnes affectus animi nihil ducunt, etiam, quum alios eis obnoxios videant, damnant. Dolor omnibus apparet malum, uti labor in corpore. Quidam tamen ex familiarissimis mihi adolescentulis, qui se ob minutula dolorem aliquando sensisse negasset, postea vero, quum aliquando id expertus fuisset, ad me accessit summo mane dixitque, se totam noctem insomnem duxisse hujus rei gratia, interea sibi in mentem venisse, se ne in maximis quidem rebus unquam aequè doluisse, ac in parvis doleret. Voluisse igitur discere, undenam hoc sibi acciderit, ex studio aliquo aut disciplinis, an natura talis sit. Respondebam itaque illi verum. Etenim naturam dixi in puerorum aetate multum ad vitae perfectionem momenti asferre, deinde disciplinas et exercitia. Quod nostrae vero naturae plurimum inter se differant, in pueris occurrentibus manifestello licet cognoscere. Quosdam etenim eorum alacres, quosdam tristes inspicimus, alios ob quaevis ridere para-

Ed. Charr. VI. [530. 531.]

Ed. Bas. I. (357.)

τὰ μὲν ἔτοιμα γελῶν ἐπὶ πᾶσι, τὰ δὲ κλαίειν ἐπὶ μικραῖς προφάσεσιν. οὕτω δὲ καὶ τὰ μὲν ἔχει κοινῇ, τὰ δὲ ἀρπάζει· καὶ τὰ μὲν θυμούνται σφοδρῶς ἐπὶ τῶν σμικροτάτων, ὥς δάκνειν τε καὶ λακτίζειν, καὶ λίθους καὶ ξύλα ἀμύνασθαι τοὺς πέλας, ὅταν ἀδικεῖσθαι δόξῃ, τὰ δ' ἔστιν ἀπεξίκακα καὶ πρᾶα, μήτ' ὀργιζόμενα, μήτε κλαίοντα, πρὶν ἀδικηθῆναι τι μέγα. ταῦτα καὶ ὁ Εὐπόλις ἐροπώμενον Ἀριστείδην τὸν δίκαιον ὑπὸ τοῦ Νικία, ὥς ἐγένου δίκαιος, οὕτω εὐπροπῶς ἀποκρινάμενον ἐποίησεν· ἡ μὲν φύσις τὸ μέγιστον, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν φύσιν προθυμῶς συντελέμβωνον. οὐ μόνον οὖν ἔτοιμοι τῶν νέων φύσεις πρὸς τὸ [531] λυπεῖσθαι ῥαδίως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ θυμοῦσθαι καὶ λιγνεύειν, ὧν περ αὐτῶν ἔχει δεῦρο τὸν πλείστον λόγον ἐποίησάμεν. ἔτι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημέτοις ἔστιν ἰδεῖν ἔνια μὲν ἀναισχυντία τῶν παιδίων, ἔνια δὲ καὶ αἰδούμενα, καὶ τὰ μὲν μνημονικά, τὰ δὲ ἀμνήματα, τινὰ δὲ ἐπιλήσμονα, καὶ τὰ μὲν φιλοπόννα περὶ τὰ διδασκόμενα, τὰ δ' ἀμελῆ καὶ ῥάθυμα, καὶ τῶν φιλοπόννων ἔνια μὲν ἐπὶ τῷ χαίρειν

tōs, alios plorare quavis parva occasione. Simili modo hi communia habent omnia, illi rapiunt, nonnulli propter minima excalescunt adeo, ut lapides et ligna, quibus proximos ulciscantur, quod injuria se putent affici, mordant et calcibus insultant. Rursus aliqui mali patientes, mites, non iracundi, nec plorantes, nisi offensi graviter. Similiter etiam Eupolis justum illum Aristidem, quum rogaretur a Nicia, an natus esset justus, sic decenter respondentem introduxit: Natura quidem maximum, verum ego illam dein acriter adjuxi. Quamobrem naturae juvenum non ad dolorem modo, sed ad iracundiam gulamque facile proclives sunt, de quibus ad hunc usque locum plurima verba fecimus. Insuper praeter illos, quos supra retulimus, aliquos videas impudentes, aliquos verecundos; hos memores, illos immemores; alios obliviosos, nonnullos disciplinarum studiosos, quosdam negligentes et desidiosos. Ex studiosis sunt, qui cito gaudeant, siquando lau-

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Bas. I. (357.)

ἐπαινούμενα προθύμως, ἔνια δὲ ἐπὶ τῷ καταγινώσκεισθαι
 πρὸς τῶν διδασκάλων αἰδούμενα, τινὰ δὲ καὶ δεδιέναι τὰς
 πληγὰς. οὕτω δὲ καὶ τῶν ῥαθύμων ἐπὶ ταῖς ἐναντίας ἐκα-
 στον ἐστὶ ῥαθυμείν. ἐξ ὧν οὖν θεωρεῖται περὶ τὰ παιδία
 πάντες ἄνθρωποι, τὰ μὲν αἰσχυντὴλὰ καλοῦσιν αὐτῶν, τὰ
 δὲ ἀναίσχυντα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον ἦτοι φιλότιμα
 καὶ φιλόκαλα, ἢ ἀφιλόκαλα καὶ ἀφιλότιμα· καὶ μὴν δειλά,
 καὶ καταφρονητικά τῶν πληγῶν, ἐτέρας τε τοιαύτας ἐπ' αὐ-
 τῶν τίθενται προσηγορίας κατὰ τὰς φύσεις αὐτάς. οὕτω
 δὲ καὶ τὰ μὲν φιλοψευδῆ, τὰ δὲ φιλαληθῆ τῶν παιδίων
 ὁρῶμεν φύσει ὄντα, καὶ πολλὰς ἄλλας ἔχοντα δημοφιλῆς
 ἡθῶν, ὑπὲρ ὧν οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστι νῦν λέγειν εἰκότως·
 ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν ὅσα δέχεται τὴν ἀγαθὴν παιδείαν,
 ἔνια δὲ οὐδὲν ὀνίναται. οὐ μὴν τούτου γε ἕτεκεν ἀμελητέον
 ἐστὶ τῶν παιδίων, ἀλλ' ἐν ἀρῆστοις ἦθεσι θρεπτέον. ἦν
 μὲν οὖν ἡ φύσις αὐτῶν δέχεται τὴν ἐκ τῆς ἐπιμελείας ἀφέ-
 λαιαν, ἀγαθοὶ γεννῶσιν ἂν ἄνδρες· εἰ δὲ μὴ, δεξιαιτὰ πρὸς

dentur; sunt qui a praeceptoribus reprehensi erubescunt;
 sunt qui flagra timeant. Sic et desidiorum ob contraria
 videas unumquemque torpescere et otioso esse animo. Ex
 his igitur, quae omnes homines vident circa pueros, hos
 vocant verecundos, illos impudentes. Eadem vero ratione
 vel honoris ac probitatis amantes, vel probitatis ac hono-
 ris negligentes; partim etiam timidos, et poenarum con-
 temptores, atque id genus alias appellationes pro natura
 cujusque illis imponunt. Sic etiam puerorum alios na-
 tura mendaces, alios veritatis amatores intuemur, mul-
 tasque alias morum differentias habentes, de quibus nunc
 non est necessarium jure dicere. Quidam enim ipsorum
 bonam facillime recipiunt institutionem; aliqui nihil ex
 ea proficiunt aut commodi sentiunt: non tamen ea de
 causa negligendi sunt pueri, sed optimis quibusque mori-
 bus educandi. Quod si igitur natura ipsorum ex diligenti
 cura disciplinaeque utilitatem capiat, in bonos evadent vi-
 ros; sin minus, nos nostro functi officio culpa carebimus.

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Bas. I. (357.)

τὸ μὲν ἡμέτερόν ἄμεμπτον εἶη. παραπλησία γὰρ πῶς ἐστὶν ἢ τῶν παίδων διαγωγὴ τῇ τῶν φυτῶν ἐπιμελείᾳ. κατ' ἐκείνην γοῦν ὁ γεωργὸς οὐκ ἂν ποτε δυνήσαιο ποιῆσαι τὸν βῆτον ἐκφέρειν βότρυν, οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἡ φύσις αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς τοιαύτην τελείωσιν. ἀμπέλους δ' αὖ πάλιν ἐτοίμας οὕσας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῶν, τὸν καρπὸν ἐκφέρειν ἐὰν ἀμελήσας ἐπιτρέψῃ μόνη τῇ φύσει, μοχθηρὸν ἢ οὐδ' ὅλως οἴσουσιν αὐτόν. οὕτω δὲ καὶ εἰ τῶν ζώων ἵππον μὲν παιδείᾳ, εἰς πολλὰ χρήσιμον ἔξεις, ἄρκτον δὲ καὶ ἡμέρον ποτε διδάξῃς, μόνιμον οὐχ ἔξει τὴν ἔξιν, ἐχιδνα δὲ καὶ σκορπίος οὐκ ἄρτι τοῦ δοκεῖν ἡμεροῦσθαι πρόερχεται. ἐγὼ τοίνυν ὅπως μὲν τὴν φύσιν ἔχω, οὐκ ἔχω γνῶναι· τὸ γὰρ ἑαυτὸν φάναι χαλεπὸν ἐστὶ καὶ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, μὴ τοῖς γε δὴ τοῖς παισὶ.

Κερ. ἦ. Εὐτύχησα δὲ μεγάλην εὐτυχίαν, ἀοργητότατον καὶ δικαιοτάτον καὶ χρηστότατον καὶ φιλανθρωπότατον ἔχων πατέρα, μητέρα δὲ ὀργιλωτάτην, ὥς δάκνει μὲν

Affimilis enim est quodammodo puerorum institutio stirpium culturae. In illa namque agricola nunquam potest efficere, ut rubus proferat uvam, siquidem natura ejus talem principii perfectionem minime recipit. Iterum si vites, quod ad ipsas attinet, abunde satis foecundas negligens, soli naturae curam committat, pravam fructum aut nullum producent. Pari modo, si ex animalibus equum erudias, ad multa accommodum habebis, ursum autem quamvis aliquando mansuetum docendo feceris, non tamen firmum habitum retinebit, vipera vero et scorpius tantum de se nunquam immutant, ut nec ad mansuetudinem accedere solum videantur. Ego hercle qua praeditus sum natura, nullo queam pacto cognoscere; nam semetipsum ostendere, viris etiam absolutis, nedum pueris est difficile.

Cap. VIII. At raram quandam felicitatem consequutus sum, cui pater contigerit mitissimus, justissimus, probissimus et humanissimus, mater licet iracunda adeo fuerit,

Ed. Chart. VI. [531. 532.]

Ed. Bas. I. (357. 358.)

ἐνίοτε τὰς θεραπεΐνας, αἰεὶ δὲ κεκραγῆναι τε καὶ μίχεσθαι τῷ πατρὶ μᾶλλον, ἢ Ξανθίππῃ Σωκράτει. παρὰλληλά τε ὁρῶντί μοι τὰ καλὰ τῶν τοῦ πατρὸς ἔργων τοῖς αἰσχροῖς πάθεσι τῆς μητρὸς ἐπῆει τὰ μὲν ἀσπάζεσθαι τε καὶ φιλεῖν, τὰ δὲ φεύγειν καὶ μισεῖν. ὥσπερ δὲ ἐν τούτοις εἰρῶν παμπόλλην διαφορὰν τῶν γονέων, οὕτως καὶ τῷ, τὸν μὲν ἐπὶ οὐδεμίᾳ ζημίᾳ λυπούμενον, ἀγνώμενην δ' ἐπὶ σμικροτάτοις τὴν μητέρα. γινώσκεις δὲ δῆπου καὶ σὺ τοὺς παῖδας, οἷς μὲν ἂν ἡσθῶσι, ταῦτα μιμουμένους, ἃ δ' ἂν ἀηδῶς ὁρῶσι, φεύγοντας. ἡ μὲν οὖν ὑπὸ τῷ πατρὶ παιδεία τοιαύτη τις ἦν· ὑποπληρώσας δὲ τεσσαρεσκαίδεκατον ἔτος, ἤκουον φιλοσόφων πολιτῶν, ἐπὶ πλείστον μὲν Στωϊκοῦ Φίλο[532]πάτορος μαθητοῦ, βραχὺν δὲ τινα καὶ Πλατωνικοῦ μαθητοῦ Γαίου, διὰ τὸ μὴ σχολάζειν αὐτὸν, εἰς πολιτικὰς ἀσχολίας ἐλκόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, (358) ὅτι μόνος αὐτοῖς ἐδόκει δίκαιός τε καὶ χρημάτων εἶναι κρείττων, εὐπρόσιτός τε καὶ πρῶτος. ἐν τούτῳ δὲ τις καὶ ἄλλος ἦλθε πολίτης ἡμέτερος

ut ancillas objurgaret interim, semper vociferaretur, cum patre magis, quam Xanthippe cum Socrate, pugnaret. Quum itaque honesta patris opera cum turpibus matris affectibus invicem conferrem, cogitavi illa arripere et amare, hos fugere et odisse. Quemadmodum igitur in his ingens parentum discrimen, sic in illo maxime deprehendebam, nempe quod pater meus ob nullum quamvis grave incommodum doleret, mater etiam angeretur ob levissima. Novisti tu quoque forsan, pueros, quibus incumbant, haec imitari, quae vero illubentes viderint, illa fugere. Patris itaque disciplina fuit hujusmodi. Postquam annum implevissem decimumquartum, audiebam philosophos civiles, saepissime Stoicum Philopatoris discipulum, parvo quoque tempore Platonicum Gai discipulum, eo quod ipsi non vacaret, ut qui ad civilia negotia a civibus traheretur, quia solus ipsis aequus, pecuniae contemptor, necnon accessu facilis et mitis judicabatur. Interea autem venit

Ed. Charr. VI. [552.]

Ed. Bas. I. (558.)

ἐξ ἀποδημίας μακρῆς, Ἀσπασίου τοῦ Περιπατητικοῦ μαθη-
τῆς, καὶ μετὰ τοῦτον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἄλλος Ἐπικούρειος,
ὃς ἀπάντων ὁ πατὴρ δι' ἐμὲ τοῦ βίου καὶ τῶν δογμάτων
ἐξέτασιν ἐποιεῖτο, σὺν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνούμενος. ἐγε-
γύμναστο δ' ἐπὶ πλεῖστον ἐν γεωμετρίας, καὶ ἀριθμητικῇ,
καὶ ἀρχιτεκτονικῇ, καὶ ἀστρονομίᾳ. βουλόμενος γοῦν ὁμοίως
ταῖς γραμμικαῖς ἀποδείξαι λέγειν περὶ τὸν διδά-
ξαντα· διὰ ταύτην δὲ χρὴ τὴν αἰτίαν μηδὲ διαφανίαν γε-
γονέναι πρὸς ἀλλήλους. τῶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν δηλονότι μαθη-
μάτων καλῶν, καθάπερ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὰς προσηρμένους
τέχνας, ὧν αἱ πρῶται γεωμετρία τε καὶ ἀριθμητικὴ· καθά-
περ οὖν ἔφη, τὸ μὴ προπετῶς ἀπὸ μιᾶς αἰρέσεως ἀναγο-
ρεύσας πάντων, ἀλλὰ ἐν χρόνῳ πανπόλλῃ μανθάνων τε καὶ
κρίνων αὐτῆς, οὕτως πρὸς ἀπάντων μὲν ἀνθρώπων ἐπαινεῖ-
ται. συνομολογεῖται δὲ καὶ ταῖς φιλοσόφοις εἶναι ζηλωτῆρα
καὶ τῶν ἤδη ζηλωτῶν αὐτῶν, καὶ μανθάνειν, καὶ
μυθεῖσθαι ἀξιώσας, δικαιοσύνης ἀντιτιπούμενον, καὶ σωφρο-
σύνης, ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως. ἐπαινοῦσι γὰρ ἅπαντες

et alius, civis noster, ex longa peregrinatione, Aspasii Pe-
ripatetici discipulus, et post hunc ab Athenis alius Epi-
cureus, quorum omnium vitam et dogmata mea causa
pater inquirebat, mecum ad eos profectus. Erat autem
plurimum in Geometria, Arithmetica, Architectura, et
Astronomia exercitatus. Quum jam vellet doctorem li-
nearibus demonstrationibus aequae uti debere significare,
non oportet, inquit, honestarum artium praecepta, quibus
usus es, inter se dissentire, sicut veteres in praedictis
disciplinis, quarum primae Geometria et Arithmetica;
qua de causa temere ne sectae cuiusvis teipsum addicas, sed
tempore diuturno discas iudicesque eas; sic tandem ab
omnibus hominibus laudem mereberis. Quin et apud
philosophos in confesso est, haec imitatione esse digna,
et nunc imitanda ei, qui discere et locupletare se volet,
tum qui iustitiae, temperantiae, fortitudini atque pruden-
tiae studeat. Laudant enim universi virtutes has, quam-

Ed. Chart. VI. [552.]

Ed. Basf. I. (558.)

τάς ἀρετάς ταύτας, καὶ αὐτοὶ συνειδῶσιν ἑαυτοῖς οὐδεμίαν αὐτῶν ἔχουσι, καὶ φαίνεσθαι γε πειρῶνται τοῖς ἄλλοις ἀνδρεῖσι, καὶ σώφρονες, καὶ δίκαιοι, καὶ φρόνιμοι, ἀλυπτοί μέντοι κατ' ἀλήθειαν εἶναι, καὶ μὴ φαίνοσθαι τοῖς ἄλλοις, ὥστε τοῦτο πρῶτον ἀπάρτων ἀσκητέον ἐστίν, τὸ σπουδαζόμενον ἅπασιν ἀνθρώποις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρετῶν. ταύτας, ἔφη, ἐγὼ, παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν τὰς ἐντολάς ἀπὸ δεῦρο διαφυλάττω, μήτ' ἀφ' αἰρέσεώς τινος ἑμαυτὸν ἀναγορεύσας ὢν σπουδῇ πάσῃ ἀκριβῇ τὴν ἐξέτασιν ἔχων, ἀνεύληκτός τε πρὸς τὰ κατὰ τὸν βίον ὀσημέραι συμπέπτοντα, διαμένω, ὥσπερ ἐώρων τὸν πατέρα. οὐτ' οὖν ἀπώλειά τινος λυπήσασα με, πλὴν εἰ παντοίως ἀπολέσωμι τὰ κτήματα· τοῦτο γὰρ οὐδέπω πεπεισάμην. δόξης τε καὶ τιμῆς ὁ πατήρ εὐθισέ με καταφρονεῖν, ἀλήθειαν μόνην τιμῶντα. λυπούμενους δ' ὄρω τοὺς πολλοὺς, ὅταν ᾗτοι ἀτιμᾶσθαι δοκῶσιν ὑπὸ τινα, ἢ χρημάτων ἀπώλεια. κατὰ τοῦτ' οὖν, ἔφη, οὐδὲ λυπούμενον εἰδὲς μέποτε. οὐδὲ ἐπὶ χρημάτων ἀπώλεια συνέπεσέ μοι μέχρι τοῦ δεῦρο τῆλικαύτη τὸ μέγεθος, ὥς μηκέτ' ἔχειν

vis ipsi sibi probe conscii sint, quod nec ullam ipsarum habeant, sed videri aliis fortes, temperantes, iusti et prudentes conantur. Caeterum doloris expertes non esse revera, sed apparere tantum volunt. Proinde hoc in primis cavendum, quod cunctis hominibus magis quam virtus in studio est. Has, inquam, a patre praeceptiones traditas in hunc usque diem reservo, nullam sectam professus eorum, quos omni studio exacte disquisiverim, atque imperterritus adversum vitae casus ac pericula, quemadmodum et patrem vidi, permaneo. Proinde nulla plane, nisi forsan omnium, quae possideo, jactura unquam aegritudinem afferet: tale namque noudum expertus sum. Atqui honorem et gloriam contemnere me pater assuescit, veritatem solam magnificere; alios vero, quum vel ignominia affectos se putant ab aliquo, vel ob bonorum jacturam dolere videmus. Ex huiusmodi re igitur nunquam me dolere sensit; nec tanta rerum damna hucusque perpelli sumus, ut non ex reliquiis corporis sanita-

Ed. Chart. VI. [531.]

Ed. Basf. I. (357.)

τὸ μὲν ἡμέτερόν ἀμεμπτὸν εἶη. παραπλησία γάρ πῶς ἐστὶν ἢ τῶν παιδῶν διαγωγὴ τῇ τῶν φυτῶν ἐπιμελείᾳ. κατ' ἐκείνην γοῦν ὁ γεωργὸς οὐκ ἂν ποτε θυνήσαιο ποιῆσαι τὸν βῆτον ἐκφέρειν βότρυν, οὐ γὰρ ἐπιδέχεται ἡ φύσις αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς τοιαύτην τελείωσιν. ἀμπέλους δ' αὖ πάλιν ἐτοίμας οὖσας, ὅσον ἐφ' ἑαυτῶν, τὸν καρπὸν ἐκφέρειν ἐὰν ἀμελήσας ἐπιτρέψῃ μόνη τῇ φύσει, μοχθηρὸν ἢ οὐδ' ὅλως οἰσουςιν αὐτόν. οὕτω δὲ καὶ εἰ τῶν ζώων ἵππον μὲν παιδεύσης, εἰς πολλὰ χρήσιμον ἔξεις, ἄρκτον δὲ κἄν ἡμερόν ποτε διδάξης, μόνιμον οὐχ ἔξει τὴν ἔξιν, ἐχίδνα δὲ καὶ σκορπίος οὐκ ἄχρι τοῦ δοκεῖν ἡμεροῦσθαι προέρχεται. ἐγὼ τοίνυν ὅπως μὲν τὴν φύσιν ἔχω, οὐκ ἔχω γινῶναι· τὸ γὰρ ἑαυτὸν φάναι χαλεπὸν ἐστὶ καὶ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, μὴ τοί γε δὴ τοῖς παισὶ.

Κεφ. η'. Εὐτύχησα δὲ μεγάλην εὐτυχίαν, ἀοργητότατον καὶ δικαιοτάτον καὶ χρηστότατον καὶ γιγανθρωπώτατον ἔχων πατέρα, μητέρα δὲ ὀργιλωτάτην, ὥς δάκνειν μὲν

Assimilis enim est quodammodo puerorum institutio stirpium culturae. In illa namque agricola nunquam potest efficere, ut rubus proferat uvam, siquidem natura ejus talem principii perfectionem minime recipit. Iterum si vites, quod ad ipsas attinet, abunde satis foecundas negligens, soli naturae curam committat, pravum fructum aut nullum producent. Pari modo, si ex animalibus equum erudias, ad multa accommodum habebis, ursum autem quamvis aliquando mansuetum docendo feceris, non tamen firmum habitum retinebit, vipera vero et scorpius tantum de se nunquam immutant, ut nec ad mansuetudinem accedere solum videantur. Ego hercle qua praeditus sum natura, nullo queam pacto cognoscere; nam semetipsum ostendere, viris etiam absolutis, nedum pueris est difficile.

Cap. VIII. At raram quandam felicitatem consequutus sum, cui pater contigerit mitissimus, justissimus, probissimus et humanissimus, mater licet iracunda adeo fuerit,

Ed. Chart. VI. [551. 552.]

Ed. Bas. I. (357. 358.)

ἐνίοτε τὰς θεραπαίνας, αἰεὶ δὲ κεκραγέται τε καὶ μάχεσθαι τῷ πατρὶ μᾶλλον, ἢ Ξανθίππῃ Σωκράτει. παράλληλά τε ὁρῶντί μοι τὰ καλὰ τῶν τοῦ πατρὸς ἔργων τοῖς αἰσχροῖς πάθεσι τῆς μητρὸς ἐπῆει τὰ μὲν ἀσπάζεσθαι τε καὶ φιλεῖν, τὰ δὲ φεύγειν καὶ μισεῖν. ὥσπερ δὲ ἐν τούτοις ἐώρων παμπόλλην διαφορὰν τῶν γονέων, οὕτω καὶ τῷ, τὸν μὲν ἐπὶ οὐδεμίᾳ ζημίᾳ λυπούμενον, ἀγνώμενην δ' ἐπὶ σμικροτάτοις τὴν μητέρα. γινώσκεις δὲ δῆπου καὶ σὺ τοὺς παῖδας, οἷς μὲν ἂν ἡσθῶσι, ταῦτα μιμουμένους, ἃ δ' ἂν ἀηδῶς ὁρῶσι, φεύγοντας. ἡ μὲν οὖν ὑπὸ τῷ πατρὶ παιδείᾳ τοιαύτη τις ἦν· ὑποπληρώσας δὲ τεσσαρεσκαίδέκατον ἔτος, ἤκουον φιλοσόφων πολιτῶν, ἐπὶ πλεῖστον μὲν Στωϊκοῦ Φίλο[552]πάτορος μαθητοῦ, βραχὺν δὲ τινα καὶ Πλατωνικοῦ μαθητοῦ Γαΐου, διὰ τὸ μὴ σχολάζειν αὐτὸν, εἰς πολιτικὰς ἀσχολίας ἐλκόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, (358) ὅτι μόνος αὐτοῖς ἐδόκει δίκαιός τε καὶ χρημάτων εἶναι κρείττων, εὐπρόσιτός τε καὶ πρῶτος. ἐν τούτῳ δὲ τις καὶ ἄλλος ἤλθε πολίτης ἡμέτερος

ut ancillas objurgaret interim, semper vociferaretur, cum patre magis, quam Xanthippe cum Socrate, pugnaret. Quum itaque honesta patris opera cum turpibus matris affectibus invicem conferrem, cogitavi illa arripere et amare, hos fugere et odisse. Quemadmodum igitur in his ingens parentum discrimen, sic in illo maxime deprehendebam, nempe quod pater meus ob nullum quamvis grave incommodum doleret, mater etiam angeretur ob levissima. Novisti tu quoque forsan, pueros, quibus incumbant, haec imitari, quae vero illubentes viderint, illa fugere. Patris itaque disciplina fuit hujusmodi. Postquam annum implevissem decimumquartum, audiebam philosophos civiles, saepissime Stoicum Philopatoris discipulum, parvo quoque tempore Platonicum Gai discipulum, eo quod ipsi non vacaret, ut qui ad civilia negotia a civibus traheretur, quia solus ipsis aequus, pecuniae contemptor, necnon accessu facilis et mitis judicabatur. Interea autem venit

Ed. Chart. VI. [552.]

Ed. Bas. I. (558.)

ἐξ ἀποδημίας μακρᾶς, Ἀσπασίου τοῦ Περιπατητικοῦ μαθη-
τῆς, καὶ μετὰ τοῦτον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἄλλος Ἐπικούρειος,
ὃς ἀπαιτῶν ὁ πατήρ δι' ἐμὲ τοῦ βίου καὶ τῶν δογματικῶν
ῥῆξιν ἐποιεῖτο, σὺν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνούμενος. ἐγε-
γύμναστο δ' ἐπὶ πλεῖστον ἐν γεωμετρίας, καὶ ἀριθμητικῇ,
καὶ ἀρχιτεκτονίᾳ, καὶ ἀστρονομίᾳ. βουλόμενος γοῦν ὁμοίως
ταῖς γραμμικαῖς ἀποδείξαι λέγειν κεχρησθαι τὸν διδά-
ξαντα· διὰ ταύτην δὲ χρὴ τὴν αἰτίαν μηδὲ διαφωνίαν γε-
γενῆσθαι πρὸς ἀλλήλους. τῶν ἀπὸ τῶν αὐτῶν δηλονότι μαθη-
μάτων καλῶν, καθάπερ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὰς προειρημένας
τέχνας, ὧν αἱ πρῶται γεωμετρία τε καὶ ἀριθμητική. καθά-
περ οὖν ἔφην, τὸ μὴ προπετῶς ἀπὸ μιᾶς αἰρέσεως ἀναγο-
ρεύσας σπαντὸν, ἀλλὰ ἐν χρόνῳ παντόπλῳ μανθάνων τε καὶ
κρίνων αὐτὰς, οὕτως πρὸς ἀπάντων μὲν ἀνθρώπων ἐπαινεῖ-
ται. συνομολογεῖται δὲ καὶ ταῖς φιλοσόφοις εἶναι ζηλωτὰς
καὶ τῶν ἤδη ζηλωτῶν αὐτὰ, καὶ μανθάνειν, καὶ
ἀντιτάττειν ἀξιώσας, δικαιοσύνης ἀντιποιούμενον, καὶ σωφρο-
σύνης, ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως. ἐπαινοῦσι γὰρ ἅπαντες

et alius; civis noster, ex longa peregrinatione, Aspasii Pe-
ripatetici discipulus, et post hunc ab Athenis alius Epi-
cureus, quorum omnium vitam et dogmata mea causa
pater inquirebat, mecum ad eos profectus. Erat autem
plurimum in Geometria, Arithmetica, Architectura, et
Astronomia exercitatus. Quum jam vellet doctorem li-
nearibus demonstrationibus aequè uti debere significare,
non oportet, inquit, honestarum artium praecepta, quibus
usus es, inter se dissentire, sicut veteres in praedictis
disciplinis, quarum primae Geometria et Arithmetica;
quae de causa temere ne saeculae cuiusvis seipsum addicas, sed
tempore diuturno discas iudicesque eas; sic tandem ab
omnibus hominibus laudem mereberis. Quin et apud
philosophos in confesso est, haec imitatione esse digna,
et nunc imitanda ei, qui discere et locupletare se volet,
tum qui iustitiae, temperantiae, fortitudini atque pruden-
tiae studeat. Laudant enim universi virtutes has, quam-

Ed. Chart. VI. (552.)

Ed. Bas. I. (558.)

τὰς ἀρετὰς ταύτας, κἂν αὐτοὶ συνειδῶσιν ἑαυτοῖς οὐδεμίαν αὐτῶν ἔχουσι, καὶ φαίνεσθαι γε πειρῶνται τοῖς ἄλλοις ἀνδρείοι, καὶ σώφρονες, καὶ δίκαιοι, καὶ φρόνιμοι, ἅλυσθαι μέντοι κατ' ἀλήθειαν εἶναι, κἂν μὴ φαίνωνται τοῖς ἄλλοις ὥστε τοῦτο πρῶτον ἀπιάγων ἀσκητέον ἐστίν, τὸ σπουδαῖσθαι μὲνον ἅπασιν ἀνθρώποις μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρετῶν. ταύτας, ἔφη, ἐγὼ, παρὰ τοῦ πατρὸς λαβὼν τὰς ἐντολάς ἄχρι δεῦρο διαφυλάττω, μήτ' ἀφ' αἵρέσεώς τινος ἐμαυτὸν ἀναγορεύσας ὧν σπουδῇ πάσῃ ἀκριβῆ τὴν ἐξέτασιν ἔχων, ἀνεύπληκτός τε πρὸς τὰ κατὰ τὸν βίον ὀσημέραι συμπέπτοντα διαμένω, ὥσπερ ἐώρων τὸν πατέρα. οὐτ' οὖν ἀπώλειά τινος λυπηθεὶς με, πλὴν εἰ παντοίως ἀπολέσσωμι τὰ κτήματα· τοῦτο γὰρ οὐδέπω πεπειράμαι. δόξης τε καὶ τιμῆς ὁ πατήρ εἵδισέ με καταφρονεῖν, ἀλήθειαν μόνην τιμῶντα. λυπουμενούς δ' ὄρω τοὺς πολλούς, ὅταν ἦτοι ἀτιμᾶσθαι δοκῶσιν ὑπὸ τινος, ἢ χρημάτων ἀπώλεια. κατὰ τοῦτ' οὖν, ἔφη, οὐδὲ λυπούμενον εἶδές μέποτε. οὐδὲ ἐπὶ χρημάτων ἀπώλεια συνέπεσέ μοι μέχρι τοῦ δεῦρο τηλικαύτη τὸ μέγεθος, ὡς μηκέτ' ἔχειν

vis ipsi sibi probe conficii sint, quod nec uilam ipsarum habeant, sed videri aliis fortes, temperantes, iusti et prudentes conantur. Caeterum doloris expertes non esse reuera, sed apparere tantum volunt. Proinde hoc in primis cavendum, quod cunctis hominibus magis quam virtus in studio est. Has, inquam, a patre praeceptiones traditas in hunc usque diem reservo, nullam sectam professus eorum, quos omni studio exacte disquisiverim, atque imperterritus adversum vitae casus ac pericula, quemadmodum et patrem vidi, permaneo. Proinde nulla plane, nisi forsan omnium, quae possideo, jactura unquam aegritudinem afferet: tale namque novum expertus sum. Atqui honorem et gloriam contemnere me pater assuescit, veritatem solam magnificere; alios vero, quum vel ignominia affectos se putant ab aliquo, vel ob bonorum jacturam dolere videmus. Ex huiusmodi re igitur nunquam me dolere sensit; nec tanta rerum damna hucusque perpessi sumus, ut non ex reliquiis corporis sanita-

Ed. Chart. VI. [552.]

Ed. Bas. I. (358.)

ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἐπιμελεῖσθαι τοῦ σώματος ὑγιεινῶς, μήτ' ἀτιμία τις, ὡς ὁρᾷν μὲ τοῦ συνεδρίου τῆς ἐμῆς βουλῆς ἀφαιρεθέντα. εἰ δέ τις μὲν ἀκούσαιοι ψέγειν, τινὰς δὲ ἐπαινοῦντας, αὐτοῖς ἀντιτίδῃμι, καὶ νομίζω τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐπαινοῦντας ἐπιθυμεῖν ἔχειν εἰκέναι τῷ ἅπαντα ἔχειν ἐθέλειν κτήματα. δοκῶ τοίνυν, ἔφη, ἑμαυτῷ, τάχα δὲ καὶ σοὶ δόξω μὴδὲν ἄχρι δεῦρο μέγα πεπονθέναι διὰ τέλους ἀλίπως. οὔτε γὰρ ἀφηρέσθην ἀπάντων τῶν χρημάτων, οὔτ' ἡτιμήθην. εἰ δὲ βούς, ἢ ἵππος, ἢ οἰκίτης ἀπέθανεν, οὐχ ἱκανὸν τοῦτο λυπῆσαι μεμτημένον ἂν ὁ πατήρ ὑπέθετο, μὴ πρότερον ἐπὶ χρημάτων ἀπωλεία λυπηθῆναι συμβουλεύων, ἄχρις ἂν ἢ τὰ λειπόμενα πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν αὐτάρκη. τοῦτον γὰρ ἐτίθετο πρῶτον ὅρον ἐκείνων κτημάτων, ὡς μὴ πεινᾶν, μὴ ὀίγουν, μὴ θιψᾶν· εἰ δὲ πλείω τις εἰς ταῦτα χρεῖα εἴη, καὶ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις, ἔφη, χρηστέον αὐτῶν. ἐμοὶ τοίνυν ἄχρι δεῦρο τοσαύτη χρημάτων χρῆσις ἐστίν, ὡς καὶ πρὸς τὰς τοιαύτας

tem tueri licuisset; nec talem infamiam sustuli, quae mentem a rationis sede motam deiecerit. Porro si quos audiam vituperare me, quosdam vero probare, iis repugno; putoque, omnium hominum de se laudes desiderare simile esse ei, quod omnium rerum possessionem velle habere. Quamobrem mihi videor et forsan tibi videbor nihil grave hucusque passus transgisse vitam sine molestia et dolore. Siquidem omnibus nondum exutus sum divitiis, neque ignominiam passus. Quod si bos, equus aut servus perierit, idcirco non dolendum mihi censeo, eorum memori, quae pater praeceperat, consulens nequaquam esse ob ullam bonorum jacturam dolendum, quamdiu ad corporis tutelam reliqua sufficiant. Hunc possessionum illarum primum statuit finem, non esurire, non algere, non sitire; si amplior facultas contingat, in actiones honestas eam esse transferendam. Mihi igitur tanta hactenus pecuniarum facultas suppetiit, quanta persugiendis

Ed. Chart. VI. [533.]

Ed. Bas. I. (358.)

[533] πράξεις ἐξαρκεῖν. οἶδα δὲ, ἔφη, καὶ σε διπλασίαν τε ἐμοῦ κεκτημένον, ἐπιτιμίον τε κατὰ τὴν πόλιν ἡμῶν οὕτως, ὥς, τίς ἂν εἴη σοι λύπης αἰτία, πλὴν ἀπληστίας, οὐχ ὀρῶ. πρὸς ταύτην οὖν ἄσκησιν μόνην ἀνείσοι ἐγὼ διὰ μνήμης ἔχων, καὶ μελετῶν ἀεὶ, καὶ σκοπούμενος, μέχρι περ ἂν τούτῳ ἐπείοθην, ὥς τὸ τὰ δις δύο τέσσαρα εἶναι.

Κεφ. θ'. Θεωσώμεθα γάρ, εἶπεν, ἐπὶ σχολῇς, ὁποῖόν τι πύθος ἐστὶν ἡ ἀπλησία· τὴν δ' ἀρχὴν τῆς σκέψεως ἡ περὶ τὰς τροφὰς ἀπλησία παρέξει. τὸ γοῦν ἐπέκεινα τοῦ συμμετρου προσφέρεσθαι σίτου ἀπλησίαν ὀνομάζουσι· τὸ σύμμετρον δ' αὐτῶν κρίνουσι τῇ χρείᾳ τῆς τροφῆς· χρεία δ' αὐτῆς ἐστὶ τὸ θρέψαι τὸ σῶμα. Θρέψει δὲ πεφθείσα καλῶς, πεφθίησεται δ', εἰ σύμμετρος· τὴν γὰρ πολλὴν ἀπεπιουμένην ἴσμεν. εἰ δὲ ἅπαξ τοῦτο γένοιτο, διαφθείρεσθαι τὴν χρείαν αὐτῆς ἀναγκαῖον. εἰ δέ γε ὑπὸ τῆς δόξης τῶν ἀπεπτηθέντων σιτίων ἢ γαστῆρ ἀνιαθεῖσα πᾶν ἐκκρίνει,

illis satis fuit. Novi autem, inquit, et te duplo nos opibus superare, tum in civitate nostra quam honoratissimum agere, ita ut, quae tristitiae causa praeter inexplibilem cupiditatem tibi fuerit, haud inveniam. Ad hanc ergo solam exercitationem me composui, in memoria semper habens, meditans, expendenque, donec persuasus essem, bis duo quatuor valere.

Cap. IX. Videamus enim, inquit, sedulo, qualis sit affectus inexplibilis cupiditas. At disputationis initium nutrimenti insatiabilis cupiditas exhibebit. Et enim quum supra mediocritatem cibus ingeritur, inexplibilem cupiditatem appellamus; mediocritas autem ipsius ex nutrimenti usu judicatur; usus autem ipsius est nutrire corpus. Nutriet probe concoctus; concoquetur, si mediocris; immodicum enim non posse concoqui novimus. Quod si semel accadat, usum ejus corrumpi necesse est. Si ventriculus ab incoctorum ciborum morfu ac rosione molestiam passus totum excernat, sym-

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (358.)

διάρροια μὲν ὀνομάζεται τὸ σύμπτωμα, διαφθείρεται δ' ἡ
 χρεία τῆς τροφῆς· οὐ γὰρ ἐφ' ὃ τι διεξελθεῖν τὰ ἔντερα
 λαμβανόμεθα αὐτήν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ προστεθῆναι πᾶσι τοῖς
 μορίοις τοῦ σώματος. εἰ δ' ἀναδοθεῖ μὴ καλῶς πεφθεῖσα,
 κακοχυμῖαν ἐργάζεται· ἐν ταῖς φλεβίαις. ἐπεὶ τοίνυν ἐπὶ τῷ
 σώματι ἡμῶν ἑμαθες, ὁποῖόν τι πρῶγμά ἐστιν ἡ ἀπληστία,
 μεταβάς ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἤδη θάσσει καὶ ταῦτα τὴν φύσιν
 αὐτῆς, ἐφ' ἐκάστης ὕλης πραγμάτων ἐπισκοπούμενος, ἀπὸ
 τῶν κτημάτων ἀρξίμενος. ἐν τούτοις οὖν ἔτια μὲν οὐκ ὀρ-
 θῶς ἐσπουδασταί, καθάπερ οἱ μαργαρίται, καὶ οἱ σαρδόνι-
 ονυχες, αἱ τ' ἄλλαι λίθοι πᾶσαι· καθάπερ κόσμος, ὃν αἱ
 γυναικες οἶόν τι φέρουσαι ταῖς ἐξαρτησάμεναις αὐτῶν· τοῦ-
 του τοῦ γένους ἐστὶ τὰ χροσοῦφῃ τῶν ἱματίων ἢ τινα πε-
 ριεργον ἐργον ἔχοντα, ἢ ὕλης δέόμεθα πόρρωθεν κομιζομέ-
 νης, ὥσπερ τῶν σειρικῶν ὀρομαζομένων. ἔτια δὲ τῶν κτη-
 μάτων πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίαν διαφέροντα προσηκόντοις
 σπουδάζεται, πρῶτα μὲν ἐξ ὧν τρεφόμεθα, καὶ ἀμφιεπνύ-
 μεθα, καὶ ὑποδόμεθα, ἐν οἷς καὶ ἡ οἰκῆσις. ἐκείνου δὲ τοῦ

ptoma quidem nominatur diarrhoea, usus vero alimenti cor-
 rumpitur; si quidem non, ut intestina perreptet, id capi-
 mus, sed ut omnibus corporis partibus apponatur. At
 ubi non bene coctum distribuitur, vitiosum humorem in
 venis parit. Quoniam igitur in corpore nostro qualis res
 sit inexplabilis cupiditas, didicisti, transgressus ad animum,
 et hic naturam ejus contemplare, atque perpende in una-
 quaque rerum materia, ab iis quae possidentur sumpto ex-
 ordio. In his ergo quaedam parum recte affectantur, uti
 sunt margaritae, sardoniches, et alii lapides omnes, quem-
 admodum ornatus; quem mulieres gestant ut quid iis,
 quae collo circumdant, simile. Hujus generis sunt ve-
 stimenta auro contexta, aut supervacuum aliquod opus
 habentia, aut quae materiam ex longinquo allatam delide-
 rant, ut quae vocantur serica. Nonnulla possessionum
 corporis sanitati accommoda merito expetuntur. Prima,
 quibus alimur, vestimur, et calceamur, inter quae habitaculum
 etiam annumeratur. Huc spectant, quae videntur

Ed. Chart. VI. [553.]

Ed. Bas. I. (358.)

γένοίς φαίνεται καὶ τὰ τοῖς νοσοῦσιν ἐπιτήδεια. τίνα δὲ, ὥσπερ τοῦλαιον, ἀμφοτέροις ὑπάρχει χρήσιμα, τοῖς ὑγιαίνουσιν καὶ τοῖς νοσοῦσιν. ἕνα δὲ τοιαῦτα, τὰ μὲν μείζον, τὰ δ' ἐλάττω τὴν ἀφίλειαν παρεχόμενα τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι. καὶ τοίνυν ἤδη τοῦ πλήθους τὸν ὅρον καὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν ἐναργῶς οἶμαί σε τεθεῆσθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ πηχυαῖον ὑπόδημα πρὸς τέλος ἐστὶν ἄχρηστον, αὐτὸ καὶ τὸ ε' καὶ ι' ἔχειν ὑπόδηματα, πλὴν δυοῖν. ἄλλα τε γὰρ ὄντα πάντως αὐτάρκης ἢ χρεία. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα διπλὴν ἔχειν αὐταρκες, οἰκέτας τε καὶ σκεύη. ἐν ἡμῖν, ἔφη, οὐ μόνον ἐσθῆς ὑπάρχει περιττοτέρη τῆς διττῆς, ἀλλὰ καὶ οἰκέται, καὶ σκεύη, καὶ πάνθ' ἀπλῶς τὰ κτήματα πολὺ πλείω τῶν διττῶν ἐστιν. πρόσοδον γὰρ ἔχομεν ἀπ' ὧν κεκτήμεθα πολλαπλασίαν, ἢ ὡς εἰς ὑγίαν μόνην ἐξ αὐτῶν ὑπηρετεῖσθαι τῷ σώματι. τίνας οὖν, ἔφη, ὁρῶ τὸν ἀπολαυστικὸν ὀνομαζόμενον ἐλομένους βίαν; οὐ διπλάσια μόνον, ἢ τριπλάσια δαπανῶντας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πενταπλάσια, καὶ δεκαπλάσια, καὶ τριακονταπλάσια. τὸν δ' ὡσαύτως ἐμοὶ

aegrotantibus idonea. Sunt quae utrifque et sanis et aegrotis ex aequo conducunt, ut oleum. Nonnulla rursus id genus majorem, aliqua minorem hominum corporibus utilitatem afferunt. Atque jam abundantiae et possessionis illorum finem manifesto te perspexisse arbitror; sicut enim cubitalis calceus plane est inutilis, sic etiam quinque et decem habere calceamenta praeterquam duo incommodum dicitur. Aliarum rerum commoditate abunde satias utimur. Ad hunc modum vestem duplicem famulosque et supellectilem possidere sufficit. Apud nos, inquam, non vestes solum plures duabus, sed famuli quoque et supellex servantur; omnia denique nostrae domi dualem numerum excedunt. Nam proventum ex iis, quae tenemus, recipimus multiplicem magis, quam ut ad sanitatem solum corpori suppeditetur. Quicumque, ajo, voluptuarii, ut ferunt, degunt vitam, non duplo aut triplo plura quam nos infumere videmus, verum quintuplo, decuplo, imo ter decuplo. Alium rursus eundem necum vitae modum

Ed. Chart. VI. [553.]

Ed. Bas. I. (558.)

διάρροια μὲν ὀνομάζεται τὸ σύμπτωμα, διαφθείρεται δ' ἡ
 χρεια τῆς τροφῆς· οὐ γὰρ ἐφ' ὃ τι διεξελθεῖν τὰ ἔντερα
 λαμβανόμεθα αὐτήν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ προστεθῆναι πᾶσι τοῖς
 μορίοις τοῦ σώματος. εἰ δ' ἀναδοθεῖν μὴ καλῶς πεφθεῖσα,
 κακοχυμίαν ἐργάζεται ἐν ταῖς φλεβίαις. ἐπεὶ τοίνυν ἐπὶ τῷ
 σώματι ἡμῶν ἑμαθες, ὁποῖόν τι πρῶμά ἐστιν ἡ ἀπληστία,
 μεταβὰς ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἤδη θάσσαι κἀνταῦθα τὴν φύσιν
 αὐτῆς, ἐφ' ἑκάστης ὕλης πραγμάτων ἐπισκοπούμενος, ἀπὸ
 τῶν κτημάτων ἀρξίμενος. ἐν τούτοις οὖν ἔνια μὲν οὐκ ὀφ-
 θῶς ἐσπούδασται, καθάπερ οἱ μαργαῖται, καὶ οἱ σαρδό-
 νυχες, αἱ τ' ἄλλαι λίθοι πῦσαι· καθάπερ κόσμος, ὃν αἱ
 γυναῖκες οἶόν τι φέρουσαι ταῖς ἐξαρτησαμέναις αὐτῶν· τού-
 του τοῦ γένους ἐστὶ τὰ χουσοῦσθαι τῶν ἱματίων ἢ τινα πε-
 ρίεργον ἔργον ἔχοντα, ἢ ὕλης δεόμεθα πόρρωθεν κομιζομέ-
 νης, ὥπερ τῶν σειρικῶν ὀνομαζομένων. ἔνια δὲ τῶν κτη-
 μάτων πρὸς τὴν τοῦ σώματος ὑγίαν διαφέροντα προσηκόντως
 σπουδαῖται, πρῶτα μὲν ἐξ ὧν τροφόμεθα, καὶ ἀμφιεννύ-
 μεθα, καὶ ὑποδούμεθα, ἐν οἷς καὶ ἡ οἴκησις. ἐκείνου δὲ τοῦ

ptoma quidem nominatur diarrhoea, usus vero alimenti cor-
 rumpitur; si quidem non, ut intestina perreptet, id capi-
 mus, sed ut omnibus corporis partibus apponatur. At
 ubi non bene coctum distribuitur, vitiosum humorem in
 venis parit. Quoniam igitur in corpore nostro qualis res
 sit inexplibilis cupiditas, didicisti, transgressus ad animum,
 et hic naturam ejus contemplare, atque perpende in una-
 quaque rerum materia, ab iis quae possidentur sumpto ex-
 ordio. In his ergo quaedam parum recte affectantur, uti
 sunt margaritae, sardoniches, et alii lapides omnes, quem-
 admodum ornatus, quem mulieres gestant ut quid iis,
 quae collo circumdant, simile. Hujus generis sunt ve-
 stimenta auro contexta, aut superracuum aliquod opus
 habentia, aut quae materiam ex longinque allatam delide-
 rant, ut quae vocantur serica. Nonnulla possessionum
 corpora sanitati accommoda merito expetuntur. Prima,
 quibus alimur, vestimur, et calceamur, inter quae habita-
 culum etiam annumeratur. Huc spectant, quae videntur

Ed. Chart. VI. [533.]

Ed. Basf. I. (358.)

γένους φαίνεται καὶ τὰ τοῖς νοσοῦσιν ἐπιτήδεια. τινὰ δὲ, ὥσπερ τοῦλαιον, ἀμφοτέροις ὑπάρχει χρήσιμα, τοῖς ὑγιαίνουσιν καὶ τοῖς νοσοῦσιν. ἓνα δὲ τοιαῦτα, τὰ μὲν μείζω, τὰ δ' ἐλάττω τὴν ὠφέλειαν παρεχόμενα τοῖς τῶν ἀνθρώπων σώμασι. καὶ τοίνυν ἤδη τοῦ πλήθους τὸν ὅρον καὶ τῆς κτήσεως αὐτῶν ἐναργῶς οἶμαί σε τεθεῖσθαι. ὥσπερ γὰρ τὸ πηχυαῖον ὑπόδημα πρὸς τέλος ἐστὶν ἄχρηστον, αὐτῷ καὶ τὸ ε' καὶ ἰ' ἔχειν ὑποδήματα, πλὴν δυοῖν. ἄλλα τε γὰρ ὄντα πάντως αὐτάρκης ἢ χρεῖα. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐσθῆτα διπλὴν ἔχειν αὐταρκές, οἰκέτας τε καὶ σκεύη. ἐν ἡμῖν, ἔφην, οὐ μόνον ἐσθῆς ὑπάρχει περιττοτέρη τῆς διττῆς, ἀλλὰ καὶ οἰκέται, καὶ σκεύη, καὶ πάνθ' ἀπλῶς τὰ κτήματα πολὺ πλείω τῶν διττῶν ἐστιν. πρόσθετον γὰρ ἔχομεν ἀφ' ὧν κεκτήμεθα πολλαπλασίαν, ἢ ὡς εἰς ὑγίαν μόνην ἐξ αὐτῶν ὑπηρετεῖσθαι τῷ σώματι. τίνας οὖν, ἔφην, ὁρῶ τὸν ἀπολαυστικὸν ὀνομαζόμενον ἐλομένους βίαν, αὐ διπλάσια μόνον, ἢ τριπλάσια δαπανῶντας ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πενταπλάσια, καὶ δεκαπλάσια, καὶ τριακονταπλάσια. τὸν δ' ὡσαύτως ἐμοὶ

aegrotantibus idonea. Sunt quae utrique et sanis et aegrotis ex aequo conducunt, ut oleum. Nonnulla rursus id genus majorem, aliqua minorem hominum corporibus utilitatem afferunt. Atque jam abundantiae et possessionis illorum finem manifesto te perspexisse arbitror, sicut enim cubitalis calceus plane est inutilis, sic etiam quinque et decem habere calceamenta praeterquam duo incommodum dicitur. Aliarum rerum commoditate abunde satis utimur. Ad hunc modum vestem duplicem famulosque et suppellectilem possidere sufficit. Apud nos, inquam, non vestes solum plures duabus, sed famuli quoque et suppellex servantur; omnia denique nostrae domi dualem numerum excedunt. Nam proventum ex iis, quae tenemus, recipimus multiplicem magis, quam ut ad sanitatem solum corpori suppeditetur. Quicumque, ajo, voluptuariis, ut ferunt, degunt vitam, non duplo aut triplo plura quam nos insumere videmus, verum quintuplo, decuplo, imo ter decuplo. Alium rursus eundem necum vitae modum

Ed. Chart. VI. [533. 534.]

Ed. Baf. I. (358. 359.)

διαιωμένον θεῶμαι, λυπούμενον δ' αὖ ὁμοίως ἐμοὶ, καίτοι
 τῆς [534] οὐσίας οὐχ ἕκαστον ἔτος αὐξανομένης· ἐπεὶ ἐξ
 αὐτῶν τῶν προσόδων ἀναλίσκεται μὲν τὸ ε' μέρος ἴσως, αἱ
 λοιπαὶ δὲ θ' μοῖραι τοῖς ὑπάρχουσι προστίθενται. βλέπω
 γάρ σε οὐδὲ πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων δαπανῆσαι τολμῶντα,
 μηδ' εἰς βιβλίων ἀγῆν, καὶ κατασκευὴν, καὶ τῶν γραφόν-
 των ἀσκησιν, ἥτοι γε εἰς τάχος διὰ σημείων, ἢ εἰς καλῶν
 ἀκρίβειαν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ἀναγιγνωσκόντων ὀρθῶς. οὐ μὴν
 οὐδὲ κοινωνοῦντά σε θεῶμαι, καθάπερ (359) ἐμὲ σὺ βλέ-
 πεις ἐκάστοτε, τοῖς μὲν ἱματίοις οἰκετῶν, τοῖς δ' εἰς τρο-
 φὰς ἢ νοσηλείαν· τινῶν δ' ἐθεασάμην καὶ τὰ χρεῖα δια-
 λυσάμενος. ἐγὼ μὲν οὖν καταλείπω πᾶσαν ἣν ὁ πατήρ κα-
 τέλιπέ μοι πρόσδοτον, οὐδὲν ἐξ αὐτῆς περισσὸν ἀποτιθέμε-
 νος, οὐδὲ θησαυρίζων, οὐδὲ πολλαπλάσια τῶν ἀναλίσκο-
 μένων ἀποτιθέμενος. ὅμως ἀνιέμενον φαίης πολλάκις ἐμὲ,
 καθάπερ αὐτὸς ὁμολογεῖς, οὐδέποτε λυπούμενον ὀρῶν. ἄρ'
 οὐκ ὀύνασαι καθορᾶν τῆς λύπης σου τὴν αἰτίαν, ἢ παρ'

tenere conspicio, et ex aequo mecum dolere, licet facul-
 tas non annis singulis accrescat, quum redituum decima
 forsan infumatur portio, reliquae novem praesentibus ap-
 ponantur. Video enim, te ne in honesta quidem rerum
 studia quicquam impendere audere, nihil in librorum
 emptionem et apparatus, item scribentium exercitatio-
 nem, sive notis ad celeritatem, sive figuris ad pulchritu-
 dinem, quemadmodum nec in eos, qui recte legunt. In-
 super nulli quippiam impartientem te video, ut me fre-
 quenter servis vidisti, his vestes, illis alimenta, vel ali-
 quid aliud in aegrotationem sublevandam communicare,
 nonnullorum etiam aes alienum solvisse visus sum. Ob
 quod omnem relinquo proventum, quem a patre suscepi,
 qui ex eo nihil, quod superfluum sit, repono, neque the-
 sauros congero, neque multo plura, quam impenderim, re-
 pono. Nihilominus tamen relaxantem me curas saepius
 non negaveris, sicut ipse fateris, nunquam dolentem vi-
 disti. Nunquid igitur tristitiae tuae causam potes perspi-

Ed. Chart. VI. [534.]

Ed. Bas. I. (359.)

ἐμοῦ καὶ τοῦνομα αὐτῆς ἀκοῦσαι ποθεῖς; ἤδη σοι καὶ τοῦτο
 βούλει γενέσθαι; μίαν ἰσθι πασῶν λυπῶν αἰτίαν, ἣν ὀνο-
 μάζουσιν οἱ Ἕλληνες ἐνίοτε μὲν ἀπληστίαν, ἐνίοτε δὲ
 πλεονεξίαν. ἀπληστίαν μὲν ἀπὸ τοῦ τὰς ἐπιθυμίας ἀπλη-
 ράτους ἔχειν· αἰεὶ γὰρ ποθοῦσι τῶν ἐμπροσθεν οἱ ἀπληστοί.
 ὥστε, κἂν διπλάσιον ἔχωσι, τριπλάσιον προσκτήσασθαι σπεύ-
 δουσι, κἂν τριπλάσιον ἔχωσι, τετραπλάσιον ἐφίενται. καὶ
 οὕτως ἐφορῶσι τοὺς πλέονα κεκτημένους αὐτῶν, οὐ τοὺς
 ἐλάττωνα, καὶ τούτους ὑπερβάλλεσθαι ζητοῦσι, καὶ τούτων
 πλεόν ἔχειν ἐπιθυμοῦσι. σὺ γοῦν οὕτως, ἔφην, ἐὰν σκο-
 πῆς ἅπαντας ἡμῶν τοὺς πολίτας, εὐρήσεις οὐ πολλοὺς
 πλουσιωτέρους σουτοῦ, ὥστε τῶν ὑπολοίπων ἀπάντων ἕση
 πλουσιώτερος· εὐδηλον δὲ, ὡς καὶ τῶν δούλων αὐτῶν, καὶ
 προσέτι καὶ γυναικῶν τοσοῦτων. εἴπερ οὖν ἡμῖν οἱ πολῖ-
 ται πρὸς τοὺς τετρακισμυρίους εἰσιν, ὁμοῦ ἐὰν προσθῇς
 αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς δούλους, εὐρήσεις σεαυτὸν
 δυοκαίδεκα μυριάδων ἀνθρώπων οὐκ ἀρνούμενον εἶναι πλου-
 σιάτερον, ἀλλὰ καὶ τούτους βουλόμενον ὑπερβαλέσθαι, καὶ

cere, an a me nomen ipsius audire desideras? jamne
 istud quoque tibi fieri vis? Unam omnium animi dolorum
 causam intellige, quam Graeci nunc quidem inexplebilem
 cupiditatem, nunc vero avidam habendi libidinem ap-
 pellant, infatibilitatem quidem ab eo, quod inexplebiles
 habeat cupiditates. Quippe praesentibus non contenti,
 quae absunt, desiderant infatibiles. Nam si duplum con-
 sequantur, triplum parare contendunt; si triplum ha-
 beant, quadruplum appetunt. Atque hoc modo ad ditiores,
 non inferiores respiciunt; illos vincere moliantur, illis
 habere plura concupiscunt. Tu igitur, inquam, si uni-
 versos nostros cives sic inspicias, paucos te ipso locuple-
 tiores reperies; eris autem facile reliquis omnibus opu-
 lentior; item servis, ut constat, et tot praeterea mulie-
 ribus. Si itaque nobis circiter quadraginta millia civium
 adsint, appofitis simul eorum uxoribus et famulis, haud
 ibis infitias, te duodecim hominum myriadibus ditio-
 rem esse, sed hos velle praecedere, et eximium inter opulen-

Ed. Chart. VI. [534.]

Ed. Bas. I. (359.)

πάμπλουτον ἐν πλούτῳ γενέσθαι σε σπεύδοντα, καίτοι πολίτην ἄμεινον ἐν αὐταρκείᾳ πρῶτον ὑπάρχειν, ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ σοι. τὸ δ' ἐν πλούτῳ πρωτεύειν οὐκ ἀρετῆς, ἀλλὰ τύχης ἔργον, ἥτις καὶ δούλους καὶ ἀπελευθέρους ἐργάζεται ἡμῶν τῶν ὀνομαζομένων εὐγενῶν πλουσιωτέρους. ἀλλὰ σύ γε, καὶ σκῆς, ὡς εὐχῇ, πλεῖον τῶν πολιτῶν ἀπάντων, οὐκ ἀρκεσθήσῃ, περισκέψῃ δ' αὐτίκα, μή τις ἐν ἄλλῃ πόλει πλουσιωτέρος. εἰτ', ἂν ὑπηρετοῦσάν σοι σκῆς καὶ πρὸς τούτοις τὴν τύχην, ἐπὶ τὰλλα μεταβὰς ἔθνη καὶ τῶν ἐν ἐκείνοις πλουσιῶν ἐθελήσεις γενέσθαι πλουσιωτέρος. ὥστ' οὐ πάντων πλουσιώτερος, ἀλλ' αἰεὶ πένης ἔσῃ διὰ τὰς ἀορίστους ἐπιθυμίας. εἰ δέ γε τῇ χρεΐᾳ τῶν κτημάτων ἐμέτρεις σεαυτοῦ τὸ σύμμετρον, ἐκ τῶν πλουσιῶν ἂν ᾗδῃ σαιτὸν ἡριθμήκεις, ἢ πάντως γε τῶν εὐπόρων. ἐγὼ γοῦν ἑμαυτὸν ἐκ τούτων ἀριθμῶ, καίτοι γε ἐλάττω σοῦ κεκτημένος. ἐὰν οὖν οὕτω πείσῃς σαιτὸν, οὐκέτι ἀνέμῃσει σε τῶν ἀπολλυμένων οὐδέν, ἔσῃ τε μακάριος, ὅσον ἐπὶ τῷ μὴ λυπεῖσθαι διὰ χρήματα. τὴν δ' αὐτὴν ταύτην ἀπληστίαν

tos spectari, quamquam longe melior civis sit forte sua contentus, qualis tu esse potes; siquidem divitiis excellere non virtutis, sed fortunae munus est, quae et fervos et illiberales nobis, qui ingenui vocamur, locupletiores efficit. Atqui tu, amplius licet universis civibus possideas, ut precaris, haud tamen contentus vives, quin magis dispicies statim, num quis in civitate alia sit ditior. Ubi si fortunam, quae suppeditare satis valeat, nactus videare, ad alias transibis gentes, ibique primas inter divites obtinere voles; quapropter non ditior omnibus, sed ob infinitas cupiditates pauper eris perpetuo. Quod si rerum usu mediocritatem tuam metiaris, divitum numero, aut eorum, qui vehementer rebus abundant, jure optimo te ascriperis. Ego utique, tenuioris etfi fortunae, quam tu, inter eos me numero. Si igitur ita habeas persuasum, nullius rei dispendium animo molestum aut grave senties, degesque beatus, quantum divitiarum securo conceditur. Caeterum si eandem honoris ambiendi in-

Ed. Chart. VI. [5 4. 535.]

Ed. Baf. I. (359.)

ἂν ἐξέλῃς τοῦ τιμᾶσθαι βούλεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτ' ἄλπιος ἔσῃ. εἰ δ' οὐ μόνον ἀρκεῖ τιμᾶσθαι πρὸς τῶν συνήθων, ἀλλὰ καὶ πάντας ἐθέλεις τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ἐπαινεῖν σε, οἳ τε μὴ γινώσκουσί σε τὴν ἀρχὴν, ἵσως οὖν βουλήσῃ πρότερον ἀπ' αὐτῶν γνωσθῆναι, δεύτερον δὲ τιμᾶσθαι. τοῦτο δὲ τὸ μὲν γνωσθῆναι πᾶσιν ἐθέλειν ἀπλήστου φιλοδοξίας ἔργον ἐστίν, τὸ δὲ τιμᾶσθαι ματαίας φιλοτιμίας. ἀναγκαῖον οὖν ἔσται σοι, καθάπερ ἐπὶ χρημάτων κτήσῃ νῦν ἀγρυπνίας, οὕτως, ἐὰν [535] εἰς φιλοδοξίαν ἢ φιλοτιμίαν ἐκτείνῃς τὴν ἐπιθυμίαν, ἀνιαθῆσεσθαι μειζόνως ἐπὶ τοῖς μὴ γινώσκουσί τε καὶ τιμῶσι πολλοῖς οὖσιν. εἴπερ οὖν εὖρομεν, καὶ ἀσκήσομεν ἐπ' αὐτῶν διὰ παντός ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἄλλοι γενησόμεθα. πῶς οὖν ἀσκήσομεν; ἐὰν γινώμεν, πότερον ὀρθῶς εἰρηαι, πάθος εἶναι ψυχῆς μοχθηρότατον ἀπληστίας· κερπίς γάρ τις αὕτη φιλοχρηματίας ἐστὶ, καὶ φιλοδοξίας, καὶ φιλοτιμίας, καὶ φιλαρχίας, καὶ φιλονεικίας. πρῶτον μὲν οὖν αἰεὶ πρόχειρον ἔχειν δεῖ τὸ περὶ τῆς αὐταρ-

fatietatem eximas, et hic a cura liber vives. At si a familiaribus honorari tibi non satis fuerit, nisi omnes, qui in urbe degunt, tum ii, qui nondum te cognoverint, colaudent, forsan ab illis prius cognoscei, dein honore affici voles. Hoc autem ipsum, velle cognoscei, ab omnibus, infatiables gloriae cupiditatis opus est, velle vero honorari vanae stultaeque ambitionis. Opus itaque tibi erit nunc quoque, ut in divitiarum possessione vigilantia, sic, si ad gloriae studium et ambitionem desiderium tuum extendas, exercuari magis ob illos, qui, multi quum sint, nec te cognoscant, nec honorent. Quod ubi intellexerimus, semperque nos in eo exerceamus, tristitia carebimus. Qua vero ratione exercebimus, nisi intelligamus, rectene dictum sit, inexplabilem cupiditatem affectum animi esse pestilentissimum, quippe quae fundamentum quoddam est avaritiae, gloriae studii, ambitionis, regnandi cupiditatis et contentionis? Primum itaque in promptu semper habere oportet dogma de frugalitate, qua quis suis conten-

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Bas. I. (359.)

κειας δόγμα, συνημμένον δηλονότι τῷ περὶ τῆς ἀπληστίας. ὁ γὰρ μισήσας τὴν ἀπληστίαν ἐφίλησε τὴν αὐτάρκειαν. εἵπερ οὖν ἐν τούτῳ μόνῳ κεῖται τὸ ἄλυπον εἶναι, τοῦτο δὲ ἐφ' ἡμῖν, ἥδη πᾶν ἐφ' ἡμῖν ἀλίπους γενέσθαι, πρόχειρον μὲν ἔχουσι τὸ περὶ τῆς αὐταρκείας καὶ τὸ περὶ τῆς ἀπληστίας δόγμα, τὴν δ' ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἔργων ἄσκησιν ἐκάστης ἡμέρας ποιουμένην ἐπὶ τοῖσδε τοῖς δόγμασιν, ὅπερ ἐκ τῆς πρώτης παιδείας ἐτέροις ὑπῆρξε, τοῦτο τοῖς ἀτυχήσασιν ἐκείνοις ὕστερόν ποθ' ὑπάρξει δι' ἧς εἶπον ὁδοῦ. τίς γάρ οὐκ ἂν ἐθελήσῃ ἀλίπως εἶναι παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον; ἢ τίς οὐκ ἂν τοῦτον προέλαιοι τοῦ πλούτου κινήτου τε καὶ μισροῦ μᾶλλον;

Κεφ. ι'. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ διηλθον ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλοις ὕστερον πολλοῖς, καὶ πάντας ἔπεισα τό γε παρανείκα· τὴν δὲ ἐκ τῶν ὕστερον ὠφέλειαν ὀλιγίστους εἶδον ὕστερον ἔχοντας. τηλικαῦτα γὰρ ἥδη τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἠϋξήκασιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥς ἀνίατα ὑπάρχειν. εἰ δέ τις ἐτι μετρίους δουλεύει πάθεσιν,

tus est, conjunctum scilicet ei, quod de inexplebili cupiditate dicitur. Nam quicumque inexplebilem cupiditatem oderit, frugalitatem amabit. Quare si in hoc solo positum est ipsum dolore carere, id autem in nobis sit, jam licet citra dolorem vivere, dum in promptu quidem habemus dogma, quomodo quis suis contentus sit, et de infatiabili cupiditate: particularium vero operum exercitationem, quae singulis sit diebus in his dogmatibus, quod ex prima institutione aliis advenit, illis, qui hoc non consequuti sunt, hac qua dixi via post aliquando continget. Quis namque dolore per aetatem suam vacare nolit? Aut quis hoc non divitiis perituris scelestisque praeposuerit?

Cap. X. Haec igitur aliaque multa illi, tum aliis postea plurimis recensui, atque omnibus statim persuasum est; at paucissimos post illa utilitatem ex posterioribus reportasse vidimus. Usque adeo enim plerique illorum jam affectus accreverant, ut curationem effugerent. At si quis mediocribus adhuc inservit

Ed. Chart. VI. [535.]

Ed. Baf. I. (359.)

γινῶναι τ' ἂν οὕτω δύναται τι τῶν πρώτων εἰρημένων, ἐπιστήσας ἑαυτῷ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ἐπόπτην τινὰ καὶ παιδαγωγόν, ὅστις ἐκάστοτε τὰ μὲν ἀναμιμνήσκων αὐτὸν, τὰ δ' ἐπιπλήττων, τὰ δὲ προτρέπων τε καὶ παρορμῶν ἔχεσθαι τῶν κρείττονων, ἑαυτὸν τε παράδειγμα παρέχων ὧν λέγει καὶ προτρέπει, δυνήσεται κατασκευάσαι λόγῳ ἐλευθέραν τε καὶ καλὴν τὴν ψυχὴν. αἰσχρὸν γὰρ τὴν μὲν κατὰ τόμους ἀνθρωπίνους ἐλευθερίαν ἀντὶ πολλῶν πεποιῆσθαι, τὴν δ' ὄντως καὶ φύσει μὴ σπουδάζειν, ἀλλ' αἰσχροῖς καὶ ἀσελγείαι καὶ τυραννικαῖς δεσποῖναις δουλεῖν, φιλοχρηματίαις τε καὶ σμικρολογίαις καὶ φιλαρχίαις καὶ φιλοδοξίαις καὶ φιλοτιμίαις. καίτοι τούτων ἀπασῶν οὐκ ἂν ὀκνήσαιμι φάναι μητέρα πλεονεξίαν. τίς οὖν ἔχων ταύτην ἐν τῇ ψυχῇ δύναται καλὸς καὶ ἀγαθὸς γενέσθαι; τίς δ' οὐκ ἂν εἴη θανάτων ἄξιος μυρίων, εἰ μὴ μισήσῃς τὸ τοιοῦτον αἶσχος τοῦτο; πολὺ δὲ πᾶλλον μισητέον ἐστὶ καὶ φεικτέον αὐτὸ σωθῆναι βουλομένοις νέοις, ὥς, ἐὰν φθάσωσιν ἑκτραφέντες ἀπλήστως χρημάτων ἐπιθυμεῖν, δυνατόν

affectibus, in hunc modum illorum quippiam, quae prius narraui, possit cognoscere, adhibito sibi, ut dictum est, inspectore et magistro, qui alia frequenter in memoriam reducat, alia corripiat, partim iterum admoneat, ac ad meliora proficisci instiget, seipsum praebeat exemplum illorum, quae dicit monetque, poterit animum liberalem probumque verbis parare. Turpe namque, libertatem, quae in legibus consistit humanis, maximi esse existimata, illam autem, quae vera et naturalis, non affectare, sed obfcoenis potius, lascivis et tyrannicis servire dominis, nempe avaritiae, sordibus, ambitioni, laudis atque honoris cupiditatibus, quarum sane omnium matrem appellare avidam habendi plura cupiditatem non dubitaverim. Quis ergo in animo hanc fovens bonus probusque fieri potest? Quis non mille mortibus dignus, nisi talem istam oderit turpitudinem? At omnium maxime iuvenibus habenda est odio, qui salutem desiderant, qui si post educationem protinus immodice divitias audeant appe-

Ed. Chart. VI. [535. 536.]

Ed. Bas. I. (359.)

οὐκ ἔτ' αὐτοῖς μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος ὠφελήθηται· τίθει δ', εἰ βούλει, πεντηκοστὸν, ἵνα μή τις ἡμᾶς ἀπανθρώπους φῇ, καθάπερ ἤκουσά τινος λέγοντος ἥττονας μὲν ἀνθρώπους καὶ λιχνείας, καὶ ἀφροδισίων, καὶ δόξης, καὶ τιμῆς οὐκ ὀλέγους, ἑαυτὸν δὲ πλούσιον ἐνὸς ἡττάμενον, διότι μῆδεσός ἐτύγχανεν ὧν ἐφίετο. καὶ γὰρ δὴ ἐπειδὴ καὶ οὗτος πολλοῦ χρόνου καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἰώρα φαιδρὸν ἐμὲ, αὐτοῦ κακοπραγοῦντος, ἰδεῖτο διδάσκειν ὅπως ἂν αὐτὸς μὴ ἀνιῶτο. [536] φάντος δὲ μού οἱ πλεόνων ἐτῶν δεῖσθαι πρὸς ἐπιγνόρθωσιν ὧν ἠϋξῆσε μέγρο δεῦρο παθῶν, ἀνακραγὼν εἶπεν· Οὐδὲν ἀπανθρωπότερον σοῦ· ὥσπερ ἐμοῦ σπουδάζειν δυνηθέντος μὲν ἂν, εἰ ἐβουλήθη, ἄλυπον αὐτὸν ἐργάσασθαι τάχιστα, φθονήσαντος δὲ τινος εὐεργεσίαν. καίτοι μόνον τούτων τῶν μαθημάτων οὐδεὶς τῶν πέλας δύναται φθονῆσαι. συμφέρει γὰρ ἡμῖν ἅπαντας ἀνθρώπους, οἷς συνδιατρέβομεν, ἔξω τῶν ψυχικῶν πωθῶν εἶναι, μήτε φιλοδοξίαν, μήτ' ἄλλο τι τοιοῦτο τὴν ψυχὴν λελωβημένους. ὅσῳ γὰρ ἂν ὥσι βελτίους οἶδε, τοσούτῳ καὶ

terè, impossibile erit ipsis post annum quadragesimum se ipsos recuperare. Sed pone, si ita vis, quinquagesimum, ne quis inhumanitatis me arguat; quemadmodum quendam audiui dicentem, homines crapulis, voluptatibus veneris, gloria et honoribus non paucos superari, se vero divitem uno tantum vinci, eo quod, quae peteret, necdum acceperit. Nam is quum satis diu me singulis diebus hilarem videret, ipso male affecto, precabatur, ut docerem, quomodo nullam animi aegritudinem pateretur. Sed ubi dicerem rursus, annis pluribus ei opus esse ad affectuum curationem, in quibus accreverit hactenus, vociferans dixit: Nihil te inhumanius. Quasi vero potuisset, si ita libitum fuisset, indolentem reddere celerrime, sed beneficium ei invidissem, licet soli huic disciplinae nemo alius invidere possit. Porro e re nostra est, omnes, quibuscum consuetudinem habemus, ab animi affectibus immunes esse, nec honoris cupiditate nec alio ejusmodi vitio laborare. Quo namque meliores hi extiterint, hoc utilio-

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Baf. I. (359. 360.)

ἡμῖν ὠφελιμώτεροι φίλοι γενήσονται. πάλιν οὖν ἐπὶ τὸν ἀληθῆ ἄνδρα γενέσθαι βουλόμενον ἐπανελθὼν ὑποθήσεται τὴν κοινὴν ὁδὸν εἰς ἅπαντα (360) τὰ κατὰ τὴν ψυχὴν ἡμῶν καλὰ. χρὴ γὰρ αὐτὸν τὸν ἐπιστάτην ἐπιστῆσαι τό γε καταρχὰς ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρᾶσσόμενων, ὅς ἀναμνήσῃ τὸ παρορώμενον. ἔστι γὰρ ἐπίοτε δυσδιόριστον ἐν ταῖς πράξεσι τὸ κατὰ σμικρολογίαν πραττόμενον τοῦ κατ' οἰκονομίαν, ὥστ' ἀδύνατόν ἐστι νῦν ὀρίσαι τοῦτο τὸ πρῶτον ἀρχόμενον τὸ τῆς φιλοσοφηματίας ἐκκόπτειν πάθος. ὥσπερ δ' ἐν τούτῳ ἡ ἀρετὴ γειτνιά τῇ κακίᾳ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς φιλοτιμίας ἐκκοπτομένης. ἀναίσχυτον γὰρ κατὰ τὰς καλὰς πεφυκυίας ψυχὰς, ἐτέρους μὲν εἶναι τοὺς ὀφρομένους τὰ τῶν σωθῆναι δυναμένων νέων ἁμαρτήματα, πρεσβύτας μὲν τὴν ἡλικίαν, ἐν ὅλῳ δὲ τῷ βίῳ πείραν ἱκανὴν δεδοκότας ἐλευθέρως γνώμης· οἷς ἐπιτιμῶσιν οὐκ ἀντιτείνειν, οὐδ' ἀπεχθάνεσθαι προσήκει, ἀλλὰ χάριν εἰδέναι, καὶ παρακαλεῖν αἰεὶ λέγειν τὰληθῆ, καὶ γνόντας αὐτὸ πει-

res nobis amicos experiemur. Rursus jam ad eum, qui apud virum omnino veracem cupiat versari, reverfus, communem ad omnes animi virtutes viam subjuncturus sum. Principio enim praefidi statuendum venit, ut, in singulis actionibus id, quod alterum latuerit, in mentem reducat. Siquidem iudicata interim ex functionibus est difficile, quid fordities a frugalitate dissentiat. Unde nullo pacto, qui primum incipit pecuniae cupiditatis affectum edomare, definire hoc potest. Quemadmodum enim hic virtus vicina est malitiae, sic ambitione excisa in benenatis animis modestia nascitur. Caeterum juvenum, in quibus salutis aliqua spes effulgeat, vitia senes, sed qui in tota vita ingenuae indolis specimen abunde satis exhibuerunt, inspicere decet, increpantibus autem non obstrepere, nec odium erga illos ostendere, verum gratiam agere; caeterum adhortari semper oportet, ut verum praedicent. Quo cognito, conaberis ex tot affectibus, si

Ed. Chart. VI. [536.]

Ed. Baf. I. (360.)

ρᾶσθαι, κἂν μὴ κατὰ μεγάλα μόρια, κατὰ μικρὰ γούν ἀποκόπτειν τι τοῦ μεγέθους τῶν παθῶν, εἰ καὶ χαλεπὸν ἐν ἀρχῇ τοῦτο, καὶ μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας φαίνοιτο γιγνόμενον, ἐννοοῦντας οὐχ ὁμοίως χαλεπὸν ἔσεσθαι τοῦ χρόνου προϊόντος. ὅσον γὰρ ἂν αὖξεται ἡμῶν τὸ λογιστικὸν ἐν ταῖς τοιαύταις ἀσκήσεσι, καθόπερ ἡττᾶται καὶ μειοῦται τὰ πάθη, τοσοῦτον ῥᾶον ὕστερον ἢ παντελῆς ὑποταγῇ. ὅπου γὰρ ἔτι μεγίστων ὄντων ἐκράτησεν ὁ λογισμὸς ἀγύμναστος ὢν, εὐθὺς ὡς μᾶλλον κρατήσει, διττῆς ὑπεροχῆς ἐν τῷ χρόνῳ προγενομένης αὐτῷ. καὶ γὰρ αὐτὸς ἐξ ὧν ἐγυμνάσατο πολὺ γενναιότερος ἔσται, κακέτοις διατελέσει μικροτέροις γιγνομένοις. ἥρκει δὲ καὶ θάτερον αὐτῶν μόνον εἰς τὴν τοῦ μέλλοντος ἐλπίδα. διόπερ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀσκήσεως οὐ προσῆκεν ἀθυμεῖν, ὀλίγην ἐπίδοσιν ἑαυτῷ γιγνομένην αἰσθανόμενον ἐν τῇ τῶν παθῶν ἰάσει. μεγάλη γὰρ ἔσται τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐὰν μόνον ὑπομένη τις ἀκούειν ὧν ἁμαρτάνει, τὴν ἀληθινὴν φιλίαν ἑαυτὸν φιλήσας καὶ βουληθεὶς γενέσθαι καλὸς καγαθός,

non multum, certe paucillum evellere, quanquam initio factu difficile et multo labore fieri videatur. At cogitabimus haud ita procedente tempore futurum. Quo enim ratio nostra magis in huiusmodi exercitiis aucta fuerit, quibus coercentur minuunturque affectus, hoc minori negotio perfecta animi continget subiectio. Quippe ubi rationis particeps anima nondum exercitata maximis etiam affectibus imperaverit, magis id duplici tempori spatio, incremento accepto, facturam esse liquet. Et enim quibus exercitata est, multo generosior evadet, et animi motibus proderit imminuendis. Atqui alterutrum in futuri boni spem dumtaxat suffecerat. Proinde in ipso exercitii principio animum despondere non expedit, exiguum licet incrementum virtutis in affectuum curatione advenire sentias. Magna enim haec paulo post futura sunt, modo sustineas audire, quae delinquas, tum vero temetipsum amore prosequaris, bonus ac probus esse cu-

Ed. Chart. VI. [556.]

Ed. Baf. I. (360.)

οὐ φαίνεται μόνον. ἡ μὲν δὲ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς
 γνῶσις τε καὶ θεραπεία κατὰ τὴν εἰρημένην ὁδόν· περὶ
 δὲ τῶν ἁμαρτημάτων ἐφεξῆς εἰρήσεται.

piens, non videri solum. Jam quidem animi affectuum
 cognitio curatioque hac qua dixi via comparabitur.
 Caeterum de erroribus deinceps sermo futurus est.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΔΙΑΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ
ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΕΚΑΣΤΟΥ
ΨΥΧῃ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

Ed. Chart. VI. [537.]

Ed. Bas. I. (360.)

Κεφ. α'. Ἡ μὲν δὴ τῶν παθῶν ἐν ἐκάστου ψυχῇ
διάγνωσις τε καὶ θεραπεία κατὰ τὴν εἰρημένην ὁδὸν ἐν τῷ
πρὸ τούτου γράμματι λείκεται, περὶ δὲ τῶν ἀμαρτημάτων
ἐφεξῆς ἂν εἴη ῥητέον. ἄρχομαι οὖν καὶ νῦν ἀρχὴν ἀρίστην,
ἣν ἅπαντες ὁμολογοῦσιν, εἰ καὶ μὴ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεί-
κνυνται, τί ποτε λέγουσιν ἀμάρτημα, λόγῳ διελθὼν, ὅπως
ἡμῖν ἀμφιβολία μηδεμία κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον, ὑπολείπεται,

GALENI DE CIVISQVE ANIMI · PECCA-
TORVM DIGNOTIONE ATQVE MEDELA
LIBELLVS.

Cap. I. Equidem cujusque animi perturbationum
dignotio ac curatio secundum traditam superiori com-
mentario rationem enarrata est; at deinceps de peccatis
dicendum erit. Exordior itaque, ac nunc optimo exor-
dio, quod omnes concedunt, etsi non operibus demon-
strant; quid nimirum peccatum vocitent, oratione percur-
ram, ut nobis procedente oratione ambiguitas nulla relin-

Ed. Chart. VI. [537.]

Ed. Bas. I. (360.)

δεικνύς, ὡς γε εἰώθασι χρῆσθαι τῇ φωνῇ ταύτῃ πάντες οἱ Ἕλληνες. ἐνίοτε μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν κατὰ κρίσιν οὐκ ὀρθῶς γιγνομένων, ὡς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ μόνου τῆς ψυχῆς, ἐνίοτε δὲ κοινῇ, ὡς καὶ τῆς ἀλόγου δυνάμεως ἀπτεσθαι

* * * * *

τί συγκατάθεσις ἁμαρτήματος, συνωμολόγηται πᾶσι· τί δὲ καὶ ἀσθενής, οὐκ ἔτι· μεταξὺ γὰρ δοκεῖ τισιν ἄμεινον εἶναι τίθεσθαι τὴν ἀσθενῆ συγκατάθεσιν ἀρετῆς τε καὶ κακίας. ἀσθενῇ δὲ λέγουσι συγκατάθεσιν, ὅταν μηδέπω πεπεικότες ὤμεν ἡμᾶς αὐτούς, οὕτως ἀληθῇ τήνδε τινὰ δόξαν ὑπάρχειν, ὥστε πέντε δακτύλους ἔχειν, εἰ τύχοι, καὶ ἑκατέραν χεῖρα, καὶ τὰ δις δύο τέτταρα εἶναι. ἴσως μὲν ἐπὶ πρεσβύτου δὲ ὅλον τοῦ βίου σχολάσαντος εὐρήσεις τῶν ἀληθῶν ἁμαρτημάτων, ἢ συγκαταθέσθαι τινὶ τῶν ἀπόδειξιν ἐπιστημονικὴν ἔχόντων ἀσθενῶς. ἐπιστήμη γοῦν ἐστὶ τοῦ γεωμετρικοῦ τοιαύτη περὶ τὰ δεδειγμένα διὰ τῶν Εὐκλείδου στοιχείων, ὅποια τῶν μορίων ἐστὶ τοῦ τὰ δις δύο τέτταρα εἶναι. τὴν δ' αὐτὴν ἐπιστήμην ἔχει καὶ περὶ τῶν ἐφεξῆς τούτοις

quatur, doceboque, ut omnes Graeci hac uti voce consueverint. Interdum quidem de iis intelligitur, quae iudicio non recte fiunt, adeo ut sit solius rationalis animae facultatis; interdum vero communiter, ut cum bruta facultate jungatur * * * * quidnam sit peccati consensus, omnibus in aperto est; quid vero imbecillus *consensus*, non item; siquidem nonnullis imbecillum hunc assensum inter virtutem vitiumque medium ponere satius esse visum est; imbecillum vero esse consensum praedicant, quum nobis ipsis nondum ita veram esse opinionem aliquam persuaferimus, ut exempli gratia, in utraque manu quinos habere digitos, aut his duo quatuor esse. Forsan utique senem quempiam offenderis, qui in omni vita veris peccatis operam dedit, vel alicui scientificam demonstrationem habenti infirme assentiri. Scientia igitur geometrae de his, quae per Euclidis elementa demonstrata sunt, talis est, qualis partium est, bis duo quatuor esse: eandem quoque scientiam et

Ed. Chart. VI. [537. 538.]

Ed. Baf. I. (360.)

διδασκομένων σφαιρικῶν θεωρημάτων, ὥσπερ γε καὶ τῶν κατ' αὐτὰ ἀναλυομένων ἀπάντων τῶν κοινικῶν καὶ τῶν νομονικῶν. [538] ἐὰν οὖν ἀμφιβάλῃται βραχὺ, καὶ μήτ' ἰδίαν ἑαυτοῖς ἔχῃ συγκατάθεσιν, ἣν κατάληψιν ὀνομάζουσι τινες, ἁμάρτημα εἶναι τοῦτο συγχωρήσειεν ἂν τις, ὥς γεωμετρικοῦ δηλονότι τὰνθρώπου. τοῦ μέντοι κατὰ τὸν βίον ἁμαρτάνοντος ἐν τοῖς περὶ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν γνώσεώς τε καὶ κήσεως καὶ φυγῆς αἱ μοχθηραὶ δόξαι συνίστανται καὶ ψευδεῖς, συγκατάθεσις ἢ προπετής, ἢ ἀσθενής. ἐταῦθα οὖν ἤδη κίνδυνος, ὥς σμικρὸν ἅμα ἁμάρτημα καὶ μέγιστον, ἐὰν ψευδῶς συγκατατινῶμεθα τῇ τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν δόξῃ. κατὰ μὲν τοὺς Ἀκαδημαϊκοὺς τε καὶ Πυρρhoneίους, οὐ συγχωροῦντας ὧν ζητοῦμεν ἀπόδειξιν ἐπιστημονικὴν ἔχειν ἡμᾶς, ἅπασαι συγκαταθέσεις ἐξ ἀνάγκης μὲν εἶσι προπετεῖς, ἐνδέχεται δὲ αὐτὴν εἶναι καὶ ψευδῇ. καὶ τῶν ἀποφηναμένων φιλοσόφων ὑπὲρ ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἀλλήλαις μαχομένας δόξας οὐκ ἔγχωρεῖ, φασίν, ἀπά-

deinceps traditorum de sphaera praeceptorum habet, quem-
admodum et omnium secundum haec resolutorum de tur-
binatis figuris atque gnomonicis. Quamobrem, si parum
quis ambigat, neque proprium ipsis consensum praebeat,
quem comprehensionem nonnulli appellant, hoc esse pec-
catum, ut hominis videlicet geometrae, quispiam jure
concefferit. At ejus, qui in vita peccet bonis malisque
cognoscendis, possidendis, aut evitandis, improbae opinio-
nes falsaeque consistunt, assensus videlicet aut proclivis,
aut imbecillus. Hic jam igitur periculum impendet, ne
parvum simul et maximum peccatum committatur, si
falsae de bonis ac malis opinioni assentiamur. Secun-
dum Academicos plane ac Pyrrhoneos eorum, quae a no-
bis inquiruntur, scientificam demonstrationem haberi ne-
gantes, omnes qui nunc habentur *de re aliqua* consen-
sus, necessario sunt temerarii, quin etiam et falsi esse
possunt. Ajunt praeterea, philosophorum latas de bonis
malisque inter se pugnantes sententias veras esse non

Ed. Chart. VI. [538.]

Ed. Bas. I. (360.)

σας ἀληθεῖς εἶναι, δύνασθαι γε μὴν ἴσως εἶναι ψευδεῖς ἀπάσας, ὥς μήτε ἡδονὴν τὸ ἀγαθὸν εἶναι, μήτε ἀσχησίου, μήτ' ἀρετὴν, ἢ τὴν κατ' αὐτὴν ἐνέργειαν, ἢ ὅλως ὁτιοῦν ἄλλο τῶν εἰρημένων τοῖς φιλοσόφοις. πρῶτον οὖν ἐπισκέψασθαι δεῖ τὸν ἀναμάρτητον εἶναι βουλόμενον, εἰ ἔστιν ἀπόδειξις ἀδήλου πράγματος, ὅταν εὖρη, ζητῆσαι, μὴ κατὰ τὸ πάρεργον αὐτῶν μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ συγχῶ μετὰ τῶν ἀληθευσιτάτων ἀνδρῶν, καὶ φύσιν συνετῶν, καὶ γυμνασμένων ἐν θεωρίαις λογικαῖς, ὅποια τις ἔστιν ἡ ἀποδεικτικὴ μέθοδος, εἰδ', ὅταν πεισθῇ τις αὐτὴν εὖρηκέναι, μετὰ τοῦτο χρόνῳ πολλῶν πάλιν ἀσκηθῆναι, πρὶν ἐπὶ τὴν τῶν μεγίστων ἰέναι ζήτησιν, ἢ διὰ τὸ ἀγαθὸν (ὅπερ δὴ καὶ τέλος ὀνομάζουσι τοῦ βίου) κτηθὲν εὐδαίμονας ἡμᾶς, ἢ μακαρίους, ἢ ὅπως ἂν ἄλλως ὀνομάζειν ἐθέλῃ τις, ἐργάζεται.

Κεφ. β'. Ἀρ' οὖν, ὧ πρὸς θεῶν, οἱ χωρὶς τοῦ πείσαι πρότερον ἑαυτοὺς, ὅτι τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἴσασιν,

posse, posse tamen fortassis esse fallas omnes, ut neque voluptas bonum sit, neque perturbationum vacuitas, neque virtus, neque ab ipsa procedens actio, neque aliud omnino quicquam eorum, quae a philosophis enumerata sunt. In primis itaque eum, qui a peccatis mundus esse cupiat, rei illius ignotae, quam invenire satagit, demonstratio sit nec ne, considerare oportet, idque non obiter modo, sed longo etiam tempore inter veracissimos homines versantem, qui naturali quadam prudentia praediti sint, atque in rationalibus disciplinis exercitati, qualis est demonstrativa methodus, speculari conveniet. Deinde quum quis ipsam se invenisse sibi persuaferit, postea longo temporis intervallo iterum sese exercere debet, antequam ad maximarum rerum inquisitionem accedat; aut propter bonum (quod sane et vitae finem nuncupant) comparatum felices nos, aut beatos, aut quod quis aliter nominare velit, efficiat.

Cap. II. Nonne igitur, per deos, illi, qui prius, quam demonstrativam methodum sese invenisse credant,

Ed. Chart. VI. [538.]

Ed. Baf. I. (360. 361.)

ἐπιχειροῦντες εὐρέσει μεγίστων πραγμάτων, οὐ φανερώς εἰσι
προσπετεῖς; ἔμοι μὲν καὶ πάνυ δοκοῦσι· παραπλήσιον γάρ
τε ποιοῦσι τοῖς πρὸ τοῦ πείσαι σφᾶς αὐτοὺς ἱκανῶς ἐπὶ τῶν
ἀριθμῶν γυμνάσθαι τελείωσιν τολμῶσιν ἀποφαίνεσθαι τι
περὶ λογιστικῶν ἢ ἀριθμητικῶν θεωρημάτων. ὥσπερ οὖν
τούτους ἀναγκαῖόν ἐστι σφάλλεσθαι πολλαχόθεν, κατὰ τὸν
αὐτὸν τρόπον, ὅσοι πρὸ τοῦ γυμνάσασθαι κατὰ τὴν
(361) ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἐπιχειροῦσιν ἀποδεικνύειν, ἀδύ-
νατον αὐτοῖς μὴ σφαλθῆναι. ὅτι μὲν γὰρ ἔνιοι τῶν ψευ-
δολόγων, πείθουσί τινας, εὐθελον ἐκ τοῦ πλήθους τῶν αἰ-
ρέσεων. ὅτι δὲ οὐκ ἂν ἔπειθον, ὡς ἀληθῶς, εἰ μὴ τις ἦν
αὐτοῖς ὁμοιότης, οὐδὲ ταῦτα δῆλον· ὡς οὐ σμικρὰν γε χροῖ-
νομίζειν εἶναι τὴν ὁμοιότητα, ῥᾶστα γὰρ ἂν ἐφωράθη τις,
οὐ τῷ χρόνῳ βασανιζομένη πρὸς ἀνδρῶν ἀξιολόγων τε καὶ
πολλῶν. ὅπερ οὖν Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν
πραγμάτων εἶπε, τοῦτο φαίνεται κατὰ φιλοσοφίαν ὑπάρχειν.
Ἱπποκράτης δ' εἶπεν, τὰς ὁμοιότητας πλάνας καὶ ἀπορίας

ad maximarum rerum indagationem transeunt, evidenter
temerarii sunt? mihi equidem maxime huiusmodi esse
videntur; isti enim idem faciunt atque illi, qui, antequam
fatis se in numerorum scientia exercuisse sibi perfuase-
rint, aliquid de supputatoriis praeceptis atque arithme-
ticis enunciare audent. Igitur, ut hos plerumque falli
necesse est, ita et quicumque prius aliqua demonstrare
conantur, quam in demonstrativa methodo versati sint,
quin errores committant, fieri nequit. Etenim quod non-
nulli ex his, qui falsa edocent, quibusdam persuadeant,
sectarum multitudo testatur; quod vero neque illis haec,
nisi aliqua similitudo intercederet, persuadere potuissent,
cuique palam est; neque parvam hanc esse similitudinem
profecto existimare convenit, nam alioqui facillime de-
prehenderetur, neque longo temporis decursu nedum a
clarissimis viris, sed etiam a vulgaribus examinaretur.
Quod itaque in re medica Hippocrates usu venire ajebat,
illud et in philosophia accidere videtur. Dicebat autem
Hippocrates, similitudines bonis etiam medicis errores

Ed. Chart. VI. [538. 539.]

Ed. BaI. I. (361.)

ἐργάζεσθαι καὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἰατροῖς, ὡς οὐ μόνον τῶν ἐπιτυχόντων ἰατρῶν ἐν ταῖς ὁμοιότησι σφαλλομένων, ἀλλὰ καὶ [539] τῶν ἀρίστων. ὥστ' οὐκ ἀπεικός ἐστι, καὶ τοῖς ἀγαθοῖς φιλοσόφοις ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν ἀπορίας τε καὶ πλάνης γίγνεσθαι. περὶ τὰς ὁμοιότητας τῶν διδύμων οἱ σπυγνῆθαι μὲν ἐτοίμως διαγιγνώσκουσιν, οἱ δ' ἀήθεις οὐ δύναται, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲ τὰς ἐν τοῖς λόγοις ὁμοιότητας, ὅσοι μὴ πάνυ πρίβοντες λόγων ὑπάρχουσι, μηδ' ἐκάστης ἡμέρας, ὥσπερ οἱ τῶν διδύμων ἀδελφῶν ὁμοδιαιτοῖ τε καὶ ἡθάδες, ἱκανοὶ διαγιγνώσκουσιν εἰσίν. ἐν μὲν δὴ πρῶτον τοῦθ' ἀμάρτημά ἐστι μέγιστον τῶν προπετῶς ἀποφνημαζέων τι περὶ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν ἐκ φιλαυτίας, ἢ δοξασοφίας, ἢ ἀλαζονείας, ἢ φιλοτιμίας φυόμενον· ἐνίοις μὲν γὰρ ἀναπεικότης ἐαυτοῦς, ὡς ὀρθῶς δοξάζουσιν, ἐνίοις δὲ τιμῆς ἔνεκεν ἢ προσχηματισμοῦ τοὺς πέλας μὲν ἀναπειθόντας, αὐτοὺς δ' ὑπόπιτως ἔχοντας ὑπὲρ ὧν λέγουσιν. ἀμαρτάνουσιν ἑκάτεροι δηλονότι, γινώσκοντες μὲν οἱ δεύτεροι, καὶ εἴη ἂν αὐτῶν ἐμπαδές

difficultatesque parere, utpote non vulgaribus dumtaxat medicis, verum etiam nobilissimis ob similitudines in errorem labentibus. Quare neque alienum est, in philosophia etiam optimis philosophis dubitationes erroresque ex similitudinibus suboriri; gemellorum similitudines, quos, qui cum ipsis versari consueverunt, facile dignoscant, non assueti minime id queunt. Eadem ratione et illae quae in rationibus sunt similitudines eos, qui sese non diu neque quotidie in struendis rationibus exercuerunt, quemadmodum et gemellorum fratrum similitudines, qui cum iis vivunt et consuetudinem habent, possunt dignoscere. Hoc utique unum primum est eorum peccatum maximum, qui aliquid de humanae vitae bonis malisque temere pronunciant, natum ex amore sui, aut apparentis sapientiae, aut jactantiae, aut ambitionis causa; siquidem nonnulli recte sese opinari sibi persuaserunt, nonnulli honoris aut simulationis causa ea proximis probare conantur, de quibus ipsi dubitant; peccant sane utriusque, secundi scientes ac volentes, quorum vitium ex per-

Ed. Chart. VI. [539.]

Ed. Bas. I. (361.)

τὸ κακόν· ἀγνοοῦντες δὲ οἱ πρότεροι, καὶ εἴη ἂν αὐ καὶ
τούτων τὸ σφάλμα κατὰ τὸ καλούμενον ἰδίως ἀμάρτημα.
καλῶς οὖν ποιήσουσιν οὗτοι τῶν Αἰσώπου πηρῶν ἀναμνη-
σθέντες, ἐπιτρέφαντές τε εἶναι τὰς ἑαυτῶν δόξας ἑτέροις,
οὐ μὰ Δία τοιούτοις, οἳ οἱ περ αὐτοὶ τυγχάνουσιν ὄντες, οὐ
μόνον ἀγύμναστοι μεθόδων ἀποδεικτικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν
ἄλλων μαθημάτων, ἐν οἷς ἡ ψυχὴ θήγεται, γεωμετρίας,
ἀριθμητικῆς, λογιστικῆς, ἀρχιτεκτονίας, ἀστρονομίας. ἐνίοι
δ' αὐτῶν οὐδὲ ῥήτορος, οὐδὲ, τὸ προχειρότατον δὴ τοῦτο,
γραμματικῶν διδασκαλίας τυγχόντες, ἀλλ' οὕτως ἀγύμναστοι
περὶ λόγους ὄντες, ὥς μὴ παρακολουθεῖν τοῖς ἀκούουσιν
ὑφ' ἡμῶν λεγομένοις. ἄπερ ἐγὼ κατανοήσας, ὅταν τινὰ λό-
γον εἶπω, ἀξιοῦ παρ' αὐτῶν ἀκοῦσαι τὰ ῥηθέντα· φαίνον-
ται γὰρ ὅντως, καθάπερ οἱ ὄνοι τῆς λύρας, οὕτως καὶ
αὐτοὶ μὴδ' ὅλως οἷς εἶπον ἠκολουθηκότες, ἀλλ' ὅμως καὶ
αὐτοὶ θράσους ἢ τόλμης εἰς τοσοῦτον ἤκουσιν, ὥς μήτε
καταγελῶμενοι πρὸς τῶν τὰ γράμματα μεμαθηκότων ἐπὶ

turbatione animi proficiscitur; primi vero nescientes, ipso-
rumque error peccatum proprie dici merebitur. Recte
igitur isti fecerint, si Aesopi manticarum meminerint, suas-
que ipforum opiniones aliis examinandas concesserint, haud
per Jovem talibus, quales ipsi sunt, non solum in demon-
strativa methodo minime versati, sed etiam aliarum disci-
plinarum imperiti, quibus imbutus animus acuitur ac
excitatur, utpote geometria, arithmetica, supputatoria,
aedificatoria et astronomia. Ex his porro nonnulli ne-
que rhetoris, neque, id quod maxime praesto est, gram-
matici doctrina eruditi, sed adeo in sermonibus inexerci-
tati sunt, ut neque ea, quae a me dicantur, audientes in-
telligentia assequi valeant. Quae profecto ego animadver-
tens, quum aliquem sermonem feci ipsis, ut dicta mea
repetant, jubeo; tunc enim revera, quemadmodum alini
lyram, ita et isti ea, quae a me dicta sunt, neutiquam
percepisse deprehenduntur; nihilominus tamen in tantum
audaciae vel temeritatis devenerunt, ut ab iis, qui prima
elementa didicerint, eo ludibrio habiti, quod quae an-

Ed. Chart. VI. [559.]

Ed. Bas. I. (361.)

τῷ μὴ δύνασθαι διελθεῖν ἃ ἤκουσα, αἰδεῖσθαι· τημιζειν δὲ τὴν ἀλήθειαν, ἑαυτοὺς ἐγνώσθαι, τοὺς δὲ πεπαιδευμένους μάτην ἀπολωλέκειναι τὸν χρόνον· ἀλλ' οὐ τούτους ἐλπίζων ὠφελήσειν ἐς τόνδε τὸν λόγον ἤκον. οὐδὲ γὰρ εἰ βουληθεῖεν, οἳ γε πλείους αὐτῶν ὠφελήθηται ἢ τι δυνησονται, μηδὲ τὴν ἡλικίαν ἐπιτήδειον αὐτὴν πρὸς παιδεύσειν ἔχοντες. ὅστις δὲ φύσει συνετός ἐστι, καὶ μέχρι τούτου γοῦν ἐγυμνάσατο κατὰ τὴν πρώτην παιδείαν, ὅσα περ ἂν ἀκούσῃ, μάλιστα μὲν ἀπὸ στόματος αὐτίκα δύνασθαι λέγειν, εἰ δὲ μὴ, γράψαι γε δύνασθαι, βοήθειαν ἔξει τοῦτον τὸν λόγον, εἴ γε ὅλως ἀληθείας ὀρεχθῇ. τοῦτο γὰρ ἐπ' ἐκείνῳ σύμπαν ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν, καὶ χρὴ περικεκάναι μὲν πρῶτον, εἰτα δεῖται παιδείας τετραφθῆναι χρηστόν· τῷ δὲ μήτε φύσιν πρὸς ἀλήθειαν, ἐν ἐπιτηδεύμασι μοχθηροῖς τε καὶ ἀσελγέσι τραφέντι, παντάπασιν ἀδύνατόν ἐστιν ὀρεχθῆναι ποτ' ἀληθείας, ἢ ἐξ αὐτοῦ λαβόντι τὴν τοιαύτην ὁρμήν, ἢ ὑπ' ἄλλου προτραπέντι. οὐκοῦν οὐδ' ἐγὼ ποτ'

diverint recitare nequeant, nihil propterea erubescant; seipsos tantum veritatem agnoscere, alios disciplinis instructos tempus frustra perdidisse opinentur; verum non illis quicquam me profuturum sperans, in hunc sermonem diverti. Plures enim ipsorum, etiam si velint, nihil subsidii capere poterunt, quum neque aetatem ipsam amplius disciplinis percipiendis idoneam habeant. Quisquis vero natura prudens est, et eatenus primis rudimentis operam dedit, ut, quae audiverit, maxime quidem ore proferre statim, sin id minus, at saltem scriptis mandare valeat, sermonem hunc nostrum sibi subsidio futurum scito, modo sit ex toto veritatis amator. In hoc enim id omne momentum positum est ad veritatis cognitionem, ac primum oportet natum esse, deinde optima ac liberali educatione usum fuisse; at qui in veritatem explorandam minime natura feratur, et in flagitiosis inhonestisque studiis institutus fuerit, nequaquam iste aut sponte commotus, aut ab alio concitatus, veritatem unquam appetere valebit. Quocirca neque ego unquam id genus homini

E

GALENUS TOM. V.

Ed. Chart. VI. [539. 540.]

Ed. Basf. I. (561.)

ἐπηγγειλάμην ὠφελήσασθαι ποτὲ τοιοῦτον, ἀλλ', ὡς ἔφην, ὅς
 ἂν ἀληθείας ἐστὶ φίλος, ἐκείνῳ τὴν ὁδὸν ἐπιδείξαι, καθ'
 ὅσον οἷός ἐ' εἰμὶ, πειράσσομαι, ζητήσας μὲν αὐτὴν ἐν ὅλῳ
 τῷ βίῳ, πεπεικώς δ' ἑαυτὸν, ἣν ἐρῶ νῦν εἶναι μόνην.

Κεφ. γ'. [540] Ἀξιῶ γάρ, ἔφην, ἐκμαθόντας ὅσα
 περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς μεθόδου γέγραπται τοῖς πρὸ ἡμῶν,
 ἐπ' ἄλλων πραγμάτων πρότερον αὐτῆς λαβεῖν πείραν, εἰ
 ὄντως εὐρίσκει τι τῶν ζητουμένων· εἶναι δὲ τῶν τοιούτων
 πραγμάτων φύσιν ἱκανὴν μαρτυρῆσαι τοῖς εὐρουῖσιν αὐτὰ,
 καθάπερ ἐπὶ τῷδε, τὴν δοθεῖσαν εὐθείαν, ἥ τὰ ἐπιτα-
 χθέντα μέρη διελεῖν. ἴσως δ' οὐ νοοῦσιν οἱ παντῶν ἀνθρώπων
 ἀμαθεῖς, ὅ τί ποτε λέγεται. ἐγὼ δὲ καθάπερ ὅλοις αὐτοῖς
 ἐπιχειρήσω σαφέστερον εἰπεῖν. εὐθείαν μὲν δοθεῖσαν ὁ λό-
 γος λέγει τὴν προτεθεῖσαν ἐπὶ τινος ἀκριβῶς ὁμαλοῦ ἐπι-
 πέδου, τὰ δ' ἐπιταχθέντα μέρη κατὰ τὴν βουλήν τοῦ
 προλαβόντος· εἴ τις εἰς πέντε διελεῖν ἴσῃ τὴν προτε-
 θεῖσαν εὐθείαν ἢ ἐπὶ κελύσειεν ἥτοι εἰς εἴκοσιν ἢ
 εἰς ἑκατόν· ἐὰν γὰρ εὐρεῖς μέθοδον μίαν, ἢ παρ' ἑτέρου

opem ferre pollicitus sum, sed, ut modo retuli, veritatis
 amico iter illud ostendere pro viribus conabor, quod in
 tota vita perquisivi, illudque solum esse, quod proxime
 subjiciam, mihi persuasi.

Cap. III. Nam dignum puto, inquam, ut, qui di-
 dicerint ea, quae de methodo demonstrativa a maioribus
 nostris tradita sunt, in aliis rebus ante periculum faciant,
 nunquid revera aliquod quaesitorum inveniant; esseque
 huiusmodi rerum naturam idoneam, ut suis inventoribus
 testimonium perhibeat; ut exempli causa in hoc, datam
 rectam aut praeceptas partes dividere; fortassis penitus
 rudes, quidnam dicatur, non intelligunt. Ego vero per-
 inde atque si omnes ipsi adessent, clarius dicere inci-
 piam. Rectam datam sermo noster intelligit lineam re-
 ctam in plano aliquo absolute aequali propositam, praece-
 ptas autem partes pro praesumentis arbitrio; si quis pro-
 positam rectam in quinque aequales partes, aut septem
 aut viginti, aut centum dividi jubeat; nam si methodum

Ed. Chart. VI. [540.]

Ed. Bas. I. (361.)

διδασκάλους χροόμενος, εἰς ὅσα περ ἂν ἐθέλῃς μέρη τὴν προ-
τεθεῖσαν εὐθείαν διορίσεις, αὐτὸ μαρτυρήσει σοι τὸ
πρᾶγμα, φαίνοιτο ἅπαντα τὰ μέρη τοῖς οὕτως διαιρεθεῖσιν
ἀκριβῶς ἴσα, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα προβλήματα βεβαίως
εὐρημένα δι' αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων, οἷον ὅταν
περιγράψαι τῷ δοθέντι τετραγώνῳ κύκλον ἐπιταχθῶμεν·
κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τῷ δοθέντι κύκλῳ τετραγώνον περι-
γράψαι, ἢ ἐγγράψαι· πάλιν περὶ τὸ δοθὲν πεντάγωνον,
ισόπλευρόν τε καὶ ἰσογώνιον, κύκλον περιγράψαι. ἔαν γάρ
τις ἕκαστον τῶν τοιούτων δι' ἧς ἔμαθεν μεθόδου περι-
γράψαι παραχρῆμα δυνηθῇ, πρὸς αὐτοῦ τοῦ πράγματος
ἐμαρτυρήθῃ τὸ ζητούμενον εὐρηκῶς. οὐ μὴν, εἰ γέγονεν ἡ
ἀγέννητος ὁ κόσμος ἐστὶ, δύναται τὸ πρᾶγμα μαρτυρῆσαι
αὐτὸ, καθάπερ οὐδὲ εἰ πεπερασμένον ἢ ἄπειρον τὸ πᾶν,
ἢ πόσος ὁ τῶν κυμάτων ἀριθμός· οὐδὲν γὰρ τῶν τοιούτων
ζητημάτων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δοκοῦντος εὐρίσκεισθαι πράγμα-
τος ἐπικρίνεται· καθάπερ ἔαν ἐπιταχθεῖς τῷ κύκλῳ δω-
δεκάπλευρον, ἰσόγυόν τε καὶ ὀρθογώνιον περιγράψαι,

nam inveneris aut ab alio edoctus usus ea fueris, in quot
velis partes propositam rectam partiri, res ipsa tibi testis
erit, omnesque particulae ita dividendibus exquisite cer-
nentur aequales, atque id genus omnia problemata firme
reperita sunt per ea, quae sunt evidentia; ut quum dato
quadrangulo circulum circumscribere, aut pariter et dato
circulo, quadrangulum circum intusve scribere jubemus;
rursus quum dato pentagono aequilatero et aequiangulo
circulum circumscribere; si quis etenim singula haec ea,
quam didicit, methodo statim circumscribere poterit, res
ipsa quaesitum jam invenisse testabitur. At non itidem,
genitusne an ingenuus sit mundus, res ipsa testari potest,
quemadmodum neque finitumne sit an infinitum univer-
sum, aut quantus sit maris fluctuum numerus; nullum
enim huiusmodi quaesitorum ex ipsa re, quae inventa
esse videatur, dijudicari potest, quemadmodum si circulo
figuram duodecim laterum aequalium, rectorumque angu-

Ed. Chart. VI. [540.]

Ed. Bas. I. (561.)

ἢ ἐγγράψαι, εὐθέως τοῦτο ποιήσεις. καὶ γὰρ ἐγγραφόμε-
 νόν τε καὶ περιγραφόμενον ἐναργῶς ὁρᾶται, ὥσπερ γε καὶ
 ὁ κύκλος ἐγγραφόμενός τε καὶ περιγραφόμενος τῷ τοιούτῳ
 πολυγώνῳ. ὅταν γ' οὖν εὕρωμεν ἀποδεικτικὴν μέθοδον, ἐπὶ
 τὸ ζητούμενον ἡμᾶς ἄγει, μαρτυρεῖται τε πρὸς αὐτοῦ τοῦ
 πράγματος ἐναργῶς, καὶ βασάνους μικρὰς ἐκ τοῦδε τῆς κατ'
 αὐτῆς ἀληθείας ἔξομεν, ὥς τολμήσασθαι ποτε χεῖρας
 κατὰ τῶν δυναμέων αὐτὸ μαρτυρεῖν ἐναργῶς. οὐκοῦν ἀξιῶ
 τίνα περὶ τῶν μεγίστων πραγμάτων εὐθέως ἀποκινδυνεύειν.
 εἰ δὲ δὴ μέγιστά ἐστι τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγοντα, προ-
 ρητέαςθαι γε πρότερον ἐν ὕλαις πραγμάτων, ἐλεγχούσαις
 μὲν τὸ ψεῦδος οἰόμενον εὐρηκέναι τὰ ζητούμενα, μαρτυρού-
 σαις δὲ τοῖς ἀληθεῶς εὐρηκόσιν. ἡ τοιαύτη δὲ μέθοδος ἡ
 κατὰ γεωμετρίαν ἐστίν, ἀριθμητικὴν τε καὶ λογιστικὴν,
 ἀστρονομίαν τε καὶ ἀρχιτεκτονίαν. ἐν γὰρ ὀνόματι τῶ τῆς
 ἀρχιτεκτονίας ὑπογράφει καταγραφὰς ὁρολογίων, καὶ κλειψυ-
 δρῶν, ὑδροσκοπιῶν τε καὶ μηχανημάτων ἀπάντων, ἐν οἷς

lorum circum intusque designare iussus id statim feceris;
 intus namque et circumscripta figura evidenter conspici-
 tur, sicut et circulus huic multangulae figurae intus cir-
 cumque designatus agnoscitur. Itaque quum demonstrati-
 vam methodum invenerimus, ad id, quod quaerimus, nos
 ducit, ac testimonium ex ipsamet re haud obsecrum ac-
 cipimus; et exinde probationes haud parvas ipsius veri-
 tatis habebimus, ut aliquando et in his, quae id eviden-
 ter testari queant, ea uti audeamus. Neque statim in
 rebus maximis a quoquam periculum faciendum esse exi-
 stimo; si vero ad felicitatem ducentia maxima sunt, in
 aliqua prius materia exerceri convenit, quae illorum er-
 rorem, qui se quaesitum falso invenisse autumant, redar-
 guat, et vere inventoribus suo testimonio faveat. Hujus-
 modi methodus in geometria reperitur, arithmetica, arte
 supputandi, astronomia, et architectonica; nomine autem
 architectonicae horologiorum, clepsydrearum, hydroscopia-
 rum, et machinamentorum omnium descriptiones ample-

Ed. Chart. VI. [540. 541.]

Ed. Bas. I. (361. 362.)

ἔστι καὶ τὰ πνευματικὰ προσαγορευόμενα. μαρτυρεῖ γοῦν ἅπαντα ταῦτα τοῖς εὐρίσκουσιν αὐτά, (362) καθάπερ καὶ τὴν ἀστρονομίαν, καὶ γὰρ ταῦτα πρὸς αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἐπικρίνεται, βασανίζεται τε καὶ μαρτυρεῖται, εἰ γε δὴ τῶν ἐναργῶς [541] φαινομένων ἐστὶν ἐκλειψις ἡλίου καὶ σελήνης, ὅσα τε κατὰ τοὺς ἀπλανεῖς καὶ πλαγίας ἀστέρας ὁράται. ὅτι δὲ δάκνονται τὴν ψυχὴν ἅπαντες ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις, ὅσοι προβεβηκότες ἤδη κατὰ τὴν ἡλικίαν οὐκ ἔτι καιρὸν ἔχουσι χρόνῳ πολλῷ βασανίσαι τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ἐπὶ πραγμάτων ἐναργῶς αὐτὴν μαρτυρῆσαι δυναμένων· ἦτοι γὰρ, ὡς ἔφην, διὰ φιλαυτίαν, ἢ διὰ δοξοσοφίαν, ἢ φιλοτιμίαν, ἢ φιλοδοξίαν, ἢ ἀλαζονείαν, ἢ χρηματισμὸν, ἐνιοὶ μὲν ἑαυτοὺς, ἐνιοὶ δ' ἄλλους ἀναπείθουσιν ἐπίσταςθαι τι βέβαιον. οὐδὲν οὖν ἐστὶ θαυμαστόν, ἐν ταῖς ἰδίαις ἑκάστον διατριβαῖς τοῦς φοιτητὰς ἀναπείθειν, ἐνίοις μὲν ὁμῶδεις φῦσει, τινὰς δὲ δορμεῖς μὲν, ἀλλὰ ἀγυμνάστους ἐν τοῖς πρώτοις

clor, inter quae et pneumatica quae vocantur existunt. Haec profecto omnia inventoribus suis testimonium perhibent, ut et astronomiae inventa, quae et ipsa ex evidentibus dijudicantur, examinantur, et testimonio confirmantur. Solis namque et lunae defectus, et quaecunque circa fixas errantesque stellas conspiciuntur, inter ea, quae manifeste apparent, reponuntur. Manifestum praeterea est sermones nostros omnium illorum animos percellere, quibus jam profecta aetate non amplius occasio superest, ut in rebus illis demonstrativam methodum longo tempore exerceant, quae ipsam perspicue testari valeant; aut enim, ut proxime dicebam, proprio amore decepti, aut sapientes videri volentes, aut honoris inanisque gloriae cupiditate, aut arroganti jactantia, aut avaritia perciti, nonnulli sibi ipsis, nonnulli vero aliis se aliquid firmi scire persuadent. Quocirca nihil mirum fuerit in proprio unumquemque auditorio suis haec discipulis probare, quorum aliqui asinino ingenio sunt, aliqui vero acri, sed in pri-

Ed. Chart. VI. [541.]

Ed. Bas. I. (362.)

μαθήμασιν· συμφέρει γάρ, οἶμαι, διδασκάλοις ἀλαζόοι τοιούτους ἔχειν μαθητὰς, ὥς ὃ τε συνετὸς φύσει καὶ προγεγυμνασμένος ἐν τοῖς μαθήμασιν εὐθέως αὐτῶν καταφρονῇ, καθάπερ καὶ γὰρ πολλῶν διδασκάλων ἐτι μειράκιον ὢν ὑπερεφρόνησα, τολμώντων μὲν ἀποφαίνεσθαι τινα μαχόμενα τοῖς ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένοις ἐν γεωμετρίᾳ, γίγνωσκόντων δ' αὐτῶν οὐδ' εἰδῶλον ἀποδείξεως. εἰν οὖν ἐξελθὼν ὁ μέλλον ἀλήθειαν ζητῆσαι ἀλαζονείαν, φιλαυτίαν, φιλοτιμίαν, φιλοδοξίαν, δοξασοφίαν, φιλοχρηματίαν, ὃ δ' ἀφίξεται πάντως ἐν αὐτῇ προγεγυμνασάμενος οὐ μῆσιν, ἀλλὰ ἔτι πρὸς ὕστερον, ζητήσας τὰ πρὸς εὐδαιμονίαν τε καὶ κακοδαιμονίαν ἄγειν δυνάμενα δόγματα· τὸν δ' ὑπὸ τινων παιδῶν, ὧν εἶπον, οἰσιρούμενον, πρὸς μὲν τὴν οὕτω μακρὰν ὁδὸν ὀκτῶ, ἐκείνους δὲ μισῶ ἐπίβουλον τε καὶ δμύβολον κατασκευάζοντα. τοῖσι γὰρ εἰώθεισι προκαταλαμβάνειν τοὺς ἐμυτῶν μαθητὰς, ὥς μὴδ' ὑπομεῖναι ποιεῖ τὸ

mis disciplinis nequaquam exercitato; nam id genus jactantibus atque inruditis praeceptoribus expedit, arbitror, tales habere discipulos; quicumque enim natura prudens, et in disciplinis antea versatus fuerit, ipsos illico floccifecerit, sicuti et ego adolescentiae annos nondum egressus multos doctores contempsi, qui nonnulla demonstratis scientifice in geometria repugnantia ostendere audebant, neque demonstrationis simulacrum unquam cognoverant. Siquis igitur veritatem exploraturus prius jactantiam, sui ipsius amorem, ambitionem, gloriae studium, sapientiae opinionem, atque avaritiam ex animo suo extirpaverit, iste plane ad ipsam perveniet non mensibus modo, sed annis multis postea, quum ante sese exercuerit, atque placita ad beatitudinem et ad miseriam ducere valentia indagaverit; illis vero, quas dixi, perturbationibus furemtem ad tam longum iter pigrum atque impeditum video; at illos quidem odio prosequor, qui insidiatorem calumniatoremque efficiunt. His enim vitiis suos ipsorum discipulos praecoccupare ac inficere solent, ut neque id genus

Ed. Chart. VI. [541.]

Ed. Bas. I. (362.)

παρ᾽ αὐτοὺς τὰ ὅσα τοιοῦτοι λόγοις, ὁποῖους ἐγὼ μέχρι δεῦρο προὔχειρυσάμην. ἐτοιμότατον δ' ἐστὶ πεῖθεσθαι μεραιοῖς ἀπαιδεύτοις διδάσκαλον τὸν ἐροῦντα σεμνῶ προσόψω, ῥήσιν οὐκ ἐπὶ σοφίαν, ὑψηλόμενον παρὰ τοῖς Κυνικοῖς ὀνομαζομένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι σύντομον ἐπ' ἀρετὴν ὁδὸν εἶναι φασὶ τὸ σφέτερον ἐπιτήδευμα. τινὲς δὲ αὐτῶν ἐλέγχοντες οὐκ ἐπ' ἀρετὴν, ἀλλὰ δι' ἀρετῆς, ἐπ' εὐδαιμονίαν, ὁδὸν εἶναι φάσκουσι τὴν Κυνικὴν φιλοσοφίαν. ἀλλ' ἑτέροι γε ἀληθέστερον ἀποφαινόμενοι αὐτὴν σύντομον ἐπ' ἀλαστορίας ὁδὸν εἶναι φασὶ, ἀμαθῆ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων τόλμαν. ὥσπερ οὖν οἱ Κυνικοὶ πάντες, εἴς γε δὴ τεθείαμαι κατὰ τὸν ἑμῶν βίον, οὕτω καὶ τῶν φιλοσόφων εἶναι ἐπαγγελλομένων ἐνιοὶ φεύγειν ὁμολογοῦσι τὴν ἐν τῇ λογικῇ θεωρίᾳ γυμνασίαν· εἰδ', ὅταν τῶν ἀπαλλαγῶσι, οὐκ ἀξιούσι διαλέγεσθαι τοῖς ἐπιτυχάνουσιν ἀνθρώποις, αἰπόλοις, καὶ βουκόλοις, καὶ σκαπανεῦσι, καὶ θερισταῖς, ὅτι μὴ παρκαλοῦντοῦσι, ὥς φασὶ, τοῖς λεγομένοις, ἀγύμναστοι περὶ

sermonibus, quales nos hactenus fecimus, aures unquam praeberere aequo animo possint. Facillimum autem est praeceptorem gravi ac severa facie dicentem imperitis adolescentibus persuadere, se praeeunte, expeditissimum esse ad sapientiam iter secundum Cynicos vocatos *philosophos*; siquidem et isti placita sua brevem esse ad virtutem viam contendunt. At ipsorum nonnulli sententiam hanc damnantes, non ad virtutem, sed per virtutem ad beatitudinem Cynicam philosophiam iter esse confirmant; caeterum nonnulli verius ipsam declarantes per imperitam istorum hominum temeritatem ad inanem jactantiam brevem esse viam testantur. Itaque, ut Cynici omnes, quos nostra aetate conspeximus, ita et eorum quidam, qui se philosophos profitentur, vitare se in rationali contemplatione exercitationem non eunt insitias; deinde, quum a nobis discesserint, cum vulgaribus omnibus, caprarum videlicet boumque pastoribus, fossoribus, atque messoribus congregari indignum putant, quod scilicet ea, quae a se dicantur, isti, utpote in ratione differendi

Ed. Chart. VI. [541. 542.]

Ed. Bas. I. (362.)

λόγους ὄντες, ὥσπερ αὐτοὶ γεγυμνασμένοι ποτὲ κατὰ τὰ
 πρώτα μαθήματα, καὶ οὐκ αἴφνης περὶ τέλους βίου, καὶ
 εὐδαιμονίας, καὶ κακοδαιμονίας ἀκούσαντες τοῦ διδασκά-
 λου λόγους τινὰς ἀποδεικτικούς, ὥς ἑκείνος ἐνόμιζε, πει-
 σθέντες δὲ δι' ἀγυμνασίαν· αἵπερ αὐτοῖς, ὥς ἔφην, δι'
 ὁμοιότητος τῶν ψευδῶν λόγων πρὸς τοὺς ἀληθεῖς αἰτίαι
 τῶν ψευδῶν δογμάτων· τὰς δ' ὁμοιότητας οἱ μάλιστα τε-
 τριμμένοι καθ' ἑκάστην ὅλην πραγματείαν ἀκριβῶς διαγι-
 γώσκουσιν. [542] ἀναγκαῖον δ' ἐστὶ τὸν ἐξαίφνης προσελ-
 θόντα κρίσει λόγου ἀδυνατεῖν διαγινῶναι τε καὶ διακρίναι
 τοὺς ψευδεῖς ἀπὸ τῶν ἀληθῶν. ἐναργεῖς δὲ τοῦτο τεκμή-
 ριον ἐστὶ, τὰ καλούμενα σοφίσματα, λόγοι τινὲς ὄντες ψευ-
 δεῖς εἰς ὁμοιότητα τῶν ἀληθῶν πεπαυρογευμένοι. τὸ μὲν
 οὖν ψεῦδος αὐτῶν πρόδηλον φαίνεται διὰ τοῦ συμπεράσμα-
 τος οὐκ ὄντος ἀληθοῦς. ἐπειδὴ δ' οἱ ψευδεῖς λόγοι πάν-
 τως ἥτοι τῶν λημμάτων ἔχουσιν τε ψεῦδος, ἢ τὸ συμπέρασμα
 κακῶς ἐπιφερόμενον, οὐ φαίνεται δὲ προχείρως ταῦτα κατὰ τὰ

nunquam versati, minime assequantur, perinde atque
 si ipsi unquam in primis se disciplinis exercuissent, ac
 non repente de vitae suae, de bona atque adversa fortuna
 a praeceptore demonstrativos, ut ipse credebat, sermones
 aliquos audivissent, ipsisque eo, quod non essent exerci-
 tati, fidem adhibuissent; quae plane iis, ut dixi, ob falsarum
 verarumque rationum similitudinem causae falsorum de-
 cretorum extiterunt. Similitudines autem exacte illi
 dignoscunt, qui singulas integras commentationes diligen-
 tissime tractaverunt; necessarium autem est eum, qui re-
 pente materiam aliquam non exercitata ratione dijudic-
 e aggreditur, nullo pacto falsas a veris argumentationibus
 distinguere separareque posse. Hujusce rei manifestum
 indicium sunt vocata sophismata, quae rationes quaedam
 falsae sunt ad verarum imaginem dolose constructae.
 Harum ergo mendacium ex conclusione, quae vera non
 est, aperte deprehenditur. Quoniam vero falsae sunt ra-
 tiones, aut assumptum aliquod falsum, aut conclusionem
 haud recte illatam habeant necesse est; et haec in sophis-

Ed. Chart. VI. [542.]

Ed. Bas. I. (362.)

σοφίσματα, διὰ τοῦτο δύσοπτα τοῖς ἀγυμνάστοις περὶ λόγους· ὅπου τοίνυν ὁμολογοῦμεν τὸ ψεῦδος τὸν λόγον εἶναι, διὰ τὸ φαίνεσθαι πᾶσιν ἐναργῶς τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ ψεῦδος, ὅμως ἡ λύσις ἀπορεῖται τοῖς ἀγυμνάστοις, ἀσφαλὲς μὲν αὐτοῖς εἶη πάντας ὑποπεύειν λόγους, συγκατατίθεσθαι δὲ μηδενὶ πρότερον, ἀχρεὶ περ ἂν ἀκριβῶς ἑαυτοὺς πείσωσιν, ἱκανοὺς εἶναι γιγνώσκειν τὰς ὁμοιότητας τῶν ψευδῶν λόγων πρὸς τοὺς ἀληθεῖς, πείσωσι δὲ προβάλλειν ἐπιτρέποντες τοῖς βουλομένοις τῇ πείρᾳ γνῶναι τὴν δι' αὐτῶν. ἀρ' οὖν ἄλλο τι συμβουλευούσιν, ἢ γυμνάζειν ἀξιούσιν ἐν τῇ τῶν σοφισμάτων λύσει τοὺς μαθητάς; οὐδαμῶς οὐδὲν ἄλλο τῆς λύσεως οὕσης, ὡς ἔφην, ἐν τῷ φράσαι τὴν πρὸς τὸν ἀληθῆ λόγον ὁμοιότητα τοῦ ψευδοῦς. ἀναγκαῖον οὖν ἐστὶν προμεμαθηκέναι πρὸ τῆς τῶν ἀληθῶν λόγων φύσεως, ὃ γὰρ ἐν ἐκείνοις γυμνασάμενος, ὡς ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ ταχέως γιγνώσκειν αὐτῶν τὸ εἶδος, οὐ χαλεπῶς ἂν, ἔφην, διαγιγνώσκει τοὺς ψευδεῖς. ἐγὼ τοῦτ' ἐδειξα μειράκιά ποι γεγυμνασμένα

matibus hand ita facile conspicua sunt; propterea ab illis, qui in differendo se non exercuerunt, vix deprehendi poterunt. Igitur quum rationem mendacem esse concedimus, quod omnibus conclusionis mendacium evidenter pateat, nihilominus inexercitatos nodi solutio praeterit, tutum quidem ipsis esset rationes omnes suspectas habere, nulli vero prius assentiri, quam se falsarum verarumque rationum similitudines exquisite distinguere posse sibi persuaferint, aliosque sibi quaestiones proponere patiantur, volentibus ipsorum eruditionis periculum facere permittentibus. Non aliud igitur consulunt, quam quod discipulis, ut se in sophismatum dissolutione exercent, praecipiant? Quae nihil aliud, ut antea dicebam, prorsus fuerit, quam inter veram falsamque rationem similitudinis agnitio. Necessum itaque sit verarum prius argumentationum naturam didicisse; in iis namque versatus, ipsarumque speciem exacte juxta celeriterque percipere assuetus, haud aegre etiam falsas cognoverit. Ego id ro demonstravi, quum adolescentes in disciplinis versatos

Ed. Chart. VI. [542.]

Ed. Bas. I. (362.)

ἐν μυθήμασι διδάξας γνωρίζειν ἀληθεῖς λόγους, ἀξιώσας τε προβάλλειν αὐτοῖς σοφισμάτων τοῖς βουλομένοις τῶν παρόντων. αὐτὰ γὰρ ἐγνώρισε τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν, ἥτοι κατὰ τὸ σχῆμα γεγενημένην, οὐκ ὄν συλλογιστικόν, ἢ κατὰ τῶν λημμάτων ψευδῆ οὐσαν, ὥστε καὶ τούτου φαῖναι σαφῶς τοῖς δοξασόφοις τούτοις πρεσβύταις, ὅσοι σοφίσματα λύνει ἀδυματοῦσιν, ὅτι διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν ἀληθῶν λόγων τοῦτο πεπόνθασιν· εἰτ' ἐσχάτης καταγνώσεως ἄξιοί εἰσιν, διὰ προπετῇ συγκατάθεσιν ἐν κακοδαίμονι βίῳ γενόμενοι· ἢ γὰρ περὶ τέλους δόξα ψευδῆς ὁμολόγηται πᾶσι πρὸς κακοδαίμονίαν ἄγειν· οὗτοι δὲ ἀγύμναστοί τινές εἰσι περὶ διαγνώσεως ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν λόγων, ἐνίοτε πιστευόμενοι τινος τοεῖν ἀλήθειαν δόξης, ἄγροοῦσι μὲν, ὅτι λόγον ἐνδεχόμενον εἰσέγκασιν, ὡς φαινομένων ἐναργῶς ὧν δοξάζουσι, καλεούσιν δ' ἡμᾶς ἐπεσθαί τε καὶ πείθεσθαι· χωρὶς ἀποδείξεως, πολλάκις δὲ μόνης ἐνδείξεως δεομένου τοῦ λόγου, δι' ἀποδείξεως ἐπιχειροῦσιν αὐτὸν πιστοῦσθαι. τινές δὲ

veras rationes cognoscere edocui, et alicui ex praesentibus, cui libuisset, ut aliquod ipsis sophisma proponeret, jussi. Ipsi enim sophismatum absurditatem deprehenderunt, quae aut in figurae non syllogificae inconcinnitate, aut in assumptorum falsitate posita esset; ita ut ex hoc evidenter apparuerit istis, qui sibi sapientes videntur, senibus, quicunque sophismata haec solvere non possunt, quod ob verarum rationum ignorantiam hoc subeant; deinde extrema condemnatione digni sunt eo, quod ex temerario assensu miseram degant vitam; falsam enim de vitae fine opinionem ad miseras calamitatesque ducere omnes testantur; isti vero *homines* quidam sunt in discerpendis veris falsisque rationibus nunquam exercitati, interdum nonnulli opinionis alicujus veritatem intelligere se credentes, contingentem quidem rationem se dixisse ignorant, tanquam sensibus ea, quae opinantur, evidenter appareant, nos vero sequi et absque demonstrationibus credere jubent: saepe vero, quum sola indicatione oratio egeat, demonstratione ipsam confirmare nituntur; qui-

Ed. Chart. VI. [542. 543.]

Ed. Baf. I. (362.)

ἀγνοῦντες, ὅπῃ διαφέρει τὸ τῆς ἐνδείξεως δεόμενον, ἢ ὡς
 πρῶτον τε καὶ ἔξ αὐτοῦ πιστόν, ὅμως ἐπιχειροῦσιν ἀπο-
 φαίνεσθαι περὶ πραγμάτων ἀκριβοῦς ἐπισκέψεως δεομένων.
 καὶ ταῦτα πεπόνθασιν πολλοὶ τῶν ἤδη γεγρακότων ἐν φι-
 λосоφίᾳ. τί οὖν, ὦ πρὸς θεῶν, ἢ τῶν τοιούτων ἀμάθειάν
 τε καὶ δοξοσοφίαν δοκεῖ σοι δύνασθαι θεραπευθῆναι ῥα-
 δίως; ἢ ὅστις μὲν σκιζρόδης ἐτῶν ἤδη τριῶν ἢ τετάρων
 ἄλυπον ἔχει τὸν σκιζρόν; ἢ τε τῶν τοιούτων γερόντων
 ψυχὴ τὸν τῆς ἀμαθείας τε καὶ δοξοσοφίας σκιζρόν ἐτῶν
 τριάκοντα ἔχουσα δύναται λυθῆναι; [543] θές, εἰ βούλει,
 καὶ δύνασθαι, καὶ σκέψαι, πότερον ἡμερῶν, ἢ μηνῶν, ἢ
 ἐτῶν τοῦ τοιούτου σκιζρόου θεραπεία δέεται. μὴ τοίγυν
 θαύμαζε, διὰ τί πολλοῖς τῶν φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλομένων
 οὐδ' ὅλως ἀξιῶ διαλέγεσθαι. ἀμείνους γὰρ αὐτῶν οἶδα
 πάντας ἰδιώτας τε καὶ σύνετους φέσει, καὶ πεπαιδευμέ-
 νους τὴν παρ' Ἑλλήσιν ἐξ ἀρχῆς εὐδοκιμοῦσαν παιδείαν.
 οὗτοι μὲν καὶ γνωρίζουσι ῥαδίως, ὅσα τ' ἐναργῶς

dam vero, quomodo differat id, quod eget demonstratione,
 ab eo, quod primario atque ex se notum est, ignorantes,
 nihilominus tamen de rebus, quibus magna contempla-
 tione opus est, temere loqui aggrediuntur. Atqui in his
 erroribus multi, qui jamdiu in philosophia consenuerunt,
 versantur. Quid igitur, prohi deos, istorumne incitiae ap-
 parenfque sapientia tibi facile curari posse videtur? An
 etiam, qui triennium aut quadriennium scirrhum habet
 doloris expertem? An senum istorum animus incitiae
 apparentifque sapientiae scirrho triginta jam et quadra-
 ginta annos occupatus ad sanitatem redire poterit? At,
 si velis, fac id posse fieri; deinde dierumue spatio, an
 mensium, an annorum hujusmodi scirrhi curatio eget,
 aestimato. Itaque ne amplius mireris, quamobrem multos
 istorum, qui se philosophari praedicant, neque alloqui, ne-
 que cum ipsis disputare dignum existimo; omnes enim
 privatos homines, natura prudentes, eaque disciplina in-
 stitutos, quae jampridem a Graecis probata est, illis prae-
 stantiores cognovi. Facile enim, quaecunque ipsi eviden-

Ed. Chart. VI. [543.]

Ed. Baf. I. (363.)

(363) ἀκολουθεῖ. τῶν δ' ὡς ἐριζομένων ὄντων, ἢ προς-
ποιουμένων μὲν μὴ γνωρίζειν, ὅσα τοῖς δόγμασιν αὐτῶν
ἐναντιοῦνται, πολλάκις ἐπειράθη. περὶ μὲν γοῦν τῶν ἐπο-
μένων ἐκάστῳ τέλει μυριάκις ἤδη λόγων ἡμῖν γεγοτότων
πρὸς πολλοὺς τῶν φιλοσόφων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες διὰ τὸ
πεπαιδευθῆναι τὴν πρώτῃν παιδείαν ὅξεϊς εἰσι τὴν διά-
τοιαν, αὐτοὶ τε τοὺς ἀκολουθούς βίους τοῖς αὐτῶν δόγμα-
σιν ἔλεγον, τὸν ἡμῶν λόγον γνωρίζοντες· οἱ δ' ἄλλοι, ὡς
εἴρηται, γεγηρακότες ἐν δυσωσοφίᾳ, μόνοι τὰναντία λέγοντες,
εἰτα καταγελῶμενοι πρὸς ἀπάντων τῶν παρόντων εἰς λοιδο-
ρίαν αὐτῶν ἐτρέποντο. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐξηγημένα πολλάκις
ἡμῖν ἅμα πολλοῖς ἀνδράσι περὶ τῶν ἀκολουθῶν ἐκάστῳ
τέλει βίων ἐν ἑτέροις ὑπομνήμασιν ἔχεις· καὶ δῆλον ὅτι
πολλὰ παραδείγματα τῶν ἀμαρτημάτων, ὧν ἀμαρτάνουσιν
ἐν αὐτοῖς, γέγραπται. πάντα γὰρ, ὅσα καθ' ὅλον τὸν βίον
ἐναντίως ἀλλήλοις πράττουσιν, ὅσα τε καὶ λέγουσιν οἱ ἀπὸ
τῶν διαφόρων αἰρέσεων ἀναγόμενοι, κατάκρισις ψευδῆς

ter consequuntur, agnoscunt; illos vero altercantes, aut,
quae placitis ipsorum adversentur, percipere dissimulan-
tes plerumque expertus sum. Ergo quum de iis, quae unum-
quemque finem consequuntur, millies jam a nobis adver-
sus plerosque philosophos habita sit oratio, alii quidem
omnes, quod primis rudimentis optime instituti sint, acu-
tum ingenium habent, ipsique vivendi rationem concor-
dem suis placitis dicebant, sermonemque nostrum recte
intelligebant; at reliqui, in quadam inani sapientiae opi-
nione (ut supra posui) ad senectam usque versati, soli
contraria sentiebant, deinde, quum ab omnibus praesen-
tibus deriderentur, ad convicia se convertebant. Verum
quae a nobis saepius una cum multis viris de quoque
pro singulis finibus vitae genere explicata sunt, in aliis
habes commentariis tradita; et perspicuum est, quod er-
rorum, quos isti committunt, exempla in illis scripta sint.
Nam quaecumque illi diversis sectis addicti per totam
vitam inter se contraria faciunt ac dicunt, ex falso judi-

Ed. Chart. VI. [543.]

Ed. Bas. I. (365.)

γίνεται, καὶ πρόδηλόν γ' ἐστίν, ὡς κακῶς τε γίνεται πάντα, καὶ ἀμαρτημάτων ἐστὶ τὰ κατὰ πᾶσαν αἵρεσιν πλημμελήματα, τῆς ἀληθοῦς εὐρηκνίας οὐ μόνον τὸ τέλος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκόλουθον αὐτῷ βίον, ἔνθα καὶ σαφῶς, ὅπῃ διαφέρει πάθος ἀμαρτήματος, ἔνεστί σοι μαθεῖν. ὁ μὲν γὰρ εὐεργετῆν, εἰ οὕτως ἔτυχε, τοὺς ἀνθρώπους δόγμα θέμενος, ὡς ἀληθεῖς, ἢ τέλειον εὐεργετῆσαι τινας, ἐκλείπων τὴν βοήθειαν, ἢ δι' ὕπνον, ἢ ἀργίαν, ἢ φιληδονίαν, ἢ τι τοιοῦτον κατὰ πάθος ἐσφάλη· κεκρικῶς δέ τις ἑαυτῷ μόνῳ τὰς ἡδονὰς ἢ τὴν ἀσκλησίαν ἐκπορίζειν, ἀποσχόμενος δὲ διὰ τοῦτο πολίταις ἢ οἰκείοις ἀδικουμένοις βοηθῆσαι, διὰ μοχθηρὰν δόξαν, οὐ διὰ πάθος ἡμαρτε.

Κεφ. δ'. Ἀρχὴ μὲν οὖν ἐστὶ πολλῶν ἀμαρτημάτων ἢ περὶ τέλους ἐκάστου βίου ὑπόληψις ψευδής· φέεται γὰρ ὥσπερ ἐκ ῥίζης τινὸς ταύτης τὰ κατὰ μέρος ἀμαρτήματα. δύναται δέ τις ἐν τῇ περὶ τέλους δόξῃ μὴ σφαλῆς ἐν τινι τῶν κατὰ μέρος σφαλῆναι, μὴ

cio proveniunt, perspicuumque est, omnia et male fieri, et peccata esse, quaecumque in qualibet secta errata committuntur, siquidem veridica secta non finem solum, verum etiam genus vitae fini illi consentaneum adinvenit, ubi et quid inter peccatum perturbationemque intersit, apertissime discere licet. Aliquis, exempli causa, placitum hoc instituerit, homines juvare, tanquam verum aut perfectum aliquibus bene facere; caeterum iste aut somno, aut fœcordia, aut voluptatibus, aut aliquo id genus alio impeditus, auxilium onittens in affectu erravit. Alius vero quispiam sibi tantum voluptates curarumque vacuitatem comparare statuens, ac propterea civibus suis aut domesticis injuriis affectis auxilium denegans, ex prava opinione profecto, non ex aliqua perturbatione peccavit.

Cap. IV. Principium equidem peccatorum falsa de cujusque vitae siue opinio est; ex ea enim tanquam e radice quadam singula peccata exoriuntur: sed potest aliquis opinione finis non deceptus, in aliquo particulari consequutionem haud intelligens aberrare; caeterum tibi

Ed. Chart. VI. [543. 544.]

Ed. Bas. I. (363.)

συνεῖς τῆς ἀκολουθίας. ἐπὶ πλέον δέ σοι, καθάπερ ἔφη
 ἄρτι, τὰς ἀκολουθούσας πράξεις ἐκάστω τέλει δι' ἐτέρων
 ὑπομνημάτων ἤθροισα. νυνὶ δὲ τὰ κεφάλαια μόνα τῶν
 ἁμαρτημάτων εἶπον, ἃ καὶ βέλτιον εἶναι τομίζω πάλιν ἀνα-
 λαβεῖν ἕνεκα τοῦ σύνοψιν τινα τῶν προκειμένων εὐμνημό-
 νευτον γενέσθαι. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ περὶ τέλους σκέψει τὸ
 κύρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, εἰκότως ἐπὶ τὴν
 ζήτησιν αὐτοῦ πάντες ἦκον. [544] οἱ δὲ τιμήσαντες ἑαυ-
 τοὺς προπετιῶς ἀπεφάνησαν· ἀπεφάνησαν δὲ προπετιῶς ἦτοι
 πάντες, ἢ χωρὶς ἐνός· οὐδ' αὐτός ἐστι φανερός ἄνευ τοῦ
 κρίναι τὰς ἀποδείξεις, εἴτ' ὅντως εἰσὶν ἀποδείξεις, εἴτ'
 ἐκείνοις φαίνονται. τὸν οὖν ἐπιτηροῦντα καὶ παραφυλάτ-
 τοντα τὰς ἰδίας ἁμαρτίας αὐτὸ τοῦτο χρή πρῶτον ἐντοῇ-
 σαι, τὸ δίκαιον εἶναι πάντως, ἐπιμελῶς τε καὶ ἀκριβοῶς
 ἀκρυσάντα τῶν οἰομένων ἀποδεδειγέναι τὰ ζητούμενα· μετὰ
 ταῦτα κρίνειν αὐτὰ πειρᾶσθαι, πάλιν κἀντιῶνθαι παρ' αὐτῶν
 ἀκούσαντα, τίνα τίθενται κριτὴν τῆς ἐν λόγοις ἀληθείας,

(ut proxime dicebam) actiones *vitalae* singulis finibus con-
 gruenter in aliis commentariis latius enumeravi; in prae-
 sentia peccatorum sola capita perstringam, quae et repe-
 tere satius esse duco, ut propositorum compendium quod-
 dam facile memoriae mandandum conficiam. Quando-
 quidem enim in finis contemplatione felicitatis humanae
 praecipuum firmamentum ponitur ac constituitur, merito
 in ipsius investigationem omnes incubuerunt; qui seipso
 magni fecerunt, prompte sententiam suam tulerunt;
 prompte autem sententiam tulerunt aut omnes, aut uno
 tantum excepto, quem ipsum neque in confesso est id fe-
 cisse, antequam de demonstrationibus iudicatum sit, sintne
 revera demonstrationes, an illis ita esse viderentur. Ho-
 minem igitur propria peccata observantem atque animad-
 vertentem illud ipsum in primis cogitare oportet, iustum
 esse omnino eos curiose diligenterque audientem, qui
 sese quacumque demonstravisse arbitrantur, postea ipsa diju-
 dicare conari, atque iterum hoc loco, quum ab ipsis acce-
 perit, quem in orationibus iudicem veritatis statuant, de-

Ed. Chart. VI. [544.]

Ed. Bas. I. (363.)

εἶτα καὶ πάλιν, αὐτὰ ταῦτα πῶς εἶναι χρή, βουλευόμενον αὐτὸν ἐπισκεψάμενόν τε, μὴ τι πάλιν ἕτερον ἀκούουσι κριτήριον ἄλλου κριτηρίου δεόμενον, εἴτ' ἐπ' ἐκείνου πάλιν ἄλλο, καὶ τὴν εἰς ἄπειρον ἐκπτώσιν ὑποπτεύσαντα, μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας ἐν χρόνῳ πολλῷ σὺν τοῖς ἀληθεσιύτοις αὐτῷ φανταῖσιν ἀνδράσιν οὕτως ἐπισκέψασθαι τὸ πρῶτον ἀπάντων κριτήριον, ὃ δῆλον καὶ τινα λαβὴν ἄκριτον χρή καταλαβόντα μεμνησθαι πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁμολογούμενον δ' ἦν αὐτὸ καὶ χωρὶς κρίσεως ἱκανὸν ἐνδείκνυσθαι τὴν αὐτῇ δύναμιν εἶσι τοῦτο πάσης ἀποδείξεως. οὕτως τὸ λοιπὸν ἐπ' αὐτὸ βλέποντα, πάντα ἀνάγειν τὰ κατὰ μέρος, ὑπερ ἀνάλυσιν ἐκάλεσαν ἔνιοι τῶν φιλοσόφων, ὡς ἀποδόν τινα τῶν μεταξὺ γιγνομένων ἐπὶ τὸ πρῶτον κριτήριον. αἶε δ' ὅστος τούτου ἱκανῶς χαλεποῦ πράγματος, ὡς ἔργῳ πολλάκις ἔμαθες ἐπὶ τῶν δοξασόντων ἀσχημονούντων τε καὶ καταγελωμένων, διὰ τὸ μηδὲ τὰ τυχόντα τῶν ζητουμένων δύνασθαι πρὸς τὸ πρῶτον ἀνάγειν κριτήριον, ἐαυτῷ χρή

inde iterum haec ipsa secum, ut sese habere oporteat, reputans consideransque, numquid ipsi rursus judicandi instrumentum altero egens instrumento intelligant, deinde post illud rursus alio, idque ne in infinitum protrahatur suspicatus valde caute, longo temporis spatio, una cum viris, qui ipsi maxime veridici videantur, ita primum omnium judicandi instrumentum contempletur, quod et clarum est ancipitem quandam occasionem accipientem omnibus hominibus in memoriam revocare oportere. Id vero et absque dijudicatione indicare posse palam est, eandemque quam omnis demonstratio vim possidet; atque ita, quod superest, in ipsum respicientem, omnia ad id particularia redigere convenit, quod sane resolutionem nonnulli philosophi vocaverunt, veluti ascensum quandam ab his, quae media sunt, ad primarium judicationis instrumentum, utpote autem in re valde difficili, quemadmodum opere plerumque didicisti in istis vano sapientiae nomine praeditis, petulantibus, ac ludibrio habitis, propterea quod neque vulgaria quaesita ad primum illud in-

Ed. Chart. VI. [544.]

Ed. Bas. I. (363.)

παρακολουθεῖν τὸν ἐπιστημονικὸν γενέσθαι βουλόμενον, ἐπὶ πολλῶν τῶν κατὰ μέρος, ὡς ἔμπροσθεν ἔφη, γυμναζόμενον, ἃ μαρτυρῆσαι δύναται τοῖς εὐρίσκουσιν αὐτὴν τοιαῦτα δὲ ἐστὶ τὰ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τε καὶ γραμμικὴν θεωρίαν, αἷς οἷον ἐπιβάσεις ἀστρονομία καὶ ἀρχιτεκτονία χρῆται.

Κεφ. ε'. Φέρε γὰρ, ἵνα σαφηνείας ἔνεκεν τῆς ἀρχιτεκτονίας τε λέξω παράδειγμα πόλεως κτιζομένης, προκείμεναι τοῖς οἰκῆσουσιν αὐτὴν ἐπίστασθαι βούλεσθαι, μὴ στοχαστικῶς, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας, ὅποσον τε παρελήλυθεν ἥδη τοῦ χρόνου τοῦ κατ' αὐτὴν, ὅποσον τε ὑπόλοιπὸν ἔστιν ἄχρι δύσεως ἡλίου. τοῦτο τὸ πρόβλημα κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν μέθοδον ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀναχθῆναι χρὴ κριτήριον, εἰ μέλλοι τις εὐρίσκειν αὐτὸ, καθ' ὃν ἐμάθομεν τρόπον ἐν τῇ γνῶμονικῇ πραγματείᾳ, πάλιν ἐξ ἐκείνων τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὑπεραντίως λόγων συντεθῆναι, καθότι καὶ τοῦτ' ἐμάθομεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πραγματείας. εὐρεθείσης δ' οὕτω

strumentum judicandi redigere valeant. Sibi ipsi eum constare oportet, qui scientiae capax esse velit, atque in multis singularibus, quae ipsius inventoribus testari possint, ut antea dixi, sese exercent; huiusmodi autem sunt ea, quae in arithmetica linearumque scientia habentur, quibus veluti fundamentis astronomia et architectura nituntur.

Cap. V. Age enim, ut declarandi causa ex architectura exemplum aliquod promam. Quum urbs conditur, ipsam habitaturis propositum sit non per conjecturas, sed exacte quotidie scire velle, quantum diei temporis jam elapsum sit, quantumque usque ad solis occasum superfit. Id problema sane in resolutiva methodo ad princeps illud iudicatorium redigi opus est, si quis ipsum quo dixi modo in gnomonica tractatione invenire debeat, rursumque ex illo per eandem viam, sed contrario modo proficiendo componere, quemadmodum et hoc in eadem tractatione didicimus. Porro in hunc modum communi

Ed. Chart. VI. [544. 545.]

Ed. Bas. I. (363.)

καθόλου τε καὶ κοινῆς ὁδοῦ, καὶ γινόντων ἡμῶν, ὅτι διὰ γραμμῶν τοιῶνδε τὴν μέτρησιν τῶν μερῶν τοῦ χρόνου ἀναγκάζον ἐστι ποιῆσθαι, μεταβῆναι προσήκει ἐπὶ τὰ μέλλοντα σώματα δεῦρο εἰς τὴν τῶν γραμμῶν καταγραφὴν καὶ τὸν γνῶμονα, καὶ πρῶτον μὲν ζητῆσαι, τίνα σχήματα σωμάτων ἐπιτίθεται πρὸς τὴν εὐρημένην καταγραφὴν ἐστίν, εἴτα καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐξ ἀναλύσεώς τε καὶ συνθέσεως εὐρεῖν, ὅποια ἂν [545] αὕτη γίνοιτο, καὶ περὶ αὐτῶν ἡ λογικὴ μέθοδος ἐναργῆ τὴν πίστιν ἡμῖν ἐνδείξεται τῆς τῶν προκειμένων εὐρέσεως, ἐξῆς ἐπὶ τὸ πράττειν ἔργῳ τὰ δι' αὐτῆς εὐρεθέντα παραγετομένους ἐπισκέψασθαι πάλιν, ὅπως ἂν ἐπιφάνειαν ὁμαλὴν ἐργασώμεθα τοῦ μέλλοντος καταγράφεσθαι σώματος. εὐρόντας δὲ τοῦτο ἐξ ἀναλύσεώς τε καὶ συνθέσεως, εἴτα κατασκευάσαντάς τε τοιοῦτον σῶμα, διὰ τῶν ὀργάνων αὐτὸ δεῖ καταγράψαι ζητῆσαι, καὶ πάλιν ἐξ ἀναλύσεώς τε καὶ συνθέσεως εὐρεθέντος αὐτοῦ πειράσαι κατασκευάσαι τοιαῦτα τὸ εἶδος, οἷά περ ἡ μέθοδος ἐδίδαξεν, εἴτα ποιήσαντας ἐφεξῆς καταγραφὴν ἐπὶ πολλῶν σχημάτων, καὶ δοῦναι τοῖς

generalique via comperta, nobisque cognoscentibus ex huiusmodi lineis temporis partium dimensionem fieri necessum esse, ad corpora deinde transire convenit linearum descriptionem et gnomonem suscepturā; ac primum quidem investigare, quae corporum figurae ad inventam descriptionem idoneae sunt; deinde in illis singulis, qualisnam haec descriptio fieri possit, ex resolutione compositioneque invenire. Ac posteaquam rationalis methodus evidentem nobis propolitorum inventionis confirmationem praestiterit, mox ad ea exequenda, quae per ipsam inventa sunt, accedentes iterum considerabimus, quomodo depingendi corporis superficiem planam aequabilemque reddemus; hoc deinde per resolutionem et compositionem adinventum, aliquod huiusmodi corpus fabricari per instrumenta, ipsum instrumentis designare tentabimus; iterumque ex resolutione ac compositione eo comperto, ejusdem speciei corpora, qualia nos methodus edocuit, construere enitemur, quumque postea in multis deinceps figuris delineationem sece-

Ed. Chart. VI. [545.]

Ed. Bas. I. (363. 364.)

ἀνθρώποις ἔργῳ πειραθῆναι γεγονός ἤδη τὸ προβληθέν. ὅταν γὰρ ἢ τε πρώτη γραμμὴ τὴν ἀκτῖνα δέχεται τοῦ ἡλίου, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὴν τελευταίαν ἢ ὑστάτη, καὶ τοῦτ' ἐπὶ πάντων φαίνεται τῶν καταγεγραμμένων ὥρολογίων τῶν ἡλιακῶν, ἤδη μὲν που ἐν τι γινώρισμα ἔξομεν ἐναργὲς τοῦτο προβληθέν. εὐρῆσαι δὲ πάλιν δεύτερον ἄλλο, ὅταν ἀλλήλοις καταγραφέντα πάντα συμφωνῇ, καὶ τρίτον, ὅταν ὕδατος ὀμαλοῦ ῥύσις αὐτοῖς μαρτυρῇ. καὶ γὰρ τοῦθ' ὁ λόγος εὐρίσκει κριτήριον ἐσόμενον τῆς τῶν καταγεγραμμένων ὥρολογίων ἀληθείας. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν. ἀγγεῖον τρήσας ἐξ ἧς ἂν ὕλης ἐθέλῃς γε(364)γονός, ἐπίθεις ὕδατι καθαρῷ τὴν πρώτην ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου θεασάμενος· εἰδ' ὅταν σοι τὸ καταγεγραμμένον ὥρολόγιον ἀγγείλῃ τὴν πρώτην ὥραν ἡνύσθαι, σημειώμενος ὅσον ἐπληρώσθῃ τοῦ ἀγγείου μέρος ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἐπὶ ἔκκενώσας εὐθὺς αὐτὸ πάλιν, ἐπίθεις ἐπὶ ταῦτόν τὸν ὕδωρ· ὅταν δὲ τὴν δευτέραν ὥραν ἀγγείλῃ τὸ ἡλιακὸν ὥρολόγιον, ἐπίσκεισαι τὸ ἀγγεῖον· εἰδ' ὅταν εὐρῆς ἐν αὐτῷ

rimas, concedere hominibus re experiendum jam absolutum propositum opus. Quando enim prima linea primum solis radium excipit, itidem et postremum ultima, atque hoc in omnibus solaribus horologiis depictis apparet, jam profecto unum quoddam evidens indicium, quod res proposita inventa sit, habebimus; rursus et alterum, quum omnia delineata corpora inter se consentiunt, nec non et tertium inveniemus, quum aequalis aquae fluxus ipsis respondet. Hoc etenim depictorum horologiorum veritatis judicatorium futurum ratio adinvenit. Quod autem dico, hujusmodi est. Vasculum ex quavis materia conflatum perforato, primumque solis radium intuitus aquae purae imponito; deinde tibi quum pictum horologium primam horam praeteriisse nunciaverit, tu, quantā vasculi portio aqua impleta fuerit adnotato, eaque statim rursus effusa vasculum eidem aquae imponito, et quum secundam horam solare horologium significaverit, vasculum aspicio; postea quum aquam in ipso ad eandem partem

Ed. Chart. VI. [545.]

Ed. Bas. I. (564.)

τὸ ὕδωρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος ἀφιγμένον κατὰ τὴν πρώτην ὥραν, ἐνσημανον ταχέως, καὶ ἐκχέας ἐνθες κατ' αὐτοῦ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐπισκέπτου πάλιν, εἰ μέχρι τῆς τρίτης ὥρας ἐνδείκνυσσι τὸ ὡρολόγιον, ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὥραν ἀφικνεῖσθαι τοῦ ἀγγείου τὸ ὕδωρ, ἐφ' ἣν κατὰ τὴν πρώτην, ἢ κατὰ τὴν δευτέραν· ὅταν οὖν εὗρης οὕτω γεγονός, ἐκχέας αὖθις ἐπίθες μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας, ἰδὼν τε πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ ἀγγείου τὸ ὕδωρ ἀναβεβηκός, ἐκχέας αὐτὸ παραχρῆμα, πάλιν ἐπιθεις ὁμοίως ἐξέταζε κατὰ τὴν πέμπτην ὥραν· ὅταν δὲ καὶ ταύτης εὗρης ἐπὶ τὴν αὐτὴν χώραν ἀφιγμένον τὸ ὕδωρ, εἰτα κατὰ τὴν ἕκτην τε καὶ κατὰ τὰς ἑφεξῆς μέχρι τῆς δωδεκάτης, εἰ παντελῶς γνώσῃ, πεπειθήσῃ καλῶς καταγεγράφθαι τὸ ὡρολόγιον, εἴ γε τὸ προκείμενον ἐπεδείξατο· προκείμενον δ' ἦν εἰς δώδεκα μοίρας ἴσας ταμηθῆναι τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας, ὅτι, ἀλλὰ ταῦτον μὲν τὸν ἀριθμὸν ὡς χρησιμώτατον προεβόλοντο, καὶ γὰρ ἡμῖς ἔχει, καὶ διμοῖρον, καὶ τέταρτον, ἕκτον τε καὶ δωδέ-

pervenisse, ad quam et prima hora pervenit, inveneris, adnotato celeriter, et exhaustum vasculum iterum in eandem aquam immittito, ac rursus observato. Si ad tertiam usque horam horologium indicat, ad eandem horam vasis aquam pervenisse, ad quam prima aut secunda hora pervenerat, quando igitur ita factum inveneris, exhausto vasculum, et iterum ad quartam usque horam in aquam demittito, itemque ad eandem vasis partem aquam ascendisse conspicias, ipsam statim effundito, denuoque in aquam demisso vasculo, quintam similiter horam explorato; quumque et in hac ad eundem locum aquam pervenisse compereris, deinde in sexta et reliquis deinceps usque ad duodecimam si prorsum ita fieri cognoveris, recte depictum esse horologium tibi persuaferis; quandoquidem propositum demonstravit; propositum autem erat, in duodecim aequas portiones totius diei tempus esse distributum. Porro numerum hunc tanquam omnium utilissimum delegerunt, dimidium enim continet, et duplum, et quartum, et sextum, et duodecimum, quae nullus alius

Ed. Chart. VI. [545. 546.]

Ed. Bas. I. (364.)

κατον, ἅπερ οὐδεὶς ἄλλος ἔχει μετ' αὐτὸν ἄχρι τοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου. τοῦτον μὲν ὥς μακρὸν παρητήσαντο, σύμμετρον δ' εἶναι κρίναντες τὸν δωδέκατον, εἰς τοσαῦτα μέρη τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἡμέρας διέτεμον. ὅτι δὲ χρήσιμός ἐστιν ἡ τοιαύτη τομὴ, τῇ πείρᾳ βασανίσαντες αὐτὴν ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ῥωμαῖοι χρῶνται τὴν οὐσίαν ἅπασαν, ὅταν διατίθονται, διαιροῦντες εἰς δώδεκα μέρη, καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ σταθμῶν τε καὶ μέτρων εἰς δώδεκα μοίρας τέμνονται τὰ πλεῖστα. σὺ δ' εἰ κελύεις, καταγράφομαί σοι κατὰ τὴν μέθοδον ὡρο- [546] λόγιον, εἴτ' εἰς δώδεκα τὴν ὅλην ἡμέραν διαρεῖν ἐθελήσεις, εἴτ' εἰς ἄλλον τινὰ τὸν ἐφεξῆς ἀριθμὸν, εὐρήσεις γὰρ ἐπ' ἐκείνου πάλιν ὃ προῦβαλες γεγονὸς ἕκ τε τοῦ συμφωνεῖν τῇ διὰ τῶν τετρημένων ἀγγελίων ἐκμετρήσει καὶ τοῦ πάντοτε ἀλλήλοις ὁμολογεῖν καταγεγραμμένα, πρὸς τε τοῦ τὰς τελευταίας ἐν αὐτοῖς γραμμῶς ὀρίξειν τὰ πέρατα τῆς ἡμέρας. οὕτω δὲ καὶ κλεψύδρας καταγραφὴν ὁ λόγος εἶρεν ἀναλυτικῇ μεθόδῳ ζητήσας, ἥς πάλιν ἡ βάσανος

post ipsum numerus usque ad vigesimum quartum continere videtur. Hunc sane tanquam longum repudiarunt, et duodenarium numerum veluti commodatum judicantes in tot particulas totius diei tempus diviserunt. Hanc autem partitionem ex usu esse alii multi et Romani ipsi experientia comprobantes atque utentes ostendunt, si quidem haereditatem omnem, quum testamentum condunt, in duodecim portiones distribuunt, et ponderum ac mensurarum, quibus in vita opus est, plurimas in duodecim partes dividunt. Tu vero si jubeas, tibi per methodum horologium depinxero, ac deinde sive in duodecim partes, sive in alium quempiam sequentem numerum integrum diem partiiri volueris, in illo enim id, quod proposueras, itidem factum esse comperies, quando et perforatorum vasculorum mensurae respondeat, et omnino inter se depicta horologia consentiant, eo quod ultimae in ipsis lineae diei fines concludant. Ad hunc sane modum et clepsydrae descriptionem ratio methodo resolutiva vestigans invenit, cujus iterum experimentum vel

Ed. Chart. VI. [546.]

Ed. Baf. I. (364.)

ἐναργής ἐστι καὶ τοῖς ἰδιώταις. ἡ γὰρ ἀνωτάτω γραμμὴ
 δωδεκάτην ὥραν σημαίνουσα τὸ μέγιστον μὲν ὕψος ἔχει,
 καθ' ὃ μέρος ἢ κλεψύδρα τὴν μεγίστην ἡμέραν ἐκμετρεῖ,
 βραχύτατον δὲ, καθ' ὃ τὴν ἐλαχίστην· ἐν τῷ μέσῳ δ' ἀμ-
 φοῦν ἐστίν, ὃ τῆς ἰσημεριῆς μέτρον σοι δηλώσει· τὸ δ'
 ἐφεξῆς τὴν τετάρτην ἐπεξιὼν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πάσας
 τὰς ἐνιαυτοῦ μετρήσεις· τὸ δὲ μεταξὺ μέγρι, τῶν ἰσημερι-
 ῶν τμημάτων ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς κλεψύδρας δηλοῖ σοι
 τὰς εἰρημένας τέτταρας ἡμέρας· ἀπ' ὧν τμημάτων ὀρηθί-
 σομαι ἐφεξῆς τῷ σημαίνοντι τὴν μεγίστην εὐρήσειν, δη-
 λονῇτι ἄχρι τίνος μέρους τῆς ὑψηλῆς γραμμῆς ἐπὶ τῇ
 κλεψύδρᾳ τὸ ὕδωρ ἀναβήσεται τῆς δωδεκάτης ὥρας συμπλη-
 ρουμένης· τὰ δὲ μετ' ἐκεῖνα πάλιν τρίτα ἀπὸ τῆς δωδεκά-
 της τροπῆς εὐρήσεις μετροῦσαν τὴν μίαν ἐκείτην ἐν τῇ
 κλεψύδρᾳ γραμμῇ, ἣν ὑψηλοτάτην ἔφην εἶναι· καὶ
 μέντοι καὶ τὰς ἄλλας γραμμὰς, ὅσαι τῆς ὑψηλοτάτης
 εἰσὶν εὐτελέστεραι, ἄλλας ὥρας ἐκμετρούσας εὐρήσεις·
 τὴν τετάρτην μὲν ἀπὸ τῆς δωδεκάτης· ἐν ἅπασι τοῦ ἐνιαυ-

plebejis hominibus evidens est. Summa enim ejus linea
 duodecimam horam significans altissimum locum habet,
 qua parte clepsydra longissimum diem dimetitur, brevif-
 simum vero, ubi linea brevissima est; inter utramque
 media est, quae aequinoctialem diem declarabit; ac dein-
 cept quartam pertransiens perinde omnes anni dies me-
 tieris; quod in medio est usque ad aequinoctialia fora-
 mina in clepsydrae labro; tibi praedictos quatuor dies
 significabit; quibus foraminibus post id, quod longissimum
 diem significat, invenire scilicet incipiam, usque ad
 quam partem altae in clepsydra lineae, hora duodecima
 transacta, aqua perveniat; post illa vero rursus tertia a
 duodecima conversione unam illam in clepsydra lineam,
 quam altissimam esse dixi, dimetientem reperies; quin-
 etiam et alias lineas, quaecunque altissima sunt inferiores;
 alias horas metientes invenies, quartam quidem a duode-
 cima: omnibus anni diebus undecimam horam significant

Ed. Chart. VI. [546.]

Ed. Bas. I. (364.)

τοῦ ταῖς ἡμέραις τὴν ἑνδεκάτην ὥραν σημαίνουσιν ἐν δια-
 φέρουσιν αὐτῆς μέρεσιν, ὥς ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης προσιότητι·
 τὴν δ' ἐφεξῆς πέμπτην ἢ ἑκτὴν ὥραν δηλοῦσαν ὡσαύτως
 κατὰ διαφέροντα μέρη, καὶ τὴν ἐφεξῆς γὰρ πάλιν ἐβδόμην,
 ἢ ὀγδόην, ἢ ἐννάτην τε καὶ τὰς ἄλλας ἄχρι τῆς κατωιάτης
 γραμμῆς τὴν ὥραν πρώτην εὐρίσκειν ἐπὶ τῶν ἡλιακῶν ὥρο-
 λογίων, φαίνεται σοι πεπληρωμένου τοῦ κατὰ τὴν κλειψύ-
 δραν ὕδατος, ὥσπερ γὰρ ἡ τετάρτη καὶ αἱ λοιπαὶ μέχρι τῆς
 δωδεκάτης ἀλλήλαις μὲν ἴσαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἦντι-
 ναοῦν φαίνονται, ταῖς δὲ ἄλλαις ἀνισοὶ ταῖς προγεγενημέ-
 ναις τε καὶ μελλούσαις. εἶτα τὴν τοιαύτην μέθοδον εὐρί-
 σκων οὐκ ἐπεθύμησας, ὦ οὗτος, τί ποτ' ἐστίν, οὐκ ἤσθου
 τῆς ἐν σαντῶ δοξοσοφίας, ἀμαθῆς ὅστις ὦν τούτων τῶν
 προβλημάτων, οὐκ ἂν εὖροις ἐνιαυτῶ, βέλτιον δὲ εἰπεῖν,
 ὅλῳ τῷ βίῳ; οὐδὲ γὰρ εὔρειν αὐτὰ βίος ἀνδρὸς ἐνός, ἀλλὰ
 κατὰ μικρὸν προῆλθεν ἡ γραμμικὴ θεωρία· πρῶτον μὲν
 τῶν στοιχειωδῶν ἐν αὐτῇ θεωρημάτων ζητηθέντων αὐτῶν,
 ἐπεὶ δὲ εὐρέθη ταῦτα, προσθέντων αὐτῶν αὐτοῖς τῶν

secundum ejus differentes partes, ut de suprema ante di-
 ctum est; sequentem autem quintam aut sextam horam
 secundum diversas partes significantem, atque item se-
 quentem septimam, octavam, aut nonam, ac reliquas us-
 que ad imam lineam horam primam te invenisse in so-
 laribus horologiis, clepsydra jam aquae plena tibi patet;
 quemadmodum et quarta et reliquae usque ad duodecimam
 inter se quidem aequales singulis quibusque diebus ap-
 parent, ad alias autem aut praeteritas aut futuras rela-
 tae inaequales; deinde methodum hanc inveniens non
 cupivisti, heus tu, quid sit cognoscere, nonne tuam inanem
 scientiae persuasionem percepisti, qui proposita haec quum
 nescias, non per anni spatium, aut, rectius ut dixerim,
 non in omni vita invenire valeas? Neque enim haec
 unius hominis vita adinvenit, sed paulatim linearum scien-
 tia provecta est; primo quidem elementaribus in ipsa
 theorematibus ab ipso petitis; postquam autem haec inventa

Ed. Chart. VI. [546. 547.]

Ed. Bas. I. (364.)

ἐφεξῆς γενομένων ἀνδρῶν τὴν θαυμασιωτάτην θεωρίαν, ἣν ἀναλυτικὴν ἔφην ὀνομάζεσθαι, καὶ γυμνασάντων ἐν αὐτῇ ἑαυτούς τε καὶ τοὺς βουλευθέντας ἐπὶ πλείστον· ἐν αὐτῇ καίτοι μηδὲν ἔχουσι δεῖξαι χειροῦργημα τοιοῦτον, ὅσα μέχρι δεῦρο διηλθον ἐπὶ τοῖς ἡλιακοῖς ὥρολογίοις καὶ κλεψυδροῖς. ἀλλ' οὐκ ἦσαν οὔτε προπετεῖς οὔτε ἀλαζόνες οἱ τὰ τοιαῦτα ζητήσαντες ὁμοίως τοῖς ἐπαγγελλομένοις σοφίαν ἢ ζήτησιν, ἢ εὐρηκέναι, τιμήσαντες δ' ἑαυτούς τὴν ἀληθεστάτην τιμὴν ὠρέχθησαν, ἣν εἶχον ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν ἀρτίστην, ταύτην ἀσκήσαι τε καὶ εἰς τέλος ἀγαγεῖν. εὐδην δ', ὅτι τὴν λογικὴν λέγω, ἣς γυμναζομένης τε καὶ τὴν οἰκείαν εὐεξίαν λαμβανούσης, [547] εὐφραίνονται μειζόνως ἢ ταῖς διὰ τοῦ σώματος ἡδοναῖς δουλεύοντες. οὐδὲ γὰρ διαφερόμεθα ἄλλῃ τινὶ δυνάμει τράγων καὶ σκωλήκων, ὧν τε καὶ προβάτων καὶ ὄτων· οὐδ' ἄλλῃ τις θεωρία μειζόνως εὐφραίνει ψυχὴν ἀνδρὸς εὐφυοῦς τῆς ἀναλυτικῆς, ὅταν γέ τις

sunt, posteris hominibus deinceps contemplationem illam summopere admirabilem, quam resolutivam nominari dixi, ad illa adjicientibus, seseque in ipsa et alios, qui voluerint, quam diutissime exercentibus; quin etiam nullum in ipsa hujusmodi manuarium opus, qualia hactenus de solaribus horologiis atque clepsydris declaravimus, ostendere potuerunt. At neque temerarii erant, neque arrogantes, qui hujuscemodi res indagabant, quales isti, qui sapientiam se quaerere aut invenisse gloriantur; illi autem verissimo sese honore decorantes facultatem, quam in anima optimam habebant, exercere et ad finem perducere cupiebant; clarum autem est, quod rationabilem dico, qua exercitata et bonum habitum sibi congruentem adepta, delectantur magis quam ii, qui corporis voluptatibus serviunt. Nulla etenim alia facultate ab hircis, vermibus, porcis, pecudibus atque asinis differimus; neque ulla alia contemplatio ingenui viri animum vehementius quam haec resolutiva facultas oblectat, quum praesertim in ipsa quispiam magnos progressus fecerit;

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (364.)

ἐν αὐτῇ προέλθῃ· κατ' ἀρχὰς μὲν γὰρ ἐπίπονος ἐστίν, ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι σχεδὸν ἅπασαι. καίτοι καὶ εἰ μηδεμίαν εὐφροσύνην εἶχεν, δι' αὐτό γε τὸ μέλλειν αὐτῇ χρῆσθαι πρὸς τὰ μέγιστα καλῶς εἶχεν ἀσκηθῆναι κατ' αὐτὴν, ἐξαίρετον ἔχουσαν, ὥς ἔφην, τὸ μαρτυρῆσαι πρὸς αὐτῶν τῶν εὐημεύων εὐφραντόν, ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἐν τοῖς κατὰ φιλοσοφίαν εὕρισκομένοις. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς προπετιῶς ἐν αὐτῇ φλυαροῦσιν ἔξεστιν ἀναισχυντεῖν· οὐ γὰρ, ὥσπερ ὁ κακῶς καταγράψας ὥρολόγιον ἢ κλειψύδραν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἔλέγχεται προφανῶς, οὕτω καὶ τοῖς ἐν φιλοσοφίᾳ θεωρήμασιν ἐναργῆς ἐστὶν ὁ ἔλεγχος, ἀλλ' ἔξεστι λέγειν, ὥσπερ ἂν ἐθέλῃ τις, ὅταν γε ἅπαξ ἀναίσχυντος ἄνευ τῆς λογικῆς μεθόδου ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διδάσκεσθαι λέγῃ. ἀλλ' εἰ μὲν ἐκείνοις μόνοις διελέχθη τὰ πράγματα λαβόντα φωνήν, εὐλόγως ἀλαζονεύονται, σιγῶντων δ' αὐτῶν αἰεὶ, καὶ μήθ' ἡμῖν μήτ' ἐκείνοις διαλεγομένων, εὐδηλον ὅτι μόνος ὁ ἐν ἡμῖν λόγος εὐρήσει τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν. ἐπιδειξάσθω τοίνυν πρότερον εὕρισκειν αὐτὰ

inter initia vero, quemadmodum et aliae fere omnes disciplinae, laboriosa est. Quod si nihil etiam delectationis afferret, quum tamen in rebus maximis nobis usui futura sit, in ipsa exerceri optimum fuerit: quum illud praecipuum (ut modo diximus) habeat, ut, quantam voluptatem afferat, res per ipsam inventae declarent, quod in his, quae a philosophia indagata sunt, neutiquam repertum est. Quocirca eis, qui in ipsa temere nugantur, impudentes esse licet; neque enim, ut qui horologium clepsydramve haud recte designaverit a re ipsa evidenter coarguitur, sic et philosophiae praecepta evidenti argumento refutantur, verum, ut quis voluerit, ei dicere licet, quum semel impudens absque rationali methodo ab ipsis rebus sese edoceri affirmat. Quod si eos solos res vocem adeptae allocutae forent, haud abs re gloriarentur; at quum res fileant, neque nos, neque illos alloquantur, jam satis patet, solam, quae nobis inest, rationem rerum naturam inventuram. Res igitur invenire

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (364. 365.)

δυνάμενος ἐν πράγμασιν ἐναργῶς αὐτὸ μαρτυροῦσιν, ἐ-
πίπτω τε μέθοδον ἡμῖν, ἣ πᾶν ἀναλυτικῶς ὑποπίπτει πρό-
βλημα, καὶ δεξιᾶσθω προκρίνας τὰς ὁμοιότητας τῶν ἀλη-
θῶν τε καὶ ψευδῶν λόγων, οὗ δυνατόν φοιτᾶσαι τὴν κα-
κίαν, οὐκ ἂν ἔτι πιστὸς ἐπὶ τῶν ἀδῆ(365)λων εἴη. ταῦτα
πάντα ἄνθρωποι καλῶς φασὶ λεγεσθαι πλὴν τῶν δοξασό-
φων τε καὶ προπετιῶν, οἷς ἡ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ὁδὸς οὐ μα-
κρά τίς ἐστιν, οὐδ' αὖ τοιαύτη, ὁποίαν Ἡσίοδος ἐπὶ τὴν
ἀρετὴν εἶναι φησιν, ἀλλὰ σύντομος καὶ βραχεῖα, μᾶλλον
δ' οὐδ' ὅλως ἐστίν. εἰ γὰρ αὐτὰ τὰ πράγματα διδάσκει
τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ χρὴ κατατρέ-
βεσθαι γυμναζομένους ἐν ταῖς λογικαῖς μεθόδοις. ἄρ' οὖν,
ὡ δοξασοφώτατοι, καὶ τοῦτό γε συγχωρήσετε εἶναι πρόδηλον
ἡμῖν τοῖς ἄλλοις, ὅποσοι μὴ πω τὴν ὑμετέραν σοφίαν ἐσμέν
σοφοί, τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐγνωκέναι δεῖν ἁπάντων πραγ-
μάτων τὴν ἀλήθειαν, εἴπερ ἡ φύσις αὐτῶν ἱκανὴ διδάσκειν
ἐστὶν ἑαυτήν; ἀναδύνονται πάλιν, ὅταν οὕτως ἐρωτηθῶσιν,

potens id prius in rebus evidenter hoc testantibus de-
monstret, et methodum nobis dicat, cui omne problema
resolutorie subjiciatur, ac verarum falsarumque rationum
similitudines prius distinguens ostendat, ubi vitium de-
prehendere liceat, in rebus autem obscuris non amplius
fide dignus fuerit. Omnia haec homines recte dicta esse
consentiant praeter istos temerarios, et falsa doctrinae
persuasionem inflatos, quibus ad veritatem via neque longa
admodum est, neque ejusmodi, qualem Hesiodus ad vir-
tutem esse cecinit, sed concisa ac brevis, aut potius nulla
est. Etenim, si res ipsae natura sua omnes homines edo-
cent, non opus est in rationalibus methodis sese exer-
centes atterere. Nonne igitur, o vos, qui vestro judicio
estis sapientissimi, hoc saltem nobis aliis, qui nondum
sapientiam vestram assequuti sumus, esse perspicuum con-
cesseritis, omnes homines oportere omnium rerum veri-
tatem cognoscere, quandoquidem ipsarum natura seipsam
patefacere abunde valet? Tergiversantur iterum, quum

Ed. Chart. VI. [547.]

Ed. Bas. I. (366.)

καὶ φασιν, οὐ πάντας ὑπὸ τῶν πραγμάτων διδάσκεισθαι. τίνας οὖν εἰσιν οἱ διδασκόμενοι, πάλιν ἐρωτῶντων ἡμῶν, αὐτοὺς μόνους φασίν· τί γὰρ ἔχουσιν εἰπεῖν ἄλλο, φυλάττειν γε τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀλαζονείαν προσηρημένοι; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς γε πιστεύομεν αὐτοῖς ἀποφαινομένοις ὃ βούλονται. διὰ τί γάρ, ὡς πρὸς Θεῶν, μόνους αὐτὰ τὰ πράγματα τῆν αὐτῶν φύσιν ἐπιδείκνυνται; πότερον, ὅτι μόνοι μηδὲν τῶν πρώτων μαθημάτων μεμαθήκασιν; ἀλλὰ ψεῦδος τοῦτο, καὶ γὰρ ἄλλοι πολλοὶ τούτων οὐδὲν ἔμαθον. ἀλλ' εἰ τὴν λογικὴν ψυχῆς δύναμιν ἥσκησαν ἐν μαθήμασιν, ἔργον μαρτυρεῖ δυναμένους αὐτήν· καὶ μὴν οὐδέπω ἦσαν τοιαύτης θεωρίας. ἴσως δὲ φήσουσι μάνοι τε γενέσθαι συνστοὶ καὶ βλέπειν ἐπιληπτικῶς τὰ πράγματα, καθάπερ Λυγεὺς τὰ κατὰ γῆς. τί ποτ' οὖν, εἰ οὕτως αὐτῶν ἐξυδερκής ἐστὶν ἡ ψυχὴ, καταγελαστοτάτοι πάντες εἰσιν ἐν τοῖς τοιούτοις προβλήμασιν, ὧν ἡ εὕρεσις αὐτῇ μαρτυρεῖ τοῖς εὐρίσκουσιν ἀληθῶς αὐτά; τού-

ita fuerint interrogati, non omnesque ajunt a rebus edoceri. Quinam igitur sint isti, quos res ipsae edoceant, nobis iterum peroontantibus, seipsos solos ajunt; quid enim aliud respondere queant, jactantiam scilicet, quam initio professi sunt, tueri constituentes? At profecto nos illis de se quicquid velint pronunciantibus nequaquam credimus; cur enim, proh dii immortales, solis his res ipsae naturam propriam declaraverint? Num idcirco, quia soli nihil ex primis disciplinis perceperunt? Sed hoc merum mendacium est, alii etenim plerique illarum nihil didicerunt. Quod si rationalem animae facultatem in disciplinis exercuissent, effectus id eos posse facere testaretur: atqui nondum ejusmodi contemplationem attigerunt. Dicent autem forsan, solos se perspicaces a natura creatos, atque res congruenter cernere, quemadmodum Lynceus subterranea intuebatur. Quid igitur, si adeo perspicaci ingenio sunt, in id genus propositis excutiendis, quorum inventio veridicos esse inventores manifestat, plane ridiculi sunt? Nullum enim

Ed. Chart. VI. [548.]

Ed. Bas. I. (366.)

[548] τῶν γὰρ ἐν οὐδεὶς οὐδέποτε αὐτῶν εὑρεῖν ἠδυνήθη, ὅπου γε καὶ τῶν εὐρηκῶν λεγόντων καὶ διδασκόντων, οἱ μὲν ἄλλοι μανθάνουσιν, ἐκεῖνοι δὲ μόνοι δι' ἀγνυστίας καὶ βραδύτητα ψυχῆς μὴ μανθάνουσιν· εἴτα παρακαλοῦσιν ἡμᾶς, καὶ τις ἐξ αὐτῶν κατὰ τύχην παρακολουθήσειεν, ἀλλ' εἰπεῖν γε τὸ εἰρημένον οὐ δύναται. τίς οὖν μείζων τυφλότης εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων γνῶσιν ἔστι τῆς τοιαύτης τῶν τοιούτων; ὅταν ἄνθρωποι τῶν ἐπιτυχανόντων ἑαυτοὺς ὁρῶντες ἀφυστέρους εἰς τὸ νοῆσαι καὶ μνημονεῦσαι καὶ τὰ δι' ἁριθμητικὴν τε καὶ γεωμετρίαν ἀρχιτεκτονίαν τε καὶ ἀστρονομίαν εὕρισκόμενα τὰ τῆς φιλοσοφίας εὐρηκῆναι νομίζουσιν οὕτω ῥαδίως, ὥς ἀποφαινεσθαι τολμῶν αὐτὰ δεικνύναι τὰ πράγματα χωρὶς ἀποδείξεως καὶ μεθόδου λογικῆς. ὅτι δὲ ἐκόντες ἑαυτοὺς κολακεύουσιν, οὐκ ἀλήθειαν ζητοῦσιν, ἔρεστε γινῶναι καὶ τοῦ κατὰ τιτὸς ἕκαστον αὐτῶν ἀνατείνεσθαι παρὰ τοῖς φοιτηταῖς, ἅπαντας τε διαβάλλουσι τοὺς ἄλλους ὥς ἐσφαλμένους. ἐγὼ δὲ συγὰν αὐτοὺς εἰς ταῦτόν, οὐχ ὑπομένουσιν,

eorum quisquam ipsorum unquam invenire potuit, quin et eorum inventoribus declarantibus ac edocentibus, alii fane discunt, illi vero soli et inexercitati et ingenio tardi percipere nequeunt: deinde me provocant, atque aliquis ex ipsis forte intellexit, non tamen quod dixi recitare valet. Quatenam itaque caecitas in propriis discernendis vitiis hac istorum ignorance major est, quod vulgaribus hominibus sese rudiores quam videant ad ea percipienda memoriaeque mandanda, quae ab arithmetica, geometria, architectonica astronomiaque reperta sunt, postea quae philosophiae sunt tam facile invenisse se existimant, ut res ipsas sese ostendere absque demonstratione rationalique methodo contendere andeant? Porro quod sponte seipso adulentur, neque veritatem quaerant, ex eo scire licet, quod de re aliqua singuli inter suos tantum discipulos differunt, omnesque alios tanquam aberrantes calumniantur atque vituperant. Ego vero si

Ed. Chart. VI. [548.]

Ed. Bas. I. (565.)

ἀλλὰ τὴν αἰδῶ τινι καταπρωτείνονται, καὶ φάσκουσι μὴ δύνασθαι φθέγγασθαι, παρόντων ἀνθρώπων πλειόνων· καί-
 τοι τινὲς αὐτῶν ἀκροατὰς ἔχουσιν, ὁ μὲν κ', ὁ δὲ λ' καὶ
 ποτε καὶ πλείονας, οὐκ αἰσχυρόμενοι λέγειν ἐπ' αὐτοῖς.
 ἀλλ' ὅταν ἐγὼ μὲν τρεῖς ἢ τέτταρας ἀξιῶσαι παρεῖναι τοῦ
 συλλόγου, Πλατωνικοὺς δ' τρεῖς ἢ τέτταρας Ἐπικουρείους,
 ἴσους τε τὸν ἀριθμὸν ἄλλους Στωϊκοὺς τε καὶ Περιπατη-
 τικοὺς, ἢ τρεῖς πρὸς τούτοις, ἦτοι γ' Ἀκαδημαϊκοὺς, ἢ
 Σκεπτικοὺς, ὥς γίνεσθαι πάντας ἐκ φιλοσοφίας ἀνθρώπων
 εἴκοσιν, ἄλλους τε πρὸς αὐτοῖς τοσοῦτους τῶν γυμνασμέ-
 των μὲν ἐν μαθήμασι τὴν λογικὴν δύναμιν, ἀγνοοῦντας δὲ
 τοὺς κατὰ φιλοσοφίαν λόγους, οὐδεὶς αὐτῶν ὑπομένει τηρι-
 καῦτα τὸ τοιοῦτον συνέδριον. εἰ δέ γε ποτ' ἀναγκασθέντες
 ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων μὲν αἰρίσεως, γυμνασμένων δὲ ἐν λό-
 γοις, ὑπομείνειαν ἀπαντῆσαι τοιοῦτοις συνεδρίοις, φιλονει-
 κούντων μὲν αὐτῶν ἐπὶ τούτοις, ἐλιπόντων δὲ τοὺς αὐτοὺς
 λόγους, πολλῶς μὲν ἤκειν ἐν τούτοις καὶ γεωμετρικὸς,

in unum eos cogam, non ferunt, sed statim verecundiam
 praetexunt, neque se coram hominum multitudine ser-
 monem facere posse confirmant quamvis, singulis diebus
 ipsorum alius viginti auditores habeat, alius triginta et
 nonnumquam plures, neque inter illos dicere erubescant.
 Verum ego si tres aut quatuor eorum collegio interesse
 voluerim, exempli causa Platonicos quatuor, tres aut
 quatuor Epicureos, totidem numero alios Stoicos et
 Peripateticos, ad hos tres Academicos, aut vocatos
 Scepticos, ita ut omnes ex philosophia viri sint viginti,
 praeterea ultra enumeratos si totidem adsint, qui ra-
 tionalem facultatem in disciplinis exercuerint, sed philo-
 sophicos sermones ignorent, tunc nullus istorum ejusmodi
 confessum sustineat. Quod si nonnumquam ab homini-
 bus nulli sectae addictis, in dicendo autem exercitatis
 coacti ejusmodi hominum coetibus interesse non recusent,
 dum illi de istis altercantur, suasque rationes conglome-
 rant, saepenumero aliquis geometra supervenit, acces-

Ed. Chart. VI. [548. 549.]

Ed. Bas. I. (365.)

ἦκον δὲ καὶ τῶν ἰατρῶν ἔνιοι, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν φιλολό-
γων ἀνδρῶν καὶ πεπαιδευμένων ἐν τοῖς μαθήμασιν, αὐτὸ
δὲ ἔχειν ἐργαζομένων δι' εὐπορίαν πτημάτων, οὔτε δου-
λευόντων αἰρέσει τινὶ τῶν κατὰ φιλοσοφίαν, ὥσπερ εἰώθα,
καὶ τότε κεκρικέναι τοὺς λόγους ἡξίωσα, καὶ τις ἐξ αὐτῶν
ἔφη κάλλιστα κριθῆναι τὴν ἀμφισβήτησιν, εἰ πορευθέντες
εἰς ὃ λέγουσιν οὗτοι περιέχειν τὸν κόσμον κενόν· εἴθ' ὃ
μὲν ἐν αὐτῷ σαφῶς, εἴτ' ἐν μιᾷ γὰρ πέφυκε μὲν εἶναι τὸ
καὶ φέρεσθαι πρὸς ἄλλον τινὰ τόπον, ὅπερ ἂν ἐν αὐτῷ
τεθῇ σῶμα. τοὺς μὲν ἄλλους πάντας ἤρεσε τὰ λεχθέντα,
μόνοι δ' οὐκ ἐπαύοντο φιλονεικοῦντες ἀλλήλοις καὶ ἡμῖν
οἱ φιλόσοφοι, μὴ δυνάμενοι διακρίναι τοὺς ἐνδεχομένους
λόγους ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων. ἐνδέχεται μὲν γὰρ καὶ μένειν
ἐν τῷ κενῷ καθ' ἓνα τόπον ἕκαστον τῶν σωμάτων, ἐνδέ-
χεται δὲ καὶ μὴ μένειν, ἀναγκαίαν ἀπόδειξιν οὐδ' ἐτίρας
τινὸς αἱρέσεων ἐχούσης.

Κεφ. σ'. [549] Καιρὸς οὖν ἡκέναι δοκεῖ τι φθίγγε-
σθαι καὶ, βραχείαν μὴν ἐλπίδα τοῦ φράξαι τὴν δοξοσο-

ferunt et medicorum nonnulli, et alii quidam dicendi
studio viri et disciplinis instructi, eas quidem, ut quae-
stum facerent, exercentes, et nulli in philosophia sectae
inservientes, ut mihi moris erat, atque tunc ab iis petii,
ut istas rationes dijudicaret; tum eorum quidam dixit,
optime controversiam sedari posse, si in id, quod mun-
dam continere isti ajunt, vacuum profecti experiantur,
numquid in eo positum corpus una in sede manere, an et
ad alium quoque locum transferri aptum sit. Aliis qui-
dem omnibus haec dicta placuere, soli vero philosophi
inter se nobiscumque rixari non destiterunt probabiles
rationes a necessariis distinguere nequeunt. Potest enim
unumquodque corpus in vacuo uno loco manere, potest
et non manere, neutra secta necessariam demonstratio-
nem habente.

Cap. VI. Itaque tempus advenisse videtur, ut ego
quoque aliquid proferam, quum tamen parvam spem ha-

Ed. Chart. VI. [549.]

Ed. Bas. I. (365.)

φίαν ἔχοντα μὴ καταλείπειν ἀπειράστον, ἵγούμενον μὲν τε
 δ' εἶναι μηδ' αὐτὸ τοῦτο βραχύ. καὶ τοίνυν ἐφ' ᾧ ὁμολόγηται μὲν ἡ ἀπὸ τῶν ἐναργεστῶν ἀρχὴ πάσης ἀποδείξεως, ἀλλ' εὐθύς ἡ πρώτη μετάβασις ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ τῶν ἀδήλων, οὐ συγχωρεῖται μὲν ὑπὸ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν τε καὶ Σκεπτικῶν, ἡμῖν δὲ τοῦτο μὲν ἀλλήλοις συνεχώρει, ὅτι μὲν ἄλλο εὐρισκόμεθα τὴν ἐκείνων ἀπορίαν κρατύνοντες. ὄντων γὰρ ἐναργῶς τῶν μὲν πρὸς τόποις, τῶν δὲ πρὸς αἰσθησιν, ἀλλήλοις ἐνίοτε μὲν δοκεῖ μάχεσθαι ταῦτα. καὶ πρῶτά γε τοῦτο αὐτὸ γεγυμνασμένου δεῖται, τοῦ δεῖξοντος οὐδέποτε ἀλλήλοις αὐτὰ διαφέρεισθαι. δεύτερον ἐπὶ τοῦδε μέγιστόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἡγορεῖν τὰ τοιαῦτα· τινὲς γὰρ ὑπὸ προπετείας τοῖς μηδέπω φαινομένοις ἐναργῶς ὡς τοιούτοις συγκατατιθέμενοι σφάλλονται. καὶ τί θαυμάζειν, ἔφη, εἰ πρὸς διάνοιαν ἐναργῇ τοῦτο συμβαίνει τοῖς προπετεσί, ὁρῶντας αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς αἰσθησιν ἐνίοτε πάσχοντας ἐκάστην· ὅτι ἐξ ἀπόπτου γοῦν

beam, fore, ut inanem scientiae persuasionem stabiliant; neque tamen id ipsum exiguum esse duxi, ipsam videlicet non intentatam relinquere. Ob id igitur conceditur, omnem demonstrationem ab evidentissimis inchoari, sed illico primus ab ipsis ad ignota transitus ab Academicis et Scepticis non conceditur, inter nos vero id convenit, quod aliud invenimus, quod illorum ambiguitatem augeat. Quum enim ex evidentibus quaedam intellectui, quaedam sensui evidentia sint, inter se nunquam haec pugnare videntur, atque in primis hoc ipsum *homine* exercitato eget, haec neutiquam inter se dissidere ostensuro. Secundum ab hoc maximum est, ab evidentibus apparentibus quae sunt ejusmodi cognoscere; quidam enim temere, nondum clare apparentibus, perinde ac talia sint assentientes, falluntur. Sed quid mirum, inquires, si ad manifestam intelligentiam haec temerariis hominibus accidunt, quum id ipsum cernamus et in singulorum sensuum actionibus quoddam committere, quum ex longiore scilicet intervallo,

Ed. Chart. VI. [549.]

Ed. Basf. I. (365.)

Θεασάμενοι παραγεγνημένον τινα Διωνά φασιν, εἰ οὕτως
 ἔτυχεν, εἶναι τὸν ἀφικνούμενον, ὡς βεβαίως εἰδότες· ὥστ'
 ἐνόησε πλησίον ὁφθεῖς ὁ παραγεγνημένος ἐφάνη Θίων, οὐ
 Δίον ὑπάρχειν. εἰ μὲν οὖν ἀπαράλλακτος ἡ φαντασία τῶν
 πόρρωθεν ὁρωμένων ἐστὶ καὶ τῶν ἐγγύθεν, οὐ διαφωνοῦν-
 τες ἀλλήλοις ἐπὶ τῶν πόρρωθεν ὁρωμένων οὐτ' ἐλέγξουσιν,
 οὐτ' ἐλεγχθήσονται ποτε· εἰ δ' ἐστὶν ἄλλη ἐνέργεια τῶν
 πλησίον ὁρωμένων, ἄλλη δὲ τῶν οὐ πλησίον, οἷσι πειρωμέ-
 των τὴν ἐκ τοῦ πλησίον γιγνομένην, εἰκότως σφάλλονται.
 τοῦτ' οὖν αὐτὸ πρῶτον ἀναμνήσθητι, πρὶν ἐπὶ τὰ πρὸς
 διάνοιαν ἐναργῆ μετέγειναι καὶ σύ ποτε προπέτως; ὁρατὸν δὲ
 τινα τὸν προσιώντα, φέρε μὲν ἵππον, ὡς ἔτυχεν, πλησίον
 ἐγνωσθαι Θεόδωρος ὦν· ἡ δὲ ὅλου τοῦ βίου σαυτὸν ἀγά-
 σχος ἀπὸ τῆς τοιαύτης συγκαταθέσεως, ἣν ὀνομάζουσι τε
 πρόπτωσιν καὶ προπέτειαν. ἐγὼ μὲν σοὶ λέγω μόνῳ, οὐδεὶς
 ἔχει με δεῖξαι τοιοῦτόν ποτε ἐσφαλμένον οὐδέν. ἐκ μειρα-
 κίου γὰρ ἐπέχειν ἑμαυτὸν εἰδῖσα προπετοῦς συγκαταθέσεως,

quam videndi requirat potentia, aliquem accedentem in-
 tuiti, exempli causa, Dionem esse, qui accedat, tanquam
 exacte conspicati affirmant; atqui iste propius accedens
 interdum non Dion, sed Theon esse visus est. Itaque si
 procul et prope visorum imaginatio non differret, minime
 de his, quae procul aspiciuntur, inter se dissidentes ne-
 que redarguerent unquam, neque redarguerentur; sin alia
 vero est prope visorum, alia non prope visorum actio,
 ut illis, qui propius intuentur, notum est, merito fallun-
 tur. Hoc igitur ante omnia memoriae mandato, ante-
 quam ad intellectioni manifesta transeas, ne et tu incon-
 siderate quandoque pronuncies, et aliquod visibile pro-
 cul accedens equum esse, verbi causa, dicas, quod, pro-
 prius quum fuerit, Theodorus esse cognoscatur; aut po-
 tius in omni vita huiusmodi tam facili assensu abstineas,
 quem procidentiam et temeritatem nominant. Ego vero
 tibi uni dico, nullus me unquam ita deceptum esse
 ostendere poterit. Ab adolescentiae namque temporibus

Ed. Chart. VI. [549. 550.]

Ed. Baf. I. (365. 366.)

ὥσπερ ἐν τοῖς πρὸς αἰσθήσειν, οὕτω καὶ τοῖς πρὸς λόγον
 φαινομένοις, ἐφ' ἃ μεταβὰς ἤδη πάλιν ἀναμνησθῆναί σε
 (366) κἀνταῦθα παρακαλῶ, μηδενὶ ψευδῶς συγκαταθέμε-
 νον ἑαυτὸν, ὥσπερ ἐκάστης ἡμέρας ὁρῶ παμπόλλους τῶν
 φίλων, ἐνίοις μὲν ἐνὶ τῶν εἰπόντων ὀτιοῦν πιστεύσαντας,
 εἰ δὲ δύο, καὶ τρεῖς, καὶ τέσσαρες εἶποιεν ταῦτον, οὐκ ἀν-
 τέχοντας, ἀλλὰ πάντως συγκατατιθεμένους ἐνὶ προπετιῶς δὲ
 καὶ ὁ τρισὶν, ἢ τέσσαρσιν, ἄνευ τοῦ διορίσασθαι, πύτερον
 ἐνδέχεται πάντας αὐτοὺς ἐκ μιᾶς αἰτίας κοινῆς ἀληθεύειν,
 ἢ ψεύδεσθαι πάντας ἐκ μιᾶς αἰτίας κοινῆς. βέλτιον οὖν
 ἐνταῦθα βραδύνειν, ὥσπερ ἐγὼ ποιῶ, κἂν ὅτι μάλιστα με
 καλῶσιν ἐπισκώπιοιτες ἄπιστον οἱ προπετιῶς συγκατατιθέ-
 μενοι. τῶν φίλων γοῦν εἰσὶ τινες, οἱ πυθόμενοι παρὰ τινος,
 ἀφ' ἧται [550] τόνδε τινὰ τῶν ἀποδημούντων, ἡγγεῖλαν μὲν
 ἡμῖν ἦκοντα τὸν ἄνθρωπον, ἠλέγχθησαν δὲ ψευδόμενοι, ὥς,
 ὅταν ἐπιτιμήσω, τοσοῦτον δέουσιν εἰς τὸν μέλλοντα παρα-
 σκεύεσθαι ἑαυτοὺς ἀσφαλεστέρους, ὥστ' ἀγανακτοῦσι

ita me semper assuefeci, ut tam in his, quae sensui, quam
 in his, quae rationi manifesta videntur, ab inconsulto et
 praecipiti assensu caverem: ad quae transiens jam tibi
 iterum in memoriam revocare hortarique decrevi, ut
 nulli falso fidem habeas, ut quotidie permultos amicorum
 alicui quaevis loquenti assentiri video; quod si duo,
 tres, aut quatuor idem dixerint, non renituntur: sed
 quum uni assensu plane fuerint, idem tribus aut quatuor
 dicentibus temere assentiuntur, neque illud perpendunt,
 utrum istos omnes ex una communi causa verum dicere,
 aut contra ex una communi causa mentiri liceat. Satius
 igitur fuerit hic cunctari, quemadmodum et ego facio, et-
 si quam maxime incredulum me, qui temere assentiuntur,
 nominent. Igitur amicorum meorum nonnulli sunt, qui,
 quum aliquem peregre advenisse a quopiam audiverint,
 statim mihi venisse hominem renuncient; sed paulo post
 mendacii convicti, et a me reprehensi, tantum abest, ut in
 posterum sese cautiore praesent, ut etiam mihi irasca-

Ed. Chart. VI. [550.]

Ed. Bas. I. (366.)

πρὸς με, καὶ φασιν, αὐτοὺς μὲν οὐκ εἶναι τῆς ψευδολο-
γίας αἰτίους, πιστεῦσαι γὰρ εἰπὸντι τόδε τι, τὸ δ' ἀμάρ-
τημα μὲν ἐκείνου γεγονέναι, μὴ βουλόμενοι θεάσασθαι τὸ
προσιθίμενον εἰς ἑαυτοὺς ἀπάσαις ταῖς προπετιῶς συγκα-
ταθέσειν. εἰ μὲν γὰρ, ὥσπερ ἐγὼ λέγειν εἴωθα, τόνδε
μοὶ τινα περὶ τοῦδε τόδε τι διηγῆσασθαι, καὶ αὐτοὶ
κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐποιούντο τοὺς λόγους, οὐκ ἂν
ἐψεύδοντο. νῦν δ', ἐπεὶ τῷ πιστεύειν τῷ λέγοντι σφάλ-
λονται, οὐκ ἐκείνον μόνον, ἀλλὰ καὶ σφᾶς αὐτοὺς συπελέ-
δειξαν αὐτῷ ψευδομένους, ἐνὸν γε αὐτοῖς οὐκ ἀποφαι-
νομένοις εἰπεῖν, ἀφ᾽ ἑχθρῶν τόνδε τιτὰ τῶν ἀποδημούντων
γίλων, ἀλλ' ἀκηχεῖναι παρὰ τοῦδε. ὅπότ' οὖν ἐπὶ το-
σούτων πραγμάτων οὐ μακρὸν ὕστερον αὐτοὺς ἔλεγχθέντων
ψευδομένους οὐ παύονται προπετιῶς συγκατατιθέμενοι, τί
χοῆ νομίζειν ἐπὶ τῶν ἀδῆλων αὐτοῖς ὄντων δυσκολωτέρων
προσάπτεσθαι; ἐνκολώτερον μὲν γὰρ ἔστιν, ἐνὸς αἰὲ μνη-
μονεῖν τοῦ περιμένειν ἐναργῶς ἐν ἀκριβεῖ, χαλεπώ-
τατον δέ, δίοιτι τοῦτ' αὐτὸ ποιεῖν οὐκ ἐθέλουσιν οἱ

tur, dicantque, se non esse mendacii auctores, sed cuidam
illud dicenti credidisse, ejusque peccatum esse, non
suum, in assentiendo inconsultam temeritatem confide-
rare nolentes. Nempe si, ut ego dicere consuevi, ho-
minem hunc mihi hac de re hoc dixisse, hunc in mo-
dum et ipsi sermonem facerent, haud profecto mentiren-
tur. Nunc vero, dum mendacium referenti credentes fal-
luntur, non illum modo, verum etiam se ipsos mendaces esse
demonstrant, quum, amicum peregre in patriam rediisse,
ipsis non allerere, sed ab alio id se audiisse, dicere
licet. Quandoquidem igitur, hujusmodi rebus ipsorum
haud multo post mendacium declarantibus, non desistunt
temere assentiri, quid in abstrusis atque reconditis ipsis
accidere putandum sit, quas percipere sane quam diffi-
cile est? Facilius quidem fucrit unius rei semper me-
minisse, quam in ejus exacta cognitione evidenter per-
sistere; difficillimum autem idcirco fuerit, quoniam id

GALENUS TOM. V.

G

Ed. Charb VI. [550.]

Ed. Baf. I. (366.)

πολλοί· καὶ ζητοῦντί γέ μοι τὴν αἰτίαν τῆς προπετείας αὐτῶν, εἰ μὴ ἄρα πλεονεξία κατεφάνη πάντ' ἐργάζεσθαι τὰ τοιαῦτα. τὸ γὰρ τάχ' ὅτι οὖν ἢ δι' αἰσθήσεως, ἢ διὰ τήσδε εὐρίσκειν ἐπαινῶ μόνον ὁρῶντες, οἷονται βελτίους ἑαυτοὺς ἐπιδείξειν τῷ πέλας ἐν τῷ τάχει τῆς διαγνώσεως τάχος, ἀλλ' ἀγνοίας ἐπιδείκνυνται. ταῦτα μὲν οὖν ἔφη εἰρησθῆναι μοι κοινῇ πρὸς ἅπαντας, ὅσοι προπετῶς ἀποφαίνονται.

Κεφ. ζ'. Πάλιν ἐπὶ τούτοις τοὺς φιλοσόφους ἔλθωμεν, ἀποφαινομένους προπετῶς περὶ τῶν ἐν τῷ κενῷ σωμάτων ἐστίων ἢ κάτω φερομένων. ὁ μὲν γὰρ ἀρχιτέκτων οὗτος οὐκ ἂν ἀπεφῆματο, πρὶν εἰς αὐτὸ τὸ κενὸν ἐξελθὼν τοῦ κόσμου τῇ πείρᾳ βασανίσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ θεάσασθαι σαφῶς, εἴτε μένειν κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ σωμάτων, εἴτε καὶ μεθίστασθαι. τοιαύτως γὰρ ἀρχιτὴς εἰς τὰς ἀποδείξεις οἶδα χρωμένους αὐτοὺς, ἐναργέσι τε καὶ ἀναντιλέκτοις ὑπὸ πάντων

ipsum facere plerique reculant. Mihi vero temeritatis ipsorum causam quaerenti nonnisi ingenii excellentia haec omnia agere visa est. Celeriter enim quodvis aut sensu aut intelligentia consequi laudabile est, quod solum isti homines intuentes sese vicino cognitionis celeritate meliores probaturos esse existimant, quum tamen ignorantiae potius celeritatem ostendant. Haec itaque a me generatim adversus omnes temere aliquid pronunciantes inventa dicere volui.

Cap. VII. Caeterum ad istos rursum philosophos revertamur, qui inconsiderate de corporibus in vacuo stantibus aut descendentibus sermocinantur. Architectus namque iste non affirmasset prius, quam in ipsum vacuum e mundo egressus rem experientia comprobasset, atque unumquodque in ipso positum corpus aut eundem locum obtinere, aut in alium transmutari apertissime conspexisset. Ejusmodi namque ad demonstrationes constituentes principiiis evidentibus ac sine controversia ab omni-

Ed. Chart. VI. [550. 551.]

Ed. Baf. I. (366.)

ὁμολογουμέναις· ὑμεῖς δὲ οἱ φιλοσοφούντες, περὶ ὧν οὐ-
δελίαν ἐναργῶς γινώσιν ἔχετε, ταῦθ' ὡς ἐναργῶς γνωσθή-
ναι δυνάμεθα. ἤκουσα πρώτῃν ἀπιστούντων δυοῖν φιλο-
σόφων· ἰδόνει γὰρ αὐτῶν τῷ μὲν ἑτέρῳ τὸ ὕδωρ τῶν
ξύλων βαρύτερον εἶναι, τῷ δ' ἑτέρῳ τὰ ξύλα τοῦ ὕδατος,
ἐκαστέρος τε λόγους ἔλεγε μακροῦς, ἐμβλέπων ἅνω τε καὶ
κάτω. κεφάλαιον δὲ τοῦ μὲν ἑτέρου τῶν φιλοσόφων, τῇς
πεπιλημένην οὐσίαν βαρυτέραν εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο τὰ
ξύλα τοῦ ὕδατος, τοῦ δ' ἑτέρου, ἑλαττον ἔχειν κενόν τὰ
ξύλα. καὶ ταῦτα ἔλεγον διὰ μακρῶν ἀξηκότιων λόγων, οὐκ
ἀποδεικτικῶν, ποιούμενοι τὰς πίστεις, ὥσπερ ἀδύνατον ἐν
αἰσθήσει διαγνῶναι τὸ πρᾶγμα, καθάπερ ἡμᾶς οἰσθα
ποιοῦντας. οἱ δὲ φι[551]λόσοφοι λέγουσιν ἔτι βουλούμενον
αὐτὸν ἠρώτησαν, ὅστις ὁ τρόπος εἴη, καθ' ὃν ἐναργῶς δια-
γινώσκειται, πότερόν ἐστι βαρύτερον· οὐ γὰρ δὴ διὰ ζυγοῦ
γε δυνατὸν ἔφασαν γενέσθαι τοῦτο, καθάπερ οὐδὲ δι' ἀγ-
γείου πληρουμένου· στήσαι μὲν γὰρ οἶόν τε ἐστὶ τὸ ξύλον,

bus concessis ipsos uti cognoscimus; at vos de his philo-
sophantes, quorum nullam certam notitiam habetis, ea
quam clarissime dignosci posse contenditis. Proxime
duos altercantes philosophos audiui; alteri enim eorum
aqua lignis gravior esse videbatur, contra alter ligna
graviora esse defendebat; uterque autem sursum ac
deorsum intuens longas rationes afferebat. Praecipuum
autem alterius philosophi argumentum, constrictam den-
samque substantiam graviores esse, quocirca ligna, quam
aqua, *graviora esse*; alterius vero, ligna minus vacui
continere. Haec vero dicebant prolixis sermonibus, non
demonstrativis rationibus sententiam suam roborantes, tan-
quam ipsis rem sensu dijudicare (quemadmodum et nos
facere novisti) non liceret. Sed ipsum philosophi adhuc
dicere volentem interrogaverunt, quinam esset modus,
per quem evidenter dignosci posset, utrum ipsorum gra-
vius esset, neque enim in lancibus id fieri posse dicebant,
quemadmodum neque ex vase pleno; etenim expendere

Ed. Chart. VI. [551.]

Ed. Baf. I. (366.)

οὐ μὴν πληρῶσαι τὸ γὰρ ὑγγεῖον ἐξ αὐτοῦ, τοῦ ὕδατος αὐτὸ πληροῦσθαι δύνασθαι. τοιαῦτ' οὖν αὐτῶν λεγόντων, ὥσπερ εἰώθασι, γελῶσας ὁ ἀρχιτέκτων ἔφη· Τισιούτοι διὰ παντός ὑμεῖς οἱ δοξόσοφοι πάντες ἐστέ, τὰ μὲν ἔξω τοῦ κόσμου γινώσκειν οἰόμενοι, περὶ ὧν εἰκάσαι μὲν ἐστὶν ἐνδεχόμενον, γινῶναι δ' ἐπιστημονικῶς οὐκ ἔγχωρεῖ, τὰ δὲ τοιαῦτα, καὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐνίοτε γινωσκόμενα, παντίπασιν ἀγνοοῦντες, ὥσπερ καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸ νῦν προκείμενον, ὕδατος τε καὶ ξύλων σταθμὸν ἀντεξετάσαι. δεηθέντων οὖν ἀπάντων τῶν παρόντων εἰπεῖν τὸν ἀρχιτέκτονα, πῶς ἐπιστημονικῶς καὶ βεβαίως ἀντεξετασθήσεται τὸ τοῦ ξύλου τῷ τοῦ ὕδατος, ὁ μὲν διηλθεν ἐν τάχει τε καὶ σαφῶς, ὡς ἅπαντας τοὺς παρόντας νοησαί, πλὴν μόνων τῶν φιλοσόφων· ἐκεῖνος δὲ καὶ δεύτερον ἠνάγκασθη καὶ τρίτον εἰπεῖν τὸν αὐτὸν λόγον, ὥστε μόγις ἐνόησαν. ὁ μὲν ἀρχιτέκτων, Εἰκότως, ἔφη, λέγουσι

lignum possumus, non tamen vas aliquod ipso replere, quod fursum aqua implere valeamus. Haec igitur istis (ut soliti sunt) garrientibus, ridens architectus inquit: *Vos omnes sapientes videri volentes ejusmodi semper estis, quas extra mundum sunt, de quibus conjectura notitiam accipere solum contingit, scientifice autem comprehendere nequeunt, cognoscere vobis persuadentes, haec autem, quas ad manum sunt vel imperitis hominibus interdum patentia, penitus ignorantes, quemadmodum et id ipsum in praesentia propositum, aquae scilicet ac ligni ponderis exquisitio.* Omnibus igitur, qui ibi aderant, architectum rogantibus, ut, quo pacto ligni et aquae gravitas inter se comparari dijudicarique firma ac certa scientia posset, edoceret, ipse quidem brevi et aperte, ut omnes, qui aderant, praeter solos philosophos intelligerent, explanavit; ab illis vero bis et ter eundem sermonem repelere coactus est, vixque intellexerunt. Quocirca jure, inquit architectus, permulti nihil istis prae-

Ed. Chart. VI. [551.]

Ed. Bas. I. (366.)

πάμπολλοι, πλὴν δοξασφίας οὐδὲν τούτοις ὑπάρχειν· οἱ δ' ἀνόητοι μὲν ἐν τοῖς ἀγνώστοις ἅπασιν ἐλέγχονται, δοξόσοφοι δ' ἐν τοῖς γνωστοῖς. ἐγὼ δὲ διαδεξάμενος αὐτὸν τὸν λόγον, εὐλόγως ἔφην ταῦτο συμβαίνειν αὐτοῖς· καὶ γὰρ, ὅπως χρὴ μεταβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐναργῶς γινωσκομένων ἐπὶ τὰ τῶν ἀδήλων, οὐδέποθ' ὑπέμειναν ἀσκηδῆναι τε καὶ μαθεῖν ἐπὶ πραγμάτων, μαρτυροῦσαι μὲν τοῖς εὐροῦσιν αὐτὰ δυναμένων, ἐλέγξαι δὲ τοὺς οὐχ εὐρόντας. "Ἰνα δ', ἔφη, καὶ γελᾷσθε, καὶ γινώτε τὸν τῦφον αὐτῶν ὀπηλίκος ἐστίν, διελθεῖν ὑμῖν ἐν τῇ καὶ δύο βούλομαι, περὶ ὧν ἀποφαίνονται προπετιᾶς οἱ τὰς ὁφρὺς ἀνεσπακότες οὐτοι. καὶ πρῶτόν γε τοῦτο λέγω μάλιστα, ἐπειδὴ τῶν Περιπατητικῶν τις ἀφίχται τῶν φιλοσόφων, ἔτα τε τὸν κόσμον τοῦτον εἶναι πεπλησμένον, ἔξωθεν τε αὐτοῦ μηδὲν εἶναι κενόν, ὥσπερ οὐδ' ἔειπον· διαφέρει γε μὴν, ἔφην, τῷδε τῷ φιλοσόφῳ διττὴν διαφορὰν ἐκέλευρος τούτων· εἰδείκνυσεν δὲ τὸν τε Στωϊκὸν καὶ τὸν

ter inanem scientiae persuasionem inesse praedicant; indocti namque in rebus omnibus obscuris convincuntur, qui vero sapientes haberi voiant, in notis et apertissimis haerent atque hallucinantur. Ego vero hunc sermonem subjiiciens merito id ipsis accidere dixi, quandoquidem, ut a per se notis ad ignota transeundum sit, nunquam discere laborarunt, neque in illis sese rebus exercere, quae recte invenientium veritatem comprobare, non invenientium autem errorem coarguere queant. At ut rideatis, inquit, illorumque fastum, quantus sit, cognoscatis, unum ac duo ex iis, quae huiusmodi homines supercilia contrahentes inconsiderate proferunt, vobis recitare decrevi, primumque illud praecipue dixero, quum Peripateticus quidam philosophus accessisset, unicum esse mundum asserens, eumque plenum, extra quem nullum esset vacuum, quemadmodum neque intus; duplici differentia, dixi, ab hoc philosopho uterque illorum discrepat; ostendebam autem Stoicum philosophum et Epi-

Ed. Chart. VI. [351.]

Ed. Bas. I. (366.)

Ἐπικούρειον. ὁ δὲ Στωϊκὸς οὐκ ἔνδον τι κενὸν εἶναι, ἔξωθεν τοῦ κόσμου ὑπάρχειν αὐτό· ταῦτα δ' ἄμφω συγχωρῶν ὁ Ἐπικούρειος, ἐν ἄλλῃ τινὶ διαφέρεται πρὸς αὐτόν· οὐ γὰρ ἓνα ὁμολογεῖ κόσμον εἶναι τόνδε, καθάπερ ὁ Στωϊκὸς οἶσται, κατὰ γε τοῦτο τοῖς Περιπατητικοῖς ὁμόδοξος, ἀλλ', ὥσπερ γε καὶ τὸ κενὸν ἄπειρον τῷ μεγέθει φησὶν ὑπάρχειν, οὕτως καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κόσμους ἄπειρους εἶναι τῷ πλήθει. ἐγὼ δ' ἤκουσα μὲν, ἃ λήγουσιν οἱ τρεῖς, συναγορεύειν βουλόμενοι τοῖς ἰδίοις ὀνείροις· ἀκριβῶς δ' οἶδα μηδένα λήγον ἀποδεικτικῶς ἔχοντα αὐτοὺς, ἀλλ' ἐνδεχομένως, τε καὶ εἰκότως, ἐνίοτε δὲ μηδὲ τοιοῦτους γνῶσεσθαι, ὅτι μὲν ψεύδονται παρακαλέσαντες εἰπεῖν τινα ἀπόδειξιν ἕκαστον αὐτῶν εἰς ταὐτὸ τοῦτο προκείμενον. οὕτως οὖν ἔλεγον, ἅπερ ἴσμεν ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν γεγραμμένα· πᾶσι δὲ τοῖς παρούσι σαφῶς ἐφαίνεται μηδεὶς ἀναγκαστικὸν λόγον εἰπών, μηδ' ἀποδείξεως γραμμικῆς ἔχόμενον, ἀλλ' ἐξ ἐπιχειρημάτων συγκείμενον, οἷς

cureum. Stoicus enim in mundo quidem nihil vacui, sed extra mundum vacuum esse locum asserbat; ambo haec Epicureus concedens, in alio quodam ab ipso dissentiebat; neque enim unum esse mundum, quemadmodum Stoicus, in hoc sane Peripateticis assentiens, opinatur, sed quemadmodum vacuum magnitudine infinitum, ita et mundos in ipso multitudine infinitos esse contendit. Ego vero, quae isti tres suis sompnis patrocinari volentes dicerent, audiui, ipsosque nulla ratione demonstrativa, sed probabili et consentanea muniri exacte cognovi: interdum vero neque sese, quod mentiantur, animadvertere, quum eos singulos, ut in hoc idem propositum aliquam demonstrationem afferrent, provocaremus. Sic itaque ea, quae in libris ipsorum scripta esse novimus, differebant; omnibus autem praesentibus clarissime nullus ipsorum rationem necessariam aut linearum demonstrationi confimilem, sed ex argumentatione, quibus rhetores uti solent, compositam asserre

Ed. Chart. VI. [551. 552.]

Ed. Bas. I. (366. 367.)

οἱ ῥήτορες χρῶνται. ἀλλὰ γε περὶ πλουσίων ὁ λόγος.
 ἐφ' ἡμῶς οὖν αὐτοὺς [552] ἔλθωμεν, ὅσοι μὴ πλουτοῦμεν,
 ἐρωτήσωμέν τε καὶ πάλιν ἕνα τῶν σοφῶν, εἰ δίκαιόν ἐστιν
 ἑαυτοὺς ἀναγορεύειν ἐγνώκοντας μόνους τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ
 πάντων τῶν ἄλλων καταγινώσκουμένων ἰδιωτῶν τε καὶ
 φιλοσόφων. τὸ γὰρ τοι δεινότατον, ἔφη, τοῦτ' ἐστιν, ὅτι
 τῶν φιλοσόφων ἕκαστος ἂν ἔξωθεν τῆς οἰκείας ποιήσης
 ὑπ' οὐδενός ἐπαρνεῖται. τίνα τοίνυν εἰκός ἐστιν ἄλλον δὴ
 τοὺς φιλοσόφους ἀπαντας ὑπομένοντας κριτὴν, πλὴν αὐτῶν
 τῶν φαινομένων, ὑπομένοντάς τε καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν λογικῶν
 τεχνῶν ἰσχυρῶν ἀριθμητικούς, λογιστικούς, γεωμέτρους,
 ἀστρονόμους, ἀρχιτέκτονας, νομικούς, ῥήτορας, γραμμα-
 τικούς, μουσικούς; ἢ ὁ ὑπ' ἑαυτοῦ κρινόμενός τε καὶ στε-
 φανούμενος, ὑπὸ τῶν ἄλλων κριτῶν εἰ ὑπομείνειε δοκιμά-
 ζεσθαι, μηδεμίαν ψήφου μεταλαμβάνεται. τοσαῦτα καὶ
 περὶ ἀμαρτημάτων πρὸς τὸ παρὸν ἀρκέσθω.

vifus est. Sed hactenus de divitibus sermo habitus est.
 Ad nos igitur ipsos, quicunque divites non sumus, re-
 vertamur, iterumque aliquem ex sapientibus percuncte-
 mur, num aequum sit seipfos solos veritatem cognoscentes
 praedicare, ab omnibus aliis tum imperitis, tum
 philosophis cognitam. Illud namque gravissimum est (di-
 cebam), singulos videlicet philosophos extra proprium
 gregem a nullo alio laudari. Quem igitur alium decet
 omnes philosophos judicem quam ipsa sensibus evidentia
 expectare, atque ex omnibus rationalibus artibus arith-
 meticos, ratiocinatores, geometras, astronomos, archi-
 tectos, jurisconsultos, rhetores, grammaticos, musicos?
 etenim, qui seipsum judicat atque coronat, aliorum ju-
 dicum si expectet sententiam, omnibus suffragiis con-
 demnabitur. Haec in praesentia de peccatis abunde
 dicta sunt.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΛΑΙΝΗΣ ΧΟΛΗΣ.

Ed. Chart. III, [165.]

Ed. Basf. III. (357.)

Κεφ. α'. Περὶ μελαίνης χολῆς ἔνιοι μὲν ἐπὶ πλεόν,
ὅς ὡς τοῖς ἔργοις τῆς Ιατρικῆς τέχνης ἐστὶ χρήσιμον, ἐξε-
κρίναν τὸν λόγον, ἔνιοι δὲ καὶ τοῦ δικαίου μέτρου καθει-
λόν τι, καθάπερ ἔνιοι παντάπασιν οὐδὲν εἶπον, οἷς ἂν τις
μᾶλλον μέμφαιτο τῶν προσθέντων ἄχρηστόν τι. ῥᾶον γὰρ
ἀφελεῖν τὸ περιττόν τοῦ τὸ μηδ' ὅλως εἰρημένον αὐτὸ
ᾄσαν ἐξουρεῖν. Ἱπποκράτης μὲν οὖν μοι δοκεῖ τὸ χρήσιμον
εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα πρῶτος εἰπεῖν, ὥσπερ αὐτὸ πάλιν
Ἐρασίστρατος ὅλον παραλιπεῖν. οἱ γὰρ περὶ Πλειστόνικόν
τε καὶ Πραξαγόραν καὶ Φιλότιμον, ἐμπλεῆστον ἐργασάμενοί

GALENI DE ATRA BILE LIBER.

Cap. I. De atra bile quidam sane longius, quam
medicæ artis operibus usui sit, sermonem produxerunt,
quidam vero brevius, quam par sit, de ea loquuti sunt,
sicuti alii nihil prorsus, quos utique non immerito quis
magis accuset, quam eos, qui nonnihil etiam ex iis, quæ
minus utilia sunt, addidere: longe enim facilius est id,
quod est supervacuum, auferre, quam (si quidem nihil
prorsus traditum sit) invenire. Igitur Hippocrates mihi de
ea primus, quod ad artis opera conducit, pertractasse vi-
detur, quemadmodum rursus Erasistratus rem totam omi-
ssit. Etenim Plistonici, Praxagoræ et Philotimi secta-

Ed. Chart. III. [165. 166.]

Ed. Bas. III. (357. 358.)

τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον, ἔνια μὲν μοι δοκοῦσι χρησίμως διορίσασθαι τῶν ἀδιορίστως Ἱπποκράτει γεγραμμένων, ἔνια δὲ καὶ ψευδῶς ἀποφάνασθαι. τῶν δὲ νεωτέρων ἄριστα γέγραπται περὶ μελαγχολίας τῷ Ἐφεσίῳ Ρούφῳ. καὶ τίς εὐλόγως ἂν φάιη, μὴδὲν ἐνδεῖν τοῖς κατὰ φύσιν ἀκούουσιν, οὐκ ἐριστικῶς ἀντιλέγειν προαιρουμένοις, ὅπερ ἐπιπλεῖστον οὐκ ὀλίγοι τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ἐξήλωσαν, καὶ μάλιστα οἱ καλοῦντες ἱαντιοὺς Ἐρασιστρατεῖους καὶ Ἀσκληπιαδεῖους καὶ μεθωδικούς· ὧν ἔτι καὶ σοφίσματα συνέθεσαν, ἐπιδεικνύμενοι πειρώμενοι, τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἄχρηστον εἶναι πρὸς τὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης ἔργα. πρῶτον μὲν οὖν ἡμεῖς, ὡς εἰθίσμεθα, τὸ χρησίμον εἰπόντες, ἔπειτα εἰς τὰ κατ' ἀκολουθίαν τοῦδε ζητούμενα μεταβάντες, οὐκ ἀποκνήσομεν ὕστερον οὐδὲ τὸ διαλύσασθαι τοὺς ἡρωτημένους λόγους τοῖς ἄχρηστον ἡγουμένοις (358) εἶναι τὴν περὶ τοὺς χυμοὺς τέχνην. ὅπως δὲ [166] μὴ τις ἀσάφεια

tores, qui de humoribus copiosissime differuerunt, quaedam mihi eorum, quae ab Hippocrate minus distincte prodita sunt, commodè distinxisse videntur, quaedam vero nihilominus falsò pronuntiasse. Inter recentiores autem de melancholia a Rufo Ephesio praestantissime admodum scriptum est, atque ita, ut nihil praeterea desiderari non immerito quis polliceretur, si modo ea animo aequiori, non studio contentiose contradicendi intelligantur: quod frequentissime recentiorum medicorum non pauci affectant, atque hi potissimum, qui se ipsos Erasistrateos et Asclepiadeos atque Methodicos vulgo appellant. Ex quibus nonnulli et sophismata struxerunt, quibus sermonem de humoribus ad medicae artis opera nullius esse usus demonstrare contendunt. Primum igitur nos, ut consuevimus, quod utile est, enarrabimus: mox transeuntes ad quaesita, quae hanc tractationem consequi videntur, non cunctabimur: postremo eorum etiam contentiosas rationes dissolvere, qui artem, quae circa humores versatur, prorsus inutilem esse ducunt. Verum ne disputatio nostra obscurior evadat,

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

περὶ τὸν λόγον γίγνεται, καθ' ἑκάστου χυμοῦ φύσεως ἐν ὄνομα θήμενοι οὕτω πειρασόμεθα διὰ παντὸς ἐξημενεύειν αὐτόν. οὐκ ἐνδέχεται δὲ πράξαι καλῶς τοῦτο χωρὶς τοῦ διελθεῖν αὐτῶν τὰς ιδέας. τοῦτ' οὖν ἤδη πράξομεν, ἀπὸ τοῦ γνωριμωτάτου πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρξάμενοι χυμοῦ.

Κεφ. β'. Φαίνεται δ' οὗτος, ἴαν τε ἀρτηρία τις ἢ φλέψ τρωθῇ, παραχυρῆμα τῶν περιεχόντων αὐτὸν ἀγγείων ἐκχεόμενος, ἐρυθρότερος μὲν ἐκ τῶν φλεβῶν, ξανθότερος δὲ τοῦπίπται ἐκ τῶν ἀρτηριῶν. ἀλλὰ πηγνυαί γε ἑκάτερος εὐθίως, οὐ μόνον ἐκπίπτειν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ περιεχόμενος ἔτι, καθ' ὅντιν' οὖν τρόπον. καὶ τὴν γε πῆξιν αὐτοῦ τελευτῶσαν εἰς θρόμβον ὀρῶμεν· οὕτω γὰρ ἔθος ὀνομάζειν τοῖς Ἕλλησι τὸ πεπηγὸς αἷμα. φαίνεται δὲ πηγνύμενον οὐ μόνον ἐν τοῖς κατὰ τὴν κοιλίαν τε καὶ τὰ ἔντερα χωρίοις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν κύστιν, ἐν ᾗ τὸ οὖρον ἀδροῖζεται, καὶ κατὰ πνεύμονά τε καὶ τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν, ὥσπερ γε καὶ τῇ μεταξύ θώρακός τε καὶ πνεύμονος,

unicuique humori ex illorum natura nomen unum impo-
nentes, sic deinceps in tota tractatione eos perpetuo ap-
pellabimus: at id commodè nequaquam fieri poterit, nisi
prius eorum species explicaverimus. Proinde rem ag-
grediamur, a notissimo omnibus hominibus humore su-
mentes exordium.

Cap. II. Videtur autem hic humor, quum vel ar-
teria, vel etiam vena fuerit vulnerata, illico ex vasis ipsum
continentibus effundi, rubeus sane magis ex venis, fla-
vior autem ex arteriis manans: verum confessim uterque
concresecet non solum extra corpus fluens, verum etiam
in quovis ipsius loco contentus: atque hanc ipsius con-
cretionem in *θρόμβον*, hoc est grumum, terminari vi-
demus: sic enim Graeci sanguinem concretum appellare
confueverunt. Concresecere autem solet non solum in
ventriculi atque intestinorum spatiis, verum etiam in
vesica, in qua urina colligitur, adhuc etiam in pul-
mone atque aspera arteria, sicuti in media inter thora-
cem atque pulmonem regione, necnon in mulierum

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

ἐν τε ταῖς μήτραις ἐπὶ γυναικῶν. επικρατεῖ μὲν οὖν ὡς
 τὸ πολὺ κατὰ τὸν χυμὸν τοῦτον ἡ ἐρυθρὰ χροῖα, καὶ
 τὸ γε κάλλιστον αἷμα τοιοῦτο ἀκριβῶς ἐστὶ. φαίνεται δ'
 ἐνίοτε καὶ ξανθότερον τοῦδε καὶ μελάντερον, ὥσπερ γε τῆ
 συστάσει παχύτερον καὶ λεπτότερον. εὐρίσκεται δ' ἐνίο-
 τε καὶ τὸ τῶν φλεβοτομηθέντων αἷμα λεπτήν ὑγρότητα
 περιέχον, ἥτις ἐν τῷ πηγνυσθαι διακρινομένη τὴν ἐπι-
 πολῆς αὐτοῦ καταλαμβάνει χώραν. εὐλογον γὰρ δήπου καὶ
 τοῦ ποτοῦ συναναφέρεισθαι τι τῷ γεννηθέντι κατὰ τὸ ἥπαρ
 αἵματι, τὴν ἐκκρίσιν λαμβάνον ἕστερον, οὐ μόνον διὰ τῶν
 οὖρων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἰδρώτων, καὶ κατὰ τὴν καλου-
 μένην ἄδηλον αἰσθίσει διαπνοήν. φαίνεται δ' ἐνίοτε καὶ
 φλεγματώδης χυμὸς ἐποχούμενος τῷ αἵματι, καθάπερ γε
 καὶ σύμπαν ἱκανῶς παχύτερον καὶ μελάντερον, ὡς εἰκέναι
 πολλάκις ὑγρᾷ πίττει. καλεῖται μὲν οὖν τὸ ἐκ τῶν φλεβῶν
 καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐκχεόμενον, ὅποσον ἂν ᾖ, μὴ προσηγο-
 ρίᾳ τῇ τοῦ αἵματος, οὐδεμιᾶς τῶν εἰρημέων αὐτοῦ διαφο-

utero. Igitur magna ex parte in hoc humore rubeus
 color exuperat, et talis exacte optimus sanguis existit,
 apparet autem nunquam hoc ipso flavior ac nigrior,
 sicuti et consistentia crassior atque tenuior. Quin in-
 venit quandoque et sanguis, qui vena secta mittitur,
 tenuem in se humiditatem habens, quae, ubi sanguis con-
 crescit, fecernitur et regionem ipsius superiorem occu-
 pat. Nempe rationi consentaneum est, ut ex potu
 quippiam cum sanguine, qui in jecore est genitus, per
 corpus deferatur, quod quidem mox non solum per uri-
 nas, sed etiam per sudores et per sensui latentem tran-
 spirationem excernitur. Interdum etiam videre licet pi-
 tuitosum humorem cum sanguine delatum, quemadmodum
 et totum aliquando sanguinem crassiorem atque nigrio-
 rem ita, ut subinde liquidam picem referre videatur.
 Qui igitur ex venis et arteriis effunditur, qualiscunque
 sit, unicam sanguinis appellationem habet, quum nulla
 ex illius differentiis ante enumeratis proprium nomen

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Basf. III. (358.)

ρῶν ἰδίων ἐχούσης ὄνομα. καὶ πηγνύται πᾶν αὐτίκα, καὶ εἰς σαικῶδες μύριον ὕχρ' βιάθους διαιρεθὲν ἐκχυθῇ. παραπλήσιος δέ τις αἷματι παχεῖ καὶ μελανῷ χυμὸς ἕτερος ὁρᾶται πολλάκις ἐκκρινόμενος, ἐμύπτων τε καὶ διαχωρούντων, οὐ μὴν πηγνύμενός γε, καὶ ἐπὶ πλείον ἐμικεῖ τῷ πέριξ αἱρί. καὶ τούτου γ' αὐτοῦ ποτὲ μὲν αἰσθησις γίνεται τοῖς ἐμύπτουσιν ὀξείος τε ἅμα καὶ στρυφνοῦ, ποτὲ δὲ οὐδεμίαν ἔχοντος ἐμφανῆ ποιότητα, μήτ' οὖν γλυκύτητα, καθάπερ τὸ αἷμα, μήθ' ἀλυκότητα, καθάπερ ἐνίοτε τὸ αἷμα καὶ τὸ φλέγμα, μήτε πικρότητα, καθάπερ ἡ ξανθὴ χολή. πρόδηλον οὖν ἐστὶ, νοσῶδες μὲν εἶναι τὸ ἀλυκὸν αἷμα καὶ τὸ φλέγμα. τοῦπίπαν δὲ τὸ μὲν αἷμα γλυκὺ φαίνεται, τὸ δὲ φλέγμα ἄποιον, καθάπερ ὕδωρ. ἀλλ' ἐκτροπέμενός γε τῆς κατὰ φύσιν ποιότητος οὐχ ἀλυκὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀξύ γίνεται, μεταλαμβάνει δὲ ποτε καὶ γλυκείας ποιότητος. ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν χυμὸν, ὅποῖός ἂν ᾖ, γλέγμα καλοῦσιν, εἰ μόνον εἴη λευκός. ἔχει δὲ τὸ κοινὸν ὑπάρχων χυμῶν

obtimeat. Et totus statim concrefcit, etiamfi in carnofam partem ad profundum ufque divifam effundatur. Atque alius etiam humor quidam fanguini craffo et nigro fimilis faepenumero tum per vomitum, tum per dejectionem excerni confpicitur, non tamen, etfi diutius aëri ambienti fuerit expofitus, omnino denfatur. Atque hic ipfe humor aliquando a vomentibus acidus fimul et acerbus fentitur, quandoque vero nullam prae fe fert manifeffam qualitatem, neque dulcedinem, quemadmodum et fanguis, neque falfedinem, ut fanguis interdum et pituita, neque amaritudinem, ficuti flava bilis. Igitur perfpicuum eft, fanguinem falfum atque pituitam morbofa efle. Namque majori ex parte fanguis dulcis apparet, pituita autem omnis qualitatis experta, veluti aqua: verum, naturali qualitate permutata, non modo falfa, fed acida etiam fit: quin et non raro dulcem qualitatem acquirit. Hunc itaque humorem, qualifeunque fuerit, pituitam appellant, fi modo albus extiterit, fervetque commune omnium humorum indicium, quod fcilicet non

Ed. Chart. VI. [166. 167.]

Ed. Bas. III. (358.)

γνώρισμα, τὸ μὴ πύγνυσθαι. πρόδηλον δ' οἷα διαφέ-
ρει μηδὲν ἀλμυρὸν ἢ ἀλυκὸν ὀνομάζειν ὄντινα χυμὸν,
[167] ἅμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταυτὸ σημαίνει πρᾶγμα. ἔστω
δὲ καὶ ἑτερός τις χυμὸς, αἰὲ μὲν πικρὸς τοῖς ἐμποῦσιν αὐτὸν
φαινόμενος, οὐκ αἰὲ δὲ ξανθὸς, ἀλλ' ὠχρὸς ἔστιν ὅτε· καὶ
παχύτερος διαπαντός ὁ ξανθὸς τοῦ ὠχροῦ φαίνεται. ὥστ'
ἐκ τούτων τεκμαίρονται προσηκόντως οἱ περὶ χυμῶν ἄριστα
γνόντες, ὑγρότητος ἐπιμειξία λεπτῆς καὶ ὑδατώδους τῇ συ-
στάσει τὴν ξανθὴν χολὴν ὠχρὰν φαίνεσθαι. καλοῦσι δ'
ἔτιοι μὲν ὑδατώδη τὴν ὑγρότητα ταύτην, ἔτιοι δ' ὀρ-
ρώδη, τούτου τοῦ γένους οὖσαν, ἐξ οὗ τό τε οὖρον ἐστὶ
καὶ ὁ ἰδρώς. ὥσπερ δὲ μίγνυμένης τῆς λεπτῆς ὑγρότητος
ἡ ξανθὴ χολὴ κατὰ τὴν χροῖαν ὠχροτέρα καὶ τὴν σύ-
στασιν ὑγροτέρα γίνεται, οὕτως, ὅταν ἐπὶ πλέον αὐτὴ δια-
φορηθῇ, τῇ τῶν ὠμῶν ὠν λεκιδῷ παραπλησία φαίνεται,
καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται λεκιθώδης. αὕτη μὲν οὖν ἡ χολή,
κἂν ὠχρά, κἂν ξανθὴ, κἂν λεκιθώδης φαίνεται, τὴν γένε-
σιν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἴσχει. κατὰ δὲ τὴν γαστέρα πρασοειδής

concrefcac. Constat autem nihil interesse, vel falsum
vel falsuginosum quemcumque humorem appelles, etenim
eandem rem utrumque nomen significat. Est autem
praeter hos alius quidam humor, qui sane cum vomen-
tibus perpetuo amarus apparet, non semper autem fla-
vus; sed quandoque pallidus, semper autem, qui flavus
est, pallido crassior videtur. Quamobrem ex hisce
recte admodum conjectantur, qui optime de humoribus
sentiunt, quod ex commixtione tenuis humiditatis et
consistentia aquosae flava bilis pallidum colorem induat.
Appellant autem hujuscemodi humiditatem alii quidem
aquosam, alii vero serosam, quae sane ejusdem generis
existit, cujus est sudor et urina. Sicuti vero flava bilis
tenui humiditati commixta et colore pallidior et con-
sistentia humidior evadit, sic, ubi plurimum ipsa resol-
vitur, crudorum ovorum vitellis similis apparet, atque
ob id vitellina appellatur. Igitur haec bilis, sive pallida
sit, sive flava, sive vitellina, in vasis generationem habet.

Ed. Chart. III. [166.]

Ed. Bas. III. (358.)

ρῶν ἴδιον ἐχούσης ὄνομα. καὶ πηγνύται πᾶν αὐτίκα, καὶ εἰς σαρκώδεις μέρσιον ὕχρι βάθους διαφεθὲν ἐκχυθῇ. παραπλήσιος δὲ τις αἵματι παχεῖ καὶ μελανῷ χυμὸς ἑτερος ὁρᾶται πολλάκις ἐκκρινόμενος, ἐμούτιον τε καὶ διαχωρούτιον, οὐ μὴν πηγνύμενός γε, καὶ ἐπὶ πλείον ἐμμελεῖ τῷ πέριξ αἵρι. καὶ τοῦτου γ' αὐτοῦ ποτὲ μὲν αἰσθησις γίνεται τοῖς ἐμούσι, ὅξείας τε αἵμα καὶ στρυφνοῦ, ποτὲ δὲ οὐδεμίαν ἔχοντος ἐμφανῆ ποιότητα, μήτ' οὖν γλυκύτητα, καθάπερ τὸ αἷμα, μήθ' ἀλνκότητα, καθάπερ ἐνίοτε τὸ αἷμα καὶ τὸ φλέγμα, μήτε πικρότητα, καθάπερ ἡ ξανθὴ χολή. προδήλον οὖν ἐστὶ, τοσῶδες μὲν εἶναι τὸ ἀλνκὸν αἷμα καὶ τὸ φλέγμα. τοῦτίπαν δὲ τὸ μὲν αἷμα γλυκὺ φαίνεται, τὸ δὲ φλέγμα ὕπαιον, καθάπερ ὕδωρ. ἀλλ' ἐκτροπόμενόν γε τῆς κατὰ φύσιν ποιότητος οὐχ ἀλνκὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅξυ γίνεται, μεταλαμβάνει δὲ ποτε καὶ γλυκείας ποιότητος. ἀλλὰ καὶ τοῦτον τὸν χυμὸν, ὅποῖός ἂν ᾖ, φλέγμα καλοῦσιν, εἰ μόνον εἴη λευκός. ἔχει δὲ τὸ κοινὸν ἀπάντων χυμῶν

oblineat. Et totus statim concrefcit, etiamli in carnofam partem ad profundum ulque divifam effundatur. Atque alius etiam humor quidam fanguini craffo et nigro fimilis faepenumero tum per vomitum, tum per dejectionem excerni confpicitur, non tamen, etfi diutius aëri ambienti fuerit expofitus, omnino denfatur. Atque hic ipfe humor aliquando a vomentibus acidus fimul et acerbus fentitur, quandoque vero nullam prae fe fert manifeflam qualitatem, neque dulcedinem, quemadmodum et fanguis, neque falfedinem, ut fanguis interdum et pituita, neque amaritudinem, ficuti flava bilis. Igitur perfpicuum eft, fanguinem falfum atque pituitam morbofa efle. Namque majori ex parte fanguis dulcis apparet, pituita autem omnis qualitatis expers, veluti aqua: verum, naturali qualitate permutata, non modo falfa, fed acida etiam fit: quin et non raro dulcem qualitatem acquirat. Hunc itaque humorem, qualifcunque fuerit, pituitam appellant, fi modo albus extiterit, fervetque commune omnium humorum indicium, quod fcilicet non

Ed. Chart. VI. [166. 167.]

Ed. Basf. III. (358.)

γνώρισμα, τὸ μὴ πύγνυσθαι. πρόδηλον δ' οἷε διαφέ-
ρει μηδὲν ἀλμυρὸν ἢ ἀλυκὸν ὀνομάζειν ὄντινα χυρὸν,
[167] ἄμφω γὰρ τὰ ὀνόματα ταυτὸ σημαίνει πρᾶγμα. ἔστω
δὲ καὶ ἑτερός τις χυμὸς, αἰεὶ μὲν πικρὸς τοῖς ἐμοῦσιν αὐτὸν
φανόμενος, οὐκ αἰεὶ δὲ ξανθὸς, ἀλλ' ὥχρὸς ἔστιν ὅτε καὶ
πυκνότερος διαπαντός ὁ ξανθὸς τοῦ ὥχρου φαίνεται. ὥστ'
ἐκ τούτων τεκμαίρονται προσηκόντως οἱ περὶ χυμῶν ἄριστα
γνόσκοντες, ὑγρότητος ἐπιμείξια λεπτιῆς καὶ ὑδατώδους τῇ συ-
στάσει τὴν ξανθὴν χολὴν ὥχραν φαίνεσθαι. καλοῦσι δ'
ἔτιτοι μὲν ὑδατώδη τὴν ὑγρότητα ταύτην, ἔτιτοι δ' ὀρ-
ρώδη, τούτου τοῦ γένους οὔσαν, ἐξ οὗ τό τε οὐρόν ἐστι
καὶ ὁ ἰδρώς. ὥσπερ δὲ μινυμένης τῆς λεπτιῆς ὑγρότητος
ἡ ξανθὴ χολὴ κατὰ τε τὴν χροάν ὥχροτέρα καὶ τὴν σύ-
στασιν ὑγροτέρα γίνεται, οὕτως, ὅταν ἐπὶ πλέον αὐτὴ διά-
φορηθῇ, τῇ τῶν ὁμῶν ὡσὼν λεκιθίῳ παραπλησίᾳ φαίνεται,
καὶ διὰ τοῦτο καλεῖται λεκιθώδης. αὕτη μὲν οὖν ἡ χολή,
κῶν ὥχρά, κῶν ξανθή, κῶν λεκιθώδης φαίνεται, τὴν γένε-
σιν ἐν τοῖς ἀγγείοις ἴσχει. κατὰ δὲ τὴν γαστέρα πρῶτασιδής

concresecat. Constat autem nihil interesse, vel falsum
vel falsuginosum quemcumque humorem appelles, etenim
eandem rem utrumque nomen significat. Est autem
praeter hos alius quidam humor, qui sane cum vomen-
tibus perpetuo amarus apparet, non semper autem fla-
vus, sed quandoque pallidus, semper autem, qui flavus
est, pallido crassior videtur. Quamobrem ex hisce
recte admodum conjectantur, qui optime de humoribus
sentiunt, quod ex commixtione tenuis humiditatis et
consistentia aquosae flava bilis pallidum colorem induat.
Appellant autem hujuscemodi humiditatem alii quidem
aquosam, alii vero serosam, quae sane ejusdem generis
existit, cujus est sudor et urina. Sicuti vero flava bilis
tenui humiditati commixta et colore pallidior et con-
sistentia humidior evadit, sic, ubi plurimum ipsa resol-
vitur, crudorum ovorum vitellis similis apparet, atque
ob id vitellina appellatur. Igitur haec bilis, sive pallida
sit, sive flava, sive vitellina, in variis generationem habet.

Ed. Chart. III. [167.]

Ed. Bas. III. (558.)

τις ἑτέρα γεννᾶται. καλοῦσι γὰρ οὕτως αὐτὴν ἀπὸ τῆς
 χροῦς τῶν πράσων παρονομάσαντες, ὥσπερ γε καὶ τὴν
 ἰώδη παρὰ τὸ τῷ ἰῷ ὁμοιοῦσθαι. ὀνόμασται δὲ καὶ
 ἰσατιώδης τις χολή παρὰ τὴν τῆς ἰσατίδος χροῖαν τῆς
 γλαυκῆς. αὗται πᾶσαι κοιτὸν ἔχουσι τὸ διαμέειν. οὕτως
 οὖν καὶ τὴν ἐρυθράν ἐτιοι χολὴν ὠτόμασαν, ἐγγὺς οὖσαν
 αἵματι λεπτῷ κατὰ τὴν σύστασιν, ἀλλ' ὅτι μὴ πήγνυται,
 διὰ τοῦτο χολὴν αὐτὴν προσαγορεύουσι. ταῦτα μὲν οὖν
 ἴσως ἐπὶ πλέον ἢ κατὰ τὴν προκειμένην εἴρηται πραγμα-
 τεῖαν τῇ τε κοινωνίᾳ τοῦ λόγου καὶ τῷ χρησίμῳ τῆς γνώ-
 σεως, ἔτι τε τῷ συντόμῳ τῆς διδασκαλίας προτιρεψαμένης
 με διελθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τὸν περὶ τῆς μελαίνης
 χολῆς λόγον ἐπανέλθωμεν.

Κεφ. γ'. Ὅτι μὲν οὖν οὐ πήγνυται, διώρισταί μὲν
 ἀπὸ τοῦ μελανοῦ αἵματος, οὐ μὲν ἤδη γε καὶ ἀπὸ τῶν με-
 λάνων ἰδίως ὀνομαζομένων. ἐμείται τε γὰρ καὶ διαχωρεῖ-
 ται πολλάκις τοιαῦτα, πάμπαν διαφέροντα τῆς μελαίνης,

At in ventriculo quaedam bilis alia gignitur, quae a
 porraceo colore appellatione desumpta porracea nuncu-
 patur, quemadmodum et aliam ab aeruginis similitudine
 aeruginosam dicas. Est vero et alia quaedam bilis, quae a
 calore glauci glastii glastea nominatur. Atque his omnibus
 commune est, quales sunt, citra concretionem permanere.
 Jam vero et rubram bilem quidam nominarunt, quae
 consistentia sanguini tenui proxima est. Verum eo, quod
 non concrevit, idcirco eam bilem nuncupaverunt. Haec
 igitur fortasse latins differuimus, quam ad propositum
 negotium pertinere videatur. Id autem factum est, hor-
 tante nos sermonis communitate, tum cognitionis uti-
 litate, atque etiam doctrinae compendio, ut de hisce
 nonnikil pertractaremus. Verum ad sermonem de atra
 bile redeamus.

Cap. III. Quoniam igitur non concrevit, ex hoc
 a sanguine nigro distinguitur, non tamen ab his, quae
 proprie nigra nominantur. Haec siquidem talia saepius
 vomuntur ac dejiciuntur, ab atra bile quam plurimum

Ed. Chart. III. [167.]

Ed. Bas. III. (358.)

οὐ τῇ δυνάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς αἰσθηταῖς ποιότησιν. οὔτε γὰρ στρεφρότητος, οὔτε ὀξύτητος μετέχει σαφῶς ταῦτα, τῆς μελαίνης χολῆς κατὰ τὴν γεῦσιν ἐμφανιούσης τοῖς ἐμοῦσιν αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ὄσφρησιν, οὐκ ἐκείνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. οὐ μὴν οὐδὲ ζῦμοι τὴν γῆν, ὡς ἐκείνη. ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ τοῦτ' ἴοικεν ὅξει δριμυτάτῳ, τῷ παχυμερεῖ τῆς οὐσίας ἐναντιώτατα διάκειται, καὶ διὰ τοῦθ', ὅς ὁμιλήσειεν ἂν τοῦ σώματος μέρεσιν ἄκρατος, ἐλκοῖ πάντως αὐτὰ διαβιβρώσκουσα. τὸ μὲν γὰρ ὅξος, ἅτε λεπτομερὲς ὄν, διεξέρχεται, τὸ δὲ τῆς μελαίνης χολῆς πάχος, ἔδραν μόνιμον αὐτῇ παρέχον, αἷτιον τῆς ἀναβρώσεως γίνεται. ὥσπερ δὲ τοῖς εἰρημένοις γνωρίσμασι σαφῶς διορίζεται τῶν μελάνων, εἴτε χυμῶν ἐθέλεις λέγειν, εἴτε διαχωρημάτων, εἴτ' ἐδεσμάτων, ἢ μέλαινα χολή, οὔτω καὶ τῷ μήτε μυῖαν μήτ' ἄλλο τι ζῶον ἐθέλειν αὐτῆς γεύσασθαι, καθάπερ οὐδὲ τῆς κατακοροῦς ἄλμης. οὐδὲ γὰρ ἐν ἐκείνῃ διαζῇ ζῶον, ὡς ἡ καλουμένη νεκρά θάλασσα τεκμήριον.

differentia non modo facultate, verum etiam qualitatibus, quae sensu percipiuntur. Nam haec neque acerbum saporem neque acidum manifeste participant, quum atra bilis non solum ad gustum his, qui illam evomunt, verum etiam ad olfactum tum his, tum aliis etiam talis esse appareat: adhuc nigra nequaquam terram fermentat, sicuti illa, quae, etsi acerrimo aceto quam similis sit, suarum tamen partium crassitie illi quam maxime contraria existit; atque idcirco, quibus corporis partibus pura atque impermixta adhaeret, eas prorsus exedendo ulcerat; etenim acetum eo, quod est tenuium partium, permeat, at bilis atrae crassitudo, quum ipsis stabilem sedem exhibeat, corrosionis causa sit. Igitur quemadmodum ex dictis indiciis atra bilis ab his, quae nigra vocantur, (sive quispiam ea humores, sive dejectiones, sive edulia nomet,) manifeste distinguitur, sic et ex hoc, quod neque muscae, neque aliud quodvis animal eam velit degustare, sicuti nec meram falluginem; neque enim in ea degere valet animal: cujus rei mare mortuum appella-

Ed. Chart. III. [167. 168.]

Ed. Baf. III. (353. 359.)

καὶ διὰ τοῦτ' ἔοικεν ἡ γένεσις αὐτῆς ὀλεθρίος ὑπάρχειν, ὑπεροπτηθέντος τοῦ μελανοῦ χυμοῦ συμβαίγουσα. πολὺ δὲ δήπου τῆσδε τὴν ἐκ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτηθείσης γινομένην μελαινὰν ὀλεθριώτερον εἶναι νομιστέον, [168] ὅσην περ καὶ ὁ χυμὸς τοῦ χυμοῦ δραστικώτερος, ἡ ξανθὴ χολὴ τῆς οἷον ὑποστάθμης τοῦ αἵματος, ἣν ἀμόργη καὶ τρυγί παραπλησίαν ἔφασαν ἔχειν τὴν γένεσιν οἱ περὶ τὰ τῆς τέχνης ἔργα σπουδάζαντες. ἀλλ' ὥσπερ ἐπ' ἄλλων πολλῶν πραγμάτων, ὁμοτύμων μὲν ἀλλήλοις, ἐναντίας δὲ φύσεως ὄντων, ἡ τῆς προσηγορίας κοινότης ἐσφλέε τινας, οὕτω καὶ τῶν εἰρημέτων δυοῖν χυμῶν ἔνιοι σφαλέντες ᾤήθησαν ἐπ' ἀγαθῷ πολλῶν ἐμείσθαι τι καὶ διαχορεῖσθαι μελαίνης χολῆς. ἐγὼ δ' ἐκ μισρακίου παρὰ Πέλοπι τῷ διδασκάλῳ μαθὼν ἐκατέρου τῶν χυμῶν τὰ γνωρίσματα, καίπειτα παραφυλάξας αὐτὰ δι' ὅλου (359) τοῦ ἐμοῦ βίου μέχρι θανάτου, τὸν μὲν τῆς ἀκριβοῦς μελαίνης χολῆς χυμὸν ὀλεθρίως ἐκκρινόμενον ἐθεασάμην αἰεὶ, τὴν δὲ τῶν μελάτων

tum abunde firmum praebebat indicium. Atque idcirco illius generatio perniciofa esse censetur, quum ex humore atro supra modum affato contingat. Caeterum ea bilis atra, quae ex flava bile superaffata gignitur, tanto ac dicta perniciosior est aestimanda, quanto nimirum humor alter altero efficacior existit, flava inquam bilis altero, qui est veluti sanguinis sedimentum, quem amurcae quidem et facci similem generationem habere dixerunt, qui in artis operibus studiose sunt versati. Verum quemadmodum in multis aliis rebus, quae quum idem nomen sortiantur, naturas tamen contrarias possident, appellationis communitas nonnullos decepit, sic et in duobus narratis humoribus multi aberrantes frequenter aliquid bilis atrae salubriter tum evomi, tum etiam dejici existimaverunt. Ego vero quum adhuc adolescens a Pelope praeceptore utriusque humoris signa didicerim, deinde toto vitae meae tempore usque ad hunc diem ea observaverim, semper quidem exactae bilis atrae humorem excerni ad perniciem animadverti,

Ed. Chart. III. [168.]

Ed. Bas. III. (359.)

κένωσιν οὐκ ὀλιγάκις ἐπ' ἀγαθῷ γενομένην. ἄρκει μὲν οὖν καὶ τοῦτο γινώσκεισθαι μόνον εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα, καὶ μάλιστα ἔάν γε μετὰ διορισμοῦ τῶν καιρῶν, ἐν οἷς ἐκκρίνεται, μάθῃ τις τὸν λόγον, ὃν ἐν τοῖς ἐξῆς ἐγὼ διηγῆσμαι. τῷ δὲ μήπω διὰ μακρῶς πείρας ἐγνωκότι τὸ γινόμενον ἐφ' ἑκατέρᾳ τῇ κενώσει, θαυμάζειν ἴσως ἢ ἀπιστεῖν εἰκός ἐστιν, εἰ τοῦ μοχθηροτάτου χυμοῦ κενουμένου βλάπτεται τὸ σῶμα· τούναντίον γὰρ εὐλογον εἶναι δόξει, τῶν βλαπτόντων ἐκκενουμένων, ὑγιεινότερον αὐτὸ γίνεσθαι. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ ἡ τῶν μελάνων κένωσις. ἀλλ' ὁ διὰ μακρῶς πείρας πεισθεὶς, ὅτι, ὥς ἄρτε μοι λέλεκται, γίνεται, ῥαδίως εὐρήσει τὴν αἰτίαν τοῦ συμβαίνοντος, καὶ μάλιστα· ὅταν ἐθελήσῃ τὰ γεννῶντα τὴν μέλαιναν χολὴν εὐρεῖν, ὃν ἤδη μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς εὐρέσεως εἰρηται, βέλτιον δὲ καὶ τὸ σύμπαν τοῦ λόγου προσθεῖναι. τοῦ γὰρ ἐκ τῆς κοιλίας τε καὶ τῶν ἐντέρων εἰς ἥπαρ ἀναδιδομένου χυλοῦ

corum vero, quae nigra appellantur, evacuationem non raro salubrem extitisse. Igitur hoc tantum ad artis opera novisse sufficiet, praecipue si quis cum distinctione temporum, in quibus fit excretio, etiam rationem didicerit, quam ego in sequentibus explicabo. At qui in utraque evacuatione longa experientia non est exercitatus, mirabitur fortasse, et non immerito, et adhuc nequaquam credet, pravo videlicet humore evacnato corpus laedi, quum contra rationi consentaneum esse videatur, ut molestiantibus humoribus evacuatis corpus ipsum saluberrimum relinquitur: secundum hanc igitur rationem et nigrorum evacuationem fieri censendum. Verum qui longa experientia fuerit persuasus, quid, ut supra dictum est, his, qui circa artis opera versantur, usu venit, is sane, quatenam sit hujus rei causa, quam facillime inveniet, ac praesertim quum voluerit ea, quae atram bilem generant, investigare, quorum inveniendorum principium jam dictum est. At melius erit universum sermonem ad-jicere. Nam humoris illius, qui ex ventriculo atque in-

Ed. Charv. III. [168.]

Ed. Baf. III. (359.)

τὸ μὲν τε λεπτομερέστερόν ἐστι τῇ σωσίᾳ, τὸ δὲ παχυμερέστερον, ὥσπερ καὶ τῶν ἰδεσμάτων αὐτῶν αἱ οὐσίαι διαφέρουσι. γινωσκόντων δ' ἡμῶν, ἅπαντα τὴν διοικοῦσαν τὸ σῶμα φύσιν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ ζῶου πράττειν, ὁρῶντων τε καὶ τοὺς ἐκκριτικούς πόρους τῶν ἀχρηστοτέρων μορίων τῆς τροφῆς τε καὶ τοῦ ποτοῦ, θαυμαστὸν οὐδὲν εἶναι. δοκεῖ, καὶ τῆς ὑποστάθμης τοῦ αἵματος ἐπιτεχνήσασθαι τινα κέσωσιν αὐτήν, ἣτις ὅποια μὲν ἐστὶ καὶ διὰ τίον γίνεται μορίων, αὐτῇς ἐπισκεψόμεθα.

Κεφ. δ'. Νυνὶ δὲ πρότερον, ἃ διὰ τῆς πείρας ἔγνωμεν, ἀρχὴν ποιησάμενοι τῆς διὰ τοῦ λόγου γενησομένης σκέψεως, ὅσα πεπεσμέθα χρόνῳ πολλῷ βυσατίσαντες, ἐξηγήσασθαι ταῦτα ἐροῦμεν. ὁράται δὴ τὸ κατὰ τὰς φλεβοτομίας αἷμα παχύτερον καὶ μελάντερον ἐν ταῖς τῶν ξηρῶν καὶ θερμῶν σωμάτων φύσεσι, ὥσπερ γὰρ καὶ κατὰ τὰς τοιαύτας ὄρας, καὶ χοῖρας, καὶ καταστάσεις, ἐπιτηδεύματά τε καὶ διαίτων ἐν ἰδέσμασι παχυχύμοις τε καὶ ἀνγμώδεσιν,

testinis ad jecur transfertur, pars quaedam consistentia tenuior, quaedam vero crassior exsistit, quemadmodum et eduliorum substantiae inter se differre conspiciuntur. Quum autem cognoscamus, naturam, quae corpus gubernat, omnia ad animalis salutem efficere, videamusque etiam meatus constitutos ad excernendam partem inutiliorem alimenti ac potus, nihil mirum videri debet, si eadem natura sedimenti etiam sanguinis evacuationem non inartificiose molita sit, quae qualisve sit, et per quas partes perficiatur, rursum considerabimus.

Cap. IV. Nunc autem ab iis, quae per experientiamprehendimus, futurae disputationis initium fumentes ea dicamus, quaecunque longo tempore pervestigantes nobis persuademus adinvenisse. Sanguis, qui vena secta mittitur, nigrior esse videtur in siccis et calidis corporum temperamentis, sicuti et in hujuscemodi anni temporibus, et regionibus, constitutionibus, vitae studiis, victus ratione, cibis crassis et siccis, quales sunt lens,

Ed. Chart. III. [168. 169.]

Ed. Bas. III. (359.)

ὁποῖόν ἐστι φακὴ, καὶ χολλὰι, καὶ κρέα ταύρεα καὶ τράγεια, καὶ μᾶλλον εἰ ταριχευθεῖη. τῆς τοιαύτης ὕλης ἐστὶ καὶ μέλας οἶτος παχύς τε καὶ αὐστηρός. οὕτω δὲ καὶ τῶν τοσημάτων ὅσα κατὰ θερμὴν καὶ ξηρὰν δυσκρασίαν γίνονται, καθάπερ οἱ καῦσοι, παχὺ καὶ μέλαν ἀποφαίρουσι τὸ αἷμα. τοιοῦτον δ' αὐτοῖς καὶ ὁ μακρὸς οἶτος λοιμός, [169] ὃ ἐπὶ τοῦ μακροῦ θέρους γεγόμενος, ἐργάζεται, καὶ τῶν γε διασωθέντων οὐκ ὀλίγοις ἐκκρίσις διὰ τῆς κάτω γαστρὸς ἐγίγνετο τῶν καλουμένων μελάτων. ἐπὶ τῆς ἐνστάτης ἡμέρας τοῦπέπαι, ἢ ἐβδόμης, ἢ ἐνδεκάτης. ὧν καὶ αὐτῶν ἐφαίροντο διαφοραὶ πλείους, ἐνίων μὲν ἐγγυτάτω τῆς μελαίνης ἠκόντων, ἐνίων δ' οὔτε δηξιν ἐν ταῖς διαχωρήσεσιν ἐχόντων, οὔτε ὁσμὴν δυσώδη, πολλῶν δ' ἐν τῇ μεταξὺ τούτων καθεστηκότων. ὅσοις δὲ τῶν τοσούτων ἢ διὰ τῆς κάτω γαστρὸς ἐκκρίσις οὐκ ἐγένετο τοιαύτη, τὸ σῶμα πᾶν περιεξήνθησε μέλασιν· ἐξανθήμασιν ὁμοίοις. ἐνίοτε δὲ καὶ οἷον λεπίς ἀπέπιπτε, ξηραίνομένων τε καὶ διαφορουμένων

cochleae, et carnes taurinae atque lircinae, et praefer-
tim sale asservatae. Confimilis etiam materiae est vinum
nigrum, crassum et austerrum. Pari etiam ratione qui-
cunque morbi fiunt ex calida siccaque intemperie, cuius-
modi sunt febres ardentes, crassum et nigrum sanguinem
efficiunt. Ejusmodi etiam sanguinem reddidit haec longa
pestilentia, quae in longa aestate facta est, atque eorum,
qui servati sunt, non paucis dejectio per ventrem inferio-
rem accidit eorum, quae nigra appellantur, in nono die
magna ex parte, vel etiam in septimo, vel in undecimo,
quorum ipsorum plures differentiae apparuerunt, quum
nonnulla ad atrae bilis naturam proxime accederent,
nonnulla neque in dejiciendo mordacia sentirentur,
neque male olerent, plurima vero in horum
medio viderentur constituta. Quibus vero aegrotis
hujuscemodi ventris dejectio non accidit, iis corpus uni-
versum nigris pustulis commaculatum est, quae sane illis
non dissimiles erant, quas Graeci ἐξανθήματα appellant.
Nonnunquam etiam quaedam veluti squama illis exicca-

Ed. Chart. III. [169.]

Ed. Basf. III. (359.)

αὐτῶν, κατὰ βραχὺ δὲ ἐπὶ πλείοσιν ἡμέραις μετὰ τὴν κρίσιν. ὅσοι δὲ διεχώρησαν ἀκριβῆ τὴν μέλαιναν, ἀπέθανον ὕπνυντες· ἐνδείκνυται γὰρ ἡ τοιαύτη καταπληθῆσθαι τὸ αἷμα φαίνεται δὲ καὶ ἄλλα χωρὶς τοῦ πυρεῖσαι πολλοῖς ἐξανθήματα γινόμενα κατὰ τὸ δέγμα, παχυνόμενόν τε καὶ ξηραίνον τὸ πλεονάζον τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἐκτός· ἐξ οὗ γένουσι ἐστὶ καὶ ὁ καλούμετος ἐλέφας. ὅταν δ' αἷμα πυρετῶν γένηται τι τοιοῦτο, τὸν ὀνομαζόμενον ἄνθρακα γεννᾷ τὸ κατασκήψαν εἰς τὸ δέγμα τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. χωρὶς δὲ πυρετοῦ κατασκήπτουσι ὅταν μὲν αἷματι μεμιγμένον ᾖ, τὸν ἐλέφαντα γεννᾷν πέφυκεν, ὅταν δὲ μόνον, ἐν ἀρχῇ μὲν ὄγκον ἐργάζεται μέλανα τῷ χρόνῳ δ' εἰς τὸν καλούμενον καρκίνον τελευτᾷ, ἐπειδὴ μὲν δριμύτερον καὶ κακοηδέστερον ᾖ, διαβιβρωσκομένου τοῦ δέγματος, ὅταν δ' ἐπιεικέστερον, ἔλκουσι χωρὶς ἐργάζεται τὸν ὀνομαζόμενον κρυπτὸν καρκίνον. Ἐναργῶς γὰρ ὕπαντα

tis atque discussis decidebat, sed paulatim ac multis diebus post crifim. Quicunque autem atram bilem exquisitam dejecerunt, omnes interierunt: indicat enim ea, jam sanguinem fuisse immodice assatam atque adustum. Quin et in multis alias hujuscemodi pustulas citra febrem est videre circa cutem crassiore redditam atque exiccatam, natura nimirum ipsa, quicquid melancholici humoris supervacuum est, foras detrudente; ex quo genere is morbus consistit, qui elephas nuncupatur. Ubi autem una cum febre tale quippiam acciderit, tunc a melancholico humore in cutem decumbente gignitur is morbus, quem medici carbunculum appellarunt: si vero citra febrem ad eam decumbat, quum sanguini fuerit admixtus, elephantem gignere natura aptus est, quum vero solus existit, ab initio quidem nigrum tumorem progignit, qui tempore procedente ad appellatum cancerum terminatur: quum vero acrior atque contumacior extiterit hic humor, cute corrosa, ubi autem mitior fuerit, cancerum latentem nuncupatum citra ulcus efficiet: etenim

Ed. Chart. III. [169.]

Ed. Basf. III. (369.)

τὰ τοιαῦτα πύθη καὶ μάλιστα ὁ καρκίνος ὑπὸ μελαγχολικοῦ γίνεται χυμοῦ, σαφῶς φαινόμενων τῶν εἰς τὸ πεπονηθὸς μόριον ἡκουσῶν φλεβῶν παχὺν καὶ μέλας περιεχουσῶν χυμόν. ἔκκαθαίρειν μὲν γὰρ τὸ αἷμα διὰ παντός ἡ φύσις πειράται, διακρίνουσά τε τὸν μοχθηρόν ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν κυρίων μορίων ὠθοῦσα, ποτὲ μὲν εἰς τὴν γαστέρα τε καὶ τὰ ἔντερα, ποτὲ δὲ εἰς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν. ἀλλ' ὅσα μὲν τῶν τοιούτων λεπτομερεστέρας οὐσίας ἐστὶ, διεξέρχεται τὸ δέριμα, τινὰ μὲν κατὰ τὴν ἄθλησιν τῇ αἰσθήσει διαπνοήν, ἕτια δ' αἰσθητικῶς, καθάπερ οἱ ἰδρωῖτες, ὅσα δὲ παχύτερα, διεξελθεῖν μὲν οὐ δύναται τὴν πυκνότητα τοῦ δέριματος, ἐγκαταλαμβανόμενα δὲ, τὰ μὲν θερμὰ τοὺς ἀνδρακας ἐργάζεται, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα τοὺς καρκίνους. ὅταν δ' ἐπιμικῆς κατὰ τὰς ποιότητας ὁ μέλας εἴη χυμὸς αἱματὶ τε συμμιγείς, τοὺς ὑπερύθρους ἐλέφαντας ἐργάζεται· προστίζοντες δὲ καὶ οὗτοι γίνονται μελάντεροι. πολλάκις δ' ἡ φύσις ἀναστομώσασα φλέβα τῶν κατὰ τὴν ἔδραν ἀγγείων

evidenter omnes hujuscemodi affectus et praesertim cancer a melancholico humore ortum habent, nempe quum manifeste appareant venae ad locum affectum per-
venientes, quae crassum atque nigrum humorem conti-
nent. Semper enim natura tentat sanguinem expur-
gare, quod in ipso primum est discernens, et a partibus
principalibus quandoque ad ventriculum atque intestina,
quandoque etiam ad exteriorem superficiem repellens.
Quare quaecunque hujuscemodi excrementa tenuioris
substantiae existunt, cutem ipsam egrediuntur, nonnun-
quam sane per insensibilem transpirationem, quandoque
etiam sensibilibiter, quemadmodum sudores: quaecunque
autem sunt crassioris, cutis quidem densitatem perire
non valent, sed ibi intercepta, si nempe calida sint, car-
bunculos generant, si vero minus talia sunt, cancras.
Quum vero humor niger qualitates obtineat mitiores, san-
guini commistus subrubros elephantas progignit: processu
autem temporis hi nigriores evadunt. Caeterum natura
saepius vasorum, quae sunt in sede, venam aperit hu-

Ed. Chart. III. [169. 170.]

Ed. Bas. III. (369.)

ἐξέρχεται τὸν τοιοῦτον χυμὸν αἵματι μεμιγμένον, ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὸννομα τῷ συμπτωμάτι τίθεται τὴν αἰμορροΐδα. καὶ χρὴ καταμανθάνειν ἀπ' αὐτῆς, ὅποῖόν ἐστι τὸ ἐκκριτόμενον αἷμα, πότερον οἷον ἔχουσιν οἱ τε γυμναστικοὶ καὶ οἱ ἀθληταί, καὶ τῶν ἰδιωτῶν οἱ τελείως ὑγιεῖνοι καὶ εὐχυμοί, ἢ μελάντερόν τε καὶ παχύτερον τοῦδε. καὶ μέντοι καὶ ἡ φύσις ἀποκρίθεται τὸ τοιοῦτο αἷμα πολλάκις εἰς τὰς κατὰ τὰ σκέλη φλέβας, ὑφ' οὗ διακρινόμεναι τε καὶ διευρυνόμεναι κίρσώδεις ἀποτελοῦνται, καὶ μελαίνεται γε τῷ χρόνῳ τὸ δέγμα τὸ κατὰ τὰς τοιαύτας φλέβας. ἐφ' ὧν δ' αἵματος πλήθος μόνον εἰσρέει ἄνευ τοῦ μελαγχολικὸν ὑπάρχειν, [170] ἄσθε-
κεστέρας οὕσας φύσει τὰς τῆδε φλέβας ἀνευρύνει κατα-
σκηπτιον, οὐδενὸς τοιούτου συμβαίνοντος, ὥς ἐφ' ὧν γε ἂν τὸ μελαγχολικὸν αἷμα τοὺς κίρσους ἐργάσθαι. κίνδυνος γὰρ ἐπὶ τούτοις ἐστίν, ἐὰν ἐκτέμνη τις τὰς πεπορσυνίας φλέβας, ἀλῶνται μελαγχολία. καὶ τοῦτο πολλάκις ἐωράτο γινόμενον, οὐ μόνον κατὰ τοὺς κίρσους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς

husmodi humorem excernit sanguini admixtum, unde etiam nomen huic symptomati haemorrhoida imposuere: ex qua sano, qualisnam sanguis sit, qui excernitur, opus est addiscere: nunquid is sit talis, qualem habent, qui supra modum exercentur et athletae et ex vulgaribus hominibus, qui integram retinent valetudinem et bonis sciant humoribus, an hoc ipso nigrior et crassior existat. Atqui natura huiusmodi sanguinem saepe numero ad eas quae sunt in cruribus venas transmittit, a quo distentae ac dilatatae varicosae redduntur, et cutis, quae huiusmodi venas attingit, tempore procedente nigrescit. In quibus cutem copia tantum sanguinis influit, qui melancholicus non sit, incumbens quidem in venas, quae inibi natura imbecilliores sunt, eas dilatat, nullo sane tali contingente, quale accidit, ubi melancholicus sanguis varices procreaverit: his namque periculum imminet, si quis venas affectas excidere aggrediatur, ne melancholia corripiantur. Hoc enim saepius fieri visum est, non modo in varicibus, verum etiam in haemorrhoidibus, quae ex

Ed. Chart. III. [170.]

Ed. Val. III. (359. 360.)

ὑπὸ τοῦ τοιούτου χυμοῦ γινόμενας αἰμορροΐδας. ἔλκος δέ τις ἔχον ἐν κνήμῃ χρόνον πολλοῦ τὴν ὑπερκειμένην φλέβα κίρσωδεστέραν οὖσαν ἐκμηθεὶς, αὐτίκα μὲν ἐθεραπεύθη τὸ ἀρχαῖον ἔλκος, ὃ δὲ ἐν τῇ τομῇ ἔσχεν ἐξαιρουμένης τῇς φλεβὸς, ἀνίατον ἔμεινεν. ὕστερον δὲ ποτε μετ' ἐνιαυτὸν εἰς τῶν ἐν Περγᾶμῳ διδασκάλων ἡμῶν Στρατόνικος τοῦνομα, μαθητῆς Σαβίνου τοῦ Ἱπποκράτειου, φλέβα τεμὼν ἐν ἀγκῶνι ἀνθρώπου, καὶ θεωρούμενος αἷμα παχὺ καὶ μέλαν ἐκκρινόμενον, ἐπαφείλε κατὰ τὴν ὑστεραίαν ὀλίγον, εἶτα κατὰ τὴν τρίτην τε καὶ τετάρτην ὁμοίως ὀλίγον, καθήρας τε μετὰ ταύτας τὰς τρεῖς φαρμάκῳ μέλανα χυμὸν ἐκκενοῦντι, καὶ τὴν διαίταν αὐτῷ εὐχυμον παρασκευάσας, ἐπὶ τὴν θεραπείαν τοῦ ἔλκους ἐτράπετο.

Κεφ. ε'. (360) Ὅτι μὲν οὖν ἐν ταῖς φλεβῇ καὶ ταῖς ἀρτηρίαις οἱ χυμοὶ περιέχονται πάντες, ἐνδείκνυται ἢ μὲν ποικιλία τῆς χροῆς τε καὶ συστάσεως αὐτοῦ, δηλοῖ δὲ καὶ τὰ νῦν εἰρημένα, καὶ πρὸς τούτοις ὅσα κατὰ τὸ περὶ φύσιος

hujuscemodi humore consistunt. Quidam quum longo tempore ulcus in crure habuisset, vena, quae superposita erat, varicosiore excisa, statim quidem ulcus antiquum curatum est: quod vero ex incisione sublatae venae contraxit, insanabile permanfit: postremo autem, jam anno exacto, unus ex meis praeceptoribus Pergami, Stratonicus nomine, Sabini Hippocratici discipulus, homini in cubito venam secuit: et quum sanguinem crassum ac nigrum excerni vidisset, paulum etiam postridie detraxit, necnon tertio et quarto die similiter modicum: atque ubi medicamento nigrum humorem educente hominem purgasset, atque ei victum boni succi praescripisset, his nimirum tribus peractis ad ulceris curationem se convertit.

Cap. V. Quod igitur in venis et arteriis humores omnes una cum sanguine continentur, ostendit ipsius varietas tum in colore, tum in consistencia: quinetiam et ex his, quae modo dicta sunt, abunde patet, praeterea et

Ed. Chart. III. [170.]

Ed. Bas. III. (360.)

ἀνθρώπου γέγραπται τῷ Ἱπποκράτει, περὶ ὧν ἐπὶ πλέον
 μὲν ἐν τῷ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν στοιχείων διηλθόν, ἀναγ-
 καστον δ' ἐστὶ καὶ νῦν εἰπεῖν, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς ῥήσεως
 αὐτοῦ τῆσδε. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἐαυτῷ
 αἷμα καὶ τὸ φλέγμα καὶ χολήν διττήν, ξανθὴν τε καὶ μέ-
 λαιναν. καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτέω ἢ φύσις τοῦ σώματος, καὶ
 διὰ ταῦτ' ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. ὑγιαίνει μὲν, οὖν μάλιστα,
 ὁκόταν μετρίως ἔχῃ ταῦτα τῆς πρὸς ἰαλλήλα κρήσιος καὶ
 δυνάμιος καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστα ἂν μεμιγμένα ᾖ.
 ἀλγέει δ', ὁκόταν τι τουτέων ἔλασσον ἢ πλέον ἢδῃ χωρισθῇ
 ἐν τῷ σώματι, καὶ μεμιγμένον ἢ τοῖσιν πᾶσιν. ἀνάγκη γάρ,
 ᾗτιαν τι τουτέων χωρισθῇ καὶ ἐφ' ἐαυτοῦ στῇ, οὐ μόνον
 τοῦτο τὸ χωρίον, ἐνθεν ἐξέστη, ἐπίνοσον γίνεσθαι, ἀλλὰ
 καὶ ἐνθα ἂν στῇ καὶ ἐπισχεθῇ ὑπερπιμπλάμενον, ὁδύνην
 τε καὶ πόνον παρέχει. καὶ γὰρ ὅταν τι τουτέων ἔξω τοῦ

ex his, quae in libro de natura humana ab Hippocrate
 scripta sunt, de quibus latius sane in libris de Elemen-
 tis ex illius sententia pertractavimus. At nunc etiam ne-
 cesse est ex his aliquid in medium asserre: inde autem
 exordiemur, ubi haec habet. *Aitque corpus hominis in
 se ipso sanguinem habet, et pituitam, et duplicem bilem,
 flavam scilicet et atram, atque haec ipsi est corporis
 natura, et ob hanc dolet et bene valet. Igitur tum
 praesertim bene valet, quum haec invicem mode-
 rate fuerint temperata quoad eorum tum facultatem,
 tum multitudinem, et potissimum si fuerint commixta:
 dolet autem, quum horum aliquod vel justo minus, vel
 plus evaserit, aut fuerit in corpore segregatum, neque
 aliis omnibus commixtum sit. Necessse est enim, ubi ho-
 tum quodvis fuerit secretum, et per se ipsum steterit,
 non locum tantum, a quo excessit, morbo obnoxium reddi,
 verum etiam et eum, in quo consisterit ac fuerit deten-
 tum, eo quod supra modum repleatur, nihilominus affici,
 atque utrobique dolorem ac laborem facessere. Etenim
 quum horum aliquod extra corpus supra quam redundet*

Ed. Chast. III. [170. 171.]

Ed. Baf. III. (360.)

σώματος ἐκφυῆ πλείον τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὁδύνην παρέχει ἢ κένωσις· ἦν τ' αὖ πάλιν εἶσω ποιήσῃται τὴν κένωσιν καὶ τὴν μετάστασιν καὶ τὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλὴ αὐτὸ ἀνάγκη διπλὴν τὴν ὁδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔνθεν τε ἐξίστη καὶ ἐνθα ὑπερέβαλεν. οὐκοῦν, ὅτι μὲν ὑγιαίνει τὸ ζῶον, ὅταν ἔχη ταῦτα συμμέτρως τῆς πρὸς ἄλλα κράσεως, τοσεῖ δέ, ὅταν ἦτοι καθ' ὅλον τὸ σῶμα, τοῦτ' ἔστιν ἐν ἅπασι τοῖς ἀγγείοις, πλεονεξία τις ἐξ αὐτῶν ἢ, ἢ καθ' ἐν τι γένηται μόριον, ὃ τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης ὠμилηκῶς ἀληθεύειν φήσει τὸν Ἱπποκράτην. τὰ μὲν γὰρ ἐν ἐνὶ μέρει τοσῆματα διὰ τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν γινόμενα ὀλίγον ἔμπροσθεν διελθὼν ἐδῆλωσα, ὅτι καὶ διὰ κίρσων ἄρσιν ἢ αἰμορροῖδος ἐμελαγχόλησαν ἕτεροι. [171] καὶ κατὰ τὰ μὴ φαινόμενα δὲ μόρια κατὰ τὸ βάθος τοῦ σώματος εὐλογον ὅμοια πάθη γίνεσθαι τοῖς κατὰ τὸ δέγμα στυσταμένοις. οὐ γὰρ δῖπου χολῆς μὲν ξανθῆς εἰς ἐν τι μόριον κατασκηψίσης· λευσίπελας γενήσεται, μελαίνης δέ, ἀνθραξ τε καὶ καρκίνος, οὐ δῖπου δὲ τὰ κατὰ βάθος

effluerit, ea nimirum vacuatio dolorem affert. Quod si rursus intus fiat evacuatio et transmutatio atque ab aliis secretio, duplici dolore tunc corpus affici est necesse, quemadmodum dictum est, tum unde erupit, tum ubi exuperavit. Igitur tunc animal sanum esse, quum haec temperamenti medioecritatem obtinuerint, aegrotare autem, ubi vel in toto corpore, hoc est, in omnibus vasis, alicujus eorum redundantia fuerit, vel in parte quampiam una fiat, nemo, qui in artis operibus sit versatus, Hippocratem vera dixisse non fatebitur. Quum enim morbos, qui in una parte a melancholico humore fiunt, paulo ante enumerarem, id etiam declaravi, quod alii ex varicum vel haemorrhoidis ablatione melancholia correpti sunt: proinde et in partibus, quae in corporis profundo latent, rationi consentaneum est similes affectus progigni his, qui in cute consistunt: atque ea nimirum ratione, si flava bilis in unam quampiam partem decubuerit, erysipelas generabitur, si vero atra, carbunculus

Ed. Chart. III. [171.]

Ed. Bas. III. (360.)

τοῦ σώματος ἀδάμαντος ἔχει κατωσπευήν, ἀλλὰ κακείνᾳ γε τοῖς αὐτοῖς ὑπόκειται πάθεισιν. ἐφ' ὧν γοῦν οἷον τέ ἐστι βεβαίως διαγνώται τὴν ἐργασαμένην αἰτίαν, ἐνάρχως ἐπὶ τοῦτων φαίνεται καὶ ξανθὴ καὶ μέλαινα χολὴ διαβιβρωσκουσαι τῶν ἐντέρων ἄλλοτ' ἄλλο, καθ' ὃ τί περ ἂν μάλιστα στήριχθῶσι, καὶ ποτε τελέως ἀνίατον ἐργαζόμεναι τὴν δυσεντερίαν. καὶ διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν Ἀφορισμοῖς ἔγραψε· Δυσεντερίῃ, ἣν ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἀρξῆται, θανάσιμον. ἐγὼ δὲ πρόσθεν εἶπον, ἀνίατα πάντ' εἶναι τὰ διὰ μελαιναν χολὴν ἐλκωθέντα, πλὴν εἴ τις ἴασιν ἐθδεῖ καλεῖν, ὅταν ἐκκύψῃ τὸ πεπορθὸς μόριον ὅλον ἐν κύκλῳ περιταμῶν ἔχει τῶν ἀπαθῶν. ὥσπερ οὖν ἐντέρον ἀβροθητίως μὲν ὑπὸ μελαίνης χολῆς ἐλκῶνται, ἀβροθητίως δὲ ὑπὸ τῆς ξανθῆς χολῆς, δῆλον ὅτι καὶ τῶν ἄλλων μορίων ἕκαστοτ, ὅσα κατακέρυπται μὲν ἐν τῷ βύθει, κυριώτερα δὲ μακροῦ τῶν ἐντέρων ἐστὶ, πρὸς τῷ καὶ τὴν θεραπείαν ἐπὶ μὲν τῶν ἐντέρων εὐκολωτέραν εἶναι, τῶν ἐνιμένων διὰ τῆς ἐδρας

et cancer: nempe quum, quae in corporis profundo sunt partes, nequaquam adamantinam constitutionem obtineant, sed et ipsae iisdem affectibus sint subjectae. In quibus igitur fieri potest ut firmiter efficientem causam agnoscamus, manifeste in his tum flava bilis tum atra conspiciuntur, quae intestinorum alias aliud erodunt (nempe id, cui potissimum inhaeserint) atque nonnunquam prorsus insanabilem dysenteriam efficiunt: quamobrem in Aphorismis scripsit Hippocrates: *Dysenteria, si ab atra bile ortum habeat, letale*. Ego autem antea dixi, omnes ex atra bile exulcerationes insanabiles esse, nisi quis curationem id appellare voluerit, si affecta particula tota circumquaque ad partem sinceram usque dissecta abscindatur. Igitur quemadmodum intestina citra ullius auxilii spem ulcerantur ab atra bile, a flava autem difficulter curationem admittunt: sic et constat unicuique aliarum partium evenire, quaecunque in profundo sunt sitae et adhuc intestinis longe nobiliores existunt. Adde quod adhuc intestinorum curatio faciliior est eo, quod medica-

Ed. Chart. III. [171.]

Ed. Bas. III. (360.)

φαρμάκων αὐτοῖς τοῖς πεπονθόσι προσπιπτότων εὐθὺς, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων μορίων οὐδὲ τούτου γενέσθαι ῥαδίως δυναμένου. οὐκ οὐν τὸ τυχόν οὐδὲ μικρόν τῆς τέχνης μέρος ἀθεωρήτον εἶσαν οἱ μηδὲν ἐπισκεψάμενοι περὶ μελαίνης χολῆς, εἰ μᾶλλον οἱ μηδὲ περὶ τῆς ξανθῆς. ὅσοι δὲ μὴ περὶ τούτων ἐπεσκέψαντο μηδὲ περὶ φλέγματος, οὐδ' ἀριθμῆσαι δυνατόν, ὅποσα παρέλιπον τῆς τέχνης ἀναγκαιότατα θεωρήματα. περὶ μὲν οὖν τῆς μελαίνης χολῆς οὐδὲν ὅλως ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψε, περὶ δὲ τῆς ξανθῆς ὀλίγα τε ἅμα καὶ οὐδὲ ταῦθ' ἅπανι ἀληθῆ. λέγει μὲν γὰρ οὕτω περὶ αὐτῆς· Ἡ δὲ χολώδης ὕγρασία ὅτι μὲν ἀναγκαία ἐστὶν ἀποκρίνεσθαι, πολλὰ τῶν ἐπιγινομένων παθῶν μάρτυρες· οἱ ἱκτεροὶ γὰρ καὶ αἱ περὶ τὸ ἥπαρ γινόμεναι φλεγμοναὶ καὶ ἄλλαι πλείω. πότερον δὲ ἐν τῇ περὶ τὴν κοιλίαν κατεργασίᾳ τῆς τροφῆς γεννᾶται ἢ τοιαύτη ἢ μεμιγμένη ἐν τοῖς προσφερομένοις ἔξωθεν παραγίνεται, οὐδὲν χρήσιμον πρὸς ἱατρικὴν ἐπισκέφθαι. ταῦτα μὲν ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψεν ἐν τῷ πρώτῳ τῶν καθόλου λόγων περὶ τῆς ξανθῆς χολῆς.

menta, quae per sedem injiciuntur, statim locis affectis occurrunt: quod sane in aliis particulis nequaquam facile fieri potest. Non igitur contemnendam aut parvam artis partem indiscussam reliquerunt, qui nihil de atra bile consideraverunt, adhuc vero magis, qui neque de flava aliquid dixerunt; qui autem neque de utrifque, neque de pituita sunt meditati, non omnino enumerare queas, quot necessaria artis praecepta omiserint. Porro Erasistratus de atra bile nihil omnino scriptum reliquit, de flava autem et pauca quidem, sed quae non omnia vera sint: sic enim de ea scripsit. *Biliosa autem humiditas quod quidem necessario excernenda sit, plures qui superveniunt affectus testantur, nempe morbus regius et inflammationes, quae circa jecur oriuntur, alique complures. Id autem considerare, utrum haec generetur in ea quae in ventriculo sit alimenti confectione, vel mixta cum his, quae assumuntur, exterius adveniat, nihil medicam artem juvare potest.* Haec quidem de flava bile tradidit Erasistratus in primo universalium sermonum

Ed. Chart. III. [171. 172.]

Ed. Baf. III. (360.)

οἱ ἀντιλέγοντες δ' αὐτῷ φασίν, ὥς, εἴπερ αὐτὸς ὁμολογεῖ, βλάβην ἐργάζεσθαι τὴν ξανθὴν χολὴν πλεονάσασαν, ἀμεινον μὲν ἢν αὐτὴν μὴδ' ὅλως γεννᾶσθαι, τοῦτο δ' εἴπερ ἀδύνατον, ἀλλ' ὥς ὀλιγίστην. καὶ μὴν οὔτε γεννᾶσθαι δυνατόν ἐστι κωλύειν ὄντιναοῦν, οὔτε, εἴπερ τοῦτό γε δυνατόν, ἀλλὰ προνοεῖσθαι γε τοῦ βραχυτάτην αὐτὴν γεννᾶσθαι χωρὶς τοῦ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως ἐπίστασθαι τοῦ πράγματος δυνατόν. ἢ μὲν οὖν οὐσία τοῦ χυμοῦ τούτου κατὰ γε τὰ σιτία καὶ τὰ ποτὰ περιέχεται. πάντως δὲ δήπου διαφορὰς οὔσης ἐν αὐτοῖς, τὰ μὲν πλέον αὐτῆς, τὰ δ' ἑλαττον ἔχει, τὰ δὲ ἴσως οὐδέν. εἰ δ' ἐν τῷ σώματι γεννᾶται, κατὰ τίνα τε μάλιστα μόρια γίνεται τοῦτο, καὶ τίνος αἰτίας ἐργαζομένης αὐτὴν, ἀναγκαῖον ἐπίστασθαι τοὺς ἰατρούς. ἔξευκται δ' ὁ λόγος οὗτος τῷ κοινῷ λόγῳ περὶ γενέσεως χυμῶν, ὑπὲρ ὧν οὐδ' ὅλως Ἐρασίστρατος ἔγραψεν. ὥσθ', ὅσον ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς, [172] μήτε τῶν ἰδεσμάτων ἡμῶς ἐπίστασθαι τίνα μὲν εὐχυμὰ ἐστί, τίνα δὲ κακόχυμα, μήτε τῶν ἐπιτηδευ-

Qui vero illi contradicunt, ajunt, quod, sicuti ipse fateatur, flavam bilem in corpore redundantem officere, satius sane esset, si nequaquam ipsa generaretur, hoc vero quum fieri non possit, saltem quam minimam gigni. Atqui nec, quominus generetur, omnino prohiberi potest, neo ullo pacto (siquidem id fieri possit) causa generationis ipsius nequaquam cognita, ut quam minimum illius signatur, quis poterit providere. Igitur substantia hujusce-modi humoris in cibis et potibus continetur: quae tamen prorsus inter se differunt, alia enim plurimum illius obtinent, alia minimum, et alia forte nihil. Si autem in corpore generatur, tum in quibus potissimum partibus, tum etiam cujus efficientis causae vi ea gignatur, in medicis necessarium est cognoscere. Verum hic sermo communi sermoni de humorum generatione conjunctus est, de quibus ne meminit quidem Erasistratus. Quare quod ad ipsum pertinet, nec licebit cognoscere, quae cibaria, nec quae vitae ludia, atque adhuc magis

Ed. Chart. III. [172.]

Ed. Bas. III. (360.)

μάτων, ἔτι δὲ μᾶλλον μὴδ' αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων. καίτοι γ' ἐνίους ὀρῶμεν, ὥπως ἂν διαιτῶνται, πολὺν ἀθροίζοντας ἤτοι τὸν πικρόχολον, ἢ τὸν μελαγχολικόν, ἢ τὸν τοῦ φλέγματος χυμόν. ὅτι γὰρ καὶ αὐτὸς αἷτιος γίνεται νοσημάτων οὐ σμικρῶν, ἐν ἑτέρῳ δέδεικται λόγῳ. ὁμολόγησε δὲ καὶ ὁ Ἐρασίστρατος αὐτὸς, ὑπὸ τοῦ χυμοῦ τοιοῦτου γίνεσθαι τινα πάθη, καίτοι παντὶ τρόπῳ φυλαττόμενος αἰτιάσθαι τοὺς μοχθηροὺς χυμούς. ἀλλὰ τοὺς γὰρ γλίσχρους καὶ παχεῖς αὐτὸς ἀπεφάνετο παραλύσεως αἰτίους γενέσθαι, γράφας οὕτως· Τὸ μὲν οὖν πάθος συμβαίνει, παρεμπιπτώσεως ὑγρῶν γινομένης εἰς τὰ τοῦ πνεύμονος ἀγγεῖα τὰ ἐν τοῖς τεύροις, δι' ὧν αἱ κατὰ προαίρεσιν κινήσεις συντελοῦνται. καὶ μετ' ὀλίγα, Ἡ δὲ παρεμπιπτοσις, φησὶ, γίνεται τῆς τροφῆς, ἀφ' ἧς τὰ τεύρα τρέφεται· αὕτη δὲ γλίσχρος καὶ ὕλημος καὶ δυσέκκριτος. ὅτι δὲ καὶ ἀποπληξίας καὶ ληθάργου καὶ ἐπιληψίας ἑτέρων τε πολλῶν ὁ τοιοῦτος χυμὸς ἀθροιζόμενος αἰτιὸς ἐστίν, οὐκ ἔτι εἶπεν.

nec quæ ipsorum hominum natura bonis vel pravis humoribus gignendis magis sint idonea: et si multos videamus, qui, quacunq[ue] victus ratione utantur, quamplurimum congerunt humoris vel biliosi, vel melancholici, vel pituitosi. Etenim quod is quoque humor non levium morborum causa evadat, alibi a nobis est demonstratum, quoniam et Erasistratus ipse confessus est, ab huiusmodi humore quosdam affectus procreari. Quamvis enim utcunq[ue] caveat pravis humoribus causam ascribere, tamen lentos et crassos ipse nervorum resolutionis causas esse pronuntiavit, ita scribens: *Itaque affectus accidit per humorum intercidentiam in spiritus vasa, quæ in nervis sunt, quibus voluntariis motus perficiuntur.* Et paulo post, *Intercidentia autem, inquit, fit alimenti, a quo nervi nutriuntur: ipsum autem lentum est et tractile, ac difficile potest excerni.* Quod vero huiusmodi humor apoplexiæ et lethargi et morbi comitialis, nec non aliorum quamplurimorum affectuum causa existat, adhuc non dixit.

Ed. Chart. III. [172.]

Ed. Bas. III. (360. 361.)

Κεφ. 5'. Ἀλλ' οὐ πρόκειται μοι τὴν τῶν ἄλλων χυμῶν δύναμιν ἐξηγήσασθαι, περὶ μελαίτης χολῆς προσδεμένῃ γράφειν, ἣν Ἱπποκράτης φησὶν ἀναγκαίαν μὲν ἔχειν τὴν γένεσιν, ὅπως δὲ μὴ γένηται πλείων, ἐδίδαξεν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐναργῶς φαινόμενων ἀρξάμενος. ἐν τε γὰρ τοῖς ζώοις, ὅσα θερμότερα καὶ ξηρότερα ταῖς κρásaσιν ἐστίν, ἐν τούτοις φαίνεται γεννᾶσθαι πλεον, ἐν τε ταῖς θερμότεραις ἡμα καὶ ξηροτέραις ὥραις τε καὶ χώραις καὶ καταστάσεσιν, ἐπιτηδεύμασί τε τοῖς μετὰ κόπων, καὶ φρογ-
τιδμῶν, καὶ (361) ἀγρυπτιῶν, ἐδεσμάτων τε τῶν παχυμερῶν καὶ ξηροτάτων. ἀλλὰ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος παντὸς μελάντερόν ἐστι τοῖς τὴν τοιαύτην πεφυκόσιν ἀθροῖ-
ζειν χολήν, ἐν τε τοῖς καυσώδεσι τοσσημασιν, ὅσα χωρὶς ὑγρότητος ἔχει τὴν γένεσιν, ἐφ' ὧν κτλ. εἰ αἰμορροῖται ποτὲ, ἢ σιᾷξει, μέλαν ῥεῖ. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα φαινόμενα τὰς αἰτίας, ἐφ' ὧν ὁ μελαγχολικὸς γεννᾶται χυμὸς, ἐνδείκνυται. περὶ δὲ τῆς καθάρσεως αὐτῶν ταυτὶ τὰ φαινόμενα τὴν ὁδὸν τῆς εὐρέσεως ὑπαγορεύει. κακοπραγῶν ἐν χρόνῳ

Cap. VI. Caeterum in praesentia aliorum humorum facultatem explicare nequaquam instituimus, nempe quum de atra bile proposuerimus pertractare: quam sane necessariam generationem habere, Hippocrates assernit. Quo pacto autem non generetur copiosior, edocuit ab ipsis evidentibus auspicatus. Nam et in animantibus, quaecunque temperamento sunt calidiore et siccior, apparet in ipsis quamplurimum gigni, nec non in calidioribus et siccioribus anni temporibus, regionibus, et constitutionibus, et vitae studiis, quae in laboribus, et curis, et vigiliis, nec non in cibariis crassis atque immodice siccis aguntur. Verum et totius corporis color nigrior est in his, qui hujuscemodi bilem congerere natura sunt apti. Adhuc et in morbis ardentibus, quicumque citra humiditatem generationem habent: in quibus si quando sanguis erumpit aut destillat, ater fluit. Haec igitur, quae evidentia sunt, causas indicant, a quibus melancholicus humor generatur. De ipsius autem purgatione haec etiam evidentia inventionis viam osten-

Ed. Chart. III. [172. 173.]

Ed. Bas. III. (361.)

πλείονι σπλήνι, εἴτε διὰ φλεγμονήν, εἴτε διὰ σκίρρον, εἴτε δι' ἀτονίαν, ἀχροΐας ἐργάζεται κατὰ πᾶν τὸ σῶμα, πρὸς τὸ μελάντερον ἐκτρεπόμενον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αἰεὶ μελάντερός ἐστι τοῦ ἥπατος, καὶ μάλιστα τῶν τῆς θερμῆς καὶ ξηρᾶς κράσεως ζώων, ὅποια τὰ καρχαρόδοντα πάντα ἐστίν, ὥσπερ γε πάλιν, ὅποσα κράσεως ψυχροτέρως καὶ ὑγροτέρως ἢ κατ' ἐκείνα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ οἱ ὕες, οὐ πάνυ μέλας ὁ σπλήν αὐτοῖς ἐστι. τοῖς δὲ βοσού, καὶ κατὰ φύσιν μὲν ἔχουσι, μελάντερος ὁ σπλήν ἐστιν, γηράσασσι δὲ πολλὰ πλάσιον δὴ κινι μελάντερος γίνεται. ἀλλὰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦ σπλάγγου τούτου, καίτοι γε ἐφομένον, φαίνεται στρυφνὸν ἔχουσά τι καὶ οὐδαμῶς ὅμοιον ἥπατι. διὰ τούτων μὲν οὖν ὑπαχθέντες οἱ ἄριστοι τῶν παλαιῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων [173] ἀπεφήναντο, καθαίρεσθαι τὸ ἥπαρ ὑπὸ τοῦ σπληνός, ἔλκοιτος εἰς ἑαυτὸν ὅσον ἰλυῶδες ἐν αἵματι. τοιοῦτο δὲ τοῦτό ἐστιν, ὥς ἔφην, ὅποιον ἐν οἴῳ μὲν ἡ τρυῖξ, ἐν ἐλαίῳ δ' ἡ ἀμόργη. τοῖς δὲ νεωτέροις αἰρέσεις προστεῖσθαι προελομένοις, ὥσπερ ἄλλα λείκεται

dunt. Lien diu male affectus, seu ex inflammatione, seu ex scirrho, seu ex imbecillitate, ad nigrum conversus colorem vitiatum in toto corpore efficit. Quin et ipse semper jecore nigrior exillit, et praesertim in animalibus temperamento calidioribus et siccioribus, qualia sunt ferratos dentes habentia; quemadmodum contra ea, quae temperamentum quam illa sortita sunt frigidius ac humidius, veluti sues, liene sunt non admodum nigro. At bobus, si etiam secundum naturam se habeant, lien nigrior est; ubi autem consenuerint, longe etiam nigrior evadit. Caeterum viscus hoc, licet elixum, quippiam acerbum gustui refert, ut jecori nequaquam simile appareat. His igitur persuasi praestantissimi veterum tum medicorum tum philosophorum a liene jecur expurgari pronunciaverunt, nempe quum attrahat, quicquid in sanguine faeculentum est: id autem tale quid existit, ut dictum est, quale est faex in vino, atque in oleo amurca. Verum juniores, qui sectas constituere affectant, sicuti et

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (361.)

πολλὰ ψευδῶς, οὕτω καὶ τὸ μηδὲν δεῖσθαι τὸν ἱατρὸν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα τῆς περὶ τοὺς χυμοὺς θεωρίας, καὶ πρό γε πάντων ἔτι, τὰ καθαιρόντα φάρμακα μάτην ὠνομάσθαι καθαιρόντα· κενωτικὰ γὰρ ἐστὶν ὁμοίως ἀπάντων τῶν ἐν τῷ σώματι χυμῶν, οὐ μόνον τῶν δοκούντων βλάπτειν. Ἱπποκράτης δὲ, ὡς ὁμολογουμένῳ τῷ καθαιρεῖν αὐτὰ χρησάμενος, ἀποδείκνυσιν ἐν ᾧ πάντι τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ περιέχεσθαι κατὰ τὸ σῶμα τὰνθρώπου τοὺς τέταρτας χυμοὺς· μὴθ' ἡλικίαν εἶναι τινα, μὴθ' ὥραν τοῦ ἔτους, μῆτε σώματος φύσιν, ἐν ᾗ μὴ πάντες εἰσὶν. ἐκ γὰρ τοῦ τὰ μὲν τῆς ξανθῆς χολῆς, ἑλκτικὰ φάρμακα τοὺς ἱκτερικοὺς ὀνινάναι, τὰ δ' ὑδραγωγὰ καλούμενα τοὺς ἀσκίτας ὑδαροὺς ἐκκενοῦν, κωλύειν δ' αὐξάνεσθαι τοὺς ἐλέφαντας τε καὶ καρκίνους τὰ τῶν μελάνων ἑλκτικά, ὅλον εἶναι τοῖς παλαιοῖς ἐφαίνετο, τὸν οἰκτεῖον ἑαυτῶν χυμὸν ἕκαστον τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων ἔλκειν. εἰ δ' ἀληθὲς ᾗν, ἅπαντας ἔλκεσθαι τοὺς ἐν τοῖς ἄγγείοις περιεχομένους

alia plurima falso tradiderunt, ita et hoc, nihil scilicet medicum ad artis opera humorum speculatione indigere; prae omnibus autem et id, nempe medicamenta purgantia frustra purgantia nominari. Etenim ajunt, ea omnes humores, qui in corpore continentur, aequae evacuare, non tantum eos, qui videntur noxam inferre. Hippocrates autem, ea purgare tanquam confessum quodpiam assumens, demonstrat universo vitae tempore in corpore humano quatuor humores contineri, neque aetatem esse aliquam, neque anni tempus, neque corporis naturam, in qua non omnes consistant. Ex hoc autem, quod medicamenta flavam bilem attrahentia eis, qui morbo regio laborant, auxiliantur, quae vero ὑδραγωγὰ, hoc est aquam educuntia, appellantur, hydropes ab utriusque similitudine ἀσκίτας nuncupatos evacuant, atque adhuc ea, quae extrahunt nigra, elephantos et cancrios prohibent augeri, hinc veteribus satis constare visum est, unumquodque purgantium medicamentorum familiarem sibi humorem attrahere. At si verum esset, omnes humores, qui in vasis continentur, alteratos qui-

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (361.)

χυμούς, ἀλλοιούμενους ὑπὸ τοῦ φαρμάκου κατὰ τὴν ἐκεί-
του δύναμιν, ὅμοιον ἂν ᾦν τὸ καθαρθῆναι διὰ τινος τῶν
τοιούτων φαρμάκων τῇ φλεβοτομηθῆναι. τί ποτ' οὖν τὸ
ὑδραγωγὸν φάρμακον ἐπὶ τῶν ὑδέρων δίδομεν, ἐνὸν τοῦ αἵ-
ματος ἐκκενωῶσαι, τέμνοντας φλέβα; διὰ τί δὲ πλεῖστον ἐπὶ
τούτων ἐκκενοῦται τὸ ὑδατῶδες, ἐλάχιστον δὲ ὁ πικρόχολος
χυμός, ἔμπαλιν δ' ἐπὶ τῶν ἰκτεριῶντων ὁ πικρόχολος χυ-
μός πλεῖστος, ἐλάχιστος δ' ὁ ὑδατῶδης; διὰ τί δὲ οἰφε-
λοῦνται μὲν ὑπὸ τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων, ὅταν συμμέ-
τρως κενωθῶσιν, οὐδεὶς δὲ τῶν ὁμοτίμως εἶναι πεπεισμένων
τὰς διὰ τῶν καθαρτικῶν κενώσεις ταῖς φλεβοτομίαις ἐτόλ-
μησεν ἀφελεῖν αὐτοῖς τοῦ αἵματος; ἀλλ' ἔνιοι μὲν καὶ διὰ
τῶν ὑδραγωγῶν φαρμάκων τὰς κενώσεις ποιοῦνται, πάντες
δὲ τοῖς οὐρετικοῖς χρῶνται. καίτοι καὶ τούτων ἔχρησιν τοὺς
φάσκοντας, ὑπὸ τῶν νεφρῶν ἀλλοιούμενον τὸ αἷμα τὴν τῶν
οὔρων γένεσιν ἐργάζεσθαι, φλεβοτομεῖν τοὺς ὑδερικούς μᾶλλον,

dem a medicamento pro illius facultate aequè evacuari,
simile utique fuerit auxilium ab aliquo horum medica-
mentorum purgari et secta vena sanguine exinaniri.
Cur igitur medicamentum aquam educens hydericis ex-
hibemus, quum liceat vena secta sanguinem evacuare?
cur autem in his plurimum aquosi humoris evacuatur,
minimum autem biliosi, contra vero in his, qui regio
morbo laborant, biliosi plurimum, minimum autem
aquosi educitur? cur, inquam, juvantur hydropes, qui
ascitae dicuntur, a medicamentis, quae aquam educunt, ubi
moderate fuerint purgati, quum tamen nemo ex his, qui
evacuaciones per medicamenta purgantia factas et eas,
quae fiunt per venae sectionem, aequas vires obtinere
autumant, his unquam mittere sanguinem ausus sit? quin
etiam multi per ea medicamenta, quae aquam subducunt,
evacuaciones obeunt, omnes autem urinam cientibus
utuntur: etsi in illis etiam opus erat, asserentes ex
sanguine, qui a renibus alteretur, urinae generationem
fieri, potius hydericis venam secare, quam medicamentis

Ed. Chart. III. [173. 174.]

Ed. Basf. III. (361.)

ἢ διὰ τῶν οὐρητικῶν φαρμάκων θεραπεύειν. ἄμεινον γὰρ ἅπασι τὸ περιττὸν ἀποχεῖν τοῦ πολλάκις, ἐν πολλαῖς ἡμέραις, κατὰ βραχὺ πράττειν αὐτό. γέγραπται δὲ οὖν μοι καὶ πρὸς ταύτην τὴν δόξαν ἰδίᾳ καθ' ἐν ὑπόμνημα, τὴν ἐπιγραφὴν ἔχον Πρὸς τὴν καινὴν δόξαν περὶ τῆς τῶν οὐρῶν διακρίσεως. εἰτ' οὐχὶ καλῶς οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἑαυτοὺς ἐπιτρέπουσι τοῖς ἀλόγῳ τριβῇ μᾶλλον ἢ λογικῇ διαστροφῇ τὴν τέχνην μεταχειριζομένοις; ὅπερ γὰρ εἰώθασι λέγειν ἔνιοι αὐτῶν, ἀληθέστατόν ἐστιν, ὡς πολλῶ βέλτιον αὐτοὶ γνώσκουσι τὰ τε τῶν ὑγαινόντων καὶ τὰ τῶν τοσούτων διαιτήματα τῶν σοφιστικῶς ληρούντων· οἷγε πρὸς τοῖς ἄλλοις εἴτε καὶ κατατρίβουσιν ἡμῶν τὸν βίον, ἀναγκασκόντων μὲν πρῶτον, ἃ γεγράφασιν οἱ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἡγεμόνες, εἰτ' ἀκούοντων, ἃ συναγορεύοντες αὐτοῖς λέγουσιν, εἰτα ἀναγκαζομένων λύειν αὐτῶν τὰ σφίσματα.

Κεφ. ζ'. [174] Ἰπποκράτης μὲν οὖν φαίνεται καλὸς τε καὶ ἀγαθὸς τις ἀνὴρ γεγονέναι, μὴ φιλοτιμίας ἢ φιλο-

urinam cientibus eos curare. Melius liquidem fuerit semel quicquid superfluum est auferre, quam idem saepius et multorum dierum intervallo ac paulatim efficere. Caeterum scriptum jam a nobis est contra hanc opinionem uno seorsim commentario, cui titulus est In vanam opinionem de urinarum secretionem. Proinde haud perperam quamplurimi homines seipsos iis committunt, qui irrationali exercitatione, magis quam illis, qui rationali quadam perversione artem tractant. Id enim, quod eorum quidam dicere consueverunt, verissimum est, longe melius ipsos tum sanorum tum aegrotantium victus rationes cognoscere iis, qui sophisticè nugantur. Qui sane praeter cetera et vitam nostram consumunt, dum ea primum legimus, quae eorum sectae principes scripserunt, deinde audimus, quaecunque afferunt illorum sectatores, ac demum illorum etiam sophismata cogimur dissolvere.

Cap. VII. Hippocrates igitur vir quidam honestus ac probus fuisse videtur, neque ambitionis aut gloriae,

Ed. Chart. III. [174.]

Ed. Bas. III. (361.)

δοξίας, ἀλλ' ἀληθείας ἐραστής. εἰ δὲ καὶ δόξης ἢ τιμῆς αὐτὸν ἐπιθυμῆσαι φαίη τις, ἀλλὰ καὶ κτήσασθαι γε αὐτὴν ἔφθονον ἦν ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ, οὐ βουλευθέντι τούτῳ φιλονεικεῖν ἐν λόγοις αἰρέσεσιν ἐνδόξοις ἑαυτοῦ πρεσβυτέραις· οὐδεμία γὰρ ἦν ἱκανῶς ἐνδοξος. οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἀπλήστως ὀρεχθέντες ἀδίκου δόξης αἰρέσεις ἰδίας συνεστήσαντα μοχθηράς, ἀντιλογίας πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πρεσβυτέρους ποιησάμενοι. καίτοι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἤθους ἐπιεικοῦς οὐκ ἀμελῶς ἔχοντες, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἐρασίστρατον ἂν τις οἰηθείη. ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἢ πρὸς Ἱπποκράτην φιλονεικία μαχόμενα γράφειν ἑαυτῷ κατηνάγκασε. πῶς γὰρ οὐκ ἂν τις μαχόμενα φαίη, προνοητικῶς τοῦ ζώου τὴν φύσιν ἅπαντα διαπλάσσαν τὰ μόρια μάτην ἐν αὐτοῖς ὅλον τὸ τοῦ σπληνὸς σπλάγχνον πεποιημέναι; πῶς δ' οὐκ ἂν τις γνῶιη, τινὰς τῶν ὁμοδοξούντων αὐτῷ κατεγνωκότας φαίνεσθαι τῶν εἰρημίων τάνδρῃ περὶ σπληνός, καὶ διὰ τοῦτο τὸ σπλάγχνον τοῦτο φάσκοντας προπαρασκευάζειν τῷ ἥπατι τὸν ἐκ τῶν σιτικῶν

sed veritatis amator. Quod si gloriam et honorem ipsum appetivisse quis dicat, certe eam consequi huic viro quam facillimum fuit, siquidem ipse in suis libris contendere cum praestantioribus sectis se vetustioribus voluisset; et si nulla prorsus fuerit admodum illustris. Verum qui post ipsum inexplebili cupiditate immeritam gloriam affectarunt, proprias sectas pravas constituerunt, postquam contradictiones adversus ipsas antiquiores adduxerunt, quamvis ex his nonnulli morum probitate atque elegantia praediti essent; inter quos Erasistratum quoque quispiam annumeraverit: sed et hunc contra Hippocratem contentio, quae cum ipsiusmet placitis pugnant, scribere coëgit. Nam quo pacto pugnantia non dixeris, animalis naturam omnes ipsius particulas providenter conformasse, frustra autem eis totum lienis viscus procreasse? Quis, inquam, non norit, quosdam etiam ex ipsius sectatoribus viri dicta de splene aperte damnassee, ac propterea pronunciassee; huiuscemodi viscus ciborum succum ad probi fan-

Ed. Chart. III. [174.]

Ed. Bas. III. (361.)

χυμὸν εἰς αἵματος χρήστον γέσσειν, εἰθ' οἷον ἄλλο τι με-
σετέρειον ποιούντας τῷ λόγῳ τὸ ἐπίπλοον, οὐ μὴν ἐν-
νοοῦντίς γε, ὡς ἔχρην τὰς φλέβας ἐξ ἀπάντων τῶν ἐντέρων
εἰς τοῦτο ἀναφέρειν τὸν τρώφιμον χυμὸν, οὐκ ἐκ μόνης τῆς
γαστρὸς; ὅτι δὲ φιλονεικῶν ὁ Ἐρασιστράτος, οὐ πεπεισμέ-
νος ἄχρηστον ἰατροῖς εἶναι τὴν περὶ τῶν χυμῶν θεωρίαν,
αὐτ' ἐν ᾧ μέρει τοῦ ζώου γεννᾶται τὸ αἷμα διήλθεν, οὐδ'
ὑπὸ τίνος αἰτίας, οὔτε κατὰ τίνα τρόπον, ἐναργὲς τεκμή-
ριόν ἐστι τὸ μηδενὸς τῶν διὰ μέλαιναν χολὴν ἢ ὅλους
τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν γινομένων παθῶν μνημονεύσαι, καί-
τοι μὴ μόνον τῶν πρὸ αὐτοῦ φιλοσόφων τε καὶ ἰατρῶν,
ἀλλὰ καὶ πάντων ἀνθρώπων ὀνομαζόντων τι πάθος μελαγ-
χολικόν, ἐπιχειρούντων τε τῇ θεραπείᾳ δι' ἑλλεβόρου τοῦ
λευκοῦ καθάρσεως. αὐδεὶς γάρ οὕτως ἀπαιδευτός ἐστι τῶν
ἐν Ἑλληνίᾳ τεθραμμένων, ὡς μήτ' ἀνεγνωσμένοι μήτ' ἀκη-
κοῖναι τὰς Προΐτου θυγατέρας μανείσας ὑπὸ Μελάμποδος
ἰαθῆναι καθαρθεῖσας οὕτως. ὥστε οὐ πρὸ διακοσίων

guinis generationem jecori praeparare, interim veluti
quoddam mesenterium omentum suo sermone efficientes,
ut qui ignorent, oportere venas ex omnibus intestinis ad
jecur nutritorium succum deferre, non ex solo ventri-
culo? Quod autem Erasistratus contentioni sane studio,
non quod omnino crederet, contemplationem de humo-
ribus medicis inutilem esse, neque in qua animalis parte
sanguis generetur expresse-rit, neque a qua causa, neque
quo pacto, ex hoc, quod mox dicam, evidens indicium
licet assumere: ipsum nempe nullius affectus, qui atra-
bile oriatur, neque omnino ab humore melancholico
prorsus meminisse, et si non modo ipso priores philo-
sophi ac medici, verum etiam omnes homines aliquem
affectum melancholicum nominare consueverunt, cujus
curationem purgatione per album veratrum aggrediun-
tur. Nemo enim inter Graecos enutritus ita est ruditer
institutus, qui non legerit vel audiverit, Proeti filias fu-
rore percitas a Melampode sic purgatas fuisse. Unde non

Ed. Chart. III. [174. 175.]

Ed. Baf. III. (361. 362.)

ἐτῶν ἢ τριακοσίων, ἀλλὰ πολὺ πλεόντων, ἐνδόξου τῆς καθάρσεως ταύτης οὔσης, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ κεχρημένων τῷ φαρμάκῳ. βέλτιον οὖν ἦν παρὰ ὁμόσε (362) χορήσαντας τὸν Ἐρασίστρατον ἐπιδείξαι σφαλερῶς φιλονεικοῦντα, μῆτε μελαγχολίαν, μῆτ' ἄλλως μηδεμίαν κακίαν ἐπὶ μελαίνῃ χολῇ γίνεσθαι, καθάπερ γε μὴδὲ καρκῖνον, μὴδὲ ἐλέφαντα, μὴδὲ τὰς θηριώδεις ἐν φρενίτισι παρακοπὰς, μὴδὲ κισσοῦς, μὴδ' αἰμορροΐδας, μὴδ' ὅτι πολλοὶ κατὰ τὰς ἀναιρέσεις αὐτῶν ἐμελαγχόλησαν. ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησεν οὐδὲν τοιοῦτο εἰπεῖν, αἰδούμενος, οἶμαι, καταγνωσθῆναι πρὸς τῶν ὁμιλούντων ἐπιμελῶς τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης, ἐν οἷς τὰς ἐπιδείξεις οἱ παλαιοὶ τῶν ἱατρῶν, οὐκ ἐν λόγοις σοφιστικοῖς, ἐποιούντο. φρασάτω τις οὖν μοι τῶν ἀπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν σπλῆνα μέλανα φαίνεσθαι τοῖς θερμοῖς καὶ ξηροῖς τῇ κράσει ζωοῖς, ὥς μὴδὲ βρωθῆναι δύνασθαι. [175] ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ὥν, εἰ καὶ μὴ παραπλήσιος ἦπαι κατὰ τὴν ἔδωδὴν, ἀλλ' οὐκ

solum usque ad ducentos vel trecentos annos, sed et multo plures purgatio haec celebris permansit, ita ut omnes homines inter id temporis eo medicamento uterentur. Melius igitur erat Erasistratum contra cominus congredientes firma contentione demonstrare, neque melancholiam, neque ullam denique insaniam ab atra bile provenire, sicuti nec cancrum, neque elephantem, neque ferinas in phreniticis amentias, neque varices, neque haemorrhoidas, neque multos in iis tollendis melancholia correptos fuisse. Verum nihil hujusmodi enunciare ausus est, veritus (ut puto) ab iis improbari, qui in artis operibus diligentius sunt versati: in quibus veteres medici, non in sophisticis rationibus, demonstrationes struxerunt. Velim igitur quispiam ipsius sectatorum mihi causam dicat, cur animalium, quae calido et sicco temperamento sunt, atrum quidem lienem est videre, ita ut nec comedendo idoneus sit; nam in suis, et si non aequè ut jecur est edendo, non tamen omnino esui

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (362.)

ἄβρωτός ἐστιν· ἐπὶ δὲ γε λεόντων καὶ λεαινῶν, καὶ παρ-
 δάλεων τε καὶ λεοπαρδῶν, ἄρκτων τε καὶ λύκων οἱ τὰς
 σάρκας αὐτῶν ἡδέως ἐσθιόντες ἀφίστανται τοῦ σπληνὸς
 ὡς ὀβρώτου. καίτοι γ', εἰ πρῶτος ἀπολαύει τῶν ἐσθιομέ-
 νων τε καὶ πινομένων, ἐχρῆν αὐτὸν μάλιστα μὲν, εἰ οἷόν
 τε, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἥπατος ἐπιτηδειότερον εἰς ἐδαδὴν ὑπάρ-
 χειν, εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ μὴ χεῖρω γε πάντως. εἰρηκότος οὖν
 αὐτοῦ τοῦ Ἐρασιστράτου, τοὺς περὶ τῶν τοιούτων λογισμοὺς
 ἀλλήλοις δεῖν ὁμολογεῖν πάντως, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπομένουσί
 τινες ἀποδέχεσθαι λόγους ὑπὸ τῶν φαινομένων ἐλεγχόμενους,
 οὓς οὐδὲ οἱ πατέρες αὐτῶν αὐτοὶ διαπαντός ἐδυνήθησαν
 φυλάξαι. σιωπῶν γοῦν Ἐρασιστράτος περὶ τῆς οὐσίας τοῦ
 τρέφοντος χυμοῦ τὰ νεῦρα γράφειν αὐτὴν ἠναγκάσθη διὰ
 τὸ χρησίμῳ εἰς τὴν τῶν παραλελυμένων ἱάσιν, γλίσχρον
 εἶναι λέγων καὶ ὄλκιμον καὶ δυσέκκριτον τὴν τροφήν,
 ὅφ' ἧς τὰ νεῦρα τρέφεται. καὶ μὴν τοῦτο γε οὐκ
 ἄλλοθεν ποθεῖν ἢ ἐκ τῶν φαινομένων περὶ τὰ νεῦρα
 συνελογίσαστο. καὶ γὰρ ἐψόμενα καὶ σηπόμενα τὴν

ineptus est. At in leonibus et leaenis, et pantheris,
 et leopardis, et urfis, et lupis, qui eorum carnibus
 vesci delectantur, a liene abstinent, tanquam minus esui
 apto: quum utique oporteret, si quidem is primus come-
 flis et bibitis fruitur, maxime ipso jecore, si fieri posset,
 edendo aptiorem esse, sin minus, non omnino deterio-
 rem porro. Quum dixerit Erasistratus, de hujusmodi re-
 bus ratiocinationes ut sibi invicem prorsus consentiant
 opus esse, haud quidem satis percipio, cur rationes, quæ
 ab evidentibus facile redarguantur, quas neque ipsi earum
 auctores omnino tueri valuerunt, quidam admittere non
 vereantur. Erasistratus igitur ubi silentio praeteriisset
 humoris substantiam, quo nervi nutriuntur, deinceps ob
 usum ad resolutionis nervorum curationem eam demum
 coactus descripsit, lentum inquiens atque ὄλκιμον, id est
 tractile, atque excretu difficile alimentum esse, quo nervi
 aluntur. Id autem non aliunde quam ex his, quæ circa
 nervos apparent, ratiocinatus est. Etenim si elixentur

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Basf. III. (362.)

διάλυσιν εἰς τὸν τοιοῦτον ἔχει χυμὸν, ἐν τε τῷ κατὰ φύ-
σιν ἔχειν αἷμα τελείως εἰσίν. ἀλλ' εἰ μὴ συγχωρηθεῖη
τῶν μορίων ἕκαστον οἰκείῳ τῆς ἰδίας οὐσίας τρέφεσθαι
χυμῷ, τὸ πιστὸν οἰχῆσεται τοῦ λόγου. καὶ μὴν εἴπερ οἰκείος
ἕκαστον τῶν μορίων τρέφει χυμὸς, οὐκ ἐνδέχεται τὸν τῶν
καρχαροδόντων ζώων σπλήνα γλυκεῖαν ἔχειν τὴν τροφήν.
εἴπερ οὖν ἐπὶ τούτων μάλιστα φαίνεται σαφὴς ἡ ἰδέα τοῦ
σπληνός, ὡς ἂν τὴν στρυφνὴν καὶ ὀξεῖαν ἐναργῶς ἔχοντος
ποιότητα, πρόδηλον ὅτι καὶ ὁ τρέφων αὐτὴν χυμὸς τοιοῦ-
τός ἐστιν. οὐκ οὖν ἂν ἡμέλησεν ὁ δημιουργὸς τῶν τοιοῦτων
ζώων ἐκκαθαίρειν τοῦ αἵματος ὅσον ἱλύς τις αὐτοῦ καὶ
τρυῖς ἐστε, καθάπερ οὐδὲ τὸ πικρόχολον καὶ ὀδύῳδες πε-
ριττωμα. εἴπερ οὖν φαίνονται κατὰ τὸ σῶμα πάντες οἱ χυ-
μοὶ περιεχόμενοι, τοῦτο γὰρ Ἱπποκράτης ἀπέδειξεν, ἐκ τοῦ
πάντας ἐκκρίνεσθαι τοῖς υἱαίνουσιν, ἐλκομένους ὑπὸ τῶν
οἰκείων ἑκάστου φαρμάκων, οὐκ ἂν ἡμέλησεν ἡ διαπλάτ-
τουσα τὰ ζῶα τέχνη ποιῆσαι τι τοῦ μελαγχολικοῦ περιτ-

aut putrescant, in huiusmodi humorem resolvuntur, atque
quum in naturali habitu sunt, prorsus exarignes existunt.
Caeterum nisi concedatur, unamquamque particulam pe-
culiari humore propriae substantiae nutriri, unde proba-
bilis fiat illius ratio, non habebit. Atqui si quidem unam-
quamque particulam nutrit proprius humor, non con-
veniet, ut animantium, quae ferratos dentes habent, lien
dulce obtineat alimentum. Nam quum in his potissimum
lien's forma acerbam atque acidam qualitatem referens
evidenter appareat, liquido etiam patet, humorem ipsum
nutrientem ejusmodi esse. Igitur huiusmodi animalium
opifex non despexit ex sanguine quicquid veluti limus
ac faex subidet in sanguine, ab ipso expurgare, quem-
admodum neque biliosum atque ferofum recrementum.
Proinde, si in corpore omnes humores videntur contineri,
(id enim Hippocrates ex eo ostendit, quod omnes in sa-
nis excernantur propriis unicuique medicamentis at-
tracti,) ars, quae animalia format, aliquod instrumentum
efficere, quod melancholicas superfluitates attrahat, non

Ed. Chart. III. [175.]

Ed. Bas. III. (362.)

τώματος ἐλκτικὸν ὄργανον. οὐ μὴν οὐδ' ἄλλο τι δυνατόν ἐπινοῆσαι τοιαύτης ὑγρότητος οἰκείους μόριον ὑπερβάνα τὸν σπλῆνα. ἂρ' οὖν ἐτι ζητήσεις, διὰ τίς ἀγγείου τὸ παχὺ τοῦ αἵματος φέρεται πρὸς αὐτὸν, ἀπιστήσεις δὲ, διὰ μιᾶς φλεβὸς οὐ σπλῆνα μόνον ἔλκειν, ἀλλὰ καὶ τὴν γαστέρα τὸν οἰκεῖον χυμὸν ἐν ταῖς μακροτέραις ἀσιτίαις; εἰ μεμνημένος ὢν ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς περὶ φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασιν εἶς, οὔτε τούτων ζητήσεις οὐδέν, οὔτε πῶς διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν ἐκ κοιλίας εἰς ὅλον τὸ ζῶον ἡ τροφή φέρεται, καταφέρεται δὲ πάλιν ἐπ' αὐτὴν διὰ τῶν αὐτῶν. ἐν τε γὰρ ταῖς ὑπὸ τῶν φαρμάκων καθάρσεσι, κήπειδαν ἢ φύσις ἐκκαθαρῇ τὸ κατὰ τὰς ἐν ταῖς νόσοις κρίσεις, ὥσπερ γε καὶ τῶν ὑγαινόντων πολλάκις, αὐτὸ τε τὸ χρηστότατον αἷμα φέρεται πρὸς τὴν γαστέρα, θρέψον αὐτὴν ἐν ταῖς μακροτέραις ἀσιτίαις, ἐκκρίνεται τε διὰ τῶν αὐτῶν φλεβῶν ἐξ ὅλου τοῦ σώματος ἀθρόως ἐνίοτε πολλὰ τῶν περιττωμάτων. ἀποδίδεικται δὲ περὶ τούτων ἀπάντων ἐν τοῖς τῶν

utique despexerit. Nec vero aliam erit particulam excogitare, quae huic humiditati excipiendae propria sit, ipso splene praetermissio. Num] igitur adhuc quaeres, per quodnam vas haec sanguinis crassitudo ad ipsum deferatur, neque credes, per eandem venam non solum lienem attrahere, verum etiam ventriculum familiarem sibi humorem in longioribus inediis? Nam si adhuc eorum memor sis, quae in commentariis de facultatibus naturalibus demonstravimus, nec horum quicquam inquires, neque quo pacto per easdem venas ex ventriculo per totum animal nutrimentum deferatur. Atqui rursus defertur per easdem venas ad ventriculum: tum in purgationibus, quas perficiunt assumpta medicamenta, tum in iis, quas natura in morborum crisi bus molitur, sicuti in bene valentibus nonnunquam optimus etiam sanguis ad ventriculum com meat, ipsum nimirum nutriturus, quod in longioribus inediis contingit. Quin etiam quandoque ex toto corpore per easdem venas quam plurima excrementa confertim excernuntur. Haec autem omnia in commen-

Ed. Chart. III. [175. 176.]

Ed. Bas. III. (362.)

φυσικῶν δυνάμεων ὑπομνήμασι. καὶ χρὴ τὸν ἀντιλέγοντα μὴ πρὸς τὰ συμπεράσματα τῶν ἀποδείξεων ἐρωτῆν λόγους, οὓς ἐν ἐκείνοις τοῖς γράμμασιν ἐξηλέγξαμεν, ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας ἀποδείξεις ἀποδεικνύναι ψευδεῖς, [176] ἢ, εἰ μὴδὲν τούτων πράξεις, σιωπᾶν αἰδούμενον, ὥσπερ Ἑρασι-στρατος ἐποίησεν.

Κεφ. η'. Οὐδὲν μὲν οὐδαμόθι περὶ τῆς τῶν χυμῶν γενέσεως καὶ δυνάμεως εἰπὼν, ἐνθα δὲ ἐπεχείρησε θερα-πείαν γράψαι παραλύσεως, ἀναγκασθεὶς ἐμνημόνευσε τοῦ τρέφοντος τὰ νεύρα χυμοῦ, καθάπερ γε καὶ τῷ δευτέρῳ περὶ πυρετῶν ἐμαρτύρησε τοῖς παλαιοῖς, οὐ κένωσιν ἀπλῶς ὀνομάσας τὴν διὰ τῶν καταμηρίων ἔκκρισιν, ἀλλὰ κάθαρ-σιν, ὥσπερ γε καὶ τὴν διὰ τῶν καθαιρόντων γινομένην φαρμάκων. οὕτω γάρ τοι καὶ τὴν λοχείαν κάθαρσιν ὠνό-μασαν οἱ παλαιοὶ τῶν λατρῶν, οὐχ ἀπλῶς κένωσιν. ἐν γὰρ τῇ κυήσῃ τὸ χρηστότατον ἐλκούσης αἷμα τῆς διαπλαττού-σης καὶ αὐξανούσης τὸ κύημα φύσεως, ὑπολείπεται τὸ

tariis de facultibus naturalibus a nobis sunt demonstrata. Oportet autem eum, qui contradicit, non ad conclusio-nes demonstrationum eas rationes adducere, quas in illis tractationibus redarguimus, sed nostras demonstrationes falsas esse demonstrare, vel, si horum nihil praestiterint, verecunde tacere, quemadmodum fecit Erasistratus.

Cap. VIII. Caeterum quum nihil de humorum gene-ratione ac facultate tradidisset, ubi nervorum dissolu-tionis curationem scribere est aggressus, coactus est de humore nervos nutriende meminisse, quemadmodum et in secundo de febribus coactus est veteribus assipulari, menstruam excretionem non absolute evacuationem no-minans, sed purgationem, sicuti et eam, quae per purgan-tia medicamenta perficitur. Sic enim veteres medici λο-χείαν, hoc est fluorem, qui in partu accidit, purgationem nuncuparunt, non absolute evacuationem. Nam quum natura, quae foetum format et auget, praegnationis tem-pore optimum sanguinem attrahat, relinquitur in venis

Ed. Chart. III. [176.]

Ed. Basf. III. (362.)

μοχθηρότατον ἐν ταῖς φλεβίῃ, ὃ μετὰ τὴν ἀποκρίσιν ἀποκρίνεται, καθάπερ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ τὸ περιττόν τε καὶ ἄχρηστον, οὐ κατὰ τὸ ποσὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ποιόν· ὅπερ ὡς τὸ πολὺ μελάντερόν ἐστι τοῦ κατὰ φύσιν ἔχοντος αἵματος. οὕτω γοῦν ὁ Ἐρασίστρατος ἔγραψεν ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ πυρετῶν κατὰ τήνδε τὴν λέξιν· Καλῶς οὖν ἔχει τὸν βουλόμενον ὀρθῶς ἰατροῦν ἐν τοῖς κατ' ἰατρικὴν γυμνάζεσθαι, καὶ μηδὲν τῶν γινομένων συμπτωμάτων περὶ τὸ πάθος ἀζητήτων ἀφεῖναι, ἀλλ' ἐπισκοπεῖσθαι τε καὶ πρᾶγματεῦσθαι, κατὰ τίνα διάθεσιν ἕκαστον αὐτῶν γίνεται. συμβέβηκε γάρ ποτε, γυναικὸς ἐν πυρετοῖς ὄντος καὶ δοκοῦντος ἐλαφρῶς τε καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελάνων οὖρων ἐκκρίσιν γίνεσθαι, οἷα τὰ φαυλότατα ἐν τοῖς σημείοις ἀναγράφεται. ζητομένης τε τῆς ἐκκρίσεως, κατὰ τίνα διάθεσιν γιγνέσθαι, ἐφαίνοντο τοῖς τῇ ἀνθρώπῳ καθήκειν αἱ ἡμέραι τῆς καθάρσεως, οὐ γινομένης δὲ ταύτης τῆς ἐκκρίσεως, ἐπὶ τὴν κύστιν ὀσμὴν λαβεῖν τὰ συνειλημ-

vitiolissimus, qui nempe post partum excernitur, quemadmodum singulo quoque mense, qui non solum quantitate, verum etiam qualitate superfluous est atque inutilis. Atque hic plerumque eo sanguine, qui secundum naturam se habet, longe nigrior existit. Itaque Erasistratus in secundo de febribus hunc in modum scripsit. *Decet igitur eum, qui recte voluerit morbos curare, in medicae artis operibus esse versatum, neque symptoma ullum, quod morbo superveniat, inscrutatum praetermittere, verum diligentius inspicere atque curiosius perquirere, ob quam dispositionem accidat eorum unumquodque.* Contigit enim quandoque, quum mulier febricitaret ac videretur leviter et citra periculum habere, nigrarum urinarum excretionem fieri, quales in ipsis signis perniciosissimae describuntur. Ubi autem inquireretur, ob quam dispositionem excretio facta esset, nunc mulieri purgationis tempus adesse deprehensum est, et quum huiusmodi excretio detineretur, ad vesicam, quae

Ed. Chart. III. [176.]

Ed. Bas. III. (362. 363.)

μένα. καὶ διὰ τὴν τοῦτου ἔκκρισιν κουφισμὸν μᾶλλον ἂν
 τις ὑπέλαβε τῇ ἀνθρώπῳ ἢ δυσκολίαν γίνεσθαι· ὃ δὴ καὶ
 ἐπὶ τοῦ φαινομένου συνέβαινεν. οὐκοῦν, ὅτι τὰ μέλανα
 πολλάκις οὐρεῖται, τῆς ἐμμήνου καθάρσεως μὴ γενομένης,
 ὅτι τε κουφίζεσθαι μᾶλλον ὑπ' αὐτῶν ἢ παροξύνεσθαι συμ-
 βαίνει τὰς οὕτω νοσοῦσας γυναῖκας, ὅτι τε καθαρσίς ἐστιν ἢ
 διὰ τῆς μήτρας κένωσις, ἐδήλωσεν ὁ Ἐρασιστράτος, εἰς
 διάγνωσιν τε τῆς παρούσης διαθέσεως, εἰς πρόγνωσιν τε
 τῶν ἐσομένων χρήσιμον εἶναι τὸν λόγον, ὃν διῆλθεν, ὁρ-
 θῶς διηγούμενος. ἐπὶ πάντων οὖν τῶν εἰρημένων μαρτυ-
 ρεῖται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι γεν-
 νᾶσθαι, καθάπερ γε καὶ τὸν πικρόχολον καὶ τὸ φλέγμα.
 δίδεικται δὲ ἡμῖν ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς ἐκ τῶν φλεγμα-
 τικῶν ἔδεσμάτων κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ γαστρὶ (363) πέψιν
 γινόμενος, ὥσπερ ὁ πικρόχολός τε καὶ ὁ μελαγχολικός ἐν
 ἥπατι, μεταβάλλων τε καὶ κατὰ τὴν ἐν τούτῳ πέψιν ὁ
 φλεγματικός εἰς αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν αὐτοῦ γεγονός

*congesta erant, prorupisse, atque ob eam excretionem mu-
 lieri magis levitatem quam difficultatem accidisse quae
 jure existimasset. Quod sane et ex iis, quae apparebant,
 contigisse visum est. Quod igitur nigra saepius mingan-
 tur, menstrua purgatione detenta, quodque magis ex his
 excretionibus levantur, quam exacerbentur, quae ita ae-
 grotant mulieres, atque adhuc quod purgatio sit, quae
 per uterum fit evacuatio, demonstravit Erasistratus tum ad
 praesentis affectus cognitionem, tum etiam ad futurorum
 praenotionem, utilem esse, quem habuit sermonem recte
 quidem exponens. Itaque in omnibus quae tradidit fatetur,
 in hominis corpore humorem melancholicum gigni, sicuti et
 biliosum et pituitam. Ostensum autem est a nobis, pi-
 tuitosum humorem ex pituitosis cibariis in prima con-
 coctione, quae in ventriculo fit, generationem habere,
 veluti biliosum et melancholicum in jecore, in cujus
 quidem concoctione pituitosus etiam humor in sangui-
 nem mutatur. Quam ob causam nullum ipsi proprium*

Ed. Chart. III. [176. 177.] Ed. Bas. III. (363.)
 ἴδιον ὄργανον εἰς κάθαρσιν τοῦ αἵματος, ὥσπερ αἱ τε κύ-
 σταις ἀμφοτέραι καὶ ὁ σπλήν, αἱ μὲν τοῦ τε πικροχόλου
 χυμοῦ καὶ τῶν ὀξέων περιττωμάτων, ὁ δὲ σπλήν τοῦ
 μελαγχολικοῦ χυμοῦ. τὸ μὲν γὰρ ἐν τῇ γαστρὶ γεννώμενον, ὃ
 συναναφέρεται τοῖς εἰς ἥπαρ ἀναδιδομένοις, ἐκ τῶν ἐσθιο-
 μένων τε καὶ πιτομένων χυμοῖς, ἅμα τοῦτοις πεπτόμενον
 [177] αἷμα γίνεται· τὸ δ' ὑπολειπόμενον ἐν τοῖς κατὰ τὴν
 γαστέρα χωρίοις ὑπὸ τῆς καταρρέουσας ἐξ ἥπατος εἰς αὐτὰ
 χολῆς ἀπορρυσπτόμενον ἐκκρίνεται διὰ τῆς κάτω γαστροῦ.
 Ἐρασίστρατος δ', ὅτι μὲν ἐγίνωσκε ταῦτα, δηλὸς ἐστίν ἐξ
 ὧν ἐν τοῖς τῆς θεραπευτικῆς λογισμοῖς ἠναγκάσθη διὰ
 τὴν χρεῖαν αὐτῆς μνημονεῦσαι· σιωπῶν δ' ἐν τοῖς πλείστοις,
 κατάφωρος γίνεται συσκιάζειν τε καὶ κρύπτειν ἐκὼν προαι-
 ρούμενος, ὅσα περὶ τῶν χυμῶν ὀρθῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς
 ἰατροῖς, πρὸ αὐτοῦ γὰρ ἵνα τὰ τ' ἄλλα παραλιπόντες, οὐ
 κατὰ τὴν ἄρτι παραγεγραμμένην λέξιν ἐν πάρεργον πῶς
 ἐμνημόνευσεν, ἐξῆς ἐπιμνησθῶμεν, οὐκ ἂν ἔχοι τις εὐλογον

instrumentum mollita est natura ad sanguinis expurgationem, quemadmodum est utraque vesica et lien: siquidem hae sanguinem a bilioso humore et seroso expurgant, lien vero ab humore melancholico. At pituitosus humor, qui in ventriculo gignitur, quum una cum humoribus, qui ex comestis et bibitis consistunt, in jecur deferatur, cum illis simul atque concoquitur, in sanguinem vertitur, id vero, quod in ventriculi spatiis relinquitur, a bile deterfum, quae a jecinore ad ipsa defluit, per inferiorem ventrem excernitur. Porro, quod Erasistratus haec novit, inde licet perspicere, quod in ratiocinationibus curativae artis ad illius usum coactus fuerit horum meminisse. Ex eo autem, quod plurimis in locis haec si-
 leat, obumbrare atque occultare voluisse, quaecunque de humoribus ante ipsum recte ab antiquis medicis tradita sunt, manifesteprehenditur. Vt enim, caeteris omis-
 sis, ea tantum recenscamus, quorum in paulo ante commemoratis verbis obiter meminit, nemo utique poterit illius reticentiae rationabilem causam adducere, quum ipse ad

Ed. Chart. III. [177.]

Ed. Basf. III. (363.)

αίτιαν εἶπειν τῆς σιωπῆς, γράφοντος αὐτοῦ. Συνέβαινε γὰρ ποτὲ, γυναιίου ἐν πυρετῇ ὄντος καὶ ὁσκούντος ἐλαφρῶς τε καὶ ἀκινδύνως ἔχειν, μελάνων οὖρων ἐκκρίσιν γίνεσθαι, ὅλα τὰ φανλότεστα ἐν τοῖς σημείοις ἀναγράφεται. οὐκοῦν, ὅτι μὲν τοῖς ἐμπροσθεν ἰατροῖς ἐν τοῖς φανλότεστοις σημείοις ἐγγράπτο μελαν οὖρον, ἐπίστασθαι φησιν, ὡς ἀνεγκρακῶς δηλονότι τὰ περὶ οὖρων αὐτοῖς γεγραμμένα, μεγίστην ἔχοντα δύναμιν τῶν ἐπὶ τοῖς ὀξείαι πυρετοῖς νοσοῦντων. ἔχον γοῦν αὐτὸν ἐν τῇ περὶ πυρετῶν πραγματείᾳ, καὶ μάλιστα γε κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ δεύτερον, ἐν ᾧ ταυτ' ἔγραψεν, ἐπιπλέον ἐξεργάσθαι τὸν περὶ αὐτῶν λόγον. Ἱπποκράτης μὲν οὕτω κατὰ τὸ προγνωστικὸν ἔγραψεν. Οὖρον δὲ ἀριστόν ἐστιν, ὁκότιαν ἢ λευκὴ τε ἢ ὑπόστασις καὶ λεῖη καὶ ὁμαλὴ παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἔστ' ἂν κριθῇ ἢ νοῦσος. σημαίνει τε γὰρ ἀσφάλειαν, καὶ τὸ νόσημα ὀλιγοχρόνιον ἔσεσθαι. εἰ δὲ παραλίποι, καὶ ποτὲ μὲν καθαρόν οὐρῆι, ποτὲ δὲ ὑφίσταται τε λευκὸν καὶ λεῖον, χρονιωτέρα γίνεται ἢ νοῦσος καὶ ἥσσον ἀσφαλῆς. εἰ δ' εἴη τό τε οὖρον ὑπερῶδρον

verbum scribat: *Contigit enim quandoque, quum mulier febricitaret, ac videretur leviter ac citra periculum habere, nigrarum urinarum excretionem fieri, quales in ipsis signis perniciosissimae describuntur. Igitur, quod a veteribus medicis nigra urina inter signa perniciose descripta est, se scire ait, ut qui videlicet legerit, quae ab ipsis de urinis scripta sunt: quippe quae in his, qui acutis febribus aegrotant, maximam vim obtinent. Quamobrem opus erat ipsum in libris de febribus, et praesertim in hoc secundo, ubi haec scripsit, exactius de ipsa urinis pertractasse. Hippocrates enim ita in Prognostico scripsit: Urina autem optima est, quum alba est subfidentia, nec non laevis et aequalis per omne tempus, quousque morbus fuerit iudicatus: significat enim, periculum abesse et morbum brevem fore. Quod si intermittat, et quandoque purum mingat, quandoque vero album et laeve subsidat, diuturnior morbus evadit et minus periculo vacat. Si autem urina fuerit subrubra, et*

Ed. Chart. III. [177.]

Ed. Bas. III. (363.)

καὶ ἡ ὑπόστασις ὑπερυθρός τε καὶ λεῖη, πολυχρονιώτερον μὲν τοῦτο τοῦ προτέρου γίνεται, σωτήριον δὲ κάρτα. κριμνώδεις δὲ ἐν τοῖσιν οὖροισιν ὑποστάσιες πονηραί. τουτέων δ' ἔτι κακίους αἱ πεταλώδεις. λευκαὶ δὲ καὶ λεπταὶ κάρτα φλαῦραι. τουτέων δ' ἔτι κακίους αἱ πιτυρώδεις. νεφέλαι δ' ἐμφερόμεναι τοῖσιν οὖροις, λευκαὶ μὲν ἀγαθαί, μέλαινα δὲ φλαῦραι. ἔστ' ἂν δὲ πυρρόν τε ἢ τὸ οὖρον καὶ λεπτόν, ἀπεπτον σημαίνει τὸ νόσθημα. καὶ εἰ πολὺν χρόνον αἴη τοιοῦτο ἔσθαι, κίνδυνος, μὴ οὐ δυνήσεται ὁ ἄνθρωπος διακίσειν, ἔστ' ἂν πεπανθῇ ἢ νοῦσος. θανατωδέστατα δὲ τῶν οὖρων ἔστι τὰ θ' ὑδατώδεια, καὶ δυσώδεια, καὶ μέλαινα, καὶ παχέα. ἔστι δὲ τῇσι γυναιξὶ καὶ τοῖσιν ἀνδράσι τὰ μέλαινα τῶν οὖρων κάκιστα, τοῖσι δὲ παιδίοισι τὰ ὑδατώδεια. ὁκόσοι δ' ἂν οὖρα λεπτὰ καὶ ὠμὰ οὐρέωσι πολὺν χρόνον, ἢ τὰ ἄλλα εἰς περισσομένοις. σημεῖα ἢ τουτέοισιν, ἀπόστασιν δεῖ προσδέχεσθαι εἰς τὰ κάτω τῶν φρενῶν χωρία. καὶ τὰς λιπαρότητας δὲ τῶν ἄνω ἐφισταμέ-

subsidentia item subrubra et laevis, diuturnior hic sane priore fiet, sed admodum salutaris. At subsidentiae in urinis, quae crassioris farinae hordei speciem referunt, pravae sunt: his vero deteriores, in quibus veluti laminae quaedam apparent: tenues autem et albae valde vitiosae existunt: atque his adhuc deteriores, quae furfures imitantur. Nebulae, quas in urinis feruntur, albae bonae, nigrae autem malae. Quousque autem urinae fuerint rufae ac tenues, crudum esse morbum significant: et si diutius tales extiterint, periculum imminet; ne durare aeger non possit, quousque morbus concoquatur. Perniciosissimae vero omnium urinae sunt aquosae et graviter olentes, et nigrae, et crassae. In mulieribus autem et viris nigrae urinae sunt teterrimae, in pueris vero aquosae. Porro qui tenuem diutius et crudam urinam mingunt, si caetera, ut in his, qui servandi sunt, adsint indicia, in iis abscessum infra septum transversum expectare oportet. Pinguedines desuper

Ed. Chart. III. [177. 178.]

Ed. Bas. III. (363.)

των ἀραχνοειδίας μέμψεσθαι, συντήξιος γὰρ σημεῖον. σκοπέειν δὲ χρὴ τῶν οὖρων ἐν οἷσιν αἱ νεφελαι, ἣν τε κάτω ἔωσιν, ἣν τε ἄνω, καὶ τὰ χρώματα ὁκοῖα ἔχουσι. καὶ τὰς μὲν κάτω φερομένας σὺν τοῖσι χρώμασιν οἷσιν εἰρέαται, ἀγαθὰς εἶναι καὶ ἐπαινεῖν, τὰς δ' ἄνω σὺν τοῖσι χρώμασι οἷσιν εἰρέαται, ποτηρὰς εἶναι καὶ μέμψεσθαι. μὴ ἐξαπατάτω δέ σε, ἣν τε αὐτὴ ἢ κύστις τόσημα ἔχουσα τῶν οὖρων τι ἀποδιδῶι τούτων· οὐ γὰρ τοῦ ὅλου σημεῖον, ἀλλ' αὐτῆς καθ' ἑωυτὴν. ταῦτα γράψαντος Ἱπποκράτους, καὶ μετ' αὐτὸν Διοκλέους τε καὶ Πραξαγόρου παραπλήσια τούτοις, εὐλογον ἦν, εἴτ' ἀληθεύουσιν, εἴτε ψεύδονται, τὸν Ἐρασίστρατον εἰρηκέναι, τὸν λογισμὸν προσθέντα τῆς ἰδίας ἀποφάσεως, [178] ὥσπερ γε καὶ περὶ τῶν ἐμυμένων τε καὶ διαχωρουμένων, ἐν οἷς ἴστι καὶ τὰ μελανα καλούμενα, καὶ πρὸς αὐτοῖς ἡ ἀκριβὴς μέλαινα χολή. καὶ γὰρ καὶ διορίσασθαι τι συγκεχυμένον ἐν τῇ τῆς φωνῆς κοινωνίᾳ τῶν

natantes, quae araneae speciem referunt, damnandae sunt: nam indicant colliquationem. Considerandae autem sunt in urinis nebulae, an deorsum ferantur, an sursum, atque adhuc, quem colorem obtineant. Illae enim, quae deorsum feruntur cum colore, quem paulo ante commemoravimus, bonae sunt atque commendandae: illae vero, quae sursum cum colore, qualis jam dictus est, attolluntur, contra sunt vitiosae atque damnandae. Verum ne te decipiat, si ipsa vesica aliquam his similem reddat urinam: non enim tunc totius corporis erit indicium, sed soliusmetipsum nota censenda est. Itaque, quum haec scripserit Hippocrates, et post ipsum Diocles et Praxagoras similia tradiderint, rationi utique consentaneum erat, ut Erasistratus, addita suae opinionis ratione, demonstraret, verane an falsa illi pronunciarint: quemadmodum fecit de his, quae vomuntur et dejiciuntur: inter quae illa etiam quae dicuntur nigra continentur, et praeterea quae exquisita atra est bilis. Verum in his distinguere quippiam necessum erat, quod in vocis communione inter melancholicos humores consu-

Ed. Chart. III. [178.]

Ed. Bas. III. (363.)

μελαγχολικῶν χυμῶν ἦν ἀναγκαῖον, ὅπερ ἐγὼ διειλόμην
ἐμπροσθεν. Ἐρασιστράτος μὲν οὖν ὅλην τὴν περὶ τοὺς χυ-
μοὺς τέχνην παρέλειπεν. ἐγὼ δὲ οὐ περὶ πάντων ἐνταῦθα
προεϊλόμην εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ τῆς μελαίνης χολῆς μόνης.
ὅσα μὲν τῇ κοινῇ τοῦ λόγου καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἔγραψα,
δι' ἑτέρον ἐξείργασμαι.

Κεφ. Θ'. Περὶ δὲ μελαίνης χολῆς τὰ διὰ μακρᾶς
πέρας βεβαίως ἐγνωσμένα μοι προσθήσω νῦν, χρήσιμα
ἐσόμενα ἐκείνοις, ὅσοι τῆς ἱατρικῆς τέχνης οὐ τοὺς σοφι-
στικούς λόγους, ἀλλὰ τὰ ἔργα σπουδαζουσι. πάντα γὰρ
ὅσα διὰ μελαγχολικὸν χυμὸν γίνεται πάθη, καὶ ἀρχὰς εὐ-
θιῶς γενναίως καθαιρῶν τοῖς τὸν τοιοῦτον χυμὸν ἐκκενοῦσιν
αὐξηθῆναι κωλύσεις μέχρι καὶ τῶν καρκίνων. ἄξιον δὲ θαυ-
μᾶσαι τῶν ἥτοι γ' ἀκόντων ἢ ἐκόντων σοφίσματα γραψάν-
των εἰς ἀναίρεσιν τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. φασὶ γάρ, ἐπὶ
τῶν παρὰ φύσιν ἐχόντων μόνον αὐτὸν γεννᾶσθαι, μηδεὶς
τῶν ἀκριβῶς εἰχόμεν ἔχοντος ἐν τῷ σώματι μελαινὰν χολήν.

sum existit, quod et nos paulo ante exposuimus. Igitur
Erasistratus omnem de humoribus artem praeteriit. Ego
vero de omnibus hic pertractare nequaquam institui,
sed de sola atra bile. Quae autem ex sermonis com-
munitate de aliis etiam pertractavimus, in aliis libris a
nobis copiosius tradita sunt.

Cap. IX. Caeterum quae de atra bile longa ex-
perientia mihi firmiter cognita sunt, nunc adjiciam: quae
sane illis usui futura sunt, qui medicae artis non so-
phisticas rationes, sed opera ipsa sectantur. Omnes enim
qui ab humore melancholico proveniunt affectus, statim
inter initia medicamentis eum humorem evacuantibus
valide purgans, ita sane quo minus augeantur prohi-
bebis usque etiam ad cancros. Atqui eos non imme-
rito quis admirabitur qui seu inviti, seu sponte sophis-
mata scripserunt ad melancholici humoris sublationem.
Ajunt enim, in his tantum, qui praeter naturam sunt af-
fecti, eum humorem generari, quum nemo, qui bonis
exacte succis praeditus sit, bilem atram in corpore con-

Ed. Chart. III. [178.]

Ed. Baf. III. (363.)

εἰ γοῦν, φασίν, ἀθλητῇ τινα ἄριστα διακειμένῳ δοῖη τις
 φαρμάκου τοῦ νομιζομένου μέλαιναν χολὴν ἐκκενοῦν, ὅψεται
 κενομένην αὐτήν, ὥσπερ, εἰ καὶ τῶν τῇν ξανθὴν χολὴν ἐκ-
 καθαίρειν πεπιστευμένων προσενέγκῃ τις, ἐκείνην ὅψεται
 κενομένην. ὃ καὶ δῆλον εἶναι φασιν, ὡς, ἀλλοιουμένου τοῦ
 αἵματος ὑπὸ τῆς τοῦ φαρμάκου δυνάμεως, εἰς τὰς χολὰς
 γίνεται μεταβολή· καθάπερ γε καὶ ἐν φλέγματι ἀγωγὸν
 δοίης, ὅψει, φασί, καὶ τότε κενούμενον φλέγμα. παραπλη-
 σίως δὲ, καὶ εἰ τὰ πεπεισμένα τὸν λεπτὸν ἰχῶρα κενοῦν,
 ἀναγκάσης προσενέγκασθαι τὸν εὐχυμότατον ἄνθρωπον,
 ὅψει καὶ τότε κενούμενον ὕδατώδη λεπτὸν τινα ἰχῶρα.
 πρὶν μὲν οὖν ἀποδειχθῆναι τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων
 ἕκαστον ἔλκειν ἓνα τινὰ χυμὸν, οὗ πέφυκεν ὑπάρχειν ἑλκτι-
 κόν, ἔχει τι πιθανόν ὃ λόγος αὐτῶν· ἀποδειχθέντος δὲ τού-
 του, τὸ ψεῦδος αὐτῶν κατάφωρον γίνεται. ἰδείχθη γάρ,
 ὅτι τὸν οἰκεῖον ἕκαστον ἔλκει χυμὸν, ἐκ τοῦ τὰ μὲν τοῖς

tineat. Si igitur (inquiunt) athletae cuiusdam optimi
 habitus aliquod medicamentum propinaveris ex iis, quae
 atram bilem evacuare existimantur, ipsam videbis eva-
 cuari, quemadmodum, si ea quoque exhibeas, quae fla-
 vam bilem creduntur expurgare, ipsam haud aliter con-
 spicies excerni. Unde ipsi satis constare dicunt, a viri-
 bus medicamenti alterato sanguine in bilem fieri trans-
 mutationem: veluti etiam si cui dederis medicamentum,
 quod pituitam subducit, ipsam quoque pituitam (in-
 quiunt) videbis evacuari. Pari etiam modo, si ea, quae
 tenuem sanie evacuare credita sunt, hominem, qui op-
 timis scateat succis, assumere coegeris, videbis et tunc
 quandam aquosam et tenuem sanie excerni. Porro,
 priusquam fuerit demonstratum, quodcunque purgatorium
 medicamentum unum quendam humorem attrahere,
 nempe quem natura attrahere natum est, istorum ra-
 tio aliquid probabile obtinere videtur. Verum hoc de-
 monstrato, ipsorum mendacium manifeste nemo non de-
 prehendet. Ex eo enim ostensum est, eorum unumquod-
 que proprium humorem attrahere, quod ea medicamenta,

GALENUS TOM. V.

K

Ed. Chart. III. [178. 179.]

Ed. Basf. III. (363. 364.)

ὕδρικοις διδόμενα φάρμακα τσαύτην ἐρίοτε ποιεῖσθαι κένωσιν, ὡς ὅλας λεκάνας πληροῦν, ἀνάλογον δὲ τῷ κενουμένῳ προστέλλεσθαι τε τὴν γαστέρα καὶ κουφίξασθαι σαφῶς τοὺς κάμνοντας, εὐπνουστέρους τε γίνεσθαι, τὰ δὲ τοῖς ἰκτεριώσι τὴν μὲν ξανθὴν χολὴν ἐκκενοῦν πλείστην, ὀνιάναι δὲ τοὺς πάσχοντας. εἰ δ' ἔμπαλιν τὰ μὲν ὑδραγωγὰ φάρμακα δοίης τοῖς ἰκτεριώδεσι, τὰ δὲ χολαγωγὰ τοῖς ὑδεριώδεσιν, ἐλάχιστόν τε τὸν οἰκτεῖον κενώσεις χυμὸν, οὐ μόνον δ' οὐδὲν ὠφελήσεις τοὺς κάμνοντας, ἀλλὰ καὶ βλάβεις μεγάλως, ὥσπερ εἰ καὶ φλεβοτομήσεις αὐτούς. καίτοι κατὰ τοὺς ἡγουμένους, ὑπὸ τῶν καθαιρόντων φαρμάκων ἀλλοιοῦσθαι τοὺς ἐν σώματι χυμοὺς, (364) ὡς ἂν ἕκαστον τῶν ἐλκόντων τὴν φύσιν ἔχῃ, τῷ καθῆραι τὸ φλεβοτομῆσαι τὴν ἴσιν ἔξει δύναμιν. ὥσπερ οὖν ἡμεῖς, ὑδρα- [179] γωγὸν δύντες φάρμακον οἷς ἐστὶν ὕδρος ἀσκήης, ἐκ-

quae aqua inter cutem laborantibus propinantur, tantam saepenumero evacuationem moliantur, ut integras matellas impleant, ad proportionem autem eorum, quae ita educuntur, alvus detineatur, ac manifeste levantur aegrotantes, atque facilius respirent: quae vero in morbo regio offeruntur, flavam bilem plurimam evacuent, et juventur non parum inde aegrotantes. Si vero contra medicamenta aquam subducentia morbo regio laborantibus dederis, quae vero bilem educunt, his, qui aqua inter cutem infestantur, quam minimum proprii humoris utrobique videbis evacuari, atque inde non solum nihil invertis aegrotantes, verum etiam quam maxime laeferis, haud aliter quam si ipsis venam incideris. Atqui apud eos, qui credunt, a purgantibus medicamentis humores in corpore mutari, prout natura uniuscujusque trahentis extiterit, sectio quidem venae purgandi auxilio aequales vires obtinebit. Caeterum quemadmodum nos medicamentum, quod aquam subducit, exhibentes his, qui ea aquae inter cutem specie laborabant, quam ἀσκήην Graeci ab utribus nomine deducto appellant, cum exuperantem

Ed. Chart. III. [179.]

Ed. Bas. III. (364.)

κενούμεν τε τὸ πλεονάζον ὑγρὸν, ὠφελοῦμέν τε τὸν κάμνοντα, οὕτω καὶ αὐτοὶ φλεβοτομίαν παραλαμβάνοντες ὁρώσιν, εἰς ὃ τὴν τελευταίαν τὸ βοήθημα. γελοιοὶ δ' εἰςὶ καὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κατὰ τὸ σῶμα περιεκτικὸν μελαίνης χολῆς ὄργανον, οἷον ἢ ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστις ἐστὶ τῆς ξανθῆς χολῆς, ἡ γούμετοι, τεκμήριον ὑπάρχειν τοῦτο τοῦ μηδ' ὅλως ἐν τοῖς ἀκριβῶς ὑγιαίνουσι σώμασι τὸν μελαγχολικὸν εἶναι χυμὸν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ φλέγμα συγχωρήσουσιν ἐν ἡμῖν εἶναι, καθάπερ οὐδ' ἐν ταῖς περιστρεφίαις τὴν ξανθὴν χολήν· οὐ γὰρ ἔχουσι τὴν ἐπὶ τῷ ἥπατι κύστιν, ὥσπερ οὐδ' ἄλλα τιτὰ ζῶα. καὶ μέντοι καὶ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἑαυτοὺς, οὐ γὰρ ἡμᾶς γε, σοφίζονται, τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν, ὃν ἐν τοῖς ὑγιαίνουσι γεννᾶσθαι φασιν, ἀκούοντες αἰεὶ κατὰ τῆς μελαίνης λέγεσθαι χολῆς, ἣν ἐν τῷ παρὰ φύσιν ἔχειν γεννᾶσθαι φασιν. οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ κατὰ γε τοὺς ἀκριβῶς ὑγιαίνοντάς ἐστι μελαινα χολή, καὶ τινος τῶν παρὰ φύσιν ἔχόντων, ἀμφοτέρως δὲ μελαγχολικὸν χυμὸν ὀνομάζειν οὐδὲν

humorem evacuemus, tum etiam aegrotum juvamus, sic et illi venae sectionem eligentes videant, quem finem huiusmodi auxilium fortiat. Quinetiam vel ex eo ridendi sunt, quod nullum in corpore instrumentum esse dicant, quod bilem atram recipiat, sicuti in jecinore flavae bilis vesica, inde conjiciendum esse putantes, in his corporibus, quae integram obtinent valetudinem, atram bilem nequaquam contineri, qua ratione neque pituitam in nobis esse concedent, quemadmodum neque in columbis flavam bilem; etenim vesicam, quae iecinori inhaeret, non habent, sicuti neque alia quaequam animantia. Quippe seipfos (nequaquam enim nos) aequivocatione decipiunt, humorem melancholicum, quem in bene valentibus dicimus progigni, perpetuo de atra bile dictum intelligentes, quam in his, qui praeter naturam sunt affecti, asserimus generari. Non enim eadem est bilis atra in his, qui integra sanitate fruuntur, et in aliquibus eorum, qui olim naturalem habitum sunt egressi: nihil autem obstat, quin possis utrumque humorem (si libet)

Ed. Chart. III. [179.]

Ed. Bas. III. (364.)

κωλύει. εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἤδη καὶ πρόσθεν. ἀλλὰ καὶ νῦν οὐδὲν χεῖρον μεμνησθαι περὶ αὐτῶν ἐν βραχείᾳ κεφαλαίοις ἕνεκα τῶν λόγοις ψευδέσιν ἑαυτούς τε καὶ τοὺς μεμαθηκότας ἀκριβῶς τὴν Ἱπποκράτους γνώμην σοφισμένων.

atram bilem nominare. De his autem et ante dictum est: verum et nunc breviter tanquam per capita id commemorasse haudquaquam utique fuit inutile eorum gratia, qui tum seipsos, tum etiam eos, qui Hippocratis sententiam exacte didicerunt, falsis rationibus circumveniunt.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΧΡΕΙΑΣ ΣΦΟΤΤΙΣΜΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ.

Ed. Chart. V. [435.]

Ed. Bas. II. (154.)

Κεφ. α'. Τίς ἡ χρεια τῶν σφυγμῶν; ἀρὰ γε ἤπερ καὶ τῆς ἀναπνοῆς, ἃς σχεδὸν ἵστανται ἰατροίς τε καὶ φιλοσόφοις ἔδοξεν, ἢ τις ἑτέρα παρὰ ταύτην; οὐ γὰρ δὴ ἀβασανίστως πειστέον αὐτοῖς, ἐναντιοῦσθαι δοκούντων ἄλλων τέ τινα οὐκ ὀλίγων φαινομένων, καὶ τοῦ νῦν εἰρησθαι μέλλοντος οὐχ ἥκιστα, στερηθέντες μὲν γὰρ τῆς ἀναπνοῆς εὐθὺς ἀποθνήσκομεν, ἄσφυκτα δ' ἀπεργάσῃ πολλὰ τῶν μορίων ἄνευ μεγάλης βλάβης. εἰ γοῦν ἐθελήσης ἢ τὰς διὰ

GALENI DE PULSIVM VSV, LIBER.

Cap. I. Quis usus pulsuum? an qui et respirationis, ut prope omnibus tum medicis tum philosophis visum est, an praeter hunc alius? Non enim certe ipsi inexplorate credendum, quum adversari videantur ex aliis quibusdam evidentibus non pauca, idque potissimum, quod nunc sum proditurus. Enimvero respiratione privati quamprimum morimur, at pulsu orbatas multas partes citra magnam laesionem efficies. Si namque eas, vel quae per inguina ad cetera descendunt,

Ed. Chart. V. [433. 434.]

Ed. Bas. III. (154. 155.)

τῶν βουβώνων ἐπὶ τὰ σκέλη καθηκούσας ἀρτηρίας, ἥ τὰς διὰ τῶν μασχαλῶν εἰς τὰς χεῖρας βρόχῳ διαλαβεῖν, ἀσφύκτους μὲν εὐθέως ἐργάσῃ τὰς ἐν τοῖς κόλλοις ἀπάσας, οὐ μὴν παραλύσεις ταῦτα τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ὥσπερ οὐδὲ τῆς αἰσθήσεως. εἰ δ' ἐν τῷ χρόνῳ νευρώδη τε καὶ ψυχρὰ καὶ ὠχρὰ καὶ ἄτροφα γίνεται, τάχ' ἂν τοῦτο κατὰ συμπτώσαν μᾶλλον ἢ τὴν τῶν σφυγμῶν ἀπόλειαν συμβαίνοι. εἰ δὲ τὰ νευρα βρόχοις διαλάβοις, ἀκίνητὰ τε παντελῶς καὶ ἀναίσθητα παραχρῆμα ποιήσεις τὰ μόρια. ἐχρῆν οὖν καὶ τὰς ἀρτηρίας ὁμοίως τοῖς νευροῖς κακωθείσας, εἰς ἅπερ ἔμπροσθεν ὠφέλουν ἕκαστον τῶν μορίων, εἰς ταῦτα καὶ βλάπτειν εὐθέως. τὸ δὲ δὴ πάντων ἀποκότατον, εἰ τὰς κατὰ τὸν τράχηλον ἀρτηρίας βρόχοις διαλάβοις, οὐδὲν σαφὲς βλάβεις τὸ ζῶον, καίτοι συνάπτουσιν αὐταὶ καρδίαν ἐγκεφάλῳ, τὸ κυριώτατον τῶν ζωτικῶν ὄργανον τῷ κυριωτάτῳ τῶν ψυχικῶν. [434] εἶπερ οὖν τῶν οὕτως ἐπικαίρων ἀρτηριῶν ἡ βλάβη μηδὲν σαφὲς ἀδικεῖ τὸ ζῶον, σχολῇ γ' ἂν τῶν ἄλλων τις ἀδικήσειεν. (155) εἰ δ' οὐδὲν βλάπτουσιν

vel quae per axillas ad manus *perunt*, arterias laqueo intercipere volueris, pulsu quidem illico privatas reddes quae in artubus sunt universas, non tamen his artubus voluntarium motum adimes, ut nec etiam sensum. Si vero temporis decursu torpidi, frigidi, pallidi et tabidi evadant, fortassis id sympathia magis quam pulsum damno accidit. At si nervos laqueis interceperis, immobiles prorsus et insensibiles partes extemplo efficies. Oportebat itaque et arterias eodem modo ac nervos vitiatas, singulis quibus prius opitularentur partibus, eas quoque celeriter oblaedere. Sed sane id omnium absurdissimum: si cervicis arterias laqueis interceperis, haud manifeste animal oblaeseris, tametsi connectunt' ipsae cor cerebro, princeps vitalium actionum organum principi animalium. Si igitur adeo pernecessariarum arteriarum laesio nullam manifestam animali laesionem adferat, multo minus et aliarum aliqua oblaeserit. At si, quum

Ed. Chart. V. [434.]

Ed. Bas. IM. (155.)

παθοῦσαι, παντί που δῆλον, ὡς οὐδ' ὠφελοῦσιν, [οὐδ' ἂν
 ἐξωμέναι τύχωσιν. πῶς οὖν ἐκ σφυγμῶν τὸ μέγιστον προ-
 γινώσκωμεν; οὐχ ὡς ἐξ αἰτίων πολὺ δυναμένων, φήσει τις,
 ἀλλ' ὡς σημείων ἐπικαίρων, ὡς εἰ καὶ γρυπουμένοις τοῖς
 ὄνυξι καὶ μελαινομένοις τεκμαίροιτό τις περὶ θανάτου.
 ὅταν γὰρ τοῖς χρησίμοις εἰς τὴν ζωὴν ἐπηταί τινα κατ' ἀνάγκην,
 ὁ μὲν κίνδυνος ἐπὶ τῇ τοῦ χρησίμου βλάβῃ, τὸ δ'
 ἐξ ἀνάγκης ἐπόμενον σημεῖον γίνεται τοῦ κινδύνου. κύριον
 μὲν οὖν σπλάγγχον ἢ καρδία, ἐκπεφύκασι δ' ἀπ' αὐτῆς αἱ
 ἀρτηρίαι, καὶ κινοῦνται τὸν αὐτὸν ἐκείνη τρόπον· ὥστε καὶ
 βλάπτονται τὸν αὐτὸν, καὶ ταύτῃ μέγα δηλοῦν πεφύκασιν.
 ἰδεύθη δὲ οὐ ταῦτόν ὃν τὸ δηλοῦν μέγιστα τῷ δύνασθαι
 μεγάλα. πόθεν οὖν ἐπῆλθεν ἅπασιν λατροῖς τε καὶ φιλο-
 σόφοις εἰς τὴν αὐτὴν χρεῖαν ἀνάγειν τὴν τε ἀναπνοὴν καὶ
 τοὺς σφυγμοὺς, τῆς μὲν οὕτως εἰς μέγα διαφέρειν ἡμῖν
 καιρομένης, τῶν δ' ὡς ἔοικεν, ἢ παντάπασιν εἰς οὐδὲν, ἢ
 πατελῶς μικρόν; ἐμοὶ μὲν οὖν δοκοῦσιν, ὥσπερ οὖν καὶ

afficiuntur, nihil laedant, undique constat, etsi valentes
 sint, eas minime conferre. Quomodo igitur ex pulsibus
 maxime praeoscimus? non ut ex caulis multa vi pol-
 lentibus (dicet aliquis), sed ut ex signis pernecessariis,
 quemadmodum si quis ex incurvelcentibus unguibus et
 nigrantibus de morte coniciat. Quum enim ea, quae
 usum vitae praestant, quaedam necessario sequuntur, pe-
 riculum quidem in ejus, quod usum vitae praestat, lae-
 sione est, tum quod ex necessitate sequitur, signum sit
 periculi. Princeps quidem viscus est cor, ex quo ena-
 scuntur arteriae, quae et eodem quo ipsum modo moven-
 tur, proindeque eodem modo laeduntur, atque ita magnum
 quid indicare natae sunt. At vero monstratum est, non idem
 esse magna indicare ac magna posse. Unde igitur tum me-
 dicis omnibus, tum philosophis in mentem venit, ut ad
 eundem usum et respirationem et pulsus adduxerint,
 quum illa quidem ad magnum usum excellere nobis
 appareat, hi vero vel ad prorsus nullum, vel plane exi-
 guum? Mihi equidem videntur, quemadmodum et ex

Ed. Chart. V. [434.]

Ed. Bas. III. (155.)

γράφουσιν οἱ πλείους αὐτῶν, ἐκ τοῦ τρέπεσθαι παραπλη-
σίους τροπὰς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αἰτίοις ἀμφότερα κοινήν
εἶναι καὶ τὴν χρεῖαν αὐτῶν ὑπονοῆσαι· τῶν τε γὰρ γυμνα-
ζομένων καὶ λουαμένων, καὶ τῶν ὁπωσοῦν ἄλλως θερμαι-
νομένων, οὐ τὴν ἀναπνοὴν μόνον ὠκυτέραν τε καὶ πυκνο-
τέραν καὶ μέζονα γινομένην ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
σφυγμοὺς ὡσαύτως τρεπομένους, τῶν τ' ἀργούντων, καὶ τῶν
ὁπωσοῦν ἄλλως ψυχομένων, οὐ τὴν ἀναπνοὴν μόνην ἀραι-
ότεραν τε καὶ βραδυτέραν καὶ μικροτέραν, ἀλλὰ καὶ τοὺς
σφυγμούς· καὶ ἐν τοῖς καυσώδεσι πυρετοῖς πλείστον μὲν
καὶ τάχιστον καὶ πυκνότατον ἀναπνεύσει, μεγίστους δ'
ἔχουσι καὶ ταχίστους καὶ πυκνοτάτους τοὺς σφυγμούς· εἰ
δ' ἐπὶ ταῖς ἀσυμμέτροις τροφαῖς οἱ μὲν σφυγμοὶ μείζονες,
αἱ δ' ἀναπνοαὶ γίνονται μικρότεροι, οὐδὲ τοῦτο ἀπόρημα
τῷ λόγῳ· μικρότερον μὲν γὰρ ἀναπνεύουσιν ἢ σφύζονται
στενοχωρία τῶν φρενῶν, ἀλλ' ὅσῳ μικρότερον, τοσούτῳ
πυκνότερον, ἰώμενοι τὴν μικρότητα τῆς ἀναπνοῆς τῷ συρ-

ipsis plures scribunt, quod consimilibus conversionibus ab
iisdem causis convertantur, inde communem esse eorum
usum animo concepit. Nam et qui exercitantur, et
qui in balneo lavantur, et qui aliter quovis modo ex-
calfiunt, eorum non modo respirationem celeriores
frequentioresque ac majorem contueri licet, sed etiam
pulsus pari modo mutatos. Praeterea qui algent ali-
terve quolibet modo sunt refrigerati, horum sicut re-
spiratio rarior, tardior ac minor visitur, ita et pulsus.
Atque in ardentibus febribus maxime et celerrime et
densissime respirant, et maximos, velocissimos et densissi-
mos pulsus habent. Quod si ab immodicis alimentis
pulsus visuntur majores, respirationes minores, ne id
quidem scrupulum rationi injicit. Quippe minorem
hi respirationem, quam pulsus, habent propter dia-
phragmatis compressionem. Caeterum quanto mino-
rem, tanto hanc habent et crebriorem, scilicet respi-
rationis parvitatem actionis continuitate compensantes.

Ed. Chart. V. [434. 435.]

Ed. Bas. III. (155.)

χρῆ τῆς ἐνεργείας. ὅσον γάρ ἐνδεέστερον ἀπείλαυσεν ἡ φύσις αἴρος, οὐ δύνηθέντιος ἐπὶ πλείστον διασιῆναι τοῦ θώρακος, τοῦτο ἐπαγορεύεται τῇ πυκνότητι. καὶ διὰ τοῦτο ἴσον δύναται τὸ μικρότερόν τε ἅμα καὶ πυκνότερον πνεῦμα τῷ μείζονι τε ἅμα καὶ ἀραιότερον. λέγομεν δὲ τῶν ἀραιότερον σφυγμὸν τὸν ἐπὶ τροφαῖς, οὐ τὸν πρὸ τῆς τροφῆς, ἐκείνου μὲν γὰρ πυκνότερός ἐστιν, ἀλλὰ τῇ τῆς ἀναπνοῆς ἰδέᾳ παρβαλλόντες. εἰ τοίνυν τρέπεται μὲν ὡσαύτως ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς αἰτίοις ἡ ἀναπνοὴ τοῖς σφυγμοῖς, βλάπτεται δ' οὐχ ὡσαύτως ἀπολλυμένη, καὶ γὰρ τοῦτ' ἔμπροσθεν ἐδείχθη, περαιοῖτ' ἂν οὐδὲν ἥτιον ὁμοίως ἀλλήλοις τὰ ἀντικείμενα, τό τε τῆς αὐτῆς ἔνθα χρείας ἄμψω γεγενῆσθαι καὶ τὸ μὴ τῆς αὐτῆς. ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται· χρὴ γὰρ θάτερον αὐτῶν ἀληθὲς ὑπάρχειν, οὐκ ἄμψω.

Κεφ. β'. [435] Ζητιέον οὖν, ὅπῃ τῶν λόγων ὁ ἕτερος παραλογίζεται, κάτονα τῆς κρώσεως ποιησαμένοις ἡμῖν τὴν χρείαν τῆς ἀναπνοῆς, ἣν ἐδείξαμεν ἐν τοῖς περὶ αὐτῆς λόγοις διτιτὴν οὖσαν, ὡς ἐδύκει καὶ Ἱπποκράτης.

Quod enim aeris natura, thorace nequeunte se latissimè ap-
rire, ex minori respiratione amisit, id densitate restituit.
Ideoque tantumdem minor simul et frequentior respiratio
potest, quantum major simul atque rarior. Diximus au-
tem hoc loco rariorem pulsam eum, qui comestioni suc-
cedit, non utique cum eo, qui comestionem praecedit,
comparantes (quippe quo est frequentior), sed ad respi-
rationis speciem referentes. Igitur si respiratio, pari cum
pulsu modo, iisdem ex causis mutatur, non tamen parem
noxam, quum perit, affert (nam id quoque prius est monstra-
tum), utique dissidentia adversaque nihilominus ex aequo in-
vicem colligas licet, nempe tum ambo a natura ejusdem usus
gratia data, tum non ejusdem. Verum ita fieri non potest,
quum alterum eorum verum esse, non ambo, sit necessum,

Cap. II. Itaque investigandum, qua parte altera
rationum decipiat, ipso respirationis usu pro norma no-
bis proposito. Quem utique, ubi de ea tractavimus, du-
plicem esse, sicut Hippocrates existimavit, indicavimus;

Ed. Chart. V. [435.]

Ed. Bas. III. (155.)

τὴν μὲν γὰρ ἑτέραν, τὴν μεῖζον, φυλακὴν τῆς ἐμφύτου θερμότητος, τὴν δὲ ἑτέραν, τὴν ἐλάττω, θρέψιν τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος. ἅλλ' εἰς ἅμφω ταῦτα παρὰ τῆς διὰ τῶν ζώων εἰσπνοῆς ὠφελεῖσθαι τὸν ἐγκέφαλον λέγομεν. ὥστ' οὐδὲν θαυμαστόν, ὀλίγης αὐτῷ παρὰ καρδίας χορηγουμένης τῆς ἐπικουρίας, ὀλίγην εἶναι καὶ τὴν βλάβην, τῶν καρωτιδῶν λεγόμενων ἀρτηριῶν βρόχοις διαληφθεῖσων. ἀλλ' ἴσως τις φήσει, μηδ' ἐλαχίστην φαίνεσθαι· δι' ὅλης γὰρ ἡμέρας τὸ ζῶον, ὡς ἐπειράθημεν πολλάκις, ὕβλαβες διαμένει. καὶ ὁρθῶς γε φήσει. καὶ δὴ τοῦθ' ἡμεῖς ἀπορῶντες ἐπετοήσαμεν τοιοῦτου τινὸς ἀποπειραθῆναι φαινομένου. πρότερον δ' ἐρῶ τὸν λογισμόν, ὅθεν εἰς τοῦθ' ἤκομεν. ἐπεὶ γὰρ ἐν ἑτέροις ἡμῶν ἀποδεδείκται, τὰς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον κοιλίας πνεύματος εἶναι ψυχικοῦ μεστέας, προφῆς χρηζόντος συνεχοῦς, ἀποδεδείκται δὲ καὶ ὡς δαπανᾷται τοῦτο ἐν ταῖς καθ' ὁρμὴν κινήσεσιν, ἄμεινον εἶδοκεν τρέχειν ἀναγκάζειν τὸ ζῶον, ὥς τὰς ἀρτηρίας βρόχοις

alterum, qui major est, ipsius infiti caloris conservationem, alterum, qui minor, animalis spiritus nutritionem. At in horum utroque ex attracto per nares spiritu accedere cerebro utilitatem diximus. Quo minus mirum est, quum exiguum illi commodum ex corde suggeratur, si, carotidibus vocatis arteriis vinculo exceptis, exiguum quoque sentiat incommodum. Dicit hic fortasse quispiam, ne minimum quidem apparere incommodum, quando per integrum diei spatium (ut saepe experti sumus) animal sine noxa perduret. Et sane recte dicit. Jam id cum nos dubios haberet, ejusmodi quoddam evidens in quo fieret experimentum excogitavimus. Prius autem ratiocinationem ipsam, unde in ipsum veni, proponam. Quoniam demonstratum a nobis in aliis est, eos ventriculos, qui in cerebro habentur, animalis spiritus, qui assidue nutrirī postulet, plenos esse, demonstratum quoque non minus est, spiritum hunc in motu voluntario consumi, satius fore visum est, ut animal, cui vinctae arteriae es-

Ed. Chart. V. [435.]

Ed. Bas. III. (155.)

διελάβομεν. ἐπεὶ δὲ μέχρι μὲν πολλοῦ καλῶς ἔτρεχε, μέχρι παντός δ' οὐκ ἠδύνατο, ζητεῖν ἐδόκει χορῆναι, διότι μέχρι μὲν πολλοῦ ἔτρεχε, μέχρι παντός δὲ οὐκ ἠδύνατο, καὶ πάλιν αὐτὸ μέχρι πολλοῦ οὐ διαρκεῖν, ἀλλ' εὐθέως ἐκλίεσθαι, δαπανώμενου τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος. ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα πρὸς τῶν ἀμφὶ τὸν Ἡρόφιλον κληθὲν ἐδόκει τὴν αἰτίαν ἔχειν. ἐκεῖ γὰρ αἱ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀντιοῦσαι καροτίδες ἀρτηρίαι, πρὶν διαλθεῖν τὴν σκληρὰν μῆνιγγα, σχίζονται πολυειδῶς ὑπ' αὐτῆς, περιπλεκόμεναι κατὰ πολλοὺς στίχους, ὥς εἰ νοήσαις ἀλλήλοις ἐπικείμενα δίκτυα πλείω, καὶ χώραν παμπόλλην, ἣν καλοῦσιν ἐγκεφάλου βάσιν, καταλαμβάνουσιν, ἐνὸν αὐταῖς εὐθύς μὲν διεκπνεῖν τὰς μῆνιγγας, ἐμφῦναι δὲ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, οὐ περ ἐξ ἀρχῆς ἵεναι. τοῦθ' οὖν τὸ θαυμαστὸν πλέγμα πρὸς τῆς μηδὲν εἰκῇ ποιούσης φύσεως ἐν οὕτως ἀσφαλεῖ χώρᾳ ταχθῆναι, μεγάλης τινὸς ἐδόκει χρείας ἐνδεικτικὸν ὑπάρχειν. ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν τῶν ἐντέρων ἑλίκαν καὶ τὴν τῶν εἰς τοὺς

lent, currere cogereamus. Quum igitur diu probe cucurrisset, semper autem currere non potuisset, operae pretium videbatur causam requirere, propter quam diu quidem cucurrit, perpetuo autem non potuit, nec rursus diutinum cursum continuare, sed eum statim remittere, absumpto scilicet animali spiritu. Sed et hujus ipsius eventus causa videbatur plexus ille, qui ab Herophilo reticularis est vocatus. In hoc enim carotides arteriae, quum ad cerebrum ascendunt, antequam duram ejus membranam transierint, multifariam ab ipsa finduntur, multis ceu villis sibi implexae, veluti si retia retibus superposita intelligas; tum spatium non exiguum, quod cerebri basis dicitur, occupant; quum potuissent in ipsum cerebrum, quo scilicet a principio tendebant, membranis ejus statim trajectis, se inferere. Nunc igitur mirabilis ille plexus, tam tuto a natura, quae nihil temere molitur, loco conditus, magnae alicujus utilitatis index esse videtur. At quoniam et intestinorum et quae in

Ed. Chart. V. [435. 436.]

Ed. Baf. III. (155.)

ὄρεται ἐμφυομένων ἀγγείων ἀκριβοῦς τε πέψεως ἕνεκα τῶν περιεχομένων ὑλῶν καὶ προσέτι θαψιλοῦς παρασκευῆς ταῖς ἐξῆς ἐνεργείαις ἐωρῶμεν γεγενημένην, εὐλογον ἐδόκει κἀνταῦθα τοιοῦτόν τι μεμηχανησθαι τὴν φύσιν, ἅμα τε καταργηζομένην πολλῷ χρόνῳ τὴν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ὑλὴν, αἷμα θερμὸν καὶ λεπτὸν καὶ ἀτμῶδες ὑπάρχουσαν, ἅμα τε κατασκευαζούσαν τροφὴν θαψιλῇ τῷ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικῷ πνεύματι, καὶ διὰ τοῦτο, κἄν στερηθῇ τῆς πρὸς τὴν καρδίαν συνέχειας ὁ ἐγκέφαλος, ἐξαρκεῖ αὐτῷ τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα μέχρι πολλοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν ἀτρεμῇ τὸ ζῶον, ὡς ἂν μὴ διαταραζόμενον τηρικαῦτα τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος εἰς τὴν καθ' ὅρμην ἐνέργειαν. [436] τὸ μὲν δὴ χαλεπώτατόν τε καὶ ἀπορώτατον δοκοῦν, τὸ κατὰ τὰς καρωτίδας ἀρτηρίας, οὐδὲν ἔχειν ἄπορον εἰτε φαίνεται. παραπλησίως δ' αὐτῷ καὶ τὸ κατὰ τὰς ἄλλας ἀπάσας, ὧν ἐκάστης βρόχῳ διαληφθείσης οὐδὲν ἐν τῷ παραντίκῳ βλάπτεται τὸ μέρος. ἐχρῆν γάρ, οἶμαι, κἀνταῦθα σκοπεῖν, ὡς οἷα ἴσον

testes se inferunt vasorum revolutionem, tum ut materiae in his contentae perfecte concoquerentur, tum ut secuturis functionibus abunde praeparatae superessent, factam contemplantur, non alienum a ratione videbatur, hic quoque tale quippiam commentum esse naturam, ac simul materiam eam, quae in arteriis continetur, (ea est sanguis calidus et tenuis et halituosus,) longo tempore conficere, simul animali, qui in cerebro est, spiritui copiosum alimentum praeparare. Proinde, quamvis continuatio cum corde cerebro sit adempta, tamen satisfacere ei longo tempore posse reticularem plenum, potissimum si animal quiescat, ceu animali spiritu in motum voluntarium minime tum consumpto. Ac, quod difficillimum videbatur, maximeque negotium facessere, nempe quod in carotidibus arteriis accidit, id nullam etiam habere dubitationem apparet. Similiter nec quod in reliquis omnibus contingit, quarum qualibet vinculo excepta nulla in praefens noxa parti affertur. Oportebat enim (arbitror) hic quoque aestimari, non esse si-

Ed. Chart. V. [436.]

Ed. Bas. III. (155, 156.)

ἔστιν, ἣ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τῆς ἐμφύτου θερμασίας παθεῖν, ἢ τὴν τῶν ὑπ' αὐτῆς θερμαινομένων. τὴν μὲν γὰρ αἰεὶ χρεὶ θερμὴν ἱκανῶς ὑπάρχειν· καὶ γὰρ ἑαυτὴν καὶ τὰλλα κινεῖ τε ἅμα σφυγματωδῶς καὶ θερμαίνει· τοῖς δὲ ἀπόχρη βραχείας εὐπορεῖν θερμασίας εἰς τὸ διασώζεσθαι. καὶ τὴν μὲν εἰ στερήσῃς τῆς ἐμφύτου θερμασίας, αὐτὴν τε ψύξεις καὶ τὰλλα πάντα, ὅσα πρότερον ὑπ' αὐτῆς ἐθερμαίνετο· τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν στερῆσαι τελείως δύνηται τῆς θερμασίας, καὶ βρόχοις διαλάβῃς τὰς ἀρτηρίας· διὰ τε γὰρ τῶν χιτώνων ἐπιβρῦνῆσεται τι, καὶ γὰρ σύμπνου· ἐστὶ καὶ σύμφρουν ἑαυτῷ πᾶν τὸ σῶμα κατὰ (156) τὸν Ἰπποκράτους λόγον. ὥστε, καὶ μὴ διὰ τῶν ἀρτηριῶν, ἀλλὰ γε διὰ τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα διὰ φλεβῶν τῶν συνεχεῖ τῆς μεταλήψεως εἰς πᾶν μόριον ἐνεχθήσεται τι τῆς θερμασίας. ἅπαντα οὖν τὰ τοιαῦτα τοῖς φαινομένοις ὁμολογεῖ, καὶ θαυμαστὸν οἶκ' ἔτι δόξει τὴν ἀρχὴν τῆς θερμασίας μᾶλλον τῶν ἄλλων βλάπτεσθαι στερηθείσης τῆς ἀναπνοῆς.

mile, aut principium ipsum insiti caloris pati, aut aliquod eorum, quae ab illo calorem accipiunt. Quippe id semper esse praecalidum debet, ut quod se ipsum et alia tum moveat una pulsatorie, tum calefaciat; his satis ad salutem est, si vel exigui compotes sint caloris. Et principium quidem ipsum si naturali calore prives, non ipsum modo refrigeres, sed etiam universa, quae ab eo prius calorem ceperunt. Reliquorum nulli, licet arterias vinculo constringas, omnem adimere calorem possis, quando et per tunicas ipsas nonnihil confluerit. Est enim juxta Hippocratis sententiam totum corpus libi conspirabile atque confluxibile. Quare, si non per arterias, at certe per alia et potissimum venas propter eum, qui est de una in alteram, continuum transitum in omnem particulam deferetur caloris aliquid. Omnia igitur alia cum rerum evidentia consentiunt. Nec mirum videri praeterea debebit, si principium caloris, ubi respiratione privatur, plus quam caetera noxae contrahit.

Ed. Chart. V. [436.]

Ed. Basf. III. (156.)

καὶ γὰρ ἐν ταῖς λατρικαῖς σικύαις ἡ μὲν φλόξ ἀπόλλυται
 παραχοῆμα, μένει δ' ἄχρι πλέον ἢ θερμασία περὶ τὰ τὸν
 ἐντὸς ἀέρα καὶ κατ' αὐτὸ τὸ σῶμα, οὐ τραφεῖσα. οὗτοι
 δὲ καὶ τοῖς οἰκοῖς τοῖς ὑπὸ πυρὸς θερμανθεῖσιν θερμα-
 σία φαίνεται διαμένουσα, τοῦ πυρὸς ἐσβεσμένου πολλάκις.
 οὐχ ὅμοιον οὖν ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν τῇ τε καρδίᾳ καὶ τοῖς
 ἄλλοις μορίοις· τὴν μὲν γὰρ ζεῖν· αἰεὶ χρῆ, τοῖς δ' ἄρκει
 τὸ μὴ παντάπασι καταψύχεσθαι. μάθοις δ' ἂν ἐναργῶς
 τὸ λεγόμενον, εἰ γυμνώσῃς καρδίαν ζώου, αὐτῆς διελὼν
 τὸ σκέπασμα, ὃ καλοῦσι περικάρδιον χιτῶνα, χωρὶς τοῦ τὸν
 ἄλλον θώρακα συντρεῖσαι. τάχιστα γὰρ ἀποθνήσκει τὸ
 ζῶον, εἰ καταψύξεις τὴν καρδίαν· εἰ μέντοι θερμὴν φυ-
 λάττοις, οὐδὲν πάσχει. ψύξεις μὲν οὖν αὐτὴν ἐν αἵρῃ τὴν
 χειρουργίαν ψυχρῷ ποιούμενος καὶ ψυχρὸν καταφράϊνον
 ὕδωρ· φυλάξεις δὲ ὡς πλείστου θερμὴν διὰ τῶν ἐναντίων.
 ἀλλ' εἰ, κατεψυγμένης ἤδη, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ζώου τεθνεῶ-
 τος, ἐθέλῃς παραχοῆμα τρώσας ὁποτέραν οὖν τῶν κοιλιῶν,
 καὶ μᾶλλον τὴν ἀριστεράν, καθεῖναι δάκτυλον εἰς αὐτήν,

Quippe in cucurbitulis iis, quibus medici utuntur,
 flamma illico extinguitur, calor tum in aëre incluso, tum
 in ipso corpore diu manet, idque nullius nutrimenti
 ope. Simili modo in domibus iis, quae igne excalfiunt,
 calor saepe remanere cernitur igne extincto. Non ergo
 est similis calor is, qui cordi naturalis est, ei, qui caeteris
 partibus, quum id fervere semper sit opus, his satis sit,
 si non sint frigidae. Intelliges clarius quod dicitur, si
 cor animalis nudaveris, tegumentum id, quod ei velut
 tunica circumdatum est (quam pericardium appellant), di-
 videns, nulla alia pectoris parte confossa. Etenim celer-
 rime interit animal, si cor ipsum refrigeres; sin calidum
 serves, nihil patitur. Sane refrigerabis, si in frigido
 aëre chirurgiam administrabis, praeterea si frigidam
 asperferis; calidum diutissime servabis, si diversis ratio-
 nibus uteris. Caeterum si, corde jam refrigerato, et pro-
 pterea animali jam mortuo, velis, alterutro ventriculorum
 ejus adaperto, et praecipue sinistro, digitum in eum fla-

Ed. Chart. V. [436. 437.]

Ed. Bas. III. (156.)

αίσθησις πολλῆς τῆς θερμασίας, καὶ πολὺ γε πλείονος, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις μορίοις τοῖς κατὰ φύσιν διακειμένοις. τὸ γὰρ ἴσον μέρος τῆς θερμασίας ἐλάχιστον μὲν τῇ καρδίᾳ, πᾶμπολυ δὲ τοῖς ἄλλοις ἐστί. καὶ τοίνυν, ὅταν μὴ φυλάττηται τοῦτο, τὸ μὲν ἐκ τῆς καρδίας οἷον φλόξ διαγορεῖται, τὸ δ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἄχρι πολλοῦ παρυμένει. φυλακὴ δὲ ἦν ἐκείνη μὲν ἡ ἀναπνοὴ μόνη, τοῖς δ' ἄλλοις διττὴ· σφυγμὸς μὲν, οἷον προαναπνοή, τό τε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπιρρέον ἐξ ἐπιμέτρου. κατὰ δύο τοίνυν αἰτίας ἕκαστον τῶν μορίων πλεονεκτεῖ τῆς καρδίας εἰς τὸ μὴ ταχέως βλάπτεσθαι θερμασίας ἐνδεία. καὶ γὰρ, ὅτι πλείστης μὲν ἐκείνη χυρίζει, τὰ δ' ἄλλα βραχείας, καὶ ὅτι τῇ μὲν οὐδαμόθεν ἐπιρρεῖ, τοῖς δ' ἀπ' ἐκείνης, ἡ μὲν ἐτοιμῶς ἐξίσταται τοῦ κατὰ φύσιν, τὰ δὲ οὐ.

Κεφ. γ'. [437] Περὶ δὲ τοῦ μὴ δι' ἀρτηριῶν μότον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν φλεβῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιρρεῖν ἐκ τῆς καρδίας τοῖς μορίοις τὴν θερμασίαν, ἐπεὶ διὰ

tim mittere, magnum inibi calorem deprehendes, longeque majorem, quam in aliis sit partibus, dummodo pro naturae modo se habeant. Quippe par caloris portio ut cordi est minima, sic reliquis partibus est omnino magna. Proinde, ubi quod pro naturae modo est non servatur, cordis quidem calor, qui veluti flamma est, perit, reliquorum calor longo spatio durat. At vero illi sola respiratio calorem tuetur; aliis partibus duplex ejus custodia est, et pulsus, qui veluti quaedam respiratio est, et quod ex abundantiore naturae gratia accedit, quod a corde confluit. Duplici igitur de causa pars quaevis cor ipsam superat, quominus noxam ex caloris inopia celeriter contrahat. Siquidem, cum illi plurimo sit opus, caeteris exiguo, quumque illi a nullo calor confluat, sed aliis ab illo, utique illud celeriter a naturali statu recedit, haec minime.

Cap. III. Quod autem non solum per arterias, sed etiam per venas et alia universa confluat a corde calor,

Ed. Chart. V. [437.]

Ed. Basf. III. (156.)

βραχείος εἶρηται πρόσθεν, αὐτίς ἡμῖν ἀναληπτέον τε καὶ ἀποδεικτέον, εἰποῦσι πρότερον τὰ φαινόμενα, δι' ὧν ἂν τις αὐτὸ συλλογίσαιτο. πολλοὺς οὖν ἤδη πολλάκις μονό-
μοχους μονάρχους τε καὶ στρατιώτας καὶ κυνηγέτας οὕτω τραυτῆται συνεβη φλέβας καὶ ἀρτηρίας, ὥστε ἀναγκασθῆ-
ναι τοὺς ἰατροὺς βρόχῳ διαλαβεῖν αὐτάς. καὶ οὗτοι πάν-
τες οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ψυχροτέρων αἰσθάνονται τῶν
μορίων, πρωταίτερον μὲν, εἰ τὰς φλέβας καὶ τὰς ἀρτηρίας
βρόχῳ διαλάβοις, ὀψιαίτερον δὲ, εἰ τὰς ἀρτηρίας μόνον,
ἤκιστα δὲ, εἰ μόνας τὰς φλέβας. ἐξ ὧν δῆλον, ἥκειν μὲν
τινα καὶ διὰ τῶν φλεβῶν εἰς τὰ μόρια θερμοσσίαν, ἀλλ'
ἐλάττωσα μακροῦ τῆς διὰ τῶν ἀρτηριῶν. εἰ δὲ χωρὶς τραύ-
ματος ἐθελήσῃς μόριόν τι τοῦ σώματος λαβὼν ἰσχυρῶς
καταδῆσαι, παραχυῆμα πελιδνόν τε καὶ ψυχρόν αὐτὸ γινό-
μενον θεάσῃ, δῆλον ὡς στερηθὲν τῆς ἄνωθεν ἐπιβρέουσας
διὰ πάντων τῶν μερῶν αὐτοῦ θερμοσσίας. ὁποῖ' οὖν καὶ
τοῦτο δέδεικται, καὶ φαίνεται μηδὲν ἐναντιούμενον τῷ μὴ

quoniam de hoc paucis prius facta mentio est, rursus
idem resumendum demonstrandumque nobis est, sed pro-
positis prius evidentibus eventis, ex quibus id colligi
possit. Ergo multis monarchis, gregariis militibus, jam
saepe singulari pugna decertantibus, sed et venatoribus
ita venas et arterias vulnerari contigit, ut necesse me-
dicis fuerit eas vinculo excipere; qui omnes non longo
interposito spatio frigidiores sibi redditas partes sense-
runt, ac citius quidem, quibus tum arteriae, tum venae
fuere devinctae, serius, quibus arteriae tantum, minime
vero, quibus solae venae. Ex quibus manifestum est,
per venas quoque aliquem partibus accedere calorem,
quanquam longe minorem, quam qui per arterias tran-
smittatur. Quin, si quam corporis partem citra ullum
vulnus arctissime deligare velis, illico eam lividam fri-
gidamque effectam contemplabere; quod planum est inde
adeo evenire, quod calore, qui per omnes partes super-
ne confluxerat, est privata. Ergo quum hoc quoque de-
monstratum jam sit, nihilque jam adversari videatur,

Ed. Chart. V. [437.]

Ed. Basf. III. (156.)

μίαν εἶναι τὴν χρεῖαν τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῶν σφυγμῶν, ἔτοιμον ἤδη συλλογίσασθαι, φυλακῆς ἕνεκα τῆς καθ' ἑκάστον μόριον θερμοσίας γεγενῆσθαι τοὺς σφυγμούς. ὥσθ', ὅπερ ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τῇ καρδίᾳ μόνη, τοῦτ' ἐξ ἐκείνων τῶ καθ' ὅλον τὸ ζῶον ὑπάρχειν θερμῶν, εἶναι δὲ καὶ τὸ τῆς πέψεως τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος κοινὸν μὲν ἀμφοῖν, ἀλλ' ἰδιαίτατον τῶν ἀρτηριῶν, εἰ γε δὴ μεμνήμεθα τῶν ὀλίγων πρόσθεν εἰρημέτων περὶ τοῦ δικτυοειδοῦς πλέγματος. ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῷ περὶ χρεῖας ἀναπνοῆς ἰδείκνυτο διὰ μὲν τῆς εἰσπνοῆς ἐμψυχόμενον τὸ ἔμφυτον θερμὸν, διὰ δὲ τῆς ἀναπνοῆς οἶον καθαιρόμενον, ἐκκρινομένου τοῦ καπνώδους περιτιώματος, ἄμφω δὲ ταῦτ' εἰς τὴν φυλακὴν αὐτοῦ συντελεῖν, δηλὸν ὡς καὶ τῶν σφυγμῶν ἐροῦμεν, ἐν μὲν ταῖς διαστολαῖς ἔλκεσθαι τινα οὐσίαν ἡρώδη, κατὰ δὲ τὰς συστολὰς ἐκκρίνεσθαι τὸ ἐκ τῆς τῶν χυμῶν συγκαύσεως καθ' ὅλον τὸ ζῶον γινόμενον οἶον καπνώδες περιτίωμα.

quo minus unus respirationis et pulsuum usus sit, facile promptumque collectu arbitror, caloris in quaque parte custodiendi causa pulsus esse conditum. Itaque quod ex respiratione uni praestatur cordi, id ex pulsu calori illi, qui in toto est animali, accidit, communem autem utriusque esse et animalis spiritus nutritionem, verum arteriarum magis propriam, si quid eorum meminimus, quae de reticulari textu praediximus. Quoniam igitur in his, quae de respirationis usu tradidimus, monstratum nobis est, nativum calorem per immixtum spiritum refrigerari, eundemque per emissum hunc veluti purgari, fuliginoso scilicet excremento expulso, ambo vero ad ejus custodiam utile aliquid conferre, patet et quod de pulsa dicimus, nempe in diastole aëream substantiam quandam attrahi, in systole ex humorum deussione in toto animali contractum velut fuliginosum excrementum expelli.

Ed. Chart. V. [437. 438.]

Ed. Bas. III. (156.)

Κεφ. δ'. Καίτοι γινώσκω τοὺς περὶ τὸν Ἀρχιγένη καὶ τινὰς ἔτι πρότερον ἐν μὲν ταῖς συστολαῖς πληροῦσθαι τὰς ἀρτηρίας οἰομένους, ἐν δὲ ταῖς διαστολαῖς κενοῦσθαι. πρὸς γὰρ τὴν ἔλξιν ἐπιτηδειοτάτην εἶναι νομίζουσι τὴν συστολὴν, τεκμαιρόμενοι μάλιστα τῷ τε στόματι καὶ ταῖς ῥίσι κατὰ μὲν τὰς εἰσπνοὰς, ὡς ἐκεῖνοί φασι, συστελλομένοις, κατὰ δὲ τὰς ἐκπνοὰς διαστελλομένοις· ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀρρώστων μὲν τὴν δύναμιν ὁράται γινόμενον. οὐδ' οὖν οὐδ' ἐπὶ τούτων, καὶ ἄλλο τι μόριον ἢ ἐν τοῖς ὑστάτοις καὶ χοιτρῶδεσι τῶν ζῴων. ὁράται δὲ ποτε καὶ ἐπὶ τῶν δραμόντων ὁμοίως ἢ ἄλλως [438] πῶς συντόνως γυμναζόμενων, οὐ μὴν ἐπ' ἄλλου γε οὐθενός, οὐδ' ὑγιαίνοντος, οὔτε νοσοῦντος. χορὴ δὲ τὴν φυσικὴν κατάστασιν, ἥτις ἂν ἦ, τοῖς ἀπαρμποδίστως τε καὶ ἀκριβῶς ὑγιαίνουσι μᾶλλον ἢ περ τοῖς ἄλλοις φαίνεται. ἀλλ' ἔστω γίνεσθαι πᾶσιν ὁμοίως, καὶ φαιnéσθωσαν αἱ τε ῥίτις καὶ τὰ χεῖλη συστέλλεσθαι τοῖς εἰσπνέουσι, τίς ἢ ἐκ τούτου πίστις τῷ ζήτουμενῳ; οὐ γὰρ δὴ ἀνάλογον φήσουσιν ἔχειν ταῖς ἀρτηρίαις

Cap. IV. Quanquam non ignoro, tum Archigenem, tum priores eo nonnullus, dum contrahitur arteria, impleri eam existimasse, dum dilatatur, vacuari. Quippe arbitrantur, ad tractum systolen esse convenientissimam, conjectantes id tum ex ore, tum naribus. Quae, sicuti illi ajunt, in trahendo spiritu contrahuntur, in red-
dendo dilatantur; quemadmodum in aegrotantibus fieri cernitur. Imo vero nec in his id alia ulla in parte vi-
situr, quam in extremis et cartilagineis narium partibus. Ac cernitur quidem id aliquando in his, qui celerrime cur-
runt, aut alias laboriose exercitantur, nec tamen in ullo alio, aut sano, aut laborante. At vero naturalem sta-
tum, quicumque is sit, in minime impeditis prorsusque
sanis potius, quam in aliis, apparere par est. Verum
esset in omnibus ita fiat, appareantque tum nares, tum
labra iis, qui inspirant contrahi: quoniam ex his quae-
litae rei fides? Non enim arteriis respondere propor-

Ed. Chart. V. [438.]

Ed. Bas. III. (156.)

τὰ χεῖλη καὶ τὰς ῥίνας. ἀλλὰ τοῖτοις μὲν ἀνάλογον τὰ πέρατα τῶν ἀρτηριῶν, αὐταῖς δὲ ταῖς ἀρτηρίαις αἱ ἀπὸ τούτων ἐπὶ τὴν καρδίαν ὅσον ὁδοὶ τοῦ πνεύματος εἰσιν. εἰ μὲν οὖν ἐκείνας ἔχουσι δεῖξαι συσπλεγμένας ἐν ταῖς εἰσπνοαῖς, εἴη ἂν τι πλεον αὐτοῖς τοῦ παραδείγματος· εἰ δὲ πρὸς τῷ μηδὲν ὠφελείσθαι εἴη καὶ κατ' ἐμνύων αὐτὸ ἐφέλκονται, ἐρούντων ἂν ἡμῶν, ὥσπερ ἡ φάρυγξ, καὶ ὁ πνεύμων, καὶ σύμπας ὁ θώραξ ἐν ταῖς εἰσπνοαῖς διαστέλλεται, καὶ τὰς ἀρτηρίας οὕτω χρῆναι διῶτασθαι, κατ' ὃν ἔλκουσι καιρὸν, οὐ κατ' ὃν ἐκπέμπουσι τὸ πνεῦμα. ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τὴν συστολὴν αὐτῶν ἡσυχία πολλῷ μακροτέρα γινομένη τῆς μετὰ τὴν διαστολὴν, ὥσπερ καὶ ἡ πρὸ τῆς εἰσπνοῆς τῆς μετ' αὐτὴν, ἐνδείκνυται τινα καὶ κατὰ τοῦτο ἀναλογίαν εἶναι τοῖς σφυγμοῖς πρὸς τὴν ἀναπνὸν. ὅσον γοῦν τι ἡ εἰσπνοὴ τοῖς ἀναπνευστικοῖς ὄργανοις, τοιοῦτον ἡ διαστολὴ ταῖς ἀρτηρίαις, καὶ ὅσον γοῦν τι ἐκείνοις ἡ ἐκπνοή, τοιοῦτον ταῖς ἀρτηρίαις ἡ συστολή. ταύτης δὲ τῆς διπλῆς καὶ συνθέτου τῶν ἀρτηριῶν κινήσεως, ἣν δὴ καὶ

tione nares et labra dicent, imò ipsa arteriarum ora his potius respondere, arteriis autem ipsis eas, quae ab his ad cor spiritus quasi viae pertinent. Itaque, si illas in inspirationibus ostendere contractas possunt, utique aliquid ipsis exemplum contulerit; sin minus, praeterquam quod nihil his confert, etiam contra se id afferunt, nobis scilicet e diverso dicturis, quod, tanquam pharynx et pulmones et pectus universum in inspirationibus dilatantur, itidem arterias, quo tempore trahunt, dilatari oportet, non quo spiritum reddunt. Sed et quies, quae post earum systolen multo major quam sit ea, quae dilatationem sequitur, sicuti quae inspirationem praecedat, ea, quae illa insequitur, indicat, in eo quoque proportionem quandam esse pulsibus ad respirationem. Cujusmodi enim instrumentis spiritus res est inspiratio, ejusmodi arteriis est dilatatio, et ejusmodi est illis expiratio, ejusmodi arteriis est contractio. Hujus autem duplicis et compositi arteriarum motus, quem nunc

Ed. Chart. V. [438.]

Ed. Bas. III. (156. 157.)

σφυγμὸν ὀνομάζομεν, ἐξηγεῖται μὲν ἡ καρδία, καθάπερ καὶ ἡμῖν ἐν ἑτέροις καὶ μυρίοις ἄλλοις πρὸ ἡμῶν ἀποδεδεικται, οὐ μὴν καθ' ὃν Ἑρασίστρατος ὑπελάμβανεν τρόπον, ἀλλ' ὡς Ἡρόφιλος τε καὶ Ἱπποκράτης, καὶ σχεδὸν οἱ δοκιμώτατοι πάντες τῶν παλαιῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων. ἡ γὰρ ἐν τῷ σώματι τῆς καρδίας δύναμις, ὑφ' ἧς διαστελλεται καὶ συστέλλεται, διὰ τῶν χιτώνων ἐπιζήρῃουσα ταῖς ἀρτηρίαις ἀπάσαις, οὕτως αὐτὰς διαστελλει καὶ συστέλλει, καθάπερ καὶ αὐτὴν τὴν καρδίαν. ὡς οὖν ἐκείνη διαστελλομένη μὲν εἰς ἑαυτὴν ἔλκει τὰ πλησιάζοντα τοῖς στόμασιν αὐτῆς, συστελλομένη δὲ ἐκθλίβει, οὕτω καὶ αἱ ἀρτηρίαι διαστελλόμεναι (157) μὲν ἔλκουσι πανταχόθεν, συστελλόμεναι δ' ἐκθλίβουσι πανταχόσε.

Κε φ. ε'. Τί δὴ τοῦτ' ἔστι πανταχόθεν καὶ πανταχόσε, σαφέστερον ἔτι διαιρήσω σοι. πάνπολλοι πόροι ταῖς ἀρτηρίαις, οἱ μὲν ἐν αὐτοῖς τοῖς χιτῶσιν ὅλον ἔπαι τινες, ἄλλοι δὲ δίκην στομάτων εἰς ἔντερα καὶ γαστέρα καὶ τοῦτο δὴ τὸ ἐκτός δέσμα περαίνονται. ἀλλὰ καὶ συνεχεῖς ἀλλήλῃς τε καὶ τῇ

pulsum appellamus, cor est origo, (sicuti tum a nobis, tum ab aliis ante nos quam plurimis est proditum,) non tamen ad eum modum, quo Erasistratus existimavit, sed sicut Herophilus et Hippocrates, fermeque philosophorum et medicorum veterum probatissimi quique. Nam quae in cordis corpore vis est, unde contrahitur ac dilatatur, in omnes arterias per tunicas earum influens, sic eas cogit aperitque, quemadmodum ipsum cor. Sicuti igitur illud, quum dilatatur, ea, quae osculis suis vicina sunt, trahit, dum contrahitur, expellit, sic et arteriae, quum se aperiunt, ad se undique trahunt, quum contrahuntur, in omnem partem expellunt.

Cap. V. Quid autem sibi hoc velit, quod undique et in omnem partem dixi, adhuc clarius faciam. Numerosi in arteriis meatus partim veluti spiramenta in earum sunt tunicis, partim osculorum specie in intestina et ventriculum et externam hanc cutim finiuntur. Quin etiam continuatae tum sibi, tum vero cordi maximis

Ed. Chart. V. [438. 439.]

Ed. Basf. III. (157.)

καρδία κατὰ μεγίστους εἰσὶ πόρους, κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρτηρίας, μᾶλλον δὲ εὐρυχωρίας ἀπάσας. ταῖς γὰρ φλεβῶν οὐκ αὖ κατὰ μεγάλας, ἀλλ' ἐκφεύγουσι μὲν τὰς αἰσθήσεις αἰ συναναστομάσεις αὐτῶν. ὥστε, κἂν ἄπιστοίης δικαίως, ὡς οὐκ οὐσαις, πιστεῦσαι ἂν διὰ τὰ ἄλλα τὰ πρὸς τῶν παλαιῶν εἰρημένα, καὶ οὐχ ἥκιστα διὰ τόδε τὸ φαινόμενον. εἰ γάρ τις λαβὼν ζῶον οἰοῦν τούτων δὴ τῶν μεγάλας τε καὶ σαγεῖς τὰς φλέβας τε καὶ τὰς ἀρτηρίας ἐχόντων, ὅλον βοῦν, ἢ σὺν, ἢ ὄνον, ἢ ἵππον, ἢ πρόβατον, ἢ ἄρκτον, ἢ πίθηκον, ἢ πάρδαλιν, ἢ ἄνθρωπον αὐτὸν, ἢ τι τῶν ἄλλων τῶν παραπλησίων, κατὰ μεγάλας καὶ πολλὰς ἀρτηρίας τρώσειεν, ἐκκενώσει δὲ αὐτὰς ὅπαν τοῦ ζώου τὸ αἷμα. τούτου πολλάκις τοῦ φαινομένου ἡμεῖς πείρα ἐποιήσαμεθα, [439] καὶ διαπαντὸς εὐρίσκοντες ἐκκενουμένας τὰς φλέβας ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις ἀληθὲς τὸ τῶν συναναστομάσεων ἐκ τούτων ἐπείσθημεν δόγμα. διὰ γοῦν τούτων τῶν ἀναστομάσεων ἐκ τῶν φλεβῶν ἔλκουσι μὲν ἐν ταῖς διαστολαῖς ἀρτηρίαι, ἐκθλίβουσι δὲ εἰς αὐτὰς ἐκ ταῖς συστολαῖς, ὥσπερ διὰ τῶν εἰς τὸ δέσμα περαινομένων στομάτων ἐκκρίνουσι

scilicet meatibus, vel potius universis suis capacitatibus sunt. Venis vero non perinde magnis meatibus, sed ipsarum quidem synanastomoses sensum nostrum effugiunt. Unde si ipsis ceu parum constantibus merito fidem abroges, per alia certe, quae veteribus sunt prodita, eos esse credas, neque in postremis ex hac rei evidentia. Si quis namque, accepto animali quovis ex iis, quibus amplae manifestaeque venae et arteriae sunt, veluti bove, sue, asino, equo, ove, urso, simia, pardali, homine ipso, vel similibus aliquo, magnas multasque illi arterias vulneret, universum animalis sanguinem per eas exhauriet. Hujus rei periculum subinde fecimus; et quum semper vacuatas cum arteriis venas deprehendissemus, verum esse dogma de communibus arteriarum et venarum osculis, nobis persuasimus. Quippe per hos transitus arteriae dilatatae ex venis trahunt, contractae contra in eas regerunt. Sicuti nimirum per ora, quae in cutem fini-

Ed. Chart. V. [459.]

Ed. Bas. III. (157.)

μὲν ἔξω πᾶν ὅσον ἀτμῶδές τε καὶ καπνῶδες περιττωμα,
 μεταλαμβάνουσι δὲ εἰς ἑαυτάς ἐκ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς
 αἴρος οὐκ ὀλίγην μοῖραν. καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ πρὸς Ἱππο-
 κράτους λεγόμενον, ὡς ἔκπνουν καὶ εἰσπνουν ἐστὶν ὅλον τὸ
 σῶμα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ τῆς γαστρὸς καὶ
 τῶν ἐντέρων ἔλκουσί τε καὶ αὐθις ἐκκρίνουσιν. οὕτω δὲ
 καὶ ἐκ τῶν περιεχουσῶν αὐτὰς χωρῶν διὰ τῶν ὁλῶν ὁπῶν
 τῶν κατ' ὅλους τοὺς χιτῶνας αὐτῶν ἐν μέρει μὲν ἔλκου-
 σιν, ἐν μέρει δ' ἐκκρίνουσι. παρὰ δὲ τῆς καρδίας λαμ-
 βάνουσι μὲν πλεῖον, διδόασιν δ' ἔλαττον. αἰτία δὲ αὖ
 τῶν ὑμένων ἐπιφύσεις, ὑπὲρ ὧν αὐτὰρ κως Ἐρασιστράτου
 διελεγμένου, περιττὸν ἡμᾶς νῦν γράφειν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν
 ἔοικεν ὑπολαμβάνειν, μηδὲν ὅλως εἰς τὴν καρδίαν ἐκ τῶν
 ἀρτηριῶν μεταλαμβάνεσθαι, πλήν γε διὰ τῶν ἐν πνεύμονι.
 τὸ δὲ οὐχ οὕτως ἔχει. τάχα μὲν γὰρ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν
 τὸν τῆς φύσεως νόμον διοικουμένου τοῦ ζώου μεταλαμβά-
 νεται τι μικρόν. οὐχ οὕτως γάρ μοι δοκοῦσιν ἀκριβῶς ἀπο-
 φράττειν τὸ σίωμα τῆς μεγάλης ἀρτηρίας οἱ ὑμένες, ὡς

untur, quicquid halituosum fuliginosumque excremen-
 tum habent, id excernunt. Recipiunt autem ex amb-
 liente nos aëre non exiguum in se portionem. Atque
 id est, quod Hippocrates dixit, corpus esse inspirabile et
 expirabile totum. Pari modo ex ventre et intestinis
 tum attrahunt, tum rursus expellunt; itidem et per
 tennes meatus, quos veluti spiramenta per totas habent
 tunicas, ex circumpositis spatiis vicissim trahunt atque
 expellunt. A corde vero ipso accipiunt quidem plus,
 sed reddunt minus. Causae sunt membranarum epiphy-
 ses. De quibus quoniam ab Erasistrato disputatum ab-
 unde est, frustra nunc a nobis de iisdem agatur. Verum
 videtur ille suspicari, quod, dum contrahuntur, nihil prorsus
 ex arteriis in cor recipitur, nisi per eas, quae sunt
 in pulmone; quod sane ita non est, quum fortassis etiam
 pro ipsis naturae modulis se habente animali exiguum
 aliquid recipiatur. Quippe non adeo mihi ad unguem
 membranae os magnae arteriae videntur obstruere, ut ni-

Ed. Chart. V. [439.]

Ed. Basf. III. (157.)

μηδὲν ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν καρδίαν παλινδρομεῖν· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ τοί γε, βίαιως τινὸς περιστάσεως καταλαβούσης τὸ ζῶον, ἀναγκαῖον οὕτως γίνεσθαι. πάντως δὲ μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι μοι δοκεῖ. τοῦτο δὲ καὶ δι' ἐτέρων ἡμῶν γραμμάτων ἀποδίδεικται, καὶ οὐ μεγάλη τις αὐτοῦ χρεία πρὸς τὸν ἐνεστώτα λόγον. εἰ μὲν γάρ τι καὶ τῇ καρδίᾳ μεταδιδόσιν αἱ ἀρτηρίαι, πανταχόθεν ἂν οὕτως ἔλκοιεν τε καὶ αὐθις ἀντιπέμποιν· εἰ δὲ μὴ, πανταχόθεν μὲν ἔλξουσιν, ἐπιπέμψουσιν δὲ καὶ, πλὴν εἰς τὴν καρδίαν, πανταχόσε, καὶ μοι δοκεῖ πολλῷ βέλτιον εἶναι τοῦτο τὸ δόγμα τῶν Ἐρασιστρατειῶν ὑποθέσεων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σύμπτον οὐδὲ σιφύρον εἶναι τὸ σῶμα δυνατόν ἑαυτῷ, τῶν ἀρτηριῶν ἐλκουσῶν μὲν πανταχόθεν, μὴ ἐκπεμπουσῶν δὲ πανταχόσε. καὶ μὲν δὴ τὸ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν χρηστὸν ἔσθ' ὅν μᾶλλον εἰς ἅπαν ἐκταθείη τὰ ζῶον. οὕτω γὰρ ἅπαν μόνον ἀναψύχεσθαι τε καὶ καθαιρεσθαι δυνήσεται ταῖς τῶν ἀρτηριῶν διαφόροις κινήσεσι ἐπιστατούμενον. ὥς δ' Ἐρασιστρατος ὑπελάμβανε, ὁχετῶν ἀψύχων ἔργον, οὐκ ὀργάνων

hñ ex ea reddatur; alioqui, si sic tum obstruant, certe violenta quapiam occasione animal urgente necessario id fieri, verillimum mihi videtur. Hoc vero et in aliis nostris libris est demonstratum, nec magnus ejus alioqui usus ad propositam est disputationem. Siquidem, si arteriae cordi aliquid impertiunt, sic utique ex omni parte tum rursus remittant; sin secus, ex omni certe parte trahent, transmittent autem in omnem partem, praeterquam in cor. Ac mihi sane melius videtur hoc dogma, quam Erasistrati sunt hypotheses, quum nec conspirabile sibi esse, nec confluxibile corpus possit, si arteriae ex omni quidem parte trahant, in omnem autem non transmittant, praeterea actionis earum utilitas hac magis ratione ad totum animal pertingat, quippe quum eo pacto quaelibet pars tum refrigerari, tum vero purgari ipsis arteriarum variis motibus usa possit. Ut autem Erasistratus est opinatus, canalium anima carentium, non instru-

Ed. Chart. V. [459.]

Ed. Basf. III. (157.)

ζωτικῶν, αἱ ἀρτηρίαι τοῖς ζώοις ὑπηρετοῦσιν. ἡμεῖς δὲ καὶ δι' ἑτέρου τινὸς ὅλου βιβλίου πολυειδῶς ἀπεδείξαμεν, αἷμα καὶ τῷ κατὰ φύσιν ἔχειν τὸ ζῶον ἐν αὐταῖς ταῖς ἀρτηρίαις περιέχεσθαι. εἰ δὲ τοῦτο, παντὶ που δῆλον, ὥς οὐχ, ὅτι πληροῦνται τοῦ παρὰ τῆς καρδίας ἐπιπεμπομένου πνεύματος, ὥς Ἐρασίστρατος ἐνόμιζε, διὰ τοῦτο διαστελλονται μᾶλλον, ἢ, ὅτι διαστελλονται, διὰ τοῦτο πληροῦνται. κερῶν μὲν γὰρ αἵματος οὐσῶν, ἐνδέχεται ἂν ἴσως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὸ ἀπὸ τῆς καρδίας ἐπιρρῶν ἐξικέσθαι μέχρι τῶν περὶ τῶν αἵμα δὲ εἴπερ ἔχουσιν, οὐδαμῶς ἐγχώρει τὸ τάχος τῆς κινήσεως ὁμολογεῖν τῷ παρὰ τῆς καρδίας πληρουμένης αὐτὰς διαστελλέσθαι. οὐ γὰρ, ὅτι πληροῦνται, διὰ τοῦτο διαστελλονται, ἀλλ' ὅτι διαστελλονται, διὰ τοῦτο πληροῦνται. τοῦτο μὲν δὴ πόλλάκις τε καὶ πανταχοῦ καὶ ἡμῖν καὶ πολλοῖς τῶν ἔμπροσθεν ἀποδείδειται, τὸ τὰς ἀρτηρίας ἐνεργεῖν αὐτάς, ὥς καὶ ἡ καρδία, συστελλομένης τε καὶ διαστελλομένης ἐν μέρει κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην

mentorum vita praeditorum, usum animalibus arteriae praestant. Nos vero alibi integro volumine multifariam indicavimus, sanguinem in arteriis, etiam recte se habente animali, contineri. Quod si est, illud cuivis patet, quod non, quia spiritu a corde immisso replentur, ut Erasistratus putavit, idcirco dilatantur potius, quam ex eo, quod dilatantur, idcirco replentur. Quippe si sanguine essent vacuae, fieri fortasse posset, ut exiguo tempore, quod a corde confluit, ad fines earum perveniret; sanguinem vero in se habentibus fieri omnino nequit, ut motus celeritas cum ea dilatatione consentiat, quae ex iis a corde implendis proveniat. Neque enim eo, quod implentur, idcirco dilatantur, verum ex eo, quod dilatantur, idcirco implentur. Atque hoc quidem et saepe et passim tum a nobis ipsis, tum eorum qui nos praecesserunt plurimis ante est demonstratum, arterias ita, ut cor, se ipsas movere, vicissim se attollentes summittentesque, idque eadem qua ipsum

Ed. Chart. V. [439. 440.]

Ed. Basf. III. (157.)

δύναμιν, ἣν [440] ἐκ τῆς καρδίας ὀρρωμένην διὰ τῶν χι-
τῶνων αὐτῶν ἐλέγομεν πέμπεσθαι.

Κε φ. ε'. Κάλλιον δ' εἶναι μοι δοκοῦσι ποιεῖν οἱ ζη-
τούντες, ἄρα γε τὴν διαστολὴν, ἢ τὴν συστολὴν, ἢ ἀμ-
φοτέραις ἐνεργείαις χρὴ νομίζειν τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ,
οἶμαι, καὶ περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς μερῶν εὐλόγως ἐξη-
γήθη, πότερον τὴν ἐκπνοήν, ἢ τὴν εἰσπνοήν, ἢ ἀμφοτέ-
ρας ἐνεργείας ὑποληπτέον ὑπάρχειν. ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων
ἐν ἑτέροις εἴρηται τὰ εἰκότα, περὶ δὲ τῆς τῶν σφυγμῶν
κινήσεως νῦν ζητητέον. εἰ μὲν οὖν, ὥσπερ εἴρηται, τῆς
αὐτῆς ἐνεργείας ἕνεκα γεγονόσιν ἀναπνοή τε καὶ σφυγμός
καὶ πρὸς τῶν αὐτῶν δημιουργουσῶν δυνάμεων, ῥᾶδιον ἂν
εἴη τῇ πρὸς ἐκείνην ὁμοιότητι καὶ περὶ τῶν σφυγμῶν τε
τεκμηρῶσθαι. ἐπεὶ δὲ τῶν μὲν σφυγμῶν ἡ ζωτικὴ δύνα-
μις ἢ ἀπὸ τῆς καρδίας ὀρρωμένη δημιουργός, τῆς δ' ἀνα-
πνοῆς, ὡς ἐδειξάμεν, ἡ ἀπ' ἐγκεφάλου ψυχικὴ, οὐδὲν ἂν
ἡμῖν ἐκ τῶν ὑπὲρ ἐκείνης εὐρημένων εὐποροῖ τῆς πρὸς τὰ
παρόντα χαλεπωτέρας δίππου τῆς εὐρέσεως, καὶ διότι μετὰ

vi, quam scilicet a corde ortam per tunicas earum
transmitti diximus.

Cap. VI. Aptius vero mihi dubitare videntur, qui
illud quaerunt, diastolene, an systole, an utraque arteriarum
actio sit censenda, non secus, arbitror, quam de respi-
rationis partibus merito a prioribus est quaesitum,
utrumne inspiratio, an expiratio, an utraque actio sit
existimanda. Verum de illis alibi dicta sunt, quae veri-
similia videbantur. De pulsuum vero motu nunc quae-
rendum. Ergo si, uti dictum est, ejusdem usus causa re-
spiratio et pulsus animalibus essent dati, atque ab iis-
dem facultatibus manarent, utique facile esset ex respi-
rationis similitudine etiam de pulsu conjecturam facere.
At quoniam pulsuum vitalis facultas, quae a corde ma-
nat, effectrix est respirationis, ut indicavimus, quae prod-
it a cerebro animalis, nihil ex iis, quae de illa sunt
inventae, ad proposita consequimur. Jam ex eo quoque
difficultas quaedam ad inventionem oritur, quod post mortem

Ed. Chart. V. [440.]

Ed. Bas. III. (157.)

τὸν θάνατον οὐχ ὥσπερ τὰς φλέβας ἔστιν ἰδεῖν εἰς ἑαυτὰς συμπιπτούσας, οὕτω καὶ τὰς ἀρτηρίας. αἱ μὲν γὰρ, ὅτιαν κενωθῶσι τοῦ αἵματος, εἰς ἑαυτὰς συριζάνουσι τελείως, ὥστε τοὺς ἀνωθεν αὐτῶν χιτῶνας ἐπιπίπτειν τοῖς κάτωθεν, αἱ δ' ἀρτηρίαι μέχρι παντός διεσθηκυῖαι φαίνονται, διὰ τὸν ἕτερον δηλονότι τῶν ἐν αὐταῖς χιτῶνων τὸν σκληρόν. καίτοι τινὲς καὶ αὐτὸ τοῦτο μετὰ τὸν θάνατον γίνεσθαι φασί, πηγνυμένων ὑπὸ τῆς ψύξεως αὐτῶν καὶ οὐ φύσει τοιούτων οὐσῶν. ἕτεροι δὲ εἰς θερμὸν ὕδωρ ἐμβαλόντες, εἰτ' ἐτι διεστῶσας ὀρῶντες, οὕτω πείθονται διακείσθαι καὶ πρὸ τοῦ θανάτου ἐπανελθεῖν γὰρ ἂν εἰς τὴν ἀρχαίαν φύσιν, ἀπελθούσης τῆς ψύξεως, εἰ δὴ ταύτη τι ἐνετεωτέριστο. παιτιῶς οὖν ἀπόρου τοῦ ζητουμένου ὄντος, οἷς τέχμαιρόμενος ἀμφοτέρως τὰς κινήσεις τῶν ἀρτηριῶν ἐνεργείας εἶναι νομίζω, καὶ δὴ φράσω. τὴν μὲν διαστολὴν, ἐτι τῆς δυνάμεως ἐρρόωμένης, μεγάλην γίνεσθαι, ὥσπερ τοῦναντίον, αὐτῆς ἀσθενούσης, μικράν εἶναι, πᾶσι πρόδηλον.

non perinde, ut venas, sic etiam arterias in se recidere videmus. Illae, simul ac vacuae sanguine sunt, prorsus in seipsas confidunt, adeo ut superna earum tunicae pars cum inferna committatur. Arteriae semper dissidentibus cernuntur partibus, quod scilicet propter alteram earum tunicam, quae dura est, evenit. Quanquam sunt qui hoc ipsum adeo evenire post mortem dicant, quod frigore tum rigeant, non quod natura tales sint. Alii, quum in aquam calidam coniecissent, ac mox ita dissidentes conspexissent, sic eas se habere etiam prius, quam animal moreretur, sibi persuaferunt; quippe in priorem habitum frigiditate jam discussa fuisse reversuras, si scilicet ex hac novum habitum contraxissent. Itaque quum prorsus perdifficilis haec sit quaestio, quibus conjectans rationibus utrumque motum arteriarum actionem putem, jam subijciam. Quod diastole valida facultate magna sit, sicuti e diverso imbecilla facultate

Ed. Chart. V. [440.]

Ed. Bas. III. (157. 158.)

ἐχοῖν δὲ, εἴπερ, ὥς τινες οἶονται, τὸ μὲν συστέλλεσθαι τῶν ἀρτηριῶν ἐνέργεια, τὸ δὲ διαστέλλεσθαι εἰς τὴν κατὰ φύσιν τῶν χιτῶνων διάστασιν ἐπ' αὐτομάτου, πρῶτον μὲν ἴσον αἰετὸν ὄγκον ὑπάρχειν τῶν διαστολῶν, ἔπειτα μηδὲν μᾶλλον ἐρῶμένης ἢ ἀρρώστου δυνάμεως εἶναι ἔρ(158)γον τὸ μέγεθος· οὐδέτερον δ' οὕτως ἔχει. καὶ πρόσσεστιν ἕτερον τεκμήριον οὐ μικρὸν εἰς ταῦτόν συντελοῦν. μέγιστοι καὶ ὑψηλότεστοι σφυγμοὶ τοῖς κάλλιστα κριθησομένοις γίνονται. καίτοι τότε οὐκ ἂν τις οὐδὲ μαινόμενος εἴποι τὴν δύναμιν ἀρρώστειν. εἰ γὰρ τὸ καλῶς κριθῆναι γίνεται ἐνδεία δυνάμεως, τὸ κακῶς δὲ εὐρωστίαν δηλονότι γενήσεται· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὸ βίωμης ἔργον εἶναι φήσομεν. τί οὖν ἂν εἴη γαλοιώτερον; ἀλλὰ καὶ τὸ τὸ σφοδρὸν τῆς πληγῆς ἐν τῷ διαστέλλεσθαι τοῖς μὲν μᾶλλον, τοῖς δὲ ἥτιον ὑπάρχειν τῶν σφυγμῶν ἐπίτασιν καὶ ἀνεσις ἐνεργείας ἐδεικνύται. εἰ δὲ τὸ φαῦλον τῆς ἐνεργείας ἦν ἡ διαστολή, καθάπερ ἡ ἐκπνοή, οὐτ' ἂν τὸ μᾶλλον τε

parva, manifeste cernitur. Atqui oportebat, si, quemadmodum quidam autumant, contractio ipsa arteriae sit actio, dilatatio vero tunicarum ipsius in naturalem partium distantiam spontaneus reditus, primum quidem eandem semper esse dilatationum magnitudinem, deinde magnitudinem nihilo magis robustae quam imbecillae facultatis opus esse, quorum utrumque falsum est. Acceditque, quo id conjiciam, aliud non parvum, quod maximi altissimique pulsus iis affectibus, qui commodissime per crism paulo post finientur, fiunt, quamvis hoc tempore vires esse imbecillas ne insanus quidem dixerit. Nam si commode aliquid per crism viribus imbecillis finitur, utique incommode id fiet iisdem robustis. Quod si est, mortem ipsam roboris virium opus esse dicemus, quo quid dici magis ridiculum potest? Quin etiam quod ictus vehementia aliis pulsibus major sit, aliis minor, intendi ac remitti actionem eorum testatur. Quod si, tanquam expiratio, sic diafole actionis esset re-

Ed. Chart. V. [440. 441.]

Ed. Bas. III. (158.)

καὶ ἦττον ἢ ἐν αὐτῇ, καθά ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς, οὐδ' ὅλος ὁ τόπος τε [441] καὶ ἡ σφοδρότης τῆς προσβολῆς. ἡ μὲν οὖν διαστολὴ διὰ ταυτιά τε καὶ ἄλλα παραπλήσια τούτοις ἐκ τοῦ τῶν ἐνεργειῶν εἶναι μοι φαίνεται γένους, καὶ σώζοιτ' ἂν εἰ καὶ κατὰ τοῦτο ἡ πρὸς τὴν ἀναπνοὴν τῶν σφυγμῶν ὁμοιότης.

Κεφ. ζ'. Ἐφεξῆς ἂν εἴη σκεπτικόν, εἰ, ὥσπερ ἡ ἐκπνοὴ ἀνεσις ἐστὶ καὶ ὅλον ἀνάπνοαις τῆς ἐνεργείας τοῦ θώρακος, ἡ ἐκφύσησις δὲ ἐνέργεια, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μᾶλλον τε καὶ ἦττον ἔχει, τῆς ἐκπνοῆς οὐκ ἐχούσης, οὕτως καὶ ἡ συστολὴ μὲν ἐν τοῖς σφυγμοῖς ἐκλυσίς τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τῶν ἀρτημιῶν, ἕτερον δὲ τι ταύτῃ παρακείμενον ἀνάλογος ταῖς ἐκφυσήσεσιν ἡ ἐνέργεια. καὶ μοι δοκεῖ καὶ τοῦτο παντὸς μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι. τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τε τῶν κοινῇ περὶ πασῶν ἡμῖν τῶν ζωτικῶν δυνάμεων εἰτέρωθεν δεδειγμένων, καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν τὴν ἀναπνοὴν ἀναλογίας. ἐν μέντοι γε τοῖς περὶ τῶν δυνάμεων λογισμοῖς ἐκάστη

missio, utique nec intensio in ea, nec remissio, sicuti nec in expiratione, cernerentur, nec omnino robur et vehementia ictus. Ac diastole quidem per haec et alia his similia ex actionum mihi genere videtur, servarique etiam hactenus pulsuum cum respiratione similitudo potest.

Cap. VII. Deinceps illud considerandum videtur, an, sicuti expiratio actionis pectoris remissio est, vel utique cessatio, efflatus vero actio, atque idcirco intentionem et remissionem admittens, quod expiratio non facit, sic systole in pulsibus relaxatio arteriarum operis sit, aliaque huic annexa actio, quae efflatui respondeat. Ac mihi id quoque videtur verissimum esse. Porro conjicio id tum ex iis, quae communiter de universis vitae facultatibus alibi a nobis demonstrata sunt, tum ex proportionem ad ipsam expirationem. Siquidem in iis, quibus de ejusmodi facultatibus egimus, visum est quodque

Ed. Chart. V. [441.]

Ed. Bas. III. (158.)

τῶν ὀργάνων ἐμφαίνει ἐναντίας ἔχειν ἐμφύτους δυνάμεις. ἡ δ' αὖ τῆς ἀναπνοῆς ὁμοιότης ζητεῖ τὴν ἐνέργειαν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ἀνάλογον ταῖς ἐμφυσήσεσιν. καὶ γὰρ ἀτοπώτατον ἂν εἴη, μᾶλλον δ' ἀδύνατον, ὑπάρχειν μὲν τινα χρεῖαν τῇ φύσει τῆς συστολῆς τῶν ἀρτηριῶν, μηδεμίαν δ' αὐταῖς δοθῆναι σύμφυτον δύναμιν, δημιουργὸν τῆς τοιαύτης κινήσεως. εὐλογώτερον οὖν μακρῷ, καθάπερ ἐν τοῖς περὶ δυσπνοίας ἰδεῖν, ὁπόταν μὲν ἡ ἐκ τῆς τῶν χυμῶν συγκαύσεως ἀθροισμένη λιγνυώδης ἀναθυμίασις ἀξιόλογος ᾖ, τηρικαῦτα μὲν ἐκφυσήσεως τὸ ζῶον ἐφίεσθαι, ὁπόταν δ' ἦτοι διὰ τὴν εὐχυμον, ἢ τὴν τοῦ θερμοῦ μετριότητα μηδὲν τοιοῦτον ὑποτρέφῃται περίττωμα, μόνης τῆς ἐκπνοῆς, καὶν ταῖς ἀρτηρίαις τὴν μὲν ἀνάλογον ταῖς ἐκφυσήσεσι συστολὴν ἐν ταῖς πλεονεξίαις τοῦ τοιοῦτου περιττώματος γίνεσθαι, τὰς δ' ἄλλας, ὅταν ἀτμῶν μᾶλλον ἢ καπνῷ παραπλήσιον ἢ τὸ κενούμενον ἐξ αὐτῶν. ἐναργῶς δὲ μαρτύρια πάμπολλα τῶν ἐν τοῖς σφυγμοῖς φαινόμενων, ὅλον εὐθείως τὰ κατὰ τοὺς ὕπνους

instrumentum contrarias inter se sibi insitas facultates habere. Rursus similitudo ad respirationem exigit in arteriis actionem, quae proportionem respondeat efflatui. Etenim absurdum maxime sit, nisi potius ejusmodi, quod fieri omnino non possit, esse aliquem naturae systoles arteriarum usum, nec tamen vim ingenitam, quae ejusmodi motum efficeret, datam esse. Rationabilius igitur longe est, sicuti, cum de respirationis difficultate agerem, est indicatum, ubi ex humorum deustione collectus fuliginosus vapor plurimus est, tum animal efflatum appetere, contra, quum vel ob succi temperiem vel caloris mediocritatem nihil talis excrementi colligitur, tum solum expirationem, in arteriis quoque, ubi tale excrementum redundat, similem efflatui systolen edi, reliquas, quum id, quod ex ipsis vacuatur, halitui quam fumo est similis. Sane multa eorum, quae in pulsu apparent, evidentia documenta sunt, veluti et quae per somnum

Ed. Chart. V. [441.]

Ed. Basf. III. (158.)

ἐπὶ τῶν ἐδηδοκότων θαψιλῶς. ἐν τούτοις γὰρ ἐκλύεται μὲν ἡ διαστολή μικροτέρα τε ἅμα καὶ βραδυτέρα γινόμενη, ἐπιτείνεται δὲ κατ' ἄμφω ἡ συστολή, καὶ γὰρ ὠκυτέρα ἢ πρόσθεν καὶ ἐπὶ πλέον εἶσω κατιούσα φαίνεται. ἔοικε γὰρ ταῦτα γίνεσθαι κατὰ τοὺς ὕπνους εὐλόγως ὅτι ἅμα καὶ ἀνάλογον ταῖς ἐκπνοαῖς. ἔσω γὰρ μᾶλλον ἢ ἔξω κινουμένης τῆς ἐμφύτου θερμοσίας, καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς ἀθροισμένης κατὰ τε τὰ σπλάγχνα καὶ τὴν γαστέρα κατεργαζομένην τοὺς τε χυμοὺς καὶ τὰ σιτία, πλείων ἀνάγκη καὶ τὸ περίττωμα γεγόμενον δεῖσθαι τῆς φυσικῆς κενώσεως. καὶ διὰ τοῦτο ἐν μὲν ταῖς ἀναπνοαῖς ἡ ἐκπνοὴ θάπτειν τε καὶ μείζων, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετ' ἐκφυσῆσεως τοῖς κάμνουσι κοιμωμένοις, καὶ μάλιστα ὅταν ἐδηδοκοίτες ὥσιν ἱκανά. κατὰ δὲ τοὺς σφυγμοὺς ἡ συστολή τὸν αὐτὸν διατίθεται τρόπον. οὕτω τοι καὶ τοῖς παισιν ἄμφω πλεονεκεῖ· πλείστη γὰρ καὶ ἡ τῶν χυμῶν ἐργασία τοῖς τοιούτοις διὰ τὴν αὐξησιν. ἐμπαλιν δὲ ἡ

in iis, qui ampliter comederunt, fieri advertimus. In his enim remissior fit diastole, ut quae tum minor effecta, tum vero tardior intelligatur. Intensio autem fit systoles in utroque, quum et velociter quam prius et magis intro se recipere noscatur. Videntur autem haec tum merito per somnum fieri, tum cum expiratione consentanea esse. Quippe intro magis quam foras naturali calore se ferente, eoque etiam circa viscera et ventrem, qui succos et cibos concoquat, jam plurimo collecto, necessum est excrementum, quoniam id quoque copiosius gignitur, naturalem vacationem desideret. Proinde in respiratione expiratio et maior et plerumque cum efflatu aegris inter dormiendum visitur, maximeque id, ubi largius comederint. In pulsibus vero arteriae contractio ad eundem se exhibet modum. Sic porro et pueris ambo excellunt, quippe vehemens est his propter incrementum concoctio. Contra senum aetas tar-

Ed. Chart. V. [441. 442.]

Ed. Bat. III. (158.)

τῶν γερότων ἡλικία βραδυτάτην τε καὶ μικροτάτην ἔχουσα φαίνεται τὴν συστολὴν, ὡς ἀμυδρὰν καὶ περὶ τὰς πέψεις ἀσθενοῦσαν καὶ τοὺς χυμοὺς ἥκιστα κατεργαζομένην, ὡς μὴ ἀναγκαίαν. ἀνάλογον δὲ τούτοις καὶ τὰς ὥρας τε καὶ χώρας καὶ πάσας [442] ἀπλῶς τοῦ περιέχοντος ἡμῶν αἵματος τὰς μεταβολὰς εἰς κρῦος τε καὶ θάλλπος ἀλλοιοῦσθαι φασὶ τοὺς σφυγμοὺς. οὕτω δὲ καὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων τε καὶ νοσημάτων ἕκαστον ἥτρι τὴν ἔξω κίνησιν αὐξάνει τῶν ἀρτηριῶν, ἢ τὴν εἰσωκαίτοι γ' ἔχρην, εἰ διὰ παντὸς ἀνάπauσῖς τις ἦν ἢ διαστολὴ, πρῶτον μὴδαμῶς μὴτ' ὠκυτέρα ἐαυτῆς μήτε βραδυτέρα ταύτην γίνεσθαι· δεύτερον δὲ καὶ τῆς κινήσεως ὅρον ἓνα διὰ παντὸς ὑπάρχειν, ὃν ἐκ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς αἱ ἀρτηρίαι κέκμηται. τὸ δὲ καὶ τοῦτο προσπατέρω κινεῖν αὐτὰς ἐνδεικτικόν ἐστι τῆς τότε γινομένης ἐνεργείας. ἀλλ' οὐκ ἐνεργοῦσα, φασίν, ἢ ἀρτηρία θῦτόν τε καὶ μέγχι πλέονος εἶσω προσέρχεται, ἀλλὰ διὰ τῶν χιτῶνων μαλακότητα· πεφύκασι γὰρ οἱ τοιοῦτοι τῆς

diorem et minorem videtur habere systolem, utpote minus necessariam, quum et imbecilliter concoquat, et succos minime conficiat. Jam ad proportionem horum tum anni tempus, tum regio, tum omnis uno verbo ambientis nos aëris ad frigus et calorem mutatio pulsus alterare videntur. Pari modo et animi affectus omnes, et vitae sortes, et morbi arteriarum motum introrsus extrorsusve promovent; quamquam scilicet oportebat, si diastole cessatio et quies esset, primum illud accidere, ut non alias videretur celerior, alias tardior; deinde ut terminus et finis motus semper is esset, quem ex naturali compositione arteriae possiderent. Verum quum praeter quoque hunc terminum se ipsas moveant, indicium est tum etiam obitae actionis. At, inquiunt, arteria non agendo aliquid celerius interiusque descendit, sed propter tumicarum mollitiem; habiles enim sunt tales, cessante dia-

Ed. Chart. V. [442.]

Ed. Basf. III. (158.)

διαστολῆς ἀφεθέντες ἐπὶ πλεῖον τε καὶ θᾶττον τῶν σκληρῶν εἰς ἑαυτοὺς συνιζάνειν. ἀλλὰ τοῦτο, φήσομεν, ὡ γενναῖοι, τῇ μὲν κατὰ τὰς ἡλικίας ἐξαλλαγῇ τῶν φύθμων ἴσως ὁμολογεῖ· καίτοι δειξομεν ὀλίγον ὕστερον, ὅπως διαφέρεται· παμπόλλαις δ' ἄλλαις διαθήσεσιν ἐναργῶς διαφωρεῖ, καθ' ἃς ἐξαιφνίδιος ἢ ἀλλοιώσεις γίνεται τῶν φύθμων, οὐδὲν μέγα τῶν χιτώνων ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ μεταβάλλειν εἰς μαλακότητά τε καὶ σκληρότητα δυναμένων. ἑξαπατᾷ δὲ οὐχ ἥκιστα ὑμᾶς καὶ τὸ καλῶς ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἱατρῶν εἰρημένον, οὐ συνιέντας αὐτὸ προσηκόντως. ἐτοιμότεροι γὰρ εἰσὶ πρὸς τὰς κινήσεις οἱ μαλακοὶ χιτῶνες, ὅταν ἐνεργῶσί τι δι' αὐτῶν αἱ δυνάμεις· εὐπειθέστεροι γὰρ οὕτως αὐταῖς εἰσι καὶ, ὥς ἂν εἴποι τις, εὐαγωγότεροι πρὸς ὃ τι ἂν ἐθελῶσιν. ὅταν δ' ὑπ' ἐκείνων κινήθentes αὐτοὶς ἐαθῶσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν κατάστασιν ἐπανιέναι, τόθ' οἱ σκληροὶ θᾶττον ἐπανέρχονται τῶν μαλακωτέρων, ὥσπερ καὶ τῶν φυτῶν τὰ σκληρότερα τῶν

stole, et ulterius et celerius, quam durae, in se ipsas recidere. At hoc, viri probi, mutationi illi modulorum pulsus, quae ex aetate spectatur, fortasse consentire dicemus; tametsi paulo post, quemadmodum diffentiat, indicabimus. Caeterum plurimis aliis effectibus evidenter repugnat; in quibus scilicet subitanea est modulorum pulsus mutatio, quum nihil adeo in tantillo tempore mutari in mollitiem et duritiem possit. Fallit autem non minime, nos et quod a veteribus medicis probe dictum non recte a nobis intelligitur. Quippe faciliores ad motus erunt molles tunicae, quum scilicet facultates ipsae aliquid per eas moliantur, si quidem sic illis sunt magis obsequentes et, ut sic dixerim, ad id quod volunt, sequaciores. Quum vero, postquam ab iis sunt motae, rursus permittuntur ad statum proprium redire, tum utique durae, quam molles, celerius revertuntur, non aliter plane, quam durae stirpes, quae difficilius quam

Ed. Chart. V. [44a.]

Ed. Basf. III. (158.)

μαλακωτέρων χαλεπωτέρων μὲν ὑπείκει τοῖς βιαζομένοις καὶ μόλις ἐπεται τοῖς ἔλκουσιν, ἀφεθέντα δ' αὐθις ευκολωτέρων εἰς τὴν ἐμπροσθεν ἐπανέχεται κατὰστασιν. ἅλλα καὶ λόγον ἔχον ἐστὶ τοῦτο πρὸ τοῦ φαίνεσθαι γινόμενον οὕτως. ἐκάστη γὰρ τῶν σωμάτων ἐστὶ τις ἰδίου λόγος συστάσεως ἁλνπός τε καὶ, ὡς Ἱπποκράτης ἔλεγεν, ἀκάματος, ἐν τῷ μέσῳ δηλονότι τῶν ἀμέτρων αὐτοῦ κινήσεων καθεστηκυίας, καὶ ταύτης οὐκ ἄνευ καμάτου τιτὸς ἐξίσταται. καὶ μείζων δὲ κάματος καὶ αὐτῷ τῷ κινουμένῳ σώματι καὶ τῇ κινούσῃ δυνάμει τότε μᾶλλον ἐστίν, ὅταν σκληρόν τε καὶ ξηρόν ὑπάρχη. τὸ γὰρ οὕτω συνεστηκὸς ἰσχυροτέραν ἔχει τὴν ἔξιν τοῦ μαλακωτέρου τε καὶ ὑγροτέρου· ὅσῳ δ' ἂν ἕκαστον τῶν ὁτιοῦν πάσχειν μελλόντων ἰσχυροτέρον ἢ, τοσοῦτον τῷ διακινεῖντι δυσκινητότερον γίνεται. εἴπερ οὖν πάσχει μὲν τὸ κινούμενον ὑπὸ τοῦ κινούντος, ἐνεργεῖ δὲ καὶ θεᾶ περὶ αὐτὸ τὸ κινοῦν, εὐλογον ἦν, ὅσον δυσπαθέστερόν ἐστι τὸ σκληρότερον, εἰς τοσοῦτον καὶ δυσκινητότερον αὐτὸ γενέσθαι.

molles cogenti ipsas cedunt, vixque trahentem sequuntur, dimissae rursus in priorem statum facile redeunt. Quin etiam supra id, quod hoc sic fieri apparet, etiam ratio idem confirmat. Omni enim corpori suus quidem status est, omnis tum doloris, tum vero, ut Hippocrates ait, laboris expers, scilicet in medio excessuum sui motus positus. Nec ab hoc citra offensam, id removeris. Estque major noxa tum ipsi moto corpori, tum vero facultati, quae id movet, quum ipsam durum siccumque est. Quod enim sic est affectum, valentiolem habitum habet, quam id, quod mollius est atque humidius. Quanto autem quicquid eorum, quae passura quicquam sunt, valentius fuerit, tanto utique eum, qui novum illi statum inducit, difficilius sequitur. Ergo si, quod movetur, ab eo, quod movet, patitur, agit autem facitque in ipsum id, quod movet, ratio est, ut, quanto aegrius patitur id, quod durius est, tanto etiam idem difficilius mo-

Ed. Chart. V. [442. 443.]

Ed. Bas. III. (158. 159.)

καὶ διὰ τοῦτο, εἴτε φυτὸν ὅτιον, εἴτε τῶν ὄργανων(159) νικῶν
 τε τοῦ ζώου μορίων ὑπὸ δυνάμεώς τινος κινεῖτο, τὸ
 μὲν σκληρόν, ὡς ἂν δυσπαθέστερόν τε καὶ δυσκινήτο-
 τερον, ἦγον ἀκολουθεῖ, ῥᾶον δὲ τὸ μαλακώτερον. τοῦ
 μαλακωτέρου δὲ τὸ σκληρόν θάττον εἰς τὴν ἑαυτοῦ
 κατάστασιν ἐπανέρχεται, ὡς ἂν ἰσχυροτέρα συνεχόμενον
 ἔξει. φαίνεται γὰρ ἐν τοῖς φυτοῖς, ὅσα μὲν ἀπαλὰ καὶ
 νέα, λυγρίζόμενά τε καὶ βραδύνοντα κατὰ τὰς εἰς τὴν φύ-
 σιν ἐπανόδους, ὅσα δ' ἤδη τέλεια καὶ σκληρά, μετὰ
 πλείονος τοῦ τόνου καὶ θάττονος [443] τῆς κινήσεως
 ἐπανερχόμενα. πρὸς τῷ τοίνυν, ὡς ἔφην, καταβάλλειν
 αὐτῶν τὰν λόγον τὰς ἐξαίφνης γιγνομένης μεταβολᾶς τῶν
 ῥυθμῶν οὐδ' ἄλλως ἔοικεν ὁμολογεῖν τοῖς φαινομένοις
 ἢ ὑπόθεσις, δειχθέντος τοῦ μὲν μαλακωτέρου σώματος
 καὶ ἀσθενεστεροῦ ῥᾶον μὲν ἐπομένου τῷ κινουντι, βρα-
 δύτερον δ' εἰς τὴν φύσιν ἐπανερχομένου, τοῦ δὲ σκλη-
 ροτέρου διὰ συντονίαν μόγις μὲν νικωμένου, καὶ διὰ

veatur. Proinde, siue stirps ulla, siue animantium pars
 ulla instrumentalis a facultate quavis moveatur, quod
 durum est, utpote difficilius patibile difficilisque
 mobile, minus obsequetur, quod mollius est, facilius
 ducetur. At quod est durum, ceu valentiore firma-
 tum habitu, velocius in suum statum revertitur. Nam
 in ipsis stirpibus, quae tenellae novellaeque sunt, tum
 vitilium usum praebere, tum vero ad reditum in
 naturae habitum segnes esse cernuntur; e diverso,
 quae absoluta jam duraeque sunt, cum impetu majore
 ac motu celeriore revertuntur. Ergo praeter id, quod
 a subito mutatis arteriae motibus refutatur eorum
 ratio, ut dixi, etiam nec cum iis, quae fieri evi-
 denter apparent, consentire videtur eorum hypothe-
 sis, indicato praesertim, quod mollius et imbecillius
 corpus, ut facile ducentem sequitur, ita segnius in
 naturam revertitur, durum contra tum roboris re-
 mixu vix vincitur, tum tardius sequitur ac cele-

Ed. Chart. V. [443.]

Ed. Bas. III. (159.)

τοῦτο βραδύτερον ἐπομένον, θάπτον δὲ, ὅταν ἀφεθῇ, πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπιγομένου φύσιν. συνελόντι δὲ φάναι, καὶ ταῖς μαλακαῖς ἀρτηρίαις ἄμφω συμβέβηκε πᾶσχειν ἐν μέρει καὶ ταῖς σκληραῖς.

Κε φ. η'. Εἰρηταί μοι τὸ πᾶν ἤδη περὶ χρείας σφυγμῶν. καὶ γὰρ ὅτι φυσικῆς ἔνεκα τῆς καθ' ὅλον τὸ ζῶον θερμοσίας, καὶ ὅτι κατὰ μὲν τὰς διαστολὰς διαψύχεται τοῦτο, κατὰ δὲ τὰς συστολὰς καθαίρεται, καὶ ὡς αἱ κινήσεις αἰθε ταῖς ἀναπνευστικαῖς εἰκόσσι πάντη, καὶ ὡς καὶ τῷ ψυχικῷ πνεύματι χρήσιμοι, καὶ ὡς καθ' ἓν μόνον ἀναπνοὴ καὶ σφυγμὸς διαφέρουσι, τῷ ἓν μὲν ὑπὸ τῆς ψυχικῆς δυνάμεως, τὸν δ' ὑπὸ τῆς ζωτικῆς γίνεσθαι, τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ χρείας ἔνεκα καὶ τρόπου κινήσεως ὁμοίως ἔχουσιν, εἰρηταί τε καὶ δέδεικται. ῥᾶστον δὲ ταῦτ' ἐπιμελῶς ἀναλεξαμένῳ διακρίνειν δύνασθαι τὰ τε καλῶς ὑπὸ τῶν ἐμπροσθεν

rins, quum sub impetu dimittitur, ad propriam naturam festinat. Quae ambo, ut summa complectar, tum mollibus arteriis tum duris per vices incidunt.

Cap. VIII. De pulsuum usu dixi rem totam. Nam et quod naturalis, qui per totum animal diffunditur, caloris gratia sint conditi, et quod dilatata arteria is refrigeretur, contracta rursus purgaretur, et quod motus hi spiritus motibus omnino sint affimiles, et quod animali spiritui conducant, et quod una res tantum respiratio et pulsus dissideant, nempe quod illa ab animali facultate, hic a vitali manet, reliquis, vel quod ad utilitatem, vel quod ad motus modum spectat, similiter se habeant, dictum ac demonstratum est. Facile utique, qui haec curiose relegerit, discernere poterit, et quae recte a prioribus

Ed. Chart. V. [443.]

Ed. Bas. III. (159.)

αἰρημένα καὶ τὰ μὴ. ῥᾷδιον δὲ τῷ τοιούτῳ, καὶ ὅσα
κατὰ μέρος ὑπὲρ ἀμφοτέρων ζητεῖται τῶν ἐνεργειῶν, ἐξυ-
ρίσκειν.

Sint dicta et quae fecus. Facile vero ejusmodi est, et
quaecumque membration de utraque actione quaeruntur,
ea invenire.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΙΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΑ
ENNEA. ΠΡΩΤΟΝ ΑΚΕΦΑΛΟΝ.

Ed. Chart. V. [78.]

Ἀλλὰ κἀκείνου τὸ συνεχὲς τῇ στερνῷ διεσσεῖται, καὶ ἦν οὕτω σαφῶς θεάσασθαι τὴν καρδίαν, ὥς καὶ ταῖς τῶν ζώων ἀνατομαῖς, ἐπειδὴν ἰκόντες ἀναγυμνῶμεν. τὸ μὲν οὖν παιδάριον ἐσώθη, συσσωθέντων τε τῶν περὶ τὸ στένον καὶ συμφύντων ἀλλήλοις, καὶ τοιοῦτον ἐπίθεμα γενομένων τῆς καρδίας, ὅλον περ ἢ ἔμπροσθεν ἦν κορυφὴ τοῦ χιτῶτος. καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν, εἰ, γυμνωθείσης τῆς καρδίας,

GALENI DE PLACITIS HIPPOCRATIS ET
PLATONIS LIBRI NOVENI. LIBER PRI-
MVS SINE PRINCIPIO.

Sed et illius quod sterno conjunctum erat, computruit, licebatque ita aperte cor videre, ut in animalium dissectionibus, ubi consulto et data opera id denudamus. Igitur puer servatus est, obductis jam nova carne et connatis inter se partibus circa sternum positis: effectisque tale cordi operimentum, quale prius erat tunicae pericardii vertex. Neque est cur admiremur, detecto

Ed. Chart. V. [78]

ἰσώθη τὸ παιδάριον. οὐδὲν γὰρ περιττότερον ἢ διδάσκειν εἶναι τῶν ὁσημέραι γινομένων εἰς τὸν θώρακα συγρῆσεων. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ περικάρδιος ἴδιον ἐξαίρετον ἐπιφέρει τινὰ κίνδυνον, ὥσπερ παύ και Ἡρόφιλος εἶρηκε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἰατρῶν. οὔτε οὖν τὸ παιδάριον ἐκείνο παρ' ὅλην τὴν θεραπείαν ἐβέβλαπτο τὴν ἐνέργειαν, οὔτε ἂν τι ζῶον ὁμοίως ἀνατέμνωμεν. τίνος οὖν ἔτεκα ταῦτ' εἶρηται μοι; τοῦ τὴν καρδίαν αἵματος εἶναι μεστέην τηνικαῦτα κατ' ἀμφοτέρω τὰς κοιλίας. τῷ τοῦτο δῆλον; εἰ τρώσαις αὐτὴν, εὐθύς ἐκχεῖται τὸ αἷμα. ἐχρῆν δέ γε κατὰ τὸν Χρυσίππον ἢ τὸ πνεῦμα πρότερον ἐκκενούμενον φαίνεσθαι, κἔπειθ' οὕτως ἔπεσθαι τὸ αἷμα, ἢ μὴδὲ ὅλως ἔπεσθαι, καθάπερ οὐδὲ ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἐγκέφαλον ἔπεται κοιλίων. ἀλλ' ἐπειδὴν ἐκκόψαντες τὸ κρανίον ἀφέλωμεν τὴν παχεῖαν μήνιγγα, καὶ γυμνώσαντες ἅπαντα τὸν ἐγκέφαλον ἐπιχειροῦμεν εἰσρῶσκειν ἡντιναοῦν αὐτοῦ κοιλίαν, οὔτε ἐν τῷ παραχρῆμα φαίνεται κατ' αὐτὰς αἷμα περιεχόμενον, οὔτε ὕστερον ἐπόμενον, οὔτως δὲ καὶ τοῦ τεθνεώτος τῆς ζώου κατὰ μὲν

corde, servatum fuisse puerum. Etenim habuit nihil amplius is affectus, quam quae quotidie sunt thoracis perforationes, praefertim quum pericardium novum aliquod ex se nullum adfert periculum, ut Herophilus atque alii medicorum multi consent. Igitur ne in actione quidem ulla laesus puer erat: toto quo illi medebatur spatio, quemadmodum neque animal ullum, quod eo modo secuerimus. Sed quorsum haec narramus? ut ostendam, cor utroque suo ventre sanguinis esse plenum. Hoc inde constat, quod, si secueris ipsum, ex hoc statim sanguis effunditur. Sed secundum Chrysippum vel spiritum prius oportebat exhaustum apparere, atque ita dein sequi sanguinem, vel omnino non sequi, quemadmodum neque sequitur in cerebri ventriculis. Nam ne in his quidem statim sanguis contineri, neque postea sequi videtur, ubi, excisa calvaria, et ablata crassa membrana, universoque denudato cerebro, quemcunque ventriculum ejus secare tentamus. Itaque mortuo jam animali, in sinistro quidem

Ed. Chart. V. [78. 79.]

τὴν ἀριστεράν κοιλίαν τῆς καρδίας οὐκ ἔσθ' ὅπου οὐκ ἂν εὐροῖς αἵματος θρόμβους, ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον οὐχ εὐρήσεις, πλὴν εἰ θλασθέντος αὐτοῦ σὺν τῷ κρανίῳ τῶν ἐν αὐτῷ τινες ἀρτηριῶν ἢ φλεβῶν διασπασθεῖεν. οὕτω δὲ καὶ τῶν τιτρωσκομένων κατὰ τὴν ἐκφυσιν τοῦ τοκταίου βοῶν [79] εὐρίσκεται ποτε διαδιδόμενον εἰς τινα τῶν προσθίων κοιλίων αἷμα. καὶ οὐδὲν οὐδ' ἐνταῦθα θαυμαστόν, αὐτῆς τῆς ὀπισθίου κοιλίας τιτρωσκομένης, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων αὐτῇ συγτιτρωσκομένων ἀγγείων, ἀφικνεῖσθαι ποτε καὶ μέχρι τῶν προσθίων τὸ αἷμα. δύναται δ' ἂν ἐνίοτε καὶ βρόχῳ πνιγέντος τοῦ ζῶον διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν βίαν ῥαγῆναι τι τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀγγείων, οἷα δὴ πολλάκις ὁράται γιγνόμενα καὶ καθ' ὅτι οὖν ἄλλο μέρος ὑπὸ πλήθους αἵματος ἢ χύσεως ἀναρῥαγέντος ἀγγείου. εἰ δ' ἐν ὕδατι πνιγείη τὸ ζῶον, οὐκ ἂν ὁμοίως ἀγγεῖον ῥαγείη. κατὰ μέντοι τοὺς ἄλλους ἅπαντας θανάτους τῶν ζώων οὐκ ἂν εὐροῖς ἐν ἐγκεφάλῳ κοιλίᾳ περιεχόμενον θρόμβον, ὥσπερ ἐν τῇ καρδίᾳ διαπαντός. ἀλλὰ τὰ μὲν

cordis ventriculo nunquam non grumos sanguinis invenire est, in ventriculis autem cerebri non item, nisi si, eo una cum calvaria contuso, venarum atque arteriarum aliquae disrumpantur. Eodem modo et in bobus, qua primum spinalis medulla exoritur, vulneratis sanguis in anteriorum ventriculorum aliquem diductus aliquando invenitur. Sed ne hic quidem miraculi quicquam est, si, ipso ventriculo posteriori, unaque magnis vasculis vulneratis, ad anteriores ventriculos subinde sanguis pervenire consuevit, quum praesertim fieri aliquando potest, ut, laqueo suffocato animali, ob excedentem vim, illatam aliquod vasculum cerebri disrumpatur. Id quod etiam in quavis alia parte propter sanguinis vel copiam vel qualitatem evenire saepius observatum est. Verum si in aqua suffocetur animal, non itidem vas disrumpitur, uti nec, si alia quavis morte id afficias, in cerebri ventriculo grumum contineri, ut in corde semper, reperire erit. Sed de iis, quae mortuis animalibus,

Ed. Chart. V. [79.]

ἐπὶ τῶν τεθνεώτων ἐκ περιουσίας εἰρησθαί μοι δοκῶ. ἐπά-
νειμι δ' αὖθις ἐπὶ ζῶντα ζῶα, καὶ δείκνυμι σοι, γυμνωθεί-
σης τῆς καρδίας, οὐ μόνον εἰ σμίλην καθείης εἰς τὴν ἀριστε-
ρὰν κοιλίαν, αἷμα προχέμενον εὐθέως, ἀλλὰ καὶ γραφεῖον,
ἢ βελόνην, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον. καίτοι γε, εἴπερ ἀναγ-
καῖον ἦν, ἐχοῖν ἐκκενωθῆναι τὰ πνεῦμα πρότερον, ἵνα
ἀκολουθήσῃ τὸ αἷμα· τὸ γὰρ στεγνὰν τῆς ὀπῆς ἂν εἰς
χρόνου μῆκος οὐ σμικρὰ συνετέλεσεν. ἀλλὰ οὐχ ὥδ' ἔχει
τὰληθές· ἔπεται γὰρ αὐτίκα μάλα τῷ τρώσαντι τὸ αἷμα,
ὥστε οὐκ ἂν, οὐδ' εἰ πάνυ σφόδρα ταχύνης ἐν τῇ χειρουργί-
ᾳ, θυνήσῃ ποτὲ ἀναίμακτον ἐξαρπάσαι τὸ τρώσαν. ὃ δῆ-
λον, ὡς πλήρης ἐστὶν αἵματος ἡ ἀριστερὰ κοιλία.

Κεφ. ε'. Τὸ γὰρ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἑρασίστρατον
λεγόμενον, ὡς πρὶν μὲν τοῦ γυμνωθῆναι πνεῦμα μόνον ἐν
αὐτῇ περιείχeto, γυμνωθείσης δὲ παρεμπίπτει τὸ αἷμα, οὐ-
δὲν ἀλλ' ἐστὶν ἡ ἀνθρώπων λόγος ἀναισχύντων πρὸς τὸν
ἐλεγχον. ἀλλὰ καὶ τοῦτ' αὐτῶν ἐλέγξει τὸ ἀναισχύντημα
ῥᾶστόν ἐστιν. εἰ γὰρ δὴ παρὰ φύσιν εἰς τὴν πνευματικὴν

incidant, praeter institutum mihi dixisse videor. Redeo
ad eadem viva, ostendamque, sanguinem statim effundi
detecto corde, si in ventrem sinistrum non solum scalpellum,
sed etiam stylum, aut acum, aut tale quid inieceris. Quan-
quam profecto spiritum prius evacuatum iri, si id necessum
esset, ut dein sequatur sanguis, oportebat. Sed foraminis
angustia, quod non nisi longo post tempore fluat, non pa-
rum forsan confert. At non ita se res habet. Statim
enim instrumentum, quod vulneraverit, sanguis sequitur,
adeo ut, quantumvis manus vulnerando festinarit, instru-
mentum educere incruentum nequeas. Ex quo scire li-
cet, sinistrum ventriculum sanguine plenum esse.

Cap. VI. Etenim spiritum solum in eo corde, an-
tequam denudatum sit, contineri, postquam autem denu-
datum sit, sanguinem incidere, ut Erasistrati sectatores di-
cere solebant, nihil aliud esse puto quam verba homi-
num, quos reprehendi non pudet. Sed et impudens hoc
eorum dictum refellere facillimum est. Si enim praeter

Ed. Chart. V. [79.]

κοιλίαν τῆς καρδίας ἐκπέτωκε τὸ αἷμα, πάντ' ἐχεῖν, οἷμαι, συγκεχύσθαι τὰ κατὰ φύσιν αὐτῆς ἔργα, καὶ μήτε τὰς ἀρτηρίας ἔθ' ὁμοίως σφύζειν, ὥς ὅτ' ἐκ τοῦ παρ' αὐτῆς ἐπληροῦτο πνεύματος, ἀπολωλέναι τε παμπόλλας ἐνεργείας, ὥς ἂν τῆς πηγῆς αὐτῶν οὐκέτι οὔσης. Ἐρασίστρατος μὲν γὰρ ζωτικῷ πνεύματος, Χρύσιππος δὲ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος πλήρη φασὶν εἶναι τὴν κοιλίαν ταύτην. ἀλλ' οὐδὲν ὅλως τὸ ζῶον καταλαμβάνει σύμπτωμα. καὶ τοῦτ' ἐνεστὶ τῷ βουλομένῳ μαθεῖν παρ' ἡμῶν, ὥσπερ ἀμέλει πολλάκις ἐδείξαμεν οὐκ ὀλίγοις τῶν ἀπιστούντων, εὐθὺς ἀντιπαρβάλλοντες αὐτοῖς ἐφ' ἑτέρου ζώου, πολλάκις δὲ καὶ καθ' ἃν ὁτιοῦν ταῦτόν, ὅποσα τε καὶ ὅποια καταλαμβάνει τὸ σύμπαν σῶμα παθήματα, κοιλίας ἐγκεφάλου τραθεισῆς. καίτοι τί λέγω τραθεισῆς; εἰ γὰρ καὶ πρὶν τραῦσαι θλίψης ἤντινον αὐτῶν, ἀκίνητόν τε καὶ ἀναίσθητον, ἀπνουν τε καὶ ἄφωγον εὐθὺς ἔσται τὸ ζῶον. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἀνατιτραμένων φαίνεται συμ-

naturam in eum cordis ventriculum, ubi spiritus continetur, sanguis inciderit, omnia ejus naturalia officia confundi oportere puto, ita ut neque arteriae adhuc eodem modo pulsent, quo cum a cordis spiritu ventriculus opereretur, et multae admodum actiones intercidant, perinde ac si earum fons jam amplius non extaret. Etenim hunc ventriculum Erasistratus vitali, Chrysippus animali spiritu plenum esse dicunt. Nullam tamen omnino symptomata ita affectum animal corripit. Et hoc, qui volet, ex me discere poterit, ut sane non paucis, qui id non credebant, saepius alio statim substituto animali simile illis ostendimus, saepius in uno et eodem, ac praeterea a quantis et qualibus affectibus universum animalis corpus occupatur, vulnerato cerebri ventriculo, palam fecimus. Sed quid dico vulnerato? Si enim ante premas tantum quemvis ventriculum, quam vulnus intuleris, animans statim sine motu et sensu, sine spiritu et voce erit. Nec aliter in hominibus ipsis caput perforatis

Ed. Chart. V. [79. 80.]

πίπτον. ἐν γὰρ [80] τῷ τὰ κατεαγόντα τῶν ὀστέων ἐκ-
κρίπτειν, ὑποβάλλειν ἀναγκαζομένων ἡμῶν ἀσφαλείας ἕνεκα
τοὺς καλουμένους μηνιγγοφύλακας, εἰ βραχεῖ βιαίτερον
ἐπιθλίψει τις αὐτοῖς τὸν ἐγκέφαλον, ἀναίσθητός τε καὶ
ἀκίνητος ἅπασων τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ὁ ἄνθρωπος
ἀποτελεῖται, οὐ μὴν τὴν γε καρδίαν γυμνωθεῖσαν θλιβόντων.
ἀλλ' ἔγωγε οἶδα καὶ πυράγραι ποτὲ χαλκίως ἐπιτρέψας τιτὶ περι-
λαβεῖν αὐτήν, ἐπειδὴ καὶ τῶν δακτύλων ἐξεπήδα βιαίως παλλο-
μένη. ἀλλ' οὐδὲν οὐδὲ τότε τὸ ζῶον ἔπασχεν, οὔτε εἰς αἰσθη-
σιν, οὔτε εἰς κίνησιν τὴν καθ' ὁρμὴν, ἀλλ' ἐκεκράγει τε μεγάλα,
καὶ ἀκωλύτως ἀνέπνει, καὶ πάντα κινεῖ σφοδρῶς τὰ κῶλα.
μόνη γὰρ ἡ τῶν ἀρτηριῶν βλάπτεται κίνησις, οὕτω δια-
ληφθείσης τῆς καρδίας, ἄλλο δὲ οὐδὲν πάσχει τὸ ζῶον,
ἀλλ', ὅχι περ ἂν ζῇ, καὶ κινεῖ πάντα τὰ μέλη, καὶ ἀνα-
πνεῖ. ἐγκεφάλου δὲ οὕτω θλιφθέντος, ἔμπαντι ἅπαντα
συμπίπτει· σφύζουσι μὲν αἱ ἀρτηρίαι κατὰ φύσιν ἅμα τῇ
καρδίᾳ, κινεῖται δ' οὐδὲν μέρος, οὐδὲ ἀναπνεῖ τὸ ζῶον,
οὐδὲ ἐκφωνεῖ. ἤδη μὲν οὖν ἐκ τῶνδε καὶ ἄλλο τι μεῖζον

evenire conspicitur. Interim enim, dum ossa rupta ex-
cidimus, quos membranarum custodes nominant, subdere
cerebri tutandi gratia cogimur, ne, si vel paulo violenti-
us cerebrum premas, homo sine sensu sineque omni vo-
luntario motu reddatur, quod tamen non evenit, si cor
nudatum premas. Quin memini, me aliquando cuidam
permisisse fabri ferrarii forcipe id comprehendere, cum
alioqui, dum moveretur, e manibus violentius palpitando
exiliret. Sed ne sic quidem aut sensu aut voluntario
motu animal laedebatur, tantum vociferabatur magno-
pere, indefinenter respirabat, et omnia membra vehe-
menter concutiebatur. Etenim, corde ita apprehenso, solus
arteriarum motus laeditur, aliud nihil patitur animal,
sed, quamdiu vivit, et omnes movet partes, et respirat.
Verum si cerebrum ita comprimas, contraria omnia eve-
nire videbis. Siquidem arteriae quidem naturali ordine,
cum pulsant cor, pulsant, sed nullum membrum movetur,
neque respirat animal, neque exclamat. Ex quibus jam

Ed. Chart. V. [80.]

ἐκφαίνεται, τὸ μήτε τὴν καρδίαν ἐγκεφάλου τινὸς δεῖσθαι πρὸς τὴν οἰκίαν κίνησιν, μήτε τὸν ἐγκεφάλου τῆς καρδίας. οὐ μὴν τοῦτου γε ἕνεκεν ἐμνημόνευσα τῶν ἐκ τῆς ἀνατομῆς φαινομένων, ἀλλ' ὅπως ἐπιδείξαιμι τὸ ψυχικὸν πνεῦμα κατὰ τὰς τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίας περιεχόμενον. ἔνθα τῶν καὶ μάλιστα μεμψαίμεν ἂν τὸν Χρύσιππον, ὅτι βουλόμενος εἰλικρινές τι καὶ καθαρὸν εἶναι πνεῦμα τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, οὐ προσηκόντως ἐν τῇ καρδίᾳ καθίδρουσεν αὐτό, καίτοι Χρύσιππον μὲν ἂν τις ἀποδέξαιτο μετρίως ἀποφηνάμενον, ὡς μήθ' ὅτι τῶν νέρων ἀρχὴ ἡ καρδία τὴν γνώσιν αὐτῷ χαρίζεσθαι, μήτ' ἄλλο μηδὲν τῶν κατὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο ζητουμένων· ὁμολογεῖ γὰρ ἀπείρως ἔχειν τῶν ἀνατομῶν. Ἀριστοτέλει δέ γε καὶ Πραξαγόρᾳ, παρὰ τὸ φαιτόμενον ἀποφαινόμενοις, ἀρχὴν τῶν νέρων εἶναι τὴν καρδίαν, ἐγκαλίσσειεν ἂν τις δικαίως. ὅτι μὲν γὰρ ἄλλα πολλὰ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς ἀκριβῶς οὐχ ἑώρακα· οἶν, ἐξ ὧν ὑπελείποντο συνταγμάτων ἔνεστι καταμαθεῖν.

maius quid se ostendit, videlicet neque cordi opus esse cerebro, ut suo officio fungatur, neque cerebro corde. Non tamen hujus gratia eorum memini, quae ex anatome apparent, sed ut ostendam, animale spiritum in cerebri ventriculis contineri. Unde etiam hoc loco vel maxime reprehenderim Chrysippum, quod, cum spiritum, qui in ea parte, quae animae principium est, continetur, purum ac sincerum esse vellet, eum non, ut conveniebat, in corde collocavit. Quamquam hunc etiam merito quis laudarit, quod modestius sententiam suam protulit, ita ut neque, an cor principium nervorum sit, neque alterius cujuspiam, quod in hanc controversiam incidere solet, sibi cognitionem vendicet, sed anatomes imperitum se esse dicat. Contra Aristotelem et Praxagoram, cum aliter, quam res apparet, pronuntient, cor esse nervorum principium, jure reprehenderis. Quod autem et alia multa, quae ad anatomem pertinent, diligenter non viderint, ex his, quae scriptis reliquerunt, scire licet.

Ed. Chart. V. [80.]

ὅτι δὲ ἤτοι παντάπασιν αὐτοὶ τυφλώτεροντες, ἢ τυφλοῖς διαλεγόμενοι, περὶ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς ἔγραψαν, οὐ λόγους χρὴ μακροῖς κατασκευάζειν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν αἰσθησὶν ἵναται. φαίνεται γάρ, ὡς ἔμπροσθεν εἰδήλωσα, τὰ μὲν τῶν νεύρων ἐξ ἐγκεφάλου ἀντικρυς ἐκπεφυκότα, τὰ δ' ἐκ τοῦ σωτιαίου μυελοῦ, σωτιαῖος δ' αὐτὸς ἐξ ἐγκεφάλου. βέλτιον οὖν ἦν οὐδ' ἀπλῶς ἀρχὴν τῶν νεύρων ἀποφάνασθαι τὴν καρδίαν, ὅπερ Ἀριστοτέλης ἐποίησεν, οὔτε ἐκ πανουργίας τινὸς ἐπιβεβουλευμένης, ὡς ὁ Πραξαγόρας. οὗτος γάρ ὁ ἀνὴρ ἐπειδὴ μηδὲν εἴωρα νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς καρδίας, ἐφιλοτιμεῖτο δὲ πρὸς Ἱπποκράτην, καὶ πάντως ἐβούλετο τὸν ἐγκέφαλον ἀφελῆσθαι τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς, οὐ σμικρὸν ἀπειτόλημτος ψεύσασθαι, τὰς ἀριτηρίας φύμενος ἐν τῷ προέειναι καὶ κατασχιζέσθαι στενὰς γιγνομένας εἰς τεύρα μεταβάλλειν· τοῦ γὰρ δὴ σώματος αὐτῶν ὑπάρχοντος νευρώδους μὲν, ἀλλὰ κοίλου, κατὰ τὴν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ ζῶνι σχίσιν οὕτως γιγνομένων μικρῶν τῶν κοιλοτήτων, ὡς ἐπιπίπτειν

Sed quod omnino vel ipsi caecutiebant, vel cum caecis differebant, cum de nervorum principio scripserint, non est cur verbis longum faciam, sed ad sensum properem. Etenim, ut ante demonstravi, nervorum quidam plane ex cerebro enascuntur, quidam ex spinali medulla, ipsa autem spinalis medulla ex cerebro. Melius igitur erat neque simpliciter cor nervorum principium esse dicere, ut Aristoteles, neque ex deliberata quadam calliditate, ut Praxagoras. Hic enim vir, ubi nullum vidit nervum ex corde natum, contra Hippocratem contendere coepit, et cum omnino, ne cerebrum nervorum principium sit, efficere studuerit, egregie mentiri non est veritus, dicens, arterias, dum progressu in multos ramos finduntur, angustiores et graciliores factas, tandem in nervos degenerare. Etenim, cum earum corpus nervosum sit et cavum, postquam jam in animalis corpore multum ac varie fissae ac distributae fuerint, adeo parvae et angustae redduntur earum cavitates, ut tunicae partes in se concidant.

Ed. Chart. V. [80. 81.]

ἀλλήλοις τοὺς χιτῶνας, ὅποταν τοῦτο πρῶτον γένηται, τεύ-
ρον ἤδη φαίνεσθαι τὸ ἀγγεῖον. Ἐρασίστρατος μὲν οὐκ
οὐδὲ ἀντιλογίας ἤξιωσε τὸν λόγον, ὡς ἀναισχύντως ἀποτε-
τολμημένον.

Κεφ. ζ'. [81] Ἐγὼ δὲ, ἐπειδὴ περ' ἀπαξ κατέστην
εἰς τὸ περὶ πάντων διασκέπασθαι, βραχέα τῷ Πραξαγόρῃ
διαλεχθῆναι βούλομαι, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ Χρύσιππος
ἐμπημόνευσε τὰνδρός, ἀντιθεὶς τοῖς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἄρχε-
σθαι τὰ νεῦρα νομίζουσιν. ὅτι γὰρ οὕτως ἔχον ἔχειν τὸ
φαινόμενον ἐκ τῶν ἀνατομῶν, ὡς ὁ Πραξαγόρας εἰρηκεν,
εἰ μελλήσει τις εὐλόγως ἀρχὴν τῶν νεύρων ὑπολήψεσθαι τὴν
καρδίαν, οὐδ' ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν. ὅτι δ' οὐκ οὕτως ἔχει,
μυριάκις μὲν ἤδη τοῖς βουλευθεῖσαι γινῶναι τάληθές ἐπὶ τῶν
ζώων ἐδείξαμεν, οὐκ ὀκνήσομεν δὲ κἀνταῦθα τὴν ἀνατομὴν
ἐρμηνεύσαι τῶν ἀρτηριῶν, ὥσπερ ἐμπροσθεν τῶν νεύρων.
ἐκφύεται μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἀρ-
τηρία μεγίστη, καθάπερ τι πρέμνον ἀπασῶν τῶν κατὰ τὸ
ζῶον ἀρτηριῶν. ἀποβλαστάνει δὲ ἀπ' αὐτῆς πρῶτον μὲν ἡ

Ubi autem id primum fit, nervum jam pro arteria appa-
rere ait. Cujus sententiam, ut ab impudenti audacia
natam, Erasistratus quidem ne confutatione dignam censuit.

Cap. VII. Ego vero, postquam hoc mihi constitutum
est, de omnibus confiderare, paucis contra Praxagoram
disputare volo, et maxime quod Chrysippus hominis
ejus meminit, diversum sentiens ab his, qui nervos a ca-
pite oriri censent. Quod autem id, quod ex anatomia
apparet, ita se habere oportet, ut Praxagoras dixit, si
quis cor nervorum principium recte opinetur, ne nos
quidem dubitamus. Sed quod non ita se res habet,
jam millies iis, qui veritatem scire cupiebant, in ipsis
animalibus demonstravimus. Nec hic quidem pigebit ar-
teriarum anatomen indicare, uti nec prius nervorum ex-
plicasse piguit. Igitur ex sinistro cordis ventriculo arteria
magna enascitur, quae omnium arteriarum, quae in uni-
verso animalis corpore sunt, quasi truncus quidam est. Ex
ea veluti pullulat primum quidem, quae cor circumdat;

Ed. Chart. V. [81.]

τὴν καρδίαν περιστέφουσα· καὶ δὴ καὶ ὁνομάζουσιν οὕτως αὐτήν, οἷς μέλει τῶν ἀνατομῶν. ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποις, οἱ γενναϊότετε Πραξαγόρα, μειουμένην ἐν τῷ κατασχιζέσθαι τὴν ἀρτηρίαν ταύτην εἰς νεῦρα τελειῶν. ἐφεξῆς δὲ τῆσδε δίχα σχισθείσης τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, ἥ μὲν μείζων μοῖρα κατακαμφθεῖσα πρὸς τὴν ῥάχιν, ἐπὶ μέσων στηρίζεται τῶν σπονδύλων· ἡ δ' ἑτέρα μετώρος εὐθὺ τῶν σφαγῶν ἀναφέρεται. πρῶτος οὖν ἐπίσκειναι μοι τὰς εἰς τὸν θώρακα φερομένας ἀπ' αὐτῶν, καὶ τόλμησον εἰπεῖν τινα μεταβάλλειν εἰς νεῦρον. εἰσὶ μὲν γὰρ δύο καὶ εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν, ἐν ἑκάστῳ μεσοπλευρίῳ μία. συναποφύεται δ' αὐταῖς ἀπὸ τοῦ τωτιαίου νεῦρα. καὶ φαίνεται γὰρ καθ' ὅλον τὸν θώρακα συναποτεινόμενά τε καὶ συγκατασχιζόμενα ταυτὶ τὰ δύο γένη τῶν ἀγγείων εἰς τε τὸν ὑπεζωκῶτα τὰς πλευρὰς χιτῶνα καὶ τοὺς μεσοπλευρίους μῦς, τρίτου τινὸς αὐταῖς συναποφυσμένου τε καὶ συναποτεινομένου καὶ συγκατασχιζομένου φλεβώδους ἀγγείου. ἀλλ' οὐδὲν τό γὰρ νῦν εἶναι δέον διεξέρχεσθαι περὶ φλεβῶν· ἀναμένει γὰρ οὖν κῆκεϊνας

ita liquidem anatomici eam vocant. Attamen, o bone Praxagora, hanc ita attenuatam, ut in nervos finiat, dicere non habes. Post hanc magna arteria bifido divisa, major pars ad spinam reflexa super ipso vertebarum medio firmatur: altera sublimis ad jugulum recta sursum fertur. Sed primum contemplare mihi eas, quae ab his in thoracem feruntur, et audacter dicito, quatenam ex his in nervum transformatur. Sunt enim numero viginti duae, in unoquoque intercostalium muscutorum una. Sed una cum ipsis a spinali medulla nervi quidem enascuntur, conspiciunturque per omnem thoracem in membranam, quae costas succingit, atque in musculos, qui spatia inter costas occupant, simul protendi ac dividi haec duo vasorum genera, tertio etiam alio his adjuncto, venoso nimirum, quod et ab eodem loco cum eis oritur, et per eadem spatia decurrit, et haud dissimiliter scinditur ac distribuitur. Sed de venis jam agere hujus non est instituti;

Ed. Chart. V. [81.]

ἐτέρωθεν οὐ μικρὸς λόγος. ἐπὶ δὲ τὰς ἀρτηρίας αὐτὸς ἐπά-
 ρεμι. καὶ καταλίπωμεν ἤδη τὰς κατὰ τὸν θώρακα, μηδ'
 αὐτοῦ τοῦ Πραξαγόρου τολμήσαντος ἐν θώρακι φάναι μη-
 δελίαν ἀρτηρίαν εἰς νεῦρον μεταβάλλειν. καίτοι, εἴπερ ἐν
 θώρακι μὲν φαίνεται νεῦρα πάμπολλα, μεταβάλλει δ' οὐδὲ
 μία κατ' αὐτὸν εἰς νεῦρον ἀρτηρία, δῆλον ὡς οὐκ ἔστιν ἐκ
 τῶν ἀρτηριῶν ἡ γένεσις τοῖς νεύροις. ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὰς
 ἔξω τοῦ θώρακος ἴωμεν. ὧν πρώτη μὲν ἐστὶ συζυγία τῶν
 ἐπὶ τὰς ὠμοπλάτας ἀναφερομένων, ἀφ' ὧν οὐκ ὀλίγη μοῖρα
 καὶ πρὸς τὸν γαστήρα εἰσὼς καταδύεται, καὶ τοῖς ἐν τρα-
 χήλῳ μυσὶ διασπείρεται, δευτέρα δὲ τῶν εἰς τὰς χεῖρας
 φερομένων ἀρτηριῶν, ὥς μοι καὶ μάλιστα ὡς ἀπονευρουμένης
 ὁ Πραξαγόρας αἰνίττεσθαι δοκεῖ. καίτοι φανερώτερον γε
 τῶν κατὰ τὸν θώρακα καὶ ταύτας ἰδεῖν ἐστίν, ὅσῳ περ καὶ
 μείζους εἰσίν, εἰς ὅλα τὰ κῶλα κατασχιζόμενας ἄχρι τῶν
 δακτύλων. ἀλλ' οὐδὲ τούτων οὐδὲ μία φαίνεται νεῦρον
 γιγνομένη. καὶ γὰρ αἱ κατὰ τοὺς καρπούς τῶν χειρῶν,
 ὥς ἔθος ἡμῖν ἔστιν ἄπτεσθαι πτεστών διαγνώσεως ἕνεκα,

alio enim loco de eis copiosius dicemus. Quare ad ar-
 terias redeo, sed relictis iis, quas per thoracem spargi di-
 ximus. Nam earum aliquam in nervos transmutari
 Praxagoras dicere non audebat. Quamquam, si in tho-
 race quidem multi conspiciantur nervi, nulla autem in-
 ibi arteria in nervum degeneret, manifestum est, non ex
 arteriis nervos generari. Ergo ad arterias, quae extra
 thoracem sunt, transeamus. Ex iis primum quidem par-
 tae sunt, quae ad scapulas sursum feruntur, a quibus non
 exigua pars ad spinalem medullam per interna repit
 et in cervicis musculos se diffundit, secundum autem,
 quae in manus tendunt; quae mihi illae maxime esse vi-
 dentur, quas Praxagoras in nervos finiri significare vo-
 luit. Et si, quanto majores hae sunt, tanto his, quae in
 thorace sunt, apertius diduci in totas manus ad ipsos
 usque digitos conspici possunt. Attamen ne harum qui-
 dem ulla nervus fieri videtur. Etenim quae in bra-
 chii carpo, quas febrium discernendarum gratia tangi-

Ed. Chart. V. [81. 82.]

καὶ αἱ μεταξὺ τῶν δακτύλων λιγανοῦ τε καὶ μεγάλου μικραὶ
 μὲν ὑπάρχουσαι παντάπασιν, ἀλλ' οὕτε εἰς νεῦρον ἤδη μα-
 ταβεβλήκασιν, ἐναργῶς τε φαίνονται σφύζουσαι καὶ πρὸ
 τῆς ἀνατομῆς. ἀλλ' [82] ἐν ταύταις μὲν ἴσως οὐ χρὴ πι-
 κρῶς διελέγχειν τὸν Πραξαγόραν, ἀλλὰ τι καὶ συγγνώμῃ
 νέμειν, εἰ μικρὰς ἀρτηρίας οὐκ ἔδεάσατο. καίτοι γ', ὅταν
 εἰς νεῦρα μεταβάλλειν αὐτὰς φάσκῃ τὰς σμικροτέρας, οὐκ
 ἀμβλυωπίαν ὑποτιμᾶται δῆπουθεν, ἀλλ' ὅξυ βλέπειν ἐπαγ-
 γέλλεται. τῶν δὲ κατὰ τὰς μασχάλας ἀρτηριῶν, (ἔστι δὲ
 καθ' ἑκατέραν χεῖρα μία,) μεγάλων τε οὐσῶν ἅμα καὶ τέ-
 ταρα ζεύγη νεύρων μεγάλων ἀμφ' αὐτὰς ἐχουσῶν, ἀναμνη-
 σαι βούλομαι τοὺς τὰ τοῦ Πραξαγόρου πρεσβεύοντας.
 οὐδέπω μὲν γὰρ οὐδ' ὑπῆρξато σχῆσθαι κατὰ ταῦτα τὰ
 μόρια τῶν ἀρτηριῶν οὐδετέρα· μεγάλα δὲ ἔστιν οὕτως ἤδη
 τὰ νεῦρα, ὥστ', εἰ καὶ τυφλὸς εἴη τις, οὐκ ἂν λάθοιεν
 αὐτοῦ τὴν ἀφῆν. πόθεν οὖν ἐγεννήθη ταῦτα, καὶ τίνων
 ἀρτηριῶν ἀπεβλήστησε, δίκαιος λέγειν ὁ Πραξαγόρας ἐστί.
 καίτοι τί προκαλοῦμαι λέγειν ἐκείνον, ἐνὸν ἑμᾶς εἰπεῖν

mus, quaeque inter pollicem et indicem positae sunt,
 exiguae omnino sunt, non tamen nervi fiunt, et mani-
 feste vel ante anatomen pulsare sentiuntur. Sed quod ad
 has attinet, non ita acriter forsan perstringendus est Pra-
 xagoras, sed potius venia danda, si arterias parvas non
 viderit, etiam si, cum arterias in nervos transformari
 dixit, profecto parvas eas, non obtusum visum insinuare
 voluit, sed acutius videat jubendum est. Eos vero, qui
 Praxagorae dogmata tantopere celebrant, meminisse ve-
 lim arteriarum axillarium, (est enim in utroque brachio
 una,) quae ut magnae sunt, ita quatuor magnorum ner-
 vorum paria circa se habent. Neque enim in his par-
 tibus ulla arteria findi coepit, nervique ita magni sunt,
 ut, etiam si quis caecus sit, tamen tactum latere nullo
 modo possint. Unde igitur hi nati sint, et ex quibus
 arteriis profecti sint, aequum est, ut Praxagoras dicat. At
 quid Praxagoram, ut hoc dicat, provoco, cum rem, ut est,

Ed. Chart. V. [82.]

ἤδη τὰληθές; ὥς ἡ μὲν πρώτη συζυγία τῶν εἰρημένων τετάρων νεύρων ἀπὸ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ σαφῶς ἀποβλαστάνει, καθὰ συμβέβληκεν ὁ τέταρτος τοῦ τραχήλου σπονδυλὸς τῷ πέμπτῳ, ἡ δευτέρα δὲ ἐφεξῆς αὐτῇ, μεταξὺ τοῦ πέμπτου τε καὶ ἕκτου, καὶ δὴ καὶ ἡ τρίτη μὲν, ἵνα συμβέβληκεν ὁ ἕκτος τῷ ἑβδόμῳ, ἡ τετάρτη δ' ἐπ' αὐτῇ. τὸ δὲ τελευταῖον ζεύγος τῶν νεύρων ἐκ τῆς μεταξὺ χώρας ἐκφέεται τοῦ θ' ὑστάτου τῶν τοῦ τραχήλου σπονδύλων καὶ τοῦ πρώτου τῶν ἐν τῷ θώρακι· καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ εἰς ἄκρας ἰὼν τὰς χεῖρας. οὕτως γὰρ οἱ ἀνατομικώτατοι τῶν πρὸ ἡμῶν ἔγραψαν, ὧν καὶ τοῖς πρώτοις λόγοις καὶ τοῖς νῦν ἐνεσιῶσι φυλάττω τὴν διδασκαλίαν, πληθυντικῶς εἰ τί που παρῆδον, ἢ οὐκ ἀκριβῶς ἐξεργάσαντο, παραλιπών· ἐν ἑτέρῳ γὰρ μοι πραγματεία περὶ τῶν τοιούτων εἰρήσεται. οὐκ οὖν ἀρτηρίας χρὴ ζητεῖν, ἐξ ὧν νεῦρα τῷ λόγῳ γεννήσαντες, ἢ τοὺς δακτύλους κινήσομεν, ἢ τι τῶν κατὰ τὰς χεῖρας ἕτερον. ἔχομεν γὰρ ἤδη τὰ νεῦρα καὶ πλεόν καὶ μείζων τῶν ἀρτηριῶν, οὐκ ἐκ τῆς ἐκείνων τραγικῆς μεταμορφώσεως;

nobis dicere liceat? nimirum primum par quatuor, de quibus ante mentionem feci, nervorum a spinali medulla, qua parte quarta cervicis vertebra quintae committitur, profectum esse; secundum proxime illi, inter quintam et sextam; sed et tertium, ubi sexta septimae conjungitur; quartum propter id; ultimum autem nervorum par ex regione media inter ultimam colli-vertebram et thoracis primam emanat. Et hoc est, quod in summas manus fertur. Ita enim insigniores illi anatomici, qui ante nos fuerunt, scripsere, quorum docendi rationem, ut ante, ita et nunc observare cupio: sicubi tamen numero quid neglexerunt, aut non exacte pertractarunt, omnino praetermitto; in alio enim opere de talibus dicemus. Non igitur arterias, ex quibus nervos verbis confingamus, quaerere convenit, quum certe aut digitos ex his moveremus, aut aliud quid, quod in manibus est. At habemus jam nervos et plures et majores arteriis, non ex eorum tragica metamorphosi, sed ex

Ed. Chart. V. [82.]

ἀλλ' ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ γεγενημένα. τὰ μὲν δὴ τοῦ Πραξαγόρου ψεύσματα πεφόραται σαφῶς ἤδη, καὶ οὐδὲν ἔτι Πραξαγόρου γ' ἔνεκεν ἐπὶ τὰς ἀρτηρίας ἵναί τι χυρὴ τῷ λόγῳ. ἀλλ' ἐπειδήπερ ὑπεσχόμην, ὡς ἐμπροσθεν ἐδήλωσα τὴν τῶν νεύρων εἰς ἅπαντα τοῦ ζώου τὰ μόρια νομήν, οὕτω καὶ νῦν ἐκδιδάξαι τῶν ἀρτηριῶν, ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους αὐτῶν τρέψωμεν. καὶ πρώτας μὲν τὰς ἐπὶ τοὺς μασθοὺς φερούμενας προσθήσω τῷ λόγῳ, δευτέρας δὲ τὰς ἄνω τοῦ θώρακος, καὶ τρίτας τὰς κάτω, καὶ τετάρτας, ὅσαι τοῖς σκέλεσι διανέμονται. αἱ μὲν δὴ τῶν μασθῶν ἀρτηρίαι τῆς ἐπὶ τὰς σφαγὰς ἀναφερομένης ἀποφύονται, ἐπιβαίνουσαι δὲ τῷ στέρει καλουμένῳ μικρὸν ὑποκάτω τῆς τῶν κλειδῶν πρὸς αὐτὸ διασθρώσεως, ὑποφέρονται διὰ παντὸς αὐτῷ, καὶ τελευτῶσαι διεκπίπτουσιν ἐκτὸς τοῦ θώρακος ὑπὸ τοῦ στήθους. οὐ μὴν ἐνταῦθά γε ὅλας κατασχίζονται· φαίνεται γάρ τις αὐτῶν μοῖρα δι' ἐπιγαστροῦ κατιούσα, πάνταυθ' εἰς πλείω σχιζομένη, ταῖς ἀπὸ τῶν βουβώνων ἀνιούσαις εἰς ταὐτὸν ἤκουσα. λείλεται δὲ ὑπὲρ ἐκείνων ὀλίγον ὕστερον, ἐπειδὴν ἡ τοῦ λόγου τάξις ὑποβάλλῃ.

medulla, quae in spina est, natos. Sed Praxagorae falsa figmenta jam satis conspicua fecimus, nec est cur ejus causa ad arterias rursus sermonem convertamus. Verum postquam recepimus, ut ante nervorum per omnes animalis partes distributionem ostendi, ita et nunc arteriarum indicare, rursus ad eas, quae supersunt, revertamur. Et primo addam, quae ad mammas feruntur, secundo, quae supra thoracem sunt, tertio, quae infra, quarto, quaecunque in crura distribuuntur. Mammarum igitur arteriae ab ea quidem, quae ad jugulum fertur, enascuntur. Verum sternum appellatum ascendentes paulo infra, quam cum eo jugulum committitur, sub eo continuo feruntur, ac tandem sub ipso pectore extra thoracem cadunt, nec tamen ibi totae disperguntur. Etenim una earum pars per hypogastrium descendens, ibique in multos ramos divisa, cum inguinis arteriis coit. Sed de illis paulo post dicemus, ubi orationis series id postulaverit.

Ed. Chart. V. [82. 83.]

συνὴ δὲ ἐπὶ τὰς ἄνω κλειδῶν ἵναί κ' αἰρὸς, ἀρχὴν τῷ λόγῳ
τῆνδε θεμένους. ἐπειδὴν πρῶτον ἐκ τοῦ θώρακος ἀνασχούσα
καὶ τὰς κλεῖς ὑπερβᾶσι κατὰ μέσσην γένηται τὴν σφαγὴν ἢ
ὄρθιος ἀρτηρία, δίχα σχίζεται. τοῦντεῦθεν δὲ τὸ γεννη-
θὲν ζεύγος ἀρτηριῶν μεγάλων οὐκ ὀρθῶς μὲν ὀνομάζονται
καρωτίδες, ἀλλ' ἤδη κρατεῖ τοῦτομα διὰ τὴν πολλὴν ἄνοιαν
ἀπάντων μὲν Ἱπποκράτην φιλοσόφων τε καὶ ἰατρῶν. ἀλλ'
ὅτι μὲν [83] οὗτοί τε κακῶς ὑπειλήφασιν πάθημα τῶν εἰ-
ρημέτων ἀρτηριῶν εἶναι τὸν κάρον, οὐδ' Ἱπποκράτης οὕ-
τως ἐγίγνωσκεν, ἐν τῷ δευτέρῳ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων
ἀναγκαῖόν ἐστί μοι διελθεῖν. ἐν δὲ τῷ παρόντι λόγῳ τοῦ
γε ὀνόματος οὐ φθονήσω ταῖς ἀρτηρίαις, ἀλλ' ὀνομαζέσθω-
σαν ἔτι καὶ νῦν καρωτίδες. ὅστις δὲ ὁ τρόπος αὐταῖς ἐστὶ
θίσεώς τε ἅμα καὶ σχίσεως, ἀπάσης τε τῆς εἰς τὰ τῶν
κλειδῶν ἄνω μόρια νομῆς, ἐγὼ διηγήσομαι. φέρονται μὲν
ἔτι καὶ νῦν ὄρθιαι, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ὥρμησαν, τὸ δ' ὅλον
πρέμνον αὐτῶν εὐθὺ τῆς κεφαλῆς. ἀποβλαστήματα δὲ

In praesentia ad eas, quae supra jugulum sunt, orationem
convertere tempus monet, orationis exordio hinc assum-
pto. Ubi primum arteria recta thoracem egressa clavi-
culamque excedens ad medium jugulum pervenerit, in
duos ramos finditur. Ex quibus par quoddam magnarum
arteriarum fit, quas carotidas vocant, sed inepte quidem:
tamen hodie nomen id invaluit propter insignem im-
prudentiam philosophorum et medicorum omnium, qui
post Hippocratem fuerunt. Sed quod et illi male opi-
nati sint, cum putarint, harum arteriarum affectionem
esse carum, contra quam senserit Hippocrates, in se-
cundo hujus operis libro necessum est mihi pertractare;
in praesenti libro hoc nomen arteriis non invidebo,
imo utique carotides nominentur. Ego vero, quis sit ear-
um situs, quomodo findantur, atque in omnes supra cla-
viculas partes distribuantur, id exponam. Feruntur au-
tem hae, ut a principio, ita etiam nunc recto ductu. Sed
quae velut truncus earum est, recta caput petit, atque obiter

Ed. Chart. V. [85.]

κατὰ τὸν τράχηλον ἀποπέμπουσι μικρὰ τοῖς ταύτῃ μυσίν. ἐπειδὴν δὲ πλησίον ἤδη γένωνται τῆς γένους, ἐκατέρᾳ δίχα σχίζεται. καὶ οὕτως ἤδη τέτταρες αἱ πᾶσαι γενηθεῖσαι, δύο μὲν εἰς γλαυτίαν τε καὶ σύμπαν τὸ πρόσωπον, ὅσον τε τὸ τῆς κεφαλῆς ἐκτὸς τοῦ κρανίου, κατασχίζονται, δύο δὲ λοιπὸν διεξερχόμεναι τὸ κράνιον εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἔρχονται. καὶ δεῖ καὶ τῶνδε μεμνησθαι τῶν ἀρτηριῶν. οὐ σμικρὸς γὰρ οὐδ' αὐτὰς ἐκδέχεται λόγος, ὅτι μὴδ' ἀπλῶς, μὴδ' ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀνιᾶσιν, ἀλλ' ὑπὸ τῇ παχείᾳ μήνιγγι τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο πλέγμα τὸ τῷ δικτύῳ παραπλήσιον ἐργάζονται. νυνὶ δ' οὐτε τούτων τῶν ἀρτηριῶν οὐτ' ἄλλης οὐδεμιᾶς ἀνάγκη λέγειν ἅπασαν τὴν ἐκ τῆς ἀνατομῆς γιγνωσκομένην ἰδίαν· τῇ τε γὰρ περὶ χρείας μορίων πραγματεία καὶ τῇ τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων ἡ τοιαύτη διεξοδὸς ἐστὶν οἰκειότερα. κατὰ δὲ τὸ παρὸν, ὅσον ὑπογράψαι χρησίμων, ὡς ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας αἱ ἀρτηρίαι πᾶσαι πεφύκασιν, τὴν ἀνατομὴν αὐτῶν διέξειμι. ἡ μὲντοι μοῖρα τῆς μεγίστης ἀρτηρίας

propagines quasdam parvas in cervicis musculos emittit. Ubi vero jam maxillae vicinae fuerint, utraque in duos ramos finditur, atque ita quatuor fiunt. Quarum duae in linguam atque in totam faciem, ac praeterea in quicquid illud est capitis, quod extra calvariam est, disperguntur, duae reliquum calvariae perreptantes in cerebrum deveniunt. Quin et harum arteriarum meminisse aliquando oportet. Longam enim exigunt tractationem, quod neque simplici ratione et ut fors tulerit ad cerebrum perveniunt, et sub crassa membrana admirabilem illum plexum, qui rete refert, conficiunt. In praesens nec harum, nec ullius alterius cognitam ex anatome imaginem persequi necesse habeo; id enim operis de usu partium et de administrationibus anatomicis magis est. Hoc loco, quod descripsisse ex usu est, videlicet quod ex sinistro cordis ventriculo arteriae omnes pronascantur, id ex anatomia perstringam. Itaque major portio maxi-

Ed. Chart. V. [85.]

ἐσπέρηται μὲν ἐπὶ μέσῃ τῆς θάλασσης οὐ κατὰ τὸν νῶτον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅσφιν ἅπασαν. ἀποφύσεις δὲ πρώτας μὲν, ὡς ἐμπροσθεν εἶπομεν, εἰς ὅλον ἀποστέλλει τὸν θώρακα, καί περ, ἐπειδὴν ἤδη διεκρίπτη τὸ διάφραγμα, καὶ τούτῳ ζεύγος ἕτερον. ἐφεξῆς δὲ πρώτη τῶν κάτω τοῦ θώρακος ἀρτηρία διττὴ μετ' αὐτάς εὐθείως τὰς φρένας ἀποβλυστάνουσα τῆς ἐπὶ τὴν θάλασσαν φέρεται πρὸς τῷ σπληνί, καὶ γαστρὶ, καὶ ἥπατι, καὶ τοῖς ἐντέροις ἅπασιν, καὶ παντὶ τῷ μεσαρίῳ διασπειρομένη. ἐξῆς δὲ κατὰ συζυγίαν ἡδὴ δύο μὲν εἰς τοὺς νεφροὺς μείζοντες πολλῷ τῆς προειρημένης, ἄλλαι δὲ δύο καὶ ἐπιγαστριὸν τε καὶ τὰς ψόας, καθ' ἕκαστον σπόνδυλον ἐν ζεύγος, ἄχρι τοῦ πλατέος ὀστοῦ, καὶ μὲν γὰρ καὶ εἰς τὰς μήτρας τε καὶ ὄρχεις ἐντεῦθεν κατέρχονται, καὶ τὶς ἀζυγῆς εἰς μεσεντέριον. ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν εἰσὼ τὸν νωτιαῖον ἀπὸ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας καθ' ὅλην τὴν θάλασσαν ἰσχυρόνται τινες ἀρτηρίαι μικραὶ, δύο καθ' ἕκαστον σπόνδυλον. ἐπειδὴν δὲ κατὰ τὸ ἱερὸν ὀστοῦν γένηται, σχίζεται τοῦντεῦθεν ἡδὴ εἰς μεγάλα μέρη, καὶ κατέρχεται τὶς

mae arteriae firmatur super media spina non per dorsum tantum, sed per totam lumborum regionem. Propagines ea primum, ut ante dixi, in universum thoracem a se mittit, dein, ubi jam septum elapsa fuerit, ei etiam per alterum elargitur. Post hanc in inferiori thoracis parte arteria gemina est, quae quum ab ea, quae super spinam posita est, statim post septum oriatur, ad lienem, ventrem, jecur, intestinaque omnia fertur, et per omnem mesenterii partem dispergitur; deinde per paria jam, duae priori majores multo in renes, aliae duae per abdomen et lumborum musculos, per singulas vertebrae singulum par, ad latum usque os proferuntur, atque inde rursus in matricem et testes; ad haec singularia quaedam in mesenterium. Sed et in ipsa spinalis medullae penetralia ex magna arteria per totam spinam enascuntur arteriae quaedam parvae, per singulas quaque vertebrae duae. Verum postquam ad sacrum os magna illa pervenerit, in duas magnas partes scinditur,

Ed. Chart. V. [83. 84.]

εἰς ἑκάτερον σκέλος, ἐν τῇ παρόδῳ τοῖς καθ' ἑρὸν ὁσούτων ἀποβλαστήματα πέμψασα, κύσται τε καὶ τῆς μήτρας τοῖς κάτω, καὶ ξυνελόντι φάναι, τοῖς γεννητικοῖς ἅπασι μορίοις· οὐδὲν γὰρ ἔτι δέομαι λέγειν οὐδ' ἐνταῦθα τὸν τρόπον τῆς διανομῆς. ἀπὸ τούτων τῶν ἀρτηριῶν τῶν ἐπὶ τὰ σκέλη φερομένων, ἐπειδὴν πλησίον ἦκωσι βουβώνων, ἀποφύεται μία καθ' ἑκάτερον ἄνω τοῦ σώματος ἰούσα δι' ἐπιγαστρίου. κατασχιζόμεναι δ' ἐνταῦθα, ταῖς ἀπὸ τῶν μαστῶν καταφερομέναις εἰς ταῦτόν ἤκουσιν, ὥς ἐνοῦσθαι τὰ τέτταρα τάδε. περὶ τούτων τῶν ἀρτηριῶν εἴρηται μοι καὶ πρόσθεν, ἥνικα τὰς κατὰ τὸν θώρακα διήειν τῇ λόγῳ. λοιπαὶ δὲ τῶν σκελῶν αἱ ἀρτηρίαι δύο, μία καθ' ἑκάτερον ἐνεχθεῖσα βουβῶνα, τοῖς ἐντός τοῦ μηροῦ παρατίθεται μέρεσιν ἄχρὶ τοῦ γόνα[84]τος. ἀπὸ τούτων ἑκατέρας εἰς τοὺς καθ' ἑκάτερον τῶν μηρῶν μῦς αἱ ἀρτηρίαι κατασχιζονται, τὸ δ' ὑπόλοιπον αὐτῶν διὰ τῆς ἰγνύος ἐνεχθέν εἰς τε τὰ περὶ τὴν κνήμην ἅπαντα καὶ τὸν πόδα νεύεσθαι. καὶ οὐδὲν οὐδ' ἐνταῦθα δέομαι διέχεσθαι τὸν τρόπον τῆς νομῆς.

quarum singulae in singula crura se demittunt, obiter etiam partibus, quae ad sacrum os sunt, vesicae et his, quae infra matricem sunt, atque uno verbo genitalibus partibus omnibus ex se ramusculos quosdam dispensant. Sed quemadmodum distribuuntur, nec id quidem hoc loco dicere atque explicare necessum est. Ergo ab his arteriis ad crura delatis, ubi jam prope inguen sunt, in utroque una quaedam exoritur, per abdomen in summo corpore delata, ubi dein dispersae cum mammarum arteriis coeunt, ut quatuor haec uniri videantur. De his arteriis dictum mihi prius est, ubi de thoracis arteriis sermonem feci. Reliquae duae crurum arteriae, in utroque inguine una, per interiores femoris partes ad genu protenduntur, a quarum utraque in utriusque femoris musculos arteriae distribuuntur, et ex his quicquid superest, per poplitem productum in omnes partes tibiae et pedis dispensatur. At ne hic quidem modum atque distributionis rationem persequi opus est,

Ed. Chart. V. [84.]

ἀλλ' ἀρκεῖ βραχεὶ λόγῳ δεδηλωμέναι τὰς ἐν τῷ ζῳῳ πάσας ἀρτηρίας ἀπὸ μιᾶς ἐκείνης πεφυκίας, ἣν ἐκ τῆς ἀριστερῆς κοιλίας τῆς καρδίας, ὅσον ἐκ γῆς τινος πρέμονον, ἐλέγομεν φύεσθαι. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα τις ἀρτηρία τῆς αὐτῆς κοιλίας ἐκφυομένη, φλεβώδης τὸν χιτῶνα κατασχίζεται δ' εἰς ὅλον αὕτη τὸν πνεῦμονα τοῖς ζῳοῖς ἅπασιν, οἷς πνεύμων ἐστίν· οἷς δ' οὐκ ἔστιν, εἰς ἕτερόν τι μέρος ἀνάλογον ὑπάρχον πνεύμονι, καθάπερ τοῖς ἰχθύσιν εἰς τὰ βρόγχια. ταύτην τὴν ἀρτηρίαν εἰκάσειεν ἂν τις τῷ τοῦ πρέμονος κάπῳθεν ἐν αὐτῇ τῇ γῇ ἐμπεριεχομένῳ μέρει τοῦ φυτοῦ· καὶ δὴ καὶ κατασχίζεσθαι ταύτην μὲν ὥς ἂν εἰς ῥίζας τινὰς τὰς κατὰ τὸν πνεῦμονα πεφυκίας ἀρτηρίας, τὴν μεγάλην δὲ τὴν εἰς ὅλον τὸ σῶμα νεφεμημένην ὅσον περ κλάδους ἀπομερίζειν ἐαυτῆς ἀπάσας τὰς κατὰ τὸ ζῶον ἀρτηρίας, ὥς ὀλίγον ἐμπροσθεν εἶπον. οὕτως γὰρ οἶμαι καὶ τὸν Ἱπποκράτην προσεικάσαντα ῥίζωσιν ἀρτηριῶν ἀποφαίνεσθαι τὴν καρδίαν, ὥστερ ἀμέλει τῶν φλεβῶν τὸ ἥπαρ. εἰρήσεται δέ μοι

quum praefertim illud tribus verbis indicasse satis sit, omnes totius animalis arterias ab una illa proficisci, quam ex sinistro cordis ventriculo, non aliter atque ex terra truncum, originem duxisse retuli. Alia etiam est arteria ex eadem cordis cavitate manans, sed ita, ut, quod ad tunicam attinet, venam referat. Ea omnibus animalibus, quibus pulmo est, in pulmonem totum diducitur; quibus is non est, in aliud aliquod membrum, quod pulmoni respondeat, uti piscibus in branchias. Hanc arteriam percommode quis comparabit inferiori parti trunci plantarum, quae terra continetur, cum profecto arteriae illae, quae ex ea in pulmonem sparguntur, radicum vicem atque comparisonem sustinere recte possint. Altera illa magna, quae in universum corpus distribuitur, arterias omnes, quas ante commemoravi, non aliter ac ramos quosdam, ex se toti animali impartit. Haec, opinor, similitudinis ratione adductus Hippocrates cor arteriarum, jecur venarum radicationem recte nominavit. De simi-

Ed. Chart. V. [84.]

περὶ τῆς εἰκότος ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐξῆς, ἐπειδὴν ὑπὲρ ἡπα-
τός τε καὶ φλεβῶν ὁ λόγος περαίνεται. νυνὶ δὲ ἀρκεῖ τὰ
λεγόμενα πρὸς ἐνδειξιν τοῦ καὶ τὰς ἀρτηρίας ἀπάσας ἀπὸ
τῆς καρδίας ἐκπεφυκέναι, καὶ μηδεμίαν αὐτῶν εἰς νεῦρον
μεταβάλλειν, ἀλλ' ἀρχὴν ἀπάντων τῶν νεύρων ὑπάρχειν τὸν
ἐγκέφαλον.

Κεφ. η'. Καταλιπόντες οὖν ἤδη τὸν Πραξαγόραν
ἀναίσχυντα σοφισζόμενον, αὐθις ἐπὶ τὸν Ἀριστοτέλη μετα-
βῶμεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτός ἐκ τῆς καρδίας φύεσθαι φησιν τὰ
νεῦρα. συγκεχυμένως δὲ εἴρηται καὶ ἀδιορίστως δις πρὸς
αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν νεύρων ἀρχῆς. ἐχρῆν γάρ, οἶμαι, τὸν
ἀπὸ καρδίας αὐτὰ φύεσθαι φάσκοντα δεῖξαι, πῶς εἰς ἑκα-
στον τοῦ ζώου μόριον ἀπ' αὐτῆς ἔρχεται τὸ νεῦρον, ὥσπερ
ἡμεῖς ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐπεδείξαμεν ἀρτηρίαν, οὐ τὸ ἀπλῶς
γε τοῦτο εἰπεῖν μόνον αὐταρκές ὑπολαβεῖν. ὅθεν, ὃ ἐν τῷ
τρίτῳ περὶ τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων ἔγραψεν, οὐδαμῶς ἦν
πρέπον Ἀριστοτέλει, παραγράψω δὲ τὴν ῥῆσιν αὐτήν. Ἐχει
δὲ καὶ νεύρων πλῆθος ἡ καρδία, καὶ τοῦτο εὐλόγως· ἀπὸ

litudine hac copiosius dicam, ubi de jecinore et venis
sermo erit. Atque ita ad demonstrandum, arterias om-
nes ex corde nasci, earumque nullam in nervum com-
mutari, quum nervorum omnium principium cerebrum
sit, haec mihi satis jam dicta sunt.

Cap. VIII. Igitur relicto Praxagora impudentia
quaedam commento, ad Aristotelem revertamur, quum
praeferat et ipse ex corde produci nervos censet, sed
confuse tamen et indistincte admodum de nervorum
principio bis loquutus. Oportebat siquidem, si quid
ego censeo, cum a corde nervos pronasci dixerat, indi-
casse, quemadmodum in unumquodque corporis membrum
a corde nervi procedant, eo modo, quo nos paulo ante
arteriam ex eo distributam ostendimus, neque dixisse tan-
tum satis esse existimasse. Quocirca, quod in tertio libro
de partibus animalium scripsit, Aristotelem nequaquam
decebat: ascribam autem verba ipsa. *Cor nervos habet
multos, atque id merito; ab hoc enim motuum origo*

Ed. Chart. V. [84. 85.]

ταύτης γὰρ αἱ κινήσεις. παραινούνται δὲ διὰ τοῦ θ' ἔλκειν καὶ ἀνιέναι. δεῖ οὖν τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος. ὅτι μὲν γὰρ δεῖ τοιαύτης ὑπηρεσίας τε καὶ ἰσχύος ἑκείνῳ τῷ μέλει τοῦ σώματος, ὃ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν ἑαυτῷ περιέχει, πρόδηλον ἅπαντι· τὸ μέντοι τὴν καρδίαν τοῦτ' εἶναι τὸ μέλος, οὐ μόνον οὐκ ἀπέδειξεν ὁ Ἀριστοτελής, ἀλλ' οὐδὲ πιθανῶς ἐπεχείρησεν, εἰ μὴ ἄρα τὸ νεύρων ἔχειν πληθους αὐτὴν ἱκανὴν εἶναι γνώρισμα νομίζει τοῦ νεύρων ὑπάρχειν ἀρχήν. ἀλλ' οὕτω γὰρ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἀρχὰς ὑποληψόμεθα νεύρων. ἂν γὰρ ἱκανὸν εἶναι νομίσωμεν, ὅθθα ἡ νεῦρα πολλὰ, τοῦτ' ἀρχὴν τίθεσθαι νεύρων, οὐδὲν ἡμᾶς κωλύσει καὶ ταῦτα τὰ μόρια νεύρων ἀρχὰς ὑπολαβεῖν. οὕτω δὲ καὶ τὸ τῷ δικτύῳ παραπλήσιον πλέγμα τὸ ὑπὸ τῇ παχείᾳ μήνιγγι τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἐροῦμεν, οὐ τὴν καρδίαν· [85] ἀναρίθμητον γὰρ τι πλῆθος ἀρτηριῶν ἐστὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ πλέγμα. ταυτὶ μὲν οὖν ἐκ περιουσίας εἰρήσθω μοι πρὸς τὸ μηδ' εἰ πολλὰ κατὰ τὴν

est. At hi trahendo et remittendo peraguntur. Igitur tali ministerio et robore opus habet? Quod autem tali ministerio et robore opus sit illi corporis parti, quae animae principium in se continet, nulli non perspicuum est. Caeterum cor hanc esse partem, non modo non ostendit atque demonstravit Aristoteles, sed ne probabili quidem aliqua ratione id molitus aliquando est, nisi si forte, quod nervos multos habeat, id argumentum satis efficax esse putet ad cognoscendum, cor nervorum esse principium. Sed si ita senserit, eadem opera et manus et pedes nervorum principia censebimus. Etenim si, ubi nervi multi sunt, ibi nervorum principium poni satis justam rationem putamus, certe has ipsas partes nervorum principia esse existimare nihil prohibebit. Eodem modo etiam plexum, qui reti similis et sub crassa membrana positus est, arteriarum principium dicemus, non cor. In eo enim plexu arteriarum copia, quae numerari nequit, reperitur. Sed haec praeter institutum mihi dicta sunt, ut ne quis, si multi in corde cernantur nervi,

Ed. Chart. V. [85.]

καρδίαν ἐφαίνεται νεῦρα, πάντως ἂν τιν' ἐκ τούτων τίθεσθαι
δικαίως ἀρχὴν ἀπάντων τῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ζώου νεύρων.
ἐπεὶ δ' οὐδ' ἔχει νεῦρα πολλὰ, μείζον ἂν ἔτι γίγναιτο τῷ
Ἀριστοτέλει τὸ ἄτοπον. εἰσὶ μὲν γὰρ τινες ἐν αὐτῇ νευρώ-
δεις διαφύσεις, οὐ μὴν ἤδη γέ πω καὶ νεῦρα. δειχθεῖν
δὲ ἂν οὐ διὰ μακρῶν τοῦτο κατ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλη.
οὗτος γοῦν ἐστιν ὁ διδάξας ἡμᾶς εἰς τὴν ἐνέργειάν τε καὶ
χρείαν ἀποβλέπειν ἐκάστου τῶν ὀργάνων, οὐκ εἰς τὴν κατα-
σκευὴν, ἐπειδάν, ὅ τί ποτέ ἐστιν αὐτὸ τὸ εἶναι, σκοπούμεθα.
τῷ γοῦν ὀφθαλμῷ ἵνα ἦ, τί ποτέ ἐστιν ἐρωτηθέντες, ἀπο-
κρινάμεθα ὀργάνῳ ὀπτικῷ. οὐ γὰρ δὴ τό γ' ἐκ τσοσούτων τε
καὶ τοιούτων ὕγρων χιτώνων τε καὶ ὑμένων καὶ μυῶν ὡς πῶς
συγκειμένων κατεσκευάσθαι τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι βούλεται
τῶν ὀφθαλμῶν ὁ Ἀριστοτέλης, ὀρθότατα γινώσκων, ὡς καὶ
πρὸς ἡμῶν ἐν ἑτέροις ἐπιδίδεικται. νυνὶ δ' οἶμαι δεῖσθαι
εἰς γε τὰ παρόντα τῆς παρ' ἡμῶν ἀποδείξεως αὐτοῦ τοῦ
Ἀριστοτέλους δοξάζοντος οὕτως. εἰ μὲν γὰρ πρὸς ἄλλον τινὰ
τὸν λόγον ἐποιούμην, ἐπειρώμην ἂν ἐπιδεικνύνειν, ὡς ταῖς

omnino ob id cor omnium totius animalis nervorum
principium statuere aequum censeat. At quum ne mul-
tos quidem nervos cor habeat, tanto absurdus, quod
opinatus Aristoteles est, esse videbitur. Non enim nervi,
sed nervosae quaedam tenuitates sunt. Id ostendam fa-
cile vel ex ipso Aristotele. Is siquidem, quando membri
alicujus naturam, atque quidnam sit, velimus perpendere,
ut ad ejus usum et actionem, non constitutionem, oculos
convertamus, nos docet. Si igitur, quatenam sit oculi ef-
fentia, perconteris, respondendum, instrumentum visorium.
Neque enim, quod ex tantis ac talibus humoribus, tu-
nicis, membranis et musculis certa ratione compositis
constituatur oculus, ob id ejus substantiam id esse velit
Aristoteles, recte sane sentiens, uti alias et mihi demon-
stratum est. Ita quum is senserit, opus esse arbitror, ut
hujus rei rationem et demonstrationem ipse adjungam.
Et certe conarer ostendere, si contra alium quempiam
quam contra Aristotelem sermonem haberem, unumquod-

Ed. Chart. V. [85.]

ἐνεργείαις τε καὶ χρεΐαις ἑκάστων τῶν μορίων, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ, κρίνεται. ἐπειδὴ δὲ πρὸς Ἀριστοτέλη διαλέγεται, τὸν αὐτὸν οὕτως γινώσκοντα πολὺ πρότερον ἡμῶν, ἀναμνησάσθαι χρὴ μόνον ὧν αὐτὸς ἐν τε τῷ δευτέρῳ περὶ ψυχῆς καὶ τῷ περὶ μορίων ἀπεφώνητο, τὸ ταῦτ' οὐ καὶ τὸ ἕτερον ὄργανον ἐκ τῶν ἐνεργειῶν, οὐκ ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἰδέας, κρίνεσθαι βουλόμενος. εἰ μὲν γὰρ ὀπτικὸν εἴη τὸ ὄργανον, ὀφθαλμὸς ἔστι, καὶ ἑτέρως ἔχη κατασκευασμένον ἄνθρωπος τε καὶ καρκίνος· εἰ δὲ βαδιστικόν, σκέλος, ἢ ἔλεφαντος, ἢ αἰγὸς, ἢ οἴος, ἢ ἀνθρώπου τύχη. εἰ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, κρίνεσθω σοι τὸ νευρον, Ἀριστοτέλες φίλτατε, μὴ τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ, καθάπερ τοῖς πολλοῖς καὶ ἀγυμνάστοις περὶ λόγον, ἀλλ' ἐνεργείᾳ τε καὶ χρεΐᾳ.

Κεφ. θ'. Τρία γάρ ἐστιν ὄργανα παραπλήσια μὲν ἀλλήλοις τὴν μορφήν τοῦ σώματος, οὐκ ὀλίγον δ' ἐνεργείαις τε καὶ χρεΐαις διαλλάττοντα· προσαγορεύεται δ' αὐτῶν

que membrum non corporis sui figura, sed actione et usu judicari debere. Caeterum cum contra Aristotelem disputatio est, qui longe ante nos ita censuerit, tantum in memoriam revocare oportet ea, quae is in secundo de anima et libro de partibus dixit, quum vellet non ex corporis specie, sed functione, quod instrumentum membrumque idem, et quod diversum esset, judicare. Ergo quicquid videndi instrumentum est, oculus erit, etsi aliter homo, aliter cancer eum habuerit constitutum; quicquid gradiendi, crus, sive id elephantis, sive caprae, sive ovis, sive hominis fuerit. At ita si res habet, Aristoteles carissime, nervum non corporis figura, uti vulgus imperitum et inexercitatum facit, sed usu et actione judicabis.

Cap. IX. Tria enim instrumenta sunt, quae corporis forma inter se vicina sunt, sed quae tamen functione atque usu multum variant. Horum unum ner-

Ed. Chart. V. [85.]

τὸ μὲν νευρον, τὸ δὲ σύνδεσμος, τὸ δὲ τέτων. τὸ μὲν δὴ νευρον ἐξ ἐγκεφάλου πάντως ἢ νωτιαίου πέφυκεν, αἰσθησιν, ἢ κίνησιν, ἢ τὸ συναμφοτέρων οἷς ἂν ἐμφύηται παράγον. ὁ σύνδεσμος δ' ἀναίσθητος μὲν ἐστίν, ἢ χρεία δὲ αὐτοῦ κατὰ τοῦνομα. λοιπὸς δὲ τέτων πέρας ἐστὶ νευρῶδες μυὸς, ἐκ συνδέσμου καὶ νεύρου γεννώμενος, ὡς ἐν τε τοῖς περὶ μυῶν κινήσεως ἡμῖν ἐπιδεδείκται καὶ ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσεσι. νευρον μὲν δὴ πᾶν ἀκριβῶς ἐστὶ στρογγύλον, οἱ τένοιτες δ' οὐχ ἅπαντες, ἔτι δὲ μᾶλλον οἱ σύνδεσμοι· πλατύνονται γὰρ οἱ πλείους αὐτῶν εἰς ὑμέρος ἰδέαν. ἀλλ' ὑμὴν μὲν ἅπας ἀκριβῶς ἐστὶ λεπτός καὶ μαλακός, σύνδεσμος δὲ καὶ σκληρός, καὶ παχὺς τοῦ-πίπταν. ἐνιοὶ μὲν αὐτῶν νευροχονδρῶδεις ὀνομάζονται τε καὶ εἰσιν· οὔτε δὲ ὑμὴν, οὔτε νευρον, οὔτε τέτων εἰς τῆ-σαύτην ποθ' ἔκει σκληρότητα. ἄλλὰ τῶν μὲν νευρῶν ἔνια καὶ πᾶν μαλακά τὴν φύσιν ἐστίν, εἰς αἰσθησιν ἐπιτήδεια μόνην, ἔνια δ', εἰ καὶ σκληρότερα τούτων ὑπάρχει κατὰ

vus, secundum ligamentum, tertium tendo nominatur. Ex his nervus omnino aut ex cerebro, aut spinali medulla exoritur, sensum vel motum vel utrumque partibus, quibus inseritur, conducens. Ligamentum sensu quidem caret, usum tamen talem habet, qualem nomen indicat. At alterum, tendo videlicet, musculi nervosus finis est, ex ligamento et nervo genitus, uti tum in libris de motu musculorum, tum in Administrationibus anatomicis mihi demonstratum est. Jam nervus omnis exacte teres est, tendines vero non item omnes, et his minus ligamenta. Etenim ex his major pars in modum membranae dilatatur; tamen membrana omnis exquisitè tenuis mollisque est, ligamentum durum et crassum omnino; imo horum aliqua nervicartilaginosa et dicuntur et sunt. Neque sane aut membrana, aut nervus, aut tendo in eam cum ligamento devenit aliquando duritiem, quum praesertim nervorum aliqui ex sua natura valde molles sunt, ad sensum largiendum tantum idonei. Alii, etsi substantia corporis his duriores sunt,

Ed. Chart. V. [85. 86.]

τῇ τοῦ σώματος οὐσίᾳ, ἀλλὰ παμπόλλοι γε ἀπολείπεται
 συνδέσμου σκληρότητος. [86] οὕτω δὲ καὶ οἱ ὑμέτεροι, εἰ καὶ
 διαφέρουσι ἀλλήλων κατὰ σκληρότητα, συνδέσμων ἀπολεί-
 πονται πάμπολυ. οἱ τένοντες δὲ σύγκεινται μὲν ἔκ τε
 τῶν συνδέσμων καὶ τῶν νεύρων τῶν σκληροτέρων, ἐν τοῖς
 μέσῳ δὲ εἰκότως ἀμφοῖν εἰσι, τοσούτῳ νεύρου σκληρότεροι
 τὴν οὐσίαν ὑπάρχοντες, ὅσῳ συνδέσμου μαλακώτεροι. ἅπαν-
 τα δὲ ταῦτά ἐστι τὰ τρία γένη λευκά, καὶ ἀναιμα, καὶ
 ἀκοιλία, καὶ εἰς ἱνας εὐθείας λυόμενα, πλὴν τῶν πάνυ
 σκληρῶν συνδέσμων· οὐ γὰρ οἶόν τε τούτους ἀναλῦσαι εἰς
 ἱνας. εἰ γοῦν οὕτως ὀνομάζειν ἐθέλεις, ὥς Ἱπποκράτης
 ὠνόμασε, τὸ μὲν αἰσθησὶν τε καὶ κίνησιν παρέχον ἦτοι
 νεῦρον, ἢ τόνον, (ἄμφω γὰρ αὐτὸ προσαγορεύει,) τὸ δὲ ἀναι-
 σθητον σύνδεσμον, εἰς ὃν δὲ ὁ μῦς τελευτᾷ, τένοντα,
 δείξω σοι σαφῶς οὐκ ἔχουσαν πλῆθος νεύρων τὴν καρδίαν.
 εἰ δὲ καὶ συγγεῖν βούλοιο τὰς προσηγορίας, ὥς οἱ πλεῖστοι
 τῶν μεθ' Ἱπποκράτη, κἀκεῖ μὲν ἅπαντα νεῦρα, διαφορῶς
 δ' ἐν αὐτοῖς λέγε τριτὰς, αἰσθητικὰ μὲν καὶ προαιρετικὰ

longe tamen infra duritiem ligamenti sunt. Eadem ra-
 tio et in membranis est, quae etfi inter se duritie va-
 riant, ligamentis tamen molliores multo sunt. Tendo-
 nes, ut ex ligamentis et nervis durioris generis compo-
 nuntur, ita inter utrumque medii sunt, tanto substantia
 sua nervo duriores, quanto ligamento molliores sunt.
 Atque haec omnia tria illa genera sunt alba, exanguia,
 et solida, et quae in fibras rectas dividi ac dissolvi pos-
 sunt, praeter dura illa ligamenta, nam haec in fibras di-
 vellere non ita potes. Si igitur ita haec nominare velis,
 ut Hippocrates nominavit, videlicet, quod sensum ac motum
 praestit, nervum seu τόνον, (utroque enim nomine id voca-
 vit,) quod sensum non habet, ligamentum, id, in quod muscu-
 lus finit, tendonem, perspicue satis ostendam, cor non
 habere nervorum copiam. Sed si nomina haec confun-
 dere ac perturbare placet, uti maxima pars medicorum,
 qui post Hippocratem fuerunt, solet, voces licet nervos
 quidem omnia, differentias tamen in eis tres dicito, qui

Ed. Chart. V. [86.]

τὰ ἐξ ἐγκεφάλου καὶ σπινθιαίου πεφυκότα, συνθετικά δὲ τὰ ἀναίοθητα, καὶ τρίτα. ἔτι πρὸς τούτοις τὰ ἐκ τῶν μυῶν ἀπογευρουμένων φύμενα.

Κεφ. ι'. Καὶ οὕτως δὲ δείξομεν οὐκ ἔχουσιν ἀξιόλογα τὸ μέγεθος ἢ τὸ πλῆθος αἰσθητικά τε καὶ προαιρετικά νεῦρα τὴν καρδίαν ἐναργῶς, ἀλλ', ὡς ἔμπροσθεν εἰρηται, σμικρὸν ἀπ' ἐγκεφάλου κατιὸν εἰς αὐτὴν ἐμφύεται. τί ποτε οὖν ἐστὶ τὸ πρὸς Ἀριστοτέλους εἰρημένον, ἔχει δὲ καὶ νεύρων πλῆθος ἢ καρδία; οὔτε γὰρ φιλοψευδὴς ὁ ἀνὴρ, οὔτε παντάπασιν ἄπειρος τῆς ἀνατομῆς, ἵνα καὶ τοῦτόν τις, ὥσπερ τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον, ἑτέροις ἐπνευσμένοις ἠκολουθήκεναι νομίσειεν. ἔμοι μὲν δοκεῖ τὰς ὑπὸ Ἡεροφίλου πευρώδεις διαφύσεις ὠνομασμένας, αὐτὰς οὐ νευρώδεις, ἀλλ' ἀντικρυς εἰρηκέναι νεῦρα. πέρατα δ' ἐστὶ ταῦτα τῶν ἐπὶ τοῖς στόμασι τῆς καρδίας ὑμένων, ὑπὲρ ὧν Ἐρασίστρατος μὲν ἀκριβῶς ἔγραψεν, Ἡρόφιλος δ' ἀμελῶς. συμφύονται δὲ καὶ συνδούνται δι' αὐτῶν πρὸς τὴν καρδίαν οἱ ὑμένες οὗτοι, καὶ ἡ χρεία γε κατὰ τοὺς συνδέσμους

ex cerebro et spinali medulla oriuntur, sensitivos et voluntarios nominans, qui non sentiunt, colligantes, tertios illos enatos e musculis, qui in substantiam nerveam finiunt.

Cap. X. Quo etiam modo facile ostendam, cor non habere manifeste nervos sensitivos et voluntarios, magnitudine vel numero relatu dignos; unum tamen exiguum, ut ante dixi, habet, et eum a cerebro in se diductum. Quid ergo est, quod Aristoteles dixit, cor habere multos nervos? vir enim erat, qui neque vanis adeo facile capiebatur, neque omnino adeo anatomes rudis erat, ut ita hunc, quemadmodum Chrysippum, lociis vana referentibus accedere quis putet. Mihi profecto videtur, quas Herophilus nervosas tenuitates vocat, eas plane nervos esse dicere. Sed hae fines membranarum sunt, quae in cordis orificiis positae sunt, de quibus Erasistratus diligenter, Herophilus negligenter scripsit; membranae enim horum interventu cordi alligantur et adnascuntur, ususque his

Ed. Chart. V. [86.]

αὐτοῖς, οὐ κατὰ τὰ νεῦρα. ἀλλ' εἰ καὶ νεῦρά τις εἶναι συγχωρήσειεν αὐτὰ, καὶ μὴ τευρωδὴ σώματα, τό γε τὴν καρδίαν ὑπάρχειν τεύρων ἀρχὴν οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἔπεται, μὴ δυναμένων ἡμῶν ἐπιδείξαι μηδὲν τεύρον εἰς μηδὲν μόνιον τοῦ σώματος ἀπ' αὐτῆς φερόμενον, ὡς ἔμπροσθεν εἰδείξαμεν ἀπ' ἐγκεφάλου τε καὶ νωτιαίου. δοκεῖ δὴ μοι δύο μὲν ἐνταῦθα ὑποθέμενος ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης, ἐν μὲν, ὡς ἰσχύος δεῖ τις οὐκ ἀγεννοῦς εἰς τὰς κατὰ προαίρεσιν ἐνεργείας, ἕτερον δ', ὡς οὐδὲ μίως τοιαύτης ἰσχύος ἐγκεφάλῳ μέτεστιν, ἐπ' αὐτοῖς δὲ τρίτον ἐξ αἰσθήσεως προσλαβὼν, τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τευρωδῶν συνδέσμων, οὐκ ἔθ' ὑπομεῖναι περὶ τὴν κατὰ μέρος ἀνατομὴν ἀσχοληθῆναι καὶ ζητῆσαι, πῶς εἰς ἕκαστον τοῦ σώματος μόνιον ἐκ καρδίας ἀφικτεῖται νεῦρον, ἀλλ' ὡς ἄντικρυς ἐπόμενον ἐν οἷς εἶπον ἀποφύνασθαι. πολλὰ γάρ δὴ τοιαῦτα καὶ παρὰ τοῖς ἰατροῖς ἔστιν εὖρεῖν ἀνατομικὰ θεωρήματα μοχθηρῶς γεγραμμένα, μὴ βουλευθέντων αὐτῶν ἀναμεῖναι τὸ φαι-

idem, qui ligamentis, non qui nervis est. At si nervos eas esse quis concedat, ac non nervosa corpora, certe non ex necessitate statim sequetur, cor nervorum principium esse, praeferunt cum nullum nervum in aliquam corporis partem ex eo, uti ante ex cerebro et spinali medulla ostendimus, derivari ostendere quimus. Videtur sane mihi Aristoteles, quum duo hic recte supposuerat, alterum, quod robore cor opus habeat non vulgari ad actiones voluntarias peragendas, alterum, quod tale robur cerebro non sit, et ad haec tertium, puta copiam nervorum ligamentorum, *quae in corde visuntur*, ex sensu assumeret, non tamen sustinuisse seorsum singularum partium sectioni vacasse et quaesivisse, quomodo in unamquamque corporis partem ex corde deveniret nervus, sed perinde, ac si ad ea, quae commemoravi, id plane sequeretur, pronuntiasse. Multa enim talia apud medicos invenire licet anatomica theorematum perperam scripta, cum nollent, quod ex anatomia appareret, id expectare,

Ed. Chart. V. [86, 87.]

νόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς, ἀλλ' ἐξ ἀκολουθίας μὲν τινος ἔλπισάντων ὡς ἐωρακότων. [87] οὕτω δὴ μοι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἰσφάλλθαι φαίνεται, δύο μὲν ἀληθῆ θέμενος λήμματα, τὸ δὲ τρίτον ἐγγὺς ἀληθείας πιθανόν. ἀληθῆ μὲν οὖν εἶταί φημι τό τε δεῖν ἰσχύος τινὸς τοῖς κινήσουσιν ὀργάνοις τὰ τοῦ ζώου μέλη, καὶ τὸ μηδὲν ἀπ' ἐγκεφάλου φαίνεσθαι τοιοῦτον, πιθανόν δὲ, οὐκ ἀληθές, ὡς ἐν τῇ καρδίᾳ πληθὸς εἶη νεύρων. ἀλλ' ἡμεῖς γε δεῖξαι δυνάμεθα τὸ καλῶς μὲν ὑπ' αὐτοῦ πρὸ λόγου γνωσθὲν ὄργανον, ὑφ' οὗ καὶ κινεῖσθαι τὰ τοῦ ζώου μέλη, διότι δ' ἡμέλησε ζητῆσαι κατὰ τὰς ἀνατομὰς αὐτὸ, διὰ τοῦτ' ἐκφεύγοντος τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων εὗρεσιν, ἄγνωστόν τε μέιναν τὰνδρά. τῶν μὲν γὰρ νεύρων οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον, οἱ δὲ ὀνομαζόμενοι μῦες ὑποδεχόμενοι ταῦτα κινουσι τὰ μέλη. καὶ δόξειεν ἂν ὅλον μοχλοῦ τινος ἔχειν δύναμιν ὁ μῦς ὡς πρὸς τὸ νεῦρον. ὥπερ γὰρ, ὅσα ταῖς χερσὶν οὐχ ὁλοὶ τ' ἐσμὲν κινήσαι βάρη, διὰ τῶν μοχλῶν αὐτὰ κινούμεν, οὕτω καὶ τὰ τοῦ σώματος μέλη τοῖς νεύροις ἀδυνατοῦντες κινεῖν τοὺς μῦς

sed ex consequentia quadam id, quasi vidissent, verum esse sperarent; ita plane decipi mihi visus est Aristoteles, duo quidem vera ponens assumpta, tertium probabile et veritati propius. Vera esse dico, quod et robore quodam opus sit instrumentis, quae motura sunt corporis membra, nihilque tale a cerebro prodire apparere; probabile vero, non verum, quod in corde copia sit nervorum. Sed nos re ostendere possumus organum id, a quo animalis membra moveri oportet, quod illi ex fermone et verbis quidem bene notum erat, sed tamen re incognitum homini ideo permanfit, quod ex anatome id quaerere non curabat, et ex sensu invenire recusabat. Etenim nervorum nullus talis est; musculi siquidem, ut vocant, nervos suscipiunt, et membra movent; imo vectis cuiusdam vim habere musculus videbitur, si nervum respicias. Nam quemadmodum pondera, quae manibus movere non possumus, vectibus admotis movemus, ita corporis membra quum nervis movere nequimus, muscu-

Ed. Chart. V. [87.]

προσσηπτησάμεθα. λυόμενον γὰρ εἰς ἱνας ἐν ἑκάστῳ μὲν τὸ
νεῦρον ἀναμίγνυται τε καὶ διαπλέκεται ταῖς ἐκ τῶν συν-
δέσμων ἰσίν, εἰτ' ἐξ ἀμφοῖν ἐν τι νευρῶδες σῶμα γεννηθὲν
ἐκφύεται τοῦ σώματος τοῦ μύος ὁ προσαγορευόμενος τένων·
οὕτως γὰρ οὐχ Ἱπποκράτης μόνον, ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος αὐτὸν
ὀνομάζουσιν. ὅστις τένων ὀργάνων ἐκφυόμενος ἀνάλογον
ἔξει τῷ τοῦ μοχλοῦ πέρατι τῷ ψαύοντι τῶν βαρῶν. οὐδ'
ἔστιν οὐδὲν εὐρεῖν ἐν τῷ σώματι μέλος, ὃ κατὰ μὲν τὴν
ἡμετέραν κινεῖται προαίρεσιν, οὐ προτέτακται δ' αὐτοῦ τις
μῦς ἀπ' ἐγκεφάλου δεχόμενος νεῦρον. ὅστις δὲ καὶ περὶ
τοῦδε- πεισθῆναι ἐθέλοι βεβαίως, τούτῳ γέγραπται πρὸς
ἡμῶν ὑπομνήματα δύο, κατὰ μόνας ἑκάτερον, ἐν μὲν,
ἅπαντας τοὺς μῦς, ὅποια τ' ἐστὶν ἐνέργεια καθ' ἕκαστον,
ἀκριβῶς διδάσκον, ἕτερον δὲ, τὴν τῶν νέρων εἰς αὐτοὺς
φορὴν διηγούμενον. οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀνατομι-
καῖς ἐγχειρήσεσι καὶ τοῖς περὶ χρείας μορίων ὑπομνήμα-
σιν ἐπὶ πλέον ὑπὲρ ἁπάντων τούτων διέξιμεν. ὥστ'
οὐδενὸς ἐτι προσδεῖν ἡμῖν ἔοικεν, ἀλλ' ὁμολογουμένως

los ad id accepimus; nervus enim per singulos muscu-
los in fibras solutus permiscetur et implicatur cum liga-
mentorum fibris: postea ex utrisque corpus unum ner-
vosum genitum ex musculi corpore enascitur, id quod
tendo nominatur. Ad eum modum enim non solum Hip-
pocrates, sed etiam Homerus ipsum nominant. Qui
tendo ex instrumentis enatus rationem habet extremæ
vectis partis, quæ pondera tangit. Neque enim pars
aliqua nostri corporis est, quæ ex nostra voluntate et
arbitrio movetur, cui non præficiatur musculus, qui ex
cerebro nervum suscipit. Sed de hac re qui certiore
fidem habere velit, illi duo libri a nobis scripti sunt,
seorsum singuli, quorum alter omnes, quotquot sunt, mu-
sculos perstringit, et quam quisque functionem habet
edocet, alter, quemadmodum in eos nervi dispensentur,
enarrat. Quin etiam in anatomicis administrationibus et
libris de usup artium copiose de his omnibus disseruimus.
Itaque nihil jam deesse mihi videtur huic libro, quin

GALENUS TOM. V.

Ο

Ed. Chart. V. [87.]

ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις ὑπάρχει πᾶσιν ἀρχὴν τῶν νεύρων ἐγκέφαλον τιθέμενος. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐπεδείξαμεν ἀρχὴν ὑπάρχουσαν τὴν καρδίαν. ὅτι δὲ καὶ τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ἐστίν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀποδειχθήσεται. ἔνταυθ' οὖν ἤδη καταπαύσας τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῖς ἀποδεδειγμένοις ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ δεύτερον τρέψομαι.

possit nec sibi nec iis, quae manifeste ex anatome conspiciuntur, repugnando ponere ac statuere, cerebrum nervorum esse principium; nec minus docuimus, arteriarum principium in corde positum: quod autem venarum principium jecur sit, in sequentibus expediam. Igitur primo libro finem hic ponam, et ad ea, quae ordine conjuncta iis sunt, quae hoc libro exposui ac demonstravi, in secundo me convertam.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ed. Chart. V. [88.]

Ed. Bas. I. (253.)

Κε φ. α'. Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου κατὰ τὴν δύναμιν ὑπερῷαμην, ᾧ καὶ τῶλλα σχεδὸν ἅπαντα τὰ κατὰ μέρος ἀκολουθεῖν ἔδειξα. τοῦτο δέ ἐστι τὰ περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, ὁπόσαι τέ εἰσι τὸν ἀριθμὸν, ὅποια τέ τις ἐκάστη, καὶ τόπον ὄντιν' ἐν τῷ ζῳῷ κατείληφεν. ἡξίουں τε μηδὲν οὕτω φυλάττεσθαι κατὰ τὸν λόγον,

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATONIS
PLACITIS LIBER SECVNDVS.

Cap. I. Quum de Hippocratis et Platonis placitis considerare instituissem, ab eo, quod potestate primum, est, anspicatus sum, quod et reliqua prope universa particularia subsequi monstravi. Hoc autem est facultates corpus nostrum dispensantes, quot sint numero, quales singulae, et quam in animante sedem fortitae sint. Verum nihil tam cavendum esse in hoc opere duxi, atque evi-

Ed. Chart. V. [88. 89.]

Ed. Bas. I. (253.)

ἀς τὸ τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις ἐναντία τίθεσθαι, καθάπερ οἱ τε μηδὲν ἄλογον ζῶον ἐπιθυμεῖν ἢ θυμοῦσθαι φάσκοντες, οἱ τε τὴν ἀρχὴν τῶν νεύρων ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ. ἀποτετόλμηται γὰρ ἅπαντα τὰ τοιαῦτα πρὸς ἀνθρώπων ἀνατρέψαι φιλονεικούντων, ὅσα καλῶς εἴρηται τοῖς παλαιοῖς, ὑπὲρ τοῦ νεωτέρων αἵρεσιν ἰδίαν συστήσασθαι. τὰ μὲν οὖν τοιαῦτα τῶν ψευδμάτων ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήλεγξα· νῦν δὲ ἐπὶ θάτερον εἶδος λόγων ὅν ποιοῦνται ἔγραφα μεταβῆς· ἐπιδείξαι σαφῶς, καθ' ὅσον οἷός τ' εἰμὶ, πῇ ποτε σφάλλονται.

Κε φ. β'. [89] Διελίσθαι δὲ ἴσως ἄμεινον ἔνεκα σαφηνείας εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ γράμματος, ἥτις ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν λόγων, οἷς χρῶνται πάντες οἱ κακῶς ὁτιοῦν μεταχειριζόμενοι πρόβλημα. φημὶ δὴ τῶν λημμάτων, ἃ ἔνεκα τοῦ συμπεράσματος λαμβάνουσιν, τὰ μὲν ἀντικρὺς εἶναι ψευδῇ, τὰ δ' οὐκ οἰκεῖα τοῦ προκειμένου σκέμματος. ἀντικρὺς μὲν ψευδῇ τὰ τοιαῦτα, περὶ ὧν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διήλθον ἐπὶ πλέον, ὅταν ἦτοι μηδὲν τῶν ἀλόγων ζῶων ἐπι-

denter apparentibus contraria affirmare: quemadmodum hi factitant, qui bruta concupiscere aut irasci negant, quique nervorum principium in corde existere pronunciant. Quippe ausi sunt id genus omnia veterum pulcherrima inventa homines contentiosi subvertere, ut novam sibi sectam constituerent. Itaque huiusmodi mendacia libro priore confutavi: nunc vero ad aliud rationum, quas adducunt, genus digressus evidenter pro viribus ostendere decrevi, quo tandem modo hallucinentur.

Cap. II. At forte satius fuerit perspicuitatis gratia statim operis initio rationum differentias distinguere, quibus omnes male quodcunque problema tractantes utuntur. Dico autem, *sumptionum*, *lemmata* vocant, quas conclusionis gratia assumunt, alias quidem manifesto esse falsas, alias vero propositae contemplationi minime proprias. Palam sane falsas, quales libro priore fufius explicavimus, quando nonnulli, velut Stoici, nullum bru-

Ed. Chart. V. [89.]

Ed. Bas. I. (253.)

θυμῆν τις ἢ θυμοῦσθαι φάσκη, καθάπερ οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς, ἢ πάλιν ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ τεύρα. τὰ δὲ οὖν οἰκῆα τῶν λημμάτων ὅποσα τὴν φύσιν ἐστίν, εἴρηται μὲν ἐπὶ πλεῖστον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ὑπομνήμασιν, ἐν οἷς ἅπασαν ἐδήλωσα τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὅποια τις ἐστίν, παρεκάλουν τε διὰ τοῦ πρώτου τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ἐν ἐκείνῃ γυμνάσασθαι πρότερον, ὅστις ἀτιοῦν ἀποδεικνύειν ἐπιχειρεῖ. γεγράφθαι δὲ λέγω ὑπὲρ αὐτῆς ἄριστα τοῖς παλαιοῖς φιλοσόφοις τοῖς περὶ Θεόφραστον τε καὶ Ἀριστοτέλην κατὰ τῶν δευτέρων ἀναλυτικῶν βιβλίων. καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἐκείνους μὲν οὐδὲ μακρὸν ἔσσεσθαι τὸν λόγον ἐλπίζω περὶ τῶν τριῶν ἀρχῶν τοῦ ζώου. τὰ γὰρ ἰδιωτικά τε καὶ ῥητορικά λήμματα αἰδοῦνται παρὰ λαμβάνειν εἰς ἀποδείξεις ἐπιστημονικὰς, ὧν πέπλησται τὰ Χρυσίππου βιβλία, ποτὲ μὲν ἰδιώτας ἐπικαλούμενα μάρτυρας ὧν ὑποτίθεται λημμάτων, ἔστι δὲ ὅτε ποιητάς, ἢ τὴν βελτίστην ἐτυμολογίαν, ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἃ περαινέει μὲν οὐδὲν, ἀναλίσκει δὲ καὶ κατατρίβει μάτην ἡμῶν τὸν χρόνον αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐν-

tum aut concupiscere, aut irasci dictarent, vel ex corde nervos esse ortos. Minime vero propriae quatenam sint, in libris de demonstratione plenissime est expositum, in quibus omnibus demonstrandi viam ac rationem, qualisnam sit, edocui, hortatusque sum in horum commentariorum primo, ut in illa prius se exerceret, quisquis demonstrare aliquid nititur. Scripserunt autem de ea nimirum optime veteres philosophi Theophrastus et Aristoteles in libris posteriorum analyticorum. Quare de tribus animalis principiis non longam habiturum me cum illis disputationem spero. Vulgares enim et rhetoricas sumptiones ad scientificas demonstrationes adducere verentur, quibus Chrysippi libri scatent, plebejos interim testes sumptionum, quas constituunt, citantes, interim vero poetas, aut bellissimam etymologiam, aut id genus aliud, quae concludunt quidem nihil, tempus autem nostrum consumunt teruntque frustra, dum hoc so-

Ed. Chart. V. [89.]

Ed. Bas. I. (253.)

δεικνυμένων αὐτοῖς, ὥς οὐκ ἔστιν ἐπιστημονικά τὰ τοῦ συμπεράσματος λήμματα, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ συγκαταβαλλόντων τε καὶ συμπαλαιόντων αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι καὶ τοὺς ἰδιότητος καὶ τοὺς ποιητὰς οὐδὲν ἤπειον ἡμῖν ἢ ἐκείνοις μαρτυροῦντας, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ μᾶλλον. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐτυμολογίαν, ἐπειδὴν ἄγωμεν μακροτέραν σχολὴν, ἐπιδείκνυμεν αὐτοῖς οὐδὲν μᾶλλον ἐκείνοις ἢ περὶ ἡμῖν μαρτυροῦσαν. ἀλλ' ὅτι μὲν ἀλαζών ἐστι μάρτυρ ἢ ἐτυμολογία, πολλάκις μὲν ὁμοίως μαρτυροῦσα τοῖς τὰναντία λέγουσι τῶν ἀληθῶν, οὐκ ὀλιγάκις δὲ τοῖς ψευδομένοις μᾶλλον, ἢ περὶ τοῖς ἀληθεύουσιν, ἐν ἑτέρᾳ πραγματείᾳ δέδεικται μοι τῆς περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος, ἐνθα καὶ περὶ τῆς ἐγὼ φωνῆς ἐπέδειξα τὸν Χρυσίππον ἐτυμολογοῦντα ψευδῶς, τί μὲν οὖν ἐτι δεόμεν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐνταῦθα διεξιέναι; Χρυσίππῳ μὲν γὰρ καὶ τοῦτο φίλον, οὐ δις ἢ τρίς, ἀλλὰ καὶ τετράκις ἐνόησε καὶ πεντάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐν διαφερούσαις πραγματείαις διέρχεσθαι· φυλάσσεται δὲ ἂν τις αὐτὸ τῶν χρόνου φειδομένων. ἃ δ' οὖν ὑπὲρ τῆς ἐγὼ φωνῆς ἔγραψεν ἐν τῷ πρώτῳ

lum ipsis demonstramus, conclusionis sumptiones non esse scientificas; deinde dum in palaestram descendimus, concertamusque cum ipsis, ut ostendamus, plebejos et poetas non minus nobis quam ipsis, interdum etiam magis suffragari. Sic autem et etymologiam, quum liberius per otium licet, ostendimus illis non magis sibi quam nobis testimonium reddere. Verum quod testis sit fallax etymologia, saepe quidem similiter attestans his, qui veritati contraria asserunt, haud raro autem mentientibus magis, quam verum fatentibus, alio in opere, quod de recto nominum usu inscribitur, declaravimus, in quo etiam ostendimus, Chrysippum falsam hujus vocis, ego, etymologiam exposuisse. Quid igitur opus est adhuc de ipsis verba facere? Chrysippo sane et hoc familiare, non bis, aut ter, sed et quater, interdum etiam quinquies, de eisdem rebus in diversis operibus tractare; quod cavebit utique, qui tempori cupiat parcere. Quae igitur de hac voce, ego, Chrysippus primo de anima

Ed. Chart. V. (89. 90.)

Ed. Bas. I. (255.)

περὶ ψυχῆς ὁ Χρύσιππος ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ διαλεγόμενος, ἤδη παραγράφῳ γνωρίσματος ἕνεκα. Οὕτως δὲ καὶ τὸ ἐγὼ λέγομεν κατὰ τοῦτο, δεικνύντες αὐτοὺς ἐν τῷ ἀποφαίνεσθαι τὴν διάνοιαν εἶναι, τῆς δειξέως φυσικῶς καὶ οἰκειῶς ἐν-
ταῦθα φερομένης, καὶ ἄνευ δὲ τῆς κατὰ τὴν χεῖρα τοιαύτης δειξέως νεύοντες εἰς αὐτοὺς τὸ ἐγὼ λέγομεν, εὐθύς καὶ τῆς ἐγὼ φωνῆς τοιαύτης οὔσης, καὶ κατὰ τὴν ἐξῆς ὑπογε-
γραμμένην δεῖξιν συνεκφερομένης. [90] τὸ γὰρ ἐγὼ προφε-
ρόμεθα κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν κατασπῶντες τὸ κάτω χεῖλος εἰς αὐτοὺς δεικτικῶς, ἀκολουθῶς δὲ τῇ τοῦ γενείου κινήσει καὶ ἐπὶ τὸ στήθος νεύσει. καὶ τῇ τοιαύτῃ δεῖξει ἢ ἐξῆς συλλαβὴ παράκειται, οὐδὲν ἀποστηματικὸν παρεμ-
φαίνουσα, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἐκείνος συντίτευχε. διὰ ταύτης οὖν ἀπάσης τῆς ῥήσεως ὁ Χρύσιππος οὐδὲν μὲν ἐπιστημονικὸν λῆμμα τοῦ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ παραλαμβάνει, δύο δ' ἐς ταῦτόν οὐκ οἰκεῖα τῷ προκειμένῳ συμπλέκει, τὸ μὲν ἕτερον ἀπὸ τῆς ἐτυμολογίας, ὅτι τὴν ἐγὼ φωνὴν φθεγγόμενοι κατὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν τὴν ε

tradidit de principe ejus facultate differens, cognitionis causa scribam. Sic autem, nosipfos indicantes, dum mentem esse enunciamus, hanc vocem, ego, proferimus, indicatione naturaliter et proprie huc delata, atque sine hujusmodi manus indicatione deflectentes in nosipfos hanc vocem, ego, pronunciamus. Similiter quum vox ego hujusmodi sit, etiam in subscripta deinceps indicatione simul effertur. Nam ego proferimus priore syllaba labrum inferius ad nosipfos demonstrative detrahentes, consequenter autem motioni menti et deflexioni ad pectus. Ad hujusmodi indicationi subsequens syllaba annexa est, nullum intervallum ostendens, quod in dictione ἐκεῖνος (ille) contingit. Hac tota oratione Chrysippus nullam scientificam summptionem, qua monstret, animae principium in corde esse, adducit; duas enim ad id demonstrandum summptiones rei propositae improprias complectitur; alteram sane ab etymologia, quod hanc vocem, ego, pronunciantes, in priore syllaba, nempe e, os et

Ed. Chart. V. [90.]

Ed. Bas. I. (255.)

λεγομένην τὸ στόμα κάτω που καὶ τὴν γένυν ἀπάγομεν
ὡς ἐπὶ τὰ στέρνα, τὸ δὲ ἕτερον, ὅτι καὶ τὴν χεῖρα συνε-
πιφέρομεν ἐνίοτε τοῖς στέρνοις, ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύντες, ἐν
τῷ λέγειν, ἐμοὶ τοῦτο προσήκειν, τοῦτο ἐγὼ σοι λέγω. ὅτι
δὲ καὶ τῆς ῥίνας ἄπτονται πολλάκις οἱ ἄνθρωποι λέγοντες,
ἐμοὶ τοῦτο δὸς, ἐμοὶ τοῦτο προσήκει, τοῦτο ἐγὼ σοι λέγω,
παντελῶς ἐπιλέλησται. καίτοι κατὰ γε τὴν ἐγὼ φωνὴν οὐκ
ἐπελάθετο τῆς ἐκείνης, οὐκ ἀπὸ παραπλησίας δέ τις, ἀλλ'
ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς συλλαβῆς ἀρχομένης τῆς εἰ-
σῆς. ἔχον δ', οἶμαι, καθάπερ ἐπὶ ταύτης ἐμνημόνευσε μὲν, οὐκ
ἔλυσε δὲ τὸ αἰσῶν, οὕτω καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ στέρνου δείξεως
ἐπιμνησθῆναι μὲν τῆς ἐπὶ τὴν ῥίνα φορᾶς τοῦ δακτύλου,
μὴ μέντοι μηδὲ ἐνταῦθα διαλύεσθαι τὸ προβληθὲν, εἰ μὴ
ἄρα τις οἶσται, τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χρυσίππου, ψιλὴν αὐτὴν
μόνην ῥηθεῖσαν, ἀπόδειξιν ὑπάρχειν. τί γὰρ δὴ καὶ
φῶσιν; ἀκολουθῶς δὲ τῇ τοῦ γενείου κινήσει καὶ ἐπὶ
τὸ στήθος νεύσει, καὶ τῇ τοιαύτῃ δείξει ἢ ἐξῆς συλ-
λαβὴ παύσκειται, οὐδὲν ἀποστιγματικὸν παρεμφαίνουσα,

mentum inferius veluti ad pectora deducimus; alteram,
quod manum etiam interdum pectori admovemus, nos-
ipfos indicantes, quum dicimus, mihi hoc convenit, hoc
ego tibi dico. Jam vero, quod etiam nasum subinde ho-
mines attingunt dicentes, mihi hoc da, mihi hoc conve-
nit, hoc ego tibi dico, omnino oblitus est, quanquam il-
lum non lateret, hanc vocem ἐκείνης, non a simili, sed
omnino eadem syllaba, nempe e, cum hac dictione, ego,
incipere. Conveniebat autem meo iudicio, quemadmodum
in hac meminit quidem, non autem absurditatem diluit,
ita et in indicatione ad pectus delationis quidem digiti ad
nasum mentionem facere, non tamen hic quoque id, quod
propositum erat, dissolvere, nisi forte quis nudam simpli-
cemque Chrysippi enunciationem esse demonstrationem
existimet. Quid enim inquit? Consequenter menti mo-
tionem et deflexionem ad pectus ac huiusmodi indicationem
subsequens syllaba annexa est, nullum intervallum osten-

Ed. Chart. V. [90.]

Ed. Baf. I. (253. 254.)

ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἐκεῖνος συντέτευχεν. ἐννοήσας γὰρ, ὅτι ἡ ἐκεῖνος φωνή τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ποιεῖται συλλαβῆς, ὥσπερ καὶ ἡ ἐγώ, καὶ δεήσει καὶ ταύτην ἐνδείκνυσθαι ταῦτόν σημαινόμενον, εἰς τὴν τῶν ἐπιφερομένων συλλαβῶν διαφορὰν ἀναφέρει τὴν τοῦ ζητουμένου λύσιν. ἔστι δὲ τοιάδε· εἰπὼν, τῆς ἐγὼ φωνῆς τὴν δευτέραν συλλαβὴν τὴν γὰρ μὴδὲν ἀποστηματικὸν ἐμφαίνειν, ἐπήγαγεν, ἐπὶ δὲ τῆς ἐκεῖνος ἐμφαίνειν τὴν κεί. τοῦτο δ' ἀπόφασίς ἐστι ψιλλῆ, μηδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχουσα, μὴ ὅτι βεβαίαν τε καὶ ἐπιστημονικὴν, ἀλλὰ μὴδ' ἄχρι πιθανότητος ἢ ῥητορικῆς ἢ σοφιστικῆς προϋούσαν. διὰ τί γὰρ (254) ἡ μὲν κεί συλλαβὴ ἀποστηματικὸν τι δηλώσει, ἡ δὲ γὰρ μὴ, οὐ προσθεῖναι δίκαιον ἦν αὐτὸν ἀπόδειξιν τινα; διὰ τί δὲ τοῖς μὲν στέργοις ἐπιφέροντες τὸν δάκτυλον ἐπιδεικνύμεθα, τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα εἶναι, τῇ ῥινὶ δὲ ἐπιφέροντες οὐκ ἐνδεικνύμεθα; δίκαιον γὰρ, εἴπερ ἡ δεξις ἱκανὴ πίστις εἰς εὐρεσιν ἡγεμονικοῦ μορίου ψυχῆς, οὐκ ἐπὶ μὲν τῶν στέργων αὐτὴν ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀσθενῇ δὲ ἐπὶ τῆς ῥινός, ἀλλὰ

dens, quod in dictione ἐκεῖνος contingit. Quum enim confiderasset, hanc vocem, ἐκεῖνος, ab eadem syllaba, qua et ego, ordiri, ideo etiam hanc eundem significatum indicare oportere, ad syllabarum quae inferuntur differentiam quaestionis solutionem refert. Est autem talis. Quum retulisset, dictionis ego secundam syllabam go nullum intervallum repraesentare, addidit, in ἐκεῖνος ostendere κεί syllabam intervallum. Haec nuda est enunciatio, nullam demonstrationem obtinens, non solum non firmam ac scientificam, sed ne probabilem quidem, aut rhetoricam, aut sophisticam. Cur enim syllaba κεί intervallum aliquod significabit, et syllaba go non item, par erat, ut ipse demonstrationem aliquam adjiceret. Cur autem ad pectus digitum inferentes principium animae illic esse significamus, naso autem admoventes non indicamus? Aequum namque est et rationi consentaneum, siquidem indicatio sufficiens fides sit ad principem animae partem inveniendam, non in pectore ipsam firmam, in naso au-

Ed. Chart. V. [90. 91.]

Ed. Bas. I. (254.)

καὶ ἐπὶ ταύτης ἰσχύειν ὁμοίως, ἢ εἴπερ οὐδὲ ἐπὶ ταύτης, οὐδὲ ἐπὶ τῶν στέρνων. διὰ τί δὲ ἐν ταῖς συγκαταθέσεσιν ἐπινεύοντες τὴν κεφαλὴν, ἐφ' ὃ φέρομεν αὐτὴν μέρος, ἐν ἐκείνῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐνδείκνυμεθα μᾶλλον, καὶ οὐκ αὐτῇ τῷ κινουμένῳ; τὸ γὰρ τοι πρῶτον κινούμενον ἐν ἡμῖν μόριον ἐπινεύοντων, αὐτὸ δῆπου πιθανώτερον ἔχειν ἐστὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, ἢ περὶ τῶν ἄλλων, πρὸς ὃ φέρεται κινούμενον· ἵνα μὴ νῦν ἐκείνων μνημονεύω τῶν ἀνθρώπων, οἱ ταῖς κεφαλαῖς ἀνατεύουσιν, ἐπειδὴν συγκατατίθονται. τάχα γὰρ φήσει, τοὺς βαρβάρους, ὥσπερ τὰλλα χεῖρους εἰσὶ καὶ ἀλογώτεροι τῶν Ἑλλήνων, οὕτω καὶ τῷδε σφάλλασθαι. πάντ' οὖν, ὅσα περιττὰ τῶν ἐπιχειρημάτων, ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως ἐδείξαμεν οὐκ οἰκεία τῷ ζητούμενῳ παράγμῳ. [91] καὶ διὰ τοῦτο νῦν οὐ χοή μηκύνειν περὶ αὐτῶν, ὥσπερ οὐδὲ περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐτυμολογίας ὁρμωμένων, εἴρηται γὰρ καὶ περὶ ἐκείνων ἀντάρκως ἐν τοῖς περὶ ὀνομάτων ὁρθότητος.

tem infirmam esse, sed in hac similiter valere, vel, si non in hac, neque in pectore valebit. Cur autem, dum concedimus aliquid annuentes capite, in quam partem ipsum flectimus, in illa principium animi esse potius ostendimus, quam in ea, quae movetur? etenim quae primum in nobis movetur particula, dum annuimus, eam nimirum probabilius est animae principium obtinere, quam aliarum ullam, ad quam motu perfertur: ut interim illos homines non commemorem, qui capite rennuunt, quum assentiuntur. Forte enim dicet, barbaros, ut in reliquis sunt Graecis deteriores ac minori ratione praediti, sic in hoc quoque hallucinari. Quaecunque igitur argumenta rei, de qua est quaestio, proprie non sunt, omnia in libris de demonstratione exposuimus: quocirca de his pluribus agendum non est, quemadmodum neque de his, quae ab etymologia defumuntur, quoniam illa quoque in commentariis de recto nominum usu abunde satis explicavimus.

Ed. Chart. V. (91.)

Ed. Baf. I. (254.)

Κεφ. γ'. Ἀλλὰ τίνα χρὴ ζητεῖν λήμματα τῷ προκαί-
μένῳ προβλήματι προσήκοντά τε καὶ οἰκεία; γέγραπται μὲν
δήπου καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλείστον ἐν τοῖς περὶ ἀποδεί-
ξεως ὑπὸ τε τῶν παλαιῶν εἰρημένοις ἀσφαλέστερόν τε καὶ
συντομώτερον, ὑπὸ τε ἡμῶν ἐξηγουμένων ἐκεῖνα σαφῶς τε
ἅμα καὶ διὰ πολλῶν. ἀρκέσει δὲ νῦν ἐξ αὐτῶν τὸ κεφάλαιον
ἀναμνησάσαι μόνον ἐκείνῳ χρῆσασθαι σκοπῷ εἰς τὴν
τῶν κατὰ μέρος εὔρεσιν. ἦν δὲ τὸ κεφάλαιον, ὡς ἀπ' αὐ-
τῆς χρὴ τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐξευρίσκειν
τὰ προσήκοντά τε καὶ οἰκεία λήμματα, καθάπερ ἐν τούτοις,
ἐν οἷς Χρύσιππος ἐπισκοπεῖται περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονι-
κοῦ, τὸν τε τῆς οὐσίας λόγον εἰπόντας, ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν
πράγματος, ἐκείνῳ χρῆσθαι κατόνι τε καὶ σκοπῷ τῶν κατὰ
μέρος ἀπάντων. ἔστι δὲ τὸ ἡγεμονικόν, ὡς αὐτοὶ βούλον-
ται, τὸ κατάσχεον αἰσθήσεώς τε καὶ ὁρμῆς. οὐκ οὖν ἄλλοθεν
χρὴ δεικνύναι τὴν καρδίαν ἐν αὐτῇ τὸ ἡγεμονικόν ἔχουσαν,
ἢ ἐκ τοῦ πίσης μὲν τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως ἐξηγεῖσθαι

Cap. III. Verum quas sumptiones inquirere conve-
niat problemati instituto et convenientes et proprias, scrip-
tum fuit et de his abunde in his, quae de demonstra-
tione tum ab antiquis tutius et compendiosius dicta sunt,
tum a nobis, dum eorum dicta enarramus manifesto simul
ac copiose. Sufficiet autem in praesentia summam quan-
dam ex ipsis commemorare, ad quam tanquam ad scopum
omnis singularium indagatio dirigatur. Erat autem
summa, ab ipsa rei, quam quaerimus, substantia sumptiones
tum convenientes tum proprias esse inveniendas,
quemadmodum in his, in quibus Chrysippus de animae
principatu considerat: et substantiae rei illius, quam in-
quirimus, explicata ratione, illa utendum regula et scopo
omnium particularium. Est autem, ut ipsi putant, ani-
mae principatus, unde sensus motusque proficiscitur ar-
bitrarius. Non igitur aliunde demonstrare oportet, cor
in se principatum animae obtinere, quam inde, quod om-
nem motum voluntarium reliquis animalis partibus dif-

Ed. Chart. V. [91.]

Ed. Bas. I. (254.)

τοῖς ἄλλοις τοῦ ζώου μορίοις, ἅπασαν δὲ αἰσθῆσιν εἰς αὐτὴν ἀναφέρεσθαι. πόθεν οὖν τοῦτο δειχθήσεται; πόθεν δὲ ἄλλοθεν, ἢ ἐκ τῶν ἀνατομῶν; εἰ γὰρ αὕτη τοῖς κατὰ μέρος ἅπασιν ἐπιπέμπει δύναμιν αἰσθήσεως τε ἅμα καὶ κινήσεως, ἀποπεφυκέναι τι πάντως ἀπ' αὐτῆς ἀγγεῖον ἀναγκαῖον ἐστὶν εἰς τὴν αὐτῶν ὑπηρεσίαν. ὥστε ἐκ τῆς ἀποδείκτικῆς μεθόδου πέφηθεν, ὅτι τε χρησιμώτερον ἀνατέμνοντας τὰ ζῶα κατασκέπτεσθαι, τίνα καὶ πόσα γένη. σωμάτων ἐκ τῆς καρδίας ἐκφυόμενα διανέμεται τοῖς ἄλλοις τοῦ ζώου μορίοις, ὅτι τε, τούτων αὐτῶν ὄντων τοιούτων καὶ τοσούτῃ, τοῦτο μὲν αἰσθῆσιν ἢ κίνησιν ἢ ἄμφω παράγει, τοῦτο δ' ἄλλο τε. καὶ οὕτως ἐστὶν ἤδη τινῶν ἐν τοῖς ζώοις δυνάμεων ἢ καρδία πηγὴ. ταύτης τῆς ὁδοῦ πᾶν ὅτι περ ἂν ἔξω πίπτῃ, περιτὸν τ' ἐστὶ καὶ ἀλλότριον, καὶ ταύτῃ διήνεγκεν ἐπιστημονικὸν δείξεως λῆμμα ῥητορικοῦ τε καὶ γυμναστικοῦ καὶ σοφιστικοῦ, ὑπὲρ ὧν οὐδ' αὐτῶν οὐδεμίαν ἐδίδαξαν ἡμᾶς οὔτε μέθοδον οὔτε γυμνασίαν οἳ γε περὶ τὸν Ζήνωνα καὶ τὸν Χρύσιππον. ὅθεν ἀναμείνεται φύρδην ἐν τοῖς

penfet, omnis autem sensus in ipsum referatur. Unde itaque id ostendetur? Ex quo alio, quam ex dissectionibus? Si enim hoc omnibus partibus vim sentiendi simul et movendi transfundit, necesse est omnino vas aliquod ex eo ad ministranda illa omnino prodiiisse. Quapropter ex demonstrandi via ac ratione innotuit, et utilius animantibus dissectis conspici, quae et quot corporum genera ex corde prodeuntia aliis animantis partibus distribuuntur, et ex his ipsis, quum talia et tot numero sint, aliud sensum aut motum, aut ambo deferre, aliud vero aliud quippiam. Atque ita jam scire licebit, quarum in animantibus facultatum cor fons existat: quicquid extra hanc viam exciderit, superfluum est et alienum. Atque hac ratione scientifica demonstrationis sumptio a rhetorica, exercitatoria et sophistica differt, de quibus neque ipsis ullam nos vel methodum vel exercitationem Zeno et Chrysippus docuerunt. Unde consulas

Ed. Chart. V. [91. 92.]

Ed. BaI. I. (254.)

βιβλίῳ αὐτῶν ἐφεξῆς ἅπαντα τὰ λήμματα. καὶ πολλάκις ἡγεῖται μὲν, εἰ οὕτως ἔχει, ῥητορικὸν ἐπιχείρημα, τοῦτο δ' ἔπεται γυμναστικόν τε καὶ διαλεκτικόν, εἰδ' ἐξῆς ἐπιστημονικόν, εἰδ' οὕτως εἰ ἔτυχε, σοφιστικόν, οὐκ εἰδότες, ὥς τὰ μὲν ἐπιστημονικὰ λήμματα πρὸς τὴν οὐσίαν ἀναφέρεται τοῦ ζητουμένου, καὶ τοῦτον ἔχει τὸν σκοπὸν, τῶν δ' ἄλλων ἀπάντων ἔξωθεν ὄντων, ὅσοις μὲν ὁ διαλεκτικὸς εἰς τὸ γυμνάσασθαι χρῆται, καὶ σοφιστὰς ἐξελέγξει, καὶ πείραν λαβεῖν μνήσεως μείρακιον, καὶ μαιεύσασθαι, καὶ προσαγαγεῖν ἐπὶ τινας εὐρεσίαι, ἀπορῆσαι τε ποιῆσαι. ταυτὶ μὲν ἅπαντα διαλεκτικά τε καλεῖ, εἰ βούλοιο, καὶ γυμναστικά, καὶ τοπικά, (τῶν γὰρ ὀνομάτων οὐ φροντίζω,) διορίζειν δὲ ταῦτα πειρῶ τῶν ἐπιστημονικῶν. ὅσα δ' ἔτι τούτων ἀποκεχώρηκε ἑξωτέρῳ, καὶ μάλιστα διὰ παραδειγμάτων ἐνδόξων τε καὶ πολιτικῶν [92] ἐπαγωγῶν τέ τινων τοιούτων ἢ μαρτύρων εἰς σύστασιν ἀφικνεῖται, ταῦτ' εἰ βούλοιο πιθανὰ τε καὶ ῥητορικά προσαγορεύειν, οὐ μοι μέλει τῆς κλίσεως,

in eorum libris omnes sumptiones citraque ordinem sparsae sunt, ac frequenter sane, verbi gratia, rhetoricum argumentum praecedit, hoc autem exercitatorium et dialecticum sequitur, deinde scientificum, postea, si ita fors tulerit, sophisticum. Quippe non intelligunt, scientificas sumptiones ad ejus, quod quaeritur, substantiam referri ac hunc scopum habere. Ex reliquis autem omnibus exterioribus, quibus dialecticus ad exercitandum utitur, et sophistas coarguendos, et experimentum de adolescentia ingenio capiendum, ad disquisitionem rei cujuscumque, et inventionem, et addubitationem excogitandam, omnia haec, si placet, dialectica, exercitatoria et topica vocato, de nominibus enim minime sum sollicitus, verum haec a scientificis distinguere conator. Caeterum quae longius quam haec adhuc a rei substantia abscesserunt, et praefertim quae per exempla probabilia et politica, talesque inductiones quasdam, aut testes ad rei probationem adducuntur, haec si probabilia et rhetorica appellare velis,

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Basf. I. (254.)

γνωρίζειν δὲ αὐτῶν χρὴ πειραῖσθαι τὴν φύσιν. ὅτι δὲ μάλ-
 λον ἀποκεχώρηκε τῆς οὐσίας τοῦ ζητουμένου τὰ σοφιστικά,
 καὶ γέγραπται περὶ τούτων ἀπάντων τοῖς παλαιοῖς, ἐν μὲν
 τοῖς σοφιστικοῖς ἐλέγχοις περὶ τῶν σοφιστικῶν εἴτε προτά-
 σεων ἐθέλεις ὀνομάζειν, εἴτε ἀξιωματῶν, εἴτε λόγων, οὐδὲν
 γὰρ εἰς τὰ παρόντα διαφέρει, κατὰ δὲ τὰς ῥητορικὰς τέχνας
 ὑπὲρ τῶν ῥητορικῶν, ἐν δὲ τοῖς τοπικοῖς ὑπὲρ τῶν διαλεκτικῶν,
 ἐν δὲ τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ἃ δὴ καὶ δεύτερα ἀναλυτικὰ ἐπι-
 γράφουσιν, ὑπὲρ τῶν ἐπιστημονικῶν. ὥστε, ὅστις ὁτιοῦν
 ἀποδεικνύναι πειράται, πρῶτα μὲν χρὴ τοῦτ' ἐγνωκέναι, τὴν
 διαφορὰν τῶν λημμάτων αὐτῶν, εἰθ' ἐξῆς χρόνον πολλῶν
 γυμνασθαι, λέγοντος μὲν ἑτέρου, γνωρίζειν αὐτὰ ποῖον
 γένους ἐστὶν ἐκ τῶν εἰρημένων, μὴ λέγοντος δὲ ἑτέρου, τα-
 χέως ἐστὶν εὐρίσκειν αὐτὸν εἰς ἕκαστον τῶν προβληθέντων.
 ἐνὶ δὲ λόγῳ, καθάπερ ἐπὶ τῷ λογιζεσθαι ποιούμεν, οὕτω
 καὶ ταῦτα πράττειν. ὅστις ἐθέλει γίγνεσθαι λογιστικός, οὗτος
 μὲν ἐκμανθάνει πρῶτον ἀριθμούς ἅπαντας, οὓς ὀνομάζουσιν

nihil curo. Sed ut horum natura sit tibi cognita, studiose incumbes. Porro sophistica amplius adhuc a rei quae-
 sitae substantia recesserunt, de quibus omnibus veteres
 monumenta posteris reliquerunt, in sophisticis quidem
 elenchis de sophisticis, sive propositionibus, sive axio-
 matis, sive rationibus malis dicere, nihil enim ad prae-
 sens institutum interest, in rhetoricis autem artibus de
 rhetoricis, in topicis de dialecticis, in libris de demon-
 stratione, quae et posteriora analytica dicuntur, de scien-
 tificis. Quisquis igitur rem aliquam demonstrare nititur,
 primum id noscat oportet, nimirum ipsarum sumptionum
 differentiam, deinde longo tempore se exerceat, ut ipsa
 altero quidem dicente cognoscat, ex quo praedictorum
 genere existant, altero vero non dicente, ut ipse ad sin-
 gula problemata protinus invenire possit. Summatim,
 quemadmodum in arte supputandi facimus, ita hic quo-
 que agendum est. Quisquis calculator fieri cupit, is sane
 primum numeros omnes ediscit, quos illi dicunt quadrangulos

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Bas. I. (254.)

ἐκεῖνοι τετραγώνους καὶ ἑτερομήκεις, ἐφεξῆς δὲ γυμνάζε-
ται χρόνῳ πάμπόλλῃ πολλαπλασιάζειν καὶ μερίζειν, εἰδ' ἑξῆς
μαθὼν ὀλιγίστας μεθόδους, οὕτως ἤδη περὶ παντός
τοῦ προβληθέντος ἱκανὸς γίνεται λογίζεσθαι. καὶ μοι θαυ-
μάζειν ἐπέρχεται τῆς τῶν πολλῶν δοξοσοφίας, εἰ προβλη-
θέντος μὲν, ἂν οὕτω τύχῃ, τίς γίγνεται τόκος ἑκατοστός
Ἀττικῶν δισμυρίων πεντακισχιλίων ἑξακοσίων τριακον-
ταεπτὰ, μηνῶν τεσσαρεσκαίδεκα, τοῖς λογιστικοῖς ἐπιτρέ-
πουσιν, εἰδότες, οἶμαι, σαφῶς, ὥς ἑαυτῷ οὐ μέτεστιν ἐπι-
στήμη οὐδεμία τοῦ λογίζεσθαι τὰ τοιαῦτα, διότι μήτ' ἡσκη-
σαν αὐτὰ μήθ' ὅλως ἔμαθον, ἀποδείξει δὲ χρῆσθαι τολ-
μῶσιν, εὖ εἰδότες, ὥς οὔτε παρ' ἑτέρων ἔμαθον ὅλως
οὐδέν, οὔτε αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐξεύρον, οἳ γε μηδὲ ἐζή-
τησαν, ὅπου γε καὶ ἦν μεμαθήκεσαν ὁδὸν ἀποδεικτικὴν,
οὐκ ἦν ἱκανόν, ἀλλ' ἐχρῆν, οἶμαι, πρότερον ἡσκησθαι κατ'
αὐτήν. οὐδὲ γάρ τοις ῥήτορσιν ἀπόχρη μέθοδον ἐκμαθεῖν,
ὥς χρὴ διαιρεῖν ὑπόθεσιν ἅπασαν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ γνώσει τῆς
μεθόδου καὶ τῇ ἄσκησιν ἐπάγουσιν. ἡβουλόμην ἂν οὖν

et altera parte majores, deinde longo tempore in multi-
plicatione et divisione se exercet. Postea, ubi paucissi-
mas methodos didicerit, ita jam de omni problemate
poterit ratiocinari. Ac mihi subit mirari multorum sapien-
tiae persuasionem, qui, si propositum sit, verbi gratia, quae
centesima usura ex viciesquinguius mille sexcentis tri-
ginta septem minis Atticis nascatur quatuordecim men-
sibus, committunt supputatoribus, plane intelligentes, ut
arbitror, nullam sibi talia supputandi peritiam inesse,
propterea quod nec exercuerint nec didicerint omnino,
audent tamen demonstratione uti, probe gnari, se nihil
unquam ab aliis didicisse, nec ipsos per se invenisse, qui
ne quaesiverint quidem, nec, si demonstrandi rationem di-
dicissent, satis erat, sed prius in ea meo judicio oportebat
esse exercitatos. Neque enim rhetoribus abunde est
methodum didicisse, quomodo propositum controversiamve
omnem dividere oporteat, verum methodo cognita etiam
exercitationem addunt. Optarem itaque eum, qui demon-

Ed. Chart. V. [92.]

Ed. Bas. I. (254. 255.)

μοι καὶ τὸν ἀποδεικτικὸν εἶναι φάσκοντα πρῶτον μὲν εἰπεῖν τὴν μέθοδον, ἣ χρῆται πρὸς τὰς ἀποδείξεις, εἶθ' ὅπως ἡσκηται κατ' αὐτὴν, ἐπιδείξασθαι. νυνὶ δὲ πῶς μὲν οἱ διὰ δύο τροπικῶν ἢ τριῶν ἀναλύονται συλλογισμοί, (255) καὶ πῶς οἱ ἀδιαφόρους περαίνονται, ἢ τινες ἄλλοι τοιοῦτοι, τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρῃ θέματι προσχωρόμενοι, πολλοῖς ἐστι συντυχεῖν ἀκριβῶς ἡσκημένοις, ὥσπερ ἀμείλει καὶ ἐπ' ἄλλοις, ὅσοις διὰ τοῦ τρίτου θέματος ἢ τετάρτου συλλογισμοὺς ἀναλύουσι. καίτοι τούτων τοὺς πλείστους ἐνεστὶν ἐτέρως ἀναλύνειν συντομώτερον, ὥς Ἀντίπατρος ἔγραψεν, πρὸς τῇ καὶ περιεργίαν εἶναι οὐ μικρὰν ἀχρήστου πράγματος ἅπασαν τὴν τῶν τοιούτων συλλογισμῶν συμπλοκὴν, ὥς αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἔργῳ μαρτυρεῖ, μηδαμόθι τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων εἰς ἀπόδειξιν δόγματος ἐκείνων δεηθεῖς τῶν συλλογισμῶν. ὅπως δὲ χρὴ γνωρίζειν τε καὶ διακρίνειν ἐπιστημονικὰ λήμματα διαλεκτικῶν τε καὶ ῥητορικῶν καὶ σοφιστικῶν, οὐκέτι ἔγραψαν ἀξιόλογον οὐδὲν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, οὔτε φαίνονται χρώμενοι. ἀλλ' ὅτι τὰς χεῖρας ἐπιφέρομεν

strare se posse proficitur, ut primum mihi methodum exponat, quæ ad demonstrationes utimur, quæ ex duabus vel tribus modalibus constant, et quomodo, qui indifferenter concludunt, aut qui id genus alij primo aut secundo præterea themate utantur, multis licet accurate exercitatis assequi: quemadmodum denique et in aliis, qui per tertium quartumve thema syllogismos resolvant, etsi horum plurimos aliter resolvere liceat compendiosius, ut Antipater memoriae prodidit: præterea quod sit etiam curiositas non exigua rei, inutilis universa ejusmodi syllogismorum complexio, ut ipse Chrysippus re attestatur, qui nusquam in suis ipsius commentariis syllogismis illis ad dogmatis demonstrationem indiguerit. Quomodo autem cognoscere oporteat et distinguere scientificas sumptiones a dialecticis, rhetoricis et sophisticis, nihil mentione dignum Chrysippi sectatores conscripserunt, neque uti videntur. At quod manum thoraci ad-

Ed. Chart. V. [92. 93.]

Ed. Basf. I. (255.)

τῷ θώρακι δεικνύντες ἡμᾶς αὐτοὺς, ἢ τῇ κεφαλῇ κάτω
 νεύομεν, εἰ τὴν ἐγὼ φθεγγόμεθα φωνήν, εἰς ἐνδειξιν τοῦ
 τὴν καρδίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς οὐκ αἰδοῦνται
 γράφοντες, [93] ὡς ἡ δεξις οὐδὲν μᾶλλον ἐν τῇ καρδίᾳ,
 ἢ ἐν τῇ ῥινί τῇ καὶ τῷ μετώπῳ, (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα δεί-
 κνυται πολλάκις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων,) ἐμφαίνει τὸ ἡγεμο-
 νοῦν εἶναι τῆς ψυχῆς. ἡ δὲ ἐπίνευσις οὐδὲν μᾶλλον ἐν τοῖς
 κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἢ ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα. ἡ δὲ ε'
 φωνὴ πόσης ἀτοπίας ἔχεται, κατὰ τὸ δεύτερον ὑπέδειξα
 τῶν ὑπὲρ ὀνομάτων ὀρθότητος. εἰ τις οὖν καλῶς ἥσκηται
 τὰς διαφορὰς τῶν λημμάτων ἐξευρίσκειν τε καὶ γνωρίζειν, οὐ
 δεήσομαι πρὸς αὐτὸν ἀντιλογίας μακροτέρας, ὥσπερ οὐδὲ
 πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ περιπάτου. κατὰ γὰρ τὰς ἰδίας αὐτῶν
 διδασκαλίας ὁ λόγος ἔσται μοι πρὸς αὐτοὺς. ὑπὲρ τοῦ τὴν
 τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς ἀρχὴν ἐν ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι,
 τῆς δὲ θυμοειδοῦς ἐν καρδίᾳ, τῆς δ' ἐπιθυμητικῆς ἐν
 ἥπατι. πρὸς μέντοι τοὺς Στωϊκοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι μακρὸν
 ἀνύεσθαι λόγον, ἀνθρώπους ἐν μὲν τοῖς ἀχρήστοις τῆς

movemus, nos ipsos ostendentes, vel capite deorsum annui-
 mus, si vocem ego pronunciamus, ut ostendatur, cor esse
 animae principium, non verentur scribere, quae nihilo
 magis in corde, quam in naso et fronte (haec enim in-
 terdum ab hominibus solent monstrari) principatum
 animae esse significat. Verum nutus nihil magis in capite
 quam in thorace ostendit. De e voce vero, quantum ha-
 beat absurditatis, in secundo de recto usu nominum in-
 dicavi. Quapropter, si quis probe exercitus fuerit in dif-
 ferentiis sumptionum inveniendis cognoscendisque, non
 opus mihi erit longiore cum illo controversia, quemad-
 modum neque cum Peripateticis. Nam ex propria ipso-
 rum doctrina disputatio mihi cum illis futura est, an
 principis animae facultatis origo in cerebro contineatur,
 irascibilis in corde, appetitoriae in jecinore. At contra
 Stoicos necesse est me fusius agere et prolixius, ut qui
 in rebus inutilibus logicam speculationem abunde exer-

Ed. Chart. V. [93.]

Ed. Baf. I. (255.)

λογικῆς θεωρίας ἱκανῶς γεγυμνασμένους, ἐν δὲ τοῖς χρησίμοις ἀγυμναστοτάτους τε ἅμα καὶ μοχθηραῖς ὁδοῖς ἐπιχειρημάτων ἐντεθραμμένους· ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι μὴ μόνον διδάσκειν αὐτοὺς, ὅσον χρηστὸν, ἀλλὰ πολὺ πρότερον ἀποστήσαι τοῦ μοχθηροῦ. τοῦτο δὲ χαλεπῶς μὲν ἂν ἴσως, ἀνύσειν δ' ἡλπίσαμεν, εἴ τις αὐτῶν ὑπέμεινε τῇ περὶ ἀποδείξεως πραγματείᾳ ἀκολουθήσας ἐπὶ πλεόν ἐν αὐτῇ δοῦναι τε καὶ λαβεῖν λόγον ἐν εὐμένεσιν ἐλέγχοις. ἐπεὶ δὲ οὐχ ὑπομένουσι μὲν τοῦτο, περὶ δὲ τοῦ προτεθέντος ἀεὶ ζητοῦσι, πρὶν, ὅπως χρὴ ζητεῖν, καταστήσασθαι, τίς ἂν ἡμῖν ἐλπίς ἔτι λείποιτο τοῦ μεταστήσαι τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ὧν πρηνεῶς ὑπεκλήφασιν;

Κεφ. δ'. Ἄλλ' ἐπεὶ μὴ μόνον ἐκείνους πρόκειται πείθειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὅστις ἂν μήπω μοχθηροῖς ἔθουσι λόγων ἐντεθραμμένος ἀνάτων ἔχῃ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ διαστροφὴν, ἄρξομαι πάλιν ἄνωθεν εἰς τὸ προκείμενον σκέμμα δεικνύναι, πῶς ἂν τις ἐπιστημονικὰ λαμβάνοι λήμματα τὴν ἀληθινὴν ἀπόδειξιν συνιστάοντα, πῶς δὲ ἂν

cuerint, in utilibus autem sunt inexercitatissimi pariter et pravis argumentandi rationibus instituti; ut opus habeam non modo ipfos docere, quid bonum sit ac utile, sed multo prius, ut a pravo discedant. Quanquam id difficile forsitan fuerit, perficere tamen speravimus, si quis ipforum in opere de demonstrationibus abunde versatus rationem dare et accipere in facilibus elenchis sustineat. At quia hoc non ferunt, de re autem proposita semper rogitant, priusquam, quomodo quaerendum sit, constituerint, quae spes nobis adhuc relinquetur avocandi homines ab iis, quae falso sibi persuaserunt?

Cap. IV. Sed quia non solum institutum est persuadere illis, sed aliis etiam omnibus, quicumque nondum pravis disputandi consuetudinibus enutriti perveritatem animi habent immedicabilem, incipiam rursus ex superioribus ad propositam speculationem ostendere, quomodo quis scientificas sumptiones veram demonstrationem constituentes adducat, item quomodo has ab aliis sum-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Bas. I. (255.)

ταῦτα διακρίναι τις ἀπὸ τῶν ἄλλων λημμάτων. ἔτι τε πρὸς
τούτοις τῶν τὴν φαινομένην ἀπόδειξιν, οὐκ οὔσαν δὲ συν-
στάτων λημμάτων ἐπιδείξω τὴν φύσιν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ νῦν
ἡμῖν προκειμένου σκέματος. ἥτις δὲ τούτων αὐτῶν ἴστι
πρὸς ἄλληλα διαφορά, καθ' ὅσον οἷός τ' εἰμι, σαφέστατα
περὶ πάντων ἐρῶ. ἐπεὶ τοίνυν πρόκειται σκέπασθαι περὶ
τῆς καρδίας, εἰ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν ἴστιν ἐν αὐτῇ,
ὃ κατάρχει πᾶσι τοῖς τοῦ ζώου μορίαις αἰσθήσεώς τε ἅμα
καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως, ἰστέον ὡς, ὅσα μὲν ἀπὸ τῶν
ὑπαρχόντων αὐτῇ λαμβάνεται λήμματα, διττὴν ἔξει τὴν δια-
φοράν· ἔσται γὰρ αὐτῶν τὰ μὲν κατ' αὐτὸ τὸ προκειμένον
τε καὶ ζητούμενον ἐπιστημονικά, τὰ δ' ἄλλα πάντα γένους
ἑτέρου δευτέρου παρακειμένου τοῖς ἐπιστημονικοῖς· ὅσα δὲ
ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων δοξῶν, εἴτ' οὖν ἰδιωτῶν, εἴτε ποιη-
τῶν, εἴτε φιλοσόφων, εἴτ' ἐξ ἐτυμολογίας τινός, εἴτε ἐκ
πνεύματων, εἴτε ἐξ ἐπιπνεύματων, εἴτε ἐξ ὅτου δὴ τινος ἑτέ-
ρου τοιούτου λαμβάνεται λήμματα, τοῦ τρίτου γένους ἔσται
ταῦτα, διττὴν μὲν ἀπόστασιν ἀφεστῶτα τῶν ἐπιστημονικῶν,

ptionibus discernat. Praeterea sumptionum, quae appa-
rentem demonstrationem, non autem existentem consti-
tuunt, naturam in hac ipsa nobis proposita consideratione
explicabo. Quae vero harum ipsarum inter se differen-
tia habeatur, pro virili mea clarissime de omnibus tra-
ctabo. Quia igitur propositum est de corde considerare,
an animae principatus in eo consistat, qui omnibus ani-
mantis partibus sensum et motum voluntarium impertit,
sciendum venit, quod, quaecunque ab his, quae cordi in-
sunt, capiuntur sumptiones, duplici variant discrimine.
Erunt enim ex ipsis aliae in re, quae proponitur disqui-
raturque, scientificae, reliquae omnes ex secundo alio
genere, quod scientificis propinquum est. Quae vero ab
hominum opinionibus, seu plebejorum, seu poetarum, seu
philosophorum, seu ex ratione quadam nominis, seu nutu,
seu adnutu, seu ex alio quodam hujusmodi sumptiones
capiuntur, hae tertii erunt generis, duplici quidem inter-

Ed. Chart. V. [93. 94.]

Ed. Baf. I. (255.)

οὐ πολλῶν δὲ τινι διαφέροντα τῶν σοφιστικῶν, ἅπερ ἐν ὁμωνυμίαις τέ τισι καὶ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι μάλιστα συνίσταται. ἀρκτέον οὖν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων ἀπάντων τῇ καρδίᾳ, [94] καὶ λεκτέον ἐφεξῆς ταῦτα πάντα, πρῶτον μὲν ἐν κεφαλαίοις τε καὶ κατὰ γένος, εἰδ' οὕτως καὶ κατὰ μέρος τε καὶ κατ' εἶδος. ὑπάρχει δὴ τῇ καρδίᾳ θέσις, καὶ πηλικότης, καὶ πλοκή, καὶ διάπλασις, καὶ διάθεσις, καὶ κίνησις. ἀπὸ πρώτης οὖν τῆς θέσεως ἀρκτέον, ἐπιδεικνύντας, ὅσαι προτάσεις ἀπ' αὐτῆς συνίστανται. κεῖται δὲ ὡς πρὸς μὲν τὸν θώρακα μέση πρὸς μᾶλλον. ἡ μὲν γὰρ βάσις αὐτῆς ἀκριβῶς ἐστὶ μέση τοῦ θώρακος ἅπαντος, ἡ κορυφή δὲ καὶ τὰ κάτω μέρη προήκει τοσοῦτον, ἡλικον περ ἂν ἡ τὸ μέγεθος τῆς καρδίας. ὡς δὲ πρὸς ὅλον τὸ ζῶον ἀνωτέρω τῶν μέσων αὐτοῦ μερῶν τέτακται τοσοῦτον, ὅσον ἀπέχει τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν χωρίων· ἐκεῖνα γὰρ ἀκριβέστατα τὰ μέσα. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν λάρυγγα, δι' οὗ ἀναπνέομεν, οὕτω πως ἔχει θέσεως, ὥστε διὰ μέσου τοῦ πνεύμονος αὐτῇ συνῆπται. κατὰ γὰρ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας ἐκφύεται τις

vallo a scientificis separatae, non multum vero a sophisticis differentes, quae in homonymiis quibusdam et dictionis figuris potissimum constituuntur. * Quare incipiendum ab iis omnibus, quae cordi insunt, et explicanda haec omnia, primum in summa et generatim, deinde sic membratim speciatimque. Porro insunt cordi situs, magnitudo, plexus, conformatio, dispositio et motus. A situ igitur primum incipiendum est ostendendo, quae praepositiones ex eo constituuntur. Situm est thoracis ratione quodammodo medium magis; etenim basis ipsius totius thoracis media est, vertex autem et infernae partes tantum procedunt, quanta cordis extiterit magnitudo. Totius autem animantis ratione tanto superius mediis ejus partibus habetur, quanto ab umbilici regionibus distat; illae siquidem ad amissim mediae sunt; imo etiam ad laryngem, per quem respiramus, ita quodammodo situm est, ut per medium pulmonem ipsi committatur. Nam ex sinistro cordis ventriculo arteria quaedam cor-

Ed. Chart. V. [94.]

Ed. Bas. I. (255.)

ἀρτηρία φλεβώδης τὸ σῶμα, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τοσαῦτα μόρια σχιζομένη, ἅσοι περ ἂν ὦσιν οἱ τοῦ πνεύμονος λοβοί· μετὰ ταῦτα δὲ ἤδη καθ' ἑκαστον αὐτῶν ἐκάστη διανέμεται, εἰς πολλὰ γιγνομένη μόρια, μέχρι περ ἂν ἀναλωθῇ σύμπασα. τοῖς δὲ ἐσχάτοις αὐτῆς πέρασι παμπόλλοις ὄσιν οἶόν περ δένδρου βλάσταις εἰς ταυτόν ἤκει τὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας πέρατα τῶν αὐτὸν τρόπον εἰς ὅλον τὸ σπλάγγχνον μερισθείσης, ὃν περ ἡ φλεβώδης ἀρτηρία. καὶ μὲν δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν πνεύμονα θέσιν ἔχει τοιαύτην, ὥστ' ἔξωθεν ὑπ' αὐτοῦ πανταχόθεν ἡμψιέσθαι. τὰ μὲν οὖν τῆς θέσεως ὥδε ἔχει τῇ καρδίᾳ, καὶ δύναται ἂν τις ἀπ' αὐτῆς ἐπιχειρήματα ποιείσθαι, τῇ μὲν ὡς πρὸς τὸ σύμπαν σῶμα, διότι μέσον πως αὐτοῦ κεῖται δικαίως ἕνεκα τομῆς ὧν ἐπιπέμπει δυνάμειν αὐτοῦ, τῇ δὲ ὡς πρὸς τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν, ὅτι τὴν φωνὴν διὰ ταύτης ἐκπέμπει. καὶ μὲν δὴ καὶ τὴν χρεῖαν τε καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς συνάπτων αὐτῇ δύναται ἂν τινα κἄντεῦθεν ἐπιχειρήματα λαμβάνειν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅτι μέση τοῦ θώρακος, ἴσως ἂν ἔχοι τε καὶ περὶ τούτου λαβεῖν ὁ βουλούμενος ἐκ

pore venosa procedit, primum sane in tot particulas discissa, quot fuerint pulmonis fibrae; postea jam in singulos ipsos singulae distribuuntur in multas divaricantes particulas, usque dum omnes exhaustantur. Quum autem permulta sint earum extrema, veluti arboris rami, eodem perveniunt asperae arteriae fines, in totum viscus simili distributae modo, quo venosa arteria. Quin etiam ad pulmonem ita positum est cor, ut extrinsecus ab eo undequaque contegatur. Itaque situs cordis in eum modum se habet: ac poterit aliquis ab eo argumenta petere, partim ratione totius corporis, quod medium quodammodo in eo consistit, justae distributionis gratia facultatum, quas ipsi transmittit, partim ratione asperae arteriae, quoniam vocem per hanc edit. Jam vero usum actionemque respirationis ei conjungens inde aliquas argumentationes poteris desumere. Pari modo, quod medium in thorace habeatur, forsitan poteris de hoc etiam aliquid sumere, si ex

Ed. Chart. V. [94.]

Ed. Bas. I. (255, 256.)

πάντων ἐπιχειρεῖν. ἀλλ' οὕτως τούτων οὐδὲν ἐπιστημονικόν, οὐδὲ ἀποδείξαι τὸ προκείμενον ἱκανόν; ἔστ' ἂν μηδέπω περαινῇται δι' αὐτῶν, ὡς αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως τῆς κατὰ προαίρεσιν ἀρχῇ τοῖς ζώοις ἐστὶν ἡ καρδία. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἔπεται τῷ μέσῳ τῷ ζῳῳ κείσθαι τὸ πάντων ἀρχὴν ὑπάρχειν αὐτήν. καίτοι γε οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἀληθές ἐστι, τὸ μέσον ἐν τοῖς ζώοις εἶναι τὴν καρδίαν. εἰ γὰρ ἀκριβῶς τις ἐξετάσειε, τὰ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἐστὶ μέσαι κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ, ὅτι μέση τοῦ θώρακος ἡ καρδία, διὰ τοῦτ' ἀρχὴ τοῦ ζώου παντός, οὐδὲ γὰρ, ὅτι καθάπερ ἐν ἄκρῳ (256) πόλει τῇ κεφαλῇ δίκην μεγάλου βασιλείως ὁ ἐγκέφαλος ἰδρύται, διὰ τοῦτ' ἐξ ἀνάγκης ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχὴ κατ' αὐτὸν ἐστίν, οὐδὲ ὅτι καθάπερ τινὰς δορυφόρους ἔχει τὰς αἰσθήσεις περιορισμένας, οὐτ' εἰ γε καὶ τοῦτο λέγοι τις, ὅπερ οὐρανὸς ἐν ὅλῃ τῇ κόσμῳ, τοῦτ' ἐν ἀνθρώποις εἶναι τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τοῦθ', ὥσπερ ἐκεῖνος οἶκός ἐστι τῶν θεῶν, οὕτω τὸν ἐγκέφαλον οἶκον εἶναι τοῦ λογισμοῦ. καὶ γὰρ τὰ τοιαῦτα πάντα, καίπερ ὄντα πολὺ

omnibus argumenta petere libet. Verum horum nullum scientificum est, neque rei quae proponitur demonstrandae satis idoneum, quoniam nondum per ea colligitur, cor sensus motusque voluntarii esse principium. Non enim necessario sequitur, quia medium in animante situm est, ideo omnium principium ipsum existere. Et si ne hoc ipsum quidem verum sit, medium in animante cor haberi. Nam si quis exacte discutiat, umbilici regio media est. Pari modo neque quod medium in thorace cor est, ideo animantis totius initium erit. Neque enim, quod cerebrum magni regis instar in capite tanquam arce constitutum est, ob id necessario animae principium in eo habetur, neque quod veluti satellites quosdam sensus habeat circumhabitantes. Neque si et hoc dicat aliquis, quod coelum in toto mundo, id in hominibus esse caput, et propterea, quemadmodum illud deorum domus est, ita cerebrum rationis esse domicilium; quippe haec omnia, et si

Ed. Chart. V. [94. 95.]

Ed. Haf. I. (256.)

μὲν πιθανώτερα τῶν ἐπὶ τῆς καρδίας εἰρημέτων, ὅμως οὐκ
ἐστὶν οὐδὲ αὐτὰ πιστὰ πρὸς ἐπιστήμην ἀκριβῆ, καθάπερ
οὐδὲ ὅτι τῆς φωνῆς ἡ καρδία δημιουργός ἐστιν. εἰ μὲν
γὰρ ἀπόδειξιν τινα διδάσκειν ἡμᾶς ἔχουσιν, ἡδέως ἀκουσόμεθα.
τὸ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως μόνης ὀρμασθαι μοχθηρόν.
οὕτω γὰρ, οἶμαι, καὶ τὸν πνεύμονα καὶ τὴν τραχείαν ἀρ-
τηρίαν ἀρχὴν τῆς φωνῆς ἐροῦμεν, [95] ὡς ἐγγυτέρω γε ταῦτ'
ἐστὶ τῆς καρδίας τοῖς φωνητικοῖς ὀργανοῖς. αὐτὸ μὲν γὰρ
τὸ πρῶτόν τε καὶ ἴδιον ὄργανον τῆς φωνῆς ὁ λάρυγξ
ἐστίν· εἰ γοῦν κατώτερον τέμοις αὐτοῦ τὴν τραχείαν ἀρτη-
ρίαν, οὐκέτ' ἀκούσῃ φωνοῦντος τοῦ ζώου, καίτοι γ' ἀνα-
πνεόν ἀκαλύτως ὄψει καὶ νῦν αὐτό. καὶ εἶπερ· ἄνθρωπος
εἴη τὸ οὕτω τρωθέν, ἐξέσται σοι κελεύειν αὐτῷ φθέγγεσθαι
τε. προθυμηθήσεται μὲν γὰρ, οὐδὲν δὲ ἀκούσῃ πλέον ἐκ-
πνοῆς ῥοιζώδους, ἣν ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἐκφύσσειν· ἄνευ
δὲ τοῦ προθυμῆσθαι φθέγγεσθαι φέρεται μὲν ἔξω τὸ
πνεῦμα κατὰ τὰς ἐκπνοάς, αὐτὸ μὴν σὺν ψόφῳ γέ τινα
καὶ ἀθρόως. ὄψει δὲ καὶ τοὺς κατὰ τὸν θώρακα μῦς.

multo probabiliora sint iis, quae in corde diximus, non
sunt tamen ipsa quoque ad exactam scientiam compro-
bandam efficacia, quemadmodum neque quod cor vocalis
opifex sit. Nam si demonstrationem aliquam docere nos
possunt, libenter audiemus; quod autem a situ solum pro-
ficiscitur, pravum vitiosumque est; nam sic, puto, pulmo-
nem et asperam arteriam vocis initium dicemus, quod
haec vocalibus instrumentis quam cor sint propiora. Si-
quidem ipsum vocis instrumentum et primum peculiare
larynx est. Si igitur ipso inferius asperam arteriam
incideris, non amplius animal vociferari audies, etsi per-
spirare ipsum sine impedimento etiamnum videas. Ac
si homo fuerit, quod ita vulneratum est, licebit tibi ju-
bere ipsi, ut vocem aliquam edat; cupide quidem enim
id tentabit, nihil autem plus audies quam expirationem
stridulam, quam exspirationem nominamus; nam absque
molimine vocis spiritus in expiratione foras effertur, non
tamen cum strepitu aliquo et confertim. At thoracis ma-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Baf. I. (256.)

ἅμα τοῖς κατ' ἐπιγαστρῖον, ὅταν προθυμῆται φθέγγεσθαι τὸ ζῶον, ἐκτεταμένους σφοδρῶς. τούτους μὲν γὰρ καὶ πρὸ τοῦ τραυθῆναι τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν σαφῶς ἔστιν ἰδεῖν τεινομένους, ἐπαδὴν βιαιότερον φωνῶμεν, ἀλλ' ἐπὶ γὰρ τετραμένη τῇ ἀρτηρίᾳ ποιοῦσι μάτην ὅσα γὰρ πρὸς γένεσιν φωνῆς. ἐκφύσῃσιν γὰρ μόνην ἐργάζονται διαφέρουσιν ἀπλῆς ἐκπνοῆς, ὅτι μετὰ ψόφου τε ἅμα καὶ τάχους ἐκκενοῦται τὸ πνεῦμα. διττὸν οὖν ἁμαρτάνεται κἀνταῦθα ἁμάρτημα τοῖς τὴν φωνὴν ἐκ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι νομίζουσιν, ὅτι πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦσιν, ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἀπὸ ταύτης, ὥς χρῆ. τείνονται μὲν γὰρ οἱ τε κατὰ τὸν θώρακα μύες ἅπαντες, οἱ τε κατ' ἐπιγαστρῖον, ἐπειδὴν θελήσῃ φωνῆσαι τὸ ζῶον, εἰς τὰς δὲ τῶν καὶ κίνησιν ἀγόμενοι, τῆς καρδίας οὐδεμίαν ἐν τούτῳ νεωτέραν ἐπιχωμένης ἐνέργειαν, οὐ μὴν ἤδη γὰρ πῶς τὸ κάτωθεν ἀναφερόμενον πνεῦμα, πρὶν ὑπὸ τοῦ λάρυγγος ἐνθμισθῆναι, φωνῆς ἔχει ἰδέαν, ἀλλ', ὥς εἴρηται πρόοθεν, ἐκφυσήσεως μόνης, ὥς ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ περὶ φωνῆς πραγματείᾳ.

sculos una cum iis, qui in abdomine sunt, quum animal vocem edere molitur, vehementer extendi conspicies. Hos sane et prius, quam aspera arteria vulnerata sit, tendi manifesto est videre, quum violentius vociferamur. At ob convulseratam arteriam laborant frustra, quae ad vocis generationem faciunt; quippe solam exsufflationem edunt, quae a simplici expiratione hoc differt, quod cum strepitu simul et celeritate spiritus evacuatur. Duplici igitur modo hic quoque peccant, qui vocem ex corde emitti censent, quoniam primum a situ argumentum petunt, deinde vero ne ab hoc quidem, ut convenit. Tenduntur enim omnes et thoracis et abdominis musculi, quum animal vocem edere voluerit, ad tentionem motumque aliquem acti; corde nullam novam insuper actionem in hoc acquirente. Non tamen jam spiritus, qui ab imo sursum effertur, priusquam a larynge concinnetur, vocis habet speciem, sed, ut dictum est antea, solius exsufflationis, ut in commentario de voce osten-

Ed. Chart. V. [95.]

Ed. Baf. I. (256.)

πληκτομένη γὰρ ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν λάρυγγα χόνδρων, οἷον ὑπὸ πλῆκτρων τινῶν, ἡ ἐκφύσησις αὕτη φωνὴ γίνεται. σύγκειται δὲ ὁ λάρυγξ ἐκ τριῶν χόνδρων ὑπὸ μυῶν πολλῶν κινουμένων. ὅστις δὲ ὁ τρόπος ἐστὶ τῆς τῶν χόνδρων συστάσεως, ἢ τῆς τῶν μυῶν κινήσεως, ἐμοὶ μὲν ἐν ταῖς περὶ τούτων οἰκείαις πραγματείαις ἀκριβῶς εἴρηται. τοῖς δὲ ἀπὸ τῆς θύσεως μόνῃς ἐπιχειροῦσιν οὐδὲν τῶν τοιούτων γινώσκειται. κἄπειτα θαυμάζουσιν ἐξαίφνης ἀκούσαντες, ἐξ ἐγκεφάλου γίνεσθαι τὴν φωνήν· ἐτι δὲ μᾶλλον, ἐπειδὴν ἀκούσωσιν, ὡς αἱ κατὰ προαίρεσιν ἅπασαι κινήσεις ὑπὸ μυῶν ἐπιτελοῦνται, θαυμάζουσί τε καὶ παραδοξολόγους ἡμᾶς ἀποκαλοῦσι, καίτοι γε ἡμεῖς, ὡς ἐπαγγελλόμεθα λόγῳ, ταῦτα ἐπὶ ταῖς τῶν ζώων ἀνατομαῖς ἐπιδείκνυμεν, οἱ δ' οὐδὲν ἄλλο ἔχουσι λέγειν, ἢ, διότι πλησίον ἐστὶν ἡ καρδία τοῦ λάρυγγος, διὰ τοῦτ' ἐξ ἐκείνης ἀρχεσθαι τὴν φωνήν, αἰροῦνται γάρ, οἶμαι, τὴν σύντομόν τε καὶ λείαν ὁδὸν ἐν τοῖς λόγοις ἀντὶ τῆς τραχείας τε καὶ μακρᾶς, κἄν αὕτη μὲν ἀπάγῃ πρὸς τὸ ζητούμενον, ἡ δὲ λεία τε καὶ βραχεῖα σφύλλει

dimus. Icta enim ab iis quae juxta laryugem sunt cartilaginibus veluti plectris quibusdam efflatio haec vox efficitur. Caeterum compositus est larynx ex tribus cartilaginibus, quas complures musculi movent. Qui autem modus sit cartilaginum constitutionis, aut musculorum motus, exacte sane in propriis de his operibus a me expositum est. Ii vero, qui a situ solo argumenta defumunt, nihil hujusmodi cognoverunt: deinde mirantur subito, ubi audiverint, ex cerebro vocem fieri: praeterea magis, postquam audierint, motus omnes arbitrarios a musculis perfici. Quin et nos admirantur, vocantque paradoxorum enarratores, et si, quae verbis promittimus, ea in animalium dissectionibus ostendamus: illi vero nihil aliud possunt dicere, quam, quia cor asperae arteriae vicinum est, ideo vocem ex illo oriri. Etenim malunt, ut opinor, compendiosam levemque in disputationibus viam, quam asperam et prolixam: quamvis haec ad id quod quaeritur deducat, levis autem et compendiosa a vero aberret.

Ed. Chart. V. [95. 96.]

Ed. Bas. I. (256.)

τάληθους. οὐδ' ἐστὶν ὅστις ἑμοὶ ποθ' ὑπέμεινε δεικνύντι
τοὺς μῦς ἅπαντας, ὑφ' ὧν ἡ ἀνάπνοή τε γίγνεται καὶ φωνή.
καίτοι γ' οὐκ ἐν τούτοις μόνοις ἐστὶ τὸ κῦρος τῆς ἀποδεί-
ξεως, ἀλλ' ἡ τρίτη μοῖρα τοῦ λόγου παντός. οἱ μὲν γὰρ
μῦες ὄργανά τινα κινουσί, ὑφ' ὧν ἀνάπνοή τε καὶ φωνή
γίγνεται, δέονται δ' αὐτοὶ πάλιν, ὅπως κινήθωσι, τῶν ἀπ'
ἐγκεφάλου νεύρων, ὧν εἴ τι βρόχοις διαλάβοις, εἴτε τέμοις,
ἀκίνητον αὐτίκα μάλα ποιήσεις τὸν μῦν ἐκείνον, εἰς ὃν τὸ
νεῦρον ἐτέβηκεν, ἀκίνητον δὲ καὶ τοῦ ζώου τὸ μέλος, ὃ
πρότερον ὑπὸ τοῦ μυὸς ἐκτεῖτο, πρὶν τμηθῆναι τὸ νεῦρον.
ὅστις οὖν ὄντως ἀληθείας ἐρεῖ, πρὸς ἡμᾶς ἡκείτω, μαθησό-
μενος ἐναργῶς ἐπ' αὐτῶν τῶν ζώων, εἰ μόνον [96] ἔχοι τὰς
αἰσθήσεις ἀπήρώτους, ὑφ' ἐτέρων μὲν ὀργάνων τε καὶ μυῶν
καὶ νεύρων εἰσπνοὴν ἀβίαστον γιγνομένην, ὑφ' ἐτέρων δὲ
τὴν μετὰ βίας* ὀνομάζω δὲ ἀβίαστον μὲν τὴν τοῖς ὑγιαί-
νουσι καὶ μηδεμίαν ἰσχυρὰν κίνησιν κινουμένοις ὑπάρχουσαν,
βίαιαν δὲ τὴν ἐν τε πάθεσσι τισι καὶ τοῖς σφοδροῦς γυμνα-

Nec est qui me unquam sustinuerit ostendentem musculos omnes, a quibus respiratio et vox efficiatur, licet non in his folis summa vis demonstrationis consistat, sed tertia totius disputationis pars. Siquidem musculi instrumenta quaedam movent, unde respiratio aliqua et vox subministratur. Caeterum ut ipsi moveantur, nervos a cerebro requirunt, ex quibus si aliquem fune interceperis diffecuerisve, statim immobilem musculum illum reddes, in quem nervus inseritur, immobile etiam animantis membrum, quod prius a musculo movebatur, quam nervus esset incisus. Quicumque igitur ex animo veri studiosus est, ad nos accedat, intellecturus manifesto in ipsis animantibus, modo sensu non hebeti sit et stupido, ab aliis sane instrumentis, musculis et nervis inspirationem liberam fieri, ab aliis vero violentam. Nomino autem liberam, qualis sanis adest nullo valido motu agitata, violentam vero, quae in affectibus nonnullis et vehementibus exercitiis per-

Ed. Chart. V. [96.]

Ed. Basf. I. (256.)

οἷοις ἐπιτελουμένην; ἐφ' ἧς εὐθὺς ὄψει συνεξαιρόμενα
καὶ τὰ κατὰ τὰς ὀμοπλάτας ἅπαντα μόρια· καὶ δὴ καὶ
τὰς ἀνάλογον αὐταῖς ἐκπνοάς, ἐφ' ἐτέρων μὲν ὀργάνων καὶ
μυῶν καὶ νεύρων τὴν ἀβίαστόν τε καὶ μικράν, ἐφ' ἐτέρων
δὲ τὴν βίαιόν τε καὶ μεγάλην, ἣν ὀνομάζειν ἔθος ἡμῖν ἐκ-
φύσησιν. ἐπὶ δὲ τούτοις ἅπασιν ἐξῆς ἐπιδείξομέν σοι τὸ
τῆς φωνῆς ἴδιον ὄργανον, τὸν λάρυγγα, καὶ τοὺς κινοῦντας
αὐτὸν μῦς, καὶ τὰ τῶν μυῶν ἐκείνων νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφά-
λου καθήκοντα. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν γλῶττιν, ἕτερον ὄρ-
γανον, οὐ φωνῆς, ἀλλὰ διαλέκτου τε καὶ διαλέξεως, ὁποτέ-
ρος ἂν ὀνομάζειν ἐθέλῃσαι; καὶ τοὺς μῦς ἐπιδείξομέν σοι
καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἐξ ἐγκεφάλου. καὶ δὴ καὶ ζῶα πλείω πα-
ρασκευάσαντες, ἕλλην κατ' ἄλλο τῶν εἰρημέων ἐνεργειῶν
ἐπιδείξομεν ἀπολλυμένην ἐφ' ἐκάστου τῶν ἀπ' ἐγκεφάλου
νεύρων τεμνομένην. τὰχ' ἴσως ἐπιθυμεῖ τις ἀκοῦσαι τῶν
εἰρημέων ἐνεργειῶν ἐκάστης τὸ ἴδιον ὄργανον, καὶ τοὺς κί-
νουντας μῦς, οὔτινές τέ εἰσι, καὶ πόσοι τὸν ἀριθμὸν, ἦν-
τινὰ τε θέσειν ἔχουσι, καὶ πηλίκαι τὸ μέγεθος ὑπάρχουσι;

ficitur, in qua statim videbis omnes scapularum partes
simul attolli: Item in proportionalibus ipsis expirationi-
bus, ab aliis quidem instrumentis, musculis et nervis li-
beram et exiguam, ab aliis autem violentam magnamque
fieri, quam appellare exsufflationem assolemus. Ad haec
omnia deinceps ostendemus tibi proprium vocis instru-
mentum, laryngem, et musculos ejus motores, item mu-
sculorum illorum nervos ex cerebro descendentes; deinde
linguam, aliud instrumentum, non vocis, sed loquelae et
locutionis, aut quomodoque appellare libeat, musculof-
que tibi indicabimus et nervos, qui a cerebro oriuntur.
Quin etiam in plurium animantium dissectionibus aliam
alibi commemoratarum actionum perire in unoquoque
nervorum, qui a cerebro proveniunt, dissectorum osten-
demus. Forsan autem aliquis audire cupiet uniuscujus-
que actionis praedictae proprium instrumentum, et mo-
ventes id musculos, quinam sint, et quot numero, quem
situm habeant, quam magnitudinem, quos nervos reci-

Ed. Chart. V. [96.]

Ed. Bas. I. (256.)

καὶ τίνα δέχονται νεῦρα, καὶ πόσα, καὶ πηλίκαι, καὶ κατὰ
 τί· μάλιστα μέρος ἐξ ἐγκεφάλου βλαστάνονται, τίς τε τοῖς
 ὑπὸ αὐτῶν κινουμένοις ὀργάνοις τρόπος ἐστὶ τῆς κινήσεως.
 ἐγὼ δὲ καὶ πρόσθεν εἶπον, ὡς πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν
 γράφειν οὐκ ἐπαινώ, ἀλλ' εἵπερ ὅντως ἐστὶ τις φιλομαθής,
 ἑτέρας ὑπὲρ τούτων ἀπάντων ἔχει πραγματείας ἡμῖν γεγραμμένας.
 πρῶτον μὲν τὴν περὶ θώρακος τε καὶ πνεύμονος κινήσεως, ἐνθα
 δείκνυμεν ὑπὸ τοῦ θώρακος κινούμενον τὸν πνεύμονα, καὶ
 κατὰ μὲν τὰς διαστολάς διαστελλόμενον ἔλκειν τὸν ἐξωθῆναι
 αἶρα, καὶ τοῦτ' εἶναι τὴν εἰσπνοήν, κατὰ δὲ τὰς συστολάς
 συστέλλόμενον ἐκθλίβειν τὸν ἐν αὐτῇ περιεχόμενον αἶρα τε
 τὸν λάρυγγα καὶ τὸ στόμα, καὶ διὰ τούτων ἐκπέμπειν ἄρα,
 καὶ τοῦτ' εἶναι τὴν ἐκπνοήν. ἑτέραν δὲ ἔχει πραγματείαν
 ἐφεξῆς τῇδε περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων, ἐνθα καὶ τοὺς
 μὲν ἀπαντας ἐδήλωσά, καὶ τὰ πρὸς αὐτῶν ὄργανα κινού-
 μενα, καὶ τὰ νεῦρα τὰ τοῖς μυσὶ τὴν ἐξ ἐγκεφάλου παρέ-
 χοντα δύναμιν τὴν ψυχικὴν. εἴτ' αὐτίς ἄλλην ἐξῆς ταῖσδε
 περὶ τῆς φωνῆς ἔχει πραγματείαν, ὑπὲρ τε τῶν ταῦτα

piaut, et quot, et quam magnos, et qua in parte potissi-
 mum ex cerebro propagentur, item quis movendi modus
 instrumentis, quae ab ipsis moventur, insit. Ego autem et
 prius dixi, quod frequenter de eisdem scribere non pro-
 blem. At si vere quis sit studiosus, alia habet opera, in
 quibus de his omnibus commentati sumus. Primum qui-
 dem librum de thoracis et pulmonis motu, ubi docemus,
 quomodo pulmo a thorace moveatur, ac in diastole distensus
 externum aërem attrahat, atque hoc esse inspirationem,
 in systole vero contractus aërem in se comprehensum
 in asperam arteriam et os extrudat, ac per haec foras
 emittat, eamque esse expirationem. Deinde aliud habet
 opus de respirationis causis, ubi etiam musculos omnes
 indicavi, item instrumenta, quae ab ipsis moventur, et
 nervos, qui musculis facultatem animalem ex cerebro
 suppeditant. Postea rursus aliud praeter jam dicta de
 voce habet volumen, in quo de musculis ipsa moventi-

Ed. Chart. V. [96.]

Ed. Bal. I. (256. 257.)

κινούντων μυῶν, ἔτι τε τῶν εἰς τούτους καθηκόν(257)των
ἐξ ἐγκεφάλου νεύρων. εἰς δέ γε τὰ παρόντα καὶ τοῦτ' ἀρ-
κεῖ μοι μόνον εἰπεῖν, ὥς, εἴπερ ἡ φωνὴ τυπουμενοῦ πως τοῦ
κατὰ τὸν πνεύμονα πνεύματος ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν
ἐγίγνετο, κἄπειθ' ἑαυτῷ τὸ κατὰ τὸν λάρυγγα συντυποῦντος,
οὐκ ἂν ἀπώλλυτο παραχρῆμα τμηθέντων νεύρων τινῶν ἦτοι
κατὰ τὸν τράχηλον ἢ τὴν κεφαλὴν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὐκ ἂν
ἀπώλετο θλιψάντων τὸν ἐγκέφαλον, ἢ τρωσάντων ἄχρι κοι-
λίας, ἢ διατεμόντων τὸν νωτιαῖον μυελόν. τὸ μὲν γὰρ τῆς
τραχείας ἀρτηρίας, ἥνπερ δὴ καὶ λάρυγγα προσαγορεύομεν,
ἢ τοῦ πνεύμονος, ἢ τῆς καρδίας αὐτῆς βλαβείσης ἀπόλλυ-
σθαι τὴν φωνὴν οὐδὲν ἂν οἶμαι θαυμαστόν, εἴπερ ἐκ τῆς
καρδίας ὥρμητο· τὸ δὲ τοῦ ἐγκεφάλου θλιβέντος, ἢ τινος
τῶν ἐξ αὐτοῦ νεύρων τῶν εἰς τοὺς τοῦ λάρυγγος μῦς φερο-
μένων, αἰτιόσιν τε καὶ δεινῶς ἄλογον, εἴπερ γε μηδενὸς
αὐτῶν ἢ τῆς φωνῆς γένεσις προσδεῖται. καὶ μὴν ἐμπαιβὴν
ἔχει τὸ φαινόμενον, ἢ δοξάζουσιν ἐκεῖνοι. καρδίας μὲν γὰρ
γυμνασθείσης, ὥς καὶ τῷ πρὸ τούτου μοι λέλεκται γραμματεῖ,

bus, insuper de nervis ex cerebro in hos pertinentibus tractatur. Impræfentiarum etiam hoc dicere solum ab-
unde est, quod, si vox, spiritu quodammodo in pulmone
formato ab eo, qui in corde est, fieret, deinde hoc sibi
eum, qui in larynge est, conformante, non aboleretur sta-
tim, nervis quibusdam vel in collo, vel in capite disse-
ctis. Præterea adhuc minus periret, aut cerebro contuso,
aut usque ad ventriculum vulnerato, aut spinali medulla
dissecta; etenim, quod aspera arteria, quam etiam larynga
appellamus, vel pulmone, vel corde ipso oblaeso vox
aboletur, nihil mirum arbitror, siquidem ex corde pro-
fecta est. At quod cerebro contuso, aut aliquo ipsius
nervorum, qui in gutturi musculos feruntur, absurdum et
plane alienum a ratione, quum nullus ipforum ad vocis
generationem requiratur. Verum secus habet id, quod ap-
paret, quam illi opinantur; etenim corde nudato, ut su-
periori libro dictum est, et continens, et contundens, de-

Ed. Chart. V. [96. 97.]

Ed. Baf. I. (257.)

καὶ κρατῶν, καὶ θλίβων, καὶ θλῶν, [97] οὕτε ἄπνουν, οὕτε ἄφωνον, οὕτε ἄλλην τιτὰ τῶν καθ' ὁρμὴν ἐνεργειῶν ἐμποδιζόμενον ὅψει τὸ ζῶον· ἐγκέφαλον δὲ γυμνῶσας τῶν ὁσίων, ἢ θλίψας ἤντινασὺν αὐτοῦ κοιλίαν, οὐκ ἄφωνον μόνον οὐδ' ἄπνουν εὐθύς, ἀλλὰ καὶ παντάπασιν ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον ἀπασῶν τῶν καθ' ὁρμὴν κινήσεων ἐργάσῃ τὸ ζῶον. εἴρηται δέ μοι καὶ πρόσθεν, ὥς οὐ χρὴ συντιτράναι τοῦ θώρακος οὐδετέραν κοιλότητα, γυμνοῦντας τὴν καρδίαν. εἰ γὰρ δὴ τοῦτου τύχη τις, οὐ μόνον εἰ θλίβειν ἢ θλῆναι ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἐργάζεσθαι βουλευθῇ, δυνήσεται κατορθοῦν, ἀλλὰ καὶ βουλευθεὶς ἀθρόως ὅλην ἐξελεῖν οὐκ ἀτυχήσει τῆς χειρουργίας. γίνεται μὲν τοῦτο καὶ κατὰ πολλὰς θυσίας ἐξ ἔθους οὕτως ἐπιτελουμένας, καὶ φαίνεται τὰ ζῶα, τῆς καρδίας ἤδη κατὰ τῶν βωμῶν ἐπικειμένης, οὐκ ἀναπνέοντα μόνον, ἢ κεκραγόντα συντόνως, ἀλλὰ καὶ φεύγοντα, μέχρι περ ἂν ὑπὸ τῆς αἰμορραγίας ἀποθάνῃ. τάχιστα δὲ δῆπουθεν αὐτῶν ἐκκενοῦται τὸ αἷμα, τεττάρων μεγίστων ἀγγείων διασπωμένων, ἀλλ' ἄχρι περ ἂν ἔτι ζῇ,

primensque ipsum, neque sine spiratione, neque sine voce, neque in alia quadam voluntaria actione impediri animal spectabis; cerebro autem ossibus detecto, aut quocunque ipsius ventriculo compresso, non mutum duntaxat neque spirationis expers protinus, sed etiam omnino sensu omnibusque arbitrariis motibus animal destitues. Porro dictum a me est antea quoque, neutram thoracis capacitatem esse perforandam iis, qui cor denudant. Si enim hoc assequatur aliquis, non modo si premere, aut contundere, aut aliud quippiam tale volet efficere, recte se geret, sed etiam ubi universum ac semel totum eximere libeat, non improspere succedet ei manus administratio. Accidit hoc fane etiam in multis sacrificiis, quae sic de more celebrantur, et apparent animantia, corde jam aris imposito, non respirare tantum, aut clamare fortiter, sed etiam fugere, usque dum sanguinis profluvio commoriantur. Celerissime autem nimirum ex ipsis sanguis evacuatur, quatuor maximis vasibus divulsis: sed quousque adhuc vivunt,

Ed. Chart. V. [97.]

Ed. Basf. I. (257.)

καὶ ἀναπνεῖ, καὶ φωνεῖ, καὶ τρέχει, τοὺς δὲ γε κατὰ τὸν
 πρῶτον σπῆνδυλον ῥοσημέραι διατεμνομένους ταύρους τὴν ἐκ-
 φυσιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ παραχρῆμα θεωμέθα μὴ ὅτι
 θραμβεῖν ἔτι δυναμένους, ἀλλὰ μὴδ' ἐπ' ἐλάχιστον προβῆ-
 ναι, συναπόλλυται δ' αὐτοῖς ἅμα τῇ τομῇ καὶ ἡ ἀναπνοὴ
 καὶ ἡ φωνή· καὶ γὰρ καὶ ταύταις ἀνωθέν ἐστιν ἡ ἀρχή.
 τὴν μέντοι καρδίαν ἐπὶ τῶν οὕτω πληγέντων ταύρων ἐστὶν
 ἰδεῖν ἄχρι πλείστου σφύζουσιν ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις ἀπάσαις·
 οὐ γὰρ δὴ καὶ ταύταις γε παρ' ἐγκεφάλου τὸ σφύζειν ἐστὶν,
 ὥσπερ οὐδὲ αὐτῇ τῇ καρδίᾳ. ὥς γὰρ αἱ κινήσεις ἐτέρου
 γένους εἰσὶν, οὕτω καὶ τῶν ἀρχῶν οὐδετέρα προσδεῖται τῆς
 ἐτέρας, ἀλλ' ἐστὶν οὕτως ἢ τε καρδία πηγὴ τῆς κατὰ τοὺς
 σφυγμοὺς κινήσεως, ὅ τ' ἐγκεφάλος τῆς κατὰ προαίρεσιν,
 οὐδ' ἐστὶν οὐδεὶς λόγος, ὅς ἀναγκάσει μίαν ἀρχὴν ἀπασῶν
 εἶναι τῶν κατὰ τὸ ζῶον ἐνεργειῶν· οὔτε γὰρ ὥς οὐκ ἐν-
 δεχομένων εἶναι πολλῶν, οὐδ' ὥς μὴ οὕτως φαινομένων
 ἐπιδείξει. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου καὶ τοῖς ἐξῆς ἐπὶ πλέον
 αὐτοῖς διαλεξομαι. νυνὶ δ' ἐφ' ὅπερ ἔλεγον αὐθις ἐπά-
 νειμι, πρὸς τὸ μήτε τῆς ἀναπνευστικῆς κινήσεως, μήτε

et respirant, et clamant, et currunt. Porro tauros, qui-
 bus spinalis medullae origo juxta primam vertebrae
 quotidie diffecatur, subito videmus non solum non cur-
 rere adhuc posse, sed ne minimum quidem procedere.
 Perit autem simul ipsis cum sectione et respiratio et vox;
 etenim et his ex superioribus est initium. Verum cor in
 sic percussis tauris videre est diutissime una cum omnibus
 arteriis pulsare; non enim his etiam a cerebro pulsandi
 vis advenit, quemadmodum neque ipsi cordi. Ut enim
 motus alterius generis sunt, sic etiam principiorum alte-
 rum non indiget altero, sed est ita et cor pulsuum mo-
 tus fons, et cerebrum motus voluntarii. Neque est ulla
 ratio, quae unum omnium animantis actionum esse prin-
 cipium coget. Neque enim tanquam multa non possint
 esse, neque tanquam non sic appareant, indicabit. Verum
 de hoc etiam iterum copiosius disputabo. Nunc autem ad
 id, quod dicebam, rursus revertor, nempe neque respiratorii

Ed. Chart. V. [97.]

Ed. Basf. I. (257.)

τῆς φωνητικῆς δημιουργικῆς ἀρχῆς εἶναι τὴν καρδίαν. δι' ἐκείνην μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον, οὐ μὴν ὑπ' ἐκείνης γε τὴν ἀναπνοὴν γίνεσθαι συμβέβηκεν, οὐ ταυτὸν δ' ἐστὶν ὑπὸ τοῦ γίνεσθαι καὶ διὰ τι. γέγραπται δὲ ἡμῖν ἐν βιβλίῳ ἰδίᾳ καθ' ἑαυτὸ περὶ χρεῖας ἀναπνοῆς.

Κεφ. ε'. Οἱ δ' ἡγούμενοι φωνὴν ἢ ἀναπνοὴν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐπιτελεῖσθαι, πρὸς τῆς κατὰ τὴν θέσειν ἐγγύτητος ἡπατήθησαν, οὐκ εἰδότες, ὥς οὐ πάντως, εἴ τι πλησίον ἐστὶ μόριον ἐνεργείας ἥτινός σουν, ἐξ ἀνάγκης τοῦτο καὶ ἀρχὴ τῆς ἐνεργείας ἐστίν. οὐδὲ γὰρ, ὅσοι τὸν ἐγκέφαλον ὑπολαμβάνουσιν ἀρχὴν εἶναι τῆς κατ' ὀφθαλμούς καὶ ὠτα καὶ ῥίνας αἰσθήσεως, ὅτι πλησίον αὐτῶν ἐστίν, ὁρθῶς ἐπιχειροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τούτους ἢ θέσις ἁσφαλλε, μᾶλλον δὲ οὐχ ἢ θέσις, ἀλλ' ἢ περὶ τῆς αἰσθήσεως δόξα. πάντως γὰρ δῆπου τοιούτῳ τινὶ προσχρήσονται κατὰ τὰς ἀποδείξεις ἀξιωματικῶς πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίων ἐστὶν ἡ ἀρχή. τούτου γὰρ ὑποτεθέντος ὡς ἀληθοῦς, εἴτ' ἐκ τοῦ φαίνεσθαι προσληφθέντος, ὡς ἐγκεφάλου ψαύει τὰ ὠτα, περαίνουσιν ἂν ἥδη τὸ καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς τῆς ἐνεργείας ἐντεῦθεν ὑπάρχειν.

motus, neque vocem edendi cor esse principium opifex. Propter illud enim plurimum, non tamen ab illo respirationem fieri contigit, atque haud idem est ab aliquo fieri et propter aliquid. Porro de ipsa respirationis librum unum seorsim conscripsimus.

Cap. V. Qui vero putant vocem aut respirationem a corde fieri situs vicinitate, falsi sunt, haud videntes, quod non plane, si quae pars vicina est, haec necessario actionis sit principium; neque enim, qui cerebrum opinantur principium esse sensus oculorum, aurium et narium, quod ipsis propinquum sit, recte argumentantur: sed hos situs quoque sefellit, imo vero non situs, sed sensus opinio. Omnino enim hoc axioma ad demonstrationes utuntur: omnibus operantibus ex propinquis est initium. Quo ut vero posito, deinde ex evidenti assumpto, quod cerebrum aures contingant, concludetur jam, initium quoque actionis illinc ipsis proficisci. Sed nec sen-

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Baë I. (257.)

[98] ἀλλ' οὔτε πρὸς αἰσθησίν, οὔτε πρὸς νόησιν ἐταρτάς ἐστιν, ὡς πρῶτόν τε καὶ ἐξ αὐτοῦ πιστόν εἶναι τὸ νῦν εἰρημένον ἀξίωμα, τὸ πᾶσι τοῖς ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν πλησίων εἶναι τὴν ἀρχήν· οὐθ', ὅτι πλησίον ἐστὶ καρδίας τὰ φωνητικά τε καὶ ἀναπνευστικά μόρια, διὰ τοῦτ' ἐκ καρδίας αὐτοῖς ἡ ἀρχή. καὶ μὴν ὁ θαυμάζομενος ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν λόγος ὁ Ζήνωνος, ὃν καὶ πρῶτον ἀπάντων ἔγραψεν ἐν τῷ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ Διογένης ὁ Βαβυλώνιος, οὐκ ἐξ ἄλλου τινὸς ἔχει τὸ θαυμάζεσθαι, πλην οὐ νῦν εἰπον ἀξιώματος ἦδη. εἶση δ' ἐταρτέτερον, εἰ παραγραφώμεν αὐτόν, ἔχει γὰρ ᾧδε. φωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ. εἰ δὲ ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει. ὅθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκείθεν χωρεῖ. λόγος δὲ ἀπὸ διανοίας χωρεῖ, ὥστ' οὐκ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάθεσις. τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον λόγον Διογένης οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐρωτᾷ λέγειν, ἀλλ' ᾧδε. ὅθεν ἐκπέμπεται ἡ φωνή, καὶ ἡ ἐταρθρος, οὐκοῦν καὶ ἡ σημαίνουσα ἐταρθρος φωνὴ ἐκείθεν. τοῦτο δὲ λόγος. καὶ λόγος ἄρα ἐκείθεν

su, nec intelligentia id evidensest, ut primum ac per se credibile modo dictum axioma habeatur, neque omnibus operantibus ex propinquo esse principium. Neque enim, quod proxima sint cordi vocalia et respiratoria instrumenta, ideo ex corde habent originem. Atqui admiranda illa Zenonis sententia, quam primam omnium in libro de principatu animae Diogenes Babylonius scripsit, non alia ratione, quam ex pronunciato isto, quod modo dixi, laudem illam ac plausum sibi ipsi conciliavit. Scies autem manifestius eam, si adscriperimus. Habet in hunc modum: *Vox per asperam arteriam procedit. Si autem a cerebro procederet, non utique per asperam arteriam veniret; unde sermo et vox illinc procedit. Sermo autem a mente procedit, quare in cerebro mens non est. Eandem hanc rationem Diogenes, non eisdem verbis, sed hisce interrogat. Unde emittitur vox, illinc et articulata venit. Igitur et vox articulata significans illinc proficiscitur: haec autem sermo est: igitur sermo*

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Bas. I. (257.)

ἐκπέμπεται, ὅθεν καὶ ἡ φωνή. ἡ δὲ φωνή οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν τόπων ἐκπέμπεται, ἀλλὰ φανερώς ἐκ τῶν κάτωθεν μᾶλλον. ἐμφανὲς γοῦν ἐστὶ διὰ τῆς ἀριστερίας διεξιούσα. καὶ ὁ λόγος ἄρα οὐκ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐκπέμπεται, ἀλλὰ κάτωθεν μᾶλλον. ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτοὶ ἀληθεῖς, τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι. ἔνιοι γοῦν καὶ ὀριζόμενοι αὐτόν φασιν εἶναι φωνὴν σημαίνουσαν, ἀπὸ διανοίας ἐκπεμπομένην. καὶ ἄλλως δὲ περὶ τὸν ὑπὸ τῶν ἐννοιῶν ἐνσπεσμασμένον τὸν ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ ὅσον ἐκτετυπωμένον ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, καὶ παρεκτείνεσθαι τῷ χρόνῳ κατὰ τὸ διανθεῖσθαι καὶ τὴν κατὰ τὸ λέγειν ἐνέργειαν. καὶ ἡ διάνοια ἄρα οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ἐν τοῖς κατωτέρω τόποις, μάλιστα πῶς περὶ τὴν καρδίαν. τοιοῦτος μέντοι καὶ ὁ τοῦ Διογένηος λόγος, ἔμπαλιν ἢ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος εἰς μῆκος ῥήσεων ἐκτεταμέτος, ὥστε ἐκείνῳ μὲν ἑλλείπειν τινὰ τῶν ἀναγκαίων ἀξιωματίων, πλεονάζειν δὲ τούτῳ. βούλομαι δὲ, πρὶν ἐλέγχειν αὐτοὺς, εἰ καὶ τὸν τοῦ Χρυσίππου παραδέσθαι, τούτῳ τὸν τρόπον ἔχοντα. εὐλογον δὲ, εἰς ὃ γίνονται αἱ ἐν τούτῳ σημασίαι, καὶ ἐξ οὗ λόγος, ἐκεῖνο εἶναι τὸ

illinc emittitur, unde et vox. Porro vox non ex locis capitis emittitur, sed plane ex infernis potius. Constat igitur per arteriam prodire. Sermo itaque non ex capite emittitur, sed infernis partibus magis. Atqui et illud verum est, sermonem ex mente proficisci. Ipsi enim sermonem definientes vocem esse ajunt significantem, ex mente emissam. Ac aliter probabile est, quod ab animi conceptionibus intelligibilis facta et quasi informata oratio exeat, ac quod temporis spatio extendatur et in intelligendo, et in dicendi functione. Itaque mens non est in capite, sed in inferioribus partibus, maxime circa cor. Talis est Diogenis sermo, contra quam Zenonis, in prolixitatem verborum extensus; quapropter illi sane necessaria axiomata defunt, huic vero supersunt. Verum antequam eos redarguam, Chrylippi sententiam adjicere cogito, quae ad hunc modum habet. Rationi consentaneum est, id, in quo significationes fiunt, et ex quo

Ed. Chart. V. [98.]

Ed. Bas. I. (257. 258.)

κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. οὐ γὰρ ἄλλη μὲν ἢ πηγὴ λόγου
ἐστίν, ἄλλη δὲ διανοία, οὐδὲ ἄλλη μὲν φωνῆς πηγὴ,
ἄλλη δὲ λόγου, οὐδὲ τὸ ὅλον ἀπλῶς ἄλλη φωνῆς πηγὴ
ἐστίν, ἄλλο δὲ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος. τοιούτοις δὲ
καὶ τὴν διάνοιαν συμ(258)φῶτως ἀφοριζόμενοι λέγουσιν, αὐ-
τὴν πηγὴν εἶναι λόγου. τὸ γὰρ ὅλον, ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέ-
πεται, ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι καὶ τὰς
διανοήσεις καὶ τὰς μελέτας τῶν ῥήσεων, καθάπερ ἔφην.
ταῦτα δὲ ἐμφαντῶς περὶ τὴν καρδίαν γίνεται, ἐκ τῆς καρ-
δίας διὰ φάρυγγος καὶ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ λόγου ἐκ-
πεμπομένων. πιθανὸν δὲ καὶ ἄλλως, εἰς ὃ ἐνσημαίνεται τὰ
λεγόμενα, καὶ σημαίνεσθαι ἐκεῖθεν, καὶ τὰς φωνὰς ἀπ’
ἐκείνου γίνεσθαι κατὰ τὸν προειρημένον τρόπον. ἄλλ’ ἤδη
μοι τῶν περὶ τῆς φωνῆς λόγων τῶν Στωϊκῶν· εἰ γὰρ καὶ
τοὺς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἠρωτημένους ἐφεξῆς γράφοιμι σύμπαν-
τας, εἰς ἄμετρον τι μῆκος ἐμπεσεῖται τὸ γράμμα. οὐ γὰρ
ἂν οὐδὲ τῶν ὑπὸ Χρυσίππου τε καὶ Διογένους εἰρημένων
ἐμνημόνευσα λόγων, ἀλλ’ ἠρκέσθην ἐξετάσας τὸν τοῦ

sermo procedit, praeceptum animae partem existere, quandoquidem non alia est sermonis origo, alia mentis: neque alia quidem vocis, alia vero sermonis: neque simpliciter omnium alia est vocis origo, alia animae pars praeceptiva. His autem congrue mentem designantes ajunt, eam originem esse sermonis. In universum enim, unde sermo emittitur, illuc et oportet rationationem fieri et intelligentias et meditationes dictionum, quem in modum dixi. Hae autem evidenter circa cor fiunt, quum et vox et sermo per asperam arteriam emittantur. Probabile vero etiam est alioqui, id, in quo significantur ea, quae dicuntur, illinc etiam significari, et voces ab illo ad praedictum modum fieri. Satis jam verborum Stoicorum de voce est. Nam si, quae ab aliis dicuntur, omnia ordine ascripsero, in immensum magnitudinem liber excrescet; non enim verba fecissem de his, quae Chrysippus et Diogenes scripserunt, sed abunde

Ed. Chart. V. [98. 99.]

Ed. Bas. I. (258.)

Ζήνωνος μόνον, εἰ μὴ πρὸς τινα τῶν Στωϊκῶν ἐγεγόνει μοι ποτε ἀμφισβήτησις ὑπὲρ τοῦ χωρεῖ ῥήματος, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Ζήνων ἐν τῷ λόγῳ γραφῆς αὐτοῦ· φωνὴ διὰ φάρυγγος χωρεῖ. τὸ γὰρ χωρεῖ τοῦτο ῥῆμα ἐγὼ μὲν ἠξίου ἀκούειν ἐν ἰσῷ τῷ ἐξερχεται, ἢ ἐκπέμπεται. ὁ δὲ, τούτων μὲν μηδέτερον, ἔφη, σημαίνεται πρὸς αὐτοῦ. καὶ τρίτον ἄλλο παρὰ ταῦτα λέγειν οὐκ εἰ[99]χεν. ἡναγκάσθη οὖν αὐτῷ τὰ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν παραναγινώσκειν βιβλία, μεταλαμβάνόντων τὴν λέξιν ἢ εἰς τὸ ἐξερχεται, ἢ εἰς τὸ ἐκπέμπεται, καθάπερ καὶ νῦν ἀπέδειξα Χρύσιππον τε καὶ Διογένην, μεθ' οὓς οὐκ ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι τὰς τῶν ἄλλων παραγράφειν ῥήσεις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν ἤδη τρέφομαι, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ζήνωνος ποιησάμενος, ὅσπερ δὴ καὶ πατήρ ἐστι τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου τοῦδε καὶ ἀπάσης τῆς τῶν Στωϊκῶν αἰρέσεως. τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμμα τῆς χωρεῖ φωνῆς μεταληφθείσης ἐπὶ τὸ σαφέστερον ἐστὶ τοιόνδε· φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. τὸ δὲ ἐφεξῆς τούτῳ τὸ δεύτερον τοιούτον· εἰ δὲ ἦν ἀπ' ἐγκεφάλου ἐκπιμπόμενη,

mihi fuisset solam Zenonis sententiam investigare, nisi adversus quendam Stoicum aliquando mihi controversia fuisset de hoc verbo procedit, quod Zeno in sua oratione ponit, ad hunc modum scribens: Vox per asperam arteriam procedit; quod verbum pro egreditur aut emittitur illum velle accipere existimaverim: neque aliud quam haec significat, nec tertium ab iis afferri potest. Coactus sum igitur ipse aliorum Stoicorum libros recognoscere, qui hanc dictionem transferunt ad verbum egreditur vel emittitur, quemadmodum demonstravi Chrysippum et Diogenem, post quos non duxi necessarium aliorum verba ascribere: sed ad ipsorum interpretationem jam revertamur, principium a Zenone facientes, qui auctor est huiusmodi de voce sententiae atque totius Stoicorum sectae. Prima igitur sumptio vocis procedit ad manifestius translatae est huiusmodi: Vox per asperam arteriam emittitur. Post hanc succedit alia, nempe haec: Si autem sit a cerebro emissa, non per

Ed. Chart. V. [99.]

Ed. Basf. I. (258.)

οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο. τοῦτό φημι τὸ λῆμμα, μὴ ὅτι τοῦ πρώτου γένους ἐκπεπομέναι τῶν εἰς τὰς ἀποδείξεις ἐπιτηδεύον, ἀλλὰ καὶ τοῦ δευτέρου τε καὶ τρίτου, περιέχουσθαι δὲ ἐν τῷ τετάρτῳ γένει τῶν σοφιστικῶν λημμάτων, εἴ γε δὴ σχῆμά τι λέξεως ὑποδύεται πεπατουρημένον τε καὶ σεσοφισμένον πρὸς ἀμφιβολίαν, ἐκ ταύτης τὸν ἄλλογον ἐλπίζων ἀποδράσασθαι. τὸ γὰρ, εἰ δ' ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει, μοχθηρῶς ἔχει τὴν ἀπὸ πρόθεσιν ἐκκειμένην τῇ ῥήσει. δύο γάρ εἰσιν ἐν ἅπασιν τοῖς τοιοῦτοις λόγοις σαφεῖς προθέσεις, ἡ τε ὑπὸ καὶ ἡ ἐξ, ὣν οὐδαμίαν παρελάβεν, καίτοι· δυνάμενος εἰπεῖν· εἰ δ' ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου χωροῦσα, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐχώρει· ἢ εἰ μὴ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου γε πάντως ἐχρῆν εἰπεῖν αὐτόν. ἡ γὰρ διὰ τῆς φάρυγγος ἐκπεπομένη φωνὴ ἐκ τινός τε καὶ ὑπὸ τινος ἐκπέμπεται· ἐκ τινος μὲν, ὡς ἀγγείου περιέχοντος, ὑπὸ τινος δ', ὡς δυνάμεως κινούσης τὸ περιέχον· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὸ οὖρον ἐξέρχεται μὲν διὰ τοῦ αἰδοίου, ἐκπέμπεται δ'

asperam arteriam emittitur. Hanc dico sumptionem non solum non ex primo genere sumptionum ad demonstrationes convenientium emanasse, imo ne ex secundo quidem et tertio, sed in quarto sophisticarum sumptionum genere continetur; siquidem figura quaedam dictionis sublatet, astute et captiose ad ambiguitatem fabricata, unde reprehensionem effugere se sperabat. Haec enim, si a cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet, perperam ac male habet praepositionem a orationi injectam. Duae enim sunt in ejusmodi omnibus sermonibus manifestae praepositiones, nempe a et ex, quarum neutram assumpsit, etsi posset dicere, si ex cerebro procederet, non per asperam arteriam procederet, vel si non ex cerebro, certe a cerebro dicere ipsum oportebat. Etenim vox per asperam arteriam emissā et ex aliquo et ab aliquo emittitur: ex aliquo, ut vase continente, ab aliquo, ut virtute, quae id, quod continet, movet; quemadmodum denique et urina egreditur quidem per penem, emittitur autem ex vase, nem-

Ed. Chart. V. [199.]

Ed. Basf. I. (258.)

ἐξ ἀγγείου μὲν, τῆς ὑπερκειμένης κύστεως, ὑπὸ δυνάμεως δὲ τῆς τὴν κύστιν συσπυλλούσης εἰς ἑαυτήν, ἢ ἐκθλίψῃ τὸ οὖρον. ἢ δ' ἀπὸ προόδου αἰθλὸς ἐστίν, εἴτε ἀντὶ τῆς ἐξ, εἴτε ἀντὶ τῆς ὑπὸ παρεληπταί. εἰ μὲν οὖν ἀντὶ τῆς ἐξ, ἀληθὴς ἐστὶν ὁ λόγος, ἔσται γὰρ τοιοῦτος· εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη ἡ φωνή, οὐκ ἂν διὰ τῆς φάρυγγος ἐξεπέμπετο. εἰ δὲ ἀντὶ τῆς ὑπὸ, ψευδὴς, ἔσται γὰρ αὐτὸ πάλιν τοιοῦτος· εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ τῆς φάρυγγος ἐξῆι. ὅτι δ' οὐκ ἀληθὴς ἐστὶν ὁ τοιοῦτος λόγος, οὐκ ἐμὲ χρὴ κατασκευάζειν, ἀλλ' ἐκείνους αὐτοὺς ἀξιοῦν ἀποφύνασθαι προτέρους ὑπὲρ τοῦ τοιούτου λόγου, τὸ οὖρον διὰ τοῦ αἰδοίου χωρεῖ. εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπεπόμενον, οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐξῆι. καὶ μὴν ὑπὸ προαιρέσεώς γε τῆς ἡμετέρας ἐκπέμπεται. οὐκ ἄρα ἐν τῇ καρδίᾳ ἐστὶν ἡ προαίρεσις. οὗτοι δὲ καὶ περὶ διαχωρήματος ἐρωτῶν ἐγχωρεῖ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο διὰ μὲν τῆς ἔδρας ὑπὸ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως πρώτης κινούσης ἐκπέμπεται, ἥτις, οἶμαι, καὶ τῶν πορρωτάτω κειμένων ἑαυτῆς δάκτυλον ὀντιναοῦν τῶν ἐν ποδὶ κινεῖ παραχρῆμα, μηδὲν ἐκ τοῦ

pe vesica subjecta, a facultate autem, quae vesicam in se comprimit, ut urina exprimat. Caeterum praepositio a live pro ex live pro ab sit accepta, incertum est. Si igitur loco ex capiatur, vera est oratio. Erit enim rursus huiusmodi: Si ex cerebro vox esset emissa, non per asperam arteriam emitteretur. Quod si in vicem praepositionis a capiatur, falsa. Rursus enim erit talis: Si a cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exiret. Quod autem oratio huiusmodi vera non sit, nihil opus habeo, ut ego probeam, sed illos ipsos de hoc sententiam ferre cenfeo. Urina per penem emittitur; quod si a corde emitteretur, non per pudendum exiret. Quin et nostro arbitrio emittitur, non igitur in corde est arbitrium. Sic autem et de recrementis alvi interrogare licet, etenim haec per sedem a nostra voluntate primo movente emittuntur; quae mea opinione etiam ex longissime ab ea sitis quemlibet pedis digitum protinus mo-

Ed. Chart. V. [99. 100.]

Ed. Bas. I. (258.)

διαστήματος ἐμποδιζομένη πρὸς τὸ τάχος. εἴτε γὰρ ἐν ἐγκεφάλῳ θείης, εἴτ' ἐν καρδίᾳ τὴν προαίρεσιν, ἢ διάνοιαν, ἢ ὃ τί ποτε καὶ βούλει καλεῖν, οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ παρόντα διαφέρει, χρόνος οὐδεὶς εὐρεθήσεται μεταξὺ γιγνόμενος τοῦ τε βουλευθῆναι κινῆσαι τὸν δάκτυλον καὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, καθάπερ, οἶμαι, καὶ τῆς αἰσθήσεως ἔχει. οὐ γὰρ οὐκ οὐδ' ἐπὶ ταύτης ἀναμείναι δεῖ χρόνον τινὰ τοῦ πύξαιτος ἢ τρώσαντος, ἢ αἰσθῆναι τὸ ζῶον, ἀλλ' ἅμα τε τὸ τέμνον τέμνει καὶ τὸ ζῶον αἰσθάνεται. καὶ τοῦτο βούλεται γὰρ Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἅμα τῷ σφετέρῳ χορῷ παντὶ, διαδίδωσθαι τὴν ἐκ τοῦ προσπεσόντος ἔξωθεν ἔγγε[100]γομένην τῷ μορίῳ κίνησιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς, ἢ αἰσθῆναι τὸ ζῶον. ὥς οὖν οὐδεὶς ἐστὶ χρόνος αἰσθητὸς ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τρωθῆναι τε τὸ μόνιον αἰσθῆσθαι τε τὸ ζῶον, ὡσαύτως οὐδὲ τοῦ βουλευθῆναι κάμψαι τὸν ἄνθρωπον δάκτυλον ἢ τὸν πόδα καὶ αὐτῆς τῆς ἐνεργείας. οὕτως οὐδὲ τοῦ βουλευθῆναι τὸ οὖρον ἐκκρῖναι καὶ αὐτῆς τῆς ἐκκρίσεως,

vet, nihil ex intervallo ad celeritatem impediementi accipiens. Sive enim in cerebro, sive in corde posueris voluntatem, aut mentem, aut quomodocunque volueris appellare, (nihil enim ad praefens institutum interest) nullum tempus reperietur interea transire, dum volueris digitum movere, et inter ipsius actionem, quemadmodum mea sententia etiam in sensu habet. Non enim in hoc expectare oportet aliquod tempus punctionis aut vulnerationis, ut sentiat animal, sed simul et secans secat, et animal sentit. Atque hoc volunt Zeno et Chrysippus una cum universo suo coetu, nempe motum, qui ex foris accidente in parte factus est, in animae principium distribui, quo animal sentiat. Ut igitur nullum sensibile tempus est interea, dum pars vulnerratur et animal sentit, ita neque interim, dum homo digitum curvare vult, aut pedem, et interim, dum actionem obit, tempus intercedit. Ita nec inter voluntatem conceptam urinae emittendae et ipsam excretionem, verum simul atque

Ed. Chart. V. [100.]

Ed. Basf. I. (258.)

ἀλλ' ἅμα τε τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικὸν ἐβουλήθη καὶ τὰ τῆς αἰσθητικῆς ἐνήργησεν ὄργανα. πῶς οὖν λύσομεν ἐκεῖνον τὸν λόγον, ὃ σοφώτατοι, εἰ δὲ ἦν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπεμπόμενον τὸ οὖρον, οὐκ ἂν διὰ τοῦ αἰδοίου ἐξεκρίνετο; ἦν γὰρ ἂν εἴπητε λύσιν, ἐξίσταται δῆπου καὶ ἡμᾶς αὐτῇ χρῆσασθαι. κατὰ μὲν δὴ τοὺς διαλόγους ἐκείνους ἀναγκάζειν χρὴ λύειν τὸν λόγον. ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐγχορεῖ ποιεῖν οὕτως, ἀλλὰ χρὴ τὴν λύσιν αὐτοὺς εἰπεῖν, οὐδὲν ἔχουσιν ἀποκρυμμένον ἢ μακρὸν ἢ χαλεπὸν, ἀλλ' ἐκ προχείρου φαινομένην. οὐδὲν γὰρ καλύει, φήσομεν, ἐκ τῆς χύστεως ἐκκρίνεσθαι διὰ τοῦ αἰδοίου τὸ οὖρον, ἀρχὴν κινήσεως ἐπιπέμψαντος τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἵνα συσταλῇ τὸ περιέχον ἀγγεῖον. λοιπὸν, εἴτε ἐγκέφαλός ἐστιν, εἴτε καρδιά τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν, οὐδὲν οἶμαι διαφέρειν εἰς γε τὴν τοῦ προκειμένου λόγου διάλυσιν. ἂν τε γὰρ ἐγκέφαλος ἦ, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐτὸς ἐπιπέμψει καὶ τοῖς τὸ οὖρον ἐκκρίνουσιν ἀγγείοις, καὶ τοῖς τὸ περιέτιωμα τῆς τροφῆς, καὶ τοῖς τὸ σκέλος κινούσι, καὶ τοῖς τὸν πόδα καὶ τοὺς δακτύλους, ἂν θ' ἡ

animae principatus voluerit, etiam sensus organa operantur. Quomodo igitur sermonem illum, o viri sapientissimi, solvemus, quod, si urina a corde emitteretur, non per penem excerneretur? Quamcunque enim solutionem dixeritis, licebit nimirum et nos ea uti. Siquidem igitur cum praesentibus adversariis disceptatio esset, illam rationem solvere cogere oporteret. Hic autem non ita licet facere, sed solutionem ipsos dicere convenit, quae nihil habet obscurum aut prolixum aut difficile, sed prompte apparet. Nihil enim (dicemus) impedit ex vesica urinam per penem excerni, si princeps animae pars motus initium immiserit, ut vas, quod continet, comprimat. Reliquum, sive cerebrum, sive cor animae sit principatus, nihil opinor ad propositae orationis dissolutionem referre. Sive enim cerebrum sit movendi principium, ipsum sufficiet instrumentis et urinam alviquecrementa excernentibus, et crura et pedem et digitum

Ed. Chart. V. [100.]

Ed. Basf. I. (258. 259.)

καρδία, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. οὕτως, οἶμαι, καὶ τῆς φωνῆς ἐκπεμπόμενης διὰ φάρυγγος, οὐδὲν κωλύει τὸν ἐγκέφαλον αἷτιον ὑπάρχειν τῆς πρὸ τῆς φάρυγγος κινήσεως. ὥστ' ἴσως ἔτι μένει τὸ ζητούμενον ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲν ἔκ γε τοῦ φαινομένου πρὸς οὐδέτερον τῶν δογμάτων ἐπικλίνειν. ὥς γὰρ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν κύστιν καὶ τὴν ἔδραν κινήσεως ἄθλον ὑπῆρχε, πότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὴν ἀρχὴν ἔχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τε φωνῆς καὶ ἀναπνοῆς ὁμοίως ἔτ' ἄθλον, ὁπότερον τῶν σπλάγχθων ἔχει τὴν ἡγεμονίαν. ἀλλ', ὥς εἰρηταί μοι καὶ πρόσθετε, ἡ τῆς θύσεως ἐγγύτης, (259) ἐκατέρου ἐξαπατῶσα, φαντασίαν ἀποτελεῖ τῶν λημμάτων, ὥς ἐπιστημονικῶν τε καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἐπιτηδείων. οὐ μὲν οὕτως γ' ἔχει τὰληθές. ὃ τε γὰρ ἀπάντων ἀρχὴν ὑποτιθέμενος εἶναι τὴν καρδίαν οὐκ εὐλαβηθῆσεται τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἐγγύτητα, ὥς μὴ καὶ τούτους ἀπ' ἐκείνης ὥσπερ πηγῆς τινος ἄρῦεσθαι φάναι τὴν αἰσθησίν τε καὶ κίνησιν, ὃ τε τὸν ἐγκέφαλον οὐκ ἄλλο τι μόνον φησιν ἀρχὴν εἶναι τῆς τῶν ἀναπνευστικῶν τε καὶ φωνητικῶν ὀργάνων κινήσεως,

moventibus, sive cor, eodem modo: Ita, arbitror, et voce per asperam arteriam emissā, nihil prohibet cerebrum motus asperae arteriae esse causam: quare par adhuc manet quaestio ab initio instituta, nihil ex eo, quod apparet, ad alterutrum dogma inclinare. Sicut enim in vesicae et sedis motu incertum erat, cerebrumne an cor principatum obtineret, eo em modo in voce et respiratione similiter adhuc obscurum est, utrum viscus principatum habeat. Sed, ut a me dictum est jam antea, sita vicinitas utrisque imponens sumptionum tanquam scientificarum et ad demonstrationem convenientium imaginem exhibet; non tamen ita rei veritas se habet. Et enim qui omnium originem cor esse statuit, non verebitur oculorum vicinitatem, tanquam non et hos dicat ab illo cen fonte quodam sensum motumque haurire; qui cerebrum ponit, non aliam quampiam partem respiratorum et vocalium instrumentorum motus principium

Ed. Chart. V. [100. 101.]

Ed. Bas. I. (259.)

ἀλλ' ἐκεῖτον, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐξηγεῖσθαι τῆς κατὰ προαίρεσιν κινήσεως, οὕτως καὶ τοῖσδε. ἅπερ οὖν ἐν ταῖς περὶ τῆς ἀποδείξεως μεθόδοις ἐδιδάχθημεν καθόλου, ταῦθ' εὐρίσκεται κατὰ μέρος ἐπὶ πάσης ὕλης πραγμάτων ἀληθεύοντα. χρὴ γὰρ οὐκ ἀπὸ πάντων τῶν ὑπάρχόντων τῷ προκειμένῳ πράγματι τάληθές λαμβάνειν, ἀλλ' ἀπὸ μόνου τοῦ συνημμένου τῷ προβλήματι. Ζήνων δὲ καὶ Χρύσιππος καὶ Διογένης οἳ τ' ἄλλοι Στωϊκοί, καὶ μυριάκις ἐπὶ τῷ λόγῳ θαρσύνουσιν, οὐχ εὖ νοοῦσιν ἀπολογήσασθαι περὶ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ. τὸ γὰρ τοι δευτέρον λῆμμα τὸ κατ' αὐτὸν, εἰ μὲν ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ σαφῶς καὶ διορισμένως εἴρητο, τῶν ἐκ δευτέρου γένους ἐν ᾧ ἐφωράθη πάντως ὑπάρχον· ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα πεπανουργημένην ἀμβιβολίαν ἐπεσπάσατο, τοῦ τετάρτου γένους ἐν τούτῳ μετέσχευ. εἰ μὲν οὖν γινώσκων αὐτοῦ τὴν πανουργίαν ὁ Ζήνων ἐκὼν παρεχρήσατο, σοφιστὴς ἂν εἴη τις μᾶλλον ἢ φιλόσοφος· εἰ δὲ ἀγνοήσας ἄκων [101] ἐχρήσατο, λογικῆς θεωρίας ἀγύμναστος. ἀλλ' ἡμεῖς γε μήθ' ἐκόντες ποτὲ τοιούτοις

esse dicit, sed illud, quemadmodum aliis omnibus, ita et his motum arbitrarium suppeditare. Quae igitur in methodis de demonstratione universaliter docuimus, haec particulatim in omni rerum materia vera deprehenduntur; quippe non ab omnibus, quae rei propositae insunt, veritatem capere oportet, sed ab eo solo, quod problemati conjunctum est. Zeno autem, Chrysippus et Diogenes aliique Stoici, etsi millies rationi confidunt, non possent defensionem errorum ipsius invenire. Nam secunda sumptio, quae per se sumitur, siquidem exacte simul et manifeste ac distincte dicta esset, ex secundo summptionum genere una omnino esse deprehenderetur. Quoniam vero juxta dictionis figuram captiose structam ambiguitatem contraxit, in quartum genus hac de causa transiit. Si itaque vafriciam subdolum ipsius cognoscens Zeno sponte usus fuisset, sophista potius aliquis quam philosophus haberetur: si ignorans et invitus, logicae speculationis imperitus inexercitatusque. Verum nos neque

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (259.)

χρησάμεθα λόγοις, ἐχθροῦ ἰγὰρ ἀληθείας ἀνδρός τὸ πα-
νούργημα, μὴτ' ἄκοντες ὑπὸ ἀμαθίας τε ἄμα καὶ ἀγνητα-
σίας ἐμπέτοιμεν εἰς αὐτούς. ὁμοίαν δὲ ἔχει τῷ δευτέρῳ
λήμματι καὶ τὸ τέταρτον ἀτοπίαν, ἐν ᾗ φησιν, ὁ λόγος
ἀπὸ διανοίας χωρεῖ. ὁ γὰρ τοῦ λόγος οὗτος, ἡ σημαίνουσα
φωνή ὑπὸ μὲν τῆς διανοίας ἐκπέμπεται, καθάπερ καὶ
τᾶλλα πάντα τὰ κατὰ προαίρεσιν ἐνεργούμενα, οὐ μὴν ἐκ
τῆς διανοίας γε, ἀλλὰ ἐκ τοῦ λάρυγγος. ἔμπροσθεν δὲ
οὐδέπω φωνή τὸ ἀνατιθέμενόν ἐστιν, ἀλλ', ὡς ἔφαμεν, ὕλη
τις οἰκεία φωνῆς, ἣν ὀνομάζομεν ἐκφύσῃσιν. ἐκπέμπεται δὲ
ἐκ τῶν κατὰ πνεύμονα τραχειῶν ἀρτηριῶν, ὧν οὐδεμία τῆς
καρδίας ἄπτεται. ὁ μὲν οὖν Ζήνων, εἴτε ἄκων εἴτε ἐκὼν
ἀσαφεὶ τῇ λῆξει χρησάμενος, εἰς τὸ τέταρτον εἶδος ἐκ-
πέτωκε τῶν λημμάτων, ὁ Διογένης δὲ τὰ πολλὰ μὲν
εἰς τὸ δεύτερον, ἅπαξ δὲ πού καὶ αὐτὸς εἰς τὸ τέ-
ταρτον. ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ, ὅθεν ἡ φωνή ἐκπέμπεται,
καὶ ὅταν, ἡ δὲ φωνή οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν κεφαλὴν
τόπων ἐκπέμπεται, ἀλλὰ φανερώς ἐκ τῶν κάτω μᾶλλον,

Sponte unquam ejusmodi sermonibus usi sumus, (ete-
nim vafritia subdola et improba viri est hostis veritatis,) neque imprudentes praë inscitia simul et exercitatio-
nis inopia in ipsos incidimus. Potro similem secun-
dae sumptioni etiam quarta obtinet absurditatem, in
qua dicit, *Sermo a mente procedit*. Siquidem hic sermo
aut vox significans a mente emittitur, quemadmodum
etiam alia omnia, quae secundum voluntatem fiunt, non
tamen ex mente, sed ex larynge. Prius autem nondum
vox id, quod effertur, existit, sed, ut diximus, materia
quaedam vocis propria, quam efflationem nuntiamus.
Emittitur autem ex asperis pulmonis arteriis, quarum
nulla cor attingit. Itaque Zeno, sive imprudenter sive
de industria obscura dictione usus est, in quartam sum-
ptionum speciem incidit, Diogenes autem plerumque in
secundam, semel autem et ipse in quartam. Quin enim
dicit, Unde vox emittitur, et quando ait, Vox non ex
capitis locis emittitur, sed palam ex inferioribus potius,

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Bas. I. (259.)

ἐκ τοῦ δευτέρου γένους τῶν ἐπιχειρημάτων χρηταί τοῖς λήμμασιν. ὅταν δὲ φῇ, τὸν λόγον ἀπὸ διανοίας ἐκπέμπεσθαι, δέον ὑπὸ διανοίας φάναι, τῷ τετάρτῳ χρηταί γένει τῶν ἐπιχειρημάτων. ὁ δὲ ἔλεγχος καὶ τῶν τούτου σφαλμάτων ὁ αὐτὸς τῷ προγεγραμμένῳ κατὰ τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον. οὕτω δὲ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπειδὴν μὲν λέγῃ καὶ ἐξ οὗ ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖνο εἶναι τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μέρος, ἀντιληψόμεθα τοῦ λόγου καὶ φήσομεν, ὑφ' οὗ μὲν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, τὸ κυριεῦον ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐξ οὗ γε. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, καπειδὴν εἶπῃ, τὸ γὰρ ὅλον ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖσε δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι, οὐχ ὅθεν φήσομεν, ἀλλ' ὑφ' οὗ μέρους ὁ λόγος ἐκπέμπεται, καὶ τὸ λογίζεσθαι κατ' ἐκεῖνό τε καὶ ἐν ἐκείνῳ γίνεσθαι. δῆλον γὰρ δὴ, ὅτι τὸ ἐκεῖσε ἀντὶ τοῦ ἐκεῖ ὁ Χρύσιππος εἴρηκεν, ὅπερ ἴσον δύναται τῷ ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τοῦ σώματος. οὐ γὰρ δὴ τό γε εἰς ἐκεῖνο τὸ μόριον ἡγητέον αὐτὸν βούλεσθαι δηλοῦν ἐν τῷ λέγειν ἐκεῖσε, κἂν ὅτι μάλιστα τὰ μὲν ἐκεῖσε εἰς τόπον ἢ δηλοῦν, τὸ δὲ ἐκεῖ ἐν

ex secundo genere argumentorum summptionibus utitur. Quando autem inquit, sermonem a mente emitti, quum oporteret dicere abs mente, quarto genere argumentationum utitur. Hujus errorum redargutio eadem est, qua Zenonis sermonem reprehendimus. Sic autem et Chrysippus quum dicat etiam, ex qua sermo emittitur, illam esse principem animae partem, sermonem reciproce et ex adverso accipiemus, dicemusque, abs quo sermo emittitur, illud principatum existere, non tamen ex quo. Ad eundem modum quum inquit, in totum unde sermo emittitur, illinc oportet et ratiocinationem fieri, non unde dicemus, sed abs qua parte sermo emittitur, secundum illam quoque ratiocinandi vim et in illa fieri. Constat enim, quod loco illic Chrysippus illuc dixit, quod aequipollet ei, quod est in illa corporis parte. Non enim putandum est, voluisse eum indicare in illam particulam, quum dixit illuc, quamvis praecipue hoc illuc

Ed. Chart. V. [101.]

Ed. Baf. I. (259.)

τόπω. σολοικίζειν γὰρ μᾶλλον ὑποληπτέον ἐν τῇ φωνῇ τὸν Χρύσιππον, ἥπερ οὕτω προφανῶς ἀδιανόητα λέγειν. τὸ μὲν γὰρ ἱκανῶς σύνηδες αὐτῷ καὶ μόνον οὐ καθ' ἐκάστην ῥῆσιν γινόμενον, τὸ δ' ἀδιανόητα λέγειν οὐδαμῶς. ἐνίοτε γὰρ που καὶ ψευδῇ λέγει, καθάπερ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' οὐκ ἀδιανόητά γε. διαφέρει γὰρ πάμπολυ τὸ ψεῦδος τοῦ ἀδιανοήτου. ἐπεὶ τοίνυν τὸ ἐκείσε ἀντὶ τοῦ ἐν ἐκείνῳ πιθανώτερόν ἐστιν εἰρησθαι πρὸς τοῦ Χρυσίππου, γένοιτ' ἂν ἡ ῥῆσις εἰς τὴν τῶν Ἑλλήτων διάλεκτον μεταληφθεῖσα τοιάδε· ὅθεν ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἐκεῖ δεῖ καὶ τὸν διαλογισμὸν γίνεσθαι, τουτέστι ἐν ἐκείνῳ τῷ μορίῳ. τοῦτο δὲ φήσομεν ἄντικρυς εἶναι ψεῦδος. οὐ γὰρ, εἴ τι κατὰ προαίρεσιν ἐκ τινος ἐκπέμπεται, κατ' ἐκείνο τὸ μέρος δεικνύται τὴν διάνοιαν ὑπάρχειν, καθάπερ οὐδὲ τὸ οὖρον, οὐδὲ τὸ πτύελον, οὐδὲ ἡ κόρυζα, οὐδὲ τὸ ἀποπάτημα. φαίνεται τοίνυν τοῦτο σφῆλαν τὸν τε Ζήνωνα πρῶτον καὶ μάλιστα, καὶ μετ' αὐτὸν ἤδη τοὺς ἄλλους Στωϊκοὺς, οὐχ

ad locum significat, illic autem in loco. Etenim putandum est potius Chrysippum in voce soloecismum committere, quam tam manifeste incomprehensibilia dicere. Quippe hoc ipsi satis peculiare et tantum non in unaquaque dictione committitur, incomprehensibilia vero dicere nequaquam. Aliquando enim falsa dicit, quemadmodum et in hoc sermone, sed non quae non possint comprehendere. Differt enim plurimum falsum ab eo, quod nequit intelligi. Quoniam igitur illuc pro illic dictum esse a Chrysippo probabilius est, oratio in Graecorum proprietatem transumpta talis fuerit: Unde sermo emititur, illic oportet et ratiocinationem fieri, hoc est, in illa particula; sed mendacium id manifestum esse dicemus. Non enim, si quid juxta voluntatem ex aliquo emittitur, in illa particula mentem esse ostendit, sicut neque urina, neque sputum, neque mucor, neque alvi sedimentum. Apparet autem, hoc fecisse Zenonem primum et praecipue, et post eum jam alios Stoicos, maxime vero et

Ed. Chart. V. [101. 102.]

Ed. Baf. I. (259.)

ἥκιστα δὲ καὶ τὸν Χρύσιππον ἔσον γε ἐπὶ τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει. κατὰ μὲν γὰρ ἄλλην τινὰ μετ' οὐ πάνυ πολὺ ταύτης γεγραμμένην ἡραγκάσθη τὸ ἀληθὲς ὁμολογῆσαι. ἀναγκασθῆναι δὲ εἶπον, ὅτι λόγον ἕτερον ἀνατρέψαι βου-
 [102]λόμενος ὥς οὐκ ἀληθῆ, κῆπειτα τὸ τῆς ἀντιλογίας εἶδος αἰσθόμενος οὐδὲν ἦτον ἐπιστρέφον καὶ καθ' ἑαυτοῦ, συνανατρέψαι καὶ τὸν ἴδιον οὐκ ᾤκησε τῷ τῶν ἑτεροδόξων. ἐχορῆν δ' αὖ ἢ μὴ ταῦτα γράφειν, ἢ μὴ ἐκείνα, καὶ μάλαστα πλησίον οὕτως ἀλλήλων. εἰ μὲν γὰρ ἀληθὲς οὗτος ὁ λόγος, οὐκ ἀληθὲς ἐκεῖνος, εἰ δ' ἐκεῖνος ὕγιης, κίβδηλος οὗτος. ἡμεῖς μὲν οὖν ἐπιστημονικαῖς μεθόδοις γυμνασάμενοι γωριζέιν τε καὶ διακρίνειν δυτάμεθα τὸν τε ἀληθῆ καὶ τὸν ψευδῆ. τοῖς δ' ἀγυμνάστοις οὐ σμικρὸν ἂν εἴη ζήτημα, πότερον αὐτῶν ἔλονται. παραγράψω δὲ καὶ τὴν ῥῆσιν αὐτῇν, ἐν ᾗ δείκνυσιν ὁ Χρύσιππος, ὥς οὐκ ἔστιν ὁ προγεγραμμένος λόγος ἀποδεικτικός. ἔστι δὲ τοιάδε. ἔχει δ', ὥς ἔφην πλείονα αὐτοῖς ἐπὶ πᾶσι, μὴ ποτ' εἰ καὶ τοῦτο δοθείη, καθάπερ ἐπιπορεύονται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς εἶναι τὴν

Chrysippum, quantum ad commemoratam prius orationem pertinet. Nam in alia quadam non multo post subsequente coactus est verum fateri. Coactum esse dixi, quod alium sermonem evertere cupiens, ceu non verum, deinde contradictionis speciem sentiens nihilominus subvertentem, et contra seipsum non veritus est suum simul cum sententia contra opinantium sermonem evertere. Oportebat autem aut non haec, aut non illa scribere, et praefertim tam sibi invicem propinqua. Si etenim verus hic sermo est, non verus ille; quod si ille sanus, hic corruptus erit. Quare nos scientificis methodis exercitati cognoscere possumus et discernere verum a falso. At in exercitatis non parva erit quaestio, utrum ipsorum eligere debeant. Adscribam vero et verba ipsa, quibus ostendit Chrysippus, sermonem supra comprehensum non esse demonstratorium; sunt autem ejusmodi. *Hec autem se habet, ut ipsis dixi saepius, praeter haec omnia fortasse etiam si detur, ut postulatur, a capite provenire prin-*

Ed. Chart. V. [102.]

Ed. Bas. I. (259, 260.)

ἀρχὴν ἐπὶ τὰ εἰρημένα μέρη ἐπιζητήσομεν. σχεδὸν γάρ, οἷα ἂν τινα λέγειν περὶ τοῦ τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ στήθους φέρεσθαι διὰ τῆς φάρυγγος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ποιᾶς τινος καὶ ταρχῆς γιγνομένης, τοιαῦτ' ἔξεσι λέγειν, ἐν τῇ καρδίᾳ μὲν τοῦ ἡγεμονικοῦ ὄντος, τῆς δὲ τῶν κινήσεων ἀρχῆς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς οὔσης. ὃ δὲ γὰρ βούλεται λέγειν ὁ Χρύσιππος ἐν τῇδε τῇ ῥήσει, τοιοῦτόν ἐστιν. εἰ καὶ συγχωρήσειέ τις, ἀρχὴν εἶναι νεύρων τὴν κεφαλὴν, οὐ πάντως ἐν αὐτῇ συγχωρήσει τὸ ἡγεμονικὸν ὑπάρχειν. ἃ γὰρ ἐκαῖνοι δύνανται λέγειν ὑπὲρ τοῦ τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ στήθους διὰ τῆς φάρυγγος ἐκφέρεσθαι, τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας τοῖς μορίοις ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς, τοιαῦτ' ἔξεσι λέγειν ὑπὲρ τῶν νεύρων ἡμῖν, ὡς ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς ἀρχομένων, ἀπὸ δὲ τῆς καρδίας τὴν ἐνέργειαν ἔχόντων. ὥσθ', ὅτι δυνατόν ἐστιν ἐκ τοῦ στήθους τε καὶ διὰ τῆς φάρυγγος ἐκπέμπεσθαι τὴν φωνήν, ἀρχὴν τῆς κινήσεως τοῖς ἐνταῦθα μορίοις παρεχούσης τῆς κεφαλῆς, (260) αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὁμολόγησεν. οἰκοῖν χρησιτέον ἐστὶν ὡς ἀποδεικτικῶ τῷ λόγῳ, καθάπερ οἱ πλείστοι

cipium in praedictas partes adhuc inquiremus. Fere enim, quaecunque dixerint aliqui de eo, quod vox ex pectore fertur per asperam arteriam, a capite certo quodam principio facto, talia licet dicere, in corde quidem principatu animas existente, motuum vero initio a capite veniente. Quod sane Chrysippus hac oratione vult dicere, tale est. Si etiam concesserit aliquis, principium esse nervorum caput, non omnino principatum in eo esse concesserit. Quae enim illi possunt dicere de eo, quod vox ex pectore per asperam arteriam effertur, capite initium actionis transmittente partibus, talia licet de nervis nobis dicere tanquam a capite procedentibus, a corde autem actionem habentibus. Quapropter quod vox ex pectore et per asperam arteriam emittatur, capite initium motus partibus indidem exhibente, Chrysippus ipse fieri posse confessus est. Non igitur ea ratione tanquam demonstratoria utendum est, quemadmodum plurimi Stoico-

Ed. Chart. V. [102.]

Ed. Bas. I. (260.)

τῶν Σιωϊκῶν ὑπειλήφασιν. ἐπιχειρεῖται γάρ, ὡς εἶπον, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θένιν ἐγγύτητος, ὅθεν καὶ λείπειν ἡγητέον τῷ τοῦ Ζήτωνος λόγῳ λήματα πρὸς τὸ τέλει ἡρωτησθαι. δειχθεῖν δὲ ἂν ἐναργέστερον τοῦτο, τῶν λημάτων μεταληφθέντων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ὡς εἶναι τὸν λόγον τοιόνδε· φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. εἰ δὲ ἦν ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο. ὅθεν δὲ λόγος, καὶ φωνὴ ἐκείθεν ἐκπέμπεται. λόγος δὲ ἐκ διανοίας ἐκπέμπεται. ὥστ' οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡ διάνοια. τὸ μὲν οὖν πρῶτον λῆμα τῶν πρὸς αἰσθῆσιν ἐναργῶν ἐστίν, ὥστ' οὐδ' ἀποδείξεως αὐτῇ δεῖται. πιστὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν ὑπάρχει πάντα τὰ πρὸς αἰσθῆσιν ἐναργῆ. τὸ δὲ δεύτερον οὔτε τῶν πρὸς αἰσθῆσιν οὔτε τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν ἐστι. τὴν ἀρχὴν γὰρ οὐδὲ ἐκ τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν ὑπάρχει. ἀλλ' ἐχρῆν ὧδέ πως ἐρωτησθῆναι τὸν λόγον, εἴπερ ἐκ τῶν πρώτων τε καὶ ἀποδεικτικῶν ἡμελλεν ἀρχεσθαι. φωνὴ διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται.

rum crediderunt. Siquidem argumentatur, ut dixi, a situs vicinitate; unde etiam Zenonis rationi deesse sumptiones ad absolutam quaestionem existimandum est. Id autem evidentius ostendi poterit sumtionibus ad manifestius translatis, ut ratio sit hujusmodi. Vox per asperam arteriam emittitur; quod si ex cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exierit. Unde autem sermo, illinc etiam vox emittitur; sermo autem ex mente emittitur; quare mens non est in cerebro. Prima itaque sumptio ex evidentibus sensui est; ideo neque demonstratione ipsa indiget; etenim omnia sensui manifesta ex seipsis fidem faciunt. Secunda vero neque sensui neque intellectui evidentium numero ascribitur, imo ne ex primis quidem axiomatibus existit. Verum hoc pacto sermonem instituere conveniebat, siquidem ex primis et demonstratoriis incepturus erat. Vox per asperam arteriam emittitur. Omne autem, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emittitur. Cerebrum au-

Ed. Chart. V. [102. 103.]

Ed. Bas. I. (260.)

οὐκ ἔστι δὲ ἐγκεφάλου τῇ φάρυγγι συνεχής· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ἐκπέμπεται. μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον αὐθιγ ἕτερον ἐχοῖν ἐρωτᾶσθαι, τὸ συμπέρασμα λῆμμα ποιησάμενον, ὡς εἶναι τοιοῦτον. τὸ ὅθεν ἡ φωνὴ ἐκπέμπεται, ἐκείθεν καὶ ἡ σημαίνουσα φωνή, τουτέστιν ὁ λόγος. ἐκ δὲ διανοίας ὁ λόγος ἐκπέμπεται, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου· οὐκ ἄρα ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια. οὕτω μὲν ἐχοῖν ἠρωτῆσθαι τοὺς λόγους ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος, εἰ μὴδὲν τῶν λημμάτων ἡμελλεν μήτε παραλειφθῆσθαι, μήτε ἐκ περιτοῦ παραληφθῆσθαι. ἔνθεσι δὲ καὶ συντομώτερον ἔτι κατὰ τόνδε τὸν λόγον ἐρωτῆσαι, [103] συνθέντι τοὺς λόγους ἀμφοτέρους ἐς ταυτόν. ὁ λόγος διὰ φάρυγγος ἐκπέμπεται. πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται. ὥστε καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπέμπεται. ἐγκεφάλου δὲ οὐκ ἔστι συνεχὴς τῇ φάρυγγι· οὐκ ἄρα ἐξ ἐγκεφάλου ὁ λόγος ἐκπέμπεται. ἀλλὰ ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται· οὐκ ἄρα ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστὶν ἡ διάνοια. ἔξεστι δὲ δηλονότι καὶ τὸ κυριεῦον

tem arteriae asperae non est continuum: ergo ex cerebro non emittitur. Post hanc rationem rursus aliam proponere oportebat, conclusionem sumptionis loco ponendo ad hunc modum. Unde vox emittitur, illinc et significativa vox, hoc est oratio: ex mente autem oratio emittitur, non autem ex cerebro: igitur mens non est in cerebro. Ita sane conveniebat Zenonem rationes instituisse, si nulla sumptio neque praetermittenda erat, neque supra modum assumenda. Jam vero licet adhuc compendiosius ad hunc modum disceptare, utraque ratione in idem collecta. Sermo per asperam arteriam emittitur. Omne autem, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emittitur; quare et sermo ex partibus asperae arteriae continuis emittitur; at cerebrum asperae arteriae non est continuum; non igitur ex cerebro sermo emittitur, sed ex mente; non ergo in cerebro mens est. Licet nimirum et principem animae partem

GALENUS TOM. V.

R

Ed. Chart. V. [103.]

Ed. Bas. I. (260.)

εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ τῆς διανοίας ὀνόματος, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἡγεμονικόν, καὶ τὸ ἡγεμονοῦν, καὶ τὸ ἡγούμενον, καὶ τὸ δεσπότην, καὶ τὸ ἄρχον, καὶ τὸ λογιζόμενον, καὶ τὸ νοοῦν, καὶ τὸ φρονοῦν. οὐδὲν γὰρ διαφέρειν ἡγητέον, ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλοι, ταῦτό φυλάττων τὸ ὑποκείμενον πρᾶγμα. εἰ οὕτως ἅπαντες ἡρωτήκεσαν τὸν λόγον, καὶ μὴ τὸ ἀναγκαιότατον τῶν λημμάτων παρελελοίπεσαν, ἐν ᾧ δηλοῦται ἐν πᾶν, τὸ διὰ τίνος ἐκπεμπόμενον, ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῶ μορίων ἐκπέμπεσθαι, τὰ δὲ οὐκ ἀναγκαῖα μὴ μάτην προσεθείκεσαν, εὐφώρατος ἂν ἦν ὁ λόγος, ἀπὸ τε τῆς θέσεως ἐπιχειρεῖν ὠμμημένος, οὐκ ἀποδεικνύς τε τὸ προκείμενον. εἰ μὲν γὰρ ἡ ἐξ πρόθεσις ἐγκλείτο κατὰ τὸ λῆμμα τὸ λέγον, ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, ψευδὲς εἶναι φήσομεν αὐτό· μὴ γὰρ ἐκ τῆς διανοίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διανοίας αὐτὸν ἐκπέμπεσθαι. εἰ δὲ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν ἐκ τῆς ἀπὸ δηλουμένην νομίζομεν, ὡς εἶναι τὸ λῆμμα τοιοῦτον, ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται, τὸ μὲν λῆμμα φήσομεν ἀληθὲς ὑπάρχειν, ἀπέραντον δὲ εἶναι τὸν λόγον, ὡς ἂν μηκέτι πάντων τῶν λημμάτων ὁμοίως ἡρωτη-

dicere loco nominis mentis. Pari modo dominantem, imperantem, praesidentem, et ratiocinantem, intelligentem. Nihil enim differre putandum, quocunque modo velis appellare, si rem subjectam eandem serves. Quod si ita omnes rationem instituisent, neque maxime necessariam sumptionum omisissent, in qua res omnis manifestatur, videlicet, quod per aliquod emittitur, ex partibus ipsi continuis emitti, temere autem non necessaria nequaquam adiecissent, facile erat deprehendere, argumenta a situ procedere, nec rem propositam demonstrare. Nam si praepositio ex in sumptione sermonem mente emitti dicente ponatur, falsam ipsam esse dicemus; non enim ex mente, sed abs mente ipsam emitti. At si abs praepositionem significari pro a existimemus, ut sit talis sumptio, Sermo abs mente emittitur, sumptionem veram esse pronuntiabimus, caeterum orationem nihil concludere, tanquam non omnibus sumptionibus similiter enun-

Ed. Chart. V. [103.]

Ed. Bas. I. (260.)

μένων, ἀλλὰ τῶν μὲν τὴν ἐξ, τῶν δὲ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν ἐχόντων. εἰ δέ γε πάνθ' ὁμοίως ἐρωτηθεῖη, κατὰ μὲν τὴν ἐξ πρόθεσιν ἐν τῷ προτέρῳ λήμματι γενήσεται τὸ ψεῦδος, κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦτο μὲν ἀληθὺς ἔσται, τὸ καθόλου δὲ τὸ παραλειμμένον ὑπ' αὐτῶν, ὡσαύτως δὲ τὸ κατὰ μέρος ἄμφω ψευδῆ. τὸ μὲν γὰρ καθόλου γενήσεται τοιοῦτον. ἅπαν τὸ διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν αὐτῷ μορίων ἐκπέμπεται, τὸ δὲ κατὰ μέρος, ὃ λόγος, ὑπὸ τῶν τῇ φάφυγγι συνεχῶν μορίων ἐκπέμπεται. οὐ γὰρ ὑπὸ τῶν συνεχῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν συνεχῶν ἀληθῶς ἂν λέγοιτο. δέδεικται τοίνυν ἤδη σαφῶς τὸ κυριώτατον τῶν λημμάτων παραλειμμένον αὐτοῖς, ἢ ἐκούσι σοφιστικῶς, ἢ ἄκουσιν ὑπὸ ἀγυμνασίας τῆς μεθόδου. διὸ καὶ παρακρούονται τὸν ἀκροατὴν, οὐ δυνάμενον ἀκριβῶς διελέσθαι, πότερον τῶν λημμάτων ἐστὶν ἀληθὺς, εἴτε τὸ κατὰ τὴν ἐξ πρόθεσιν ἡρωτημένον, εἴτε τὸ κατὰ τὴν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν μὲν γὰρ οὐδὲ λέγουσιν αὐτὸ κατὰ γε τὴν λέξιν, εἰς δὲ γε τὴν σύστασιν τοῦ λόγου παντός, ὡς εἰρηκότες, προσχωρῶνται.

ciatis, sed aliis praepositionem ex, aliis abs habentibus. Quod si omnia similiter pronuncientur secundum praepositionem ex, in priore sumptione falsitas judicabitur, si juxta praepositionem abs, haec quidem vera erit, generalis autem ab ipsis relictā. Pari modo particularis, ambaeque falsae erunt. Etenim universalis ejusmodi evadet. Omne, quod per aliquid emittitur, abs partibus ei continuis emittitur, particularis autem, sermo, abs partibus, quae in aspera arteria cohaerent, emittitur; non enim abs continuis, sed ex continuis vere dicetur. Ostensum itaque jam manifesto est, principalissimam sumptionem ab ipsis esse praetermissam, vel quia cavillandi studio hoc sponte voluerunt, vel quia inexercitati in arte inviti omiserunt. Unde etiam fallunt auditorem, qui exacte nequeat distinguere, utra sumptionum vera existat, sive ea, quae juxta praepositionem ex enunciat, sive quae secundum abs, neutiquam enim ipsam ad verbum dicunt, verum ad totius sermonis constitutionem, tanquam

Ed. Chart. V. [103. 104.]

Ed. Baf. I. (260.)

τὸ γὰρ, εἰ δ' ἦν ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκπεμπομένη, οὐκ ἂν διὰ φάρυγγος ἐξεπέμπετο, κατὰ τὴν τοῦ παραλελειμμένου λήμματος δύναμιν ἀληθὲς εἶναι φαντάζεται. πᾶσιν οὖν τοῖς ἀμαρτήμασιν ὁ τοῦ Ζήνωνος λόγος ὑπεύθυνός ἐστι κατὰ τὸ δεύτερον τῶν λημμάτων τὸ νυνὶ μοι λελεγμένον· πρῶτον μὲν, ὅτι τὴν ἀπὸ πρόθεσιν ἐν αὐτῷ παρέλαβε, δεῖον ἦτοι τὴν ἐξ, ἢ τὴν ὑπὸ· δεύτερον δ', ὅτι τὰ κυριώτατα παρέλιπε, τό τε καθόλου, τὸ πᾶν δὲ τὸ διὰ τινος πεμπόμενον ἐκ τῶν συνεχῶν μορίων αὐτῷ ἐκπέμπεται, τό τε κατὰ μέρος, ὅτι ἡ φωνὴ καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν συνεχῶν τῇ φάρυγγι μορίων ἐκπεμφθήσεται. τούτων γὰρ οὕτω διορισθέντων, εἰ μὲν κατὰ τὴν ἐξ πρόθεσιν ἅπαντα ἐρωτηθεῖη τὰ λήμματα, ψεῦδος ἔσται τὸ τὸν λόγον ἐκ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι· εἰ δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ, τό τε καθόλου τὸ νυνὶ λεγόμενον, τὸ πᾶν διὰ τινος ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τῶν συνεχῶν ἐκπέμπεσθαι, καὶ τὸ κατὰ μέρος, τὸ τὸν λόγον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ λάρυγγι μορίων ἐκπέμπεσθαι. [104] εἰ δὲ μικτῶς ἐρωτηθεῖη, κατὰ τινα μὲν λήμματα τῆς ἐξ προθέ-

dixissent, utuntur. Haec enim sumptio, Si a cerebro emitteretur, non per asperam arteriam exiret, juxta praetermissae sumptionis virtutem vera esse videtur. Itaque Zenonis sermo erroribus scatet juxta secundam sumptionem modo a me comprehensam: primum quidem, quoniam praepositionem a assumpsit, quam conveniret vel ex vel abs; deinde, quia maxime principales praetermisit sumptiones, tum universalem istam, omne autem, quod per aliquod mittitur, ex continuis ipsi partibus emittitur, tum particularem, quod vox et sermo ex partibus asperae arteriae continuis emittitur. His enim sic distinctis, si quidem juxta praepositionem ex universae enuncientur sumptiones, falsa erit haec, sermonem ex mente emitti; sin juxta abs, tum universalis, quae nunc dicitur, quicquid per aliquod emittitur, abs continuis emitti, tum particularis, sermonem abs partibus in aspera arteria sitis emitti. At si mixta pronuncientur, in quibusdam sane sumptionibus praepo-

Ed. Chart. V. [104.]

Ed. Bas. I. (260.)

σεως ἀκριβῶς παραλαμβανομένης, καθ' ἑκάτερα δὲ τῆς ὑπὸ, καθάπερ καὶ τῷ τὸν λόγον ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεσθαι, τῶν μὲν λημμάτων οὐδὲν μεμψόμεθα, τὸν ὅλον δὲ λόγον ἀπέραντον ὑπάρχειν ἱεροῦμεν. οὐ γὰρ ἔτι συναφθήσονται πρὸς ἀλλήλας αἱ κύριαὶ τοῦ συμπεράσματος προτάσεις. ἔστι γὰρ αὐτῶν ἡ μὲν ἑτέρα τοιαύτη, ὁ λόγος ὑπὸ τῆς διανοίας ἐκπέμπεται· ἡ δὲ ἑτέρα, ὁ λόγος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου οὐκ ἐκπέμπεται. ἔχρη δὲ γ' ἀμφοτέρω ἤτοι κατὰ τὴν ὑπὸ πρόθεσιν, ἢ κατὰ τὴν ἐξ ἡρωτησθαι, ἴν' ἐπιφέρηται τι κοινὸν αὐταῖς συμπέρασμα. τάχ' ἂν ἔτι πλείω λέγαι ὑπὲρ τῆς τοῦ λόγου μοχθηρίας ἐπειρώμην, εἰ μὴ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐγνώκει τε τὴν ἀτοπίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπολήψεως αὐτὸς ἐγεγράφει δι' ἧς ὀλίγον ἔμπροσθεν παρεθέμην φήσεως, ἐγκραεῖν φάσκων ἐκ τῶν κατὰ στήθη μερῶν ἐκπέμπεσθαι τὸν λόγον, τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἐπιπεμπούσης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ γε καὶ τὰ νεῦρα πάντα τὴν ἔκφρυσιν ἐκ τῆς κεφαλῆς ἔχοντα τὴν ἀρχὴν τῆς δυνάμεως ἀπὸ τῆς καρδίας λαμβάνειν. ταῦτα μὲν οὖν ὀρθῶς.

fitione ex ad amulim sumpta, in alterutris vero praepositione abs; quemadmodum in ea, sermonem abs mente emitti, nullam sumptionem criminabimur, totam vero rationem nihil concludere dicemus. Non enim adhuc principales conclusionis propositiones coaptabuntur. Est namque ipsarum altera talis, sermo abs mente emittitur, altera autem, sermo ex cerebro non emittitur. At utramque sumptionem vel juxta praepositionem abs, vel juxta praepositionem ex pronunciatam esse oportebat, ut aliqua ipsis communis conclusio inferatur. Forte plura de orationis vitio dicere tentassem, nisi Chrysippus suam absurditatem novisset, et modum deprehensionis ipse scriptisset in sententia paulo ante a me adducta, fieri posse inquit, ut ex partibus pectoris sermo emittatur, sed capite principium motus suppeditante, quemadmodum et quod omnes nervi originem ex capite habentes principium facultatis a corde sumant. Haec itaque recte a

Ed. Charr. V. [104.]

Ed. Baf. I. (260, 261.)

εἴρηται τῷ Χρυσίππῳ, καὶ διὰ τοῦτ' ἂν τις αὐτῷ καὶ μάλ-
λον μένῃται, διότι κατιδὼν τὸ ἀληθές ὅμως οὐ χρῆται·
τὰ δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ἐπιχειρημένα, καὶ τούτων ὅσα μάλ-
λον ποιεῖται μαρτυροῦσιν, ἢ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων (261) πῶν,
ἢ ἐτυμολογία τις, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, οὐκ ὀρθῶς. κάλ-
λον γὰρ ἦν ἐπιμέναντα τοῖς κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθο-
δον ὑπολαμβανομένοις λήμμασιν ἐξετάσαι τε καὶ κρίναι διὰ
τῆς αἰσθήσεως. αὐτὸς δὲ, ὥσπερ οὐ κατ' ἐπιστήμην, ἀλλὰ
κατὰ τύχην εἰρηκώς τὸ ἀληθές, ἀπεχώρησέ τε τῆς ζητήσεως
αὐτοῦ καὶ ποιητὰς ἐπάγεται μάρτυρας.

Κεφ. ε'. Ὅπερ οὖν ὁ Χρυσίππος ἐθεάσατο μὲν, οὐκ
ἐπεξῆλθε δὲ τῷ λόγῳ, τοῦτ' ἐγὼ μοι δοκῶ προσθήσειν.
ἐπειδὴ γὰρ ἐγχαρεῖ, καὶ ὅτι μάλιστα πάντων τῶν τεύρων
ἐγκέφαλος ἀρχὴ φαίνεται, τὴν καρδίαν ἐπιπέμπειν αὐτῷ δύ-
ναμιν αἰσθητικὴν τε καὶ προαιρετικὴν, ὡσαύτως δὲ, καὶ ἐκ
τῶν κατὰ τὸν θώρακα μορίων ὁ λόγος ἐκπέμπεται, τὴν ἀρ-
χὴν τῆς κινήσεως αὐτοῦ ἀπ' ἐγκεφάλου καταφέρεισθαι, ζη-
τητέον ἐφεξῆς ἐστίν, πότερον οὐδέτερον οὐδέτερον μεταδίδωσιν

Chrysippo dicta sunt; quocirca ipse magis accusandus
venit, quod, quum verum novisset, non est tamen eo
usus; ea vero e quae a situ argumenta petita sunt, atque
ex his magis quae poëtae testantur, aut vulgus, aut quae-
dam nominis ratio, aut aliud quiddam huiusmodi, non
recte. Praestiterat enim insistendo summptionibus, quae
juxta methodum demonstratoriam adsumuntur, investigare
ea et sensu expendere. Verum ipse; tanquam non ex
scientia, sed fortuito verum dixisset, ab inquisitione ip-
sius discessit et poëtas testes citavit.

Cap. VI. Quod igitur Chrysippus vidit quidem,
sed oratione non exposuit, id apponere mihi visum est.
Quandoquidem enim fieri potest, ut, licet quam maxime
omnium nervorum origo cerebrum videatur, cor ipsi vim
sensoriam voluntariamque suppeditet; pari modo, etiam-
si ex thoracis partibus sermo emittitur, principium mo-
tus ipsius a cerebro deferri; disquirendum deinceps est;

Ed. Chart. V. [104. 105.]

Ed. Bas. I. (261.)

οὐδεμιᾶς δυνάμεως, ἢ τὸ ἕτερον τῶν ἑτέρων. γένοιτο δ' ἂν ἡ ζήτησις ὧδε. τὰ συνάπτοντα τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ διασκέπασθαι χρή κατὰ τὰς τῶν ζώων ἀνατομὰς, ὅποσα εἰσὶ καὶ ὅποια, κἄπειτα κατὰ τὸν τραχήλον ἕκαστον αὐτὸ ἡ τέμνειν, ἡ θλάειν, ἡ βρόχοις διαλαμβάνειν, εἰτ' ἐπισκέπτεσθαι, τίνα καταλαμβάνει τὸ ζῶον παθήματα. συνάπτει δὲ καρδίαν ἐγκεφάλῳ τὰ τρία γένη τῶν ἀγγείων, ἅπερ δὴ καὶ παντὸς τοῦ σώματος ὑπάρχει κοινὰ, φλέβες καὶ ἀρτηρίαι καὶ νεῦρα, φλέβες μὲν αἱ σφαγίτιδες ὀνομαζόμεναι, ἀρτηρίαι δὲ αἱ καρωτίδες, νεῦρα δὲ τὰ ταύταις ταῖς ἀρτηρίαις παραπεφυκότες. τὰς μὲν δὴ σφαγίτιδας φλέβας ἢ τὰς καρωτίδας ἀρτηρίας οὐχ ἀπλῶς χρή τέμνειν, ὥσπερ τὰ νεῦρα, τεθνήσκει γὰρ εὐθὺς τὸ ζῶον αἰμορραγία λάβρων συσχεθὲν, ἀλλ' ἄμεινον βρόχοις ἰσχυροῖς διαλαμβάνοντα πρῶτον ἐν τε τοῖς ἄνω καὶ κάτω μέρεσι τοῦ τραχήλου τὸ μέσον τῶν βρόχων διατέμνειν, ὡς μηδεμίαν αἰμορραγίαν ἀκολουθεῖν. [105] τὰ νεῦρα δὲ εἴτε θλάειν, εἴτε διαλαμβάνειν ἐθέλοις βρόχοις τισὶν ἢ τοῖς σαντοῦ δακτύλοις, εἴτε τέμνειν, ἐφ'

an neutrum alteri virtutem aliquam tribuat, an alterum alteri. Fiet autem ad hunc modum investigatio. Quae cor cerebro connectunt, in dissectionibus contemplari oportet, quot sint numero et qualia; postea in collo singula vel secare, vel contundere, vel funiculo interciperi; deinde contueri, qui affectus animal invadant. Connectunt autem cor cerebro tria valorum genera, quae sanè etiam totius corporis sunt communia, venae, arteriae et nervi: venae quidem jugulares dictae, arteriae carotides, nervi his arteriis adnati. Sane jugulares venas aut carotidas arterias non simpliciter dividere oportet, quemadmodum nervos, moreretur enim protinus animal larga sanguinis profusione debilitatum, sed praeflat funiculis validis intercipiendo primum in superiore et inferiore cervicis regione medium vinculorum dissectare, ut nulla sequatur sanguinis profusio: nervos autem sive contundere, sive funiculis quibusdam comprehendere,

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Bas. I. (261.)

ἅπασιν τοῦτοις τοῖς παθήμασιν ἐν καὶ ταῦτὸν ἀκολουθήσει
 σύμπτωμα τῷ ζῶν· ἄφρον ἐστὶ παραχρῆμα, τῶν δὲ ἄλ-
 λων ἐνεργειῶν οὐδεμία οὐτ' ἐν τῷ παραντίκῳ βεβλαμμένη,
 οὐτ' ἐξ ὑστέρου φατεῖται. τῶν ἀρτηριῶν δὲ γε βρόχοις δια-
 ληφθεῖσων ἢ, ὡς εἴρηται, τμηθεῖσων, ἄφρον μὲν ἢ καρῶ-
 δες, ὡς οἱ πλείστοι τῶν μεθ' Ἱπποκράτην κακῶς ἀνατεμόν-
 των ἔγραψαν, οὐκ ἐστὶ τὸ ζῶν, αἱ δὲ ἀνωτέρω τῶν τρα-
 θεῖσων ἀρτηριῶν ἅπασαι τελῶς ἄσφικται γενήσονται. τὰς
 δὲ φλέβας οὐτε βρόχοις διαλαμβάνων οὐδ', ὡς εἴρηται, τέ-
 μνων ὅφει τινὰ σαφῶς ἐνέργειαν ἀπολλυμένην. ἐκ τούτων
 τῶν φαινομένων ἔτοιμόν ἐστι συλλογίσασθαι, μήτε τὴν
 καρδίαν εἰς τὴν τῶν σφίγγων κίνησιν ἐγκεφάλου τι προσ-
 δεῖσθαι, μήτε τὸν ἐγκέφαλον καρδίας, ἢ αἰσθάνηται τε
 καὶ κατὰ προαίρεσιν ἐνεργῇ τὸ ζῶν. ὅτι μὲν γὰρ οὐδὲν ἢ
 καρδία πρὸς τὴν οἰκίαν κίνησιν ἐγκεφάλου δεῖται, δηλὸν
 ἐστὶν ἐκ τοῦ, καὶ τῶν φλεβῶν καὶ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν
 νεύρων τῶν προειρημένων βρόχοις διαληφθέντων, ὁμοίως ἔτι
 σφίγγει αὐτὴν καὶ τὰς καθ' ὅλον τὸ ζῶν ἀρτηρίας·

vel tuis ipsius digitis, sive secare; ob hos omnes affectus
 unum et idem symptoma animanti superveniet. Quippe
 statim obmutescet, reliquarum vero actionum nulla ne-
 que in praesenti tempore laesa, neque in posterum appa-
 rebit. Arteriis autem fune interceptis vel, ut dixi, dis-
 sectis, mutum sane aut soporosum, ut plerique post Hip-
 pocratem dissectorum perperam scripserunt, non erit ani-
 mal, sed omnes, quae supra vulneratas habentur, in totum
 pulsum amittent. At venas neque funibus intercipientes,
 neque, ut dictum est, secans, aliquam manifesto actionem
 aboleri videbis. Ex his apparentibus promptum est colli-
 gere, neque cor ad pulsum motum cerebro indigere,
 neque cerebrum corde, ut sentiat animal juxtaque ar-
 bitrium operetur. Quod enim cor nihil ad proprium
 motum cerebro opus habet, inde clarum est, quod, venis,
 arteriis nervisque praedictis fune comprehensis, simi-
 liter ipsum adhuc pulset et totius animantis arteriae.

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Bas. I. (261.)

αἱ γὰρ ἀνωτέρω τῶν βρόχων μόναι παντάπασιν ἀσφυκτοὶ γίνονται, τοῦ συνεχοῦς αὐτῶν μέρους τοῦ μέχρι καρδίας ὡσαύτως ταῖς ἄλλαις σφύζοντος. ὅτι δὲ οὐκ ἔτι τῶν ἐγκεφάλου δυνάμεων ἡ καρδία τὴν πρώτην ἀρχὴν ἔχει, μάθοις ἂν ἐκ τοῦ, πάντων τῶν εἰρημένων νεύρων ἦτοι τμηθέντων, ἢ βρόχοις διαληφθέντων, ἄφωνον μόνον γίνεσθαι τὸ ζῶον, εἰσπνεῖν μέντοι καὶ ἐκπνεῖν ἀκωλύτως καὶ ἀμφοτέρως τὰς διαφορὰς τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων εἰσπνοῶν τε καὶ ἐκπνοῶν, οὕτω δὲ καὶ τοῖς τέσσαρσιν κώλοις ἔτι καὶ νῦν ἐνεργεῖν, καθάπερ καὶ πρόσθεν, ἀκούειν τε καὶ βλέπειν καὶ πᾶσαν αἰσθήσιν αἰσθάνεσθαι. μόνη γὰρ, ὡς εἴρηται, φωνὴ διαφθείρεται τοῦ ζώου, τμηθέντων τῶν παρὰ ταῖς ἀρτηρίαις νεύρων. ὅσοι δὲ τῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἀρτηρίαις ἦτοι τμηθείσαις, ἢ, ὡς εἴρηται, διαληφθείσαις ὥσπερ καροῦσθαι τὸ ζῶον, εἰτ' ἐκ τούτου συνελογίζοντο τὴν καρδίαν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖν αἰσθησὶν τε καὶ κίνησιν, ἐσφάλθαι μὲν αὐτοὺς ὑποληπτέον ἐν τῇ περὶ τὸ φαινόμενον ἔμπειρία, τὸ δ' ἐξ ὑποθέσεως ἀκολουθοῦν

Nam solae supra fines sitae omnino pullum amittunt, dum continua ipsarum pars, quae ad cor usque pertingit, similiter ac aliae pullat. Quod autem cerebri facultatum cor primam non habeat originem, inde cognoscere licet, quod, omnibus commemoratis nervis sive sectis, sive laqueo comprehensis, animal solum obmutescit, inspirat tamen et expirat sine impedimento juxta utramque superius dictarum inspirationum et expirationum differentiam; ita vero et quatuor artubus etiamnum operatur, sicuti et prius, auditque et videt, omnique sensu percipit. Nam sola, ut dictum est, vox animalis aboletur, nervis juxta arterias dissectis. Porro qui tum medici, tum philosophi ob enumeratas arterias sive dissectas, sive, ut dixi, interceptas animal soporari putaverunt, deinde hinc collegerunt, cor sensum motumque cerebro suppeditare, hos nimirum falsos esse in ejus, quod apparet, experientia putandum est, quod autem ex hypothesi sequitur, diligenter

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Bas. I. (251.)

ἀκριβῶς ἐωρακέναι· εἶπερ γὰρ ὅντως γίγνεται καρῶδες τὸ ζῶον, ὅπερ αὐτοῖς ὄνομα βούλεται σημαίνειν τὸ ἀναίσθητόν τε καὶ ἀκίνητον, ἐξ ἀνάγκης ἂν ἀκολουθεῖν τὴν καρδίαν ἐπιπέμπειν ἐγκεφάλῳ τὴν πρώτην ἀρχὴν αἰσθήσεως τε καὶ κινήσεως, ἣν αὐτὸς ἅπαντι τῷ σώματι διὰ νεύρων χορηγεῖ, ὥστ' εἶναι δευτέραν τινὰ ἀρχὴν αὐτόν, οὐκ ἀκριβῶς πρώτην, ἀνάλογον ὑπάρχει μεγάλου βασιλέως. ἀποδεικνύμενον γάρ ἐν ταῖς ἐμπροσθεν, ὡς ἡ μὲν καρδία τῶν ἀρτηριῶν, ὁ δ' ἐγκέφαλος τῶν νεύρων ἐστὶν ἀρχή, περαίνονται ἂν, εἶπερ ἀληθές ἦν τὸ λεγόμενον, ὡς ἡ καρδία διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐγκεφάλῳ χορηγεῖ δύναμιν ψυχικὴν. οὐ μὴν ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ κατεψεύσαντο τοῦ φαινομένου κατὰ τὰς ἀνατομὰς. καρῶδες μὲν γὰρ οὐδ' ἐπὶ τοῖς νεύροις τμηθεῖσι γίγνεται τὸ ζῶον, μήτοι γε δὴ ταῖς ἀρτηρίαις· ἄφωνον δὲ τῶν νεύρων μὲν βλαβέντων γίγνεται, τῶν ἀρτηριῶν δ' οὐ γίγνεται, καὶ πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τῶν φλεβῶν. ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅμα ταῖς ἀρτηρίαις τὰ νεῦρα τοῖς βρώχοις διαλαμβάνοντες, εἰτα ἄφωνον ὁρῶντες αὐτίκα τὸ

vidisse. Si enim vere soporofum animal evaderet, quod ipsis nomē significat sensus motusque expers, necessario sequeretur, cor primam et sensus et motus originem cerebro immittere, quam ipsum toti corpori per nervos suggerit. Quapropter secundum quoddam principium ipsum erit, non exquisitè primum, magni regis legato dignitate respondens. Demonstratum enim est antea, quod cor arteriarum, cerebrum nervorum sit principium; concluderetur igitur, si verum esset, quod dicitur, cor per arterias vim animalem cerebro suppeditare; non tamen verum est, sed e mentiti sunt contra id, quod in dissectionibus apparet. Soporofum enim neque ob nervos praecisos animal efficitur, neque ob arterias, verum nervis oblaelis mutum quidem evadit, arteriis autem non ita, multoque minus venis: sed plerique medici philosophique simul cum arteriis nervos funibus comprehendentes, deinde mutum protinus animal fieri conspicientes,

Ed. Chart. V. [105. 106.]

Ed. Bas. I. (261.)

ζῶον γιγνόμενον, ἀρτηριῶν τὸ πάθος ᾧθήθησαν ὑπάρχειν, καὶ κáρον ὠνόμασαν, οὐκ ὀρθῶς, οἶμαι, εἰ μήτι ἄρα τὴν ἀφαιρίαν ἐθέλουσιν ὀνομάζειν κáρον· οὕτω γὰρ ἂν ὀνόματι μόνον σφάλλοιντο κατὰ γε τοῦτο, περὶ δὲ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἀμαρτάνοιεν, εἴπερ ἐπὶ ταῖς ἀρτηρίαις ὑπολαμβάνοιεν ἄφρων γίγνεσθαι τὸ ζῶον.

Κε φ. ζ'. [106] Ἐγὼ μὲν δὴ μοι δοκῶ τὸ κελευσθῆναι ὑπὸ τοῦ Χρύσιππου πεπραχέναι ζητήσας, εἴτ' ἀπὸ καρδίας ἐγκεφάλῳ δύναιμι τις, εἴτ' ἀπ' ἐγκεφάλου τῇ καρδίᾳ χορηγεῖται. Χρύσιππος δ' αὐτὸς ὀλιγώως ἐσχηκέναι φαίνεται, περὶ τὴν τοῦ πράγματος ἔρευναν, ἰδὼν μὲν τὴν ὁδόν, ἣ χρὴ τὸ ζητούμενον ἀλῶναι, μὴ χρῆσάμενος δὲ αὐτῇ. μέμφομαι δ' αὐτῷ καὶ διότι καθ' ἐν βιβλίον ἐναντία λέγειν ὑπέμεινεν, οὐκ ἀπὸ μακροῦ διαστήματος ἀλλήλων ἐμπροσθεν μὲν οἷς ἀποδεικτικὸν γράψας τὸν τοῦ Ζήνωνος λόγον, ἐπὶ προήκοι δὲ τῷ συγγράμματι δεικνύς αὐτοῦ τὴν λύσιν. εὐρίσκω δ' οὐχ ἥκιστα τὸν Χρύσιππον καὶ ἄλλας τινὰς ἐναντιολογίας ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ λόγῳ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ

arteriarum affectionem esse crediderunt, quam soporem nominarunt, non recte meo iudicio, nisi vocis amissionem soporem appellent; sic enim nomine solum hallucinantur, in hoc, at in re ipsa aberrant, si ob arterias animal mutum evadere existiment.

Cap. VII. Ego sane jam videor mihi, quod Chrysippus iussit, fecisse, inquirendo, a corde ne facultas aliqua cerebro, an a cerebro cordi suggeratur. Chrysippus porro ipse parvi fecisse videtur hujus rei inquisitionem, qui videns quidem viam, qua id, quod quaeritur, adipisci conveniat, ea non usus sit; hominem autem reprehendo insuper, quod in uno libro contraria dicere sustinuerit non longo invicem intervallo, qui prius sane ceu demonstrativum Zenonis sermonem scripserit, processu autem commentarii solutionem ipsius ostenderit. Jam invenio, Chrysippum maxime et alia quaedam in hoc ipso de animae principatu sibi repugnantia adduxisse. Quippe

Ed. Chart. V. [106.]

Ed. Bas. I. (261. 262.)

πεποιημένων. ἐν ἀρχῇ γὰρ προειπὼν, ὡς τὰ μὲν ἄλλα μέρη τῆς ψυχῆς ἐν οἷς ἐστὶ τοῦ ζώου μορίοις ὁμολογεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μόνου ζητεῖται, διὰ τὸ μήτε αἰσθησιν ἐκφανῇ μηδεμίαν εἶναι αὐτοῦ, μήτε ἐναργὲς τι τεκμηρίον, ὀλίγον ὕστερον ὡς περὶ φαινομένου τοῦ μέρους διαλέγεται. ἔχουσι δ' αἱ ῥήσεις αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον. οὕτως φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμᾶς, οὔτε αἰσθησεως ἐκφανοῦς γιγνομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συντίτευχεν, οὔτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο· οὐδὲ γὰρ ἂν οὐδ' ἐπὶ τοσοῦτον ἀντιλογίας προῆλθεν λατροῖς τε καὶ φιλοσόφοις. ταῦτα προειπὼν ὁ Χρύσιππος ἐφεξῆς φησιν, ὡς ἅπαντες ἄνθρωποι τῶν τῆς διανοίας παθῶν αἰσθάνονται κατὰ τε τὸν θώρακα καὶ τὴν καρδίαν. ἔχει δὲ καὶ ἡδε ἡ ῥήσις ὅδε. κοινῇ δὲ μοι δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ (262) φέρεσθαι ἐπὶ τοῦθ' ὥσαντι αἰσθανόμενοι περὶ τὸν θώρακα αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν γιγνομένων, καὶ μάλιστα καθ' ὃν ἡ καρδία εἴτακται τόπον, ὅσον μάλιστα ἐπὶ τῶν φόβων καὶ τῶν λυπῶν λέγω καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς, καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ. κατὰ τήνδε τὴν ῥήσιν, εἰ καὶ μηδὲν

inter initia praefatus, alias sane animae partes in quibus sunt animantis partibus confellum esse, de principatu autem solo disquiri; eo quod nullus sensus evidens, neque manifesta quaedam conjectura de eo haberi potest, paulo post tanquam de apparente parte differit. Habent autem verba ipsius in hunc modum. Sic videtur nos subterfugere locus, quum neque sensus evidens sit, quod in reliquis contingit, neque conjecturae, per quas aliquis posset colligere. Neque enim in tantum controversiae processissent medici et philosophi. His praemissis, consequenter Chrysippus ait, universos homines affectus mentis sentire in thorace et in corde. Habet autem oratio haec ad eum modum. Communiter autem mihi videntur plurimi in hanc ferri opinionem, tanquam sentientes mentis affectus in thorace, et praesertim ubi cor situm est, idque potissimum in timore et tristitia et ira, et maxime iracundia. In hac oratione saltem tanquam

Ed. Chart. V. [106.]

Ed. Bas. I. (262.)

ἄλλο, τὸ γοῦν ὥσανεὶ προσέθηκέν, οὐ τολμήσας ἀντικρὺς εἰπεῖν, αἰσθάνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν ἐν τῷ θώρακι γιγνομένων. ὥσανεὶ γὰρ ἔφη συναισθανόμενοι, μικρὸν δ' ὕστερον καὶ τὸ ὥσανεὶ περιελὼν οὕτως ἑώρακε· ἡ γὰρ περὶ τὴν διάνοιαν γιγνομένη παραχῇ καθ' ἕκαστον τούτων αἰσθητῶς περὶ τοὺς θώρακας ἐστίν. εἰτ' ἔφεξεν· τῆς μὲν γὰρ ὀργῆς γιγνομένης ἐνταῦθα εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθα εἶναι. καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ συγγραμματος, καὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων πάθη, φησί, φαίνεται περὶ τὸν θώρακα γιγνόμενα, καὶ τὰ τῶν ἐρώτων. καὶ λοιπὸν οὐκ ἔτι παύεται περὶ τῶν παθῶν διαλεγόμενος, ὡς ἐν τε τῷ θώρακι καὶ περὶ τὴν καρδίαν μάλιστα συνίστασθαι φαινόμενων. ὥστ' ἔγωγε θαυμάζω τὰνδρος, ὅτι τὸ κατ' ἀρχὰς ὑφ' ἑαυτοῦ γραφόμενον οὐκ ἐξήλειπεν, ἐνθα φησὶν, οὐτ' αἰσθησὶν οὐδεμίαν ἐμφανῆ γίγνεσθαι, ποῦ τὸ κύριον τῆς ψυχῆς μέρος, οὐτ' ἐκμήριον· οὐ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον διενεχθῆναι ἂν πρὸς ἀλλήλους ἰατροὺς τε καὶ φιλοσόφους. ἢ, εἴπερ ἀρέσκηται τῷδε τῷ λόγῳ, πῶς οὐκ ᾔδασθη πάλιν ἐν τοῖς ἐξῆς αἰσθήσει γε κρίνων τὸ δόγμα, καὶ φαίνεται

adjecit, non ausus palam dicere, homines sentire mentis affectus in thorace; tanquam etiam, inquit, sentientes. Paulo post dictione *tanquam* ablata, hoc pacto scribit: *Turbatio enim mentis, quas in singulis his fit, in thorace percipitur.* Postea iterum: *Quum enim hic ira fiat, consentaneum est, et alias animas cupiditates inibi esse.* Rursus in subsequentiis commentarii locis: *Atque irascentium affectus in thorace fieri videntur, et amantium;* ac in reliquis non cessat, de affectibus disputare, tanquam in thorace et maxime circa cor appareant. Quare demiror, hominem non abolevisse, quod per initia scripsit; inquit, neque sensum neque conjecturam fieri, ubi praecipue est animae pars; non enim discrepant adeo medici et philosophi inter se. Vel, si contentus est hoc sermone, quomodo non veritus est iterum in subsequentiis sensu dogma judicare, ac dicere manifeste apparet?

Ed. Chart. V. [106. 107.]

Ed. Bas. I. (262.)

λέγων; ἐγὼ δὲ μὲν δοκῶ, καθάπερ ὀλίγον ἐμπροσθεν ἐπραξα
τὸν ἀληθέστερον ἐλόμενος λόγον, ὃν ὁ Χρύσιππος ἐγραψα
πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογούμενος, οὕτω καὶ τῶν ποιήσαιν.
οὐδεμία γὰρ αἰσθητοῖς ἡμῖν γίνεται τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγε-
μονικοῦ κατὰ τὴν καρδίαν ἢ τὸν θώρακα περιεχομένου,
[107] καὶ διὰ τοῦτ' ἐπαινῶ μὲν τὰ πρῶτα τοῦ Χρυσίππου,
δὲ ὧν ὁμολογεῖ τὸ ἀληθές, οὐκ ἐπαινῶ δὲ ἐν οἷς κατακυρ-
δεται τῆς αἰσθήσεως. οὐ γὰρ ἐν ἐτ' ἐνταῦθα δοκεῖ μοι
σφάλεσθαι κατὰ τὸν λόγον, ἀλλὰ δύο μεγάλα· πρῶτον
μὲν, ὅτι, παντός τοῦ σώματος ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν
ἐναργῶς ἀλλοιούμενον, καὶ ποτὲ μὲν ὠχρῶντός τε καὶ κα-
ταφυγομένου καὶ τρέμοντος, ὥς ἐν τοῖς φόβοις φαίνεται
γιγνόμενον, ἔστιν ὅτε δ' ἐρυθριῶντός τε καὶ θερμαινομέ-
νου καὶ σφοδρῶς ἐντεινομένου, καθάπερ ἐν τοῖς θυμοῖς,
οὐδενός μὲν ἄλλου μὲνιηται μορίου, μόνων δὲ τῶν κατὰ
τὸν θώρακα· ἔπειτα δ', ὅτι, καὶ συγχωρηθῇ μειζόντως ἡ
καρδία τῶν ἄλλων τοῦ ζώου μορίων ἐξισταμένη τοῦ κατὰ
φύσιν ἐν φόβοις τε καὶ λύπαις, ἀγωνίαις τε καὶ θυμοῖς,
ἅπασί τε τοῖς ἄλλοις πάθεσιν, οὐ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς,

Ego autem decrevi, quemadmodum paulo ante feci ve-
riorem diligens sermonem, quem Chrysippus sibi repug-
nans scripsit, etiam nunc idem facere. Nullus enim
sensus nobis obvenit, qui principem animae partem in
corde aut thorace contineri declaret, eoque laudo
prima Chrysippi dicta, quibus verum fatetur; non pro-
bo autem, in quibus contra sensum mentitur. Haud
enim in uno hic mihi videtur esse falsus, sed duobus
magnis. Primo sane, quod, ubi totum corpus manifeste
immutatur per animae affectus, nunc pallefcens, frigescens
et tremens, ut in metu fieri conspicitur, nunc vero ru-
bescens, calefcens et vehementer intentum, quemadmo-
dum in iracundia, de nulla alia parte meminit, nisi so-
lius thoracis. Postea vero, etsi concedatur, cor magis
quam alias animantis partes extra naturae habitum
egredi in timore, tristitia, angustia, iracundia aliisque
omnibus affectibus, non ratiocinatricem animae vim, sed ira-

Ed. Chart. V. [107.]

Ed. Basf. I. (262.)

ἀλλὰ τὸ θυμούμενον ἢ ἐπιθυμοῦν ἐνταῦθα ὑπάρχειν ἐν-
δείξεται· ὥστε πλέον θάτερον, ἢ ὅπερ αὐτὸς βούλεται, πε-
ραίνεσθαι διὰ τοῦ λόγου. εἰ γὰρ ἐν μὲν τῷ διανοεῖσθαι
τε καὶ μαρθάνειν ἢ διδάσκειν οὐδεμία κίνησις ἐξαίρετος
ἐμφαίνεται κατὰ τὴν καρδίαν, ἐν ἅπασι δὲ τοῖς πάθεσιν
ἐναργῶς φαίνεται, δῆλον, οἶμαι, γίγνεται, τὸ μὲν λογιζό-
μετον τῆς ψυχῆς οὐκ εἶναι κατὰ τὴν καρδίαν, τὸ δ' ἀλό-
γιστόν τε καὶ παθητικὸν ὀνομαζόμενον ἐν αὐτῇ περιέχεσθαι·
εἰ δ', ἐνθα τὸ πάσχειν, ἐνταῦθά φησι καὶ τὸ λογιζόμενον
ὑπάρχειν, αὐτὸ τὸ ζητούμενον ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἐτοίμου λήψε-
ται. πολλῶ δ' ἦν ἄμεινον ἀπόδειξιν τινα ἡμῶς διδάξαι τοῦ
λαβεῖν ἐκ προχείρου τὸ ζητούμενον, ἀλλ' οὐτ' ἐν τῷ βιβλίῳ
τῷ πρώτῳ περὶ ψυχῆς, οὐτ' ἐν τοῖς περὶ παθῶν ἀπόδειξιν
τινα εἶπε τοῦ χρῆναι πάντως, ἐνθα τὸ ἄλογόν ἐστιν, ἐν-
ταῦθ' εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον, ἀλλ' ἐτοίμως τε καὶ προ-
χείρου πανταχοῦ λαμβάνει, καίτοι Πλάτωνος ἐνίας μὲν ἀπο-
δείξεις ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς πολιτείας γράψαντος, ἐνίας δ'
αὐτίς ἱρεῖν ἀναβαλομένου, περὶ ὧν ἐνδείκνυται κατὰ τὸν

scibilem aut concupiscentem illic esse indicabit; quare altera pars magis quam ab ipso asserta hac demonstra-
tione concluditur. Nam si intelligendo, discendo docen-
dove nullus insignis motus in corde apparet, in omnibus
autem affectibus evidenter innotescit, clarum, opinor,
evadit, ratiocinatricem animae facultatem non esse in
corde, irrationalem vero et affectibus obnoxiam in ipso
comprehendi. At si, ubi affectibus obnoxiam, ibi etiam
ratiocinatricem esse pronunciat, id, quod ab initio quae-
rebatur, prompte assumetur. At multo erat satius de-
monstrationem aliquam nos docere, quam id, quod quae-
ritur, ex procinctu capere. Sed neque in priore libro
de anima, neque in opere de affectibus ullam de-
monstrationem protulit, cur oporteat omnino, ubi ir-
rationalis animae vis existit, ibi esse etiam ratiocina-
tricem, sed prompte et ex procinctu omnino sumit,
etsi Plato nonnullas sane demonstrationes quarto de re-
publica prodiderit, nonnulla vero rursus dicere distu-

Ed. Chart. V. [107.]

Ed. Basf. I. (262.)

Τιμαίων, ὡς καὶ γὰρ διὰ τῶν ἐξῆς ὑπομνημάτων ἀπάσας γράψω. νυνὶ δ' οὕτω μοι πρόκειται τοῦτο δεικνύειν, ἀλλ' ὅτι τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς, ὃ δὴ καὶ ἡγεμονικόν τε καὶ διάνοιαν καὶ κύριον αὐτός ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει, κατὰ τὸν ἐγκέφαλόν ἐστι. τούτου γὰρ ἀποδειχθέντος, εἴαν τις ἑτέρα δύναμις ἐν τῇ καρδίᾳ φαίνεται περιεχομένη, μηδαμῶθεν ἐτέρωθεν ὀρρωμένη, τὰς δύο μὲν ἀρχὰς ἤδη σαφῶς ἔχομεν, ἑφεξῆς δὲ καὶ τὴν τρίτην ὁμοίως ἐξευρήσομεν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸν μέλλοντα λόγον ἀναβεβλήσθω. νυνὶ δ' ἐπανελθόμεν αὖθις ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λόγον, ὅθεν εἰς τοῦτον ἐξέβημεν, ὡς ἄρα ὁ Χρύσιππος ἐναντιολογούμενος ἑαυτῷ παρὰ πόδας οὐκ αἰσθάνεται, καθάπερ ἐπεδείξαμεν, διὰ τε τοῦ περὶ τῆς φωνῆς λόγου καὶ τοῦ φάσκειν, ἐνίοτε μὲν οὐδεμίαν αἰσθησὶν ἡμῖν γίνεσθαι τοῦ περιέχοντος τόπου τὸ ἡγεμονικόν, ἐνίοτε δὲ φαίνεσθαι λέγειν αὐτόν. ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ τοῦτ' αὐτὸ πρόκειται μοι νῦν ἀποδεικνύειν, ὅτι μὴ πάρεργον.

lerit, de quibus in Timaeo ait ostenditque, quas etiam ego subsequenter commentariis universas literis mandabo. In praesentia vero nondum mihi institutum est id ostendere, sed quod ratiocinatrix animae vis, quam et praesidem, mentem et principem Chrysippus ipse nominavit, in cerebro habetur. Quo demonstrato, si qua alia facultas in corde contineri videatur non aliunde profecta, jam duo principia manifeste habebimus; deinde vero et tertium inveniemus. Sed hoc quidem in futuram disputationem differetur. Nunc rursus ad illum sermonem redeamus, unde huc sumus digressi, quod sane Chrysippus sibi ipsi passim refragari non percipiat, quemadmodum tum ex sermone de voce ostendimus, tum ex eo, quod pronunciat, interim nullum sensum nobis obvenire loci principem animam continentis, nonnunquam vero dicit, ipsum manifeste apparere. Neque hoc proposuimus ostendere, nisi quia non erit extra rem:

Ed. Chart. V. [107. 108.]

Ed. Basf. I. (262.)

Κεφ. η'. Ἀλλ' ἦν ἐξ ἀρχῆς τὸ προκαίμενον ἐν τούτῳ τῷ γράμματι τὰς τέτταρας διαφορὰς ἐπιδείξαι τῶν λημμάτων. ἰκάλουν δὲ τὸ μὲν πρῶτον γένος αὐτῶν ἐπιστημονικόν τε καὶ ἀποδεικτικόν, τὶ δὲ δεύτερον γυμναστικόν τε καὶ, ὡς Ἀριστοτέλης ὀνομάσσει, διαλεκτικόν, τὸ δὲ τρίτον πιθανόν τε καὶ ῥητορικόν, τὸ δὲ τέταρτον σοφιστικόν, [108] ἐπιδείκνυν τε, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῇ καρδίᾳ συνιστάμενα κατὰ μόνον αὐτὸ τὸ ζητούμενον πρᾶγμα τῶν ἐπιστημονικῶν εἶναι λημμάτων, τὰ δ' ὕλλα σύμπαντα διαλεκτικά, τὰ δ' ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων ῥητορικά, τὰ δ' ὁμωνυμίαις τισὶν ἢ τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πεπανουργημένα σοφιστικά. τὰ μὲν οὖν ἐπιστημονικὰ καθ' ἕκαστον πρᾶγμα πατήσασιν ὀλίγα τε καὶ εὐαρίθμητ' ἐστὶ, τὰ δὲ γυμναστικά πάμπολλα· καθ' ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπαρχόντων τε καὶ συμβαινόντων τῷ πράγματι συνίσταται. τὸν γοῦν ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐρωτάμενον λόγον ἐκ τῆς θέσεως ὁρμώμενον ἐπέδειξα· οὕτω δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς εἰσπνοῆς τε καὶ ἐκπνοῆς. ὡσαύτως δ' ἔχοντα

Cap. VIII. Vtrum ab initio erat hoc in libro propositum, quatuor sumptionum differentias ostendere. Vocabam autem primum ipsorum genus scientificum et demonstratorium, secundum vero exercitatorium et ut Aristoteles nominavit, dialecticum, tertium probabile et rhetoricum, quartum sophisticum, demonstravique, nonnullas ab iis, quae cordi insunt acciduntque, constitutas in sola ipsa re, de qua est quaestio, ex genere scientificarum esse sumptionum, alias vero omnes dialecticas, quae ab externis testibus petuntur, rhetoricas, quae aequivocationibus quibusdam aut dictionis figuris construuntur, sophisticas. Quapropter scientificae in singulis rebus omnino paucae et faciles numeratu sunt, exercitatoriae permultae; ex singulis enim, quae insunt acciduntque rei, construuntur. Rationem igitur, quae a voce petita est, ex situ proficisci indicavimus; ita etiam illam, quae ab inspiratione et expiratione sumitur. Pari modo ha-

Ed. Chart. V. [108.]

Ed. Bas. I. (262.)

εὐρήσεις καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἐν ταῖς λύπαις θήξεως. ἐναργῶς μὲν γὰρ ἡ θήξις ἐστὶν ἐν τῷ στόματι τῆς γαστρὸς, οἱ δ' ἐς τὴν καρδίαν ἀναφέρουσιν αὐτήν. οἱ μὲν οὖν, ὅτε πλησίον ἡ καρδία τέτακται τῷ στόματι τῆς γαστρὸς, διὰ τοῦτ' ἀπ' ἐκείνης ἄρχεσθαι νομίζουσι τὸ πάθος, ἀπὸ τῆς θήξεως ἐπιχειροῦσιν. οἱ δ' αὐτὴν ὄντως οἶονταί τὴν καρδίαν δάκνεσθαι, πάμπλου σφάλλονται. κάτω μὲν γὰρ τοῦ θώρακος ἡ θήξις ἐστὶν ὑπὸ τῷ κατὰ τὸ στέρον χόνδρῳ, ἡ καρδία δ' ἐν μέσῳ τέτακται τῷ θώρακι, καὶ οὐδεὶς ἤσθετο πώποτε τῆς καρδίας αὐτῆς δακνομένης οὔτ' ἐν λύπαις οὔτ' ἐν ἄλλῳ πάθει ψυχῆς ἢ σώματος. οὐ μὲν οὐδ' ἡ καρδιαλγία τοῦνομα τὴν ἐν τῷ θώρακι περιεχομένην καρδίαν ὀδυῖσθαι δηλοῖ, ἀλλ' ἐστὶν ὁμωνυμία τις οὐδένα λανθάνουσα τῶν ὁμιληκόντων ἀρχαίων γραμμασι. ὥσπερ γὰρ τὸ κατὰ τὸν θώρακα σπλάγγνον, οὕτω καὶ τὸ τῆς γαστρὸς στόμα καρδίαν ὀνομάζουσιν οἱ παλαιοί, καὶ πάμπλῳ γε τοῦνομά ἐστι παρ' αὐτοῖς. ἀλλ' ἐγὼ δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνησθήσομαι τῶν παραδειγμάτων ὑπὲρ τοῦ σαφῶς ἐνδείξασθαι

bere deprehendes et eam, quae a morfu, qui in triflitia accidit, petitur. Palam siquidem morfus in ventriculi orificio, hi autem ad cor ipsum referunt. Qui igitur, quia cor prope os ventriculi situm est, ideo affectum ab illo oriri putant, a situ argumentantur. Quì autem ipsum vere cor morderi censent, omnino errant; siquidem infra thoracem morfus est sub pectoris cartilagine, cor autem in medio situm est thorace, et nullus unquam cor ipsum morderi sensit neque in triflitia, neque in alio animae aut corporis affectu. Neque tamen nomen cardialgia cor in thorace contentum dolere significat, sed est quaedam equivocatio, quae neminem latet, qui antiquorum libros eolverit. Quemadmodum enim viscus, quod in thorace est, sic et ventris os antiqui cor appellant, idque nominis frequentì apud ipsos in usu est. Sed ego duobus tribusve exemplis, ut significatum ex dictione

Ed. Chart. V. [108.]

Ed. Bas. I. (262, 263.)

τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς λέξεως. ὁ μὲν δὲ Νικάνδρος ὥδ' ἔπος φησίν·

— — ἦν κραδίην ἐπιδόρπιον, οἱ δὲ δοχαίην

Κλείουσι στομάχοιο.

Θουκυδίδης δ' ὥδε· καὶ ὁπότε εἰς τὴν καρδίαν στηριξείεν, ἀνέτρεπέ τε αὐτὴν καὶ ἀπο(263)καθάρσει· χολῆς πῦσαι, ἔσαι ὑπὸ τῶν λατρῶν εἰσιν ὀνομασμένοι, ἐπήρσαν. ὁ δ' Ἰπποκράτης· γυνὴ ἐκαρδιήλγε, καὶ οὐδὲν καθίστη πλήν ἐς ῥοιῆς χυλὸν ἄλφειτον ἐπιπάσσουσα, καὶ μονοσιτεῖν ἤρκεσε, καὶ ἀνείλκεν οἷα τὰ κηρίωνος. ἅπαντες οὗτοι δηλοῦσιν ἐναργῶς, τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ὀνομάζεσθαι καρδίαν, ὥστε ταύτης μὲν τῆς καρδίας εἴη ἂν τὸ πάθος τ' καρδιαλγία, τοῦ σπλάγχνου δ', ὑπὲρ οὗ πρόκειται σκοπεῖν, εἰ τὸ κυριεῦον τῆς ψυχῆς μόριον ἐν ἑαυτῷ περιέχει, τοιοῦτον πάθος οὐδέποτε γίγνεται. οὐδὲ γάρ οὐδ' αὐτοῦ τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς ἅπαν ἄλγημα καρδιαλγίαν προσαγορεύουσιν, ἀλλὰ μόνον ἐπειδὴν ἰπὸ θριμίων ὑγρῶν ἐρεθίζεται τε καὶ ἀναδύκνηται. τοῦτο δ' αὐτὸ συμβαίνει ἐν ταῖς λύπαις· διό

manifesto indicetur, efficiam. Nicander sane hoc pacto inquit:

Appellant stomachi cor excipiens alimentum.

Thucydides hoc pacto: *Quum in cor defixisset, perversissetque ipsum, etiam purgationes bilis omnes, ut sunt a medicis appellatae, successerunt.* Hippocrates autem: *Mulier corde dolebat, ac nihil adhibuit praeterquam in mali granati succum potentam inspergens; ac semel cibum sumere contenta erat, attraxitque cujusmodi cerionis sunt.* Omnes hi palam indicant, os ventriculi appellari cor, ut hujus quidem cordis affectus aliquis sit cardialgia; illius autem visceris, de quo proposita est disputatio, si principem animae partem in se continet, ejusmodi affectus nunquam oboritur. Neque enim hujus ventriculi oris omnem dolorem cardialgiam appellant, sed solum quum ab acris humoribus irritatur et mordetur, quod in tristitia contingit; ideo etiam ea affecti

Ed. Chart. V. [108. 109.]

Ed. Bas. I. (263.)

καὶ χολὴν ἐμοῦσιν οἱ λυπηθέντες, ἐνίοις δ' ἐπέρχεται κάτω, καὶ ἡ γαστήρ αὐτοῖς ἄκρα τὰ χολώδη διαχωρεῖ. συμβαίνει δὲ οὐ μόνον τοῖς λυπηθεῖσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ πλέον ἀσειησάτων οὐκ ὀλίγοις δάκνεσθαι τὸ τῆς γαστρὸς στόμα, καὶ μᾶλλον εἰ σφοδρῶς προγεγυμνασμένοι μὴ προσετέγκοιντο σιτία. τοῖς τε γὰρ λυπηθεῖσι καὶ τοῖς γυμνασμένοις εὐτονώτερον εἰς τὴν γαστέρα συρρεῖ χολὴ ξανθὴ· πρὸς ταύτης οὖν δακνόμενοι καρδιαλοῦσιν. οὐδ' ἐστὶν ἀναγκαῖον ἐν τῷδε τῷ λόγῳ τὴν αἰτίαν ἐπισκέπτεσθαι, δι' ἣν τοῦτο συμβαίνει. μόνον γὰρ μοι πρόκειται δεῖξαι κατὰ γε τὸ παρὸν, ὡς οὐκ ἐστὶ τῆς καρδίας, τοῦ σπλάγγνου, τὸ πάθος ἡ καρδιαλγία, καθάπερ οὐδὲ τὸ δάκνεσθαι κατὰ τὰς λύπας, ἀλλὰ τὸ μὲν σύμπτωμα τοῦ στόματος τῆς γαστρὸς, ἐλκεχειρήται δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θάλασσαν ἐγγύτητος, ὥσπερ γε καὶ τὸ πάλλεσθαι τὴν καρδίαν ἐν τοῖς φόβοις ἀπὸ συμβεβηκότος ἐπιχειρεῖται, ὧν ἑκάτερον οὐκ ἐστὶν ἐπιστημονικόν. εἰ δὲ συγχωρηθεῖη τοιοῦτον ὑπάρχειν, [109] οὐ Στωϊκοῖς καὶ Περιπατητικοῖς, ἀλλ' Ἰπποκράτει καὶ Πλάτωνι μαρτυρεῖ, καθάπερ καὶ ὅποσα τοῖς θυμουμένοις ὁ

bilem evomunt; nonnullis vero infra descendit, ac venter his summe biliosa dejicit. Verum non solum tristitia affectis evenit, sed etiam eorum, qui impendio diutius a cibo abstinuerunt, non paucis os ventriculi morderi, magisque, si post exercitationem vehementem cibum non assumpserint; nam tristitia affectis exercitatisque valentius in ventriculum flava bilis confluit. Ab hac itaque morbi cardialgia laborant. Neque est necessarium in hac disputatione causam inspicere, cur id accadat. Solum enim mihi propositum est ostendere, hunc affectum cardialgiam non esse ex corde viscere, quemadmodum neque morbum in tristitia, sed oris ventriculi accidens. Argumentum vero hic a situs vicinitate petitur, quemadmodum et id de cordis palpitatione in metu ab accidenti sumitur; quorum neutrum scientificum est; sin autem concedatur, tale esse, non Stoicis et Peripateticis, sed Hippocrati et Platoni suffragatur; quemadmodum etiam

Ed. Chart. V. [109.]

Ed. Bas. I. (263.)

Χρυσίππος γράφει συμπίπτειν ἐν τε τῷ θώρακι παντὶ καὶ κατὰ τὴν καρδίαν. ἄχρι γὰρ ἂν ἐν μὲν τοῦ διδάσκειν τε καὶ μανθάνειν καὶ ὅλως κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν κατ' ἐπιστήμην τινὰ μηδὲν ἐπιδεικνύουσι συμβαῖνον τῇ καρδίᾳ, κατὰ δὲ τὰ πάθη δεικνύουσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀνατρέπουσι τὸν παλαιὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ κατασπενύζουσιν. τὰ μὲν δὴ τοιαῦτα τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκ τοῦ δευτέρου γένους ἐστὶ τῶν λημμάτων, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τὸ πρῶτην ἀπάντων τῶν μορίων τοῦ ζώου διαπλάττεσθαι τὴν καρδίαν. οὐ γὰρ τὴν κατὰ δύνάμιν ἀρχὴν ἐνδείκνυται τοῦτο συγχωρηθὲν, ὑπὲρ ἧς ἵν' ζητοῦμεν, ἀλλὰ τὴν κατὰ γένεσιν. εἴρηται δὲ μοι καὶ διώρισται σαφῶς ὑπὲρ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρχῶν ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ. τὸ μέντοι πρῶτην μὲν ἀπάντων ἄρχεσθαι κινεῖσθαι τῶν τοῦ ζώου μορίων αὐτὴν, ὑστάτην δὲ παύεσθαι, τῶν ἀποδεικτικῶν ἐστὶ λημμάτων. ἐνδείκνυται γὰρ, ἀρχὴν εἶναι κινήσεως αὐτὴν, οὐ μὴν ἀπάσης γε, ἀλλὰ μόνης τῆς κατὰ τοὺς σφυγμοὺς, ἧς ἐτέρου γένους ἐστὶ τῆς κατὰ προαίρεσιν· ἐκείνης δ' οὐτ' ἄρχεσθαι πρῶτην, οὐδ' ὑστάτην.

quae irascentibus accidere tum in thorace toto tum in corde Chrysippus commemorat. Quatenus enim, dum docet discitque et in totum movetur anima juxta scientiam aliquam, nihil demonstrant cordi accidere, in affectionibus autem ostendunt, hic non solum non subvertunt antiquum sermonem, sed etiam confirmant. Hujusmodi sane argumenta ex secundo genere sumptionum existunt, quemadmodum, opinor, etiam illud, quod cor omnium animantis partium primum conformetur. Non enim, si hoc concessum fuerit, initium facultate ostendet esse cor, de quo nunc disputamus, sed secundum generationem. Dictum autem a me est definitumque manifeste libro priore de principiorum differentia. Porro quod primum omnium animantis partium moveri incipiat, postremum autem cesset, ad sumptiones demonstrativas pertinet. Ostenditur enim, id motus esse initium, non tamē omnis, sed solius, qui in pulsibus est, qui genere a voluntario diversus est; illum autem neque primum in-

Ed. Chart. V. [109.]

Ed. Baf. I. (263.)

παίεσθαι τὴν καρδίαν ἔχει τις δεῖξαι, περαινοίτ' ἂν οὖν καὶ τούτου τοῦ λήμματος, οὐχ ὅπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ Χρύσιππος ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλ' ὁ Πλάτωνι καὶ Ἱπποκράτει δοκεῖ, τῆς μὲν κατὰ προαίρεσιν ἐν ἡμῖν κινήσεως ἀρχὴν εἶναι τὸν ἐγκέφαλον, ἐτέρας δέ τινος ἀπροαιρέτου τὴν καρδίαν. ἦν μὲν οὖν καὶ ταῦθ' ἱκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν προκειμένων, ἀλλ' ἐπειδὴ προϋθέμην ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ τὰ λήμματα ἐπελθεῖν ἅπαντα τὰ λαμβανόμενα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ, προσθεῖς ἔτι τὰ ὑπόλοιπα καταπαύσω τὸν λόγον. ἐπ' αὐτοῖς δέ ἐστι καὶ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους λήμμα, περὶ οὗ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ πρώτου βιβλίου διήλθον, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ καρδίᾳ· πλῆθος γάρ τι νεύρων ἐν αὐτῇ φαίνεσθαι φησιν. ἐδείχθη δ' ὑφ' ἡμῶν, ὡς νευρώδη μὲν τινὰ σώματα κατὰ τὴν καρδίαν εἶη, νεῦρα δ' οὐκ εἶη, καὶ ὡς τὰ μὲν νευρώδη τοῦ σώματος ἰδέα μόνον ἔοικε τοῖς νεύροις, οὐκ ἐνεργεῖα τε καὶ χρεῖα. κρίνεσθαι δὲ προσήκει τὴν ἐν τοῖς ὀργάνοις ἑτερότητα καὶ ταυτότητα ταῖς ἐνεργείαις καὶ ταῖς χρεαῖαις αὐτῶν. ὥστ' οὐδὲν ἔτι περὶ τῶν

cipere cor, neque postremum ab eo desistere aliquis demonstrare poterit. Ex hac igitur sumptione concludetur, non quod Aristoteli et Chrysippo, sed quod Platoni et Hippocrati videtur, nempe principium motus voluntarii esse cerebrum, alterius autem cuiusdam non voluntarii cor. Erant itaque et haec ad propositorum demonstrationem abunde; verum quia hoc in libro statui omnes sumptiones pertractare, quae ex his, quae cordi insunt, capiuntur, ubi caeteras addidero, librum finiam. Accedit ipsius et Aristotelis sumptio, de qua circa primi libri finem transegi, ex iis, quae cordi insunt. Copia enim aliqua nervorum, inquit, in ipso conspicitur. At a nobis indicatum est, nervosa quaedam esse corpora in corde, nervos autem non esse, item quod nervosae corporis partes specie solum nervis respondent, non actione et usu. Licet autem discernere in instrumentis diversitatem et identitatem actionibus ipsorum et usu; quare nihil amplius de eis-

Ed. Chart. V. [109.]

Ed. Basf. I. (263.)

αὐτῶν δέσθαι διέρχεσθαι, μεταβήσομαι δ' ἐπὶ τι τῶν ὑπολοίπων, ὃν σχεδὸν ἅπαντες μεμνημονεύκασιν, οἷς ἡ καρδία πασῶν τῶν δυνάμεων ἀρχὴ τῶν ἐν τοῖς ζώοις ὑπεκλίνεται. λέγουσι γάρ, ὅθεν ἡ τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις ἀρχή, κατ' ἐκεῖνο τὸ μόριον εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς· ἐν καρδίᾳ δ' εἶναι τὴν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις ἀρχήν, ὥστε καὶ τὸ λογιζόμενόν τε καὶ διανοούμενον ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ. ψεύδονται δ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς λήμμασιν. οὔτε γὰρ ἐν καρδίᾳ τὴν ἀρχήν τοῦ τρέφεσθαι τοῖς ζώοις εἶναι συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἐν τι καὶ τοῦτ' ἔστι τῶν ἐν τῇδε τῇ πραγματεία προκειμένων εἰς τὴν σκέψιν, (οὐ γὰρ δὲ τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον λαμβάνειν,) οὔτε τὸ μίαν ἀρχὴν ἀμφοτέρων ὑπάρχειν τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ τούτου τὸ ἐναντίον ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. Θαυμάζω τοίνυν κἀνταῦθα τῶν ἀνδρῶν, εἰ ἄμφω τὰ ζητούμενα προχείρως λαμβάνουσι, οὐδεμίαν ἀπόδειξιν προτιθέντες. ὅμοιον δὲ τι ποιοῦσι κἀπειδὴν, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς τροφῆς ἔστιν, ἐνταῦθ' εἶναι φάσκουσι καὶ τὸ ἡγεμονικόν, εἰθ' ἐξῆς πρόσλαμβάνωσιν, ὡς ἐν τῇ

dem tractare opus est. Digrediemur autem ad aliquam ex reliquis, qua de omnes fere meminerunt, quibus cor omnium facultatum principium esse in animalibus creditum est. Dicunt enim, unde principium nutritionis in animalibus, illic ratiocinatricem animae esse facultatem; in corde autem esse nutritionis animalium originem; quare et vim ratiocinantem intelligentemque in ipso existere. Verum in utrisque sumptionibus mentiuntur, neque enim in corde principium nutriendi animantibus esse concedimus, sed unum aliquod et hoc est ex his, quae in praesenti opere ad speculationem erant proposita; non oportet autem, quod quaeritur, seu confessum accipere; neque unum esse principium utriusque facultatis, cuius nos contrarium demonstramus. Demiror igitur hic viros illos, si ambo, quae inquiruntur, prompte accipiant, ne unam quidem demonstrationem proponentes. Simile vero quid efficiunt, quum animae principem partem illic esse pronunciant, unde nutrimenti principium, deinde

Ed. Chart. V. [109. 110.]

Ed. Basf. I. (263.)

καρδία τῆς τροφῆς ἐστὶν ἀρχή. οὗτε γὰρ τοῦτ' ἀληθές, ἀρχὴ γὰρ τροφῆς καὶ ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς στόμα, στόμαχος, κοιλίη, φησὶν Ἱπποκράτης, οὐτ', [110] εἰ καὶ παντὸς μᾶλλον, ἂν ἠκολούθει ἐξ ἀνάγκης, καθ' ὃ μόριον ἢ ἀρχὴ τῆς τροφῆς ἐστὶ, κατὰ τοῦτο ὑπάρχειν τὸν λογισμόν· τοῦτο γὰρ ἐν τι τῶν ζητουμένων ἐστὶ, τὸ δ' ἕτερον τῶν ζητουμένων ψεῦδος. ἡ μὲν γὰρ πρώτη τῆς τροφῆς ἀρχὴ στόμα, στόμαχος, κοιλίη, ἡ δευτέρα δ' αἱ ἐξ ἥπατος εἰς κοιλίην καθήκουσαι φλέβες, ἐν αἷς πρώταις αἷμα γίγνεται, ἡ τρίτη δὲ τὸ ἥπαρ αὐτὸ, ἡ τετάρτη δὲ μετὰ τὸ ἥπαρ ἡ κοιλὴ φλὲψ, ἐν ἣ πρώτῃ καθαρὸν τῶν περιττωμάτων ἀπολείπεται τὸ αἷμα, παρὰ ταύτης δ' ἤδη τῆς φλεβὸς, ὥσπερ τᾶλλα τοῦ ζώου μόρια πάντα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ καρδία λαμβάνει τὴν τροφήν. οὐ μὲν οὐδ', ὅταν εἴπωσιν, ὅθεν ἡ χορηγία τοῦ πνεύματος, ἐνταῦθ' εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, εἰς ἐπ' αὐτῷ προσλαμβάνωσιν, ἐκ τῆς καρδίας χορηγεῖσθαι τὸ πνεῦμα, συγχωρητέον αὐτοῖς. καὶ γὰρ πάνταυθα πάλιν, εἰ μὲν τὸ ψυχικόν πνεῦμά φασιν ἐκ τῆς καρδίας ἄρχεισθαι,

assumunt, in corde alimenti esse principium; neque enim hoc verum est, quoniam alimenti tum humidi tum sicci principium est os, stomachus et ventriculus, auctore Hippocrate; neque, si omnino admitteretur, consequens esset, in qua parte principium nutritionis est, in eadem haberi ratiocinationem; siquidem hoc unum ex his, quae disquiruntur, existit; alterum vero quaesitorum mendacium est. Etenim primum alimenti principium est os, stomachus et ventriculus; alterum venae ex jecore in ventrem pertinentes, in quibus primis sanguis gignitur; tertium jecur ipsum; quartum post jecur vena cava, in qua prima purus a recrementis sanguis relinquitur. Ab hac jam vena, quemadmodum aliae animantis partes omnes, eodem modo cor alimentum recipit. Non tamen, quum dicunt, unde spiritus suggeritur, ibidem esse animae principem facultatem, deinde ad id assumunt, ex corde spiritum suppeditari, ipsis concedendum est. Etenim hic quoque rursus, si animalem spiritum ex corde

Ed. Chart. V. [110.]

Ed. Bas. I. (263. 264.)

τὸ ζητούμενον αὐτὸ λαμβάνουσιν· εἰ δὲ τὸ ζωτικόν, οὐκ
ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθήσει τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀμφοτέροις ὑπάρ-
χειν. Ἐρασίστρατος οὖν οὐχ ἀπλῶς, ὥσπερ οὔτοι, τὸ ζη-
τούμενον λαμβάνων, ἀλλὰ μετὰ κατασκευῆς λόγων οὐκ
ὀλίγων ἐκ μὲν τῆς κεφαλῆς φησι τὸ ψυχικόν, ἐκ δὲ τῆς
καρδίας τὸ ζωτικόν ὀρμαῖσθαι πνεῦμα. εἰ δ' οὐδέτερον μὲν
τούτων τῶν πνευμάτων ἠρωτῆσθαι κατὰ τὸν λόγον ἰροῦσι,
τὸ δὲ ἀνάλογον τῇ ξηρᾷ καὶ ὑγρᾷ τροφῇ, τὸ προσαγορευό-
μενον ὑλικόν, ἀκούσονται καὶ περὶ τοῦδε παρ' Ἱπποκρά-
τους· ἀρχὴ τροφῆς πνεύματος στόμα, ῥίνες, βρόγχος,
πνεύμων καὶ ἡ ἄλλη διαπνοή. οὐκ οὐτε τούτων τῶν
λόγων ἰσχυρὸς οὐδεὶς, οὐθ' ὅταν ὁ Διογένης εἴπῃ· ὁ πρῶ-
τον τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρύεται, ἐν τούτῳ ὑπάρχει τὸ
ἡγεμονικόν, ὃ δὲ πρῶτον τροφῆς καὶ πνεύματος ἀρύεται,
ἡ καρδία. τὸ γὰρ πρῶτον ἐρωτήσομεν ὅπως λέγει. εἰ μὲν
γὰρ ὡς ὄργανον (264) πρῶτον, οὐδαμῶς ἡ καρδία τροφῆς
καὶ πνεύματος ἀρύεται πρώτη, ἀλλὰ τροφῆς μὲν στόμα,

oriri dicunt, quaesitum ipsum sumunt; si vitalem, non
necessario sequetur, idem utrisque esse principium. Era-
sistratus igitur non simpliciter, quemadmodum hi, id quod
quaeritur assumens, sed longo verborum contextu, ex
capite animalem, ex corde vitalem spiritum proficisci
affirmat. Quod si horum spirituum neutrum in sermone
attingi dicunt, sed dictum materialem, qui sicco humido-
que alimento proportionem respondet, audient hoc quo-
que ab Hippocrate: *Principium alimenti spiritus os est,*
nasus, aspera arteria, pulmo aliisque perspiratus. Igi-
tur nulla harum rationum valida est, nec quam assert
Diogenes: *Quod primum alimentum spiritumque haurit,*
in hoc princeps facultas animae existit, quod autem pri-
imum alimentum et spiritum haurit, cor est. Nam, quo-
modo intelligat primum, discutiemus. Si enim ut instru-
mentum primum, nequaquam cor alimentum spiritumque
haurit primum, sed nutrimentum quidem os, stomachus,

Ed. Chart. V: [110.]

Ed. Bas. I. (264.)

στόμαχος, κοιλίη, πνεύματος δὲ ἰστόμα, ῥίνες, βρόγ-
χος, πνεύμων· εἰ δ' ὥς ὕθιν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεώς ἐστι
τοῖς ἀρρομένοις, ἀληθὲς μὲν τὸ πρότερον λήμμα, τοῦ
δευτέρου δ' ἀντιληγόμεθα, φάσκοντες αὐτὸ τὸ ζητού-
μενον ἐτοιμῶς λαμβάνειν αὐτόν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀπὸ κε-
φαλῆς πεμφθήσεσθαι τὴν ἀρχὴν ὁμολογοῦμεν τῆς κινή-
σεως, ἐπειδὴν ἐσθίειν, ἢ πίνειν, ἢ ἀναπνεῖν βουλώ-
μεθα. ὁ Διογένης δὲ ταῦτα λαβὼν χωρὶς ἀποδείξεως
ἀμφισβήτησιν πεποίηκεν ἰδίαν. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρό-
πον καὶ ἑαυταῦ τοῖς λόγοις ἐχρήσατο. τὸ, φησὶ, κι-
νοῦν τὸν ἄνθρωπον τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις ψυ-
χική τίς ἐστὶν ἀναθυμίασις, πᾶσα δὲ ἀναθυμίασις ἐκ
τῆς τροφῆς ἀνάγεται, ὥστε τὸ κινεῖν πρῶτον τὰς κατὰ
προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέφον ἡμᾶς ἀνάγκη ἔν καὶ
ταῦτόν εἶναι. ὅταν ταῦτα ὁ Διογένης γράφῃ, περὶ μὲν
οὖν τοῦ τὴν οὐσίαν εἶναι τῆς ψυχῆς ἀναθυμίαςιν, εἰ-
οὖν ἐκ τροφῆς, εἰ- ἐκ πνεύματος, οὐδὲν ἔν γε τῷ
παρόντι φήσομεν ἀμφισβητεῖν, ἵνα μὴ τὰ πάντα λυ-
πώμεν τὸν ἄνδρα, περὶ δὲ τοῦ, ταῦτόν εἶναι τὸ κινεῖν

venter, spiritum vero os, nares, guttur, pulmo. At si
quod unde principium motus inest partibus haurientibus,
vera quidem prior sumptio, secundam autem reprobabimus,
assumere ipsam dicentes prompte id, quod ab initio quaere-
batur. Siquidem nos motus initium a capite transmitti fa-
temur, quum edere, aut bibere, aut respirare volumus. At
Diogenes, hoc assumpto citra demonstrationem, ambiguitatem
propriam peperit; eodem pacto et suis rationibus est
usus, dum ait: *Quod movet hominem voluntariis moti-
bus, animalis quaedam evaporatio est; omnis autem eva-
poratio ex nutrimento attollitur; proinde quod primum
moveret motibus voluntariis, et quod nutrit, necesse est
unum et idem esse.* Quum haec Diogenes scribat, de eo
quidem, quod animae substantia sit evaporatio, sive ex
alimento, sive ex spiritu, nihil ad praesens ambigendum
dicimus, ne omnino homini sumus molesti; de eo autem,

Ed. Chart. V. [110. 111.]

Ed. Bas. I. (264.)

πρῶτον ἡμᾶς τὰς κατὰ προαίρεσιν κινήσεις καὶ τὸ τρέ-
φον, ἀντιληψόμεθα. ταύνατίον γὰρ ἅπαν ἐξ ὧν ὑπέ-
θετο περαίνεσθαι φήσομεν, ἐξ αἵματος μὲν ὁμολογοῦν-
τες *** καὶ αὐτὸς ἐπιλανθανόμενος τῶν οἰκείων δογμα-
τῶν αἱμὰ φησιν εἶναι τὴν ψυχὴν, ὡς Ἐμπεδοκλῆς καὶ
Κριτίας ὑπέλαβον. εἰ δέ γε ἔποιτο Κλεάνθει, καὶ Χρυ-
σίπῳ, καὶ Ζήνωνι, τρέφεσθαι μὲν ἐξ αἵματος φήσας
τὴν ψυχὴν, οὐσίαν δ' αὐτῆς ὑπάρχειν τὸ πνεῦμα, πῶς
ἔτι ταῦτόν ἐσται τὸ τρέφον τε καὶ κινεῖν, εἴπερ τρέφει
μὲν τὸ αἷμα, κινεῖ δὲ τὸ πνεῦμα; ὥστε πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις ἀτόποις καὶ ἀπέραντός ἐστιν ὁ τοῦ Διογένους λόγος.
[111] ὃ γὰρ ἐπιφέρει τοῖς ὑποτιθεῖσι λήμμασιν, οὐκ ἐξ
ἀνάγκης ἔπεται. δειχθήσεται δὲ ἐπὶ πλείον ὑπὲρ αὐτοῦ
διὰ τῶν ἐξῆς ὑπομνημάτων. ἐν μὲν γὰρ τῷ παρόντι δοκῶ
μοι καιρὸν εἶναι καταπαύειν ἐνταῦθα τὸ βιβλίον. ὑπο-
σχόμενος γὰρ περὶ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὑπάρχειν τῇ
καρδίᾳ τὸν λόγον. ἐν τῷδε τῷ γράμματι ποιήσασθαι,

quod idem sit movens nos primum juxta arbitrium et
nutriens, refragabimur; quippe ex his, quae supposuit,
omnino contrarium concludi dicemus, ex sanguine con-
sistentes fieri evaporationem. Diogenes, etiam ipse suorum
dogmatum oblitus, sanguinem esse ait animam, ut Empe-
docles et Critias existimarunt. Si autem Cleanthem,
Chrysippum et Zenonem sequatur, qui animam ex san-
guine nutrirī dixerunt, substantiam autem ipsius esse spi-
ritum, quomodo adhuc idem erit id quod nutrit, et id
quod movet, siquidem sanguis nutrit, spiritus autem mo-
vet? Quapropter praeter alia absurda etiam indefinita
est et nequit concludi Diogenis oratio; nam quod insert
praepolitis sumptionibus, non necessario sequitur, de quo
subsequentibus commentariis agetur. Siquidem imprae-
sentiarum tempellivum mihi videtur huic libro sinem im-
ponere. Quam enim essem pollicitus de iis, quae mani-
festo videntur cordi inesse, hoc commentario verba fa-

Ed. Chart. V. [111.]

Ed. Bas. I. (264.)

τί ἂν εἴη δεομένην ἐφάπτεσθαι τοιούτων ἐπιχειρημάτων, ὧν
 δόγματα μᾶλλον, οὐ τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς, ἢ
 ἀρχὴ τῆς συστάσεώς ἐστιν;

oere, quid amplius opus habeam huiusmodi argumenta
 attingere, quorum initium dogmatis potius quam eo, quod
 apparet ex dissectione, constituatur?

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΤΡΙΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [111.]

Ed. Bas. I. (264.)

Κε φ. α'. Ὅτι μὲν ἀναγκαῖόν ἐστιν οὐ φιλοσόφοις
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰατροῖς, ὅσοι γε μὴ ἀλογίστως ὑπάρκωσι
τῆς τέχνης, ἐσκέφθαι περὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων,
ὅπως αἱ εἰσι κατὰ γένος, ἀποία τὲ τις ἐκάστη κατ' εἶδος,
ἐν τίνι τε μάλιστα τοῦ ζώου μορίῳ καθίδρυνται, διὰ τοῦ
πρώτου δέδεικται λόγου. ὅτι δ' οἱ κάλλιστα περὶ αὐτῶν
ἀποφάνταται Πλάτων τε καὶ Ἰπποκράτης εἰσιν, ἐρρέθη

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER TERTIVS.

Cap. I. Quod sane necessarium existat non so-
lum philosophis, sed medicis etiam, quicunque non ab-
que ratiocinatione artem attingunt, speculari de facul-
tatibus corpus nostrum regentibus, quot genere sint, et qua-
les secundum speciem singulae, quamque potissimum ani-
mantis partem occupent, primo libro est demonstratum.
Quod autem Plato et Hippocrates ii sunt, qui optime de

Ed. Chart. V. [111. 112.]

Ed. Bas. I. (264.)

μὲν οὐκ ὀλίγα καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου, τελεώτατα δὲ ἐπεξηλθόν τῶ λόγῳ κατὰ τὸ δεύτερον γράμμα, τὰς διαφορὰς ἀπάντων τῶν λημμάτων ἐκθέμενος, οἷς ἐχρήσαντο περὶ τοῦ προκειμένου δόγματος οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν φιλοσόφων. ἀναγκαῖον δὲ μοι δοκεῖ καὶ νῦν εἶπε περὶ αὐτῶν ἀναμνήσαντι περαινέειν οὕτω τὸν ὑπόλοιπον λόγον. τέταρτος ἔλεγον εἶναι τὰς πάσας διαφορὰς τῶν λημμάτων· ἕναι μὲν γὰρ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων τῷ μορίῳ λαμβάνεσθαι κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος οὐσίαν, ἕναι δὲ ἀπὸ τῶν [112] ὑπαρχόντων μὲν, οὐ μὴν κατὰ τὸ προβεβλημένον τε καὶ ζητούμενον, ἕτερον δὲ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν μαρτύρων, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τὸ τέταρτον ἀπὸ τῶν σοφιστικῶν λημμάτων, τοῖς τῆς λέξεως σχήμασι πρὸς ἀμφιβολίαν πεπαιουργημένον. οὐκ ὀλίγα δὲ ἔγραψα παραδείγματα, ἀφ' ὧν ἕκαστον τῶν λημμάτων ἐφεινύσκειται γένος, αὐτὰ τὰ ῥήματα τῶν χρωμένων αὐτοῖς προτιθέμενος. καὶ δὴ τοὺς λόγους αὐτῶν ἀνατρέπων ἱκανῶς βέλτιον ἐγνώκειν ἐν αὐτῷ τῷ τρίτῳ γράμματι τὸν τ' ἀριθμὸν καὶ τὰς οὐσίαις τῶν ἀρετῶν διδάσκειν.

ipsis pronunciarunt, non paucis quidem priore etiam libro exposui, absolutissime vero secundo libro sermone sum executus, differentias omnium sumptionum exponens, quibus clarissimi philosophi in proposito dogmate usi sunt. At operae pretium mihi videtur, etiamnum impraesentiarum mentione de ipsis facta, reliquam disputationem ita finire. Referebam, quatuor in universum sumptionum esse differentias; nonnullas enim ipsarum ab iis, quae parti insunt, juxta problematis substantiam desumi; aliquas vero ab iis sane, quae insunt, non tamen secundum id, quod propositum est, ac de quo quaestio habetur; alias a testibus externis; praeterea etiam quartam differentiam a sophisticis sumptionibus procedere, vocabuli figuris ad ambiguitatem dolose constructam. Porro non pauca exempla descripsi, unde unumquodque sumptionum genus adinvenitur, eadem verba eorum, qui ipsis utuntur, adjiciens. Ac jam rationes ipsorum evertens longe satius censui in hoc tertio libro et numerum et sub-

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (264.)

κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπέρχεται μοι τῶν ἀρετῶν μνημονεύσαντι τὸ λέγειν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς διαφορὰς τῶν συμβεβηκότων. καὶ τίς γε τῶν ἐπιφανεστάτων σοφιστῶν μοι φήσας, ὡς οὐ δυνατόν ἀνατρέπειν, ὅσαπερ ὁ Χρύσιππος ἔγραψε περὶ τοῦ τῇ καρδίᾳ μόνῃ ἐν τῷ σώματι τοῦ ζώου ἀρχὴν εἶναι τοῦ ἡγεμονικοῦ, κατὰ τοῦτο τὸ τρίτον ὑπόμνημα ἐπεξελθεῖν με τῷ λόγῳ τὰ γ' ἠλλείποντα παρ-βίωσεν. ἴσως μὲν οὖν τοῦτο αἴτιον αὐτὸ γενήσεται τοῦ ἐπαίνου, ἐπεὶ τοι οἱ μνημονεύοντες τῶν εἰρημένων ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ γινώσκουσιν ἡμᾶς τὸ ἰσχυρὸν τε καὶ γενναῖον ὃν ὁ Χρύσιππος εἶπεν ἀνατρέποντας, ἐάσαντάς τε τὰ ἀσθενέστατα, ἐπιδεικνύειν αὐτοῦ τὰ σφάλματα. λέγω δὴ, ὅτι ὁ Χρύσιππος κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ περὶ ψυχῆς λόγον τῶν μερῶν αὐτῆς τοῦ ἡγεμονικοῦ μνημονεύειν ἀρχόμενος, ἔνθα δεικνύναι πειράται, τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ μόνῃ περιέχεσθαι, οὕτως λέγει· ἡ ψυχὴ πνεύμα ἐστὶ σύμφυτον ἡμῖν συνεχὲς παντὶ τῷ σώματι διήκον, ἐστὶ ἂν ἡ τῆς ζωῆς συμμετρία παρῇ ἐν τῷ σώματι. ταύτης οὖν τῶν μερῶν ἐκάστῳ διατεταγμένον μορίῳ, τὸ

stantias facultatum docere. Pari modo subit mihi facultates recordanti enumerare numerum et discrimina accidentium; atque clarissimorum sophistarum aliquis professor, Chryssippi scripta de eo, quod cor solum in animantis corpore animi principis sit origo, non posse everti, hoc tertio commentario ea, quae defunt, oratione persequi coëgit. Forſan igitur haec ipsa mihi laudis occasio fuerit, quandoquidem, qui in memoria habent ea, quae secundo libro sunt comprehensa, norunt, validas nos et generosas Chryssippi rationes confutasse, et relictis infirmioribus errores ejus indicasse. Dico sane, Chrysippum primo suo de anima libro principis ipsius partis mentionem facere, illinc exordientem, ubi principium animae in solo contineri corde ostendere conatur, hisce nimirum verbis. *Anima spiritus est nobis insitus continuusque, totum corpus permeans, quamdiu vitae commodatio in illo adfuerit. Inter hujus itaque partes singulis desti-*

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Raf. I. (264.)

διήκον αὐτῆς εἰς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν φωνὴν εἶναι, τὸ δὲ εἰς ὀφθαλμοὺς ὄψιν, τὰ δὲ εἰς ὠτα ἰσκήν, τὰ δὲ εἰς ῥῖνας ὀσφρησιν, τὸ δ' εἰς γλῶτταν γεῦσιν, τὸ δ' εἰς ὅλην τὴν σάρκα ἀφήν, καὶ τὸ εἰς ὄρχεις ἑτερόν τιν' ἔχον τοιοῦτον λόγον σπερματικόν, εἰς ὃ δὲ συμβαίνει πάντα ταῦτα, ἐν τῇ καρδίᾳ εἶναι, μέρος ὃν αὐτῆς τὸ ἡγεμονικόν. οὕτω δὲ ἐχόντων αὐτῶν, τὰ μὲν λοιπὰ συμφωνεῖται, περὶ δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς διαφωνοῦσιν, ἄλλοι ἐν ἄλλοις λέγοντες αὐτὸ εἶναι τόποις. οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν θώρακά φασιν εἶναι αὐτὸ, οἱ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ ταῦτα διαφωνοῦσι, ποῦ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ θώρακος ἐστίν, οὐ συμφωνοῦντες αὐτοῖς. Πλάτων δὲ καὶ τριμερῆ τὴν ψυχὴν φήσας εἶναι, τὸ μὲν λογιστικόν ἔλαγεν ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι, τὸ δὲ θυμοειδὲς περὶ τὸν θώρακα, τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν περὶ τὸν ὀμφαλόν. οὕτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος ἡμῶς, οὐτ' αἰσθήσεως ἐκφανοῦς γενομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συντετύχηκεν, οὔτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο.

natas partibus ea, quae in asperam arteriam pertingit, vox est; quae in oculos, visus; quae in aures, auditus; quae in nares, olfactus; quae in linguam, gustus; quae in totam carnem, tactus; et quae in testes, aliam quandam ejusmodi rationem seminariam obtinet. At locus, in quem haec omnia conveniunt, cor est, ubi animae principatus consistit. Quas quum ita se habeant, de reliquis sane inter ipsos convenit, de animae vero principatu dissentiunt, dum alii in aliis esse locis ipsum afferunt; nonnulli siquidem in thorace ipsum esse tuentur, nonnulli in capite; in iis autem ipsis rursus dissentiunt, dum non constat inter ipsos, quam in capitis parte et thoracis habeatur. Plato autem triplicem esse animam professus, ratiocinatricem in capite, irascibilem circa thoracem, appetitricem circa umbilicum esse dicebat. Ita nos locus subterfugere videtur, quum nec sensui evidenter appareat, quod in reliquis accidit, neque conjecturis deprehendatur, quibus id aliquis possit colligere;

Ed. Chart. V. [112.]

Ed. Bas. I. (264. 265.)

οὐδὲ γὰρ ἂν ἀντιλογία ἐπὶ τοσούτων προῆλθεν καὶ ἐν
 ἰατροῖς καὶ ἐν φιλοσόφοις. αὕτη πρώτη ῥῆσις γέγραπται
 ὑπὸ Χρυσίππου περὶ ἡγεμονικοῦ κατὰ τὸ πρότερον περὶ
 ψυχῆς. τὸ μὲν γὰρ ἡμῖς μέρος αὐτῷ τῆς βίβλου τὸ πρό-
 τερον ὑπὲρ οὐσίας ψυχῆς ἔχει τὴν σκέψιν. κατὰ δὲ τὸ
 ἐφεξῆς ἡμῖς τὸ ἀπὸ τῆς γεγραμμένης ῥήσεως ἀρχόμενον
 ἐπιδεικνύται πειράται, τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν ἐν καρδίᾳ
 περιέχεσθαι. τὴν (265) μὲν οὖν ἀρχὴν τοῦ λόγου δίκαιον
 ἀγάσασθαι· σωτῆς τε γὰρ ἅμα καὶ ἀκριβοῦς, ὡς ἐχρὴν εἰ-
 πεῖν ἀρχόμενον ἄνδρα τηλικούτου δόγματος, εἴρηται Χρυ-
 σίππῳ. καὶ γὰρ, ὅτι Πλάτων τρία μέρη τῆς ψυχῆς εἰτίθετο,
 καὶ ἃ τινὰ ταῦτα, εἴρηκε, καὶ καθ' οὓς τινὰς τόπους ἐν
 τοῖς ζώοις καθιδρυμένα, καὶ ὅτι λόγῳ χρὴ διασκέπασθαι
 περὶ τοῦ δόγματος ἐκφυγόντος τὰς αἰσθησεις. τὰ δ'
 ἐφεξῆς οὐκ εἶδ' ὁμοίως ἔχει. δίκαιον γὰρ ἦν, οἶμαι,
 πρῶτον μὲν εἰπεῖν, ὑπὸ τίνων πιδανῶν ἀναπείσθεις ὁ
 Πλάτων οὕτως ἐδόξαζεν, ἔπειτα δὲ ἐξελέγξαι καὶ δια-
 βαλεῖν αὐτὰ, καὶ περὶ τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ κατασκευάσαι δόξαν,

*neque enim eousque et inter medicos et inter philoso-
 phos controversia processisset. Haec prima verba a
 Chrysippo prodita sunt de principatu animae in primo
 de eadem libro; nam dimidia libri ipsius pars prior de
 animae substantia speculationem continet, reliqua pars,
 quae a commemoratis verbis incipit, animae principatum
 contineri in corde demonstrare conatur. Principium ita-
 que orationis admirari iustum est; quippe tum manifeste,
 tum exacte, ut conveniebat virum dicere tanti dogmatis
 principem, a Chrysippo dictum est. Etenim, quod Plato
 tres animae partes statuerit, et quanam hae sint, qui-
 busque locis in animantibus collocarentur, exposuit, item
 quod ratione de placito, quod sensus effugit, considerare
 oporteat. Quae subsequuntur, non ita simili modo ha-
 bent. Aequum namque erat (meo iudicio) primum ex-
 ponere, quibus rationibus Plato persuasus ita censuerit,
 deinde redarguere eas et evertere, postea suam ipsius*

Ed. Chart. V. [112, 113.]

Ed. Bas. I. (265.)

οὐκ ἐκ πι[113]θίων ἐπιχειρημάτων, οἷσις ἔθος ἐστὶ χρη-
σθαι συφισταῖς τε καὶ ῥήτορσιν, ἀλλ' ἐξ ἐπιστημονικῶν τε
καὶ ἀποδεικτικῶν, ἃ δὴ μεταχειρίζεσθαι πρέπει φιλοσόφοις
ἀνδράσιν ἀλήθειαν σπουδάζουσιν. Ἄρ' οὖν οὕτως ὁ Χρύ-
σιππος ἔπραξεν, ἢ πᾶν τὸ ναντιόν; ἐπελάθειο μὲν, ὥς
μηδὲ προσηρηκῶς ὅλως τε περὶ τῆς τοῦ Πλάτωνος δόξης,
ἄρχεται δ' ἐπιχειρεῖν ἀπὸ τοῦ γένους τῶν λημμάτων, ὃ
κατὰ μαρτύρων δόξαν ἢ πλήθους, οὐ κατὰ τὴν τοῦ πράγ-
ματος φύσιν ἄξιον πιστεῦσθαι. παραγράφῳ δὲ καὶ τὴν
ῥῆσιν αὐτῆς ὥδε πως ἔχουσιν· περὶ ὧν ἔξης ζητήσομεν
παμπληθῶς ἀπὸ τῆς κοινῆς ὁρμώμενοι φορῶς καὶ τῶν
κατὰ ταύτην εἰρημένων λόγων. κοινὴν ἐνταῦθα φορὰν ὁ
Χρύσιππος εἶρηκε τὸ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις δοκοῦν. εἴτ'
ἐπιφύων φησί· καὶ ἐπὶ τούτων ἱκανῶς φαίνονται ἐνηνέχθαι
ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ εἶναι τὸ ἡγεμονικόν ἡμῶν ἐν τῇ
καρδίᾳ. εἴτ' ἐφεξῆς τούτων ἀπτόμενος ἤδη τῶν προχειρη-
μάτων αὐτῶν ὥδε πως γράφει κατὰ λέξιν· κοινῇ δὲ μοι
δοκοῦσιν οἱ πολλοὶ φέρεσθαι ἐπὶ τούτῳ, ὥσπερ συναισθα-

opinionem statnere, non probabilibus argumentis, quibus
uti mos est sophistis et rhetoribus, verum ex scienti-
ficis et demonstrativis, quae tractare philosophos veri
studiosos decet. Nunquid igitur Chrysippus ita factita-
vit, an omnino contra? Certe oblitus est, se quicquam
omnino prius de Platonis opinione dixisse. Incipit au-
tem ab eo sumptionum genere argumentari, quod ex te-
stium aut vulgi opinione, non secundum rei naturam
credere dignum est. Apponam autem verba ipsa, quae
in hunc fere modum habent. *De subsequētibz pari
modo disquiremus, a communi inclinatione et sermoni-
bz secundum hanc prolatis exordientes.* Communem in-
clinationem Chrysippus hic intelligit id, quod communi-
ter omnibus hominibus videtur. Deinde inferens inquit:
*Et in his abunde videntur ab initio ad hoc inclinare;
ut princeps scilicet animae pars in corde sita sit.* Dein-
de rursus ea ipsa argumenta attingens ita ad verbum scri-
bit: *Communiter multi reliqui huc ferri videntur, ceu*

Ed. Chart. V. [113.]

Ed. Bas. I. (265.)

νόμενοι περὶ τὸν θώρακα αὐτοῖς τῶν κατὰ τὴν διάνοιαν παθῶν γιγνομένων, καὶ μάλιστα καθ' ὃν ἡ καρδία τέτακται τόπον, οἷον μάλιστα ἐπὶ τῶν λυπῶν καὶ τῶν φόβων, καὶ ἐπὶ τῆς ὀργῆς, καὶ μάλιστα τοῦ θυμοῦ, ἐκ τῆς καρδίας ἀναθυμιωμένου καὶ ὠθουμένου ἐκτὸς ἐπὶ τινα, καὶ ἐμφυσῶντος τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας, γίγνεται ἡμῖν ἔμφαισις. ἐν τοῦτοις ἤδη πάνν σφόδρα θαυμάζω τοῦ Χρύσιππου πάνθ' ἅμα συγγενιὸς τε καὶ ταράττοντος. εἰρηκῶς τε γὰρ ὀλίγον ἐμπροσθεν, ὡς ὁ Πλάτων ἐν τοῖς περὶ τὸν θώρακα τύποις ὑπολαμβάνει τὸ θυμοειδὲς ὑπάρχειν, εἰτ' ἀφ' ὧν κινήσεις ἐπὶ τοῦθ' ἦκεν ὑπερβὰς εἰπεῖν, ὑπερβὰς δὲ καὶ τὸ διαβαλεῖν αὐτὰ, κατασκευάζειν εὐθὺς ἄρχεται τὰ δοκοῦντα αὐτῷ πρώτου πάντων τῶν ἐπιχειρημάτων μνημονεύων, δι' ὧν δείκνυται τὸ θυμοειδὲς ἐν τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τύποις ὑπάρχον. οὐ γὰρ δὴ ἐξ ἄλλων πραγμάτων φαινόμενων, ἢ ἐξ ὧν εἴρηκεν ὁ Χρύσιππος νῦν, ἐναργέστερον ἢν τις ἀποδείξειεν, ἐκ θώρακος τε καὶ καρδίας ὁρμᾶσθαι τὸν θυμόν. ὥσπερ γὰρ, φησὶν, ἀναθυμιωμένου τοῦ θυμοῦ ἐκ τῆς καρδίας καὶ ὠθουμένου ἐκ

in thorace mentis affectiones oboriri sentientes, praesertim quo in loco cor est collocatum, quemadmodum in tristitia, metu et ira, praesertim autem iracundia, dum ex corde vaporis modo erumpit, forasque aliquo propellitur, et faciem manusque inflans, nobis fit conspicua. In his Chrysippum non possum non demirari, qui omnia simul confundat perturbetque. Quum enim paulo ante dixisset, Platonem putare, vim irascibilem in thoracis regionibus consistere, deinde ea, quibus incitatus huc pervenit, dicere supersedit, quumque omisisset eadem reprehendere, suam statim opinionem aperire incipit, primum omnium eorum argumentorum in memoriam revocans, quibus animam irascibilem in thorace haberi ostendit. Neque enim aliis rebus apparentibus, quam ex iis, quae Chrysippus protulit, nunc evidentius demonstraveris, ex thorace et corde iracundiam proficisci; *nam veluti*, inquit, *si iracundia ex corde evaporet et foras ali-*

Ed. Chart. V. [113.]

Ed. Bas. I. (265.)

τὸς ἐπὶ τινα, καὶ ἐμφυσῶντος τὸ πρόσωπόν τε καὶ τὰς
 χεῖρας, γίνεται ἡμῖν ἐμφασις. ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει συγχω-
 ρεῖν ἔοικεν ὁ Χρυσίππος τῷ παλαιῷ λόγῳ ζέειν τινὰ τῆς
 ἐμφύτου θερμότητος ὑπολαμβάνοντι γίνεσθαι κατὰ τὴν
 καρδίαν ἐν τοῖς θυμοῖς, ἣ ζέσει τό τε διαφυσᾶσθαι τὸ
 πρόσωπον ἔπεται, καὶ σύμπαν ἐρευνθεῖν τε καὶ θερμαίνε-
 σθαι τὸ σῶμα, καὶ σφοδρῶς πηδᾶν τὴν καρδίαν σὺν ταῖς
 κατὰ τὸ ζῶον ἀπάσαις ἀρτηρίαις. ἂρ' οὖν ὁ Πλάτων ἑτε-
 ρὸν τί φησιν, ἐπειδὴν ἐν Τιμαίῳ γράφῃ· τὴν δὲ καρδίαν
 ἅμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα
 τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἰκίσιν κα-
 τέστησαν, ἵν' ὅτε ζέσεις τὸ τοῦ θυμουμένου τοῦ λόγου πα-
 ραγγελίαντος, ὅταν ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνηται πρῶξις ἔξω-
 θεν, ἢ καὶ τις ἀπὸ τῶν ἐνδοθεν ἐπιθυμιῶν ὀξέως διὰ
 πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι,
 τῶν τε παρακελεύσεων καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον, γίγνηται
 ἐπήκοον. εἰ δὲ τούτοις ἐφεξῆς καὶ τάδε γράφει. τῇ δὲ
 δὴ πηδῆσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ
 τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγείσει προγινώσκοντες, ὅτι οἷα διάπυρός γε

*quo propellatur, faciemque et manus inflat, nobis appa-
 ret; in his verbis Chrysippus consentire videtur veterum
 sententiae, qui fervorem innati caloris aliquem in corde
 per iracundiam oboriri dicunt; quo fervore accedit, ut
 et facies inflatur, totum corpus rubescat calescatque et
 vehementer cor una cum omnibus animantis arteriis sub-
 siliat. An itaque Plato diversum quiddam his dicat,
 quum in Timaeo scribit: Cor, venarum et sanguinis per
 omnia membra vehementer discurrentis fontem, in regione
 stipata collocarunt, ut, quando iracundiae vis exardescit,
 ratione nunciante, si quid extrinsecus iniuste fiat, vel in-
 tus aliqua concupiscentia turbet, subito per meatus om-
 nes quamvis angustos, quicquid in corpore sensus est com-
 pos, iussa minasque sentiat, pareatque imperanti. Prae-
 terea secundum haec ita scribit: At dum cor malorum
 expectatione et iracundia excitata subsultat, praenoscen-*

Ed. Chart. V. [113. 114.]

Ed. Bas. I. (265.)

ἡ τοιαύτη πᾶσα ἐμελλεν οἰκησις γίνεσθαι τοῦ θυμουμένου, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πνεύματος ιδέαν ἐνεφύτευσαν. ὥστε, ὦ φίλτατε Χρύσιππε, τὰ Πλάτωνος δόγματα γράφεις, ἐπειδὴν ἐκ τῆς καρδίας ἀναθυμιάσθαι τε καὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς ᾠθεῖσθαι καὶ τὸ πρόσωπον ἐμφυῶν λέγῃς τὸν θυμόν.

Κεφ. β'. [114] Οὐ μὴν τοῦτο γ' ἦν σοι τὸ ἀμφισβητούμενον, εἰ τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ κατοικισται, ἀλλ' εἰ τὸ λογιζόμενον, ὅπερ ἔχρην ἀποδείξαντα μὴ πολλὰ κάμνειν ὑπὲρ τοῦ θυμουμένου, μηδ' ἐμπιπλάται τὸ βιβλίον ἐπὶ ποιητικῶν, ὧν ἐφεξῆς γράφεις ὧδέ.

Ὅς γε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο
Ἄνδρὸς ἐνὶ στήθεσιν ἄεξεται ἤντε καπνός.

καὶ πάλιν·

Ὁ θυμός αὐτὸν τῶν φρενῶν ἐξῆρεν ἄνω.

καὶ πάλιν·

Πηδῶν δ' ὁ θυμός ἐνδοθεν μαντεύεται.

tes totam ejusmodi regionem irascentis partis veluti igneam fore, praesidium ipsi molientes pulmonis ideam inferuerunt. Quapropter, carissime Chrysippe, Platonis dogma scribis, quum ex corde iracundiae vim incendi, et foras propelli, faciemque inflari dicas.

Cap. II. Quanquam de hoc non ambigebas, num irascens animae facultas cordi inesset, sed an rationalis; quò demonstrato, non multum de irascente laborare te oportebat, neque librum versibus poetiis replere, quos in eum modum deinceps recitas:

Dulcior ira viri permulto melle fluente

Augefcit, calidus tanquam alto in pectore fumus.

Ac rursus:

Ipsum ira detulit supra praecordia.

Ac iterum:

Verum animus saliens intus dat praesagia.

Ed. Chart. V. [114.]

Ed. Bas. I. (265.)

καὶ μυρία ἕτερα τοιαῦτα παρ' ὅλον τὸ γράμμα, κατα-
σκευάζοντα τὸ θυμούμενον ὑπάρχειν ἐν τῇ καρδίᾳ, δέον
μὴ τοῦτο δεικνύειν, ἀλλὰ τὸ λογιζόμενον, ἢ τῇ Δία, εἴπερ
ἀδύνατος ἦν ἀντικρὺς ἐπιδεικνύται τοῦτο, πειρασθῆναι γοῦν
ἐπιχειρῆσαι δεῖξαι, καθ' ἐν τούτῳ τὸ μόριον εἶναι τὸ τε
θυμούμενον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ λογιζόμενον. ὁ δὲ γε τουτὶ
μὲν οὐδ' ἐπεχείρησε προῦξαι κατ' οὐδὲν μέρος τοῦ βιβλίου,
χορηγῶν δὲ διὰ παντός ἐξ ἐτοίμου λαμβάνων. εὐθύς γοῦν
ἐν τοῖς ἐφεξῆς οὕτω γράφει. τῆς μὲν ὁργῆς γιγνομένης ἐν-
ταῦθα, εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθ' εἶναι,
καὶ τῇ Δίᾳ τὰ λοιπὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμοὺς, καὶ
ὅσον τούτοις ἐστὶ παραπλήσιον. οὐδὲν γὰρ ἀναγκαῖον, ἔνθα
τὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμοὺς ἐνταῦθ' ὑπάρχειν, ὥς, εἴ
γε τοῦτ' ἐκ προχείρου τις ἀξιώσει λαμβάνειν, αὐτὸ τὸ ζη-
τούμενον λήψεται. Πλάτωνος μὲν γὰρ λέγοντος, οὐκ ἐκ
ταυτοῦ μέρους ὁμαῖσθαι λογισμὸν τε καὶ θυμὸν καὶ ἐπι-
θυμίαν, Ζήνωνος δὲ ἐν καρδίᾳ καθιδρόντος ἅπαντα,
προσῆκον ἦν, οἶμαι, καὶ Χρυσίππῳ καὶ παντὶ τῷ μετὰ

Aliaque id genus infinita toto libro tractat, dum irasci-
bilem facultatem in corde esse tuetur, quum non opus
sit ostendere, sed an rationalis in eo habeatur; aut per
Iovem, si hoc non poterat manifesto ostendere, saltem
conari debebat pro virili in hac una parte et irascibi-
lem et rationalem animae facultatem esse demonstrare.
Atqui hoc ille, ne aggressus quidem est in ullo libri loco
facere, sed per totum eo utitur, ex procinctu assumens.
Statim enim in subsequentibus ita scribit. Quum hic ira
nascatur, ratio est etiam reliquas cupiditates indidem exi-
stere, adeoque reliquos affectus et ratiocinationes, ad
haec quicquid est his persimile. Neque enim necessa-
rium est, ubi affectus habentur, illic etiam ratiocinationes
esse; quare, si quis hoc prompte et citra examen
assumendum putaverit, id, de quo est quaestio, sumetur.
Quum enim Plato assermet, non ex eadem proficisci parte
ratiocinationem, iracundiam et cupiditatem, Zeno autem
in corde omnia collocet, officium meo iudicio erat Chry-

Ed. Chart. V. [114.]

Ed. Bas. I. (265.)

Ἰπλάτων καὶ Ζήνων καίοντι τὰ δόγματα τῶν ἀνδρῶν, προσθεῖναι θατέρῳ μὲν αὐτῶν ἀπόδειξιν, θατέρῳ δ' ἐλεγχόν τινα. τὸ δὲ χωρὶς ἀποδείξεως ἀποφώνησθαι, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἐποίησεν, ὥς, ἐνθ' ἂν ἢ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα καὶ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν, τοσοῦτον δεῖ φιλοσόφῳ προσήκειν, ὥστ' οὐδ' οἱ ῥήτορες, οὐδ' οἱ σοφισταὶ πράττουσιν αὐτό· πειρῶνται γοῦν κικείμενος πίστεσι τισι πιδαναῖς χρῆσθαι. τὸ δὲ ἕκαστον τῶν ζητουμένων ἐξ ἐτοίμου λαμβάνειν οὔτε σοφισταῖς, οὔτε ῥήτορσιν, οὔτε διαλεκτικοῖς, οὔτ' ἀποδεικτικοῖς, οὐδ' ὅλως οὐδενὶ τῶν πάντων προσήκει. κάλλιον οὖν ἦν, οἶμαι, καθάπερ ὁ Ἰπλάτων ἀποδείξαι προὔθυμήθη τὸ ἐαυτοῦ δόγμα, καὶ τὸν Χρύσιππον οὕτω πειρασθῆναι τὸ τοῦ Ζήνωνος ἀποδείξαι, καὶ μὴ πληθὺς ἐπὶ παραγράφειν ἐξ ἀπάντων τῶν ποιητῶν ἐκλέγοντα, δεικνύτων ὀργήν, καὶ θυμὸν, καὶ φόβον, καὶ δειλίαν, καὶ θράσος, καὶ θάρσος, καὶ κυριερίαν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, τὰ μὲν ἐνεργείας τιτὰς εἶναι,

sippi et cujuslibet, qui post Platonem et Zenonem viro-
rum placita examinat, alteri demonstrationem annexere,
alteri reprehensionem aliquam. At citra demonstratio-
nem sententiam dicere, quemadmodum Chrysippus faci-
tavit, puta, ubi animae pars affectionibus obnoxia exi-
stet, illic et ratiocinatricem esse, tantum a philosophi mu-
nere abest, ut etiam nec rhetores nec sophistae idem fa-
ciant; quippe illi probabili quadam ratione fidem asrue-
re conantur. Singula autem quae disquiruntur, ex pro-
cinctu et inconsiderate assumere neque ad sophistas, ne-
que ad rhetores, neque ad dialecticos, neque ad inniten-
tes demonstrationibus, neque omnino ad ullum omnium
pertinet. Pulchrius enim erat mea sententia, ut Plato
suum ipsius dogma demonstrare instituit, ita Chrysippum
quoque Zenonis placitum pro virili ostendisse, et non
versuum multitudinem ex omnibus poetis selectam ascri-
bere, qui indicent, iram, iracundiam, metum, timidita-
tem, temeritatem, audaciam et constantiam aliaque ejus
generis partim quidem actiones quasdam, partim autem

Ed. Chart. V. [114. 115.]

Ed. Bas. I. (265. 266.)

τὰ δὲ παθήματα τῆς καρδίας. τί γὰρ αὐτῷ βούλεται ταυτὶ
τὰ ἔπη τὰ ἐξ Ὀμήρου συνειλεγμένα;

Κραδίῃ δέ οἱ ἔνδον ὑλάσκει.

καί·

Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνέπαπε μύθῳ·

Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

καί·

Ὡς πυκιναῖς στήθεσιν ἀναστενάχιζ' Ἀγαμέμνων
(266) Νειόθεν ἐκ καρδίας, περὶ γὰρ δὴ ἐν νηυσὶν Ἀχαιῶν.

καί·

Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ.

καί·

[115] Ἡρῇ δ' οὐκ ἔχαδε στήθος χόλον, ἀλλὰ προσήδα.

καί·

Ἀλλά τε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὅφρα τελέσῃ,

Ἐν στήθεσιν ἰοῦσιν.

ἐκ ἅπασι γὰρ τούτοις οὐ τὸ λογιστικόν, ἀλλὰ τὸ θυμοει-

cordis esse affectiones. Quid igitur sibi volunt versus hi
ex Homero collecti?

Cor ipsi intus latrat.

Et:

Pectore percussō verbis cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Item:

Pectore prudenti sursum suspiria duxit

Ex corde imo Agamemnon Graecis navibus astans.

Ad haec:

Sed mihi bile tumet cor.

Et:

Jurō non iram tenuit sub pectore, at inquit.

Praeterea:

Verum et post etiam sub pectore continet iram,

Donec perficiat.

In his omnibus non rationalis, sed irascibilis animae fa-

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

δὲς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχσθαι δηλοῦται, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοιοῦδε.

Χόλος, ὅστις ἐφάρκε πολύτρονὰ περ χαλεπῆναι.
καί·

Ὅστις πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο

Ἀνδρῶν ἐν στήθεσιν ἀέξεται ἥϊτε καπνός.

καί·

Κραδίῃ ἄληκτον πόλεμον πολεμίζειν, ἥδὲ μάχεσθαι.

καὶ πρὸς τούτοις ἔτι·

Οἱ γυίοισι θάρος ἐνὶ στήθεσιν ἔθηκε.

καί·

Ἄνε δ' ἄχος κραδίην Λαερτιάδεω Ὀδυσῆος.

καί·

Ἐν δ' ἄρα οἱ στήθεσσι μένος πατρῷον ἴκε.

καὶ

— — Ἀὐτὰρ Ἀχιλλεύς

Λεινὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔχει μεγαλήτορα θυμόν.

cultas in corde contineri significatur, quemadmodum in his quoque, ut arbitror.

Atque ira hunc quamvis sapientem invasit adurens.

Et:

Dulcior hic multo quam mel quod defluit instar

Flumi in pectoribus conscendet protinus imis.

Et:

— — *Cor appetit intus*

Bellum agers incessans, pugnamque subire diurnam.

Et:

Atque animum audacem ipsi in pectore dii posuerunt.

Et:

Cor Laertiadae dolor ast invasit Ulyssis.

Et:

Pectoribus robur validum patris indidit ipsi.

Et:

— — *Sed pectore Achilles*

Gnarum animum et grandem virtutibus obtinet intus.

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

καί·

— — Σοὶ δ' ἄλκιόν τε κακόν τε
 θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοὶ θέσαν εἴνεκα κούρης.
 καί·

Ὡς Αἰνεία θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γεγῆθει.
 καί·

Πρῆσεν ἐνὶ στήθεσσιν ἔρισθενέος Διὸς ἄλκην
 Γνώμεναι.

καὶ πρὸς τούτοις εἶτι·

Καὶ δέ μοι αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι
 Μᾶλλον ἐφορμᾶται πολεμίζειν ἢ δὲ μάχεσθαι.

καί·

Ἐπὶ δ' αὐτὸς ἄνδρες μάλα μέγα, τοῖσι δὲ θυμὸν
 Ἐν στήθεσσιν ἔθελε, φόβου δ' ἐμνήσατο Ἐκτόρ.

καί·

Νέστορ, ἔμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

καί·

Οἱ περὶ μὲν πρόφρων κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

Et:

— — *Durumque malumque*

Dii posuere animum tibi pectore virginis ergo,

Et:

Sic Aeneas animus gavisus pectore in ipso.

Et:

Et Jovis exarsit positum sub pectore robur
Noscere.

Ad haec:

Atque mihi ipsi animus bellum pugnamque subire
Permultum ardescit nunc nunc in pectore caro.

Rursus:

Ipsa autem valide clamans in pectore mulsit
His animum, ast Hector coepit meminisse timoris.

Rursus:

Incitat, o Nestor, cor me atque animus generosus.

Et:

Est illi prudens cor atque animus generosus.

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

καί·

Ἦ γέρον, εἴθ', ὥς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι,
Ἦς τοι γούναθ' ἔποιτο.

καί·

Οἶσθα γάρ, οἷός θ' ὡς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός.

καί·

— — Σὸν δὲ φίλον κῆρ

Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἑμοῖο.

καί·

Ἦς φάτο, τοῖσι δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ὄρινε.

καί·

Τηλέμαχος δ' ἐν μὲν κραδίη μέγα πένθος ἄεξεν.

καί·

Ἦς φάτ' ἐνὶ στήθεσσι καταπτόμενος φίλον ἦτορ.

καί·

Τῷδε μάλ' ἐν ἐπίσῃ κραδίᾳ σημαίνεται τληνῖα.

πάντα μὲν γάρ τε ταῦτα ἔπη καὶ πρὸς τούτοις εἰς μυρία

Et:

*O si, clare senex, genua haud minus ipse valenter
Possideas, quam animum retines in pectore caro.*

Et:

*Nosti etenim, qualis muliebri in pectore suavit
Esse animus.*

Et:

*Aique tuum charum cor, me patiente dolores,
Sufferat.*

Et:

Fatus sic, animum tandem his in pectore movit.

Et:

Telemachus magnum luctum sub corde recepit.

Et:

Sic dixit placans animum sub pectore carum.

Et:

Huic cor in requie mansit deterrima passum.

Omnes enim hi versus, et praeterea infiniti alii, si nu-

καί·

— — Σοὶ δ' ἄληκτόν τε κακόν τε
 Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι θεοὶ θέσαν εἵνεκα κούρης.

καί·

Ὡς Αἰνείας θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γεγῆθει.

καί·

Ποῆσεν ἐνὶ στήθεσσιν ἑρισθενέος Διὸς ἀλκὴν
 Γνώμεται.

καὶ πρὸς τούτοις ἔτι·

Καὶ δέ μοι αὐτῷ θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι
 Μῦλλον ἐφορμᾶται πολεμίζειν ἡδὲ μάχεσθαι.

καί·

Ἐπὶ δ' αὐτὸς ἄνσε μάλα μέγα, τοῖσι δὲ θυμὸν
 Ἐν στήθεσσι ἐθέλξει, φόβου δ' ἐμνήσατο Ἐκτόρ.

καί·

Νέστορ, ἔμ' ὀτρύνει κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

καί·

Οἱ περὶ μὲν πρόφρων κραδίη καὶ θυμὸς ἀγήνωρ.

Et:

— — *Durumque malumque*
Dii posuere animum tibi pectore virginis ergo.

Et:

Sic Aeneas animus gavisus pectore in ipso.

Et:

Et Jovis exarsit positum sub pectore robur
Noscere.

Ad haec:

Atque mihi ipsi animus bellum pugnamque subire
Permulum ardescit nunc nunc in pectore caro.

Rursus:

Ipsa autem valide clamans in pectore multum
His animum, ast Hector coepit meminisse timoris.

Rursus:

Incitat, o Nestor, cor me atque animus generosus.

Et:

Est illi prudens cor atque animus generosus.

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (166.)

καί·

Ὡς γέρον, εἴθ' ὥς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι,

Ὡς τοι γούναθ' ἐποιτο.

καί·

Οἶσθα γὰρ, οἷος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναικός.

καί·

— — Σὸν δὲ φίλον κῆρ

Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἑμοῦ.

καί·

Ὡς φάτο, τοῖσι δὲ θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ὄριτε.

καί·

Τηλέμαχος δ' ἐν μὲν κραδίῳ μέγα πένθος ἄεξεν.

καί·

Ὡς φάτ' ἐνὶ στήθεσσι καταπτόμενος φίλον ἦτορ.

καί·

Τῷδε μᾶλ' ἐν ἐπίσῃ κραδίᾳ σημαίνεται τληυῖα.

πάντα μὲν γὰρ ταῦτα ἐπη καὶ πρὸς τούτοις εἶμι μυρία

Et:

*O sī, clare senex, gēnua haud minus ipse valenter
Possideas, quam animum retines in pectore caro.*

Et:

*Nosti etenim, qualis mullebre in pectore fuit
Esse animus.*

Et:

*Atque tuum charum cor, me patiente dolores,
Sufferat.*

Et:

Fatus sic, animum tandem his in pectore movit.

Et:

Telemachus magnum luctum sub corde recepit.

Et:

Sic dixit placans animum sub pectore carum.

Et:

Huic cor in requie mansit deterrima passum.

Omnes enim hi versus, et praeterea infiniti alii, si nu-

Ed. Chart. V. [115.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἕτερα τὸ πλῆθος ὧν Χρύσιππος παρατίθεται τὸ θυμοειδὲς ἐν τῇ καρδίᾳ φησὶν ὑπάρχειν. ἐγὼ δὲ εἰ πάντα παραγράφωμι, πληρώσω τὸ βιβλίον, ὥσπερ καὶ ὁ Χρύσιππος ἐπλήρωσεν. ἀλλ' ἐξ Ὁμήρου μὲν ἱκανὰ καὶ ταῦτα· τῶν δ' ἐξ Ἡσιόδου παραγραφέντων ὑπὸ Χρυσίππου, παμπόλλων καὶ αὐτῶν ὄντων, ἀρκέσει μοι δυοῖν ἢ τριῶν ἐπιμνησθῆναι παραδειγμάτων ἕτεκα.

Τυτὸς γὰρ ἀέξετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι.

καί·

Οἶον ἐνὶ στήθεσσι χόλον θυμαλγέ' ἔχουσα.

καί·

Πάντων ἐν στήθεσιν ἀέξετο θυμὸς ἀγῆνωρ.

ἐν οἷς ἐγὼ μὲν ἐκπλήττομαι τῆς μεγαλοφυχίας τὸν Χρύσιππον. δέον γὰρ, ὥς ἄνθρωπον ἀνεγνωκότα τοσούτοις ποιηταῖς, καὶ γνωσκότα σαφῶς ἅπασιν τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ μαρτυροῦντος ἄλλοτε καὶ ἄλλα τῶν ἐπῶν, ὥσπερ καὶ Πλούταρχος ἐπέδειξεν ἐν τοῖς τῶν Ὁμηρικῶν μελετῶν, ἐκλέγειν μὲν 25 αὐτῶν ὅσα μαρτυρεῖ τῷ σπουδαζομένῳ πρός

merum spectes, quos Chrysippus apponit, irascibilem facultatem in corde haberi ostendant. Ego autem si omnia ascribam, librum, quemadmodum Chrysippus, replebo: verum ex Homero haec quidem sufficiunt. Eorum autem, quae ex Hesiodo Chrysippus permulta et ipsa adjecit, abunde mihi erit, si duo tria exempli gratia citavero.

Namque ubi succrevit animus sub pectore caro.

Et:

Iram animum graviter cruciantem pectore gestans.

Et:

Cunctorum crevit in corde animus generosus.

In quibus sane ad Chrysippi magnanimitatem oblupefco. Quum enim conveniat hominem, qui tot poetas perlegerit sciatque manifesto omnibus ipsos placitis assentientes alias in aliis versibus, quemadmodum et Plutarchus in omnibus Homericis exercitationibus ostendit, deligere quidem ex ipsis, quae placitum, cui ipse studet, attestantur,

Ed. Chart. V. [115. 116.]

Ed. Bas. I. (266.)

αὐτοῦ δόγματι, παραλείπειν δὲ τὰ μαχόμενα, καὶ πᾶν ἐνίοις κατασκευάζοντα τοῦναντίον, ὃ δ' ὁμοίως ἐξῆς ἀπάντων μείνῃται. τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα τῶν ἐπὶ πᾶσι ἐχρῆν ὑπὸ αὐτοῦ παραλείψθαι, δι' ὧν δὲ τοῦν καὶ φρένας καὶ διάνοιαν καὶ λογισμὸν εἶπε τις ἐν καρδίᾳ περιέχεσθαι, συνάγειν ἔδει, καθάπερ ἔχει καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τότε δὴ στηθέων θ' ἅμα φρένας ἐξέλειτο Ζεὺς.

καί·

Ἔγως, Ἐννοσίγαις, ἐμὴν ἐν στήθεσι βούλην.

καί·

Αἰεὶ τοι τοιοῦτον ἐν στήθεσσι νόημα.

καί·

— — Οὐ μοι τοιοῦτον ἐν στήθεσσι νόημα.

[116] ὥσπερ γὰρ τοῦ προτέρου γένους τῶν ἐπῶν, δι' ὧν ἐν τῇ καρδίᾳ δείκνυται τὰ τῆς ψυχῆς πάθη, παμπόλλη τις ἀφθονία παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἐστίν, οὕτως οὐδὲ θατέρου ὀλίγα, ἐν οἷς τὸ λογιζόμενον ἐν καρδίᾳ τις ὕσον ἐπὶ τοῖς ποιηταῖς ἐπιδείξαι δύνησται.

relinquere autem pugnancia, et quae interim totum contrarium astruunt, ille ex aequo omnium deinceps meminit: nam ejusmodi versus omnes ab eo praetermissos esse oportebat, quibus autem mentem, intellectum, cogitationem et rationem in corde contineri aliquis dixerit, ea colligere, quemadmodum et haec innuunt.

Juppiter exemit tunc ipsi ex pectore mentem.

Et:

Consilium, Neptune, meum hoc in pectore nosii.

Et:

Et tibi perpetuo est sententia pectore talis.

Et:

— — *Non mihi stat talis sententia pectore.*

Sicut enim prioris versuum generis, quibus in corde animae affectus ostenduntur, infinita apud poetas est copia, ita nequo alterius pauca, quibus rationalem vim in corde sitam, quantum ad poetas, aliquis ostendere poterit.

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

Κεφ. γ'. Ταῦτ' οὖν ἐχρήν ἐκλέγειν μόνα τὸν Χρύσιππον, εἴπερ ὅλος κατὰ μάρτυρας ἐγνώκει διαιρεῖν τὸν ἀγῶνα. τὸ δὲ πλείω μὲν ἐκεῖνα, ταυτὶ δ' ἐλάττω γράφει, τῷ μὲν τὸ ἀληθὲς τῆς ἱστορίας ἐπιδεικνύντι καλῶς ἂν γίγνοιτο· πλείω γὰρ ὅντως ἐστὶν ἐκεῖνα· τὸ δ', ὅπερ ὁ Χρύσιππος σπουδάζει, κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντι πρὸς ἐναντιώματος ἂν εἴη, καὶ μάλιστα ὅσα φανερώς ἐπιτιμῶντα ποιεῖ τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ, καθάπερ καὶ ταῦδε.

Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίκατε μύθῳ·

Τέτλαθι δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποί' ἔτλης.

ταυτὶ γὰρ Ὅμηρος ἐποίησε τὸν Ὀδυσσεά λέγοντα πρὸς ἑαυτὸν, ἥνικ' ἐφ' οἷς ἑώρα κατὰ τὴν οἰκίαν πραττομένοις ὑπὸ τῶν θεραπευτῶν ἀνέξεσέ τε τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ θυμὸν, ἐμελλέ τε νικήσας ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν ἐπ' ἄκαιρον κόλυσιν ἄξειν αὐτὸν τῶν γυναικῶν. ὃν γὰρ ἱππεὺς πρὸς ἵππον, ἢ κυνηγέτης πρὸς ἄνα λόγον ἔχουσιν, τοῦτον ὁ λογισμὸς πρὸς θυμόν. ἄρχειν μὲν γὰρ ἐν

Cap. III. Haec igitur sola Chrysippum feligere conveniebat, si omnino testibus litem dirimere statuerat. At plura quidem illa, pauciora vero haec scribere, ei, qui historiae veritatem ostendat, probe successerit; plura enim illa vere inveniuntur; ei vero, qui, quod Chrysippus fludet, tueri aggrediatur, adversabuntur, praesertim quae manifesto iracundiae adversantem increpantemque faciunt rationem, veluti et haec sonant.

Pectora sed feriens, ipsum cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Haec si quidem Ulysses ad se dicentem Homerus introduxit, quum ob ea, quae a famulis domi agi videret, calor in corde ipsius effervesceret, et animus sive iracundia, ratione devicta, ad intempestivam mulierum punitiōnem ipsum jam vi praecipitem actura esset. Quam enim eques ad equum, aut venator ad canem rationem obtinent, hanc ratio ad iracundiam. Equidem imperare in

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

ἅπασι καὶ κρατεῖν ἐστὶ δικαιότερον τὸ φύσει κρείττον, ἵπ-
πεὺς μὲν ἵππου, κυρηγέτης δὲ κυνός, λογισμὸς δὲ θυμοῦ,
συμβαίνει δ' οὐκ ἀεὶ νόμῳ φύσεως διοικεῖσθαι τὴν συζυ-
γίαν, ἀλλ' ἵππος μὲν ἐνίοτε δυσπειθὴς οὐ κατὰ κόσμον
ἐκφερόμενος συναπήνεγκεν αὐτῷ τὸν ἀναβύτην ἀρρώστια
δυνάμεως ἢ ἐπιστήμης ἵππικῆς ἀμαθίᾳ νικηθέντα, θυμὸς
δὲ ἰσχυρὸς καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἄκαιρον ἐξουμήσας σφοδρό-
τερον ἔστιν ὅτε συνεπεσπάσατο λογισμὸν ἀρρώστον ἢ
ἀμαθῆ. εἰ μὲν γὰρ καὶ βίωμην καὶ ἐπιστήμην ἔχοι, κρα-
τήσει πάντως ὅ τε λογισμὸς τοῦ θυμοῦ καὶ ὁ ἡνίοχος
τοῦ ἵππου· εἰ δ' ἦτοι θατέρου τούτων ἢ ἀμφοῖν στε-
ροῖτο, κίνδυνος ἐνταῦθα τοῦ φύσει κρείττονος ἐπικρατῆσαι
τὸ χεῖρον, ὥσπερ ἐν Σκύθαις τε καὶ Γαλάταις καὶ πολλοῖς
ἄλλοις βαρβάροις ἔθνεσιν ὁ θυμὸς κρείττων τοῦ λογισμοῦ,
παρ' ἡμῖν δὲ ἐν τε παισὶ καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις ἀνθρώ-
ποις. Ὅμηρος δὲ δὴ τοῦτ' αὐτὸ ἐπιδείξει βουλόμενος Ἴκτο-
ρα μὲν καὶ Ἀχιλλεῖα καὶ τινὰς ἑτέρους τοιοῦτους θυμῷ

omnibus et praevalere iustius est id, quod natura prae-
cellit, equitem sane equo, venatorem autem cani, ratio-
nem iracundiae. At non semper accidit tale conjugium
lege naturae administrari, verum equus nonnunquam
contumax non pro decore elatus infellorem virium im-
becillitate aut equestris scientiae ignorantia victum simul
cum ipso abripit, iracundia autem valens et ad impor-
tunam punitionem vehementius erumpens nonnunquam
rationem imbecillem aut ignaram una secum attrahit.
Si enim robur scientiamque habeat, vincet nimirum et
ratio iram, et auriga equum. Quod si vero aut alter-
utro aut utroque privetur, periculum ibi est, ne id, quod
deterius est, natura praestantius devincat. Quemadmo-
dum sane in Scythis et Galatis aliisque barbaris gentibus
permultis animus rationem vincit, apud nos autem in
pueris et imperitis hominibus. Homerus autem id ip-
sum profecto volens indicare Hectorem, Achillem et
quosdam alios ejusmodi iracundiae inservientes adole-

Ed. Chart. V. [116. 117.]

Ed. Basf. I. (266.)

δουλεύοντάς ὑποτίθεται νεανίσκοις· Ὀδυσσεύς δὲ καὶ Πολυδάμαντα καὶ Νέστορα τῶ λογισμῷ κρατοῦντας τοῦ θυμοῦ, πολλάκις μὲν οὕτως ἰσχυρῶς, ὥς μηδ' ἐξορμῆσαι πρὸς ἄλογόν τινα πρᾶξιν τὸν θυμὸν, ἔστιν ὅτε δ' ὁρμῶντα μὲν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ κατεχόμενον, ὥσπερ καὶ τοῖσδε τοῖς ἔπειν Ὀδυσσεύς πεποίηκεν. ἅπαντα δ' ἐφεξῆς αὐτὰ παραγράφω,

Ἐνθ' Ὀδυσσεὺς μνηστῆρσι κακὰ φρονέων ἐνὶ θυμῷ
 Καίτ' ἐρηγορέων· ταῖ δ' ἐκ μεγάρου γυναικες
 Ἦσαν, αἱ μνηστῆρσιν ἐμισγέσκοντο πάροιθεν,
 Ἀλλήλοισι γέλωτα καὶ εὐφροσύνην παρέχουσαι.
 Τοῦ δ' ὠρίνετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισι.
 Πολλὰ δὲ μερμήριζε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν,
 Ἥε μεταίξας θάνατον τεύξειεν ἑκάστη,
 Ἥ ἔτ' ἐφ' μνηστῆρσιν ὑπερφιάλοισι μιγῆναι
 Τότ' αὖτε καὶ πύματα· κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκει.
 Ὡς δὲ κύων ἀπυλοῖσι περὶ σκυλάκεσσι βεβῶσα
 [117] Ἄνδρ' ἀγνοήσας ὑλάει μέμονέν τε μάχεσθαι,

scientes inducit; Ulyssem vero, Polydamantem et Nestorem ratione iracundiam continentes, subinde quidem tam valide, ut ne animus quidem ad irrationalem aliquam actionem proruperit, interim vero erumpat quidem, sed a ratione contineatur, quemadmodum in his versibus Ulyssem expressit. Omnia vero deinceps ea ascribam.

*Tunc sponfis meditans animo mala divus Ulysses
 Decubuit vigil; interea famulae egrediuntur
 Aedibus, ac venerem cum sponfis turpiter extra
 Exercent, largo risu sese exhilarantes.
 Hic ira exagitabatur sub pectore caro,
 Et mente atque animo versabat plurima, cuique
 Mortem ne inficiens conscisceret illico, sponfis
 Extremum an sineret misceri: latrat at intus
 Huic cor, ut catulos obiens canis ipsa tenellos
 Ignotum allatrat, nec non pugnare parata est:*

Ed. Chara. V. [117.]

Ed. Bal. I. (266. 267.)

"Ὡς ὅρα τοῦ ἔνδον ὑλάκτει ἀταξομένον κακὰ ἔργα
Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἡνίκαις μύθῳ·
Τέτλαθι δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης,
Ἥματι τῷ, ὅτε τοι μένος ὕσχετος ἦσθις Κύκλωψ
Ἰφθίμους ἐτάρους, σὺ δὲ ἐίλης, ὕφρα σε μήτις
Ἐξάγαγ' ἐξ ἄντροιο δῶμενον θανέσθαι.

"Ὡς ἔφατ' ἐν στήθεσσι καθαπτόμενος φίλον ἦτορ.

(267) εἰ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις Ὅμηρος ἐκδιηγείται μάχην
Θυμοῦ πρὸς λογισμὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, καὶ νίκην μὲν τοῦ
λογισμοῦ, τοῦ θυμοῦ δ' εὐπειθείαν πρὸς αὐτὸν, οὐδ'
ἄλλ' οὐδὲν ἂν τις ἑμὶν συγχωρήσειεν ἐκμανθάνειν τοῦ ποιη-
τοῦ. τῶν γὰρ οὕτως ἐναργῶς λεγομένων εἰς ἀμφιβολίαν
ἀχθέντων, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἂν ἔχοι τις ὅ τε χεῖρατο. τὰς
γὰρ θεραπαίνας ἀμαρτανούσας ὁρῶν Ὀδυσσεὺς ὑπὸ μὲν τοῦ
θυμοῦ βιαιῶς εἴλκετο πρὸς τὴν τιμορίαν αὐτῶν, ὑπὸ δὲ
τοῦ λογισμοῦ κατείχετο τὴν ἀκαιρίαν ἐκδιδάσκοντος. ἔπει
δ' οὐκ ἡδύνατο ῥηδῶς πείθειν ὁ λογισμὸς τὸν θυμὸν ἀνα-

Latrat sis intus, male fert dum turpia facta.

Pectora percutiens ira cor increpat idem:

Suffert et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti,

Quum in socios Cyclops praeclaros impius esset:

Attamen haec tolerasti, dum te educeret antro

Metis, quando tibi mortem rebare paratam.

Sic inquit placans carissima pectore corda.

Nisi clare Homerus in hisce percenset iracundiae pug-
nam cum ratione in viro prudenti, et victoriam ra-
tionis, iracundiae autem in ipsam obsequium, neque
aliud quicquam aliquis nobis ex poeta condisci conce-
serit. Quum enim ea, quae tam evidentem dicuntur, in
ambiguitatem fuerint deducta, neque aliis sane quomodo
usus sit intellexeris. Quippe ancillas peccantes conspi-
ciens Ulysses iracundia violenter ad ipsarum punitionem
rapiebatur; a ratione vero detinebatur, ut quae intempe-
rative esse edoceret. Verum quia ratio non facile potuit
perducere animum, ut in tempus magis idoneum punitionis

Ed. Chart. V. [117.]

Ed. Baf. I. (267.)

βάλλεσθαι τὴν τιμωρίαν εἰς ἐπιτηδαιότερον καιρὸν, σφοδρότερον αὐτῷ προσφέρεται, καθάπερ ἵππιον ἐκφερόμενον ἡγίохος ἀντισπῶν βιαίως λοχυρῷ χαλινῷ, καὶ δὴ καὶ ταῦτά φησι πρὸς ἑαυτὸν, καρτέρει κατὰ τὸ παρὸν, ὃ γενναιοτάτη καρδία, καθάπερ που καὶ πρότερον ἐκαρτέρησας ἐπὶ Κύκλωπα, ὁρῶσα τοὺς ἐταίρους ὑπ' αὐτοῦ διακρουομένους. ἐμοὶ μὲν δὴ τούτων τῶν ἐπῶν εὐκαιρότατα μὲν ὁ Πλάτων δοκεῖ μνημονεύειν ἐν τετάρτῳ πολιτείας, ἀκαιρότατα δ' ὁ Χρυσίππος, εἰ δὲ μᾶλλον ὢν Εὐριπίδης ἐποίησας, λέγουσαν τὴν Μήδειαν, ἡνίκα καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ψυχῇν ὁ λογισμὸς ἐστασίαζο πρὸς τὸν θυμόν. ἤδει μὲν γάρ, ὡς ἀτόσιόν τε καὶ δεινὸν ἔργον ἐργάζοιτο τῇ τῶν παιδῶν ἐπιχειροῦσα σφυγῇ, καὶ διὰ τοῦτ' ὤκνει τε καὶ ἀνεβάλλετο, καὶ οὐκ εὐθύς ὁρμήσασα ἔπραξε τοῦτογον. αὐθις δ' αὐτὴν ὁ θυμὸς, ὥσπερ τις ἵππος δυσπειθὴς κηήσας τὸν ἡγίοχον, ἐπὶ τοὺς παῖδας εἴλεε βίη. καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ λογισμὸς ἀντίσπεα τε καὶ ἀπῆγεν, εἰτ' αὐθις ἀνθεῖλεκεν ὁ θυμὸς, εἰτ' αὐθις ὁ λογισμὸς, ὥστε πολλάκις ἄνω καὶ κάτω πρὸς ἀμφοῖν ἀγομένη ὡς συρραχών

nem differret, vehementius ab ea abripitur, veluti equum ferocius se efferentem auriga valido freno violenter retrahens. Quinetiam haec secum ait, Contine, o cor generosissimum, in praesentia, quemadmodum etiam prius adversus Cycloperem continuisti, videns socios ab eo consumi. Plato sane horum versuum admodum tempestive in quarto de Republica libro meminisse videtur, Chrysippus autem nimis quam intempestive ac inepte; multo autem magis eorum, quos Euripides Medeam dicentem finxit, quum etiam in illius anima ratio adversus iracundiam pugnaret; noverat enim, quod impium aliquod et grave opus perpetraret, filiis occidendis manum admo- liens; eoque detrectabat differebatque, et non statim concitata id designavit. Rursus ipsam iracundia, velut equus quidam ferox ac pertinax aurigam superans, ad filios vi trahebat; deinde iterum ratio retrahebat abducebatque; postea rursus iracundia in diversum agebat; inde iterum ratio; ut subinde sursum et deorsum ab utrifque impulsu

Bd. Chart. V. [117.]

Edh. Bas. I. (267.)

ρηος τῷ θυμῷ, τηλικαῦτα ποιεῖ λόγουσαν ὁ Εὐριπίδης αὐτήν·

Καὶ μανθάνω μὲν, οἷα θρῆν μέλλω κακῶ,

Θυμός δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

μανθάνει μὲν δὴ πού τι τὸ μέγεθος ὧν μέλλει δράσειν κακῶν, ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ διδασκομένη, κρείττονα δ' εἶνα φησι αὐτοῦ τὸν θυμόν, καὶ διὰ τοῦθ' ὑπ' ἐκείνου πρὸς τοῦτο γὼν ἀπάγεσθαι βιαίως, ἐμπάλιν Ὀδυσσεὶ τῷ λογισμῷ τὸν θυμόν ἐπισχόντι. βαρβάρων μὲν γὰρ καὶ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων ἔθετο παράδειγμα τὴν Μήδειαν Εὐριπίδης, οἷς ὁ θυμός ἐσχυρότερος τοῦ λογισμοῦ. Ἑλλήνων δὲ καὶ πεπαιδευμένων, οἷον περ αὐτὸς πάλιν ὁ ποιητὴς ὑπέθετο τὸν Ὀδυσσεῖα, κρείττων ὁ λογισμός τοῦ θυμοῦ. πολλάκις μὲν οὖν ὁ λογισμός εἰς τοσοῦτον τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς ψυχῆς κρείττων ἐστίν, ὥς μηδέποτε μάχην αὐτοῖς γίγνεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχειν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν τοῖς εἰς τέλος ἤκουσι φιλοσοφίας ὑπάρχει. πολλάκις δ' ὁ θυμός τοῦ λογισμοῦ κρατεῖ τοσοῦτον, ὥς

iracundiae concesserit, hanc Euripides tunc loquentem ita introducit:

Equidem scio, quae sum patrafura mala,

Potentior sed ira consiliis meis.

Novit quidem magnitudinem malorum, quae est perpetratura, a ratione edocta, verum iracundiam ea fortiozem esse inquit, et propterea ab illa violenter ad opus abduci. Ulysses autem contra ratione iracundiam coërcuit; etenim barbarorum indoctorumque hominum exemplar Euripides Medem posuit, quibus iracundia ratione valentior est, Graecorum autem et eruditorum imaginem rursus poeta Ulysses statuit, in quibus ratio iracundiam vincit. Saepe igitur in alio irascibilem animae partem ratio superat, ut ne pugna quidem unquam ipsis inter se oboriatur, sed haec dominetur, illa obtemperet; atque hoc iis adest, qui ad summum philosophiae perveniunt. Rursus iracundia subinde rationem ita vincit, ut imperet et

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Bas. I. (266.)

Κεφ. γ'. Ταῦτ' οὖν ἐχρήν ἐκλέγειν μόνα τὸν Χρύσιππον, εἴπερ ὅλος κατὰ μαγνυρας ἐγνώκει διαιρεῖν τὸν ἀγῶνα. τὸ δὲ πλείω μὲν ἐκεῖνα, ταυτὶ δ' ἐλάττω γράψαι, τῷ μὲν τὸ ἀληθὲς τῆς ἱστορίας ἐπιδεικνύντι καλῶς ἂν γίγνοιτο· πλείω γὰρ ὄντως ἐστὶν ἐκεῖνα· τὸ δ', ὅπερ ὁ Χρύσιππος σπουδάζει, κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντι πρὸς ἐναντιώματος ἂν εἴη, καὶ μάλιστα ὅσα φανερώς ἐπιτιμῶντα ποιεῖ τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ, καθάπερ καὶ ταῦδε.

Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνέκατε μύθῳ·

Τέελαθε δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποῖ' εἴλης.

ταυτὶ γὰρ Ὅμηρος ἐποίησε τὸν Ὀδυσσεά λέγοντα πρὸς ἑαυτὸν, ἥνίκ' ἐφ' οἷς ἑώρα κατὰ τὴν οἰκίαν πραττομένοις ὑπὸ τῶν θεραπευιῶν ἀνέξεσέ τε τὸ κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ θερμόν, ἐμελλέ τε νικήσας ὁ θυμὸς τὸν λογισμὸν ἐπ' ἄκαιρον κόλασιν ἄξειν αὐτὸν τῶν γυναικῶν. ὃν γὰρ ἱππεὺς πρὸς ἵππον, ἢ κυνηγέτης πρὸς κύνεα λόγον ἔχου-
σιν, τοῦτον ὁ λογισμὸς πρὸς θυμόν. ἄρχειν μὲν γὰρ ἐν

Cap. III. Haec igitur sola Chrysippum feligere conveniebat, si omnino testibus litem dirimere statuerat. At plura quidem illa, pauciora vero haec scribere, ei, qui historiae veritatem ostendat, probe successerit; plura enim illa vere inveniuntur; ei vero, qui, quod Chrysippus fludet, tueri aggrediatur, adversabuntur, praesertim quae manifesto iracundiae adversantem increpantemque faciunt rationem, veluti et haec sonant.

Pectora sed feriens, ipsum cor increpat ira:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti.

Haec si quidem Ulysses ad se dicentem Homerus introduxit, quum ob ea, quae a famulis domi agi videret, calor in corde ipsius efferverceret, et animus sive iracundia, ratione devicta, ad intempestivam mulierum puniti-
onem ipsum jam vi praecipitem actura esset. Quam enim eques ad equum, aut venator ad canem rationem obtinent, hanc ratio ad iracundiam. Equidem imperare in

Ed. Chart. V. [116.]

Ed. Baf. I. (266.)

ἅπασιν καὶ κρατεῖν ἐστὶ δικαιότερον τὸ φύσει κρείττον, ἵπ-
πεὺς μὲν ἵππου, κυνηγέτης δὲ κυνός, λογισμὸς δὲ θυμοῦ,
συμβαίνει δ' οὐκ αἰεὶ νόμῳ φύσεως διοικεῖσθαι τὴν συζυ-
γίαν, ἀλλ' ἵππος μὲν ἐνίοτε δυσπειθὴς οὐ κατὰ κόσμον
ἐκφερόμενος συναπήνεγκεν αὐτῷ τὸν ἀναβάτην ἀφρώστια
δυνάμεως ἢ ἐπιστήμης ἱππικῆς ἀμαθίᾳ νικηθέντα, θυμὸς
δὲ ἰσχυρὸς καὶ ἐπὶ τιμωρίαν ἄκαιρον ἐξορμήσας σφοδρό-
τερον ἔστιν ὅτε συνεπεισάσατο λογισμὸν ἀφρόστον ἢ
ἀμαθῆ. εἰ μὲν γὰρ καὶ ῥώμην καὶ ἐπιστήμην ἔχοι, κρα-
τήσῃ πάντως ὃ τε λογισμὸς τοῦ θυμοῦ καὶ ὁ ἡνίοχος
τοῦ ἵππου· εἰ δ' ἦτοι θατέρου τούτων ἢ ἀμφοῖν στε-
ρῶτο, κίνδυνος ἐνταῦθα τοῦ φύσει κρείττονος ἐπικρατῆσαι
τὸ χεῖρον, ὥσπερ ἐν Σκύθαις τε καὶ Γαλάταις καὶ πολλοῖς
ἄλλοις βαρβάροις ἔθνεσιν ὁ θυμὸς κρείττων τοῦ λογισμοῦ,
παρ' ἡμῖν δὲ ἐν τε παισὶ καὶ τοῖς ἀπαιδευτοῖς ἀνθρώ-
ποις. Ὅμηρος δὲ δὴ τοῦτ' αὐτὸ ἐπιδείξαι βουλόμενος Ἴκτο-
ρα μὲν καὶ Ἀχιλλεῖα καὶ τινας ἑτέρους τοιοῦτους θυμῷ

omnibus et praevalere iustius est id, quod natura prae-
cellit, equitem sane equo, venatorem autem cani, ratio-
nem iracundiae. At non semper accidit tale conjugium
lege naturae administrari, verum equus nonnunquam
contumax non pro decore elatus infellorem virum im-
becillitate aut equestris scientiae ignorantia victum simul
cum ipso abripit, iracundia autem valens et ad impor-
tunam punitionem vehementius erumpens nonnunquam
rationem imbecillem aut ignavam una secum attrahit.
Si enim robur scientiamque habeat, vincet nimirum et
ratio iram, et auriga equum. Quod si vero aut alter-
utro aut utroque privetur, periculum ibi est, ne id, quod
deterius est, natura praestantius devincat. Quemadmo-
dum sane in Scythis et Galatis aliisque barbaris gentibus
permultis animus rationem vincit, apud nos autem in
pueris et imperitis hominibus. Homerus autem id ip-
sum profecto volens indicare Hectorem, Achillem et
quosdam alios ejusmodi iracundiae inservientes adole-

Ed. Chara. V. [117.]

Ed. Baf. I. (266, 267.)

"Ὡς ὅα τοῦ ἐνδον ὑλάκτει ἀραζομένου κακὰ ἔργα
Σιγήθος δὲ πλήξας κραδίην ἡνίκαπε μύθη·
Τέτλαθε δὴ, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης,
Ἥματι τῷ, ὅτε τοι μένος ὕσχετος ἦσθις Κύκλωψ
Ἰφθίμους ἐτάρους, σὺ δὲ ἔιλης, ὅφρα σε μῆτις
Ἐξάγαγ' ἐξ ἀντροιο δῶόμετον θανέσθαι.

"Ὡς ἔφατ' ἐν στήθεσσι καθαρπτόμενος φίλον ἦτορ.

(267) εἰ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις Ὅμηρος ἐκδιηγείται μάχην
Θυμοῦ πρὸς λογισμὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, καὶ νίκην μὲν τοῦ
λογισμοῦ, τοῦ Θυμοῦ δ' εὐπειθειαν πρὸς αὐτὸν, οὐδ'
ἄλλ' οὐδὲν ἂν τις ἡμῖν συγχωρήσειεν ἐκμανθάνειν τοῦ ποιη-
τοῦ. τῶν γὰρ οὕτως ἐναργῶς λεγομένων εἰς ἀμφιβολίαν
ἀχθέτιαν, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἂν ἔχοι τις ὅ τε χρῆσαιτο. τὰς
γὰρ θεραπαίνας ἀμαρτανούσας ὁρῶν Ὀδυσσεὺς ὑπὸ μὲν τοῦ
Θυμοῦ βιβίως εἴλκετο πρὸς τὴν τιμορίαν αὐτῶν, ὑπὸ δὲ
τοῦ λογισμοῦ κατεῖχετο τὴν ἀκαιρίαν ἐκδιδάσκοντος. ἐπεὶ
δ' οὐκ ἡδύνατο ῥηδίως πείθειν ὁ λογισμὸς τὸν θυμὸν ἀνα-

Latrat sio intus, male fert dum turpia facta.

Pectora percutiens ira cor increpat idem:

Suffer et haec, cor, nam graviora aliquando tulisti,

Quum in socios Cyclops praeclaros impius esset:

Attamen haec tolerasti, dum te educeret antro

Metis, quando tibi mortem rebare paratam.

Sic inquit placans carissima pectore corda.

Nisi clare Homerus in hisce percenset iracundiae pug-
nam cum ratione in viro prudenti, et victoriam ra-
tionis, iracundiae autem in ipsam obsequium, neque
aliud quicquam aliquis nobis ex poeta condisci conce-
serit. Quum enim ea, quae tam evidentem dicuntur, in
ambiguitatem fuerint deducta, neque aliis sane quomodo
usus sit intellexeris. Quippe ancillas peccantes conspi-
ciens Ulysses iracundia violenter ad ipsarum punitionem
rapiebatur; a ratione vero detinebatur, ut quae intempe-
stivum esse edoceret. Verum quia ratio non facile potuit
perducere animum, ut in tempus magis idoneum punitionis

Ed. Chart. V. (117.)

Ed. Bas. I. (267.)

βύλλεσθαι τὴν τιμωρίαν εἰς ἐπιτηδαιότερον καιρὸν, σφοδρότερον αὐτῷ προσφέρεται, καθάπερ ἵππον ἐκφερόμενον ἥνιοχος ἀντιστοῶν βιαίως λοχυρῷ χαλινῷ, καὶ δὴ καὶ ταῦτά φησι πρὸς ἑαυτὸν, καρτέρει κατὰ τὸ παρὸν, ὧ γενναιοτάτη καρδία, καθάπερ πού καὶ πρότερον ἐκαρτίησας ἐπὶ Κύκλωπα, ὁρῶσα τοὺς ἐταίρους ὑπ' αὐτοῦ διαφθειρομένους. ἐμοὶ μὲν δὴ τούτων τῶν ἐπῶν εὐκαιρότατα μὲν ὁ Πλάτων δοκεῖ μνημονεύειν ἐν τετάρτῳ πολιτείας, ἀκαιρότατα δ' ὁ Χρύσιππος, εἴτι δὲ μᾶλλον ὡς Εὐριπίδης ἐποίησε, λέγουσαν τὴν Μήδειαν, ἥνικα καὶ κατὰ τὴν ἐκείνης ψυχὴν ὁ λογισμὸς ἐστασίαζε πρὸς τὸν θυμόν. ἤδει μὲν γὰρ, ὡς ἀνόσιόν τι καὶ δεινὸν ἔργον ἐργάζοιτο τῇ τῶν παιδῶν ἐπιχειροῦσα σφαγῇ, καὶ διὰ τοῦτ' ὤκνει τε καὶ ἀνεβάλλετο, καὶ οὐκ εὐθύς ὀρμήσασα ἔπραξε τοῦτογον. αὐθις δ' αὐτὴν ὁ θυμὸς, ὥσπερ τις ἵππος δυσπειθὴς νικήσας τὸν ἥνιοχον, ἐπὶ τοὺς παῖδας, εἴλας βίᾳ, καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ λογισμὸς ἀντίστα τε καὶ ἀπῆγεν, εἴτι αὐθις ἀνθεῖλκεν ὁ θυμὸς, εἴτι αὐθις ὁ λογισμὸς, ὥστε πολλάκις ἄνω καὶ κάτω πρὸς ἀμφοῖν ἀγομένη ὡς συνεχώ-

nem differret, vehementius ab ea abripitur, veluti equum ferocius se efferentem auriga valido freno violenter retrahens. Quinetiam haec secum ait, Contine, o cor generosissimum, in praesentia, quemadmodum etiam prius adversus Cycloperum continuisti, videns socios ab eo consumi. Plato sane horum versuum admodum tempestive in quarto de Republica libro meminisse videtur, Chrysippus autem nimis quam intempestive ac inepte; multo autem magis eorum, quos Euripides Medeam dicentem finxit, quum etiam in illius anima ratio adversus iracundiam pugnaret; noverat enim, quod impium aliquod et grave opus perpetraret, filiis occidendis manum admo- liens; eoque detrectabat differrebatque, et non statim concitata id designavit. Rursus ipsam iracundia, velut equus quidam ferox ac pertinax aurigam superans, ad filios vi trahebat; deinde iterum ratio retrahebat abducebatque; postea rursus iracundia in diversum agebat; inde iterum ratio; ut subinde sursum et deorsum ab utrisque impulsa

Ed. Chart. V. [117.]

Ed. Bas. I. (267.)

ἦτος τῷ θυμῷ, ἡγηκῶνται ποιεῖν λόγουσαν ὁ Εὐριπίδης αὐτήν·

Καὶ μανθάνω μὲν, οἷα δὴν μέλλω κακὰ,

Θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

μανθάνει μὲν δὴ πού τι τὸ μέγεθος ὧν μέλλει δρᾶσαι κακῶν, ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ διδασκομένη, κρείττονα δ' εἶναι φησι αὐτοῦ τὸν θυμὸν, καὶ διὰ τοῦθ' ὑπ' ἐκείνου πρὸς τοῦτο γὰρ ἀπάγεσθαι βιαίως, ἐμπαιλιν Ὀδυσσεὶ τῷ λογισμῷ τὸν θυμὸν ἐπισχόντι. βαρβάρων μὲν γὰρ καὶ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων ἔθετο παράδειγμα τὴν Μήδεϊαν Εὐριπίδης, οἷς ὁ θυμὸς ἰσχυρότερος τοῦ λογισμοῦ· Ἑλλήνων δὲ καὶ πεπαιδευμένων, οἷον περ αὐτὸς πάλιν ὁ ποιητὴς ὑπέθετο τὸν Ὀδυσσεῖα, κρείττων ὁ λογισμὸς τοῦ θυμοῦ. πολλάκις μὲν οὖν ὁ λογισμὸς εἰς τοσοῦτον τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς ψυχῆς κρείττων ἐστίν, ὥς μηδέποτε μάχην αὐτοῖς γίγνεσθαι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸν μὲν ἄρχειν, τὸν δὲ ἄρχεσθαι. καὶ τοῦτο μὲν τοῖς εἰς τέλος ἤκουσι φιλοσοφίας ὑπάρχει. πολλάκις δ' ὁ θυμὸς τοῦ λογισμοῦ κρείττων ἐστίν, ὥς

iracundiae concesserit, hanc Euripides tunc loquentem ita introducit:

Equidem scio, quae sum patrafura mala,

Potentior sed ira consiliis meis.

Novit quidem magnitudinem malorum, quae est perpetrata, a ratione edocta, verum iracundiam ea fortiozem esse inquit, et propterea ab illa violenter ad opus abduci. Ulysses autem contra ratione iracundiam coercuit; etenim barbarorum indoctorumque hominum exemplar Euripides Medem posuit, quibus iracundia ratione valentior est, Graecorum autem et eruditorum imaginem rursus poeta Ulysssem statuit, in quibus ratio iracundiam vincit. Saepe igitur in alio irascibilem animae partem ratio superat, ut ne pugna quidem unquam ipsis inter se oborietur, sed haec dominetur, illa obtemperet; atque hoc iis adest, qui ad summum philosophiae perveniunt. Rursus iracundia subinde rationem ita vincit, ut imperet et

Ed. Clava. V. [117. 118.]

Ed. Bal. I. (287.)

ἀρχεῖν τε καὶ ἡγεῖσθαι διὰ παντός, ὁρᾶται δ' ἐν τοῖς πολλοῖς
τῶν βαρβάρων τοῦτο καὶ τῶν παιδῶν τοῖς φύσει θυμικοῖς,
ἔτι δὲ θηρίων οὐκ ὀλίγοις, καὶ ἑνθρώπων τοῖς θηριώδεσι.
ἔστιν οὖν δὲ οὐδέτερον εἰς τοσούτον ἰσχυρότερόν ἐστιν,
ὥς ἐφέλκεσθαι παραχρῆμα θάτερον, ἀλλ' ἐναντιοῦται τε
πρὸς ἄλληλα καὶ διαμάχεται, καὶ νικᾷ τῷ χρόνῳ θάτερον,
ἐπ' Ὀδυσσεὺς μὲν ὁ λογισμὸς, [118] ἐπὶ Μηδείας δ' ὁ
θυμὸς, ὡς δύο ὄντα αὐτὰ μόρια τῆς ψυχῆς, ἢ, εἰ μὴ μό-
ρια, πάντως γὰρ δυνάμεις τινές. ὁ δὲ Χρυσίππος οὔτε
μόρια ψυχῆς ταῦτ' εἶναι νομίζων, οὔτε δυνάμεις ἀλόγους
εἰέρας τῆς λογικῆς, ὅμως οὐκ ὀκνεῖ τῶν Ὀδυσσεὺς τε καὶ
Μηδείας ἐπὶ μνημονεύειν, ἐναργῶς καταβαλλόντων τὴν
δόξαν αὐτοῦ. πῶς ἂν οὖν τις ἔτι διαλέγοιτο τοιούτοις ἁτ-
τράσι μήτε τῶν ἐναργῶς φαινομένων φροντίζουσιν, ὡς ἥδη
πολλάκις ἔδειξα, καὶ τῶν ἐξελεγχόντων τὰ δόγματ' αὐτῶν
ὡς μαρτυρούντων μνημονεύουσιν; ἐμπέλησται γάρ ὁ περὶ
ἡγεμονικοῦ λόγος ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένος ἐπὶ ποιη-
τικῶν ἔτιοι τὰ πάθη περὶ τὸν θῶρακά τε καὶ τὴν καρδίαν

ducat perpetuo; id quod in multis barbaris et pueris
natura iracundis, insuper in ferarum non paucis, et ho-
minibus belluinis videre licet. Est quum ne alterum
quidem usque adeo valens sit, ut statim alterum attra-
hat, sed adversantur invicem pugnantque, et temporis
spatio alterum vincit, in Ulyssae quidem ratio, in Me-
dea autem iracundia, ceu duae ipsae animae partes, aut,
si non partes, certe facultates quaedam. At Chrysippus
neque partes animae hasce ratus, neque facultates brutas
a rationali diversas, tamen non dubitat Ulyssis et Medae
versum meminisse, qui evidenter opinionem ipsius sub-
vertunt. Quomodo igitur aliquis adhuc cum talibus vi-
ris disputet, qui neque manifesto apparentia curant (ut
jam frequenter ostendi) et coarguentium ipsorum dogma-
ta ceu attestantium meminerunt? Nam liber de prin-
cipo animae facultate a Chrysippo conscriptus scatet ver-
sibus poetiis, qui vel affectus in pectore et corde conti-

Ed. Chart. V. [118.]

Ed. Bas. I. (267.)

αντίστασθαι μαρτυροῦντων, ἣ δέο εἶναι τῆς ψυχῆς δυτά-
μεις ὅλων τῶ γένει διαφεροῦσας ἀλλήλων, τὴν μὲν ἄλογον,
τὴν δὲ λογικὴν. ὥσπερ γὰρ ἐξ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου βρα-
χεία παρεθέτην ὀλίγω πρόσθεν ὧν ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν,
οὕτω ἐξ Ὀρφείου καὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ Τυρταίου καὶ
Σιγαιχόρου καὶ Εὐριπίδου καὶ ἑτέρων ποιητῶν ἐπιὼν μνη-
μονεύει καμπόλλων ὁμοίαν ἐχόντων ἀτοπίαν, ὅλον καὶ
ὅταν εἴπῃ Τυρταῖον λέγοντα·

Αἰθωνος δὲ λέοντος ἔχων ἐν στήθεσσι θυμόν,

ὅτι μὲν γὰρ ἔχει ὁ λέων θυμόν, ἀκριβῶς ἅπαντες ἄνθρω-
ποι καὶ πρὶν ἀκοῦσαι Τυρταίου γινώσκομεν, οὐ μὴν
Χρυσίππῳ γ' ἔπρεπε παραθέσθαι τὸ ἔπος ἀφαιρουμένῳ
τοῦς λέοντας τὸν θυμόν. οὐδὲν γὰρ, ὥς οἶεται, τῶν ἀλόγων
ζώων οὔτε τὸ θυμοειδές, οὔτε τὸ ἐπιθυμητικόν, οὔτε τὸ
λογιστικόν ἔχει, ἀλλ', ὥς εἴρηται μοι καὶ κατὰ τὸ πρῶτον
γράμμα, παρὰ πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν ἀφαιροῦνται τῶν εἰρημένων
ἀπάντων αὐτὰ σχεδὸν ἅπαντες οἱ Στωϊκοί. Τυρταῖος δὲ γε,

neri affriment, vel duas esse animae facultates toto ge-
nere invicem differentes, hanc irrationalem, illam ratio-
nalem. Quomodo enim ex Homero et Hesiodo pauca
ante paululum apposui, quae Chrysippus conscripsit, ita is
ex Orpheo, Empedocle, Tyrtaeo, Stesichoro, Euripide
aliisque poetis multorum versuum meminit simili abfur-
ditate scatentium, veluti etiam quum Tyrtaeum dicentem
citat:

Iram ferventis gestans in oorde leonia.

Quod namque leo iram habet, accurate omnes homines,
etiam priusquam audivissemus Tyrtaeum, novimus; non
tamen Chrysippo verum adjungere decorum erat, qui
leonibus iram adimitt. Nullum enim, ut autumat, brutum
animal vel irascibilem vim, vel concupiscentem, vel ra-
tionalem obtinet, sed, veluti a me dictum est superiori
libro, Stoici fere universi in omni functione supra dicta
omnia eis auferunt. Tyrtaeus autem, quemadmodum et

Ed. Chart. V. [118.]

Ed. Bas. I. (267.)

καθάπερ οὖν καὶ Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἅπαντες οἱ ποιηταὶ σφοδρότατον ἔχειν φασὶ τοὺς λέοντας τὸν θυμὸν, ὥστε καὶ τῶν ἀνθρώπων ὅστις ἂν ἡ θυμοειδέστατος, εἰκάζουσι λέοντι, καὶ χωρὶς δὲ τῶν ποιητῶν ἅπαντες ἄνθρωποι τοὺς θυμικωτάτους λέοντας ὀνομάζουσιν. οὕτως οὐδὲ τοῖς ἀθληταῖς παύονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὕτως ἐγκλενόμενοι· καὶ τουναντίον εὖεικεν ἅπαν ἢ βούλεται συμπίπτειν τῷ Χρυσίππῳ. τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου πράγματος ἐπιχειρημάτων ἀποχωρῶν ἑκάστοτε, καὶ ῥητορικῶς μᾶλλον ἢ φιλοσόφως ἐν πλήθει μαρτύρων τὸ νικᾶν θέμενος, ὥτ' αὐτῶν οἷα ἐπικαλεῖται προπαραδίδοται.

Κεφ. ε'. Καὶ γὰρ οὖν, ὅταν εἴπῃ, διὰ τοῦτο λέγεσθαι τινὰς ἀκαρδίους, ὅτι πεπιστεύκασιν ἅπαντες ἄνθρωποι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καρδίᾳ περιέχεσθαι, θαυμάζειν ἄξιον τάνδρως, εἰ μὴ ἄχρ' ὅσῳ τοσούτου παρακολουθεῖ τοῖς λεγομένοις, ὥς γνωρίζειν, ὅτι μὴδένα τῶν ἀνοήτων τε καὶ ἀσιωπέων ἀκαρδίον ὀνομάζουσιν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν ὑπαγτας,

Homerus et Hesiodus, breviterque omnes poëtae vehementissimam iram leones habere affirmant. Quapropter etiam hominem, quicumque maxime fuerit iracundus, leoni assimilant. Jam vero praeter poëtas universi homines eos, qui ferocissimi et maxime iracundi sunt, leones nuncupant; ita neque athletic cessant quotidie nomen hoc attribuere. Et Chrysippo contra quam velit accidere videtur; nam dum ab argumentis rei, quae a natura ipsius disquiritur, ubique recedit, et rhetorice magis quam philosophice in testium multitudine victoriam ponit, ab ipsis, quos citat, proditur.

Cap. IV. Etenim quum pronunciet, ideo nonnullos excordes dici, quod universi homines animae principatum in corde contineri crediderint, virum demirari satis nequeo, quod non eatenus assequitur ea, quae dicuntur; ut cognoscat, nullum stolidum ac imprudentem excordem nominari; sed illos omnes, quando dieteriis in-

Ed. Chart. V. [118. 119.]

Ed. Bas. I. (267.)

ἐπειδὴν σκοπίωσιν, οὐκ ἔχειν ἐγκέφαλόν φασιν, τοὺς αἰσλ-
 μους δὲ καὶ δειλοὺς ἀκαρδίους ὀνομάζουσιν. ἐξελέγχεται
 τοῖσιν κἄντιαῦθα τὸ τοῦ Χρυσίππου δόγμα πρὸς αὐτῶν ὧν
 ἐπικαλεῖται μαρτύρων, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν ὑπολαμβάνοντων
 εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμοειδές. ἀλλὰ τῇ
 Ἰτα θαυμασιῶς ὅπως ἐξηγεῖται τοῦτομα τὸ ἀκάρδιον, ἢ τίνε
 διανοίᾳ λέγουσιν οἱ πολλοὶ, συνάπτων ἐνθὺς αὐτῶ καὶ τὸ
 ἀσπλάγχνον· ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις [119] ὧδε. παραβάλλουσι δὲ
 τοῖς εἰρημένοις καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν λεγομένων, οἷον τοὺς
 ἀσπλάγχνους, καθ' ὃ φαιμεν μὴ ἔχειν τινὰς ἐγκέφαλον καὶ
 ἔχειν, οὕτως ἡμῶς ὑπονοοῦντες λέγειν καὶ μὴ ἔχειν καρδίαν
 τινὰς καὶ ἔχειν κατὰ τὰ προειρημένα, τῶν μὲν ἀσπλάγχνων
 τάχα λαμβανομένων κατὰ τὸ μηδὲν ἔχειν ἔνδον συναλγῶν
 κατὰ τὰ ἐναντία, καὶ ἀπὸ τῆς καρδίας οὕτως αὐτῶν κοινό-
 τερον λεγομένων, τοῦ δ' ἐγκεφάλου λαμβανομένου, ἥτοι
 κατὰ τὰ αὐτὰ ὁμοίου τινὸς ὄντος, ἢ διὰ τὸ καὶ τοῦτον
 ἔχειν τινὰ κυρίαν τοῖς σπλάγχνοις ὁμοίαν. ἡ μὲν ῥῆσις
 αὕτη. χρὴ δ' αὕτην ἀναγνῶναι τινα καὶ τρεῖς καὶ τετράκις

cessant, non habere cerebrum inquirunt; meticolōsus au-
 tem et timidos excordes appellant. Ita et hic Chrysippi
 dogma ab ipsis coarguitur, quos in testimonium adducit,
 dum putant. in cerebro quidem esse rationem, in corde
 autem iracundiam: sed per Jovem mirum est, quomodo
 nomen excors interpretetur, aut quo sensu vulgus pro-
 ferat; mox ei conjungit evisceratum: habent autem verba
 ipsius in hunc modum: *Conferunt praedictis etiam hu-*
jusmodi ex his quae dicuntur evisceratos, quatenus dicimus,
aliquos non habere cerebrum et habere: ita nos sentientes di-
cere, et non habere cor aliquos, et habere secundum pra-
dicta, ut eviscerati forsan accipiantur, eo quod nihil intus
habeant condolens, juxta contraria etiam a corde sic ipsis
communius appellatis, cerebrum vero capiatur, vel quod
in eodem simile quoddam existat, vel quia etiam hoc fa-
cultatem quandam habeat visceribus similem. Ita quidem
 verba sonant. Convenit autem aliquem legere ea ter

Ed. Chart. V. (119.)

Ed. Bas. I. (267. 268.)

ἐπὶ σχολῇ πολλῇ ἀκριβοῶς προσέχοντα τὸν νῦν τοῖς λεγο-
μένοις. οὕτω γὰρ μόνως, οἷμα, πεισθήσεται τὸ κατὰ
τὴν παροιμίαν λεγόμενον ὑπάρχειν αὐτῇ, τὸ, *ΛΑΒΕ
ΜΗΔΕΝ, ΚΑΙ ΚΡΑΤΕΙ ΚΑΛΩΣ*, ἔγωγ' οὖν ἐν
πολλοῖς (268) πολλάκις βιβλίοις ἀνεγνωκοῖς ῥήσεις, ἐν αἷς
ὀνόματα καὶ ῥήματα συνάπτεται μηδεμίαν ἔχοντα διάνοιαν,
οὐδαμόθεν τοῦτ' ἀκριβοῦμενον εἶδον οὕτως, ὥς κατὰ τήνδε
τὴν νῦν ἡμῖν προγεγραμμένην λέξιν. αἴνigma γάρ ἐστιν ὁ
λόγος τοῦ Χρυσιπποῦ θαυμαστῇ τινι καταπεπλεγμένον ἀσα-
φεῖα μετὰ συντομίας ἀκαίρουν. καίτοι τὴν γε συντομίαν
οὐδὲ καθ' ἓνα τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἐξήλωκεν, ἀλλ' οὕτω μα-
κρὸς ἐστιν, ὥς πολλάκις ἐν ὅλῳ βιβλίῳ πολυειδῶς ὑπὲρ
τῶν αὐτῶν ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλπίτειν. τὸ μὲν
δὴ τῆς ἀσαφείας αὐτῷ σύνηδες, ἀσθενεία τῆς ἐρηυνευτικῆς
δυνάμεως ἐπόμενον. καὶ μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς αἰσθανόμενος
αὐτῆς τρεῖς καὶ τετράκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐπὶ πλεῖστον ἐκ-
τείνειν τοὺς λόγους οὐκ ὀκνεῖ, τὸ δὲ τῆς βραχυλογίας ἡθρῆς
τε καὶ σπανίως ὑπ' αὐτοῦ γιγνόμενον, ἐν οἷς ἂν μάλιστα

quaterque multo otio, mente ipsa, quae dicuntur, diligen-
ter adhibita; haec enim sola ratione, puto, persuadebitur,
id quod communi proverbio dicitur, dictis ipsius inesse,
scilicet: *NIHIL ACCIPE, ET CONTINE PROBE*. Ego enim
quum in multis saepe libris orationes legissem, in qui-
bus nomina ad verba nullo sensu connectantur, nusquam
hoc tam accurate expressum vidi, sicut in hac modo ci-
tata sententia. Aenigma enim est oratio Chrysippi, mira-
bili quadam obscuritate cum intempestiva brevitate im-
plicitum; quanquam brevitate ne in uno quidem ipsius
libro imitatus sit, sed adeo prolixus est, ut saepe in toto li-
bro multifariam de eisdem sursum et deorsum sermones im-
plicet. Jam sane obscuritatis vitium ipsi familiare est,
quod interpretatricis facultatis infirmitatem sequitur. Ac
mihi videtur etiam ipse id sentiens ter et quater de
eisdem rebus non detrectare sermones in longissimum
producere; brevitati autem non assuevit, et raro eam
usque, in quibus potissimum orationibus errorem suo-

Ed. Chart. V. [119.]

Ed. Bas. I. (268.)

λόγοις ἄφυκτον ἀποθάνηται τὸ σφάλμα τῶν ἐαυτοῦ δογμα-
των. βούλεται γάρ, οἶμαι, παρατρέχειν αὐτὸ διὰ ταχέων,
ἄλλο ὑπομείνων ἐξελέγχεσθαι. καὶ μοι δοκεῖ, καθάπερ ἐν
τοῖς ἄλλοις λόγοις ἀγωνίζεται σαφῶς ἐμηνένειν, οὕτως ἐν
οἷς ἐξελέγχεται συγκρούειν τὸν λόγον ἀσαφείᾳ μετὰ βραχυ-
λογίας, ἵνα δηλαδὴ δοκῇ μὲν ἀπολελογησθαι πρὸς τοῦ-
κλημα, καὶ μὴ παρεληλυθέναι τελῶς αὐτὸ, μηδὲν δὲ
ἡμῖς ἔχωμεν ἀντιλέγειν τοῖς εἰρημένοις, ὧν οὐδ' ὕλως ματ-
θάνομεν. αὐτίκα γέ τοι κατὰ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν,
ἐν ἣ τὸ ἄσπλάγχνον καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἐγκέφαλον ὥπως οἱ
πολλοὶ λέγουσιν ἐξηγεῖται, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τοιόνδε τι δη-
λοῦν. ἄσπλάγχνους μὲν καλοῦσιν ἐπίους ἐν ἴσῳ τῷ ἀκαρ-
δίους, ἐπειδὴ σπλάγχνον ἢ καρδία, τὸ δ' ἐγκέφαλον μὴ
ἔχειν ἐν ἴσῳ τῷ ἄσπλάγχνον εἶναι λέγουσιν, ἐπειδὴ καὶ
οὗτος σπλάγχνον ἔστι καὶ κύριον. οὐ μὴν προσίενται γε
πάντες οἱ Στωικοὶ τὴν τοιαύτην ἐξήγησιν, ἀλλ' ἕτερον μὲν
τι λέγεσθαι φασιν, οὐ δηλοῦσι δὲ αὐτὸ, τῶν ἐσωτερικῶν
ὑπάρχον δηλονότι, καὶ ἐπιτιμῶσιν ἡμῖν εὐθέως ὡς προσιεῖς

rum dogmatum sentit inevitabilem; vult enim (ut opinor)
brevibus ipsum percurrere aliud coargui sustinens. Et
mihi videtur, quemadmodum in aliis orationibus conten-
dit manifeste interpretari, ita in quibus redarguitur ser-
monem obscuritate cum brevitate occultare, ut videlicet
putetur ad crimen objectum respondisse, et non omnino
ipsum praeteriisse, nos autem nihil possumus productis
contradicere, quae nequaquam intelligimus. Statim sane
in praeposita oratione, qua evisceratum, et non habere
cerebrum, quomodo vulgo dicant, exponit, mihi qui-
dem tale quippiam videtur innuere. Evisceratos vocant
nonnullos perinde ut excordes, quoniam viscus cor est;
non autem habere cerebrum idem valere dicunt ac evi-
sцерatum, quoniam hoc quoque viscus est et principalis.
Non tamen recipiunt omnes Stoici huiusmodi expositio-
nem, sed aliud quiddam dici affirmant, id tamen non
ostendunt, ex penitioribus nimirum existens, ac incre-
pant nos statim, oeu praecipiti modo contradicentes,

Ed. Chart. V. [119. 120.]

Ed. Bas. I. (268.)

ἀντιλέγουσι, πρὶν γινῶσθαι τὸ λεγόμενον. οἱ δὲ καὶ λοιδο-
ροῦντες σφοδρώτερον ἀνεισάκτους τε καὶ φιλονείκους ἀποκα-
λοῦσιν, οὐ φασὶ τε διδάξαι τὸ λεγόμενον ἀπαιδεύτους ἀν-
θρώπους. καίτοι τὰ γ' ἄλλα καὶ μὴ βουλομένων ἡμῶν
διεξέχονται μακρῶς. ἀλλ' ὅταν, ὡς εἶπον, ἐπὶ τι τοιοῦτον
ἀφίκωνται, μηδεμίαν ἔχον εὐπορίαν φλυαρίας, οἱ μὲν γρά-
φοντες τὰ βιβλία ταχέως θ' ἅμα καὶ σαφῶς παρατρέχου-
σιν, οἱ δ' ἐξηγούμενοι τὰ τούτων συγγραμματα φθόγου
μᾶλλον ὑπόνοιαν εἰς τοὺς ἀκούοντας ἐκπέμπειν ἔτοιμοι γί-
νονται, προσποιούμενοι μὴ βούλεσθαι διδάσκειν ἡμᾶς,
ἥπερ ὁμολογοῦντες νενικῆσθαι. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσπλάγγνους
τε καὶ ἀνεγκέφαλους ἤδη παρελθωμεν, ἵνα μὴ λυπῶμεν
ἐπὶ πλεόν τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ἐναργῶς καταμαρτυρου-
μένους ὑφ' ὧν ἐπικαλοῦνται μαρτύρων. [120] ὅθεν δ'
ἀπελπίομεν, ἐκείως πάλιν ἐπανελθωμεν. ἐμπλήσας ὁ Χρύ-
σιππος ὅλον τὸ βιβλίον ἐπὶ Ὀμηρικῶν καὶ Ἡσιοδείων, καὶ
Σηησιχορείων, Ἐμπεδοκλείων τε καὶ Ὀρφικῶν, ἐτι δὲ πρὸς
τούτοις ἐκ τῆς τραγῳδίας, καὶ παρὰ Τυρταίου, καὶ τῶν

priusquam id, quod dicitur, cognoscamus. Alii etiam convitiis
agentes acrius rudes nos et contentiosos appellant, nec
ineruditos homines docere se velle id, quod proponitur,
inquiunt; etsi alia etiam nobis invitae prolixè recenseant.
Verum quum (ut dixi) ad huiusmodi quippiam pervene-
rint, ubi nulla est nugacitatis occasio, qui sane libros
conscribunt, celeriter simul et manifesto percurrunt; qui
autem horum commentarios interpretantur, ad invidiae
potius suspicionem in auditores transmittendam prompti
redduntur, dum nolle se docere nos simulant, quam ad
se victos esse confitendum. Verum evisceratos et exce-
rebratos iam praetergrediamur, ne amplius negotium fa-
cessamus Chrysippo manifeste reprehensò ab iis, quos ipse
testes citat, ac ubi desimus, eo revertamur. Quum Chry-
sippus totum librum replevisset versibus Homericis, He-
siodicis, Stesichoriis, Empedocleis, et Orphicis, quum-
que praeterea non pauca ex tragoedia et ex Tyrtaeo

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Bas. I. (268.)

ἄλλων ποιητῶν οὐκ ὀλίγα παραθέμενος, εἶτα μὴ συνείης τῆς
 Φαυμαστῆς δὴ ταύτης ἀπεριαντολογίας, (τοῦτο γὰρ αὐτῇ
 μᾶλλον ἡγοῦμαι προσήκειν τούνομα,) ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπι-
 φέροι· ταυτὶ μὲν φήσουσιν ἀδολεσχίαν εἶναι γραωδῆ, τυχὸν
 δὲ καὶ γραμμάτων διδασκάλου βουλομένου στίχους ὅτι πλεί-
 στους ὑπὸ τὸ αὐτὸ διανόημα τάξαι. καλῶς εἶπες, ὦ Χρύ-
 σιππε, ταῦτα, κάλλιον δ' ἦν, εἰ μὴ μόνον εἶπες, ἀλλὰ καὶ
 παντάπασιν ἐφυλάξω τὴν γραωδῆ ταύτην ἀδολεσχίαν. τί
 γὰρ ἂν εἴη γραωδέστερον, ἢ ἀδολεσχότερον, ἢ γραμματιστῶν
 περπωδέστερον, ἢ πόρρω μᾶλλον ἀπεληλαμένον ἀποδείξεως
 προσηκούσης ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, τοῦ μνημονεύσαντα κατ' ἀρ-
 χῆς εὐθύς τοῦ Πλάτωνος δόγματος εἰσῶν μὲν τοῦτο καὶ
 ἀπορρέειν παντάπασιν, οὐδ' ὥς ὑπὸ τῶν μετ' αὐτὸν κα-
 τεσκεύασται προσγράψαντα, παρελθεῖν δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς
 ἡρωτημένους ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν λόγους ἀντιλογίαν τε καὶ λύ-
 σιν, ἐφ' ἣ δίκαιον ἦν αὐτὸν ἀποδείξει χρησάμενον ἐπιστη-
 μονικαῖς ἐμπεδῶσαι τὸ ἑαυτοῦ δόγμα, ποιητῶν δὲ μεμνή-
 σθαι, καὶ πλῆθος ἰδιωτῶν καλεῖν μαρτυρήσον, καὶ τί

aliiſque poëtis appoſuiſſet, non advertens poſtea mirificam
 hanc loquendi infinitatem (hoc enim ei nomen conve-
 nire magis autumo) haec ad verbum adducit: *Haec ſane*
anilem garrulitatem eſſe dicent, forte etiam literarum
magiſtri, qui verſus quamplurimos ſub eodem ſenſu ſta-
tuere velit. Recte dixiſti, o Chryſippe, haec; praestaret
 autem, ſi non ſolum dixiſſes, ſed etiam anilem hanc lo-
 quacitatem evitaſſes. Quid enim eſſet anilius, aut nug-
 acius, aut grammatiſtae decentius, aut magis alienum a
 demonſtratione, quae viro philoſopho convenit, quam,
 placiti Platonis mentione ſtatim ab initio facta, ſinere
 quidem hoc et prorſus abjicere, non autem, ut a poſte-
 ris ipſius id adſtruatur, ſcribere, ſed controverſiam ſolu-
 tionemque, quam in verbis viri movent, relinquere, pro-
 pter quam aequum erat ipſam demonſtrationibus ſcien-
 tificis uſum placitum ipſius impedire, poëtarum autem
 meminiffe, et indoctorum multitudinem in tellimonium

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Bas. I. (268.)

λέγουσιν αὖ γυναῖκες, γράφειν, οὐδ' οὖν οὐδὲ ἐν αὐτοῖς οἷς καλεῖ μάρτυσιν εὐτυχούτας; καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ καὶ 'καὶ αὐτοῦ λέγουσιν ἅπαντας τὰ πλείω καὶ οἱ ἰδιῶται. τίς γοῦν οὐκ ἔγραψε ποιητῆς, ἐπιθυμῶν τε καὶ θυμοῦσθαι πολλὰ τῶν ζῶων ἀνθρώπου σφοδρότερον; τίς δ' ἰδιώτης οὐχ οὕτω χρῆται τοῖς ὀνόμασιν, ὥς τὸ Πλάτωνος βούλεται δόγμα, τὸ μὲν ἀκαρδίον ἐν ἴσῳ τῷ δειλὸν καὶ ἄτολμον καὶ ἄνανδρον ὀνομάζων, καρδίαν δὲ λαβεῖν ἐγκλεισόμενος, ἐπειδὴν εἰς ἀνδρείαν πρῶξιν ἐπεγείη τὸν πέλας, ἐπεγγελῶν δὲ τοῖς ἀνόητον εἰποῦσιν, ἀνεγκεφάλους καὶ ἀσυνέτους ὀνομάζων αὐτοὺς, ἐτέρους δ' ἀγχίρους καὶ ἔννοους φάσκων, οὓς ἂν ὥς συνετοὺς ἐπαινῇ, ἀσπλάγχνους δὲ ἀποκαλῶν τοὺς μὴ ἐλεοῦντας μηδένα, μήτε φιλοῦντας, μήθ' ὕλως φροντίζοντας ἢ ἐπαινούρων ἢ ψεγόντων, ἢ ἀδικούντων ἢ ἀφελούντων; ἀλλ' ὥσπερ λίθους ἀναισθητοὺς ἐπάγχοντας; οὓς γὰρ ἂν εἰς ἀναισθησίαν πατιελῇ σκῶψαι βουλῇθῶσιν, ἀσπλάγχνους ὀνομάζουσιν, ὥσπερ τοὺς ἀνάνδρους μὲν ἀκαρδίους, ἀνεγκεφάλους δὲ τοὺς ἄφροντας. ἐπεὶ δ' ἐστὶν καὶ τρίτον τι

citare, et quae dicant mulieres, scribere, neque his ipsis (quos citat) testibus quod cupit assequi? Etenim poetae contra ipsam universi pronunciant, plura etiam idiotae. Quis igitur poeta non scripsit, multa animalia vehementius homine et concupiscere, et irasci? Quis vero idiota non sic utitur nominibus, ut Platonis dogma exigit, excoerdem aequae ut timidum et meticulosum et non virum appellans, cor autem capere adhortans, quum ad virilem actionem proximum incitat? quum eos irridet, qui fatuum quid dixerunt, excerebratos et imprudentes nuncupans, alios callidos et mentis compotes, quoscunque ceu prudentes commendet, evisceratos autem, qui nullius misereantur, neque ament, neque omnino curent vel laudem, vel vituperium, vel injuriam, vel commodum, sed veluti lapides sensuum expertes sint; quos enim ut nullo prorsus sensu praeditos mordere voluerint, evisceratos dicunt, quemadmodum non viros excoerdes, excerebratos autem dementes. At quia tertium quoque viscus,

Ed. Chart. V. [120.]

Ed. Bas. I. (268.)

σπλάγγχον, τὸ ἥπαρ, ἐν ᾧ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰδρυται τῆς ψυχῆς, καὶ χρὴ καὶ τούτῳ συμμετρίαν τινὰ τῶν οἰκείων ὑπάρχειν κινήσεων, εἰ μέλλοι τελείως κεκοσμηθῆαι τὴν ψυχὴν ὁ ἄνθρωπος, εἴη ἢ καὶ ὁ κατὰ τοῦτ' ἀναισθητος, ὡς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς δύο, καὶ μοχθηρῶς διακείμετος ἀσπλαγγχος ὀρθῶς ὀνομαζόμενος. ὁ δ' ἐναντίος αὐτῷ μεγαλόσπλαγγχος λέγεται, καθότι ὁ Εὐριπίδης εἰσάγει τὴν Μήδειαν ὅτιως μεγαλόσπλαγγχον, ἀπάσας τὰς τῶν τριῶν σπλάγγχων δυνάμεις τε καὶ κινήσεις λοχυρὰς ἔχουσαν. ἐπιθυμητικωτάτη μὲν γὰρ προτίθεται τὴν γυναῖκα, καὶ θυμικωτάτην ἅμα καὶ λογισάσθαι δεινὴν. ἱκανὰ δὲ γυναικίσματα τοῦ μὲν ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς, εἰς ὅσον ὁμέτρου κινήσεως ἀφίεται, τὰ περὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Ἰάσονος, ὅφ' οὐ νικηθεῖσα προὔδωκεν ἅμα καὶ κατέλιπε τοὺς οἰκείους, ἐπηκολούθησεν δὲ καὶ τελείως ἐπίστευσεν ἑαυτὴν ἀνθρώπῳ ξένῳ· τοῦ δὲ θυμικοῦ τῆς σφοδρότητος, ὅλα περ τοὺς παῖδας ἐμήτισεν, οὐ σμικρὰ γυναικίσματα· τοῦ δὲ λογιστικοῦ τῆς συνέσεως, (ὑποτίθεται γὰρ καὶ τούτοις αὐτὴν ὁ Εὐριπίδης οὐ τὴν τυχοῦσαν,)

jecur, exillit, in quo concupiscens animae facultas consistat, huic etiam commoderationem quandam propriorum motuum inesse oportet, si homo in totum ornari anima debet. Jam etiam in hoc insensilis, ut in aliis duobus, simul prave affectus evisceratus recte vocatur, quemadmodum, qui e diverso habet, visceratus (megalosplanchnus); quomodo Euripides Medeam introduxit, magnis revera visceribus donatam, quae validas trium viscerum facultates motusque haberet; etenim maxime concupiscentem mulierem proponit, maximeque iracundam simul et ratiocinando vehementem. Abunde autem sunt concupiscentis animae, quatenus a moderato motu abscellit, indicia in Iasonis amore, a quo victa prodidit simul et reliquit domesticos, secuta autem est et omnino se homini peregrino concedidit. Irascibilis autem animae vehementiae, quia filios occidit, non mediocria sunt argumenta. At rationalis intelligentiae (singit enim in his quoque ipsam Euripides non vulgarem) indicia magna,

Ed. Chart. V. [120. 121.]

Ed. Bas. I. (268. 269.)

οὐ μικρὰ σημεῖα τὰ πρὸς τὸ τιμωρῆσθαι τοὺς ἐχθροὺς ἐπινοηθέντα, καὶ ὅσα πρὸς ἑαυτὴν διεξίχεται, καὶ σιέλουσα καὶ πείθουσα τὸν θυμὸν ἀποχωρεῖν ἔργων ἀνοσιῶν. ὥστ' εὐλόγως ἐπ' αὐτῆς ὁ Εὐριπίδης εἶπε·

[121] Τί ποτ' ἐργάσεται

Μεγαλόσπλαγχνος, δυσκατάπαντος

Ψυχὴ δηχθεῖσα κακοῖσι;

αὕτη μὲν οὖν μεγαλόσπλαγχνος, ἄσπλαγχνος δὲ καὶ μικρόσπλαγχνος, ἣ φαῦλα, καὶ μικρὰ, καὶ βραδυκίνητα, καὶ δυσκίνητα τὰ τρία τῆς ψυχῆς μόρια. μεταξὺ δέ μοι τῶν λόγων ὢν, διεξέρχομαι τὸ παραστὰν οὐκ ὀκνήσω φράσαι· λελεχται δὲ ὑπὸ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, ὡς οὐκ ἐνδέχεται τινα διαλεγόμενον ὁδολέσχουσιν ἀνθρώποις ἀποσχέσθαι τελείως ἀπύ(269)σης ἀδολεσχίας. ἔγωγ' οὖν ἤναγκάσθην ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου προσχυνθεὶς ἀδολεσχίας ἐξηγεῖσθαι τὰς τε τῶν ἰδιωτῶν καὶ τὰς Εὐριπίδου φωνάς, ὃ μή ποτ' ἂν ἐκὰν ἐτόλμησα πρᾶξαι περὶ τηλικούτου δόγματος ἀποδείξεις γράφων. οὐχ ὅπως γὰρ Εὐριπίδης, ἢ Τυρταῖος, ἢ τις ἄλλος ποιη-

14

quae puniendis hostibus excogitata apparent, item quae apud se ipsam persequitur, et submittens persuadensque animo iracundo, ut ab impiis operibus recederet. Quare Euripides merito de ipsa dixit:

*Quidnam faciet anima**Viscosa atque irrequieta,**Oestro irritata malorum?*

Haec itaque magnis donata visceribus. Evisceratus et parum visceratus dicitur, cui tres animae partes pravae, exiguae, motu et tardae et difficiles insunt. Interea vero orationum, quas pertracto, id quod mihi se offert non dubitabo efferre; dictum est autem a veteribus philosophis, fieri non posse, ut aliquis, qui cum hominibus garrulis differit, ab omni prorsus loquacitate abstineat. Ego igitur coactus sum a Chrysippi garrulitate adductus et idiotarum et Euripidis voces interpretari; quod nunquam libens ausus essem facere tanti dogmatis demonstrationes perscribens. Non solum enim Euripides aut Tyrtaeus, aut

Ed. Chart. V. [121.]

Ed. Bsl. I. (269.)

τῆς, ἣ καὶ παντάπασιν ἰδιώτης ἱκανὸς πιστεῦσθαι περὶ
δόγματος ἀπάσης ἀποδείξεως χωρὶς, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἀπάν-
των λατρῶν ὁμολογούμενως ἄριστος Ἱπποκράτης, ὥσπερ οὐδὲ
ὁ πρῶτος ἀπάντων φιλοσόφων Πλάτων. οὐδὲ γὰρ ἂν φα-
γεῖεν ὑπὸ φθόνου σύμπαντες οἱ μετ' αὐτὸν, οὐδ' ἂν ὑπὸ
φιλονεικίας ἀναίσχυντα σοφίζωνται, καθάπερ οἱ περὶ τὸν
Χρυσίππον, ἣ τὴν δόξαν ὑπερβάλλεσθαι ποτε δυνήσονται
τοῦ Πλάτωνος, ἣ τὸν τῶν ἀποδείξεων μιμήσασθαι κόσμον.
ἀλλ' ὅμως οὐδὲ τοῦτοις τοῖς ἀνδράσι τοσοῦτον ὑπὲρ τοῦς
ἄλλους ἐπιστήμη τὴν ψυχὴν κεκοσμημένοις οὐδαίς νοῦν ἔχων
ἀπλῶς εἰποῦσιν ἄξιοι πιστεῦειν, ἀλλ' ἀναμένει τὴν ἀπόδειξιν.
ὁ δὲ γε Χρυσίππος ὧν μὲν οὗτοι λέγουσιν ἀποδείξεων
ὑπὲρ τοῦ προκειμένου δόγματος οὔτε ἐμνημόνευσεν οὐδεμιᾶς,
οὔτ' ἐξελέγγεν ἐπεχείρησεν, οὐκ αἰδεῖται δὲ Τυρταῖόν τε
καὶ Σιγείχορον ἐπικαλούμενος μάρτυρας, οὓς εἰ καὶ ζῶντας
ἤρετό τις περὶ τούτων τῶν δογμάτων ἐπιστήμης ἀμφισβη-
τούσιν, ἐξωμολογήσαντι ἂν εὖ οἶδ' ὅτι μηδὲν ἐπαῖειν αὐτῶν,

alius quidam poëta, aut certe etiam idiota fidem de pla-
cito facere citra omnem demonstrationem abunde potest,
sed ne ipse quidem Hippocrates, omnium medicorum
consensu praestantissimus, quemadmodum neque Plato,
omnium philosophorum princeps. Haud enim si vel om-
nes ipsius posterī invidia rumpantur, neque si conten-
tionis studio impudentia commententur, quemadmodum
Chrysippi sectatores, aut opinionem Platonis superare un-
quam poterunt, aut ornatum demonstrationis imitari.
Attamen neque his viris adeo super alios scientiis ani-
mam ornatis nemo mentis compos simpliciter loquenti-
bus dignatur fidem accommodare, sed demonstrationem ex-
pectat. Chrysippus autem, quas quidem hi dicunt de-
monstrationes de dogmate proposito, earum ne unius quidem
aut meminit, aut reprehendere aggressus est. Interim
non veretur Tyrtaeum et Stefichorum testes citare, quos
si etiam vivos aliquis interrogaret, an de horum scientia
dogmatum ambigerent, faterentur nimirum una voce,
nihil se ipsorum sensisse; ipsi autem potius, arbitror, a

Ed. Chart. V. [121.]

Bd. Bal. 1. (269.)

αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἂν, οἶμαι, παρὰ Χρυσίππου τε μαθεῖν, ἢ παρ' αὐτῶν ἀποδεικνύειν ἡξίωσαν. εἰτα δηλαδὴ Χρυσίππος ἂν ἐπὶ τοὺς ἰδιώτας ἦγεν αὐτοὺς, ὁ σοφὸς ἐπὶ τοὺς ἀμαθεῖς, ὁ σώφρων ἐπὶ τοὺς μαινομένους, ὁ λόγων ἀκολουθίαν εἰδὼς ἐπὶ τοὺς διαφερομένους πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς κατὰ πάντα καιρὸν ἐν λόγοις τε ἅμα καὶ πράξεσιν. ἀλλ' εἰ καὶ μαινόνται τὰ πάντα καὶ διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους τε καὶ ἑαυτοὺς ἅπαντες οἱ ἰδιῶται, τοῦτο γοῦν, οἶμαι, σώφρων ἔχουσι, τὸ μὴ καλεῖν ἐφ' ᾧ λέγουσι τοὺς καταμαρτυρήσοντας ἑαυτῶν. ἡ δὲ Χρυσίππου σοφία καὶ τῆς τῶν ἰδιωτῶν ἀμαθίας ἐπέκεινα προελήλυθεν· ἐπικαλεῖται γὰρ μάρτυρας, ὅφ' ὧν κατακρίνεται, τοῦτου χάριν ἠραγκάσθη καὶ γὰρ νῦν ἀδολεσχεῖν, ἵν' ἐπιδείξω τὸν Χρυσίππον ἐν ὕψει μέγιστα σφαλλόμενον. οὗτε γὰρ ἐμνημόνευσεν οὐδεμιᾶς τῶν ὑπὸ Πλάτωνος τε καὶ Ἰπποκράτους εἰρημένων ἀποδείξεων, οὗτε ἀντεῖπεν, οὐκ αὐτὸς τινα εἶπεν ἑτέραν ἀπόδειξιν, οὗτε οἶδεν, οὗς χρὴ καλεῖν μάρτυρας. ἐπεδείξαμεν οὖν ἤδη καὶ διὰ τοῦ πρώτου βιβλίου περὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογίας

Chrysippo nonnihil discere, quam ex ipsis demonstrare maluerint; deinde Chrysippus scilicet ad idiotas ipsos duceret, sapiens ad ineruditos, prudens ad infanientes, orationum consequentiae peritus ad eos, qui inter se et apud seipsoz omni tempore verbis simul et operibus discrepant. Verum licet infaniant in omnibus et invicem apudque seipsoz omnes idiotae discrepent, hoc saltem, puto, prudentiae habent, ne ad ea, quae dicunt, in testimonium adducant, qui contra ipsos pronuncient sententiam. At Chrysippi sapientia idiotarum inscitiam longe superat; citat enim testes, a quibus damnatur. Hujus gratia coactus sum ego quoque impraesentiarum esse loquacior, ut ostendam, Chrysippum in omnibus gravissime errare. Neque enim ullius demonstrationis a Platone et Hippocrate conscriptae meminit, neque contradixit, neque ipso aliam quampiam demonstrationem protulit, neque novit, quos oporteat testes vocare. Jam ostendimus etiam priori libro, quomodo Chrysippus ipse sibi adversetur.

Ed. Chart. V. [121. 422.]

Ed. Bas. I. (269)

τοῦ Χρυσίππου· πρόδηλος δὲ καὶ νῦν ἔστιν ἡ ἀναισθησία
τῶνδρὸς, ἃ χρῆν ἀποκρύπτειν ἐναργῶς καταβάλλοντά τὸν
λόγον αὐτοῦ, ταῦτ' οὐ μόνον ἀποκρύπτοντος, ἀλλὰ καὶ
μαρτυρεῖν ὑπολαμβάνοντος.

Κεφ. ε'. [122] Ἀποχωρήσαντες οὖν ἤδη τῶν τοιούτων,
ἴδωμεν ἐξῆς ἅπαντας οὓς ἐρωτᾷ λόγους, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν
αὐθις ἀνελθόντες ἅπαντες τοῦ λόγου, πρὸς τὸ μηδὲν παρελ-
θεῖν. παραθήσομαι δὲ τὴν ἑῷσιν ἅπασαν, εἰ καὶ μακροτέ-
ρα πῶς ἔστιν, ἔχουσιν ὧδε. τῆς μὲν οὖν ὁρχῆς γιγνομένης
ἐνταῦθα, εὐλογον καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιθυμίας ἐνταῦθ' εἶναι,
καὶ ἤδη τὰ λοιπὰ πάθη, καὶ τοὺς διαλογισμοὺς, καὶ ὅσα
τούτοις ἐστὶ παραπλήσια. σαινόμενοι δὲ φήμη οἱ πολλοὶ
τούτων, πολλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπιλέγουσι τοιαῦτα ἐχό-
μενοι τῆς ῥηθείσης φορᾶς. πρῶτον μὲν γάρ, ἵνα πάντες
ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, κατὰ τοῦτό φασιν ἀναβαίνειν τινὲς τὸν
θυμὸν, καὶ καταπίνειν τὴν χολὴν τινὰς ἀξιούσι λέγοντές τε
καταπίνεσθαι τινὰ αὐτοῖς σπαράγματα, καὶ μὴ καταπίνε-
σθαι κατὰ τὴν τοιαύτην φορὰν λέγομεν. οὕτω δὲ λέγεσθαι,

Constat in praesentia quoque viri stupiditas, qui non modo
non celat, quae conveniebat celare, utpote evidenter ser-
monem suum subvertentia, sed etiam haec sibi attestari censet.

Cap. V. Itaque jam a talibus digressi videamus
deinceps orationes quas proponit universas, toto sermone
ad caput iterum reducto, ne aliquid omittatur. Appo-
nam autem totam seriem, etiam si longior sit; habet ea
in hunc modum. *Quum itaque ira indidem oriatur,*
ratio est etiam reliquas cupiditates indidem haberi, re-
liquosque jam affectus, et ratiocinationes, item quas his
sunt consimilia. Moti autem fama plerique horum multa
ejusmodi vere dicta addunt, praedictam inclinationem
secuti. Primum etenim omnes, ut inde incipiam, hac
ratione dicunt nonnullis animum seu iracundiam con-
scendere et descendere, nonnullis bilem; dicentes quos-
dam ab ipsis caedes devorari, et non devorari ex hujus-
modi impetu dicimus; sic autem dicitur et nihil ipsis

Ed. Chara. V. (100.)

Ed. Baf. I. (209.)

καὶ μηδὲν αὐτοῖς τούτων καταβαίνειν, καὶ οἷα καταπιὼν τὸ
 ῥηθὲν, ἀπῆλθεν ὁ τε Ζήνων πρὸς τοὺς ἐπιλαμβανομένους,
 οἷα πάντα τὰ ζητούμενα εἰς τὸ στόμα φέρειν ἔφησεν, ἀλλ'
 οὐ πάντα καταπίνεται, οὔτε τῆς καταπόσεως ἄλλως ἂν
 οἰκειότερον λεγομένης, οὔτε τῆς κατάβάσεως τῶν ῥηθέντων,
 εἰ μὴ περὶ τὸν Θώρακα τὸ ῥηγεμονικὸν ἡμῶν ᾗ, εἰς ὃ
 ταῦτα πάντα φέρεται. ἐν γοῦν τῇ κεφαλῇ ὄντος αὐτοῦ
 γελοῖως ῥηθήσεται καὶ ἄλλοτριως καταβαίνειν. ἀναβαίνειν
 δ' ἂν οἶμαι οἰκειότερον αὐτῶν λεγομένων, καὶ οὐ καταβαί-
 νειν τὸν προειρημένον τρόπον τῆς κατὰ τὴν ἀκοὴν αἰσθή-
 σεως καταφερομένης περὶ τὴν διάνοιαν, ἐὰν ᾗ περὶ τὸν
 Θώρακα, οἰκείως κατάβασις ῥηθήσεται· ἐὰν δὲ περὶ τὴν
 κεφαλὴν, ἄλλοτριώτερον. ἐν τούτοις πάλιν ὁ Χρυσίππος
 οὐκ αἰσθάνεται τοὺς ἰδιώτας ἐφ' ἐαυτὸν καλῶν· τὸ γὰρ
 ἀναβαίνειν τὸν θυμὸν, ἢ καταβαίνειν τὴν χολήν, ὅσα τ'
 ἄλλα τοιαῦτα λέγεται, μαρτυρεῖ τοῖς τὸν θυμὸν τε καὶ
 ὅλους τὰ πάθη κάτω πρὸς τετάχθαι νομίζουσιν, ὥσπερ ἐν τῇ
 κεφαλῇ τὸν λογισμόν. τῆνικαῦτα γὰρ οἶδα καὶ τὸ μὴ

*horum descendere, et quod qui deglutivisset praedictum,
 discessit, et Zeno ad eos qui imparatum et incautum
 aggressi erant, omnia, quae quaeruntur, in os ferre dixit,
 sed non omnia deglutire, quum neque deglutitio aliter
 propriis magis appelletur, neque praedictorum descensus,
 nisi in thorace animae princeps facultas esset, quo om-
 nia haec ferantur. Si itaque in capite habeatur, ridi-
 cule dicetur et improprie descendere, ascendere autem
 mea sententia proprie magis ipsa dicerentur, ut non de-
 scendere, secundum praedictum modum sensu audiendi
 ad intellectum delato; si in thorace existat, proprie descen-
 sus dicetur, si autem in capite, magis improprie. In
 his rursus Chrysippus imprudens idiotas contra se vocat;
 nam ascendere iracundiam, aut descendere bilem, quae-
 que alia ejusmodi dicuntur, iis attestantur, quia ira-
 cundiam summamque affectus infra sitos esse existi-
 mant, quemadmodum in capite rationem; tunc enim*

Ed. Chara. V. [122]

Ed. Bał. I. (269)

καταβαίνειν ἑαυτοῖς τὰ εἰρημένα λεγοντας τοὺς πολλοὺς, οὐκ ἐπειδὴν μὴ παρακολουθῶσι, μηδὲ μαθάνωσι τῶν λεγομένων, ἐπειδὴν λέγεται μὲν τινα ὡς ὀργήν, ἢ λύπην, ἢ θυμόν, ἢ τι τοιοῦτον πάθος ἐγκαλεσόμενα, μὴ φροντίξῃ δὲ αὐτῶν ὁ ἀκούων, μηδὲ κινῆται κατὰ πάθος. αὕτη μὲν οὖν ἡ ἀδολεσχία τοῦτο τὸ πέρας ἐχέτω. μετὰ ταῦτα δ' ὁ Χρύσιππος τοιαῦδ' ἐτέρως μέμνηται. αἱ δὲ γυναῖκες καὶ μᾶλλον τὲ τούτων ἐμφαίνουσιν. εἰ γὰρ μὴ καταβαίνει αὐταῖς τὰ λεγόμενα, πολλάκις τὸν δάκτυλον καταγούσι ἕως τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν τόπου, οὐ φάσκουσαι καταβαίνειν οὔτε τὰ εἰρημένα. τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα τοῖς ἔμπροσθεν ὁμογενές ἐστίν, δύο ἕτερα προσειληφὸς ἐπιχειρήματα πάνσοφα, τό τε γυναῖκας εἶναι τὰς λεγούσας αὐτὰ, καὶ μὴ, ὥσπερ τὰ πρόσθεν, τοὺς ἄνδρας, τό τε καὶ τῇ δείξει δηλοῦν ὥσπερ ὀρχομένηας, ὥσπερ ὁ λόγος ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ἐδήλου. ἀλλὰ τοὶ κῆνταῦθα, γενναϊότατε Χρύσιππε, κατὰ σαυτοῦ καλεῖς τὰς γυναῖκας μάρτυρας. οὐδὲ γὰρ αὐταὶ λέγουσιν οὕτως, οὐδ'

novi plerisque non descendere sibi commemorata affirmantes, non quum nequeunt assequi, neque intelligunt, quae dicantur, sed quando dicuntur nonnulla, ceu iram, aut moerorem, aut iracundiam, aut ejusmodi aliquem affectum provocatura, is autem, qui audit, nullam de ipsis habet curam, neque affectu movetur. Haec igitur loquacitas hunc finem habeat. Postea Chrysippus aliarum ejusmodi meminit. *Mulieres etiam magis aliquid horum repraesentant. Si enim ea, de quibus est sermo, non ipsis descendunt, saepe digitum adusque cordi vicinum locum deducunt inducentes eo non descendere jam commemorata.* Hoc argumentum prioribus consimile est, duobus aliis admodum sapientibus argumentis assumptis; nempe mulieres esse, quae haec dicunt, et non, quemadmodum antea, viros; item indicando significare ceu tripudiantes, quae oratio in viris indicabat. Atqui hic etiam, generosissimo Chrysippe, contra teipsum mulieres in testimonia adducis. Neque enim hae in eum modum

Ed. Chart. V. [122. 123.]

Ed. Bas. I. (269.)

ὀρχοῦνται ταῖς χερσίν, ὡς εἰρημίας, ἐπειδὴν ἀνγῶνται συνιέναι τῶν λεγόμενων, ἀλλ' ὅταν ὑπὸ λοιδορίας, ἢ ἀπειλῆς, ἢ τινος τοιοῦτου μήτε ὀργίζεσθαι φάσκωσι, μήτε θυμοῦσθαι, μήθ' ὅλως ἀγανακτεῖν· ὅπερ οὐδ' αὐτὸν, οἶμαι, λανθάνει τὸν Χρύσιππον. ἀντιφθεγγόμενος γοῦν κινεῖται αὐτὰ ἐαυτῷ μετ' ὀλίγον ὥδι πως γράφει. ἀφ' ἧς τε φορᾶς λέγουμεν μὴ καταβαίνειν τὰ λεγόμενα, εἴτε ἀπειλᾶς, εἴτε λοιδορίας, ὥστε καθεκίεσθαι καὶ ἄπτεσθαι αὐτῶν, [123] καὶ οὕτως κινεῖσθαι τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῆς φορᾶς ταύτης, καὶ βαθείας τινὰς φαιμεν εἶναι, τὸ διὰ μηδὲν τῶν τοιούτων ἐφικέσθαι καταβῆναι αὐτῶν. ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀπειλούντων ἢ λοιδορούντων λέγεται τὸ μὴ καταβαίνειν εἰς τὸ στήθος τὰ εἰρημμένα, καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος μαρτυρεῖ. προσέφηρς δὲ τῷ λόγῳ τὸ τῆς διανοίας ὄνομα, δέον εἰπεῖν θυμοῦ. τὸ μὲν γὰρ λογίζεσθαι τε καὶ νοεῖν τὰ λεγόμενα, καὶ τὸ μαχόμενον ἢ ἀκόλουθον ἐπίστασθαι τῆς λογιστικῆς δυνάμεως ἔργον· τὸ δὲ ἐπὶ λοιδορίας ἢ ἀπειλαῖς μήτ' ὀργισθῆναι μήτε

dicunt, neque manibus articulant (ut dixisti), quum negant se dicta intelligere, verum quando ob convicia, aut minas, aut huiusmodi quippiam neque irasci dicunt, neque excandescere, neque omnino indignari, quod neque ipsum, puto, latet Chrysippum. Itaque et hic secum discordans paulo post scribit: *A quo impetu dicimus non descendere, quae dicuntur, sive minas, sive convicia, ut deorsum veniant, attingantque ipsas, atque sic mentem commoveri hoc delationis impetu, item profundas quasdam esse pronunciamus, eo quod nihil huiusmodi possit in ipsis descendere.* Quod igitur minitantibus aut conviciantibus dicitur non descendere in pectus ea, quae dicta sunt, etiam ipse Chrysippus testatur; adjecit autem orationi mentis vocabulum, quum oporteret dicere iracundiae. Etenim ratiocinari, et quae dicuntur considerare, item pugnantiam aut consequentiam rerum novisse, rationalis facultatis opus est; ob convicia autem minas neque irasci neque excandescere irascibilis proprium

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Bas. I. (269. 270.)

θυμωθῆναι τῆς θυμοειδοῦς ἰδεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὁ Χρυσίππος λέγει. μετὰ δὲ ταύτης τῆς τε νῦν γεγραμμένης φήσεως καὶ ἥς ὀλίγον ἐμπροσθεν ἔγραψα περὶ τῶν γυναικῶν, ἑτέρα φησὶς ἐστίν, ἣν ἤδη παραγράψω, πρὸς τὸ μηδὲν ὅλως ὑπερβαίνειν δοκεῖν· ἔχει δὲ ὧδε. τοῦτοις δ' ἀκολουθῶς ἀνεμῖν τέ τινάς φαμεν τὰ φανέντα αὐτοῖς, καὶ εἶ τὸν βαθὺν λέγομεν πολλῶν τοιούτων συμφώνως τοῖς εἰρημένοις, καταπιόντες (270) γὰρ ὅμοιον εἰπεῖν, ὅτι ἡμέρα ἐστὶ, καὶ ἐναποθέμενοι τοῦτο εἰς τὴν διάνοιαν, καὶ πάλιν ἐκεῖνο λέγοντες, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἡμέρα, μερόντων τῶν πραγμάτων, οὐκ ἄλλοτρίως οὐδ' ἀνοικεῖως ἀνεμῖν λέγονται. τοῦτο τὸ ἀνεμῖν ἐγὼ μὲν οὐδὲ ἤκουσά τινας λέγοντος, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποπιέσαι, καὶ ἐκπιέσαι, καὶ ἐκβαλεῖν, καὶ ἀποθῆναι, καὶ ἀποθέσθαι λέγουσιν, ἐπειδὴν λέγωσι τινα δοξῶν ἀποστῆναι μοχθηρῶν. εἰ δ' ἄρα καὶ τὸ ἐξμεῖσαι λέγοιτο πρὸς τινων, εἴη ἂν ταυτὸν τῷ ἀποπιέσαι, καὶ ἀποθῆναι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ μεταφορᾶς λεγομένοις ὁμοίως ἔχον. ὅτι δ' οὐ μόνον ἀνδρὶ φιλοσοφοῦντι τῶν

existit; verum haec quidem in sequentibus Chrysippus tradit. Sed inter haec quae modo exposita sunt verba, et quae paulo ante de mulieribus scripsi, alia habentur, quae nunc apponam, ne quicquam prorsus praetergredi videar. Habet autem hunc in modum: *Post haec revomere nonnullos dicimus ea, quae ipsis apparuerunt. Praeterea profunditatem dicimus multorum ejusmodi commemoratis similiter; nam ubi devoraverint hujusmodi dictum, dies est, et reposerint hoc in animum, rursusque illud dicentes, dies non est, rebus manentibus non absurde neque improprie revomere dicuntur.* Ego sane hoc revomere nullum audiavi dicentem, sed magis expuere, emittere, abjicere, et deponere dicunt, quum significant, aliquem a pravis recedere opinionibus. Quod si vero etiam evomere a quibusdam dicatur, idem nimirum erit, quod expuere, abjicere, et aliis simile, quae ex tralatione sumuntur. At quod nullum hujusmodi argumentum non solum viro

Ed. Chart. V. [123.]

Ed. Bas. I. (270.)

τριοῦτων ἐπιχειρημάτων οὐδὲν ἔστι μεταχειριστέον, ἀλλ' οὐδὲ
 ῥητορικῶ, δέδεικται μὲν ἤδη μοι καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν,
 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἐνεστὶν ἐνδείξασθαι διὰ βραχείων,
 ἀναμνήσαντα τῶν ῥητορικῶν τεχνῶν, ὥς ἐκείνοι γράφουσι, δι-
 δάσκοντες ἡμᾶς τόπους ἐπιχειρημάτων εἰς ἐκάστην ὑπόθε-
 σιν. οὐδενὸς γὰρ τοιούτων μνημονεύουσιν, οἷων ὁ Χρύ-
 σιππος ἐπέπλησεν τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα. ἀλλὰ γὰρ εἴπερ
 πᾶσαν ῥῆσιν ἀκριβολογεῖσθαι βουλευθεῖην, ὥς μηδὲν τῶν
 ἁμαρτημάτων ἀνέλεγκτον παραλιπεῖν, εἰς ἀπειρον ἂν τι μῆ-
 κος ἐκταθῇ τὸ βιβλίον. ἀφόμενος οὖν ἤδη τῶν προγε-
 γραμμένων, ἐπὶ τὰ ἐφεξῆς τρέφομαι, δι' ὧν ὁ Χρῆσιππος
 ἄρχεται παρατίθεσθαι τὰς τῶν ποιητῶν μαρτυρίας, με-
 τεξὺ παρεντιθείς αὐτῶν ὀλίγους λόγους ἑαυτοῦ, πολλάκις
 μὲν ὥσπερ ἐξήγησιν ὧν ἡ ῥῆσις βούλεται, πολλάκις δ'
 ὥσπερ ἐπιτομήν τινα καὶ ὅλον καθόλου τι κεφάλαιον.
 ἀρξάμενος οὖν ἀπὸ τινος Ἐμπεδοκλείου ῥήσεως ἐξηγείται τε
 αὐτὴν καὶ τινων κατὰ τὴν ἐξήγησιν ἀξιολογωτέρων ἄρχεται

philosophiae studio, sed ne rhetorico quidem tractan-
 dum sit, ostensum etiam est a me antea; quin etiam im-
 praesentiarum paucis liceat indicare, revocalis in memo-
 riam rhetoricis artibus, quas illi tradunt, docentes nos,
 ex quibus locis ad unumquodque propositum argumenta
 desumantur. Nullius liquidem ejusmodi meminerunt, qua-
 libus Chrysippus commentarios suos replevit. At enim
 si omnem dictionum seriem accurate persequi vellem, ut
 nihil ex vitiis relinquatur indiscussum indictumque, li-
 ber in infinitum extenderetur. Quare jam iis, quae prae-
 diximus, omisiss, ad subsequencia divertemur, per quae
 Chrysippus poetarum testimonia apponere incipit, pauca
 interim verba sua interponens, saepe ceu interpretatio-
 nem eorum, quae series vocum innuit, saepe ceu com-
 pendium aliquod et veluti summam quandam universa-
 lem. Auspicatus itaque ab aliqua Empedoclis sententia,
 tum exponit ipsam, tum quosdam inter exponendum me-
 moratu digniores sermones incipit, inter quos est et ille,

Ed. Chart. V. [125. 124.]

Ed. Basf. I. (270.)

λόγων, ἐν οἷς ἔστι καὶ ὁ περὶ τῆς φωνῆς, οὐ κατὰ τὸ
δεύτερον ἐμνημόνευσαι τῶνδε τῶν υπομνημάτων, ἐν ᾧ βι-
βλίῳ πάντας ἔδοξε μοι κύλλιον εἶναι παραθέσθαι τοὺς λό-
γους, οἱ τὸ πιθανὸν ἔχουσι, καὶ οὐχὶ ἀπόβλητοι τελῶς
εἶσιν, οὐδὲ γυναῖκας, οὐδὲ ἰδιώτας, οὐδὲ εὐμολογίας, ἢ
φοράς, χειρῶν, ἢ ἐπιτεύσεις, ἢ ἀνανεύσεις κεφαλῆς, ἢ ποιη-
τάς ἐπικαλοῦνται μάρτυρας· ἐφ' ὧν καὶ μόνων ἐργάκειν κα-
ταμεῖναι, μὴ προσθεῖς αὐτοῖς ταυτί τὰ νῦν μοι γραφόμενα.
δόξαν δὲ τοῖς ἐταίροις ἄμεινον εἶναι, μὴδ' ὅσα παντάπα-
σιν ἠδολόγηται τῷ Χρυσίππῳ, μὴδὲ ταυτ' ὑπερβῆναι παν-
τελῶς, ἀλλ' ἐπιστημῆσθαι τε τὴν ἀτοπίαν αὐτῶν, ἐπι-
δειξά τε πρὸς τὸ μὴδὲν πλεον ἀνύειν αὐτὰ κατὰ τῶν Στωϊ-
κῶν δογματῶν παρελημμένα, διὰ τοῦτο προσέθηκα πάντα
ταῦτα κατὰ τὸδε τὸ βιβλίον. περὶ μὲν δὴ τῆς φωνῆς
οὐδὲν ἔτι δεόμεαι λέγειν ἐν τῷδε, σύμπαντα τὸν τόπον
ικανῶς ἐξεργασμένος ἐν τῷ πρὸ τούτου βιβλίῳ. [124] ὅσα
δὲ ἐφεξῆς εἰσι τοῦ περὶ ταύτης λόγου κατὰ τὸ τοῦ Χρυ-
σίππου βιβλίον εἰρημένα, τούτων ἤδη μνημονεύσω. ἔστι δὲ

in quo de voce tractatur, cujus sermonis secundo harum
commentationum libro mentionem feci; ubi satius mihi vi-
sum est omnes rationes exponere, quae probabile continent,
et non omnino sunt repudiandae, neque mulieres, neque
idiotas, neque etymologias, aut manuum lationes, aut incli-
nationes reclinatioesve capitis, aut poëtas in testes advo-
cant. In quibus etiam solis permanere decreveram, non ea
ipsis adjiciens, quae nunc mihi scribuntur; quum autem
amicis melius esse visum sit, non, quae omnino Chrysi-
ppus effutivit, eadem prorsus praetermittere, sed tum ab-
surditatem ipsorum prodere, tum ostendere, haec non
modo nihil ipsum juvare, sed et contra Stoicorum
placita adduci adversus Stoicorum dogmata assumpta,
ideo omnia ista isto libro apposui. De voce equidem
non opus est verba adhuc facere impraesentiarum,
quum universum modum superiori libro abunde tradiderim.
Quae autem deinceps in libro de ipsa Chrysippus
prodiderit, eorum nunc meminero. Sunt autem ea, quae

Ed. Chart. V. [1247]

Ed. Bas. I. (170.)

τά τε κατὰ τὰς φωνὰς τῶν χειρῶν, οἷς ἐφαπτόμεθα τῶν
αἰθέρων ἡμᾶς αὐτοὺς δεικνύοντες, ὅτι τε τὰ κατὰ τὴν ἐγὼ
φωνήν, ἃ δὴ καὶ τοῖς ἐτυμολογικοῖς εἶπεν ἔχειν τι φάσκων
αὐτὰ δεικτικὸν ἐκ τοῦ φαινομένου διὰ τὸ κατὰ τὴν πρώτην
ἐν αὐτῇ συλλαβῇ, ὥς ἐπὶ τὸ σιτῆρος ἀπάγεσθαι τὴν τε
κάτω γένυν καὶ τὸ χεῖλος. εἴρηται μοι καὶ περὶ τούτων
ἦδη κατὰ τὸ δεύτερον τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων καὶ τοῖς
περὶ ὀνομάτων ὁρθότητος. ὅμοια δὲ τοῖς τοιοῦτοις ἐπιχει-
ρήμασι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν εἰσὶ τοῦ τῆς καρδίας
ὀνόματος, ἐξῆς τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου γε-
γραμμένα κατὰ τὸ πρῶτον περὶ ψυχῆς, ὧς πῶς ἔχοντα
τούτοις πᾶσι συμφώνως καὶ τὸννομα τοῦτ' ἐσχηκεν ἡ καρδιά
κατὰ τινα κράτησιν καὶ κυρείαν, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ εἶναι
τὸ κυριεῦον καὶ κρατοῦν τῆς ψυχῆς μέρος, ὥς ἂν κρατία
λεγομένη. τὸ μὲν οὖν πρὸς τὴν ζωὴν ἡμῶν κυριώτατον εἶναι
τὸ σπλάγχχνον οὐδ' ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν, ὡ γυναιότατε
Χρυσίππε, οὐ μὴν ἀπλῶς γε κυριώτατον εἶναι συγχωροῦ-

ex manuum lationibus petuntur, quum pectora attingi-
mus, nos ipfos ostendentes; praeterea quae de voce ego
protulit; quae sane etiam in etymologicis posuit, habere
aliquid dicens, quod ex evidenti demonstret, eo quod in
prima ejus syllaba inferiorem maxillam et labrum vel-
uti ad pectus adduci contingat. Dictum a me de his
est etiam in secundo horum commentariorum volumine,
item in libris de nominum rectitudine. Jam vero hujus-
modi argumentis similia sunt, quae ex ratione nominis
cordis sumuntur, post praedicta a Chrysippo primo de
anima libro hunc in modum perscripta: *His omnibus
concorditer nomen etiam hoc, cor, respondet, ex qua-
dam praecellentia et dominio, quia princeps et impera-
trix animae facultas, veluti dominium dicta, in eo con-
sistat, hoc sane, quod ad vitam nostram viscus sit princi-
palissimum.* Neque nos, o praeclare Chrysippe, ambigimus,
non tamen absoluto sermone principalissimum esse conce-

Ed. Chart. V. [124.]

Ed. Basf. I. (270.)

μεν. οὐ γὰρ ἄρχειν αὐτὸ καὶ δεσπόζειν τῶν ἄλλων ἢ φύσις εἴπειτα, ὅταν γε προσηκόντως διοικήσαι τὰ κατὰ τὴν ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐγκεφάλῳ μὲν ἄρχειν, ὑπακούειν δὲ τῇ καρδίᾳ, καθάπερ ἡμεῖς ἀποδείκνυμεν. ἐφεξῆς δὲ τοῖς εἰρημένοις ὁ Χρύσιππος τὰδε γράφει. ὁρμῶμεν κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, καὶ συγκατατιθέμεθα τούτῳ, καὶ εἰς τοῦτο συντίθειν τὰ αἰσθητήρια πάντα. ταῦτα τὰ κεφάλαια μόνα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐστί, καὶ εἴπερ ἀπέδειξεν ὁ Χρύσιππος αὐτὰ, τότε ἂν ἐπιγινώσκοντες τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς δόγμασιν ἐπιθέμεθα τῶν Στωϊκῶν. ἐπεὶ δ' ἀποδείξαι μὲν οὐκ ἐπεχίρησεν, ἀπεφάνητο δὲ μόνον, ἡμεῖς δὲ πρόσθεν μὲν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ἀπεδείξαμεν, ὥς οὔτε κατὰ τὴν καρδίαν γίγνεται, καὶ πάντων αὐτῶν ἐγκέφαλός ἐστιν ἀρχή, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς δὲ οὐδὲν ἥττον ἀποδείξομεν, οὐκ ἔτ' ἂν οἴμαι δίκαιον εἶναι τοῖς Χρυσίππου πιστεύειν δόγμασιν, ἀλλὰ τοῖς Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος. ταυτὶ μὲν οὖν τὰ κεφάλαια, τὸ σὺμπαν κύρος ἐν αὐτοῖς ἔχοντα περὶ τῶν προκειμένων ἡμῖν δογμάτων, οὕτως ταχέως ὁ Χρύσιππος παρίδραμεν,

dimus. Non enim dominari ipsum et praeesse aliis natura tribuit, quum convenienter ea, quae in homine sunt, administrantur, veram cerebro imperare, cordi obedire donavit, quemadmodum nos ostendimus. Post ea, quae dicta sunt, Chrysippus deinceps haec scribit: *Ex hac parte motus impetum habemus, et hac assentimus, in eandem quoque omnia sensus instrumenta pertinent.* Haec capita solum scientificorum existunt: quae si Chrysippus demonstrasset, tunc hominem laudaremus, et Stoicorum placitis auscultaremus. Quoniam vero demonstrare non aggressus est, solum autem pronuntiavit, et nos jam antea de his eisdem ostendimus, neque in corde fieri, sed omnium ipsorum originem esse cerebrum, nihiloque minus per ea, quae sequuntur, demonstrabimus, non amplius aequum esse puto, ut Chrysippi placitis, sed Hippocratis et Platonis fidem habeamus. Haec igitur capita, totam summam de propositis nobis dogmatibus in se comprehendentia, tam celeriter Chrysippus transcurrit, ut tantum

Ed. Chart. V. [124.]

Ed. Bas. I. (270.)

ὥς ἐπιμνησθῆναι μόνον· ἐν οἷς δὲ οὐ χρεῖ, μηκύνει περὶ-
 τῶς. ἔστις δὲ περὶ τῆς φωτὸς μνημονεύει καὶ νεύρων ἀρχῆς,
 ὑπὲρ ὧν ἀμφοτέρων εἴρηται μοι κατὰ τὰ πρόσθεν ὑπομνή-
 ματα. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀκάρδιον ἐξηγεῖται προσηγορίαν,
 ὑπὲρ ἧς ἐμπροσθεν ἤδη μοι λέλεκται, τοσοῦτον δὲ ἐπιση-
 ματοῦμαι καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως τοῦ Χρυσίππου
 μαρτυρούσης οἷς προσέπον· ἔχει δὲ οὕτως. κατὰ τοῦτο καὶ
 εὐκάρδιοι λέγονται τοὶ εἶναι τινες καθάπερ εὐψυχοι, καὶ
 καρδίαν ἀλγεῖν οἱ κηδόμενοι τινων, ὥς ἂν κατὰ τὴν καρ-
 δίαν τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνος γιγνομένης. ἐν ταύτῃ
 γὰρ τῇ ῥήσει σαφῶς ὁ Χρύσιππος ἐμαρτύρησεν ἡμῖν, ὡς
 οὐδέποτε τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς οὐδεὶς τῶν ἰδιωτῶν ἐν
 καρδίᾳ νενομικεν ὑπάρχειν, οὐδ' ὁ ἀκάμδιος τὸν ἄψυχον, ὡς
 αἰσται ὁ Χρύσιππος, ἀλλὰ τὸν ἀτολμον δηλοῖ παρ' αὐτοῖς.
 οὕτω δὲ καὶ τὴν καρδίαν ἀλγεῖν τὸ λυπεῖσθαι λέγουσιν,
 ὡς καὶ τοῦτ' αὐτὸς μαρτυρεῖ διὰ τῆς αὐτῆς ταύτης ῥήσεως
 τῆς νυνὶ γεγραμμένης, ἐν ᾗ φησιν· ὡς ἂν κατὰ τὴν καρ-
 δίαν τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνος γιγνομένης. οὕτως ἐν

meminerit; ubi autem non oportet, superflue prolixus est. Deinde vero vocis et nervorum principii mentionem facit; de quibus utrisque superioribus commentariis tractatum a me est. Postea dictionem excordem interpretatur, de qua jam prius disserui. Tantillum vero praeterea in praesentia adnotabo ex ipsa Chrysippi dictione, quae attestatur ea, quae praedixi; habet autem hunc in modum. *Hac ratione etiam bene cordati dicuntur aliqui esse, quemadmodum bene animosi, et cor dolere, qui nonnulla curant, tanquam in corde tristitiae dolor oriatur.* Hac enim sententia manifesto Chrysippus testatus est nobis, quod nunquam rationalem animae vim ullus idiotarum in corde haberi existimaverit; neque excors inanimatum (ut opinatur Chrysippus), sed timidum apud ipsos significat. Pari modo cor dolere pro angustia ac tristitia dicunt, veluti et hoc ipse testatur eadem in hac dictionum serie modo comprehensa, ubi pronuntiat: *tanquam in corde tristitiae dolor nascatur.* Similiter in

Ed. Chart. V. [124, 125.]

Ed. Bas. I. (270.)

ἄπεισι τοῖς λόγοις ὁ Χρυσίππος οὐκ αἰσθάνεται τὰ πάθη
τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς κάτω τῆς κεφαλῆς μέρεσιν ὑπάρχειν κα-
τασκευάζων, οὐ τὸ λογιζόμενον, ἢ ἐπιστήμην δεχόμενον,
ἢ ἀλήθειαν σπουδάζον. οὕτω δὲ καπειδὰν ἐπιφέρων εἴπῃ,
τὸ γὰρ ὅλον, καθάπερ ἐν ἀρχῇ εἶπον, εὖ μάλ' ἐμφαίνουσιν
οἱ τε φόβοι καὶ αἱ λύπαι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος γιγνόμεναι,
[125] μαρτυρεῖ ἀνταυθα τῷ τοῦ Πλάτωνος λόγῳ, καὶ
διὰ τῶν ἐξῆς δὲ κατὰ τὸν παραπλήσιον τρόπον οὐκ αἰσθάν-
εται κατασκευάζων, ὥς ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδὲς ἰδρυταί
τῆς ψυχῆς. ἢ τε γὰρ ἐν τοῖς φόβοις πάσῃς τῆς καρδίας
ἐκφανής ἐστι καὶ ἡ εἰς τοῦτο τῆς ὕλης ψυχῆς συτρυμὴ,
οἷα ἄλλως ἐπιγεννηματικῶς γιγνομένων αὐτῶν, καθάπερ ἄλ-
λοις ἄλλου συμπάσχειν πεφυκότος, καθ' ὃ καὶ συντρίβουσιν
εἰς αὐτοὺς, συναγόμενοι πρὸς τοῦτο, ὥς ἂν τὸ ἡγεμονικόν,
καὶ κατὰ τὴν ὥς ἂν αὐτῶν τούτου φυλακτικὴν. καὶ τὰ τῆς
λύπης πάθη ἐνταυθοῖ που εὐφυνῶς γίγνεται, οὐδενὸς ἄλλου
συμπάσχοντος οὐδὲ συναλοῦντος τόπου. ἀληθύνων γὰρ
τινῶν κατὰ ταῦτα γιγνομένων σφοδρῶν, ἕτερος μὲν οὐδεὶς

omnibus orationibus Chrysippus imprudens ac infcius
animi affectus partibus cerebro inferioribus inesse asruit,
non rationalem animam, aut scientiae capacem, aut ve-
ritatis studiosam. Sic vero etiam, quum inferens dicit:
Nam in totum, quemadmodum per initia dixi, admodum
ostendunt et metus et tristitia eadem in parte provenien-
tes. Attestatur hic quoque Platonis sententiae. Item per
subsequentia persimili modo non intelligit, se adstruere,
quod irascens vis in corde collocetur. *Etenim in metus*
cordis palpitatio evidens est, et in hanc partem totius
animae concursus; quum alioquin non accidentaliter ea
eveniant, tanquam aliud aliis affectum communicare
soleat; in quo etiam confidunt circa ipsum ut princi-
pale in se contracti, tanquam ab ipso conservari de-
beant; tristitiae quoque affectus indidem natura oboriun-
tur, nullius alterius consortio, neque loci dolentis con-
sensu. Quippe doloribus nonnullis vehementibus eorum

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Basf. I. (270. 271.)

ἐμφαίνει τόπος τὰ πάθη ταῦτα, ὃ δὲ περὶ τὴν καρδίαν μάλιστα. ταῦτα πάντα (271) φήσομεν ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ Χρύσιππου λέγεσθαι, καὶ παρακαλέσομεν γε τοὺς ἀπ' αὐτοῦ μεμνησθαι τε αὐτῶν καὶ μηκέτι παρ' ἡμῶν ἑτέραν ἐπιζητεῖν ἀποδείξιν ὑπὲρ τοῦ τοὺς φόβους, καὶ τὰς λύπας, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα πάθη κατὰ τὴν καρδίαν συνίστασθαι, ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ παρ' αὐτῶν ὁμολογούμενον λαμβάνεται τῶν Στωϊκῶν. οὐ μόνον γὰρ Χρύσιππος, ἀλλὰ καὶ Κλεάνθης καὶ Ζήνων ἐτοίμως αὐτὰ τιθέασιν. ἐκείνο δ' ἐπισκέπτεσθαι χρὴ μόνον, ἐν ᾧ τὴν πᾶσαν ἀμφισβήτησιν εἶναι συμβέβηκεν, εἰ καὶ τὸ λογιζόμενόν ἐστιν ἐν ταῦτα. εἰ γὰρ ὥσπερ τὸ θυμοειδές, ἐναργῶς ἐπιδείκνυται δι' ὧν ὁ Χρύσιππος ἤδη πολλάκις εἴρηκε λόγων περιεχόμενον ἐν τῇ καρδίᾳ. ἡμεῖς δὲ εἰ περὶ τοῦ λογιζομένου παραπλησίας ταύταις ἢ καὶ σφοδρότερας εἴτε προσθίσωμεν ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν κεφαλὴν τε καὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑπάρχειν αὐτό, τί ἄλλο ἢ τὸ Πλάτωνός τε καὶ

causa infestantibus, alius quidem nullus locus affectiones has ostendit, cordis autem regio maxime. Haec omnia vere a Chrysippo dici affirmabimus, adhortabimurque ipsius sectatores eorum meminisse, et non amplius a nobis aliam requirere demonstrationem de eo, quod metus, tristitiae, omnesque id genus affectus in corde consistant; verum hoc etiam ab ipsis Stoicis confessum assumitur; non solum enim Chrysippus, sed Cleanthes quoque et Zeno haec prompte constituunt. Illud autem inspicere solum convenit, in quo omnem dubitationem esse contingit, an etiam pars animae rationalis inibi habeatur. Si enim quemadmodum animosa, manifesto his verbis, quae Chrysippus jam subinde protulit, ostenditur in corde contineri. Nos autem si et de rationali per similes his aut etiam vehementiores adhuc demonstrationes apposuerimus de eo, quod in capite et cerebro ipsa existat, quid aliud quam Platonis et Hippo-

Ed. Chart. V. [125.]

Ed. Bas. I. (271.)

Ἰπποκράτους ἀποδειχθήσεται δόγμα, τὰς ἀποδείξεις ἀμφοτέρως ἡμῶν συνθέντων;

Κεφ. ε'. Ἴσως οὖν ἄμεινον, ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο τοῦ λόγου γεγόναμεν, ἀναμνησθαι τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων, ἐπὶ ὧν ἐπὶ πλέον ἐν τῷ πρὸ τούτου διελέχθη. ὑπομνήματι, τὰ λήμματα δεικνύς, ἐξ ὧν ἂν τις ἀποδείξῃ τὸ προκείμενον. ἦν δ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἐκ τῶν ὑπαρχόντων καὶ συμβεβηκότων ἐκατέρω τῶν σπλάγγων κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ζητουμένου πράγματος ἄρχεσθαι χρῆναι. καὶ δὴ τὰ ὑπάρχοντά τε καὶ συμβαίνοντα καθ' ἐκάτερον ἰδίᾳ πάντα διήλθομεν ἔμπροσθεν. ἦν δὲ καὶ τούτων κεφάλαια ταῦτα· πρῶτον μὲν, ὡς τῶν αἰσθησίων τε καὶ κινήσιν τὴν κατὰ προαίρεσιν ἅπασιν τοῖς τοῦ ζώου μέλεσι, παραγόντων ὀργάνων, ἅπερ ὀνομάζεται νεῦρα, τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν ὑπάρχειν συμβέβηκεν, ὥσπερ τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν· ἐπεὶ δ', ὅτι, θλίψεως μὲν ἢ τρωθίσεως τῶν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον κοιλιῶν, ὅλον τὸ ζῶον αὐτίκα γίνεται κωφῶδες, οὐ μὴν ἀπόλλυται γὰρ οὔτε ἡ κατὰ τὰς ἀρτηρίας, οὔτε ἡ κατὰ τὴν

cratis placitum offendetur, quum nos utraq; demonstrationes composuerimus?

Cap. VI. Forte igitur praestiterit, quoniam in hunc sermonem incidimus, demonstrationes scientificas in memoriam revocare, quibus de superiori commentario diffusius disputavi, assumptiones offendens, unde aliquis propositum demonstraverit. Erat autem id caput, ab iis, quae insunt acciduntque utrique visceri, secundum rei, de qua est quaestio, substantiam ordiri oportere; ac sane, quae insunt acciduntque utrique, privatim omnia supra sumus executi. Porro horum capita haec quoque erant. Primum quidem, quod instrumentorum tum sensum tum motum arbitrarium omnibus animalis partibus dispensantium, qui nervi appellantur, cerebrum originem ac principium esse contigit, veluti arteriarum cor. Deinde, quod, contusis aut vulneratis cerebri ventriculis, totum animans actutur torpidum evadit, non tamen interit vel arteriarum

Ed. Chart. V. [125, 126.]

Ed. Bas. I. (272.)

καρδίαν κίνησις, ὥσπερ γὰρ κίχπειδαν ὁμοίως τὴν καρδίαν διαθῶμεν, αἱ μὲν κατὰ τὰς ἀρτηρίας κινήσεις παραβλάπτονται, τὸ δὲ ὅλον ζῶον οὔτε εἰς αἰσθησὶν οὐδεμίαν οὔτε κίνησιν οὐδὲν φαίνεται βλαπτόμενον. ἐπεδείξαμεν δὲ καὶ ὡς οὐδέτερον οὐδετέρῳ χορηγεῖ τῶν εἰρημίνων δυνάμεων, οὐδ' ἡ καρδία τῷ ἐγκεφάλῳ τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ κατὰ προαίρεσιν κινήτικῆς, οὐδ' ὁ ἐγκέφαλος τῇ καρδίᾳ τῆς σφυγμικῆς, ἀλλ' ἔστιν ἑκάτερον τῶν μορίων ἑκατέρας δυνάμεως ὅλον πηγὴ τις, ἐνδείκνυται δ' ὁ λόγος ἤδη καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νοσημάτων μαρτυρίαν, ὑπὲρ ἧς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπὶ πλέον ἐροῦμεν. ἐγκεφάλου μὲν γὰρ πάσχοντος, [126] ἐτοιμον παραφρονῆσαι τε καὶ ἀκίνητον καὶ ἀναίσθητον γενέσθαι τὸ ζῶον, καρδίας δὲ, συγκοπῆναι μὲν καὶ ἀπολέσθαι, τῶν προειρημένων δ' οὐδὲ ἐν παιδεῖν. εἴπερ οὖν οὗτως ταῦτ' ἔχει, καθάπερ ἔχει, καὶ οἱ λέγοντες, ἐκ καρδίας πεφυκέναι τὰ νεῦρα, λέγειν μὲν δύνανται τοῦτο καὶ γράφειν, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ λήγουσί τε καὶ γράφουσιν, οὐ μὴν ἐπὶ γὰρ τῶν ζώων ἐναργῶς δεικνύται.

vel cordis motus, quemadmodum, ubi cor similiter affectum fuerit, arteriarum motus laeduntur, totum vero animal nullam neque sensus neque motus noxam experiri videtur. Insuper ostendimus, neutrum commemoratas facultates alteri subministrare, neque cor cerebro sentientem motricemque pro arbitrio, neque cerebrum cordi pulsatricem, sed est utraque pars utriusque facultatis veluti fons aliquis. Jam ratio ostendit quoque a morbis testimonium, de quo in subsequentiis copiosius agemus: cerebro etenim patiente, prompte delipere animal et motus sensusque expers reddi, at corde affecto, in syncope prolabi et interire, praedictorum autem ne unum quidem perpeti. Itaque, si in eam modum haec se habent, quemadmodum habent, et qui ex corde nervos prodire tuentur, dicere quidem hoc possunt et scribere, quemadmodum etiam alia pleraque et dicunt et scribunt, non tamen in animantibus evidenter ostendere.

Ed. Chara. V. (126.)

Ed. Bas. I. (371.)

τὴν μὲν γὰρ λεγομένην ἀρχὴν, ἀφ' ἧς τὰ τεύρα πέφυκεν, ἐγκέφαλον ἀναγκαῖον ὑπάρχειν· ὅσα δὲ Χρύσιππος ἐπὶ πλείστον μηκύνων ἐπὶ τῆς καρδίας διεξῆλθεν, οὐ τὸ λογίζεσθαι δείκνυσιν τὸ σπλάγγνον, ἀλλὰ τὸ θυμουῦσθαι, καὶ τὸ φοβεῖσθαι, καὶ τὸ λυπεῖσθαι, καὶ πάντ' ὅσα τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἔργα τε καὶ πάθη.

Κεφ. ζ'. Ὅπερ οὖν εἶπον ἤδη πρόσθεν ἐν τῷδε τῷ γράμματι, τοῦτο καὶ νῦν ἀναγκαῖον ἀναμνησάμεν, ὅτι ὁ Χρύσιππος ἐν τῇ μετὰ τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις λέξει προχεύων πάλιν ἐξ ἐνός ἄρχεσθαι μόνου τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρων λαμβάνει, μηδὲ μίαν ἀπόδειξιν, ἢ παραμυθίαν, ἢ πιθανότητα τῷ λόγῳ προστιθείς, ὥς ἐξ αὐτῆς φανερόν ἐσται τῆς λέξεως αὐτοῦ τόνδε τὸν τρόπον ἐχούσης. αὐτότως οὖν αὐτὸ κατὰ ταῦτα ἐξαχθησόμενον, εἴαν τε μὴ φῶσι τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν ἀληθύναναι εἶναι, εἴαν τε ἀληθύναναι, ἐν ἄλλῳ γίνεσθαι τόπῳ ἢ τῷ ἡγεμονικῷ. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῆς χαρᾶς καὶ ἐπὶ τοῦ θάρρους ἐροῦμεν, ἅπερ ἐμφαίνει περὶ τὴν καρδίαν γινόμενα. ὃν τρόπον γάρ, ὅταν τὸν

Siquidem, quod principium dicitur, a quo nervi proveniunt, cerebrum existere necesse est. Quas autem Chrysippus impendio prolixus de corde distulit, non ratiocinari viscus indicant, sed irasci, timere, et tristari, ac omnia quae irascibilis animae tum opera, tum affectus existunt.

Cap. VII. Id profecto, quod jam antea hoc in libro dixi, nunc etiam repetere est necessarium, quod Chrysippus in oratione post citata verba prompto rursus assumit, ex uno solo utraque facultates ordiri, ne una quidem demonstratione, aut persuasione, aut probabilitate orationi adjecta, ut ex ipsa sententia constabit, quae hunc in modum sonat. *Absurde itaque id ex his ducendum, sive non dicant tristitiam et timorem dolores esse, sive dolores in alio loco gigni, quam in animae principatu. Eadem etiam de gaudio et confidentia dicemus, quae in corde generari videntur. Nam quomodo, quum pede aut*

Ed. Chart. V. [126.]

Ed. Bas. I. (271.)

πίδα προῶμεν ἢ τῇ κεφαλῇ, περὶ τούτους τοὺς τόπους ὁ πόθος γίνεται, οὕτως συναισθανόμεθα καὶ τῆς κατὰ τὴν λύπην ἀλγηδόνης περὶ τὸν θώρακα γινομένης, οὐτε τῆς λύπης οὐκ οὔσης ἀλγηδόνης, οὐτε ἐν ἑτέρῳ τινὲ τόπῳ ἢ τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῆς γινομένης. πρὸς ταύτην τὴν ῥῆσιν δίκαιον ἀποκρίνασθαι τῷ Χρυσίππῳ καθ' ἕκαστον ὃν ἐρωτῶ κεφαλαίων, εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸ πρῶτον ἀναλαβόντας, ἐνθα φησὶ, τὴν λύπην καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ὀδύνην ἀλγηδόνας ὑπάρχειν. εἴτε γὰρ ἐρωτῶν ἡμᾶς οὕτως εἴποι τις, ὥς Χρύσιππος εἴρηκεν, εἴτε ἀποφαινόμενος, ἐπαιτέσομεν αὐτοῦ τὸν λόγον, καὶ φήσομεν, ἀγωνίαν καὶ λύπην καὶ ὀδύνην ἀλγηδόνας εἶναι τῷ γένει, μᾶλλον δ', εἰ χρή τοῖς ὀνόμασι κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων χρήσασθαι συνήθειαν, ὀδύνας τε καὶ ἀλγηδόνας οὐδέτερον ἀλλήλων διαφέρειν, ὥσπερ οὐδὲ κίονα οὐδὲ στύλον, οὐδ' ὅπας καὶ ὀφθαλμούς· ἀγωνίας μέντοι καὶ λύπης ὅσον γένος εἶναι, τὴν ἀλγηδόνα. τὸ δ' ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τόπῳ τὰς ἀλγηδόνας γίνεσθαι, τοῦτ' οὐκ ἔστι τῷ Χρυσίππῳ συγχωρήσομεν αὐτῷ τὴν ἀλγηδόνα κατὰ γὰρ τὸ

capite laboramus, in his locis dolor gignitur, ita etiam tristitiae dolorem in thorace oborientem percipimus, quum neque tristitia non sit dolor, neque in alio quodam loco quam animae principis ipsa obveniat. Adversus haec verba aequum est Chrysippo respondere juxta singula capita, quae discutio, priori statim ab initio repetito, ubi affirmat, tristitiam, timorem et dolorem cruciatus existere. Sive enim aliquis nos interrogans ita dicat, quemadmodum Chrysippus dixit, sive pronuncians sententiam, laudabimus illius sermonem dicemusque, timorem, tristitiam et dolorem cruciatus esse genere, imo, si oportet secundum Graecorum consuetudinem uti nominibus, dolores et cruciatus nihil inter se differre, quemadmodum neque columnam et pilam, neque lumina et oculos; timoris vero et tristitiae veluti genus esse quoddam cruciatuum. In principis animae facultatis loco dolores oboriri, id nondum Chrysippo concedemus, doloremque in princi-

Ed. Chart. V. [126. 127.]

Ed. Bas. I. (271.)

- ἡγεμονικὸν συνίστασθαι. δίκαιος οὖν ἔστιν ἐπιδειξαι καθ' ἓν καὶ ταῦτὸν σπλάγγνον ἀμφοτέρως ὥκισμένας τὰς δυνάμεις. καίτοι τί λέγω καθ' ἓν καὶ ταῦτόν; οὐ γὰρ πρὸς ἡ Χρυσίππον οὕτω χρή ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἀλλὰ πρὸς Ἀριστοτέλην, συγχαροῦντα μὲν, εἶναι πλείους δυνάμεις ἡμῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῷ γένει διαφερούσας, οὐ μὴν ἐν ἄλλῳ γε καὶ ἄλλῳ σπλάγγνῳ καθιδοῦσθαι· πάντων γὰρ ἀρχὴν εἶναι βούλεται καρδίαν. ὁ δὲ Χρυσίππος οὐδὲ τὰς δυνάμεις αὐτὰς διαλλάττειν ἀλλήλων ὁμολογεῖ, οὐδ' ἑτέρα μὲν τινι δυνάμει θυμοῦσθαι τὸ ζῶον, ἑτέρα δ' ἐπιθυμεῖν, ἑτέρα δὲ λογίζεσθαι. οὐκ οὖν οὐδ' ἡμᾶς οὕτω χρή προβάλλειν αὐτό, καθάπερ ὀλίγον ἐμπροσθεν εἵπομεν, ἐπιδειξαι [127] παρακαλοῦντας, ὡς ἐν ταύτῳ τόπῳ τοῦ ζώου καὶ τὸ θυμοειδὲς ἔστι καὶ τὸ λογιστικόν καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν· τὸ τοίνυν πρότερόν τε τούτου καὶ γενικώτερον ζήτημα τοῦτο παρακαλέομεν ἢ Χρυσίππον ἢ τινὰ τῶν ἀπ' αὐτοῦ καταστήσασθαι τε καὶ ἀποδείξαι. τοῦτο δ' ἔστι τὸ τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ἔργα τὸ τε λογίζεσθαι καὶ τὸ θυμοῦσθαι καὶ τὸ βρωμάτων τε

patu animae consistere. Aequum itaque est ostendere, in uno eodemque viscere utraque habitare facultates. At vero quid dico in uno et eodem? Non enim ad Chrysippum ita facere verba convenit, sed ad Aristotelem, qui quidem plures in anima nostra facultates genere diversas esse concedit, non tamen in alio atque alio viscere collocari. Omnium namque principium cor esse vult; Chrysippus autem neque facultates ipsas inter se differre profitetur, neque alia quadam facultate animal irasci, alia concupiscere, alia ratiocinari; quare neque nos ita id ipsam propone reconvenit, quemadmodum antea diximus, ostendere adhortantes, quomodo in eodem animantis loco et irascibilis animae facultas sit et rationalis et concupiscens. Itaque adhortabimur vel Chrysippum, vel ejus sectatorem, ut priorem hanc et generaliorum quaestionem constituat et demonstret. Haec autem est, ejusdem facultatis opera existere ratiocinari, irasci,

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (271, 272.)

καὶ πομάτων καὶ ἀφροδισίων ἐπιθυμεῖν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐπὶ
 τε τῶν ἄλλων ζώων ἐναργῶς ἐπιδείκνυμεν αὐτὰ κεχωρισμένα,
 καὶ προσέτι τῶν παιδῶν οἱ λογισμῷ μὲν ἥκιστα χρώνται,
 θυμοῖς δὲ καὶ ἐπιθυμίαις ἰσχυροτάταις ὥσπερ τὰ θηρία
 δουλεύουσι. καὶ ἡμῶν γ' αὐτῶν ὁ μὲν τῷ λογισμῷ μά-
 λιστα χρώμενος ἥκιστ' ἐπιθυμητικός τ' ἐστὶ καὶ θυμικός,
 ὁ δ' ὑπὸ τινος τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς μορίων ἀρχόμενος
 ἥκιστα χρῆται λογισμῷ. καὶ τῆς Μηδείας δ' ἀναμνηστῆρον
 ἐν τούτῳ τῆς Εὐριπίδου, καὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ Ὀδυσσεύς, ἐν
 οἷς ἐστασίας μὲν ἐκάτερα πρὸς ἀλλήλα τῆς ψυχῆς τὰ μό-
 ρια, δηλοῦντα σαφῶς, ὡς οὐχ ἓν ἐστίν, ἐνίκησε δὲ ἐπὶ τοῦ
 σοφωτέρου τὸ βέλτιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀπαιδευμένου τε καὶ βαρ-
 βάρου τὸ χεῖρον. καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀνθρώπων τοιαῦτ' ἐστὶ
 γινόμενα κατὰ τὴν ψυχὴν, τοῦ λογισμοῦ ποτὲ μὲν τῷ θυ-
 μοειδεῖ μαχομένου, ποτὲ δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ. ὁ δὲ Χρύ-
 σιππος ἅμα τοῖς ἄλλοις Στωϊκοῖς ἐπὶ μὲν (272) τῶν ἀλό-
 γων ζώων ὁμοίως χωρεῖ πρὸς τὸ δόγμα, μηδ' ἐπιθυμεῖν
 φάσκων· καὶ μοι περὶ τῆς ἀναισχυρίας τοῦ λόγου πρόσθεν

cibos potufque ac venerem appetere. Nos siquidem
 quum in aliis animantibus evidenter ea distincta esse
 ostendimus, tum praeterea in pueris, qui ratione minime
 utuntur, iracundiae autem et concupiscentiis validissimis
 tanquam ferae inserviunt. Jam inter nos ipsos qui ra-
 tione maxime utitur, minime concupiscit et irascitur;
 qui vero irrationali cuiquam animae parti obnoxius est,
 minime ratione utitur. Ad haec Medae Euripidis et
 Ulyssis Homericæ impraesentiarum habenda est mentio, in
 quibus utraeque animae partes inter se contendebant,
 innuentes manifesto, non unam existere. Vicit autem in
 prudentiore pars animae potior, in indocta et barbara de-
 terior. Ac in plerisque hominibus huiusmodi secundum ani-
 mam eveniunt, ratione nonnunquam cum parte irascibili
 pugnante, nonnunquam cum appetente. At Chrysippus
 una cum aliis Stoicis in brutis animalibus prope re-
 cedit ad dogma, ne appetere quidem ea pronuncians.
 Ac mihi de sermonis impudentia prius dictum est:

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (372.)

εἴρηται· ἐπὶ δὲ τῶν παίδων ἄνω καὶ κάτω περιπλέκουσιν, οὐχ ὡσαύτως μὲν ἅπαντες, ἀναισχυντοῦντες δὲ καὶ παρὰ τὸ φαινόμενον ἀποφαινόμενοι πάντες. εἰρήσεται δὲ μοι καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς ἐφεξῆς. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν παθῶν τῆς διαφορᾶς οὐδὲν ὁμολογούμενον οὔτε τοῖς ἐναργέσι οὔτ' ἀλλήλοις λέγουσιν, οὔθ' ἕκαστος ἑαυτοῦ. περὶ ὧν ἁπάντων ἔγνωκα κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον τὸν δ' διελθεῖν· οὐτοσί γάρ ὁ τρίτος οὐκ οἶδ' ὅπως παρενέπεσε διὰ τὰς τῶν Στωϊκῶν ἔξεις ἀξιούντων, μὴ ὅσα τῶν ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα τὴν ἀντιλογίαν ποιεῖσθαι. ἐγὼ δ' ὧν μὲν καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἤσθετο περιττῶς εἰρημένων ὑφ' ἑαυτοῦ, καὶ τάχ' ἂν τῷ δοξάντων, ὡς αὐτὸς φησιν, ὑπὸ γραμματιστοῦ τινος ἢ γραδὸς ἀδολεσχοῦσης εἰρησθαι, βέλτιον ὦμην εἶναι μὴδ' ὅλως μνημονεύειν. τὰ δ' ἄλλα σύμπαντα διχα τέμνων, ἐν μὲν τῷ πρὸ τούτου διελθόν, ἅπερ ἦν ἁπάντων ἰσχυρότατα, τοῖς δὲ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ζητούμενοις ἐγνώκειν ἀναθεῖναι κατὰ τόδε τὸ γ' τῶν ὑπομνημάτων.

in pueris autem ultro citroque cavillantur, non similiter omnes, sed impudentia et praeter id quod apparet pronuntiando omnes sibi respondent. Dicturus sum autem de his uberius postea. Pari modo etiam de animae affectuum differentia nihil dicunt, in quo cum evidentibus, aut inter se ipsos convenient, aut unusquisque secum. De quibus omnibus decrevi subsequenti libro quarto tractare. Hic enim tertius haud scio quomodo interruptus est propter Stoicorum contentiones, qui non aliquibus eorum, quae Chrysippus prodidit, sed universis contradicere compulerunt. Ego vero eorum quidem, quae Chrysippus etiam sensit superfluo a se dicta, ac quae forsitan alicui (ut ipse ait) a grammatista quodam aut anu garrula videntur effutita, satius putavi esse non omnino meminisse. Reliquis autem universis bifariam partitis, superiori libro percensui, quae omnium erant validissima. Ea vero, quae de animae affectibus quaeruntur, hoc tertio commentationum libro statueram expe-

Ed. Chart. V. [127.]

Ed. Bas. I. (172.)

τοῦτο μὲν οὖν, ἐὰν ὁ θεὸς ἡμᾶς σώζη, πάντως πράξομεν. ἐπεὶ δ' ἐν τῷ νῦν ἐνεσιῶντι λόγῳ μνημονεύσαι πάντων διέγωμεν ὡς εἶπεν ὁ Χρυσίππος ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ διαλεγόμενος, ἐξῆς ἂν εἴη καιρὸς ἤδη συνάπτειν τοῖς εἰρημένοις τὰ λοιπά. συνεχῆς οὖν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τοῦ Χρυσίππου τοιαῦδε τίς ἐστι, καθ' ἣν εἰ φορὰν καὶ τὰ τοιαῦτα λέγεται πάντα. ἡψάμην σου τῆς καρδίας ὥσπερ τῆς ψυχῆς, καὶ ἄπτομαι τῆς καρδίας λέγομεν, οὐχ ὡς ἀνιπαρελθοίεν. τινες ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν σπλάγχων λέγοντες καὶ τοῦ ἥπατος, ἀλλὰ τοῖς προειρημένοις παραπλησίως. ἐκεῖνα γάρ μοι δοκεῖ λέγεσθαι, ὡς ἂν τις ἔφη, πῶν ἐντός σου ἄπτομαι διῴκνουμένης τῆς κακοποιῆας ἐπὶ τοσούτον. τῇ δὲ καρδίᾳ καθάπερ ἂν τῇ ψυχῇ χρῶμεθα. καὶ τούτων ἔσται ἔμφασις ἐφιστάσι μᾶλλον, ὅτι καὶ ταῦτα πρὸς τῷ μηδὲν ἀποδεικνύειν, ἀλλ' ἰδιώτας ἐπικαλεῖσθαι μάρτυρας, οὐδὲ περαίνει τι τῶν προκειμένων, ἀλλὰ τὸ παθητικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς, οὐ τὸ λογιζόμενον ἐνδείκνυται κατὰ τὴν καρδίαν ὑπάρχον, ἀντικρὺς δὴλον.

dire. Hoc itaque (si deus nos servet) omnino faciemus. At quia impraesentiarum meminisse omnium decrevimus, quae Chrysippus priore libro de principe animae facultate differens prodidit, tempestivum deinceps jam fuerit commemoratis reliqua adjungere. Cohaeret itaque talis quidem Chrysippi sententia superius commemoratae, secundum quam insuper lationis impetum et ejusmodi omnia dicuntur. *Attingi cor tuum sicuti animam, et attingo cor dicimus, non aequae dicentes, quod aliqui nos penetraverint in cerebro et in visceribus et in jecore, sed praedictis similiter. Illa enim mihi videntur dici, tanquam aliquis proferat, interiora tua attingo, maleficio eousque perveniente.* Corde autem quemadmodum anima utimur, atque haec innotescunt observantibus magis, quod in his, praeter quod nihil demonstrat, et idiotas vocat testes, nihil ex propositis concludit. Verum quod patibilis et irrationalis animae pars, non rationalis in corde habeatur ostendat, aperte constat;

Ed. Chart. V. [127. 128.]

Ed. Bas. I. (272.)

ὅθεν οὐδ' ἐπὶ πλέον ἐν αὐτοῖς γρη' διατρέβειν, ὁμοίαν [128] ἔχουσιν ἀτοπίαν οἷς ἤδη πολλάκις ἔδειξα. μετὰ δὲ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν ἑτέρα τις ἐφεξῆς ἐστίν, ἐν ᾗ τοὺς ἀσπλάγχχους τε καὶ τοὺς οὐκ ἔχοντας ἐγκέφαλον ἐξηγεῖται πῶς λέγονται, περὶ ἧς αὐτόρως ἐμπροσθεν εἴρηται. μετὰ δὲ ταῦτα τοιάνδε τινα γράφει ῥῆσιν· κατὰ τοιάνδε μοι δοκοῦσι μάλιστα φορὰν καὶ οἱ τιμωρητικοίτερον πρὸς τινας φερόμενοι ὁρμᾶν ἐπὶ τὸ ταύτην ἐκσπάσαι, καθ' ἣν φορὰν ἐπιτείνοντες καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν σπλάγχχων ὁμοειδῶς φέρονται. ἐνταῦθα πάλιν ὁ Χρύσιππος οὐκ οἶδ' ὅπως ἀγνοεῖ κατασκευάζων ἕτερόν τι τοῦ προκειμένου σκέμματος. οἱ γὰρ ἀπειλοῦντές τισιν ὥσπερ ἐκκόψαι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐνίοτε λέγουσιν, ἢ κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἢ συντρίψαι τὰ σκέλη, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐστίν ὅτε καὶ τὴν καρδίαν ἐκσπάσαι φασὶν ἐν ἑσθ' τῷ ἀποκτείναι. ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τὰ παρόντα; τὸ γὰρ ἀποτερεῖν ἐνίοτε τὰ ὅσα καὶ τὴν ῥίνα καὶ διασπᾶσαι πολλάκις ἄλλους

quapropter neque longius ipsis impiorari convenit, quum similem habeant absurditatem iis, quae jam subinde indicavi. Post praescriptam sententiam alia quaedam subsequitur, qua evisceratos et nullo praeditos cerebro exponit, quomodo dicantur; de qua abunde supra disputatum est. Ab his hujusmodi quaedam tradit: *Ob talem potissimum propensionem videntur mihi etiam, qui majore ulciscendi studio in quosdam feruntur, ad hoc evellendum impelli, quo impetus magis intenso etiam ad reliqua viscera similiter feruntur.* Hic rursus Chrysippus haud novi quomodo ignorat se diversum quiddam a proposita consideratione astruere. Nam qui minitantur quibusdam, ceu oculos ipsorum nonnunquam evellere dicunt, aut confringere caput, aut comminnere crura; eodem modo interdum cor quoque extrahere dicunt, eodem significato, quo est occidere. Sed quid hoc ad praesentia pertinet? Nam amputare nonnunquam aures et nasum, item dis-

Ed. Chart. V. [128.]

Ed. Basf. I. (272.)

ἀπειλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. καὶ πού τις εὐχομένη παρὰ τῷ
ποιητῇ γυνὴ τάδε λέγει·

— — τοῦ ἐγὼ μέσον ἥπαρ ἔχοιμι

Ἐοθίμεναι προσφῦσα — —

τί οὖν οὐ καὶ τὸ ἥπαρ ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἀποφαιτόμεθα,
φιλάτε Χρύσιππε, καὶ ταῦθ' Ὅμηρον ἔχοντες μαρτυροῦντα,
τηλικοῦτον ποιητὴν, ᾧ μᾶλλον ἢ σε πιστεύειν δίκαιον, ἢ
τοῖς ιδιώταις; οὗτος μὲν γε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτι καὶ
ταῦθ' ὑπὲρ ἥπατος ἔγραψε·

Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν

Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα καίτοι πέλεθρα.

Γύπτε δέ μιν ἐκίτερθε παρημέτω ἥπαρ ἔκειρον

Δέρτρον ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσὶ.

Λητὼ γὰρ εἰλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν

Πυθιδά' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

ἐν τοῖτοις ὁ ποιητὴς ἐναργῶς ἐνδείκνυται, τὸ τῆς ψυχῆς
ἐπιθυμητικὸν μέρος ὑπάρχειν ἐν ἥπατι. διότι γὰρ, φησὶν,

corpere frequenter aliis minantur homines. Et quae-
dam mulier apud poëtam precando haec dicit:

— — Hujus ego medium hep̄ar haberem

Vescendum incumbens — —

Cur igitur non etiam jecur animae initium, carissime
Chrysilpe, pronunciamus, praefertim quum Homerum,
tantum poëtam, ejus rei testem habeamus, cui justius
erat te fidem adhibere, quam idiotis? Hic sane praeter
alia adhuc etiam haec de jecinore prodidit:

Et Tityum vidi, clarae telluris alumnum,

Porrigitur cui tota novem per jugera corpus.

Hinc atque hinc geminos rostro urget vultur adunco,

Immortale jecur tondens; jacet ille supinus,

Nec depellendi manibus datur ulla potestas.

Latonas namque ausus erat tentare cubile,

Quum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.

In his poëta manifesto concupiscentem animae faculta-
tem jecinori inesse indicat. Quod enim, ait, Tityus

Ed. Chart. V. [128.]

Ed. Bas. I. (272.)

ἐπεθύμησεν ὁ Τιτυὸς ὑβρίσαι τὴν Ἀητῶ, διὰ τοῦτο γῆτες αὐτοῦ κείρουσι τὸ ἥπαρ, ὡς εἰς αὐτὸ μάλιστα τιμωρούμετοι τὸ κατάρξαν τῆς ὑβρεως. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ἐπαινῶ τὸν Χρύσιππον, ἐκόντια σιωπήσαντα τὸ καταβάλλον αὐτοῦ τὴν δόξαν. ἐν οἷς δ' ἦτοι περαινέει μηδέν, ἢ καθ' ἑαυτοῦ καλεῖ τοὺς μαρτυρήσαντας, ἐνταῦθα τομίζω μὴ συνιέναι τῶν ἀκολουθούντων τε καὶ μαχομένων ἀλλήλοις πραγμάτων, ὥσπερ γε καὶ τοῖς ἐξῆς τῶν προγεγραμμένων, ἐν οἷς φησι· καὶ τὰ τῶν ὀργιζομένων δὲ πάθη περὶ τὸν θώρακα φαίνεται γινόμενα καὶ τὰ τῶν ἐρώντων, ὥστε καὶ τὴν ἐπιθυμίαν μάλιστα γίνεσθαι περὶ τούτους τοὺς τόπους. ἐφ' ἑκάστη τῶν τοιούτων ῥήσεων ἐπιφθέγγεσθαι προσήκει· τί οὖν, ὦ Χρύσιππε, τοῦτο πρὸς τὸ λογιστικόν, ὑπὲρ οὗ ζητοῦμεν; οὐ γὰρ δὴ περὶ τῶν ὀργιζομένων ἢ ἐπιθυμούντων ἢ ἀμφισβήτησις ἦν, εἰ κατὰ τὸν θώρακά τε καὶ περὶ τὸν θώρακα τοῖς οὕτως ἔχουσι κινεῖται τὰ πάθη, ἀλλ' εἰ καὶ τὸ λογιζόμενον ἐνταῦθά ἐστιν. ἐξεξῆς δὲ τούτων τάδε γράσει· εὖ μάλα δὲ παριστᾷσι τὸ λεγόμενον, ὡς ἔφην, καὶ αἱ ἐν

Latonam confluere cupierit, ideo vultures jecur ipsius rodunt, tanquam illatae contumeliae poenam in id potissimum rejicientes. Sed hic quidem laudo Chrysippum, quod sua sponte subticuerit id, quod opinionem ejus subvertit; in quibus autem vel nihil concludit, vel contra se testes citat, ibi autumo hominem non intelligere rerum consequentiam ac inter se pugnantiam, quemadmodum in his, quae commemorata subsequuntur hoc modo: *Et irascentium affectus in thorace oboriri apparent, item amantium. Quapropter etiam concupiscentia in his potissimum locis accidit.* In unaquaque hujusmodi serie acclamare convenit: Quid igitur hoc, o Chrysippe, ad vim rationalem, de qua est quaestio? Non enim de irascentibus aut concupiscentibus erat dubitatio, an in thorace et circa thoracem ita habentibus affectiones moveantur, sed an etiam rationalis vis indidem habeatur. Post haec autem sic scribit: *Admodum confirmant id, quod*

Ed. Chart. V. {128. 129.}

Ed. Bas. I. (272.)

αὐτοῖς γινόμεναι μελέται καὶ ῥήσεων καὶ τῶν παραπλη-
σίων. ἐν ᾧ γὰρ ταῦτα πάντα συντελεῖται, πάντως εὐλογον
ἐν ἐκείνῳ καὶ τὴν τοῦ λόγου διεξοδὸν γίνεσθαι, καὶ λέγειν
ἡμᾶς καὶ διανοεῖσθαι κατ' ἐκεῖνο. ἀληθῆ ταῦτα γράφεις,
ὦ Χρύσιππε. καὶ ὁ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς μελετῶμεν, ἡ (καὶ
μετὰ σιγῆς διεξερχόμεθα διανοοῦμενοι, τοῦτο ἐστὶ τὸ λογι-
ζόμενον. ἀλλὰ πότερον ἐγκέφαλος ἢ καρδία τὸ διανοούμε-
νόν ἐστιν, ὃ ἀπ' ἀρχῆς ἐζητοῦμεν, ἐχρῆν ἀποδείξαι σε καὶ
μὴ τὸ πρῶτον λῆμμα [129] λαβόντα πρὸς ἀπάντων ὁμολο-
γούμενον ἡγεῖσθαι τι παρ' αὐτοῦ πλείον ἔχειν εἰς τὴν τῶν
ζητουμένων εὔρεσιν. οὐδεὶς γοῦν ἐστίν, ὅς οὐχ ὁμολογήσει,
καὶ ὁ σκεπτόμεθα καὶ διαλεγόμεθα, κατὰ τοῦτο τὸ μόριον
εἶναι τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν. ἀλλ' οὐ τοῦτ' ἦν τὸ ζητού-
μενον, ἀλλ' εἰ καρδία τοῦθ' ὑπάρχει τὸ μόριον, ὅπερ οὐκ
ἀπέδειξας, εἰ μὴ πῶς ἄρα φῆς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρ-
διαν λογιζομένου. ἀλλ' ἐν ἀρχῇ γε τοῦ λόγου παντός ἐφη-
σθα κατὰ λέξιν ὧδε. οὕτω φαίνεται διαφεύγειν ὁ τόπος
ἡμᾶς, οὔτε αἰσθήσεως ἐκφανοῦς γινομένης, ὅπερ ἐπὶ τῶν

*dicitur, ut aiebam, etiam meditationes in ipsis factas
tum verborum, tum similium. In quo enim haec omnia
perficiuntur, ibi plane consentaneum est sermonis expli-
cationem fieri, ac indidem nos dicere et meditari. Haec
vera, o Chrysippe, scribis. In qua enim parte apud nos
meditatur, aut cum silentio quoque cogitando percensemus,
haec est rationi dicata: verum cerebrumne, an cor pars
sit, quae intelligit (quod per initia quaerebamus), demon-
strasse te oportebat, et non priore lemmate sumpto, quod
apud omnes in confesso est, putare te aliquid ab eo am-
plius ad eorum, quae disquiruntur, inventionem habitu-
rum. Nemo enim est, qui non fateatur, in qua confi-
deramus et differimus, in ea parte principem esse ani-
mae facultatem. Sed non hoc erat, quod inquiritur, ve-
rum an cor haec sit pars, quod non demonstrasti, nisi
forte dicas, te sentire in corde, dum ratiocinaris. Atqui
inter initia totius sermonis hunc in modum dixisti: Ita
locus nos subterfugere videtur, dum neque sensus evi-*

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Bas. I. (272. 273.)

λοιπῶν συντέτευγε, οὐτε τῶν τεκμηρίων, δι' ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο τοῦτο, οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀντιλογία προῆλθε καὶ ἐν ἱατροῖς καὶ ἐν φιλοσόφοις. ὁ ταῦθ' εἰπὼν Χρύσιππος, εἰ πάλιν ἐν ταύτῃ βιβλίῳ φάσκοι, τῶν διαλογισμῶν ἡμῶς αἰσθάνεσθαι κατὰ τὴν καρδίαν γινόμενων, δὴ αὐτοῦ δόξει μεμνησθαι, καὶ καταφρονεῖσθαι τῶν ἐναργῶν. οὐ μὴν τοιοῦτός γ' ὁ ἀνὴρ, ὥστ' οὐκ ἂν εἴποι δι' αἰσθήσεώς τινος ἐπιγινώσκειν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν προειρημέτων ἕκαστον γινόμενον. καὶ μὴν εἰ μὴ δι' αἰσθήσεως, ἀλλὰ δι' ἀποδείξεώς τινος ἡδέως ἂν ἀκούσαιμεν αὐτῆς. ἐμοὶ μὲν δὴ δοκεῖ τῷ περὶ τῆς φωνῆς λόγῳ καὶ νῦν προσχερῆσθαι. τεκμαίρομαι δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπιφερομένων. ἀπὸ γὰρ τῆς διανοίας, φησὶ, δεῖ λέγειν, καὶ ἐν αὐτῷ λέγειν ἢ φωνὴν διεξίεναι, καὶ καρδίαν νοεῖσθαι, καὶ ἐν (273) αὐτοῖς φωνὴν διεξίεναι, καὶ ἐκτὸς ἐκπέμπειν. ὁμολογούμενον γὰρ τι λαμβάνων, ὡς τοῦ αὐτοῦ μορίου τὸ λέγειν εἶη καὶ τὸ ἐν αὐτῷ λέγειν; εἴτε προσλαμβάνων, αὐτὸ τῆς καρδίας ἔργον εἶναι τὸ λέγειν, εἰς ἀμφοῖν ἔχει περαινόμενον, ἐν τῇ καρδίᾳ

dens apparet, quod in reliquis contigit, neque conjecturas sint, quibus aliquis hoc possit colligere; neque enim eousque controversia inter medicos et philosophos processisset. Haec locutus Chrysippus, si rursus in eodem libro dicat, nos ratiocinationes in corde oborientes percipere, neque sui ipsius videbitur meminisse, et contra evidentia mentiri; non est tamen vir talis. Quare non dieet, ex sensu quodam singula praedicta in corde fieri, se agnoscere. Attamen si non sensu, sed demonstratione aliqua, quam lubens eam audiverim. Mihi sane videtur sermone de voce etiam nunc usus esse, quod ex iis, quae infert, conjicio; nam ab intellectu (inquit) dicere oportet, et apud se ipsum dicere, aut vocem explicare, et corde cogitare, et apud se vocem proferre, et foras emittere. Et tamen confessum aliquod capiens, tanquam ejusdem partis sit dicere et apud se dicere, deinde assumens, idem cordis opus esse dicere, ex ambobus concludit, in corde fieri,

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Basf. I. (275.)

γίνεσθαι τὸ ἐν αὐτῷ λέγειν. ἀλλ' ἡμεῖς γε κατὰ τὸ πρὸ
 τούτου γράμμα τὸν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ἐρωτηθέντα λόγον
 ὑπὲρ τοῦ τῆν φωνήν ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκπέμπεσθαι μοχθη-
 ρὸν ἐπεδείξαμεν, ὥστε καὶ ὁ νῦν ἐρωτώμενος ὑπὸ τοῦ Χρυ-
 σίππου λόγος ἅμα ἐκείνῳ συνανήρηται. ἐπισκεψάμεθα οὖν
 ἤδη τὸν ἐξῆς. οἰκείως δὲ τούτῳ καὶ οἱ στεναγμοὶ ἐντεῦ-
 θεν προῖενται. καὶ τοὺς στεναγμούς, ὦ Χρύσιππε, καὶ
 τὰς φωνὰς ἐκ τοῦ θώρακος μὲν φήσομεν ἐκπέμπεσθαι καὶ
 τοῦ πνεύμονος, οὐ μὲν οὐδ' ἐκ τῆς καρδίας, ὥσπερ οὐδὲ
 τὰς φωνὰς. ἀποδεδείκται γὰρ ἡμῖν ὑπὲρ ἐκάστου τούτων
 ἐν ἑτέροις οὐχ ἀπλῶς, οὐδ' ὥσπερ ὑπὸ σοῦ νῦν, οὐδεμίαν
 ἀπόδειξιν προσθέντος. ἐφεξῆς δὲ τοῖσδε πληθος ἐπῶν ὁ
 Χρύσιππος γράφει τῶν πλείστων αὐτῷ μαχομένων, ὡς ἔμ-
 προσθεν ἔδειξα. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν ἐπῶν ἐστὶ μὲν ὀλίγιστα,
 περιέχεται δὲ τις κατὰ ταῦτ' ἐναντιολογία τοῦ Χρυσίππου
 πρὸς αὐτόν, ἣν ἐν τῷ μετὰ τοῦτ' ἐπιδείξω βιβλίῳ, καθ' ὃ
 περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ἔγνωκα ποιήσασθαι τὸν λόγον.
 ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν ῥήσεων αὐτῶν ἐπιμνησθήσομαι μόνον

ut aliquis apud se dicat. Verum nos superiori libro ra-
 tionem a Zenone propositam, cur vox ex corde edere-
 tur, pravam ostendimus. Quapropter etiam nunc ratio
 a Chrysippo proposita simul cum illa sublata est aboli-
 taque. Itaque sequentem jam inspiciamus. *Huic au-
 tem conforme est, quod gemitus quoque inde proce-
 dunt.* At gemitus, o Chrylippe, et voces ex thorace qui-
 dem et pulmone dicemus emitti, non tamen ex corde,
 quemadmodum nec voces; demonstravimus namque haec
 singula alibi, non simpliciter, nec, quemadmodum tu,
 nulla demonstratione adhibita. Ab his verum multi-
 tudinem Chrysippus citat, ex quibus plurima secum pug-
 nant, uti antea ostendi. In iis autem, quae versibus
 interjecta sunt, quamvis paucissima existant, Chrysippus
 ipse sibi adversatur: quod subsequenti libro ostendam,
 ubi de animi affectibus sermonem instituere decrevi. In
 praesentia verborum solum ipsius mentionem facturus

Ed. Chart. V. [129.]

Ed. Basf. I. (273.)

ἐχουσῶν ᾧδε. ὁ δὲ ποιητὴς πλεονάζων ἐν τούτοις διὰ πρῶ-
των παρίστησιν, ὅτι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς
περὶ τοῦτον ἐστὶ τὸν τόπον, συνάγων ὡς ταῦτον αὐτὰ,
καθάπερ καὶ δεῖ ποιῆσαι. φανερῶς γὰρ ἐνταῦθα συγχω-
ρεῖ μὲν, ἕτερόν τι παρὰ τὸ λογιστικὸν εἶναι τὸ τε θυ-
μοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ κατοικί-
σθαι φησὶν, ὅπερ Ἀριστοτέλους ἐστίν, οὐ τῶν Στωϊκῶν
δόγμα. καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ προειπῶν, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς ἐν
τῇ καρδίᾳ τὸ λογιζόμενον ὑπάρχειν ἀποφαίνεται, μετὰ ταῦτ'
ἐπιφέρει· ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, διὰ τούτων
ἐμφαίνει·

Οὐ γὰρ πόποτε μ' ᾧδε θεῶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς

Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυνθεὶς ἐδάμασσε.

Ἔτ' ἐφεξῆς· ὅτι δὲ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθ' αὖ πού ἐστι, τὰ
τοιαῦτα ἐμφαίνει πλείονα ὄντα·

Ἥρης δ' οὐκ ἔχαδε στήθος χόλον, ἀλλὰ προσήδα.
καί·

Χόλον, ὅστ' ἐφέηκε πολύφρονά περ χαλεπῆναι.

sum, quae hunc in modum habent. *Poëta paulo in his
prolixior multis adstruit, et rationalem vim et irascibi-
lem hoc in loco consistere, congregans in idem ipsas,
quemadmodum et faciendum est; manifeste enim inibi
concedit, diversum quiddam ab anima rationali esse et
irascibilem et concupiscentem. In corde autem habitare
affirmat, quod Aristotelis, non Stoicorum dogma est;
deinde praefatus quaedam, ubi poëta in corde rationem
haberi pronunciat, ita, infert ex consequentibus: Quod
vero et concupiscibilis hic resideat, hinc constat:*

*Nunquam alias animum languenti in pectore nostrum
Seu dea seu mulier tanto devinxit amore.*

Postea rursus adducit: *Quod irascibilis facultas inibi ha-
beatur, hujusmodi plura declarant:*

Non iram Juno tenuit sub pectore; at inquit.

Et:

Atque ira hunc quamvis sapientem adurens.

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Bas. I. (273.)

[130] ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἅπασιν ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ, δυνάμεις τινὰς εἶναι τῆς ψυχῆς τὴν τε θυμοειδῆ καὶ τὴν ἐπιθυμητικὴν ἐτέρας τῆς λογιστικῆς. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ὡς ἔφην, ἐν τῷ τετάρτῳ διαλέξομαι γράμματι. τὰ δ' ὑπολοιπα τῶν κατὰ τὸ Χρύσιππου βιβλίον ἐπιδραμῶν, ἐν ταῦτά που καὶ αὐτὸς ἤδη καταπαύσω τὸν ἐνεσιῶτα λόγον. μετὰ δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπὶ ἐφεξῆς ὁ Χρύσιππος περὶ τε φωνῆς καὶ λόγου καὶ πύρων ἀρχῆς, ὅσα τε τοίτοις συνέζευκται, διηλθεν, ἃ δὴ καὶ μόνα τῶν κατὰ τὸ βιβλίον ἔπρεπεν ἀνδρὶ φιλοσόφῳ, περὶ ὧν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ πρό-
 τούτου λόγῳ διεληλύθαμεν, ὑπερβάντες τὰ περὶ τῶς ἡδονο-
 σχημένα.

Κεφ. η'. Νυνὶ μέντοι κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτ' ἔδοξε προσθεῖναι, τὰ τ' ἄλλα τὰ προηγούμενα διηλθόν, ἐξῆς τε προσθήσω τὸν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς λόγον· αἰσθόμενος γὰρ ὁ Χρύσιππος ἐναντιούμενον τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασι τὸν περὶ τῆς Θεᾶς μῦθον ἀπὸ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ὑπειλημμένης γεγενῆσθαι, τοιαύδε λέγει· παραγράφω γὰρ

In his omnibus Chrysippus fatetur, facultates quasdam esse animae irascibilem et concupiscibilem, a rationali diversas; sed de his (ut dixi) quarto libro differam. Reliqua vero eorum, quae in Chrysippi volumine sunt, praetergressus, hic etiam ipse jam praesentem librum finire cogito. A versuum multitudine Chrysippus deinceps de voce, ratione et nervorum principio, quaeque his conjuncta sunt, percensuit, quae etiam sola in libro comprehensa viro philosopho conveniebant; super quibus nos quoque superiori libro tractavimus, praetergressi pervacanea loquacitate tractata.

Cap. VIII. Nunc vero hoc in libro, quoniam et haec visum est apponere, et alia, quae praecedunt, sum executus, hic deinceps sermonem de Minerva adjiciam. Nam quum Chrysippus sentiret, fabulam de dea, quae ex Jovis capite creata esse putatur, suis ipsius dogmatis ad-
 versari, hujusmodi adfert. Ascribam enim totam ipsius

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Bas. I. (273.)

ἅπασαν τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ, εἰ καὶ μακροτέρα πῶς ἐστίν. ἀκούω δὴ τινὰς λέγειν παραμυθουμένους πρὸς τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς μέρος. τὸ γὰρ τὴν Ἀθηνῶν, μῆτιν οὖσαν καὶ οἷον φρόνησιν, ἐκ τῆς κεφαλῆς γενέσθαι τοῦ Διὸς σύμβολόν φασιν εἶναι τοῦ ταύτῃ τὸ ἡγεμονικὸν εἶναι· οὐ γὰρ ἄλλως ἢ ἐν τῇ κεφαλῇ γενέσθαι μῆτιν καὶ φρόνησιν, εἰ μὴ τὸ ἡγεμονικὸν ἐν ταύτῃ ἐστί· πιθανοῦ μὲν τινος ἐχόμενοι, διαμαρτάνοντες δ', ὡς ἐμοὶ φαίνεται, καὶ ἀγνοοῦντες τὰ περὶ τούτων ἱστορούμενα, περὶ ὧν οὐ χεῖρόν ἐστιν ἐπὶ πλέον εἰπεῖν ἐν τοῖς ἐνεστικῶσι ζητήμασι. φασὶ δ' οἱ μὲν οὕτως ἀπλῶς, ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς αὐτὴν γενέσθαι, οὐδὲ προσιστοροῦντες τὸ πῶς ἢ κατὰ τίνα λόγον. ὁ δὲ Ἡσίοδος ἐπὶ πλέον λέγει ἐν ταῖς Θεογονίαις, τινῶν μὲν ἐν τῇ Θεογονίᾳ γραφόντων τὴν γένεσιν αὐτῆς, πρῶτον μὲν Μήτιδι συγγεγομέτου τοῦ Διὸς, δευτέρου δὲ Θέμιδι, τινῶν δὲ ἐν ἑτέροις ἄλλως γραφόντων τὴν γένεσιν αὐτῆς, ὡς ἄρα, γενομένης ἑριδος τῷ Διὶ καὶ

orationem, et si prolixior est: *Audire sane, quosdam verba facere, ut ostendant, principem animae facultatem in capite contineri; nam Minervam, [quae consilium est et veluti prudentia, ex Jovis capite natam esse, argumentum ferunt ejus, quod principatus animae hic consistat. Non enim alioquin dicerent, in capite natum esse consilium et prudentiam, nisi principatus animae ibidem consisteret. Tales sane, qui hoc dicunt, probabile quiddam habent, sed meo judicio aberrant et ignorant, quae de his narrantur, de quibus nihil mali fuerit copiosius in praesentibus quaestionibus agere. Porro affirmant alii ita simpliciter, ex Jovis capite ipsam provenisse, ne adjicientes quidem narrando, quomodo aut qua ratione. Hesiodus autem uberius in deorum generationibus persequitur; nonnullis in theogonia generationem ejus scribentibus, primum ut Jupiter cum Metide coierit, deinde cum Themide; nonnullis autem alibi aliter originem ejus iradentibus, ut videlicet, contentione inter Jovem et*

Ed. Chart. V. [130.]

Ed. Bas. I. (273.)

τῇ Ἥρᾳ, γεννήσειεν ἡ μὲν Ἥρα δι' ἑαυτῆς τὸν Ἡφαιστον,
ὁ δὲ Ζεὺς τὴν Ἀθηναίαν ἐκ τῆς Μήτιδος καταποθείσης ὑπ'
αὐτοῦ. ἡ μὲν γὰρ εἰς αὐτὸν κατάποσις τῆς Μήτιδος καὶ
ἐνδον τοῦ Διὸς τῆς Ἀθηναῖς γενεαίς κατ' ἀμφοτέρους τοὺς
λόγους ἐστίν. διαφέρουσι δ' ἐν τῷ, πῶς ταῦτα συνετελέσθη,
πρὸς τὸν ἐνεστώτα λόγον, ὅθεν ὡς ὄντιος τοιοῦτου. τὸ
γὰρ κοινὸν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον μόνον χρήσιμόν ἐστι πρὸς τὰ
ἐνεστώτα. λέγεται δ' ἐν μὲν τῇ Θεογονίᾳ οὕτω·

Ζεὺς δὲ Θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον Θέτο Μῆτιν,
Πλεῖστα Θεῶν εἰδυῖαν ἰδὲ Θνητῶν ἀνθρώπων.
Ἄλλ' ὅτε δὴ ὅ' ἡμελλε Θεὰν γλαυκῶπιν Ἀθήνην
Τέξασθαι, τότ' ἔπειτα δόλοφ φρένας ἔξαπατήσας
Διμυλίοισι λόγοισιν ἐὼν ἐγκάτθετο νηδύν·
Ὡς δ' οἱ συμφράσσασατο Θεὰ ἀγαθὸν τε κακὸν τε.
εἶτα προελθὼν φησιν οὕτως·

Αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκῶπιδα γείνατ' Ἀθήνην,
Δεινὴν, ἐγρεκνύοιμον, ἀγέστρατον, ἀκρυτώνην,
Πότνιαν, ἣ κέλαδοί τ' ἄδον, πόλεμοί τε μάχαι τε.

*Junonem orta, Juno sans ex se Vulcanum procreaverit,
Jupiter autem Minervam ex Metide, quam deglutierat.
Nam quod Metis deglutita fuerit, et intra Jovem fue-
rit Minervae generatio, in utrorumque sermonibus habe-
tur. Differunt autem in eo, quomodo haso facta fue-
rint; quod praesenti sermoni nihil facit, nam quod com-
mune in ipsis habetur, solum praesentibus conducit.
Scribitur autem in theogonia ad eum modum:*

*Juppiter ipse deum prima pro conjuge Metin
Sumpsit, doctrina superantem hominesque deosque.
Sed glaucis oculis divam paritura Minervam
Ab Jove tum demum decepta est men'e dolosis
Ac blandis verbis, qui Pallada condidit alvo,
Quo dea confuleret patri primumque bonumque.
Deinde progressus ita concinit:*

*Ex capite ipse suo generavit Pallada glaucam,
Quae gravis horrendas acies invicta gubernat,
Cui strepitus pugnaeque placent et bella verendae.*

Ed. Chart. V. [130. 131.] Ed. Bas. I. (273.)
 στήθεσι γὰρ αὐτοῖς ἔνδον εὐδηλον ὅτι ἀπέθετο τὴν Μητιν,
 καὶ οὕτως φησὶν αὐτὴν γενῆσαι κατὰ τὴν κεφαλὴν. ἐν δὲ
 τοῖς μετὰ ταῦτα πλείω διεληλυθότος αὐτοῦ, τοιαῦτ' ἐστὶ
 τὰ λεγόμενα·

[131] Ἐκ ταύτης ἔριδος ἡ μὲν τέκε φαίδιμον υἱὸν
 Ἥφαιστον τέγνησιν ἄνευ Διὸς αἰγιόχοιο,
 Ἐν πάντων παλάμῃσι κεκλημένον οὐρανόθεν.
 Αὐτὰρ ὃ γ' Ἰσκανοῦ καὶ Τηθύος ἠυκόμοιο
 Κούρη νόσφ' Ἥρης παρελέξατο καλλιπαρήου,
 Ἐξαπατῶν Μητιν, καὶ περ πολυύδριν εὐόσαν.
 Συμμάρφας δ' ὄγε χερσὶν ἔην ἐγκάτθετο νηδύν,
 Δείσας, μὴ τέξῃ κρατερώτερον ἄλλο κερανοῦ.
 Τυτνεκά μιν Κρονίδης ὑψιζυγος αἰθέρι ταῖων
 Κῆρπιεν ἑξαπίνης. ἡ δ' αὐτίκα Παλλάδ' Ἀθήνην
 Κύσατο· τὴν μὲν ἔτικτε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε
 Πὰρ κορυφὴν Τρίτωνος ἐπ' ὄχθησι ποταμοῖο.
 Μητις δ' αὖτε Ζητὸς ὑπὸ σπλάγχνοις λελαθυῖα
 Ἦστο Ἀθηναίης μήτηρ τέκνην δίκαιων,

Nam pectore ipso Metin reposuisse intus manifesto constat, atque ita ipsam et capite generasse tradit. Post illa quum plura ipse recensuisset, ejusmodi subnectit:

*Vulcanum ex lite hac peperit Saturnia natum
 Artibus insignem Aegiocho sine conjuge magno.
 Artibus insignis divos supereminet omnes.
 Rursus et Oceani crinitae et Thetyos ille
 Absente accepit pulchra Junone puellam.
 Decipit hic Metin, licet hasc versuta pareret,
 Quam propria manibus complexam condidit alvo.
 Fortius hic metuens aliud ne fulmen obiret,
 Hanc ideo alta librans Saturnius aetheris hospes
 Protinus absorpsit; concepit et ipsa Minervam
 Protinus, et peperit custos hominumque deumque
 Vertice apud ripas fluvii Tritonis opacas.
 At rursum latitans Jovis intra viscera Metis
 Palladis infedit mater gnara illa deorum*

Ed. Chart. V. [131.]

Ed. Bas. I. (273. 274.)

Πλεῖστα θεῶν εἰδυῖα καταθητῶν τ' ἀνθρώπων.

Ἐνθα θεὰ παρέλεκτο θέμις παλάμαις, περὶ πάντων
Ἀθανάτων ἐκάαστο Ὀλύμπια δώματ' ἐχόντων.

Αἰγίδα ποιήσασα φοβέστροφον ἐντὸς Ἀθήνη,

Σὺν τῇ ἐγείνατό μιν πολεμῆϊα τεύχε' ἔχουσιν.

ταῦτα προειπὼν ὁ Χρύσιππος ἐξῆς αὐτοῖς συνάπτων τάδε γράφει. τὰ μὲν οὖν περὶ τῆς Ἀθηνᾶς λεγόμενα τοιαῦτά ἐστιν, ἄλλου τινὸς συμβόλου ποιοῦντ' ἐμφασιν. πρῶτον μὲν γὰρ ἡ Μῆτις λέγεται ὥσπερ τις φρόνησις καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν (274) βίον τέχνη, ἥ τὰς τέχνας δεῖ καταπίνεσθαι καὶ ἐναποτίθεσθαι, καθ' ὃν λόγον καὶ τὰ λεγόμενά τινας καταπίτειν φαμέν. διὰ δὲ τὴν κατάποσιν συνηκολουθηκότως λέγεται, καὶ εἰς τὴν κοιλίαν ἀποτίθεσθαι αὐτά. μετὰ ταῦτα τὴν καταποθεῖσαν τοιαύτην τέχνην τίκτειν εὐλογον ἐν αὐτῇ παραπλησίαν τῆς τικτούσης μητρός· πρὸς τε τοῦτοις τὰ ὑπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν τικτόμενα ἐν αὐτοῖς. πῶς δ' ἂν ἐκπορεύοιτο, καὶ διὰ τίνος μάλιστα, πάρεστι σκοπεῖν. φανερόν γάρ, ὅτι λόγῳ ἐκφέρεται διὰ τοῦ στόματος κατὰ τὴν

*Atque hominum inventrix sapiens justique bonique.**Tunc dea concubuit Themis artibus incluta justis**Prae cunctis divis superas habitantibus aedes;**Aegida quae fecit terrentia castra fugantem,**Pallada congenerans arma intus bellica habentem.*

Haec praefatus Chrysippus, deinde continuato sermone haec prodit. Quae igitur de Minerva dicuntur, huiusmodi sunt, quae alterius cuiusdam argumenti significationem praebent. Primum enim Metis dicitur tanquam prudentia quaedam et rerum vitas necessariarum ars, qua artes deglutire oportet et reponere; qua ratione etiam dicta nonnullos devorare dicimus; propter deglutitionem autem merito dicuntur ea in ventriculum quoque reponi. Postea deglutitam ejusmodi artem parere in ipso persimilem matri parienti, ratio est. Ad haec ea, quae ex scientificis apud sese pariunt, quomodonam egrediantur, et per quod, considerare licet. Constat enim, quod oratione per os juxta caput efferantur, pari modo hic ca-

Ed. Chart. V. [131.]

Ed. Bas. I. (274.)

κεφαλὴν ἐξ ἴσου, οὕτως τῆς κεφαλῆς λεγομένης, ὃν τρόπον προβάτου κεφαλὴ λέγεται, καὶ τὰς κεφαλὰς ἀφαιρουσίων, καθ' ὃν λόγον παραγινόμενον καὶ ἐκ τῆς κορυφῆς λέγεται γενέσθαι τῶν τοιούτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινομένων πλειόνων, καὶ χωρὶς δὲ τῆς ἱστορίας ταύτης ἀπ' αὐτοῦ μόνον τοῦ γενέσθαι ταύτην κατὰ τὴν κεφαλὴν, τὰ παραπλήσιά τις λέγοι· οὐ γὰρ ἐν τῇ κεφαλῇ φησιν αὐτὴν γενέσθαι, εἰ μὴ τινες διαστρέφοντες ἢ παραλλάττοντες τὸν λόγον ἐξελεῖν ταύτην, γινομένην δ' ἄλλως ἔροιντο· ὥστε μᾶλλον καὶ τοῦτο σύμβολον πρὸς τὸν ἕτερον εἶναι, ὡς ἔφην. τὰ γὰρ ἐν αὐτοῖς γινόμενα τεχνικὰ κατὰ τὴν κεφαλὴν ἐξιόντα μάλιστα ἀποσημαίνει τὸν προσηρημένον λόγον. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Χρυσίππου ῥῆσις. ἐπεὶ δ' ἔστι πάνυ μακρὰ, καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως τινὲς οὐκ ἀκριβῶς αὐτῆς ἅπαντα τὸν νοῦν καταμανθάνουσιν, ἐγὼ πειράσομαι διὰ βραχείων εἰπεῖν, ἃ βούλεται δηλοῦν. οὐ μάχεται μοι, φησὶν, ὁ μῦθος λέγων, ἐκ τῆς Διὸς κεφαλῆς γεγεννησθαι τὴν Ἀθηνᾶν, φρόνησιν ὑπάρχουσαν. οὐ γὰρ αὐτὸ τοῦτο μόνον εἴρηται κατ' αὐτόν, ἀλλ' ὅτι καταπιὼν τὴν Μητρίν

pate nuncupato, quomodo ovīs caput dicitur, et capita nonnullis adimunt; qua ratione proficiscens et ex vertice nasci dicitur, quum plures hujusmodi immutationes signi ratione fiant, ac citra historiam hanc ab eo solum, quod haec ex capite nata sit, persimilia quis dixerit; non enim in capite ipsam generari dicit, nisi quidam pervertentes immutantesque sermonem, egredi hic natam aliter dicant. Quare potius et hoc signum alterius est, ut dixi; nam artificia, quas in nobis ipsis nascuntur, ex capite potissimum prodeuntia, praedictum sermonem declarant. Haec Chryssippi oratio est. Quoniam vero admodum longa est, eoque forsitan nonnulli non exacte totam ipsius mentem intelligunt, ego breviter explicare conabor, quae sibi velit. Non pugnat mecum (inquit) fabula, quae Minervam, prudentiam existentem, ex Jovis capite prognatam esse refert, non enim hoc ipsum in ea solum dictum est, sed quo

Ed. Chart. V. [131. 132.]

Ed. Basf. I. (274.)

ὁ Ζεὺς, καὶ ὥσπερ ἐγκύμων ἐξ αὐτῆς γενόμενος, τὴν γεννηθεῖσαν ἐν αὐτῷ κέρην ἀπεκύησε διὰ τῆς κεφαλῆς. εἰρησθαι δ' οὕτω φησὶ τὰ κατὰ τὸν μῦθον, ἐπειδὴ τὰς τέχνας ἀπάσας ἐν τῇ καρδίᾳ συγισταμένας διὰ τὸν λόγον εἰς τὸ φανερόν ἐκφερόμενοί τινες λόγοι διὰ τῆς κεφαλῆς ἐξίσσιν. ἔστι γὰρ καὶ τὸ στόμα τῆς κεφαλῆς μόριον. οὐ γὰρ τὸ τετριχωμένον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ τὸν τράχηλον ἄνωθεν ἔσαν ὀνομάζεσθαι κεφαλὴν, καθ' ὃ σημαινόμενον ἀποτιμῶθῃναι τινας λέγομεν τὴν κεφαλὴν. εἰ δὲ μὴ διὰ τοῦ στόματος τοῦ Διὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς κορυφῆς ἐμυθολόγησεν ἐξεληλυθέναι τὴν Ἀθηναίαν, οὐδὲν ἄτοπον εἶναι φησι, τοιοῦτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινόμενων πλειόνων. ἐν τοῦτοις τοῖς λόγοις ὁ Χρύσιππος τὰ μὲν ἄλλα πε[132]θανῶς τε ἅμα καὶ εὐμήχανως ἐξηγεῖται τοῦ μύθου, προσσαρμότων αὐτὸν τῷ Στωϊκῷ δόγματι· τὸ δὲ συνέχον τε καὶ κυριώτατον τοῦ λόγου παντός, ὑπὲρ οὗ δίκαιον ἦν ἀγωνίσασθαι, μάλιστα διὰ ταχέων παρίδραμεν, ὥς καὶ τοῖς πρόσθεν ἐποίησεν ἐξηγούμενος, ὅπερ οἱ πολλοὶ λέγουσι, τοὺς

Jupiter, deglutita Metide, et veluti praegnans ex ea factus, generatam in se puellam ex capite peperit. Dictam autem sic esse fabulam, inquit, quandoquidem artes universas in corde consistentes per rationem sermones nonnulli in lucem elati per caput exeunt. Est enim os capitis quoque pars. Quippe non pilosa duntaxat portio, sed totum etiam, quod post cervicem superne habetur, caput nominatur, quo significatu cujuspiam caput amputari dicimus. At si non ex ore Jovis, sed ex vertice Minervam prodiisse fabulata est, nihil absurdi dicunt esse, quum plures hujusmodi immutationes aliquid judicandi ratione fiant. In his orationibus Chrysippus reliqua sane probabiliter simul et industrie fabulam exponit, Stoico dogmati ipsam accommodans; principalissimum autem et totius sermonis summam continens, pro quo aequum erat contendere potissimum, breviter praetercurrit, sicut in prioribus facitavit, exponens quod vulgus dicit, alios non habere, alios ha-

Ed. Chart. V. [132.]

Ed. Bas. I. (274.)

μὲν οὐκ ἔχειν, τοὺς δ' ἔχειν ἐγκέφαλον. ὥς γὰρ ἐν ἐκείνοις αὐτὸ τὸ ζητούμενον τάχιστα παρήλθεν, ἐν τοῖς ἔξωθεν αὐτοῦ μηκύνας ἐπὶ πλείστον, οὕτω κἀνταῦθα τὸ συνέχον αὐτὸ τοῦ λόγου διὰ ταχέων παρέδραμεν ἀρκεσθεῖς εἰπεῖν, διὰ τοῦτ' ἐκ τῆς κορυφῆς γεγενῆσθαι τὴν Ἀθηνᾶν, οὐκ ἐκ τοῦ στόματος, τοιοῦτων παραλλαγῶν κατὰ σύμβολον γινόμενων πλείονων. ἔχρην γὰρ αὐτὸν ἢ μὴδ' ὅλως ἤφθαι τοῦ μύθου, μὴδὲν γ' ἀναγκαῖον ἔχοντος ἀνδρὶ φιλοσόφῳ πρὸς ἀπόδειξιν δόγματος, ἢ ἀπτόμενον, ὅπερ ἦν μάλιστα τὴν ἀντιλογίαν συνέχον, ἀκριβῶς ἄπασαν ἐξελεῖν, καὶ εἰ πλείονων ἔχρηζε λόγων, οὐκ ὀκνήσαντα τοὺς πολλοὺς προσγράψαι. βουλόμενος δ' ἂν τις, οἶμαι, καὶ τοὺς τοιοῦτους ἑτέρως ἐξηγεῖσθαι, πολλὰς ἐπιχειρημάτων ἀφορμὰς ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἀνατομὰς φαινομένων δύναται λαμβάνειν, ὑπὲρ ὧν ἐπὶ πλέον μὲν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀναγκαῖον ἔσται διελεῖν, ἐπειδὴν περὶ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ὁ λόγος ἡμῖν γίνηται, διὰ βραχέων δ' ἂν καὶ νῦν αὐτὰ μόνον εἴποιμι τὰ κεφάλαια τῶν μελλόντων ἀποδειχθῆσεσθαι. ὥσπερ γὰρ αὐτὸ τὸ

bere cerebrum. Ut enim illic id, quod quaeritur, percurrit obiter, in accessoriis et ad rem non spectantibus diutissime immoratus, ita hic quoque ipsam sermonis summam breviter attigit, contentus dicere, ideo Minervam ex vertice, non ex ore, fuisse procreatam, quod plures hujusmodi immutationes symboli ratione fiant. Conveniebat autem ipsum aut non omnino attigisse fabulam, quae nihil homini philosopho ad dogmatis demonstrationem necessarium continet, aut, si attingeret, quod maxime ad controversiam pertineret, exacte totum explicasse et, si pluribus verbis opus esset, non detrectare multa ascribere. Nam si quis (ut arbitror) et hujusmodi aliter volet interpretari, multas argumentorum occasiones ex iis, quae in dissectionibus apparent, poterit desumere, super quibus iterum plenius tractare erit necessarium, ubi de animali spiritu verba fecero. Compendiose etiam in praesentia ipsa duntaxat capita illorum, quae demonstraturus sum, perstringam. Quemadmodum

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (274.)

σῶμα τῆς καρδίας ἐξ ἑαυτοῦ διαστελλόμενόν τε καὶ συστέλλομενον ἐν μέρει τὰς ὕλας τε ἔλκει καὶ αὐθις ἐκπέμπει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ ἐγκέφαλος, ἐπειδὴν προέλθῃται τοῦ περιεχομένου κατὰ τὰς ἑαυτοῦ κοιλίας πνεύματος, ὃ δὴ καὶ φυσικὸν ὀνομάζομεν, ἐπιπέμπει τινὶ μορίῳ, τὴν εἰς τοῦτ' ἐπιτήδειον κίνησιν κινήθῃς οὕτως ἐπιπέμπει. γένεσις δὲ τῷ πνεύματι τῷδε τῷ κατὰ τὰς κοιλίας αὐτοῦ τάχα μὲν τις ὀλίγη καὶ ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς περαινομένων γίγνεται φλεβῶν, τὴν πλείστην δὲ καὶ κυριωτάτην αἱ κατὰ τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα τὸ κατὰ τὴν τοῦ ἐγκεφάλου βάσιν ἀρτηρίαι χορηγοῦσιν, αἵτινες ἀπὸ τῆς καρδίας ἀναφέρονται. ὥστ', εἴ τις βοῦλοικτο τοῖς ἀληθέσι συνάπτειν τὸν μῦθον, ἐν τοῖς κάτω μέρεσι κηθεῖσαν τὴν φρόνησιν, τοῦτ' ἐστὶ τὸ πνεῦμα τὸ φυσικὸν, ἐν τῇ κεφαλῇ φασὶ τελειοῦσθαι, καὶ μάλιστα γὰρ κατὰ τὴν κορυφὴν, ὅτι κατὰ ταύτην ἐστὶν ἡ μέση καὶ κυριωτάτη τῶν ἐγκεφάλου κοιλῶν. ἐγὼ μὲν οὖν, ὥσπερ ὁ Πλάτων αὐτὸς εἶπε, τὰ τοιαῦτα πάντα μυθολογήματα ἁλλῶς μὲν χαρίζεσθαι ἡγοῦμαι, λίαν δὲ δεινοῦ καὶ ἐπιπόνου

enim ipsum cordis corpus sua virtute dilatatum et contractum vicissim materias et attrahit et rursus expellit, pari modo cerebrum, ubi statuerit spiritum in ventriculis ipsius contentum, quem sane animale[m] quoque nominamus, parti cuiuspiam transmittere, motu ad id idoneo incitatum ita distribuit. Hunc autem spiritum, qui in ventriculis ipsius est, fortasse quidem paucum etiam venae ad ipsos pertinentes generant; copiosissimum vero et principalissimum arteriae plexum retiformem, qui ad cerebri basim est, perreptantes suppeditant, quae a corde sursum feruntur. Quare si quis fabulam veris vellet connectere, in partibus inferioribus prudentiam conceptam, hoc est spiritum animale[m], in capite natura perfici, praesertim in vertice, quoniam in hoc medius et principalissimus cerebri sinus habetur. Ego itaque, sicut Plato ipse dixit, omnes eiusmodi fabulas aliter quidem gratas puto, sed viri esse admodum difficilis, laboriosi

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (274.)

καὶ οὐ πᾶν εὐτυχὺς ἄνθρωπος, κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν, ὅτι δ' αὐτῷ ἀνάγκη μετὰ τοῦτο τὸ τῶν Ἱπποκενταύρων εἶδος ἐπανορθοῦσθαι, καὶ αὖθις τὸ τῆς Χιμαιρας, καὶ ἐπιβῆσι δὲ ἄλλος τοιούτων Γοργόνων καὶ Πηγάσων, καὶ ἄλλων ἀνηγάνων πλήθη τε καὶ ἀτοπώτερα λόγων τινῶν φύσεων, αἷς εἰς πρὸς ἀπιστιῶν προσηβῶν κατὰ τὸ εἶκος ἕκαστον, αἷτε ὑγροῦ καὶ τινὶ σοφίᾳ χρώμενος, πολλῆς αὐτῷ σχολῆς δεήσει. ταύτην τὴν ῥῆσιν ἔχον ἄνεγνωκότα τὸν Χρύσιππον ἀποκεχώρηκεναι τῶν μύθων, καὶ μὴ κατατρίβειν τὸν χρόνον ἐξηγούμενον αὐτῶν τὰς ὑπονοίας. ἂν γὰρ ἅπασι εἰς τοῦτ' ἀφίκεται τις, ἀνύριθμον πλήθος ἐπιβῆσι μυθολογημάτων, ὥσθ' ὅλον ἀπολῃσει τὸν βίον, εἰ τις ἐπεξέρχοιτο πάντα. ἄμεινον δ' ἦν, οἶμαι, τὸν ἀληθείας ὄντως ἐκείμενον ἄνδρα, μὴ τί λέγουσιν οἱ ποιηταὶ σκοπεῖν, ἀλλὰ τῶν ἐπιστημονικῶν λημμάτων, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷ δευτέρῳ γράμματι διηλθόν, ἐκμαθόντα τὴν τῆς εὐρέσεως ὁδόν, ἐφεξῆς μὲν ἀσκησαί τε καὶ γεγυμνάσθαι κατὰ ταύτην, ὅταν δ' ἱκατῶς ἴδῃ τὰ κατὰ τὴν ἀσκήσιν αὐτῷ προήκειν, τηλικαῦτα ἀφικόμενον

et non ita felix, non alia quidem ratione, quam quia ipsi necesse est postmodum Hippocentauroꝝ speciem ad aliquam rectitudinem reducere et rursus Chimaerae, et iam affluet turba huiusmodi Gorgonum, Pegaforum, et aliarum fatuitatum copia, absurdioresque sermones quarundam naturarum, quibus si quis fidem derogans unumquodque ad aliquam convenientiam adducat, tanquam rustica quadam sapientia utens, multum ipse otii requireret. Hac oratione perlecta, conveniebat Chrysippum a fabulis recessisse, et non tempus conterere opiniones ipsarum exponendo. Si enim hac semel aliquis devenierit, innumerabilis fabularum copia affluet; quapropter totam perdet vitam, si quis omnia persequatur. Satiꝯ autem erat, opinor, hominem veritatis omnino cupidum non, quid poëtae dicant, considerare; sed, scientificarum summptionum, de quibus secundo libro tractavi, inventionis via percepta, deinceps in ea se experiri ac exeroitare; ubi vero abunde jam se exercuerit, tunc ad singula proble-

Ed. Chart. V. [152. 133.]

Ed. Baf. I. (274.)

ἐφ' ἑκαστον τῶν προβλημάτων ἐπισκέπτεσθαι περὶ τῶν εἰς τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ λημμάτων, [133] τίνα μὲν ἐξ αἰσθήσεως ἀπλῆς, τίνα δ' ἐξ ἐμπειρίας, ἤτοι τῆς κατὰ τὸν βίον, ἢ τῆς κατὰ τὰς τέχνας, τίνα δὲ ἐκ τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν χρὴ λαβόντα περαίνειν ἐξ αὐτῶν ἤδη τὸ προκειμενον. εἰ ταύτην τὴν ὁδὸν ὁ Χρύσιππος ἐτράπετο, παρελθὼν τὴν κατὰ τοὺς μύθους τε καὶ τὰς ἐτυμολογίας, ἀνανεύσεις τε καὶ καταρεύσεις κεφαλῆς, καὶ χειρῶν κινήσεις, καὶ χειλῶν σχήματα, καὶ ποιητῶν μαρτυρίας ἅμα γυναιξὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ιδιώταις, αὐτὸς ἂν εὗρισκε τάληθές, ἡμῶν τε τὸν χρόνον οὐκ ἂν ἀπώλλυεν, ἐπιδεικνύντων αὐτῷ μηδὲ ἐν οἷς ἐπικαλεῖται μάρτυσι, μηδὲ ἐν τούτοις τι πλέον ἔχοντι. καὶ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ πλείω κατὰ τῶν δογμάτων αὐτοῦ λέγουσι, καὶ οἱ μῦθοι, καὶ οἱ ιδιώται, καὶ τῶν ἄλλων ἑκαστος, οὕς ὥς ἑαυτῷ μαρτυροῦντας ἐν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς ἔγραψε. ταῦτ' ἐστὶν, ἃ παρελελοίπειν ἐγὼ κατὰ τὸ πρὸ τούτου βιβλίον ὧν εἰσέρκει Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ λόγῳ, νομίζων, εἰ κακῆϊρος οὐκ ἠδέσθη πλεονάζειν ἐν αὐτοῖς,

mata pervenientem confiderare, quatenam sumptionum ad demonstrationes ipsorum ex sensu simplici, quae vero ab experientia aut vitae, aut ejus, quae in artibus est, quae rursus ex evidentibus intellectui capientem concludere jam ex ipsis id, quod propositum est, oportet. Si hanc viam Chrysippus ingressus omisisset fabulas, etymologias, reclinationes declinationesque capitis, manuum motus, laborum figuras, poetarum testimonia una cum mulieribus et aliis idiotis, ipse nimirum veritatem invenisset, et nobis tempus non periisset, dum ostendimus ei, neque in quibus citat testimonia, neque in his quicquam se amplius habere. Siquidem poetae plurima contra ipsius dogmata dicunt, et fabulae, et idiotae, et alii singuli, quos ut sibi attestantes priori libro de anima produxit. Haec sunt, quae ego reliqueram ex libro superiori, quae Chrysippus in tractatu de animae principatu tradiderat, putans, etsi ille non revereatur eis diutius, quam par sit,

Ed. Chart. V. [133.]

Ed. Bas. I. (274. 275.)

ἐμοὶ γοῦν προσήκειν ἀποχωρῆσαι τῆς τοιαύτης ἀδολεσχίας. ἐπεὶ δ' ὡς ἔαην, ἔδοξε τῶν ἐταίρων τισὶ ὑπὸ φιλοτιμίας κινήθῃσιν ἐπιμνησθῆναί με καὶ τῶν τοιοῦτων (275) λόγων, ἐκείνοις χαριζόμενος ἔγραψα καὶ τοῦτ' ἐβιβλίον, ὅσον οἶόν ἐστι οὖν ἐμοὶ μετὰ τοῦ διὰ ταχέων παρέχεσθαι τὰ περὶ τῶς ὑπὸ τοῦ Χρυσιπποῦ γεγραμμένα, καὶ τῶν χρησίμων τῇ προκειμένῃ πραγματείᾳ περὶ τὴν οὐκ ὀλίγα.

immorari, mihi certe convenire ab hujusmodi garrulitate recedere. At quia (ut dixi) visum est quibusdam familiaribus honoris studio commotis, hujusmodi orationum mentionem ut facerem, illis gratificans hunc quoque librum scripsi, ita ut, quatenus mihi fieri licuit, prolixius a Chrysippo dicta breviter transcurrerem, et non pauca utilia huic operi praefarer.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [133. 134.]

Ed. Bas. I. (275.)

Κεφ. α'. Τῶν μὲν λόγων τοῦ μήκουσ οὐχ ἡμῖς αἰ-
τιατέον, ἀλλὰ τοὺς ἐμπλήσαντας ἃ συνέγραψαν βιβλία
μοχθηρῶν ἐπιχειρημάτων. ἅπερ εἰ μὲν τις ἄπειρα παρέμ-
χοιτο, τόχ' ἂν ὑποπτευθεῖη τῷ μὴ δύνασθαι λύειν αὐτὰ
μᾶλλον, οὐ τῷ καταφροεῖν, [134] αἰρεῖσθαι τὴν βροχυλο-
γίαν· εἰ δ' ἀκολουθῶν ἐξελέγχοι πάντα, κίνδυνος εἰς το-
σαύτην ἐμπεσεῖν μακρολογίαν, ὥς μηδέποτε κεφαλὴν ἐπιθεῖταις.

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER QVARTVS.

Cap. I. Quod disputatio nostra longius produ-
cta sit, non ego accusandus venio, sed ii, qui libros a se
conscriptos pravis repleverunt argumentis. Haec si quis
omnia praetereat, forsan in suspicionem veniet, non
posse ea dissolvere potius quam brevitatem velle am-
plecti. Si vero ordine omnia coarguat, periculum est,
ne in eam incidat prolixitatem, ut nunquam finem huic

Ed. Chart. V. [14.]

Ed. Basf. I. (175.)

τῆδε τῇ πραγματείᾳ. ταῦτά τοι καὶ γὰρ βουλευθεὶς ἐκείτερον
 τῶν ἐκλήματων ἐκφυγεῖν, εὐρηκέναι μοι δοκῶ μέσην κινὰ
 καὶ σύμμετρον ὁδόν, ἴσον ἀφαστῶσαν ἑλλειποῦς τε βραχυλο-
 γίας καὶ περιττῆς μακρολογίας. εἰσας γὰρ ἅπαντας τοὺς
 ἄλλους Στωϊκοὺς, ὅσα Χρύσιππος ἔγραψεν εἰς τὸ περὶ τῶν
 δικοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων δόγμα, ταῦτ' ἔγνω χρῆναι προ-
 χειρισάμενος μόνα παραβάλλειν αὐτὰ τοῖς ὑφ' Ἱπποκράτους
 τε καὶ Πλάτωνος εἰρημένοις. παμπόλλων δ' ἐπιχειρημά-
 των γεγραμμένων αὐτῷ περὶ τοῦ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν
 τοῖς κατὰ τὸν θώρακα τέποις συστάσθαι, περὶ δὲ τοῦ
 τὸ λογιζόμενον ἐνταῦθ' ὑπάρχειν οὐδὲ μιᾶς ἀποδείξεως εἰ-
 ρημένης, ἀλλ' ἐτοιμῶς αἰεὶ λαμβάνοντος τὰνδρόφ, ἐνθα τὰ
 πάθη τῆς ψυχῆς συίσταται, ἐνταῦθα καὶ τὴν διάνοιαν
 ὑπάρχειν, εἰρηται μὲν ἤδη μοι πρὸς αὐτὸν οἷα ὀλίγα καὶ
 διὰ τῶν ἔμπροσθεν, εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν ὅσον ὑπόλοιπον.
 εἰ μὲν οὖν αἰεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ Χρύσιππος ἔγραψε,
 καὶ μὴ διεφέρετο πρὸς αὐτὸν ἐν τοῖς πλείστοις δόγμασιν ἐπαμ-
 φότερίζων, οὐδ' ἂν ἐμοὶ μακρὸς ὁ τῆς ἀντιλογίας ἐγίνετο

operi imponat; quae duo crimina quum ego quoque de-
 vitare cuperem, invenisse mihi videtur mediam quandam
 et mediocrem viam, aequae distantem a deficienti brevi-
 tate et supervacanea prolixitate. Omisissis enim omnibus
 aliis Stoicis, quae Chrysippus ad placitum de gubernan-
 tibus nos facultatibus asserendum prodidit, haec ego cen-
 sui, ubi prius notiora omnibus reddidissem, cum Hippo-
 craticis et Platonice conferenda. Porro quum permulta
 argumenta literis mandaverit de eo, quod animae affe-
 ctus in thoracis regionibus consistant, quod autem ratio-
 nalis facultas ibi contineatur, ne una quidem demonstra-
 tione adhibita, sed hoc semper lemmate ex promptu
 citato, ubi animi affectus consistunt, inibi etiam intellectum
 esse, produxi sane adversus ipsum jam antea quoque non
 pauca, quod autem reliquum est, etiam in praesentia perse-
 quar. Si igitur semper eadem de eisdem tradidisset, nec ipse
 secum dissensisset plurimis in dogmatis tergiversans, neu-
 tiquam ego sermonem contradicendo longius produxissem.

Ed. Chart. V. [134.]

Ed. Bas. I. (275.)

λόγος. ἔπει δ' ἄλλοτε ἄλλα περὶ τῶν αὐτῶν εὑρίσκειται γράφων, οὐκ ἔτι ῥᾶδιον οὔτε τὴν γνώμην ἐξηγεῖσθαι τὰν-δρὸς, οὔθ' ὅπῃ σφάλλεται δεικνύνται. περὶ γοῦν τῶν διοικουσῶν ἡμῶς δυνάμεων ἐν τῷ προτέρῳ περὶ τῆς ψυχῆς εἰ-πὼν, ὡς ὁ Πλάτων ἐπελάμβανε, τὸ μὲν λογιστικὸν ἐν τῇ κεφαλῇ τετάχθαι, τὸ δὲ θυμοειδὲς ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλόν, ἐν τοῖς ἑξῆς αὐτὸς εἰς τὴν καρδίαν περὶ τὰ τρία συνάγειν. ἔχουσι δὲ αἱ ῥήσεις ὧδε. ὁ δὲ ποιητὴς πλεονάζων ἐν τούτοις διὰ πολλῶν πα-ρίστησιν, ὅτι καὶ τὸ λογιστικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς περὶ τοῦτόν ἐστι τὸν τόπον, συνάπτων εἰς ταῦτόν καὶ τὸ ἐπι-θυμητικόν, καθάπερ καὶ ἔδει ποιῆσαι. εἰτα ἐπιφέρων φησί· ὅτι μὲν γὰρ τὸ λογιστικὸν ἐστὶν ἐνταῦθα, διὰ τούτων ἐμ-φαίνεται·

Ἄλλο δ' ἐνὶ στήθεσσι νόος καὶ μῆτις ἀμύμων.

Ἄλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπειθεν.

Quoniam vero alias alia de eisdem scribere deprehen-
ditur, non amplius facile est neque viri sententiam in-
terpretari, neque, quomodo erret, ostendere. Quum ita-
que libro priore de anima facultates corpus nostrum re-
gentes secundum Platonis sententiam explicasset, rationa-
lem quidem in capite esse collocatam, irascibilem in
corde, concupiscibilem circa umbilicum, in subsequenti-
bus ad cor tres reducere conatur. Habent autem verba
ipsius ad hunc modum: *Poeta in hisce redundans mul-
tis affirmat constituitque, facultatem rationalem et ira-
scibilem in hoc esse loco, conjungens eodem etiam con-
cupiscibilem, quemadmodum quoque faciendum erat.*
Deinde ita inferens ait: *Quod enim rationalis facultas
inibi consistat, ex his, quae sequuntur, constat:*

Verum aliud mansit in pectore, nemo fidelis.

et:

At animus nunquam suavit sub pectore verbis.

Ed. Chart. V. [134.]

Ed. Bas. I. (275.)

εἰτ' ἐφεξῆς ἐπὶ παραθέμενος πλείω, μετὰ ταῦτά φησιν·
ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐνταῦθα, ἐκ τούτων ἐμφαίνει·

Οὐ γὰρ πάποτε' ἐμ' ὧδε θεῶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς

θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσε.

καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· ὅτι δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐνταῦθα
αὐτῷ ἐστὶ, τὰ τοιαῦτα ἐμφαίνει πλείονα ὄντα·

Ἥρῃ δ' οὐκ ἔχαδεν στήθος χόλον, ἀλλὰ προσήυδα.
καὶ ἔτι·

Καὶ χόλον, ὅστ' ἐφέμετο πολύφρονά περ χαλεπῆναι·

Ὅστε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο

Ἀνδρῶν ἐν στήθεσσι ἀέξεται, ἥντε καπνός.

1. ἐναργέστατα καὶ σαφέστατα διὰ τῶν τοιούτων ἐνδεικνύμενος,
ὡς ὑπολαμβάνει καὶ αὐτὸς ὁμοίως Ἱπποκράτει καὶ Πλάτωνα,
δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὑπάρχειν ἐτέρας παρὰ τὸν λογισμὸν,
τὴν τ' ἐπιθυμητικὴν καὶ τὴν θυμοειδῆ, καὶ καθ' ἕτερον
μόνον τοῦτο διαφερόμενος αὐτοῖς, καθ' ὅσον ἐν τῇ καρδίᾳ
πᾶσαν εἶναι φησιν, ὡς Ἀριστοτέλης ὑπελάμβανεν, οὐκ ἐν
2. τοῖς τρισὶ σπλάγχνοις, ἐγκεφάλῳ, καὶ ἥπατι, καὶ καρδίᾳ.

Deinde rursus pluribus apposis verlibus inquit: Quod et concupiscibilis ibidem sit, ex his liquet:

*Nunquam alias animum languenti in pectore nostrum
Seu Dea seu mulier tanto devinxit amore.*

Iterum paulo post: Quod etiam irascibilis eundem locum occupet, ejusmodi multa declarant:

Pectore non iram Juno suppressit, at inquit.

Item:

*Atque ira invasit sapientem quamlibet urens,
Dulcior et multo quam mel quod defluit, instar
Fumi in pectoribus conscendit protinus imis.*

Quibus verbis evidentissime ac manifestissimo indicat, quam ipse similiter Hippocrati et Platoni opinatus sit, facultates animae alias esse praeter rationem, nempe concupiscibilem et irascibilem, ac in altero solum hoc ab ipsis discrepat, puta quod in corde omnem esse assermet, quae Aristotelis erat opinio, non in tribus visceribus, ce-

Ed. Chart. V. [134. 135.]

Ed. Basf. I. (175.)

ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν δυνάμεων ἔργα τε καὶ τὰ πάθη διὰ τῶν ἑπὶ ὧς ἔγραψεν, αὐτάρκως ἐνεδείξατο, διὰ μὲν τοῦ φάναι·

Οὐ γὰρ πάποτ' ἐμ' ὦδε θεῶς ἔρος οὐδὲ γυναικὸς

θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυνθεὶς ἐδάμασσαν, ὥς ὁ ἔρως πάθος, εἴη τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως· ἐν δὲ τῷ λέγειν·

Ἡρῇ δ' οὐκ ἔχαδε στήθεος χόλον, ἀλλὰ προσηόδα,
[135] ὥς ὁ χόλος τῆς θυμοειδοῦς. διαφερέτω δ' ἐν γε τῷ παρόντι μηδὲν, εἴτε ἔργα τῶν δυνάμεων, εἴτε πάθη τὰ τοιαῦτα πάντα λέγοιμεν, ὕστερον γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν ἀκριβῶς ἐπισκεψόμεθα. κατὰ μὲν τὸ πρότερον περὶ ψυχῆς βιβλίον ὁ Χρύσιππος οὐχ ὅπως ἀντιλέγει μηδεμίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν ἢ ἐπιθυμητικὴν ἢ θυμοειδῆ, ἀλλὰ καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν ἐκδιδάσκει, καὶ τόπον ἀπονέμει τοῦ σώματος ἕνα· κατὰ δὲ τὰ περὶ τῶν παθῶν ἅπαντα τὰ τε τρία, διῶν ἐπισκέπτεται τὰ λογικὰ περὶ αὐτῶν ζητήματα, καὶ προσέτι τὸ θεραπευτικόν, ὃ δὴ καὶ ἡθικὸν ἐπιγράφουσι

rebore, jecinore et corde. Imo etiam facultatum opera et affectus verbis quemadmodum scripsit, abunde ostendit, hoc pacto:

*Non effusus amor mihi divae aut foeminae adegit
Sic animum.*

Hoc pacto amor concupiscibilis facultatis affectus fuerit. Quum autem inquit:

Non iram Juno suppressit corde, sed inquit;

sic animosae facultatis erit. Refert autem in praesentia nihil, sive opera facultatum, sive affectus ejusmodi omnia dicantur. Postea enim de ipsis accurate considerabimus. Chrysippus priore quidem de anima libro non solummodo non refragatur, nullam esse animi facultatem aut concupiscibilem aut irascibilem, sed etiam affectus ipsarum edocet, et unum corporis locum attribuit. Omnibus vero his, in quibus de affectibus tractat, in tribus item, quibus rationales de ipsis quaestiones considerantur, ad haec et in quo medendi ratio, quam partem moralem nonnulli

Ed. Chart. V. [155.]

Ed. Bas. I. (275.)

τινες, οὐκ ἔθ' ὁμοίως εὐρίσκεται γινώσκων, ἀλλὰ τὰ μὲν ὡς ἐπαμφοτερίζων γράφει, τὰ δὲ ὡς μηδεμίαν ἡγούμενος εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς μήτε ἐπιθυμητικὴν μήτε θυμοειδῆ. κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἐξηγησιν τῶν ὀρισμῶν τοῦ πάθους ἐμφαίνει τινὰ δύναμιν ἄλογον ἐν τῇ ψυχῇ τῶν παθῶν αἰτίαν ὑπάρχειν, ὡς θλίγον ὑστερον ἐπιδείξω τὴν ῥῆσιν ἐξηγησάμενος αὐτοῦ· ἐν δὲ τοῖς ἐφεξῆς, ἐνθα ζητεῖ, πότῃ κρίσεις ἐπιγίγνεται τὰ πάθη, προφανῶς ἀποχωρεῖ τῆς Πλάτωνος δόξης, ὅς γ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ προβλήματος ἤξλωσε καὶ ταύτης ἐπιμνησθῆναι· καίτοι τοῦτο πρῶτον εὐθὺς ἐγκαλέσειεν ἂν τις αὐτῷ παρὰ τὸ τῆς διαιρέσεως ἐλλίπες ἐσφαλμένῳ. τὸ γάρ τοι πάθος, οἷον ὁ ἔρως, ἦτοι κρίσις τίς ἐστι, ἢ κρίσεις ἐπιγινόμενον, ἢ κινήσεις ἐκφορὰς τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. οὕτω δὲ καὶ ὁ χόλος ἦτοι κρίσις, ἢ ἐπόμενόν τι ταύτῃ πάθος ἄλογον, ἢ κινήσεις σφοδρὰ τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ὁ δὲ γ' οὐδ' οὕτως ἐγγυρῶν εἰς τρία τέμνεσθαι τὸ πρόβλημα μεταχειρί-

inscribunt, non item similiter cognoscere deprehenditur verum alia tanquam in utramque partem declinans conscribit, alia ceu ne unam quidem animae facultatem esse, neque concupiscibilem, neque irascibilem autumans. Etenim in affectus definitionum expositione ostendit, facultatem quandam irrationalem in anima affectuum causam existere, ut paulo posterius indicabo verba ipsius interpretatus. In subsequentibus, ubi quaerit, utrum affectus iudiciis superveniant, palam a Platonis opinione recedit, quippe qui neque in problematis divisione huius quoque meminisse dignatus est, quanquam hoc primum statim aliquis possit ipsi obijcere, quod in divisione parum absoluta deliquerit. Siquidem affectus, exempli gratia amor, vel iudicium quoddam est, vel iudicio accidens, aut motus aberrans concupiscibilis facultatis: sic etiam ira vel iudicium, vel affectus quidam irrationalis hoc subsequens, aut motus vehemens facultatis irascibilis. At hic neque eo modo, ac si problema posset

Ed. Chart. V. [135.]

Ed. Bas. I. (275. 276.)

ξεται τὸν λόγον ἐπιδεικνύειν πειρώμενος, ὥς ἄμεινον εἶη κρίσεις ὑπολαμβάνειν αὐτά, καὶ οὐκ ἐπιγιγνώμενά τινα ταῖς κρίσεσιν, ἐπιλαθόμενος ὧν αὐτὸς ἐν τῷ προτέρῳ τῷ περὶ ψυχῆς ἔγραψε, τὸν μὲν ἔρωτα τῆς ἐπιθυμητικῆς εἶναι δυτάμεως, τὸν δὲ χόλον τῆς θυμοειδοῦς.

Κεφ. β'. "Ὡς περ δ' ἐν τούτοις ἐπελύθητό τε ἅμα τῶν ἑαυτοῦ γεγραμμένων, οὐκ ἤξιώσέ τε πρὸς τὸ τῶν παλαιῶν ἀντεπεῖν δόγμα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τοῖς ὀρισμοῖς τῶν γενικῶν παθῶν, οὓς πρώτους ἐξέθετο, τελῶς ἀποχωρεῖ τῆς γνώμης αὐτῶν, τὴν λυπὴν ὀμιζόμενος δόξαν πρόσφατον κακοῦ παρουσίας, τὸν δὲ φόβον προσδοκίαν κακοῦ, τὴν δ' ἡδονὴν δόξαν πρόσφατον ἀγαθοῦ παρουσίας. ἀντικρυς γάρ ἐν τούτοις τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μόνου μένεται, παραλείπων τὸ τ' ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδές· καὶ γὰρ τὴν (276) δόξαν καὶ τὴν προσδοκίαν ἐν τῷ λογικῷ μόνῳ συνίστασθαι νομίζει. κατὰ μέντοι τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὅρον, ἣν ὀρεξιν ἄλογον εἶναι φησιν,

trifariam partiri, aggreditur rationem, dum conatur ostendere, melius esse, ut judicia ipsa putentur, et non judiciorum quaedam accidentia, oblitus quae ipse priore de anima libro prodidit, nempe amorem concupiscibilis esse facultatis, iram irascibilis.

Cap. II. Quemadmodum autem in his et oblitus est eorum simul, quae ipse conscripsit, et adversus veterum dogma contradicere non est dignatus, pari modo in generalium affectuum definitionibus, quas priores exposuit, tandem a sententia ipsorum recedit, tristitiam definiens recentem mali praesentis opinionem, metum expectationem, voluptatem recentem boni praesentis opinionem. Manifesto enim in his rationalis animae duntaxat meminit, relicta concupiscibili et irascibili, quoniam opinionem expectationemque in rationali sola consistere autumat; in cupiditatis vero finitione, quam appetitum irrationalem esse pronunciat, attingit sane aliquo modo,

Ed. Chart. V. [135. 136.]

Ed. Bas. I. (276.)

ἐφάπτεται μὲν πως ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει τῆς ἀλόγου κατὰ τὴν
πυκνὴν δυνάμεως, ἀποχωρεῖ δὲ κἀνταῦθα κατὰ τὴν ἐξήγησιν
αὐτῆς, εἶγε καὶ ἡ ὀρεξις, ἣν κατὰ τὸν ὁρισμὸν παρέλαβε,
τῆς λογικῆς ἐστὶ δυνάμεως ὀρίζεται γοῦν αὐτὴν ὀρμὴν λο-
γικὴν ἐπὶ τι ὅσον χρὴ ἥδον. ἐν μέντοι δὲ τούτοις τοῖς
ὅροις ὁρμὰς καὶ δόξας καὶ κρίσεις ὑπάρχειν οἶεται τὰ
πάντη, κατὰ δὲ τινὰς τῶν ἐφεξῆς Ἐπικουρῶν καὶ Ζήνωνι
μᾶλλον, ἢ τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασιν ἀκόλουθα γράφει. τὴν τε
γὰρ λύπην ὀριζόμενος μείωσιν εἶναι φησὶν ἐπὶ φευκτῶ δο-
κοῦντι ὑπάρχειν, τῇ δ' ἡδονῇ ἑπάρσιν ἐφ' αἰρετῶ δο-
κοῦντι ὑπάρχειν. [136] καὶ γὰρ αἱ μειώσεις, καὶ αἱ ἐπάρ-
σεις, καὶ αἱ συστολαὶ, καὶ αἱ διαχύσεις, (καὶ γὰρ τούτων
ἐτίοιτε μέμνηται,) τῆς ἀλόγου δυνάμεως ἐστὶ παθήματα ταῖς
δόξαις ἐπιγιγνόμενα. τοιαύτην δὲ τινὰ τὴν οὐσίαν τῶν πη-
θῶν Ἐπικουρὸς καὶ Ζήνων, οὐκ αὐτὸς ὑπολαμβάνει. ὃ καὶ
θαυμάζειν ἐπέρχεται μοι τάνδρὸς, ἐν ἐπαγγελίᾳ λογικῆς τε
ἅμα καὶ ἀκριβοῦς διδασκαλίας οὐκ ἀκριβοῦντος. καὶ γὰρ
οὐκ αὐτὰ ταῦτα μόνον αὐτὸς ἑαυτῷ διαφέρεται φανερώς.

quantum ad dictionem attinet, irrationalem animae fa-
cultatem; desciscit autem et hic in ipsius expositione, si-
quidem appetitus etiam, quem in definitione assumpserat,
facultatis rationalis existit. Definit itaque ipsum ratio-
nalem impetum ad aliquid, quatenus licet, jucundum. In
his autem definitionibus impetus, opinioniones et judicia
affectus esse autumat; in quibusdam vero subsequenter
Epicuro et Zenoni magis, quam suis ipsius dogmatis con-
sentanea scribit; nam moestitiam definiens demissionem
esse ait propter rem, quae fugienda videtur, voluptatem
elationem propter rem, quae eligenda putatur, siquidem
demissiones, elationes, contractiones et diffusiones (horum
enim interdum meminit) irrationalis facultatis affectus
sunt, opinionibus supervenientes. At hujusmodi quandam
affectuum substantiam Epicurus et Zeno, non ipse existi-
mat; quod etiam admirari mihi subit de viro, qui in ra-
tionalis simul et exquisitae doctrinae professione non ex-
quisite agit. Etenim non eadem haec solum ipse sibi re-

Ed. Chart. V. [136.]

Ed. Bas. I. (276.)

ἀλλὰ καὶ πειθὰν ὑπὲρ τῶν κατὰ τὸ πάθος ὁρισμῶν γράφων ἄλογόν τε καὶ παρὰ φύσιν κίνησιν ψυχῆς αὐτὸ φάσκει, καὶ πλεονάζουσιν ὁρμήν, εἴτα τὸ μὲν ἄλογον ἐξηγούμενος τὸ χωρὶς λόγου τε καὶ κρίσεως εἰρησθαι φάσκει, τῆς δὲ πλεοναζούσης ὁρμῆς παράδειγμα τοὺς τρέχοντας σφοδρῶς παραλαμβάνει· ταυτὶ γὰρ ἀμφοτέρω μάχεται τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη. εἰσόμεθα δ' ἐναργέστερον αὐτὰς τὰς ῥήσεις αὐτοῦ παραγράφαντες. ἔχει δ' ἡ μὲν ἐτέρα τόνδε τὸν τρόπον. δεῖ δὲ πρῶτον ἐντεθυμησθαι, ὅτι τὸ λογικὸν ζῶον ἀκολουθητικὸν φύσει ἐστὶ τῷ λόγῳ, καὶ κατὰ τὸν λόγον, ὥς ἂν ἡγεμόνα πρακτικόν. πολλάκις μέντοι καὶ ἄλλως φέρεται ἐπὶ τινα, καὶ ἀπὸ τινων ἀπειθῶς τῷ λόγῳ ὠθεούμενον ἐπὶ πλεῖον, καθ' ἣν φοράν ἀμφοτέροι ἐχουσιν οἱ ὅροι τῆς παρὰ φύσιν κινήσεως ἀλόγως οὕτως γινομένης, καὶ τοῦ ἐν ταῖς ὁρμαῖς πλεονασμοῦ. τὸ γὰρ ἄλογον τοῦτ' ἐληπτέον ἀπειθὲς λόγῳ, καὶ ἀπεστραμμένον τὸν λόγον, καθ' ἣν φοράν καὶ ἐν τῷ ἔθει τινὰς φάμεν ὠθεῖσθαι, καὶ ἀλόγως

pugnantia manifesto adfert; verum etiam ubi de affectus definitionibus scribens irrationem et praeter naturam animae motum ipsum pronunciat; impetum quoque redundantem, deinde irrationale exponens, id quod sine ratione et iudicio est, dictum affirmat, redundantis autem impetus exemplum currentes vehementer assumit. Haec namque ambo pugnant cum eo, quod affectus sint iudicia. Sciemus autem clarius, ubi ipsa auctoris verba appofuerimus. Habent autem altera in hunc modum: *Primum considerandum est, animal rationale natura rationem sequi, ac secundum rationem tanquam ducem activum. Saepe vero etiam aliter ad quaedam fertur, et a quibusdam rationi inobediens longius propellitur; quem rationis modum utraque habet definitio, et illa scilicet, quae motum praeter naturam, qui tam irrationaliter accidit, et quae in impetu abundantiam obtinet; nam irrationale hoc sumendum est rationi immorigerum et ab ea aversum; qua ratione etiam per consuetudinem aliquem propelli dicimus, et irratio-*

Ed. Charr. V. [136.]

Ed. Basf. I. (276.)

φέρεσθαι ἄνευ λόγου κρίσεως, οὐχὶ εἰ διηματοημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τι κατὰ τὸν λόγον, ταῦτ' ἐπισημαινόμεθα, ἀλλὰ μάλιστα καθ' ἣν ὑπογράφει φορὰν οὐ πεφυκός τοῦ λογικοῦ ζώου κινεῖσθαι, οὕτως κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸν λόγον. ἡ μὲν οὖν ἑτέρα τῶν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεων ἐξηγουμένη τὸν πρότερον τῶν ὅρων τοῦ πάθους ἐντανθοῖ τέλευτα. τὴν δ' ὑπόλοιπον, ἐν ἣ τὸν ἕτερον ὅρον ἐξηγεῖται, γεγραμμένην ἐφεξῆς τῆδε κατὰ τὸ πρῶτον σύγγραμμα περὶ παθῶν ἤδη σοι παραθήσομαι. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ πλεονασμός τῆς ὁρμῆς εἴρηται, διὰ τὸ τὴν καθ' αὐτοὺς καὶ φυσικὴν τῶν ὁρμῶν συμμετρίας ὑπερβαίνειν. γένοιτο δ' ἂν τὸ λεγόμενον διὰ τούτων γνωριμώτερον, ὅσον ἐπὶ τοῦ πορεύεσθαι καθ' ὁρμὴν οὐ πλεονάζει ἡ τῶν σκελῶν κίνησις, ἀλλὰ συναπαρτίζει τι τῆς ὁρμῆς, ὥστε καὶ σιῆται, ὅταν ἐθέλῃ, καὶ μεταβάλλειν. ἐπὶ δὲ τῶν τρεχόντων καθ' ὁρμὴν οὐκέτι τοιοῦτον γίνεται, ἀλλὰ πλεονάζει παρὰ τὴν ὁρμὴν ἡ τῶν σκελῶν κίνησις, ὥστε ἐκφέρεσθαι καὶ μὴ μεταβάλλειν εὐπειθῶς οὕτως εὐθὺς ἐναρξαμένων, αἷς οἶμαί τι παραπλήσιον καὶ ἐπὶ τῶν ὁρμῶν γίνεσθαι διὰ τὸ τὴν

nabiliter sine rationis iudicio ferri, nequaquam si errabunde feratur, ac praetergressus aliquid secundum rationem, ea notamus, sed praecipue dum eum circumscribit impetum, secundum quem animal rationale ita omnia moveri natum non sit, sed secundum rationem potius. Itaque altera Chrysippi oratio priorem affectus definitionem exponens hic definit. Reliqua, ubi alteram definitionem interpretatur, post hanc primo de affectibus libro conscripta jam tibi apponetur hoc modo. Etiam exuperantia impetus dicta est, eo quod propriam eorum et naturalem impetus commodationem transgrediatur, fiet autem, quod dicitur, per haec manifestius, veluti in eundo juxta animi impetum non excellit crurum motus, sed aliquo pacto impetum adaequat, ita ut et fistat, quum velit, et mutetur, in currentibus autem juxta animi arbitrium non sane hujusmodi sit, sed crurum motus praeter animi impetum redundat, ut efferrantur et non obsequenter mutant tam subito incepta; quibus puto etiam aliquid persimile in animi im-

GALENUS TOM. V.

Λ α

Ed. Chart. V. [136. 137.]

P.d. Bas. I. (276.)

κατὰ λόγον ὑπερβαίνειν συμμετρίαν, ὥσθ' ὅταν ὀρμῇ, μὴ εὐπειθῶς ἔχειν πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ μὲν τοῦ δρόμου τοῦ πλεονασμοῦ λεγομένου παρὰ τὴν ὀρμὴν, ἐπὶ δὲ τῆς ὀρμῆς παρὰ τὸν λόγον. συμμετρία γάρ ἐστι φυσικῆς ὀρμῆς ἢ κατὰ τὸν λόγον, καὶ ἕως τοσοῦτον, καὶ ἕως αὐτὸς ἄξιοι. διὸ δὴ καὶ τῆς ὑπερβάσεως κατὰ τοῦτο καὶ οὕτως γινομένης πλεονάζουσα τε ὀρμὴ λέγεται εἶναι καὶ παρὰ φύσιν καὶ ἄλογος κίνησις ψυχῆς. αἱ μὲν τοῦ Χρυσίππου ῥήσεις αὗται. σκευώμεθα δ' ἀκριβέστερον ὑπὲρ ἑκατέρας αὐτῶν ἀπὸ τῆς προτέρας ἀπαρξάμενοι, καθ' ἣν ἐξηγῆται, πῶς εἴρηται τὸ πάθος ἄλογος καὶ παρὰ φύσιν κίνησις ψυχῆς. ἐπειδὴ γὰρ ἡπίστατο δύο σημαινόμενα πρὸς τῆς ἄλογος φωνῆς, ὧν τὸ ἕτερον βούλεται μόνον δηλοῦσθαι κατὰ τὸν ὄρον, τὸ χωρὶς κρίσεως, ὁρῶς ἐποίησε μηδεμίαν ὑπολιπόμενος ἀμφιβολίαν, ἀλλ' αὐτὸς δηλώσας, ὅτι τὴν κατὰ τὸ πάθος ὀρμὴν ἄλογον εἶναι φησι, καθ' ὅσον ἀπείστραπται τὸν λόγον, [137] καὶ ἀπειθεῖ τῷ λόγῳ, καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεται. διὰ μὲν οὖν τοῦ ἀπεστράφθαι φάναι τὸν λόγον ἐχώριος

petibus fieri, eo quod rationalem excedant modum, ut, quum appetunt, non ei sint morigeri, in cursu quidem redundantia quoad impetum dicta, in impetu autem quoad rationem, nam naturalis appetentiae modus ex ratione habetur, atque eousque pervenit, quousque ipsa censet; quare etiam excessus, qui in hoc atque ita fit, et redundant impetus, praeterque naturam, et irrationalis animae motus esse dicitur. Haec sane Chrysippi verba sunt. Inspiciamus autem accuratius utramque ipsorum seriem, a priore exorssi, qua exponit, quomodo affectus dictus sit irrationalis et praeter naturam animi motus. Quum enim scivisset, duo voce irrationalis significari, quorum alterum duntaxat in definitione vult indicari, nempe sine iudicio, recte factitavit, qui ne unam quidem ambiguitatem reliquerit, sed ipse ostenderit, quod eum qui in affectu impetum animi irrationalem esse pronunciat, quatenus a ratione, sit averfus, et eidem repugnet, sineque iudicio accidat. Hoc igitur dicto, quo a ratione esse

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276.)

τῇ κατὰ τὸ πάθος ἄλογον κίνησιν τῶν ἀψύχων τε καὶ τῶν ἀλόγων ζώων. κινεῖται μὲν γὰρ καὶ λίθος καὶ ξύλον ἐνίοτε, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν ἀψύχων, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀπεστραμμένον τὸν λόγον, οὐδ' ὡς ἀπειθῶν. ὃ γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ μέτεστι τοῦ πείθεσθαι τε καὶ ἐπεσθαι τῷ λόγῳ, τοῦτο πῶς ἂν ἢ ἀπειθεῖν, ἢ ἀπεστράφθαι ποτὲ δύναιτο τὸν λόγον; ἀλλ' ὅλως μὴ χρῆσθαι λέγοιτο ἂν εἰκότως. ἀπεστράφθαι δὲ καὶ ἀπειθεῖν λεγθήσεται τὸ φύσιν μὲν ἔχον ἐπεσθαι τε καὶ πείθεσθαι, παρὰ φύσιν δὲ ποθ' ἐτέρως φερόμενον. ἐκ μὲν δὴ τῶν τοιούτων δείκνυται τὸ μὴτ' ἀψύχῳ τινὶ μὴτ' ἀλόγῳ ζῳῳ πάθος ἐγγίνεσθαι ψυχικόν. ἐπειδὴν δὲ γράφη, χωρὶς λόγου καὶ κρίσεως γίνεσθαι τὴν κατὰ τὸ πάθος κίνησιν, εἴτα συνάπτων ἐφεξῆς λέγει, οὐχὶ εἰ διημαρτημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τι κατὰ τὸν λόγον, καὶ ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ, διορίζει τῶν ἀμαρτημάτων τὰ πάθη καὶ πάνυ δεόντως. τὰ μὲν γὰρ ἀμαρτήματα μοχθηρὰ κρίσεις εἰσὶ, καὶ ὁ λόγος ἐψευσμένος

aversum protulit, irrationalem qui in affectione motum ab inanimis irrationalibusque animalibus segregavit. Movetur siquidem et lapis et lignum interdum, aliaque singula inanimata, sed non ut a ratione averfa, neque ut eidem immōdigerā. Cujus enim neutiquam interest, ut obtemperet sequaturque rationem, hoc quomodo repugnare aut averti unquam a ratione poterit? sed omnino non uti ratione merito dicetur: aversum autem esse et non obsequi id dicetur, quod naturam quidem habet sequendi obtemperandique, sed interdum praeter sui naturam alio modo fertur. Hinc sane monstratur, neque inanimato cuidam, neque irrationali animanti affectum innasce animalem. Quum autem scribit, sine ratione et judicio affectionis motum fieri, deinde conjungens iterum dicit, nequaquam si errabunde feratur, et praetergrediatur aliquid secundum rationem, et averfus et immōdigerus ei, affectus ab erroribus distinguit, idque perdecenter. Et enim errores prava sunt judicia, et ratio veritatem

Ed. Chart. V. [137.]

Ed. Bas. I. (276.)

τῆς ἀληθείας καὶ διημαρτημένος. τὸ δὲ πάθος ἔμπαλιν οὐδὲν μὲν ἡμαρτημένον, οὐδὲ παροροόμενον κατὰ τὸν λογισμόν, ἀπειθῆς δέ ἐστι τῷ λόγῳ κίνησις ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πατρίδα τῆς ζωῆς καὶ τῶν τέκνων καταφρονήσας, καὶ ἤτοι παραδοῖς ἐτέροις ἀποσφάττειν, ἢ αὐτὸς ὑπομείνας σφάζει, τῇ γε τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ τοῦτο δρᾷ καὶ λογισμῷ τινι χρησάμενος. ἡ Μήδεια δ' ἔμπαλιν οὐ μόνον ὑπ' οὐδενὸς ἐπείσθη λογισμοῦ κτείνειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον ἅπαν ὅσον ἐπὶ τῷ λογισμῷ μανθάνειν φησὶ, ὅσα δρᾷν μέλλει κακὰ, τὸν θυμὸν δὲ εἶναι κρείττονα τῶν βουλευμάτων, τοῦτέστιν οὐχ ὑποτετάχθαι καὶ πείθεσθαι καὶ ἔπεισθαι καθάπερ τινὶ δεσπότῃ τῷ λόγῳ τὸ πάθος, ἀλλ' ἀφηνιάζειν, καὶ ἀποχωρεῖν, καὶ ἀπειθεῖν τῷ προτάγματι, ὡς ἐτέρας τινὸς ἔργον ἢ πάθημα δυνάμεως ὑπάρχον, οὐ τῆς λογιστικῆς. πῶς γὰρ ἂν ἡ ἀπειθεῖν ἑαυτῷ τι δύναιτο, ἢ ἀποστρέφεισθαι ἑαυτὸ, ἢ μὴ ἔπεισθαι ἑαυτῷ; ταυτὲ μὲν οὖν ἅπαντα πρὸς τῷ μηδὲν ἔχων μεμπτὸν ἐτι καὶ ἀληθῶς τε καὶ διωρισμένως καὶ

ementita et errori implicita. Affectus contra nullum quidem erratum, neque praetermissum in ratiocinatione, sed est animi motus rationi inobediens. Nam qui, ut patriam servet, liberorum vitam contemnit, vel aliis jugulandos tradit, vel jugulare ipse sustinet, honesti imaginatione hoc facit et ratiocinatione quadam usus. Medea autem e contrario non solum a nulla persuasa est ratiocinatione, ut filios interimeret, sed etiam contra in totum (quantum ad ratiocinationem attinet) scire se ait, cujusmodi factura sit mala, verum iracundiam consiliis esse potentiorē, hoc est, non subjici et obtemperare et obsequi rationi tanquam dominae cuidam affectum, sed confidere et recedere et averfari mandatum, ceu alterius infidam opus aut affectus virtutis existat, non ratiocinationis. Quomodo enim vel non obtemperare sibi ipsi quid possit, vel a se ipso averti, aut non se ipsum ferre? Haec igitur omnia, praeterquam quod nihil accusandi dignum habeant, praeterea etiam tum vere, tum di-

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (276. 277.)

καὶ τὴν Πλάτωνος εἴρηται γνώμην. παριπλησίως δὲ καὶ
τὰ κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ δευτέρου τῶν ὄρων ὑπὲρ αὐτοῦ
γεγραμμένα, δι' ἧς ἐμνημόνευσε καὶ τῶν τρεχόντων ὁμοίως,
οἳ μὴδ' εἰ στήναι βούλοιντο, παραχρῆμα δύναντο πράττειν
αὐτό. σαφῶς γὰρ κἀνταῦθα ἐνδείξεις γίνεται δυνάμεως
εἰρέας παρὰ τὸν λόγον, ὑφ' ἧς ἀπο(277)τελεῖται τὰ παθή-
ματα. γνοίμεν δ' ἂν ἐναργέστερον, εἰ τὴν αἰτίαν ἐξεύροι-
μεν, ὑφ' ἧς συμβαίνει μὴ δύνασθαι στήναι παραχρῆμα πολ-
λοὺς τῶν θεόντων. ἡ δ' εὐρεσις ἐξ αὐτοῦ γένοιτ' ἂν ἡμεῖς
τοῦ μὴ πᾶσιν οὕτως συμβαίνειν, ἀλλ' ὅσοι δι' ὁμοιοῦς τι-
νος ἢ κατάντους φέρονται. τῶν μὲν γὰρ ἀνάτη χωρία δια-
θεόντων οὐκ ἔτι οὕτω τοῦτο συμπέπει· παραχρῆμα γοῦν
ἴστανται βουληθέντες, ὥς ἂν τῆς ῥοπῆς τοῦ σώματος μὴ
φερούσης αὐτοὺς βιαίως κάτω, καθάπερ ἐκείνους ἔφερε.
σύνθετος γὰρ αὐτῶν ἔστιν ἡ τῆς φορῆς αἰτία, ἡ μὲν τις
ὥς ζῶων ὑφ' ὁρμῆς κινουμένων, ἡ δ' ὥς ἀψύχων σωματίων
τῷ βάρει ρεπόντων. οὕτω γοῦν καὶ λίθοι πολλάκις ὄρων
καταφέρονται στήναι μεταξὺ μὴ δυνάμενοι, πρὶν ἐξικέσθαι

stincte, tum juxta Platonis sententiam sunt pronunciata;
confirmiliter etiam ea, quae in expositione secundi defini-
tionum libri ab ipso sunt perscripta, qua meminit itidem
celeriter currentium, qui ne si sistere quidem velint, sta-
tim id possint facere. Clare enim et hic alia facultas prae-
ter rationem ostenditur, a qua affectiones absolvantur.
Cognoscemus id evidentius, si causam invenerimus, unde
sit, ut non subito multi currentium possint consistere.
Porro inveniemus eam inde, quod non omnibus ita eve-
niat, sed qui per planam quandam aut declivem feruntur
viam; etenim eorum, qui per acclivia currunt loca, nulli
hoc evenit, statim namque consistunt, ubi voluerint, tan-
quam mole corporis ipsos, non vi deorsum ferente, quemad-
modum illos rapiebat. Quippe composita inest ipsorum la-
tionis causa; una tanquam animalium, quae animae impetu
moventur, altera tanquam inanimatorum corporum, quae
pondere inclinant; ita namque et lapides subinde e mon-
tibus deferuntur, consistere interea impotentes, prius-

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (276.)

τῆς ἀληθείας καὶ διημαρτημέτος. τὸ δὲ πάθος ἐμπαλιν οὐδὲν μὲν ἡμαρτημένον, οὐδὲ παρορώμενον κατὰ τὸν λογισμὸν, ἀπειθῆς δὲ ἐστὶ τῷ λόγῳ κινήσις ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τὴν πατρίδα τῆς ζωῆς καὶ τῶν τέκτων καταφρονήσας, καὶ ἦτοι παραδοῖς ἐτέροις ἀποσφάττειν, ἢ αὐτὸς ὑπομείνας σφάζει, τῇ γε τοῦ καλοῦ φαντασίᾳ τοῦτο δρᾷ καὶ λογισμῷ τινι χορηγούμενος. ἡ Μήδεια δ' ἐμπαλιν οὐ μόνον ὑπ' οὐδενὸς ἐπείσθη λογισμοῦ κτείνειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τὸναντίον ἅπαν ὅσον ἐπὶ τῷ λογισμῷ μαρτυράειν φησὶ, οἷα δρᾷν μέλλει κακὰ, τὸν θυμὸν δὲ εἶναι κρείττονα τῶν βουλευμάτων, τοιούτων οὐχ ὑποτετάχθαι καὶ πείθεσθαι καὶ ἐπεσθαι καθάπερ τινὶ δεσπότῃ τῷ λόγῳ τὸ πάθος, ἀλλ' ἀφηνιάζειν, καὶ ἀποχωρεῖν, καὶ ἀπειθεῖν τῷ προστάγματι, ὡς ἐτέρας τινὸς ἔργον ἢ πάθημα δυνάμει ὑπάρχον, οὐ τῆς λογιστικῆς. πῶς γὰρ ἂν ἡ ἀπειθεῖν ἑαυτῷ τι δύναιτο, ἢ ἀποστρέφεσθαι ἑαυτὸ, ἢ μὴ ἐπεσθαι ἑαυτῷ; ταυτὲ μὲν οὖν ἅπαντα πρὸς τῷ μηδὲν ἔχον μεμπτόν ἐτι καὶ ἀληθῶς τε καὶ διωρισμένως καὶ

ementita et errori implicita. Affectus contra nullam quidem erratum, neque praetermissum in ratiocinatione, sed est animi motus rationi inobediens. Nam qui, ut patriam servet, liberorum vitam contemnit, vel aliis jugulandos tradit, vel jugulare ipse sustinet, honesti imaginatione hoc facit et ratiocinatione quadam usus. Medea autem e contrario non solum a nulla persuasa est ratiocinatione, ut filios interimeret, sed etiam contra in totum (quantum ad ratiocinationem attinet) scire se ait, ejusmodi factura sit mala, verum iracundiam consiliis esse potentiolem, hoc est, non subjici et obtemperare et obsequi rationi tanquam dominae cuidam affectum, sed resistere et recedere et averfari mandatum, seu alterius quidam opus aut affectus virtutis existat, non ratiocinationis. Quomodo enim vel non obtemperare sibi ipsi quid possit, vel a se ipso averti, aut non se ipsum ferre? Haec igitur omnia, praeterquam quod nihil accusatione dignum habeant, praeterea etiam tum vere, tum di-

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Baf. I. (276. 277.)

κατὰ τὴν Πλάτωνος εἰρηται γνώμην. παραπλησίως δὲ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἐξηγήσειν τοῦ δευτέρου τῶν ὅρων ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένα, δι' ἧς ἐμνημόνευσε καὶ τῶν τρεχόντων ἀκόως, οἱ μὴδ' εἰ στήναι βούλοιντο, παραχρῆμα δύναντο πράττειν αὐτό. σαφῶς γὰρ κἀνταῦθα ἐνδειξις γίγνεται δυνάμεως ἐτέρας παρὰ τὸν λόγον, ὑφ' ἧς ἀπο(277)τελείται τὰ παθήματα. γνοίμεν δ' ἂν ἐναργέστερον, εἰ τὴν αἰτίαν ἐξεύρομεν, ὑφ' ἧς συμβαίνει μὴ δύνασθαι στήναι παραχρῆμα πολλοὺς τῶν θεόντων. ἡ δ' εὐρεσις ἐξ αὐτοῦ γένοιτ' ἂν ἡμῖν τοῦ μὴ πᾶσιν οὕτως συμβαίνειν, ἀλλ' ὅσοι δι' ὁμαλοὺς τιτος ἢ κατάντους φέρονται. τῶν μὲν γὰρ ἀνάντη χωρία διαθεόντων οὐκ ἔτι οὕτω τοῦτο συμπίπτει· παραχρῆμα γοῦν ἴστανται βουλευθέντες, ὥς ἂν τῆς ῥοπῆς τοῦ σώματος μὴ φερούσης αὐτοὺς βιαίως κάτω, καθάπερ ἐκείνους ἔφερε. σύνθετος γὰρ αὐτῶν ἔρεσιν ἡ τῆς φορᾶς αἰτία, ἡ μὲν τις ὥς ζῶων ὑφ' ὁρμῆς κινουμένων, ἡ δ' ὥς ἀψύχων σωμάτων τῶ βάρει ῥεπόντων. οὕτω γοῦν καὶ λίθοι πολλάκις ὁρῶν καταφέρονται στήναι μεταξὺ μὴ δυνάμενοι, πρὶν ἐξικέσθαι

flincte, tum juxta Platonis sententiam sunt pronunciata; consimiliter etiam ea, quae in expositione secundi definitionum libri ab ipso sunt perscripta, qua meminit itidem celeriter currentium, qui ne si sistere quidem velint, statim id possint facere. Clare enim et hic alia facultas praeter rationem ostenditur, a qua affectiones absolvantur. Cognoscemus id evidentius, si causam invenerimus, unde sit, ut non subito multi currentium possint consistere. Porro inveniemus eam inde, quod non omnibus ita eveniat, sed qui per planam quandam aut declivem feruntur viam; etenim eorum, qui per acclivia currunt loca, nulli hoc evenit, statim namque consistunt, ubi voluerint, tanquam mole corporis ipsos, non vi deorsum ferente, quemadmodum illos rapiebat. Quippe composita inest ipsorum lationis causa; una tanquam animalium, quae animae impetu moventur, altera tanquam inanimatorum corporum, quae pondere inclinant; ita namque et lapides subinde e montibus deferuntur, consistere interea impotentes, prius-

Ed. Chart. V. [137. 138.]

Ed. Basf. I. (277.)

πρὸς τι χωρίον ὁμαλὸν ἢ κοῖλον. ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα δυνάμεώς ἐστιν ἐνδειξις ἐτέρας παρὰ τὸν λογισμὸν, ἀλόγου τὴν φύσιν, οἷα πέρ ἐστιν ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασι τὸ βάρος. [138] ὅτι δ' οὐ δύνανται διὰ τοῦτο στήναι βουληθέντες, οὐ μόνον ἐκ τῆς τῶν ἀναντιῶν τε καὶ καταντιῶν χωρίων διαφορᾶς ἔστι μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς ὁμαλέσι διαφόρου κινήσεως. ὁ μὲν γὰρ εἰς τοῦπίσω τὴν ῥοπὴν τοῦ σώματος ποιησάμενος ἐν τῷ τρέχειν αὐτοκράτωρ ἐστὶ τοῦ στήναι, ὁ δ' εἰς τὸ ἔμπροσθεν ὑπ' ἐκείνης κωλύεται. καὶ δι' αὐτὸ γε τοῦτο οὕτω θέουσιγ ἵππαντες, ὑπ' αὐτῆς τοῦ πρῶματός τῆς φύσεως διδασκόμενοι συντελεῖν τὴν εἰς τὸ πρόσω ῥοπὴν τῷ τάχει τῆς κινήσεως. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ παραδείγματος, ὃ γενναϊότατε Χρύσιππε, τοῖς μὲν μηδὲν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ σῶμα βάρους εἰς τάχος κινήσεως ὠφελουμένοις ἔτοιμον τὸ στήναι, τοῖς δ' ἐκ διττῆς αἰτίας τὸ τάχος γεννῶσιν οὐκ ἔθ' ἢ βούλησιν ἱκανῇ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς ὁρμῶν, ὅταν μὲν ὁ λογισμὸς μόνος ἔχῃ τὴν αἰτίαν, ἐπ' αὐτῇ παύσασθαι τὴν ὁρμὴν:

quam ad locum aliquem planum aut cavum pervenerint. Quapropter etiam in hoc exemplo facultas altera praeter ratiocinationem ostenditur, natura irrationabilis, cujusmodi est in animalium corporibus gravitas. Quod autem ejus causa, quum velint, non possunt consistere, non solum ex acclivium decliviumque locorum differentia licet condiscere, sed etiam ex differenti in ipsis planis regionibus motu. Etenim qui retrorsum corporis inclinationem inter currendum molitur, sistendi potens est et sui juris, qui vero in anteriorem partem, ab illa impeditur; et hac ipsa de causa hoc pacto omnes currunt ab ipsa rei natura edocti, corporis inclinationem in anteriora celeritati motus conferre. Quemadmodum igitur exempli gratia, praeclare Chrysippe, iis, qui nihil a corporis pondere ad motus celeritatem juvantur, in promptu est, ut sistant, illis vero, qui ex duplici causa celeritatem generant, non amplius voluntas satis est, eodem modo in animi impetu, quum ratiocinatio sola causam habuerit, promptum est

Ed. Chart. V. [138.]

Ed. Bas. I. (277.)

ὅταν δ' ἦτοι θυμός ἢ ἐπιθυμία τις αὐτῷ προσέλθῃ, θυ-
νάμεις ἄλλοιό τε καὶ παραπλήσια τῷ κατὰ τὸ σῶμα βάρει,
παραχρῆμα μὲν οὐχ οἷόν τε στήναι, χρόνον δ' ἂν ἴσως γέ-
νοιτο καὶ τοῦτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν θεόντων. τὸ δ' ἴσως
τῷ λόγῳ προσέθηκα διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος αἰτίων, ὅσα
τε κινεῖ τὴν ὁρμὴν, ἄνισον δύναμιν. ἐπειδὴ γὰρ καὶ λογι-
σμός αὐτὴν κινεῖ, καὶ ἐπιθυμία, καὶ θυμός, ἡ μὲν ὑφ'
ἐκὸς αὐτῶν συστάσα, τῶν ἄλλων ἡσυχάζοντων, ὑπ' ἐκείνου
μότου δεσπόζεται. ὥστε, εἰ μὲν ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ γένοιτο,
καὶ καταπαύειν αὐτὴν καὶ αὐθις ἐπεγείρειν οἷόν τε διὰ
μότου τοῦ βουλευθῆναι, εἰ δ' ὑπὸ θυμοῦ τινος ἢ ἐπιθυ-
μίας, ὅταν ἐκεῖνα λωφίσῃ, καὶ δ' ὑφ' ἐκατέρων ἐτεργούντων
γίγνοιτο, λογισμοῦ θ' ἅμα καὶ τινος ἀλόγου θυνάμειος. εἰ
μὲν οὖν ἀντισπῶντος τοῦ λογισμοῦ, κρατήσῃ τὸ ἰσχυρότερον,
εἰ δὲ συνεκθέοντος, οὐδέποτε παύσεται. λέγω δὲ συνεκθεῖν
τῷ πάθει τὸν λογισμόν, ὅταν, ἅπερ ἐκεῖνο πράττει, καὶ ὁ
λογισμός δοξάζῃ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκολάστων. δοξάζουσι γὰρ
ἀγαθὸν εἶναι μέγιστον οὗτοι τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδίστων,

propter ipsam cessare impetum; ubi vero aut iracundia,
aut cupiditas quaedam ei accesserit, vires irrationales et
corporis gravitati persimiles, statim quidem neutiquam
posse consistere, sed temporis spatio forte hoc quoque
fiet, quemadmodum in currentibus. Forte autem ora-
tioni apposui propter particularium causarum ac eorum,
quae impetum movent, vim inaequalem. Quandoquidem
enim et ratiocinatio ipsum movet, et cupiditas, et ira-
cundia, siquidem ab uno ipsorum constituatur, aliis qui-
escentibus, ab illo solo regitur; quare, si a ratione fiat,
et compescere ipsum, et rursus excitare sola voluntate
licet; sin ab iracundia quadam et cupiditate, quum illa
cessaverint; sin ab utrisque operantibus fiat, ratione si-
mul et irrationali quadam facultate, ratione quidem re-
nitente, quod valentius est praecellet, simul autem con-
currente, nunquam cessabit. Dico autem simul con-
currere affectui rationem, quum, quae ille facit, etiam
ratio opinatur; quemadmodum in intemperantibus et
protervis (qui autumant, bonum esse maximum dele-

Ed. Chart. V. [138.]

Ed. Bas. I. (277.)

ἐκουσίως ἐπομένου κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν τοῦ λογισμοῦ τῇ ἐπιθυμίᾳ. ἀντιτείνειν δὲ φημι τὸν λογισμόν τῷ πάθει, μὴ δοξάζοντος μὲν τὰνθρώπου, καλὸν ἢ ἀγαθὸν εἶναι τὴν ἀπόλαυσιν τῆς προκειμένης ἡδονῆς, ἐλκομένου δὲ πῶς ἐπ' αὐτὴν διὰ τὴν τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως ἰσχυρὰν κίνησιν. ἀλλ' εἰ μὲν ὁ λογισμὸς κρατήσῃεν, ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἑαυτοῦ παθῶν ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπός ἐστι τε καὶ λέγεται, εἰ δ' ἐπιθυμία, τούναντίον τῷδε πρόσσρημα λαβὼν ἀκρατὴς ὀνομάζεται. ὅταν δ' ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ μόνου πρὸς τὴν τῶν ἡδέων ἀγῆται χρῆσιν, ὁ τοιοῦτος σώφρων καλεῖται, σκοπὸν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν οὐ τὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ τὴν ὠφέλειαν πεποιημένος, ὥσπερ γὰρ καὶ ἀκόλαστος ὁ πρὸς τῆς ἐπιθυμίας μόνῃς ἀγόμενος, ἀκολουθοῦντος αὐτῇ τοῦ λόγου, καθάπερ τινὸς οἰκέτου. τῇ τοιαύτῃ συμπλοκῇ τῶν τὰς ὁρμῶν κινούντων αἰτίων μαρτυρεῖ καὶ τὸ τοῦ Χρυσίππου παράδειγμα. τῶν μὲν γὰρ πρὸς ἄναγες θεόντων ἡ λογικὴ μόνῃ δύναμις ἡγεῖται, τῶν δ' ἀκουσίως ἐπὶ κρημνὸν φερόμενων ἡ ἄλογος, ἥνπερ δὴ τὸ βῆρος τοῦ σώματος ἐφραμεν

ctabiliam fruitionem) ratio in anima ipsorum cupiditatem ultro sequitur. At reniti ac repugnare affectui rationem dico, quum homo non opinatur, propositae voluptatis fruitionem honestum aut bonum esse, trahitur autem quodammodo ad eam propter valentem concupiscibilis facultatis motum. Verum si ratio superaverit, talis hominum sui tum suorum affectuum continens et est et dicitur; sin autem cupiditas, contrariam huic appellationem fortitus incontinens nominatur. Quum vero a ratione sola ad suavium usum ducitur, talis temperans vocatur, hoc consilio ea deligens, non ut fruatur, sed ut juvetur, quemadmodum etiam protervus, qui a sola cupiditate ducitur, ratione tanquam famulo quodam ipsam subsequente. Ejusmodi causarum impetus animi excitantium complexui attestatur etiam Chrysippi exemplum. Etenim adversus acclive currentes sola vi rationali ducuntur, qui autem inviti ad praecipitium feruntur, irrationali, quam sane corporis pondus esse diximus, in de-

Ed. Chart. V. [158. 139.]

Ed. Bas. I. (277.)

ὑπάρχειν, τῶν δ' ἐς τὸ κάταντες θεόντων ἀμφοτέραι. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἐφ' ὁμαλοῦς, εἰ πρόσω βλέποιεν, ὥς, εἴ γε ἀνατείοιεν ὀπίσω, θέοιεν μὲν ἂν οὕτω γε τῶν ἐτέρων ἥτιον, ἰσταντο δ' ἂν, ὁπότε βουλευθεῖεν. ὥστε οὐδὲν ἄρτι γε τῆς τῶν ὕμων ἐξηγήσεως ὁ Χρύσιππος ἐναντίον ἀπεφάνητο τοῖς παλαιοῖς.

Κεφ. γ'. [139] Ὅποταν δ' ἐρεξῆς ἐπισκέπτηται, πρότερον κρίσεις τιτὰς ἢ κρίσεις ἐπόμενα χρη νομίζειν εἶναι τὰ πάθη, καθ' ἑκάτερα μὲν ἀποχωρεῖ τῶν παλαιῶν, πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τῷ τὸ φαυλότερον ἡγεῖσθαι. καὶ γὰρ Ζήνωνι κατὰ γε τοῦτο, καὶ ἑαυτῷ, καὶ πολλοῖς ἄλλοις μάχεται τῶν Στωϊκῶν, οἱ οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις ἀλόγους συστολάς, καὶ ταπεινώσεις, καὶ δειξεις, ἐπάρσεις τε καὶ διαχύσεις ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὰ τῆς ψυχῆς πάθη. Ποσειδώνιος μὲν γε τελῶς ἀπεχώρησεν ἀμφοτέρων τῶν δοξῶν, οὔτε γὰρ κρίσεις, οὔτε ἐπιγινόμενα κρίσεις, ἀλλ' ὑπὸ τῆς θυμοειδοῦς τε καὶ ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως ἡγεῖται γίνεσθαι τὰ πάθη, κατὰ πᾶν ἀκολουθήσας τῷ παλαιῷ λόγῳ. καὶ πυρδάνεται γε τοὺς περὶ

clive currentes utrifque. Pari modo qui in plano currunt, si prorsum tendant; nam si retrorsum renitantur, current quidem aliis minus, sed, ubi voluerint, sistentur. Quare nihil Chrysippus usque ad definitionum expositionem veteribus contrarium pronuntiavit.

Cap. III. Quum autem deinceps inspicit, judiciane quædam, an quæ judicia sequantur, affectus esse putandum sit, utrobique a veteribus recedit, sed multo magis dum quod deterius est eligit. Etenim Zenoni in hoc et sibi et multis aliis Stoicis repugnat, qui non judicia ipsa animi, sed irrationales quæ post hæc contractiones, submissiones, ostentationes, elationes et diffusiones animi affectus esse existimant. Verum Posidonius ab utraque opinione recessit, ut qui neque judicia, neque judiciis supervenientia affectus esse, sed hos ab irascibili et concupiscibili facultate fieri autemet, veterem sermonem ex

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Basf. I. (277.)

τὸν Χρύσιππον οὐκ ὀλιγάκις ἐν τῇ περὶ παθῶν ἐαυτοῦ πραγματείᾳ, τίς ἢ τῆς πλεοναζούσης ὁρμῆς ἐστὶν αἰτία. ὁ μὲν γὰρ λόγος οὐκ ὢν δύνατὸ γὰρ πλεονάζειν παρὰ τὰ ἐαυτοῦ πράγματα τε καὶ μέτρα. πρόδηλον οὖν, ὥς ἑτέρα τις ἄλογός ἐστι δύναμις αἰτία τοῦ πλεονάζεσθαι τὴν ὁρμὴν ὑπὲρ τὰ μέτρα τοῦ λόγου, καθάπερ τοῦ πλεονάζεσθαι τὸν δρόμον ὑπὲρ τὰ μέτρα τῆς προαιρέσεως ἄλογος ἢ αἰτία, τὸ βάρος τοῦ σώματος. ἀλλ' οὐ τοῦτο θαυμαστόν, εἰ πολλοῖς ἐναντία λέγει Χρύσιππος, ὥσπερ οὐδ' ὅτι τῆς ἀληθείας ἀπέσφαλται, (συγγνώμη γὰρ ἀνθρώπων γὰρ ὄντι καὶ ἁμαρτάνοντι ὥρατόν τε) ἀλλ' ὅτι μήτε ἐπεχείρησεν ὕλως τὰ πρὸς τῶν παλαιῶν εἰρημμένα διαλύσασθαι, καὶ πρὸς αὐτὸν διαφέρεται, νυνὶ μὲν γίνεσθαι νομίζων τὰ πάθη ἄνευ λόγου καὶ κρίσεως, νυνὶ δ' οὐ μόνον κρίσειν ἐπεσθαι φάσκων, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο κρίσεις εἶναι. τὸ γὰρ μηδ' ὕλως ἐκρίπτεσθαι κρίσεως ἐναντιώτατον δήπου τῷ κρίσιν εἶναι τὸ πάθος, εἰ μὴ νῆ Δία βοηθῶν τις αὐτῷ φαίη, πλείω ση-

toto secutus. Ac Chryssippi sectatores subinde in commentario suo de affectibus interrogat, quae superantis impetus sit occasio, quum ratio praeter ipsius tum opera tum modum nequeat excellere; quapropter constat, aliam quandam irrationalem vim causam existerē, cur animi impetus praeter rationis modum redundet, quemadmodum gravitatem corporis causam esse rationis expertem, ob quam supra arbitrii mensuram abundet. Sed mirum hoc non est, si Chrysippus multis dicat contraria, quemadmodum neque quod a veritate aberraverit; condonandum enim est ei, quum homo sit et juvenile quiddam peccet; verum quod neque aggressus sit omnino ea, quae veteribus dicta sunt, dissolvere, et secum ipse pugnet, dum nunc sine ratione et iudicio affectus fieri arbitratur, nunc non solum iudicia subsequi affirmat, sed id ipsum esse iudicia; siquidem neutiquam attingere iudicium maxime nimirum contrarium est ei, quod affectus sit iudicium; nisi per Jovem succurrens ei aliquis affirmet, plura

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (277.278.)

μαίνειν τὸ τῆς κρίσεως ὄνομα, καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐξηγήσειν τοῦ ὅρου τὴν οἷον περισκεψὲν εἰρησθαι κρίσιν, ὥς εἶναι τὸ ἄνευ κρίσεως ἴσον τῷ ἄνευ περισκέψεως, ἔνθα δὲ κρίσεις εἶναι φησι τὰ πάθη, τὰς ὁρμὰς τε καὶ τὰς συγκαταθέσεις ὀνομάζεσθαι κρίσεις. ἀλλ' εἴπερ τοῦτό τις δέξαιτο, πλεονάζουσα συγκαταθέσεις ἔσται τὸ πάθος, καὶ πάλιν ὁ Ποσειδώντιος ἐρήσεται τὴν αἰτίαν, ὑφ' ἧς πλεονάζεται, πρὸς τῷ καὶ μέγιστον ἀμάρτημα κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμαρτήσθαι τῷ Χρυσίππῳ. εἰ γὰρ ἐν αὐτῷ δὴ τοῦτο τὸ κύρος τοῦ δόγματός ἐστιν, ἐν τῷ διαστείλασθαι τὴν ὁμωνυμίαν καὶ δεῖξαι, κατὰ τί μὲν σημαίνόμενον ἄνευ κρίσεως γίνεται τὰ πάθη, κατὰ τί δὲ κρίσεις εἰσὶν, ὁ δ' οὐδὲ καθ' ἐν τῶν τεττάρων βιβλίων, ἃ περὶ τῶν παιδῶν ἔγραψεν, ἐποίησεν αὐτὸ, πῶς οὐκ ἂν τις αὐτὸν δικαίως μέμψαιτο; τάχα μὲν γὰρ οὐδὲ βραχυλογίαν τις ἄκραν ἐξηλακῶς ὁρθῶς ἂν ὑπερβαίνοι (278) τὰ ὅπως ἀναγκαῖα, πολὺ δ' οὖν μᾶλλον, ὅταν ἐπὶ μήκιστον ἔκτεινῃ τοὺς λόγους, ὥσπερ ὁ Χρυσίππος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων καὶ μικρὸν ἴστερον ἐπισκεψόμεθα.

judicii nomen significare, et in definitionis expositione veluti circumspeditionem dictum esse judicium, ut sit idem sine judicio et sine circumspeditione, ubi vero judicia esse affectus dicit, et impetus et assensus nominari judicia. At si quis hoc receperit, redundans assensus erit affectus, rursusque Posidonius interrogabit, ex qua causa redundet; praeter quod etiam maximum peccatum in docendi lege Chrysippus commiserit. Si enim in hoc ipso caput dogmatis est, ut aequivocationem distinguat ostendatque, quo in significato sine judicio affectus fiant, in quo autem judicia sint, is vero ne in uno quidem libro ex quatuor, quos scripsit de affectibus, id fecit, quomodo non quis eum jure accusaverit? Forfan enim ne summam quidem dicendi brevitatem aliquis aemulatus recte tam necessaria praetergrederetur; multo magis, quam longissime sermones protenderet, quemadmodum Chrysippus. Sed de his etiam paulo posterius considerabimus.

Ed. Chart. V. [139. 140.]

Ed. Bas. I. (278.)

Κεφ. δ'. Περὶ δὲ τοῦ μὴ φροντίζειν τῆς πρὸς ἑαυ-
τὸν ἐναντιολογίας αὐτὸν ἔχον ἔτι μυρία λέγειν, ἃ τὰχ'
[140] ἂν καὶ ὕστερον, εἰ μακροτέρας ἐπιλαβομένη σχολῆς,
εἰς μίαν ἀθροίσαιμι πραγματείας ὕπαντα, παραλιπὼν τὰλλα
μόνων τῶν οικείων τοῖς νῦν προκειμένοις μνημονεύσω. τὴν
τοίνυν ἐπιθυμίαν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παιδῶν ὀρισάμενος
ὄρεξιν ἄλογον, αὐτὴν πάλιν τὴν ὄρεξιν ἐν ἑκτῷ τῶν κατὰ
γένος ὄρων ὀρμὴν λογικὴν εἶναι φησιν ἐπὶ τε, ὅσον χρὴ,
ἴδον αὐτῷ. οὕτω δὲ αὐτὴν ὀρίζεται καὶ τοῖς περὶ τῆς ὀρ-
μῆς. ὥστε τὸν τῆς ἐπιθυμίας ὄρον ἀναπτυσσόμενον γίγνε-
σθαι τοιοῦτον· ἐπιθυμία ἐστὶν ὀρμὴ λογικὴ ἐπὶ τε, ὅσον
χρὴ, ἴδον αὐτῷ, ἄλογος. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν διαφερούσιν ἥτοι
βιβλίοις ἢ χωρίοις βιβλίων ἀναισθητῶς ἔχειν τῆς ἐναντιο-
λογίας ἥττον δαιμόν· ὅταν δ' ἐν αὐτοῖς οἷς φθίγγεται τις
ἐναντία τε καὶ παντοίως μαχόμενα συμπλέξῃ, συγγεῖ καὶ
ταράσσει τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷδε καὶ πολλὴν ἀπορίαν
παρέχει τοῖς ἐξελέγχειν αὐτὰ πειρωμένοις, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ

Cap. IV. De eo autem, quod nihili faciat, si ipse
sibi contradicat, quum infinita adhuc possem asserre, quae
forsan etiam postea plus nactus otii in unum conferam
commentarium omnia, nunc omiſſis aliis eorum dunta-
taxat, quae proprie ad institutum praesens pertinent, com-
miniscar. Itaque cupiditatem quum primo de affectibus
definivisset appetitum irrationalem, ipsum rursus appeti-
tum sexto generalium definitionum libro appetentiam
seu impetum rationalem ad aliquid esse pronunciat,
quantum convenit, ei jucundum. Hoc modo ipsam de-
finit etiam in libris de animi impetu, ut cupiditatis de-
finitio aperta et explicata talis fiat: Cupiditas est impe-
tus rationalis ad aliquid, quantum convenit, ei jucundum,
rationis expers. Verum quod in diversis vel libris vel
librorum locis contradictionem non percipiat, minus
grave est; quum autem in eisdem, quae loquitur aliquis,
contraria et omnino repugnantia connectat, disciplinam
in eo et confundit, et perturbat, magnamque dubitatio-
nem iis, qui illa conantur redarguerè, exhibet; veluti si

Ed. Chart. V. [140.]

Ed. Bas. I. (278.)

οὕτω τις εἴποι γε, καταβῆς ἄνω, καὶ διαλεχθεῖς τῷ λίθῳ καὶ πλεύσας διὰ μέσης τῆς πέτρας, ἀνελθεῖν εἰς τὸν βυθὸν τῆς λίμνης. ἂν τε γὰρ ὡς οὐ καταβάντα διελέγχης, φάσκων αὐτὸν ἄνω μεμετηκέναι καταβάντα, τοῦτ' αὐτὸ δῆπου φήσῃ καὶ αὐτὸς εἰρηκέναι κατὰ τὸν λόγον ἐν τῷ προσθεῖναι τὸ ἄνω, ἂν θ', ὡς οὐδεὶ διελέχθη, καὶ τοῦτ' εἰρησθαι φήσῃ, ταῦτό γάρ εἶναι τὸ λίθῳ διαλέγεσθαι τῷ μηδὲ λίθῳ, τῷ λίθῳ γὰρ οὐδεὶς διαλέγεται. καὶ τῶλλα οὕτως ἅπαντα σοφιστικῶς ἐπαγορευοῦσθαι δυνήσεται τις. ὥστε καὶ ἄρχας εὐθύς δεῖν ἀποδρᾶναι λόγων εἶδος τοιούτων, ἐν ᾧ χρή τοὺς ἀκούοντας οὐχ ἃ σημαίνεται συνήθως ὑφ' ἐκάστου τῶν ὀνομάτων μαρτυρεῖν, ἀλλ' ἕτερόν τι. τοιοῦτον γάρ τι καὶ ὁ Χρυσίππος ἀξιώσει, ἐπειδὴν μὲν ἄνευ κρίσεως λέγῃ τις γίνεσθαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀκούειν ἡμᾶς ἀξιῶν, ὅτι μετὰ κρίσεώς τε γίνεται καὶ κρίσεις εἰσὶν· ἐπειδὴν δ' ἄνευ λόγου καὶ ἄλογα, τὸ μὴτ' ἄλογα, μὴτ' ἐν ἀλόγῳ τιτὶ δυνάμει τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐν τῇ λογιζομένῃ καὶ λογικῇ.

quis etiam in eum modum dicat: Descendit sursum, et disputavit cum lapide, et navigans per mediam petram ascendit in profundum stagni. Sive enim, tanquam qui non descenderit, arguas, dicens cum sursum mansisse, quum descendisset, idem hoc nimirum et ipse referet se in oratione dixisse, dum apposuerit sursum; sive, tanquam cum nullo differuisset, neque hoc dictum esse affirmabit; nam idem esse cum lapide differere, quod ne cum lapide quidem; nam cum lapide nemo differit. Aliaque ita omnia sophisticè corrigere poterit aliquis; quare per initia statim oportet huiusmodi orationum speciem repudiare, in qua convenit auditores, non quae consueto modo a singulis nominibus significantur, sed alia quaedam intelligere. Tale siquidem aliquid etiam Chrysippus censerebit, quum sane sine iudicio animi affectus aliquis dicat fieri, inaudire nos volens, quod cum iudicio fiant, et iudicia sint; quum autem sine ratione fieri dicat, et irracionales, censens nos intelligere, neque irracionales esse, neque in irrationali quadam facultate animi, sed in ratiocinante, et

Ed. Chart. V. (140.)

Ed. Bas. I. (278.)

τὸ γὰρ κρίνειν ταύτης ἔργον ὑπάρχειν· ἐπειδὴν δ' ἀπειθῶς
 τε καὶ ἀπεστραμμένως τοῦ λόγου, τὸ μηδεμίαν ἐπιζητεῖν
 ἑτέραν ἐν τῇ ψυχῇ δύναμιν, ἧς κινουμένης ἀπειθῶς τῷ
 λόγῳ γίγνεσθαι τὰ πάθη· μηδὲν γὰρ εἶναι τινα τοιαύτην,
 ὥς ἐνιοὶ τῶν φιλοσόφων ὑπολαμβάνουσιν ἐπιθυμητικὴν τε
 καὶ θυμοειδῆ προσαγορεύοντες, τὸ ὅλον γὰρ εἶναι τὸ τῶν
 ἀνθρώπων ἡγεμονικὸν λογικόν. εἰ μὲν γὰρ εἰς πρόβλημά
 τις ἀπὸ στόματος ἐπικαίρου λέγοι, κάλλιον μὲν καὶ τοῦτο
 διωρισμένως τε χρῆσθαι καὶ σαφῶς τοῖς ὀνόμασιν, ἔξει
 δ' οὖν ὅμως συγγνώμην αὐτοῦ τὰ σφάλματα. τὸ δ' ἐπι-
 στημονικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν ἐπαγγελίαμενον γράφειν
 ἀπειθῇ μὲν τῷ λόγῳ τινὰ κίνησιν ὀνομάζειν, ἄξιον δ'
 ἡμᾶς ἀκούειν αὐτὴν λογικὴν, ἣ ἀπεστράφη μὲν τὸν λόγον,
 εἶναι δ' οὐδὲν ἄλλο ἢ λόγον τε καὶ κρίσιν αὐτὴν, οὐκ οἶδ'
 εἰ μὴ τῆς μεγίστης μέμψεως ἄξιός ὑπάρχει ἄνθρωπος, μὴ
 συγχωρῶν ἐπὶ ταυτοῦ λέγειν αἰσχύνεσθαι καὶ αἰδέεσθαι,
 μηδ' ἡδεσθαι καὶ χαίρειν, ἀλλ' ἀκριβοῦν ἅπαντα καὶ μέχε

rationabiles existere; etenim judicare hujus opus esse;
 quum autem contumaciter et invita ratione fieri dicat
 aliquis, volens nos ne unam quidem aliam in anima fa-
 cultatem inquirere, qua mota contumaciter rationi affec-
 tus fiant; nihil siquidem esse hujusmodi quandam facul-
 tatem, ut nonnulli philosophorum autumant concupisci-
 bilem et irascibilem appellantes, totum namque esse,
 quod hominibus dominetur, rationem. Si enim problema
 aliquis memoriter enumeret et commentetur, praeferat etiam
 huic distinctis clarisque uti nominibus; nihilominus ta-
 men erroribus ipsius venia daretur. At si quis scienti-
 ficum opus et rationale pollicitus scribere contumacem
 in rationem motum quandam nominet, velit autem nos
 inaudire ipsum rationalem, aut aversum quidem esse a
 ratione dicat, velit tamen nihil aliud esse quam ratio-
 nem ipsumque judicium, haud novi, an maxima ac-
 cusatione homo ille dignus sit, dum non concedit de
 eodem dici pudere et revereri, neque delectari et gau-
 deré: sed qui exquisitè omnia etiam usque ad nomina

Ed. Chart. V. [140. 141.]

Ed. Bas. I. (278.)

τῶν ὀνομάτων ἀξίων αὐτὸν ἐν τοῖς συγγράμμασιν, ὃ μικρὸν ἔμπροσθεν οὐκ ἐκ λόγου καὶ κρίσεως ἔφησε γίνεσθαι, προσελθὼν ἐν λόγῳ καὶ κρίσει συνίστασθαι φησιν, ἐνὸν ἐκφυγεῖν μὲν ἀπάσας τὰς οὕτως ἀκαίρους τε ἅμα καὶ παρὰ τὸ τῶν Ἑλλήνων ἔθος ἀναπιμπλαμένας ὁμωνυμίας, ἀκριβοῦσαι δὲ καὶ διαρθρῶσαι τὸν λόγον Ἑλληνικοῖς τε καὶ σαφέσιν ὀνόμασιν. [141] τὸ γοῦν ἄλογον ὡσαύτως ἀφώνῳ τε καὶ ἀτραχήλῳ διχῶς ἅπαντες ἄνθρωποι λέγουσιν, καὶ τρίτον οὐδὲν ἐστὶν ἐπ' αὐτῶν σημαινόμενον εὑρεῖν οὔτε παρὰ τοῖς νῦν Ἑλλήσιν, οὔτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς, εἰ τι χρὴ τεκμαίρεσθαι τοῖς βιβλίοις αὐτῶν. ἄφωνον δὲ δὴ πως λέγουσι καὶ ἀτραχήλον· ἀναγκάζει γὰρ ἡμᾶς τὰ ῥήματα ἢ Χρυσίππειος ἐρμηνεία καὶ ταῦτ' ἐξηγεῖσθαι· τὸ μὲν, οἶμαι, στερήσει φωνῆς ἢ τραχήλου, τὸ δὲ κακώσκει. εἰ μὲν γὰρ τις φάσκει, τοὺς ἰχθῦς ἀφώνους ὑπάρχειν, ἢ τὰ φυτὰ, τῷ μηδ' ὅλως ἔχειν φωνὴν οὕτως αὐτὰ προσαγορεύει· εἰ δὲ τις ἄφωνον εἶναι λέγοι τὸν κιθαροῦδὸν ἢ τὸν κήρυκα, κακώσκειν αὐτὰ ἐνδείκνυται τῆς φωνῆς τῶνθρώπου, ἢ γὰρ μικρόφωνον,

disquirere cenfet, idem in commentariis, quod paulo antea non ex ratione et iudicio dixit fieri, progressus in ratione et iudicio inquit consistere, quum liceret omnes inopportunas huiusmodi et praeter consuetudinem Graecorum refertas aequivocationes fugere et accurate articulateque sermonem tum Graecis tum manifestis nominibus illustrare; nam irrationale perinde ut mutum et collo carentem bifariam omnes homines dicunt, ac tertium nullum est in eis significatum invenire neque apud Graecos huius tempestatis, neque apud veteres, si quid ex libris ipsorum conjiciendum est. Porro mutum et collo carentem (cogit enim nos Chrysippica interpretatio haec quoque verba exponere) appellant quodammodo partim (ut opinor) vocis aut colli privatione, partim vitio. Si enim dicat aliquis, pisces mutos esse aut stirpes, eo, quod omnino vocem non habeant, ita nuncupat; si vero mutum citharoedum dicas aut praeconem, vitium aliquod vocis hominis osten-

Ed. Chart. V. [141.]

Ed. Bas. I. (278.)

ἢ τραχύφωνον, ἢ μελίμφωνον, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον εἶναι φησιν αὐτόν, οὐ μὴν παντελῶς γ' ἑστερηθῆναι φωνῆς. οὕτω δὲ καὶ ἀτραχήλους τινὰς ὀνομάζουσιν ἀνθρώπους, οὐ μὰ Δία ὥσπερ τοὺς ἰχθῦς ἀτραχήλους ἂν τις εἴποι, διότι μὴδ' ὅλως αὐτοῖς ὑπάρχει τραχήλος. οὐδεὶς γάρ ἂν οὕτως γε ἄνθρωπος ἀτραχήλος εἴη, ὥς ἑστερηθῆναι τὸ πᾶμπαν τραχήλου, ἀλλὰ τῷ μικρὸν ἔχειν τὸν τραχήλον ὀνομάζονται τινες οὕτως. καὶ μένει κἀνταῦθα τὰ παραπλήσια δύο σημαινόμενα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἄφρωνος προσηγορίας. οὕτω δὲ καὶ ἄπους, καὶ ἄσκελῆς, καὶ ἀκοίλιος, καὶ ἄπλευρος, καὶ ἄχειρ, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, ποτὲ μὲν ἀναιρούσης τῆς ἄφωνης τὸ σημαινόμενον ἐκάστου τῶν ὀνομάτων, οὐ προτάττεται, ποτὲ δ' οὐκ ἀναιρούσης. οὕτως εὐρίσκω καὶ τὸ ἄλογον ὄνομα παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἅπασιν εἰρημένον ὑπὸ τὰ τῶν νῦν ἀνθρώπων λεγόμενον. ἐπειδὴν μὲν γὰρ ἢ τὸν ἰχθῦν τις ἢ τὸν καρκῖνον ἄλογον εἶναι φάσκει, παντάπασιν ἀναιρεῖ τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς ἄλογας φωνῆς· ἐπειδὴν δὲ τοῦδε τι τὸ ὑπὸ τοῦδε λεγόμενον ἐπιμεμφόμενοι φάσκωσιν

ditur; aut enim exigua voce praeditum, aut aspera, aut obscura, aut huiusmodi aliud quippiam ipsum esse dicis, non tamen omnino voce esse destitutum. Simili ratione etiam collo privatos quosdam homines nominant, non per Jovem quemadmodum pisces privatos dixerit aliquis, quod neutiquam ipsis infit collum, (nemo enim hoc pacto atrachelus fuerit, ut in totum collo careat,) sed quo dextriguum habent collum, nonnulli sic appellantur; ac manent etiam hic per similes duo significatus, quemadmodum in dictione mutus. Ita vero etiam sine pede, sine ventre, sine latere, sine manu, atque omnia ejusmodi, nonnunquam dictione ἃ significatum cujusque nominis, cui praepositur, tollente, interim non tollente. Ita invenio etiam irrationale nomen apud veteres omnes dictum esse, item ab hujus saeculi hominibus dici. Quum etenim vel piscem aliquis vel cancerum irrationalem esse dicit, omnino tollit significatum ex voce irrationalis. Quum vero aliquid, quod ab aliquo dicitur, incusantes vocitant

Ed. Chart. V. [141.]

Ed. Bas. I. (278.)

ἄλογον, οὐχ ὡς οὐδέναι λόγον ἔχον, ἀλλ' ὡς μεμπτόν καὶ ποτησῶς ἔχον οὕτως ὀνομάζουσιν. ἄλλο δὲ τρίτον ἢ καὶ τῇ Δία τέταρτον, ὡς οὗτοι βιάζονται, σημαίνοντο· οὐκ ἔστιν ἐν ἔθει τοῖς Ἕλλησιν, ὃ ἐξηγεῖσθαι τὴν φωνὴν ἐπαγγέλλονται. δηλοῖ δὲ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. διὸ καὶ οὐκ ἄπο τρόπου λέγεται ὑπὸ τινων τὸ τῆς ψυχῆς πάθος εἶναι κινήσεις παρὰ φύσιν, ὡς ἐπὶ φόβου ἔχει καὶ ἐπιθυμίας καὶ τῶν ὁμοίων. πᾶσαι γὰρ αἱ τοιαῦται κινήσεις τε καὶ καταστάσεις ἀπειθεῖς τε τῷ λόγῳ εἰσὶ καὶ ἀπεστραμμέναι· καθ' ὃ καὶ ἄλόγως φανερὸν φέρεσθαι τοὺς τοιούτους, οὐχ ὅσον κακῶς ἐν τῷ διαλογίζεσθαι, ὡς ἂν τις εἴποι κατὰ τὸ ἔχειν ἐναντίως πρὸς τὸ εὐλόγως, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν. ἐναργῶς ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ἐνδείκνυται τὰ δύο σημαίνοντα τῆς ἄλογον φωνῆς, ἅπερ καὶ ὁτῶς ἐστὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, τὸ μὲν ἕτερον, ὃ τὸ εὐλογον ἐναντίον ἐστὶ, τὸ δ' ἕτερον, ὃ μὴδὲν μέτεστι λόγου. τὸ μὲν οὖν ἀντικείμενον τῷ εὐλόγῳ ἀμάρτημά ἐστι καὶ κρίσις μοχθηρά· τὸ δ' ἕτερον, ὃ χωρὶς

irrationalē, non ceu nullius rationis compos, sed veluti culpandum praveque affectum sic vocitant. Aliud vero tertium vel etiam per Jovem quartum, ut hi vi cogunt et detorquent significatum, non est in Graecorum consuetudine; qui interpretari vocem profitentur. Innuit hoc quoque ipse Chrysippus his verbis: *Quare etiam non abs re dicitur a quibusdam, animi affectum motum esse praeter naturam, ut in metu habet, cupiditate et similibus. Omnes enim hujusmodi motus et constitutiones immorigerae sunt rationi et avervae: quapropter et irrationabiliter dicimus tales ferri, non veluti male in ratiocinando sic aliquis dixerit, in eo, quod secus habeat, quam bona ratio exigit, verum secundum rationis aversionem.* Manifesto his Chrysippus indicat duo significata dictionis irrationalis, quae etiam vere apud Graecos habentur, alterum, cui bona ratio contraria est, alterum, quod nihil rationis participat. Proinde quod bonae rationi opponitur, peccatum est et iudicium pravum; alterum, quod sine

Ed. Chart. V. [141, 142.]

Ed. Bas. I. (278. 279.)

λόγου γίνεται παντός, ἢ κατὰ τὸ πάθος ὁρμῇ καὶ κίνησις. εἰ δέ γε ἦν πλείω τὰ σημαινόμενα τοῦ ἄλογον ὀνόματος, οὐκ ἂν ὠκνησεν οὐδὲ περὶ ἐκείνων εἰπεῖν, ἐπιδεικνύς, ὡς οὐδὲ κατ' ἐν αὐτῶν ἄλογον εἰρησθαι τὸ τῆς ψυχῆς πάθος, ἀλλὰ κατὰ μόνον ὑπερ' αὐτὸς ὠνόμασεν τὸ κατὰ τὴν ἀποσιροσθῆναι τοῦ λόγου γινόμενον. ὅσα μὲν γάρ τις ἔκριτε κακῶς, οὐκ ἀπέστραπται τὸν λόγον, ἀλλ' ἔσφαλται κατ' αὐτὸν ὅσαι δ' ὁρμαὶ κατὰ θυμὸν ἢ ἐπιθυμίαν ἀποτελοῦνται, μὴ προσχρόμεναι λόγῳ, ταύτας ἄλόγους ὀνομάζει κατὰ τὸ ἕτερον τῶν σημαινόμενων, ἐν ᾧ τὴν α' φωνὴν ἀποφύσκειν (279) τε καὶ ἀναρρεῖν ἐλέγομεν τὸ σημαινόμενον τῆς μετ' αὐτοῦ τεταγμένης. ἡ γὰρ ἀπειθῆς λόγῳ κίνησις ψυχῆς ἄλογός ἐστι κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον, [142] ἐν ᾧ τὸ μηδὲ ὅλως χρῆσθαι λόγῳ περιέχεται. ὡς εἴγε χρῶμεθα λόγῳ, καὶ κατ' αὐτὴν οὐκ ὀρθῶς ὁ Χρύσιππος εἶπεν, εἴ τε τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν, οὐγὶ διημαρτημένως φέρεται, καὶ παριδὼν τε κατὰ τὸν λόγον, ἀλλ' ἀπεστραμμένως τε καὶ ἀπειθῶς αὐτῷ, καὶ πάλιν ἐν τῷ θεραπευτικῷ τῶν παθῶν,

omni ratione fit, est secundum affectum impetus motusque. Quod si plura essent significata nominis irrationale, non detrectasset ulique de illis verba facere, ostendens, quod in nullo alio ipsorum irrationalis dictus sit animi affectus, verum in illo solum, quod ipse nominavit, id quod juxta rationis aversionem fit. Quae enim male quis judicavit, in iis non a ratione averfus est, sed in ea erravit. At qui impetus ex iracundia aut cupiditate absolvuntur, non utentes ratione, hos irracionales nominat secundum alterum significatum, in quo vocem α' negare et tollere postpositae sibi dictionis significatum dicebamus, nam inobsequens rationi motus animi irrationalis est in eo significatu, quo neutiquam ratione uti comprehenditur. Nam si utamur ratione etiam in eo, non recto dixit Chrysippus in primo de affectibus libro, non, inquit, errabunde fertur, et praetergressus aliquid in ratione, sed invita ipsa et in eam contumaciter ei. Rursus commentario de curandis affectibus eadem sane haec,

Ed. Chart. V. [142.]

Ed. Basf. I. (279.)

αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ μικρὰ πρόσθετ' μοι παραγεγραμμένα διὰ
τῆς ῥήσεως, ἐν ᾗ τὸ μὲν ἐναντίως τῷ εὐλόγως λεγόμενον
ἄλογον οὐκ ἔφασκεν ἐν τῷ τοῦ πάθους ὁρισμῷ σημαί-
σθαι, θάτερον δὲ τὸ ἀπειθές τε καὶ ἀπειστραμμένον τὸν
λόγον. ἐπιφέρων γοῦν φησιν· οἷαι καὶ ἀκρατεῖς αἱ τοιαῦται
καταστάσεις εἰσὶν, ὥς ἂν οὐ κρατούντων ἑαυτῶν, ἀλλ' ἐκ-
φερομένων, καθάπερ οἱ τῷ τόνῳ τρέχοντες προσεκφέρονται,
οὐ κρατοῦντες τῆς τοιαύτης κινήσεως. οἱ δὲ κατὰ τὸν λόγον
κινούμενοι ὥς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες, καὶ ὅποι-
οσούν ἢ, κρατοῦσιν ἤτοι ὀπωθεῖς εἰσι τῆς τοιαύτης κινήσεως
καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὁρμῶν. ἐνταῦθα γὰρ πάλιν τὸ καὶ
ὅποιοσούν ἢ προκειμενον ἐπὶ τοῦ λόγου σαφῶς ἐνδείκνυται
τὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων διορισμὸν τοῦ πάθους. εἴτε γὰρ
ὑγιῆς εἴη καὶ ὀληθρῆς ὁ λόγος, εἴτε μοχθηρὸς τε καὶ ψευ-
δής, ὁ κινούμενος κατ' αὐτὸν οὐκ ἂν ποτε γένοιτ' ἐν πά-
θει. κατὰ μὲν γὰρ τὸν ἀληθῆ προσηκόντως τε καὶ κα-
τωρθωμένως κινεῖται, κατὰ δὲ τὸν ψευδῆ μοχθηρῶς τε καὶ
διημαρτημένως. ἵνα γὰρ ὁ λόγος ἡγεμὼν ἔστιν, ἢ ἀρετῇ

quae paulo prius a me ad verbum praescripta sunt, ubi
irrationalē, quod contrarie ei, quod bona ratione est, di-
citur, non pronunciabat, in affectus definitione significari,
sed alterum inobsequentem et aversum a ratione. Subin-
ferens itaque inquit: *Cujusmodi etiam incontinentes tales
constitutiones existunt, tanquam sese non continerent, sed
efferrerentur; quemadmodum qui valide currunt, ultro effe-
runtur, talem motum non continentes. At qui secundum
rationem moventur, tanquam ducem, etiam hac guber-
nantes, qualiscunque ea quoque fuerit, continent, vel
certe non ab ejusmodi motu afficiuntur, ejusque impetuosis
elationibus.* Hic enim rursus illud, qualiscunque sit, in ra-
tione propositum, manifesto vitiorum ab affectu distinctio-
nem indicat. Sive enim sana et vera extiterit ratio, si-
prava et mendax, is, qui secundum ipsam movetur, nun-
quam in affectum inciderit, siquidem secundum veram
decenter et recte movetur, secundum falsam prave et
vitiose. Ubi enim ratio dux est, aut virtus sequitur, aut

Ed. Chart. V. [142.]

Ed. Bas. I. (279.)

ἐπεται, ἢ ἁμάρτημα, πάθος οὐδέποτε τὸ γοῦν οἰηθῆναι τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν εἶναι, καθάπερ ὁ Ἐπίκουρος, ἡμαρτημένος τε λόγος ἐστὶ καὶ ψευδὴς, ἀπάσας τε τὰς ἐνεργείας καὶ κατὰ μέρος κινήσεις ἐκ τῆς ψυχῆς, ὅσαι τῆς ἡδονῆς ὡς τέλους στοχάζονται μοχθηρῶς, μοχθηρὰς μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔχει καὶ διημαρτημένας, οὐ μὴν ἡδὴ γέ πω καὶ πάθη· τὸ γὰρ ἴδιον τοῦ πάθους αὐτὸ δὴ τοῦτ' ἐστὶ τὸ χωρὶς λόγου κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν. ὅθεν καὶ θεόντως ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν· οἱ δὲ κατὰ λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες τὰς κατὰ μέρος δηλονότι κινήσεις τῆς ψυχῆς κρατοῦσι τῶν κατ' αὐτὰς ὁρμῶν ἀνάλογον τοῖς περιπατοῦσιν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτῶν ἐκφέρονται βιαίως, ὥσπερ οἱ κατὰ προαυτοῦς θέοντες. συνάπτων γοῦν τῇ προγεγραμμένῃ ῥῆσει καὶ ταυτὶ προσγράφει· οἱ δὲ γε κατὰ τὸν λόγον κινούμενοι ὡς ἂν ἡγεμόνα καὶ τούτῳ οἰακίζοντες, καὶ ἐὰν ὅποιοςοῦν ᾗ, κρατοῦσι τῶν κινήσεων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ὁρμῶν, ὥστε πεισθῆναι ἐὰν περ ἐνδείκνυται αὐτοῖς παραπλησίως τοῖς περιπατοῦσιν. οὐκ ἀρκεσθεῖς δὲ τούτοις ἐπιφέρει· διὸ καὶ

vitiū, affectus nunquam. Itaque putare, voluptatem bonum existere, quemadmodum Epicurus, peccans vitiosaque et falsa ratio est, omnesque actiones et particulares animi motus, qui voluptatem tanquam finem respiciunt prave, pravos sane necessario et aberrantes facit ac vitiosos, non tamen jam affectus quoque; quippe proprium affectus hoc ipsum est, ut anima citra rationem moveatur. Unde etiam decenter Chrysippus scripsit: *Qui autem secundum rationem tanquam ducem moventur, et hac particulares scilicet animi motus gubernant, impetus in eis continent simili iis modo, qui obambulant, sed non violenter ab ipsis efferuntur, quemadmodum qui in declivi currunt.* Connectens itaque superscriptae sententiae haec quoque ascribit: *At qui secundum rationem tanquam ducem moventur, et hac etiam, qualiscunque sit, gubernantes, motus impetusque eorum continent, ita ut pareant, si modo ipsa indicet, similiter iis, qui obambulant.* Non contentus autem his adducit: *Quapropter*

Ed. Chart. V. [142. 143.]

Ed. Baf. I. (279.)

αἱ οὕτως ἄλογοι κινήσεις πάθῃ τε λέγονται καὶ παρὰ φύ-
σιν εἶναι, ὥτ' ἐκβαίνουσιν τὴν λογικὴν σύστασιν. πῶς
οὕτως; ἢ δηλονότι χωρὶς λόγου παντός, καὶ ἀπεστραμμέναι
τὸν λόγον, ὃν ἡγεμόνα ἔδωκεν ἡμῖν ἡ φύσις ἀπασῶν τῶν
κατὰ μέρος ἐνεργειῶν; οὐχ ἡγεῖται δ' ἐν τοῖς πάθεσιν
οὐδὲν ἐκβεβηκέναι φησὶ τὴν λογικὴν σύστασιν ἀπάσης τῆς
κατὰ πάθος κινήσεως, ὁρθότατα λέγων. εἰ γὰρ ἡ μὲν λο-
γικὴ τοῦ ζώου σύστασις ἡγεμόνα κέκισται τὸν λόγον, οὐ
κρατεῖ δ' οὗτος οὐδ' ἡγεῖται τῶν κατὰ τὸ πάθος κινή-
σεων, ἐκβέβηκε τὴν λογικὴν φύσιν ὁ κατὰ πάθος κινου-
μενος. καὶ μὴν, εἴπερ οὐ λόγος ὁρμῆς ἡγεῖται, ἀποκρι-
νάσθωσαν ἡμῖν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, ὃ τί ποτὲ ἔστι
τὸ ἡγούμενον. οὐ γὰρ δὴ γε ἀποχρήσει αὐτοῖς εἰπεῖν, ὡς
οὔτε λόγος, οὔτε ἄλλη δύναμις οὐδεμία. συγχωροῦσι γὰρ
οὕτως ἀναίτιόν τινα κίνησιν, ὃ παντὸς μᾶλλον φυλάττεσθαι
παρανοοῦσι, καὶ μέμφονται γε τὸν Ἐπίκουρον, ἐπειδὴν τινα
τοιαύτην ὑποτίθεται. εἴπερ οὖν μηδὲν ἀναίτιως γίνεται,
[143] καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀπάντων σχεδόν τι τῶν φιλοσόφων

*etiam tam irrationales motus et affectus, et praeter na-
turam esse dicuntur, tanquam rationalem dispositionem
egredientes. Quo pacto? An certe sine omni ratione, et
ab ea averſi, quam natura omnium particularium functio-
num ducem nobis dedit? Non praecſt autem in affecti-
bus; unde rationalem conſtitutionem univerſos affectus
motiones exceſſiſſe dicit, rectiſſime ſcribens. Si enim ra-
tionalis animi conſtitutio ducem nacta eſt rationem, non
autem haec dominatur, neque motibus ſecundum affectum
praecſt, is, qui pro affectu movetur, rationalem egreſſus
eſt naturam. Atqui ſi non ratio impetui praecſt, respon-
deant nobis Chryſippi ſectatores, quid tandem ſit, quod
praecſt. Non enim ſufficiet iſtis dicere, quod neque ra-
tio, neque ulla facultas alia. Concedunt namque ita mo-
tum quendam cauſae expertem, quod multo magis vitan-
dum ſtatuunt, accuſantque Epicuram, quum huiuſmodi
quendam proponit. Si igitur nihil ſine cauſa ſit et hoc
omnibus prope philoſophis communiter in conſeſſo eſt,*

Ed. Chart. V. [143.]

Ed. Basf. I. (279.)

ὁμολόγημα κοινόν, οὐ Χρυσίππου μόνον, ἢ Ἀριστοτέλους, ἢ Πλάτωνος, ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν, ἢ τίς ποτ' ἐστὶν αἰτία τῆς κατὰ πάθη κινήσεως. οὐ γάρ δὴ ὁ λόγος γε νῦν ἡγεμῶν οὐδ' αἰτίος αὐτοῖς ὑπάρχει, καθάπερ ἔν τε τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ κατορθώμασιν. ὁ μὲν οὖν Πτολεμαῖος, ὥς ἂν, οἶμαι, τετραμμένος ἐν γεωμετρίας καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Στωϊκῶν ἀποδείξεισιν ἔπεσθαι συνευρισμένος, ἠδέσθη τὴν τε πρὸς τὰ σαφῶς φαινόμενα μάχην καὶ τὴν αὐτὴν πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογίαν τοῦ Χρυσίππου, καὶ πειράται μὴ μόνον ἑαυτὸν τοῖς Πλατωνικοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Κιτιεὺς Ζήνωνα προσάγειν· οἱ δ' ἄλλοι Στωϊκοὶ σχεδὸν ἅπαντες οὐκ οἶδ' ὅπως ἔπεσθαι μᾶλλον οἷς ἐσφάλη Χρυσίππος ὑπομένουσιν, ἢ τὰληθεῖς αἰρεῖσθαι.

Κεφ. ε'. Καὶ οἱ γε νῦν αὐτῶν ἐνδοξότατοι, πυνθαγομένων ἡμῶν ἐκαστοτε, τίνα ποτὲ χρὴ τίθεσθαι τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ τὰ πάθη κινήσεως, ἄνω μὲν καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλίττουσιν, ἀποσαφῶσι δ' οὐδέν, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν τὸν ἁμαρτημένον λόγον φασὶν καὶ τὴν δόξαν τὴν ψευδῇ τῶν

non Chrysippo solum aut Aristoteli aut Platoni, respondeant nobis, quae tandem affectuum motus causa exislat. Non enim jam ratio dux neque causa ipsis est, quemadmodum in peccatis et recte gestis. Itaque Polidonium (uti puto) in geometria educatum et magis, quam alii Stoici, demonstrationes sequi assuetum puduit Chrysippi, qui manifesto apparentibus repugnet et sibi ipse contradicat, ac conatur non modo seipsum, sed etiam Cititium Zenonem Platonici adducere: reliqui vero Stoici prope universi hand novi quomodo sequi potius ea, in quibus Chrysippus aberravit, sustinent, quam verum deligere.

Cap. V. Ac hujus tempestatis inter eos clarissimi, interrogantibus nobis frequenter, quae tandem affectuum motus causa statuenda sit, sursum et deorsum sermones implicant, sed nihil manifesto expediunt. Verum interrim peccantem rationem dicunt falsamque opinionem

Ed. Chart. V. [143.]

Ed. Bas. I. (279.)

κατὰ τὰ πάθη κινήσεων αἰσίων ὑπάρχει, δυσωπούμενοι δ' αὐθις ὑπὸ τῶν Χρυσίππου ῥήσεων ὑποχωροῦσί τε τοῦτων, καὶ κινήσεις τινὰς ἀναιτίους ὑποτίθενται, καὶ μένουσιν οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀποκρίσεων, ἀλλ' Εὐρίπου δίκην ἐκαστοκε μεταδίδουσιν, ἀπὸ μὲν τοῦ τὸν λόγον τε καὶ τὴν δοῦσαν αἰτιάσθαι τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ χωρὶς αἰτίας οὕτως πῶς κινουμένην τὴν ψυχὴν ἐμπέπτειν τοῖς πάθεσιν, ἀπὸ δ' αὖ τῆς εἰκαίας τε καὶ ἀναιτίου κινήσεως ἐπὶ τὸ λογικῶς εἶναι τὰς κινήσεις τῶν παθῶν. ὁ γὰρ ἀλεγχος ἐκείνων τῶν ἀποκρίσεων ἐκ προχείρου παρακείμενος οὐκ ἐπὶ καταμένειν ἐπ' οὐδετέρας αὐτῶν, ἐν μὲν τῇ τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις ὑπὸ τοῦ λόγου γίνεσθαι φάσκειν οὐκ ἔχοντων αὐτῶν ἀμάρτημα διακρίναι πάθους, ἐν δὲ τῇ καὶ τοῦτον ἀφελεῖν εἰς ἀναιτίον τινα κίνησιν ἐμπειροτότων, ἐνὸν αὐτοῖς ἐξ ἑτοίμου φυγεῖν ἀμφοτέρως τὰς αἰτίας, τὴν μὲν τοῦ μὴ δύνασθαι διορίσαι πάθους ἀμάρτημα, χωρίζοντας τοῦ λόγου τὰ πάθη, τὴν δὲ τοῦ γίνεσθαι τι χωρὶς αἰτίας, ὁμολογήσαντας, ἀλόγους τινὰς εἶναι δυνάμεις ἐν τῇ ψυχῇ

motuum secundum affectus causam esse pronunciant. At quum rursus Chrysippi dictis molestantur, et his cedunt, et motus quosdam causarum expertes statuunt, manentque nunquam in eisdem responsionibus, sed Euripi modo frequenter resiliunt, resiliuntque ab eo, quod ratio opinioque affectus causet, ad id, quod sine causa sic quodam modo mota anima in affectus incidat, ab eo rursus, quod nptus vanus et expert causae sit, ad id, quod affectuum motus rationales sint; siquidem reprehensio utriusque responsionis ex procinctu apposita non finit alterutri ipsorum immorari, cum dicendo quidem, affectuum motus a ratione fieri, nequeant vitium ab affectu discernere, dum autem hanc adimunt, in motum quendam causae expertem incidant, quum liceat ipsis ex facili ambas absurditates subterfugere; hanc, quod nequeant vitium ab affectu segregare, separante ratione affectus; illam, quod fiat aliquid sine causa, confessi, irracionales quosdam sa-

Ed. Chart. V. [143.]

Ed. Bas. I. (279.)

ὁμολόγημα κοινόν, οὐ Χρυσίππου μόνον, ἢ Ἀριστοτέλους, ἢ Πλάτωνος, ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν, ἢ τίς ποτ' ἐστὶν αἰτία τῆς κατὰ πάθη κινήσεως. οὐ γὰρ δὴ ὁ λόγος γε νῦν ἡγεμὼν οὐδ' αἰτίος αὐτοῖς ὑπάρχει, καθάπερ ἐν τε τοῖς ἁμαρτήμασι καὶ κατορθώμασιν. ὁ μὲν οὖν Ποσειδώνιος, ὥς ἂν, οἶμαι, τεθραμμένος ἐν γεωμετρίας καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων Στωϊκῶν ἀποδείξουσιν ἔπεσθαι συνειθισμένος, ἠδέσθη τὴν τε πρὸς τὰ σαφῶς φαινόμενα μάχην καὶ τὴν αὐτὴν πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογίαν τοῦ Χρυσίππου, καὶ παρᾶται μὴ μόνον ἑαυτὸν τοῖς Πλατωνικοῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν Κιττίου Ζήνωνα προσάγειν· οἱ δ' ἄλλοι Στωϊκοὶ σχεδὸν ἅπαντες οὐκ οἶδ' ὅπως ἔπεσθαι μᾶλλον οἷς ἐσφάλη Χρυσίππος ὑπομένουσιν, ἢ τάληθές αἰρεῖσθαι.

Κεφ. ε'. Καὶ οἱ γε νῦν αὐτῶν ἐνδοξότατοι, πυθθαγορέων ἡμῶν ἐκάστοτε, τίνα ποτὲ χρὴ τίθεσθαι τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ τὰ πάθη κινήσεως, ἅνω μὲν καὶ κάτω τοὺς λόγους ἐλίττουσιν, ἀποσαφoῦσι δ' οὐδέν, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν τὸν ἁμαρτημένον λόγον φασὶν καὶ τὴν δόξαν τὴν ψευδῇ τῶν

non Chrysippo solum aut Aristoteli aut Platoni, respondeant nobis, quae tandem affectuum motus causa exisset. Non enim jam ratio dux neque causa ipsis est, quemadmodum in peccatis et recte gestis. Itaque Polidonium (uti puto) in geometria educatum et magis, quam alii Stoici, demonstrationes sequi assuetum puduit Chrysippi, qui manifesto apparentibus repugnet et sibi ipse contradicat, ac conatur non modo seipsum, sed etiam Citteium Zenonem Platonice adducere: reliqui vero Stoici prope universi haud novi quomodo sequi potius ea, in quibus Chrysippus aberravit, sustinent, quam verum diligere.

Cap. V. Ac hujus tempestatis inter eos clarissimi, interrogantibus nobis frequenter, quae tandem affectuum motus causa statuenda sit, sursum et deorsum sermones implicant, sed nihil manifesto expediunt. Verum interrim peccantem rationem dicunt falsamque opinionem

Ed. Chart. V. (143.)

Ed. Bas. I. (279.)

κατὰ τὰ πάθη κινήσεων αἷμιον ὑπάρχειν, δυσωπούμενοι δ' αὐθις ὑπὸ τῶν Χρυσίππου ῥήσεων ὑποχωροῦσι τε τοῖσι, καὶ κινήσεις τινὰς ἀναίτιους υποτίθενται, καὶ μένουσι οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀποκρίσεων, ἀλλ' Εὐρίπου δίκην ἐκαστοτε μεταβάλλουσιν, ἀπὸ μὲν τοῦ τὸν λόγον τε καὶ τὴν δόξαν αἰτιάσθαι τῶν παθῶν ἐπὶ τὸ χωρὶς αἰτίας οὕτως πῶς κινουμένην τὴν ψυχὴν ἐμπέττειν τοῖς πάθεσιν, ἀπὸ δ' αὖ τῆς εἰκαίας τε καὶ ἀναίτιου κινήσεως ἐπὶ τὸ λογικὰς εἶναι τὰς κινήσεις τῶν παθῶν. ὁ γὰρ ἐλεγχος ἐκατέρων τῶν ἀποκρίσεων ἐν προχείρῳ παρακείμενος οὐκ εἰς καταμένειν ἐπ' οὐδετέρῃς αὐτῶν, ἐν μὲν τῇ τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις ὑπὸ τοῦ λόγου γίνεσθαι φάσκειν οὐκ ἔχοντων αὐτῶν ἀμάρτημα διακρίναι πάθους, ἐν δὲ τῇ καὶ τοῦτον ἀφελεῖν εἰς ἀναίτιόν τινα κίνησιν ἐμπιπτότων, ἐπὶ αὐτοῖς ἔξ ἐτοίμου φυγεῖν ἀμφοτέρῃς τὰς ἀπορίας, τὴν μὲν τοῦ μὴ δύνασθαι διορίσαι πάθους ἀμάρτημα, χωρίζοντας τοῦ λόγου τὰ πάθη, τὴν δὲ τοῦ γίνεσθαι τι χωρὶς αἰτίας, ὁμολογήσαντας, ὁλόγους τινὰς εἶναι δυνάμεις ἐν τῇ ψυχῇ

motuum secundum affectus causam esse pronunciant. At quum rursus Chrysippi dictis molestantur, et his cedunt, et motus quosdam causarum expertes statuunt, manentque nunquam in eisdem responsionibus, sed Euripi modo frequenter resiliunt, resiliuntque ab eo, quod ratio opinioque affectus causet, ad id, quod sine causa sic quodam modo mota anima in affectus incidat, ab eo rursus, quod motus vanus et expertus causae sit, ad id, quod affectuum motus rationales sint; siquidem reprehensio utriusque responsionis ex procinctu apposita non finit alterutri ipsorum immorari, cum dicendo quidem, affectuum motus a ratione fieri, nequeant vitium ab affectu discernere, dum autem hanc adimunt, in motum quendam causae expertem incidant, quum liceat ipsis ex facili ambas absurditates subterfugere; hanc, quod nequeant vitium ab affectu segregare, separante ratione affectus; illam, quod fiat aliquid sine causa, confessi, irracionales quasdam sa-

Ed. Chart. V. [143. 144.]

Ed. Bas. I. (279. 280.)

τῶν κατ' αὐτὴν παθῶν αἰτίας. οὐ μόνον τοίνυν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ ὁ Χρύσιππος αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ παθῶν συγγράμμασιν ἐπ' οὐδεμιᾶς ὀρίζει βεβαίως δόξης, ἀλλ' αἰεὶ σαλεύει καθάπερ ἐν κλύδωνι. καὶ γὰρ καὶ χωρὶς λόγου παντὸς γίγνεσθαι φησι τὰ πάθη, καὶ αὐθις τῆς λογικῆς εἶναι δυνατόν; μόνης, ὥστε διὰ τοῦτο μηδὲ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις συνίστασθαι, καὶ χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι, καὶ αὐθις κρίσεις εἶναι. ἐμπέπτει δὲ ποιεῖ καὶ εἰς τὸ φάσκειν, εἰκὴ γίνεσθαι τὰς κατὰ τὰ πάθη κινήσεις, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἀναίτιως, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζῃ τὸ ῥῆμα. αἷς γοῦν ὀλίγον ἐμπροσθεν γέγραφε ῥήσασιν ἐφεξῆς φησιν· οἰκείως δὲ τῷ τῶν παθῶν γένει ἀποδίδεται καὶ ἡ πτοία κατὰ τὸ ἐν-σεσοβημένον τοῦτο καὶ φερόμενον εἰκῇ. ἀλλ' εἰ μὲν τὸ ἀναίτιως εἰκὴ λέγεις, ὦ Χρύσιππε, καὶ σεαυτῷ μάχῃ, καὶ Ἀριστοτελεῖ, καὶ Πλάτῳ, καὶ ταῖς ἀπάντων ἀνθρώπων ἐννοίαις, καὶ πολὺ πρότερον αὐτῇ τῶν πραγμάτων τῇ φύσει, μηδενὸς ἀναίτιως γίγνεσθαι δυναμένου. [144] εἰ δὲ τὸ χωρὶς λόγου σημαίνει σοι τὸ εἰκῇ, τὸ (280) μὲν ἄλογον οὕτω

cultates in anima affectuum ipsius causas esse. Non solum igitur alii, sed etiam Chrysippus ipse in commentariis de affectibus in nulla haeret firmiter opinione, verum semper ceu in unda fluctrat. Quin etiam sine omni ratione fieri dicit affectus, et rursus rationalis solius esse facultatis; ut propterea neque in irrationabilibus animalibus consistant, et sine iudicio fiant, rursusque sint iudicia. Incidit autem nonnunquam, ut etiam dicat temere affectuum motus fieri; quod nihil aliud est, quam sine causa, si quis exacte verbum examinet. Verbis itaque paulo superius scriptis subiungit: *Merito autem affectuum generi etiam timor attribuitur, secundum quod incutitur vel temere accidit.* At si sine causa temere dicis, o Chrysippe, et tibi ipse refragaris, et Aristoteli, et Platoni, et omnium hominum sententiis, multoque prius ipsi rerum naturae, quum nihil sine causa possit fieri. Quod si citra rationem significat tibi temere, dictio irrationale

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

γε μεταλημμένον ἂν εἴη, τὸ δ' ἐξ ὁρχῆς ζητούμενον ἐτι μένει. τὴν παράλογον ταύτην κίνησιν, ὑπὸ λόγου μὲν μὴ γινομένην, ὑπ' αἰτίας δέ τιτος γινομένην, ἐρωτῶμέν σε, τίς ἐδημιούργησεν αἰτία; ἡμεῖς μὲν γάρ φαμεν ἐνίοτε μὲν τὴν θυμοειδῆ δύναμιν, ἐνίοτε δὲ τὴν ἐπιθυμητικὴν. σὺ δὲ οὐτε ταῦτα ὁμολογεῖς, οὔτε τὴν λογικὴν εἰπεῖν τολμῶς, ἀλλ' εἰκῇ γίνεσθαι φήσας. ἀπηλλάχθαι νομίζεις τοῦ ζητήματος, οὐκ εἰδώς, ὅτι πᾶν, ὃ τί περ ἂν εἰκῇ καὶ ἀπὸ ταυτομάτου γίνεσθαι λέγεται, κατὰ τὴν ὥς πρὸς ἡμᾶς γράσιν οὕτως προσαγορεύεται, ταῖς δ' ἀληθείαις οὐδὲν αὐτῶν οὕτως γίγνεται, καθάπερ καὶ ὁ Θεόκρατος Ἰπποκράτης εἶπεν· ἡμῖν μὲν αὐτόματον, αἰτία δ' οὐκ αὐτόματον. οὕτως δὲ καὶ τὸ πλεονάζουσαν ὁρμὴν εἶναι τὸ πάθος ἐξηγοῦμενος ὁ Χρύσιππος ἐν τε τῇ περὶ παθῶν ἡθικῇ κἂν τῇ πρώτῃ τῶν λογικῶν ὑπὲρ τὴν τοῦ λόγου συμμετρίαν γίνεσθαι φησιν τὴν ὑπερβολὴν τῆς κινήσεως, οὐ μὴν τὴν γ' αἰτίαν αὐτῆς προστίθῃσιν. ἐχοῦν δὲ γε κἀνταῦθα μὴ περιπλέκειν καὶ ταράττειν τὸν λόγον εἰς περιττὸν ἐκτείνοντα μῆκος, ἀλλὰ τοῦ

sic transumpta erit, at quod ab initio quaerebatur, adhuc manet. Hunc motum praeter rationem, qui a ratione quidem non fit, sed a causa aliqua, interrogamus te, quae causa effecit? Nos enim affirmamus interim vim irascibilem, interim concupiscibilem. Tu autem neque haec fateris, neque rationalem audes dicere, sed temere fieri locutus liberatum te esse a quaestione putas, ignarus totum, quodcumque temere et sua sponte fieri dicitur, quantum nos cognoscere possumus, ita appellari. Revera autem nihil ipsorum ita fit, quemadmodum et divinissimus Hippocrates dixit: *Nobis quidem fortuitum, causae autem non fortuitum*. Pari modo, quod affectus redundans fit animi impetus, Chrysippus exponens tum in libro morali de affectibus tum in primo logicorum motus excessum supra rationis commoderationem fieri asseverat, non tamen causam ipsius apponit. Conveniebat enim hic quoque sermonem non implicare turbareque superflua prolixitate, sed ubi causam, cur impetus

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

πλεονάζουσαι τὴν ὁρμὴν ἐκπύοντα τὴν αἰτίαν ἀπηλλάχθαι. ὥς γὰρ ἐπὶ τῶν εἰς τὸ κάταντες Θεόντων ἅμα τῇ βουλήσει τὸ βάρος τοῦ σώματος αἰτίον ὑπάρχει τῆς κινήσεως, οὕτως ἐν τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν ὅτι ποτ' ἄλλο τῇ λογικῇ δυνάμει προσιὼν αἰτίον γίνεται τῆς ἀμείρου καί, ὥς αὐτὸς εἰσθεὶν ὀνομάζειν, ἐκφόρου κινήσεως, ἔχρην αὐτὸν διελθεῖν. ἡ δ' οὖν ῥῆσις ἢ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν τῶν παθῶν βιβλίον ᾧδ' ἔχει· οἰκείως δὲ καὶ ὁρμὴ πλεονάζουσα λέγεται εἶναι τὸ πάθος, ὥς ἂν τις ἐπὶ τῶν ἐκφερομένων κινήσεων πλεονάζουσαν κίνησιν εἴποι, τοῦ πλεονασμοῦ ἐν αὐτῇ γινόμενου κατὰ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν καὶ τὸ ἄνευ τοῦ πλεονασμοῦ τούτου σωστικόν. ὑπερβαίνουσα γὰρ τὸν λόγον ἢ ὁρμὴ καὶ παρὰ τούτον ἀθρόως φερομένη οἰκείως τ' ἂν πλεονάζειν ῥηθεῖν καὶ κατὰ τοῦτο παρὰ φύσιν γίγνεσθαι καὶ εἶναι ἄλογος, ὥς ὑπογράφωμεν. ὑπερβαίνουσα, φησί, τὸν λόγον ἢ ὁρμὴ καὶ παρὰ τούτον ἀθρόως φερόμενη τὴν κατὰ τὸ πάθος ἐκφορὰν ἀπεργάζεται κίνησιν. οὐκ οὖν ὁ λόγος αἰτίος, ὡς Χρύσιππος, τῆς ἐκφόρου τε καὶ

animi redundet, expeditivisset, cessare. Sicut enim in his, qui in declive currunt, una cum voluntate corporis gravitas motus causa existit, ita in animi affectibus quae-
nam alia rationali facultati accedens causa immodici et (ut ipse solebat nominare) elati motus efficiatur, oportebat ipsum percensuisse. Verba igitur in libro de medendi affectibus in hunc modum habent: *Proprie etiam impetus animi redundans affectus esse dicitur, tanquam si quis in elatis motibus redundantem motum dicat, redundantia in eo eboriente secundum rationis aversionem et id quod sine redundantia hac sit facile consistens. Excedens enim rationem impetus et praeter hanc universim latus proprie redundare dicitur, et secundum hoc praeter naturam fieri, et esse irrationalis, ut subscribimus.* Excedens (inquit) rationem impetus et praeter hanc raptim latus secundum affectum elatum elicit motum; ob quod ratio, o Chrysippe, elati et immodici mo-

Ed. Chart. V. [144.]

Ed. Bas. I. (280.)

ἀμέτρου κινήσεως. αὐτὸς γὰρ ὁμολογεῖς, αὐτὴν γίνεσθαι παρὰ τὸν λόγον, οὐκ ἐγχορεῖ δ' ἅμα τε παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι τι καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου, πάντως δ' ὑπὸ τινος αἰτίας. οὐκ ἔστι δ' ἐκείνη λογικὴ, ἄλογος ἄρα τις ἢ τὸ πάθος ἐργαζομένη δύναμις. καὶ τάχ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἀλίσκόμεθα, καίτοι γ' ἐνὸν ἡμῖν λέγειν, ὡς γενναιότατε Χρύσιππε, δυοῖν θάτερον, ἢ ὡς οὐδὲν διαφέρει πάθος ἀμαρτήματος, ἢ ὡς ἐπιγίνεται τοῖς ἀμαρτήμασι τὰ πάθη. τούτων γὰρ ὁποτεροτοῦν εἰπόντες οὐκ ἀναγκάζομεθα τὴν αἰτίαν οὐκ ἀποκρίνεσθαι τῆς παρὰ τὸν λόγον ἀμέτρου κινήσεως. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδέτερον ὑπέμεινας εἰπεῖν, αἰδούμενος ἐναντία λέγειν τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, αὐτὸς δὲ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος οὐκ αἰσθάνη παρὰ τὸν λόγον γίνεσθαι φάσκων τινὰς κινήσεις, καὶ ἀπεισιγράψαι τὸν λόγον καὶ ἀφηνιάζων αὐτὸν, κἄπειτα μικρὸν ὑστερον τὰς αὐτὰς ταύτας, ὑπὸ λογικῆς γίνεσθαι δυνάμεως φάσκων. ἢ δ' αὐτὴ μάχη κἂν ἐν τῇ κρίσει τις φάσκειν εἶναι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ χωρὶς κρίσεως.

tus causa non est. Ipse namque confiteris, eum praeter rationem fieri. At non potest aliquid simul et praeter rationem et a ratione fieri, omnino autem ab aliqua causa; illa vero non est rationalis; irrationalis igitur quaedam est facultas, quae affectum efficit; et forsan non ab aliis, sed nostris ipsorum pennis capimur; et si liceat nobis dicere, Chrysippe generosissime, alterutrum, vel quod nihil affectus a vitio differat, vel quod vitiis affectiones superveniant. Horum enim quodcumque dixerimus, non cogimur causam immodici praeter naturam motus respondere. Verum neutrum horum dicere sustinuisse, reveritus contraria iis, quae manifesto apparent, enunciare. Ipse vero imprudens tibi met contradicis, praeter rationem inquires motus quosdam fieri, et averti a ratione, et, ab ea dissidere, deinde paulo posterius eosdem hos a rationali facultate fieri pronuncians. Similiter tecum pugnas, dum animi affectus esse iudicis.

Ed. Chart. V. [144. 145.]

Ed. Bas. I. (280.)

γίνεσθαι. τὴν μὲν οὖν ἐκ τοῦ πρώτου περὶ παθῶν ῥῆσιν, ἔνθα φησὶν χωρὶς κρίσεως γίνεσθαι τὰ πάντα, παρεθέμην ἔμπροσθεν. ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὸ θεραπευτικὸν αὐτοῦ βιβλίον, ὃ δὴ καὶ ἡθικὸν ἐπιγράφεται, τῆς αὐτῆς δόξης ἔχεται, μαθεῖν ἔστιν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως. [145] οὐ γὰρ ἐν τῷ κρίνειν ἀγαθὰ ἕκαστα τούτων λέγεται ἀρρώστηματα ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπὶ πλέον ἐκπεπτωκέναι πρὸς ταῦτα τοῦ κατὰ φύσιν. ἴσως δ' ἂν τις ἐν τῇδε τῇ ῥήσει λέξαντος, οὐκ ἀπεστέρηκε μὲν τοῦ κρίσιν εἶναι τὸ ἀρρώστημα, οὐ μὴν ἐν αὐτῇ γε μόνη τῇ ψευδεὶ κρίσει τὴν γένεσιν αὐτοῦ τίθεται, ἀλλὰ προσέρχεσθαι φησι τὸ ἐπὶ πλέον, ἐκ τῶν ἐπιφερομένων ἢ γνώμη τοῦ Χρυσώπου καταφανήσεται, ὅθεν οὐκ ἀλόγως γυναικομανεῖς τινες λέγονται καὶ οὐριθομανεῖς. εἰ γὰρ δὴ μὴ μάτην ἐγκρίσεται τὸ τῆς μανίας ὄνομα τῷ τοῦ ἀρρώστηματος προσαρτήματι, μανία δ' ὑπὸ τῆς ἀλόγου κατὰ τὸ σῶμα γίνεται θυνάμεως, οὐδὲν ἦτον τὸ ἀρρώστημα τῶν λογικῶν. ἀλλὰ τῇ Δία ἴσως ἂν τις φήσῃ,

et sine iudicio fieri tueris. Ea itaque verba ex primo de affectibus libro, ubi affectus fieri sine iudicio affirmat, superius apposui. Quod autem etiam in libro ipsius de medendis affectibus, qui moralis quoque inscribitur, eandem opinionem referat, ex hisce verbis est condiscere: *Non enim in iudicando singula bona eorum dicuntur infirmitates hae, sed ex eo, quod nimium in his a naturali lege exciderint.* Si quis autem forte in hac dictionum serie dicet, infirmitatem non privavit, quo minus sit iudicium, non tamen in ipso solo mendaci falloque iudicio generationem ejus statuit, sed procedere ait nimium a naturali modo ex his, quae adducuntur, sententia Chrysippi manifestabitur, unde non sine ratione nonnulli mulierum amore et avium studio insani dicuntur. Si enim non frustra imponetur insaniae nomen infirmitatis appendiculo, insania autem ab irrationali facultate oritur in corpore, nihil minus quam infirmitas rationalium. Sed per Jovem forsitan aliquis dixerit, insaniam non pro-

Ed. Chart. V. [145.]

Ed. Bas. I. (280.)

τὸ μακρῶδες οὐ διὰ τὴν ἄλογον γίνεσθαι δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπὶ πλεον ἢ προσήκεν ἐξῆχθαι τὴν τε κρίσιν καὶ τὴν δόξαν, ὥς εἰ καὶ οὕτως ἔλεγεν, ἀβήωστήματα γίνεσθαι κατὰ τὴν ψυχὴν, οὐχ ἀπλῶς τῷ ψευδῶς ὑπειληφέναι περὶ τινων, ὥς ἀγαθῶν ἢ κακῶν, ἀλλὰ τῷ μέγιστά τομίζειν αὐτά· μηδέπω γὰρ ἀβήωστήματα τὴν περὶ τῶν χρημάτων εἶναι δόξαν, ὥς ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐπειδὴν τις αὐτὰ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι τομίζῃ καὶ μηδὲ ζῆν ἄξιον ὑπολαμβάνῃ τῷ στερηθέντι χρημάτων· ἐν τούτῳ γὰρ συνίστασθαι τὴν τε φιλόλοχρηματιαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν ἀβήωστήματα οὖσας. ἀλλὰ τῷ ταῦτα φάσκοντι Ποσειδώνιος ἀντιλέγων ὅδε πῶς φησι· τοιοῦτων δ' ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγομένων, διαφορῆσειεν ἂν τις, πρῶτον μὲν, πῶς οἱ σοφοί, μέγιστα καὶ ἀνυπερβλήτα τομίζοντες εἶναι ἀγαθὰ τὰ καλὰ πάντα, οὐκ ἑμπαθῶς κινεῖται ὑπ' αὐτῶν ἐπιθυμοῦντές τε ὧν ὀρέγονται καὶ περιγυρεῖς γινόμενοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, ὅταν τύχῃσιν αὐτῶν. εἰ γὰρ τὸ μέγεθος τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν κινεῖ τὸ τομί-

pter irrationalem facultatem nasci, sed quod amplius, quam convenit, eductum sit iudicium opinioque; quemadmodum si etiam ita dixisset, infirmitates in anima fieri simpliciter, non quod falso de quibusdam ceu bonis aut malis existimaverit, sed quod maxima ea putaverit. Nondum enim infirmitatem esse de divitiis tanquam bonis opinionem, sed quum quis eas maximum esse bonum arbitreter et ne vita quidem dignum censeat divitiis destitutum; in hoc enim consistere divitiarum argentique studium, quae infirmitates sunt. Sed haec pronuncianti Posidonius contradicens hunc in modum ait: *Huiusmodi autem, quae a Chrysippo dicuntur, inquirere aliquis poterit; primum quidem, quomodo sapientes, qui maxima et insuperabilia bona honesta omnia esse putant, non secundum affectum ab eis moventur, exoptantes quae appetunt, et exultantes facti ea propter, ubi fuerint affecti. Si enim magnitudo apparentium bonorum malorumve movet, ut putes aliquis, se-*

Ed. Chart. V. [145.]

Ed. Bas. I. (280.)

ζειν καθήκον καὶ κατ' ἀξίαν εἶναι παρόντων αὐτῶν ἢ παραγιγόμενων, καὶ μηδένα λόγον προσέειπαι περὶ τοῦ ἄλλως δεῖν ὑπ' αὐτῶν κινεῖσθαι, τοὺς ἀνυπερβλήτα νομίζοντας εἶναι τὰ περὶ αὐτοὺς τοῦτ' ἔδει πάσχειν, ὅπερ οὐχ ὁράται γινόμενον. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τοὺς προκόπτοντας ἢ μεγάλας βλάβας ὑπὸ τῆς κακίας ὑπολαμβάνοντας παρῆναι, ἔδει δὲ καὶ υποφέρεσθαι φόβοις, καὶ λύπαις περιπίπτειν μὴ μετρίαις, ὅπερ οὐδ' αὐτὸ συμβαίνει. τούτοις δ' ἐφεξῆς ὁ Ποσειδώνιος καὶ τὰδε γράφει· εἴτε πρὸς τῶν μεγέθει τῶν φαινομένων καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς αἰτιάσσιτο, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς μὲν σοφοὺς τὸ παράπαν ἐροῦσιν ἀπηλλαγθαι τῶν παθῶν, τοὺς δὲ φαύλους, ὅτε ἀσθενεῖς ὥσι μὴ κατὰ τὴν κοινὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπὶ πλέον ἐρῆκυϊαν, οὐδ' οὕτως λήλυται τὸ ζητούμενον. ὅτι γὰρ διὰ τὴν νόσον τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς πάθεσι γίνονται, πάντες ὁμολογοῦσι· πῶς μέντοι γε κινηθείσης, καὶ πῶς κινούσης, ζητεῖται μὲν, οὐχ ὑποδείκνυται δέ. εἰτ' ἐφεξῆς καὶ τὰδε γράφει· οὐ μόνον δ' οἱ ἐπὶ πλέον ἐρῆκυϊαν ἔχοντες τὴν κακίαν

cundum officium et dignitatem esse praesentiam ipsorum aut adventum, et nullam rationem admittat de eo, quod aliter conveniat ab ipsis moveri; eis, qui insuperabilia sua esse statuunt, hoc accidere oportebat; quod non videtur fieri. Similiter qui procedunt peccantque, aut magna incommoda a malitia venire autumant, eos decebat tum metu labascere, tum molestia non mediocri concidere; quod nec ipsum contingit. Post haec deinde Posidonius in eum modum tradit: Si praeter apparentium magnitudinem animi quoque imbecillitatem accusent, et propterea sapientes liberos ab affectibus esse dicant, pravae autem, quum imbecilles sint, non secundum communem imbecillitatem, sed magis diffusam, neque sic quaestio soluta est; quod namque propter animi morbum affectibus infestantur, apud omnes in confesso est. Quomodo vero commoti animi aut commoventis, inquiritur sane, sed non subindicatur. Inde rursus haec itidem prodit: Non solum qui magis diffusenti laborant malitia, et in lapsus

Ed. Chart. V. [145. 146.]

Ed. Bas. I. (280. 281.)

καὶ ἐν ταῖς εὐεμπτοιαῖς ὄντες ἐμπέτουσιν εἰς τὰ πάθη, ἀλλὰ πάντας οἱ ἄφρονες, ἕως ἂν ἔχωσι τὴν κακίαν, καὶ εἰς μεγάλα πάθη καὶ εἰς μικρὰ ἐμπέτουσιν. καὶ τούτων ἐξῆς τάδε· τὸ δ' ὑπολαμβάνειν, κατ' ἀξίαν εἶναι τῶν συμβεβηκότων οὕτως κενεῖσθαι, ὥστε ἀποστρέφεσθαι τὸν λόγον, μέγα πάθος ἐμφαίνει, οὐ καλῶς ὑπολαμβάνειν ἐστὶ. γίνεται δὲ καὶ διὰ σύμμετρον καὶ μικρόν. ἐχόμενα δὲ τούτων ὁ Ποσειδώνιος καὶ τάδε γράφει· ὄνοιν τε τὴν αὐτὴν ἀσθένειαν ἐχόντων καὶ τὴν ὁμοίαν λαμβανόντων φαντασίαν ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ὁ μὲν ἐν πάθει γίνεται, ὁ δὲ οὐ, καὶ ὁ μὲν ἥττον, ὁ δὲ μᾶλλον. [146] καὶ ἐνίοτε ὁ ἀσθενέστερος (281) μείζον ὑπολαμβάνων τὸ προσπεπρωκός οὐ κινεῖται, καὶ ὁ αὐτός ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅτε μὲν ἐν πάθει γίνεται, ἔστιν ὅτε δ' οὐ, καὶ ὅτε μὲν μᾶλλον, ὅτε δ' ἥττον. οἱ οὖν ἀήθεις μᾶλλον πάσχουσιν ἐν φόβοις, ἐν λύπαις, ἐν ἐπιθυμίαις, ἐν ἡδοναῖς, καὶ οἱ κακώτεροι συναρπάζονται ταχίως ὑπὸ τῶν παθῶν. ἐφεξῆς δὲ τούτων ὁ Ποσειδώνιος· ὅησεις τε ποιητικὰς παρατίθεται καὶ ἱστορίας παλαιῶν πράξεων μαρτυρούσας οἷς λέγει. καὶ μετὰ ταῦτα

facilitate consistunt affectibus affliguntur, verum omnes dementes, quousque malitiam retineant, et in magnos affectus et in exiguos incidunt. Postea in hanc sententiam scribit: Putare autem, decorum exigere in accidentibus, ita commotum esse, ut a ratione avertatur, magnum affectum indicat, neque recte putare est; sit autem et propter mediocrem et exiguum. Continua his Posidonius mox ista commemorat: Quum duo simul eandem imbecillitatem obtinent et similem capiunt imaginatorem boni aut mali, alius affectui implicatur, alius non; hic minus, ille magis; et nonnunquam imbecillior majus suscipiens accidens non movetur, atque idem in eisdem nunc affectibus movetur, nunc non; interim magis, interim minus. Infueti igitur magis afficiuntur metu, tristitia, cupiditatibus et voluptatibus, et pejores corripiuntur celeriter ab affectibus. Ab his Posidonius verba poetica apponit et historias veterum gestorum, quae dictis ipsius attestantur, et post haec inferens ait: Aliud ma-

Ed. Chart, V. [146.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐπιφέρων φησί· τὸ μὲν ἄρα κακὸν ὑπὸ τοῦ ἀσυνήθους ταχὺ συναρπάζεται, τὸ δ' ἐναντίως ἡγμένον χρόνῳ μετασυνεθίζομενον· ἐν οἷς αἱ μὲν ὑπολήψεις ἴσαι πολλάκις καὶ τὰ τῆς ἀσθενείας, τὰ πάθη δ' οὐκ ἐπ' ἴσης οὐτ' ἴσα γίνονται. καὶ μὴν καὶ τούτων ἐξῆς τοιάδε τινὺς ἐρωτήσεις ἐρωτᾷ· παραγράφῳ δὲ καὶ ταύτας αὐτοῖς ὀνόμασι, καὶ μακρότεραί πως αἱ ῥήσεις ὄντι. διὰ τί δὲ τινες τῶν μεγάλων νομιζόντων, καὶ περ ἀσθενεῖς ὄντες ταῖς γνώμαις, βουλλόμεναι τε καὶ συμφράδμονας ἄλλους παραλαμβάνουσιν, ὥς ὁ διαγρυπνῶν Ἀγαμέμνων; οὗτος γὰρ διὰ τὴν τροπὴν εὐθύς ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀριστεύειν ἀνέηκεν, τινὲ πένθει βέβλητο καὶ τὸν ποιητὴν. λωφίσαντος δὲ τοῦ πάθους, καὶ περ τῆς τῶν συμβεβηκότων ὑπολήψεως ἅμα καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας διαμεταρῶσης, αὐδαμῶς ἠσυχάζειν ἐδοκίμαζεν.

Ἦδε δὲ οἱ κατὰ θεμὸν ἀρίστη φαίνεται βουλή,
 Νέστορ' ἐπὶ πρότερον Νηλεΐδην ἐλθέμεν ἀνδρῶν,
 Ἐν τινά οἱ σὺν μῆτιν ἀνύμονα τεκτῆναιτο,
 Ὅτις ἀλεξικάκος πᾶσιν Δαναοῖσι γένοιτο.

lum utique ab inconstituto celeriter corripitur, aliud autem contrario modo inducitur temporis spatium in assuetudinem veniens, in quibus opiniones aequales subinde et imbecillitates, affectus neque aequaliter neque aequales fiunt. Quin etiam secundum haec tales quaedam disputationes introducit; ascribam autem eas ad verbum, etsi prolixiores sint. Cur nonnulli, qui magni putantur, licet imbecilles sensibus sint, consulunt et consiliarios alios adhibent, quemadmodum vigilans Agamemnon? Hic enim propter superatum exercitum statim una cum aliis principibus incessabili quodam luctu perculsus apud poetam; cessante autem affectu, licet accidentium opinio simul cum rationum imbecillitate permaneret, nequamquam conquiescere probabat.

*Optima sed visa est animi sententia cunctis,
 Nestora Neliaden primum adire virorum,
 Si quod consilium laudabile conderet una
 Omnibus ac posset Danaos praestare salutem.*

Ed. Chart. V. [146.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Νέστωρ θεασάμενος διὰ τῆς θρῆνης
πρόβρωθεν προσιόντα τίς ἐστιν ἡπερωτά, δηλώσας μετὰ τι-
νος σχελιασμοῦ φησί·

Πλάζομαι ᾧδ', ἐπεὶ οἱ μοι ἐπ' ὄμμασι τῆδυμος ἵππος

Ἰάνει, ἀλλὰ μέλει πόλεμος καὶ κῆδε' Ἀχαιῶν.

Αἰνῶς γὰρ Δαναῶν περιδείδια, οὐδέ μοι ἦτορ

Ἐμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι, κραδίη δέ μοι ἔξω

Στήθεών ἐκθρόσκει, τρομῆι δ' ὑπο φειδίμα γυῖα.

εἰ μὲν δὴ τὴν καρδίαν σαλευόμενος οὕτως ὑπὸ τοῦ φόβου
πάρεστι συμβουλευσόμενος, οἱ ἐν τοῖς πάθεσιν ὄντες, οὐ
κατ' ἀξίαν τῶν συμβεβηκότων καθήκειν νομίζοντες μηδένα
λόγον προσίσθαι, κινεῦνται κατὰ τὰ πάθη· εἰ δὲ μήκει
φοβούμενος, ἀναντεούμενος δὲ τὰ ἐν τῷ φόβῳ ταῦτα φησι,
διὰ τί ποτε, τῆς αὐτῆς ὑπολήψεως καὶ ἀσθενείας ὑποκει-
μένης, οἱ μὲν ἀποκλίνουσι τὸν λόγον, οἱ δὲ προσιεῖται,
διαπορήσειεν ἂν τις εὐλόγως. τὸ δ' αἴτιον τοῦ πάθους
παντὸς οὐκ εἶρηκεν. ἐξῆς τούτοις ὁ Ποσειδώνιος καὶ τάδε
φησί· τὸ δὲ δὴ μὴ μόνον ἀποστρέφεσθαι τὸν λόγον ἐν ταῖς
ἐπιθυμίαις, ὥς φησιν, ἀλλὰ καὶ προσυπολαμβάνειν, ὅτι, εἰ

*Postquam vero et Nestor ipse a longinquo advenientem
conspexisset, quis sit interrogavit: indicans cum quadam
miseratione ait:*

Sic erro, quoniam dulcis mihi somnus ocellis

Haud sedet, at bellum est Graecorum et funera curae;

Nam Danae valde metuo, neque tutā mihi mens

Astat, quam pavitat, verum cor profilit extra

Pectus sollicitum, claros tremor occupat artus.

*Si jam in corde ita commotus metu adest consulturus,
is, qui afficiuntur non secundum dignitatem accidentium,
decorum putantes nullam rationem admittere, secundum
affectus moventur. At si non amplius timens, sed renovans
timorem haec ait, quid tandem, ipsa suspicione et imbecilli-
tate subjecta, alii declinant rationem, alii assumunt, jure
aliquis dubitaverit. At causam totius affectus non explicuit.
Post haec Posidonius ita quoque ait: At non solum averti a
ratione in cupiditatibus, ut refert, sed et existimare, est*

Ed. Chart. V. [146. 147.]

Ed. Bas. I. (281.)

καὶ μὴ συμφέρον ἐστὶ, καὶ οὕτως ἐκτίον, μάχην περιέχει
 φέρεσθαι τε, ὥς ἐπὶ μέγα συμφέρον, καὶ διὰ τὸ μέγεθος
 αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀσύμφορόν ἐστιν, ἄξιον ἡγεῖσθαι τοῦ μεγέθους
 αὐτοῦ, εἰ καὶ μηδὲν ἔχει μέγεθος, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτίον,
 ὅμως ἀντέχεσθαι οὕτως αὐτοῦ. ἔστω γάρ τοὺς λέγοντας,
 ὅτι οὐκ ἐστὶ συμφέρον ἀποστρέφεσθαι, καὶ τοὺς ἐπαγγελλο-
 μένους δείξιν, ὅτι ἀσύμφορόν ἐστι, λήρους ἡγεῖσθαι, καὶ
 διὰ τὸ μέγα ὄφελος εἶναι τὸ διωκόμενον. ἀλλ' ἐκεῖνό γε
 ἀπίθανον, διὰ τὸ μέγα αὐτὸ ἀγαθὸν ὑπολαμβάνειν οἶσθαι
 δεῖν, κἄν ἢ μέγιστον κακὸν, ὅμως αὐτὸ λαμβάνειν ἐπιφω-
 ρούντας, ἂν ἀπολέσθαι τοῦτό μοι νῦν συμφέρῃ. τοῦτου
 γὰρ τὴν αἰτίαν οὐ πιθανόν ἐστιν ἐν τῇ ὑπολήψει κείσθαι
 τοῦ μέγα ἀγαθὸν ὑπάρχειν, ἐφ' ὃ ὠθούνται. ζητητέον δέ.
 ἰγὼ μὲν οὐκ ἔχω πρὸς ταῦτα οὐ δὴ ἀποκρίνωμαι τῷ Πο-
 σειδωνίῳ, [147] νομίζω δὲ μηδ' ἄλλον τινὰ εἶναι, εἰ γε χρὴ
 τεκμαίρεσθαι τῇ τε φύσει τῶν πραγμάτων αὐτῇ καὶ τοῖς
 νῦν οὖσι Στωϊκοῖς. οὐκ ὀλίγων γὰρ οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων

*non utile sit aliquid et sic habendum, in illud tanquam
 utile ferri repugnantiam habere; et propter ejus magni-
 tudinem, quamvis inutile sit, magnitudine dignum existi-
 mare, etsi magnitudinem non habeat, imo et contrarium,
 similiter tamen ipsum amplecti; fingit enim, eos, qui di-
 cunt, quod non commodum sit averti, et eos, qui pro-
 mittunt ostendere, quod incommodum sit, fatuos putare,
 et quod magna sit utilitas, id persequi, sed illud impro-
 babile, eo quod magnum ipsum bonum existimet putare
 oportere, quamvis maximum sit malum, tamen ipsum ca-
 pere, acclamantes, si pereundum esset, hoc mihi nunc
 conducit; hujus enim causam non probabile est in opi-
 nione sitam esse, quod magnum bonum existat id, ad
 quod pelluntur. Quae omnia disquirenda veniunt. Ego
 sane ad haec quid Posidonio respondeam non habeo, ne-
 que alium quenquam habiturum autumo, si ab ipsa re-
 rum natura et hujus saeculi Stoicis conjectura sumenda
 est. Siquidem ne unum quidem ex multis nec iis vul-*

Ed. Chart. V. [147.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γεγοτότων, οὐδενὸς αὐτῶν οὐδὲν ἤκουσα πιθανὸν εἰπόντος εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Πισειδωνίου προβληθείσας ἀπορίας. ἀλλὰ περὶ μὲν ἐκείνων καὶ αὐτῶν ἱερούμεν.

Κεφ. ε'. Ὅτι δ' ὁ Χρύσιππος οὐχ ἅπαξ ἢ δις, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις αὐτὸς ὁμολογεῖ, δυνάμιν τινα ἑτέραν εἶναι τῆς λογικῆς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων αἰτίαν τῶν παθῶν, ἐνεστὶν ἡμῖν ἐκ τῶν τοιούτων καταμαθεῖν, ἐν οἷς αἰτιάται τῶν πραττομένων οὐκ ὀρθῶς ἀτονίαν τε καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς· οὕτω γὰρ αὐτὰς ὀνομάζει, καθάπερ γε καὶ τὰναντία, τὸ μὲν εὐτονίαν, τὸ δ' ἰσχύν. ὅσα γὰρ οὐκ ὀρθῶς πράττουσιν ἄνθρωποι, τὰ μὲν εἰς μοχθηρὰν κρίσιν ἀναφέρει, τὰ δ' εἰς ἀτονίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ γε καὶ ὧν κατορθοῦσιν ἢ ὀρθῇ κρίσει ἐξηγείται μετὰ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν εὐτονίας. ἀλλὰ τοιούτων ὥσπερ ἢ κρίσις ἔργον ἐστὶ τῆς λογικῆς δυνάμεως, οὕτως ἢ εὐτονία ῥώμη τε καὶ ἀρετὴ δυνάμεως ἑτέρας παρὰ τὴν λογικὴν, ἣν αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τόνον, ἀφίστασθαι τέ φησιν

garibus nostra tempestate natis audiui, qui aliquid probabile ad dubitationes a Posidonio propositas adferret. Sed de illis quidem rursus differemus.

Cap. VI. At quod Chrysippus non semel aut bis, verum saepe admodum fatetur, diversam a ratiocinatrice facultatem quandam esse in animis hominum causam effectuum, licet nobis ex huiusmodi condiscere, ubi causam eorum, quae sunt parum recte, statuit animi infirmitatem imbecillitatemque; sic enim ipsas nominat, sicut et contraria, hoc firmitatem, illud robur. Quae enim non recte homines faciunt, partim ad pravam iudicium refert, partim ad infirmitatem animi ac imbecillitatem; sicut et eis, quae recte administrant, rectum iudicium praestit cum bono animi robore. Sed talium quemadmodum iudicium opus est facultatis rationalis, ita firmitas, robur virtusque facultatis est diversae a ratiocinatrice, quam ipse Chrysippus appellat firmitatem seu

Ed. Chart. V. [147.]

Ed. Bas. I. (281.)

ἔστιν ὅτε τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων ἡμῖν, ἐνδύντος τοῦ τύπου τῆς ψυχῆς, καὶ μὴ παραμείναντος ἕως πατὸς, μήτ' ἐξυπηρετήσαντος τοῖς τοῦ λόγου προσιτάγμασιν, ἐναργῶς ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐνδεικνύμετος, οἷόν τι τὸ πάθος ἐστίν. ἤδη δὲ καὶ ῥῆσιν αὐτοῦ τινα παραγράφῳ περὶ τούτων ἐκδιδάσκουσιν· ἔστι δ' ἐκ τοῦ περὶ παθῶν ἡθικοῦ. ἔτι δὲ καὶ κατὰ τοῦτ' ἴσως οἱ ἐπὶ τοῦ σώματος λέγονται τότοι ἄανοι καὶ εὐτονοὶ εἶναι κατὰ τὸ νευρῶδες, τῷ δύνασθαι ἡμᾶς ἢ ἀδυνατεῖν ἐν τοῖς διὰ τούτων ἐπιτελουμένοις ἔργοις. καὶ ὁ ἐν τῇ ψυχῇ λέγεται τόνος, ὡς εὐτονία καὶ ἀτονία. καὶ ἐφεξῆς: ὥσπερ γὰρ ἐν τρόμῳ καὶ ἀνθέξει τινὲς καὶ τῶν παραπλησίων ἤδη, ἃ διὰ τῶν νέρων ἐνεργεῖται, ἔστι τις ἐπιτελεστικὴ κατάστασις καὶ ἐνδοτικὴ, τῶν νέρων προεκκλυμένων καὶ ἀναιμένων, ἀναλύως καὶ ἐπὶ ψυχῆς ἔστι τοιοῦτον νευρῶδες, καθ' ὃ καὶ κατὰ μεταφορὰν ἀνέυρους τινὰς λέγομεν, καὶ νεῦρα ἔχειν. εἰδ' ἐξῆς ἐξηγούμενος αὐτὸ τοῦτο τῷδε γράφει· ὁ μὲν δειμῶν ἐπιγινόμενων ἀφίσταται, ὁ δὲ κέρδους ἢ

robur, ac recedere ait nonnunquam ab iis, quae recte nobis decreta sunt, robore animi remittente, neque continuo perseverante, neque morem gerente rationis imperiis, evidenter in huiusmodi ostendens, qualis res sit affectus. Jam vero et verba ipsius nonnulla de his ascribam; sunt autem ex morali de affectibus libro. *Præterea etiam in hoc forsan corporis robur dicitur invalidum et validum esse nervosi generis ratione, quod in operibus per hoc obeundis possumus aut non possumus aliquid. Item in anima robur dicitur, tanquam bonum robur, et invalidum. Ac iterum: Quemadmodum enim in tremore et prehensione alicujus et similibus, quae per nervos efficiuntur, perfectrix quaedam est constitutio et concedens, nervis prius resolutis et relaxatis, respondet etiam in animo talis nervorum ratio, secundum quam et per translationem enerves quosdam dicimus, et nervos habere. Deinde rursus hoc ipsum exponens ita scribit: Alius metu oboriente discedit, alius lucro aut damno il-*

Ed. Chart. V. [147. 148.]

Ed. Bas. I. (281.)

ζημίας φερομένης ἐξελεύθη καὶ ἐνέδοικεν, ὃ δὲ καθ' ἑτερα
τοιαῦτα οὐκ ὀλίγα. ἕκαστον γὰρ τῶν τοιούτων τρέπεται
τε καὶ δουλοῦται ἡμᾶς, ὡς ἐνδοδόντας αὐτοῖς, καὶ φίλους,
καὶ πόλεις προδιδόναι, καὶ αὐτοὺς εἰς πολλὰς καὶ ἀσχή-
μονας πράξεις ἐπιδιδόναι, τῆς πρὸς θάλατρα φορᾶς ἐκλυθεί-
σης. ὅλος εἰσῆκται καὶ τῷ Εὐριπίδῃ ὁ Μενέλαος· σπασά-
μενος γὰρ τὴν μάχαιραν φέρεται ἐπὶ τὴν Ἑλένην ὡς ἀναι-
ρήσων, ἰδὼν δὲ καὶ καταπλαγείς εἰς τὸ κάλλος ἐξέβαλε
τὴν μάχαιραν, οὐδὲ ταύτης εἶτι δυνάμενος κρατεῖν, καθὰ
καὶ ἡ ἐπίπληξις αὐτῆς εἴρηκεν αὐτῷ· σὺ δ' ὡς ἰσίδες μα-
στὸν ἐκείνης, ἐκβαλὼν ξίφος φίλημ' ἰδέξω προδότην αἰκάλ-
λων κύνα· ἅπαντα εἴρηται ὀρθῶς τῷ Χρυσίππῳ, μάχεται
δὲ τῷ κρίσεις εἶναι τὰ πάθη. κρίνας γοῦν ὁ Μενέλαος
ἀποκτεῖναι τὴν Ἑλένην καὶ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐπειδὴ
πλησίον ἦκεν αὐτῆς, ἐκπλαγείς τοῦ κάλλους διὰ τὴν ἀτο-
τίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς [148] (τοῦτο γὰρ ἐστίν, ὃ
κατασκευάζει παρ' ὅλον τὸν λόγον ὁ Χρυσίππος) οὐ μόνον
ἀπέρριψε τὸ ξίφος, ἀλλὰ καὶ καταφιλεῖ τὴν γυναῖκα, καί,

*lato recessit remisitque, alius in aliis similibus non pau-
cis. Singula enim hujusmodi pervertunt subiguntque
nos in servitutem, seu ipsis concedentes, et amicos et ur-
bes prodere, ipsosque in multas et indecoras actiones
porrigere, impetu ad theatra soluto; qualis introductus
est etiam Euripidi Menelaus. Nam arrepto gladio ad
Helenam fertur tanquam occisurus. Posteaquam autem
vidisset, et ad pulchritudinem ejus obstupuisset, abjecit
gladium, neque hunc adhuc continere potens, sicut et in-
crepatio ipsius ei dixit: Tu ubi mammam illius in-
spexisti, abjecto gladio osculum accepisti, proditori blan-
diens cani. Quae omnia recte dicta sunt a Chrysippo,
sed pugnant cum eo, quod affectus sint judicia. Quum
enim Menelaus Helenam occidere decrevisset traxisset-
que gladium, quum propius accessisset, attonitus ob ejus
pulchritudinem propter infirmitatem imbecillitatemque
animi (hoc enim Chrysippus toto libro nititur) non so-
lum gladium abjecit, sed etiam mulierem osculatur, et,*

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Basf. I. (281. 282.)

ὥσπερ ἂν εἴποι τις, αὐτὸν δοῦλον ἐγχειρίζει, οὐ μεταπει-
σθεὶς ὑπὸ λόγου τινός, ὥς εἰέραν κτήσασθαι κρίσιν, ἀλλ'
ἀκρίτως τε καὶ ἀλόγως ὁρμήσας ἐπὶ τάναντία τοῖς ἐξ ἀρχῆς
κεκρυμένοις. ὅθεν καὶ αὐ(282)τὸς ὁ Χρύσιππος ἐπιφέρει
ἔρεϊ· διὸ πάντων τῶν φαύλων οὕτω πραττόντων ἀποστατι-
κῶς καὶ ἐνδοτικῶς κατὰ πολλὰς αἰτίας ἀσθενῶς καὶ κακῶς
ἐκαστα πράττειν ἂν λέγοιτο. τὸ μὲν οὖν ἀποστατικῶς μὲν
τοῦ λόγου, τοῖς πάθεσι δ' ἐνδοτικῶς ἀπάντων τῶν φαύ-
λων πραττόντων, ἀσθενείαν τινα καὶ ἀτονίαν ἐμφαίνεσθαι
κατὰ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀληθέστατα λέγεται. τὸ δὲ κατὰ
πολλὰς αἰτίας, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς προσέθηκεν ἐν τῇ ῥήσει,
καλῶς μὲν εἶρηται πρὸς αὐτοῦ, κάλλιον δ' ἦν, εἰ καὶ τὰς
πολλὰς ταύτας αἰτίας, αἰτινὲς ποτ' εἰσὶν, ἐφεξῆς αὐτὸς
διεληλύθει, εἰ γάρ τις προσέχοι τὸν νοῦν, οὐδὲν οὕτως εὐ-
ρήσει συνέχον τὴν περὶ τῶν παθῶν πραγματείαν, καὶ μά-
λιστα τὴν θεραπευτικὴν, ἐκ ἧς ταυτ' ἔγραψεν, ὥς τὸ πά-
σας γινῶναι τὰς αἰτίας, ὑφ' ὧν ἀποχωροῦσι τῶν ἐξ ἀρχῆς
κρίσεων οἱ κατὰ πάθος τε πράττοντες. ὁ δὲ γε τοσούτου

veluti aliquis dixerit, seipsum servum tradit, non persua-
sus ab aliqua ratione, ut aliud acquireret iudicium, ve-
rum citra iudicium citraque rationem, impetu ad con-
traria ductus iis, quae initio statuerat. Unde et Chrysip-
pus ipse inferens ait: *Quocirca omnibus ignavis ita fa-
cientibus desciiscendo et succumbendo secundum multas
causas imbecilliter et male singula fieri dicentur.* De-
sciscendo igitur a ratione, affectibus autem succumbendo
omnibus vilibus agentibus, imbecillitatem quandam et in-
firmitatem in anima ipsorum ostendi verissime dicitur; at
secundum multas causas, quod et ipse in oratione appo-
suit, bene sane ab eo dictum est, sed praestitisset, si etiam
multas has causas, quae tandem sint, ipse pertractasset. Si
quis enim animum attendat, nihil inveniet, in quo summa
tractationis de affectibus et praecipue curativae, in qua
haec ipse prodidit, ita consistat, ut in cognitione omnium
causarum, propter quas, qui aliquid secundum affectum
faciunt, a iudiciis initio institutis recedunt. Hic autem

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Bas. I. (382.)

δεῖ συμπάσας ἀκριβῶς ἐκδιδάσκειν, ὥστ' οὐδ' αὐτὴν ταύτην, ἧς μέμνηται νῦν, ἐδήλωσε σαφῶς. οὐ γὰρ θὴ ἀποχρήσει γ' ἡμῖν εἰπεῖν, ὥς ἡ τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἀσθένεια· ποιῇ γὰρ αὕτη γε κατὰ πάντα τὰ πάθη καὶ μία. Χρυσίππος δὲ πολλὰς εἶναι φησιν αἰτίας τὰς ἐξελεγχούσας δηλονότι τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἐπὶ μὲν τοῦ Μελέτω τοῦ κάλλος τῆς Ἑλένης, ἐπὶ δὲ τῆς Ἐριφύλης τὸν χρυσόν, ἐπ' ἄλλου δὲ τινος ἄλλο. μυρία γάρ ἐστι τὰ κατὰ μέρος, ὑφ' ὧν ἐξίστανται τῆς ἀρχαίας κρίσεως οἱ κατὰ πάθος ζῶντες. ἀλλ' οὐ χρὴ τῶν μυρίων τούτων μνημονεύειν, ἀλλ' εἰς ὀλίγα κεφάλαια τὸν λόγον ἄγειν, ὡς ὁ Πλάτων ἐποίησε, βασιλικὸν μὲν τι λέγων εἶναι καὶ δεσποτικὸν ἐπιστήμην, καὶ μήποτε ἂν ἁμαρτῶν μηδὲνα κατὰ μηδὲν, ἐπιστήμης παρούσης, τοὺς μέντοι μεταπεισθέντας, ἢ ἐπιλαθομένους αὐτῶν, ἢ βιασθέντας, ἢ δολασθέντας, ἐξαμαρτάνειν ἄλλον ἐν ἄλλῃ πράξει. ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιλαθεῖσθαι καὶ τὸ μεταπεισθῆναι πάθος οὐδέπω, καθάπερ οὐδὲ τὸ μηδὲ ὅλως ἔχειν ἐπιστήμην· ἁμαθία γὰρ τοῦτο καὶ

tantum abest, ut omnes exacte edoceat, ut ne hanc ipsam quidem, cujus in praesentia meminit, aperte indicaverit. Non enim sufficiet nobis dicere, animi esse imbecillitatem, quippe communis haec in omnibus affectibus et una existit. Chrysippus autem multas esse causas dicit, quae imbecillitatem scilicet animi coarguant, quemadmodum in Menelao pulchritudinem Helenae, in Eriphyle aurum, in alio quodam aliud. Infinita enim sunt particularia, propter quae a veteri iudicio ii, qui secundum affectum vivunt, digrediuntur: verum horum innumerabilium mentio facienda non est, sed in pauca capita sermo cogendus, quemadmodum Plato factitavit, regium quiddam et dominatorium esse dicens scientiam, et nec ullum unquam in aliqua re, scientia praesente, aberrare, dimotos autem a proposito vel oblitos, aut coactos, aut deceptos, alium in alia actione errare. Sed omnino oblitum esse et dimotum a proposito affectus nondum est, quemadmodum neque omnino scientiam habere; id namque in-

Ed. Chart. V. [148.]

Ed. Basf. I. (282.)

ἄγνοιά ἐστιν, οὐ πάθος. εἰ δέ τις ὑπὸ θυμοῦ βιασθεῖς ἢ δειλασθεῖς ὑφ' ἡδονῆς ἀπέστη τῶν ἐξ ἀρχῆς κεκριμένων, ἀσθενὴς μὲν ἢ ψυχὴ τούτου καὶ ἄτονος, ἢ κίνησις δ' αὐτῆς τὸ πάθος ἐστίν, ὥσπερ που καὶ ἡ τοῦ κατὰ τραγωδίαν ὑποκειμένου Μενέλειω ψυχὴ δειλασθεῖσα πρὸς τῆς ἐπιθυμίας ἐξέστη τῶν κεκριμένων, ἢ δέ γε Μήδεια βιασθεῖσα πρὸς τοῦ θυμοῦ, περὶ ἧς καὶ αὐτῆς οὐκ οἶδ' ὅπως ὁ Χρύσιππος οὐκ αἰσθάνεται καθ' ἑαυτοῦ τῶν Εὐριπίδου μεμνημένος ἐπῶν·

Καὶ μανθάνω μὲν, ὅλα δρᾶν μέλλω κακά,

Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

οὐ γὰρ μανθάνειν ἐχρῆν εἰρηκέναι τὸν Εὐριπίδην, εἰ τοῖς τοῦ Χρυσίππου δόγμασιν ἐμελλε μαρτυρήσειν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἐναντιωτάτον, ἀγνοεῖν τε καὶ μὴ μανθάνειν, ὅλα δρᾶν μέλλει κακά, τὸ δὲ γινώσκειν μὲν αὐτὸ, νικᾶσθαι δ' ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, τί ἄλλο ἐστίν, ἢ δύο ἀρχὰς εἰσάγοντος ἀνθρώπου τῶν τῆς Μήδειας ὁρμῶν; ἑτέραν μὲν, ἢ γινώσκομέν τε τὰ πράγματα καὶ ἐπιστήμην ἔχομεν αὐτῶν, ἥτις ἐστίν ἡ

scitia ignorantiaque, non affectus est. At si quis iracundia compulsus aut voluptate deceptus ab iis, quae initio statuerat, recesserit, imbecillis quidem huic anima et infirma est, motus autem ipsius affectus est, veluti etiam anima Menelai, qui in tragoedia introducitur, a cupiditate decepta recessit ab iis, quae instituerat. Jam Medea iracundia compulsa, de qua haud novi quomodo Chrylippus Euripidis versuum imprudens contra sese meminerit:

Ego equidem novi, patrabo quae mala,

Potentior sed ira est consiliis meis.

Non enim intelligere Euripidem dixisse oportebat, si Chrylippi dogmatis erat attestaturus, verum id, quod maxime contrarium est, ignorare neque scire, quae factura erat mala. At cognoscere quidem id, ab iracundia autem vinci, quid aliud est quam duo principia Medae perturbationum introducere? alterum, quo res cognoscimus, et scientiam ipsarum habemus, quae rationalis est

Ed. Chart. V. [148. 149.]

Ed. Bas. I. (282.)

λογικῇ δυνάμει, ἐτέραν δ' ἄλογον, ἣς ἔργον τὸ θυμοῦσθαι. αὕτη μὲν οὖν Μηδείᾳ ἐβιάσατο τὴν ψυχὴν· ἡ δὲ ἐτέρα ἡ ἐπιθυμητικὴ τὴν τοῦ Μενέλεω δελεάσασα κατηνάγκασεν ἀκολουθεῖν οἷς αὕτῃ προσέταττε. [149] Χρύσιππος δ' οὔτε τῆς ἐν τούτοις ἐναντιώσεως αἰσθάνεται, καὶ μυρία ἕτερα γράφει τοιαῦτα, καθάπερ ἐπειδὴν λέγει· ἔστι δ', ὡς οἶμαι, κοινότατον ἡ ἄλογος αὕτῃ φορὰ καὶ ἀπεστραμμένη τὸν λόγον, καθ' ὃ καὶ θυμῷ φαιμέν τινες φέρεσθαι. καὶ πάλιν· διὸ καὶ ἐπὶ τῶνδε τῶν ἐμπαθῶν ὡς περὶ ἐξεστηκότων ἔχομεν, καὶ ὡς πρὸς παρηλλαχότας ποιοῦμεθα τὸν λόγον, καὶ οὐ παρ' ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς ὄντας. καὶ ἐφεξῆς δὲ πάλιν ἐξηγούμενος αὐτὰ ταῦτα· ἡ δὲ παραλλαγή γίγνεται καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀναχώρησις οὐ κατ' ἄλλο τι ἢ τὴν τοῦ λόγου ἀποστροφὴν, ὡς προσέκομεν. τῷ τε γὰρ θυμῷ φέρεσθαι, καὶ ἐξεστηκέναι, καὶ οὐ παρ' ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα φανερώς μαρτυρεῖ τῶν κρίσεις εἶναι τὰ πάθη, καὶ τῇ λογικῇ δυνάμει τῆς ψυχῆς συνίστασθαι, καθάπερ καὶ τὰ οὕτως ἔχοντα.

facultas, alterum irrationale, ejus opus est irasci. Hoc itaque Medae animam compulit; alterum, quod concupiscibilem Menelai animam decipiens sequi adegit ea, quae ipsum imperabat. At Chrysippus neque contrarietatem in his percipit, et infinita alia id genus prodit, veluti quum dicit: *Est meo judicio res communissima irrationalis haec animi latio et a ratione averfa, veluti et nonnullos iracundia ferri dicimus.* Ac rursus: *Quare etiam in his ita affectu motis ceu de egressis sentimus, et tanquam ad immutatos verba facimus, et qui nec apud se, nec in se sunt.* Deinde etiam rursus eadem exponit: *Immutatio fit et ex se digressio non in alia quadam re, quam rationis aversione, sicuti praediximus.* Nam iracundia ferri, et excessisse, et non apud se, neque in se esse, omniaque id genus attestantur manifesto, affectus judicij esse, et in rationali animae facultate consistere, quemadmodum quae ita se ha-

Ed. Chart. V. [149.]

Ed. Bas. I. (282.)

διό καὶ τοιαύτας ἔστιν ἀκοῦσαι φωνὰς ἐπὶ τῶν ἐρών-
των καὶ τῶν ἄλλως σφόδρα ἐπιθυμούντων, καὶ ἐπὶ τῶν
ὀργιζομένων, ὅτι τῇ θυμῷ θέλουσι χαρίζεσθαι, καὶ ἔν
αὐτοῖς, εἴ ἄμεινον, εἴτε μὴ, καὶ μηθὲν λέγειν αὐτοῖς, καὶ
ὥς τοῦτο ἐκ παντός γε τρόπου ποιητέον, καὶ εἰ διαμαρ-
τάνουσι, καὶ εἰ ἀσύμφορόν ἐστιν αὐτοῖς. καὶ γὰρ καὶ τὰ
οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγόμενα τὴν θυμοειδῆ δύνα-
μιν ἑτέραν τινὰ τῆς λογισμένης ἐγδείκνυται, καὶ τὴν ὁρμὴν
τοῦ ζώου ποτὲ μὲν ὑπ' ἐκείνης ἄρχεσθαι διδάσκει, ποτὲ
δ' ὑπὸ τῆς ἐπιθυμητικῆς, ὅταν γ' ἐν πάθει καθιστήκη,
καθάπερ, ὅταν ἔξω πάθους, ὑπὸ τῆς λογικῆς. ὅμοια δὲ
τοῖς προγεγραμμένοις καὶ τὰ οὕτως ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου
λεγόμενα, καθάπερ ἔχει καὶ τὰδε· οἷας μάλιστα φωνὰς
καὶ οἱ ἐρώμενοι ἀξιοῦσι πρὸς ἑαυτοὺς ἔχειν τοὺς ἐραστὰς,
ὅπερισκεπτότερον καὶ ἄνευ ἐπιστροφῆς λογικῆς ἰσταμένους,
καὶ εἰ τοῦ παραιτοῦντος λόγου αὐτοῖς ὑπερβατικούς ὄντας,
μᾶλλον δ' οὐδ' ὅλως ὑπομονητικούς ἀκοῦσαι τινος τοιούτου.
καὶ γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῇ παλαιᾷ δόξῃ μαρτυρεῖ,

bent. Quocirca hujusmodi voces audire licet in amantibus
et alioqui vehementer appetentibus irascentibusque, quod
iracundiae volunt gratificari, et finire ipsos, sive melius,
sive non, ac nihil eis dicere, item quod hoc omni modo
faciendum sit, etsi peccent, vel ipsis incommodum sit.
Quin etiam, quae hunc in modum a Chrysippo dicuntur,
irascibilem facultatem diversam quandam a ratiocinatrice
ostendunt; et impetum animantis nonnunquam ab illa
incipere docet, interim a concupiscibili, quum in affectu
confililit, veluti, quum extra affectum, a rationali. Re-
spondent autem praedictis et quae sic a Chrysippo dicun-
tur, quemadmodum haec quoque habent: Cujusmodi ma-
xime impetus et amantes volunt apud se amatores habere
inconsideratius et sine aliqua conversione rationali sub-
sistentes, et praeterea rationis ipsos admonentis trans-
gressores, imo neuliquam ejusmodi quiddam audire tole-
rantes; etenim ejusmodi omnia veteri opinioni attestan-

Ed. Chart. V. [149.]

Ed. Bas. I. (282.)

καθάπερ καὶ τὰ ἐφεξῆς αὐτῶν τάδε. οὕτως τε μακρὰν ἀπέχουσιν ἀπὸ τοῦ λόγου, ὥς ἂν ἀκούσαι ἢ προσέχειν τινὶ τοιούτῳ, ὥστε μὴδὲ τὰ τοιαῦτα ἀπο τρόπου ἔχειν γ' αὐτοῖς λέγεσθαι.

Κύπρις γὰρ οὐδὲν νουθετουμένη χαλᾷ.

Ἄν γὰρ βιάζῃ, μᾶλλον ἐντείνειν φιλεῖ.

Νουθετούμενος δ' ἔρως μᾶλλον πιεῖσι.

καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐφεξῆς λεγόμενα τῷ παλαιῷ μαρτυρεῖ δόγματι περὶ τῆς τῶν παθῶν γενέσεως· ἔχει δ' οὗτος. ὅτι δ' ὥσπερ ἄκαιρον ἐπιτιμητὴν καὶ οὐκ ἐπιγνώμονα τοῖς γινομένοις ἐν τῷ ἔρῳ ἀποκλίνουσι τὸν λόγον, καθάπερ ἄνθρωπον ἀκαίρως δοκοῦντα νουθετεῖν, ἥνίκα δὴ καὶ οἱ θεοὶ δοκοῦσιν αὐτοῖς ἐπιέναι ἐπιτορκεῖν. καὶ ἔτι τὰ τούτων ἐξῆς. ἔτι μᾶλλον ἐξείη, φησὶν, αὐτοῖς τὸ ἐπιόν ποιεῖν ἀκολουθοῦσι τῇ ἐπιθυμίᾳ. ἐνταῦθα μὲν γε καὶ μὰ τὸν Δία σαφῶς εἶπεν ἀκολουθοῦσι τῇ ἐπιθυμίᾳ, καθάπερ ἔμπροσθεν ἔφη τῷ θυμῷ. λόγῳ δ' οὐτ' ἐν τούτοις οὐτ' ἐν

tur, sicuti etiam post haec, quae deinceps sequuntur: tamque longe a ratione absunt, ut audiant aut attendant id genus aliquod, ut nec injuria haec de illis dici possint:

Nam diua Cypris admonita laxat nihil;

Si namque cogas, amplius haec intenditur,

Amorque castigatus infestat magis.

Item haec, et quae sequuntur deinceps, veteri placito attestantur de affectuum generatione; habent autem in hunc modum. Quoniam tanquam inopportunist oburgatorem et non arbitrum eorum, quae sunt in amando, rationem refugiunt, cū hominem, qui intempestive admonere videatur, quum et dii videantur ipsis permittere, ut pejerent. Insuper quae sequuntur. Ad haec magis licuerit ipsis (inquit) id quod sigrnit facere cupiditatem sequentibus. Hic sane per Jovem dixit sequentibus cupiditatem, quemadmodum antea dixi iracundiam. Rationem vero, neque in his neque in alio

Ed. Chart. V. [149. 150.]

Ed. Baï. I. (282. 283.)

ἄλλῃ τινὶ τῶν ἐξῆς ἀκολουθεῖν φήσει τοὺς ἐν πάθει καθεσθηκότας, ἀλλ' ἀπεστράφθαι διὰ παντὸς αὐτὸν, καὶ φεύγειν, καὶ μὴ προσέσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. καὶ μὲν δὴ καὶ ὅταν μνημονεύῃ τοῦ Μενανδρείου ἔπους, ἐν ᾗ φησι, τὸν τοῦν ὑποχείριον ἔχων εἰς τὸν πίθον δέδωκα, φανερώς κἀνταῦθα μαρτυροῦσαν ἀπόφασιν τῇ παλαιᾷ δόξῃ παραιτίθεται, καθάπερ κἀπειδὴν ἐξηγούμενος τὸ μὴ παρ' ἑαυτοῖς εἶναι μηδ' ἐν ἑαυτοῖς λέγει ταυτί· οἰκείως δὲ καὶ ἐκφέρεσθαι λέγονται οἱ οὕτως ὀργιζόμενοι τοῖς ἐπὶ τῶν ὁρομέων προεκφερομένοις παραπλησίως κατὰ τὸ πλεονάζον, [150] τῶν μὲν παρὰ τὴν ἐν τῷ τρέχειν ὁρμὴν, τῶν δὲ παρὰ τὸν ἴδιον λόγον. οὐ γὰρ ἂν οὕτως οἱ γε κρατοῦντες τῆς κινήσεως καθ' ἑαυτοὺς ἂν κινεῖσθαι λέγοντο; ἀλλὰ κατ' ἄλλην τινὰ βίαν ἔξωθεν (283) αὐτῶν. ὁμολογεῖ κἀνταῦθα βίαν τινὰ τὴν κινουσαν εἶναι πᾶσι τοῖς πάθεσιν ὁρμὰς ὁρθότατα γινώσκον, πλὴν ὅτι τὴν βίαν ἔξωθεν αὐτῶν ἔφησεν εἶναι, δέον οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχειν εἰπεῖν. οὐ γὰρ δὲ αὐτὸ λέγομεν αὐτοὺς ἑαυτοῖς ἔξω καθεστηκέναι, καὶ μὴ ἐν ἑαυτοῖς εἶναι, διότι τὸ

quodam affectu commotos sequi dicit, sed aversari omnino ipsam, fugere et non assumere, atque omnia ejus generis. Quin etiam, quum Menandri carminis meminit, in quo dicit, *Mentem subditam habens in dolum transmissi*, manifesto hic quoque sententiam veteri opinioni suffragantem apponit, veluti quum exponens non apud se, neque in se esse, haec profert: *Proprie vero etiam efferrī dicuntur, qui sic irascuntur, similiter iis, qui in cursu efferruntur quoad excessum, horum quidem in currendi impetu, eorum vero in propria ratione*. Non enim, qui hoc pacto moventur, ex se ipsis moveri dicentur, sed secundum aliam quandam vim extrinsecus adhibitam. Fatetur hic quoque, vim quandam omnibus affectibus adesse motricem, impetus rectissime intelligens, nisi quod vim extra ipsos esse dixit, quum conveniebat non extrinsecus, sed in hominibus esse dicere. Quippe non ideo dicimus, ipsos extra se consistere, neque in se ipsis esse,

Ed. Chart. V. [150.]

Ed. Basi I. (283.)

βιαζόμενον αὐτοὺς ὁρμᾶν κατὰ τὸ πάθος ἔξωθέν ἐστιν, ἀλλ' ὅτι παρὰ φύσιν ἔχουσιν, εἴγε τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς, ᾧ κρατεῖν καὶ ἄρχειν τῶν ἄλλων ἦν κατὰ φύσιν, οὐ κρατεῖ νῦν, ἀλλὰ κρατεῖται καὶ ἄρχεται πρὸς τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυνάμεων· ὅπερ, οἶμαι, καὶ διὰ τῶν τοιούτων παραδειγμάτων ὁ Χρύσιππος κατασκευάζων οὐκ αἰσθάνεται, παρατίθεται γοῦν τὸν Εὐριπίδου γεγραμμένον Ἡρακλεῖ πρὸς Ἀδμητον διάλογον. ἔχει δ' ὧδε·

Τί δ' ἂν προκόπτοις, εἰ θελοῖς στένειν αἰεῖ;

ταυτὶ μὲν Ἡρακλῆς λέγει, ὃ δ' Ἀδμητος ἀποκρίνεται·

Ἔγνωναι κ' αὐτὸς, ἀλλ' ἔρωσι τις ἐξάγει.

δῆλον γάρ ὅτι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως, οὐ τῆς λογικῆς ἡ ἔρωσι πάθος ὑπάρχων ἐξάγει τὴν ὅλην ψυχὴν, καὶ ἄγει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐναντίας πράξεις ὧν ἐξ ἀρχῆς ἐκεκρίκει παρατίθεται δὲ καὶ τὰ τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Πριάμον εἰρημένα·

Ἄσχεο μῆδ' ἄλιστα σὸν οὐδύρεο σὸν κατὰ θυμόν·

Οὐ γάρ τι πρήξεις ἀκαχήμενος νῖος ἔηος,

quia id, quod ipso secundum affectum irruere cogit, extrinsecus est, sed quia praeter naturam habent. Siquidem rationalis animae pars, quam continere et impedire aliis erat secundum naturam, non continet nunc, sed continetur et gubernatur ab irrationabilibus animi potentiis, quod etiam huiusmodi exemplis Chrysippus imprudens astringit. Itaque apponit ex Euripidis scriptis dialogum Herculis ad Admetum, qui ita habet:

Sed quid revolvis? an semper moerere vis?

Haec quidem Hercules dicit, Admetus autem respondet:

Et ipse novi, verum amor me concitat.

Constat enim, quum concupiscibilis facultatis, non rationalis, amor sit affectus, totum animum educere, hominemque in contrarias actiones rapere iis, quae initio statuerat. Item Achillis dicta ad Priamum apponit:

Sustineas, animo nec inevitabile plores;

Nil siquidem efficies lugendo funera nati,

Ed. Chart. V. [150.]

Ed. Basf. I. (283.)

Οὐδέ μιν ἀνοστήσεις, πρὶν καὶ κακὸν ἄλλο πάθῃσθαι. ταῦτα μὲν φησι λέγειν αὐτὸν παρ' αὐτῷ διαλεγόμενον, οὗτος γὰρ ἔγραψεν αὐτοῖς ὁνόμασιν, ἐξίστασθαι δ' οὐκ ὀλιγάκις ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων κρίσεων ἐν τοῖς συμπίπτουσιν, καὶ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ νικωμένου ὑπὸ τῶν παθῶν. καὶ γὰρ οὖν κἀνταῦθα τὴν τε τῶν κρίσεων ἐξίστασθαι, καὶ τὸ μὴ κρατεῖν ἑαυτοῦ, καὶ τὸ ποτὲ μὲν εἶναι παρ' ἑαυτῷ, ποτὲ δ' οὐ, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, τοῖς τε φαινόμενοις ἐναργῶς ὁμολογεῖ καὶ τῇ παλαιᾷ δόξῃ περὶ παθῶν τε καὶ ψυχῆς δυναμέων, οὐ μὴν οἷς ὑπέθετο Χρύσιππος. ὁμοίως δ' εἴρηται καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τὸ περὶ τῶν παθῶν βιβλίον· τὸ γὰρ δὴ σεσοβημένον καὶ παρηλλαγὸς ἐν ἡμῖν καὶ ἀπειθὲς τῷ λόγῳ οὐχ ἦτορ ἐπὶ τῆς ἡδονῆς καταγίνεται. καὶ πάλιν· οὕτω γὰρ ἐξιστάμεθα, καὶ ἔξω γινόμεθα ἑαυτῶν, καὶ τελίως ἀποτυφλούμεθα ἐν τοῖς σφαλλομένοις, ὥστ' ἔστιν ὅτε σπόγγον ἔχοντες ἢ ἔριον ἐν ταῖς χερσὶν τοῦτον διαράμενοι βάλλομεν ὥς δὴ τι περανοῦντες δι' αὐτῶν. εἰ δ' ἐτυγχάνομεν μάχαιραν ἔχοντες ἢ ἄλλο τι, τούτῳ ἂν ἐχρησά-

Quem neque restitues, mala ni sis altera passus.

Haec quidem dicere ipsum ait secum differentem. Item scripsit ad verbum, recedere non raro ab ipsis his iudiciis aliquem in iis, quae accidunt, nec continere se, quum ab affectibus vincitur. Etenim hic quoque a iudiciis recedere, et non se continere, et interdum esse apud se, interdum non, ac omnia id genus tum evidentibus manifesto respondent, tum veterum opinioni et de affectibus et animae facultatibus, non tamen iis, quae Chrysippus proposuit. Similiter dicta sunt et huiusmodi in libro de affectibus: *Nam quod perturbatum est, immutatumque in nobis, et rationi inobsequens, non minus in voluptate conversatur.* Ac rursus: *Sic enim recedimus, et extra nos rapimur, et in totum excaecamur in iis, quae deliquimus; quapropter interdum spongiam aut lanam in manibus habentes hanc vastatam proficimus, tanquam aliquid per eas absolventes. At si fiat, ut gladium vel aliud quippiam habeamus, hoc usi fuerimus similiter.*

Ed. Chart. V. [150. 151.]

Ed. Bas. I. (283.)

μεθὰ παραπλησίως. καὶ ἐφεξῆς* πολλάκις δὲ κατὰ τὴν τοιαύτην τυφλότητα τὰς κλεῖς δάκνομεν, καὶ τὰς θύρας τύπτομεν, οὐ ταχὺ αὐτῶν ἀνοιγομένων, πρὸς τε τοὺς λίθους ἐὰν προσπταίσωμεν, τιμωρητικῶς προσφερόμεθα καταγνόντες καὶ ῥιπτοῦντες αὐτοὺς εἰς τινὰς τόπους, καὶ ἐπιλέγοντες καθ' ἑκάστα τούτων ἀτοπώτατα. ὥσαύτως δὲ καὶ τοῖς ἐξῆς φησιν* ἐννοήσεις δ' ἂν τις ἐκ τῶν τοιούτων καὶ τὴν ἐν τοῖς πάθεσιν ἀλογιστίαν, καὶ ὡς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀποτυφλούμεθα καιροῖς, ὡς ἂν ἕτεροὶ τινες γεγονότες τῶν προδιαλελογισμένων. ὅλως δ', εἰ τις ἐκλέγοι πάντα καὶ παραγράφει νῦν, ὅσα κατὰ τὸ περὶ παθῶν εἰρηται βιβλίον αὐτῷ, μαχόμενα μὲν οἷς αὐτὸς ὑπέθετο δόγμασιν, ὁμολογούντιά δὲ τοῖς τε φαινομένοις ἐναργῶς καὶ τῇ Πλάτωνος δόξῃ, μῆκος ἂν ἄμετρον τι γένοιτο τοῦ βιβλίου. μετρὸν γάρ ἐστιν αὐτῷ τὸ γραμμάτων τε καὶ κρίσεων ἐξίστασθαι λέγοντι, [151] καὶ τῶν προδιαλελογισμένων διὰ τὸν θυμὸν, ἢ τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ τὴν ἡδονήν, ἢ τι τοιοῦτον μαριαδῶς τε κινεῖσθαι, καὶ οὐκ ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲ παρ' ἑαυτῷ εἶναι,

Ac deinceps: *Saepe vero in hujusmodi caecitate claves mordemus, et fores pulsamus, quum non celeriter aperiuntur. Item in lapides si illidimus, puniendi studio effrimur, damnantes proficientesque ipsos in aliqua loca, et acclamantes in singulis his absurdissima quaeque. Pari modo in subsequentibus ait: Consideraverit aliquis ex hujusmodi rationis penuriam in affectibus, et quo pacto in talibus exaescamur temporibus, tanquam alieni facti ab iis, qui prius ratione utebantur. In totum, si quis omnia eligat ascribatque nunc, quae in libro de affectibus comprehensa sunt, pugnantia quidem iis dogmatis, quae ipse statuit, consentanea autem et manifesta apparentibus et Platonis opinioni, in immensum liber excreverit; librum enim ipse replevit, dum homines a iudiciis recedere dicit, et ab iis, quae prius ratione erant instituta, propter iracundiam, aut cupiditatem, aut voluptatem, aut ejusmodi quippiam, ac furiose agitari, et*

Ed. Chart. V. [151.]

Ed. Bas. I. (283.)

τεινωλῶσθαι τε τὴν διάνοιαν, ἀλογίστως τε φέρεσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα. τὰς μὲν δὴ τοιαύτας φήσεις αὐτοῦ τινὶ κατὰ σχολὴν ἐκλέγειν ἐπιτρέποι.

Κεφ. ζ'. Δεικνύμενου δὲ ἤδη σαφῶς αὐτῶν τοῦ τύπου, μεταβήσομαι δὴ ἐπὶ τινὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Πισειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντειρημένων. ὁ γοῦν ὅρος οὗτος, φησὶν, ὁ τῆς ἄσης, ὥσπερ οὖν καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν παθῶν, ὑπὸ τε Ζήνωνος εἰρημέτοι καὶ πρὸς τοῦ Χρυσίππου γεγραμμένοι, σαφῶς ἐξελέγχουσι τὴν γνώμην αὐτοῦ. δόξαν γὰρ εἶναι, πρόσφατον τὸ κακὸν αὐτῷ παρεῖναι, φησὶ τὴν λύπην. ἐν ᾧ καὶ συντομώτερον ἐνίοτε λέγοντες ὡδέ πως προσφέρονται· λύπη ἐστὶ δόξα πρόσφατος κακοῦ παρουσίας. εἶναι μὲν δὴ τὸ πρόσφατόν φησι τὸ ὑπόγυον κατὰ τὸν χρόνον, ἀξιοῦ δὲ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἡγηθῆναι, δι' ἣν ἡ τοῦ κακοῦ δόξα πρόσφατος μὲν οὕσα συστέλλει τε τὴν ψυχὴν καὶ λύπην ἐργάζεται, χρονισθεῖσα δ' ἢ οὐδ' ὅλως, ἢ οὐκ ἐθ' ὁμοίως συστέλλει. καίτοι οὐδὲ τὸ πρόσφατον ἐχρῆν ἐγκεῖσθαι κατὰ

non in se, neque apud se esse; excaecarique animo, irrationabiliter ferri, atque omnia ejus generis. Sane ejusmodi verba ipsius alicui per otium seligere committo.

Cap. VII. Quum autem manifeste jam figura ipsorum demonstrata sit, digrediar ad nonnulla, quae Posidonius contra Chrysippum protulerit. Itaque, *Definitio*, inquit, *moestitiae*, *quemadmodum etiam multae aliae affectuum tum a Zenone dictae, tum a Chrysippo scriptae, manifeste sententiam ejus coarguunt. Nam moestitiae esse recentem opinionem, quod malum sibi adsit, pronunciat.* In qua etiam compendiosius nonnullam quam dicentes hunc in modum proferunt: Moestitia est opinio recens mali praesentis. Esse sane recens dicit, quod proximum tempore; causam vero ipsum dicere Posidonius exigit, propter quam mali opinio, quum recens est, animum submittat tristitiamque efficiat, inveterata autem aut neutiquam, aut non adhuc similiter contrahat; et si ne recens quidem in finitione apponi conveniebat, modo

Ed. Chart. V. [161.]

Ed. Bas. I. (283.)

τὸν ὄρον, εἴπερ ἀληθῆ τὰ Χρυσίππου. κατὰ γὰρ τὴν γνώ-
μην αὐτοῦ μᾶλλον τοῦ μεγάλου κακοῦ, ἢ ἀνυπομονήτου, ἢ
ἀκατεργήτου, καθάπερ αὐτὸς εἶωθεν ὀνομάζειν τὴν λύπην,
εἰρησθαι [εἶδει] δόξαν, οὐ προσφάτου, ἐνθα καὶ διχόθεν ὁ
Ποσειδώνιος ἀντιλέγει τῷ Χρυσίππῳ, κατὰ μὲν τοῦτον τὸν
δεύτερον ὀρισμὸν ἀναμιμνήσκων τῶν τε σοφῶν καὶ τῶν
προκοπτόντων, ὡς ἐμπροσθεν εἰρηται· οἱ μὲν γὰρ ἐν μεγί-
στοις ἀγαθοῖς, οἱ δ' ἐν μεγίστοις κακοῖς ἑαυτοὺς ὑπολαμ-
βάνοιτες εἶναι, ὅμως οὐ γίνονται διὰ τοῦτ' ἐν πάθει· κατὰ
δὲ τὸν πρῶτον ἐρωτᾷ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐχ ἡ τῆς τοῦ
κακοῦ παρουσίας δόξα τὴν λύπην; ἀλλ' ἡ πρόσφατος ἐργά-
ζεται μὲν, καὶ φησι, διότι πᾶν τὸ ἀμέτρητον καὶ ξένον
ἀθρόως προσπίπτει ἐκπλήττει τε καὶ τῶν παλαιῶν ἐξί-
στησι κρίσεων, ἀσκηθὲν δὲ καὶ συνεθισθὲν καὶ χρονίσαν
ἢ οὐδ' ὅλως ἐξίστησιν, ὡς κατὰ πάθος κινεῖν, ἢ ἐπὶ μικρὸν
κομιδῇ, διὸ καὶ προσηνδμεῖν [δεῖν] φῆσι τοῖς πράγμασι,
καὶ μήπω παροῦσιν οἷον παροῦσι χοῆσθαι. βούλεται δὲ
τὸ προσηνδμεῖν βῆμα τῷ Ποσειδωνίῳ τὸ οἷον προσην-

Chrysippi dicta vera sint. Nam secundum ipsius senten-
tiam potius magni mali, vel impatientis, vel intolerabi-
lis, sicut ipse nominare consuevit, tristitiam dictam esse
opinionem; non recentis; ubi et bisariam Chrysippo Posi-
donius contradicit; in hac quidem secunda definitione
mentionem faciens et sapientum et providorum, veluti
prius comprehensum est. Alii siquidem in maximis bonis,
alii in maximis malis dum se esse putant, tamen propter-
ea affectui non implicantur. In prima definitione causam
quaerit, cur non mali praesentis opinio tristitiam, sed
recens solum efficiat, atque: omne immodicum et pere-
grinum subito irruens et excedere et a veteribus rece-
dere facit opinionibus, usitatum vero et consuetum in-
veteratumque aut nullo pacto immutat, ut secundum
affectum moveat, aut parum admodum; quare etiam do-
mesticum ac familiare sibi facere dicit, rebus non prae-
sentibus tanquam praesentibus uti. Significat autem Posi-
donio verbum hoc προσηνδμεῖν quasi effingere et effor-

GALENUS TOM. V.

Dd

Ed. Chart. V. [151. 152.]

Ed. Bas. I. (285.)

πλάττειν τε καὶ προτυποῦν τὸ πρᾶγμα παρ' ἑαυτῷ τὸ μᾶλλον γενήσεσθαι, καὶ ὡς πρὸς ἤδη γενόμενον ἐθισμόν τινα ποιείσθαι κατὰ βραχὺ. διὸ καὶ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου παρείληφεν ἐνταῦθα, ὡς ἄρα, τινὸς ἀπαγγελλαντος αὐτῷ, τεθνάναι τὸν υἱόν, εἰ μάλα καθεστηκότως εἶπεν, ἤδειν θνητὸν γεννήσας, καὶ ὡς τοῦτο λαβὼν Ἐυριπίδης τὸ νόημα τὸν Θησέα πεποίηκε λέγοντα·

Ἐγὼ δὲ παρὰ σοφοῦ τιнос μαιδῶν
 Εἰς φροντίδας νοῦν συμφοράς τ' ἐβαλλόμεν,
 Φιγὰς τ' ἑμαυτῷ προστιθείς πάτρας ἐμῆς
 Θανάτους τ' αἰῶρους καὶ κακίης ἄλλας ὁδοὺς,
 Ὡς, εἴ τι πάσχοιμ' ὦν ἐδόξαζόν ποιε,
 Μὴ μοι τεραταῖς προσπεσὼν ψυχὴν δάκοι.
 οὕτω δὲ εἰρησθαί φησι καὶ τὰ τοιαῦτα·
 [152] Εἰ μὲν τόδ' ἡμᾶρ πρῶτον ἦν κακουμένῳ,
 Καὶ μὴ μακρὰ δὴ διὰ πότων ἐναυστόλοιν,
 Εἰκὸς σφαδάζειν ἦν ἂν ὡς νεόφυγα
 Πῶλον, χαλινὸν ἄρτίως διδεγμένον·

mare sibi rem, quae futura est, et tanquam cum iam facta consuetudinem quandam paulatim inire. Quocirca etiam Anaxagorae dictum assumpsit hic, quomodo, quum aliquis ei filium mortuum esse nunciasset, admodum constanter dixit: Novi mortalem me procreasse; et quemadmodum hoc sumpto sensu Euripidēs Theseum loquentem introduxit:

*A sapiente aliquo perdoctus ego
 In curas animum et calamitates indidi,
 Atque exulem me proposui a patria mea, ac mortes
 Immaturas et vias malas alias,
 Ut, si quid paterer ex iis quae putaveram
 Aliquando, animum non morderent recentia.*

Ita dicta etiam haec esse pronunciat:

*Si hic primus esset malorum dies mihi,
 Et non diu vexarer in laboribus,
 Forsan reniterer ut pullus iugo recens
 Subditus, excutiens fraenum susceptum nuper;*

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bas. I. (283. 284.)

Νῦν δ' ἀμβλύς εἰμι καὶ κατηργηκὸς κακῶν.

Ἔσθ' ὅτε τὰ τοιαῦτα μακρὸς

Χρόνος μαλάξει, νῦν δ' ἔθ' ἡβιάσκει κακόν.

ὅτι δ' ἐν τῷ χρόνῳ μαλάσσεται τὰ πάθη, καὶ αἱ δόξαι μίνωσι τοῦ κακόν τι αὐτοῖς γεγονέναι, καὶ ὁ Χρῆσιππος ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν μαρτυρεῖ γραφῶν ὅδε· ζητῆσαι δ' ἂν τις καὶ περὶ τῆς ἀνέσεως τῆς λύπης, πῶς γίνεται, πότερον δόξης τινος μετακινουμένης, ἢ πασῶν διαμενουσῶν, καὶ διὰ τί τοῦτ' ἔσται. εἰτ' ἐπιφέρων φησί· δοκεῖ δέ μοι ἡ μὲν τοιαύτη δόξα διαμένειν, ὅτι κακόν αὐτὸ, ὃ δὴ πάρεστιν, ἐγχρονιζομένης δ' ἀνίσθαι ἢ συστολή (284) καί, ὥς οἶμαι, ἢ ἐπὶ τὴν συστολήν ὁρμή. τυχόν δὲ καὶ ταύτης διαμενούσης, οὐχ ὑπακούσεται τὰ ἐξῆς διὰ ποιᾶν ἄλλην ἐπιγινομένην διάθεσιν δυσλόγιστον τούτων γινομένων. οὕτω γὰρ καὶ κλαίοντες παύονται, καὶ μὴ βουλόμενοι κλαῖν κλαίουσιν, ὅταν μὴ ὁμοίας τὰς φαντασίας τὰ ὑποκείμενα ποιῇ, καὶ ἐνίστηται τι ἢ μὴθέν. ὃν τρόπον γὰρ ἡ θρήνων παύσις γίνεται, καὶ

At nunc malis obdurui et occallui.

Haec interim emollescent longo tempore,

Malum pubescit nunc.

Quod autem in processu temporis affectus mitigatur, et si manserit opinio, quod malum aliquod ipsis evenierit, idem Chrysippus secundo de affectibus testatur, hunc in modum scribens; *Quaesierit etiam aliquis de remissione tristitiae, quomodo fiat, utrum opinione quadam dimota, an omnibus permanentibus, et propter quid hoc erit.* Deinde inferens inquit: *Videtur mihi huiusmodi opinio permanere, quoniam malum est ipsum, quod jam adest, quum autem ea immoratur, contractio remitti, ac mea sententia ad contractionem impetus. Forte etiam hac permanente non subaudient reliqua, quum haec propter certam aliam supervenientem dispositionem discussu difficilem fiant; ita namque et plorantes cessant, et nolentes plorare plorant, quum similes imaginationes subiecta faciant, et instet aliquid aut nihil. Quomodo enim lamentationes*

Ed. Chart. V. [152.]

Ed. Bal. I. (284.)

κλαυθμοί, τοιαῦτα εὐλογον καὶ ἐπ' ἐκείνων συντυγχάνειν, ἐν ταῖς ἀρχαῖς μᾶλλον τῶν πραγμάτων κινούντων, καθότι ἐπὶ τῶν τὸν γέλωτα κινούντων γίνεσθαι ἔφη, καὶ τὰ ὅμοια τοῖτοις. ὅτι, μὲν οὖν ἐν τῷ χρόνῳ παύεται τὰ πάθη, καίτοι τῆς δόξης διαμενούσης, αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ διὰ τίνα μέντοι τὴν αἰτίαν τοῦτο γίνεται, δυσλόγιστον εἶναι φησιν. εἰδ' ἑξῆς ἕτερα παραπλησίως γινόμενα γράφει, περὶ ὧν οὐδ' αὐτῶν δηλονότι τὴν αἰτίαν ἐπαγγέλλεται γινώσκειν. ἀλλ' οὐ Ποσειδώνιος γε, Χρύσιππε, τὰς αἰτίας τῶν τοιούτων ἀγνοεῖν φησιν, ἀλλ' ἐπαινεῖ καὶ ἀποδέχεται τὰ ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα, ἃ ἐφεξῆς ἔρω. σὺ δ' οὐτ' ἐκείνων μνημονεύσας, οὐτ' ἄλλην αὐτὸς εἰπὼν, οἷε λελῦσθαι τὸ ζητούμενον, ἂν ὁμολογήσης ἀγνοεῖν τὴν αἰτίαν. καίτοι τό γε συνέχον ὅλην τὴν πραγματείαν τὴν τε τῶν λογικῶν ζητημάτων καὶ τὴν θεραπευτικὴν τῶν παθῶν οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τὸ τὰς αἰτίας ἐξευρεῖν, ὑφ' ὧν γίνεται τε καὶ παύεται τὰ πάθη. οὕτω γὰρ ἂν τις, οἶμαι, καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν κολύσειε, καὶ γενομένας παῦσαι δυνηθεῖη. συναναμειβεσθαι

cessant et ploratus, ita ratio est etiam in illis accidere, per initia magis rebus moventibus, veluti in his, qui risum movent, fieri dixi, atque his similia. Quod igitur tempore affectus cessant, opinione licet permanente, ipse Chrysippus constitetur; cur autem id fiat, ratione id difficile comprehendi posse dicit. Deinde alia similiter accidentia scribit, quorum neque ipsorum causam cognoscere promittit. At Posidonius, o Chrysippe, eiusmodi rerum causam non ignorare se refert, sed veterum dicta, quae deinceps percresebo, laudat et recipit. Tu neque illorum memor, neque aliam ipse prolocutus, putas quaestionem esse solutam, si causam nescire fatearis, quamquam totius operis et rationalium quaestionum et de medendis affectibus nihil aliud summam continet quam causas adinvenire, ex quibus affectiones et fiant et definant. Ita namque aliquis meo iudicio tum, ne ipsae generentur, prohibebit, tum generatas fessere poterit. Etenim ratio est, siquid iudico, una cum causis generatio-

Ed. Chart. V. (152.)

Ed. Bas. I. (284.)

γὰρ εὐλογον οἶμαι ταῖς αἰτίαις τὰς τε γενέσεις καὶ τὰς
 ὑπάρξεις τῶν πραγμάτων. ταῦτά τοι καὶ ἀπορεῖς κατὰ τὸ
 περὶ τῶν παθῶν βιβλίον τε καὶ γράψαι τοιοῦτον ἡμῖν, ὃ
 προσέχοντες τὸν νοῦν κωλύσομέν τε τῶν παθῶν ἕκαστον
 5 γίνεσθαι καὶ γεγόμενον λαβόμεθα, καίτοι καὶ τοῦ Πλάτωνος
 θαυμαστῶς γράψαντος, ὥς καὶ ὁ Ποσειδώνιος ἐπιση-
 μαίνεται θαυμάζων τὸν ἄνθρωπον, καὶ θεῖον ἀποκαλεῖ, ὥς καὶ
 πρεσβείων αὐτοῦ τὰ τε περὶ τῶν παθῶν δόγματα, καὶ τὰ
 περὶ τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, ὅσα τε περὶ τοῦ μὴ γίνε-
 σθαι τὴν ἀρχὴν ἢ γεγόμενα παύεσθαι τάχιστα τῆς ψυχῆς
 11 τὰ πάθη γέγραπται πρὸς αὐτοῦ. συνῆφθαι δὲ καὶ τὴν
 περὶ τῶν ἀρετῶν διδασκαλίαν τούτοις φησὶ, καὶ τὴν περὶ
 τοῦ τέλους, καὶ ὅλος πάντα τὰ δόγματα τῆς ἡθικῆς φιλο-
 σοφίας ὥσπερ ἐκ μιᾶς μηρίθου δεδέσθαι τῆς γνώσεως τῶν
 κατὰ τὴν ψυχὴν δυνάμεων, αὐτὸς τε δείκνυσιν, ὥς ὑπὸ
 θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας γίγνεται τὰ πάθη, καὶ διὰ τίνα τὴν
 αἰτίαν ἐν τῷ χρόνῳ καθίσταται, καὶ αἱ δόξαι τε καὶ αἱ
 κρίσεις ἐπὶ μένῃσι τοῦ κακὸν ὑπάρχειν αὐτοῖς ἢ γεγόμεναι.
 προσχρῆται δ' εἰς τοῦτο μάρτυρι καὶ αὐτῷ τῷ Χρυσίππῳ

nes et rerum existentias tolli. Hac ratione etiam non
 habes in secundo de affectibus libro ejusmodi aliquid
 nobis perscribere, cui animum advertentes et prohibe-
 mus singulos affectus oriri, et ortis medebimur, quan-
 quam id Plato admirabili modo scripserit, quemadmodum
 et Posidonius indicat admirans virum; divinum quoque
 appellat, cœu maxima reputans ipsius dogmata de affecti-
 bus, deque animae facultatibus, et quae de eo, quod
 neutiquam affectus animi oboriantur, vel oborti citissime
 desinant, ab ipso scripta fuere. Conjunctam vero de vir-
 tutibus disciplinam his esse contendit, item eam, quae
 de fine, ac in totum omnia moralis philosophiae placita,
 veluti ex uno vinculo cognitionis animae virium sit alli-
 gata; ipseque indicat, quomodo ab iracundia et cupiditate
 affectus proveniant, quaque de causa tempore sublidant,
 etsi opiniones adhuc et judicia permaneant de eo, quod
 malum ipsis sit aut fuerit obortum. Ad hoc citat talem

Ed. Chart. V. [152. 153.]

Ed. Bas. I. (284.)

κατὰ τὸ δεύτερον περὶ τῶν παθῶν ἔρδ' ὡς γράφοντι·
περὶ δὲ τῆς λύπης, [153] καὶ ὡς ἂν ἐμπλησθέντες τινές,
ὁμοίως φαίνονται ἀφίστασθαι, καθάπερ καὶ ἐπὶ Ἀχιλλεύῳ
ταῦτα λέγει ὁ ποιητής πενθούτος τὸν Πάτροκλον·

Ἄλλ' ὅτε δὴ κλαίων τε κυλινδούμενός τ' ἐκορέσθη,
καί,

Οἱ ἀπὸ πραπίδων ἤλθ' ἡμερος ἡδ' ἀπὸ γυίων,
ἐπὶ τὸ παρακαλεῖν ὤρησας τὸν Πρίαμον τὴν τῆς λύπης
ἄλογίαν αὐτῷ παριστάς. εἴτ' ἐφεξῆς ἐπιφέρει καὶ ταῦτα·
καθ' ὃν λόγον οὐκ ἂν ἀπελπίσαι τις οὕτως τῶν πραγμάτων
ἐγχορμιζομένων, καὶ τῆς παθητικῆς φλεγμονῆς ἀνιμένης,
τὸν λόγον παρεισδύμενον, καὶ οἷονεὶ χώρον λαμβάνοντα
παριστάναι τὴν τοῦ πάθους ἄλογίαν. ἐναργῶς γὰρ ἐν τού-
τοις ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ, τὴν τε παθητικὴν φλεγμονὴν
ἀνίσθαι κατὰ τὸν χρόνον, εἰ τῆς ὑπολήψεως τε καὶ δόξης
μενοῖσης, ἐμπέπλασθαι τε τῶν παθητικῶν κινήσεων τοὺς
ἀνθρώπους, καὶ διὰ τοῦτο παῦλάν τινα λαμβάνοντος τοῦ
πάθους καὶ ἡσυχάσαντος, τὸν λόγον ἐπικρατέστερον γίνε-

etiam Chrysippum ex secundo de affectibus libro, hisce
verbis: *Verum de tristitia, quod repleti nonnulli similiter
ab ea recedere apparent, quemadmodum et de Achille
Patroclum lugente haec poeta scribit:*

*Ast hic jam lacrymis quum esset satur atque querelis,
item,*

*Et desiderium luctus a mente receffisset,
ad Priamum hortandum cum impetu properavit moesti-
tiae irrationabilitatem pacans. Deinde rursus haec ad-
ducit: Qua ratione non desperabit aliquis, rebus ita per-
durantibus et inflammatione affectuum remittente, ratio-
nem ingredientem et veluti locum capientem affectionis
irrationabilitatem sistere. Manifesto siquidem Chrysippus
in his confitetur, et affectus inflammationem temporis
spatio remitti, suspicione adhuc et opinione permanente,
et homines affectuum motionibus repleti, ac ideo, quum
affectus exiguam quietem subit, rationem superiorem*

Ed. Chart. V. [153.]

Ed. Basf. L. (184.)

οθαι. ταῦτα γὰρ ἀληθῆ μέν ἐστιν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλα, μάχεται δὲ ταῖς ὑποθέσεσιν αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα. λέγεται δὲ καὶ τοιαῦτα εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν παθῶν.

— — λαιψηρὸς δὲ κόρος στυγεροῖο γόοιο.
καὶ ἔτι τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ κατὰ τὴν λύπην ἀγωγόν.

— — τοῖς δὲ δυστυχουσί πως

Τερπνὸν τὸ κλαῦσαι ἀποδύρασθαι τύχας.
καὶ ἔτι τούτων ἐφεξῆς.

Ὡς φάτο, τοῖσι δὲ πῦσιν ἐφ' ἑμμερον ὥρσε γόοιο.
καί.

Τὸν αὐτὸν ἀνίγειρε γόον, ἄναγε πολύδακρυν ἄδονάτ.
ἔτι δὲ ἀμείλει· πάμπολλα καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρὰ τῶν ποιη-
τῶν ἀθροῖσαι μαρτύρια τοῦ καὶ λύπης, καὶ δακρύων, καὶ
κλαυθμῶν, καὶ θρήνου, καὶ νίκης, καὶ τιμῆς, καὶ πάντων
τε τῶν τοιούτων ἐμπέπλωσθαι τοὺς ἀνθρώπους, ἐφ' οἷς
οὐδὲν χαλεπὸν ἐστὶ συλλογίζεσθαι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐν
τῷ χρόνῳ παύεται μὲν τὰ πάθη, κρατεῖ δὲ τῶν ὁρμῶν

evadere. Haec namque vera quidem sunt, si quae alia,
verum cum ipsius hypothetibus discordant, quemadmodum
etiam quae inferuntur, hoc modo prolata. Dicuntur etiam
ejusmodi ab affectuum mutatione:

Luctus continuus moesti futur est.

Praeterea ejusmodi ad tristitiae diductionem: *Infelici-
bus delectabile quodammodo est plorare et fortunas de-
flere.* Insuper his deinde subdit:

Sic ait, at desiderium patris obvenit illi

Deflendi.

Et:

Eundem fuscitavit luctum, reduxit curas lacrymales.

Denique plura adhuc alia id genus a poetis colligere
testimonia licet ejus, quod homines tristitia, lacrymis,
ploratibus, gemitu, victoria, honore et omnibus ejus-
modi repleantur, propter quae nihil negotii est colligere
causam, ob quam temporis spatium affectus desinunt, ratio

Ed. Chart. V. [163.]

Ed. Basf. I. (284.)

ὁ λόγος. ὡς γὰρ ἐφίεται τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς οἰκείων
 τινῶν ὀρεκτικῶν, οὕτως καὶ τυγχανόντων αὐτῶν ἐμπέπλυνται,
 καὶ τούτῳ τὴν ἑαυτῶν κίνησιν καθύσθησιν, ἥτις ἐκμάται τῆς
 ὁρμῆς τοῦ ζώου, καὶ καθ' ἑαυτὴν ἦγεν ἐφ' ὃ τι παρήγετο.
 οὐκ οὖν ἀσυλλόγιστοι τῆς παύλης τῶν παθῶν εἰσιν αἱ αἰ-
 τίαι, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἔλεγεν, ἀλλὰ καὶ πάνν σαφεῖς
 τῷ γε μὴ βουλομένῳ φιλονεικεῖν τοῖς παλαιοῖς. οὐδὲν γὰρ
 οὕτως ἑναργές ἐστιν, ὡς τὸ δυνάμεις τινὰς ἐν ταῖς ἡμετέ-
 ραις εἶναι ψυχαῖς ἐπιεμένας φύσει, τὴν μὲν ἡδονῆς, τὴν
 δὲ κράτους καὶ νίκης, ἃς ἑναργῶς ὁρᾶσθαι φησι καὶ τοῖς
 ἄλλοις ζώοις ὁ Ποσειδώνιος, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐπεδείξαμεν
 εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου γράμματος. ἐπιμέμφεται δ' ὁρ-
 θῶς τοῦ Χρυσίππου καὶ τῷ φάναι· τυχόν δὲ, τῆς ὁρμῆς
 διαμενούσης, οὐχ ὑπακούσεται τὰ ἐξῆς διὰ ποιὰν ἄλλην
 ἐπιγινομένην διάθεσιν. ἀμήχανον γὰρ εἶναι φησι, παρῆναι
 μὲν τὴν ὁρμὴν, ὑπ' ἄλλης δὲ τινος αἰτίας κωλύεσθαι τὴν
 κατ' αὐτὴν ἐτέργεωσαν. ὅθεν κἀπειδὴν λέγει, οὕτω γὰρ καὶ

autem cupiditatum impetui dominatur. Ut enim pars
 animae affectibus obnoxia peculiaria quaedam appetibilia
 concupiscit, ita etiam ipsis, quum accidunt, repletur;
 atque in hoc suum ipsius motum sistit, qui animalis im-
 petu praeerat, et ut secum ducebat, quocumque ferebatur.
 Quare affectuum quietis causae incomprehensibiles non
 sunt, quemadmodum Chrysippus dictitabat, sed etiam ad-
 modum manifestae ei, qui cum veteribus nolit contendere.
 Nihil enim tam clarum est, quam vires quasdam in
 nostris animis inesse natura concupiscentes, hanc vo-
 luptatem, illam dominium et victoriam; quas evidenter
 etiam in aliis animantibus videri Posidonius affirmat,
 quemadmodum nos quoque statim ab initio primi libri
 ostendimus. Accusat autem recte Chrysippum in eo, quod
 dicit: Forte impetu permanente non obedient reliqua
 ob certam aliam oborientem dispositionem. Fieri siquidem
 non posse ait, ut impetus quidem animi adsit, ab alia
 vero causa quadam ipsius actio impediatur. Unde, quum

Ed. Chart. V. [155. 154.]

Ed. Bas. I. (284.)

κλαίοντες παύονται, καὶ μὴ βουλόμενοι κλαίειν κλαίουσιν, ὅταν ὁμοίως τὰ ὑποκείμενα φαντασίας ποιῇ, τὴν αἰτίαν ἐρωτᾷ κἀνταῦθα ὁ Ποσειδώνιος, δι' ἣν καὶ οἱ πολλοὶ μὴ βουλόμενοι πολλάκις κλαίουσιν, ἐπισχεῖν μὴ δυνάμενοι τὰ δάκρυα, καὶ ἄλλοι κλαίειν ἔτι βουλόμενοι φθάτουσιν ἔτι παύόμενοι ἤτοι διὰ τὰς παθητικὰς κινήσεις σφόδρὰ ἐγκειμένας, ὥς μὴ κρατεῖσθαι πρὸς τῆς βουλήσεως, ἢ παντελῶς πεπαισμένας, ὥς μηκέτ' ἐπεγείρεσθαι δύνασθαι πρὸς αὐτῶν. οὕτω γὰρ ἢ τς τοῦ λόγου μάχη τς καὶ διαφορὰ [154] πρὸς τὸ πάθος εὐρεθήσεται, καὶ τῆς ψυχῆς αἱ δυνάμεις ἐναργῶς σαυθήσονται, οὐ μὰ Δία, ὥς Χρύσιππος φησι, διὰ τινος αἰτίας ἀσυλλογίστους τούτων γινομένων, ἀλλὰ διὰ τὰς ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένας. οὐ γὰρ Ἀριστοτέλης μόνον ἢ Πλάτων ἐδόξαζον οὕτως, ἀλλ' ἔτι πρόσθεν ἄλλοι τέ τινες καὶ ὁ Πυθαγόρας, ὥς καὶ ὁ Ποσειδώνιος φησιν, ἐκείνου πρώτου τς εἶναι λέγων τὸ δόγμα, Πλάτωνα δ' ἐξεργάσασθαι καὶ κατασκευάσαι τελειώτερον αὐτό. διὰ τοῦτο τοίνυν καὶ τὰ ἔθνη φαίνεται πλεῖστον δυνάμενα καὶ ὅλος ὁ

dicat: Sic enim et plorantes cessant, et nolentes plorare plorant, quum similes subjecta imaginationes efficiant: causam hic quoque rogat Posidonius, cur etiam plerique non volentes subinde plorant et lacrymas colibere nequeunt, ac alii plorare adhuc volentes protinus cessant, ob motiones affectibus subditas vehementer ita inhaerentes, ut non evincantur a voluntate, aut ita omnino cessantes, ut ab ipsis excitari nequeant. Ita enim, quomodo ratio et pugnet cum affectu, et ab eo differat, inveniatur, animique vires manifesto servabuntur, non per Iovem, ut Chrysippus ait, propter causas aliquas incomprehensibiles his accidentibus, verum ob eas, quae a veteribus sunt expositae. Quippe non Aristoteles tantum aut Plato sic opinabantur, sed adhuc priores, alique nonnulli, et Pythagoras, ut etiam Posidonius inquit, illius et primi dogma esse pronuncians, Platonem autem elaborasse fecisseque ipsum absolutius. Propterea igitur et consuetudines, et omnino tempus ad affectuum motus plurimum

Ed. Chart. V. [154.]

Ed. Baf. I. (284, 285.)

χρότος εἰς τὰς παθητικὰς κινήσεις. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἐθεσιν οἰκείουται κατὰ βραχὺ τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον, οἷς ἂν ἐντρέφῃται, κατὰ δὲ τὸν χρόνον, ὡς προείρηται, παῦλα γίνεται τῶν παθῶν ἐμπιπλεγμένων τῶν ἀλόγων τῆς ψυχῆς δυτάμεων, ὧν ἐπεθύμουν ἔμπροσθεν. αἱ δὲ λογικαὶ γνώσεις τε καὶ κρίσεις καὶ ὅλως ἐπι(285)σῆμαι πᾶσαι καὶ τέχναι διὰ τὸν χρόνον αὐτὸν μόνον ψιλὸν οὔτε δύσλυτοι φαίνονται γίγνεσθαι, καθάπερ οἱ κατὰ πάθος ἐθισμοὶ, οὔτε μετατίθεσθαι τε καὶ παύεσθαι, καθάπερ ἡ λύπη καὶ ἄλλα πάθη. τίς γὰρ τοῦ τὰ δις δύο τέσσαρα εἶναι διὰ τὸν χρόνον ἐμπλησθεῖς ἀπέστη καὶ μειοδόξασεν; ἢ τίς τοῦ μὴ πάσας εἶναι τὰς ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ κύκλου; καθ' ἑκάστων τε τῶν ἄλλων θεωρημάτων οὐδεὶς ἐστὶν ὅστις ἐμπλησθεῖς ἀπέθετο τὴν παλαιὰν δόξαν, ὥσπερ ἀποτίθεται τὸ κλαίειν τε καὶ λυπεῖσθαι, καὶ στένειν, οἰμώζειν τε καὶ θρηγεῖν, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, καὶ αἱ περὶ τῶν γεγενημένων ὡς κακῶν ὁμοίαι διαμένουσιν ὑπολήψεις. ἱκανὰ μὲν οἷν ἀμέλει καὶ ταῦτα πρὸς ἐνδειξιν ὧν οὐκ ὀρθῶς

posse videntur; etenim consuetudine irrationabilitas animae inolefcit in quocunque educetur. Tempore autem, ut praedictum est, affectus conquiescunt, repletis irrationabilibus animi facultatibus his, quae antea desiderabant. At rationales cognitiones, iudicia et summam scientiae omnes artesque propter solum ipsum tempus nudum neque difficiles ad dissolutionem fieri apparent, quemadmodum secundum affectum consuetudines, neque transponi et cessare, sicuti tristitia alique affectus. Quis namque ab eo, quod his duo sint quatuor, expletus temporis processu recessit aliterque putavit? Vel quis de eo, quod omnes ex centro circuli aequales existant? In singulisque aliis speculationibus nullus est qui expletus venterem abiecit opinionem, quemadmodum deponit sistitque plorare, tristari, suspirare, lugere, lamentari, quaeque huius generis sunt alia, etsi de praeteritis tanquam malis opiniones permaneant. Sufficerent quidem igitur et haec ad indicationem eorum, quae non recte Chrysippus tra-

Ed. Chart. V. [154.]

Ed. Basf. I. (285.)

ἔγραψεν ὁ Χρύσιππος ὑπὲρ τε τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, καὶ πολὺ πρότερον ἔτι περὶ τῶν ἐργαζομένων αὐτὰ δυνάμεων. οὐ μὴν ἀλλὰ διὰ τοῦ πέμπτου γραμματος ἔγνωκα περὶ τῶν αὐτῶν ἔτι διαλεχθῆναι, παραλείπων μὲν τὰ πλεῖστα τῶν οὐκ ὀρθῶς εἰρημένων αὐτοῦ, μόνων δὲ ἐκείνων μνημονεύων, ἐν οἷς ἐναντιολογεῖται πρὸς ἑαυτὸν, ἐναντία τε τολμῇ φθέγγεσθαι τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις. ἐπιμνησθῆσθαι δ' ἐν αὐτοῖς ἔτι καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντιερχομένων.

didit de animae affectibus, et multo adhuc prius de facultatibus ipsos efficiantibus; attamen libro quinto de eisdem insuper differere decrevi, relinquens quidem plurima non recte ab eo dicta, illorum vero duntaxat memor, in quibus sibi ipse adversatur, contrariaque audet evidenter apparentibus proferre. Caeterum indidem ea pariter, quae Posidonius adversus Chrysippum litteris mandaverit, in memoriam sum reducturus.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [155.]

Ed. Bas. I. (185.)

Κεφ. α'. Ὁ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς λόγος ἀναγκαῖος μὲν ἦν ἡμῖν ἐσκέφθαι καὶ δι' ἑαυτὸν· ἀναγκαιότερον δὲ ἐποίησαν αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ περιέχοντος τόπου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονοῦν προσχωρήσαντες. δείξαντες γάρ, ὥς μὲν αὐτοὶ νομίζουσιν, ἅπαντα τὰ πάθη συνιστάμενα κατὰ τὴν καρδίαν, ὥς δὲ τὰληθῆς ἔχει, τὰ κατὰ μόνον τὸν θυμὸν, ἔπειτα προσλα-

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER QVINTVS.

Cap. I. Sermo de animi affectibus necessarius etiam propter se mihi habitus est; magis autem ipsum necessarium Chrysippi sectatores reddiderunt, qui ad loci principem animae facultatem continentis demonstrationem eo sunt usi. Nam quum ostendissent, quomodo ipsi universos affectus in corde consistere opinentur, ut autem veritas habet, solam iracundiam, deinde ubi assumpserint,

Ed. Chart. V. [155. 156.]

Ed. Bas. I. (285.)

βόντες, ὡς, ἐνθα ἂν ᾖ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθ' ἐστὶ καὶ τὸ λογιζόμενον αὐτῆς, οὕτως ἤδη περαίνουσιν, ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν. ἡμεῖς δὲ, ὅτι μὲν ἐντεῦθεν ὁρμᾶται τὰ κατὰ τὸν θυμὸν, ἀληθεύειν αὐτοὺς φάμεν, οὐ μὴν οὐδ' ὅτι καθ' ἓνα τόπον ἀναγκαῖόν ἐστι τό τε θυμούμενον εἶναι καὶ τὸ λογιζόμενον, οὐδ' ὅτι μιᾶς δυνάμεώς ἐστιν ἔργα συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἀποδεικνύειν αὐτοὺς ἀξιοῦμεν, ὥσπερ τᾶλλα τὰ κατὰ τὸν λόγον, οὕτω καὶ ὅτι τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀναγκαῖόν ἐστιν εἶναι τῶν τε παθῶν καὶ τοῦ λογισμοῦ. Χρύσιππος μὲν οὖν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ παθῶν ἀποδεικνύειν πειρᾶται, κρίσεις τινὰς εἶναι τοῦ λογιστικοῦ τὰ πάθη, Ζήνων δ' οὐ τὰς κρίσεις αὐτὰς, ἀλλὰ τὰς ἐπιγιγνομένας αὐταῖς συστολάς καὶ λύσεις, ἐπάσεις τε καὶ τὰς πτώσεις τῆς ψυχῆς ἐνόμιζεν εἶναι τὰ πάθη. ὁ Ποσειδώνιος δ' ἀμφοτέροις διανεχθεῖς ἐπαινεῖ τε ἅμα καὶ προσέειπε τὸ Πλάτωνος δόγμα, καὶ ἀντιλέγει τοῖς περὶ τὸν Χρύσιππον, [156] οὔτε κρίσεις εἶναι τὰ πάθη δεικνύων, οὔτε ἐπιγιγνώμενα κρίσεις, ἀλλὰ κινήσεις τινὰς ἐτέρων

ubicumque animi affectiones sint, ibi quoque ratiocinatricem ipsius facultatem haberi, ita jam concludunt, in corde ratiocinatricem existere. Nos vero, quoniam inde iracundia profilit, vera ipsos dicere affirmamus, non tamen, quod uno in loco et irascibilem et ratiocinatricem facultatem esse necessarium sit, neque quod unius opera facultatis existant, concedimus; verum demonstrare ipsos volumus, sicuti alia, quae ad rationem attinent, sic etiam, quod necessario idem affectuum et rationis principium existat. Chrysippus itaque libro priore de affectibus ostendere conatur, affectus ratiocinatricis facultatis quaedam esse iudicia. Zeno non ipsa iudicia, sed supervenientes eis contractiones solutionesque, elationes et casus animi affectus esse existimavit. Posidonius autem ab utrisque dissentiens laudat simul et admittit Platonis dogma, adversaturque Chrysippo, neque iudicia esse affectus ostendens, neque supervenientia iudicio, verum motiones

Ed. Chart. V. [156.]

Ed. Baf. I. (285.)

δυνάμεων ἀλόγων, ὥς ὁ Πλάτων ὠνόμασεν ἐπιθυμητικὴν τε καὶ θυμοειδῆ. πολλῶν δ' εἰρημένων αὐτῷ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ παλαιῦ δόγματος, ἃ μὲν ἔστιν ἐπίκαιρα, ταῦτ' ἐν τῷ πρὸ τούτου λόγῳ, τετάρτῳ τῆς ὅλης ὄντι πραγματείας, ἐπειράθη ἐπεῖν διὰ βραχέων ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ γραμματός. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἔμπροσθεν αὐτὸς ἀπ' ἑαυτοῦ διηλθόν, ὅσα τε μάχεται τῶν ἐναργῶς φαινομένων τῷ Χρυσίππου δόγματι, καὶ ὅσα πρὸς ἑαυτὸν ἐναντιολογούμενος εἶρηκεν, οὐκ ἀναμείνας τὸν ἔξωθεν κατήγορον. ἱκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ἐκεῖνα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πλείους εἶναι δυνάμεις, αἷς ἐπιθυμοῦμέν τε καὶ θυμούμεθα καὶ λογιζόμεθα, καὶ μὴ μίαν, ὥς ὁ Χρύσιππος οἶται. προσκείμεται δ' οὐκ ὀλίγα καὶ κατὰ τοῦτον εἰς τὸν λόγον, ὅσα ὁ Χρύσιππος αὐτὸς ἐναντιολογούμενος αὐτῷ μαρτυρεῖ τοῖς τ' ἀληθείαις ἅμα καὶ τῷ παλαιῷ δόγματι. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τὰ κακῶς εἰρημένα παρ' αὐτοῦ, καίτοι πάμπολλα τὸν ἀριθμὸν ὄντα, παρελθεῖν ἔχοντα, πολὺβιβλὸν τε ἅμα τὴν πραγματείαν ἔσεσθαι μοι νομίζων, εἰ πάντ' ἐξελέγχοιμι καλῶς, πεπεισμένος τε

aliquas aliarum facultatum irrationabilium, quas Plato concupiscibilem et irascibilem nominavit. Quum autem multa ad veteris placiti demonstrationem prodiderit, quae sane praeclara sunt ac opportuna, eadem superiori libro, qui totius operis quartus est, conatus sum breviter ad commentarii calcem explicare. Etenim in prioribus ipse ex meo ingenio percensui, quae evidenter apparentia cum Chrysippi placito pugnarent, et quae sibi met contradicens ipse protulerit, non remoratus accusatorem externum. Suffecerant igitur et illa ad demonstrandum, plures esse facultates, quibus concupiscimus, irascimur, ratiocinamur, et non unam, veluti Chrysippus autumat. Apponentur autem non pauca etiam in hoc adhuc libro, quae Chrysippus ipse sibi contraria dicens contestatur veris simul et veteri placito. Siquidem alia, quae perperam ab eo sunt dicta, quamvis numero permulta, praeterire decrevi, tum quia opus prolixum fore, si omnia probe coarguam, censeo, tum quia persuasum mihi est,

Ed. Chart. V. [156.]

Ed. Baf. I. (285.)

ὑπὸ φιλονεικίας τῆς πρὸς τοὺς παλαιούς ἐριστικώτερον ὑπὲρ αὐτῶν ἀντιρροῦντάς μοι τοὺς ἐπιτινοῦντας τὰ Χρυσίππου δόγματα. ἐν οἷς δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν καταβάλλει μετὰ τοῦ καὶ μάχεσθαι τοῖς ἐναργῶς φαινομένοις, ἐν τούτοις ἡγοῦμαι τάχα ἂν αἰδεσθῆναι τέ τινα καὶ μεταστῆναι πρὸς τὰ βελτίω, καθάπερ καὶ ὁ Πρῶτος ἐποίησεν, αἰδεσθεὶς συναγορεύσαι ψευδεῖ φατερώς δόγματι τῶ τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, οἷ γε μέχρι τοσοῦτου φιλονεικίας ἤκουσιν, ὥστ', ἐπειδὴ τῆς λογικῆς δυνάμειως ἔφασαν εἶναι τὰ πάθη, τοῖς ἀλόγοις ζώοις μὴ μετέχειν αὐτῶν συγχωρεῖν, οἱ πλείστοι δ' οὐδὲ τοῖς παιδίοις, ὅτι δηλαδὴ καὶ ταῦτ' οὐδέπω λογικά. τὸ μὲν οὖν οὕτως ἀναισχυριεῖν πρὸς τὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινόμενα σοφιστῶν ἔργον ἐστὶ, τὸ δὲ μὴδὲ ἄπερ ὑπέθετο δύναισθαι διαφυλάττειν, ἀλλ' ἐναντία γράφειν αὐτῶν, ἀγνυστῶν περὶ λόγον ἀνθρώπων, οἷός περ καὶ ὁ Θανμασιώτατος Χρυσίππος ἐν παντόλλαις εὐρίσκεται πραγματείαις. ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἐτέρωθεν.

eos, qui Chrysippi placita collaudant, prae litigandi studio, quo erga veteres afficiuntur, litigiosius de ipsis mihi contradicturos. At in quibus ipse se dejicit pugnatque cum manifesto apparentibus, in his puto forsitan revereri posse aliquem et transire ad meliora, quemadmodum et Posidonius factitavit, reveritus falso palam dogmati aliorum Stoicorum suffragari, qui eo veniunt contentiones, ut, cum rationalis facultatis affectus esse dixerunt, non concedant, animalia irrationalia eorum habere communionem, plurimi ne pueros quidem, quoniam scilicet et hi nondum rationis compotes sunt. Itaque tam impudenter adversus ea, quae omnibus hominibus evidenter apparent, resistere ad sophistas pertinet; at quod neque ea, quae statuerunt, tueri possint, sed contraria ipsis scribant, hominum est in dicendo non exercitatorum, qualis etiam maxime mirabilis ille Chrysippus in multis operibusprehenditur. Verum de alijs alibi.

Ed. Chart. V. [156. 157.]

Ed. Bas. I. (285.)

Κε φ. β'. Περὶ δὲ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, ὡς οὐκ ἔστι τῆς λογικῆς δυνάμεως, ἤδη μὲν μοι καὶ τὸ πρὸ τούτου πεπληρώται βιβλίον ὧν αὐτὸς ἀκούων ὁμολογεῖ, πληρωθήσεται, δ' οὐδὲν ἦτιον καὶ τοῦτο τὴν ἀρχὴν ἐν-θένδε ποιησαμένῳ. τὸ πάθος τῆς ψυχῆς κίνησιν τινα παρὰ φύσιν ἄλογον ὑπάρχειν, οὐχ οἱ παλαιοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καὶ μὲν δὴ ὡς ἡ κίνησις αὕτη ταῖς τῶν ἀστέιων οὐκ ἐγγίνεται ψυχαῖς, ὁμολόγηται παρ' αὐποῖν. ὅποια δὲ τίς ἐστιν ἡ τῶν φαύλων ψυχὴ κατὰ τὰ πάθη καὶ πρὸ τῶν παθῶν, οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἐξηγουῦνται. Χρύσιππος μὲν γὰρ ἀνάλογον ἔχειν αὐτὴν φησι τοῖς ἐπιτηδεύουσιν σώμασιν εἰς πυρετοὺς ἱμπίπτειν, ἡ διαμρ-ήσις; ἢ τι τοιοῦτον ἑτερόν ἐπὶ μικρᾷ καὶ τυχεύσῃ προ-φάσει. καὶ μέμφεται γε ὁ Ποσειδώνιος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα· χρῆναι γὰρ φησιν οὐ τοίτοις, ἀλλὰ τοῖς ἀπλῶς ὑγιαίνουσιν σώμασιν εἰκάσαι τὴν τῶν φαύλων ψυχὴν· εἴτε γὰρ ἐπὶ μεγάλαις αἰτιαῖς, εἴτ' ἐπὶ μικροῖς πυρέττοιεν, οὐδὲν διαφέ-ρειν ὡς πρὸς τὸ πάσχειν τε αὐτὰ [157] καὶ εἰς πάθος

Cap. II. At de animi affectibus, quod rationalis facultatis non sint, jam sane etiam superior liber repletus est his, quae ipse vel invitatus fatetur, nihilominus et hic replebitur, hinc ducto exordio. Affectum animi motionem quandam praeter naturam rationis expertem esse, non veteres tantum, sed Chrysippus quoque concedit. Quin etiam, quod motus hic civilium animis non innascitur, apud utrosque in confesso est. Qualis autem sit pravorum anima tum in affectibus, tum ante affectus, non itidem exponunt. Chrysippus namque ipsam respondere ait corporibus, quae in febres, aut alvi profluvium, aut aliud quoddam ejusmodi levi ac fortuita occasione incidere sunt idonea. At Posidonius similitudinem ipsius damnat; oportere siquidem ait non his, verum simpliciter sanis corporibus pravorum animam assimilare; sive enim ob magnas causas, sive ob parvas febricitent, nihil interesse, ut patiantur ea et in affectum quomodocunque

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (285. 286.)

ἀγεσθαι καθ' ὅτιον, ἀλλὰ τῷ τὰ μὲν εὐέμπτοιτα εἶναι, τὰ δὲ δύσπτοιτα διαφέρειν ἀλλήλων. οὐκ οὖν ὀρθῶς εἰκάζεσθαι φησιν ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου τὴν μὲν ὑγίαν τῆς ψυχῆς τῇ τοῦ σώματος ὑγίᾳ, τὴν δὲ νόσον τῇ βλάβῃ εἰς νόσημα ἐμπιπτούση καταστάσει τοῦ σώματος· ἀπαθὴ μὲν γὰρ γίνεσθαι ψυχὴν τὴν τοῦ σοφοῦ δηλονότι, σῶμα δ' οὐδὲν ὑπάρχειν ἀπαθὲς, ἀλλὰ δικαίωτερον εἶναι προσεκάθειν τὰς τῶν φαύλων ψυχὰς ἥτοι τῇ σωματικῇ ὑγίᾳ ἐχούσῃ τὸ εὐέμπτοιτόν εἰς νόσον, (οὕτω γὰρ ὠνόμασεν ὁ Ποσειδώνιος,) ἢ αὐτῇ τῇ νόσῳ, εἶναι γὰρ μᾶλλον νοσώδη (286) τινὰ εἶναι, ἢ ἤδη νοσοῦσαν. συμφέρεται μέντοι τῷ Χρυσίππῳ καὶ αὐτός, ὡς νοσεῖν τε καὶ λέγειν τὴν ψυχὴν ἅπαντας τοὺς φαύλους, εἰκέναι τε τὴν νόσον αὐτῶν ταῖς εἰρημέναις τοῦ σώματος καταστάσεσι. λέγει γοῦν ὧδε κατὰ λέξιν· διὸ καὶ ὁ νόσος τῆς ψυχῆς εἰσιν, οὐχ, ὡς ὁ Χρυσίππος ὑπέειλε, τῇ νοσῶδι καχεξίᾳ τοῦ σώματος, καθ' ἣν ὑποφέρεται ῥομβώδεσιν, οὐχὶ περιοδικοῖς, οἷς ἔμπιπτε πνυρετοῖς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰσιν ἡ ψυχικὴ νόσος ἥτοι σωματικῇ

ducantur, verum eo, quod haec facile, illa difficile incidunt, invicem differre. Non igitur recte a Chrysippo assimilari dicit animae sanitatem corporis sanitati, morbum vero corporis constitutioni, quae facile in morbum incidat; quippe sapientis animam scilicet nullis obnoxiam affectibus fieri, corpus autem nullum illis esse liberum; verum iustius existere, ut pravorum animae vel corporeae sanitati, quae omnis proclivitas in morbum habet, (sic enim appellavit Posidonius,) vel ipsi morbo assimilentur; esse enim vel morbosum quendam habitum, vel jam laborantem. Consentit autem Chrysippo, ut ipse et aegrotare dicat animo omnes pravos, similetque morbum ipsorum commemoratis corporis constitutionibus. Itaque sic ad verbum scribit: *Quare et morbus animi similis est, non, quemadmodum Chrysippus existimavit, morbo corporis habitui pravo, ob quem sufficiuntur erraticis nec periodum habentibus febribus, in quas incidunt, sed magis assimilatur animae morbus vel cor-*

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (286.)

ὕγιαιε ἐχούσῃ τὸ εὐέμπτατον εἰς τὴν νόσον, ἣ αὐτῇ τῇ νόσῳ. ἔστι γὰρ ἡ μὲν σωματικὴ νόσος ἐξῆς ἤδη νοσοῦσα, ἣ δὲ ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου λεγομένη νόσος εὐεμπτωσίαι μάλ-
λον ὁικεν εἰς πυρετούς. ἐν τούτοις τὸν Ποσειδώνιον ἐπαι-
νῶ μὲν, ὅτι τοῖς ὑγιαίνουσι σώμασιν ὁμοίως ἔχειν φησὶ τὰς
τῶν φαύλων ψυχὰς, ὅταν ἔξω παθῶν καθεστήκωσιν, οὐκ
ἐπαινῶ δὲ νόσον ὀνομάζοντα τὴν τοιαύτην κατάστασιν.
ἐχρῆν γὰρ, εἴπερ ὀρθῶς εἶκαζε, τὰς μὲν τῶν σπουδαίων ψυ-
χὰς ὁμοίως ἔχειν φάναι τοῖς ἀπαθείαι σώμασιν, εἰτ' οἷν
ἔστιν, εἰτ' οὐκ ἔστι τινα τοιαῦτα, (περιτὺν γὰρ ὡς πρὸς
τὴν προκειμένην εἰκόνα διωκέτεσθαι τούτο,) τὰς δὲ τῶν
προκοπιόντων τοῖς εὐεκτικοῖς, τὰς δὲ τῶν μετρίων ἀνδρῶν
τοῖς ὑγιαίνουσι χωρὶς εὐεξίας, τὰς δὲ τῶν πολλῶν τε καὶ
φαύλων τοῖς ἐπὶ σμικρᾷ προφάσει νοσοῦσι, τὰς δὲ τῶν
ὀργιζομένων, ἣ θυμουμένων, ἣ ὅλως ἐν πάθει τινὶ
καθεστῶτων τοῖς ἤδη νοσοῦσιν. ἀλλὰ γὰρ εὐλαβηθῆναι
μοι δοκεῖ διαφερόμενος ἐν ἕκαστῃ φωραθῆναι Χρυσίππου.

*poreas sanitati proclivitatem in morbum cadendi habenti, vel. ipsi morbo. Est enim corporis morbus habitus jam aegrotans. At qui a Chrysippo morbus dicitur, facilitas potius cadendi in febres apparet. In his sane laudo Posidonium, quod pravorum animas, quum extra affectus confisterint, sanis corporibus similes esse praedicat; non probo autem, quod ejusmodi constitutionem morbum nominet. Oportebat enim, si recte sapientum animas vellet assimilare, dicere, simili corporibus modo, quae ab affectibus sunt immunia, ipsas habere, sive sunt, sive non sunt quaedam hujusmodi, (superfluum enim quantum ad propositam similitudinem hoc confiderare,) at providorum bono habitu praeditis, mediocrium vero virorum sanis sine bona habitudine, vulgarium autem et pravorum iis, qui levi de causa laborant, sed irascen-
tium aut furibundorum aut summatim affectu aliquo obfessorum iis, qui jam aegrotant. Sed enim cavisse mihi videtur, ne in omnibus a Chrysippo dissentiens depro-*

Ed. Chart. V. [157.]

Ed. Bas. I. (286.)

τίνα γὰρ ἂν τις ἄλλην αἰτίαν εἴπῃ τοῦ τὴν νόσον τῆς ψυχῆς ὁμοιοῦν αὐτὸν τῇ καταστάσει τῶν θ' ὑγαινότων σωμάτων, τῶν τ' ἤδη νοσοῦντων; οὐ γὰρ ἀμφοτέροις, ἀλλὰ μέντοις τοῖς νοσοῦσι δικαιότερον ἢν παραβεβλήσθαι τὰς νοσοῦσας ψυχάς· ἀδύνατον γὰρ ἔν πρᾶγμα, τὴν νόσον τῆς ψυχῆς, δυσὶν ἐναντίοις ὁμοιωσθαι πράγμασιν, ὑγίᾳ τε ἅμα καὶ νόσῳ. εἰ γὰρ δὴ τοῦτο, καὶ τὴν ὑγίαν ἀναγκαῖον ἔσται τῇ νόσῳ παραπλήσιαν ὑπάρχειν, εἰ γε δὴ καὶ τῇ τῆς ψυχῆς νόσῳ προσέοικεν ἐκύτερον αὐτῶν· τὰ γὰρ τῷ αὐτῷ παραπλήσια πάντως που καὶ ἀλλήλοις ἔστι παραπλήσια. Χρύσιππος δ' ἀτοπώτερος ἔτι, μὴδ' ἐν ταῖς περιοδικαῖς τιθεὶ νόσοις καθεστῶσαις, οἷονεὶ τριταίων ἢ τεταρταίων πυρετῶν, ὁμοιωσθαι συγχωρῶν τὴν νόσον τῆς ψυχῆς. γράφει γοῦν ὅδε· ὑπονοητέον τοίνυν, τὴν μὲν τῆς ψυχῆς νόσον ὁμοιοτάτην εἶναι τῇ τοῦ σώματος πυρετώδει καταστάσει, καὶ ἢν οὐ περιοδικῶς, ἀλλ' ἀτάκτως πυρετοὶ καὶ φρίκαι γίνονται, καὶ ἄλλως ἀπὸ τῆς διαθέσεως, καὶ μικρῶν ἐπιγινομένων αἰτίων. οὐκ οἶδα, τί ποτε δόξαν αὐτῷ, τοὺς μὲν ἐτοίμως

hendatur. Quam enim aliam causam dicas eius, qui animi morbum ipse constitutioni corporum tum sanorum tum jam laborantium constitutioni assimilet? Non enim ambobus, verum solis aegrotantibus animas laborantes comparasse erat iustus. Quippe una res, puta animi morbus, nequit duabus contrariis rebus, sanitati pariter et morbo, assimilari. Si enim hoc, etiam sanitatem morbo perfimilem esse oportebit, siquidem animae morbo utrumque ipsorum assimilavit. Quippe quae eidem similia sunt, omnino etiam inter se similia sunt. At Chrysippus absurdus adhuc ne in circuitu quidem morbis quibusdam consistentibus, veluti tertianis aut quartanis febribus, animi morbum assimilari concedit. Scribit itaque hunc in modum: *Cogitandum igitur, animi morbum febrili corporis constitutioni esse simillimum, qua non circuitus modo, sed inordinatae febres horroresque oboriuntur, et praesertim a dispositione, parvisque supervenientibus causis.* Haud novi, quae tandem ipsius sit opinio. Alios

Ed. Chart. V. [157. 158.]

Ed. Bas. I. (286.)

ἔχοντας πρὸς τὸ νοσῆσαι νοσεῖν ἤδη φησὶ, τοὺς δ' ἤδη νοσοῦντας οὐδ' ὅλως νοσεῖν. οἱ γὰρ ἐν τεταρταίαις καὶ τριταίαις περιόδοις ὄντες, ἐπειδὴν μὲν ῥιγῶσι τε καὶ πνέρεταισιν, ἐν πάθει καθεστήκασι, κινουμένης δ' αὐτῶν τῆς νοσώδους κατασκευῆς, ἐπειδὴν μηδὲν τούτων πάσχωσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς καλουμένοις διαλείμμασιν ὡσιν, [158] ἔξω τῶν παθῶν εἰσι. τὴν μὲντοι νοσώδη κατάστασιν εἰκάζοιτό τις ἂν, οἶμαι, τοῖς ἥτοι πενθοῖσιν, ἢ ἐρῶσιν, ἢ φθοροῦσιν, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον πάσχωσιν. καὶ γὰρ οὗτοι, καθ' ὃν μὲν ἂν χρόνον ἢ ἐπνώπτωσιν, ἢ πρὸς ἄλλῳ τιτὶ τὴν διάνοιαν ἔχωσιν, ἔξω τῶν παθῶν γίνονται, μετ' ὀλίγον δὲ ἀναμνησθέντες αὐτῶν εἰς παραπλησίαν τινὰ κατάστασιν ἀφικνουῦνται τὰς καταβολαῖς τῶν πυρετῶν. ὅσοις μὲντοι μήτε πένθος ἐνέστηκε, μήτ' ἐπιθυμία τις ὑπάγχιος, ἢ θυμός, οὗτοι τοῖς ὑγιαίνουσι τὰ σώματα παραπληρώως ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν ἔνιοι μὲν εἰσιν εὐάλωτοι νόσοις, ἔνιοι δ' οὐ, καὶ τῶν τὰς ψυχὰς ὑγιαίνόντων οἱ μὲν τούτοις, οἱ δ' ἐκείνοις ὁμοίως ἔξουσιν, οὐ μὴν λεχθήσονται γο νοσεῖν

proclives ad morbum aegrotare jam dicit, jam vero aegrotantes nequaquam aegrotare. Nam qui in quartanis tertianisque periodis sunt, quum quidem concutuntur et febricitant, affectu delinuntur; quum autem morbosa ipsorum constitutio commovetur, nihilque horum ipsi patiuntur, sed in dictis intervallis existunt, extra affectus sunt. Morbosam vero constitutionem assimilaverit aliquis meo iudicio iis, qui vel lugent, vel amant, vel invident, vel huiusmodi quodam alio urgentur affectu, liquidem, in quocunque tempore vel dormiunt, vel ad aliud quoddam mentem habent, extra affectum feruntur, paulo post, ubi ipsorum meminerint, in constitutionem quandam febrium insulubus persimilem deveniunt. Quibus vero neque luctus obvenit, neque cupiditas quaedam, vel iracundia recens; hi iis, qui corporibus sani sunt, similiter habent. Quoniam vero et horum ipsorum nonnulli facile capiuntur morbis, nonnulli minus, et inter eos, qui animo valent, alii his, alii illis similiter habebunt; non tamen

Ed. Chart. V. [158.]

Ed. Bas. I. (286.)

τὰς ψυχὰς, εἴπερ μὴδ' ἐκείνοι τὰ σώματα. ἀλλὰ τῇ Δία
 φήσει τις ἴσως τῶν Σιδικῶν, ὥσπερ οὖν καὶ λέγουσιν, οὐ
 τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἶναι τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ σῶμα κατὰ
 τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὴν ἁγίαν. τί ποτ'
 οὖν, ὦ βέλτιστοι, φαίμεν ἂν ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς, εἰκάξτε
 τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πάθεσι τε καὶ νοσήμασι τὰ τῆς ψυχῆς
 πάθη; τί δὲ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ παθῶν ἡθικῷ γράφει
 ταυτί; οὕτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμα ἐστὶ τις τέχνη, ἣν
 προσαγορεύουσιν ἰατρικὴν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν
 ψυχὴν ἐστὶ τις τέχνη, οὐτ' ἐν τῇ κατὰ μέρος θεωρίᾳ τε καὶ
 θεραπείᾳ δεῖ λείπεσθαι ταύτην ἐκείτοις. διὸ καὶ, καθάπερ
 τῷ περὶ τὰ σώματα ἰατρῷ καθήκει τῶν τε συμβαινόντων
 αὐτοῖς παθῶν ἐκτὸς εἶναι, ὡς εἰσάσας τοῦτο λέγειν, καὶ
 τῆς ἐκείτῳ οικείας θεραπείας, οὕτω καὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἰα-
 τρῷ ἐπιβάλλει ἀμφοτέρων τούτων ἐκτὸς εἶναι, ὡς ἐν ἀριστείᾳ.
 καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, μάθοι ἂν τις τῆς πρὸς ταῦτα ἀναλο-
 γίας παρατεθείσης ἀπ' ἀρχῆς. ἡ γὰρ πρὸς ταῦτα ἀντι-
 παρατείνουσα οικειότης παραστήσει, ὡς οἰομαί, καὶ τὴν

dicentur animis aegrotare, siquidem ne illi quidem cor-
 poribus. Sed per Jovem dicet forsan aliquis Stoicorum,
 quemadmodum utique dicunt, non eandem esse animae
 cum corpore proportionem in affectibus, morbis et sani-
 tate. Quidnam igitur, o praestantissimi, nos ad ipsos dixe-
 rimus, assimilatis corporis affectibus morbisque animi
 affectus? Cur autem Chrysippus in libro morali de
 affectibus haec scribit? *Neque enim circa aegrum corpus
 ars quaedam est, quam vocamus medicinam, non autem
 et circa animam aegrotantem ars quaedam habetur, neque
 hanc in particulari speculatione ac curatione illa infe-
 riorem esse oportet. Quare itidem veluti corporum medico
 convenit, et intra affectus ipsi evenientes esse (ut con-
 sueverunt hoc dicere) et intra peculiarem uniuscujusque
 curationem, sic et animas medico incumbit, ut quam
 licet maxime intra haec ambo existat. Et quod ita ha-
 beat, didicerit aliquis proportionem, quae inter ipsa est ab
 initio exposita; nam proprietates eorum ad haec comparata*

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

τῇ τοῦ σώματος ἀκαταστάσει. λέγεται δὲ εἶναι σώματος νόσος ἢ ἀσυμμετρία τῶν ἐν αὐτῷ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ. καὶ μετ' ὀλίγα· ἢ δ' ἐν τῷ σώματι ὑγία ἐγκρασία τις καὶ συμμετρία τῶν διηρημένων. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· οἶμαι γὰρ εἶναι εὐεξίαν σώματος τὴν ἀρίστην τῶν ῥηθέντων ἐγκρασίαν. καὶ πόλιν ἐφεξῆς· λέγεται δὲ καὶ ταῦτα οὐκ ἀπο τρόπου ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι ἢ ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς γενομένη συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἐστὶν ὑγία ἢ νόσος, ἢ δὲ ἐν νύκτοις συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἰσχύς ἢ ἀσθένεια, καὶ εὐτονία ἢ ἀτονία, ἢ δ' ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος ἢ αἰσχος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὧς γενναϊότατε Χρύσιππε, καλῶς ὑπάρτα διηλθες, ἀπόδος δ' ἡμῖν, ὡς ἐπηγεῖλω, τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συνωνύμως αὐτοῖς ὀνομασμένων, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ὑγείας τε καὶ νόσου. ὥσπερ γὰρ ὑγία σώματός ἐστιν ἡ συμμετρία τῶν ἀπλουσιῶν αὐτοῦ μορίων, ἃ δὴ καὶ στοιχεῖα προσαγορεύομεν, τοῦ

corporis infirmitati simillimus est; dicitur autem corporis morbus esse immoderatio calidi in eo, frigidi, siccis et humidi. Ac paulo post: Corporis sanitas bona quaedam temperies et commoderatio commemoratorum. Ac deinde rursus: Puto enim, esse bonam corporis habitudinem optimam dictorum temperiem. Iterumque deinceps: Dicuntur autem et haec non abs re in corpore, eo quod in calidis, frigidis, humidis et siccis eveniens commoderatio aut immoderatio est. sanitas aut morbus. At in nervis commoderatio aut immoderatio robur vel imbecillitas, firmitas vel infirmitas existit; in membris autem commoderatio vel immoderatio pulchritudo aut turpitudine est. Sed haec, o praecclare Chrysippe, omnia recte percensuisti; trade autem nobis, ut pollicitus es, proportionem eorum, quae in anima consimili ipsis nomine appellata sunt, auspicatus a sanitate et morbo. Quemadmodum enim sanitas corporis est commoderatio simplicissimarum ejus partium, quae jam et elementa nuncupamus, calidi

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

θερμοῦ λέγω, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶναι ἄν, οἷμα, καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὑγίεια συμμετρία τις τῶν ἀπλῶν αὐτῆς μορίων· ἢ τίνα ποτ' ἐστὶ, καὶ ὅποσα, καὶ ὅπως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, διελθεῖν ἀναγκαῖον ἐστὶ σοί, μέλλοντί γε μηδὲν παραλείπειν ὧν ἐπηγγείλω. καὶ δὴ καὶ ἡ νόσος ἡ τῆς ψυχῆς ὡσαύτως ἀσυμμετρία τις ἐστὶ καὶ στάσις πρὸς ἄλληλα τῶν αὐτῶν τούτων μορίων, ὧν ἡ συμμετρία τῆς ψυχῆς ἢ ὑγίεια. τὰ δὲ μόρια ταῦτα κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ θυμοειδὲς ἐστὶ, καὶ τὸ λογιστικόν, εἶτε τε πρὸς τούτοις τρίτον τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥστε σώζεσθαι τὴν τε τῆς ὑγίειας καὶ τὴν τῆς νόσου κατὰ πᾶν ὁμοιότητά τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. συμφωνοῦντα μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὰ τρία καὶ κατὰ μηδὲν στασιάζοντα τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται, διαφωνήσαντα δὲ καὶ στασιάζοντα τὴν νόσον. ἐστὶ γὰρ ἡ νόσος ἀνωτέρω καὶ καθόλου μᾶλλον, οἷς μικρόν ἐμπροσθεν εἴρηται. περιλάβωμεν οὖν αὐτῆς τὴν ἔννοιαν· ἡ τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τιτος διαφθορᾶς διαφορὰ· οὕτω γὰρ ἐν Σοφιστῇ Πλάτων ὠρίσατο.

dico, et frigidi, et sicci, et humidi, eodem modo etiam erit animi sanitas commoderatio: quaedam simplicium ipsius partium: quae tandem, et quot, quomodoque invicem se habeant, persequi tibi erit necessarium, si nihil eorum, quae promissisti, es omissurus. Quin etiam morbus animi similiter immoderatio quaedam est et discordia ipsarum harum partium inter se, quarum commoderatio animi erat sanitas. Sunt autem hae partes juxta Platonis sententiam irascibilis, rationalis, praeterea ad haec tertia concupiscibilis; ut servetur sanitatis et morbi omnino similitudo animi cum corpore; etenim concordēs invicem hae tres et in nullo diffidentes sanitatem animi efficiunt, discordēs autem et contententes morbum; est namque morbus superius quoddam et universalis, veluti paulo ante dictum est. Comprehendimus itaque ipsius notionem hoc pacto: rei naturae congenitae diffidium ex aliqua corruptela; sic enim Plato in Sophista definivit.

Ed. Chart. V. (157. 158.)

Ed. Bas. I. (286.)

ἔχοντις πρὸς τὸ νοσῆσαι νοσεῖν ἤδη φησὶ, τοὺς δ' ἤδη νοσοῦντας οὐδ' ὅλως νοσεῖν. οἱ γὰρ ἐν τεταρταίαις καὶ τριταίαις περιόδοις ὄντες, ἐπειδὴν μὲν ὑγῶσί τε καὶ πυρετώσιν, ἐν πάθει καθεστήκασιν, κινουμένης δ' αὐτῶν τῆς νοσώδους κατασκευῆς, ἐπειδὴν μηδὲν τούτων πάσχωσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς καλουμένοις διαλείμμασιν ὦσιν, [158] ἔξω τῶν παθῶν εἰσι. τὴν μέντοι νοσώδη κατάσταναι εἰκάζοιτό τις ἂν, οἶμαι, τοῖς ἤτοι πένθοισιν, ἢ ἐρωσιν, ἢ θρονοῦσιν, ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον πάσχωσιν. καὶ γὰρ οὗτοι, καθ' ὃν μὲν ἂν χρόνον ἢ ἐπνώτωσιν, ἢ πρὸς ἄλλω τι τὴν διάνοιαν ἔχουσιν, ἔξω τῶν παθῶν γίνονται, μετ' ὀλίγον δὲ ἀναμνησθέντες αὐτῶν εἰς παραπλησίαν τινὰ κατάστασιν ἀφικνουῦνται τὰς καταβολαῖς τῶν πυρετῶν. ὅσοις μέντοι μήτε πένθος ἐνέστηκε, μήτ' ἐπιθυμία τις ὑπάγματος, ἢ θυμὸς, οὗτοι τοῖς ὑγαινοῦσι τὰ σώματα παραπλησίως ἔχουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τούτων αὐτῶν ἔνιοι μὲν εἰσιν ἐνάλωτοι νόσοις, ἔτιοι δ' οὐ, καὶ τῶν τὰς ψυχὰς ὑγαινόντων οἱ μὲν τοῖτοις, οἱ δ' ἐκείνοις ὁμοίως ἔχουσιν, οὐ μὴν λεχθήσονται γο νοσεῖν

proclives ad morbum aegrotare jam dicit, jam vero aegrotantes nequaquam aegrotare. Nam qui in quartanis tertianisque periodis sunt, quum quidem concutiantur et febricitant, affectu detinentur; quum autem morbofa ipforum constitutio commovetur, nihilque horum ipsi patiuntur, sed in dictis intervallis existunt, extra affectus sunt. Morbofam vero constitutionem assimilaverit aliquis meo iudicio iis, qui vel lugent, vel amant, vel invident, vel huiusmodi quodam alio urgentur affectu, siquidem, in quocunque tempore vel dormiunt, vel ad aliud quoddam mentem habent, extra affectum feruntur, paulo post, ubi ipforum meminerint, in constitutionem quandam februm insultibus perfimilem deveniunt. Quibus vero neque luctus obvenit, neque cupiditas quaedam, vel iracundia recens; hi iis, qui corporibus sani sunt, similiter habent. Quoniam vero et horum ipforum nonnulli facile capiuntur morbis, nonnulli minus, et inter eos, qui animo valent, alii his, alii illis similiter habebunt, non tamen

Ed. Chart. V. [158.]

Ed. Bas. J. (286.)

τὰς ψυχὰς, εἴπερ μὴδ' ἐκείνοι τὰ σώματα. ἀλλὰ τῇ Δία
φησιν τις ἴσως τῶν Σιδικῶν, ὥσπερ οὐκ καὶ λέγουσιν, οὐ
τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν εἶναι τῇ ψυχῇ πρὸς τὸ σῶμα κατὰ
τε τὰ πάθη καὶ τὰ νοσήματα καὶ τὴν ἀγίαν. τί ποῦ
οὐκ, ὦ βέλτιστος, φαίμεν ἂν ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς, εἰκάξετε
τοῖς κατὰ τὸ σῶμα πείθεσθαι τε καὶ νοσήμασι τὰ τῆς ψυχῆς
πάθη; τί δὲ Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ παθῶν ἡθικῷ γράφει
ταυτί; οὔτε γὰρ περὶ τὸ νοσοῦν σῶμα ἐστὶ τις τέχνη, ἣν
προσαγορεύομεν ἰατρικὴν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τὴν νοσοῦσαν
ψυχὴν ἐστὶ τις τέχνη, οὔτ' ἐν τῇ κατὰ μέρος θεωρίᾳ τε καὶ
θεραπείᾳ δεῖ λείπεσθαι ταύτην ἐκείνοις. διὸ καὶ, καθάπερ
τῷ περὶ τὰ σώματα ἰατρῷ καθήκει τῶν τε συμβαινόντων
αὐτοῖς παθῶν ἐντὸς εἶναι, ὥς εἰώθασιν τοῦτο λέγειν, καὶ
τῆς ἐκάστης οἰκίας θεραπείας, οὕτω καὶ τῷ τῆς ψυχῆς ἰα-
τρῷ ἐπιβάλλει ἀμφοτέρων τούτων ἐντὸς εἶναι, ὥς ἐν ἀρίστῳ.
καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, μάθαι ἂν τις τῆς πρὸς ταῦτα ἀναλο-
γίας παρατεθείσης ἀπ' ἀρχῆς. ἡ γὰρ πρὸς ταῦτα ἀντι-
παρατείνουσα οἰκειότης παραστήσει, ὥς οἶομαι, καὶ τὴν

dicentur animis aegrotare, siquidem ne illi quidem cor-
poribus. Sed per Jovem dicet forsan aliquis Stoicorum,
quemadmodum utique dicunt, non eandem esse animae
cum corpore proportionem in affectibus, morbis et sani-
tate. Quidnam igitur, o praestantissimi, nos ad ipsos dixe-
rimus, assimilatis corporis affectibus morbisque animi
affectus? Cur autem Chrysippus in libro morali de
affectibus haec scribit? *Neque enim circa aegrum corpus
ars quaedam est, quam vocamus medicinam, non autem
et circa animam aegrotantem ars quaedam habetur, neque
hanc in particulari speculatione ac curatione illa infe-
riorem esse oportet. Quare itidem veluti corporum medico
convenit, et intra affectus ipsi evenientes esse (ut con-
sueverunt hoc dicere) et intra peculiarem uniuscujusque
curationem, sic et animae medico incumbit, ut quam
licet maxime intra haec ambo existat. Et quod ita ha-
beas, didiceris aliquis proportionem, quae inter ipsa est ab
initio exposita; nam proprietates eorum ad haec comparata*

Ed. Chart. V. [158.]

Ed. Bas. I. (286.)

τῶν θεραπειῶν ὁμοιότητα, καὶ ἔτι τὴν ἀμφοτέρων τῶν
 ἰατρειῶν πρὸς ἀλλήλας ἀναλογίαν. ὅτι μὲν οὖν ἀναλογίαν
 τινὲς βούλονται εἶναι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα,
 ἀήλον οἶμαι γεγονέναι, καὶ οὐ μόνον γε διὰ τῆς προγεγραμ-
 μένης φήσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ὧν ἐφεξῆς γράφει τόνδε τὸν
 τρόπον ἐχόντων· καθάπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος θεω-
 ρεῖται ἰσχύς τε καὶ ἀσθένεια, εὐτονία καὶ ἀτονία καὶ τό-
 νος, πρὸς δὲ τούτοις ὑγίεια τε καὶ νόσος, εὐεξία τε καὶ
 καχεξία, καὶ τὰλλα ὅσα τούτοις ἐξῆς καταλέγει πάθη τε καὶ
 ἀρρώστηματα καὶ νοσήματα, κατὰ τὸν αὐτόν, φησὶ, τρόπον
 ἀνάλογόν τινα πᾶσι τούτοις καὶ ἐν ψυχῇ λογικῇ συνίσταται τε
 καὶ ὀνομάζεται. εἰδ' ἐξῆς ἐπιφέρειν φησὶν, ἃς οἶμαι, ἀπὸ
 τῆς τοιαύτης ἀναλογίας τε καὶ ὁμοιότητος καὶ τῆς ἐν αὐ-
 τοῖς συνωνυμίας γεγενημένης· καὶ γὰρ καὶ κατὰ ψυχὴν τινες
 λέγομεν ἰσχυεῖν καὶ ἀσθενεῖν, καὶ εὐτόνους καὶ ἀτόνους εἶναι,
 καὶ ἔτι νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν, οὕτω πως καὶ τοῦ πάθους καὶ
 τοῦ κατ' αὐτὴν ἀρρώστηματος λεγομένου, καὶ τῶν τούτοις πα-
 ραπλησιῶν. ἐναργῶς γὰρ ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος ἀναλογίαν

*confirmabit meo iudicio curationum quoque similitudi-
 nem, praeterea utriusque medicinas inter se proportionem.*
Quod itaque nonnulli animae proportionem cum corpore
esse volunt, innotuisse arbitror, idque non solum ex
superius comprehensa sententia, verum ex his pariter,
quae deinceps quoque hunc in modum describit: Quem-
admodum enim in corpore spectatur robur, imbecillitas,
firmitas, infirmitas et vis, ad haec sanitas, morbus,
bonus malusque habitus, ac alia, quae post haec enume-
rat, affectus, aegritudines et morbi, pari, inquit, modo,
proportione quadam omnibus his et in anima rationali
consistunt nominanturque. Deinde rursus, *Inferam, inquit,*
tanquam, ut puto, ab huiusmodi proportionis et similitu-
dinis itidem cognominatione in ipsis facta. Etenim animo
quosdam valere dicimus et infirmari, validos et invali-
dos esse, ad haec aegrotare et sanos esse. Ita etiam
affectus ejusque infirmitas dicitur, atque his consimilia.
Manifeste enim in his Chrysippus proportionem quandam

Ed. Chart. V. [158. 159.]

Ed. Baf. I. (286. 287.)

τινά βούλεται σώζεσθαι τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα, καὶ παθῶν πρὸς πάθη, καὶ ἀρρώστημάτων πρὸς ἀρρώστηματα, καὶ νοσημάτων πρὸς νοσήματα, καὶ ὑγείας πρὸς ὑγίαιαν, καὶ εὐεξίας πρὸς εὐεξίαν, καὶ ισχύος πρὸς ισχύν, καὶ ἀσθενείας πρὸς ἀσθένειαν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἀπάντων τῶν συνωνύμων λεγόμενων πρὸς ἅπαντα· καὶ γὰρ τοῦτομα, καὶ τὸν λόγον αὐτῶν εἶναι τὸν αὐτόν, εἰ γὰρ δὴ συνωνυμά φησιν ὑπάρχειν αὐτά. ὥστε, ὅπως μὲν τις ὀρίζεται καθ' ὅλου τὴν ἐν τῷ σώματι νόσον, ἀναγκαῖον εἶναι τοῦτο, καὶ τὴν ἐν ψυχῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀρίζεσθαι. ὅτε μὲν οὖν πρόκειται τῷ Χρυσίππῳ ἀναλογίαν ἅπασαν ἐξηγεῖσθαι τε καὶ φυλάττειν, ἐκ τούτων δῆλον. [159] εἰ δὲ ἐπιχειρήσας αὐτὸ ποιεῖν οὐ τυγχάνει τοῦ προτεθέντος, οὐκ ἀποστατέον ἐστὶ τῆς ὁμοιότητος, ἀλλὰ τῇ διδασκαλίᾳ μεμπτέον, ὥς οὐκ ἀληθεῖ. τοῦτο δ' οὐδὲν ἥτιον αὐτῇ καὶ κατὰ τὸν ἐφεξῆς ὑπάρχει λόγον ἅπαντα τὸν ἐν τῷ περὶ παθῶν ἡθικῷ. γράφει γοῦν ὧδε· διὸ καὶ κατὰ τρόπον προηκται Ζήνωνι λόγος. (287) ἥ δὲ τῆς ψυχῆς νόσος ὁμοιοτάτη ἐστὶ

animi affectuum cum his, quae corpori accidunt, servare cogitat, vitiorum cum vitiis, affectionum cum affectionibus, morborum cum morbis, sanitatis cum sanitate, boni habitus cum bono habitu, roboris cum robore, imbecillitatis cum imbecillitate, et summam omnium, quae simili nomine dicuntur, cum omnibus. Quippe nomen rationemque ipsorum esse eandem, liquidem synonyma ipsa esse pronunciat; quapropter, ut quis universum corporis morbum definiat, necessarium huic esse et animi morbum pari modo definire. Quod itaque Chrysippo institutum est, proportionem universam et interpretari, et tueri, hinc manifeste constat. At si aggressus ipsum facere non assequitur, quod propositum est, haud desistendum est a similitudine, verum disciplina tanquam minime verax damnanda est. Id vero, nihilominus ipsi inest in subsequenti toto sermone, qui in opere morali de affectibus habetur; scribit itaque hunc in modum. *Quare etiam pro more Zenoni oratio producta est. Animi morbus*

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

τῇ τοῦ σώματος ἀκαταστάσι. λέγεται δὲ εἶναι σώματος νόσος ἢ ἀσυμμετρία τῶν ἐν αὐτῷ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ. καὶ μετ' ὀλίγα· ἢ δ' ἐν τῷ σώματι ὑγία ἐγκρασία τις καὶ συμμετρία τῶν διηρημένων. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· οἶμαι γὰρ εἶναι εὐεξίαν σώματος τὴν ἀρίστην τῶν ρηθέντων ἐγκρασίαν. καὶ πάλιν ἐφεξῆς· λέγεται δὲ καὶ ταῦτα οὐκ ἄπο τρόπου ἐπὶ τοῦ σώματος, διότι ἢ ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς γενομένη συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἐστὶν ὑγία ἢ νόσος, ἢ δὲ ἐν νέρους συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἰσχύς ἢ ἀσθένεια, καὶ εὐτονία ἢ ἄτονία, ἢ δ' ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος ἢ αἰσχος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὧς γενναϊότατε Χρύσιππε, καλῶς ἔπαρτα διήλθες, ἀπόδος δ' ἡμῖν, ὡς ἐπηγεῖλω, τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συνωνύμως αὐτοῖς ὀνομασμένων, ἀρξόμενος ἀπὸ τῆς ὑγείας τε καὶ νόσου. ὥσπερ γὰρ ὑγία σώματος ἐστὶν ἡ συμμετρία τῶν ἀπλουστάτων αὐτοῦ μορίων, ἣ δὲ καὶ στοιχεῖα προσαγορεύμεν, τοῦ

corporis infirmitati simillimus est; dicitur autem corporis morbus esse immoderatio calidi in eò, frigidi, sicci et humidi. Ac paulo post: Corporis sanitas bona quaedam temperies et commoderatio commemoratorum. Ac deinde rursus: Puto enim, esse bonam corporis habitudinem optimam dictorum temperiem. Iterumque deinceps: Dicuntur autem et haec non abs re in corpore, eo quod in calidis, frigidis, humidis et siccis eveniens commoderatio aut immoderatio est. sanitas aut morbus. At in nervis commoderatio aut immoderatio robur vel imbecillitas, firmitas vel infirmitas existit; in membris autem commoderatio vel immoderatio pulchritudo aut turpitudine est. Sed haec, o praeclare Chrysippe, omnia recte percensuisti; trade autem nobis, ut pollicitus es, proportionem eorum, quae in anima consimili ipsis nomine appellata sunt, auspicatus a sanitate et morbo. Quemadmodum enim sanitas corporis est commoderatio simplicissimarum ejus partium, quae jam et elementa nuncupamus, calidi

Ed. Chart. V. [159.]

Ed. Bas. I. (287.)

θερμοῦ λέγω, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἴη ἂν, οἶμαι, καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὑγίεια συμμετρία τις τῶν ἀπλῶν αὐτῆς μορίων· ἢ τίνα ποτ' ἐστὶ, καὶ ὅποσα, καὶ ὅπως ἔχοντα πρὸς ἀλλήλα, διελλθεῖν ἀναγκαῖον ἐσται σοι, μέλλοντί γε μηδὲν παραλείπειν ὧν ἐπηγγείλαι. καὶ δὴ καὶ ἡ νόσος ἡ τῆς ψυχῆς ὡσαύτως ἀσυμμετρία τις ἐσται καὶ στάσις πρὸς ἀλλήλα τῶν αὐτῶν τούτων μορίων, ὧν ἡ συμμετρία τῆς ψυχῆς ἦν ὑγίεια. τὰ δὲ μόρια ταῦτα κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ θυμοειδὲς ἐστὶ, καὶ τὸ λογιστικόν, εἰς τε πρὸς τούτοις τρίτον τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥστε σώζεσθαι τὴν τε τῆς ὑγείας καὶ τὴν τῆς νόσου κατὰ πᾶν ὁμοιότητ' αὐτῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. συμφωνοῦντα μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὰ τρία καὶ κατὰ μηδὲν στασιάζοντα τὴν ὑγίαν τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται, διαφωνήσαντα δὲ καὶ στασιάζοντα τὴν νόσον. ἐστὶ γὰρ ἡ νόσος ἀνωτέρω καὶ καθόλου μᾶλλον, ὥς μικρόν ἐμπροσθεν εἴρηται. περιλάβωμεν οὖν αὐτῆς τὴν ἔννοιαν· ἡ τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τιος διαφθορᾶς διαφορὰ· οὕτω γὰρ ἐν Σοφιστῇ Πλάτων ὠρίσατο.

dico, et frigidi, et sicci, et humidi, eodem modo etiam erit animi sanitas commoderatio: quaedam simplicium ipsius partium: quae tandem, et quot, quomodoque invicem se habeant, persequi tibi erit necessarium, si nihil eorum, quae promissisti, es omisurus. Quin etiam morbus animi similiter immoderatio quaedam est et discordia ipsarum harum partium inter se, quarum commoderatio animi erat sanitas. Sunt autem hae partes juxta Platonis sententiam irascibilis, rationalis, praeterea ad haec tertia concupiscibilis; ut servetur sanitatis et morbi omnino similitudo animi cum corpore; etenim concordēs invicem hae tres et in nullo dissidentes sanitatem animi efficiunt, discordēs autem et contententes morbum; est namque morbus superius quoddam et universalis, veluti paulo ante dictum est. Comprehendimus itaque ipsius notionem hoc pacto: rei naturae congenitae dissidium ex aliqua corruptela; sic enim Plato in Sophista definiivit.

Ed. Chart. V. [159. 160.]

Ed. Bas. I. (187.)

ὅτι δ' ἀνωτάτω τ' ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις ἥδε, καὶ πάσης τὰς
κατὰ μέρος νόσους ἀκριβῶς περιλαμβάνει, τὰς τε τῆς ψυ-
χῆς ἡμῶν, καὶ τὰς τοῦ σώματος, καὶ τὰς ἐν ταῖς ἄλλοις
ζώοις τε καὶ φυτοῖς, ἥδη δὲ καὶ ταῖς πόλεσιν ὕλαις, οὐ
χαλεπὸν καταμαθεῖν. οἷτω γάρ, οἶμαι, καὶ τὰς στασιαζού-
σας πόλεις ἐμφυλίου πολέμου νοσεῖν ἐν ἑαυταῖς λέγομεν, ὡς
ἂν εἰς μάχην ἀφικνέμενον τῶν ἐν αὐταῖς φύσει συγγενῶν.
αὕτη μὲν ἡ γενικοτάτη νόσου πάσης ἔννοια. τῶν δ'
ἀπλουστάτων μορίων ἡ πρὸς ἄλληλα στάσις ἦτιον ταύ-
της· ἐστὶ γενική, καὶ ταύτης ἔθ' ἦτιον, ἐπειδὴν θερμῶν,
καὶ ψυχρῶν, καὶ ξηρῶν, καὶ ὑγρῶν ἀμετρία τις εἶναι
λέγεται. σώματος γὰρ αὕτη γε μόνα καὶ οὐδενὸς τῶν
ἄλλων ἐστὶ νόσος, ὥσπερ γε καὶ ἡ τοῦ λογιστικοῦ στίσις
οὐδενὸς τῶν ἄλλων ἐστὶ πλήν ψυχῆς νόσος. ὁ δὲ Χρύσιπ-
πος ἀμαρτάνει διττὰ κατὰ τὴν ἐν τούτοις διδασκαλίαν·
πρῶτον μὲν, ὅτι διαφέρειται πρὸς αὐτόν, ἐν μὲν τῷ περὶ
παθῶν ἠθικῷ συναινόμεως ὠνομάσθαι λέγων τὴν ἐν τῇ ψυχῇ
νόσον τῇ κατὰ τὸ σῶμα, [160] διὰ δὲ τοῦ πρώτου τῶν

Quod autem suprema est demonstratio haec, et omnes
particulares morbos exacte comprehendit tum animi
nostri, tum corporis, tum aliorum animantium stirpium-
que, jam vero eos etiam, qui in civitatibus totis, haud
operosum est condiscere: sic enim, puto, civili bello op-
pressas civitates intestino bello aegrotare in seipsis dici-
mus, tanquam ii, qui congenere natura in ipsis sunt,
ad pugnam descenderint. Haec sane generalissima totius
morbi notio est; at simplicissimarum partium invicem
seditio minus hac est generalis, et hac adhuc minus,
quum calidi, frigidi, sicci et humidi immoderatio quae-
dam esse dicitur, corporis enim haec solius et aliorum
nullius est morbus, quemadmodum et ratiocinatricis diffi-
dium nullius aliorum est praeterquam animi morbus.
At Chrysippus duplici modo peccat in horum disciplina:
primum quidem, quia ipse secum dissentit, in opere qui-
dem ethico de affectibus dicens, animi morbum univoco
cum corporis morbo appellari, primo autem logicorum

Ed. Chart. V. [160.]

Ed. Bas. I. (287.)

λογικῶν εἰκάδων αὐτὴν εὐλύτῳ καὶ εὐδιαφύρτῳ ὑγιαίνει·
ἔπειθ' ὅτι μὴδ', ὅπερ ἀληθῶς ὑπέσχετο κατὰ τὸ θεραπευ-
τικὸν καὶ ἡθικὸν ἐπιγραφόμενον βιβλίον, ἡδυνήθη δειξαι.
τί δ' ἐστὶ τοῦτο; τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἢ πρὸς ἀλλήλα
συμμετρία, καθ' ἣν ὑγιαίνειν τε λέγεται καὶ τοσεῖν. πάντα
γὰρ αὐτῆς τὰ τε πάθη καὶ τὰ τοσημάτα καθ' ἓν ὑποθέ-
μενος γίγνεσθαι τὸ λογιστικὸν εἰκότως ἀπορεῖ δεικνύναι,
τίων μὲν ἐστὶ μορίων ἢ τῆς ψυχῆς ὑγίεια συμμετρία.
κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν συμμετρίᾳ μερῶν ὑποθέμενος
γίγνεσθαι τὸ κάλλος, ἐν ἀμετρίᾳ δέ τινα τὸ αἰσχος, εἰκό-
τως ἀπορεῖ δεικνύναι, ποίων μὲν τῆς ψυχῆς μερῶν ἢ συμμε-
τρία κάλλος ἐστὶ, ποίων δὲ ἀμετρία αἰσχος. καίτοι γράφει
γ' ἐφεξῆς ὧν ὀλίγον ἐμπροσθεν αὐτοῦ παρεθέμην ῥήσεων
ὡδί· διὸ καὶ καλὴ ἢ αἰσχρὰ ψυχὴ ἀνάλογον ῥηθήσεται
κατὰ συμμετρίαν τέ τινα καὶ ἀσυμμετρίαν τοιῶνδ' ἐτινων
μερῶν. ὅτι μὲν οὖν κατὰ συμμετρίαν τέ τινα καὶ ἀσυμμε-
τρίαν τοιῶνδ' ἐτινων μερῶν τῆς ψυχῆς ἢ καλὴν, ἢ αἰσχράν

assimilans ipsum solubili et ad corruptionem proclivi
sanitati; deinde quoniam neque quod vere pollicitus erat
in Therapeutico et Ethico inscripto libro potuit indicare.
Quid autem hoc? partium animi inter se commoderatio,
qua valere dicitur et aegrotare; omnes enim ipsius tum
affectus tum morbos in uno quum statuisset fieri rationali,
merito ignorat ostendere, quarum sit partium commode-
ratio animi sanitas. Pari modo quum in commoderatione
partium fieri pulchritudinem constituisset, in immodera-
tione vero quadam deformitatem, non injuria nescit in-
dicare, qualium animi partium symmetria pulchritudo sit,
qualium vero immoderatio deformitas, et si scribat sub-
inde post ea, quae paulo ante ipsius apposui, hunc in
modum: *Quare etiam pulchra vel deformis anima se-
cundum proportionem dicetur pro commoderatione qua-
dam et immoderatione ejusmodi nonnullarum partium.*
Quod igitur ex commoderatione quadam et immodera-
tione hujusmodi nonnullarum animae partium vel pul-

Ed. Chart. V. [160.]

Ed. Basf. I. (287.)

αὐτὴν εἶναι λεκτέον ἐστὶ, καὶ ὑγιαίνουσαν καὶ νοσοῦσαν, ὁρ-
θῶς εἰρηται τῷ Χρυσίππῳ. τίνα δ' ἐστὶ ταῦτα τὰ τῆς ψυχῆς
μόρια, μὴ δυνάμενος εἰπεῖν, ὡς ἂν ἐν ἐνὶ μόνῳ τῷ λογι-
στικῷ καὶ τὴν ὑγίαιαν αὐτῆς, καὶ τὴν τόσον, καὶ τὸ κάλ-
λος, καὶ τὸ αἰσχος τιθέμενος, ἀναγκάζεται περιπλέκειν τε
τὸν λόγον καὶ τῶν ἐτεργειῶν αὐτῆς ὡς μερῶν μνημονεύειν.
ἐφεξῆς γοῦν οἷς παρεθέμην ὁδὶ γράφει· ἐστὶ δὲ τῆς ψυ-
χῆς μέρη, δι' ὧν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνέστηκε, καὶ ἡ ἐν
αὐτῷ διάθεσις. καὶ ἐστὶ καλὴ ἢ αἰσχροὶ ψυχὴ κατὰ τὸ
ἡγεμονικὸν μόριον ἔχον οὕτως ἢ οὕτως κατὰ τοὺς οἰκείους
μερισμούς. ποίους οἰκείους μερισμούς, ὃ Χρυσίππε, προσ-
γράφας ἐφεξῆς ἀπαλλάξεις ἡμᾶς πραγμάτων; ἀλλ' οὐτ' ἐν-
ταῦθα προσέγραψας, οὐτ' ἐν ἄλλῳ τιπὶ τῶν σπαντοῦ βι-
βλίῳ, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἐν τούτῳ τὸ πᾶν κύρος ὑπάρχον
τῆς περὶ τῶν παθῶν πραγματείας, ἀποχωρήσεις τε πω-
ρυχῆμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ μηκυτεῖς τὸν λόγον ἐν
τοῖς οὐ προσήκουσι, θέον ἐπιμεῖναι καὶ δεῖξαι, τίνα ποτέ
ἐσσι τὰ μόρια τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς. ἐπειδὴ τοίγιν οὐ

chram vel turpem esse, dicere oportet, et sanam et ae-
grotantem; recte a Chrysippo pronunciatum est. At quae
hujusmodi animae partes sint, quum non possit dicere,
tanquam in una sola ratiocinatrice et sanitate ipsius, et
morbum, et pulchritudinem, et deformitatem constituens,
cogitur et implicare sermonem et functionum ipsis tan-
quam partium meminisse. Ab his, quae adjeci, ita scri-
bit: *Sunt autem partes animas, per quas ratio in ea
constituta est, et in ipsa ratione dispositio, ac pulchra
turpive est anima, prout principalis pars se habet sic
vel sic secundum peculiares partitiones.* Quales peculia-
res partitiones, o Chrysippe, ascribens deinde nos a ne-
gotiis liberabis? Sed neque hic ascripsisti, neque in alio
tuo libro, sed, tanquam non in hoc tota summa operis
de affectibus existat, recedis statim ab ipsis disciplina,
et sermonem in rebus non ad rem pertinentibus producis,
quum referret morari et ostendere, quae tandem ratio-
cinatricis animae partes existant. Quoniam igitur tu

Ed. Chart. V. [160: 161.]

Ed. Bas. I. (287.)

παρέδραμες εἴθ' ἐκὼν εἴτ' ἄκων τὸν λόγον, (οὐ γὰρ ἔχω συμβαλεῖν,) ἐγὼ πειράσομαι τοῖς σοῖς δόγμασιν ἐπόμενος ἐξαιρεῖν τέ σου τὸ βούλημα καὶ διασκεύασθαι περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως ποιησάμενος ἐχούσης ὥδε.

Κεφ. γ'. Ἔστι δέ γε τῆς ψυχῆς μέρος, δι' ὧν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος συνέστηκεν. ἀναμιμνήσκων ἴσως ἡμᾶς τῶν ἐν τοῖς περὶ τοῦ λόγου γεγραμμένων ὧν σὺ διηλθες, ὡς ἔστιν ἐννοιῶν τέ τινων καὶ προλήψεων ἄθροισμα. ἀλλ' εἴπερ ἐκάστην τῶν ἐννοιῶν καὶ προλήψεων εἶναι μέροςιον τομίζεις τῆς ψυχῆς, ἀμαρτάνεις διττά. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ ψυχῆς ἐχορὴν, ἀλλὰ λόγου ταῦτ' εἶναι μόρια φάσκεις, ὥσπερ οὖν καὶ γράτεις ἐν τῇ περὶ λόγου πραγματείᾳ. οὐ γὰρ δή που ταυτὸν ἐστὶ ψυχὴ καὶ λόγος· ἄλλως τε καὶ διὰ τῆς προγεγραμμένης ῥήσεως ἐνεδείξω τῶν ἐν τῇ ψυχῇ συνισταμένων, [161] ὡς ἐν τι καὶ ὁ λόγος ἐστίν. οὐ ταυτὸν δὲ ψυχὴ ἐστὶ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ συνιστάμενον. ἔπειτα δ', εἰ καὶ τοῦτό τις ἐάσεις ἀνέλεγκτον, ἀλλὰ τοι τάς γ' ἐννοίας καὶ προλήψεις

praetermissi siue volens siue invitatus sermonem (non enim possum conijcere), ego conabor, placita tua sequens; tum invenire voluntatem tuam, tum de veritate ipsius considerare, initium ab oratione superius comprehensa sumens, quae hunc in modum habet.

Cap. III. Sunt autem animae partes, per quas ratio in ea consistit. In memoriam forte reducens nobis ea, quae in libris de ratione scripta sunt, per quae tradidisti, quod notionum quarundam et praesumptionum sit collectio. Verum si notiones singulas assumptionesque partes animae esse arbitraris, dupliciter erras. Primum enim non animae, sed rationis has esse partes dicendum erat, quemadmodum sane scribis etiam in opere de ratione; quippe non idem est anima et ratio; tum etiam in hac superius posita oratione ostendisti, rationem unum aliquod esse eorum, quae in anima consistunt. Non idem vero anima est et id, quod in ea consistit. Deinde, si hoc quoque aliquis irreprehensum permiserit, certe notiones

Ed. Chart. V. [161.]

Ed. Baf. I. (287. 288.)

οὐ μόρια τῆς ψυχῆς εἶναι λεπτέον, ἀλλ' ἐνεργείας τινάς. οὐδὲν δ' ἐκ τῶν οἰκείων ἐνεργειῶν σύγκειται, οὔτε οὖν ὁ ὀφθαλμός, οὔτε τὸ οὖς, οὔτε χεὶρ, οὔτε σκέλος, οὔτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδέν. ἀλλ' εἰσὶν ἐνεργεῖαι μὲν ὀφθαλμοῦ αἱ τῶν χρωμάτων ἐκάστου διαγνώσεις, λευκοῦ, καὶ μελανοῦ, καὶ ξανθοῦ, καὶ φαιοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὥσπερ γε καὶ ὠτός αὐ αἱ τῶν φωνῶν, ὀξείας, καὶ βαρείας, καὶ μεγάλης, καὶ μικρᾶς, καὶ λείας, καὶ τραχείας. οὐ μὴν τὰ γε μόρια ταῦτ' ἐστὶν οὔτ' ὠτός, οὔτ' ὀφθαλμοῦ. ἀλλ' οἷσα δῆπου καὶ σὺ σαφῶς, ὡς (288) κερατοειδῆς τέ τις ἔστι χιτῶν, καὶ ῥαγοειδῆς ἕτερος, καὶ ἔτι κρυσταλλοειδὲς τε καὶ ὑαλοειδὲς ὕγρὸν, ἑτερά τε τοιαῦτα μόρια τῶν ὀφθαλμῶν, ὥσπερ γε καὶ ὠτός ὅστ' αἱ χόνδροι, καὶ νεῦρα, καὶ ὑμέτες, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα. μὴ τοίνυν μηδὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς σύγχει τὰ μόρια ταῖς ἐνεργείαις. αἱ μὲν γὰρ ἔννοιαί καὶ αἱ προλήψεις ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς, ὡς αὐτὸς σὺ δι' ἐτέρων ἐκδιδάσκεις, τό τε ἀκουστικὸν πνεῦμα, καὶ τὸ ὀπτικόν, ἔτι τε πρὸς τοῦτοις φωνητικόν τε καὶ γεννητικόν, καὶ πρὸ

et praesumptiones non partes animae, sed actiones quasdam esse dicere oportet. Nihil autem ex propriis functionibus compositum est, neque oculus, neque auris, neque manus, neque crus, neque aliud omnium quicquam; verum sunt actiones quidam oculi coloris cujusque discretionibus, albi et nigri, flavi et gilvi, aliorumque omnium; sicuti et auris rursus vocum, acutae, gravis, magnae, parvae, lenis et asperae; non tamen hae sunt partes vel auris, vel oculi. Verum novisti sane et tu manifeste, cornu specie esse quandam tunicam, et acini specie alteram, praeterea humorem et crystallinum, et vitreum aliasque hujusmodi oculorum partes, quemadmodum et auris ossa, cartilagine, nervos, membranas ac id genus alias. Ne igitur in anima partes cum functionibus confundito; siquidem notiones praesumptionesque animae actiones sunt, veluti ipse tu alibi doces; item auditorius spiritus visoriusque, praeterea vocis et generationi dicatus, ad haec omnia principi animae parti,

Ed. Chart. V. [161.]

Ed. Bas. I. (288.)

πάντων αὐτῶν τὸ ἡγεμονικόν, ἐν ᾧ καὶ τὸν λόγον ἔφης
 συνίστασθαι, καὶ ὃ δὴ καὶ μάλιστα μόριον τῆς ψυχῆς αἰ-
 σχος καὶ κάλλος ἐγγίνεσθαι λέγεις αὐτῇ. τοῦτ' οὖν τὸ
 πνεῦμα δύο μὲν κίετται μόριά τε καὶ στοιχεῖα, καὶ κα-
 ταστάσεις, δι' ὅλων ἀλλήλοις κεκραμένα, τὸ ψυχρὸν καὶ
 θερμὸν. εἴπερ δ' ἑτέροις ὀνόμασι καὶ ἀπὸ τῶν οὐσιῶν
 ἐθέλοι τις αὐτὰ προσαγορεύειν, αἶρα τε καὶ πῦρ, οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ ἱκμάδα τινὰ προσεילהσεν ἀπὸ τῶν σωματίων, ἐν
 οἷς διαιτᾷται. ἀλλὰ θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ τὴν τούτων συμμε-
 τρίαν ὑγίειαν ἢ κάλλος εἶται βουλήσῃ τοῦ ἡγεμονικοῦ.
 τοῦ μὲν γὰρ σώματος αὐτοῦ τὴν ὑγίειαν ἐν τούτοις τίθε-
 σθαι προσῆκεν, ὡς ἡγεμονικοῦ δὲ ψυχῆς οὐκ εἶ ἐν τού-
 τοις οὐδὲ κατ' αὐτὸν σέ. διέφθαρται τοίνυν ἡμῖν ὅλον τὸ
 παράδειγμα, καὶ ἡ τῆς συνωνυμίας ἐπαγγελία παντιάπασιν
 οἴχεται, μὴ δυνηθεῖσιν ἐπιδείξαι τὸν αὐτὸν τρόπον ἐν τῇ
 τῆς ψυχῆς ἡγεμονικῇ φύσει, ἢ ὑγίειαν, ἢ κάλλος, ἢ αἰ-
 σχος συνιστάμενα, καθάπερ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι. καίτοι τοῦ-
 τό γ' ὑπέσχου πρότερον ὁρῶνς γινώσκων καὶ φυλάττων

in quo etiam rationem ajebas consistere, ex qua potissi-
 mum parte animae deformitatem et pulchritudinem in-
 nasci ei refers. Hic, inquam, spiritus duo quidem possidet
 partes et constitutiones, elementaque per tota invicem
 temperata, frigidum et calidum; sin aliis quoque nomi-
 nibus a substantia voles ipsa appellare, aërem et ignem,
 quin imo madorem quendam assumpsferunt a corporibus,
 in quibus perviviscunt; sed mirarer, si horum commode-
 rationem, sanitatem aut pulchritudinem principem animae
 partem esse volueris. Nam corporis ipsius sanitatem in
 his collocare conveniebat; principalis autem animae partis
 non item in his, ne ipso quoque te auctore. Abolitum
 itaque nobis totum exemplum; et univocationis promissio
 omnino evanescit, dum non possumus ostendere, eodem
 modo in principe animae parte morbum aut sanitatem,
 pulchritudinem aut deformitatem, quemadmodum in toto
 corpore, consistere; etsi hoc prius promiferas recte intel-

Ed. Ouart. V. [161.]

Ed. Bas. I. (288.)

τὴν ἔννοιαν πάντων τῶν εἰρημένων, οὐ μὴν ἀκολουθεῖσαι
μέχρι παντός ἡδυνήθης, οὐδ' ἐξηγήσω τὴν ἀναλογίαν τε καὶ
ὁμοιότητα τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν ἐγγιγνομένων τοῖς κατὰ τὸ
σῶμα. αὐθις οὖν ἀναλήψομαι τὸν λόγον, ἵνα δὴ τι πέρας
ικανὸν νῦν ἀπολάβῃς τῆς νόσου τὴν ἔννοιαν ἐν μὲν τῇ
πρώτῃ περὶ παθῶν συνέχῃ ὁ Χρύσιππος, ἀνάλογον ἔχειν
φάμενος τὴν ἐν τῇ ψυχῇ νόσον τῇ τοῦ σώματος καταστάσει,
καθ' ἣν εὐεμπτάτως εἰς πυρετούς, ἢ διαφροσίας, ἢ τι τοιοῦ-
τον ἔχει· κατὰ μέντοι τὸ θεραπευτικὸν ἐφυλάττετο μὲν
τὴν ἔννοιαν καὶ νόσον, τῆς πρὸς ἑαυτὸν οὐδὲν φροντίδας
ἐναντιολογίας, ἐξηγήσασθαι δ', ὡς ὑπέσχετο, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ
νόσον ὅμοια τοῖς ἄλλοις, οἷς ἀνάλογον ὑπάρχειν αὐτῇ φησὶ
πρὸς τὸ σῶμα, πατιάσασιν ἡδυνάτῃς μετὰ τοῦ καὶ συγ-
χεῖν εἰς ταυτὸν τὴν δ' ὑγίειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ κάλλος.
ἐπὶ μὲν γάρ τοῦ σώματος ἀκριβῶς αὐτὰ διωρίσατο, τὴν
μὲν ὑγίειαν τῶν στοιχείων ἐν συμμετρίᾳ θέμενος, τὸ δὲ κάλ-
λος ἐν τῇ τῶν μορίων. ἐδήλωσε γὰρ σαφῶς τοῦτο διὰ τῆς
προγεγραμμένης ὀλίγον ἔμπροσθεν ῥήσεως, ἐν ᾗ κτὴν μὲν

ligens servansque omnium dictorum notionem, non tamen
persequi in totum potuisti, neque interpretatus es tum
proportionem, tum similitudinem eorum, quae in anima,
cum illis, quae in corpore fiunt. Rursum itaque sermo-
nem repetam, ut aliquem finem abunde nunc consequatur.
Morbi notionem in primo de affectibus Chrysippus con-
fundit, respondere inquiens animi morbum corporis con-
stitutioni, qua facile in febres, aut alvi profluvia, aut
hujusmodi aliquid prolabitur. At in therapeutico morbi
notionem servavit, nihil sollicitus, quod ipse sibi adverfa-
retur; exponere vero, ut pollicitus erat, animae morbum
una cum aliis, quibus respondere ipsam ait corpori, om-
nino non potuit, praeter quod etiam in idem confundit
tum sanitatem animae, tum pulchritudinem; in corpore
quidem enim ad amissim ea distinxit, sanitatem in ele-
mentorum symmetria collocans, pulchritudinem in partium
commoderatione. Id quod manifesto indicavit oratione
paulo ante commemorata, ubi sanitatem corporis in

Ed. Chart. V. [161. 162.]

Ed. Bas. I. (288.)

ὑγίειαν τοῦ σώματος ἐν θερμοῖς, καὶ ψυχροῖς, καὶ ξηροῖς, καὶ ὑγροῖς συμμετρίαν εἶναι φησιν, ἅπερ δὴ στοιχεῖα δηλονότι τῶν σωμάτων ἐστίν, [162] τὸ δὲ κάλλος οὐκ ἐν τῇ τῶν στοιχείων, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ συνίστασθαι νομίζει, δακτύλου πρὸς δάκτυλον δηλονότι, καὶ συμπάντων αὐτῶν πρὸς τε μετακάρπιον καὶ καρπὸν, καὶ τούτων πρὸς πῆχυν, καὶ πήχεως πρὸς βραχίονα, καὶ πάντων πρὸς πάντα, καθάπερ ἐν τῇ Πολυκλείτου κανόνι γέγραπται· πάσας γὰρ ἐκδιδάξας ἡμᾶς ἐν ἐκείνῳ τῷ συγγράμματι τὰς συμμετρίας τοῦ σώματος ὁ Πολυκλείτος ἔργῳ τὸν λόγον ἐβεβαίωσε, δημιουργήσας ἀνδριάντα κατὰ τὰ τοῦ λόγου προστάγματα, καὶ καλέσας δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀνδριάντα, καθάπερ καὶ τὸ σύγγραμμα, κανόνα. τὸ μὲν δὲ κάλλος τοῦ σώματος ἐν τῇ τῶν μορίων συμμετρίᾳ κατὰ πάντας ἱατροὺς καὶ φιλοσόφους ἐστίν, ἥ δ' ὑγίεια τῶν στοιχείων αὐτὴ πάλιν, ἅντα ποτ' ἂν ᾖ, πρὸς ἀλλήλα ἐστὶ συμμετρία. εἴτε γὰρ ἐξ ὄγκων καὶ πόρων, ὥς Ἀσκληπιάδης ὑπέθετο, τὰ τῶν ζώων σίγνεται σώματα, συμμετρία τούτων ἐστίν ἡ ὑγίεια.

calido, frigido, sicco et humido commodationem esse affirmat; quae nimirum corporum sunt elementa. Pulchritudinem vero non in elementorum, sed in partium commodatione consistere arbitratur, digiti ad digitum scilicet, omniumque ipsorum ad metacarpium et carpum, et horum ad cubitum, cubiti ad brachium, et omnium ad omnia; quemadmodum in Polycleti regula scriptum est. Omnes namque corporis commodationes quum in illo commentario Polyclethus nos docuisset, opere sermonem confirmavit, fabricatus statuem juxta sermonis exordia, et vocans etiam ipsam statuem, veluti et commentarium, regulam. Pulchritudo sane corporis in partium commodatione secundum omnes et medicos et philosophos consistit; sanitas vero elementorum rursus, quaecunque sint, inter se est commodatio; siue enim ex corpusculis et meatibus, ut Asclepiades putavit, animalium corpora constant, horum commodatio est sanitas;

GALENUS TOM. V.

FF

Ed. Chart. V. [162.]

Ed. Bas. I. (288.)

εἴτ' ἐξ ἀτόμων, ὡς Ἐπίκουρος, εἴτ' ἐξ ὁμοιομερῶν, ὡς Ἀναξαγόρας, εἴτ' ἐκ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὕγρου, καθάπερ ἔ τὰ Χρύσιππος δοξάζει καὶ πάντες οἱ Στωϊκοί, καὶ πρὸ αὐτῶν Ἀριστοτέλης, καὶ Θεόφραστος, καὶ πρὸ τούτων εἰ Πλάτων καὶ Ἱπποκράτης, ἡ τῶν στοιχείων κατὰ πάντα συμμετρία τὴν ὑγίαν ἐργάζεται. εἰ τοίνυν ἐθέλοι τις ἀπασαν τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν κατὰ τὸ σῶμα τοῦ κατὰ τὴν ψυχὴν διασώζειν, ὡς ὑπέσχετο Χρύσιππος, ἐπιδείξει χρὴ τοῦτον ἐκ τῶν ἀπλῶς ὥσαντι στοιχείων συγκειμένην τὴν ὅλην ψυχὴν, ἵνα ἐν τῇ τοῦτον πρὸς ἄλληλα συμμετρία τὴν ὑγίαν καὶ τὴν νόσον αὐτῆς εὖρη γιγνομένην, ὅπερ ὁ Πλάτων ἐποίησε. Χρύσιππος δ' οὐτε ταύτην ἡδυνήθη τὴν ὁμοιότητα διδάξει, καίτοι ὑποσχόμενος, οὐτα τὴν τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ εἰς ταῦτον συνέχευεν τὴν ὑγίαν τὸ κάλλος. κατὰ γὰρ τοὺς οἰκείους τοῦ λόγου μερισμούς, καλὴν ἢ αἰσχροὺς ἔφησε γίγνεσθαι ψυχὴν. ὑγαινόνσα δ' ἢ νοσοῦσα πῶς ἂν γένοιτο, παρέλεπεν, εἰς ταῦτόν, οἶμαι, συγχεῖν ἄμφω, καὶ μὴ δυνάμενος

sive ex atomis, ut Epicurus, sive ex similaribus, ut Anaxagoras, sive ex calido, frigido, sicco et humido, quemadmodum et Chrysippus opinatur, omnesque Stoici, atque ante ipsos Aristoteles et Theophrastus, et ante hos adhuc Plato et Hippocrates, elementorum in omnibus commoderatio sanitatem efficit. Si igitur aliquis volet omnem proportionem eorum, quae in corpore, cum iis, quae in anima sunt, conservare, ut promissit Chrysippus, ostendere hunc oportet, ex quibus simplicibus veluti elementis composita sit tota anima, ut in horum invicem commoderatione sanitatem et morbum ipsius fieri inveniat, id quod Plato facitavit. Verum Chrysippus neque hanc potuit docere similitudinem, et si pollicitus, neque pulchritudinis animae, sed in ideam pulchritudinem cum sanitate confudit. Nam secundum proprias rationis partitiones pulchram aut turpem fieri animam dixit: sana autem vel morbida quomodo fiat, reliquit, in ideam, puto,

Ed. Chart. V. [162.]

Ed. Bas. I. (288.)

ἀκριβῶς τε καὶ ἀρισμένως ὑπὲρ αὐτῶν ἀποφηνᾶσθαι, καθάπερ ὁ Πλάτων ἐποίησεν ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ τοῦ Σοφιστῆ, τὴν μὲν τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς πρὸς ἄλληλα σιάσειν ἀποφηνάμενος εἶναι τόσον ψυχῆς, τὰς δὲ παραφόρους τε καὶ ἀμέτρους κινήσεις αὐτῆς, τουτέστι τὰς ἐνεργείας τὰς καθ' ὁρμὴν, αἰσχος, ὥσπερ γε τὴν μὲν συμφωνίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἄλληλα τῶν μορίων αὐτῆς ὕγειαν, τὴν δὲ συμμετρίαν τῶν κινήσεων τὸ κάλλος. ὥσπερ γάρ τὸ σῶμα τὸ καλὸν ἐν τῇ συμμετρίᾳ τῶν μορίων τὴν γένεσιν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνέργεια καλὴ διὰ τὴν τῶν κατὰ μέρος κινήσεων γίγνεται συμμετρίαν. οὕτω γοῦν καὶ ὀρχεῖσθαι, καὶ παγκρατιάζειν, καὶ παλαίειν, καὶ βαδίζειν εὐσχημόνως καὶ καλῶς λέγονται τινες, ἕτεροι δ' ἀσχημόνως τε καὶ αἰσχωῶς. ἐν μὲν τῇ συμμετρίᾳ τῶν κατὰ μέρος κινήσεων τὸ κάλλος τῶν ἐνεργειῶν ἐστὶ γινώριμον, κατὰ δὲ τὰς ἀμετρίας τὸ αἰσχος. ἔχουσι δὲ καὶ αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἐκ τοῦ Σοφιστοῦ τόνδε τὸν τρόπον. Εἰ δὲ δύο μὲν εἶδη κακίας περὶ ψυχὴν ἡγρίον.

ambo confundens, ut qui nequeat exacte distincteque de ipsis disputare, quemadmodum Plato fecit tum in aliis quibusdam, tum in Sophista, partium animae inter se discordiam animae morbum esse affirmans, efferatos autem et immoderatos ipsius motus, hoc est, functiones ex animi impetu profectas, turpitudinem, sicuti et partium ipsius inter se concordiam commoderationemque sanitatem, motuum vero mediocritatem pulchritudinem. Sicut enim corporis pulchritudo in partium commoderatione generationem obtinet, eodem modo functio propter particularium motuum commoderationem pulchra evadit: ita sane et saltare, et pancratium ludum agere, luctari et ire decenter et pulchre nonnulli dicuntur, alii vero indecore et turpiter. Sane in commoderatione motionum particularium pulchritudo actionum est cognita, ex immoderatione turpitudō. Platonis verba ex Sophista sic habent. *HOS. Duas species malitiae in anima dicuntur.*

Ff 2

Ed. Chart. V. [162. 163.]

Ed. Baf. I. (288.)

Θ Ε ποῖα; Ξ Ε τὸ μὲν οἶον νόσον ἐν σώματι, τὸ δ' οἶον αἰσχος ἐγγιγνόμενον. Θ Ε οὐκ ἔμαθον. Ξ Ε νόσον ἰσως καὶ στάσιν οὐ ταυτὸν γενόμεναι. Θ Ε οὐδ' αὖ πρὸς τοῦτο ἔχω τί χρὴ μοι ἀποκρίνασθαι. Ξ Ε πότερον ἄλλο τι στάσιν ἡγούμενος, ἢ τὴν τοῦ φύσει συγγενοῦς ἐκ τινος διαφορᾶς διαφορὰν; Θ Ε οὐδέν. Ξ Ε ἀλλ' αἰσχος ἄλλο τι πλὴν τὸ τῆς ἀμετερίας πανταχοῦ δυσειδὲς τῶν ἐν ὄντων γένος; [163] Θ Ε οὐδαμῶς ἄλλο. οὕτως μὲν ἐν τῇ καθόλου περὶ νόσου τε καὶ αἰσχους, ὁποῖόν τι τὴν φύσιν ἐκάτερον αὐτῶν ἐστίν, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων. καὶ ὅπως ἐγγίγνονται ταῖς ψυχαῖς ἐφεξῆς διδάσκων, περὶ μὲν τῆς νόσου ταῦτα γράφει. Ξ Ε τί δαί; ἐν ψυχῇ δύξας ἐπιθυμίαις, καὶ θυμὸν ἡδοναῖς, καὶ λόγον λύπαις, καὶ πάντα ἀλλήλοις ταῦτα τῶν φλαύρως ἐχόντων οὐκ ἡσθήμεθα διαφερόμενα; Θ Ε καὶ σφόδρα γε. Ξ Ε ἐννεγγῆ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ξυμπαντα γέγονε. Θ Ε πῶς γὰρ οὐ; Ξ Ε στάσιν ἄρα καὶ νόσον τῆς ψυχῆς πονηρίαν λέγοντες ὁρθῶς ἐροῦ-

THE. Quænam? HOS. Altera veluti morbus in corpore, altera veluti turpitudine innascens. THE. Non intelligo. HOS. Morbum forsitan et discordiam non idem putas? THE. Neque ad hoc quid respondendum sit habeo. HOS. Utrum aliud quippiam seditionem arbitraris, quam ejus, quod natura connatum est, discordiam ex corruptela quadam resultantem? THE. Nihil aliud. HOS. Turpitudinis aliud quippiam est præterquam immoderationis undique deformatum genus? THE. Nequaquam aliud. Sic in universum de morbo et turpitudine, quale natura utrumque ipsorum existat, Platonos docuit, et quomodo animis innascantur deinceps tradens de morbo hæc quoque scribit. HOS. Jam in anima nonne opiniones cum cupiditatibus, et iracundiam cum voluptatibus, et rationem cum dolore, atque omnia inter se hæc in prave affectis sentimus dissentire? THE. Vehementer sane. HOS. Congenera tamen necessario hæc sunt universa. THE. Cur enim non? HOS. Discordiam itaque et morbum animi pravitatem dicentes recte pronunciabi-

Ed. Chart. V. [163.]

Ed. Bas. I. (286. 289.)

μεν. Θ Ε. ὁρθότατα μὲν οὖν. εἴ τι ἐφεξῆς, ὅπως αἰσχος ἐγγίνεται ψυχαῖς, διεξιὼν φησι· Ε Ε. τί δὴ; ὅσα κί(289)νήσεως μετασχόντα, καὶ σκοπὸν τῶν θεμένων, πειρώμενα τούτου τυγχάνειν, καθ' ἑκάστην ὁρμὴν παράφορα αὐτοῦ γίνονται καὶ ἀποτυγχάνει, πότερον αὐτὰ γήσομεν ὑπὸ συμμετρίας τῆς πρὸς ἄλληλα, ἢ τούτανειον ὑπὸ ἀμετρίας αὐτὰ πάσχειν; Θ Ε. δῆλον ὡς ὑπὸ ἀμετρίας. Ε Ε. ἀλλὰ τὴν ψυχὴν γε ἴσμεν ἄκουσαν πᾶσαν πᾶν ἀγνοοῦσαν. Θ Ε. σφόδρα γε. Ε Ε. τό γε μὴν ἀγνοεῖν ἐστὶν ἐπ' ἀλήθειαν ὁρμωμένης ψυχῆς παραφόρον ξυνέσεως γιγνομένης οὐδὲν ἄλλο πλὴν παραφροσύνη. Θ Ε. πάντῃ μὲν οὖν. Ε Ε. ψυχὴν ἄρ' ἀνόητον αἰσχρὰν καὶ ἄμετρον θετέον. οὕτω μὲν ἐν τῷ Σοκρῑστῇ Πλάτων ἀπεφάνηται, καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος ὑπὸ ὕμειας τε καὶ κάλλους, αἰσχους τε καὶ τόσου, καθόλου μὲν ὑπογράφας τὴν ἔννοιαν αὐτῶν, κατὰ μέρος δὲ, ὅπως ἐγγίνεται ταῖς ψυχαῖς διδάξας. τὰς δ' ἄλλας αὐτοῦ ῥήσεις οὐκ ὀλίγας οὕτως ἐν πολλοῖς τῶν συγγραμμάτων, ἐν

mus. THE. *Rectissime omnino.* Deinde rursus, quomodo turpitudine animis innascatur, pertractans ait: HOS. *Quid autem? Quae motum participant, et scopum quendam sibi praefigunt, ac, dum hunc contingere nituntur, in unoquoque impetu praeter ipsum feruntur et aberrant, utrum iis dicemus a commodatione inter se mutua, vel contra ab incommodatione haec accidere?* THE. *Nimirum ab immoderatione.* HOS. *Atqui animam novimus omnem non sua sponte quidvis ignorare.* THE. *Plane.* HOS. *Ignorare vero nihil aliud est quam desipere, quum animas ad veritatem incitatas aberrat intelligentia.* THE. *Profecto quidem.* HOS. *Animam igitur sultam, turpem et immoderatam esse statuendum est.* Haec sane in Sophista Plato tradidit et generatim et membratim de sanitate et pulchritudine, turpitudine et morbo, universim quidem notione ipsorum subscripta, membratim vero, quomodo animis innascantur, tradito. Reliqua ipsius verba non pauca in plerisque commentariis, ubi

Ed. Chart. V. [163.]

*Ed. Basf. I. (289.)

οἷς ὑπὲρ ὑγιείας τε καὶ κάλλους, αἰσχους τε καὶ νόσου διῆλθεν, οὐ μοι δοκεῖ νῦν εἶναι παρατίθεσθαι καιρός· ἀλλ' ἐπειδὴν ὑπὲρ ὑγιείας τε καὶ νόσων ὁ λόγος ἡμῖν περαινῆται, δεικνύουσιν ὡσαύτως Ἱπποκράτην καὶ τὸν Πλάτωνα γιγνώσκειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἐπὶ πλέον ἐν ἐκείτοις τῶν τοιοῦτων μνημονεύσαι ῥήσεων.

Κεφ. δ'. Νυνὶ δ', οὔτε γὰρ ἀπλῶς περὶ κάλλους, ἢ ὑγιείας, ἢ αἰσχους, ἢ νοσημάτων ὁ λόγος, οὔτε περὶ μόνων τῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἡμῖν προίκεται, παραλείψω μὲν τὰλλα, τὸ προκείμενον δ' αὐτὸ μόνον ἀναλήψομαι. πρόκειται δὲ δεικνύνειν, ὡς οὔτε καθ' ἓν μέρος τῆς ψυχῆς, οὔτε κατὰ μίαν αὐτῆς δύναμιν αἶ τε κρίσεις γίνονται καὶ τὰ πάθη συνίσταται, καθάπερ ὁ Χρύσιππος ἔδρασκεν, ἀλλὰ καὶ δυνάμεις πλείους αὐτῆς εἰσιν ἐτερογενεῖς, καὶ μόρια πλείω. τὸ μὲν δὴ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τρεῖς εἶναι τὸν ἀριθμὸν, αἷς ἐπιθυμοῦμέν τε καὶ θυμούμεθα καὶ λογιζόμεθα, καὶ Ποσειδώνιος ὁμολογεῖ, καὶ Ἀριστοτέλης· τὸ δὲ καὶ τοῖς τόποις αὐτὰς ἀλλήλων

de sanitate et pulchritudine, turpitudine et morbo differunt, huc apponere non mihi videtur in praesentia opportunum. Sed quando de sanitate et morbis disputatio nobis concludetur, ostendendo similiter Hippocratem et Platonem de ipsis sentire, plenius in illis huiusmodi verborum meminerō.

Cap. IV. Nunc autem, quia non absolute de pulchritudine, aut turpitudine, aut morbis, neque de solis corporis, sed de animi affectibus nobis disputatio proposita est, reliqua quidem omittam, id autem solum, quod institutum est, repetam. Institui vero ostendere, neque in una animae parte, neque in una ipsius facultate tum iudicia fieri, tum affectus consistere, quemadmodum Chrysippus affirmabat, sed etiam facultates ipsius plures esse diversi generis; et partes plures. Facultates sane animae, quibus concupiscimus, irascimur, ratiocinamur, tres esse numero et Posidonius et Aristoteles fatentur. Quod autem et sedibus ipsae invicem disjunctae sint, et

Ed. Chart. V. [163. 164.]

Ed. Bas. I. (289.)

κεχωρισθαι, καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν μὴ μόνον ἔχειν ἐν ἑαυτῇ
 δυάμεις πολλὰς, ἀλλὰ καὶ σύνθετον ἐκ μορίων ὑπάρχειν
 ἑτερογενῶν τε καὶ διαφερόντων ταῖς οὐσίαις, Ἱπποκράτους
 ἐσὶ καὶ Πλάτωνος δόγμα. καὶ μοι πολλὰ μὲν ἤδη περὶ
 τῆς ἀληθείας αὐτοῦ διὰ τῶν ἔμπροσθεν εἴρηται, πολλὰ δ'
 ἐν τοῖς ἐφεξῆς εἰρησεται. νυνὶ δ' ἐπὶ τὸν Χρύσιππον αὐθις
 ἐπάνεμι, μήτε τὰς εἰρημένας δυάμεις ὁμολογοῦντα κατὰ
 τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὑπάρχειν, [164] ἀλλὰ πᾶσαν ἐνέργειάν τε
 καὶ πάθος ἐν τῷ λογιστικῷ μόνῳ συνίστασθαι φάσκοιτα,
 μήθ' ὅπως ἰᾶσθαι χρή τὰ πάθη γεγόμενα, μήθ' ὅπως κω-
 λῦσαι γενέσθαι διδάσκοιτα. διηρέχθη μὲν οὖν καὶ περὶ
 τούτου πρὸς αὐτόν, ὥσπερ καὶ περὶ παμπολλῶν ἔειρων,
 ἐν μὲν τῷ προτέρῳ περὶ ψυχῆς τιθέμενος, εἶναι ταῦτα
 δυάμεις τῆς ψυχῆς, ἃς ἐν τῷ πρὸ τούτου γράμματι πα-
 ραθέμενος αὐτοῦ τὰς ῥήσεις ἐπέδειξα, κατὰ δὲ τὰ περὶ
 τῶν παθῶν βιβλία κρίσεις τινὰς ὑπάρχειν τὰ πάθη τοῦ
 λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος. ἀλλ' ἡμεῖς, ἃ μὲν
 ἀληθῶς εἶπε, μαριτύρια τῶν Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος
 δογμάτων οὐ τὰ τυχόντα νομίζομεν ὑπάρχειν, εἰρημένα τε

anima nostra non modo multas in se facultates habeat,
 sed etiam composita ex partibus sit diversi generis et
 substantia differentibus, Hippocratis est et Platonis placi-
 tum, ac a me sane multa jam de veritate ipsius superius
 dicta sunt, multa quoque in subsequētib; dicentur. Nunc
 ad Chrysippum rursus revertor, qui neque commemora-
 tas facultates in anima nostra esse fatetur, sed omnem et
 actionem et affectum in sola rationali parte consistere
 tuetur, neque, quomodo affectibus obortis mederi conve-
 niat, neque quomodo, ne fiant, prohibere, edocet. Pugnat
 itaque et in hoc cum seipso, sicuti in plerisque alijs, in
 priore sane libro de anima constituens, has animae facul-
 tates esse, quas superiori libro appositis ipsius verbis in-
 dicavi, in libris autem de affectibus, iudicia quaedam esse
 rationalis animae partis affectus, pronuncians. Sed nos,
 quae quidem vere dixit, testimonia et Hippocratis et
 Platonis dogmatum non vulgaria esse putamus, prolataque

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Bas. I. (289.)

πρὸς ἀνδρὸς οὐ συνετοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σπειδοντος ἅπαντι
τρόπῳ τὸ παλαιὸν δόγμα διαβάλλειν. ἡ γὰρ περὶ τῶν
τοιούτων μαρτυρία κατὰναγκάζομένων ὑπὸ τῆς ἀληθείας
εἴωθε γίνεσθαι. μεταβάντες δὲ πάλιν ἐφ' ἑτερα τῶν ὑπ'
αὐτοῦ γεγραμμένων εἰς τὸ προκείμενον ἐπιδείξομεν, ὅπως καὶ
τούτων ἔνια μὲν οὗς αὐτὸς εἶπεν οὐ συμφωνεῖ, ἔνια δ' αὖ
τοῖς ἑναγέσι μάχεται, τινὰ δὲ κατ' ἄμφω πεπλημμέληται.
καὶ πρῶτόν γε πάλιν ἀναλάβωμεν εἰς ὅπερ ἐτελεύτησεν ὁ
προγεγραμμένος μοι λόγος, ὥς ὑγίεια καὶ νόσος, αἰσχρὸς τε
καὶ κάλλος ψυχῆς ἐν τοῖς μέρεσι γίνεται αὐτῆς, καὶ ὥς τὰ
μέρη ταῦτα ἔννοιαί τε καὶ προλήψεις εἰσὶ, συγχωρήσωμεν
αὐτῷ τὴν γε πρόληψιν. ὅτι μὲν γὰρ ὅλως οὐ χρή κατὰ τὰς
ἐνεργείας τίθεσθαι νόσον ἢ ὑγίειαν, ἀλλ' αἰσχρὸς ἢ κάλλος
μόνον, εἴρηται μοι πρόσθεν· ὅτι δ' οὐδ' εἰς οὕτω συγ-
χωρήσεις, τὰ γοῦν ἐξῆς ὁρθῶς εἴρηται, τὴν ἐπιδείξαι πειρά-
σμαι. εἴπερ γὰρ ἐν τῷ μάχεσθαι δύο κρίσεις ἀλλήλαις ἡ
τῶν παθῶν ἐστὶ χέσεις, ἀνάγκη τῶν δύο τούτων κρίσεων

a viro non prudente tantum, sed etiam quovis modo
vetus placitum evertere conante. Quae enim hoc pacto
sumuntur testimonia, ab his, qui a veritate coguntur, fieri
solent. Digressi rursus ad alia, quae ab eo ad rem pro-
positam scripta sunt, ostendemus, quomodo etiam horum
nonnulla iis, quae ipse dixit, non consentiunt, nonnulla
rursus evidentibus repugnant, quaedam in ambobus pec-
cant. Ac primum repetamus id, ubi superius comprehensa
mihi disputatio defuit, nempe sanitatem et morbum, tur-
pitudinem et pulchritudinem animae in partibus ipsius
fieri, partesque has notiones et praesumptiones esse con-
cedamus ei primum. Quod enim omnino non oportet
inter actiones morbum vel sanitatem, sed turpitudinem
aut solam pulchritudinem collocare, comprehensum a me
prius est. Quod autem neque si quis quaesita concesserit,
sequentia recte dicta sint, nunc ostendere tentabo. Si
enim, dum pugnant duo invicem iudicia, affectus gene-
rantur, necessitas cogit, ex duobus his iudiciis vel alte-

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Baf. I. (289.)

ἦτοι τὴν ἐτέραν μὲν ὑπάρχειν ἀληθῆ, τὴν ἐτέραν δὲ ψευδῆ,
ἢ ἀμφοτέρως ψευδεῖς, εἴ τις καὶ τοῦτο συγχωρήσῃ, ἔχει
γὰρ τινα ζήτησιν λογιστικὴν. εἴτε δὲ ἀμφοτέρως ψευδεῖς,
εἴτε τὴν ἐτέραν αὐτῶν ἀληθῆ φαίμεν ὑπάρχειν, οὐδαμῶς
ἢ μάχῃ τῶν κρίσεων ἔσται τὸ πάθος. ἀλλ' εἰ μὲν ἰσάζοιεν
πῶς ἀλλήλαις αἱ κρίσεις ὥς πρὸς πίστιν, ἐπέχειν ἀναγκαῖον
ἡμῶς ἔσται περὶ τῆς τοῦ πράγματος ὑπάρξεως, εἰ δ' ἡ
ἐτέρα φαίνοιτο μακροῦ πιστοτέρα, συγκατατίθεσθαι μὲν καὶ
πράττειν γέ τι κατὰ τὴν συγκατάθεσιν, οὐκ ἀπερισκίπτως
δὲ, καθάπερ εἰ καὶ τις τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν οἰόμενος ὑπάρ-
χειν ἔχοι τι βραχὺ περιέλκον εἰς τούναντιον, ἢ εἰ μόνον
τὸ καλὸν ἀγαθὸν ὑπολαμβάνων ὅμως εἴη καὶ αὐτὸς ἀντι-
σπῶσαν ἐτέραν ὑπόληψιν ἔχοι πρὸς τὸ μὴ διατεταμένως
πιστεῖν, ἢ εἰ, καθάπερ ὁ Περύων, ἀμφοτέρως ὁμοτίμως
τιθέμενος ἐπέχοι περὶ τῆς ἀποφάσεώς τε καὶ συγκαταθέ-
σεως. ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν τοιούτων συνίσταται τὸ πάθος,
ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐναργῶς ἐδήλωσε δι' ὧν ἐν
τῷ πρὸ τούτου γράμματι παρεθέμην ὑψέων, ἐν αἷς φησιν,

rum esse verum, alterum falsum, vel utraque falsa, si
quis etiam hoc concesserit (habet enim quandam logicam
inquisitionem). Sive ambo falsa, sive alterum ipsorum
verum esse dixerimus, nequiquam pugna judiciorum erit
affectus. Verum si aequaveris aliquo modo inter se
judicia quoad fidem, necessarium erit nos animo suspen-
sos esse circa rei existentiam; sin alterum videatur longe
fide dignius, assentiri quidem et agere nonnihil juxta
assensum, non inconsiderate autem; quemadmodum, si
aliquis voluptatem bonum esse putans habeat aliquid,
quod in diversum modice retrahat, vel si solum honestum
bonum existimans tamen adhuc et ipse habeat opinio-
nem aliam reluctantem, ne plene credat, vel si, quemad-
modum Pyrrho, utramque aequaliter ponens contineat se,
ne assermet concedatque. In nullo enim hujusmodi
affectus consistit, sicuti et ipse Chrysippus manifeste in-
dicavit verbis, quae superiori libro apposui, ubi ait, Non

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Basf. I. (289.)

πρὸς ἀνδρὸς οὐ συνετοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ σπεύδοντος ἄπαντα
 χρόνον τὸ παλαιὸν δόγμα διαβάλλειν. ἡ γὰρ περὶ τῶν
 τοιούτων μαρτυρία κατὰναγκάζομένων ὑπὸ τῆς ἀληθείας
 εἶωθε γίγνεσθαι. μεταβάντες δὲ πάλιν ἐφ' ἕτερα τῶν ὑπ'
 αὐτοῦ γεγραμμένων εἰς τὸ προκείμενον ἐπιδείξομεν, ὅπως καὶ
 τούτων ἓν μὲν οἷς αὐτὸς εἶπεν οὐ συμφωνεῖ, ἓν δ' αὖ
 τοῖς ἑταρῶσι μάχεται, τινὰ δὲ κατ' ἑμῶν πεπλημμέληται.
 καὶ πρῶτόν γε πάλιν ἀναλάβωμεν εἰς ὅπερ ἐτελεύτησεν ὁ
 προγεγραμμένος μοι λόγος, ὡς ὑγίεια καὶ νόσος, αἰσχρὸς τε
 καὶ κάλλος ψυχῆς ἐν τοῖς μέρεσι γίγνεται αὐτῆς, καὶ ὡς τὰ
 μέρη ταῦτα ἔννοιαί τε καὶ προλήψεις εἰσὶ, συγχωρήσωμεν
 αὐτῷ τὴν γε πρῶτην. ὅτι μὲν γὰρ ὅλως οὐ χρεὶ κατὰ τὰς
 ἐνεργείας τιθεσθαι νόσον ἢ υγίειαν, ἀλλ' αἰσχος ἢ κάλλος
 μόνον, εἰρηται μοι πρόσθεν· ὅτι δ' οὐδ' εἰς οὕτω συγ-
 χωρήσεις, τὰ γοῦν ἐξῆς ὀρθῶς εἰρηται, νῦν ἐπιδείξαι πειρά-
 σομαι. εἴπερ γὰρ ἐν τῷ μάχεσθαι δύο κρίσεις ἀλλήλαις ἢ
 τῶν παθῶν ἔστι γένεσις, ἀνάγκη τῶν δύο τούτων κρίσεων

a viro non prudente tantum, sed etiam quovis modo
 vetus placitum evertere conante. Quae enim hoc pacto
 sumuntur testimonia, ab his, qui a veritate coguntur, fieri
 solent. Digressi rursus ad alia, quae ab eo ad rem pro-
 positam scripta sunt, ostendemus, quomodo etiam horum
 nonnulla iis, quae ipse dixit, non consentiunt, nonnulla
 rursus evidentibus repugnant, quaedam in ambobus pec-
 cant. Ac primum repelamus id, ubi superius comprehensa
 mihi disputatio defuit, nempe sanitatem et morbum, tur-
 pitudinem et pulchritudinem animae in partibus ipsius
 fieri, partesque has notiones et praesumptiones esse con-
 cedamus ei primum. Quod enim omnino non oportet
 inter actiones morbum vel sanitatem, sed turpitudinem
 aut solam pulchritudinem collocare, comprehensum a me
 prius est. Quod autem neque si quis quaesita concesserit,
 sequentia recte dicta sint, nunc ostendere tentabo. Si
 enim, dum pugnant duo invicem judicia, affectus gene-
 rantur, necessitas cogit, ex duobus his judiciis vel alte-

Ed. Chart. V. [164.]

Ed. Baf. I. (289.)

ἦτοι τὴν ἐτέραν μὲν ὑπάρχειν ἀληθῆ, τὴν ἐτέραν δὲ ψευδῆ, ἢ ἀμφοτέρως ψευδεῖς, εἴ τις καὶ τοῦτο συγχωρήσκειν, ἔχει γὰρ τινα ζήτησιν λογιστικὴν. εἴτε δὲ ἀμφοτέρως ψευδεῖς, εἴτε τὴν ἐτέραν αὐτῶν ἀληθῆ φαίμεν ὑπάρχειν, οὐδαμῶς ἡ μάχη τῶν κρίσεων ἔσται τὸ πάθος. ἀλλ' εἰ μὲν ἰσχύοιεν πως ἀλλήλους αἱ κρίσεις ὥς πρὸς πίστιν, ἐπέχειν ἀναγκαῖον ἡμῶς ἔσται περὶ τῆς τοῦ πράγματος ὑπάρξεως, εἰ δ' ἡ ἐτέρα φαίνοιτο μακροῦ πιστοτέρα, συγκατατίθεσθαι μὲν καὶ πρῶτεϊν γέ τι κατὰ τὴν συγκαταθέσειν, οὐκ ἀπερισκίπτως δὲ, καθάπερ εἰ καὶ τις τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν οἰόμενος ὑπάρχειν ἔχοι τι βραχὺ περιέλκον εἰς τὸναντίον, ἢ εἰ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν ὑπολαμβάνων ὅμως εἴη καὶ αὐτὸς ἀντισπῶσαν ἐτέραν ὑπόληψιν ἔχοι πρὸς τὸ μὴ διατεταμένως πιστεῖν, ἢ εἰ, καθάπερ ὁ Περὶων, ἀμφοτέρως ὁμοτίμως τιθέμενος ἐλέχοι περὶ τῆς ἀποφάσεώς τε καὶ συγκαταθέσεως. ἐν οὐδενὶ γὰρ τῶν τοιούτων συρίσεται τὸ πάθος, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ἐταργῶς ἐδήλωσε δι' ὧν ἐν τῇ πρὸ τούτου γραμματι παρεθέμην ῥήσεων, ἐν αἷς φησιν,

rum esse verum, alterum falsum, vel utraque falsa, si quis etiam hoc concefferit (habet enim quandam logicam inquisitionem). Sive ambo falsa, sive alterum ipforum verum esse dixerimus, neutiquam pugna judiciorum erit affectus. Verum si acquaveris aliquo modo inter se judicia quoad fidem, necessarium erit nos animo suspensus esse circa rei existentiam; sin alterum videatur longe fide dignius, assentiri quidem et agere nonnihil juxta assensum, non inconsiderate autem; quemadmodum, si aliquis voluptatem bonum esse putans habeat aliquid, quod in diversum modice retrahat, vel si solum honestum bonum existimans tamen adhuc et ipse habeat opinionem aliam reluctantem, ne plene credat, vel si, quemadmodum Pyrrho, utramque aequaliter ponens contineat se, ne assermet concedatque. In nullo enim hujasmodi affectus consistit, sicuti et ipse Chrysippus manifeste indicavit verbis, quae superiori libro apposui, ubi ait, Non

Ed. Chart. V. [164. 165.]

Ed. Basf. I. (289.)

οὐχὶ διημαρτημένος φέρεται καὶ παριδὼν τε κατὰ τὸν λόγον, ὅσα ἴ' ἄλλα τοιαῦτα προσέγραψε συνίστασθαι τὸ πάθος; ἀλλ' ὅταν ἀπειθῆς ἢ ὁρμὴ γίγνηται τοῦ λόγου, ὥστε κἀνταῦθα πάλιν ἐναντιολογίαν τινὰ εὐρίσκεισθαι τοῦ Χρυσίππου πρὸς ἑαυτὸν, εἴπερ ἀποχωρίσας τὸ πάθος τῶν διημαρτημένων κρίσεων αὐθις ἐν τῇ τῶν κρίσεων πρὸς ἀλλήλους ἐναντιολογίᾳ τὰ τε νοσήματα τῆς ψυχῆς καὶ τὰ πάθη συνίστασθαι λέγει. μὴ τοίνυν θαυμάζωμεν ἔτι μηδ' ὅτι τὰς θεραπείας τῶν παθῶν ὀρθῶς μὲν ὁ Πλάτων ἔγραψεν, ὥς ὁ Πωσειδώνιος αὐτῷ μαρτυρεῖ, μοχθηρῶς δ' ὁ Χρύσιππος. ὁ γὰρ μῆτε πᾶσας τὰς αἰτίας τῶν παθῶν ἀποφηνέσθαι τολμήσας, ἀλλ' ἐν ταῖς κυριωτάταις ἀπορεῖν ὁμολογήσας, [165] ὥς ἐν τῷ πρὸ τούτου δέδεικται γράμματί, μὴτ' ἐν αἷς ἐτόλμησεν εἰπεῖν τε καλῶς ἀποφηνάμενος, αὐτοῦ οὐκ ἂν, οἶμαι, δύναίτο τὴν θεραπείαν αὐτῶν ποιήσασθαι κατὰ τρόπον. ἀλλ', ὅπερ εἶπόν ἤδη καὶ πρόσθεν, εἰ τις ἐξελέγχοι τὰ τέσσαρα τοῦ Χρυσίππου βιβλία, πολὺ πλεόντων αὐτῷ δεήσει συγγραμμάτων.

si errabunde fertur et praetergressus aliquid secundum rationem, et caetera, quae hujusmodi adscripsit, affectum constituere, verum quum animi impetus rationi sit inobsequens, ut et hic rursus sibi nonnihil contradicere Chrysippus inveniatur, siquidem affectum a judiciis peccantibus segregans rursus in judiciorum invicem pugna et morbos animi et affectus consistere dicit. Ne igitur miremur adhuc, quod affectuum curationes recte quidem Plato conscripsit, ut Posidonius ipsi attestatur, prave autem Chrysippus. Qui enim neque omniump affectuum causas pronunciare ausus est, sed in principalissimis dubitare se confessus est, ut in superiori libro offensum est, neque, in quibus pronunciare aliquid ausus est, recte protulit, hic mea sententia non poterit curationem ipsorum, ut decet, moliri. Sed, quod dixi jam et antea, si quis quatuor Chrysippi libros coarguat, multo pluribus commentariis ei opus erit.

Ed. Chart. V. [165.]

Ed. Bas. I. (289. 290.)

Κε φ. ε'. Ὅσα τοίνυν ἀναγκασιότατα πρὸς τὴν προχει-
μέτην ἡμῶν πραγματείαν ἐστὶ, ταῦτα ἐπιέλθωμεν μόνα, καὶ
πρωτόν γε αὐτῶν προχειρισώμεθα τὸ περὶ τῆς τῶν παιδῶν
διοικήσεως. οὔτε γὰρ ὑπὸ λόγου τὰς ὁρμὰς αὐτῶν ἐπιτρο-
πεύεσθαι δυνατόν εἰπεῖν, (οὐ γὰρ ἔχουσιν ἤδη τὸν λόγον,) οὐδ' ὥς οὐ θυμοῦται τε καὶ λυπεῖται, καὶ ἡδέται, καὶ
γελᾷ, καὶ κλαίει, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα πάθη πάσχει μυρία·
πολὺ γὰρ δὴ καὶ πλείω καὶ σφοδρότερα τὰ πάθη τοῖς
παιδίοις ἐστὶν ἢ τοῖς τελείοις. οὐ μὲν ἀκολουθεῖ γε ταῦτα
τοῖς Χρυσίππου δόγμασιν, ὥσπερ οὔτε τὸ μηδεμίαν (290)
οἰκείωσιν εἶναι φύσει πρὸς ἡδονὴν ἢ ἀλλοτρίωσιν πρὸς
πόνον. αἴτει μὲν γὰρ ἀδιδάκτως ἅπαντα τὰ παιδία πρὸς
τὰς ἡδονὰς, ἀποστρέφεται δὲ καὶ φεύγει τοὺς πόρους. ὀρώ-
μεν δ' αὐτὰ καὶ θυμούμενα, καὶ λακτίζοντα, καὶ δάκνοντα,
καὶ νικᾶν ἐθέλοντα καὶ κρατεῖν τῶν τοιούτων, ὥσπερ ἔτια
τῶν ζώων, οὐδενὸς ἄθλου προβυλλομένον παρὰ τὸ νικᾶν
αὐτό. φαίνεται δ' ἐναργῶς τὸ τοιοῦτον ἐπ' ὀργύγων, καὶ
ἀλεκτρυόνων, καὶ περδίκων, ἰχθυέμενός τε καὶ ἀσπίδος, καὶ

Cap. V. Quae igitur maxime ad institutum nobis
opus necessaria sunt, haec duntaxat persequemur, ac pri-
mum ipsorum proponemus, quod de puërorum institu-
tione dicitur. Neque enim a ratione impetus ipsorum
moderari possis dicere, ut qui rationem necdum habeant,
neque quod non irascantur, doleant, gaudeant, rideant,
plorent, atque ejusmodi aliis innumeris affectibus impli-
centur. Multo enim et plures et vehementiores affectus
pueris quam adultis oboriuntur (quanquam neque Chry-
sippi placitis consentanea sint); sicuti neque dicere possis,
quod nulla propensio natura ipsis insit ad voluptatem,
aut alienatio ad laborem. Etenim inclinant a nullo docti
magistro omnes pueri ad voluptates, averfantur autem
fugiantque labores. Videmus autem eos ipsos et irascen-
tes, et calcitrantes, et mordentes, ac vincere cupientes
et in ejusmodi praevalere, quemadmodum nonnulla ani-
mantia, nullo praemio proposito praeter ipsam victoriam;
id quod evidenter apparet in coturnicibus, gallis, perdi-

Ed. Chart. V. [165.]

Ed. Bas. I. (290.)

χροκοδείλου, καὶ μυρίων ἐτέρων. οὕτως οὖν οἰκειοῦσθαι καὶ τὰ παιδία φαίνεται καὶ πρὸς ἡδονήν, καὶ πρὸς νίκην, ὥσπερ ὕστερόν ποτε δείκνυσιν, ἐπιδάμν προβαίνη κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὅτι πρὸς τὸ καλὸν ἔχει τινὰ φυσικὴν οἰκειώσιν. αἰδεῖται γοῦν ἁμαρτάνοντα, προϊούσης αὐτοῖς τῆς ἡλικίας, καὶ χαίρει τοῖς καλοῖς ἔργοις, καὶ δικαιοσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἀντιποιεῖται, καὶ πράττει πολλὰ κατὰ τὰς τῶν ἀρετῶν τούτων ἐννοίας, ἐμπροσθεν, ἥνικα ἦν εἴς σμικρὰ, κατὰ πάθος ζῶντα, καὶ τῶν ἐκ τοῦ λόγου προσταγμάτων οὐδεμίαν φροντίδα ποιούμενα. τριῶν οὖν τούτων ὑμῖν οἰκειώσεων ὑπαρχουσῶν φύσει καθ' ἑαστον τῶν μορίων τῆς ψυχῆς εἶδος, πρὸς μὲν τὴν ἡδονήν διὰ τὸ ἐπιθυμητικόν, πρὸς δὲ τὴν νίκην διὰ τὸ θύμοειδές, πρὸς δὲ τὸ καλὸν διὰ τὸ λογιστικόν. Ἐπίκουρος μὲν τὴν τοῦ χειρίστου μορίου τῆς ψυχῆς οἰκειώσιν ἐθεάσατο μόνην, ὁ δὲ Χρύσιππος τὴν τοῦ βελτίστου, φάμενος ἡμῶς οἰκειοῦσθαι πρὸς μόνον τὸ καλόν, ὅπερ εἶναι δηλοῦται καὶ ἀγαθόν. ἀπάσας δὲ τὰς τρεῖς οἰκειώσεις θεάσασθαι μόνοις τοῖς παλαιοῖς ὑπῆρξεν

ctibus, ichneumone, aspide, crocodilo, aliisque infinitis. Sic itaque peculiariter inclinare etiam pueri videntur et ad voluptatem et ad victoriam, quemadmodum paulo post ostendunt, ubi processerint aetate, quoniam ad honestum naturalem quandam propensionem habent: peccantes igitur pudefunt, gaudentque honestis operibus, et iustitiam aliasque virtutes amplectuntur, ac faciunt multa secundum harum virtutum notiones, prius, quam adhuc essent parvi, ex affectu viventes, ac nullam praeceptorum ex ratione curam habentes. Quum itaque haec tres propensiones nobis natura juxta unamquamque partium animi speciem insint, ad voluptatem sane propter concupiscibilem, ad victoriam vero propter irascibilem, ad honestum propter ratiocinatricem, Epicurus sane infimae animae partis propensionem solum conplexit, Chrysippus autem optimae, quum dixerit, peculiariter nos affici erga solum honestum, quod est nimirum et bonum. At universas tres proprietates perspicere solis veteribus philoso-

Ed. Chart. V. [165. 166.]

Ed. Baf. I. (290:)

φιλοσόφοις. ἴσως οὖν τὰς δύο ὁ Χρύσιππος εἰκότως ἀπο-
ρεῖν ἔρει τῆς κατὰ τὴν κακίαν γενέσεως, οὐδ' αἰτίαν ἔχον
εἰπεῖν αὐτῆς, οὔτε τρόπους τῆς συστάσεως, οὐδ' ὅπως
ἁμαρτάνει τὰ παιδία δυνάμενος ἐξαιρεῖν, ἅπερ εὐλόγως, οἶμαι,
πάντα καὶ ὁ Πωσειδώνιος αὐτοῦ καταμύμφεται καὶ ἐλέγχει.
εἰ γὰρ δὴ πρὸς τὸ καλὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς φηκίωται τὰ
παιδία, τὴν κακίαν οὐκ ἔνδοθεν οὐδ' ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ'
ἔξωθεν μόνον ἐρχῆν αὐτοῖς ἐγγίγνεσθαι. ἀλλὰ μὴν ὁράται
γε, καὶ χρηστοῖς ἔθουσιν ἐντρέφεται καὶ προσηκόντως παι-
δεύεται, πάντως ἐξαμαρτάνοντά τε, [166] καὶ τοῦτ' αὐτὸ καὶ
ὁ Χρύσιππος ὁμολογεῖ. καίτοι γ' ἐπὶ αὐτῷ ὑπεριδόντι τῶν
ἐναργῶς φαινομένων αὐτὸ μόνον ὁμολογήσαι τὸ ταῖς ἰδίαις
ὑποθέσεσιν ἀκόλουθον, εἰ καλῶς ἀγχείη τὰ παιδία, πάν-
τως αὐτὰ φάσκοντι σοφοὺς ἄνδρας γενήσεσθαι τοῦ χρόνου
προϊόντος· ἀλλ' οὐκ ἐτόλμησε τοῦτό γε καταψεύσασθαι τῶν
φαινομένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φιλοσόφῳ τρέφεται μόνῳ, καὶ
μηδὲν μῆτε θεύσεται μῆτ' ἀκούσῃ πάποτε παρὰδειγμα

phis licuit. Relictis itaque duabus; Chrysippus merito
ambigere se dicit, quomodo pravitas generetur, quum
neque causam ipsius possit dicere, neque consistentiae
modos; neque, quomodo pueri peccent, queat invenire,
quae bona ratione, opinor, omnia etiam Posidonius in eo
damnat coarguitque. Si enim ad honestum protinus ab
initio peculiariter pueri ducerentur, malitiam non in-
terius, neque ex ipsis, verum extrinsecus solum inpaisci
ipsis oportebat. Atqui videntur, etiam si probis moribus
educantur et, ut par est, erudiantur, omnino aliquid
peccare: atque hoc ipsum Chrysippus quoque confitetur,
quamvis liceret ipsi evidenter apparentia praetergresso
hoc solum concedere, quod propriis hypothesebus erat
consentaneum, ipsos scilicet omnino pueros, si probe
omnino educati fuerint, in viros sapientes temporis pro-
cessu evasuros affirmando; sed non ausus est hoc adversus
evidentia mentiri; verum quamvis sub philosopho dun-
taxat educantur, et nullum neque viderint, neque audi-

Ed. Chart. V. [166.]

Ed. Bas. I. (290.)

κακίας, ὅμως οὐκ ἐξ ἀνάγκης αὐτὰ φιλοσοφῆσιν· διατὴν γὰρ εἶναι τῆς διαστροφῆς τὴν αἰτίαν, ἑτέραν μὲν ἐκ κατηχέσεως τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἐγγιγνομένην, ἑτέραν δ' ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως. ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἑκατέρως αὐτῶν ἀπορῶ, καὶ πρώτης γὰρ τῆς ἐκ τῶν πελας γιγνομένης· καὶ γὰρ διὰ τί θεασόμενά τε καὶ ἀκούσαντα παράδειγμα κακίας οὐχὶ μισεῖ τοῦτο καὶ φεύγει τῇ μηδεμίαν οικείωσιν ἔχειν πρὸς αὐτό, θαυμάζειν ἐπέρχεται μοι, καὶ πολὺ δὴ μᾶλλον, ἐπειδὴν μήτε θεασόμενα μήτ' ἀκούσαντα πρὸς αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐξεπατηθῇ. τίς γὰρ ἀνάγκη, τοὺς παῖδας ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ὡς ἀγαθοῦ δαλεάζεσθαι, μηδεμίαν οικείωσιν ἔχοντας πρὸς αὐτὴν, ἀποστρέφεσθαι δὲ καὶ φεύγειν τὸν πόνον, εἴτερ μὴ καὶ πρὸς τοῦτον ἡλλοτριῶται φύσει; τίς δ' ἀνάγκη, πρὸς μὲν τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰς τιμὰς ἡδεσθαι τε καὶ χαίρειν αὐτοῖς, ἄχθεσθαι δὲ καὶ φεύγειν τοὺς τε ψόγους καὶ τὰς ἀτιμίας, εἴτερ μὴ καὶ πρὸς ταῦτα φύσει τινὰ ἔχουσιν οικείωσιν τε καὶ ἡλλοτριῶσιν; εἰ γὰρ μὴ ταῖς φωναῖς, ἀλλὰ τῇ γὰρ δυνάμει τῶν λεγομένων ὁμολογεῖν

verint unquam malitiae exemplum, tamen non necessario ipsos philosophiae incubituros; duplicem namque causam esse perversitatis, alteram ex multorum hominum instructione innascentem, alteram ex ipsa rerum natura. Ego vero de utraque ipsarum dubito, et prima, quae ex familiaribus oboritur. Etenim cur, qui viderint audiverintque malitiae exemplum, non oderint hoc et fugerint, eo quod nullam proprietatem erga ipsum habeant, mirari mihi subit, et multo magis quam, neque viso, neque audito eo, ab ipsis rebus decipiantur. Quae enim necessitas, pueros a voluptate tanquam bono inescari, ne unam quidem propensionem erga ipsam habentes, averfari autem et fugere laborem, si non et ab hoc natura alienati sunt? Quae rursus necessitas, laudibus et honoribus oblectari et ipsis gaudere, odisse autem et fugere reprehensiones et ignominiam, si non etiam ad haec natura inclinationem quandam habent alienationemque? Si enim non verbis, saltem virtute eorum, quae dicuntur, Chrysippus videtur

Ed. Chart. V. [166.]

Ed. Bas. I. (290.)

ἔοικεν ὁ Χρυσίππος, ὡς ἔστιν οἰκείως· τὰ τις ἡμῖν καὶ ἄλλοιρίως· φύσει πρὸς ἕκαστον τῶν εἰρημένων. ἐπειδὴν γὰρ λέγῃ,· τίς περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν ἐγγίνεσθαι τοῖς φαύλοις διαστροφῆς διὰ τὴν πιθανότητα τῶν φαιτυσιῶν καὶ τὴν κατήχησιν, ἐρωτητέον αὐτὸν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἡδογὴ μὲν ὡς ἀγαθόν, ἀλγηδὼν δ' ὡς κακὸν πιθανὴν προβάλλουσι φαιτυσίαν· οὕτως δὲ καὶ διὰ τί τὴν μὲν νίκην τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τὴν τῶν ἀνδράντων ἀνάδειξιν ἐπαιτούμετά τε καὶ μακαρίζομεθα πρὸς τῶν πολλῶν ἀκούοντες ὡς ἀγαθὰ, περὶ δὲ τῆς ἥτις τε καὶ τῆς αἰμίας ὡς κακὰ ἐτοιμῶς πειθόμεθα. καὶ γὰρ καὶ ταῦθ' ὁ Ποσειδάωνιος μέμφεται καὶ δεικνύται πειράται πασῶν τῶν ψευδῶν ὑπολήψεων· τίς αἰτίας ἐν μὲν τῷ θεωρητικῷ διὰ τῆς παθητικῆς ὀλκῆς, προηγέσθαι δ' αὐτῆς τοὺς ψευδεῖς δόξας, ἀσθενήσαντος περὶ τὴν κρίσιν τοῦ λογιστικοῦ· γεννᾶσθαι γὰρ τῷ ζῳῷ τὴν ὀρμὴν ἐνίοτε μὲν ἐπὶ τῇ τοῦ λογιστικοῦ κρίσει, πολλάκις δ' ἐπὶ τῇ κινήσει τοῦ παθητικοῦ. συνάπτει δ' εὐκότως τοῖς λόγοις ταῦτοις ὁ Ποσειδάωνιος τὰ κατὰ τὸν

consentire, quod infit nobis natura inclinatio quaedam et alienatio; quippe quum dicit, perversitates, circa bona et mala innasce pravis propter imaginationum probabilitatem et institutionem, causa ab eo roganda est, cur voluptas quidem ut bonum, dolor autem ut malum probabilem objiciunt imaginationem: ita rursus cur victoriam in Olympicis et statuarum erectionem laudari extollique a plerisque audientes, quod bona sint; cladem contra et ignominiam, quod mala sint, facile persuademur. Etenim Posidonius criminatur tentatque ostendere omnium falsarum opinionum causas in speculativo sane per affectuum attractionem, praecedere autem ipsam falsas opiniones, ubi ratiocinatrix circa judicium fuerit imbecillis; oboriri enim animali impetum nonnunquam sane propter ratiocinatricis judicium, saepe vero ob motum partis affectibus obnoxiae. Connectit autem merito his rationibus Posidonius ea, quae in physiognomoniam appa-

Ed. Chart. V. [166. 167.]

Ed. Bas. I. (290.)

φυσιολογώμενα φαινόμενα· καὶ γὰρ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσα μὲν ἐνρύτερὰ τε καὶ θερμότερα, θυμικότερα πάνθ' ὑπάρχειν φύσει, ὅσα δὲ πλατυσχία τε καὶ ψυχρότερα, δειλότερα. καὶ κατὰ τὰς χώρας οὐ μικρῶ τιτι διεννηγοχέναι τοῖς ἡθεσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς δειλίαν καὶ τόλμαν, ἢ τὸ φιληδονόν τε καὶ φιλόπορον, ὡς τῶν παθητικῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς ἐπομένων ἀεὶ τῇ διαθέσει τοῦ σώματος, ἣν ἐκ τῆς κατὰ τὸ περιέχον κράσεως οὐ κατ' ὀλίγον ἀλλοιοῦσθαι. καὶ γὰρ δὴ καὶ τὸ αἷμα διαφέρειν ἐν τοῖς ζώοις φησὶ θερμότητι, καὶ ψυχρότητι, καὶ πάχει, καὶ λεπτότητι, καὶ ἄλλαις φησὶ διαφοραῖς οὐκ ὀλίγαις, ὑπὲρ ὧν Ἀριστοτέλης ἐπὶ πλείστον διηλθεν. ἡμεῖς δὲ κατὰ τινα οἰκεῖον καιρὸν ἐπὶ προήκοντι τῷ λόγῳ μνημονεύσομεν αὐτῶν, ἥνικα ἂν καὶ αὐτὰς τὰς Ἱπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος ῥήσεις περὶ τούτων παραγράψωμεν. ἐν δὲ [167] τῷ παρόντι πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὁ λόγος ἐνέστηκε μοι, μὴτ' ἄλλο γιγνώσκοντας τῶν κατὰ τὰ πάθη, μὴθ' ὡς αἱ τοῦ σώματος κράσεις οἰκεῖας ἑαυταῖς ἐργάζονται τὰς παθητικὰς κινήσεις·

rent. Etenim animalium ac hominum, quae lati pectoris et calidiora sunt, omnia naturam habent iracundiorem, quae vero latis caxis constant et frigidiora sunt, timidiorem. Et secundum varietatem regionum non parum quiddam moribus homines ad timorem et audaciam, vel voluptatis laborisque studium differunt, tanquam affectuum animi motibus corporis dispositionem, quam ex aëris temperatura non modice immutari contingit, sequentibus. Quinetiam sanguinem in animantibus differre calore, frigiditate, crassitie et tenuitate pronunciat, item aliis non paucis differentiis, de quibus Aristoteles plenissime tractavit. Nos autem suo tempore sermonis processu mentionem ipsarum faciemus, quando etiam eadem tum Hippocratis tum Platonis verba de istis ascribemus. In praesentia vero ad Chrysippum oratio mihi instituta est, qui neque aliud eorum, quae secundum affectus sunt, cognovit, neque quod corporis temperamenta peculiare ipsi affectuum motus efficiant; ita namque Posidonius

Ed. Chart. V. [167.]

Ed. Bas. I. (290. 179.)

οὕτως γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει εἶναι. Ἀριστοτέλης δ' ἄντικρυς ἤδη καλεῖ τῶν ζώων ἀπάσας τὰς τοιαύτας τῆς ψυχῆς καταστάσεις, λέγεται τε, καθ' ὅντινα τρόπον ἐπὶ ταῖς διαφερούσαις κράσε σισυνίσταται. διόπερ, οἶμαι, καὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ἴσας ἐπ' ἐνίον μὲν εὐκόλως τε καὶ ῥα-
δία, διὰ τὸ μήτε τὰς παθητικὰς κινήσεις αὐτοῖς ἰσχυρὰς ὑπάρ-
χειν, μήτε τὸ λογιστικὸν ἀσθενὲς φύσει καὶ ἀσύνετον, ἀλλὰ δι'
ἀμαθίαν καὶ μοχθηροῦς ἐθισμοῦς ἐμπαθῶς ἀναγκάζεσθαι
εἶναι τοὺς τοιοῦτους ἀνθρώπους, ἐνίοις δὲ χαλεπὴ καὶ δύσκο-
λος, ὅταν κινήσεις αἱ κατὰ πάθος, αἱ διὰ τὴν τοῦ σώματος
κατασκευὴν ἀναγκάως γιγνόμεναι, μεγάλαί δὲ τινες οὖσαι
τύχῳσι καὶ σφοδραί, τό τε λογιστικὸν ἀσθενὲς καὶ ἀσύνετον
φύσει. χρὴ γὰρ καὶ τοῦτο μὲν ἐπιστήμην λαβεῖν τῶν
ἀληθῶν, καὶ τὰς κατὰ πάθος δὲ κινήσεις ἀμβλυνοῦνται
χρηστοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐθισθεῖσιν, εἴ τις μέλλοι βελτίονα
τὸ ἥθος ἀποδείξειν τὸν ἄνθρωπον. (291) οὕτω δὲ καὶ
πλάττειν ἐξ ἀρχῆς ἄνθρωπον χρὴ πρὸς τὸ βέλτιστον, ἀπάν-
των μὲν πρῶτον αὐτῶν τῶν σπερμάτων προνοουμένους, οἷς

nominare consuevit. Aristoteles autem aperte jam vocat
animalium omnia hujusmodi animae constitutiones, ex-
ponitque, quomodo ex diversis temperamentis constituan-
tur. Quare mea sententia etiam affectuum animi curatio
in nonnullis quidem prompta et facilis est, eo quod ne-
que affectuum motus ipsis infant validi, neque ratiocina-
trix 'pars imbecillis natura et imprudens, sed propter
inscitiam pravasque consuetudines id genus hominum ex
affectu vivere cogatur, nonnullis vero difficilis et aegra,
quum motus affectuum, qui ex corporis constitutione ne-
cessario obveniunt, magni extiterint et vehementes, ra-
tiocinatrixque imbecillis facultas et imprudens; quippe et
hanc veri scientiam adipisci oportet, ac affectuum motus
retundere, probis institutionibus assuescentem, si quis ho-
minem moribus praestantiorum redditurus est. Sic autem
et ab initio hominem ad optimum conformare oportet,
ante omnia quidem ipsorum seminum ratione habita,

Ed. Chara V. [167.]

Ed. Bal. I. (291.)

ἐφεξῆς τῆς διαίτης, ἥ ἢ κύουσα διατηρεῖται, κατὰ τε τὰς τροφὰς καὶ τὰ πόματα, καὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰς ἡσυχίας; καὶ τοὺς ὕπνους καὶ τὰς ἐγρηγόρειας, ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοὺς, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, περὶ ὧν ἀπάντων ὁ μὲν Πλάτων ἀκριβέστατα διηλθεν, ὁ δὲ Χρύσιππος οὐ μόνον αὐτὸς οὐδὲν ἰκνούμενον εἶπεν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τινι κατέλιπεν ἀφορμὴν εὐρέσεως, μοχθηρὰν ὑποβαλλόμενος τῷ λόγῳ τὴν κρηπίδα. ταῦτά τοι καὶ ὁ Ποσειδώνιος αὐτῷ μέμφεται μετὰ τοῦ καὶ θαυμάζειν, ὅσα Πλάτων εἶπεν ὑπὲρ τῆς τῶν παιδῶν ἔτι τε κυομένων ἐν τῇ μήτρᾳ διαπλάσεως, ἀποκυηθέντων τε τροφῆς καὶ παιδείας, καὶ γέγραπεν οἷον ἐπιτομὴν τινα κατὰ τὸ πρῶτον αὐτοῦ περὶ παιδῶν σύγγραμμα τῶν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένων, ὡς χοῇ τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὲρ τοῦ τὸ παθητικόν τε καὶ ἄλογον τῆς ψυχῆς σύμμετρον ἀποφαίνεσθαι ταῖς κινήσεσι καὶ τοῖς τοῦ λόγου προστάγμασιν εὐπειθές. αὕτη γὰρ ἀρίστη παιδῶν παιδείας παρασκευὴ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς; ὡς ἂν ἐπιτηδειοτάτῃ ἢ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ λογιστικοῦ. μικρὸν μὲν γὰρ τὰ πρῶτα καὶ

deinde victus, quo gravida tuteur, et in alimentis et potionibus, et exercitiis et quiete, et somno et vigilia; de quibus omnibus Plato accuratissime differuit, Chrysippus non solum ipse nihil quod ad rem pertineret dixit, sed ne successorum quidem ipsius alicui inventionis occasionem reliquit, pravam induens sermoni crepidam. Haec utique Posidonius ei obiicit ac miratur, quae Plato de conformatione infantium, qui adhuc in utero geruntur, tradidit, editorum autem alimento et institutione, ac conscripsit veluti compendium aliquod in primo ipsius de affectibus commentario eorum, quae a Platone dicta sunt, scilicet oportere pueros educari et institui, ut reddant partem animi affectibus opportunam et irrationalem motibus commoderatam ac rationis mandato moderantem. Hic enim optimus est in puerorum institutione apparatus facultatis animae affectibus obnoxiae, si ad ratiocinatricis dominium quam maxime idonea sit; exiguum enim pri-

Ed. Chart. V. [167.]

Ed. Bas. I. (391.)

ἀσθενὲς ὑπάρχειν τοῦτο, μέγα δὲ καὶ ἰσχυρὸν ἀποτελεῖσθαι
περὶ τὴν τεσσαρεσκαίδεκαετῇ ἡλικίαν, ἥνικα ἤδη κρατεῖν τε
καὶ ἄρχειν αὐτῷ προσήκει καθάπερ ἡνιόχου τινὶ τοῦ ζεύ-
γους τῶν συμφύτων ἵππων, ἐπιθυμίας τε καὶ θυμοῦ, μὴτ'
ἰσχυρῶν ὑπαρχόντων ἄγαν, μὴτ' ἀσθενῶν, μὴτ' ὀκνηρῶς
μὴτ' ἐκφόρων, μὴτε δυσπειθῶν ὅλως, ἢ ἀκόσμων, ἢ ὕβρι-
στῶν, ἀλλ' εἰς ἅπαν ἐτοίμων ἐπεσθαί τε καὶ πείθεσθαι τῷ
λογισμῷ, τούτου δ' αὐτοῦ τὴν παιδείαν τε καὶ τὴν ἀρετὴν
ἐπιστήμην εἶναι τῆς τῶν ὄντων φύσεως, ὥσπερ τοῦ ἡνιόχου
τῶν ἡνιοχικῶν θεωρημάτων. ἐν γὰρ ταῖς ἀλόγοις τῆς ψυχῆς
δυνάμεισιν ἐπιστήμας οὐκ ἐγγίγνεσθαι, καθάπερ οὐδὲ ἐν τοῖς
ἵπποις, ἀλλὰ τοῖσι μὲν τὴν οἰκίαν ἀρετὴν ἐξ ἐθισμού
τινος ἀλόγου παραγίγνεσθαι, τοῖς δ' ἡνιόχοις ἐκ διδασκαλίας
λογικῆς. ἐπεται δ' αὐτοῖς τοῖσδε καὶ ὁ περὶ τῶν ἀρετῶν
λόγος αὐτὸς ἔχων τὸ σφάλμα διττὸν, εἴτ' ἐπιστήμας τις
ἀπάσας αὐτάς, εἴτε δυνάμεις ὑπολάβοι. τῶν μὲν γὰρ ἀλό-
γων τῆς ψυχῆς μερῶν ἀλόγους ἀνάγκη καὶ τὰς ἀρετάς

num et imbecillum hanc esse decet, magnam vero et
valentem circa quartumdecimum aetatis annum evadere,
quando jam dominari et imperare ipsam convenit tan-
quam aurigam quendam pari connatorum equorum; cupi-
ditati et iracundiae, dum non valentes nimium sunt,
neque imbecillae, neque pigrae, neque effrenes, neque
contumaces omnino, vel indecorae, vel contumeliosae,
sed in omne promptae tum sequi, tum obedire rationi.
Hujus autem ipsius institutionem virtutemque scientiam
esse oportet rerum naturae, quemadmodum aurigae spe-
culationem artis aurigandi; nam in brutis animae faculta-
tibus scientiae non solent innasci, sicuti nec equis, sed
his sane propria virtus ex consuetudine quadam irration-
nali proficisci, aurigis autem ex disciplina rationali.
Porro sequitur rursus hic etiam de virtutibus sermo
duplicem continens errorem, sive scientias quis omnes
ipsas, sive vires existimet. Siquidem irrationalium ani-
mae partium necesse irrationales quoque virtutes esse,

Ed. Chart. V. [167. 168.]

Ed. Bas. I. (291.)

εἶναι, τοῦ λογιστικοῦ δὲ μόνου λογικῆν. ὥστ' εὐλόγως
ἐκείνων μὲν αἱ ἀρεταὶ δυνάμεις εἰσιν, [168] ἐπιστήμη δὲ
μόνου τοῦ λογιστικοῦ. Χρύσιππος δὲ μεγάλα σφάλλεται,
οὐχ ὅτι μηδεμίαν ἀρετὴν ἐποίησε δύναμιν, (οὐ γὰρ μέγα τὸ
τοιούτον σφάλμα ἐστίν, οὐδὲ διαφερόμεθα πρὸς αὐτό,) ἀλλ'
ὅτι πολλὰς ἐπιστήμας τε καὶ ἀρετὰς εἶναι φήσας μίαν
ἔφησεν εἶναι δύναμιν τῆς ψυχῆς. οὐ γὰρ ἐνδέχεται μιᾶς
δυνάμεως ἀρετὰς εἶναι πολλὰς, εἴ γε μηδὲ τελειοτάτας πολ-
λὰς ἐνὸς πράγματος. μία γὰρ ἐκάστου τῶν ὄντων ἡ τελειό-
της, ἡ δ' ἀρετὴ τελειότης ἐστὶ τῆς ἐκάστου φύσεως, ὥς
αὐτὸς ὁμολογεῖ. κάλλιον οὖν Ἀρίστων ὁ Χίος, οὔτε πολ-
λὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς ἀποφηνάμενος, ἀλλὰ μίαν,
ἣν ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν εἶναι φησιν, οὔτε περὶ
τῶν παθῶν ἐναντία ταῖς ἰδίαις ὑποθέσει γραΐφας, ὥσπερ
ὁ Χρύσιππος.

Κεφ. ε'. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἀρετῶν ἐν τοῖς ἐξῆς ἐροῦμεν,
ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτων ὁ Χρύσιππος ἐπηρεάζει τὸν Πλάτωνα.
συνὴ γὰρ ἐξ ἀκολουθίας τινὸς αὐτῶν ἐμνημόνευσα, τῷ περὶ

ratiocinatricis autem solius rationalem. Quapropter merito
illarum sane virtutes facultates sunt, solius autem ratio-
cinatricis scientia. At Chrysippus vehementer errat, non
solum quod ne unam quidem virtutem facultatem fecerit,
(non enim magnus is error est, neque in hoc dissentimus,)
sed quod multas et scientias et virtutes esse dicens unam
esse animae facultatem dixerit. Quippe fieri non potest,
ut unius facultatis multae sint virtutes, siquidem neque
perfectiones multae unius rei esse poterant. Una enim
cujusque eorum quae sunt perfectio est, at perfectio
cujusque naturae virtus est, ut ipse fatetur. Melius ita-
que Aristo Chius neque multas esse animae virtutes
pronunciat, sed unam, quam bonorum malorumque
scientiam esse tuetur, neque de affectibus contraria suis
hypothesibus scribit, quemadmodum Chrysippus.

Cap. VI. Verum de virtutibus postea agetur, quia
etiam in his Chrysippus calumniatur Platonem; nunc
enim ex consecutione quadam de eis mentio facta est,

Ed. Chart. V. [168.]

Ed. Bas. I. (291.)

τῶν παθῶν δόγματι καὶ τοῦ περὶ τῶν ἀρετῶν ἐξ ἀνάγκης ἐπομένον, ὥσπερ καὶ ὁ Ποσειδωνίος φησιν, ὥδὲ πως γράφων αὐτοῖς ὀνόμασι κατὰ τὸ πρῶτον περὶ παθῶν οὐ μετὰ πολλὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βιβλίου· νομίζω γὰρ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, καὶ τὴν περὶ τελῶν, καὶ τὴν περὶ ἀρετῶν ἐκ τῆς περὶ παθῶν ὁρθῶς διασκέψεως ἡρητησθαι. ὅτι μὲν οὖν τὴν περὶ τῶν ἀρετῶν ὁρθῶς δόξαν ἐξεῦχθαι συμβέβηκε τῇ περὶ τῶν παθῶν, αὐτάρκως ἐνδεδειχθαι μοι δοκῶ· ὅτι δὲ καὶ τὴν περὶ ἀγαθῶν τε καὶ τοῦ τέλους, ἀρκεῖ μοι τὰ Ποσειδωνίου παραγράψαι τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα, τὸ δὴ τῶν παθῶν αἴτιον, τοιούτοις τῆς τε ἀνομολογίας καὶ τοῦ κακοδαίμονος βίου, τὸ μὴ κατὰ πᾶν ἐπεσθαι τῷ ἐν αὐτῷ δαίμονι συγγενεῖ τε ὅντι καὶ τὴν ὁμοίαν φύσιν ἔχοντι τῷ τὸν ὅλον κόσμον διοικούντι, τῷ δὲ χεῖροσι καὶ ζωώδει ποτὲ συνεκκλίνοντι φέρεσθαι. οἱ δὲ τοῦτο παριδόντες οὗτοι ἐν τοῦτοις βελτιοῦσι τὴν αἰτίαν τῶν παθῶν, οὗτ' ἐν τοῖς περὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ ὁμολογίας ὀρθοδοξοῦσιν, οὐ γὰρ βλέπουσιν, ὅτι πρῶτόν ἐστιν ἐν αὐτῇ τὸ

cum decretum de affectibus decreta de virtutibus necessario consequatur, quemadmodum et Posidonius inquit, ita scribens ad verbum in primo de affectibus non multo post libri initium: *Puto enim, considerationem de bonis et malis, item de finibus, insuper de virtutibus speculationem ex ea, quae de affectibus est, recte pendere.* Quod itaque opinionem de virtutibus recte ei, quae de affectibus est, conjungi accidit, abunde a me ostensum arbitror. Quod autem et de bonis et de fine opinio conjuncta est, sufficit mihi Posidonii verba scribere, quae hunc in modum habent: *Affectuum causa sane, hoc est diffensionis et infelicitis vitae, est non sequi per omnia genium nobis insitum, qui connatus ac similis naturae est ei, qui totum mundum gubernat, cum deteriore vero et qui animali peculiaris est nonnunquam declinando efferrè. Qui vero hoc praeterierunt, neque in his affectuum meliorem causam reddiderunt, neque in iis, quae de felicitate et consensu sunt, recte opinantur, quippe qui non vident,*

Ed. Chart. V. [168.]

Ed. Bas. I. (291.)

κατὰ μηδὲν ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀλόγου τε καὶ κακοδαίμονος καὶ ἀθέου τῆς ψυχῆς. ἐν τούτοις φανερώς ὁ Προσειδώνιος ἐδίδαξε, πηλίκον ἀμαρτάνουσιν οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ τῶν παθῶν λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τέλους. οὐ γὰρ, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, ἀλλ' ὡς ὁ Πλάτων ἐδίδαξε, τὸ τῇ φύσει ζῆν ὁμολογουμένως ἐστίν. ὅτος γὰρ ἐν ἡμῖν τοῦ μὲν βελτίονος τῆς ψυχῆς μέρους, τοῦ δὲ χειρόους, ὁ μὲν τῷ βελτίονι συνεπόμενος ὁμολογουμένως ἂν λέγοιτο τῇ φύσει ζῆν, ὁ δὲ τῷ χειρόνι μᾶλλον ἐπόμενος ἀνομολογουμένως· ἐστὶ δ' οὗτος μὲν ὁ κατὰ πάθος ζῶν, ἐκεῖνος δὲ ὁ κατὰ λόγον. οὐκ ἀρκεστέεις δὲ τούτοις ὁ Προσειδώνιος ἐναργέστερόν τε καὶ σφοδρότερον καθάπτεται τῶν περὶ τὸν Χρύσιππον, ὡς οὐκ ὀρθῶς ἐξηγουμένων τὸ τέλος. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις ὧδε· ἂ δὴ παρέντες ἔτιοι τὸ ὁμολογουμένως ζῆν συστέλλουσιν εἰς τὸ πᾶν τὰ ἐνδεχόμενον ποιεῖν ἕνεκα τῶν πρώτων κατὰ φύσιν, ὅμοιον αὐτὸ ποιοῦντες τῷ σκοπὸν ἐκτίθεσθαι τὴν ἡδονήν, ἢ τὴν ἀοχλησίαν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. ἐστὶ δὲ μάχην ἐμφαίνον

primum esse in ea, in nulla re duci ab irrationali, infelici et dei experte anima. In his manifesto Posidonius docuit, quantum Chrysippi sectatores aberrant, non solum in disputationibus de affectibus, sed etiam de fine. Non enim est, ut illi dictitant, sed ut Plato tradidit, naturae consentaneam vitam agere. Quum enim in nobis alia potior sit animae pars, alia deterior, qui potiolem sequitur, consentaneam naturae vitam agere dicetur, qui deteriolem magis aemulatur, repugnantem; hic autem ex affectu, ille secundum rationem vivit. Porro non contentus his Posidonius evidentius vehementiusque Chrysippi sectatores attingit, qui non recte finem interpretentur. Habent autem verba in eum modum: *Quae sane praetermittentes nonnulli id, quod est cum consensu naturae vivere, contrahunt in hoc, quod est omne, quod potest fieri, agere causa primorum secundum naturam, simile eis facientes, qui scopum proponunt voluptatem, aut tranquillitatem, aut aliud quippiam ejusmodi. Hoc*

Ed. Chart. V. [168. 169.]

Ed. Bas. I. (291.)

καὶ αὐτὴν τὴν ἐκφορὰν, καλὸν δὲ καὶ εὐδαιμονικὸν οὐδέν.
[169] παρέπεται γὰρ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τῷ τέλει, τέλος δὲ
οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ τούτου διαληφθέντος ὀρθῶς, ἔξεσται
μὲν αὐτῷ χρῆσθαι πρὸς τὸ διακόπτειν τὰς ἀπορίας, ὥς οἱ
σοφισταὶ προτεῖγουσι, μὴ μέντοι γε τὸ καὶ ἐμπειρίαν τῶν
κατὰ τὴν ὅλην φύσιν συμβαινόντων ζῆν, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ
τῷ ὁμολογουμένως εἰπεῖν ζῆν, ἥνίκα μὴ τοῦτο μικροπρεπῶς
συντείνειν εἰς τι τῶν διαφορῶν τυγχάνει. ἤρκει μὲν οὖν
ἴσως καὶ τοῦτο πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀτοπίας ὣν ὁ Χρύσιππος
εἶρηκε περὶ τοῦ τέλους ἐξηγούμενος, ὅπως ἂν τις τυγχάνῃ
τοῦ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν. ἄμεινον μὲν ἡγοῦμαι καὶ
τὰ τούτοις ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Ποσειδωνίου γεγραμμένα παρα-
θέσθαι τόνδε τὸν τρόπον ἔχοντα. ταύτην τε δὴ τὴν ἀτο-
πίαν διέλυσεν ἡ αἰτία τῶν παθῶν ὁραθεῖσα, καὶ τὰς ἀρ-
χὰς ἔδειξε τῆς ἐν τοῖς ὀρεκτοῖς καὶ φευκτοῖς διαστροφῆς,
καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἰσκήσεως διεῖλε. καὶ τὰ διαπορού-
μενα περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηγεν. οὐ σμικρὰ γὰρ
οὐδὲ τὰ τυχόντια φησὶν ἡμᾶς ἀπολαύσειν ἀγαθὰ, τῆς αἰτίας

*autem pugnam ostendit in ipsa prolatione; honestum
autem et felix nihil; comitatur enim necessario finem,
finis autem non est; sed si hoc recte percipiatur, licet eo
uti ad ambiguitates auferendas, quas sophistae produ-
cunt; quod equidem non continget de eo, quod est vivere
secundum peritiam eorum, quae in tota natura eveniunt;
quod idem valet, ac si dicas convenienter naturae vivere,
nisi hoc ignave ad aliquam suarum differentiarum vergere
contingat.* Sufficiebat itaque forsan et hoc ad absurditatis
indicationem eorum, quae Chrysippus de fine dixit, ex-
ponendo, quomodo quis vitam naturae consentaneam asse-
quatur. Melius tamen puto etiam post haec a Posidonio
scripta apponere, quae hocce modo habent: *Hanc sane
absurditatem causa affectuum visu dissolvit, ac principia
perverfitatis in rebus appetendis fugiendisque indicavit,
ac modos exercitationis divisit.* Item, quae de affectus
impetu dubitantur, declaravit. Non exigua neque vul-
garia inquit nos consecuturos bona, causa affectuum in-

Ed. Chart. V. [169.]

Ed. Bas. I. (291. 292.)

τῶν παθῶν εὐρεθείσης. εἰς γὰρ τὸ μαθεῖν ἀκριβῶς, οἷόν
τε τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν ἔστιν, ἐκ τῆς τῶν πα-
θῶν αἰτίας εὐρεθείσης ἀφελήθημεν. ὁ μὲν γὰρ κατὰ πά-
θος οὐχ ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει, ὁ δὲ μὴ κατὰ
πάθος ὁμολογουμένως ζῇ τῇ φύσει. ἔπεται γὰρ ὁ μὲν τῷ
ἀλόγῳ καὶ ἐμπλήκτῳ τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ τῷ λογικῷ τε καὶ τῷ
θείῳ. καὶ (292) τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ἐν τοῖς αἰρετοῖς τε καὶ
πρακτοῖς διαστροφῆς ἐδίδαξεν ἡ αἰτία τῶν παθῶν εὐρεθείσα.
τὰ γὰρ οἰκεία ταῖς ἀλόγοις δυνάμεσι τῆς ψυχῆς ἐξαπατά-
μενοι τινες ὡς ἀπλῶς οἰκεία δοξάζουσιν, οὐκ εἰδότες, ὡς τὸ
μὲν ἡδεσθαί τε καὶ τὸ κρατεῖν τῶν πέλας τοῦ ζωώδους
τῆς ψυχῆς ἔστιν ὕρεκτά, σοφία δὲ καὶ πᾶν ὅσον ἀγαθόν
τε καὶ καλὸν ἅμα τοῦ λογικοῦ τε καὶ θείου. καὶ τοὺς τρέ-
πους δὲ, φησὶ, τῆς ἀσκήσεως ἡ τῶν παθῶν αἰτία γινωρι-
σθείσα διωρίσατο. τοὺς μὲν γὰρ ἐν τοιοῖσδε ῥυθμοῖς ἅμα
καὶ ἁρμονίαις καὶ ἐπιτηδεύμασι, τοὺς δὲ ἐν τοιοῖσδε διαι-
τᾶσθαι κελεύομεν, ὥσπερ ὁ Πλάτων ἡμᾶς ἐδίδαξε, τοὺς
μὲν ἀμβλείας καὶ κωθρούς καὶ ἀθύρους ἐκ τε τοῖς ὀρθοῖς

vania. Nam ut discamus exacte, quale tandem sit vita
naturae consentanea, ex inventa affectuum causa adjuti
sumus. Siquidem qui ex affectu vivit, non consentaneam
naturae vitam agit, qui non ex affectu, consentaneam
naturae tranfigit. Sequitur enim hic irrationalem et at-
tonitam animae partem, ille rationalem et divinam.
Porro initia perversitatis in rebus appetendis fugiendisque
causa affectuum inventa edocuit; nam propria facultatibus
animae irrationabilibus nonnulli decepti quasi simpliciter
propria opinantur, ignari, quod voluptas et imperium in
proximos animalis partis animae sunt appetibilia, sa-
pientia vero et omne bonum honestumque simul et ra-
tionalis et divinae partis est. Modos autem exercitii,
inquit, affectuum causa cognita distinxit. Alios enim in
hujusmodi numeris pariter et harmoniis studiisque, alios
in talibus vivere jubebimus, quemadmodum Plato nos
docuit; hebetes quidem et pigros et vecordes tum in

Ed. Chart. V. [169.]

Ed. Bsl. I. (392.)

ῥυθμοῖς καὶ ταῖς κινούσαις ἰσχυρῶς τὴν ψυχὴν ἁρμονίαις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἐπιτηδεύμασι τρέφοντες, τοὺς δὲ θυμικωτέρους καὶ μανικώτερον ἔτιοντας ἐν ταῖς ἐναντίαις. ἔπειθ' διὰ τί πρὸς θεῶν (ἐρωτήσω γὰρ εἰς τοῦτο τοὺς ἀπὸ τοῦ Χρυσίππου) Δάμων ὁ μουσικὸς αὐλητρίδι παραγενόμενος αὐλοῦσθαι τὸ Φρύγιον νεανίας τισὶν οἰνωμένοις καὶ μανικὰ ἄλλα διαπραττομένοις ἐκέλευσεν αὐλῆσαι τὸ Δωριον, οἱ δ' εὐθὺς ἐπαύσαντο τῆς ἐμπλήκτου φορᾶς; οὐ γὰρ δήπου τὰς δόξας τοῦ λογιστικοῦ μεταδιδάσκονται πρὸς τῶν αὐλημάτων, ἀλλὰ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἄλογον ὑπάρχον, ἐπεγείρονται τε καὶ πρᾶττονται διὰ κινήσεων ἀλόγων. τῷ μὲν γὰρ ἀλόγων διὰ τῶν ἀλόγων ἢ τε ὠφέλεια καὶ ἢ βλάβη, τῷ λογικῷ δὲ δι' ἐπιστήμης τε καὶ εὐμαθίας. καὶ ταῦτ' οὖν ἐκ τῆς τῶν παθῶν αἰτίας γνωσθείσης ὠφελείσθαι φησὶν ἡμᾶς ὁ Ποσειδώνιος, καὶ προσέτι τὰ διαφορούμενα περὶ τῆς ἐκ πάθους ὁρμῆς ἐξέφηγεν. εἴτ' αὐτὸς, ἅτα ποτ' αὐτά ἐστιν, ἐκίφρων ἐξηγείται τόνδε τὸν τρόπον. οἴμαι γάρ, ὅτι πάλαι βλέπετε, πῶς διὰ λόγου μὲν πεισθέντες κακῶν

rectis numeris, tum harmoniis animam valide moventibus, tum ejusmodi studiis educantes, iracundiore autem et furibundos magis tractantes contrariis; quoniam cur per deum immortalem (interrogabo enim adhuc hoc a Chrysippo) Damon musicus, quum esset apud tibicinam Phrygium modulantem adolescentibus quibusdam ebriosis et infania quaedam peragentibus, Doricum canere jussit, illi vero statim a motu insulso cessarunt? Non enim nimirum opiniones ratiocinatricis facultatis docentur a cationibus tibicinae, sed affectibus obnoxia pars animae, quum sit irrationalis, excitatur mitigaturque motibus irrationalibus. Siquidem irrationali ab irrationalibus et commodum et noxa obvenit, rationali vero ex scientia bonaque disciplina. Atque haec ex affectuum causa cognita accedere nobis ait et juvare Posidonius affirmat, et praeterea, quae de affectus impetu ambiguntur, declarare. Deinde ipse, quae tandem ea sint, inferens, hunc in modum exponit: *Ἄντο namque, nuper vos vidisse, quo-*

Ed. Chart. V. [169. 170.]

Ed. Bas. I. (292.)

ἐαυτοῖς παρῆναι ἢ ἐπιφέρεσθαι οὔτε φοβούνται οὔτε λυποῦνται, φαντασίας δ' ἐκείνων αὐτῶν λαμβάνονται. πῶς γὰρ ἂν τις λόγῳ κινήσειε τὸ ἄλογον, ἐὰν μὴ τινα ἀναξωγράφῃσιν προσβάλλῃται αἰσθητῇ παραπλησίαν; οὕτως οὖν ἐκ διηγήσεώς τινες εἰς ἐπιθυμίαν ἐκπίπτουσιν, καὶ ἐναργῶς ἐγκελευσαμένου τοῦ φεύγειν τὸν ἐπιφερόμενον λέοντα, οὐκ ἰδόντες φοβούνται. [170] ταῦτά τε οὖν εἴρηται καλῶς τῷ Πωσειδωνίῳ καὶ τὰ τούτων ἐφεξῆς ἔτι, συμπάσας τὰς αἰτίας ἐξηγουμένου τῶν ἀπορηθέντων ὑπὸ τοῦ Χρυσίππου, περὶ ὧν κατὰ τὸ πρὸ τούτου γράμμα διηλθον ἐπὶ τῆς τελευταῖας, ὅθεν μοι δοκῶ καὶ τῶν ἐνταῦθα καταπαῦσαι τὸν λόγον, μίαν ἔτι τὴν ἐφεξῆς αὐτοῦ παραγράφας ῥῆσιν ἔχουσαν ὧδε. καὶ μὴν οἱ προκόπτοντες μεγάλα κακὰ δοκοῦντες ἑαυτοῖς οὐ λυποῦνται· φέρονται γὰρ οὐ κατὰ τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς οὕτως, ἀλλὰ κατὰ τὸ λογικόν. εἰτ' ἐφεξῆς οὗτος, διὰ τί τὰ χρονίζοντα τῶν παθῶν ἡσυχέστερά τε καὶ ἀσθενέστερα γίγνεται, τὴν αἰτίαν ὑποδίδωσιν, ὑπὲρ ἧς ὁ Χρῆσιππος ἐν

modo ratione persuasi, malum sibi adesse vel inferri, neque timent, neque dolent, imaginationes autem illorum ipsorum capiunt. Quomodo enim aliquis ratione movebit irrationale, si non quandam descriptionem sensibili persimilem adjecerit? Sic igitur ex narratione nonnulli in cupiditatem incidunt, et manifesto jussi fugere incurrentem leonem non videntes extimescunt. Haec itaque bene a Posidonio dicta sunt, item quae haec subsequuntur; universas exponente causas eorum, de quibus Chrysippus ambigebat; ac ego superiori libro ad calcem de eisdem disputavi; unde mihi videor etiam nunc in praesentia finiturus sermonem, modo unam adhuc subsequentem ipsius orationem ascripsero, quae hunc in modum habet: At vero providi magna mala sibi instare videntes non dolent, quippe non secundum irrationalem animae partem feruntur ita, sed secundum rationalem. Postea rursus hic, cur affectus temporis spatio quietiores imbecillioresque redduntur, causam reddit; super qua

Ed. Chart. V. [170.]

Ed. Bas. I. (292.)

τῷ δευτέρῳ περὶ παθῶν ἀπορεῖν ὁμολόγησεν. εἴρηται δὲ περὶ αὐτῆς ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ τετάρτου, καὶ νῦν εἰρήσεται διὰ βραχέων οἷον ἐπιτομή τις τῆς Ποσειδωνίου ῥήσεως μακρῶς ὑπαρχούσης. τὸ τοίνυν παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ χρόνῳ τοῦτο μὲν ἐμπάλλεται τῶν οἰκείων ἐπιθυμιῶν, τοῦτο δὲ κἀμνεῖ ταῖς πολυχρόνιαις κινήσεσιν, ὥστε διὰ ἅμῃα καθησιγάσαστος αὐτοῦ καὶ μέτρια κινουμένου κρατεῖν ὁ λογισμὸς ἤδη δύναται, ὥσπερ καὶ ἵππου τινὸς ἐκφόρου τὸν ἐπιβάτην ἐξεγκρόντος βιαίως, εἴτα κἀμνοντός τε ἅμα τῷ δρόμῳ καὶ προσέει καὶ ἐμπλησθέντος ὧν ἐπεθύμησεν, αὐτὸς ὁ ἡνίοχος ἐγκρατὴς καταστατῇ. γαίνεται γὰρ τοῦτο πολλῶς γιγνόμενον, καὶ οἱ γε παιδεύοντες τὰ νέα τῶν ζώων, ἐπιτρέφοντες αὐτοῖς κἀμνεῖν τε ἅμα καὶ ἐμπλησθῆναι κατὰ τὰς ἐκφόρους κινήσεις, ὕστερον ἐπιτίθενται περὶ τε οὖν τῶν τοιούτων ἠπόρησεν ὁ Χρίσιππος, ὥς ἂν οὐδ' ἐντάμενος εἰς τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς ἀναφέρεσθαι αὐτῶν τὰς αἰτίας, καὶ προσέει, καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἐν ταῖς ἐξῆς ὁ Ποσειδώνιος, οὐ τοῖς φαινομένοις μόνοις;

Chrysippus in secundo de affectibus dubitare se confessus est. Nos de ea ad finem quarti diximus, atque nunc breviter dicemus seu compendium quoddam Posidonii orationis, quae prolixior est. Itaque pars animae affectibus obnoxia temporis spatio partim repletur propriis cupiditatibus, partim laborat motibus diuturnis; quapropter amborum nomine ea conquiescente et medio-criter mola, superior esse ratio jam potest: quemadmodum et equo effreni infessorem violenter excutiente, deinde laborante simul et cursu, et praeterea etiam repleto iis, quae concupivit, rursus auriga superior evadit; id quod saepe fieri solet. Ac qui juvenilia animantia erudiunt, ubi ipsis concesserint et laborare simul et satiari motibus effrenatis, postea ipsis insident. De ejusmodi igitur Chrysippus haesitavit, ut qui ipso- rum causas ad partem animae affectibus deditam non posset referre; praeterea (etenim et hoc in subsequen- tibus Posidonius ostendit) non eviden-

Ed. Chart. V. [170.]

Ed. Bas. I. (192.)

ἀλλὰ καὶ Ζήνωνι καὶ Κλεάνθει διαφέρεται. τὴν μὲν τοῦ Κλεάνθους γνώμην ὑπὲρ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ τῶνδε φαινεσθαι φησι τῶν ἐπῶν. Α.Ο.Γ. Τί ποτ' ἔσθ' ὅ τι βούλει, θυμέ; τοῦτό μοι φράσον, Θ. Ἐγώ, λογισμέ, πᾶν ὃ βούλομαι ποιεῖν. Α.Ο.Γ. Βασιλικόν γε. πλὴν ὅμως εἰπὼν πάλιν. Θ. Ὅσ' ἂν ἐπιθυμῶ, ταῦθ' ὅπως γενήσεται. ταυτὶ τὰ ἀμοιβαῖα Κλεάνθους φησὶν εἶναι Ποσειδώνιος, ἐναργῶς ἐνδεικνύμενος τὴν περὶ τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς γνώμην αὐτοῦ, εἰ γε δὴ πεποίηκε τὸν λογισμόν τῷ θυμῷ διαλεγόμενον ὡς ἕτερον ἑτέρῳ. ὁ δὲ Χρύσιππος οὐδ' ἕτερον εἶναι νομίζει τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς τοῦ λογιστικοῦ, καὶ τῶν ἁλόγων ζώων ἀφαιρεῖται τὰ πάθη φανερῶς ἐπιθυμίαι καὶ θυμῷ διοικουμέναι, ὡς καὶ Ποσειδώνιος ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιπλέον διεξέρχεται. ὅσα μὲν οὖν τῶν ζώων δυσκίνητ' ἐστὶ καὶ προσπεφυκότα δίκην φυτῶν πέτραις ἢ τισιν ἑτέροις τοιοῦτοις, ἐπιθυμία μόνῃ διοικεῖσθαι λέγει αὐτὰ, τὰ δ' ἄλλα τὰ ἄλογα σίμματα ταῖς δυνάμεσιν ἀμφοτέραις χρῆσθαι, τῇ τ' ἐπιθυμητικῇ καὶ τῇ θυμοειδεῖ, τὸν ἄνθρωπον

tibus solum, verum et Zenoni Cleanthique repugnat. Cleanthis sane sententiam de parte animi affectibus obnoxia ex his apparere verbis assermat. RA. Quid tandem est quod cupis, anime? Hoc mihi dicito. IR. Possum, o ratio, quidquid cupio, facere. RA. Id regium. At dic iterum. IR. Ut cupio, ita hoc fiet modo. Hos versus responsorios Cleanthis esse dicit Posidonius, manifeste ostendens suam de affectibus obnoxia parte sententiam, siquidem introduxit rationem iracundiae colloquentem, ceu alterum alteri. At Chrysippus neque diversam animae partem affectibus deditam a rationali arbitratur, et affectus tollit a brutis animantibus, quum manifeste libidine et iracundia gubernentur, quemadmodum et Posidonius de ipsis copiosius pertractat. Quae itaque animantia aegre moventur, et adnata sunt stirpium modo petris aut quibusdam aliis ejusmodi, cupiditate sola gubernari ipsa pronunciat, reliqua vero bruta universa utrisque facultatibus uti, et concupiscibili et irascibili, ho-

Ed. Chart. V. [170. 171.]

Ed. Bas. I. (292.)

δὲ μόνον ταῖς τριῶν, προσεληγμένοι γὰρ καὶ τὴν λογιστικὴν ἀρχήν. ταῦτά τε οὖν ὀρθῶς εἴρηται τῷ Προσειδωνίῳ καὶ ἄλλα πάμπολλα καθ' ὅλην τὴν περὶ τῶν παθῶν πραγματείαν. ὥσπερ οὖν ὁ Χρύσιππος ἐσφαλμένος ἐν αὐτοῖς, ὥς ἂν τις εἴποι, τοῖς στοιχείοις τῆς περὶ τῶν παθῶν θεωρίας ἐξ ἀνάγκης πάμπολλα κακῶς εἶπεν, οὕτως ἀνάγκη τὸν ἀληθεύειν ταῖς ἀρχαῖς χρησάμενον, εἰ μὲν ἀκριβοῦς φυλάξει τὸ πρὸς αὐτὰς ἀκολουθεῖν, ἅπαν εἰπεῖν ὀρθῶς, εἰ δ' οὐκ ἀκριβοῦς, ἀλλὰ τὰ γε πλεῖστα κατορθῶσαι. δοκῶ μοι καταπαύσειν ἤδη τὸν ἐνεστώτα λόγον ἐν τῇδε. τὸ γὰρ ἐπισκέπτεσθαι νῦν, ὁποίας τινὸς ἔχεται γνώμης ὁ Ζήνων, οὐ κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἂν μοι προστεθέντα γίγνοιτο σκοπόν. ἔτεκα γὰρ τοῦ μὴ μακρολογεῖν ἀποχωρήσειν ἔφην τῶν ἄλλων Στωϊκῶν, ἐξετάζειν δὲ μόνον τὰ Χρυσίππου. [171] καὶ γὰρ οὐδὲ τί ποτε ἕκαστος ἐγίνωσκε τῶν φιλοσόφων ὑπὲρ ψυχῆς, ὑπεσχόμεν ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ διελθεῖν, ἀλλ' ὅπως ἀληθείας ἔχει τὰ Πλάτωνός τε καὶ Ἰπποκράτους δόγματα διασκέψασθαι. ὥστε καὶ τὰ πρὸς τὸν Χρύσιππον ἀντειρημένα

minem autem solum tribus, nam et rationale principium hunc assumere. Haec a Posidonio recte dicta sunt, aliaque permulta in toto de affectibus opere. Quemadmodum igitur Chrysippus in ipsis, ut ita dicam, elementis speculationis de affectibus errans necessario multa perperam dixit, ita necesse est eum, qui veris utitur principiis, modo accurate ipsorum consequentia observaverit, totum recte dicere; sin minus accurate, certe plurima bene affirmare. Visum jam mihi est praesentem librum hic finire; nam inspicere hunc, qualisnam sententiae sit Zeno, diversum fuerit ab eo, quod per initia mihi proposui; quippe, ne fierem prolixior, ab aliis Stoicis me recessurum retuli, sola vero Chrysippi dicta examinaturum. Siquidem neque quid tandem singuli philosophi de anima sentirent, hoc opere persequi me promittebam, verum quomodo veritatem habeant Platonis et Hippocratis placita examinare. Quare et ea, quae contra Chrysippum protuli, praeter in-

Ed. Chart. V. [171.]

Ed. Baf. I. (292. 293.)

μοι παρὰ τὸ προκείμενον ἐγένετο, καὶ Ζήνων, εἰ μὲν τὰ αὐτὰ βούλοιοτο Χρυσίππῳ, τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνος καταστήσεται, εἰ δὲ ταῖς τοῦ Πλάτωνος ἀρχαῖς ἐποίτο Κλεάνθει τε καὶ Ποσειδώνῳ παραπλησίως, τῆς ἡμετέρας ἂν οὕτω μετέχοι φιλοσοφίας; εἰ δ', ὅπερ ἐγὼ πείθομαι, κρίσεις ἐπιγίγνεσθαι τὰ πάντα νομίζει, μέσος ἂν εἴη τῆς τε χειρίστης ὑπὲρ αὐτῶν αἵρέσεως τῆς Χρυσίππου καὶ τῆς ἀρίστης, ἣν Ἰπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἀπάντων πρῶτοι μετεχειρίσαντο. Ποσειδώνιος δὲ καὶ Πυθαγόραν φησὶν, αὐτοῦ μὲν τοῦ Πυθαγόρου συγγραμματος οὐδενὸς εἰς ἡμᾶς διασωζομένου, τεκμαίρομενος δ' ἐξ ὧν ἔτιοι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γεγράψαι. ἀλλ', ὅπερ εἶπον ὀλίγον ἐμπροσθεν, οὐχ ἱστορίαν δογμάτων παλαιῶν ὁ λόγος διδάξειν ἐπηγγεῖλατο, μόνον δὲ τὰ πρὸς Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος εἰρημένα διασκέπασθαι. καὶ μοι τοῦτο, καθ' ὅσον οἶόν τ' ἦν, περὶνεται διὰ βραχυτάτων. οὐ γὰρ, ὅτι πολύβιβλος ἡ πραγματεία, χορησκο(293)πεῖν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸ πλεθρὸς τε καὶ τὸ μέγεθος ὧν ἂν ἐπισκεπτώμεθα δογμάτων ἀναφέρειν, ἐξετά-

stitutum prodacta sunt, et Zeno, si eadem quae Chrysippus sentit, eorundem criminum reus declarabitur; quod si Platonis sequatur principia, veluti Cleanthes et Posidonius, nostrae sic particeps philosophiae erit; si vero, quod ego credo, affectus iudiciis supervenire putat, medius erit inter pessimam de ipsis sectam Chrylippi et optimam, quam tum Hippocrates tum Plato omnium primi celebrarunt. Posidonius etiam Pythagoram dicit, quum nullus ipsius Pythagorae commentarius ad nos pervenerit, conjiciens autem ex iis, quae nonnulli ejus discipuli tradiderunt. Sed, quod paulo ante dixi, non historiam veterum dogmatum liber hic docturum me promissit, verum sola, quae Hippocrati et Platoni dicta sunt, inspecturum. Ac mihi hoc, quatenus licet, brevissime absolvitur. Non enim, quia in multos libros opus deductum est, speculari oportet, sed hoc ad multitudinem magnitudinemque eorum quae inspicimus dogmatum referre;

Ed. Chart. V. [171.]

Ed. Basf. I. (293.)

ζειν τε καὶ σκοπεῖν, εἰ περὶ τῶν αὐτῶν ἐνεχόρρει βραχύτερον εἰπεῖν ἄνευ τοῦ παραλιπεῖν τι τῶν ἀναγκαίων, ὥς τοῦτο γε καὶ ἐξ αὐτῶν ὧν ἔγραψε Χρύσιππος περὶ παθῶν ἔστι καταμαθεῖν. τετάρων γὰρ βιβλίων οὕτω μεγάλων αὐτῷ γεγραμμένων, ὥσθ' ἕκαστον εἶναι διπλάσιον τῶν ἡμετέρων, ὅμως ἡμεῖς οὐδ' ἐν ὅλοις δύο τὴν περὶ τῶν παθῶν αὐτῷ γνώμη ἐξητάκαμεν εὐθὺς καὶ τῶν τῷ Ποσειδωνίῳ γραφέντων εἰς τὴν αὐτὴν πραγματείαν ἐπιμνησθέντες. ἡ μὲν δὴ πρὸς Χρύσιππον ἀντιλογία τέλος ἔχεται. νομίζω γὰρ, εἰ μὲν τις προσέσχε τὸν νοῦν τοῖς εἰρημένοις, οὐκ ἂν χιλεπῶς αὐτὸν ἐξευρεῖν, ὅσα κατὰ μέρος ἐν ὅλῃ τῇ πραγματείᾳ διημάρτηται, εἰ δέ τις οὐ προσέσχε τούτοις, οὐδ' ἂν ἔτι πλείω γράφηται προσέξει.

Κεφ. ζ'. Μεταβήσομαι δ' ἤδη πρὸς τὴν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένην ἐπίδειξιν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὲρ τοῦ τρία τῆς ψυχῆς εἶναι μόρια τὰ καθ' ὅρμην ἡμᾶς κινουῦντα. γινώσκειν δὲ χρὴ κἀνταῦθα τὸ μὲν, ὅτι μόρια διαφέρουσι ἀλλήλων ἐστίν, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἀποδεικνύμενον*

examinareque et inspicere, si de ipsis licet brevius dicere, ita ut nihil necessarium omittatur, sicut hoc etiam ex ipsis, quae Chrysippus scripsit de affectibus, licet condiscere; nam quum quatuor libros adeo grandes ipse conscripserit, ut singuli nostros duplo superent, nos tamen ne in integris quidem duobus sententiam ipsius de affectibus explicavimus, ita ut etiam eorum, quae Posidonius in id opus conscripsit, meminimus. Jam sane controversia contra Chrysippum finem habeat. Puto enim, si quis animum praedictis adhibuerit, haud aegre ipsum adinventurum, quae particulatim in toto opere commiserit errata; sin autem aliquis non hisce attenderit, neque si plura scribantur attendet.

Cap. VII. Digrediar jam ad eam quam Plato quarto de Republica posuit demonstrationem, quod tres animae partes secundum animae impetum nos moventes habeantur. At sciendum hic quoque est, id sane non demonstrari necessario, quod partes sint inter se differentes; non enim

Ed. Chart. V. [171. 172.]

Ed. Bas. I. (295.)

οὐδὲν γὰρ μᾶλλον τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἢ τρία μέρη δεῖ-
κνυσιν ὁ λόγος· ὅτι μὲν γὰρ τρία μέρη σύμπαντ' ἐστίν, εἴτε
μέρη ψυχῆς, εἴτε δυνάμεις, ὑφ' ὧν ὁ βίος ἡμῶν διοικεῖται,
βιαστικῶς τε καὶ ἀναντιρρήτως ἀποδείκνυται. ὥστε καὶ ἐκ
τῶν νῦν λεχθησομένων ἡ μὲν τοῦ Χρυσίππου διαβληθῆσε-
ται δόξα, κατασκευασθήσεται δὲ τὸ κοινὸν Ἀριστοτέλους
καὶ Πλάτωνος καὶ Ποσειδωνίου δόγμα, τὸ καθ' ἑτέραν μὲν
ἡμᾶς δύναμιν λογιζέσθαι, καθ' ἑτέραν δὲ θυμοῦσθαι, κατ'
ἄλλην δ' ἐπιθυμεῖν. ὅτι μέντοι καὶ ταῖς οὐσίαις ἀλλήλων
ταῦτα διαφέρει, καὶ πολὺ μᾶλλον ὅτι κατὰ διαφέροντας
ἴδρυται τόποις, ἐκ μὲν τῶν νῦν λεχθησομένων ἐπιστημονι-
κῇ ἀποδείξιν οὐκ ἔνεστι λαβεῖν, ἐν δὲ τῇ μετὰ ταῦθ'
ὑπομνήματι γραφησομένῳ μοι, τῆς ὅλης πραγματείας ἔκτω
γενήσεσθαι μέλλοντι, δι' ἐναργῶν λημμάτων ἀποδειχθήσε-
ται κατὰ τὰς Ἰπποκράτους τε καὶ Πλάτωνος μεθόδους.
[172] ἰστέον δ', ὅτι καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς ἐπίσταται τὴν
δύναμιν τῶν λεχθησομένων ἀποδείξεων. ἄρχεσθαι γοῦν αὐ-
τῶν μέλλων ταδε προῦνμαψε. καὶ εὖ ἰοθι, ὦ Γλαῦκων,

magis tres esse facultates, quam tres partes, sermo offen-
dit; quod quidem tres partes sint in totum, sive partes
animae, sive facultates, unde vita nostra gubernatur, ap-
pelles, argumentis invictis, et quae vel invito fidem fa-
ciant, et quibus nemo possit contradicere, demonstratur.
Quare etiam ex iis, quae modo dicuntur, Chrysippi opi-
nio subvertetur, adstruetur autem commune Aristotelis,
Platonis et Posidonii placitum, nempe quod in altera fa-
cultate nos ratiocinamur, in altera irascimur, in tertia
concupiscimus. Quod vero et substantiis haec inter se
differant, et multo magis quod in diversis consistant lo-
cis, ex iis sane, quae modo dicuntur, scientificam capere
demonstrationem non licet, subsequenti autem commen-
tario, qui totius operis sextus est, manifestis sumptioni-
bus secundum Hippocratis et Platonis methodos demon-
strabitur. At sciendum venit, ipsum quoque Platonem
vim dicendarum demonstrationum callere; incepturus
enim ipsas haec praemisit. *At certe scito, o Glaucō,*

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bas. I. (193.)

ὥς ἡ ἐμὴ δόξα, ἀκριβῶς μὲν τοῦτο ἐκ τοιούτων μεθόδων οἷαις δὴ νῦν ἐν τοῖς λόγοις χρώμεθα, οὐ μὴ ποτε λάβωμεν. ἄλλη γὰρ μακροτέρα καὶ πλείων ὁδὸς ἐστὶ, δι' ἧς ἀποδείκνυται, τρία τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι τὰ μέρη, οὐ μόνον τοῖς τόποις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ταῖς οὐσίαις, καὶ ταῖς δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐνεργείαις διαφέροντα, ὥς κατὰ τὸν ἐξῆς λόγον ἐπιδείξω, καθ' ὃν καὶ τὴν μέθοδον αὐτὴν, ἣν ἐν ταυτ' αἰνίττεται, μέλλω διεξιέχουθαι. διὰ τί δὲ, καίτοι μὴ θαρσύνω ἢ μέλλει λέγειν ἀποδείξει, ὅμως χρῆται, πρόδηλον ὑπάρχειν οἶμαι τῷ γε προσεσχηκότε τὸν τοῦν. οἷς δὲ ἀσπίως ἐλέγομεν, ὥς ὅτι μὲν τρεῖς εἰσι δυνάμεις διόικοῦσαι τὸν βίον ἡμῶν, ἐναργῶς ἀποδείκνυται, μὴ μέντοι τὸ, ὅτι διαφέρουσι ταῖς οὐσίαις. πρὸς δὲ τὴν προκειμένην αὐτῶν πραγματείαν ἐν τῇ Πολιτείᾳ, τὴν περὶ δικαιοσύνης τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, (ὑπὲρ ἀπασῶν γὰρ ἐν τοῖς ἐξῆς ποιεῖται τὸν λόγον,) ἤρκει τὸ δευχθῆναι, τρεῖς εἶναι δυνάμεις ἑτερογενεῖς. οὕτω γοῦν καὶ ὁ Πρωσιδιώτης ὑπολαβὼν ἀπεχώρησέ τε τοῦ Χρυσίππου καὶ μᾶλλον ἠκολούθησεν

nos, ut mea fert opinio, nunquam ex hujusmodi methodis, quibus nunc in presenti disputatione utimur, exacte id comprehensuros. Alia enim longior ampliorque via est, qua tres animae nostrae partes esse demonstrantur, non modo locis corporis, sed etiam substantia, viribus actionibusque differentes, ut subsequenti libro ostendam, quo et methodum ipsam, quam inibi obscure significat, sum persecuturus. Cur autem, licet non confidat demonstrationi, quam dicturus est, ea tamen usus sit, constare ei arbitror, qui animum adhibuerit eis, quae nuper dicebamus, quod tres esse facultates vitam nostram gubernantes manifesto ostendit, non autem quod substantia diversae sint. Porro ad propositam ipsis tractationem in libro de Republica, nempe de iustitia aliisque virtutibus, (nam de universis subsequenti sermone verba facit,) abunde erat indicasse, tres esse facultates genere diversas. Sic utique et Posidonius opinatus a Chrysippo recessit potiusque

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bas. I. (293.)

Ἀριστοτέλει καὶ Πλάτωνι. προσέθηκα δὲ τῷ λόγῳ τὸ μᾶλλον, ἐπειδὴ κατὰ μέρος εὐρίσκονται τινα διαφωνοῦντες οἱ τρεῖς ἄνδρες ὑπὲρ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς, κατὰ δὲ τὸ συμπέρασμα ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις. ἐπιδείξω δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο σαφῶς; ἥνίκ' ἂν ἐν τοῖς ἔπειτα τὸν ὑπὲρ τῶν ἀρετῶν διεξέρχωμαι λόγον. ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς Πολιτείας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰρημέτων ἀποδείξεων ἤδη μνημονεύσω, προγράψας τὴν ἑῃσιν, ἀφ' ἧς ἀρχεται τοῦ λόγου· ἔχει δὲ ὧδε. Ταῦτόν δ' ἔλεγον οἱ πάναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταυτόν τε καὶ πρὸς ταυτόν οὐκ ἐθέλησας ἅμα. εἰδ' ἐξῆς πιστωσάμενός τε τοῦτο καὶ περὶ τῶν δοκούντων μάχεσθαι διελθὼν ἐπιφέρει· Ἄρ' οὖν, ἦν δ' ἐγώ, τὸ ἐπινεύειν τῷ ἀνανεύειν, καὶ τὸ ἐρίεσθαι τιτος λαβεῖν τῷ ἀπαρνέσθαι, καὶ τὸ προσάγεσθαι τῷ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις θείης, εἴτε ποιημάτων, εἴτε παθημάτων; οὐδὲν γὰρ ταύτη διόισαι. ἀλλ', ἦ δ' ὅς, τῶν ἐναντίων. τί οὖν, ἦν δ' ἐγώ, διψῆν καὶ πεινῆν, καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας, καὶ αὐτὸ ἐθελειν, καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ ταῦτα πάντα εἰς ἐκείν' ἀν' ἑαυτῆς τὰ

Aristotelem et Platonem secutus est. Adjeci autem orationi potius; quoniam in particularibus quibusdam tres hi viri de virtutum differentia dissentire inveniuntur, in conclusione autem inter se conveniunt. Id quod manifesto ostendam, quum in subsequenibus sermonem de virtutibus aggrediar; in praesentia vero demonstrationum, quas Plato in quarto de Republica adduxit, jam meminero, praescripta serie, a qua disputationem orditur. Habet autem hunc in modum: *Constat plane, idem contraria facere aut pati secundum idem et ad idem simul non posse.* Deinde, fide hujus facta, etiam de iis, quae videntur pugnare, disputans infert: *Nonne annuere et renuere, cupere aliquid accipere et averfari, admonere et repellere, omnia ejusmodi inter se contraria pones, sive actiones, sive passiones? nihil enim interest. Certe contraria. Quid igitur, esurire, sitire, et omnino appetere, velle, eligere, nonne haec omnia ad illorum species*

Ed. Chart. V. [172.]

Ed. Bas. I. (293.)

εἶδη τὰ νῦν λεχθέντα; ὁλον δὲ τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος
 ψυχὴν οὐχὶ ἤτοι ἐφίεσθαι φήσεις ἐκείνου, οὐ ἂν ἐπιθυμῇ,
 ἢ προσάγεσθαι οὗτο, ὃ ἂν βούληται οἱ γενέσθαι; ἢ αὖ οὐ,
 καθ' ὅσον ἐθελῶσι τί οἱ πορισθῆναι, ἐπινεύειν τοῦτο πρὸς
 αὐτὴν, ὥσπερ τινὸς ἐρῶντος ἐπορευομένου αὐτοῦ τῆς γενέ-
 σεως; ἔγωγε. τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν, καὶ μὴ ἐθέλειν, μὴδ'
 ἐπιθυμεῖν οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπελαύνειν ἀπ' αὐτῆς
 καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν; πῶς γὰρ οὐ;
 ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει καὶ ταῖς ἐξῆς ἀπάσαις δεικνυσιν ἕτερον
 εἶναι μέρος τῆς ψυχῆς τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου,
 πῶς καὶ τίνα τρόπον ἐν μὲν τῷ πεινῇ ἐφίμεθα πληρω-
 θῆναι σιτίων, ἐν δὲ τῷ διψῇ πόματος. ἀλλὰ παῖδες μὲν
 ὄντες ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐτοιμῶς ἐπὶ τὸ πληρωθῆναι
 ἐχόμεθα, μήτ' εἰ συνοίσει τοῦτο, μήτ' εἰ βλάβει σκοπού-
 μενοι, κατὰ δὲ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸν λογισμὸν γενομένοι,
 πολλάκις μὲν οὐδ' ὅλως πίνομεν, ἐπειδὴν πεισθῶμεν ἀπὸ
 τοῦ πόματος βλάβην ἔσεσθαι, πολλάκις δὲ ὀλιγώτερον, ἢ
 ὅσον ἐπιθυμοῦμεν, εἰ κἄνταῦθα μέλλοι βλάψειν τὸ πλεόν,

*refers, quas modo diximus? Veluti semper cupientis
 animam nonne vel appetere illud dixeris, quod cupit, vel
 sciscere, quod sibi adesse eligit? vel rursus nonne, quate-
 nus aliquid sibi porrigi vult, annuere illud ad se,
 amantis cujusdam instar, id ut fiat affectantis? Equi-
 dem. Quid vero? nolle, aspernari, negligere, non cupe-
 re, nonne in rejiciendi repellendique ab ea speciem et in
 omnia illis contraria constituemus? Quidni? Hac ora-
 tione et subsequenteribus univērsis ostendit, animae partem
 concupiscibilem diversam esse a ratiocinante, quomodo
 etiam in fame cibis repleti appetimus, in siti potu.
 Verum pueri quum sumus, instar brutorum animalium
 prompte ad repletionem ferimur, neque, an id conducet,
 neque, an oberit, considerantes. Aetate vero et ratione
 proveci saepe ne bibimus quidem omnino, ubi persua-
 sum habuerimus ex potu noxam secuturam, saepe minus,
 quam appetimus, si et hic copia obfutura est, interdum*

Ed. Chart. V. [172. 173.]

Ed. Bas. I. (295.)

ἐνίοτε δ' ὕδαρ πίνομεν, οἶνον ἐπιθυμοῦντες πιεῖν, ἢ σφοδρῶς ὀρεγόμενοι ψυχροῦ θερμὸν προσφερόμεθα. οἱ δὲ γε ἀλόγιστοι τῶν ἀνθρώπων ὡσαύτως τοῖς βρέφεσι καὶ θηρίοις οὔτε τὸν καιρὸν ἀναμένουσιν, οὔτε ποσότητα καὶ ποιότητα τοῦ σώματος ἐπισκέπτονται. [173] τὸ μὲν δὴ μὴ χρῆσθαι λογισμῷ μήτε τὰ θηρία μήτε τὰ βρέφη, καὶ πρὸς τοὺς περὶ τὸν Χρύσιππον ὁμολογῆται· τὸ δὲ ὑπὸ θυγάμειος τιнос ἐτέρας παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν ὧν ἐπιθυμοῦσιν ἔρχεσθαι ποτὲ μὲν ὁμολογοῦσιν, ἔστιν ὅτε δ' ἀγροῦνται, περιπλκόντες ἄνω καὶ κάτω τοὺς λόγους, ἐνὸν ὡς ἄνδρας ἐραστὰς ἀληθείας ἐκ προχείρου συλλογιέσθαι, δέταμιν τινα ὑπάρχειν ἄλογον, ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλαυσιν ἄγουσαν οὐ τὰ βροσκήματα μόνα καὶ τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς βροσκήμασιν ὁμοίους ἀνθρώπους. εἰς μὲν οὖν τὴν τοιαύτην ἀπόδειξιν ὁ λόγος ἡμῶς ἤγαγεν προτέραν ὁ ἐξ ἀκολουθίας τινός, οὐ σμικρὰ συντελοῦσαν οὐδ' αὐτὴν ταῦς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος λεγομέναις. ἐπὶ δὲ τοὺς ἤδη τελείους ἄνδρας οὐ κατὰ τὴν ἡλικίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ

aquam bibimus vinum concupiscentes, aut frigidam vehementer appetentes calidam assumimus. At rationis expertes homines similiter infantibus et feris neque tempus expectant, neque quantitatem qualitatemque corporis sustinent inspicere. Quod autem nec ferae, nec infantes ratione utuntur, etiam apud Chrysippum in confesso est. At quod vi quadam alia praeter rationem ad fruendum iis, quae concupiscunt, alliciuntur, interdum fatetur, interdum negat, implicans sursum et deorsum orationes, quum liceret virum studiosum veritatis ex procinctu colligere, vim quandam esse irrationalem, quae ad corporis fruitionem ducat non bruta solum et pueros, sed etiam brutis similes homines. Itaque ad huiusmodi demonstrationem primum oratio nos deduxit ex consequentia quadam, ipsamque non parum conferentem iis, quae a Platone dicuntur. Ad viros autem jam perfectos non aetate modo, sed etiam ratione sermone devenientes specu-

Ed. Chart. V. [173.]

Ed. Baf. I. (295. 294.)

τὸν λογισμὸν ἀφικόμενοι τῷ λόγῳ θαυσώμεθα ἤδη τὴν ἐν αὐ-
τοῖς μάχην τῆς λογιστικῆς δυνάμεως πρὸς τὴν ἐπιθυμητικὴν
ἐν τοῖς νόσοις καὶ ἄλλαις πολλαῖς περιστάσεσιν, ἐν αἷς οὕτω
δοκεῖ καιρὸς εἶναι προσφέρεισθαι πόμα τὸν διψῶντα, καὶ
σιτία τὸν πεινῶντα, καὶ θάλπεισθαι τὸν θλιβόμενον, καὶ ψύ-
χεσθαι τὸν θαλπόμενον, ἀφροδισίοις τε χρῆσθαι τὸν ἐπὶ
ταῦτ' ὀργῶντα. ἡ μὲν γὰρ ἄλογος ἐν ἡμῖν δύναμις ἐφ'
ἑκαστον τῶν ἐπιθυμουμένων ἔλκει τὸν δεόμενον, ὃ δὲ λο-
γισμὸς ἀντισπᾶ καὶ κατέχει τὴν οὐκ ἐν καιρῷ φορὰν. καὶ
μάχη γε πολλὰ(294)κις ἑκατέρων ἰσχυρὰ γίγνεται πρὸς ἄλ-
ληλα, φανερῶς ἐνδεικνυμένη, διττὴν εἶναι φύσιν ἐν ἡμῖν τῶν
στασιαζουσῶν ἀλλήλαις δυνάμεων. εἴπερ γὰρ ἦν μία μόνη,
καθάπερ ἐν τοῖς παισίν, οὐδὲν ἂν ἐκώλυεν ἀκαίρως ἡμῖς ἀπο-
λαύειν τῶν ἐπιθυμουμένων, ὥσπερ γε καὶ εἰ μόνος ὁ λο-
γισμὸς ἦν, πρὸς οὐδὲν ἀνθίσκειν τε καὶ στασιάζειν εἰθι-
σμένος, οὐδὲν ἂν ἦν πρᾶγμα διψῶντα μὴ πίπειν, ἢ πει-
νῶντα μὴ ἐσθίειν, οὐδ' ἐγκρατὴς οὐδὲ σώφρων ἂν ὁ μὴ
πίνων ὠνομάζετο, καθάπερ οὐδ' ὁ μὴ βαδίζων, εἰ μὴ βοῦ-
λοιο. νυνὶ δ', ἐπεὶ διτταί τινές εἰσιν αἱ τὸν ἄνθρωπον

labimur, quo modo ratiocinatrix facultas cum appetente
in nobis pugnet tum in morbis, tum in aliis plerisque
constitutionibus, in quibus nondum opportunum videtur
sitientem potum assumere, et cibos esurientem, calefieri
rigentem, refrigerari incalescentem, venere uti eum, qui
ad illam incitatur. Etenim bruta in nobis facultas ad
singula, quae desiderantur, requirentem allicit, ratio re-
trahit, et inopportunam commotionem continet, ac pugna
frequenter utriusque valida inter se oboritur, evidenter
indicans, duplicem esse in nobis naturam facultatum invi-
cem dissidentium. Si enim una esset sola, quemadmo-
dum in pueris, nihil prohiberet intempellive nos frui
appetibilibus, quemadmodum etiam, si sola esset ratio, ad
nihil retrahere et reniti solita, nullum esset negotium si-
tientem non bibere, aut esurientem non esse; neque conti-
nens neque sobrius, qui non bibit, nominaretur, sicuti nec qui
non vadit, nisi velit. Nunc autem, quoniam duplices quaedam

Ed. Chart. V. [173.]

Ed. Bas. I. (294.)

ἐπισπώμεναι δυνάμεις, ἔστι δὲ ἄλογος ἡ τοῦ πόματος ἐπιθυμοῦσα, ἣ δὲ κατέχουσα ταύτην λογική, ἀφροσύνης ἐν τῷ τοιοῦτῳ καὶ ἡκρατείας γένεσις. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἡμῖν οὐ μικρὸν ἐν παρέργῳ δευχθὲν εἰς τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον μνημονευέσθω, μήτ' ἡκρατείαν εἶναι τι, μήτε σωφροσύνην, ἀναιρεθείσης τῷ λόγῳ τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως. ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον αὐτὴς ἐπάγουμε, ὥς ἡ τοῦ διψῶντος μὲν, μὴ βουλομένου δὲ πίνειν ψυχὴ κατὰ μὲν τινα τῶν ἑαυτῆς δυνάμεων ἢ μερῶν ἐφίεται ποτοῦ, καθ' ἕτερον δὲ τὴν φεύγει καὶ ἀποτρέπεται. ἐνὶ γὰρ καὶ ταύτῃ προσέσθαι τε καὶ φεύγειν οὐκ ἐνδέχεται. εἴτε δὲ προσέσθαι καὶ φεύγειν λέγεις, εἴτε διώκειν, εἴτ' ἐφίεσθαι, διαφέρει οὐδὲν, ὥσπερ οὐδὲ εἰ βούλεσθαι, ἢ ὑρέεσθαι, ἢ ἀντιποιεῖσθαι, ἢ ἀσπάζεσθαι, ἢ ἐπιθυμεῖν. ἡ γὰρ τῶν τοιοῦτων ὀνομάτων διαίρεσις οὐδὲν εἰς τὴν παρούσαν σκέψιν ὀνήτησιν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦναντίον ἄκαιρός τ' ἐστὶ καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ζήτησιν εἰς τὴν περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμφισβήτησιν ἀπάγει. διὸ καὶ τεχνάζονται τιτες ἐξεπίτηδες ὑπὲρ

sunt facultates hominem attrahentes, est autem bruta potus appetens, quae hanc continet rationalis, incontinentia in huiusmodi et continentia generatur. Verum hoc nobis non exigui momenti obiter demonstratum in sermone de virtutibus memoriae mandetur, neque continentiam esse aliquid, neque temperantiam, sublata rationi concupiscibili facultate. Sed rursus ad institutum redeo: nempe fictientis, non autem volentis bibere anima aliqua ipsius facultate aut parte potum concupiscit, altera vero aliqua fugit et averfatur; uni enim et eidem arripere aliquid et fugere non licet. Sive autem arripere et fugere dicas, sive persequi, sive appetere, nihil interest, quemadmodum neque si dicas velle, aut affectare, aut amplecti, aut arripere, aut concupiscere; nam huiusmodi nominum divisio nihil ad praesentem speculationem conducit, sed e contrario importuna est et quaestionem de rebus ad ambiguitatem de nominibus deducit. Quare etiam molian-

Ed. Chart. V. [173. 174.]

Ed. Bas. I. (294.)

τοῦ μηδὲν περανθῆναι πρὸς ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐνίστασθαι, εἰ μὲν ὀρέγεσθαι πόματος εἶποις τὸν διψῶντα, μὴ συγχωροῦντες ὀρέγεσθαι λέγειν, αἴτιον γὰρ τὴν ὄρεξιν εἶναι καὶ μόνου τοῦ σοφοῦ, ὑπάρχειν γοῦν αὐτὴν ὀρεμὴν λογιστικὴν ἐπὶ τῷ ὕσον χρητῇ ἥδοντος, ἂν δὲ ἐπιθυμεῖν, οὐδὲ οὕτως ὀνομάζειν συγχωροῦντες· τὸ μὲν γὰρ διψῆναι οὐκ ἐν τοῖς φαιύλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀστείοις γίνεσθαι, τὴν δ' ἐπιθυμίαν αὐτὴν τε φαιύλην εἶναι καὶ μόνοις τοῖς φαιύλοις ἐγγίνεσθαι, εἶναι γὰρ ὄρεξιν ἀθρόως ῥεπτικὴν πρὸς τὸ τυγχάνειν. εἰ δὲ μὴ μακρὸν οὕτως αὐτῆς ὄρισμόν ποιήσεις, [174] ἀλλ' ὄρεξιν τε ἄλογον ὑπάρχειν εἰπὼν, ἐπιτιμῆσαι μάλα σεμνῶς ἀνδρὶ, πολλάκις οὐκ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ἐπιστήμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ὀνομάτων χρήσει μυρίων διαφέροντι. τοιοῦτοι δ' ἄμελει καὶ τῶν παλαιῶν ἦσαν οὐκ ὀλίγοι, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων φησὶν, ὀνόμασι χρώμενοι καιροῖς μετανομασμένοις. δεῖ οὖν μοι δοκεῖ καὶ νῦν οὐχ ἔν ἀπλῶς γράψαι κατὰ τὸν προκειμένον

tur nonnulli de industria, ut nihil concludatur, singulis nominibus instare. Si enim affectare dicas potum sitientem, non concedunt, affectare dicendum esse. Causam namque aliquam affectationem esse, et solius sapientis, nempe ipsam esse impetum rationalem ad aliquid gaudentis quantum oportet. Si concupiscere, nec sic quidem nominandum concedunt. Etenim, ut quis sitiat, non in pravis solum, sed civilibus quoque provenire, concupiscentiam vero ipsam et pravam esse, et solis innasci pravis, nam esse affectationem affatim reptantem ad hoc, ut fiat. At si non longam adeo definitionem ipsius fecerit, sed affectationem irrationalem esse dixerit quis, increpabit admodum graviter virum subinde non in rerum duntaxat scientia, sed in nominum quoque usu ab infinitis evariantem. Tales denique et veterum non pauci fuerunt, quemadmodum et ipse Plato inquit, nominibus utentes recens transnominatis, propter quos mihi visus est etiam nunc non unum simpliciter scribere nomen in sermone

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Baf. I. (294.)

λόγον ὄνομα, χρήσασθαι δὲ ἐξεπίτηδες ἅπασιν, οἷς ἐγγωρεῖ
ταυτὸν δηλώσαι πρᾶγμα. τῷ τε γὰρ ὀρέγεσθαι, καὶ
τῷ ἐπιθυμεῖν, καὶ τῷ ἐφίεσθαι, καὶ τῷ κεύειν, ἐπο-
ρέγεσθαι τε καὶ θίλειν, καὶ βούλεσθαι, καὶ προσά-
γεσθαι, καὶ μέντοι καὶ τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ
ἐνὸς πράγματος φαίνεται χρώμενος, τῷ ἄβουλεῖν καὶ μὴ ἐθέ-
λειν. ἐνδείξασθαι γὰρ αὐτῷ πρόκειται καὶ δηλῶσαι σαφῶς,
ὃ βούλεται, περὶ τὴν ἀπόδειξιν ἐσπουδακότε, καὶ δουλεύοντε
διὰ τῆς λήξεως τῇ μνήσει τοῦ πράγματος, οὐ τερθρευο-
μένῳ περὶ τὰς συλλαβάς. ἐκ μὲν δὴ τῶν προειρημένων ἐτε-
ρον ἐπίδειξε τὸ ἐπιθυμοῦν τοῦ λογιζομένου. παραγράφειν
γὰρ ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ῥήσεις μακρόν ἔδοξε μοι, δυταμένῳ
γε παντὶ τῷ βουλομένῳ τὸ ἐφεξῆς ἅπαν ἀναγνῶνας τοῦ βι-
βλίου χωρίον. εἰ δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς τελευταίας ὁμοῦ τοῦ
λόγου δεῖο παραγράψαι ῥῆσιν, ὥς ἔμοιγς δοκεῖ χάριν τοῦ
σαφεστεράν γεῖναι τὴν ἐπὶ τὸ δεύτερον κεφάλαιον μετά-
βασιν, οἷδὲ ταύτην παρήσω· ἔχει δὲ ὧδε. Ἄρα τοῦ διψῶν-
τος ἡ ψυχὴ, καθόσον διψῇ, οὐκ ἄλλο τι βούλεται ἢ πιεῖν,
καὶ τούτου ὀρέγεται, καὶ ἐπὶ τοῦτο ὄρμη; δῆλον δὲ. οἰκοῦν,

proposito, verum ex industria uti omnibus, quibus licet
eandem rem significare. Nam et verbo affectare, et con-
cupiscere, et aggredi, et annuere, et appetere, et velle,
et diligere, et adducere, quin etiam contrariis ipsorum in
una re videtur uti, non diligere, et non velle; quippe
institutum ipsi erat sententiam suam ostenderé et indica-
re manifeste, circa demonstrationem studioso et ferventi
per dictionem rei significatui, non curioso circa syllabas.
Ex praedictis sane diversum indicavit appetens a ratioci-
nante. Ascribere enim omnem ipsius dictionem longum
mihi visum est, quum liceat unicuique, si volet, totum
subsequentem libri locum relegere. At si etiam ad finem
sermonis posita verba necesse sit apponere, ut mihi vide-
tur, quo ad secundum caput digressio fiat manifestior, ne-
quo haec omittam; habent autem in eum modum. *Sitien-
tis igitur anima, quatenus fitit, nihil aliud appetit
quam bibere, idque affectat, et ad ipsum fertur. Cla-*

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Bas. I. (296.)

εἰ ποτέ τι αὐτὴν ἀνθέλκει διψῶσαν, ἑτερον ἂν τε ἐν αὐτῇ εἴη αὐτοῦ τοῦ διψῶντος καὶ ἄγοντος ὥσπερ θηρίον ἐπὶ τὸ πιεῖν· οὐ γὰρ δὴ, φάμεν, τῷ γε αὐτῷ, τὸ αὐτὸ, τῷ ἑαυτοῦ, περὶ τὸ αὐτὸ, ἅμα τάναντία πράττοι. οὐ γὰρ οὖν, ὥσπερ γε, οἶμαι, τοῦ τοξότου οὐ καλῶς ἔχει λέγειν, ὅτι αὐτοῦ ἅμα αἱ χεῖρες τὸ τόξον ἀπωθούνηται τε καὶ προσέλκονται, ἀλλ' ὅτι μὲν ἄλλη μὲν ἢ ἀπωθούσα χεὶρ, ἑτέρα δ' ἢ προσωγομένη. παρὰ τὰς μὲν οὖν, ἔφη. πότερον δὴ φωμέν τινὰς ἔστιν ὅτε διψῶντας οὐκ ἐθέλειν πιεῖν; καὶ μάλα γ', ἔφη, πολλοὺς καὶ πολλὰκις. τί οὖν, ἔφη ἐγὼ, φαίη τις ἂν τούτων πέρι; οὐκ ἐνεῖναι μὲν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὰ κελεύον, ἐνεῖναι δὲ τὸ κωλύον· πιεῖν, ἄλλο ὃν καὶ κρατοῦν τοῦ κελεύοντος; ἔμοιγ', ἔφη, δοκεῖ. ἂν οὖν οὐ τὸ μὲν κωλύον τὰ τοιαῦτα ἐγγίγνεται, ὅταν ἐγγένηται, ἐκ τοῦ λογισμοῦ, τὰ δὲ ἄγοντα καὶ ἔλκοντα διὰ παθημάτων τε καὶ νοσημάτων παραγίγνεται; φαίνεται. οὐ δὲ ἄλγος, ἦν δ' ἐγὼ, ἀξιώσομεν αὐτὰ διττὰ τε καὶ ἑτερα ἀλλήλων εἶναι, τὸ

rum est omnibus. Si quid ergo ipsam quandoque retrahit sitientem, aliud quiddam erit in ipsa ab ea parte diversum, quae sitit, et quasi bestia ad bibendum impellit; neque enim fieri posse dicimus, ut idem aliquid eodem sui circa idem simul agat contraria. Non utique. Quemadmodum absurdum dictus est, eandem sagittarii manum, simul arcum impellere, et intendendo ad se trahere, verum dicendum est, alteram esse manum, quae impellit, alteram vero, quae contrahit. Omnino sic est. Dicemusne, esse aliquos, qui, quum sitiant, nolint bibere? Multos, plene et saepe. Quid igitur de his dixerit aliquis, essene in horum anima aliquid, quod bibere jubeat, aliquid contra, quod prohibeat, quod quidem cum dominetur, aliud est ab eo, quod jubet? Mihi quidem sic videtur. An non igitur, quod prohibet ista, ex ratione inest, quoties operatur, quae vero ducunt alliciuntque, ex affectibus et morbis proficiunt? Apparet. Merito igitur duo haec, et inter se diversa esse existimabimus, hoc, quo ratiocina-

Ed. Chart. V. [174.]

Ed. Bas. I. (294.)

μὲν, ὃ λογίζεται, λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δ', ὃ ἐρατὰ τε καὶ πεινῇ καὶ διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπτόχεται, ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τιτων καὶ ἡδονῶν ἐταῖρον. διὰ τούτων ἔδειξεν, ἕτερον εἶδος εἶναι ψυχῆς τὸ λογιστικὸν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. ἀλλ', ὡς εἶπον καὶ πρόσθεν, οὕτω μοι πρέκειται δεικνύειν, ὡς ἕτερα τῶν εἶδει ταυτὶ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς εἶναι, ἀλλ' εἰς γε τὸ προκείμενον ἀπόχρη τὸ περαινόμενον ἀναμφισβητήτως, ὅτι μὴ τῆς αὐτῆς ἐστι δυνάμειος τό τε λογίζεσθαι καὶ τὸ σιτίων ἢ ποτιῶν ἢ ἀφροδισίων ἐπιθυμεῖν, ὅπερ οὐκ οἷδ' ὅποις ὁ Χρύσιππος ἅμα πολλοῖς Στωϊκοῖς ἡγήθησεν. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγνοῆσαι τι συγγνωστόν, ὡς καὶ πρόσθεν ἔλεγον, οὐ συγγνωστόν δὲ τὸ πλημμελῶς οὕτως μεταχειρίσασθαι τὸν λόγον, ὥστε τῶν μὲν τοῖς κωμικοῖς ἢ τραγικοῖς ποιηταῖς εἰρημέων μνημονεύειν εἰς τηλικούτου δόγματος ἀπόδειξιν, ἀνθρώπων οὐδ' ἐπιχειροῦντων ἀποδεικνύειν οὐδέν, ἀλλὰ μόνον, ὅλα ἂν αὐτοῖς δόξη πρέπειν τῶν λέγοντι προσώπων κατὰ τὸ δῶμα, κοσμοῦντων διὰ τῆς ἐρημνείας,

tur animans, rationale ejus appellantes, illud, quo amat, esurit, sitit et ad alias cupiditates inclinatur, brutum et cupidum repletionum quarundam et voluptatum amicum. His indicavit, rationalem animae speciem diversam esse a concupiscibili. Verum, ut dixi etiam prius, nondum mihi institutum est ostendere, quomodo hae duae animae partes specie variant. Sed ad rem propositam abunde est, quod indubitato colligitur, nempe non ejusdem esse facultatis ratiocinari et cibos aut potum aut venerem concupiscere; quod haud novi quomodo Chrysippus una cum multis Stoicis ignoravit. At ignorare aliquid ei condonandum est, sicuti et antea dicebam. Non autem condonandum est, quod tam inepte sermonem tractaverit, ut eorum, quae comicis vel tragicis poetis dicta sunt, ad tanti dogmatis demonstrationem mentionem faciat, quum ejusmodi homines ne contenti quidem demonstrare quicquam, sed solum, quaecunque ipsis convenire dicenti personae videantur, in fabula per interpretationem exor-

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Bas. I. (294.)

[175] τῶν δ' ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένων εἰς τὴν ἀπέδειξιν αὐτοῦ μήτε μνημονεύσαι μήτ' ἀντιπεῖν ἐπιχειρῆσαι, ἀλλ' ἐξ ἑτοίμου τε καὶ προχείρου λαμβάνειν, ὡς, ἐνθ' ἂν ἡ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθ' ἐστὶ καὶ τὸ λογιζόμενον. Χρῆσιππος μὲν οὖν αἰ τοιοῦτος. ὁ δὲ Πλάτων, ἐπειδὴ διαρίσται ἐν τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ λογιστικοῦ, μετὰ ταῦτα πειράται καὶ τὸ θυμοειδὲς αὐτῶν διορίζειν. ἔχει δ' ἡ ἀρχὴ τῆς ῥήσεως ἥδε. ταῦτα μὲν τοίνυν; ἦν δ' ἐγὼ, δύο μοι ὠρίσθω εἶδη ἐν ψυχῇ ἐνόντα. αὐτοῦ δὲ τοῦ θυμοῦ καὶ ὃ θυμούμεθα πότερον τρίτον, ἢ τούτων ποτέρῳ εἴη ἂν ὁμοφυές; ἴσως, ἔφη, τῷ ἑτέρῳ τῶν ἐπιθυμητικῶ. ἀλλ', ἦν δ' ἐγὼ, ποτὲ ἀκούσας τι, πιστεύω τοῦτο, ὡς ἄρα Λεύτιος ὁ Ἀγλαίωνος, ἀγίων ἐκ Πειραιῶς ὑπὸ τὸ Βόρειον τεῖχος, ἐκτὸς αἰσθόμενος νεκρούς παρὰ τῷ δημοῖ κειμένους, ὅμα μὲν ἰδεῖν ἐπιθυμοῖ, ὅμα δὲ δυσχεραῖνοι καὶ ἀποτρέποι ἑαυτὸν, καὶ τίως μὲν μάχοιτό τε καὶ παρακαλύπτοιτο, κρυπόμενος δ' οὖν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, διεκλύσας τοὺς ὀφθαλμούς, προσδραμών πρὸς τοὺς

nent, quae vero a Platone ad ipsius demonstrationem dicta sunt, neque meminerit, neque refellere aggrediatur, sed ex procinctu in promptuque assumtat, quod, ubicunque animi affectus habeantur, ibidem sit etiam rationale. Chrysippus itaque semper sui similis. Plato autem, ubi in praescripta oratione concupiscibilem facultatem a rationali distinxisset, postea conatur etiam irascibilem distinguere. In eum autem modum verba ipsius incipiunt. *Hae itaque duae in anima species definitae insint. Illa autem, quae ad iram pertinet, quare irascimur, utrum tertia, an alteri eorum cognata? Forte, inquit, ei, quae voluptates cupit, est cognata. Atqui credo hoc equidem ex eo, quod quondam audiavi, quod videlicet, quum Leontius Aglaionis filius ex Piraeo sub Borealem murum extra civitatem ascendens animadverteret cadavera prope litus jacentia, simul et videre cupiebat, et horrebat tamen, absterrebaturque, vulgumque tegebat, secum ipse pugnans. Cupiditate denique superatus, ad cadavera directis et patefactis oculis*

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. BaL I. (294. 295.)

νεκρούς, ἰδοὺ ὑμῶν, ἔφη, ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ κακοῦ θεάματος, (295) ἤκουσα, ἔφη, καὶ αὐτός. οὗτος μέντοι, ἔφη, ὁ λόγος σημαίνει τὴν ὀργὴν χαλεπαίνειν καὶ πολεμεῖν ἐνίοτε ταῖς ἐπιθυμίαις, ὡς ἄλλο ὄν ἄλλω. σημαίνει γάρ, ἔφη. πάλιν καὶ τούτοις ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν, ὡς ἑτερόν ἐστι τὸ ἐπιθυμητικὸν τοῦ ὀργιζομένου, προσχωρώμενος δηλονότι τῷ κατ' ἀρχὰς ὑποκαμένῳ ἀξιώματι, ὡς οὐκ ἐνδέχεται τὸ ἀκριβῶς ἐν καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον ὀρίεσθαι τιος καὶ ἀποτρέπεσθαι, καὶ χαίρειν τῷ αὐτῷ καὶ δυσχεραίνειν, ἀλλ' ἀναγκαῖον, ἑτερον μὲν τὸ ἐπιθυμοῦν θεάσασθαι τοὺς νεκρούς, ἕτερον δὲ τὸ καλῶν θεάσασθαι, καὶ ὡς τῷ μὲν ἐπιθυμοῦντι πάντως πού τις ἡδονὴ κατὰ τὴν θείαν ἡμέλλειν ἔσεσθαι, τῷ δὲ καλῶντι δυσχερεῖά τε καὶ ἀνία. τὸ γὰρ ὀργίζεσθαι τῷ ἐπιθυμοῦντι καὶ δυσχεραίνειν αὐτοῦ ταῖς ὀρμαῖς, καὶ καλῶν, ἐδέχεται τε ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπιτιμᾶν τε καὶ μέμψεσθαι, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, μέρους ἑτέρου τῆς ψυχῆς ἔργον ἐστίν, οὐκ αὐτοῦ τοῦ ἐπιθυμοῦντος· εἰ δὲ καὶ μὴ μέρους, ἀλλὰ διναμειῶς γε πάντως ἑτέρας. εἴρηται γὰρ ἤδη γε τοῦτο πολλάκις,

adventavit, dicens, Ecce jam vobis licet, o infelices, desiderium vestrum pulchro explere spectaculo. Audivi et ipse, inquit. Itaque sermo, dicebam, hic testatur, iram interdum succensere et pugnare adversus concupiscentias, tanquam haec inter se diversa sint. Significat, inquit. Iterum his quoque Plato indicat, concupiscibilem facultatem ab irascibili diversam esse, utens nimirum axiomatico per initia subjecto, nempe fieri non posse, ut exacte unum et simplex et incompositum affectet quippiam simul et aversetur, gaudeat eodem et molestetur; verum necesse est, ut aliud sit, quod concupiscat spectare cadavera, aliud, quod prohibeat spectare, et quod concupiscenti omnino voluptas quaedam ex spectaculo futura est, prohibenti molestia et dolor. Nam irasci concupiscenti, et graviter ferre ipsius impetus, ac prohibere, velleque voluptates increpare, et de iis conqueri, omniaque id genus alterius partis animae opus sunt, non ipsius concupiscentis; at si non partis, certe facultatis omnino alterius. Dictum

Ed. Chart. V. [175.]

Ed. Bas. I. (295.)

ὥς οὐδέποτε κατὰ τὸδε τὸ βιβλίον ἀγωνιζόμεθα πρὸς Ἀριστοτέλην καὶ Ποσειδώνιον, ὁμολογοῦντας μὲν ἑτέροις ἀλλήλων λογίζεσθαι το καὶ θυμοῦσθαι καὶ ἐπιθυμεῖν ἡμῶς, οὐ μὴν εἶδеси γε ἢ μορίοις ψυχῆς, ἀλλὰ δυνάμεσιν. ἐν γὰρ τοῖς ἐφεξῆς λόγοις ἐπιδείξομεν, ὅτι μὴ δυνάμεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρεσι τῆς ψυχῆς ἑτέροις ἀλλήλων κατ' εἶδος. ἐν δὲ τῷδε τῷ νῦν ἐκαστῷ τοῦτ' ἀρκεῖ μόνον ἀποδείξαι πρὸς ἐνδείξιν τῆς Χρυσίππου περὶ τὰ τοιαῦτα φιθυμίας, ὥς αὐτὸς, ἰσχυρῶν λόγων ὑπὸ Πλάτωνος ἠρωτημένων εἰς ἀπόδειξιν τοῦ νῦν ἡμῖν ζητουμένου δόγματος, οὐτ' ἐμνήσθη τινὸς αὐτῶν, οὐτ' ἀντιπεῖν ἐπεχείρησεν, καίτοι πληρώσας λόγων μακρῶν καὶ ποιητικῶν ἐπῶν ὅλον τὸ πρῶτον βιβλίον περὶ ψυχῆς, ἐν ᾧ περὶ ἡγεμονικοῦ διεξῆλθεν. οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦτο τελίως ἐσιώπησεν τοὺς τοῦ Πλάτωνος λόγους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ περὶ παθῶν συγγράμματα, τὰ τε τρία τὰ λογικὰ καὶ τὰ χωρὶς αἰτιῶν ἰδίᾳ γεγραμμένα ὑπ' αὐτοῦ, τὸ Θεραπευτικόν τε καὶ ἠθικὸν ἐπιγραφόμενον. ἐπὶ τὰς ὑπολοίπους, οὖν τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις ἴσμεν ἔχουσας ὅδε.

enim jam id subinde, hoc in libro nunquam nos cum Aristotele et Posidonio contendere, qui quidem inter se consentiunt, ratiocinari nos, irasci et concupiscere non sane speciebus aut partibus animae, sed facultatibus. Etenim subsequenti sermone ostendemus, non facultatibus tantum, sed etiam partibus animae inter se diversis specie. At in praesentia hoc abunde est solum demonstrasse, ut Chrysippi in his negligentia innotescat, quomodo ipse validarum rationum, quas Plato ad dogmatis nunc nobis inquirendi demonstrationem proposuit, neque meminit aliqujus ipsarum, neque refellere aggressus est, etsi totum ipsius librum primum de anima versibus poeticis repleverit, ubi de principe parte animae tractavit. Non solum autem in hoc subiecit Platonis rationes, sed in commentariis quoque de affectibus, tribusque logicis, et in iis, qui privatim sine causis ab eo scripti sunt; Therapeuticum et Ethicum nuncupant. Itaque ad reliqua Platonis verba ve-

Ed. Chart. V. [175. 176.]

Ed. Bas. I. (295.)

οὐκοῦν καὶ ἄλλοθι, ἔφη, πολλάκις αἰσθανόμεθα, ὅταν βιάζωνται τινα παρὰ τὸν λογισμὸν ἐπιθυμίαι, λοιδοροῦντάς τε αὐτὸν καὶ θυμούμενον τῷ βιάζομένῳ ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὥσπερ δυοῖν στασιαζόντων ξύμμαχον τῷ λόγῳ γιγνόμενον τὸν θυμὸν τοῦ τοιούτου, ταῖς δ' ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα αἰροῦντος λόγου μηδὲν ἀντιπράττειν. οἶμαι δέ σε οὐκ ἂν φάναι γενομένου ποτ' ἐν σεαυτῷ τοιούτου αἰσθῆσθαι, οἶμαι δ' οὐδ' ἐν ἄλλῳ. οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη. [176] κατὰ μὲν οὖν τὴν προτέραν ῥῆσιν ὁ Πλάτων, ἐν ᾗ τοῦ ποθοῦντος θεάσασθαι τοὺς νεκροὺς ἐμνημόνευσεν, ἐναργῶς μὲν ἀπέδειξεν, ἕτερον ὑπάρχειν τὸ θυμούμενον τοῦ ἐπιθυμοῦντος, οὐ μὴν, ὅτι τὸ λογιζόμενον ἕτερον ἄμφοιν ἔστιν, ἐναργῶς εἶπεν, ἀλλ' ἐπεδείκνυτο καὶ κατ' ἐκείνον μὲν πως τὸν λόγον, ἐνταῦθα δ' ἱκανῶς ἐπεξέρχεται. ὅταν γάρ τινα βιάζηται τις ἐπιθυμία παρὰ τὸν λογισμὸν, ὥσπερ τὸν ἐμπροσθεν εἰρημένον Λεόντιον, ὁ θυμὸς ἐνταῦθα κινεῖται συμμαχῶν τῷ λογισμῷ, καὶ πολλάκις μὲν ἐκράτησεν ἅμα τῷ λογισμῷ τῆς ἁμέτρου κινήσεως τοῦ ἀκολάστου τῆς ψυχῆς εἶδους, καὶ

niamus, quae ita habent. *Nonne et alibi frequenter animadvertimus, quando distrahunt aliquem praeter rationem cupiditates, objurgantem ipsum sese et adversus id sui, quo trahitur, indignantem, et quasi duobus dissentientibus adjutricem rationi iracundiam accurrere, cupiditatibus vero communicantem, quum statuit ratio, nihil molendum esse. Nec te arbitror unquam affirmare vel in te ipso, vel in alio tale quippiam deprehendisse. Non per Jovem.* In priori igitur oratione Plato, ubi desiderantis videre cadavera meminit, evidenter sane demonstravit, irascibile et concupiscibile esse diversa, non tamen rationale ab utrisque esse diversum manifeste dixit, sed indicavit aliquo pacto in illo quoque sermone, hic autem abunde explicat. Quum enim aliquem cogit cupiditas quaedam praeter rationem, ut in comprehenso superius Leontio, iracundia tunc movetur rationi auxiliaria, ac saepe vicit una cum ratione immoderatum motum libidinosae ac intemperantis animae speciei, et continuit prohibuitque

Ed. Chart. V. [176.]

Ed. Bas. I. (295.)

κατέσχε τε καὶ διεκώλυσεν αὐτὸ, καὶ τῆς ὀρμῆς ἐπέσχε, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Λεάντιος ἐδυνήθη λοιδορηθεὶς ἑαυτῷ τῆς περὶ τὸ θάσσεσθαι τοὺς νεκροὺς ἀκρασίας προελθεῖν μὴ θασσάμενος αὐτοὺς, ἐγίστε δ', ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἀγχόντων τε καὶ λοιδορουμένων, ἀντιπρατιόντων τε καὶ ἀνθελκόντων, ἐκράτησε τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ ἐπ' αὐτοῦ τοῦδε τοῦ θασσαμένου τοὺς νεκροὺς ὁ Πλάτων διηγείται γενέσθαι, συνένδεικνύμενος ἐν τῷ λόγῳ πολλὰ. καὶ γὰρ, ὅτι τὸ θυμαινόμενον ἑτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμοῦντος, καὶ ὅτι τὸ λογιζόμενον ἀμφοῖν ἄλλο, καὶ ὡς τὸ θυμαινόμενον οὐδέποτε συμμαχεῖ τῷ ἐπιθυμητικῷ, δι' ἐνὸς ἐνεδειξάτο τοῦδε τοῦ προειρημένου παραδείγματος. οὐδεὶς γὰρ ἐπειμήσεν ἑαυτῷ ποτε καὶ ὠργίσθη, διότι τῶν ἀκαίρως ἐπιθυμιῶν ἀφίστασθαι προαιρεῖται. εἴπερ τις γὰρ ἐν νόσῳ τῶν ἀμέτρως συγκαιόμενων ὀρεγόμενος πόμα τὸ ψυχρὸν ὀρμὴν πλειονάζουσιν, ἐντεῦθεν περὶ πόματος ψυχροῦ λογισάμενος, ὅλεθρον οἶσιν αὐτῷ τὸ πόμα, ἐσχάτην εἴ' ἐπισχὼν τὴν ὀρμὴν, καὶ κατὰ τὰς ψυχὰς ὡς ἐπειμήσεν αὐτῷ καὶ ὠργίσθη, διότι καλῶς ἐλογίσατο; οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, τῶν πάντων. ἀλλ'

ipsam, ab impetuque coarguit. Quemadmodum et Leontius potuit sibi ipsi conviciatus de spectandi cadavera impotentia procedere, ea non contemplatus. Interim vero utriusque animae partibus certantibus, conviciantibus, renitentibus et retrahentibus, concupiscibilis dominatur, sicut in hoc ipso, qui cadavera spectavit, Plato fieri recenset, simul in oratione multa indicans. Etenim quod iracundia diversa est a cupiditate, item quod ratio ab utrisque discrepat, ad haec quod iracundia nunquam cupiditati auxiliatur, uno hoc commemorato exemplo indicavit. Nullus enim se ipsum unquam increpavit et iratus est, quod ab intempestivis cupiditatibus desistere instituerit. Quis enim in morbo supra modum aestu confectus frigidam potionem appetens magno impetu, deinde cum ratiocinatus, lethale sibi poculum fore, prohibuerit impetum, se corripuit et iratus est, eo quod bene rationem inierit? nemo, ut opinor, omnium: sed ubi ultro ratio

Ed. Chart. V. [176.]

Ed. Bas. I. (295.)

ἐνθα μὲν ἂν ἐκὼν ὁ λογισμὸς ἐπὶ τῷ ἐπιθυμητικῷ συνέπεται καὶ τὸ θυμοειδὲς τῷ λογισμῷ· τοῦτο γὰρ ὑπὸ ῥοστῆν καὶ συμπράττειν ὥσπερ τις κύων κυνηγέτη κατὰ τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἶδους ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδόθη· ἐνθα δὲ ἐναντιοῦται καὶ στασιάζει καὶ μάχεται, μετὰ τοῦ λογισμοῦ γίγνεται, καὶ τοῦτο συμβαλεῖ. ὅτι δὲ τῷ λογιστικῷ τὸ θυμοειδὲς ἀεὶ κατὰ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ συμβαλεῖ, καὶ διὰ τῆς ἐπιτερομένης ῥήσεως δῆλον ποιεῖται γράφων ὧδε. τί δέ; ἤν δ' ἐγὼ, ὅταν τις οἴηται ἀδικεῖν, οὐχ, ὅσῳ ἂν γενναϊότερος ἢ, τοσούτῳ ἥττον δύναται ὀργίζεσθαι, καὶ πεινῶν καὶ ῥιγῶν, καὶ ἄλλο ὅτιοῦν τῶν τοιούτων πάσχων ὑπ' ἐκείνου, ὃν ἂν οἴηται δικαίως ταῦτα δεῖν; καὶ ὃ λέγω, οὐκ ἐθέλει πρὸς τοῦτο αὐτοῦ ἐγείρεσθαι ὁ θυμὸς; ἀληθῆ, εἶρη. τί δέ; ὅταν ἀδικεῖσθαι τις ἡγῆται, οὐκ ἐν τούτῳ ζεῖ τε καὶ χαλεπαίνει καὶ συμβαλεῖ τῷ δοκοῦντι δικαίῳ; καὶ διὰ τὸ πεινῆν, καὶ διὰ τὸ ῥιγῶν, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα πιάσχειν, καὶ ὑπομέγων νικᾷ καὶ οὐ λήγει τῶν γενναίων, πρὶν ἂν ἢ διαπράξῃται, ἢ τελευτήσῃ, ἢ ὥσπερ κύων ὑπὸ

sequitur appetentiam, consequitur et iracundia rationem. Huic enim ut subserviat et auxilietur, tanquam canis quidam venatori, contra tertiam animae speciem a natura data est. Ubi autem adversatur ratio appetentiae, diffidet et pugnat, iracundia a ratione stat, et huic opitulatur. Porro quod rationi illa semper contra cupiditatem auxiliatur, etiam subsequenti oratione manifestum reddit, ita scribens: *Quid porro? quando quis injuriam inferre se putat, nonne, quo generosior est, eo minus potest irasci, dum esurit, riget, et aliud quodvis tale patitur ab eo, quem jure habeo agere censet? et quod jam dixi, iracundia istius in eum quadammodo non irritatur? Vera loqueris. Quid autem, quando injuriam se pati quis putat? nonne tunc fervet, satagit, et saevit, et auxilium praestat ei, quod justum videtur, famem, frigus et caetera ejusmodi tolerans, et ad victoriam contendit, neque a generoso opere cessat prius, quam vel transfegerit, vel obie-*

Ed. Chart. V. [176. 177.]

Ed. Bas. I. (295.)

νομίως, ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ παρ' αὐτῷ ἀνακλιθεὶς πρᾶυνθῆ; ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει πάλιν ὁ Πλάτων ἐμνημόνευσεν δυοῖν ἀνθρώπων, ἀμφοῖν μὲν ταῦτα πασχόντων ὑπὸ τινοῦ ἄρχοντός τε καὶ κρατοῦντος, ὡς καὶ πεινῆν, καὶ διψῆν, καὶ ῥιγούν, ἀλλὰ τοῦ μὲν ἑτέρου δικαίως πεπεισμένου πάσχειν αὐτὰ, τοῦ δὲ ἑτέρου ἀδίκως. εἰτά φησιν, ὡς ὁ μὲν ἕτερος, ὅστις οἶεται δικαίως πάσχειν ταῦτα διὰ τὸ πρότερον αὐτὸς ἀδικεῖν τε, φέρει πρῶτος αὐτὰ καὶ οὐκ ὀργίζεται τῷ δικαίως κολάζοντι, καὶ τοσοῦτον γὰρ μᾶλλον, φησὶ, ὅσω περ ἂν ἢ γενναιότερος. εἶρηκε δὲ τοῦτο περὶ αὐτοῦ τοῦ κολαζομένου. οὗτος γάρ, ὅσω περ ἂν εὐγενέστερος ὑπάρχῃ φύσει, τοσοῦτον μᾶλλον ὑπομένει γενναίως τὰς κολάσεις. ὁ δ' ἕτερος, ὅστις ἂν ἀδικεῖσθαι νομίζῃ, θυμοῦται καὶ χαλεπαίνει, καὶ συμμυχεῖ τῷ δοκοῦντι δίκαια. ταῦθ' ὁσμήραι γενόμενα κατὰ τῶν οἰκειῶν ἔστι θεάσασθαι. ὅσοι μὲν γὰρ ἂν αὐτῶν [177] ἢ κλέπτοντες ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον δρῶντες ἀλώσι, καὶ μαστιγούμενοι, καὶ λιμαγχονούμενοι, καὶ ἀτιμαζόμενοι πρὸς τῶν δεσποτῶν οὐκ ὀργίζονται· ὅσοι δ' ἂν

rit, vel tanquam canis a pastore, ita denique reprovatus ab ea quae in ipso est ratione mitescat. In hac oratione rursus Plato meminit duorum hominum, amborum eadem patientium a quodam imperante et dominante, ut et esuriant, et sitiant, et algeant, verum ut alter quidem iuste ea pati persuasum habeat, alter inique. Deinde ait, quod alter sane, qui iuste haec pati existimat, quia prius ipse injuriam aliquam intulerit, aequo animo ea fert, et non irascitur iuste punienti, eoque magis, inquit, quo fuerit generosior; dixit autem hoc de eo, qui punitur. Nam hic, quanto generosiore fuerit natura, tanto magis generose punitiones sustinet: alter vero, qui injuria se affici putat, irascitur, aegre fert, et defendit id, quod sibi iustum videtur. Haec quotidie fieri etiam in domesticis videre licet. Qui enim ex ipsis aut suffurantes, aut huiusmodi aliud quippiam satientes deprehenduntur, si caedantur, fame puniantur, et ignominia a dominis afficiantur, non irascuntur; qui vero inique aliquid horum aut

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Bas. I. (295, 296.)

οιηθῶσιν ἀδίκως τε τούτων ἢ πάσχειν, ἢ κτερονθῆναι, αἰεὶ τούτων ἐνθὺν ὁ θυμὸς ἀγριούμενός ἐστι καὶ ποθῶν ἀντιτιμωρῆσασθαι τὸν ἀδικούντα, δηλοῦνται δ' ἐξ ἀμφοτέρων τῶν παραδειγμάτων, ὡς τὸ θυμοειδὲς ὑπὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐδόθη σύμμαχον τῇ λογιστικῇ. τοῦτο γοῦν δὴ φαίνεται συμμαχοῦν, ὅταν ὑπὸ τινος ἢ ἐνδοθεν ἢ ἔξωθεν ἀδικεῖσθαι τε καὶ βιάζεσθαι δοξάζῃ. τὸ μὲν οὖν δοξάζειν ἀδικεῖσθαι τοῦ λογιστικοῦ, τὸ δ' ἐπαμύνειν αὐτῷ κατὰ τοῦ βιαζομένου τοῦ θυμοειδοῦς ἴδιον. ἐπειδὴν μὲν οὖν ἀμέτρως ἐπὶ τι φερόμενον τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν ἄκοντα τὸν λογισμὸν ἔλκῃ βιαίως, κατ' ἐκείνου σύμμαχον (296) τῇ λογιστικῇ τὸ θυμοειδὲς γίγνεται. ὅταν δὲ ἔξωθεν ἢ τις ἀδικῶν ἐκείνον, ἀντιτιμωρεῖσθαι σπεύδει. ἐπειδὴν δ' ὑπὸ μηδενὸς ἀδικεῖσθαι δοξάζῃ τὸ λογιστικόν, οὐδ' ὁ θυμὸς ἀναξεῖ τῆνικαῦτα, κἄν ὅτι μάλιστα κολάζεται τὸ σῶμα δίκαιος ὑπὸ τινος, ἢ ῥιγούν, ἢ πεινῇ, ἢ διψῇ ἀναγκαζόμενον. ᾧ δὴλον, ὡς ταῖς δόξαις ἔπεται τοῦ λογιστικοῦ κατὰ φύσιν ἔχον τὸ θυμοειδὲς. ἐνδέχεται γάρ ποτε

pati putaverint, aut passos se fuisse; horum iracundia semper intus laevit desideratque vicissim injuriam inferentem punire. Constat iam ex ambobus exemplis, irascibilem animae facultatem a natura nobis inditam esse rationi adjutricem; quam sane videtur adjuvare, quum ab aliquo vel intus vel extrinsecus injuria affici et vi compelli autumat. Itaque autumare, injuria affici, rationalis facultatis est; id autem ulcisci contra eum, qui vim infert, animosae proprium est. Quum igitur concupiscibilis animi facultas immoderate ad aliquid irruens invitam rationem violenter traxerit, irascibilis contra illam rationi opitulatur. Quum autem extrinsecus injuria quis illam afficiat, vicissim punire conatur; ubi rursus a nullo affici injuria ratio putatur, neque tunc iracundia effervesceat, etsi quam maxime corpus jussu puniatur ab aliquo, vel algere, vel famescere, vel sitire coactum. Unde liquet, iram naturali statu praeditam opiniones rationis sequi. Fieri enim quandoque potest, ut haec quo-

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Bas. I. (296.)

καὶ τοῦτο μοχθηρῶς διακείμενον ἀπειθῶς κινεῖσθαι τῷ λογισμῷ. μετ' ὀλίγα γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐνδεικνύμενος τοῦτό φησιγ. εἰ, καθάπερ ἐν τῇ πόλει συνεχῆς αὐτὴν τρία ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, οὕτω καὶ ἐν ψυχῇ τοῦτο τρίτον ἐστὶ τὸ θυμοειδές, ἐπικουρον ὢν τῷ λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαῖ. τίνες μὲν οὖν εἰσιν αἱ διαφοραὶ τοῦ θυμοειδοῦς, οὐκ ἐν καιρῷ νῦν λέγειν. ἐν γὰρ τῷ μετὰ τοῦτον λόγῳ περὶ τε τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, ὡς ἐδόκει Πλάτωνι, καὶ περὶ τοσημάτων καὶ ἀμαρτημάτων κατ' αὐτὴν ἀπασῶν, τῆς κακίας ὅπως γίγνεται τε καὶ θεραπεύεται μετὰ τὸ γενέσθαι, διελθεῖν ἔγνωκα, καὶ δὴ καὶ περὶ κάλους τε καὶ ὑγιείας αὐτῆς ἀπασῶν τε τῶν ἀρετῶν* οὐ σμικρὰ γὰρ οὐδ' ἐν τούτοις ὁ Χρύσιππος σφάλλεται. νυνὶ δὲ εἴη μίαν ῥῆσιν ὑπογράψαι βούλομαι τοῦ Πλάτωνος, ἐν ᾗ δείκνυσιν, ἕτερον ὑπάρχειν τὸ θυμοειδές τοῦ λογιστικοῦ. γέγραπται δ' ἐφεξῆς τῶν προειρημέων ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς

quæ prave affecta inobsequens rationi moveatur; quod paulo post etiam ipse Plato indicans scribit. *An, quemadmodum in civitate apparuerunt tria quaedam genera, quæ ipsam continent, quæstuarium, auxiliarium, consultorium, ita et in anima tertia quaedam vis est iracundia, quæ natura ipsa rationi auxiliatur, nisi ex improba educatione fuerit depravata?* Quæ igitur irascibilis animæ differentia sit, non est tempestivum nunc dicere, quippe in subsequenti libro de affectibus animæ, ut Platoni visum est, et de morbis vitiisque ejusdem universis, malitiæ quomodo gignantur curenturque, ubi orta sunt, perconsulere decrevi; quin etiam de pulchritudine et sanitate ipsius, omnibusque virtutibus; non parum enim in his quoque Chrysippus errat. Nunc unam adhuc Platonis orationem subscribere cogito, qua indicat, iracundiam a ratione esse diversam. Scripta est post comprehensa superius in quarto de Republica libro hunc in

Ed. Chart. V. [177.]

Ed. Basf. I. (196.)

Πολιτείας τόνδε τὸν τρόπον. καὶ γὰρ ἐν τοῖς παιδίοις τοῦτό γ' ἂν τις ἴδοι, ὅτι θυμοῦ μὲν, εὐθὺς γενόμενα, μεστὰ ἔσσι· λογισμοῦ δ' ἔνιοι μὲν ἔμοιγε δοκοῦσιν οὐδέποτε μεταλαμβάνειν, οἱ δὲ πολλοὶ ὀψέ ποτε. καὶ μὰ Δί', ἣν δ' ἐγὼ, καλῶς γε εἶπες. ἔτι δ' ἐν τοῖς θηρίοις ἔν τις ἴδοι, ὃ λέγεις, ὅτι οὕτως ἔχει. πρὸς δὲ τούτοις καὶ ὁ ἄνω που ἐκεῖ εἶπομεν, τὸ τοῦ Ὀμήρου μαρτυρήσει, τό,

Σιῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνέπαπε μύθῳ.

ἐνταῦθα γὰρ δὴ σαφῶς ὥς ἕτερον ἑτέρῳ ἐπιπληττον ποιοῖκεν Ὀμηρος, τὸ ἀναλογισάμενον περὶ βελτιονός τε καὶ χειρότος τῷ ἀλογίστως θυμουμένῳ. ἐν τούτοις ἐπαργῶς ὁ Πλάτων ἐπιδείκνυσιν ἕτερον ἰπάρχον τὸ θυμουμένον τοῦ λογιζομένου. οἱ γοῦν παῖδες, ὥσπερ καὶ τὰ θηρία, θυμοῦ μὲν πλήρεις εἰσὶ, λογισμοῦ δὲ ἥκιστα μετέχουσιν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν θηρῶν ἐτόλμησαν ἔνιοι λέγειν, οὕτε θυμὸν, οὔτ' ἐπιθυμίαν ἐνυπάρχειν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, ἐπὶ δὲ τῶν παιδῶν οὐκ οἶδ' ὅ τι φήσουσιν. οὐ γὰρ δὴ γε καὶ τὰ

modum. Nam in puerulis hoc quivis intelligat, qui statim nati iracundia pleni sunt, rationis autem aliqui nunquam, multi sero compotes fieri mihi videntur. Per Jovem probe dixisti. Praeterea in bestiis ita esse quisque (at ipse dicis) comperiet. Testatur et Homeri illud, quod supra adduximus,

Pectora sed laeso carum cor increpat ira.

In his porro Homerus, tanquam haec inter se differant, alterum horum objurgare alterum facit; ipsam videlicet rationem de meliori pejorque consultantem irrationalem iracundiae impetum cohibere. Hic evidenter Plato indicat iracundiam diversam esse a ratione. Nam pueri, quemadmodum et bestiae, iracundia pleni sunt, rationis minime compotes. Itaque in feris ausi sunt nonnulli dicere, neque iracundiam, neque cupiditatem animis ipsorum inesse. In pueris autem hand scio quid dicent. Non enim

Ed. Chart. V. [177. 178.]

Ed. Bas. I. (296.)

τούτων πάθη διὰ συλλογισμοῦ χρὴ μαθεῖν, ἀλλ' ἀναμνη-
σθῆναι μόνον αὐταρκές, ὡς οὐκ ἄλλως μὲν νῦν, ἄλλως
δὲ παῖδες ὄντες θυμούμεθα. καὶ γὰρ δύναμις ἡ αὐτῇ,
καὶ ὁ τρόπος τῆς τοῦ πάθους γενέσεως ὁμοίος. ἐν δὲ μόνον
ἐξαίρετον ὑπάρχει τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, ὅταν γε μὴ κατὰ
πάθος ᾖσιν, [178] ἀλλὰ λογισμὸς αὐτῶν ἐξηγῆται τοῦ
βίου, κατέχουσιν ἐν πολλαῖς πράξεσι τὸν θυμὸν, ὥσπερ
τις νομεὺς κύνα γενναῖον ἀγριώτερον ἐκφερόμενον ἐπὶ τοῖς
πέλας. ἐν δὲ τοῖς παισὶν οὐδὲν γίγνεται τοιοῦτον, ὥσπερ
οὐδὲ ἐν τοῖς θηρίοις, ἔτι τοῖς μὲν οὐδέπω, τοῖς δὲ οὐδέ-
ποτε λογισμὸς ἔρχει τῶν ὁρμῶν. ταῦτα μὲν οὖν ὀρθῶς
εἰρηται τῷ Πλάτῳ, καὶ προσέτι τὸ κατὰ τὴν τελευταίην τῆς
ῥήσεως γεγραμμένον, ἐνθα τὸν Ὅμηρον ἐπάγεται μάρτυρα
ταυτὴ λέγοντα.

Στήθος δὲ πλήξας κραδίην ἠγάπατο μύθῳ.

ἐνταῦθα γὰρ φησιν, ὡς ἕτερον ἑτέρῳ πεποίηκεν ἐπιπληκ-
τον, τὸ ἀναλογισμένον περὶ τοῦ βαλόντος τε καὶ χεῖροντος

sane horum quoque affectus ratiocinatione oportet con-
discere, sed recordari solum abunde est, scilicet non ali-
ter nos nunc, aliter pueros adhuc irasci. Quippe facul-
tas irascibilis et modus generandi affectus similis est;
unumque et solum eximium viris adultis inest, quum non
ex affectu degunt, sed ratio ipsorum vitae praeest, quod
scilicet continent in multis actionibus iracundiam, quem-
admodum pastor aliquis canem generosum ferocius in
proximos insilientem. At in pueris nihil ejusmodi acci-
dit, quemadmodum neque in bestiiis, quoniam his nondum,
illis nunquam ratio impetus animi coercet. Haec itaque
recte Platoni dicta sunt, nec non id, quod in fine oratio-
nis scriptum est, ubi Homerum testimonia haec dicentem
introducitur:

Pectora sed laeso carum cor increpat ira.

Hic enim ait, quomodo alterum cupit alterum castigare,
ipsam videlicet rationem de meliori pejorque consultan-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Basf. I. (296.)

ἐν ἀλογίστῳ θυμούμενον. ἡβουλόμην δ' ἂν καὶ τὸν Χρύσιππον ἀνεγνωκέναι τε τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ, προσεσηκέναι τε τὸν τοῦν αὐτῇ. πάντως γὰρ ἂν τι καὶ αὐτὸς ὦντο μαθὼν, ὅπητίκα τε προσήκει καλεῖν Ὅμηρον μάρτυρα καὶ περὶ τίνων πραγμάτων. οὔτε γὰρ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων, ἀλλ' ἐπειδὴν ἱκανῶς ἀποδείξῃ τις τὸ προκείμενον, ἀτεπίφθοτον ἦδη καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἐπικαλεῖσθαι μαρτυρήσοντας, οὔτε περὶ πραγμάτων ἀδήλων παντάπασιν, ἀλλ' ἦτοι περὶ φαινομένων ἐναργῶς, ἢ παρακειμένην αἰσθῆσαι τὴν ἐνδείξιν ἐχόντων, οἷά περ ἔστι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, οὐ μακρῶν λόγων οὐδ' ἀποδείξεων ἀκριβεστέρων δεόμενα, μόνης δὲ ἀναμνήσεως ὧν ἐκάστοτε πάσχομεν, ὡς καὶ Ποσειδώνιος εἶπεν. ὅτι μὲν γὰρ ἐν ἐγκεφάλῳ τὸ λογιζόμενον ἔστιν, ἢ ἐν καρδίᾳ τὸ θυμούμενον, οὐ μεγάλην μῦθον πρὸς πίστιν ἐκ τῶν μαρτύρων, ἀλλ' ἀποδείξει χρή τὸ πᾶν ἐπιτρέπειν ἐνταῦθα. τὸ δὲ πρότερον εἶναι τοῦ θυμούμενου τὸ λογιζόμενον, οὐκ ἀποδείξεως δεῖται μακρῶς, οὔτε

tem irrationalem iracundiae impetum cohibere. Optarem etiam Chrysippum verba haec legisse animiisque eis adhibuisse. Omnino enim aliquid fructus ipse retulisset edoctus, quomodo Homerum citare testem conveniat, et quibus de rebus. Neque enim initio sermonum, sed ubi abunde quis rem propositam demonstravit, candidum jam est etiam antiquiorum citare testimonia, neque de rebus omnino obscuris, sed vel evidenter apparentibus, vel expositam sensui indicationem habentibus, ejusmodi sunt animi affectus, qui non longis sermonibus, neque demonstrationibus accuratioribus indigent, verum sola recordatione eorum, quae nos frequenter patimur, veluti et Posidonius aiebat. Quod enim in cerebro ratio consistit, vel in corde iracundia, non magnam vim ad fidem faciendam ex testibus obtinet, verum demonstrationi totum hoc committere oportet. Porro quod ratio iracundia sit prior, neque demonstrationem requirit longam, neque sapient-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Bas. I. (296.)

σοφῶν τῶν μαρτυρησέτων, ἀλλ' ἀρκεῖ μὲν καὶ Ὅμηρος ἐπὶ τοῖς ὀρετίως ῥηθείαι μαρτυρῶν, ἀρκεῖ δὲ καὶ Θουκυδίδης λέγων· καὶ οἱ λογισμῶ ἑλάχιστα χροόμενοι θυμῷ πλεῖστα εἰς ἔργον καθίστανται, ἀρκεῖ δὲ καὶ Δημοσθένης εἰπὼν· ἀλλὰ μὴν, ἂν τις ἄφροι τὸν λογισμὸν φθάσας ἐξαχθῇ, πράξεις ὑβριστικὰς ποιήσει. δὲ ὀργὴν δ' ὁ Πλάτων ἐφησε πεποικμέναι, πρὸς τοῦτοις οἱ λοιποὶ πάντες, καὶ ῥήτορες, καὶ ποιηταί, καὶ μυθολόγοι· διὰ γὰρ τὴν ἐνάργειαν τοῦ πράγματος οὐδεὶς ἐστίν, ὅς οὐχ οὕτω γιγνώσκει. προσεκτεόν οὖν ἐστὶ τῇ προγεγραμμένῃ τοῦ Πλάτωνος ῥήσει, τῶν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ ὅπως ἀσφαλῶς οὐ περὶ μὲν τοῦ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον εἶναι τὸ λογιζόμενον, ἐν καρδίᾳ δὲ τὸ θυμούμενον, ἐπεκαλέσατο μαρτυρήσοντα τὸν Ὅμηρον, ἀλλὰ περὶ μόνου τοῦ διαφέρειν τὸ θυμούμενον τῆς ψυχῆς τοῦ λογιζόμενου. τοῦτο μὲν γὰρ ἅπαντες ἄνθρωποι γιγνώσκουσιν· δὲ ἐνάργειαν, ἐκείνο δ' οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἅπαντες, ἀλλ' ἀποδείξας αὐτὸ δεῖ. διό μοι δοκῶ κἀγὼ καταπαύειν μὲν ἤδη τὸν

tium testimonia, sed abunde est etiam Homeri praeter modo dicta testimonium. Sufficit et Thucydides inquit: *Qui ratione minime utuntur, iracundia plerumque in opus rapiuntur.* Satis est et Demosthenis dictum: *At vero, si quis repente extra rationem fuerit eductus, actiones contumeliosas obibit.* Propter iram autem Plato dixit fecisse; ad haec reliqui omnes, et rhetores, et poetae, et fabularum scriptores. Siquidem propter rei evidentiam nemo est, qui non ita sentiat. Itaque Platonis verbis supra comprehensis attendendum est, tum aliorum causa, tum quomodo secure Homerum testem citaverit, non de eo, quod in cerebro ratio, in corde iracundia consistat, sed quod solum irascibilis anima a ratiocinatrice differat; id quod omnes homines propter evidentiam cognoscunt, illud autem non ita similiter omnes, sed demonstratione ipsum indiget. Quare mihi visum est li-

Ed. Chart. V. [178.]

Ed. Bas. I. (296.)

ἐνεστώτα λόγον, ἢ δὲ τῷ μετ' αὐτόν ἐπὶ τὴν ἀπό-
δειξιν τρέπεσθαι τοῦ καὶ τοῖς τόποις διαγίσθαι τὰ τρία
μέγιστα τῆς ψυχῆς.

brum praesentem jam finire, subsequenti vero ad id de-
monstrandum aggredi, quod etiam locis tres animae par-
ter sint distinctae.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΕΚΤΟΝ.

Ed. Chart. V. [179.]

Ed. Bas. I. (196.)

Κεφ. α'. Προῖκετο μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκέψασθαι περὶ
τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων, εἴτ' ἐκ τῆς καρδίας μό-
της ὁρμῶνται σύμπασαι, καθάπερ Ἀριστοτέλης τε καὶ
Θεόφραστος ὑπελάμβανον, εἴτε τρεῖς ἀρχαὶ αὐτῶν τίθε-
σθαι βέλτιον, ὥς Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων ἰδόξαζον.
Ἐπεὶ δὲ Χρύσιππος οὐ περὶ τῶν ἀρχῶν μόνον ἠμφισβή-
τησε πρὸς τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δυνάμεων

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER SEXTVS.

Cap. I. Propositum sane mihi erat ab initio de
facultatibus corpus nostrum regentibus considerare, ex
cordene solo universae proficiscantur, quemadmodum Ari-
stoteles et Theophrastus existimabant, an tria ipsarum
principia ponere satius sit, ut Hippocrates et Plato opi-
nabantur. Verum quia Chrysippus non de principiis tan-
tum contra veteres contendit, sed de ipsis etiam faculta-

Ed. Chart. V. [179. 180.]

Ed. Bas. I. (296. 297.)

αὐτῶν, οὕτως τὴν θυμοειδῆ συγχωρήσας ὑπάρχειν, οὕτως τὴν ἐπιθυμητικὴν, ἐδοξε χρῆναι τὴν τούτου προτέραν δόξαν ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐπανέρχεσθαι πάλιν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἐγκέφαλός τε καὶ καρδία καὶ ἥπαρ ἀρχαὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεών εἰσιν. ἀφίεται οὖν ὁ λόγος ἤδη πρὸς τοῦτο, καὶ ἀρχὴν ἔξει τὴν τῶν ὀνομάτων ἐξήγησιν, οἷς ἐμπροσθέν τε ἤδη κεχρήμεθα, καὶ τῇ μεταξὺ (297) τούτῳ λόγῳ πολλάκις χρῆσόμεθα. πρὸς γὰρ τὸ μηδεὶς τῶν εἰρημένων παρακούειν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν τὸ διωρισμένον τε ἅμα καὶ σαφές· ἔτοιμον ὑπάρχειν, ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐφ' οὗτον λέγεται πράγματος ἀκριβῶς ἀφωρίσθαι. καὶ γὰρ τοι καὶ λύεσθαι τινα τῶν ἐμπροσθεν ἀναβληθέντων ζητημάτων ἐκ τούτου τοῦ ἱρύπου συμβέβηκεν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τούδε, πότερον ἐνερ[180]γείας ἢ πάθη προσαγορευτέον ἐστὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τὸν θυμὸν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα. ἡ μὲν οὖν ἐνέργεια κίνησις ἐστὶν δραστική, (δραστικὴν δ' ὀνομάζω τὴν ἐξ ἑαυτοῦ,) τὸ δὲ πάθος ἐν ἐτέρῳ κίνησις ἐστὶν ἐξ ἐτέρου. ὥστε

libus, ut qui neque frascibilem, neque concupiscibilem esse concesserit, putavi oportere, opinione ipsius ante inspecta, ita rursus ad id, quod ab initio proposueram, reverti, nempe cerebrum, cor et jecur facultatum nos regentium esse principia. Huc itaque oratio jam devenit, ad exordium a nominum interpretatione sumet, quibus jam prius usi sumus, et in medio hoc libro frequenter utemur. Ne enim quicquam eorum, quae dicta sunt, perperam inaudiat, sed in omnibus distinctum simul et prompte manifestum evadat, maxime necessarium est, singula nomina de qua re dicantur, exacte definivisse. Et quoniam solvi etiam nonnullas quaestiones prius huc delatas hoc modo contingit; quemadmodum certe et hanc, utrum actiones an affectus appellare conveniat cupiditatem et iracundiam, aliaque ejusmodi. Actio quidem igitur motus est efficiens; efficiens autem nomen, qui ex se est. Affectus autem motus est in altero ex altero; ut necessa-

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. BaE. I. (297.)

ἀναγκαῖον μὲν πολλάκις εἰς ἓν ὑποκαίμενον τῷ πάθει τὴν ἐνέργειαν συνέρχεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρειν μηδὲν, τῷ λόγῳ μέντοι διαφέρειν. ἡ γὰρ ὑπὸ τοῦ τέμνοντος ἐν τῷ τεμνομένῳ διαίρεσις, ἐν καὶ ταῦτόν ὑπάρχουσι πράγμα, τοῦ μὲν τέμνοντος ἐνέργεια, τοῦ δὲ τεμνομένου πάθος ἐστίν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς ἐνέργεια μὲν ἐστὶ τοῦ θυμοειδοῦς, πάθημα δὲ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς δύο μερῶν, καὶ προσέτι τοῦ σώματος ἡμῶν παντός, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαιῶς ἁγῇται πρὸς τὰς πράξεις. ἐν μὲν δὴ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἑκατέρων τῶν ὀνομάτων, ἕτερον δὲ, τὴν μὲν ἐνέργειαν κατὰ φύσιν τινὰ κίνησιν ἡμῶν τοούτων, τὸ δὲ πάθος παρὰ φύσιν. πολλαχοῦ δὲ τοῦ κατὰ φύσιν λεγομένου, τοῦτ' ἀκούειν χρή τῶν, ὃ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τῆς φύσεως γίγνεται. κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἑκεῖνα γίγνεσθαι φαιεν ὑπὸ τῆς φύσεως, ὡς ὅσπερ σκοπῶν ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ δὲ ἀκολουθίαν τινὰ ἑτέροις ἐξ ἀνάγκης ἔσται. ἡ τοιαύτη κίνησις κατὰ φύσιν, εἴτ' ἐξ αὐτοῦ κινούμενον, εἴθ' ὑφ' ἑτέρου. ἥδη μὲν οὐχ οἶμαι σαρπὲς εἶναι τὸ λε-

rio quidem saepe in unum subjectum cum affectu actio conveniat; et in hoc nihil est differentiae, oratione autem discrepant. Nam a secante facta divisio in eo, quod secatur, una et eadem res cum sit, secantis quidem actio, ejus autem, quod secatur, affectus est. Ita sane et iracundia actio quidem est irascibilis animae, affectus autem reliquarum ipsius duarum partium, et praeterea totius nostri corporis, quum ab iracundia violenter ad actiones ducitur. Hoc quidem unum est significatum utriusque nominis. Alterum autem, si actionem quidem motum quendam naturalem intelligamus, affectum autem praeter naturam. At quum multifariam id, quod secundum naturam est, dicatur, hoc inaudiri nunc oportet, quod primaria ratione a natura fit. Primaria autem ratione illa fieri a natura dicimus, quae veluti scopos natura amplectitur, nec ex aliqua consequentia alia necessario sequitur. Talis motus est secundum naturam, sive ex ipso moveatur id, quod movetur, sive ab altero. Conflare itaque

Ed. Chart. V. [179. 180.]

Ed. Bas. I. (296. 297.)

αὐτῶν, οὐτε τὴν θυμοειδῆ συγχωρήσας ὑπάρχειν, οὐτε τὴν ἐπιθυμητικὴν, ἔδοξε χρῆναι τὴν τούτου προτέραν δόξαν ἐπισκεψαμένους οὕτως ἐπανέρχεσθαι· πάλιν ἐπὶ τὸ προ-
κείμενον ἐξ ἀρχῆς, ὡς ἐγκέφαλός τε καὶ καρδία καὶ ἥπαρ
ἀρχαὶ τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων εἰσιν. ἀφίεται οὖν
ὁ λόγος ἤδη πρὸς τοῦτο, καὶ ἀρχὴν ἔξει τὴν τῶν ὀνομά-
των ἐξηγήσιν, οἷς ἔμπροσθέν τε ἤδη κεχρημέθα, κἂν τῷ
μεταξὺ (297) τούτῳ λόγῳ πολλάκις χρησόμεθα. πρὸς γὰρ
τὸ μηδεὶς τῶν εἰρημένων παρακούειν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν τὸ
διωρισμένον τε ἅμα καὶ σαφές· ἔτοιμον ὑπάρχειν, ἀναγ-
καϊότατόν ἐστιν ἕκαστον τῶν ὀνομάτων ἐφ' οὗτου λέγεται
πράγματος ἀκριβῶς ἀφωρισθαι. καὶ γὰρ τοι καὶ λύεσθαι
τινα τῶν ἔμπροσθεν ἀναβληθέντων ζητημάτων ἐκ τούτου
τοῦ τρόπου συμβέβηκεν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τότε, πότερον
ἐνερ[180]γείας ἢ πάθη προσαγορευτέον ἐστὶ τὴν ἐπιθυμίαν,
καὶ τὸν θυμόν, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα. ἡ μὲν οὖν ἐνέργεια
κίνησις ἐστὶν δραστική, (δραστικὴν δ' ὀνομάζω τὴν ἐξ ἐαυ-
τοῦ,) τὸ δὲ πάθος ἐν ἐτέρῳ κίνησις ἐστὶν ἐξ ἐτέρου. ὥστε

libus, ut qui neque frascibilem, neque concupiscibilem
esse concefferit, putavi oportere, opinione ipsius ante in-
specta, ita rursus ad id, quod ab initio proposueram, re-
verti, nempe cerebrum, cor et jecur facultatum nos
regentium esse principia. Huc itaque oratio jam devenit,
ad exordium a nominum interpretatione sumet, quibus
jam prius usi sumus, et in medio hoc libro frequenter
utemur. Ne enim quicquam eorum, quae dicta sunt, per-
peram inaudiat, sed in omnibus distinctum simul et
prompte manifestum evadat, maxime necessarium est, sin-
gula nomina de qua re dicantur, exacte definivisse. Et-
quidem solvi etiam nonnullas quaestiones prius huc delatas
hoc modo contingit; quemadmodum certe et hanc, utrum
actiones an affectus appellare conveniat cupiditatem et
iracundiam, aliaque ejusmodi. Actio quidem igitur mo-
tus est efficiens; efficientem autem nomino, qui ex se est.
Affectus autem motus est in altero ex altero; ut necessa-

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. BaL I. (297.)

ἀναγκαῖον μὲν πολλάκις εἰς ἓν ὑποκαίμενον τῷ πάθει τὴν ἐνέργειαν συντέργεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρειν μηδὲν, τῷ λόγῳ μέντοι διαφέρειν. ἡ γὰρ ὑπὸ τοῦ τέμνοντος ἐν τῷ τεμνομένῳ διαίρεσις, ἐν καὶ ταυτὸν ὑπάρχουσα πράγμα, τοῦ μὲν τέμνοντος ἐνέργεια, τοῦ δὲ τεμνομένου πάθος ἐστίν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς ἐνέργεια μὲν ἐστὶ τοῦ θυμοειδοῦς, πάθημα δὲ τῶν λοιπῶν τῆς ψυχῆς δύο μερῶν, καὶ προσέτι τοῦ σώματος ἡμῶν παντός, ὅταν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ βιαίως ἀγῆται πρὸς τὰς πράξεις. ἐν μὲν δὴ τοῦτο τὸ σηματιζόμενον ἑκατέρω τῶν ὀνομάτων, ἕτερον δὲ, τὴν μὲν ἐνέργειαν κατὰ φύσιν τινὰ κίνησιν ἡμῶν τσούντιον, τὸ δὲ πάθος παρὰ φύσιν. πολλαχοῦ δὲ τοῦ κατὰ φύσιν λεγομένου, τοῦτ' ἀκούειν χρὴ νῦν, ὃ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τῆς φύσεως γίνεται. κατὰ πρῶτον δὲ λόγον ἑκάτερον γίνεσθαι φαιμεν ὑπὸ τῆς φύσεως, ὡν ὥσπερ σκοπῶν ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ δὲ ἀκολουθίαν τινὰ ἐτέρους ἐξ ἀνάγκης ἔσται. ἡ τοιαύτη κίνησις κατὰ φύσιν, εἴτ' ἐξ αὐτοῦ κινεῖτο τὸ κινούμενον, εἴθ' ὑφ' ἐτέρου. ἤδη μὲν οὖν οἶμαι σαφὲς εἶναι τὸ λε-

rio quidem saepe in unum subjectum cum affectu actio conveniat; et in hoc nihil est differentiae, oratione autem discrepant. Nam a secante facta divisio in eo, quod secatur, una et eadem res cum sit, secantis quidem actio, ejus autem, quod secatur, affectus est. Ita sane et iracundia actio quidem est irascibilis animae, affectus autem reliquarum ipsius duarum partium, et praeterea totius nostri corporis, quum ab iracundia violenter ad actiones ducitur. Hoc quidem unum est significatum utriusque nominis. Alterum autem, si actionem quidem motum quendam naturalem intelligamus, affectum autem praeter naturam. At quum multifariam id, quod secundum naturam est, dicatur, hoc inaudiri nunc oportet, quod primaria ratione a natura sit. Primaria autem ratione illa fieri a natura dicimus, quae veluti scopus natura amplectitur, nec ex aliqua consequentia alia necessario sequitur. Talis motus est secundum naturam, sive ex ipso moveatur id, quod movetur, sive ab altero. Conflare itaque

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Bas. I. (1297.)

γόμενον, ἀλλ' οὐδὲν χειρόν ἐπὶ παραδειγματῶν αὐτὸ σαφέστερον ἀπεργάσασθαι. ἢ τῆς καρδίας κίνησις, ἢ μὲν κατὰ τοὺς σφυγμοὺς ἐνέργειά ἐστιν, ἢ δὲ κατὰ τοὺς παλμοὺς πάθος. Ἐξ αὐτῆς μὲν γὰρ ἐστὶ καὶ ἡ κατὰ τοὺς παλμοὺς, ἀλλ' οὐ κατὰ φύσιν· Ἐξ αὐτῆς δὲ καὶ ἡ τῶν σφυγμῶν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν. δεῖ δὲ τοῦ σφυγμοῦ ὀνόματος ἀκούειν οὕτως νῦν, ὡς Πραξαγόρας καὶ Ἡρόφιλος ἅπαντές τε σχεδὸν οἱ μετ' αὐτοὺς ἐχρήσατο μέχρι καὶ ἡμῶν, ὡς ἡ γε παλαιότερα χρόνις, ἢ καὶ τοῖς Ἐρασιστράτου τε καὶ Ἱπποκράτους εὐρίσκεται γράμμασιν, ἑτέρα τίς ἐστι, καὶ λεχθήσεται περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα. τὴν μέντοι τῆς καρδίας ἰδίαν κίνησιν ὀνομαζόντων ἡμῶν σφυγμὸν, ὁ παλμὸς μὲν πάθος εἶναι λεχθήσεται κατὰ τὸ δεύτερον τῆς πάθους φωνῆς σημαινόμενον, ὁ σφυγμὸς δ' οὐ πᾶς ἐνέργεια. τὸν γὰρ μείζονα τοῦ κατὰ φύσιν, ἢ μικρότερον, ἢ ὠκύτερον, ἢ βραδύτερον, ἢ πυκνότερον, ἢ ἀραιότερον, ἢ πως ἄλλως ἐξιστάμενον οὐκ ὅν τις ἐνέργειαν εἴποι κατὰ τὸ δεύτερον τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον. Ἐξ αὐτῆς μὲν γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις σφυγμοῖς ἡ καρδία κινεῖται, κατὰ φύσιν δ' οὐ

jam arbitror id, quod dicitur, sed nihil mali fuerit exemplis id reddere manifestius. Cordis motus pulsuum ratione actio est, palpitationum respectu effectus. Ex eodem enim est et palpitationum motus, sed non secundam naturam; ex eodem etiam pulsuum motus, sed secundam naturam. At pulsus nomen ita nunc audiendum est, ut Praxagoras, Herophilus et prope omnes posteri ad nostra usque tempora usi sunt. Nam vetustior usus, qui in Erasistrati et Hippocratis libris invenitur, alius est, et de eo posterius dicetur. Quod si vero cordis peculiarem motum pulsus appellemus, palpitatio quidem affectus esse dicetur pro secunda dictionis affectus significatione; pulsus autem non omnis actio; nam majorem naturali, aut minorem, aut citatiorem, aut tardioorem, aut frequentioorem, aut rariorem, aut alio quodam modo excedentem nemo actionem dixerit pro secundo actionis significato. Quippe ex se ipso in hujusmodi pulsibus cor movetur, sed non

Ed. Chart. V. [180.]

Ed. Bas. I. (297.)

κινεῖται· ὥστ', εἰ οὕτως ἐτυχεν, οὐδὲν εἶναι θανιμαστόν ἐν πρᾶγμα καὶ πάθος ὀνομάζεσθαι κατ' ἐνέργειαν, ὥσπερ τὸν μικρότερον τοῦ κατὰ φύσιν σφυγμόν, οὐ μὴν κατὰ γε ταυτὸν σημαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ πρότερον ἐρηθὲν ἐνέργειαν, (δοτι μὲν γὰρ καὶ ἡ κατὰ τοῦτον τὸν σφυγμόν κίνησις δραστικὴ) κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέργειαν, ἀλλὰ πάθος, ὅτι μὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ κίνησις. οὕτως οὖν ἔχει κατὰ τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν ἄλλων παθῶν. ἅπαντα γὰρ ἐνέργειαι τινὲς εἰσι τοῦ παθητικοῦ τῆς ψυχῆς κατὰ γε τὸ πρῶτον τῆς ἐνεργείας σημαινόμενον, καθ' ὅσον δ' ἔκφοροι τε καὶ ἄμετροι κινήσεις εἰσὶ, καὶ οὐ κατὰ φύσιν, οὐκ ἐνέργειαι λέγοντ' ἂν ὑπάρχειν, ἀλλὰ πάθη κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον. ὅσον γὰρ τι κατὰ τὴν τῶν ἀρτηριῶν κίνησιν ὁ μέγας σφυγμός ἐστι, τοιοῦτος κατὰ τὴν τοῦ θυμοειδοῦς ὁ θυμός, ὅσον δ' αὖ πάλιν ὁ μικρὸς σφυγμός, τοιοῦτον ἡ ἀθυμία. αὕτη μὲν γὰρ ἐλλιπὴς ἐστὶ κίνησις τοῦ θυμοειδοῦς, ὑπερβύλλουσα δὲ καὶ πλεονάζουσα τοῦ προσήκοντος ἢ κατὰ τοὺς θυμούς. ταύτη γοῦν ἐνέργειαι τε ἅμα καὶ

secundum naturam movetur. Quare, si ita eveniat, nihil est mirum, unam rem et affectum et actionem appellari, sicuti minorem naturali pulsus, non tamen eodem significato, sed priore dicto actio, (est enim et hujus pulsus motus efficiens,) secundo autem non actio, sed affectus, quoniam non secundum naturam est motus. Sic igitur in iracundia habet, et in aliis affectibus. Omnes siquidem actiones quaedam sunt animae affectibus obnoxiae ex primo actionis significato. Quatenus autem effrenes et immoderati motus sunt, neque secundum naturam, non actiones esse dicuntur, sed affectus ex secundo significato. Qualis enim res in arteriarum motu magnus pulsus est, talis in irascibilis animae motu iracundia; qualis autem rursus parvus pulsus, talis timiditas. Hic enim deficiens motus est animae irascibilis; exuperans autem et amplior, quam convenit, is, qui in iracundia deprehenditur. Hac itaque ratione et actiones simul et affectus

Ed. Chart. V. (180. 181.)

Ed. Bas. I. (297.)

κάθη λεχθήσονται καθ' ἑτερόν τε καὶ ἕτερον σημαίνον-
 τον ἢ τε ὀργή καὶ ἡ λύπη, καὶ ὁ φόβος, καὶ ἡ ἐπιθυμία,
 καὶ ὁ θυμός, [181] ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα, καὶ προσέτι
 καθ' ὅσον ὅλον τὸ σῶμα μετὰ τῆς ψυχῆς ἀπάγεται πρὸς
 αὐτῶν; ἡ κίνησις τοῦ ζῴου πάθος ἐστὶ κατ' ἅμφω τὰ ση-
 μαινόμενα. πολλάκις μὲν γὰρ ἔπεται τῷ θυμοειδεῖ τὰ λοι-
 πὰ δύο, πολλάκις δὲ τῷ ἐπιθυμητικῷ, καθάπερ ἐλκόμενά
 τε καὶ συρόμενα παραπλήσιον τρόπον, ὥσει καὶ ξυτωρίδες
 ἵππων, ὁ μὲν ἕτερος ἰσχυρότερον ἄξας ἐπισύρει τὸν ἕτε-
 ρον ἅμ' ἑαυτῷ μετὰ τοῦ σύμπαντος ἄρματός τε καὶ ἡνιόχου,
 ὁ δ' ἕτερος ὑπ' ἀσθενείας ἔπειτα κατεπτηχώς, αὐτὸς δ'
 ὁ ἡνιόχος ἀποφέρεται βίβλ. τητικῶντα γὰρ ἡ μὲν κατὰ τὸν
 ἔκφορον ἵππον κίνησις ἐνέργειά τε καὶ πάθος αὐτοῦ λεχθή-
 σεται, κατὰ μὲν τὸ πρότερον σημαίνόμενον ἐνέργεια, (κί-
 νησις γὰρ ἐστὶν ἐξ ἑαυτοῦ,) κατὰ δὲ τὸ δεύτερον οὐκ ἐνέρ-
 γει, παρὰ φύσιν γ' οὕσα κίνησις αὐτῷ, ἀλλ' ἤδη πά-
 θος. ἡ μέντοι τοῦ ἡνιόχου κίνησις οὐδὲ καθ' ἕτερον
 τῶν σημαυνομένων ἐνέργειά ἐστιν, ἀλλὰ κατὰ ἅμφω πάθος,
 εἰ γὰρ μήτ' ἐξ ἑαυτοῦ, μήτε κατὰ φύσιν ἢ κίνησις αὐτῷ.

dicentur alio atque alio significato ira, dolor, metus,
 cupiditas, iracundia, aliaque hujusmodi, et praeterea,
 quatenus totum corpus cum anima ab ipsis abripitur,
 motus animantis affectus erit utroque significato. Frequen-
 ter enim iracundiam reliqua duo sequuntur, saepe vero
 concupiscentiam, tanquam abstracta compulsaque jugalium
 equorum inflat, quorum alter valentius impellens alterum
 attrahit secum cum toto curru et auriga, alter prae im-
 becillitate sequitur submissus contractusque, ipse autem
 auriga vi auferitur. Tunc enim in effreni equo motus
 actio et affectus ipsius dicetur, priore quidem significato
 actio, (motus enim ex se ipso est,) secundo autem non ac-
 tio, quum sit motus ei praeter naturam, sed jam affectus;
 aurigae vero motus ne secundum alterum quidem signi-
 ficatum actio est, sed secundum utrumque affectus, siqui-
 dem neque ex se ipso, neque secundum naturam motus ei

Ed. Chart. V. [181.]

Ed. Basf. I. (197.)

πολλὰ γὰρ τῶν κινήσεων, εἰ καὶ μὴ θρασυτικαὶ τινὲς εἰσι, μὴτ' ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλὰ τῶ γε κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐνέργειαι λέγονται, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ σκέλους, ἢ ὅλης τῆς χειρὸς. ἐξ ἐτέρων γὰρ ἔχει ταῦτα τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, οὐκ ἐξ ἑαυτῶν, ὥσπερ ἡ καρδία, ἀλλ' ὁμως καὶ ἡ βᾶδις ἐνέργεια σκελῶν ἐστι, καὶ λέγεται κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνον, εἰ καὶ τινες ὑπ' ἀγυμνασίας τῆς περὶ τὰ σημαίνοντα τὴν βᾶδιν οὐ σκελῶν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ σκελῶν εἶναι φασιν, ἀληθεῖς μὲν τι λέγοντες, (ἐπὶ γὰρ τὸ πρότερόν τε καὶ κυριώτερον ἔρχονται σημαίνον, ὅτι μέντοι μόνον οὕτως λέγειν ἀξιοῦσιν, καὶ μὴ συγχωροῦσι καὶ κατὰ θάτερον ἐρμηνεύειν, οὐκ ὁρθῶς ποιοῦσιν. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ πάθος καὶ ἐνέργεια λεχθήσονται. τῶν γὰρ τῆς ψυχῆς συμφύτων δυνάμεων κινήσεις τινὲς ἄμετροί τε καὶ οὐ κατὰ φύσιν οὔσαι, διότι μὲν ἐξ ἑαυτῶν ἐκείναι κινεῖνται, διὰ τοῦτ' ἐνέργειαι τῶν δυνάμεων εἰσιν, διότι δ' ἄμετρος, διὰ τοῦτο πάθη. καὶ τῆς ὅλης μὲν ψυχῆς, καὶ αὐτῶν δὲ τῶν κινουμένων δυνάμεων

existat. Multi enim motus, etsi non efficientes quidam sint, neque ex se ipsis, sed eo quod secundum naturam sunt, actiones dicuntur, quemadmodum etiam cruris, vel totius manus; ex aliis enim motus initium, non ex se ipsis haec obtinent, quomodo et cor; attamen et incessus crurum actio est, et secundo significatio dicitur, quamquam nonnulli parum exercitati in rerum significationibus incessum non crurum actionem, sed per crura esse pronunciant, ac vere quidem dicentes; nam ad prius principalisque significatum perveniunt. Quod vero solum ita dicere consent, nec concedunt etiam secundum alterum interpretari, non recte faciunt. Sic itaque et iracundia et concupiscentia tum affectus, tum actiones dicuntur; nam insularum animae facultatum motus quidam et immoderati et praeter naturam quum sint, quoniam ex se quidem illi moventur, ideo facultatum actiones sunt, quoniam vero immoderate, idcirco affectus; ac totius sane animae ipsarumque facultatum utrarumque, cum mo-

Ed. Chart. V. [181.]

Ed. Bas. I. (297. 298.)

ἀμφοτέρων αἱ κινήσεις αὐτῶν παρὰ φύσιν εἰσὶν· ταῖς μὲν ἀλόγοις δυνάμεσιν διὰ τὴν ἀμετρίαν, τῇ δ' ὅλην ψυχῇ, διότι παρὰ φύσιν, ἐπεὶ οὐχ ὑπὸ τῶν τοῦ παθητικοῦ κινήσεων, ἀλλ' ὑπὸ τῶν τοῦ λογιστικοῦ κρίσεων ἐκτροπεύεσθαι τε καὶ διοικεῖσθαι φαμεν τὸν βίον ἡμῶν. ὅταν οὖν ἐμπάλιν διοικώμεθα, πρὸς φύσιν τα δηλονότι καὶ διὰ τοῦτο καὶ κατὰ πάθος ὁ τοιοῦτος βίος ἐπιτελεῖται. διὰ ταύτας μὲν ἤδη τὰς αἰτίας, ἂν ἔ. ἐπ' ἐργείαν τις, ἂν τε πάθος εἴπῃ τὸν θυμὸν, ἢ τὴν ἐπιθυμίαν, ἢ τε τῶν ἄλλων τῶν κατὰ ταῦτα παθῶν, οὐ χρεὶ μέμψασθαι τούτῳ, πρὶν ἐρεῖσθαι τὰ σημαντόμενα ἐκ τῆς φωνῆς, (298) ἐφ' ὃ τε φέροιον οὕτως ὠνόμασιν. εὐρίσκεται δὲ καὶ Πλάτων αὐτὸς ἐνίοτε μὲν ἐνεργείας, ἐνίοτε δὲ πάθη προσαγορεύων τὸ τε διψῆναι καὶ τὸ πεινῆν καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας καὶ τοὺς θυμούς. καὶ μὲν δὴ καὶ ὥς οὐδὲν διαφέρει πρὸς γε τὰ παρόντα τὸ οὕτως ἢ ἐκείνως ὀνομάζειν, ἐν τῷ τετάτῳ τῆς Πολιτείας ὅδε γράφει. ἂν οὖν, ἣν δ' ἐγὼ, τὸ ἐπιναύειν, τὸ ἀναναύειν, καὶ τὸ ἐφίεσθαι τινοῦ λαβεῖν, τὸ ἀπαρνεῖσθαι, καὶ τὸ προσάγεσθαι, τὸ ἀπωθεῖσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν

ventur, praeter naturam motus sunt, irrationalibus quidem potentiis propter immoderationem, toti autem animae eo, quod praeter naturam, quia non a motibus animae affectibus subditae, sed a rationalis iudicii vitam nostram regi dispensarique affirmamus. Quum igitur contra gubernamur, praeterque naturam, eoque etiam secundum affectum talis vita transigatur, propter has sane jam causas, siue actionem, siue affectum dicat aliquis iracundiam, aut cupiditatem, aut aliorum similium affectuum quempiam, non increpare hunc oportet, priusquam significatum ex voce quaesieris, ad quod intendens ita nominarit. Invenitur autem et Plato ipse nonnunquam actiones, nonnunquam vero affectus appellare sitim, famem, et in totum cupiditates, iracundiamque. Insuper quod nihil ad praesentia refert, hoc an illo modo nomines, in quarto de Republica libro hunc in modum scribit: Num igitur annuere, renuere, aggredi aliquid capere, averfari, et adducere, repellere,

Ed. Chart. V. [181. 182.]

Ed. Bas. I. (298.)

ἐναντίων ἀλλήλοις θείης, εἴτε ποιημάτων, εἴτε παθημάτων; διὰ παραδειγμάτων δ' ἐναργέστερον τοῦτο διδάξαι προελόμενος, ἐπιφέρειν φησί· τί οὖν; ἦν δ' ἐγὼ, διψῆν, καὶ πεινῆν, καὶ ὅλως τὰς ἐπιθυμίας, καὶ αὐτὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ βούλεσθαι, οὐ πάντα ταῦτα εἰς ἐκεῖνά ποι' ἂν θείης τὰ εἶδη τὰ νῦν δὴ λεχθέντα; οἷον αἰετὴν τὴν τοῦ ἐπιθυμοῦντος ψυχὴν οὐχὶ ἦτοι ἐφίεσθαι φήσεις ἐκείνου, οὐδ' ἂν ἐπιθυμῇ, [182] ἢ προσάγεσθαι τοῦτο, ὃ ἂν βούληται οἱ γενέσθαι; ἢ αὖ, καθόσον ἐθέλει τί οἱ πορισθῆναι, ἐπιτείνειν τοῦτο πρὸς αὐτήν, ὥσπερ τινὸς ἐρῶντος ἐπορευομένην αὐτοῦ τῆς γενέσεως; ἔγωγε. τί δέ; τὸ ἀβουλεῖν, καὶ μὴ ἐθέλειν, μὴδ' ἐπιθυμεῖν, οὐκ εἰς τὸ ἀπωθεῖν καὶ ἀπαιλύνειν ἀπ' αὐτῆς, καὶ εἰς ἅπαντα τὰναντία ἐκείνοις θήσομεν; αὐταὶ μὲν αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις, οὐ μόνον ὕπερ ἐλέγομεν ἐπιδεικνύουσαι σαφῶς, ὡς τὸ πεινῆν, καὶ τὸ διψῆν, καὶ ὅλως τὸ ἐπιθυμεῖν τινος, ἢ ἐφίεσθαι τε καὶ φεύγειν, εἴτε ποιήματά τις, εἴτε παθήματα, τοιούστιν εἴτε ἐνεργείας, εἴτε πάθη προσαγορεύουσιν, οὐδὲν διαφέρει, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς διδάσκουσαι.

omnia hujusmodi inter se contraria posueris, sive actiones, sive passiones? Hoc exemplis evidentius docere instituens haec inducit. Quid autem? esurire, sitire, et omnino appetere, velle, eligere, nonne haec omnia ad illorum species referes, quae modo diximus, veluti semper cupientis animam? Nonne vel aggredi dices illud, quod appetit, vel adducere, quod sibi adesse eligit? vel rursus nonne, quatenus aliquid sibi porrigi vult, annuere illud ad se amantis cujusdam instar, id ut fiat affectantem? Equidem. Quid vero? nolle, aspernari, negligere, non cupere, nonne in rejiciendi repellendique ab ea speciem, et in omnia illis contraria referemus? Haec sane Platonis verba sunt, non solum quod dicebamus ostendentia manifesto, nempe esurire, sitire, et omnino appetere aliquid, aut aggredi, et averfari, sive actionem aliquis, sive passionem, hoc est, sive functionem, sive affectum appellarit, nihil interesse, sed etiam de animi partibus docentia.

GALENUS TOM. V.

Kk

Ed. Chart. V. [182.]

Ed. Bas. I. (198.)

Κεφ. β'. Διὸ καὶ καλῶς ἂν ἔχοι μὴ παραδραμεῖν αὐ-
τάς, ἀλλ' ὅλον ἀναλαβεῖν τὸν λόγον, ὃν ἐν τῷ τετάρτῳ
τῆς Πολιτείας διήλθεν, ὑπὲρ τοῦ τρία τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν
ὑπάρχειν εἶδη. προσέχειν δὲ χρὴ κἀνταῦθα τῷ λεγομένῳ
τὸν νοῦν ἀπ' αὐτῶν ἀρξαμένους αὐτοῖς τῶν ὀνομάτων, καὶ
μὴ νομίζειν, ἐπιλανθάνεσθαι τὸν Πλάτωνα τῶν ὑφ' ἑαυτοῦ
λεγομένων, ἐπειδὴν εἶδη τρία τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἔχειν εἰπὼν
αὐτοῖς εἰς τρία μέρη διαιρεῖσθαι φάσκει. καὶ γὰρ εἶδη καὶ
μέρη ψυχῆς ὁρθῶς ἂν τις ὀνομάζοι τὸ λογιστικόν, καὶ τὸ
θυμοειδές, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὥσπερ εἰ, καὶ σώματος
εἶδη τις εἰπὼν εἴη φλέβα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ νεῦρον, ὅστω
τε καὶ χόνδρον, καὶ σάρκα, καὶ τὰλλ' ὅσα τοιαῦτα, μετὰ
ταῦθ' ὡς περὶ μερῶν αὐτῶν διαλέγοιτο. καὶ γὰρ καὶ μέρη
τοῦ σώματος ἡμῶν ἀληθῶς ἂν τις εἶναι λέγοι τὰ τοιαῦτα,
(συμπληροῦται γὰρ τὸ ὅλον ἐξ αὐτῶν,) καὶ μέντοι καὶ εἶδη τοῦ
σώματος οὐδὲν ἦτον, ἐν μόνοις γὰρ τοῖς ὁμοιομερείαι τὸ δια-
φέρειν εἶδος οὐκ ἔστιν, ἢ τὸ τῆς σαρκὸς μέρος, ἢ τὸ τῆς φλε-
βός, ἢ τὸ τῆς πιμαλῆς. οὐδὲ ἀληθεῖς εἰπεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων,

Cap. II. Quare etiam bene habet non praeterire ea,
sed totum sermonem repetere, quem in quarto de Repu-
blica de eo, quod tres animae nostrae species exsistant,
percenfuit. At animum et hic iis, quae dicuntur, adhibe-
re convenit, ab ipsis rursus nominibus auspicatos, ac
non putare, Platonem suorum ipsius dictorum oblitum fuisse,
quandoquidem, ubi tres animam nostram species habere
dixisset, iterum in tres dividi partes asleverat. Etenim
species et partes animae recte aliquis nominaverit ratio-
cinatricem, irascibilem et concupiscibilem, quemadmodum,
si etiam corporis species dixeris venam, arteriam, ner-
vum, os, cartilaginem, carnem, aliaque ejusmodi, postea
de ipsis tanquam partibus differas; siquidem et partes
corporis nostri ejusmodi esse vere dixerit aliquis, ut ex
quibus totum absolvetur compleaturque, nec non et spe-
cies corporis nihilominus; in solis enim similaribus differ-
re specie non invenias aut carnis partem, aut venae,
aut pinguedinis; neque in hujusmodi verum fateri possis,

Ed. Chart. V. [182.]

Ed. Bas. I. (298.)

ὥς ἐκ τῶνδ' εἰδῶν σύγκειται τὸ ὅλον· ἐν δὲ τοῖς ἀνομοιομερέσιν ἢ τῶν εἰδῶν διαφορὰ τὸν ἀριθμὸν ὀρίζει τοῖς μορίοις. τοιοῦτον δὲ τι χεῖμα καὶ ἡμῶν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων εἶναι φησιν, ἐκ τριῶν μερῶν συγκειμένην. εἰκάζει δ' οὕτω τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν θηρίον ποικίλῃ τε καὶ πολυκεφάλῳ, τὸ δὲ θυμοειδὲς λέοντι, τὸ δὲ λογιστικὸν ἀνθρώπῳ. αὕτη γὰρ ἡ εἰκὼν οἰκειότερα τῆς κατὰ τὸν Φαίδρον, ἐν ἣ τῶν εἰδῶν ἱππομόρφῳ μὲν τινε δύο φησὶν ὑπάρχειν, ἡνίοχον δὲ τρίτον. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τῆς Πολιτείας ἐννάτῳ τῆς προτέρας εἰκότος ἐμνημόνευσεν, ὥς σαφέστερον ἐνδεικνυμένης, ὅποιον ἕκαστόν ἐστι τῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς. ὁ μὲν οὖν Πλάτων, καὶ τοῖς τόποις τοῦ σώματος κεισθέναι νομίζων αὐτὰ, καὶ ταῖς οὐσίαις πάμπαν διαλλάττειν, εὐλόγως εἶδη τε καὶ μέρη προσαγορεύει. ὁ δ' Ἀριστοτέλης τε καὶ ὁ Ποσειδώνιος εἶδη μὲν ἢ μέρη ψυχῆς οὕκ ὀνομάζουσιν, δυνάμεις δ' εἶναι φασὶ μιᾶς οὐσίας ἐκ τῆς καρδίας ὁρμαιμένης. ὁ δὲ Χρυσίππος, ὥσπερ εἰς μίαν οὐσίαν, οὕτω καὶ εἰς δύναμιν μίαν ἄγει καὶ τὸν

nempe totum ex tot quibusdam speciebus constare; in dissimilaribus numerum finit partibus specierum differentia. Talem autem quandam rem animam quoque nostram Plato ex tribus partibus compositam esse pronunciat. Assimilat autem sic concupiscibilem belluae variae et multorum capitum, irascibilem leoni, ratiocinatricem homini. Haec enim similitudo familiarior est ea, quam in Phaedro habet; ubi duas sane species equina quadam forma esse scribit; aurigam vero tertiam; quin etiam nono de Republica libro prioris meminit comparationis, tanquam manifestius ostendentis, quales singulae animae sint species. Itaque Plato etiam locis ipsas esse segregatas et essentis longe diversas arbitratus merito et species et partes appellat. Verum Aristoteles et Posidonius species sane aut animae partes non nominant, sed facultates esse unius substantiae ex corde proficiscentis affirmant. Chrysippus, tanquam ad unam substantiam, ita et in facultatem unam

Ed. Chart. V. [182. 183.]

Ed. Bas. I. (298.)

θυμὸν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ὀλίγον ἀμαρτάνει τῆς ἀληθείας ὁ ἀνὴρ οὗτος, αὐτάρκως ἡμῖν ἐπιδέδεικται. ὅτι δὲ οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην σφάλλονται, μᾶς οὐσίας τὰς τρεῖς δυνάμεις εἶναι νομίζοντες, ἐν τε τοῖς ἐμπροσθεν ἱκανῶς ἐπιδέδεικται, καὶ οὐδὲν ἥττον ὁ μετὰ τοῦτον λόγος ἀποδείξει. [183] πρότερον δ', ὅτι Πλάτων αὐτὸς εἶδη τε καὶ μέρη ψυχῆς ὀνομάζει τό τε λογιστικόν, καὶ τὸ θυμικόν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐξ αὐτῶν τῶν ῥήσεων αὐτοῦ πιστωσόμεθα. ἐν μὲν οὖν τῷ Τιμαίῳ περὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἧς καὶ τὰ φυτὰ μετέχει φέσει, διαλεγόμενος ὧδέ πως γράφει. μετέχει γε μὴν τοῦτο, ὃ νῦν λέγομεν, τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἶδους, ὃ μεταξὺ φρενῶν ὀμφαλοῦ τε ἴδρυται. αὐτὸς δ' ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ περὶ τῆς λογιστικῆς ψυχῆς διαλεγόμενος ὧδέ πως φησι. τὸ δὲ δὴ περὶ τοῦ κυριωτάτου παρ' ἡμῖν ψυχῆς εἶδους διανοεῖσθαι δεῖ τῆδε, ὥς ἄρα αὐτὸ δαίμονα ὁ Θεὸς ἐκάστῳ δίδωκε, ὃ δὴ φάμεν οἰκεῖν μὲν ἡμῶν ἐπ' ἄκρῳ τῷ σώματι, πρὸς δὲ τὴν ἐν οὐρανῷ συγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἶρειν. συναμφοτέρω δ' αὐ

tum iracundiam, tum concupiscentiam deducit. At quod non parum a veritate vir aberret, abunde adeo jam a nobis ostensum est. Quod autem Aristotelis sectatores fallantur, qui unius substantiae tres esse facultates censeant, et superius satis declaravimus, et nihilominus nunc subsequens sermo demonstrabit. Prius autem, quod Plato ipse species animae et partes nominat ratiocinatricem, irascibilem et concupiscibilem, ex ipsis ejusdem verbis astruemus. In Timaeo igitur de appetente anima, cujus etiam plantae natura participes sunt, differens hoc pacto scribit: *Particeps est tamen id, quod nunc dicimus, tertiae animae speciei, quam intra praecordia et umbilicum collocari constat.* Rursum, quum hoc in libro de anima ratiocinatrice disputat, ita ait: *At de principalissima animae nostrae specie cogitare hic oportet, siquidem per eam cuique genium Deus tradiderit; quam sane in summo nostro corpore habitare dicimus, ad caelestem vero cognitionem a terra nos attollere.* Ultramque simul in hoc

Ed. Chart. V. [1853.]

Ed. Baf. I. (298.)

πάνιν ἐν ταύτῳ βιβλίῳ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμοειδὲς τῆδε τῇ ῥήσει ψυχῆς εἶδος ὠνόμασεν. ἄλλο τι εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσωκοδόμουν τὸ δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ παθήματα ἔχον. ὁμοῦ δ' αἱ πάνιν τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶδη προσαγορεύει τῆς ψυχῆς ἐν ταύτῳ βιβλίῳ, τῷ Τιμαίῳ, κατὰ τήνδε τὴν διήγησιν. ἔστι γάρ, καθάπερ εἶπομεν πολλάκις, ὅτι τρία τῆς ψυχῆς ἐν ἡμῖν εἶδη κατῴκισται. ὡσαύτως δ' καὶ τῇ Πολιτείᾳ κατὰ μὲν τὸ τέταρτον ὑπὲρ τοῦ θυμοειδοῦς προειρηκώς, ὡς ἕτερόν ἐστι τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, κἄπειθ' ἐφεξῆς ζητῶν, εἰ καὶ τοῦ λογιστικοῦ διαφέρει, φησὶν· ἄρ' οὐν ἕτερον ὄν καὶ τούτοι, ἢ λογιστικοῦ τι εἶδος, ὥστε μὴ τρία, ἀλλὰ δύο εἶδη εἶναι ἐν τῇ ψυχῇ, λογιστικόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν; οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὸ ἔννατον ἔγραψεν ἐν γε τῆδε τῇ ῥήσει. ἀλλ' ἡσυχάσας μὲν τὰ δύο εἶδη, τὸ τρίτον δέ τις κινήσας, ἐν ᾧ τὸ φρονεῖν ἐγγίγνεται. καὶ προσέτι τῆδε. ὅτε δὴ οὐν εἶπον, ἀμφισβητοῦνται ἐκάστου εἶδους αἱ ἡδοίαι, καὶ αὐτὸς ὁ βίος, μὴ ὅτι πρὸς τὸ κάλλιον καὶ αἰσχίον ἔῃν, μηδὲ τὸ χεῖρον

rursus libro appetitricem et irascibilem hac oratione animae speciem nuncupavit. Item quod species animae mortalis, gravesque et necessarias in se affectiones habens, ibidem simul habitet. Pari modo rursus tres animae nostrae partes species animae in eodem libro, Timaeo, in hac enarratione appellat. Est enim, quemadmodum diximus subinde, puta tres animae species in nobis habitare. Sic etiam libro de Republica quarto, quum praedixisset, irascibilem a concupiscibili esse diversam, ac postea, quum inquireret, an etiam a rationali differat, inquit: *An igitur et iracundia a ratione variat, vel quaedam species rationis, ita ut non tres, sed duae existant in anima species, ratiocinatrix et concupiscibilis?* Ita libro nono in haec verba scriptum reliquit: *Sed pacatis duabus quidem speciebus, tertia autem commota, in qua prudentia gignitur.* Ac praeterea ibidem: *Quemadmodum igitur dixi, cujusque speciei voluptates inter se contendunt, ipsaeque vita, non solum ut honestius et turpius,*

Ed. Chart. V. [183.]

Ed. Bas. I. (298. 299.)

καὶ ἄμεινον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ ἥδιον καὶ ἀλυπότερον. πῶς ἂν ἦδη μὲν τις αὐτῶν ἀληθείστατα λέγοι; τί ἂν εἰδέομεν ἐτέρας παραγράφειν ῥήσεις; ἱκαναὶ γὰρ καὶ αἶδε δηλώσαι τὴν γνώμην τάνδρὸς, ὥς εἶδη ψυχῶν εἶναι βούλεται τὰ τρία ταυτὶ, λογιστικόν, ἐπιθυμητικόν καὶ θυμοειδές. ἀμέλει μόνας αὐτάς εἶναι φησι χωρὶς ἀλλήλων, ἐν μὲν τοῖς φυτοῖς τὴν ἐπιθυμητικὴν, ἐν δὲ τοῖς θεοῖς τὴν λογιστικὴν. τὴν μέντοι θυμοειδῆ διὰ τί μόνην οὐχ οἷόν τε κατ' οὐδέν τῶν σωμάτων εἶναι, προῶν ὁ λόγος ἀποδείξει, παραδεμένον ἡμῶν τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου ῥῆσιν, ἐνθα τὴν χρεῖαν τῆς γενέσεως αὐτῆς διδάσκων ἔνεκα τῆς ἐπιθυμητικῆς γεγενῆσθαι φησὶ βοηθὸν τῇ λογικῇ ψυχῇ, καθάπερ τινὰ κύνα κατὰ τοῦ πολυκεφάλου τε καὶ ἀγρίου θρέμματος, τῆς ἐπιθυμίας. εἰκότως οὖν εἶδη ψυχῆς αὐτὰ προσαγορεύει κατὰ τε τὰς προγεγραμμένας ῥήσεις καὶ προσέτι πολλὰς ἐτέρας, ὧν οὐκ ἀνάγκη μνημονεύειν, ἐναργῶς ἦδη διὰ τούτων τῆς (299) γνώμης τάνδρὸς ἐγνωσμένης. εἰ δὲ καὶ μέρη ψυχῆς ἕκαστον αὐτῶν ὀνομάζει, θαυμαστὸν οὐδέν.

aut pejus et melius, sed ut suavius et minus moleste degatur. Quomodo utique cognoscemus; quis ipsorum verissime dicat? quid adhuc alia ascribere verba opus habemus, quum et haec abunde viri sententiam possint significare, nempe quod tres esse animarum species has velit, ratiocinatricem, concupiscibilem et irascibilem? Porro solas ipsas esse sine mutuo confortio tuetur, in stirpibus sane appetentem, in diis ratiocinatricem. Irascibilem vero cur solam non liceat in ullo corpore esse, processu sermonis demonstrabitur, ubi apposuerimus ex Timaeo verba, quibus usum generationis ipsius docens, appetentis causa creatam esse, rationali animae auxiliatricem, ait, tanquam canem quandam contra multorum caput et agrestem feram, cupiditatem. Merito igitur species animae eas appellat praedictis orationibus, ac praeterea aliis. plerisque, quarum non necesse est meminisse, quum evidenter jam per haec sententia viri sit cognita. At si etiam partes animae singulas ipsas nominet, nihil mirum est.

Ed. Chart. V. [183. 184.]

Ed. Bas. I. (299.)

πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὡς, ὅ τι περ ἂν εἶδος ᾖ, τοῦτο καὶ μέρος ὀνομάζειν ἐγγωρεῖ, μὴ μέντοι τό γε μέρος ἅπαν εὐθὺς καὶ εἶδος εἶναι· δεύτερον δὲ, ὅτι μὴδ' ἐγγωρεῖ λέγειν μὴδὲν σύνθετον ὁμοιομερές, ἑαυτῷ γε συνεχές ὅλον ὑπάρχον. ἐξ ὠρισμένων γὰρ τὸν ἀριθμὸν σύγκειται μορίων· οὐδενὸς γὰρ ὁμοιομεροῦς ἀριθμῷ περιλαβεῖν ἐγγωρεῖ τὸ πλῆθος τῶν μορίων. ὅτι μὲν οὖν εὐλόγως ὁ Πλάτων εἶδη τε καὶ μέρη τῆς ψυχῆς ὀνομάζει ταῦτα, μακροτέρων οὐ δέομαι λόγων.

Κεφ. γ'. [184] Ὅτι δὲ τὸ μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ καθίσταται, τὸ δ' ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸ δ' ἐν τῇ ἥπατι, τοῦτο ἐξ ἀρχῆς προῖκεται, καὶ δέδεικται διὰ τῶν ἐμπροσθεν ὑπὲρ τῶν δύο μερῶν. ὑπόλοιπον δὲ ἔτι τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰδίως ἀποδείξεως δεόμενον, ἣν ἐν τῷδε διεξιμεν, δεῖτε πρότερον ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου προεπόντες, ὡς οὐκ ἐξ ὁμοίως ἐναργῶν, οὐδ' ἐξ αὐτῆς ἀντικρὺς τοῦ ζητουμένου τῆς φύσεως ἢ ἀποδείξεις ἔσοιτο, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐμπροσθεν, ἀλλ' ἐκ τῶν τούτῳ συμβεβηκότων ἰδίᾳ. τῶν μὲν γὰρ νεύρων βροχῶν

Primum enim ipse nos docuit, quod, quaecunque fuerit species, haec etiam pars nominari possit; non tamen quaelibet pars statim et species erit. Secundo autem, quod ne dicendum quidem est ullum compositum similitudo, quum sibi ipsi ex toto continuum sit; ex numero enim finitis constat partibus, nullius autem similis numero comprehendi potest multitudo partium. Proinde quod bona ratione Plato species et partes animae has appellet, pluribus verbis non opus est.

Cap. III. Quod autem aliam in capite, aliam in corde, aliam in jecinore collocavit, id ab initio propositum erat, ostensumque per superiora est de duabus partibus. Reliquam adhuc concupiscibilem, quae peculiari demonstratione indiget, hoc loco persequemur, illud prius initio sermonis praefati, quod non ex similiter evidentibus, neque ex ipsa manifesto ejus, quod quaeritur, natura demonstratio petetur, quemadmodum in prioribus, sed ex iis, quae proprie huic accidunt. Etenim nervi si fune

Ed. Chart. V. [184.]

Ed. Bas. I. (199.)

διαλαμβανόμενων ἢ τέμνομένων, φαίνεται τὰ μὲν ἐγκεφάλου συνεχῇ μόρια διασώζοντα τὰς ἀρχαίας δυνάμεις, τὰ δ' ἐπέκεινα τοῦ βρόχου παραχρῆμα καὶ τὴν αἰσθησιν ἀπολλύοντα καὶ τὴν κίνησιν. οὕτω δὲ καὶ τῶν ἀρτηριῶν αἱ μὲν τῇ καρδίᾳ συνεχεῖς τὰς ἀρχαίας ἐνεργείας ἐργάζονται, αἱ δ' ὑπὸ τοῦ βρόχου διειρογόμεναι τελῶς ἄσφυκτοι γιγνόμεναι. καὶ μέντοι καὶ τὰ παθήματα τῆς ψυχῆς, ὅσα κατὰ τοὺς θυμούς τε καὶ τοὺς φόβους συμπίπτει, προφανῶς ἐξιστάνται τὴν καρδίαν φαίνεται τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. ἐμνημονεύσαμεν δὲ καὶ ὅσα θλιβόμενος ὁ ἐγκέφαλος ἢ τιτρωσκόμενος εἰς τὰς κοιλίας ἅπαν βλάπτει τὸ σῶμα, καὶ ὡς καὶ ταῦτ' ἐναργῶς ἐνδείκνυται κινήσεως τε καὶ αἰσθήσεως ἀρχὴν ἐπάρχειν αὐτόν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἥπατος οὐδὲν τοιοῦτον ἔχομεν ἐπιδεικνύειν, οὐτ' εἰ γυμνώσαντες αὐτὸ θλίβωμεν, οὐτ' εἰ βρόχῳ τὰς φλέβας διαλαμβάνωμεν. οὔτε γὰρ ἐναργοὺς ἐστὶ κινήσεως ἢ ἀρχή, καθάπερ ἡ μὲν καρδία τῆς σφυγμικῆς, ὁ δ' ἐγκέφαλος τῆς αἰσθητικῆς τε καὶ προαιρετικῆς, οὐτ' ὀξείας βλάβης αἴτιον, ὡς ἐκείνων ἐκάτερον, ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ βλάπτεται τὸ ζῶον εἰς ἀτροφίαν τε καὶ

intercipiantur aut dissecentur, partes quidem cerebro continuae principii sui retinere facultates apparent; quae ultra funem habentur, statim et sensum perdunt et motum. Ita sane et arteriae, quae quidem cordi sunt continuae, originis suae functiones obeunt; quae foris intercipiuntur fune, prorsus non pullant. Quin etiam affectus animae, qui ex iracundia et metu accidunt, palam cor ex naturali functione eripere videntur. Meminimus etiam, quomodo contusum cerebrum aut vulneratum in ventriculis totum corpus offendat, item quomodo haec quoque evidenter demonstrarent, et motus et sensus originem ipsum esse cerebrum. At in jecinoire nihil hujusmodi possumus ostendere, neque si nudatum ipsum comprimamus, neque si fune venas intercipientibus; neque enim evidenter motus est initium, quemadmodum cor pulsatile, cerebrum vero sensorii et arbitrarii, neque acutae noxae causa, ut utrumque illud, sed temporis spatio animal offenditur, jecore in totius corpo-

Ed. Chart. V. [184.]

Ed. Baf. I. (299.)

ἄχρσιαν, ἥπατος ἀτόνησαντος. αἰσαύτως δὲ καὶ τὸ μέρος, εἰς ὅπερ ἂν ἐμβάλλουσιν φλέβα βρόχῳ διαλάβης, ἢ καὶ παντάπασιν ἐκκόψης, ἀτροφαίτερόν τε καὶ ἀχρσύτερον ἐν πλέσσι χρόνῳ φαίνεται γιγνόμενον, οὐ μὴν ἐν γε τῷ παρὰ τὰ βλαπτόμενον οὐδὲν, ὅ τι ἄξιον λόγου. τοιαύτης γὰρ δυνάμεως ἀρχὴ τὸ ἥπαρ, οἷα καὶ τοῖς φυτοῖς ὑπάρχει. καλεῖσθω γὰρ ἐν γε τῷ παρόντι δύναμις, ὅτερον ἐπιδειξόντων ἡμῶν ἀκριβέστερον, ὡς πολλῶν ἐστὶ δυνάμεων ἀρχὴ τὰ ἥπαρ, καὶ κάλλιον οὐσίαν ψυχῆς ὀνομάζειν, οὐ δύναμιν, ἐν ἐκάστῳ τῶν τριῶν σπλάγγων περιεχομένην, ἐν ἐγκεφάλῳ μὲν λογιστικὴν, ἐν καρδίᾳ δὲ θυμοειδῆ, κατὰ δὲ τὸ ἥπαρ ἐπιθυμητικὴν, ἢ φυτικὴν, ἢ γεννητικὴν, ἢ, ὡς οἱ περὶ τὸν Ἀριστοτέλην, θρεπτικὴν, ἀφ' ἐνὸς ἐκάστου τοῦνομα θέμενοι, ἀπὸ μὲν τοῦ φύειν φυτικὴν, ἀπὸ δὲ τοῦ τρέφειν θρεπτικὴν, ἀπὸ δὲ τοῦ γεννᾶν γεννητικὴν· ὁ δὲ Πλάτων ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιθυμιῶν ἐπιθυμητικὴν. οἱ δὲ Στωϊκοὶ οὐδὲ ψυχὴν ὅλως ὀνομάζουσι τὴν τὰ φυτὰ διοικοῦσαν, ἀλλὰ φύσιν. ὀνομαζέτω μὲν οὖν

ris tabem et pallorē elanguescente. Similiter pars, cui-
cunque insertam venam vinculo exceperis, vel etiam om-
nino excideris, maior alimenti defectu et decoloratio
longiori spatio fieri videtur, non tamen repente noxam
mentionē dignam experitur. Ejusmodi enim facultatis ini-
tium jecur, quale et stirpibus inest. Vocetur enim in prae-
sentia facultas, quoniam ostendemus postea accuratius,
quomodo multarum facultatum origo sit jecur; ac melius
est substantiam animae nominare, non facultatem, in sin-
gulis tribus visceribus comprehensam, in cerebro sane ra-
tiocinatricem, in corde irascibilem, in jecore appetentem,
aut vegetativam, aut generatricem, aut Aristotelico more nu-
tritiam, ab unaquaque re nomine imposito, a vegetando ve-
getativam, a nutriendo nutritiam, a generando generatricem;
Plato a multitudine cupiditatum concupiscibilem. Stoici ne
animam quidem prorsus nominant eam, quae stirpes dis-
pensat, sed naturam. Appellet igitur unusquisque, quos-

Ed. Chart. V. [184. 185.]

Ed. Baf. I. (299.)

ἕκαστος, ὡς ἂν ἐθέλῃ, περὶ δὲ τῶν ἐναργῶς τοῖς πράγμασι διαφορῶν ἀποδείξει πιστεύσθω, καθάπερ ἡμεῖς ἐπὶ μὲν ἐγκεφάλου καὶ καρδίας ἔμπροσθεν ἐποιήσαμεν, ἐφ' ἥπατος δὲ κατὰ τὸν ἐνεστάτα λόγον ὁρμώμεθα διελθεῖν. ἀρξόμεθα δ' ἀπὸ τῶν ἐναργεστέρων, ἵν' ὥσπερ γυμνασθέντες ἐν τούτοις ῥᾶον ἐξεύρωμέν τε τῶν ἀμυδροτέρων, ἅμα τε προτάσεων εὐπορήσωμεν εἰς αὐτά. ἐναργέστερον δ' ἐστὶν ἀπὸ τῶν φλεβῶν ἀρξασθαι [185] καὶ ζητῆσαι, πότερον καὶ τούτων ἐστὶν ἀρχὴ τὸ ἥπαρ, ὡς ἀρτηριῶν μὲν ἡ καρδία, τῶν νέρων δ' ὁ ἐγκέφαλος, ἥ, καθάπερ ἔτιοι νομίζουσιν, οὐ ταῖς ἀρτηρίας μόναις, ἀλλὰ καὶ ταῖς φλεβῶν ἐπιπέμπει τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἡ καρδία. κάλλιστον οὖν εἰς τοῦτο περὶ τῆς κατὰ τὰ φυτὰ γεννήσεως τε ἅμα καὶ διοικήσεως ἐπισκέφασθαι πρότερον· εἰκὸς γάρ πον, μόνην ἐκείνοις ὑπάρχουσαν τὴν ζητουμένην δύναμιν ἐναργέστερα τεκμήρια τοῦ μέρους, ὅθεν ὁρμᾶται, παρασχεῖσθαι. καταβληθέντος εἰς τὴν γῆν σπέρματος οὐτινοσούν, εἰ μὲν αὐχμώδης εἴη, πλέον οὐδὲν εἰς φυτοῦ γένεσιν αὐτὸ περιεργάζεται τὸ σπέρμα, πᾶσαν

modocunque volet, de rerum antem differentiis evidentibus demonstratione fidem faciat, quemadmodum nos in cerebro quidem et corde prius fecimus, de jecinore autem in praesenti libro tractare aggrediemur, sed ab evidentioribus incipiemus; nam in his exercitati facilius inveniemus obscuriora, simulque propositiones ad ea nobis suppeditabuntur. Evidentius autem est a venis exordiri ac quaerere, utrum etiam harum sit initium jecur, sicuti arteriarum cor, nervorum cerebrum, vel, quemadmodum nonnulli putant, non arteriis solis, sed etiam venis naturales facultates cor distribuat. Optimum igitur fuerit ad hoc considerare prius, quomodo stirpes generentur simul et dispenseantur; verisimile enim, solam illis insinuatam, de qua quaeritur, facultatem evidentiora indicia partis, unde proficiscitur, praebuisse. Projecto in terram semine qualicunque, si squalida fuerit ac sicca, nihil amplius ad stirpis generationem ipsum semen molietur, utpote quum

Ed. Chart. V. [185.]

Ed. Bas. I. (299.)

αὐτοῦ τὴν ἔμφυτον ἰκμάδα πρὸς ἑαυτὴν τῆς γῆς ἐλκυσάσης· μετρίως δ' ὑπαρχοῦσης ὑγρᾶς, μαλακὸν γίνεται τὸ σπέρμα, διοιδιόκεται δὲ κατὰ τὸ περιέχον αὐτὸ σύμφυτον σκέπασμα τὸ ὅλον δέρμα, καὶ ἐγγίννται μὲν πρῶτον, ἀερωθείσσης τῆς κατὰ τὸ σπέρμα νοτίδος· εἴθ' ἐξῆς ἀποτείνεται κατὰ τὸ ῥαγὲν ἀποβλάστημά τι λεπτόν καὶ μαλακὸν εἰς ἄμφω τὰ μέρη, τὸ τε ἄνω τοῦ σπέρματος ὡς πρὸς τὸν αἶρα καὶ τὸ κατὰ βάθος τῆς γῆς. καὶ ταῦτα συνεχῇ φαίνεται τὴν αὐξήσιν ποιοῦμενα καὶ φερόμενα διὰ παντός εἰς ἅπερ ἀρχήθεν ὤρμησε. καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος εἰ τὸ σπέρμα δένδρου τινὸς εἴη μεγάλου σπέρμα, τὸ μὲν εἰς τὸν αἶρα φερόμενον αὐτοῦ πρέμνον γίγνεται, τὸ δ' εἰς τὸ βάθος τῆς γῆς ῥίζα, καὶ σχίζεται γε πολλὰς σχίσεις ἐκάτερον, εἰ πολυσχιδοὺς εἴη δένδρου τὸ σπέρμα. μία μὲν οὖν ἀρχὴ τῆς γενέσεώς ἐστι καὶ τῆς αὐξήσεως ἅπασι τοῦ φυτοῦ τοῖς μέρεσιν ὁ τόπος ἐκείνος, ὅθεν ἄνω μὲν τὸ πρέμνον, ἡ δ' ἀρχὴ τῆς ῥιζώσεως κάτω γίγνεται, καὶ φαίνεται καθάπερ ἐκ τινος ἐστίας ἡ διοικοῦσα τὸ δένδρον δύναμις ἐκεῖθεν ὀρμαμένη.

omnem ipsius infitum madorem ad se terra attraxerit. Quando autem mediocriter humida est, molle redditur semen intumescitque juxta ambiens ipsum nativum cutis modo operculum, ac rumpitur quidem primum, madore feminis in aërem converso, deinde protenditur juxta rupturam germen quoddam tenue et utrobique molle; ac superior feminis portio ceu ad aërem, inferior in terram vergit, atque haec perpetuo augescere videntur, ac semper ferri in quae ab initio inclinabant. Temporis processu, si semen arboris cujusdam magnae fuerit, pars, quae in aërem fertur, caudex ipsius evadit, quae in inum terrae declinat, radix, et utraque portio variis scissuris divaricatur, si multifidae arboris semen extiterit. Unum itaque principium generationis et incrementi omnibus stirpis partibus est locus ille, unde sursum quidem caudex, initium vero radicis deorsum nascitur, ac apparet, tanquam ex loco quodam, virtus, quae arborem dispensat,

Ed. Chart. V. [185.]

Ed. Bas. I. (299.)

κινεῖται μὲν οὖν τὰς ἐναντίας κινήσεις, εἰς μὲν τὸ κάτω καὶ τὸ βάθος τῆς γῆς ἐν τε τῷ κατασχίζειν τὸν βλαστὸν πολυμερῶς εἰς πολλὰς τὰς πρώτας ῥίζας αἰξάνειν ἀρχομένας· εἰς δὲ τὸ ἄνω κλάδους μὲν τινὰς ἀποφύουσιν τοῦ στελέχους, ἐκείνους δ' αὖθις εἰς ἑτέρους σχίζουσιν μέχρι τῶν ἐσχάτων καὶ λεπτοτάτων βλαστῶν. καὶ ἔοικε τὸ μὲν ἄνω μέρος ἅπαν, ὅπερ ἐστὶ τὸ δένδρον, ἕνεκεν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ καρποῦ διαπλάττειν, τὸ κάτω δ' ὑπὲρ τῆς κατὰ τὴν τροφὴν εὐπορίας. ὅποιον γάρ τι τοῖς ζώοις ἐστὶ τὸ στύμα, τοιοῦτον τοῖς φυτοῖς τὸ πέρας τῆς ῥιζώσεως ἀτεχνῶς φάναι δοκεῖ, στοματίων πολλῶν ἐλκόντων ἐκ τῆς γῆς τροφὴν ὑπὸ τῆς φύσεως δεδημιουργημένην. ἄγε ἤ μοι τὴν εἰκόνα κίπτι τὰ ζῶα, καὶ πρῶτον μὲν ἐπισκεψαι τὴν μεγίστην ἀρτηρίαν, ἥτις ὥσπερ πρήμιον ἐκφύουσα τῆς καρδίας διασχίζεται, τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει τῷ μικροτέρῳ πρὸς τὴν κεφαλὴν ἀναφερομένη, θατέρῳ δὲ τῷ μείζονι κατὰ τῆς ῥάχews ἐκτεταμένη. διέασαι δ' ἐξῆς ἵππῳ αὐτῆς τὰ βλαστήματα πάντοσε τοῦ σώματος φερόμενα καθ' ὃν ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι λελεκταί

illinc procedere. Movetur itaque contrario motu, deorsum sane et in imam terram, dum in multas primas radices crescere incipientes germen multifariam discindit; sursum vero ramos quosdam et caudices producit, illos rursus in alios findit, usque dum hi in extremos et subtilissimos ramulos definant; ac videtur superiorem partem totam, quae est arbor, causa sui et fructus efformare, inferiorem, ut alimenti sit copia. Quale enim animantibus os est, tale stirpibus extremum radicationis plane apparere videtur, osculis pluribus ex terra alimentum a natura fabricatum elicientibus. Age jam similitudinem hanc ad animantia transferas. Ac primum quidem inspicito maximam arteriam, quae caudicis modo ex corde procedens altera parte minore divaricatur ad caput emergens, altera maiore per spinam exporrecta. Contemplare autem deinceps omnes ipsius propagines per totum corpus excurrentes, quemadmodum priore libro expositum est; alteram

Ed. Chart. V. [185. 186.]

Ed. Bas. I. (399. 500.)

τρόπον, ἐτέραν δ' ἀρτηρίαν ἐκ τῆς αὐτῆς κοιλίας τῆς καρδίας ἐκφερομένην, τὴν εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην ἀνάλογον τῷ καθήκοντι μέρει τῆς ζιζώσεως εἰς τὴν γῆν. ὥσπερ γὰρ ἐκ τῆς γῆς τὰ φυτὰ διὰ τῶν ῥιζῶν ἅπασαν ἐπισπᾶται τὴν τροφήν, οὕτως ἐκ τοῦ πνεύμονος ἡ καρ(300)δία τὸν αἶρα διὰ τῶν εἰρημένων ἀρτηριῶν. αὗται δύο μὲν τῆς καρδίας ἐκπεφύκασιν ἀρτηρίαι, μέγισται τῶν οἰκείων ἀποβλαστημάτων ἐκάτεραι, καὶ καθάπερ ἐν τῷ φυτῷ τὸ μὲν ἐξέχον τῆς γῆς τὸ πρέμνον ἐστὶν ἀπάντων εὐρύτατον τῶν ἄλλων, τὸ δ' εἰς τὰς ῥίζας σχιζόμενον ἀπάντων καὶ τοῦτ' εὐρύτατον τῶν κάτω, τὸ μέσον δ' ἀμφοῖν ἡ ἀρχὴ τοῦ φυτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ μὲν οἷον στέλεχος ἀρτηρία μεγίστη τῶν καθ' ὅλον ἐστὶ τὸ ζῶον, ἡ δ' εἰς τὸν πνεύμονα τὴν ἔμφυσιν ἔχουσα τῶν ἐν ἐκείνῳ πάσων, [186] αὕτη δὲ ἡ καρδία μέση τ' ἀμφοτέρων ἐστὶ καὶ ἀρχὴ τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων. ἀνδρὶ τε περὶ φύσιν δεινῷ καὶ χωρὶς τῶν εἰρημένων εὐδηλον, ὥς τὰ μείζω τῶν ἱλατόνων ἀρχαὶ, καθάπερ γε καὶ ἡ πηγὴ τῶν ὀχετῶν, εἰς οὓς διανέμεται. καίτοι τινὲς εἰς τοσοῦτον ἤκουσιν ἀλογίας, ὥς

vero arteriam ex ipso cordis sinu proveniente, quae in pulmones non secus ac radices pars in terram pertinens diffunditur. Quemadmodum enim ex terra per radices totum alimentum attrahit arbor, ita ex pulmone cor aërem per dictas arterias haurit. Hae duae ex corde produncutes arteriae maximae suarum propaginum utraeque. Et veluti in planta, quod extra terram eminet, truncus est omnium aliorum latissimus, quod in radices diffunditur, omnium et hoc latissimum inferiorum, medium autem amborum stirpis principium est, pari modo arteria, quae veluti caudex apparet, maxima est omnium, quae in toto habentur animali, quae in pulmones inferitur, omnium maxima est, quae inibi existunt, ipsum vero cor medium ambarum est, et origo facultatum ea gubernantium. Viroque naturae perito etiam sine praedictis constat, majora minorum esse principia, sicuti et fontem rivorum, in quos dispensatur: quamvis nonnulli eo veniunt absurditatis, ut

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Basf. I. (300.)

τῆς ἀρχῆς τὰ μετ' αὐτὴν μείζω νομίζειν, ἐξαπατῶμενοι πρὸς τῶν ποταμῶν, οἱ μικροὶ παντάπασι πρὸς ταῖς πηγαῖς ὄντες αὐξάνονται προϊόντες, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ γιγνομένου. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν ἐτέρους ὑποδεχόμενοι ποταμοὺς εἰκότως αὐξάνονται, τινὲς δ' ὀχετῶν ἀποσχιζόμενων σμικρύνονται. ποταμὸς δὲ οὐδεὶς ἐκ μιᾶς ὀρμῶμενος πηγῆς ἐλάττονα τὴν κεφαλὴν ἔχει τῶν ἐφεξῆς· εἰ δὲ ἐκ πολλῶν ἀνδροζοιτο πηγῶν, εὐλογον δῆπου τὸ ὅλον ἐκάστης αὐτῶν γενέσθαι μείζονα. καὶ χωρὶς δὲ τοῦ παραδείγματος, εἰ τὰ κατὰ τὸ σῶμα τῶν ζώων ἄγγεῖα τὰ μικρότερα τῶν μειζόνων ἀρχὰς θησόμεθα, μαχεῖται πρὸς ἑαυτὸν ὁ λόγος ἐν ἅπαντι μορίῳ τοῦ σώματος ἀναγκαζόμενος ὁμολογεῖν ἀρχὴν εἶναι τῶν ἄλλων τριῶν ὀργάνων, ἀρτηρίας, καὶ νεύρου, καὶ φλεβός. ὥστ', εἰ οὕτως ἔτυχε, τὴν πτέρναν ἢ τὸν δάκτυλον ἀρχὴν εἶναι τῆς μεγίστης ἀρτηρίας, καὶ τῆς κοίλης φλεβός, καὶ τοῦ νωτιαίου· ταυτὶ γὰρ ὥσπερ τιτὰ πρέμνα, τὸ μὲν ἀρτηριῶν ἔστι, τὸ δὲ φλεβῶν, τὸ δὲ νεύρων. ὥστ' ἴσως ὁ τοῦτον τὸν λόγον εἰσηγούμενος οὐδὲ τὰ βλαστήματα τῶν δένδρων, οὐδὲ τὰ πέρατα τῶν ῥιζῶν αἰσχύνεται λέγειν ἀρ-

principio ea, quae post ipsum sunt, majora existiment, decepti a fluminibus, quae exigua plane quum prope fontes sint, augentur progressu; id quod non semper accidit necessario. Quaedam enim ipsorum, dum alia excipiunt flumina, merito augentur, quaedam fluviiis varie se diffundentibus imminuuntur; flumen autem nullum ex uno procedens fonte minus caput obtinet iis, quae subsequuntur. At si ex multis colligatur fontibus, ratio est nimirum totum unoquoque ipsorum amplius evadere. Ac sine exemplo, si corporis animalium vasa minora majorum initia statuamus, pugnat secum oratio, quae cogit fateri, in omni corporis parte trium aliorum instrumentorum, arteriae, nervi et venae, esse principium. Quare exempli gratia calx aut digitus initium est maximae arteriae, venae caevae et spinalis medullae. Haec enim sunt eorum caudices quidam, alius arteriarum, alius venarum, alius nervorum. Proinde forsitan, qui hanc orationem introducit, neque germina arborum, neque extrema radicum initia stir-

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

χᾶς τοῦ φυτοῦ. καίτοι τὰ γε πέρατα τῶν ῥιζῶν ἀρχαὶ τροφῆς τοῦ δένδρου δύναιτ' ἂν λέγεσθαι παραπλησίως ταῖς εἰς τὴν γαστέρα καθηκούσαις φλεβί καὶ ταῖς εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομέναις ἀρτηρίαις. ἀπλῶς δ' ἅπαντα τῶν φλεβῶν τὰ πέρατα λέγειν ἀρχὰς ἀτοπώτατον. οὔτε γὰρ τῆς τροφῆς οὐδὲν αὐτῶν ἀρχὴ πλὴν τῶν εἰρημένων, οὔτε τῆς διοικούνσης δυνάμεως· οὕτως γὰρ ἅπαν ἔσται μόριον ἀρχή. εἰ δέ τινα μὲν ἀρχὰς ἐροῦσι τῶν περάτων, τινὰ δ' οὐκ ἀρχὰς, ἀναπόδεικτον ὑπόθεσιν θήσονται. τί γὰρ μᾶλλον τὰδε τῶνδε νομιστέον ἀρχὰς, οἷον τὰ κατ' ἐγκέφαλον τῶν κατὰ πνεύμονα, καὶ τούτων τὰ κατὰ τὸ ἥπαρ, ἢ τὸν σπλῆνα, καὶ κείτων τὰ κατ' ἄλλο τι μόριον ἢ σπλάγχνον; ἐγὼ τοῦτον τὸν λόγον οὐδ' ὅτε μειράκιον ὄν ἤκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου Πέλοπος, ἐπιδεικνύναι πειρωμένου τὸν ἐγκέφαλον ἀπάντων τῶν ἀγγείων ἀρχήν, οὔτ' ἐν τῷ παραχρῆμα προσηκάμην, οὔθ' ὕστερον ἀνασκεπτόμενος ἐπήγεσα. τὰ δ' ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφέρεσθαι λεγόμενα τέτταρα ζεύγη φλεβῶν ἐμβεβλῆσθαι τέ μοι δοκεῖ

pis dicere vereretur, etsi radicum extrema initia alimenti arboris dici possint, quemadmodum venae in ventrem pertinentes et arteriae, quae in pulmones disperguntur; simpliciter autem omnia venarum extrema dicere principia absurdissimum est, quum nullum ipsorum praeter comprehensa sit neque alimenti neque facultatis dispensantis initium; sic enim omnis pars erit initium. At si quaedam extremorum principia dicunt, quaedam vero non principia, hypotheseos statuunt nulla munitam demonstratione. Cur enim magis haec illorum putanda sunt principia, veluti quae in cerebro sunt, eorum quae in pulmone, atque horum quae in jecore aut liene, ac illorum quae in alia quadam parte aut viscere habentur? Ego quum hunc sermonem adolescentulus a praeceptore Pelope audirem, qui cerebrum omnium vasorum initium ostendere conabatur, neque statim ejus sententiae accessi, neque postea repotens apud me probavi. Porro quae a capite deferri quatuor venarum paria dicuntur, interferta mihi

Ed. Chart. V. [186.]

Ed. Bas. I. (300.)

τοῖς ἐπιγραφομένοις Ἱπποκράτους συγγράμμασι καὶ διασκευάσθαι φανερώς. οὐδὲν γοῦν αὐτῶν δείκνυται, καίτοι τὰλλα τὰ περὶ φλεβῶν εἰρημένα πρὸς Ἱπποκράτους, ἅπερ ἔγραψεν πάντα κατὰ τὴν περὶ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς πραγματείαν, ὡμολόγηται τοῖς ἀνατομικοῖς ἀνδράσι, καὶ δείκνυται καὶ πρὸς ἡμῶν. τὰ τέτταρα δὲ ἐκεῖνα ζεύγη, πρὸς τῷ μηδ' ὑφ' ἐνὸς ἄλλου λέγεσθαι τῶν ἀνατομικῶν, οὐδὲ δείκνυται πρὸς τινος. ἀλλ' ἔνιοι μὲν τῶν τιθεμένων αὐτὰ πιστεύειν Ἱπποκράτει φασί, κἄν οὗτοι μὴ δύνωνται δεικνύειν, ὥς περὶ λόγῳ θεωρητοῦ πράγματος, οἷα αἰσθητοῦ, διαλεγόμενοι, τινὲς δ' ἐπαγγέλλονται μὲν δεῖξαι, ἰδούσαν δ' οὐδέποτε. τὸ μὲν οὖν ἐν ἑτέρῳ τινὶ γράφεσθαι βιβλίῳ τῶν προφανῶς νόθων τὰ τέσσαρα ζεύγη τῶν φλεβῶν οὐδὲν θαυμαστόν· εὐρίσκεται δὲ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ περὶ φύσεως ἀνθρώπου, δευτέρου δὲ τοῦ περὶ διαίτης, ὃ τὴν ἀνατομὴν τῶν βιβλίων ἐμβελήκασιν, οὐδένα λόγον ἔχουσαν τῇ διαίτῃ συνηφθαι. πολὺ γὰρ ἦν πιθανώτερον, οὐ τούτῳ τῷ μέρει τοῦ

videntur commentariis, qui Hippocrati inscribuntur, et manifesto adornata; nihil enim de his ostendi potest, etsi pleraque alia de venis ab Hippocrate tradita, quae omnia in opere de anatome Hippocratis conscripsi, anatomicis viris in confesso sunt, et a nobis etiam ostenduntur. Quatuor autem illa paria, praeter quod a nullo anatomicorum dicuntur, neque ostenduntur a quoquam, sed nonnulli eorum, qui ipsa ponunt, credere se Hippocrati pronunciant, quamvis hi ostendere haud possint; ceu de ratione comprehensibili, non sensibili, disputantes, nonnulli ostensuros se promittunt, ostenderunt autem nunquam. Quod igitur in alio quodam libro ex iis, qui spurii sunt, manifesto quatuor venarum paria scribantur, non est mirum. Inveniuntur etiam in fine libelli de natura humana, secundi autem ejus, qui est de victus ratione, cui opusculo anatomen inseruerunt, quae nulla ratione cum victus ratione conjuncta est. Multo enim probabilius erat, non

Ed. Chart. V. [186. 187.]

Ed. Bas. I. (300.)

φράγματος, [187] ἀλλὰ τῷ προτέρῳ συνάπτειν αὐτήν. ἀλλὰ γὰρ ὁ διασκευάζων ᾔετο λήσεσθαι μᾶλλον, ἢ εἰ τῷ τέλει παρέγραψεν. ὅτι δ' οὐδὲ τῷ προτέρῳ μέρει προσαρμόττεσθαι λόγον εἶχεν, εὐδηλὸν ἐστὶν ἅπασιν τοῖς ἀνεγκαιόσι τὸ σύγγραμμα. ζητεῖ γὰρ ἐν αὐτῷ φύσιν ἀνθρώπου τὴν εἰς ἐκ στοιχείων, οὐ τὴν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένην. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἔστι γνήσιος οὐδ' Ἱπποκράτους οὕτω Πολύβου τῶν εἰρημένων φλεβῶν ἢ ἀνατομῇ, καὶ πρὸ ἡμῶν μὲν ἐτέροις ἀποδίδεικται, καὶ ἡμεῖς δ' ἂν, εἰ θεὸς δοίῃ ποτὲ περὶ τῶν γνησίων Ἱπποκράτους συγγραμμάτων πραγματεύεσθαι, διὰ πλειόνων ἐπιδείξομεν, ἥτις ἐστὶν Ἱπποκράτους γνώμη περὶ φλεβῶν ἀρχῆς, ἣν ἐκ τοῦ περὶ τροφῆς ἐνεστί λαβεῖν καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐπιδημίων. ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰσαυθίς ἀναβιβλήσθω. δεῖξαι γὰρ πρότερον ὃ λέγων ἀπώλιπον ἔγνωκα, ὅτι καὶ τοῖς φυτοῖς μὲν ἀρχὴ καὶ γενέσεως καὶ διοικήσεως τὰ μείζω σώματα τῶν μικρότερον ὑπάρχει, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοῖς ζώοις. ἐπάνειμι γὰρ αὐθίς ὡς τὸν Πέλοπα συγχωροῦντα τὸν ἐγκέφαλον

huic Libri parti, sed priori ipsam connectere. At enim qui hoc fecerit, putabat posse ita latere magis, si fini adscripsisset. Quod autem neque priori parti hanc adaptandi rationem habebat, constat omnibus, qui librum legunt. Quaerit enim in eo naturam hominis, quae ex elementis, non ex dissectione apparet. Caeterum quod non sit germana neque Hippocratis neque Polybi commemoratarum venarum anatomie, etiam ante nos alii demonstrarunt, et nos, si Deus concesserit aliquando de genuinis Hippocratis commentariis tractare, pluribus ostendemus, quae sit Hippocratis sententia de venarum principio, quam ex opere de alimento licet capere, item ex secundo de morbis vulgaribus. Sed hoc in posterum differatur. Quippe, quod desit dicere, prius ostendere decrevi, quod et in plantis initium tum generationis tum dispensationis majora corpora minorum existant, et in animantibus consimiliter. Revertor enim rursus ad Pelopem, qui co-

Ed. Chart. V. [187.]

Ed. Baf. I. (500.)

ἀπάντων εἶναι τῶν νεύρων ἀρχήν. ὁμολογεῖ γοῦν καὶ αὐτὸς, ἀπ' ἐγκεφάλου φερόμενα δύο νεῦρα διασπείρεσθαι τοῖς κατ' ὀφθαλμοὺς μυσὶν ἐν μιᾷ καὶ παχείας ἐκφύσεως εἰς μικρὰ καὶ πολλὰ σχιζόμενα. τούτων δ' ἔτι μᾶλλον ἢ ἐφεξῆς συζυγία παχίστη μὲν ἐστὶν ἐκφυομένη, τέμνεται δ' εἰς πάμπολλα μικρὰ τοῖς περὶ τὸ πρόσωπόν τε καὶ τὸ στόμα διανεμομένη μορίοις, ὥσπερ γὰρ καὶ ἡ μετ' αὐτήν. ἵνα δὲ μὴ τριβῶ τὸν χρόνον, ὁ νοτιαῖος ἐξ ἐγκεφάλου ἐκφυόμενος βλαστάνειν αὐτῷ δοκεῖ καὶ εἶναι καθάπερ τι πρέμνον ἀριθμῶ παμπόλλου νεύρων ὅλον κλάδων ἀποφυομένων αὐτοῦ. ταῦτα μὲν οὖν ἀληθῆ εἶσι καὶ τοῖς ἐναργῶς ὁρωμένοις ὁμολογούμενα, τὸ δὲ τὰ μικρὰ τῶν μεγάλων ἀρχὰς εἶναι μάχεται μὲν καὶ τοῖς κατὰ τὰ νεῦρα φαινομένοις, (αἱ γὰρ ἐν τούτοις τὰ μείζω τῶν μικροτέρων ἀρχαί,) μάχεται δὲ, ὡς εἴρηται, καὶ τοῖς κατὰ τὰ φυτὰ, καὶ προσέτι τοῖς κατὰ τὰς ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν. ἀναισχυντία πάντως γὰρ ἐστὶν ἄλλο τι σπλάγγχον ἀρτηριῶν ἀρχὴν ὑποθέσθαι. φαίνονται γοῦν αἱ μὲν ἀρτηρίαι, πρὶν ἐκμηθῆναι τοῦ ζώου, τῇ

rebrum omnium esse nervorum originem concedit. Fatetur igitur et ipse, nervos duos ex cerebro prodeuntes oculorum musculis distribui, ex uno crassoque processu in exiguos numerososque ramulos exeuntes. His adhuc magis crassum subsequens par exoritur, sed in plerasque exiguas propagines secatur, faciei et oris partibus dispensatum, quemadmodum et quod post ipsum. At ne tempus conteram, spinalis medulla propaginem de se mittere ipsi videtur, et esse tanquam caudex quidam numerosae subolis nervorum instar ramorum ex ea procedentium. Haec itaque vera sunt et iis, quae evidenter apparent, respondent. At quod exigua magnorum sint initia, pugnat sane etiam cum iis, quae in nervis conspiciuntur. Semper enim in his majora minorum sunt principia. At refragatur, ut dictum est, et iis, quae stirpes repraesentant, et praeterea quae arteriae et cor. Impudentia enim omnino est aliud viscus quoddam arteriarum principium statuere, quippe apparent arteriae, priusquam ex animali ex-

Ed. Chart. V. [187.]

Ed. Bas. I. (300. 501.)

κίνησιν ἀπολλύνουσαι σαφῶς, * ἐπειδὴν βρόχῳ διαληφθῶσι, μήτε γὰρ δὴ χωρισθεῖσαι καὶ ἐκτὸς γεγόμεναι, μόνη δ' ἡ καρδία πάντων τῶν ἐν τῷ ζῳῳ μορίων ἐξαιρουμένη μέχρι πλείστου διαφυλάττουσα τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, ὡς ἀρχὴ κινήσεως ἑαυτῇ τε καὶ τοῖς ἀφ' ἑαυτῆς· αἱ δ' ἀρτηρίαι ἀποχωρισθεῖσαι αὐτῆς ἢ βρόχοις ἢ τομαῖς ἅμα τῷ πάθει καὶ τὴν κίνησιν ἀπολλύνουσιν. ἀλλ' εἴπερ ἀναλοχυντόν ἐστι τὰς ἀρτηρίας ἐτέρωθεν ἄρχεσθαι φύται, τὰ μέγιστα μόρια τῶν ἀρτηριῶν ἀρχαὶ τῶν μικροτέρων γενήσονται. εὐρύταται οὖν ἀπασῶν εἰσι τοῦ ζώου ἀρτηριῶν αἱ τῆς καρδίας ἐκφυόμεναι, παχύταται δὲ καὶ τῶν νεύρων αἱ ἀρχαί, (301) καθάπερ ἐν τοῖς φυτοῖς παχύτατον μὲν τὸ πρέμνον ἀπάντων τῶν κλάδων, παχίστη δ' ἡ ῥίζωσις τῶν ῥιζῶν. ὀνομαζῶν δὲ ῥίζωσιν, ὅπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἰδεδεικνυον τὸ κάτωθεν μέρος ἀρχῆς εἶναι τοῦ φυτοῦ. καὶ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Ἰπποκράτης, ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ ζῶα μεταφέρων τοῦτομα, ῥίζωσιν εἰσηκέναι τῶν μὲν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν, τῶν δὲ φλεβῶν τὸ ἥπαρ. ὡς γὰρ ἀπὸ τῆς ῥιζώσεως τῶν φυτῶν

cindantur, motum perdere manifestello, funiculo interceptae, nondum tamen separatae forasque eductae. At solum cor omnibus in animali partibus exemptum diutissime naturalem retinet functionem, ceu initium motus tum sibi, tum iis, quae ab ipso proficiscuntur. Arteriae autem ab eo segregatae aut funibus aut sectionibus una cum affectu etiam motum perdunt. At si impudens est dicere, arterias aliunde auspicari, maximae arteriarum partes minorum fient principia. Latissimae igitur omnium animantis arteriarum existunt, quae ex corde proficiscuntur, crassissima autem et nervorum principia, quemadmodum in stirpibus crassissimus sane caudex omnium ramorum, crassissima vero ipsa radicatione omnium radicum. Nomino autem radicationem inferiorem partem quam paulo ante indicabam stirpis esse initium. At mihi videtur etiam Hippocrates inde ad animantia transfereps nomen radicationem dixisse arteriarum sane cor, venarum autem jecur. Quemadmodum enim a radicatione stirpium

Ed. Chart. V. [187. 188.]

Ed. Bas. I. (301.)

αἱ ρίζαι μὲν κάτω, τὸ δὲ στέλεχος ἄνω φύεται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκ μὲν τῆς καρδίας ἢ τε εἰς τὸν πνεύμονα καὶ ἢ εἰς ὅλον τὸ ζῶον, ἐκ δὲ τοῦ ἥπατος ἢ τ' εἰς τὴν κατὰ τὴν γαστέρα καὶ εἰς τὸ σύμπαν σῶμα. ρίζαι μὲν οὖν ἰοίκασιν αἱ εἰς τὴν γαστέρα [188] καθήκονσαι φλέβες, ὡς καὶ τοῦτ' αὐτὸς Ἱπποκράτης ἐδείξε, φάμενος· ὡς γὰρ τοῖς δένδροις ἢ γῇ, οὕτω τοῖς ζῴοις ἢ γαστρί, τὸ δ' ὅλον πρέμνον ἢ κοίλῃ φλέψι ἐστίν, ἐκ μὲν τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκπεφυκυῖα, φερομένη δ' ἐκ τοῦ ἥπατος εὐθεῖα πρὸς ἑκάτερα τοῦ ζώου τὰ μέρη, τὸ τε ἄνω καὶ τὸ κάτω. εὐρύτατον μὲν οὖν αὐτῆς ἐστὶ τὸ κάτω τοῦ ἥπατος, ἥτιον δ' εὐρὺ τὸ διὰ τῶν φρενῶν ἀνατεταμένον, ἔλαιτον δὲ ἀμφοτέρων τὸ τῇ καρδίᾳ ἐμψύμενον. καίτοι, εἴπερ εἴῃ ἡ καρδία τῆς κοίλης φλεβός, ὡς καὶ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, ἀρχή, μέγιστον ἂν ἦν, οἶμαι, τὸ συνεχὲς αὐτῆς μέρος.

Κεφ. δ'. Εἰ δὲ τις οἶεται τῆς μὲν δυνάμεως ταῖς φλεψὶ χορηγὸν τὴν καρδίαν, τῆς δ' ὕλης τὸ ἥπαρ, ἐντιθέμεν γὰρ ὁρμαῖσθαι τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτ' εὐρυτέραν εἶναι τὴν κάτω κοίλῃν τῆς ἄνω, διότι πλείω μόρια τὰ κάτω τοῦ

radices quidem infra, truncus autem sursum vergit, ita ex corde tum quae in pulmonem, tum quae in totum animal dispergitur, ex jecinore autem et quae in ventrem, et quae in totum corpus diffunditur. Radicibus igitur similes sunt venae, quae ad ventrem pertinent, sicut et hoc Hippocrates ipse indicavit hisce verbis: *Ut enim arboribus terra, sic animantibus venter est*, quoniam veluti truncus cava vena existit, ex gibbis jecinoris partibus producta, verum a jecore recta ad utrasque animantis partes, superiorem et inferiorem, excurrens. Proinde latissima ipsius est quae infra jecur portio, minus autem lata, quae per septum transversum sursum tendit, harum autem utraque minor, quae cordi inferitur; quanquam, si esset cor venae cavae, sicut et magnae arteriae, initium, maxima esset, opinor, ei continua venae portio.

Cap. IV. At si quis putet, cor venis facultatem suppeditare, materiam vero jecur, (inde enim sanguis provenit,) ideoque latiore esse inferiorem ventriculum superiori, quod plures partes inferiores jecoris existant, qui-

Ed. Chart. V. [188.]

Ed. Basf. I. (301.)

ἥπατός ἐστιν, οἷς ἀναγκαῖόν ἐστιν ἅπασι χορηγεῖσθαι τροφήν, οὗτός μοι δοκεῖ δι' αὐτῶν ὧν ὑποτίθεται συγχωρεῖν ἢ μὴ βούλειται. τὸ γὰρ ἐξ ἥπατος ὀρμῶσθαι τὸ αἷμα τί ἄλλο ἐστίν, ἢ τὴν γεννώσαν αἷμα δύναμιν ἐν τούτῳ τῷ σπλάγγνῳ περιέχεσθαι; εὔπερ οὖν ἔνεκα μὲν τοῦ τρέφεσθαι τὸ ζῶον ἢ τοῦ αἵματός ἐστι γένεσις, ἐν ἥπιατι δὲ γίγνεται τὸ αἷμα, τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως ἀρχὴ τοῦτ' ἔσται τὸ σπλάγγνον, οὐχ ἡ καρδία. τὸ γὰρ προνοούμενον ὕλης ἐπιτηδείου πρὸς θρέψιν ἥπατι τῷ σώματι, τοῦτ' εὐλόγον ἀρχὴν εἶναι τῆς θεραπευτικῆς τε καὶ φυτικῆς δυνάμεως, ὥστερ, οἶμαι, καὶ τοῖς φυτοῖς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὃ ῥιζῶσιν ἐκαλοῦμεν. ἔλκει τε γὰρ ἐφ' ἑαυτὸ διὰ παμπόλλων ῥιζῶν ἐκ τῆς γῆς τὴν τροφήν, ἐπιτέμπει τε προκατεργασόμενον ἅπαντι τῷ φυτῷ διὰ τοῦ στελέχους. εἰ γὰρ καὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ὥστερ καὶ τῆς σφυγμικῆς, ἀρχὴν θησόμεθα τὴν καρδίαν, ἐκ τοῦ περιτοῦ τὸ ἥπαρ ἢ μηδὲν μᾶτην ἐργαζομένη φύσις ἐποίησεν. ἦν γὰρ δὴ πού κατὰ τὴν καρδίαν αἱματοῦσθαι τὴν τροφήν. ἀλλ' ὥς εἰς μέγα τὸ ἔργον οἶον ὑπερέστη τινα

bus necessarium est omnibus alimentum suppeditare, hic mihi videtur per ea, quae statuit, concedere quae non vult; nam ex jecore sanguinem irrumpere quid aliud est, quam facultatem in hoc viscere contineri sanguinis effectricem? Si igitur animantis nutriendi gratia sanguinis est generatio, in jecore autem sanguis gignitur, nutricis facultatis initium hoc viscus, non cor, erit. Nempe quod materiem idoneam alendo toti corpori prospicit, hoc bona ratione initium est facultatis et nutricis et vegetativae; quemadmodum, opinor, etiam in stirpibus illa pars, quam radicationem appellamus. Trahit enim ad se per numerosas radices ex terra alimentum, transmittitque elaboratum prius toti stirpi per truncum. Si namque ejusdem facultatis, quemadmodum et pullatoriae, initium cor statuerimus; ex superfluo jecur natura, quae nihil frustra operatur, fabricata est; quippe licebat in corde alimentum sanguinis naturam induere. Verum ceu in magnum opus ministri cujusdam insit, jecur natura cordi

Ed. Chart. V. [188.]

Ed. Bas. I. (301.)

τὸ ἥπαρ ἢ φύσις τῇ καρδίᾳ παρεστήσατο προπαρασκευά-
 σοντα τὴν ὕλην αὐτῇ, καθάπερ ἡ γαστήρ ἐκείνῳ. πιθανὸς
 μὲν ὁ λόγος, οὐ μὴν ἀληθὴς γο. φαίνεται γὰρ οὐχ ὥς
 ὑπερέτης ἡγουμένῳ προπαρασκευάζων ἐπιτήδειον ὕλην τὸ
 ἥπαρ, ἀλλ' ὥς αὐτὸς ὁ ἡγούμενος ἐξουσίαν ἔχων τοῦ διανέ-
 μειν αὐτήν. ἐναργῇ δὲ παραδείγματα κατ' αὐτὸ τοῦ ζώου
 τὸ σῶμα πάρεστι θεάσασθαι. πάντα γοῦν, ὅσα προπαρα-
 σκευάζει τὰς ὕλας ἐτέροις, ἐκείνοις αὐτὰς ἀκραιούς φυλάτ-
 τει, καὶ οὐτ' ἐκ πνεύμονος ἄλλη τις ὁδὸς ἐτέρωθε τέτμηται,
 πλὴν μίᾳς τῆς εἰς τὴν καρδίαν, οὐτ' ἐκ κοιλίας τε καὶ ἐν-
 τέρων ἐτέρωθε, πλὴν εἰς ἥπαρ, οὐτ' ἐκ τοῦ δικτυοειδοῦς
 πλέγματος ἐτέρωθε, πλὴν εἰς ἐγκέφαλον, οὐτ' ἐκ τῶν τὸ
 σπέρμα προπαρασκευάζοντων ἀγγείων εἰς ἄλλο τι, πλὴν τῶν
 ὀρχεων. οὕτω δὲ καὶ οἱ τὸ χολῶδες ὑγρὸν ἀθροίζοντες πό-
 ροι πάντες εἰς τὴν ἀγγεῖον ἀποφέρονται, τὴν συνημμένην δη-
 λονότι ἥπατι κύσειν, ἐντεῦθεν τε εἰς τὴν νῆστιν ἐκπέμπου-
 σιν, καθάπερ οἱ νεφροὶ τὸ οὖρον, εἰς τὴν μίαν δηλονότι
 κύστιν. οὐκοῦν αὖδὲ τὸ ἥπαρ, εἵναρ τῇ καρδίᾳ τὸ αἷμα

adjuuxit, qui alimentum prius ipſi praeperaret, quemad-
 modum ventriculus jecori. Probabilis quidem sermo eſt,
 non tamen verus. Siquidem apparet, jecur non tanquam
 miniſter domino materiam praeperare, ſed veluti ipſe
 dominus poteſtatem habens ipſum diſtribuendi. Porro evi-
 dentia exempla in ipſo animantis corpore licet conſpica-
 ri. Omnia igitur, quae materias aliis praeperant, illis
 eandem integras tuentur, ac neque ex pulmone alia quae-
 dam via alibi ſecta eſt praeter unam in cor pertinen-
 tem, neque ex ventriculo et inteſtinis alio praeterquam
 in jecur, neque ex plexu retiſtiformi alio quam in cere-
 brio, neque ex valis ſemen praeperantibus in aliud
 quoddam praeterquam teſtes. Ita vero meatus omnes bi-
 liofum humorem congregantes in unum vas deferuntur,
 nempe veſicam jecori proximam; inde in jejunum inteſti-
 num ūlum mittunt, quemadmodum renes urinam in unam
 urinarum veſicam propellunt. Neque igitur jecur, ſi, ut

Ed. Chart. V. (188. 189.)

Ed. Bas. I. (501.)

προπαρασκευάσων ὑπὸ τῆς φύσεως ἐγένετο, διανέμειν αὐτὸ τῇ παρασκευῇ ἡμέτερον ἐπιστεύθη αὐν. οὕτως γὰρ ὑπηρετοῦ τοῦ τοιοῦτον ἔργον, ἀλλ' ἡγεμόνος καὶ ἄρχοντος, οὐθ' ὕλης ἑλλιπῶς παρασκευασμένης τὸ πάθος· ὑπηρετοῦ γὰρ ἐστὶ τὸ παρασκευάζειν μόνον, ὕλης τ' ἑλλι[189]ποῦς ἐστὶ τὸ μὴ διανέμεσθαι. καὶ μὴν οὐθ' ὥς ὑπηρετῆς τὸ ἥπαρ, ἀλλ' ὥς ἄρχων, οὐθ' ὥς ὕλην ἑλλιπῇ τὸ αἷμα διανέμειν πεπλότευται. πάντα γὰρ ὅσα κάτω τοῦ διαφράγματος ἐστὶ τοῦ ζώου μόρια παρ' ἥπατος ἀναμφισβητήτως ἔχει τὸ αἷμα, καίτοι πλείω τῶν ἡμίσειων ἐστὶ. μᾶλλον δ' ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ διάφραγμα, καὶ ὁ περικάρδιος ὑμὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις ὕμεισι τοῖς πλησίον, ὅσοι τε διαφράττουσι τὸν θώρακα, καὶ ὅσοι περιαιλέφουσι τὸν πνεῦμονα, τὴν τροφήν ἐκ τῆς κοιλῆς ἔχει, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἀφικέσθαι, διδασχθῶμεν, ὑπὸ τῆς ἀνατομῆς εἰσόμεθα τὰ πλείω τῶν τοῦ ζώου μορίων ἐξ ἥπατος τρεφόμενα προφανῶς τε καὶ ἀναμφισβητήτως. ἐπιδειχθήσεται μὲν γὰρ ὀλίγον ὕστερον, ὅτι καὶ τὸ ἄνω τῆς καρδίας ἅπαν ἐξ ἥπατος ἔχει τὴν τροφήν. ἀλλὰ τὰ γ'

cordī sanguinem praeperaret, a natura creatum est, distribuere ipsum semielaboratum credetur; neque enim ministri tale opus, sed ducis et praefecti, neque materiae non satis elaboratae affectus, quippe ministri est solum praeperare, materiae imperfectae est non distribui. Atqui neque ut minister jecur, sed ut dominus, neque ut materiam imperfectam, sed sanguinem distribuere creditum est. Omnes enim quae infra septum transversum animantis sunt partes a jecore citra controversiam sanguinem obtinent, et si plures dimidia ipsarum parte existant. Clarius autem, si et ipsum septum transversum et membranam cor integrentem una cum aliis membranis vicinis, tum quae thoracem intersepunt, tum quae pulmonem ambiunt, alimentum haurire ex cava vena, priusquam ad cor perveniat, a dissectione edocti fuerimus, sciamus, plures animalis partes ex jecore nutriri, et palam, et sine controversia. Ostendetur enim paulo post, et superiorem cordis portionem totam ex jecore alimentum recipere. Sed

Ed. Chart. V. [189.]

Ed. Bas. I. (301.)

ἀναμφισβήτητον ἤδη λαμβανέσθω τὸ τὰ κάτω τῆς καρδίας
 ἐξ ἐκείνου τρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ θώρακος ὅλα
 τὰ κάτω μέρη. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἄλλα σύμ-
 παντα τὰ κατὰ τὰς ἀνατομὰς φαινόμενα, καὶ πρῶτον γε
 καὶ μέγιστον ἡ κύθαρσις τῶν περιττωμάτων τοῦ αἵματος,
 ὥς γὰρ συμπεπληρωμένη τῇ τοῦ χυμοῦ γενέσει καὶ τὸ
 προσῆκον εἶδος ἐχούσῃ παρεσκεύασεν ἡ φύσις ὄργανα κα-
 θαρτικά τῶν περιττωμάτων, νεφροὺς καὶ σπλῆνα καὶ τὴν
 χοληδόχον κύστιν. οὐδ' ἔστιν ἄλλο τέταρτον οὐδ' ἐπινοῆ-
 σαι περίττωμα τροφῆς ἢ ὕλης ἡστινοσοῦν ὑπὸ θερμοῦ με-
 ταβαλλομένης, ἀλλὰ τὰ πλείστα τρία τὸν ἀριθμὸν ἔστι.
 τουτὶ γὰρ δέδεικται μοι δι' ἐτέρων ἤδη πραγματειῶν, αὐθις
 τε δευχθήσεται κατὰ τὴν ἐνεστώσαν ἐπὶ προήκοντι τῷ λόγῳ
 πραγματείαν. νυνὶ δ' εἴρηται μὲν, ὥς μηδὲν τῶν ἀληθῶς
 παραλείποιο, τῆς δ' ἐξ αὐτοῦ πίστεως οὐδὲν δεῖ τοῖς πα-
 ροῦσιν. ὁμολογεῖται γὰρ ἡ τε τῶν νεφρῶν ἐνέργεια καὶ ἡ
 τῆς χοληδόχου κύστεως ἐκκαθαίρειν τὸ αἷμα. κατὰ δὲ τὴν
 καρδίαν οὐτ' ἄλλο τι καθαρτικὸν ὄργανον ἡ φύσις ἐποίησεν,

indubitatum jam sit, inferiorem cordis regionem ex illo
 nutrirī, imo et ipsius thoracis inferiores omnes partes.
 Attestatur huic sermoni etiam inter alia universa, quae in
 anatomis apparent, primum et maximum, nempe excre-
 mentorum sanguinis expurgatio. Tanquam enim absolu-
 tae humoris generationi et congruam speciem obtinenti
 recrementorum instrumenta purgantia natura fabricata
 est, renes, lienem, vesicam bilis receptricem, neque licet
 quartum aliudimenti excrementum ne cogitare quidem,
 vel materiae qualiscunque a calore mutatae, verum plu-
 rimum tria numero sunt, id quod in aliis jam operibus
 ostensum est, rursusque ostendetur in praesenti commen-
 tario sermonis processu. Nunc autem dictum est, ut
 nihil veri relinquatur; verum praesentia fidem ex illo
 non requirunt; quippe constat, quod renum et fellis, vesi-
 cae functio est sanguinem expurgare. In corde neque
 aliud quoddam purgans instrumentum natura fecit, neque

Ed. Chart. V. [189.]

Ed. Bas. I. (301.)

οὐτ' ἄλλον ἐργάζεται χυμὸν. ὅμοιον γὰρ τὸ τ' ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ τῆς καρδίας αἷμα καὶ τὸ κατὰ πάσας τὰς φλέβας ὅλον τῷ ζῳῷ, καθάπερ γο καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀρτηρίας ἀπάσας ὅμοιον ἐστὶ τῷ κατὰ τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν. τοῦτ' ἐστὶ μὲν οὖν ὡς τὰ πολλὰ λεπτότερόν τ' ἐστὶ καὶ ξανθότερον, ὅσθ' ὅτε δὲ καὶ τὰναντία, παχύτερόν τε καὶ μελάντερον, αἱ μέντοι θερμότερον αὐτὸ ἐστὶ. τὸ δὲ κατὰ τὴν δεξιάν κοιλίαν αἷμα τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἔχει τῷ τ' ἄλλῳ σπινθὶ καὶ τῷ κατὰ τὸ ἥπαρ, ὡς ἂν οὐδὲν ἐξαίρετον ἐπικτώμενον ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ. μεγίστη δὲ πίστις, ὡς οὐ προπαλασκεινύζει τῇ καρδίᾳ τὸ ἥπαρ οὐδένα χυμὸν εἰς τροφήν τῶν τοῦ ζῶου μορίων, ἀλλ' αὐτὸ συμπληροῖ τὴν σύμπασαν ἰδέαν αὐτοῦ, τὸ μίαν εἶναι φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἐκφυομένην, ἐτέραν δὲ μηκέτι ἀντεκφύεσθαι κατ' ἄλλο μέρος αὐτῶν, εἰς ὅλον ἅπαξ φέρουσιν τὸ σῶμα τὸν κατεργασθέντα χυμὸν, καίτοι γ' ἄλλης μὲν εἰσαγούσης ἀρτηρίας, ἄλλης δ' ἐξαγούσης τὸ πνεῦμα. φαίνεται γὰρ ἡ φύσις οὐ τοῖς αὐτοῖς ὁγγείοις χρωμένη πρὸς τὰς

alium machinata est humorem; similis namque sanguis est et qui in dextro cordis sinu, et qui in omnibus venis per totum animal continetur, quemadmodum et qui in arteriis universis habetur, ei respondet, qui in sinistro sinu existit. Hic itaque plerumque tenuior est et flavior, nonnunquam e contrario crassior et nigrior, semper vero calidior ipse est. At qui in dextro sinu continetur sanguis, eandem speciem habet, quam omnis alius, et is qui in jecore habetur, tanquam nihil singulare ac eximium in dextro sinu acquirat. Maxima autem fides, jecur nullum humorem in animalis partium nutritionem cordi praeparare, sed ipsum universam ejus speciem absolvere, quod una sit vena, quae ex jecore aut corde procedat, altera vero non item contra enascatur ex alia ipsorum parte, quae elaboratum humorem in totum corpus deducat, etsi alia quidem arteria introducat, alia educat spiritum. Videtur enim natura non eisdem uti vasibus et

Ed. Chart. V. [189. 190.]

Ed. Haf. I. (301. 302.)

ἡμιαργά(302)στους ὕλας καὶ πρὸς τὰς τελείας κατεργασμέ-
 νας, οὐδὲ ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς. οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἐστιν αἷμα
 τὸ τὸ ἡμίπεπτον ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἀναισπόμεσθαι τρο-
 φήν, αἷμα δὲ τὴν ἤδη κατεργασμένην διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ
 καταπόμεσθαι, ἀλλ' ἦν ἂν πάντως ἑτέρα μὲν φλέψ ἢ εἰσά-
 γουσα τὴν ἡμίπεπτον, ἑτέρα δὲ ἢ τὴν ἀκριβοῦς κατεργασμέ-
 νην ἐξάγουσα. νυνὶ δ' εἰσάγει μὲν τις, ἐξάγει δ' οὐδεμία
 πλὴν τῆς εἰς πνεύμονα, περὶ ἧς αὐτὸ ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς περὶ
 χειρὸς μορίων ἐπισκευόμεθα, τὴν αἰτίαν ἐρευνῶντες, ἧς
 ἕκεν ἐκ τῆς καρδίας, οὐκ ἐκ τῆς κοίτης, ἐξέρυσεν ἡ φύσις
 εἰς τὸν πνεύμονα τὴν φέρονσαν τὸ σπλάγγνον φλέβα.

Κεφ. ε'. [190] Δεῖται δὲ μάλιστα, εἴπερ τις ἄλλος
 λόγος, καὶ ὁ νῦν ἡμῖν προκειμένος αὐτοῦ τοῦ φαινομένου
 κατὰ τὰς ἀνατομίας. οὐ μόνον γὰρ οὐδεμία φαίνεται φλέψ
 ἐκ καρδίας εἰς τὰ κάτω μόρια φερομένη, πλὴν τῆς ἐξ
 ἥπατος ἀναφερούσης τὸ αἷμα, ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸ ἄνω καρ-
 δίας ἀφικνεῖται φλέψ οὐδεμία. φαίνεται γὰρ ἡ κοίλη φλέψ
 ἀπὸ τοῦ ἥπατος εὐθύ τῶν σφυγῶν ἀναφερομένη, καὶ ταύτης

ad semielaboratas materias et omnino confectas, imo ne
 eisdem quidem viis. Neque enim fieri potest, ut simul
 semicoctum alimentum ex jecore in cor dispenfetur, simul
 jam elaboratum per eandem viam deferatur, verum esset
 omnino alia quidem vena, quae semicoctum inveleret, alia,
 quae exacte elaboratum educeret; nunc autem invehit
 quidem aliqua, nulla autem deducit praeter eam, quae
 in pulmonem pergit, de qua uberius in libris de usu
 partium considerabimus, causam indagantes, cur ex corde,
 non ex cava vena natura in pulmonem inferuit aliam
 venam, quae viscus enutriat.

Cap. V. Requirit autem maxime, si quis alius ser-
 mo, certe hic nobis propositus id, quod in dissectionibus
 apparet. Non solum enim nulla vena apparet, quae ex
 corde in inferiores partes deferatur, praeterquam quae
 ex jecore sanguinem sursum educit, imo neque in supe-
 riorem cordis regionem vena ulla pervenit, quoniam ca-
 va vena a jecore recta ad jugulum emergit, atque hujus

Ed. Chart. V. [190.]

Bd. Bas. I. (302.)

ἀποβλάστημά τε τὸ εἰς τὴν καρδίαν ἐμφυόμενον, οὐκ ἐξ ἐκείνης αὐτῇ. γινώρισμα δ' ἐναργέστατόν ἐστι τὸ κατὰ μὲν ἀρτηρίαν τὴν μεγάλην τὸ θεωρούμενον, ἂν τινα βουλομένην αὐτως ἐπὶ τὴν κοίλην ἐρχεσθαι φλέβα. μία γὰρ ἀρτηρία μεγίστη τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐκφύσασα, σαφῇ σχίσιν εἰς ἀμφοτέρως ποιεῖται τὰς ἀρτηρίας, ἣν τε ἄνω πρὸς τὴν κεφαλὴν, ἣν τ' ἐπὶ τὴν ῥάχιν ὀρεῶμεν καταφερομένην. αὐτως δ' οὖν ἐχρῆν καὶ τὴν ἐκ τῆς δεξιᾶς κοιλίας ἐκφυομένην φλέβα σαφῇ τὴν τομὴν ἴσχειν εἰς ἅμφω τὰ μέρη. φαίνεται δ' οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀναφερομένης ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν ἀποσχίζεται. πῶς οὖν εἴ τι δυνατόν ἐστι τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας ὑπολαβεῖν εἶναι φλεβῶν ἀρχήν, ὥσπερ τὴν ἀριστεράν ἀρτηριῶν; ἐπὶ γὰρ ἀνομοίοις γινώρισμασιν ἀνόμοιον εἶναι χρὴ καὶ τὴν ἐνδείξιν. εἰ δέ τω δοκεῖ μικρόν εἶναι τὸ τῆς ἐκφύσεως τῶν ἀγγείων γινώρισμα, καίτοι γ' οὐκ ὄντος μικροῦ, ἀλλ' ἐκεῖνό γ' οἶδ' ὅτι οὐ σμικρόν εἶναι φησι, τὸ πολλὰ τῶν ζώων οὐκ ἔχειν τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας. καίτοι γ' οὐκ ἐνδέχεται τὴν κοίλην φλέβα

ramus quidam est ille, qui cordi inferitur, et ex illo ipsa non oritur. At nota evidentissima est, quae in grandi arteria conspicitur. Hanc quum viderit aliquis, velim scire ad cavam venam pergeret; una namque arteria maxima ex sinistro cordis sinu procedens manifesto in utrasque divaricatur arterias, tum eam, quam sursum ad caput, tum eam, quam ad spinam deferri videmus. Ita igitur conveniebat et venam, quae ex dextro sinu enascitur, manifesto in utrasque partes propagari. Verum non ita apparet, sed ab ea, quae sursum tendit ex jecore in cor, distribuitur. Quomodo igitur adhuc dextrum cordis ventriculum venarum esse principium, quemadmodum finisliorem arteriarum, opinari quis poterit? nam in dissimilibus notis dissimilem esse indicationem oportet. At si alicui videatur exigua esse processus vasorum nota, quamvis exigua non sit, certe illam, sat scio, non exiguam esse dicet, quod multa animalium dextro cordis sinu careant; proindeque existimari non potest, cavam venam ex hoc pro-

Ed. Chart. V. [190.]

Ed. Bas. I. (302.)

τῆς κοιλίας ταύτης ἐκφύεσθαι νομίζειν, ὅταν ἐν παμπόλλοις
γένεσι ζώων ἡπαρ μὲν ὑπάρχῃ καὶ κοιλὴ φλέψ, ἡ κοιλία
δ' ἡ δεξιὰ μὴδ' ὅλως ἤ. τίνα τοίνυν ἐστὶ καὶ πόσα τὰ
γένη τῶν ζώων, ἐν οἷς φημι τὴν δεξιάν οὐκ εἶναι τῆς καρ-
δίας κοιλίας; ἀριθμῶ μὲν οὐκ ἔχω διελθεῖν αὐτά, κοινὸν
δ' ἐφ' ἅπασιν κεφάλαιον εὖρον ἀνατεμὼν. πολλὰ ἀσύμβατα
μὲν εἰς ἕτερα, πρόσσεσι δὲ ἐν αὐτοῖς ἐξαίρετον, ὅπερ οὐχ
ἅπασιν τυγχάνει τοῖς ἐνύδροις, τὸ μὴτ' ἀναπνεῖν ἐξ ἀέρος,
μὴτ' ἔχειν πνεύμονα. τουτὶ γὰρ ἄχρι τοῦ δεῦρο κατὰ πάντα
γένη τῶν ζώων παρενυλάξατο, συναπόλλυσθαι τε καὶ συγ-
γενῆσθαι τῷ πνεύμονι τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας.
ἐξήγησα δὲ χρόνον παμπόλλου καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν, καὶ
γέγραπται τὰ φανένθ' ἡμῖν εὐλογα κατὰ τὴν περὶ χρείας
μορίων πραγματείαν. ἐμπίδας μὲν οὖν καὶ μυίας, καὶ σκώ-
ληκας, καὶ μελίττας, καὶ μύρμηκας οὐτ' ἀνέτεμον οὐτ'
ἀνατεμεῖν ἐπιχαρῆσαιμι ἄν. ὅπου γὰρ καὶ τοῖς μεγά-
λοις ζώοις εὐρίσκω πολλὰ σφαλλομένους τοῖς ἀνατεμόντας,
εὐλογον δὴπου κατὰ τὰ σμικρότερα μᾶλλον σφαλῆναι.

cedere Ventriculo, quum in permultis animalium generi-
bus jecur quidem existat et cava vena, sinus autem dex-
ter nequaquam. Quae igitur sint et quot animantium
genera, in quibus dextrum non esse cordis sinum affirmem,
quum numero ea persequi nequeam, commune in ipsis
caput inveni, dissectis multis varii generis animalibus.
Inest autem ipsis eximium, quod non omnibus contingit
aquatilibus, puta non respirare ex aere, neque habere
pulmonem. Hoc enim hucusque in omnibus animantium
generibus observavi, dextrum cordis sinum simul cum
pulmone et perire et generari. Porro disquisivi longo tem-
pore etiam ipsorum causam, ac scripsi, quae mihi visa
sunt consentanea, in opere de usu partium. Culices igi-
tur, et muscas, et lumbricos, et apes, et formicas neque
dissecui neque dissecare aggrederer. Quam enim in gra-
dibus animalibus multos dissectorum errores inveniam,
consentaneum est scilicet in minoribus magis eos aberrasse.

Ed. Chart. V. [190. 191.]

Ed. Bas. I. (302.)

τῶν γοῦν ἀνατηθέντων ὑπ' ἐμοῦ μέχρι γε τοῦ δεῦρο σχεδόν οὐκ ἔστιν ὅτε μὴ καὶ καρδία καὶ ἥπαρ ὑπάρχει, καὶ κοίλη φλέψ, καὶ ἀρτηρία ἡ μεγάλη. καὶ φαίνεται, καθάπερ ἡ ἀρτηρία τῆς καρδίας, οὕτως ἡ φλέψ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη διὰ παντός, κἢν μὴδ' ὅλως ἔχῃ δεξιάν ἢ καρδία κοιλίαν. καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται σχιζομένη μετὰ τὸ διελθεῖν τὰς φρένας ὑποκάτω τῆς καρδίας, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅταν ἐγγὺς ᾖ τῶν σφαγῶν. ἐν ἑτέροις δὲ ζώοις οὐκ ὀλίγοις ἐστὶ μὲν δεξιὰ κοιλία, φαίνεται δ' οὐδὲν ἦτον ἡ κοίλη φλέψ εἰς μεγάλην δύο σχιζομένην, πρὶν ἐπὶ τὴν καρδίαν ἐξικέσθαι. καὶ τοῦτο πᾶσι [191] μὲν ὑπάρχει σχεδόν τοῖς πτηνοῖς, ἅπασί τε τοῖς ἔρπουσι, καὶ τῶν βαδιζόντων οὐκ ὀλίγοις. ὥστε τὰ πλείω τῶν ζώων τὴν κοίλην φλέβα προφανῶς ἐξ ἥπατος ἔχει ἀρχομένην. ἐναργῶς γὰρ ὁρᾶται διπλάσιον εὐρὺ τὸ ἐξ ἐκείνου τοῦ σπλάγχχνου φερόμενον ἀγγεῖον ἐκατέρων τῶν τμημάτων, ὡς ἅμα δόξα τῆς κοίλης ἐνταῦθα σχισθείσης. εἰ δὲ εὐρύτερόν ποτε θατέρον ἐπὶ τινος ζώου φαίνοιτο θατέρου τμήματος, ἀλλὰ συγρομότερόν γε τῇ κοίλῃ φλεβὶ προφανῶς

Sane nullum fuit eorum, quae ego in hunc usque diem dissecui, in quo non esset cor, jecur, cava vena et magna arteria; ac apparet, quemadmodum arteria ex corde, sic vena ex jecinore perpetuo oriri, etsi neutiquam dextrum cor ventriculum habeat, eoque videtur in ramos scissa, ubi septum transversum subter cor permeaverit, fieri in aliis, quum propter jugulum venerit. In aliis animantibus non paucis est quidem dexter ventriculus, verum nihilominus cava vena in magnos duos ramos dissindi apparet, priusquam ad cor pervenerit; atque hoc prope omnibus volatilibus inest, omnibusque serpentibus, atque pedestrium non paucis. Quare plurima animantia cavam venam manifesto ex jecore habent exorientem, quippe evidentem apparet utriusque propaginis duplo latum vas, quod ex illo viscere procedit, tanquam simul bifariam cava vena inibi divaricata. Quod si latior quandoque altera propago altera in animali quodam appareat, ambae tamen simul cavae venae palam sunt aequa-

Ed. Chart. V. [191.]

Ed. Bas. I. (302.)

ἔστιν ἴσα, μονογού μετὰ φωνῆς ἐρμηνεύοντα, τὴν μὲν οἷον
 ἐπὶ πρέμονον ὑπάρχειν, αὐτὰ δ' ἀπ' ἐκείνης γεγενῆσθαι σχι-
 σθείσης οἷον περ κλάδους τινας ἢ καὶ κλῶνας. οὐ μόνον
 δ' ἡ κοίλη φλέψ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκπέφυκεν,
 ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σιμῶν ἑτέρα φλέψ, ἣν οἱ μὲν ὀνομάζουσιν
 πύλας ἥπατος, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ πύλαις· οὐ γὰρ δὴ ὅλην γε
 τὴν φλέβα πύλας ὑπάρχειν, ἀλλ' ὅσον πρῶτον αὐτῆς ἐξίσχει
 τοῦ ἥπατος, ὅπερ καὶ πάντων εὐρύτατόν ἐστιν. ἀπ' αὐτοῦ
 γὰρ εἰς ἄμφω τὰ μέρη κατασχίζεται τὸ ἄγγειον, εἰς τε τὰ
 σιμὰ τοῦ ἥπατος ἅπαντα καὶ εἰς τὰ κατὰ τὴν γαστέρα, τὸ
 καλούμενον ἐπίπλοον. τῶν γὰρ ἐν τοῦτοις ἅπασιν φλεβῶν
 παμπόλλων οὐσῶν οὐδεμία συνεχὴς ἐστὶ τῇ καρδίᾳ. καὶ τις
 ἀκούσας τοῦτο τῶν ἀλήθειαν τιμώντων ἀπεθαύμαζε τε καὶ
 ἠπίσται τῷ λόγῳ, καὶ δειχθῆναι οἱ τὸ λεγόμενον ἡξίου, καὶ
 ὥς εἶδε, μεγάλως κατεγίνωσκε τῶν ἀποφηναμένων, ἀρχὴν
 εἶναι φλεβῶν τὴν καρδίαν. ὥσπερ γὰρ, εἰ μίαν ἦντιναοῦν ἐν
 ὅλῳ τῷ ζῳῳ φλέβα κενωρισμένην εἰς τοσοῦτον εὐρίσκομεν,
 ὥς μήτ' αὐτῷ συνάπτειν τῷ ἥπατι μήτε τινὲ τῶν ἀπ' αὐτοῦ

les, tantum non voce declarantes, hanc venam veluti cau-
 dicem quendam esse, ipsas vero ab ea discissas nasci tan-
 quam ramos quosdam, aut etiam furculos. At non solum cava
 vena ex gibbis jecoris partibus processit, verum etiam ex cavis
 altera vena, quam alii portas jecoris appellant, alii portis vici-
 nam. Non enim totam venam portas esse, sed quantum prima
 ipsius portio ex jecore emergit, quae etiam omnium la-
 tissima est; nam ab ipsa vas in ambas partes dispensatur,
 tum in cavas jecoris partes omnes, tum in ventris partes
 et omentum nuncupatum. Venarum, quae plurimae in
 his omnibus existunt, nulla cordi est continua; quod
 quam aliquis veritatis studiosus audivisset, admirabatur,
 et sermoni fidem non adhibebat, volebatque id, quod di-
 citur, sibi demonstrari, ac postquam vidisset, damnabat
 vehementer eos, qui cor venarum esse principium pro-
 nunciarent. Quemadmodum, si unam quamlibet in toto
 animante venam segregatam adeo invenerimus, ut neque
 ipsa conjungatur jecori, neque alicui venarum ab eo pro-

Ed. Chart. V. [191.]

Ed. Bas. I. (302.)

φλεβῶν, οὐκ ἂν ἀπεφηνάμεθα, τῆς φλεβὸς ἐκείνης ἀρχὴν εἶναι τὸ ἥπαρ, οὕτως, ἐπειδὴ νῦν οὐ μίαν οὐδὲ δύο μόνας, ἀλλ' ἀνάρηθμόν τι πλήθος εὐρίσκομεν, οὐδεμίαν ἐχούσας τῇ καρδίᾳ συνέχειαν; οὐκ ἂν, οἶμαι, φαίημεν, ἐκείτων τῶν φλεβῶν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν. εὐλόγως οὖν εἴρηται ῥίζωσις τῶν φλεβῶν εἶναι τὸ ἥπαρ, τῶν ἀγτηριῶν ἡ καρδία, τοῦ δένδρου. ὃ καὶ χώμα τοῦ καταβληθέντος σπέρματος. ἐν ᾧ πασι γὰρ τοῦτοις ἡ ῥίζωσις ἀρχὴ τοῦ παντός ἐστιν, οὐ τῆς ἐξ ἀρχῆς γενέσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς νῦν διοικήσεως. ὅτι δὲ τὸ φαινόμενον αὐτὸ διὰ τῆς ἀνατομῆς βιάζεται καὶ τοὺς τάναντία δοξάζοντας ἄκοντας ὁμολογεῖν τᾷλη-
θές, ἐκ τοῦδε ἂν μάλιστα μάθοις. οὐδεὶς τῶν ἀνατομικῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὸ γράφειν ἀφικόμενος ἀνατομὴν φλεβῶν ἑτέραν ἀρχὴν διδασκαλίας ἐπιτήδειον ἠδυνήθη ποιή-
σασθαι παρελὼν τὸ ἥπαρ. ἀλλ' εἴτ' ἀπορεῖν ὑπὲρ ἀρχῆς ἔφησεν, ὡς Ἡρόφιλος, εἴτ' εὐπορεῖν, ὡς ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὁ ἡμέτερος Πέλοψ, ὅμως τὴν γε διδασκαλίαν ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἐφ' ἥπατος ἐποιήσαντο. καὶ τὸ γε θαυμασιώτατόν

cedentium, non pronunciaremus, venae illius primordiam esse jecur, ita, quoniam nunc non unam, neque duas solum, sed innumerabilem quandam multitudinem invenimus nullam cum corde habere continuitatem, non, opinor, dixerimus, illarum venarum cor esse principium. Merito igitur dicta est radicatio venarum esse jecur, arteriarum cor, arboris ea pars, quae regioni, in qua semen projectum fuerit, respondet. In omnibus enim his radicatio totius est principium non primariae generationis tantum, sed etiam praesentis dispensationis. Quod autem id ipsum, quod in anatome apparet, cogit etiam contraria opinantes invitos verum fateri, hinc potissimum discas. Nullus anatomicorum, quum dissectionem venarum scribere aggredetur, aliud initium disciplinae idoneum potuit facere, jecore praetermissō, verum sive dubitare de principio se dixit, ut Herophilus, sive cognitionem ipsius habere, ut alii multi et noster Pelops, tamen disciplinam fere omnes de jecore instituerunt. Ac maxime mirabile et incre-

Ed. Chart. V. [191. 192.]

Ed. Bas. I. (302. 503.)

τα καὶ ἀπιστιότατον ὁ Πέλοψ ἔπαθεν. ἐν μιᾷ πραγματείᾳ τῶν τε φλεβῶν ἀρχὴν κατεσκεύασε τὸν ἐγκέφαλον, ἀνατομήν τε γράφων αὐτῶν ἀφ' ἥπατος ἤρξατο, κατὰ μὲν τὸ δεύτερον σύγγραμμα τῶν Ἱπποκρατείων εἰσαγωγῶν εὖ μάλα γενναίως ἀγωνισάμενος ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι τὸν ἐγκέφαλον οὐ νεύρων μόνον, ἀλλὰ καὶ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν ἀρχὴν, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τῆς ἀνατομῆς τῶν φλεβῶν ἀφ' ἥπατος ἀρξάμενος, (303) ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀνατομικοὶ εἶναι γράφουσι, πρὸς γὰρ τὴν διδασκαλίαν ἐπιτηδες τοῦτ' ἐπὶ τὸ σπλάγγνον ἀρχὴν γενέσθαι τῷ λόγῳ. θαυμάζω δ' αὐτῶν, εἰ χωρὶς αἰτίας φυσικῆς ἐπιτήδειον εἶναι νομίζουσι πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτό. ἐγὼ μὲν γὰρ οἶδα καὶ τοῦθ' ἐν τι τῶν ἀμολογημένων ἵπασιν, ὡς οὐδὲν τῶν γεγονότων τε καὶ γινομένων ἀναίτιόν ἐστιν. [192] εἰ μὲν οὖν ἀπορεῖν ὁμολογοῦσιν ὑπὲρ ἀπάντων τῶν ἀδήλων ὁμοίως τοῖς ἐμπειρικοῖς, οὐδ' ἂν ἐμοὶ πρὸς αὐτοὺς εἴη τις λόγος, οὔτε γὰρ ἀρχὴν αὐτῶν ζητήσουσιν, οὐδ' ὅμως ἀνατεμοῦσιν. εἰ δὲ λόγον ἔχειν φασίν, ἔξ. οὗ τὰ διαφεύγοντα τὴν αἴσθησιν

dibile quid Pelopi accidit, qui in uno opere venarum principium cerebrum astruxit, dissectionemque ipsarum scribens a jecore incepit, in secundo quidem commentario Hippocraticarum introductionum admodum strenue certans, ut cerebrum non modo nervorum, sed etiam venarum et arteriarum principium ostendat, in tertio autem dissectionis venarum a jecore auspicatus, quemadmodum et alii prope omnes anatomici convenienter scribunt, nam ad disciplinam hoc viscus initium fieri putant sermoni. Miror autem ipsos, si citra causam naturalem idoneum ipsum ad disciplinam esse arbitrantur. Ego etenim novi et hoc unum inter ea, quae omnibus in confesso sunt, nempe nihil eorum, quae facta sunt et quae fiunt, causae esse expers. Quod si igitur dubitare se fatentur de omnibus occultis similiter empiricis, neque mihi adversus eos disputatio quaedam erit; ut qui nec initium ipsorum inquirant, neque similiter dissecant. At si rationem se habere affirmant, ex qua ea, quae sensum

Ed. Chart. V. [192.]

Ed. Basf. I. (303.)

εὐρίσκουσιν, τί οὐκ αὐτοῦ τούτου πρώτου οὐ λέγουσιν
 ἐπισκέψαντο τὴν αἰτίαν, ἐπιτήδειόν ἐστιν εἰς διδασκαλίαν
 φλεβῶν ἀνατομῆς ἀρχὴ τῷ λόγῳ γενέσθαι τὸ ἥπαρ ἀναι-
 τῶς, ὃ σοφώτατοι; ἢ ὅτι πάντως τῇ φύσει πλεονεκτεῖ,
 καὶ πρὸς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀρχὴν ἐπιτηδαιότερόν ἐστι,
 τίς ἢ πλεονεξία ζητῆσαι δίκαιον, οὐκ ἀργῶς οὐδὲ ῥαθυμίως
 ὑπερβῆναι τὴν δ' ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως αὐτὸ τοῦτο οἶμαι
 παρέξειν, ὃ πρὸς ἀπάντων ὁμολόγηται τῶν ἀνατομικῶν
 ἐπιτήδειον εἶναι φασκόντων αὐτὸ πρὸς τὴν τῆς διδασκα-
 λίας ἀρχήν. εἰ γὰρ καὶ μηδεὶς ἄλλου τούτου αὐτοῦ τὸν
 λόγον ἡμῖν ἀποδοῦναι δυνησονται τοῦ φάσκειν, ἐπιτήδειον
 εἰς ἀρχὴν διδασκαλίας ἐστίν, οὐθ' ὅτι τὴν χροάν ἱερὸν ἐστίν,
 οὐθ' ὅτι διαλεληται λοβοῖς, οὐθ' ὅτι καθ' ἐνὸς αὐ-
 τῶν ἐπιτέταται τὸ τῆς χολῆς ἀγγεῖον, οὔτε δι' ἄλλο τῶν
 τοιοῦτων οὐδέν, ἀλλ' ὅτι πᾶσαι συνεχεῖς αἱ φλέβες ὑπάρ-
 χουσιν αὐτῷ. καὶ μὴν οὐτ' ἄλλου τινός ἐστι τοῦτ' αὐτὸ
 γινώρισμα πλὴν τῆς ἀρχῆς. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ δι' ἄλλο τι τεύ-
 ρων ἀνατομῆς ἀδύνατόν ἐστιν ἑτέραν ἀρχὴν ποιήσασθαι δι-

subterfugiunt, inveniant! cur non hujus ipsius primum
 quod dicunt, causam inspexerunt; idoneumne est ad di-
 sciplinam, a jecore venarum dissectionem in sermone in-
 cepisse sine causa, o viri sapientissimi? An quoniam om-
 nino natura aliis excellit ad disciplinae initium accom-
 modatus est? Quae autem sit illius eminentia, inquirere
 aequum est, non otiose neque segniter praeterire. Porro
 initium inventionis id ipsum puto exhibitorum, quod ab
 omnibus confessum est anatomicis, qui affirmant, ipsum ad
 disciplinae initium esse accommodum. Etsi enim nullius
 alterius, hujus saltem rationem nobis poterunt reddere,
 cur dicant, idoneum ad disciplinae initium existere, neque
 quod colore rubrum est, neque quod fibris comprehen-
 sum, neque quod in una ipsarum fellis vas exporrectum
 est, neque propter hujusmodi aliud ullum, sed quia om-
 nes ei continuae venae existunt. Atqui neque alterius
 cujusquam haec ipsa nota est praeterquam initii; neque
 enim propter aliud quippiam nervorum dissectionis alte-

Ed. Chara. V. (192.)

Ed. Bas. I. (303.)

δασκαλίας ἐγκέφαλον ὑπερβάττα, ἥ ὅτε ἀρχὴ τοῦτων ἐστὶ τοῦτου γὰρ μὴ διδομένου οὐκ ἂν δύναϊκό τις ἄλλην ἐξευρεῖν αἰτίαν, οὐδὲ διότι τῶν ἀρτηριῶν τὴν καρδίαν. ἡ γὰρ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀρχὴ κατασταθεῖσα καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφ' ἑαυτῆς ἀναγκάζει ποιήσασθαι. οὐδὲ γὰρ, εἴ τις ἐθελήσῃεν ὕδατος ἐξηγήσασθαι διανομὴν ἐπεισάκτου πόλει, τὴν ἀρχὴν τῆς διηγῆσεως οὐκ ἂν ἄλλοθεν εὔροι ποιήσασθαι παρελθὼν πρὶν πρῶτην εἰσόδον, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα τοῦτω προεπιπύτι τὸ χορίον ἐκεῖνο τῆς πόλεως, οὗ εἶσω πρότερον ἔξωθεν ἀφικνεῖται τὸ ὕδωρ, ἀπ' ἐκείνου ποιήσασθαι τὴν ἐξῆς ἀπαισιν διήγησιν. ὥστ' οὐ ἔχρη ζητεῖν ἄλλην μὲν ἀρχὴν τῆς τοῦ πράγματος φύσεως, ἄλλην δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. κατὰ γὰρ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἡ διδασκαλία γιγνομένη τὴν αὐτὴν ἔχει τῇ διδασκομένῃ τὴν ἀρχὴν, οὐδ' ἔστιν ὀρθῶς διηγῆσασθαι βουλομένην ἢ γένεσιν τῶν γεγονότων ἢ διοίκησιν τῶν διοικουμένων ἐτέραν ἀρχὴν ἐπιτηδαιότεραν εὐρεῖν τῆς ἀληθοῦς. ἡ μὲν γὰρ τῆς οἰκίας γένεσις ἀναγκάσει πρῶτον μνημονεῦσαι τῶν θεμελίων, ἡ δὲ τῆς νεώς

rum disciplinae initium facere licet cerebro praetermissio, quam quia initium horum existat. Hoc enim non concesso, nemo aliam poterit invenire causam, neque propter quid arteriarum dissectionis cor; nam initium a natura constitutum etiam disciplinam a se ipso cogit fieri; neque enim, si quis aquae distributionem, quae in civitatem introducit, velit exponere, initium narrationis aliunde poterit facere, primo ingressu praetermissio, sed necessitas omnis cogit hunc, regionem illam urbis praefatum, intra quam prius a foris aqua pervenit, ab illa subsequenter totam narrationem exordiri. Quare inquirendum non est aliud rei naturae principium, aliud ipsius disciplinae; nam secundum rei naturam disciplina instituta idem habet cum eo quod docetur initium, neque licet recte volenti exponere vel generationem factorum, vel distributionem eorum, quae dispensantur, aliud principium commodius quam verum adinvenire. Siquidem domus generatio primum cogit meminisse fundamentorum,

Ed. Chart. V. [192. 193.]

Ed. Bas. I. (503.)

τῆς τρέψεως. οὕτω δὲ καὶ εἰ βουλευθείης διηγήσασθαι πό-
λεως, ἢ ἔθλους, ἢ στρατοπέδου διοίκησιν, ἂν ἀναγκασθείης
τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐν ἐκάστῳ μνημονεύσαι. θαυμάζειν οὖν
ἄξιον, ὅσοι διδάξαι μὲν ὀρθῶς ἐτίρωθεν ἀρχάμενος ἀδύνα-
τον εἶναι φασιν, ἀγνοεῖν δὲ τὴν ὄντως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν.
ἀλλήλοις γὰρ ἀμφοῦ συνηπται ταῦτα, καὶ οὐχ οἷόν ἐστι χα-
ρις ἀλλήλων γενέσθαι διασπασθέντα, τὴν ὀρθὴν ἀρχὴν
λέγω τῆς διδασκαλίας τῆς ὄντως ἀρχῆς τοῦ πράγματος.
ἀλλ' εἴτ' ὀρθῶς διδάσκει τις, ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἀρχῆς
ἄρχεται, εἴτε δὲ τὴν ὄντως ἀρχὴν αἰδέ τις, τὴν τῆς διδα-
σκαλίας οὐκ ἀγνοεῖ.

Κεφ. στ'. [193] Ἦρκει μὲν οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀπό-
δειξιν τῆς ἀρχῆς τῶν φλεβῶν, οὐδὲν μὲν ἥτιόν ἐστι καὶ τὰ μάλ-
λοντα λεχθήσεσθαι βέλαια γνωρίσματα τοῦ μηδαμῶς εἶναι
τὴν καρδίαν μῆτε τοῦ τρέποντος αἵματος ὅλον τὸ σῶμα γεν-
νητικὴν ἀρχὴν, μῆτε τῶν ὀργάνων αὐτοῦ. δειξὼ δὲ ἐκάτε-
ρον ἰδίᾳ, καὶ πρότερον, ὥς οὐκ ἐστι τῷ ζῳῷ τοῦ θρέπον-
τος αἵματος ἀρχή. διὰ τί δὲ τοῦ θρέποντος πρόσκειται
κατὰ τὸν λόγον αὐτίς; διότι ἐδείκνυν, ὥς ἐξάρου τινός

navis carinae; ita etiam si urbis, aut gentis, aut exerci-
tus gubernationem cogites percensere, necesse erit primi
initii in unoquoque meminisse. Mirari itaque ratio est
eos, qui docere se quidem recte aliunde sumpto initio
posse asseverant, ignorare autem verum venarum princi-
pium et verum rei initium. Sed sive recte quis docet,
a naturae principio exordietur, sive verum principium
novit aliquis disciplinae, non ignorat.

Cap. VI. Sufficiunt itaque et haec ad venarum
principii demonstrationem. Jam nihilominus et illa, quae
dicentur a me, firma sunt indicia ejus, quod cor nutri-
quam sit neque initium sanguinis totum corpus nutrientis
opifex, neque instrumentorum ipsius. Ostendam autem
utrumque seorsim, ac prius, quod non sit animanti sangui-
nis nutrientis initium. At cur iterum nutrientis adjectum
est in oratione? quia ostendebam, me non negare, in cor-

Ed. Chart. V. [193.]

Ed. Basf. I. (303.)

αἵματος, ἐτέραν χρεῖαν τοῖς ζώοις παρεχόμενον, τῆς γενέσεως οὐκ ἀφαιροῦμεν τὴν καρδίαν, ἀλλὰ τό γε νῦν εἶναι προκείμενον, ὡς, ὅφ' οὐ τρέφεται τὰ σύμπαντα μέλη τοῦ ζώου, τοῦτ' ἐξ ἥπατος, οὐκ ἐκ τῆς καρδίας ὀρμάται, δείξειν ἐπαγγέλλομαι τῶν ἐξ ἀνατομῆς φαινομένων ἀρχὴν τῷ λόγῳ ποιησάμενος, ὃ μάλιστα μάχεται τοῖς Ἑρασιστρατείοις, οἳ νῦν ἡμῖν ἐροῦσιν, ὡς παράδοξά τε καὶ καινὰ κατασκευάζουσιν. εἰρηται δὲ τὸ φαινόμενον ὑπὲρ Ἑρασιστράτου κατὰ τὴν τῶν πυρετῶν πραγματείαν, ὡς ὑμέτερος ἐπιπεφύκασι τοῖς στόμασι τῶν ἀγγείων, οἷς εἰς ὑπηρεσίαν ὑλῶν εἰσαγωγῆς τε καὶ αὐθις ἐξαγωγῆς ἡ καρδία προσχοῖται. τούτους τοὺς ὑμέτερος ἐτόλμησάν τινες οὐκ εἶναι λέγειν, ἀλλ' ὑπ' Ἑρασιστράτου διεσκευάσθαι δόγματος ἕνεκεν κατασκευῆς. πλὴν εἰς τοσοῦτον ἤκουσι γνώσεως ἵππασι τοῖς λατροῖς, ὥστ' ἀρχαῖος ὄντως εἶναι δόξειεν ἂν ὃ μὴ γινώσκων αὐτούς. εἰσὶ δ' ἐπὶ μὲν τῷ στόματι τῆς κοίτης φλεβὸς τρεῖς ἀκίδων γλαυχίστην ὁμοίωται τὴν σύνταξιν, ὅθεν, οἶμαι, καὶ τριγλόχιντας ἐνιοὶ τῶν Ἑρασιστρατείων ἐκάλεσαν αὐτούς· ἐπὶ δὲ τῆς ἀρτηρίας

de generari alium quendam sanguinem, alium animantibus usum exhibentem; sed quod nunc est propositum, eum, a quo omnia animantis membra nutriuntur, ex jecore, non ex corde proficisci, monstraturum polliceor, ab iis, quae ex anatome apparent, sermonem exoritur, quod maxime pugnat cum Erasistrateis, qui nunc nos dicunt paradoxa et nova asserere. Porro dictum est ab Erasistrato id quod apparet in opere de febris, nempe quod membranae osculis vasorum adhaerescant, quibus ad ministerium materiae introducendae et rursus educendae cor utitur. Has membranas non esse quidam dicere ausi sunt, sed ab Erasistrato effictas dogmatis constituendi gratia. Verumtamen eatenus omnes medici cognoscunt, ut rudis omnino esse videatur, qui non eas noverit. Sunt autem in ostiolo cavae venae tres spiculorum sulcis structura simillimae: unde, puto, etiam trifurcas nonnulli Erasistrateorum ipsas nuncuparunt. At in

Ed. Chart. V. [193.]

Ed. Basf. I. (503.)

τῆς φλεβώδους (οὕτω δὲ ὀνομάζω τὴν ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοι-
λίας τῆς καρδίας εἰς τὸν πνεύμονα κατασχιζομένην) ὁμοιότα-
τοι μὲν τὸ εἶδος, ἀριθμῷ δ' οὐκ ἴσοι· μόνον γὰρ τοῦτων τῶ
στόματι δυοῖν ὑμένων ἐπίφυσις ἐστὶ, τῶν δ' ἄλλων στομά-
των ἑκατέρω τρεῖς ὑμένες εἰσὶν ἅπαντες σιγμοειδεῖς. ἐξάγει
δ', ὥς Ἐρασίστρατός φησιν ἐξηγούμενος τὸ φαινόμενον,
ἑκάτερον μὲν τῶν στομάτων αἷμα μὲν εἰς τὸν πνεύμονα
ἕτερον αὐτῶν, πνεῦμα δ' εἰς ὅλον τὸ ζῶον ἕτερον. τῶν
τῶν ὑμένων, ὥς ἐκείνῳ δοκεῖ, πρὸς ἐναντίας ὑπερσεσίας τῇ
καρδίᾳ χρόνον, ἀμοιβαῖς ἐγκαίροις ὑπαλλαττομένης, τοὺς μὲν
ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσιν τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιτεφυκίαις ἐκθάνει
ἔσω φερομένους, ἀνατρέπεσθαι μὲν ὑπὸ τῆς εἰσόδου τῶν
ὕλων, ἀναπίπτοντας δ' εἰς τὰς κοιλότητας τῆς καρδίας
ἀπογυγνύσας τὰ στόματα παρέχειν ἀκόλυτον τὴν πορὰν τοῖς
εἰς τὴν αὐτὴν ἔλκομένοις. οὐ γὰρ δὴ αὐτομάτως γε τὰς
ὕλας εἰσθεῖν φησιν, ὥς εἰς ἄψυχόν τινα δεξαμένην, ἀλλ'
αὐτὴν τὴν καρδίαν διαστελλομένην, ὥσπερ τὰς τῶν χαλκίων
φύσας, ἐπισπᾶσθαι πληροῦσαν τῇ διαστολῇ. ἐπὶ δὲ τρεῖς

arteria venosa (sic nomino eam, quae ex sinistro cordis
sinu in pulmonem discinditur) simillimae quidem forma,
numero autem impares. Huic enim soli orificio duae
membranae adhaerent; aliorum orificiorum utrique tres
membranae sunt universae sigmoides. Educit autem, ut
Erasistratus inquit exponens id quod apparet, utrumque
ostium, sanguinem in pulmones alterum ipsorum, spiri-
tum vero in totum animal alterum. Quo fit, ut hae
membranae (ut illi videtur) contraria cordi ministeria
praestent vicissitudine opportuna alternantes: quae enim
vasis materias introducentibus adnatae sunt, foris intro-
tendentes, hoc est interius ab externis pergentes, attol-
luntur quidem a materialium introitu, atque resupinatae
in cordis sinus, aperientes oras, exhibent facilem ingres-
sum iis, quae in ipsum trahuntur. Non enim sua sponte
materias ingredi inquit, tanquam in solium quoddam in-
animatum, sed ipsum cor dilatatum, tanquam fabricorum
folles, attrahere et in dilatatione repleri, at eas, quae

Ed. Chart. V. [193. 194.]

Ed. Bas. I. (303. 304.)

ἐξάγουσιν ὁμοίως τὰς ὕλας ἐλέγοντες ἐπικεῖσθαι, καὶ τοῦναντίον ἡγεῖσθαι πάθος πάσχειν. Ἰσώθεν γὰρ ἔξω φέποντας, ἀνατρεπομένους μὲν ὑπὸ τῶν ἐξιόντων ἀνοιγνύναι τὰ στόματα, καθ' ὃν ἂν ἡ καρδία λόγον ἐχορήγει τὰς ὕλας ἐν δὲ τῷ λοιπῷ παντὶ κλείειν ἀκριβοῶς τὰ στόματα, μηδ' ἐνίας τῶν ἐκπεμφθέντων ἐπανέρχεσθαι συγχωροῦντας. οὕτως δὲ καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι, ὅταν ἡ καρδία συστέλλεται, κλείειν τὰ στόματα, μηδὲν τῶν ἐλχθέντων ὑπ' αὐτῆς αὐθις ἔξω παλινδρομεῖν ἐπιτρέποντας. [194] εἶπερ οὖν ἔχει ταυτὶ ὡς, ἄνδρες Ἑρασιστράτειοι, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀγγείων εἰσώμεν ἤδη τῷ λόγῳ, τὸ δ' ἀμφισβητούμενον ἐπισκεψώμεθα, τὴν κοίλην φλέβα τὴν ἐξ ἥπατος εἰς καρδίαν εἰσάγουσαν τὸ αἷμα, ποτέρους ἔχει τοὺς ἐπιπεφυκίτας ὑμένας. ἂν ἰσώθεν ἔξω φέποντας, ἢ τοῦναντίον ἔξωθεν ἔσω φερόμενους; ἀλλ' ἴσως οὐδὲ τοῦτο μέγα πρὸς τὸ προπαρσκευάσθαι (304) μὲν ἐν ἥπατι τὸ αἷμα, φέρεσθαι δ' ἐνταῦθα εἰς τὴν καρδίαν, ἀπολειψόμενον ἐνταῦθα τὸ λεῖπον τῆς οικείας ἰδίας εἰς ἀκριβῆ τελειότητα. καὶ γὰρ καὶ λόγον ἔχει, μη-

vasis materias educentibus incumbere dicebamus, contrario modo affici. Nam ab internis foras tendentes, relictas quidem ab exeuntibus ora aperire, quo tempore cor materias distribuit, in reliquo autem toto claudere omnino oras, neque cor quidpiam quod egressum sit redire concedentes. Ita vero et illas, quae sunt in introducentibus, ubi cor contrahatur, ora claudere nihil attractorum ab eo rursus recurrere permittentes. Si igitur haec ita se habent, o viri Erasistratei, alia vasa jam sermone dimittamus, id autem, de quo ambigitur, inspiciamus, cavam scilicet venam, quae ex jecore in cor sanguinem invehit, quas habeat obductas membranas, an ab internis foras tendentes, an contra a foris intro vergentes. Sed forte neque hoc magni est momenti contra id, quod dicitis, sanguinem in jecore prius esse praeparatum, inde autem in cor deferri recepturum inibi residuum peculiaris speciei, ut exacte absolvatur. Quin etiam rationem habet,

Ed. Chart. V. [194.]

Ed. Bas. I. (504.)

δὲν τῶν τελείων τε καὶ μεγάλων ἔργων ἀθρόως δύνασθαι
γενέσθαι, μηδὲ ὑφ' ἐνὸς ὀργάνου φυσικοῦ τὸν οἰκεῖον κό-
σμον ἅπαντα κηρύσασθαι. δείξατε οὖν ἡμῖν ἕτερον ἀγγεῖον
εἰσάγον ἐκ τῆς καρδίας τοῦτ' ἐπὶ τὸ κοσμηθῆναι αἷμα καὶ διανε-
μόμενον εἰς ἅπαντα τὰ σώματα, καθάπερ ἡ ἀρτηρία τὸ
πνεῦμα καὶ μὴ τὰ σύμπαντα τέτταρά ἐστι στόματα, δύο
καθ' ἑκατέραν κοιλίαν, ἓν μὲν ἐκ τοῦ πνεύμονος εἰσάγον τὸ
πνεῦμα, τὸ δ' ἕτερον εἰσάγον μὲν ἅμφω ταῦτα κατὰ τὴν ἀρι-
στεράν κοιλίαν, ὑπόλοιπα δὲ δύο κατὰ τὴν δεξιάν, εἰς μὲν
τὸν πνεύμονα τὸ ἕτερον αἷμα φερόμενόν τε καὶ διανεμόμενον,
εἰς δὲ τὴν δεξιάν κοιλίαν ἐκ τοῦ ἥπατος εἰσάγον τὸ ἕτε-
ρον ὑπὲρ οὗ σύμπας ὁ λόγος ἐστίν. πέμπτον δ' ἄλλο
στόμα οὐκ ἔχει κατὰ τὴν καρδίαν, ὃ τὸ ἐξ ἥπατος ἀφικό-
μενον εἰς αὐτὴν αἷμα πρὸς ὅλον ἀποπέμψει τὸ σῶμα. μὴ
τοίνυν ἐκπύμπεσθαι λέγετε τῷ παντὶ σώματι παρὰ τῆς
καρδίας αἷμα καὶ πνεῦμα, μηδ' εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγγνον,
ὥς ἀρτηριῶν, οὕτω καὶ φλεβῶν ἀρχήν. οὔτε γὰρ ἀγγεῖον
ἕτερον ἔχετε δεικνύνειν ἐκφυόμενον τῆς καρδίας, οὐκ ἄλ-

nullum perfectum magnumque opus subito posse fieri,
neque ab uno instrumento naturali peculiarem ornatum
omnia consequi. Ostendite igitur nobis aliud vas, quod
ex corde hunc exornatum sanguinem educat et distri-
buat per omnia corpora, quemadmodum arteria spiritum.
Atqui universa quatuor sunt ora; duo in utroque ventri-
culo; unum ex pulmone spiritum introducens, alterum
educens. Ambo haec in sinistro ventriculo consistunt,
reliqua duo in dextro. In pulmonem sane alterum san-
guinem vehit distribuitque; in dextrum autem ventri-
culum a jecore alterum introducit, de quo totus sermo
est. Quintum vero aliud os non est in corde, quo san-
guinem ex iecore ad ipsum pervenientem in totum corpus
transmittat. Ne igitur dicatis, sanguinem et spiritum ex
corde toti corpori distribui, neque hoc esse viscus, ut
arteriarum, sic etiam venarum originem, neque enim
vas alterum ostendere potestis ex corde procedens, neque

Ed. Chart. V. [194.]

Ed. Bas. I. (304.)

λου τινὸς πλὴν τῶν ὑμέτων, οἷς οὐκ ἔν ἡ μηδὲν εἰκῇ ποιούσα φύσις ἐν τῷ κυριωτάτῳ σπλάγγνῳ κατέθετο, μὴ μέγιστόν τι μέλλοντας εἰς ὑπηρεσίαν παρέχειν αὐτοῦ. καὶ μοι θαυμάζειν ἐπέρχεται μάλιστα πάντων Ἑρασιστράτου καθ' ἐν βιβλίῳ τὸ πρῶτον περὶ πυρετῶν ἅμα μὲν ἀρχὴν ἀποφηναιμένου καὶ ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν, ἅμα δὲ τοὺς ἔξωθεν ἔσω νεύοντας ὑμένας ἐπὶ τοῖς εἰσάγουσι τὰς ὕλας ἀγγείοις ἐπιπεφυκέναι φάσκοντος. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο, δυνατόν εἰπεῖν, ὡς τοῦ μὲν αἵματος ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ἔστι, τῆς διοικήσεως δὲ τὰς φλέβας δυνάμειος ἡ καρδία, ὅπου γὰρ οὐδὲ ταῖς ἀρτηρίαις ἐκ καρδίας ἐμπέμπεσθαι διὰ τῶν χιτῶνων ὁμολογεῖ τὴν δύναμιν, ἥπου γε ταῖς φλεβὶν ὁμολογήσει; εἴπερ οὖν ἀρχὴν ἐκείνῳ φαμεν εἶναι τὸ μόριον, ὃ τοῖς ἀφ' ἑαυτοῦ πεφυκόσιν ἦτοι τὴν δύναμιν, ἣ πάντως γε τὴν ὕλην χορηγῆσει, τὴν καρδίαν οὐκ οἷον τε φάναι τῶν φλεβῶν ἀρχὴν. δύναμιν μὲν γὰρ αὐταῖς οὐ χορηγεῖ κατὰ τὸν Ἑρασιστράτον, ὅτι μηδὲ ταῖς ἀρτηρίαις, ἣ δ' ὕλη τοῦ αἵματος ἐξ ἥπατος ὀρμάται σαρωῶς. οὐ μὲν, ὅτε πᾶσαι περαίνουσιν εἰς τὴν καρδίαν αἱ φλέβες, ἀρχὴν αὐτῶν οἷον

alio quodam, praeterquam ex membranis, quas nihil unquam frustra faciens natura in principalissimo viscere haud constituisset, nisi magnum ministerium ipsi fuissent praestiturae. Ac mihi mirari subit omnium maxime Erasistrati, qui libro primo de febribus simul pronunciet, cor esse et arteriarum et venarum principium, simul autem dictitet, membranas a foris intro spectantes vasis materias introducentibus supercrevisse; neque enim hoc licet dicere, quod sanguinis quidem initium jecor sit, virtutis autem venas regentis cor. Nam ubi neque arteriis ex corde facultatem per tunicas emitti fatetur, an venis fatebitur? Quod si initium illam esse partem dicimus, quae a se procreatis aut virtutem aut omnino materiam suppeditabit, cor non liceat venarum dicere principium, quoniam facultatem ipsis auctore Erasistrato non subministrat, quia neque ipsis arteriis. At materia sanguinis ex jecore manifesto proficiscitur. Nec etiam, quoniam omnes in cor venae pertinent, initium earum

Ed. Chara. V. [194. 195.]

Ed. Bas. I. (304.)

τε τὴν καρδίαν αὐτὴν εἰπεῖν· οὐ περαίνονσι γὰρ, ὥς δὲ
δεικται πρόσθεν. ἄρ' οὖν, ὅτε κατὰ τὴν πρώτην διάπλασιν
ἐκ καρδίας ἡ γένεσις αὐτῶν ἔστιν, διὰ τοῦτ' ἀρχὴν ἔξουσι
τὴν καρδίαν αἱ φλέβες; ἀλλ' οὔτε περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς
ἡ ζήτησις ἦν, ὥς ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι κατ' ἀρχὰς εὐθέως
διώρισται, καὶ πρὸς τῷ μὴ ζητεῖσθαι τὴν τῆς γενέσεως
αὐτῶν ἀρχὴν οὐδ' ἀπόδειξιν τινα ἐπεχείρησεν Ἐρασίστρατος
εἰπεῖν, ὥς ἐκ καρδίας ἡ φύσις ἐν τῷ διαπλάττεσθαι τὸ
ἔμβρυον ἐξέφυσε τὸ φλεβώδες γένος. οὐ μὴν οὐδ' ἐπὶ νέρων
ἐζήτησε τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, ὥσπερ οὐδ' ἐπ' ἀρτηριῶν,
ἀλλὰ μόνης τῆς ἐπὶ τοῦ διαπεπλασμένου τελέως ζῶου διο-
κήσεως ἀρχὰς ἀπεφάνητο τῆς μὲν τῶν ἀρτηριῶν ἐνεργείας
τὴν καρδίαν, τῆς δὲ τῶν νέρων τὴν κεφαλὴν. [195] οὐκοῦν
οὐδὲ φλεβῶν ἐτέρας ἂν ἔλεγεν ἀρχὴν εἶναι τὴν καρδίαν.
εἰκότως μὲν οὖν ἀσαφὲς ἡ γνώμη τάνδρός ἐστιν ἡ περὶ τῶν
φλεβῶν, οὐδὲν εἰπόντος ὑπὲρ αἵματος γενέσεως, ἀλλ' ὅλην
ταύτην παραλιπόντος ἄσκεπτον τὴν ἐνέργειαν, ἀναγκαιοτέρων
οὔσαν μακρῷ τοῖς ζώοις τῆς κατὰ τὴν γαστέρα. ζῆν μὲν

cor ipsum licet dicere; non enim pertinent, ut prius
demonstratum est. Num igitur, quia in prima conforma-
tione ex corde generatio ipsarum est, ideo principium
venae cor habebunt? Sed neque de tali principio erat
quaestio, ut in primo commentario per initia statim
definitum est, ac Erasistratus praeter id, quod generationis
ipsarum initium non quaerebamus, ne demonstrationem
quidem ullam dicere aggressus est ad probandum, quod
ex corde natura foetum formando venosum genus pro-
fluxerit; sed nec in nervis tale quaesivit principium,
quemadmodum neque in arteriis, verum solius in animan-
te absolute conformato gubernationis principium enun-
ciavit, arteriarum sane functionis cor, nervorum caput.
Itaque neque venarum aliter diceret initium cor existere.
Ob quam rem obscura est viri sententia de venis, ut qui
nihil de sanguinis generatione prodiderit, sed totam hanc
functionem reliquerit inconsideratam, quum sit multo
magis necessaria animantibus, quam ea, quae in ventriculo

Ed. Chart. V. [195.]

Ed. Bas. I. (304.)

γὰρ οἷόν τ' ἐστὶν ἡμῖν, εἰ καὶ μηδὲ ὅλως ἢ γαστήρ τρίβῃ τὰ σιτία, θυμαμένοις γε προσφέρεσθαι χυλοῦς, ὥς ἐν πολλοῖς ἔδωκε γάλα· τεθνάναι δ' ἀναγκαῖον, εἰ ἢ τοῦ αἵματος ἀπόλοιτο γένεσις, ἣν οὔτε εἰ τὸ ἥπαρ, οὔθ' αἱ φλέβες, οὔθ' ἡ καρδία πεπίστευται, σαφῶς ἐτόλμησεν ἀποφήνασθαι· τοσοῦτον ἀποδεῖ προσθεῖναι τινα ἀπόδειξιν τῷ λόγῳ. οὐ μόνον δὲ ταύτην τὴν ἐνέργειαν ἀλλοιοῦσαν τὰ σιτία κατὰ ποιότητα διελθεῖν ἀλιγώρησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θύμην ὁμοίως γιγνομένην ἐπιχειρήσας ἐξηγεῖσθαι μᾶλλον πάντων ἢ ἀλλοιώσεως ἐμνημόνευσεν. εἰ δὲ ταύτης ἐμνημόνευσεν, εὐθὺς ἂν, οἶμαι, καὶ τοῦτο συνεπενόησεν, ὅτι πᾶσι τοῖς ὑπὸ τίκτος ἀλλοιούμενοις εἰς τὴν τῶν ἀλλοιούντων ἰδέαν ἢ μεταβολὴ γίγνεται. καθάπερ γὰρ τὸ πῦρ ὁμοιώσαν ἑαυτῷ τὸ ξύλον ἐξ ἑαυτοῦ ἅμα γένεσιν τε καὶ τροφὴν ἴσχει, κατὰ τὸν αὐτὸν ὁρᾶται τρόπον καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα τὴν τροφὴν ἑαυτοῖς ὁμοιοῦντα. δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἡμιπέπτων περὶ τρωμάτων, ὁμοίων αἰ γιγνομένων τούτοις τροφο-

est. Vivere siquidem licet nobis, etiam si proutiquam venter cibos conterat, quam offerre succos possimus, ut in multis gentibus laos; mori autem necessarium est, si sanguinis pereat generatio, quae neque an jecori, neque an venis, neque an cordi concredita sit, manifesto ausus est pronunciare, tantum abest, ut demonstrationem aliquam sermoni adjecerit. Verum non modo hanc actionem, quae cibos secundum qualitatem alterat, percernere neglexit, sed etiam nutritionem similiter fieri exponere aggressus omnium magis quam alterationis meminit. Quod si vero hujus meminisset, statim, puto, etiam hoc considerasset, quod omnia, quae ab aliquo alterantur, in alterantium speciem mutantur. Quemadmodum enim ignis, qui lignum sibi ipsi assimilat, ex eodem simul generationem et alimentum obtinet, simili videntur modo etiam stirpes et animalia alimentum sibi assimilare: id quod innotescit ex semicocctis recrementis, quae similia semper corporibus, quae nutriuntur, quorum sunt excrementa, red-

Ed. Chart. V. [195.]

Ed. Bas. I. (304.)

μένους σώμασιν, ὧν ἔστι περιτιμήματα. φυσικώτερος μὲν οὖν ὁ λόγος ἐστὶ καὶ δεόμενος ἀκοῶν προγεγυμνασμένων ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς, οὓς ἰδίᾳ διήλθομεν ἐτέρωθεν, λεχθήσεται δὲ καὶ νῦν ὀλίγον ὕστερον. ἐν δὲ τῷ παρόντι συντελέσαι βούλομαι τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐρασιστράτου γνώμης ἅπαντα λόγον, ᾧ ἀποδείκνυται, ὥς κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῇ μήτρᾳ τῶν ἐμβρύων διάπλασιν οὐκ ἐκ τῆς καρδίας αἱ φλέβες ἴσχουσι τὴν γένεσιν. ἅπασαι γὰρ αἱ κατὰ τὸ χορίον φλέβες, αἱ συνάπτουσαι τῇ μήτρᾳ τὸ κυούμενον, ἀποβλαστήματ' εἰσὶ μιᾶς μεγίστης φλεβὸς ἐξ ἥπατος ὠρμημένης. αὕτη δ' ὥσπερ τι στέλεχος ἐπὶ πτόρθων παμπόλλων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐκπεφυκότων ἀγγείων εἰς τὸ χορίον, ἄχρῃ πλείστου μὲν ἄσχιτος καὶ μία μένουσα, διεξέρχεται μέγα διάστημα τὸ κατ' αὐτὸ τὸ σπλάγγνον, ἀνίσχουσα δ' ἤδη πρὸς τοῦκτος ἕτερον μέγιστον διάστημα διεξέρχεται δίχα σχισθεῖσα διττοῖς, καὶ τοῦτο ὀριζόμενον ἐνὶ μὲν, ᾧ νῦν δὴ πέπαιμαι λέγων, ὅταν ἀνίσχη πρῶτον ἔξω τοῦ δέματος, ἐτέρῳ δ', ὅταν ὑπερκύψῃ τὸν ἀντιόκ. ἣ γὰρ διὰ

duntur. Physicus itaque magis sermo est, et requirit auditores prius exercitatos in naturalium facultatum speculationibus, quas privatim alias sumus perfecuti. Dicitur et de iis hoc opere paulo posterius. Nam in praesentia absolvere cogito totum de Erasistrati sententia sermonem, quo demonstratur ex prima in utero foetuum conformatione, non ex corde venas habere originem. Omnes enim secundarum venae, quae utero conceptum annectunt, propagines sunt unius venae, maximae ex jecore profectae. Haec autem veluti truncus aliquis in ramis permultis vasorum ex ipso in secundas procedentium, longissime integra unaque manens, magnum quod in ipso viscere est intervallum permeat; emergens autem iam foras alterum maximum spatium in duplicem fissuram pertransit; atque hoc definitum terminis, uno sane, quem nunc dicere desui, quum emergit primum extra cutem, altero, quum supergreditur amnium; nam

Ed. Chart. V. [195.]

Ed. Bas. I. (504.)

τούτου διεξόδος ἅπασα τῆς ἀπὸ τοῦ ἥπατος ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐντηνεγμένην φλέβα περιέχει γενομένην εἰς δύο. τρίτη δ' ἄλλη χώρα τὰς δύο ταύτας ἐκδέχεται φλέβας, ἡ κατὰ τὸ χορίον, οὐκ εἶναι μενούσας δύο. σχίζεται γὰρ ἑκατέρα πολυειδῶς εἰς παμπόλλας ἄλλας ἀλλαχόσε τοῦ χορίου διασπειρομένας. αὐτὴς δ' ἀπ' ἐκείνων ἕτεραί τινες, εἰς ἀπ' ἐκείνων ἄλλαι γεννῶνται, καθάπερ οἱ κλώνες ἀπὸ τῶν πτόρθων, ἅχρῃ ὅν εἰς μικρότατα τελευτήσωσιν ἄγγεα, τὰς οἷον ἐσχάτας φλέβας τὰς τοῦ φυτοῦ. οἰκειότερον δ' ἦν ἄρα, μήτε τὴν ἐκ τοῦ ἥπατος ὀρηγθεῖσαν φλέβα πρέμνον προσεκάξειν εἰς πολλοὺς κλάδους σχιζομένην, μήτε τὰς ἐσχάτας τελευτὰς βλαστήμασιν, ἀλλὰ ταύτας μὲν αὐτοῖς τοῖς πέρασιν τῶν ῥιζῶν τοῖς εἰς τὴν γῆν ἐμπεφυκόσι, τὴν μεγίστην δὲ φλέβα τῇ συμπάσῃ τῇ ῥιζώσεως ἀρχῇ. φαίνονται γὰρ πως εἰς τὴν μήτραν αἱ τελευταὶ τῶν φλεβῶν ἐρριζωμέναι τροφὴν ἐξ αὐτῆς αἷμα ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ ἥπαρ, ὡς ἀρχὴν ἅπαντος τοῦ φυτοῦ, εἰ δ' οὐ βούλει τὸ ἥπαρ ἀρχὴν θέσθαι, τῇ καρδίᾳ μὲν οὐδαμῶς ἂν ἔχοις ἔτι προστέμειν τὴν ἀρχὴν, ἀναγκα-

omni per hoc transitus venam a jecore ad umbilicum contractam comprehendit, in duos ramos divaricatam. Tertia alia regio duas has accipit venas in secundis, non amplius duas permanentes. Finditur enim utraque multifariam in complures alias varie secundis [disperfas. Rursum ab illis aliae quaedam, deinde ab illis aliae generantur, quemadmodum furculi a ramis, usque dum in minima vasa veluti extremas venas stirpis definant. Peculiariter autem erat utique, neque venam a jecore profectam caudici in multos discisso ramos assimilare, neque extremos fines germinibus, verum has ipsis quidem radicibus extremis, quae terrae inferuntur, maximam autem venam universo radicationis initio. Apparent enim fines venarum, quasi in utero radicatae, alimentum ex ipso sanguinem videlicet, ad jecur tanquam totius stirpis principium sursum efferre. At si nolis jecur initium statuere, cordi quidem nequaquam poteris adhuc principium attri-

Ed. Chart. V. [195, 196.]

Ed. Basf. I. (304, 305.)

σθήση δὲ πάντα τὰ εἰς τὴν μήτραν ἐμφυόμενα πέρατα τὴν ἀρχὴν ἀποφύνασθαι τῶν φλεβῶν. [196] ἀλλὰ εἰ τοῦτο, καὶ τὴν τῶν ἀρτηριῶν ἀρχὴν ἀναγκαῖον ἔσται σοι τὰ εἰς τὰς μήτρας καθήκοντα πέρατα θάσθαι τὴν καρδίαν ὑπερβάντι, δείξον οὖν ἡμῖν εἰ καὶ τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν ἐκ (305) τῶν αὐτῶν ὁρμωμένην. ἄλλ' ὅμως οὐτ' ἐστὶ τὸ νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς μήτρας εἰς χορίον, οὐτ' ἐν τῷ χορίῳ φαινόμενον, οὔτε κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἢ ἔξωθεν ἔσαι χωροῦν, ἢ ἔσωθεν ἔξω προερχόμενον· οὐδὲ γὰρ ἦν ὅλως χρεῖα τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν τοῦ γεννωμένου συναφθῆναι τῇ μήτρᾳ, καθάπερ τὴν τῶν ἀρτηριῶν το καὶ φλεβῶν. αὗται μὲν γὰρ δέονται τῶν ἐκ τῆς κυούσης ὑλῶν, ἢ δ' ἀρχὴ τῶν νεύρων οὐ δεῖται. δίδεικται δὲ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν ἤδη λόγοις ὑπὲρ τοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἀγγείων ἀρχαῖς εἶναι τοῖς ἐλάττοιςιν. ὥστε καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένη φλεψ ἀρχὴ ταῖς κατὰ τὸ χορίον ἀπάσαις ἐστίν, ὥσπερ γὰρ καὶ ἡ ἐκ τῆς καρδίας ἀρτηρία. καὶ γὰρ καὶ αὕτη ταῖς κατὰ τὸ χορίον ἀπάσαις

buere, cogeris autem omnia quae in uterum inferuntur extrema initium venarum pronunciare. At si hoc fiat, etiam arteriarum originem necesse erit extremas illas quae in vulvam pertinent, corde praetermisso statuere. Ostende igitur nobis praeterea, nervorum etiam principium ex his ipsis procedere. At neque est aliquis nervus ex utero emanans in secundas, neque in secundis apprens, neque juxta umbilicum vel extrinsecus intro procedens, vel ab internis foras excurrent; neque enim erat omnino necesse, nervorum principium eius, quod gignitur, utero esse commissum, quemadmodum arteriarum venarumque initium. Hae siquidem materias ex ea, quae uterum fert, requirunt, initium vero nervorum non requirunt. Ostensum est etiam in prioribus jam sermonibus, quomodo maxima vasa minorum sint principia. Proinde et vena ex jecore procedens omnium, quae secundas perreptant, initium existit, sicuti et arteria, quae ex corde proficiscitur. Etenim haec quoque omni-

Ed. Chara V. [196.]

Ed. Bal. I. (305.)

χορηγεί τῆς οἰκείας δυνάμεως, οὐκ ἐκείναι ταύτην. ἐκ γὰρ τοῦ σπέρματος ἡ ἀρχὴ τοῖς ἐμβρύοις ἐστὶ τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων, οὐκ ἐκ τῆς μήτρας. ἀμέλει καὶ βρόχῳ διαλάβῃς, ἢ τοῖς σπυγδαίοις δακτύλοις πίεσῃς τὰς κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ἀρτηρίας, ἀσφύκτους ὅψει παραχρῆμα τὰς κατὰ τὸ χορίον ἀπύσσας, οὗ τὸν αἵματιον ἐφαίνεται ἂν, εἰ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως αὐταῖς ἡ μήτρα παρεῖχεν. ἔοικα δὲ διατρίβειν ἐπὶ πλέον ἐν πράγματι σαφεῖ τε ἅμα καὶ τοῖς ἀνατομικοῖς σχεδὸν ἵπασιν ὁμολογημένῳ. καὶ γὰρ ὅπως διαιρεῖν χρὴ τῆς κυούσης τὸ ἐπιγάστριον, καὶ ὅπως γυμνὸν ἐργάζεσθαι τὸ ἐμβρυον, ἐπὶ τῇ μήτρᾳ προσεχόμενον, οὐχ ἡμέτερον εὐρημά ἐστιν, ἀλλὰ πολλοῖς τοῖς ἐμπροσθεν εἰρηται, τοῖς δ' αὐτοῖς τούτοις ὁμολόγηται καὶ ὅτι τὸ κυούμενον ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρχὰς ἔχει τῶν διοικουσῶν αὐτὰ δυνάμεων, ὥστε τούτου μὲν ἀποχωρεῖν ἤδη προσήκει, τοῦ ζητεῖν, εἴτε τὸ ἐμβρυον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν ἔχει τῶν φλεβῶν, εἴθ' ἡ μήτρα τῆς κυούσης, ἐπισκέπτεσθαι δ', ἐξ ὅτου τῶν σπλάγχχνων αὐταὶ πεφύκασιν. ἐτοίμη δ' εὐρεσις ἐκ τῶν ἐν ταῖς

bus, quae in secundis sunt, propriam facultatem suppeditat, non illae huic, quippè ex semine infantibus provenit initium facultatum eorum regentium, non ex utero. Porro, si fune interceperis, aut tuismet digitis umbilici arterias compresseris, omnes, quae in secundis habentur, statim pulsu videbis destitutas; cujus contrarium apparet, si motus initium ipsis uterus exhiberet. Videor autem diutius immorari in re manifesta simul et anatomicis propemodum omnibus confessa; etenim, quomodo dividendum sit foeminae in utero gerentis abdomen, et quomodo infans nudus reddatur, utero adhuc affixus, non nostrum inventum est, sed a multis vetustioribus expositum. Apud hos ipsos in confesso est etiam, quod conceptus facultatum, quae ipsum gubernent, in se ipso habeat principia; quare digredi jam convenit ab ea inquisitione, utrum foetus in se venarum habeat initium, an vulva gravidæ, inspicere autem, quo ex viscere hae processerint. Prompta autem est inventio ex iis, quae in dissectione

Ed. Charn V. [196.]

Ed. Charn I. (303.)

ἀνατομικῶς φαινομένην, εἰς ἣν γὰρ ἡ πᾶσι περαινέουσιν αἱ
κατὰ τὸ χορίον, ἐκείθεν περνεύουσιν. ἀλλὰ μὴν ἐναργέως
τοῦτό γε φαίνεται πᾶσι τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔχουσιν, εἰς μίαν
ἑπαισσαι συνοῦσαι φλέβα τῇ ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκπεφυκυῖα
ὥσπερ γε καὶ αἱ ἀρτηρίαι πᾶσαι πρὸς τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν
τὴν κατὰ ῥάχιν, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ὥσπερ ἐξῶθεν τοῦ
ἐμβρύου δίδουσιν ἡ ἀρτηρία καθ' ὅλον τὸν ἀμνιόν, οὕτω καὶ
μέχρι τῆς κατὰ ῥάχιν ἀρτηρίας δύο διαμένονσαι προέρχονται.
συνέρχονται δ' εἰς φλέβα μίαν αἱ κατὰ τὸν ὀμφαλὸν ὁρμώ-
μεναι δύο φλέβες. αὕτη μὲν οὖν ἡ φλεβὶς ἐκ τοῦ ἥπατος
ἀφικνεῖται τὰς δύο ἀρτηρίας, οὐτ' ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτὴν
ἀντικρυς, οὐτ' ἐπὶ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἡ φορὰ. περι-
λαβοῦσαι γὰρ ἐκατέρωθεν τὴν κύστιν εἰς τὸ κάτωτερος ἐρχον-
ται, μέχρι περ' ἂν ἐντύχῃσι ταῖς ἐπὶ τὰ σκέλη τοῦ κυου-
μένου φερομένης ἀρτηρίας. ἀλλ' ἐπεὶ τῆς κατὰ τὴν ὀσφύν
ἀφώρμηται τῆς μεγάλης ἀρτηρίας, διὰ τοῦτ' ἔτι τοῦ
ἀνατομικῶν ὡς ἐκείνην αὐτὰς ἔφασαν περαινέειν, εἰ μὲν
ἀκριβολογεῖται τις, οὐκ ἀληθεύοντες, εἰ δέ, ὡς εἴρηται, τὴν
ἀκούει τῶν λεγομένων, οὕτω ἀκριβοῦντες τοῦ φαινομένου τὴν

nibus apparent; nam in quod omnes secundarum venae
terminantur, inde procedunt. Atqui manifestum hoc appa-
ret omnibus, qui oculos habent: universae in unam
coeunt venam ex jecore profectam, sicuti et arteriae
omnes ad magnam spinae arteriam concurrunt; sed hic
sane, quemadmodum extra foetum permeat arteria per
totum amnium ita etiam usque ad spinae arteriam duae
permanentes procedunt. Venae autem duae per umbili-
cum excurrentes in unam venam coeunt, quae recta
ad jecur accedit; duae autem arteriae neque ad cor
ipsum manifestum, neque ad magnam arteriam deferuntur;
nam utrobique vesicam circumplexae in declive pergunt,
usque dum arteriis inciderint, quae ad crura foetus ferun-
tur. Sed quoniam ex magna lumborum arteria defluxe-
runt, ideo nonnulli anatomicorum ad illam has termi-
nari dixerunt. Quod si quis exacte consideret, vera non
dicunt; sin autem quis, ut dictum est, nunc intelligat
ea, quae recensentur, neque exacte eius, quod apparet,

Ed. Chart. V. [196. 197.]

Ed. Bal. I. (303.)

διήγησιν, οὔτε μέγα τε σφαλλόμενοι, θαυμαστοὶν οὖν εἶναι μοι δοκεῖ τῶν ἀνδρῶν ὅσοι τὰς μὲν ἀρτηρίας ἀπάσας τὰς κατὰ τὸ χορίον τε καὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐκ τῆς καρδίας πεφυκεῖναι φασίν, καίτοι οὐτ' ἐξ ἐκείνης ἐκφυομένης, οὐτ' ἐκ τῆς μεγάλης τῆς κατ' ὀσφύν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀπ' ἐκείνης εἰς τὰ σκέλη πεφυκυῖων ἕτερα. [197] δίκαιον ἦν, οἶμαι, τὸ ἥπαρ ἀρχὴν τίθεσθαι τῶν κατὰ τὸν ὀμφαλὸν τε καὶ τὸ χορίον ὑπασῶν φλεβῶν, ὥσπερ καὶ τὴν καρδίαν ἐθέμεθα τῶν ἀρτηριῶν. ὅσα γὰρ ἀγγεῖα τῶν ἐξ ἐτέρου πεφυκότων ἐκπέφυκε, τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐκείνοις ἔχει. πολὺ μᾶλλον οὖν τὸ ἥπαρ ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ἐστὶ θετέον, ἢ τὴν καρδίαν τῶν ἀρτηριῶν, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀνατομῆς φαινόμενοις, ἐναργέστερα γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ὑπάρχει γνωρίσματα. μὴ τοίνυν μὴδὲ ἐκεῖνό σε λανθανέτω, διότι πάντως ἂν ἐσφυζον αἱ φλέβες, εἴπερ ἐκ τῆς καρδίας ἐπεφύκεισαν.

Κεφ. ζ'. Ὁ λόγος δ' οὖν εἴ μοι πρὸς Ἐρασίστρατον ἢ τοὺς Ἐρασιστρατεῖους ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἡγουμένους, ὧν, διότι πληροῦνται πνεύματος αἱ ἀρτηρίαι, διὰ τοῦτο δια-

narrationem tractant, neque multum adeo aberrant. Mirabile igitur mihi videtur de viris, qui arterias quidem omnes, tum secundas, tum umbilicum perreptantes, ex corde provenisse dicunt, quum neque ex illo procedant, neque ex magna per lumbos excurrente, sed ex iis, quae ab illa in crura enascuntur. At aequum erat, arbitror, jecur principium ponere omnium et umbilicum et secundas perreptantium venarum, sicuti et cor arteriarum statui-mus. Quae enim vasa ex iis, quae ab alio nata sunt, prodierunt, idem tum illis initium obtinent. Multo magis ergo jecur venarum initium poni debet, quam cor arteriarum, quantum ad ea pertinet, quae ex dissectione apparent, quippe quoniam evidentiora ei insunt principii indicia. Sed nec illud quoque te latent, quod omnino pullarent venae, si ex corde ducerent originem.

Cap. VII. Disputatio autem non amplius mihi cum Erasistrato aut Erasistrateis est, sed adversus eos, qui putant, non quia spiritu arteriae implentur, ideo elevari

Ed. Chart. V. [197.]

Ed. Bas. I. (305.)

στελλεσθαι τε καὶ σφύζειν αὐτάς, ἀλλὰ, διότι διαστελλονται τε καὶ σφύζουσι, διὰ τοῦτο πληροῦσθαι. κοινὸν μὲν οὖν τοῦτ' ἐστὶ τὸ δόγμα πολλῶν τ' ἐστὶ καὶ δοκίμων ἀνδρῶν, ὥσπερ γε καὶ ὅτι τὴν δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας οἱ χιτῶνες τῶν ἀρτηριῶν τοῦ διαστελλεσθαι καὶ συστελλεσθαι λαμβάνουσιν. ἀπεσχίσθησαν δ' οὖν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτῶν ἐν τῷδε Πραξαγόρας τε καὶ Φιλότιμος ἐμολογήσαντες τὰλλα, καὶ νομίζουσι τὸ πάμπαν ἐξ ἑαυτῶν σφύζειν τὰς ἀρτηρίας, ὥστε καὶ εἰ σάρκα τις ἐκτεμὼν ζῶον καταθείη παλλομένην ἐπὶ τῆς γῆς, ἐταργῶς ὀρεῖσθαι τὴν κίνησιν τῶν ἀρτηριῶν. οὐκ οὖν ἔβουλόμην ἐς τοσούτῃς διαμαρτεῖν τοῦ φαινομένου τηλικούτους ἀνδρας, ὥς μὴ δύνασθαι διορίσαι παλμὸν σφυγμοῦ. χρὴ δ' οἶμαι, γινώσκεσθαι μὲν καὶ τοῦτο τοῖς ἀνδράσι, γινώσκεσθαι δὲ καὶ ὥς, εἰ μόνην ἐκτέμεις ἀρτηρίαν, οὐ κινεῖται, καθάπερ οὐδ' εἰ βρόχον διαλύβοις ἐπὶ συνημμένην τῇ καρδίᾳ. καίτοι θαυμαστὸν, ἥνικα μὲν ἐστὶν ἔξω τοῦ ζῶου, μὴ μόνον τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀπάντων μορίων ἀφρημένης συμπνοίας, ἀκαλύτως σφύζειν αὐτήν, ἥνικα δὲ

ipfas et pulsare, sed quia elewantur pulfantque, ideo repleti. Comune igitur hoc placitum multorum et insignium virorum est, sicuti etiam quod facultatem ex corde tunicae arteriarum dilatandi et contrahendi suscipiunt. In quo haud novi qua ratione desciverint ab eis Praxagoras et Philotimus, quum in aliis consentiant; arbitrantur tamen, arterias plane ex se ipsis pulsare; proindeque, si quis carnem ex animali excisam palpitantem in terram dejiciat, evidenter arteriarum motum viderit. Nolle profecto eatenus aberrare tales viros ab eo, quod apparet, ut non possint palpitationem a pulsu distinguere. Hoc quidem, si quid iudico, eos viros novisse oportebat, non ignorasse autem et illud, quod, si solam excideris arteriam, non movetur, quemadmodum neque si vinculo interceperis, adhuc cordi connexam. Atqui mirabile, quum quidem extra animal est, non solum cordis, sed aliarum omnium partium ablato consortio, citra impedimentum

Ed. Chart. V. [197.]

Ed. Bas. I. (305.)

συνήπται πᾶσιν, ἄσφυκτον γίνεσθαι βρόχῳ διαληφθεῖσαν. ἀλλ' οὐδὲ γὰρ ἔξω, θαναμισιώτατε Πραξαγόρα, πύλλεται διὰ παντός ἐκτεμνομένη τοῦ ζώου. καίτοι τί περὶ τούτου φιλοτιμοῦμαι διελέγχειν αὐτόν; ἀρκεῖ γὰρ ἐπιδείξαι μόνας τὰς ἀρτηρίας ἀκινήτους τε καὶ ἀσφύκτους ἀκριβῶς γενομένας, ὅταν ἐκτμηθῶσι τοῦ ζώου. παρὰ τῆς καρδίας οὖν αὐταῖς τὸ κινεῖσθαι. καὶ τοῦτ' ὀρθῶς μὲν εἶπα καὶ ὁ Ἐρασίστρατος, οὐκ ὀρθῶς δ' ἐξηγήσατο τῆς κινήσεως τὴν γένεσιν. οὐ γὰρ ὡς ἄσκός ἐμψυσώμενος ὑπὸ τῆς καρδίας ἐκθλιβούσης τὸ πνεῦμα πληροῦται τῶν ἀρτηριῶν ἐκάστη, τῷ συνῆλθαι δ' αὐτῇ καὶ ἐξ ἐκείνης πεφυκέναι τῆς αὐτῆς ὅλῳ τῷ σπλάγγνῳ κεκοινώνηκε δυνάμεως. ὅτι δ' ὅλον σφύζει τῆς καρδίας τὸ σῶμα, διαστελλόμενόν τε καὶ συστελλόμενον ἐξ ἑαυτοῦ, σχεδὸν ἤδη τοῦτο καὶ διὰ τῶν ἀνατομῶν γνωρίσεις, τηνικαῦτα τὸ δεξιὸν αὐτοῦ μέρος ἀναπτύξας. γυμνοῦται δ' ἡ καρδία χωρὶς τοῦ συνιμνηθῆναι τὸν θώρακα τοῦ ξιφοειδοῦς ἐκκοπέντος, ᾧ ἐγγὺς ἵσθηται τὸ περικάρδιον σκέπασμα. τριτὴ δὲ αὕτη τοῦ θώρακός ἐστιν εὐρυχωρία κατὰ μέσα τὰ στήνα,

ipsam pulsare; quando autem commissa est omnibus, pulsa destitui, fune interceptam. Sed neque extrinsecus, admirande Praxagora, semper palpitat ex corde excisa. Verum quid in hoc ipsum coarguere contendam? Satis enim est ostendisse solas arterias et motu et pulsu omnino destitutas, quum ex animante fuerint exemptae; a corde igitur ipsis motus est, atque id recte etiam dixit Erasistratus, non recte autem motus generationem exposuit. Etenim singulae arteriae non quasi uter, qui inflatur, a corde spiritum exprimente replentur, verum quod ei commissae sint, et ex illo processerint, ejusdem cum toto viscere facultatis evaserunt compotes. Quod autem totum cordis corpus pulsat dilatatum contractumque ex se ipso, fere jam hoc etiam ex dissectionibus cognoscet, tunc ubi dextram ipsius partem explicueris. Caeterum cor nudatur thorace non dissecto, modo cartilago xiphoidea fuerit excisa, prope quam suspensum est cordis involucrem pericardium. Porro tertia haec thoracis capa-

Ed. Chart. V. [197. 198.]

Ed. Bas. 1. (305. 306.)

μηδετέρα ούσα τῶν ὑπολοίπων δυοῖν. ἔάν οὖν ἅμα τε τοῦτο ποιήσης καὶ τέμης ὀρθίον, ὥς εἴρηται, τὸν δεξιὸν θώρακα, τῆς δεξιᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ἐναργῶς ὄψει τὸν σφυγμόν. οὐ λήσεται σε οὐδὲ τὸ καταφυόμενον εἰς αὐτὴν ἀγγεῖον, ὅπερ ἐστὶν ἀποβλάστημα τῆς κοιλίας, ὁμοίως ταῖς ἀρτηρίαις σφύζον. [198] εἴτε δὲ τῇ δέχεσθαι δύναμιν ἐκ τῆς καρδίας ἄχρον τοῦ βράττεσθαι ἐπιβήσουσαν, εἴτε τοῦ αἵματος τῆς ἐπὶ τὰναντία φορᾶς τῇ κατὰ τὸ δεξιὸν οὐς, εἴτε ἄλλῳ τινὲ τρόπῳ τὴν κίνησιν ταύτην ἢ κοίλῃ φλὲψ λαμβάνει, περιττόν ἐν τῷ παρόντι σκοπεῖν. ἱκανὸν γάρ εἰς τὰ προκειμένα τὸ μηδ' ὅλως σφύζειν αὐτὴν, ὥσπερ τὴν μεγάλην ἀρτηρίαν ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀπάσαις ταῖς κατὰ τὸ σῶμα. ὅτι μὲν οὖν οὔτε τῆς πρώτης γενέσεως τῶν φλεβῶν, οὔτε τῆς μετὰ ταῦτα διοικήσεώς ἐστιν ἀρχὴ ἡ καρδία, δεδεικται σαφῶς.

Κεφ. η'. Τπόλοιπον (306) δ' ἐστὶν, ὑπὲρ οὗ ἐδόξασάν τινες ἄτοπον μὲν ἱκανῶς, ὅμως δὲ ἀρῶσαν ἐνίοις τῶν ἐνδόξων λατρῶν, ἐξηγήσασθαι μὲν πρότερον, ἐπιδειξαι δ' ὅτι,

citas est in medio pectore, a reliquis duabus diversa. Si igitur et hoc feceris et rectum, ut dictum est, dextrum thoracem secueris, dextri cordis sinus pulsam evidenter contuebere. Non latebit te etiam vas ei infertum, quod est propago cavæ venæ, quemadmodum et arteria pulsans. An vero facultatem ex corde recipiat, adeo ut eo usque ebulliat, influentem, an eo, quod sanguis in contrariam partem in dextra auricula feratur, sive alio quodam modo motum hunc cava vena suscipiat, superfluum est in præsentia considerare. Abunde enim ad institutum est, quod nequiquam sic ipsa pulsât, quemadmodum magna arteria simul cum aliis universis corpus percurrentibus. Quod igitur neque primæ venarum generationis, neque gubernationis post hæc initium cor sit, manifestò ostensum est.

Cap. VIII. Reliquum est, id, quod nonnulli opinati sunt, absurdum sane admodum, verumtamen nonnullis nobilium medicorum gratum, interpretari prius, deinde

Ed. Chart. V. [198.]

Ed. Bas. I. (306.)

καθ' ὃ τι διήμαρται. φασὶ γὰρ, ὥσπερ ὁδοῦ τις ἀρχὴ λέγεται, κατὰ τὸν αὐτὸν ἐγκυρεῖν τρόπον εἶναι τινα καὶ φλεβῶν ἀρχὴν, οὐδὲν καλῶν, εἰ καὶ τελευτὴν ὀνομάζει τις αὐτήν· ἐν γὰρ τῷ πρὸς τι τὴν τοιαύτην ἀρχὴν εἶναι τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ κατὰ τοῦτόν γε τὸν τρόπον οὐχ ἡ καρδία μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο μόριον ἀρχὴ τε ἅμα δύναται καὶ τελευτὴ λέγεσθαι τῶν εἰς αὐτὸ καταφερομένων ἀγγείων. οὕτως οὖν καὶ ἡ καρδία τῆς κοίτης φλεβὸς οὐδὲν ἂν μᾶλλον ἀρχὴ ἢ τελευτὴ νομίζοιτο. τῆς δ' ἐπὶ ταῖς πύλαις οὐδαμῶς ἂν ἀρχὴ ἢ τελευτὴ νομίζοιτο, μήτ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς φλεβὸς εἰς τὴν καρδίαν περαινούσης, μήτε τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀποσχιζομένων μηδεμιᾶς, οὐκοῦν οὐδὲ τῶν καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλεβῶν. ὥστε διαμαρτάνουσιν οἱ μηδὲν ὦν οὔδασι δέον ὁδῶν μνημονεύοντες· ἄχρηστος γὰρ ἡ τοιαύτη ζήτησις τοῖς ὑποθεμένοις γε, χρήσιμον ὑπάρχειν αὐτήν. τὸ μὲν δὴ ἦταρ ἀρχὴ τε ἅμα καὶ τελευτὴ συναπασῶν ἔσται τῶν φλεβῶν, ἄλλο δ' οὐδὲν οὔτε σπλάγγον οὔτε μέρος, ὅτι μηδὲ συνεχεῖς εἰσιν αἱ καθ' ὅλον τὸ σῶμα φλέβες ἐτέροι τινὶ

ostendere, in quo aberrarint. Ajunt enim, sicut viae quoddam initium dicitur, ita posse quoddam et venarum esse principium, quod tamen nihil prohibet quin et finem ipsum quis nominet, quippe quod in ratione ad aliquid ejusmodi principium Athenas esse dicimus; sed hoc pacto non cor solum, sed quaelibet alia pars initium simul et finis dici potest vasorum in ipsam decurrentium. Sic igitur et cor cavae venae nihilo magis initium quam finis putaretur; venae autem ad portas sitae nequaquam initium aut finis diceretur, dum neque illa ipsa vena in cor definit, neque earum quae ab ea propagantur ulla, quare neque earum quae in universo sunt corpore venarum. Quapropter errant, qui viarum mentionem faciunt, quarum convenientem notitiam non habent: inutilis hujusmodi quaestio est iis, qui utilem ipsam esse ponunt. Jecur etenim principium simul et finis universalium venarum erit; aliud autem nullum, neque viscus, neque pars, quoniam totius corporis venae nulli alteri parti ne

Ed. Chart. V. [198.]

Ed. Baf. I. (306.)

μορίῳ. πάλιν οὖν ἄνωθεν ἐπὶ κεφαλαίων ἀναλάβωμεν τὸν λόγον. εἰ τὴν τῆς πρώτης γενέσεως ἀρχὴν τῶν φλεβῶν ζητεῖς, ἡπάρ ἐστίν· εἰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην διοικήσεως, ἣ τρέφεται τὸ σύμπαν σῶμα, καὶ δυνάμεως, οὐδ' οὕτως ἄλλο τι σπλάγγνον εὐρήσεις ἐπιτηδειότατον ἀρχὴν νομισθῆναι. φημί γάρ καὶ τὰς φύσει παρελθὼν ἀρχάς, εἰ τὴν ὡς διδασκαλίας ἀρχὴν, ἢ τὴν ὡς ὁδόν, ἢ ὅπως οὖν ἄλλως ἐθελῶς σκοπεῖσθαι, πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀρχῆς ἐπιτηδεῖόν ἐστι δέξασθαι τὸ ἥπαρ. εἰ γὰρ ὄντως τε καὶ φύσει τῶν φλεβῶν ἐστὶν ἀρχή, θαυμασιόν τοῦτο κατὰ πάντα τρόπον ἀρχὴν αὐτῶν εὐρίσκεσθαι. ἄρ' οὖν ἤδη καταπαύωμεν ἐνταυθοῖ τὸν λόγον, ἢ προστιθῶμεν αὐτῷ κεφάλαιον ἐν τε τῶν ἐμπροσθεν ἀναβληθέντων, ἥνίκ' ἐλέγομεν, οὐκ ἂν τινα γεγυμνασμένον ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων λογισμοῖς ἄλλο γενέσεως αἵματος ἀποφαίνεσθαι σπλάγγνον αἰτιώτερον ἥπατος; ἄμεινον ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ τοῦ πάντ' εἰρησθαι προσθεῖναι, κἂν ὅτι μάλιστα τὸ προκείμενον ἐξ ἀρχῆς ἀποδεδειγμένον ὑπάρχει τελείως. ὅτι μὲν ἀλλοιοῦται τὸ τρέφον εἰς τὴν τοῦ τρεφο-

continuae quidem existunt. Rursus igitur ex superioribus sermonem ad caput repetamus. Si primae generationis exordium venarum requiris, jecur est; si materiae dispensationis, qua universum corpus nutritur, et facultatis, ne sic quidem aliud viscus reperiās, quod aptius initium censeatur, duo etiam et naturalia praetergressus initia, si tanquam disciplinae initium, vel tanquam viae, vel quocunque alio modo considerare voles, omnem principii notionem recipere jecur est idoneum. Si enim vere et natura venarum est principium, nihil mirum omni modo principium ipsarum inveniri. An igitur jam sermonem hic finiemus, an apponemus ei caput unum ex iis, quae superius distuleramus, quum diceremus, nullum in naturalium facultatum speculationibus exercitatum aliud generationis sanguinis viscus causam magis quam jecur pronunciare. Satiū forsan est, ut omnia dicta sint; hoc adjicere, licet quam maxime res proposita ab initio absolute sit demonstrata, nempe id, quod nutrit, alterari in

Ed. Chart. V. [193. 199.]

Ed. Bas. I. (306.)

μένου μεταβαλλόμενον ουσίαν, ἡμῖν τε δι' ἐτέρων ἀποδείκνυται καὶ σχεδὸν ὑπὸ τῶν ἀρίστων λατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀποδείκνυται. ὅτι δ', εἴπερ ὁ ἐκ τῆς γαστρὸς εἰς ἥπαρ ἀταδιδόμενος χυμὸς αἷμα φαίνεται γιγνόμενος, [199] ἀναγκαῖον ὑπὸ τῆς οἰκείας οὐσίας τοῦ ἥπατος ἐγγίγνεσθαι τὴν ἀλλοίωσιν αὐτῇ, τοῦτ' οὐκέτι σύμπαντες ὁμολογοῦσιν, ἀλλ' ἡγοῦνται τινες, αὐτοὺς τῶν φλεβῶν τοὺς χιτῶνας ἐργάζεσθαι τὸ αἷμα. καίτοι γ', εἰ ἐκκενώσαις αὐτοὺς, οὐδὲν ὑμενώδους ἢ στυφώδους οὐσίας θιάσῃ διαφέροντας. ὥσπερ οὖν, εἴ τις ὑπὸ νεύρων, ἢ ὑμένων, ἢ ὀστέων, ἢ χόνδρων, ἢ πιμελῆς, ἢ ὅλως ἀναίμου σώματος ἔφασκε γίγνεσθαι τὸ αἷμα, κατέγνωμεν ἂν ἐτοιμίῳ αὐτοῦ, κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον, εἰ καὶ τοῖς τῶν φλεβῶν χιτῶσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἀναφέροι γενέσιν αἵματος. οὐ γὰρ ἐρυθρὸν ἐκείνοι γε χυμὸν, ἀλλὰ λευκὸν καὶ γλίσχρον ἐργάζεσθαι πεφύκασιν, ἐξ οὗ ἢ τε γένεσις αὐτοῖς ἐστίν, ἢ τ' αὐξησίς τε καὶ θρέψις. ἀποδείκνυται δὲ περὶ τούτων ἐν τῷ προτέρῳ περὶ σπέρματος γράμματι. καὶ μὴν, εἴπερ εἰς ὁμοίαν ἰδέαν τῷ μεταβάλλοντι

ejus substantiam transiens, quod nutritur; id quod nos sibi, et prope praestantissimi tum medici tum philosophi demonstrarunt. Porro quod, si humor, qui ex ventriculo in jecur distribuitur, sanguis fieri apparet, necessarium sit mutationem ipsam a propria jecoris substantia effici, id non ita omnes consentiunt, verum opinantur nonnulli, ipsas venarum tunicas sanguinem efficere, licet, si ipsas inanieris, nihil a membranosa nerveave substantia differre videas. Quemadmodum igitur, si quis a nervis, aut membranis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut pinguedine, aut summam ab exangui corpore sanguinem gigni diceret, promte eum damnaremus, eodem, opinor, modo, si etiam ad venarum tunicas ex sua ipsarum natura sanguinis generationem referas. Non enim rubrum illum humorem, sed album et viscosum reddere idoneae sunt, unde et generatio ipsa est, et incrementum, et nutritio. Demonstratum vero est de his prioribus de semine libro; et sane, si id, quod mutatur, in similem speciem ei, quod

Ed. Chart. V. [199.]

Ed. Bas. I. (306.)

τὸ μεταβαλλόμενον ἀφικνεῖται, τῆς τοῦ ἥπατος αὐτοῦ σαρκὸς οἷδιν ἂν εὐροῖς ἐπιτηδειότερον εἰς αἵματος γένεσιν. εἰ γὰρ παχυνθεῖν τὸ αἷμα, σὰρξ ἥπατος ἀκριβῆς ἀπεργασθήσεται. πολλὰ δ' ἀγνοήσαντες, οἴμαι, τῶν φυσικῶν οἱ πλεῖστοι πράγμαθ' ἡμῖν παρέχουσιν, ὧν ἄλλα τέ τινά ἐστι καὶ τὰ διὰ τῆς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων πραγματείας ἀποδειγμένα. περιστέλλεται γὰρ ἡ γαστήρ τοῖς σιτίοις, ἐλκουσα τὸν οἰκεῖον ἑαυτῇ χυμὸν ἐξ αὐτῶν, ἔστ' ἂν ἀπολαύσασα καὶ τελῶς ἐμπλησθεῖσα διώσῃται τὸ περιττὸν ἅπαν εἰς τὴν νῆστιν. ἐντεῦθεν δ' αὐθις ἔλκει τὸ ἥπαρ εἰς ἑαυτὸ προκατειργασμένον αὐτὸν ἐν τῇ γαστρὶ κατὰ τὸν ἐμπροσθεν χρόνον, οὐ μὴ Δία τῆς γαστρὸς ἕνεκα τοῦ ἥπατος ἀλλοιούσης αὐτὸν, ἀλλὰ ἀδύνατον εἰς ταυτὸν ἀλλήλοις ἰόντα δύο σώματα μὴ δοῦν καὶ πάσχειν εἰς ἀλλήλα. δέδεικται γὰρ δὴ καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ πραγματείᾳ, καὶ ὡς τὸ ἰσχυρότερον νικᾷ καὶ μεταβάλλει θάτερον. ὥσπερ οὖν τὸ τῆς γαστρὸς λείψανον ἐπιτηδεῖον γίνεται τῷ ἥπατι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς μεθ' ἥπαρ ἅπασε τὸ τούτου πάλιν

mutat, pervenit, jecoris ipsius carne nihil ad sanguinis generationem accommodatius reperias. Si enim sanguis fuerit incrassatus, exacta jecoris caro efficietur. At naturalium plurimi interpretes multa quum ignorent, tum alia nonnulla, tum ea, quae de naturalibus facultatibus opere demonstravimus, negotium nobis facessunt. Nam ventriculus cibis circumdatur, peculiarem sibi humorem ex ipsis eliciens, donec fructus et omnino repletus superfluum totum ad jejunum intestinum propellat. Inde rursus jecur ad se trahit ipsum, in ventriculo priori tempore elaboratum, non per Jovem ventre jecoris causa ipsum alterante, sed fieri nequit, ut, quum duo corpora in idem mutuo coeunt, non in se agant patianturque; nam et hoc a nobis in illo commentario ostensum est, et quomodo fortius vincit et alterum immutat. Sicut igitur ventris reliquum jecori fit idoneum, ita hujus rursus ipsius superfluum iis quae post jecur habentur omnibus;

Ed. Chart. V. [199.]

Ed. Bas. I. (306.)

αὐτοῦ περιττόν, οὐδ' οὖν οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἥπατος ἐκείνων
 ἔνεκεν ἀλλοιόωσαντος τὴν τροφήν, ἀλλὰ καθ' ὃν εἴρηκα
 τρόπον, ἥνίκα μεταβάλλοντός τε καὶ ἀλλοιοῦντος ἐπιτηδείό-
 τερα ἐν τῷδε γίνεται τοῖς μεθ' ἥπαρ μορίοις. ὥς γάρ
 αὐτὸ διὰ τῶν φλεβῶν εἴλκυσεν ἐκ γαστροῦ τε καὶ τῶν
 ἐντέρων τὴν τροφήν, οὕτως, ὅσα μετ' ἐκεῖνο τέτακται, δι'
 ἄλλων ἔλκει φλεβῶν εἰς ἑαυτὰ, κἄπειτ' αὖθις ἕτερα, καὶ
 τοῦτο ὑπάρχει γιγνόμενον, ἄχρ' ἂν εἰς ἅπαν ἀφίκηται τοῦ
 ζώου μέρος ἢ τροφή, παρασκευάζει δ' ἕκαστον αἰεὶ καὶ
 προπέττει τὸ μεθ' αὐτὸ κατὰ τὸ συνεχές τῆς διαδόσεως.
 οὕτως οὖν καὶ τὸ ἥπαρ παρομοιοῖ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας ἀνα-
 δοθέντα χυλὸν ἑαυτῷ, τοῦτέστι τῇ σαρκὶ τε καὶ τῇ οὐσίᾳ
 τῇ ἑαυτοῦ, τῷ καλουμένῳ πρὸς ἐνίων λατρῶν παρεγχύματι.
 ἕκαστον γάρ τῶν ὀργανικῶν τοῦ ζώου μορίων, σύνθετον
 ὑπάρχον ἐξ ἐτέρων ἀπλουστείων μορίων, πάντως ἰδιόν τι
 τοιοῦτον ὑπάρχει κατὰ τὴν οὐσίαν, ὅλον οὐκ ἄλλο καθ'
 ὅλου τοῦ ζώου τὸ σῶμα. τὸ γοῦν τῆς γαστροῦ σῶμα τὸ
 ἴδιον ὅλον οὐκ ἄλλο τῶν πάντων ἐστίν· ὡσαύτως δὲ καὶ

quum neque jecur ipsum illorum causa alimentum alte-
 ret, sed quo dixi modo, quum mutaret alteraretque,
 id accommodatius interea redditur partibus post jecur
 sitis; siquidem, uti ipsum per venas ex ventriculo et
 intestinis alimentum attraxit, ita, quae post illud consti-
 tuta sunt, per alias ad se venas alliciunt, deinde rursus
 alia: atque hoc fieri solet, usque dum in omnem animan-
 tis partem alimentum pervenerit; ac praeparat unum-
 quodque semper ac praecoquit ei, quod sequitur, secun-
 dum distributionis continuitatem. Sic igitur et jecur
 succum ex ventriculo distributum sibi ipsi, hoc est carni
 et ipsius substantiae (quod a nonnullis medicis parenchyma
 dicitur), assimilat. Singulae enim instrumentariae animan-
 tis partes quum ex aliis simplicioribus constent partibus,
 omnino peculiari quadam ejusmodi substantia constant,
 quali non aliud totius animantis corpus. Sane ventriculi
 corpus proprium, quale non aliud omnium existit. Similiter

Ed. Chart. V. [199. 200.]

Ed. Bas. I. (506.)

τὸ τοῦ σπληνός, ἐγκεφάλου τε καὶ νεφρῶν, καὶ γλώττης, καὶ ὀφθαλμῶν, καὶ κύστεων, καὶ μητρῶν. ἀρτηρίαι μὲν οὖν καὶ νεῦρα καὶ φλέβες ἐμφύονται τοῖς ὀργάνοις ἕνεκα χρείας κοινῆς, ὡσαύτως δ' ἐνίοις αὐτῶν ὑμέρες τε καὶ σύνδεσμοι. τὸ δ' ἴδιον ἐκάστου σώματος χωρὶς τούτων ἐστὶ, διὸ καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐξαίρετον ἢ τῶν ἄλλων κέκτηται. κατὰ μὲν γὰρ τὸ κοινὸν ἀνάγκη δήπου καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι κοινήν. οὐ γὰρ οἶόν τε παρὰ τοὺς τόπους τοῦ σώματος ὑπαλλάττεσθαι φλεβός, ἢ ἀρτηρίας, ἢ νεύρου τὴν ἐνέργειαν, [200] ἀλλ' ἂν τε κατὰ τὴν πτέρναν, ἂν τε κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀρτηρίαν ἐννοήσης, εὐθὺς αὐτῆς συνεπινοήσεις τὴν κοινήν ἀπασῶν ἀρτηριῶν ἐνέργειαν· ὡσαύτως δὲ καὶ τεύρω, καὶ φλεβί, καὶ ὀστέϊ, καὶ χόνδρῳ, καὶ ὑμένι, καὶ συνδέσμῳ, καὶ πιμελῇ. κατὰ δὲ τὸ ἴδιον εἶδος ἐκάστης οὐσίας ἰδίαν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἐνέργειαν. οἷον γὰρ ἐστὶ τὸ τοῦ πνεύμονος σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐκ ἂν εὗροις ἕτερον, οὐδ' οἷον ἐγκεφάλου οὐδὲν ἄλλο τοιοῦτον, ὥσπερ οὐδὲ ὅποιον ἢ καρδιά σῶμα κατὰ τὴν οὐσίαν ἐστίν, οὐδὲν ἀκριβοῦς ἄλλο

et lienis, cerebri, renum, linguae, oculorum, vesicae et uteri; arteriae vero, nervi et venae instrumentis inferuntur communis usus gratia; ita vero nonnullis ipsorum membranae et ligamenta. Proprium autem cujusque corporis sine his exiit; quare etiam actionem eximie diversam ab aliis possident. Siquidem ex communi necesse est scilicet actionem communem quoque esse; non enim potest ex corporis loco venae, aut arteriae, aut nervi actio immutari; verum sive in calce, sive in cerebro arteriam consideraveris, statim ipsius communem omnium arteriarum functionem simul perpendes; simili ratione nervi, venae, ossis, cartilaginis, membranae, ligamenti et pinguëdinis. At secundum propriam uniuscujusque substantiae speciem propriam necesse functionem esse. Quale enim pulmonis corpus substantia est, non reperies aliud; neque, quale cerebri, ullum ejusmodi aliud; quemadmodum neque, quale cordis corpus substantia exi-

Ed. Chart. V. [300.]

Ed. Bas. I. (306. 307.)

τοιούτον ὑπάρχει. καὶ νεφροὶ δὲ καὶ σπλὴν ἐκάτερον αὐτῶν
οἷον οὐκ ἄλλο. καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐνέργεια καθ' ἑκαστον ἰδίου
ἐπὶ τῷ τῆς οὐσίας ἰδίῳ, καὶ ἡ τοῖσδε σὰρξ ἰδιότητα πολλὴν
ἔχει παρὰ τὰς ἄλλας σάρκας. ἐν θφθαλμῷ δὲ τί δεῖ καὶ
λέγειν, ὡς ἰδιον ἐξαίρετον, καὶ οὐδ' ἐγγὺς οὐδενὶ τῶν ἄλλων
εἰσικός ἐστι τὸ κρυσταλλοειδές, ὅτε καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας τῆς
κατ' αὐτὸ ἡμῶν προσέοικεν; οὐδὲν οὖν θαυμαστόν ἐστιν,
οὐδὲ τὸ τοῦ ἥπατος ἰδίου σῶμα κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν
κεκτῆσθαι τὴν ἐνέργειαν. ἐρυθρότατον μὲν γὰρ ἐστιν,
ὥστε (307) τὸ αἷμα καὶ τῷ πεπηχθαι μόνον αὐτοῦ διαφέ-
ρον· θρόμβου μὲν γὰρ ἡ πῆξις ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίγνε-
ται, σβεννύουσα μὲν ἐξ αὐτοῦ τὴν θερμότητα, μελαίνουσα
δὲ διὰ τὴν ψύξιν. οὐχ οὕτως δὲ κατὰ τὸ ἥπαρ, ἀλλ' ὑπό-
γῃ τῆς ἐμφύτου θερμασίας, κοσμούσης αὐτὸ μᾶλλον ἢ
φθειρούσης. ἀλλοιοῦται μὲν γὰρ ἐκάτερος τὸ αἷμα, κἢν
θρόμβος γένηται, κἢν ἥπατος σὰρξ. ἀλλ' ἡ μὲν εἰς θρόμ-
βον, ἀλλοίωσις ὁδὸς ἐπὶ φθοράν ἐστιν, ἡ δ' εἰς τὴν

fit, nullum exacte aliud tale reperias. Item renes et
lien, utrumque ipsum, quale non aliud. Atque ideo
actio cujusque propria est propter substantiae propria-
tem. Jam caro in his multam proprietatem praeter alias
carnes obtinet. In oculo autem quid etiam dicendum est
quod peculiare corpus eximiumque crystallinus humor
sit, nulli aliorum vel propemodum simile, quoniam et
actionis ipsius proprium nulli respondet? Nihil itaque
mirum est jecoris proprium corpus secundum ipsius natu-
ram actionem acquisivisse, ut quod maxime rubrum sit
veluti sanguis, et solum eo, quod coagulatum sit, ab eo
differens; grumi siquidem coagulatio ab ambiente fit,
extinguente eo quidem ipsius calorem, denigrante autem
propter refrigerationem. At non ita etiam in hepate
accidit, sed ab infuso calore, qui exornet id eo magis,
quam corrumpat. Alteratur enim utroque modo sanguis,
et si grumus evaserit, et si jecoris caro. Verum in
grumum alteratio via ad corruptionem est, in jecoris

Ed. Chart. V. [200.]

Ed. Bas. I. (307.)

ἥπατος οὐσίαν ἐνέργεια φέσσεως. οὐδ' ἔστιν οὐδὲν ὁμοιό-
τερον εὐρεῖν αἵματι τῆς ἥπατος ἰδέας. εἴρηται μὲν οὐ
καλῶς οὐδ' ὑπὸ τῶν εἰπόντων, τῇ πρώτῃ καὶ τετραγεί σαρκὶ
παραπλήσιον γίγνεσθαι στάξαν εἰς ὕδωρ χλιαρὸν αἷμα· πολὺ
δὲ δὴ μᾶλλον ἢ συμμετρία τῆς ἐμφύτου θερμοσίας ἀκριβῆ
περιτίθησιν αὐτῇ τὸν κόσμον. εἴπερ οὖν ἕκαστον μόριον
ἐξ ὁμοιοτάτου κατὰ τὴν οὐσίαν ἑαυτῷ τρέφεται χυλοῦ, καὶ
τοῦτον παρασκευάζειν ἑαυτῷ πέφυκεν, ἀλλοιοῦν τε καὶ μετα-
βάλλειν ἢ τοῦ αἵματος γένεσις, ἔργον τῆς ἥπατος σαρκός.
αὕτη δ' ἔστιν, ὡς ἐδείχθη, τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ σῶμα. διὰ τῶν
ἄλλων ἀποκριθὲν ἐν τι τῶν σπλάγχχνων ἐστὶ μονογενές.
μετέχει μὲν οὖν καὶ ἡ καρδία τοῦ τοιούτου χρώματος, ἀλλ'
οὐκ εἰς ὅσον ἥπαρ· ὑγρότερον γάρ ἐστι τὸ σπλάγχχνον τοῦτο
τῆς καρδίας, καὶ διὰ τοῦτ' ἐρυθρότερόν τε καὶ μαλακώτε-
ρον, ἢ δὲ ξηροτέρα τε καὶ θερμοτέρα τοῦ ἥπατος ὑπάρχει.
οὕτως γὰρ ἡμελλεν αἷμα τε σκληροτέρα γενήσεσθαι καὶ κινή-
σασθαι διττὴν κίνησιν ὁμοίως ταῖς ἀρτηρίαις, ἢ ἔκ μιν
τῆς τοιαύτης κινήσεως ἢ συμμετρία φυλάττεται τῆς ἐμφύτου

autem substantiam actio naturae; neque est quicquam
sanguini similis invenire, quam jecoris speciem. Dictum
sane non recte est ab iis, qui asseverant, sanguinem tepi-
dum in aquam destillatum primae et recens compactae
carni similem effici. Sed multo magis nativi caloris
commoderatio exactum ornamentum ei circumdat. Si
igitur singulae partes ex succo simillimo sibi substantia
nutriuntur, atque hunc praeparare sibi natura possunt, et
alterare et mutare, sanguinis generatio opus jecoris ipsius
carnis existit. Haec autem est, ut ostendi, corpus ipsius
peculiare; quocirca ab aliis segregatum aliquod viscus sui
generis est. Itaque compos est etiam cor hujusmodi colo-
ris, sed non quantum jecur; quippe hoc viscus corde
humidius est, eoque rubrum magis et mollius, cor autem
siccius calidiusque jecore existit. Ita enim futurum est
simul durius, et duplici motu arteriis similiter agitabitur,
ut ex hujusmodi motu nativi caloris symmetria conserve-

Ed. Chart. V. [200. 201.]

Ed. Bas. I. (307.)

θερμασίης, ὡς ἐν τῷ περὶ χρείας σφυγμῶν ἐπεδείξαμεν. ἡ σκληρότης δὲ τὴν δυσπάρθειαν αὐτῇ παρέχει συνεχέσι τε κινήσεσι καὶ σφόδρα ἰσχυραῖς ἐνίοτε παρεσκευασμέναις ὑπὸ τῆς φύσεως. ὅθεν οὐδὲ τὸ ἴδιον αὐτῆς αἷμα τοιοῦτόν ἐστιν, οἷόν περ τὸ τοῦ ἥπατος, ἀλλ' ὅσω θερμότερον τὸ σπλάγχνον τοῦ σπλάγγνου, τοσούτω ξανθότερον, ὅπερ ἴδιον αἷματος ξηροτέρου, καθάπερ τοῦ ὑγροτέρου τὸ ἐρυθρόν. εἰρηται δὲ καὶ ὑπὸ Πλάτωνος μὲν ἐν Τιμαίῳ περὶ τῆς τῶνδε τῶν χρωμάτων γενέσεως, ἀτὰρ οὖν καὶ ἡμεῖς αὖθις ἐξηγησάμεθά τε καὶ ἀπεδείξαμεν, ὡς ἄληθως εἰρηται πάντα, γεγραφοίτες ὑπὲρ αὐτῶν ἰδίᾳ καθ' ἕτερον λόγον. ἀλλὰ τῶν γε τὸ προκειμενον ἡμῖν περαινόμεν. αἵματος ὑγροῦ μὲν τὴν κραῖσιν, ἐρυθροῦ δὲ τὴν χροάν ἢ πρώτη μὲν ἐν ἥπατι γένεσις, ὅγετοί δὲ παράγοντές τε καὶ διανέμοντες αὐτὸ παντὶ τῷ σώματι φλέβες. αἵματος δὲ ξανθοῦ καὶ λεπτοῦ καὶ λεπτομεροῦς καὶ πνευματώδους ἢ μὲν πρώτη γένεσις ἐν τῇ τῆς καρδίας ἀριστερᾷ κοιλίᾳ, [201] διανέμονται δὲ καὶ παράγουσιν εἰς ὅλον τὸ ζῶον αἱ ἀρτηρίαι τὸ τοιοῦτον αἷμα.

tur, ut in opere de pulsuum usu ostendimus. At durities ipsius ne facile afficiatur efficit motibus et continuis et valentissimis nonnunquam a natura praeparatis; unde neque proprius ipsius sanguis talis est, qualis jecoris, sed quanto calidius viscus viscere est, tanto flavior ille; quod proprium sanguinis siccioris existit, sicuti et humidioris rubrum. Porro dictum est et a Platone in Timaeo de colorum horum generatione. Scorsim et nos exponemus rursus demonstrabimusque, omnia vere esse dicta, scribentes de ipsis particulatim in alio commentario. Sed nunc, quod nobis erat institutum, finiemus. Sanguinis humidi temperamento, rubri autem colore prima sane in jecore est generatio; rivi autem venae id toti corpori traducunt distribuuntque. At sanguinis flavi, tenuis, subtilis, spirituosus prima sane in sinistro cordis sinu est origo, verum talem arteriae dispensant in totumque corpus deducunt; id quod uberius in commen-

Ed. Chart. V. [201.]

Ed. Bas. I. (307.)

δέδεικται δὲ καὶ περὶ τούτων ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς τῶν φρικικῶν
δυνάμεων ὑπομνήμασιν. ὥσθ' ἅμα μὲν, ὅπερ ἀτεβυλόμεν ἐν
τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρεῖν αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ κατὰ τὴν
καρδίαν αἵματος, τὰ τῶν εἰρηται, ἅμα δὲ, ὡς ἐσφύλησαν
οἱ καὶ τὴν καρδίαν ἀρχὴν εἰπόντες εἶναι τῶν φλεβῶν, ἐπι-
δέδεικται. εἵπερ γὰρ αἵματός τις, εὐθὺς δὴπου καὶ φλεβῶν
ἐνόμισαν, ὥσπερ μὴ καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐχουσῶν αἷμα λεπτο-
μερέστατον καὶ θερμότατον. ὡς οὖν ἀρτηριῶν, οὕτως καὶ
τοῦ πνευματώδους τε καὶ τοῦ ζέοντος αἵματος ἀρχὴ τε καὶ
πηγὴ τοῖς ζώοις ἐστὶν ἡ καρδία, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ
θυμοειδὲς ἐνδείκνυται τῆς ψυχῆς ἐν αὐτῇ κατοικῆσθαι.
ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ Πλάτων τὴν καρδίαν ἔλεγεν πηγὴν τοῦ
περιφερομένου κατὰ πάντα μέλη σφοδρῶς αἵματος. οὐ ταῦ-
τόν γάρ ἐστιν ἡ πηγὴν αἵματος ἀπλῶς εἰπεῖν, ἢ προσθεῖναι
τοῦ περιφερομένου σφοδρῶς. τὸ μὲν γὰρ ἐξ ἥπατος ὁρμώ-
μενον οὐ περιφέρεται σφοδρῶς, ὅτι μήτε πνευματώδης ἐστὶ,
μήθ' ὅλως σφύζουσιν αἱ περιέχουσιν φλέβες αὐτό. τὸ δ'
ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας ὁρμώμενον θερμότε-

tariis de naturalibus facultatibus ostensum est. Quare
simul, quod in superioribus sermonibus de cordis sanguine
iterum dicere distuleram, in praesentia exposui, simulque,
quod erraverint, qui cor venarum principium esse pro-
nunciaverunt, indicatum est. Si enim sanguinis cujusdam,
statim nimirum et venarum censuerunt, tanquam non
etiam arteriae sanguinem subtilissimum calidissimumque
haberent. Vt igitur arteriarum, sic et spirituosus fervidi-
que sanguinis initium et fons animantibus cor inest; et
ideo irascibilis anima ibidem habitare ostenditur. Hac
ratione itaque et Plato cor sanguinis, qui per omnia
membra vehementer rapitur, fontem appellabat. Non
idenus enim est, aut fontem sanguinis simpliciter dicere,
aut apponere, qui valide circumfertur. Nam ex jecore
proficiscens sanguis non valide circumfertur, quoniam
neque spirituosus est, neque omnino venae eum conti-
nentes pulsant. At qui ex sinistro cordis sinu provenit;

Ed. Chart. V. [201.]

Ed. Bas. I. (507.)

ρόν τε τοῦδε καὶ πνευματώδες ἱκανῶς βοτῶν, ὥς ἂν σφυζόντων αὐτοῦ τῶν ἀγγείων. καλεῖται δ' ὑπὸ μὲν τῶν παλαιότατων ἰατρῶν καὶ φιλοσόφων καὶ τοῦτ' ἐπὶ τὸ γένος τῶν ἀγγείων ὡσαύτως θατέρω φλέψ, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἀρτηρία μὲν τὸ σφύζον, τὸ δὲ ἄσφυκτον φλέψ. ὅτι δ' οὕτως ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ, δέδεικται μὲν ἤδη πολλοῖς τῶν ἐμπροσθεν, ἐπιδέδεικται δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν ἐτέρωθεν. νυνὶ δὲ τοσοῦτον μόνον, ὅσον εἰς τὰ παρόντα χρήσιμον, ὑπομνήσω τῆς κατὰ τὸν ἀγκῶνα καὶ μάλιστα τὸν ἀριστερὸν ἀρτηρίας ὅταν ἡ κίνησις ἐκ γενετῆς ὑπάρχῃ ταχεῖά τε ἅμα καὶ μεγάλη καὶ εὐτονος, ἰσχυράν μὲν ἐνδείκνυται τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ θυμοειδῇ δύναμιν, ἀκμαῖον δὲ καὶ ζέον τὸ κατ' αὐτὴν θερμόν, ὅπερ ὀνομάζειν ματιῶδες τε καὶ ὀξύθυμον ἔθος ὁ τοίνυν Ἱπποκράτης ὀνομάζων γλέβα τὴν ἀρτηρίαν ταύτην ὥδε πως γράφει κατὰ τὸ δεύτερον τῶν Ἐπιδημίων· ὅ δ' ἂν ἡ φλέψ ἢ ἐν ἀγκῶνι σφύζῃ, ματικός καὶ ὀξύθυμος, ὅ δ' ἂν ἀτρεμής, τυφώδης. ὅτι δὲ καὶ τὸ σφύζειν ὄνομα καὶ ὁ σφυγμός ἐπὶ τῆς σφοδρᾶς εἰς τοσοῦτον τῶν ἀρτηριῶν

calidior hoc et spirituosus admodum est, ut cuius vasa pulsant. Vocatur autem a vetustissimis medicis philosophisque hoc vasorum genus alteri similiter vena, ab aliis vero arteria id, quod pulsat, quod pulsus expers est, vena. Porro quod veteres sic nominabant, multi jam, qui ante me fuerunt, ostendere, nec non ego alio in loco indicavi. Nunc tantillum, quantum ad praesentia conducit, meminero. Arteriae, quae cubitum et praesertim sinistrum excurrit, quum motus ex generatione est citatus simul et magnus validusque, robustam in corde facultatem irascibilem innuit, calorem vero in eo vigentem et fervidum, quem nominare furiosum iracundumque consuetudo est. Itaque Hippocrates appellans venam arteriam hanc, ita scribit in secundo Epidemiorum libro: *Cui vena in cubito pulsat, is furiosus et iracundus erit; cui autem lente, torpidus.* Quod et pulsare verbum et ab eo deductum nomen pulsus in vehementi adeo arteriarum motu, ut, priusquam manus admoveatur,

Ed. Chart. V. [201.]

Ed. Bas. I. (307.)

κινήσεως, ὡς καὶ πρὶν ἐπιλαβεῖν τὴν ἀφῆν αἰσθητὴν εἶναι τὰνθρῶπον τὴν κίνησιν, ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐλέγτο, καὶ δὲ ἄλλων μὲν ἀποδιδεῖκται, καὶ νῦν δ' οὐχ ἥκιστα φαίνεται διὰ τῆς πρὸς τὸ ἀτρεμεῖν ἀντιθέσεως, καὶ τὸν τυφῶδη δὲ, δηλονότι τὸν ἐναντίον τῷ μανικῷ ἢ καὶ ὀξυθύμῳ καὶ ἀόργητον. ὥσθ' οἶον ὁδοῦ τι πάρεργον ἡμῖν οὐ σμικρὸν ἦνυσται κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ τῆς φλεβὸς ὀνόματος ἐπι-
δειξασιν Ἱπποκράτην πρότερον Πλάτωνος ἐν καρδίᾳ τιθέ-
μενον ἀρχὴν τῆς θυμοειδοῦς δυνάμεως. ἀλλὰ τοῦτου μὲν καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιμνησθήσομαι. πρὸς δὲ τὴν τοῦ Πλά-
τωνος λέξιν ἐπάνειμι, καθ' ἣν τὰς ἀρτηρίας ὀνομάζων φλέβας
εἶλε, τὴν δὲ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ
περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. ἐπειδὴ
γὰρ οὐδέπω τὸ σφύζον ἀγγεῖον, ὥσπερ νῦν, ἀρτηρίᾳ προση-
γόρευται, μόνας δὲ τὰς κατὰ τὸν πνεύμονα, τὰς ὑπὸ τῶν
νεωτέρων τραχείας ὀνομασθείσας, οὕτως ἐκάλουν, εὐλόγως ὁ
Πλάτων εἰς διορισμὸν, ὁποῖων ἂν τινων βούληται φλεβῶν
εἶναι τὴν καρδίαν ἀρχὴν, προσέθηκε καὶ πηγὴν τοῦ περιφε-

fit homini sensibilis, a veteribus dicebatur, etiam per alios demonstratum est, ac nunc quoque maxime apparet ex oppositione, quae facta est ad verbum quiete moveri, et nomen torpidum, nimirum contrarium furioso, vel etiam iracundo, quod videlicet iracundum non est. Quare obiter et praeter institutum in expositione nominis venae non exiguum quidpiam a nobis confectum est, qui ostenderimus, Hippocratem ante Platonem irascibilis facultatis initium in corde statuisse. Sed hujus quoque paulo post meminero. Ad Platonis verba revertor, quibus arterias nominans venas dicit, cor autem et venarum et sanguinis, qui per omnia membra valide defertur, fontem. Quandoquidem enim pulsans vas nondum, quemadmodum nunc, arteriae nomen sortitum erat, solae autem pulmonis, quae a recentioribus asperae nominatae sunt, ita nuncupabantur, bona ratione Plato ad distinctionem, qualiumnam principium cor esse vellet, adjecit etiam

Ed. Chart. V. [201. 202.]

Ed. Baf. I. (307.)

ρομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. εἰς τί μὲν οὖν ἐστὶ τοῦτο τὸ αἷμα τοῦ ζώου χρηστὸν, αὐθις εἰρήσεται. τὸ δὲ ἐξ ἥπατος ὀρμώμενον εἰς τροφήν παρεσκευάζεται τοῖς τοῦ σώματος ἅπασι μέρεσιν. ὅθεν, οἶμαι, καὶ ὁ Πλάτων ὑπὲρ ἐκείνου διαλεγόμενος ἔφη· οἶον [202] φάτην ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῆς τοῦ σώματος τροφῆς τεκμητημένον. καὶ μέντοι καὶ ἐκ τοῦ λέγειν, τουτί μὲν τὸ καθ' ἥπαρ εἶδος τῆς ψυχῆς σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐπὶ γε τῆς καρδίας οὐδὲν ἔτι προσθεῖναι τοιοῦτον, δηλὸς ἐστὶν ἐκ μὲν τῆς γαστρὸς εἰς ἥπαρ βουλούμενος ἀναφέρεσθαι τὴν τροφήν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἵνα τι μέρος εἰς τὴν τοῦ κατ' ἐκείνην αἵματος γένεσιν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἐκ τῶν κατὰ τὴν γαστέρα χωρίων τῆς τροφῆς ἀνάδοσις εἰς τὴν καρδίαν εὐθέως, ἀλλ' εἰς ἥπαρ γίγνεται, πρότερον αὐτάρκως ἀποδεδειγμένον. ἐν τοῖς περὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, οὐδὲν ἔτι δέομαι νῦν ἐπεξεργασθῆαι, προσθεῖναι δ' ἄμεινον τῷ λόγῳ τοσόνδε. θερμὸν μὲν ἱκανῶς ἀναγκαῖον εἶναι τὸ θυμοειδὲς σπλόγγον, οὐκ ἐξ ἀνάγκης δὲ

fontem sanguinis, qui rapide per omnia membra circumfertur. Ad quid autem hic in animali sanguis conducatur, postea dicetur. Qui vero ex jecore provenit, in alimentum omnibus corporis partibus praeparatus est; unde, puto, etiam Plato de illo differens inquit: *Ubi quoddam quasi praesepse ad totius corporis alimoniam fabricati.* Iam ex eo, quod dicit, hanc sane in jecore animae speciem, quae esculenta poculentaque concupiscit, existere, nec de corde quicquam ejusmodi adhuc apponat, innuit, ex ventriculo in jecur referri velle alimentum, illinc ad cor ire quandam ejus portionem ad sanguinis in eo generationem. Verum quod non ex ventris regionibus alimentum in cor statim, sed in jecur prius distribuitur, quum abunde in libris de naturalibus facultatibus demonstratum sit, nihil praeterea opus habeo impraesentiarum repetere, satius autem est sermoni tantillum adjicere. Calidum sane afflatum necessario esse viscus irascibile, non

Ed. Chart. V. (302.)

Ed. Bas. I. (307, 308.)

Θερμὸν ἱκανῶς τὸ ἐπιθυμητικόν, ἀλλ' ἐν φυτοῖς μὲν καὶ πάμπολυ τοῦ θυμοειδοῦς ἀπολειπόμενον, ἐν ζώοις δ' οὐ τοσοῦτον μὲν, ὅμως δ' οὐκ ὀλίγον. οὕτε γὰρ ἂν οὕτως Θερμὸν εἰργάζετο χυμὸν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸ τοιοῦτον ὑπῆρχεν, οὐτ' ἀσφύκτους ἂν εἶχε τὰς φλε(308)βας, εἰ ζεύουσης θερμασίας ἦν ἀρχή. ταῦτ' ἄρα καὶ Ἰπποκράτης ἐνδεικνύμενος ἔγραψε· ῥιζώσις φλεβῶν ἥπαρ, ῥιζώσις ἀρτηριῶν καρδίη· ἐκ τούτων ἀποπλανᾶται εἰς πᾶνθ' αἷμα, καὶ πνεῦμα, καὶ θερμασίῃ διὰ τούτων φοιτᾷ· αἷμα μὲν ἐξ ἥπατος ἀποπλανᾶσθαι λέγων, πνεῦμα δ' ἐκ καρδίας, θερμασίαν δ' ἐξ ἀμφοῖν. ὅθεν οὐδὲ διήνεγκεν ἢ φλεβῶν ἀρχὴν εἰπεῖν τὸ ἥπαρ, ἢ αἵματος, ἢ τῆς ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς, ἀλλ' οἰκειότερόν πως λατρῶ μὲν ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς ὀργάνοις, φιλοσόφῳ δ' ἐπὶ ταῖς ψυχικαῖς δυνάμεσι ποιεῖσθαι τὴν διδασκαλίαν, ἐπειτα δὲ ἐπιδειχθέντι θατέρω θάτερον. καὶ τοῖνυν φαίνονται γεγραμμένοι οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν Ἰπποκράτης καὶ Πλάτων, ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν σωματικῶν ὀργάνων τὸν πλείω λόγον ποιησάμετος, ὁ δ' ὑπὲρ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων.

autem necessario calidum vehementer appetens; sed in stirpibus quidem permultum irascibili inferius, in animalibus non tantum quidem, sed tamen non parum; neque etiam adeo calidum efficeret humorem, nisi id simul ejusmodi fuerit, neque pulsus expertes haberet venas, si ferventis esset caloris initium. Haec utique et Hippocrates indicans conscripsit: *Venarum jecur radicalio, artèriarum cor; ex his dispergitur in omnia sanguis, spiritus, calor per haec transit*; sanguinem sano ex jecore proficisci dicens, spiritum ex corde, calorem ex utrisque; unde nihil differt venarum principium dicas jecur, aut sanguinis, aut appetentis animae; sed familiarius medico de corporeis instrumentis, philosopho de animae facultatibus disciplinam instituere. Alterum autem altioris demonstrati comes est. Itaque videntur in hunc modum de ipsis Hippocrates et Plato scripsisse, ille de corporis instrumentis longiore sermone facto, hic vero de animae facultatibus. Quapropter Hippocrates inquit:

GALENUS TOM. V.

Ο σ

Ed. Chart. V. [202.]

Ed. Basf. I. (308.)

διὰ τοῦτ' οὖν ὁ μὲν Ἱπποκράτης ἕρεϊ, ῥίξωσις φλεβῶν ἥπαρ, ἀνατομὴν τε γράφει φλεβῶν τήνδε· ἥπατις ἐν ὀσφύϊ μέχρη τοῦ μεγάλου σπονδυλοῦ κάτωθεν, καὶ σπονδυλοῖσι προσδιδοῖ ἐντεῦθεν μετέωρος δι' ἥπατος, καὶ διὰ φρενῶν εἰς καρδίαν. καὶ ἡ μὲν ἰθεῖα ἐς κληΐδας, ἐντεῦθεν δ' αἱ μὲν εἰς τράχηλον, αἱ δ' ἐπ' ὁμοπλάτην, αἱ δ' ἀποκαμφθεῖσαι κάτω περὶ παρασπονδυλοῦ καὶ πλευρᾶς ἀποκλίνουσιν, ἐξ ἀριστερῶν μὲν μία ἐγγὺς κληΐδων, ἐκ δεξιῶν δὲ ἐπὶ τε ταύτης χωρίον. ἄλλη δὲ σμικρὸν κατώτερον ἀποκαμφθεῖσα, ὁκόθεν μὲν ἐκείνη ἀπέλιπε, προσέδωκε τῇσι πλευρῇσιν. ἐπ' αὐτῇ δὲ τῇ ἐπ' αὐτῇ καρδίας προστύχη ἀποκαμπτομένη εἰς τὰ ἀριστερά, ἀποκαμφθεῖσα δὲ κάτω ἐπὶ σπονδυλοῖς καταβαίνει, ἔστ' ἂν ἀφίκηται ὅθεν ἤρξατο μετεωρίζεσθαι ἀποδιδοῦσα τῇσι πλευρῇσι τὴν ἐπίλοιπον ἀπάσαις, καὶ ἐνθεν ἀποσχίδας παρ' ἐκάστην διδοῦσα, μιᾶς δ' οὔσα. ἀπὸ μὲν τῆς καρδίας ἐπὶ τε χωρίον ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσιν μᾶλλον δοῦσα, ἔπειτα ὑποκάτω τῆς ἀρτηρίας, ἔστ' ἂν καταναλωθῇ καὶ ἔλθῃ ὅθεν ἡ ἥπατις ἐμετεωρίσθῃ, πρότερόν γε πρὶν ἐνταῦθα ἰλθεῖν παρὰ τὰς ἐσχάτας δύο

Radicatio venarum jecur est, dissectionemque venarum hanc describit. Jecoraria in lumbis usque ad maiorem vertebra ab inferiori parte etiam vertebri communicatur, inde sublimis per jecur et septum transversum ad cor, atque recta ad claviculas pergit; inde alias in cervicem; alias ad scapulas; alias reflexae inferius circa notham vertebra et costam declinant; ex sinistris una prope claviculas; ex dextris ad aliquam hujus regionem. Alia paulo inferius deflexa, unde illa desit, annectitur costis; ubi autem, quae ad ipsum cor pertinet, occurrerit, in sinistram deflectit; ubi deflexerit, inferius ad vertebra descendit, unde inceperat attolli, costis reliquam omnibus impertiens; inde propagines singulis; una quum sit, exhibens. A corde quidem in locum aliquem pergit, in sinistris magis inhaerens, deinde subter arteriam, donec insumpta fuerit, eaque unde jecoraria elevata est; priusquam illuc veniat, juxta

Ed. Chart. V. [202, 203.]

Ed. Bas. I. (308.)

πλευράς ἰδιωθή, καὶ ἡ μὲν ἔνθεν, ἡ δὲ ἔνθεν τῶν σπον-
δύλων ἐλθούσα κατηγαλώθη. ἡ δ' εὐθεία ἀπὸ τῆς καρδίας
πρὸς κληΐδας τείνουσα ἄνωθεν τῆς ἀρτηρίας ἐστὶ, καὶ ἀπὸ
ταύτης ὥσπερ καὶ παρ' ὀσφὺν κάτωθεν τῆς καρδίας, καὶ
ἀπὸ ταύτης αἰῶσει εἰς τὸ ἥπαρ, ἡ μὲν ἐπὶ πύλας καὶ
λοβόν, ἡ δ' εἰς τὸ ἄλλο ἐξῆς ἀφώρμηκε σμικρὸν κάτωθεν
φρετῶν. φρένες δὲ προσπεφύκασιν τῷ ἥπατι, αἷς οὐ ῥηΐδιον
χωρίσαι. δισσαι δ' ἀπὸ κληΐδων αἱ μὲν ἔνθεν, αἱ δ' ἔνθεν
ὑπὸ στήθος εἰς ἥτρον. ὅπῃ δ' ἐντεῦθεν, οὐπω οἶδα.
φρένες δὲ κατὰ τὸν σπόνδυλον τὸν κάτω πλευρῶν, ἡ
νεφρὸς ἐξ ἀρτηρίας ταύτης ἀμφιβεβηκώς. [203] ἀρτηρία δὲ
ἐκ τούτου ἐκπεφύκασιν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀρτηρίῃ τόνον
ἔχουσα. ταύτη δὲ παλινδρομήσασα ἀπὸ καρδίας ἡ ἥπατις
ἔλθῃ. ἀπὸ δὲ τῆς ἥπατίτιδος διὰ τῶν φρετῶν αἱ μέγι-
σται δύο, ἡ μὲν ἔνθεν, ἡ δὲ ἔνθεν φέρονται μετέωροι,
πολυσχιδεῖς τε διὰ τῶν φρετῶν εἰσιν, ἀμφὶ ταύτας αἷς καὶ
πεφύκασιν, ἄνω δὲ φρετῶν αὐταὶ μᾶλλον ἐκφανέες. οὕτως

*extremas duas costas scinditur atque altera soboles hinc,
altera illinc ad vertebrae tendens insumitur. Quae
autem recta a corde ad claviculas tendit, supra arte-
riam habetur, et ab hac, sicuti quae juxta lumbos est,
subter cor exporrigitur, hinc in jecur emergit, partim
ad portas et lobum, partim in aliam ejus partem, a
paulo inferiore phrenum parte. Phrenes autem jecori
cohaerent, quas haud facile est separare. Duas a clavi-
culis, haec illinc, illa hinc sub pectus ad pectinem per-
tingit, quo vero inde pergat, nondum novi. Phrenes
ad vertebrae, quae subter costas est, habentur, vel qua-
renes ex arteria prodeunt, isthac comprehenduntur. Arte-
riae autem ex his procedunt, hinc et illinc robur assu-
mentes. Hac autem recurrens a corde jecoraria desinit,
verum a jecoraria per ipsas phrenes grandes duae venae,
partim hinc, partim illinc, feruntur sublimes, multifa-
riamque per phrenes divisae ipsas amplectuntur circum-
suntque. At supra phrenes haec magis conspicuae sunt.*

Ed. Chart. V. (203.)

Ed. Bas. I. (308.)

μὲν ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψεν τὴν ἀνατομὴν τῶν ἐξ ἥπατος ἐκφυομένων φλεβῶν, ἐνδεικνύμενος ἐντεῦθεν εἶναι τὴν ἀρχὴν αὐτὴν. ἐξηγησάμεθα δὲ τὴν ῥῆσιν ἐτέρωθί τε καὶ τῷ δευτέρῳ τῆς Ἱπποκράτους ἀνατομῆς. ὁ δὲ Πλάτων οὐ κατὰ τὰς φλέβας, ἀλλὰ κατὰ τὴν διοικοῦσαν αὐτὰς δύναμιν ἀφ' ἥπατος ὁρμωμένην ἐν Τιμαίῳ διαλεγόμενος ὅδε πῶς ποιεῖται τὴν τοῦ λόγου διέξοδον. τὸ δὲ δὴ σίτων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσων ἐνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἴσχει φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν καὶ τοῦ εἰς τὸν ὀμφαλὸν ὄρου κατέκτισαν, οἷον φάτιν ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῇ τοῦ σώματος τροφῇ κεκτημένοι, καὶ κατέθησαν δὴ τὸ τοιοῦτον ἐνταῦθα, ὡς θρέμμα ἄγριον. τρέφειν δὲ δὴ συνημμένον ἀναγκαῖον, εἴπερ τι μέλλει πρὸ θνητὸν ἔσεσθαι γένος. καὶ μικρὸν προελθὼν τοῦτο δὴ φησιν· ὁ θεὸς ἐπιβουλεύσας αὐτοῦ τὴν ἥπατος ιδέα συνέστησεν. ἐπὶ μὲν δὴ τοῦδε τοῦ σπλάγχνου καθάπερ νειμάμενοι τοὺς λόγους, ὁ μὲν ὑπὲρ τῶν ὀργάνων, ὁ δὲ ὑπὲρ τῆς διοικούσης αὐτὰ δυνάμεως διελέχθη. ἐπὶ δὲ τῆς

Hoc pacto sane Hippocrates dissectionem venarum ex jecore precedentium conscripsit, indicans illinc esse ipsum initium. Exposuimus autem ipsius verba tum alibi, tum in secundo de Hippocratis anatome. At Plato non de venis, sed de facultate ipsa dispensante, quae a jecore ducit originem, in Timaeo differens hoc modo disputationem persequitur. *At eam animas partem, quae cibum potumque et reliqua omnino, quibus corpus indiget, concupiscit, media regione inter septum transversum et umbilici terminum collocarunt, quoddam quasi praesepē ad totius corporis alimoniam fabricati, ac ibidem illam animas vim, ceu feram agrestem, illigarunt, quam sane corpus suum alere necessarium est, si mortale genus aliquamdiu permanfurum est.* Et paulo progressus, Quod, inquit, deus perpendens, hanc ipsius jecoris speciem constituit. In hoc sane viscere tanquam dispartiti disputationem, hic de instrumentis, ille de virtute ipsa guber-

Ed. Chart. V. [203.]

Ed. Bał. I. (308.)

καρδίας ἑκατέρως ἀμφοτέροις μετεχειρίσαντο, Πλάτων μὲν ἐν Τιμαίῳ γράφων ὥδε. τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἅμα τῶν φλεβῶν πηγὴν καὶ τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέρη σφοδρῶς αἵματος εἰς τὴν δορυφορικὴν οἴκησιν κατέστησαν, ἔν, ὅτε ζέσαις τὸ τοῦ θυμοῦ μένος, τοῦ λόγου παραγγείλαντος, εἴ τις ἄδικος περὶ αὐτὰ γίγνηται πράξις ἔξωθεν, ἥ καί τις ἀπὸ τῶν ἔνδοθεν ἐπιθυμιῶν, ὅξως διὰ πάντων τῶν στενωπῶν πᾶν ὅσον αἰσθητικὸν ἐν τῷ σώματι τῶν παρακλίσεις καὶ ἀπειλῶν αἰσθανόμενον γίγνεται τὸ ἐπὶ ἥκοον, καὶ ἔπειτο πάντῃ, καὶ τὸ βέλτιστον οὕτως ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἡγεμονεῖν ἔω. Πλάτων μὲν οὖν οὕτως ἀμφοτέρους τοὺς λόγους ἔμιξεν εἰς ταῦτό, τοὺς τε περὶ θυμοειδοῦς ψυχῆς καὶ τοὺς περὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς πεφυκῶτων ἀγγείων. Ἱπποκράτης δ' αὖ πάλιν οὐδ' αὐτὸς ἀπέχεται τοῦ περὶ τῆς τοιαύτης εἰπεῖν τι, μάλιστα μὲν ἐν ἡ μικρὸν πρόσθεν ἔγραψα ἑήσει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ τῆς καὶ ἀγκῶνα φλεβὸς ἑτεκμύρειο περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἡθῶν, ἥδη δὲ καὶ τῷ θεραπεύειν ἀχροίας τε καὶ ἰσχνότητας ἐν κατε-

nante differuit. De corde autem similiter ambo tractarunt. Plato sane in Timaeo in eum modum scribens: *Cor, et venarum et sanguinis, qui per omnes partes vehementer circumfertur, fontem, in domicilium munitum constituerunt, ut, quum iracundias vehementia ferveret, ratione hortante, si quid inique in eis fiat extrinsecus, vel etiam ab internis cupiditatibus, statim per omnes angustos meatus, quicquid sensus est particeps in corpore, iussa minasque sentiens, fiat propitium, et obsequatur undequaque, praestantissimumque in ipsis omnibus principatum gerere sinat.* Plato igitur utrumque sermonem in idem sic miscuit, tum qui de irascibili anima est, tum qui de corde et vas ab eo procedentibus. Hippocrates autem rursus ipse ab huiusmodi dicto abstinet, praesertim in superiori oratione, qua ex pulsu venae cubiti conjiciebat de animi moribus, jam vero dum curat pravum corporis colorem et gracilitatem in habitu refrigerato,

Ed. Chart. V. [303.]

Ed. Baf. I. (308.)

ψυχμέναις ἔξωσι σώματος. ἐπιτήδευσιν γάρ φησιν ὀξυθύμου
ἐμποιεῖν καὶ χροῖης ἀναλήψιος ἔνεκα καὶ ἐκχυμώσιος.
ἐξηγεῖσθαι γοῦν σοι δόξει ταῦτα Πλάτων ἐν οἷς φησιν ἐπὶ
τῆς καρδίας, ἢν, ὅτε ζήσεις τὸ τοῦ θυμοῦ μέρος. οἱ δὲ
μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι καὶ ὁρισμὸν τοῦτον ἐποιήσαντο τοῦ
θυμοῦ, ζεῖν εἶναι φάσκοντες αὐτὸν τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν
θερμοῦ. καὶ μὲν δὴ καὶ ὅποτε περὶ γενέσεως πυρετοῦ δια-
λεγόμενος ὁ Ἱπποκράτης φησὶν· αὖξεται μὲν γὰρ ψυχῶν
τοὺς πόδας ἐξαπτόμενος ὑπὸ τοῦ θώρακος, καὶ εἰς τὴν
κεφαλὴν ἀναπέμπων οἷα φλόγα· τῆς ἐμφύτου θερμοσίας
ἀρχὴν οἶδε τὴν καρδίαν. ἀλλὰ γὰρ οὐ πρόκειται μοι κατὰ
τῆνδε τὴν πραγματείαν οὔτε ἀθροίζειν ἀπάσας τῶν ἀνδρῶν
τὰς ῥήσεις, οὔτ' ἐξηγεῖσθαι, μέλλοντί γε δι' ἐτέραν ὑπομνη-
μάτων ἰδίᾳ ποιεῖσθαι τὰς ἐξηγήσεις· ὅπερ δὲ ἐναρχόμενος
εἶπον, ἐπισκέψασθαι τε καὶ κρῖναι τὰ δόγματα μόνον, εἴτε
κατὰ πάντα ἀλλήλοις ὁμολογοῦσιν, εἴτε καὶ μή. καταπαύειν
ἤδη καιρὸς ἐν τῷδε καὶ τόνδε τὸν λόγον, ἀρχῆς τοῦ ἥπα-
τος ἀποδεδειγμένου καὶ φλεβῶν, καὶ αἵματος, καὶ τῆς

quippe iracundiam dicit studiose excitandam tum coloris
recipiendi gratia, tum effusionis humorum. Interpretari ita-
que haec Plato videtur, ubi inquit: *In corde quum ira-
cundias vehementia efferveris.* At post eum philosophi
hanc quoque iracundiae finitionem statuerunt, dicentes,
ipsam caloris in corde fervorem esse. Quin etiam quum
de febris generatione Hippocrates differit, *Aufescit
enim,* inquit, *pedes refrigerans, incensa a thorace, et in
caput emittit veluti flammam,* nativi caloris initium cor
novit. Verum institutum non est in hoc opere omnia
horum virorum verba colligere, neque interpretari, quum
in aliis commentariis priyatim ea sum expositurus, sed,
quod ab initio dixi, considerare indicareque dogmata
tantum, in omnibusne inter se consentiant, an non.
Tempestivum jam est hic etiam librum praesentem finire,
quum jecur et venarum, et sanguinis, et concupiscibilis

Ed. Chart. V. [203. 204.]

Ed. Bas. I. (308. 309.)

ἐπιθυμητικῆς ψυχῆς. [204] ἐπεὶ δ' οὐ μόνον Ἱπποκράτης καὶ Πλάτων οὕτως ἐδόξαζον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιητῶν, οἷς ὡς μάρτυσι χρῆται Χρύσιππος, οὐχ οἱ φαυλότατοι, ὅγνωκα ἔτι καὶ τοῦτο προσθεῖναι τῷ λόγῳ διὰ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ σοφίαν, ὅς ἀποχωρῶν ἐκάστοτε τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων ποιηταῖς καὶ μυθολογήμασι καὶ γυναιξὶν εἰς πίστιν δογματίων χρῆται, οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸ τοῦτ' αἰσθανόμενος, ὡς ἀντιμαρτυροῦσιν αὐτῷ καὶ τάναντία τίθενται σύμπαντες αὐτοὶ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἰδείξα, τὸν μὲν θυμὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, τὸν λογισμὸν δ' ἐν ἐγκεφάλῳ περιέχεσθαι πεπιστευκότες. ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐν ἡπαι κατοικίζουσιν, ἐνῆν μὲν μοι καὶ τοῦτο διὰ πλείονων πιστοῦσθαι μαρτύρων, ὅπως δὲ μὴ δόξαιμι ἰσχυράζειν, ἢ φαύγειν παραινῶ, καὶ τρίβειν τὸν χρόνον ἀχρήστοις πράγμασιν, Ὅμηρου μνημονεύσω, τὸν (309) Τίτυν εἰς Ἰδίου κολαζόμενον εἰσάγοντος, ἐφ' οἷς ἀκολασταίνεῖν ἐπεχείρησεν εἰς τὴν Αἰτῶν.

animae principium esse demonstraverim. Quoniam vero non solum Hippocrates et Plato sic opinati sunt, sed etiam poetarum, quorum ceu testimoniis utitur Chrysippus, non pessimi censuerunt, hoc praeterea adicere sermoni oportet propter admirabilem ipsius sapientiam, qui recedens subinde a scientificis demonstrationibus poetis, fabulis et mulieribus ad fidem dogmatum faciendam utitur, non tamen hoc ipsum percipiens, quod contra se ipsum testantur, et contraria omnes ipsi ponunt, quemadmodum prius indicavi, iracundiam in corde, rationem in cerebro contineri credentes. Quod autem et concupiscibile in jecore collocant, licebit mihi et hoc pluribus approbare testibus. Ne autem videar affectare, quod fugere adhortor, et tempus rebus inutilibus conterere, Homeri mentionem faciam, qui Tityum apud inferos poenam subeuntem introducit eo, quod Latonam sollicitaverat impudice:

Ed. Chart. V. (204.)

Ed. Bas. I. (309.)

Καὶ Τίτυόν εἶδον, γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
 Κείμενον ἐν θαπέθῳ, ὃ δ' ἐπ' ἐννέα κείτο πέλεκθρα,
 Ὡς τε δέ μιν ἐκάτερθε παρημένῳ ἦπαρ ἔκειρον
 Δίεττον ἔσω δύνοντες, ὃ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσὶ.
 Αἰητὼ γὰρ εἴλκυσε Διὸς κυδρὴν παμάκοιτιν,
 Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

αὐτὴν τὴν καρδίαν ἢ τὸν ἐγκέφαλον ἢ τι τῶν ἄλλων μορίων
 ἐσθιόμενον ἐποίησε τοῦ Τίτυος, δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν
 ἐξυβρίζειν ἐπιχειρήσαντος, ἀλλὰ τὸ ἦπαρ μόνον, εἰς τὸ τῆς
 ὕβρεως αἴτιον σπλάγγνον κολάζεσθαι φάμενος αὐτόν, ὥσπερ
 ἦν εὐλογον. οὕτω γοῦν εἰώθασι καὶ νῦν ποιεῖν οἱ τοῖς
 ἀμαρτάνοντας οἰκέτας καταδικάζοντες, τῶν μὲν ἀποδιδρα-
 σκόντων τὰ σκέλη καίοντές τε καὶ κατισχάζοντες καὶ παίοντες,
 τῶν δὲ κλεπτιόντων τὰς χεῖρας, ὥσπερ γε καὶ τῶν γαστριμαργῶν
 τὴν γαστέρα, καὶ τῶν φλυαρούντων τὴν γλῶτταν, ἀπλῶς δ'
 εἰπεῖν ἐκεῖνα κολάζοντες τὰ μόρια, δι' ὧν ἐνεργοῦσι τὰς
 μοχθηρὰς ἐνεργείας. εἰ δ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἔχει τις εἰπεῖν

*Et Tityum vidi clarae telluris alumnum,
 Porrigitur cui tota novem per jugera corpus.
 Hinc atque hinc geminus rostro urget vultus adfunco
 Immortale jecur tondens; jacet ille supinus,
 Neo depellendi manibus datur ulla potestas.
 Latonas namque ausus erat tentare cubile,
 Quum Pytho Panopei peteret per amoena vireta.*

Non cor aut cerebrum aut aliquam aliam particulam
 Tityi propter amatoriam cupiditatem contumeliam inferre
 ausi, sed jecur tantum arrodii finxit, contumeliae causa
 viscere ipsum puniri inquires, quemadmodum erat con-
 sentaneum. Sic itaque et nunc factitare solent, qui
 famulos peccantes puniunt, eorum sane, qui fugitivi sunt,
 crura urentes, scarificantes et ferientes, eorum, qui
 furantur, manus, quemadmodum et gulosorum ventrem, et
 garrientium linguam, summam illas punientes partes,
 quibus pravæ obeunt actiones. At si aliam quandam

Ed. Chart. V. [204.]

Ed. Baf. I. (309.)

τῶν ἐπαινούντων τὰ Χρυσίππου, δὲ ἦν οὕτως Ὅμηρος
ἐποίησε κολαζόμενον τὸν Τίτυον, ἡδέως ἂν ἀκούσαιμι. μὴ
λεγόντων μέντοι μηδ' εὐρισκόντων, εὐλογον οἶμαι πρὸς
Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος ἐπαινεῖν Ὅμηρον οὕτω δοξάζοντα,
καὶ μάρτυρα τίθεσθαι καὶ αὐτὸν, ὃν ἡμεῖς δὲ
ἀποδείξεως ἐπιστωσάμεθα.

causam dicere quis eorum, qui Chrysippi scripta laudant,
possit, cur ita Homerus Tityum puniri effinxerit, libenter
audivero. Quod si non dicunt neque inveniunt,
aequum puto prae Hippocrate et Platone Homerum lau-
dare sic opinantem, et testem etiam ipsum citare eorum,
quae nos per demonstrationem cognovimus.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ed. Chart. V. [105.]

Ed. Baf. I. (309.)

Κεφ. α'. Οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῆς πραγματείας αἷτιος, ὥς καὶ πρόσθεν εἶπον, ἀλλ' οἱ ψευδῶν λόγων ὧν ἠρώτησαν ὑπὲρ ἡγεμονικῆς ψυχῆς οὐκ ὀλίγας πληρώσαντες βίβλους, ὥς εἰ μὲν ἀνελέγκτους τις εἶασεν, ὥσπερ ἐγνώκειν ἐγὼ τότε κατ' ἀρχάς, οὐκ ἂν ἐδόκει βεβυλίως ἀποδεδεῖσθαι τάληθές, εἰ δὲ ἐξήλσγχε πάντας ἐξῆς ἐπιών, ὥς μηδένα παραλιπεῖν, εἰς μῆκος οὐκ ἀναγκαῖον ἐκτείνεσθαι συνέβαινε

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER SEPTIMVS.

Cap. I. Non ego proluxi operis auctor sum, sed
ii, qui falsis rationibus, quas de animae principatu in
argumentis proponunt, non paucos libros repleverunt,
quos nisi quis coarguat, sicuti ego per initia statueram,
neutiquam videretur verum valide demonstrasse, Sin
autem reprehendat, omnes deinceps aggressus, ut nullum
praetermiserit, in prolixitatem non necessariam totum

Ed. Chart. V. [205. 206.]

Ed. Baf. I. (309.)

τὴν ὅλην πραγματείαν. ἐπειδὴ τοίνυν τῶν πρώτων ἤδη ὑπομνημάτων οὐκ ὤκνουσιν τινὲς ἐπαινεῖν, ὡς ἀληθεῖς, οὗς Χρύσιππος τε καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπὲρ ἡγεμονικῆς ψυχῆς ἡρώτησαν λόγους, ἔδοξε τοῖς ἐταίροις, οἷς μάλιστα χαριζόμενος ἔγραφον ταῦτα, προσθεῖναι τὰς λύσεις αὐτῶν. ἀναγκαῖον γὰρ ὃν ἢ μηκύναι κατὰ τὴν πραγματείαν, ἢ μὴ δοκεῖν ἀποδεδειγμέναι τελέως ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν διοικούμενον τὸ ζῶον, αἰρετώτερον ἔδοξεν εἰς μῆκος ἐκτείνειν. καὶ μέντοι καὶ τὸ τέλος αὐτὸ τοῦ γιγνομένου δείκνυσιν ὀρθῶς ἡμᾶς ἐλομένους ἅπαντας ἐλέγχει τοὺς ἡρωτημένους λόγους. οὔτε Στωϊκὸς ἔτι φιλόσοφος, οὔτε Περιπατητικὸς, οὔτε ἰατρός τις ὁμοίως θρασυς, ὡς πρόσθεν εἴρηται, ἔσται, ἀλλ' ἔνιοί γε καὶ φανερώς ἐπὶ τὸν ἀληθῆ μετέστησαν λόγον· ἰατροὶ μὲν ἐξ ἐγκεφάλου συγχωροῦντες ἐπιβρέειν αἰσθησίᾳς τε καὶ κινήσεως δύναμιν ἅπασιν τοῖς κατὰ τὸ ζῶον μέλεσι, φιλόσοφοι δὲ τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς ἐνταῦθ' ὑπάρχειν. ἡδέσθησαν γὰρ ἐναργῶς ὑπὸ τῆς ἀνατομῆς ἐλεγχθέντες θα[206]τέρου τῶν

optis produceretur. Quoniam igitur primorum jam commentariorum disputationes nonnulli commendare non dubitarent tanquam veras, quas Chrysippus et alii quidam de animae principatu proposuerunt, visum mihi est, familiaribus, quibus potissimum gratificans haec conscripsi, solutiones ipsarum apponere. Necesse enim quum sit, aut prolixum esse in hoc opere, aut videri non demonstrasse perfecte, quod animal a tribus principiis gubernetur, malui eligere prolixitatem. Quin etiam finis ipse rei ostendet, recte nos elegisse omnes quaestionum illarum sermones reprehendere. Neque enim Stoicus adhuc philosophus, neque Peripateticus, neque medicus aliquis similiter audax, ut prius dixi, erit, verum nonnulli etiam manifeste ad veri partes transierunt, medici quidem ex cerebro concedentes sensus motusque facultatem omnibus in animante membris influere, philosophi autem ratiocinatricem animam inibi consistere. Reveriti enim sunt palam ex anatome reprehensi alteram sumptionum

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bal. I. (309.)

ληγμάτων προηγουμένων, ὃ χρώμενοι ψευδῶς συνελογίζοντο προστιθέντες αὐτῷ τὸ πρὸς ὑπάντων ὁμολογούμενον, καθ' ὃ φασιν, ἔνθα τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθ' εἶναι τὸ ἡγεμονικόν, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν. ἀλλ' ἡ γε προσληφθεῖσα θεωρίη μὲν ἐξ ἀνατομῆς εὐρέθηται, κατεψευσμένη δ' ὑπὲρ ἐκείνων, οἰομένων ἐκ τῆς καρδίας ὁρμᾶσθαι τὰ νεῦρα, ψευδὲς εἰκότως εἰργάζεται τοῦ παντός λόγον τὸ συμπέρασμα, καὶ τινὲς γε τῶν οὐκ ἀλήθειαν, ἀλλ' ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔθεντο στεργόντων, ἐπιχειρήσαντες ἀνατρέπειν πᾶσιν ὁμολογούμενον ἐπισπροσθεν λῆμμα, καταγέλαστοι τελείως ἐφάνησαν. εἰδείχθη γὰρ ἀπ' αὐτῆς τοῦ ζητουμένου πρᾶγματος τῆς οἰκείας φύσεως ἢ οὐσίας, ἢ ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ τὴν πίστιν ἔχον ἡγεμονικόν, ὑπάντων τοσούτων καὶ λεγόντων τὸ κατὰρχον αἰσθησεῶς τε καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως. εἰδείχθη δὲ καὶ ὡς αὐτὸς ὁ λόγος ἀρχαῖς μὲν ἐστὶν μόνον οὐκ ἐνδόξως, οὐ μὴν ἀλλ' ἐπιστημονικοῖς τοῖς λήμμασι κατὰρχόμενος, ὅπερ ἰδίον ἐστὶν ἀποδεικτικῆς μεθόδου. οὐ μόνον δὲ τοὺς περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ λόγους ἡρωτημένους

propositarum, qua utentes falso collegerunt, apponentes ei, quod apud omnes in confesso est, secundum quod dicant, ubi nervorum principium, ibi esse animae principatum; quod et verum est, sed assumptio cum ex anatomie inveniri deberet, e mentita autem ab illis sit, qui ex corde nervos proficisci putant, falsam merito totius disputationis conclusionem effecit; et nonnulli, qui non veritatem, sed quod ab initio statuerunt amant, aggressi summptionem, quae omnibus prius in confesso erat, pervertere, ridiculos plane se praebuerunt; nam ab ipsa rei, de qua est quaestio, peculiari natura vel substantia, vel quomodocunque appellare voles, demonstrata est fidem habere, dum omnes et sentiant et dicant, animae principatum praeesse et sensui et motui arbitrario. Indicatum etiam est, quomodo idem sermo initis quidem probabilibus solum non satis habet, imo et scientificis summptionibus usus, quod proprium est methodi demonstratoriae. Verum non modo disputationes de principatu animae

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bas. I. (309.)

ὑπ' αὐτῶν ἐλέγχοντες ἐμυκνύμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένα, τοῦτο μὲν ἐν τοῖς λογικοῖς ὑπομνήμασι τρισὶ, τοῦτο δ' ἐν τῷ Θεραπευτικῷ, μετὰ τοῦ καὶ δεῖκνύειν αὐτὸν ἐαυτῷ διαφερόμενον τὸν Χρύσιππον. ἐπεμνήσθημεν δὲ καὶ τῶν Ποσειδωνίου συγγραμμάτων, ἐν οἷς ἐπαινεῖ τὸν παλαιὸν λόγον, ἐλέγχων τὰ Χρυσίππου κακῶς εἰρημένα περὶ τε τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς διαφορᾶς. ὥσπερ γὰρ ἀντιφασκεῖται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, εἰ μόνον εἴη τὸ λογιστικόν τῆς ψυχῆς αὐτῆς, μηδενὸς μὴτ' ἐπιθυμητικοῦ μῆτε θυμοειδοῦς ὅντος, οὕτω καὶ τῶν ἀρετῶν πλήν φρονήσεως αἱ λοιπαὶ πᾶσαι. καίτοι κἀνταῦθ' εἰ τις ἐπεξέροχοιτο τῷ λόγῳ, τὰς τε περὶ τῆς ψυχῆς διαφορὰς τῶν ἀρετῶν ἐν τέτταρσι βιβλίοις ὑπὸ Χρυσίππου γεγραμμένας βασανῶν, ὅτια τε καὶ ἐν ἄλλο διήλθεν, ὃ δείκνυσαι ποίας εἶναι τὰς ἀρετάς, ἐλέγχων τὸν Ἀρίστωνος λόγον, οὐχ ἑνὸς ἢ δυοῖν, ἀλλὰ τριῶν ἢ τετάρων ἂν δεηθεῖν βιβλίων. ἔστι μὲν γὰρ κἀνταῦθα λόγος εἰς βραχὺς ἐπιστημονικὸς ἐλέγχων τὸν Χρύσιππον

institutas ab ipsis coarguendo longiores facti sumus] seq̃ et ea, quae de affectibus animi Chrysippus prodidit partim in logicis commentariis tribus, partim in medicatorio, simul ostendendo, Chrysippum ipsum sibi dissentire. Item commemini, quae Posidonius conscripserit, quibus antiquum sermonem laudat, reprehendens, quae Chrysippus perperam de animae affectibus et facultatum differentia memoriae mandavit. Quemadmodum enina affectus ab anima tolluntur, si sola esset vis ratiocinatrix ipsius animae, quum nulla neque concupiscibilis, neque irascibilis existeret, sic et virtutes praeter prudentiam reliquae omnes. Verum si hic quoque sermone persequatur aliquis tum animae virtutum differentias, ea, quae quatuor libris a Chrysippo explicata sunt, disquirens, tum quae uno alio enarravit ille, ubi quales esse virtutes ostendit, Arillonis sermonem reprehendens, non uno aut duobus, sed tribus aut quatuor libris indigeret. Est etenim et hic oratio una brevis scientifica, Chrysippum

Ed. Chart. V. [206.]

Ed. Bas. I. (309.)

οὔτε τὰ ληθῆ πρᾶσβένοντα καὶ μηκύνοντα περιττῶς. ἀλλ' οἱ μήτε παιδευθέντες ἐν ἀποδεικτικῇ μεθόδῳ, μήθ' ὅλως γνόντες, ὅποια τίς ἐστὶ, μόνῳ δὲ τῷ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν ὑπὸ Χρυσίππου γραφέντων βιβλίων προσέχοντες τὸν νοῦν ἀληθῆ νομίζουσι πάνθ' ὑπάρχειν αὐτά. καὶ γὰρ καὶ ὅπως ἐστὶ τὰ πλεῖστα αὐτῶν ἀληθῆ, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ κατ' ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ δείκνυσι ποίας εἶναι τὰς ἀρετάς. ἀλλ' ὅτι τῷ μίαν ὑποθεμένῳ δύναιμι ὑπάρχειν ἐν τῇ ψυχῇ, τὴν λογικὴν τε καὶ κριτικὴν ὀνομαζομένην, ἀνελόντι δὲ τὴν ἐπιθυμητικὴν τε καὶ θυμοειδῆ, καθάπερ ὁ Χρυσίππος ἀνείλε, μάχεται τὰ κατὰ τοῦτο τὸ βιβλίον εἰρημένα ταυτὶ, ἰμέμψαιτ' ἂν τις αὐτῷ· τὸ μέντοι καταβάλλεσθαι τὴν Ἀρίστωνος αἵρεσιν ἀληθῶς ὑπὸ τῶν γεγραμμένων οὐκ ἂν τις μέμψαιτο. νομίζει γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, μίαν οὖσαν τὴν ἀρετὴν ὀνόμασι πλείοσιν ὀνομάζεσθαι κατὰ τὴν πρὸς τι σχέσιν. ὁ τοίνυν Χρυσίππος δείκνυσιν οὐκ ἐν τῇ πρὸς τι σχέσει γνόμενον τὸ πλήθος τῶν ἀρετῶν τε καὶ κακιῶν, ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκείαις οὐσίαις ὑπαλλαττομέναις κατὰ

coarguens; qui neque vera profitetur, et supra modum prolixus est. Verum qui neque in methodo demonstrativa eruditi sunt, neque omnino cognoscunt, qualis sit, soli vero magnitudini et copiae librorum Chrysippi animum advertunt, vera censent omnia existere. Siquidem plurima ipsorum omnino vera sunt, et praesertim in illo libro, in quo ostendit quales esse virtutes. At quia ei, qui statuit, unam esse in anima facultatem, rationalem et judiciariam nominatam, tollitque concupiscibilem et irascibilem, quemadmodum Chrysippus autumabat, repugnant haec, quae hoc in libro comprehensa sunt, accusaverit quis ipsum merito. Quod autem Aristonis secta vere a praescriptis subvertatur, nulla eum accusatione dignum aliquis existimaverit. Putat enim vir ille, virtutem, una quum sit, pluribus nominibus appellari ratione, qua ad aliquid refertur. Igitur Chrysippus multitudinem virtutum et vitiorum non in respectu ad aliud sitam esse ostendit, sed in propriis substantiis, secundum qualitates

Ed. Chart. V. [206. 207.]

Ed. Bas. I. (309. 310.)

τὰς ποιότητας, ὥς ὁ τῶν παλαιῶν ἠβούλετο λόγος· ὅπερ καὶ αὐτὸ βραχὺ παρατρέψας ὁ Χρύσιππος ἐτέραις λέξεσι διήλθε, ποιὰς εἶναι τὰς ἀρετὰς, τοῖς τ' ἐπιχειρήμασιν οὐ πρέπουσι τῷ τὸ λογικὸν εἶναι μόνον τῆς ψυχῆς τεθειμένῳ, τὸ παθητικὸν δ' ἀνρηκτόν. πῶς οὖν ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος, ἐὰν ἀναγκασθῶ νῦν ἐπιδεικνύειν, ἀλλοτριὰς αἰρέσεως ἐπιχειρήμασι χρώμενον τὸν Χρύσιππον [207] εἰκότως καταβαλεῖν τὴν Ἀρίστωνος δόξαν; οἱ γὰρ μήτε γνόγτες, (310) οἷόν τι πράγμα ἐστὶ μέθοδος ἀποδεικτικῇ, μήτ' ἀσκηθέντες ἐν αὐτῇ, μήτε ἀλήθειαν τιμῶντες, οὗτοι δικαιοτεροὶ τοῦ μήκους τῶν λόγων ἔχειν τὴν αἰτίαν. οὗτοι γὰρ εἰσι καὶ οἱ πρὸς ἅπασαν ἀπόδειξιν αἰεὶ λογιζόμενοι καὶ στροφὰς ἀσχύμονας στρεφόμενοι χάριν τοῦ δοκεῖν ἀτελεῖ τὸν ὅλον ὑπάρχειν λόγον, ὅπου καὶ νῦν, ἐκ πολλοῦ γεγραμμένων τῶν πρὸ τούτου βιβλίων ἔτσι τε πολλοῖς βεβαιωσμένων ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν ἐκ τε τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, ἐξαίρνης τις ἀνεφάνη τῶν Περιπατητικῶν ὑμένας εἶναι λόγων τοὺς ἀπὸ τῆς καρδίας εἰς ἐγκέφαλόν τε

variantibus, ut veterum sententia volebat; id quod et paucis fere mutatis Chrysippus aliisque dictionibus quales esse virtutes percensuit, argumentis nimirum non congruis ei, qui vim tantum rationalem animae statuerit et eam, quae affectibus obnoxia est, (patheticen) sustulerit. Quomodo igitur ego prolixitatis disputationum auctor sum, si cogar nunc ostendere, alterius sectae argumentis Chrysippum utentem Aristonis opinionem merito evertere? Nam qui neque noverunt, qualis res sit methodus demonstrativa, neque exercitati sunt in ea, neque veritatem in pretio habent, hi justius prolixitatis disputationum causam sustinent. Hi enim sunt, qui ad omnem semper demonstrationem ratiocinantur et tergiversationes indecentes moliuntur, ut tota ratio imperfecta esse videatur, quandoquidem et nunc, quum libri jam pridem conscripti sint, annisque multis a viris optimis, tum Peripateticis, tum Stoicis, examinati, repente aliquis Peripateticorum apparuerit, qui membranas a corde profici-

Ed. Chart. V. [207.]

Ed. Bas. I. (310.)

καὶ μήνιγγας ἀναφερομένους, ὑφ' ὧν ἡ ψυχικὴ δύναμις ἀνακομίζεται καὶ ταῦτ' ἐπιχειρεῖ λέγειν ἄνθρωπος οὐδ' ὅλως ἀνατομῆς ἀψάμενος. ἐπεὶ δὲ πρὸς ἡμῶν ἐδίδεικτο καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν, ὡς τοῖς νεύροις ἐγκέφαλος ἐπιπέμπει δυνάμεις, οἷον πηγὴ τις ὑπάρχων αὐτὸς, οὐκ ἐκ καρδίας λαμβάνων, ὡς μὲν ἔνιοι, δι' αὐτῶν ὧν ἔφασαν νεύρων, ὡς δ' ἄλλοι, διὰ τῶν καρωτίδων ἀρτηριῶν, ἡναγκάσθημεν οὖν αὐθις ἡμῖς ἐπιδεικνύναι μὴδ' ὑμένας ἀναφερομένους ὅλως ἐκ καρδίας εἰς κεφαλὴν, εἰ δὲ καὶ τιτς τῶν κατὰ τὸν τράχηλον ὑμένων ἐκ καρδίας μὴ εἶναι φάσκοιεν διατέλλοντες τε πάντας αὐτοὺς, ἐκκόπτοντές τε μηδὲν τοῦ ζῶου βλαπτομένου. σκεπάσματα γάρ εἰσιν οἱ ὑμένες, ἔνθα περ ἂν ὑπάρχωσι, μορίων, μηδεμίαν ἐνέργειαν ἢ χρεῖαν ἑτέραν ἔχοντες, ὅποιαν ἀρτηρίαι καὶ νεῦρα καὶ φλέβες. ὥσπερ οὖν ἐν τοῦτοις οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος, ἀλλ' ὅσοι μὴτ' ἑσκήθησαν ἐν ἀποδεικτικῇ μεθόδῳ, μὴτ' ἀληθείας ἐρῶσιν, οὕτω καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀρετῶν

scientes in cerebrum et meningas sursum tendentes dictitet, a quibus animalis facultas dispensatur. Atque haec dicere aggreditur homo, qui neutiquam anatomen attigerit. At quia a nobis indicatum est etiam superius, cerebrum nervis facultates transmittere, quasi fons quidam sit ipsum, non ex corde, quemadmodum nonnulli, per eos quos dixerunt nervos, assumens, ut autem alii, per arterias carotidas, coacti sumus nos iterum ostendere, neque membranas omnino ex corde ad caput effert, et si nonnullae circa cervicem membranae sunt, ex corde tamen eas non esse dicant, dum praeciduntur excidunturque animali illaeso. Nam membranae tegumenta sunt, in quacunque parte fuerint, nullam aliam actionem ac usum habentes, qualem arteriae, nervi et venae. Quemadmodum igitur in his prolixitas disputationum in me referenda non est, sed in eos, qui neque in methodo demonstrativa exercitati sunt, neque veritatem amant, ita et in virtutum multitudine ratio quidem scientifica

Ed. Chart. V. [207.]

Ed. Bas. I. (310.)

ὁ μὲν ἐπιστημονικὸς λόγος ἐλάχιστος, οἱ δ' ἐξ ἀμαθίας τε καὶ φιλονεικίας ὀρμώμενοι πολλοί. τίς οὖν ὁ ἐπιστημονικὸς λόγος; ὁ ἀπ' αὐτῆς δηλονότι τῆς τοῦ πράγματος οὐσίας ὀρμώμενος, ὡς ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως ἐδείχθη πραγματεία. χρὴ γὰρ ἄρξασθαι μὲν ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν ἐννοίας, μεταβῆναι δ' ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν τῆς οὐσίας εὕρεσιν ἐπισκοπούμενον, εἴτε μία τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς, εἴτε πλείους εἰσὶν αἱ οὐσὶαι κατὰ τὸ κοινότατον τῶν σηματομένων, ὡς ἐν τοῖς περὶ τῆς ἀποδείξεως εἴρηται βιβλίοις, ἀκουόντων ἡμῶν τοῦ τῆς οὐσίας ὀνόματος, ὅπερ ἐστὶν οἶον ὑπαρξίς, ὡς φασιν, ἡ βελτίστη τελειότης τῆς ἐκάστου φύσεως. ἀλλ' εἴπερ τι τοιοῦτον πράγμα ἐστίν, ἡ ἀρετὴ μία καθ' ἕκαστον ὑπάρξει τῶν ὄντων. εἴπερ γὰρ τὸ βελτίστον ἐν, καὶ ἡ τελειότης ἐστὶ μία, κατὰ μὲν τὸ λογιστικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ἐπιστήμην ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἀρετὴν, καὶ εἴπερ ἐν τούτῳ ἐστὶ μόνον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ λογιζόμενον, οὐ χρὴ ζητεῖν ἀρετὰς πολλὰς· εἰ δὲ καὶ τὸν θυμὸν, ἀναγκαῖον ἔσται κἀκείνου γενέσθαι τὴν ἀρετὴν. οὕτω δὲ εἰ

brevissima et una; quae autem ex incertitia et contentione, permultae. Quae vero oratio scientifica est? nimirum quae ab ipsa rerum natura proficiscitur, ut in opere de demonstrationibus ostensum est. Convenit enim auspicari a virtutis notione, inde autem ad essentiae inventionem devenire, inspiciendo, num una animae virtutis, an plures sint essentiae secundum significatum communissimum; ut in libris de demonstratione tractatum est, ubi nos essentiae nomen accipimus, quod est veluti substantia, ut inquit, optima absolutissimaque cujusque naturae perfectio. Verum si hujusmodi quaedam res est virtus, una in singulis erit rebus. Si enim praestantissimum unum, et perfectio una est, in rationali quidem animae parte, scientiam esse virtutem necesse est: et si una haec est sola in animis nostris ratiocinandi facultas, non oportet multas quaerere virtutes: quod si iracundiam, concedamus necessarium erit et illius fieri virtutem. Ita vero si

GALENUS TOM. V.

Pp

Ed. Chart. V. [207. 208.]

Ed. Bas. I. (Dio.)

καὶ τρίτον ἄλλο πρὸς τούτοις εἶη τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐξ ἧς
 μὲν αὗται τρεῖς, ἄλλη δ' ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν
 σχέσεως γίγνεται τετάρτη. ἄρα μήτι μακρὸς ὁ λόγος οὐδα-
 μῶς, ὥσπερ οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν ἐπιστημονικῶν. ἀλλὰ
 μακρὰ λέγειν ἡμᾶς ἀναγκάζουσιν οἱ ληροῦντες μακρὰ, καθά-
 περ αἰεὶ καὶ νῦν ἀναγκαῖόν ἐστιν, εἰ καὶ μὴ τελείως μακρὰ,
 μέτρια γοῦν εἴη διελθεῖν ὑπὲρ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. εἰ
 γάρ, ὡς ἐμπροσθεν δέδεικται, ἕτερον μὲν ἐστὶ τὸ λογιζόμε-
 νον, ἕτερον δὲ τὸ ἐπιθυμοῦν, ἄλλο δὲ τὸ θυμούμενον,
 ἔσται τις ἀρετὴ καθ' ἕκαστον αὐτῶν μία. καλεῖται τοίνυν, εἰ
 βούλει, τὴν μὲν ἐν τῷ λογιζομένῳ σοφίαν, ἢ φρόνησιν, ἢ
 ἐπιστήμην, ἢ ὅ τι περ ἂν ἄλλο σοὶ δόξη, τὴν δ' ἐν τῷ
 θυμούμένῳ πάλιν ἀνδρείαν, ἢ ὅ τι περ ἂν ἄλλο βουλευθῆς.
 [208] οὐ γάρ μοι μέλει τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ὅτι μίαν αὐτὴν
 ἀναγκαῖον εἶναι. καλεῖται δ', εἴπερ ἐθέλεις, καὶ τὴν ἐν τῷ
 λοιπῷ τῷ ἐπιθυμητικῷ γιγνομένην ἀρετὴν σωφροσύνην,
 αὐτὴς ἡμῶν ἐπισκεπτομένων περὶ τῆς κατ' αὐτὴν Ἀριστο-
 τέλει τε καὶ Πλάτῳ γεγεννημένης διαφωνίας, οὐ μεγάλης.

et tertia alia praeter haec sit concupiscibilis, deinceps
 sane haec tres erunt; porro alia ex mutua earum inter
 se habitudine quarta efficitur. Itaque disputatio nequa-
 quam prolixa est, quemadmodum neque alia ulla scien-
 tifica: verum prolixè dicere nos cogunt, qui prolixè
 garriunt, sicuti sane et nunc necessarium est, si non
 omnino longa, certe mediocria de animae virtutibus
 differere. Nam si, ut prius ostensum est, alia facultas
 ratiocinatrix, alia concupiscibilis existit, alia irascibilis,
 una quaedam in singulis ipsis virtus erit. Vocato igitur,
 si libet, eam, quae in ratiocinatrice est, sapientiam, aut
 prudentiam, aut scientiam, vel quodcunque aliud tibi
 videbitur; eam, quae in irascibili rursus habetur, virili-
 tatem, vel quodcunque aliud volueris; non enim mihi
 nomina curae sunt, sed quod unam ipsam esse necessa-
 rium sit. Nuncupato, si libet, virtutem in reliqua concu-
 piscibili nascentem temperantiam: sed nos, quomodo
 Aristoteles et Plato in ea differant, (quae sane discor-

Ed. Chart. V. [208.]

Ed. Basf. I. (310.)

ὑπαρχούσης. ἔπειθ' ὁ ἕκαστος μέρος τῆς ὅλης ψυχῆς τὸ κατὰ τὴν ἀξίαν ἑαυτοῦ κάλλος ἔχει, τὴν ψυχὴν ὅλην εἰκότως ἂν εἴποις δικαίαν. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀλόγοις μέρεσιν αὐτῆς ἔξεις τέ τινές εἰσι καὶ δυνάμεις μόνον αἱ ἀρεταί, κατὰ δὲ τὸ λογικὸν οὐχ ἔξεις μόνον ἢ δυνάμεις ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐπιστήμη ἢ ἀρετὴ. μόνον γὰρ τούτῳ τῷ μέρει τῆς ψυχῆς ἐπιστήμης μέτεστι, τὰ δὲ ἄλλα δυνάμεις μὲν τινὰς καὶ ἔξεις βελτίους τε καὶ χείρους κτᾶσθαι δύναται, μετασχεῖν δ' ἐπιστήμης ἀμήχανον αὐτοῖς, ἅχρη περ ἂν μὴδὲ λόγου. τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς οὕτω βραχύ.

Κεφ. β'. Μεταβῶμεν δ' ἔξῃς ἐπὶ τὸ διημαρτημένον. ὅτι γὰρ οὐδ' αὐτὸ μακρὸν ἀνδρὶ κατὰ φύσιν ἔχοντι. νομίσας γοῦν ὁ Ἀρίστων, μίαν εἶναι τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἢ λογίζομεθα, καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς εἶθετο μίαν, ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν. ὅτιαν μὲν οὖν αἰρεῖσθαι τε δέη τάγαθὰ καὶ φεύγειν τὰ κακὰ, τὴν ἐπιστήμην τήνδε καλεῖ

dia haud ita magna est,) alias disquiremus. At quoniam singulae partes totius animae secundum suam ipsarum dignitatem pulchritudinem obtinent, totam animam merito dixeris justam. Proinde virtutes ipsae in partibus ipsius irrationalibus habitus quidam sunt et facultates tantummodo; in rationali aut non habitus solum aut facultas est, sed etiam scientia, aut virtus. Sola enim haec animae pars scientiae compos est, aliae autem facultates sane quasdam et habitus meliores pejoresve comparare possunt, scientiae autem fieri participes nequaquam, quatenus neque etiam rationis. Verum igitur ipsum adeo exiguum est.

Cap. II. Sed post reprehensionem ad erratum deinceps transeamus. Erit enim hoc non prolixum viro, qui secundum naturam sit affectus. Arbitratus igitur Ariston, unam esse animae facultatem, qua ratiocinamur, etiam virtutem animae unam ponebat, scientiam bonorum et malorum. Quum igitur deligere oportet bona et vitare mala, hanc scientiam vocat temperantiam; quum autem

Ed. Chart. V. [208.]

Ed. Bas. I. (310.)

σωφροσύνην· ὅταν δὲ πράττειν μὲν τὰγαθὰ, μὴ πράττειν δὲ τὰ κακὰ, φρόνησιν· ἀνδρείαν δ', ὅταν τὰ μὲν θαρσύνῃ, τὰ δὲ φεύγῃ· ὅταν δὲ τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστω τέμῃ, δικαιοσύνην. ἐνὶ δὲ λόγῳ γινώσκουσα μὲν ἡ ψυχὴ χωρὶς τοῦ πράττειν τὰγαθὰ τε καὶ κακὰ σοφία τ' ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη, πρὸς δὲ τὰς πράξεις ἀφικνουμένη τὰς κατὰ τὸν βίον ὁνόματα πλείων λαμβάνει τὰ προειρημένα, φρόνησίς τε καὶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καλουμένη. τοιαύτη μὲν τις ἡ Ἀρίστωνος δόξα περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν. ὁ γε μὴν Χρυσίππος οὐκ οἶδ' ὅπως ἀντιλέγων ἐπιχειρεῖ τὰνδρὶ, τὴν κοινὴν πρὸς ἑαυτὸν ὑπόθεσιν ἀκριβῶς διαφιλίστοντι. καλῶς γὰρ ἅπαντα γινώσκόντων τε καὶ πραττόντων ἡμῶν ἂν ὁ βίος διοικοῖτο κατ' ἐπιστήμην, κακῶς δὲ καὶ ψευδῶς γινώσκόντων τε καὶ πραττόντων κατ' ἄγνοιαν, ὡς αὐτὸς ὁ Χρυσίππος βούλεται. καὶ διὰ ταῦτα μία μὲν ἀρετὴ γίγναιτ' ἂν ἡ ἐπιστήμη, μία δ' ὡσαύτως καὶ ἡ κακία, προσαγορευομένη καὶ ἥδε ποτὲ μὲν ἄγνοια, ποτὲ δ' ἀνεπιστημοσύνη. εἰς οὖν τις τὸν θάνατον, ἢ τὴν πενίαν, ἢ τὴν νόσον ὡς

agere bona, non agere mala oportet, prudentiam; virilitatem autem, quum alia audaciter aggreditur quis, alia fugit; quum autem secundum dignitatem unicuique distribuit, iustitiam. Summatim cognoscoens quidem anima, non autem agens bona et mala, sapientia est et scientia; at ubi ad actiones vitae pervenit, nomina plura sumit praedicta, prudentia, temperantia et iustitia virilitasque. Hujusmodi sane Aristonis opinio est de animae virtutibus. At Chrysippus haud novi quomodo contradicere conatur viro, qui communem ad ipsum hypothelin exacte tuetur. Pulchre enim omnia quum scimus facimusque nos, vita gubernatur secundum scientiam, at si male et falso tum cognoscamus, tum agamus, secundum ignorantiam, ut ipse Chrysippus vult; et propterea una virtus fiet scientia, unum etiam similiter vitium nuncupatum; atque haec nonnunquam ignorantia, nonnunquam incitia. Si igitur quis mortem, aut paupertatem, aut morbum

Ed. Chart. V. [208. 209.]

Ed. Baf. I. (310.)

κατὰ δεδιώς ἢ, δέον θαρσύνειν, ὥς ἐπὶ ἀδιαφόροις, ἐνδεία
 μὲν ἐπιστήμης αὐτὸν τίθεται ἀγνοεῖν τὰ ληθές, ὥς ἂν
 Ἀρίστων τε καὶ Χρύσιππος εἶποι, κακίαν δ' ἔχει ψυχῆς,
 ἣν ὀνομάζουσι δειλίαν· οἷς ἐναντίαν ἀρετὴν αὐτοὶ φασιν
 εἶναι τὴν ἀνδρείαν ἐπιστήμην οὖσαν, ὣν χρὴ θαρσύνειν, ἢ μὴ
 θαρσύνειν, τουτέστιν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν τῶν ὄντως δηλον-
 ότι τοιούτων, οὐ κατὰ ψευδῇ δόξαν ὑπειλημμένων, οἷά περ
 ἐστὶν ὑγίεια, καὶ πλοῦτος, καὶ νόσος, καὶ πενία· τούτων
 γὰρ οὐδέν· οὔτ' ἀγαθὸν οὔτε κακὸν εἶναι φασιν, ἀλλ'
 ἀδιαφόρα πάντα· καὶ τοίνυν, εἰ τὸ μὲν ἡδὺ νομίσας τις
 ἀγαθόν, τὸ δ' ἀνιαιρόν κακόν, ἀκολουθῶν τῇ δόξῃ τῇδε,
 τοῦ μὲν τὴν αἵρεσιν ποιοῖτο, τοῦ δὲ τὴν φυγὴν, ἀμαθὴς
 ἐστὶν οὐσίας ἀγαθοῦ, καὶ διὰ ταῦτ' ἀκόλαστος. ἐν ἀπάσαις
 γὰρ πράξεσιν αἰρουμένων ἡμῶν τὸ φαινόμενον ἀγαθόν,
 φευγόντων δὲ τὸ φαινόμενον κακόν, [209] ἐχόντων δὲ φύσει τὰς
 ὁρμὰς ταύτας ἐφ' ἑκάτερον, ἢ φιλοσοφία διδάσκουσα τὸ κατ'
 ἀλήθειαν ἀγαθόν τε καὶ κακόν, ἀναμαρτήτους ἐργάζεται. Χρύσιπ-

tanquam mala veritus sit, quum oporteret audenti esse
 animo, tanquam ea indifferentia sint, ad defectum quidem
 scientiae id referunt: ignorat enim veritatem, ut Arifflon
 et Chryfippus dicerent, animi autem vitio obnoxius est,
 quod vocant timiditatem: his contrariam virtutem ipfi
 affirmant virilitatem, quae scientia est eorum, quibus
 oportet confidere, aut non confidere, hoc est bonorum
 et malorum, quae revera hujusmodi sunt, non falsa opi-
 nione existimata, qualia sunt sanitas, divitiae, morbus,
 paupertas; horum enim nullum neque bonum neque
 malum esse pronunciant, sed indifferentia omnia; unde si
 suave ratus quis bonum, molestum autem malum, sequens
 opinionem hanc, hoc deligat, illud fugiat, hoc ad igno-
 rationem substantiae boni spectat, et inde etiam intem-
 perans redditur. Quum enim in omnibus functionibus
 quod videtur bonum deligamus, et quod videtur malum
 vitemus, habeamusque natura impetus hos ad horum
 utrumque, philosophia, quae vere bonum malumque
 docet, a peccatis immunes reddit. At Chryfippus haud

Ed. Chart. V. [209.]

Ed. Bal. I. (310. 311.)

πὸς δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως, ὥσπερ αἱ ἰδιῶται λόγων, τῇ διαφορᾷ τῶν φωνῶν, οὐ τοῖς τυγχάνουσιν αὐταῖς πράγμασι προσέχει τὸν νοῦν, ἐπερὶόν τι τομίζων δηλοῦσθαι καθ' ἐκάστην τῶνδε τῶν φωνῶν, αἰρετέον, ποιητέον, θαρβήτεον ἀγαθόν. (311) ἔστι δ' οὐχ ἕτερον, ἀλλ' ἐν ἀπάσαις ταυτὸν, ὅπερ ἐκ τῆς ἀγαθότης δηλοῦται. τοῦτο γὰρ ἐστὶ μόνον, ὅπερ ἂν ἔλοιτό τις, ἢ πράξειεν, ἢ θαρβήσειεν, ὥσπερ γε καὶ τὸ κακόν, ᾧ μήτε ἂν ἔλοιτο, μήτε πράξειε, μήτε θαρβήσειεν, ὡς οὖν ᾧ λέγων, ἔχειν ἡμᾶς ὀφθαλμούς, οὐχ ἕτερόν τι λέγει τοῦ φάσκοντος, ἔχειν ἡμᾶς ὄπας, ἢ ὄμματα, καθάπερ οὐδ' ἐκ τούτων ἀποχωρήσας τῶν ὀνομάτων ἡμᾶς ἔχειν φαίη μόριον ὀπτικόν, ἢ μόριον ὄρατικόν, ἢ ὄργανον ὄρατικόν, οὕτως ὁ λέγων, ἔχειν ἡμᾶς ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν, οὐχ ἕτερόν τι λέγει φάσκοντος ἐπιστήμην αἰρετέων καὶ οὐχ αἰρετέων, ἢ ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων, ἢ θαρβήτέων καὶ οὐ θαρβήτέων ἔχειν ἡμᾶς. ἀπάσαις γὰρ ταύταις ταῖς λέξεσιν ἀγαθόν καὶ κακόν λέγει καὶ κατ' αὐτὸν τὸν

scio quomodo idiotarum instar in oratione differentiae vocum, non ipsis quae insunt rebus animum attendit, diversum quippiam putans significari in singulis his dictionibus, deligendum, faciendum, bonum, et cui confidendum, quod tamen diversum non est, sed in omnibus idem, quod ex dictione bonum significatur; id enim solum est, quod aliquis eligat, aut faciat, aut cui fidat, quemadmodum malum, quod neque eligat, neque faciat, neque cui fidat. Ut enim qui dicit, nos habere oculos, non aliud quid habere nos dicit, quam luminaria, aut lumina, quemadmodum neque ab his digressus nomini-bus habere nos dicat partem visivam, aut partem visoriam, aut instrumentum visorium, ita qui dicit, habere nos scientiam bonorum malorumque, non diversum quid dicit ab eo, qui pronunciat scientiam eligibilium et non eligibilium, aut faciendorum et non faciendorum, aut quibus fidendum et non fidendum: quippe his dictionibus bonum malumque explicat etiam auctore

Ed. Chart. V. [309.]

Ed. Bas. I. (311.)

Χρύσιππον, εἴ γε δὴ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ μόνον ἐστὶν αἰσ-
τέον, καὶ ποιητέον, καὶ θαρσύνεον. ὥστε τὴν τῶν ἀγαθῶν
ἐπιστήμην ἐν διαφόροις ὕλαις ἢ πράξεσιν ἐργαζομένην
ὀνόματα πλείω λαμβάνειν, ἕκαστον ἐν τῷ πρὸς τι κατὰ
τὴν ὕλην ἢ τὴν πράξιν ὑφιστάμενον. ὥσπερ οὖν τὸν περὶ
τῆς ψυχῆς ἡμῶν μερῶν λόγον ὁ Πλάτων ἐν λόγῳ βραχὺ
περιέλαβεν ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ τέταρτον τῆς Πολιτείας,
οὕτως καὶ περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς ἐφεξῆς ἐδίδαξε διὰ βραχέων.
ἐν δὲ γε τῷ Λάχῃτι παρέγραψεν· εἴ τις ἐπιστήμας εἶναι
νομίζει τὰς ἀρετάς, οὐ πολλὰί γίνονται ἂν, ἀλλὰ καὶ μία
γνώσις ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν. οὐκοῦν οὕτως Πλάτων οὐδ'
ἐγὼ πολυλογίας αἷτιος, καθάπερ οὐδ' Ἀρίστων, ἀλλ' ὁ
μακροὺς μὲν ἀποτείνων λόγους ἐκ λημμάτων ἀσχομένους
ἤτοι διαλεκτικῶν μόνον, οὐ μὴν ἐπιστημονικῶν, ἢ οὐδὲ
τοιούτων, ἀλλ' ἤτοι ῥητορικῶν, ἢ σοφιστικῶν. ἐπιδέδεικται
δὲ μοι τοῦτο κατὰ τὸ δευτέρον ὑπόμνημα τῆσδε τῆς πραγμα-
τείας, δεικνύντι τὴν διαφορὰν τῶν λημμάτων, ὅπερ οὐ τοῦ
προκειμένου ἐστὶ σκέμματος. οὕτως οὖν καὶ τοῖς περὶ τῆς

Chrysippo, liquidem bonum ipsum solum est eligendum,
faciendum, et ei fidendum. Quare bonorum scientia,
quae in diversis materiis aut actionibus administratur,
nomina plurima sumit, quorum unumquodque ratione ad
aliquid in materia aut actione subsistit. Quemadmodum
igitur de partibus animae nostrae disputationem Plato
una brevi et scientifica ratione complexus est in quarto
de Republica libro, sic etiam de virtutibus ipsius deinceps
breviter docuit. At in Lachete ascripsit: *Si quis
scientias esse virtutes existimet, non multae erunt utique,
sed et una, bonorum videlicet malorumque cognitio.*
Neque igitur Plato, neque ego prolixitatis auctor sum,
quemadmodum neque Ariston, sed qui longos producit
sermones ex sumptionibus vel dialecticis solum, non tamen
scientificis, vel neque ejusmodi, sed vel rhetoricis, vel
sophisticis exordientes. Ostendi autem hoc in secundo
hujus operis commentario, indicans sumptionum differen-
tiam, quod non est propositae speculationis. Sic igitur

Ed. Chart. V. [209. 210.]

Ed. Baf. I. (311.)

τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ὁ Χρύσιππος ἀποχωρῶν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἀποδεικτικῶν λημμάτων ἐν τοῖς ὑπολοίποις ἑλάττει τρισὶ γένεσιν, ὡς ἐν γε τῇ ποιᾷ εἶναι τὰς ἀρετὰς ἐπιστημονικῶν μᾶλλον ἀπτεται, καταβαλλόντων μὲν ὄντας τὸν Ἀρίστωνος λόγον, οὐ μὴν τῇ γε οἰκείᾳ πρεπόντως ὑποθέσει.

Κεφ. γ'. Διὰ τοὺς ἀγανακτοῦντας οὖν ἐπὶ τῷ μήκει τῆς ἐνεστώσης πραγματείας ἐτέρωθι μὲν ἰδίᾳ περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς αὐθις ἐγνακᾷ ποιήσασθαι τὸν λόγον, ἐκ δὲ τῷ παρόντι διὰ τοὺς φιλομαθεῖς ἐπείγοντάς με τὰ λείποντα προσθεῖναι τοῖς ἐνεστώσιν ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῖς εἰρημένοις ἀφίξομαι. Διέδεικται μὲν γὰρ, ὡς ἡ τοῦ γεγεννημένου ζώου διοίκησις ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν γίνεται, μιᾶς μὲν τῆς ἐκ τῇ κεφαλῇ κατοικισμένης, ἧς ἔργα καθ' ἑαυτὴν μὲν ἢ τε φαντασία, καὶ μνήμη, καὶ νόησις, καὶ διανόησις, ἐν δὲ τῷ πρὸς τι τῆς τ' αἰσθήσεως ἡγεῖσθαι [210] τοῖς αἰσθανομένοις τοῦ ζώου μέρεσι καὶ τῆς κινήσεως τοῖς κινουμένοις καθ' ὁρμὴν, ἐτέρας δὲ τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ καθε-

et in libris de virtutum differentia Chrysippus recedere a scientificis et demonstrativis sumptionibus et in reliquis tribus generibus vagari deprehenditur, ut in eo, quod virtutes sint quales, scientificas magis attingit, quae omnino Aristonis opinionem evertunt, non tamen propriae hypothesei conveniunt.

Cap. III. Itaque illorum causa, qui ob longitudinem praesentis operis indignantur, alibi separatim de virtutum differentia rursus sermonem instituire decrevi. Impraesentiarum vero propter studiosos, qui me reliqua praesentibus adjicere compellunt, ad ea, quae jam dictis proxima sunt, deveniam. Siquidem ostensum est, quomodo nati animalis dispensatio a tribus obeatur principiis; uno in capite collocato, cujus opera per se quidem imaginatio, memoria, intellectio cogitatioque, in relatione autem ad aliud, sensum partibus animalis sensilibus impartiri, motumque his, quae moventur, arbitrarium; altero autem in corde consistente, cujus opera per se

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (311.)

θευμένης, ἧς ἔργα καθ' ἑαυτήν μὲν ὁ τόπος ἐστὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ μόνιμον ἐν οἷς ἂν ὁ λογισμὸς καλεῖται, καὶ τὸ ἀήτητον, κατὰ πάθος δὲ ὅλον ζῆαις τῆς ἐμφύτου θερμασίας, ποθοῦσης τιμωρῆσασθαι τῆς ψυχῆς τηλικαῦτα τὸν ἀδικεῖν δόξαντα, καὶ καλεῖται τὸ τοιοῦτον θυμὸς, ἐν δὲ τῷ πρὸς τι θερμασίας ἀρχὴ τῆς κατὰ μέρος εἶναι μορίοις ἀρτηρίαις τε κινήσεως σφυγμικῆς, τῆς δ' ὑπολοίπου δυνάμεως ἐν ἥπατι καθιδρυμένης ἔργα τὰ περὶ τὴν θρέψιν ἅπαντα κατὰ τὸ ζῶον, ὧν μέγιστον μέρος ἡμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐναίμοις ζώοις ἐστὶν ἡ τοῦ αἵματος γένεσις, τῆς δ' αὐτῆς ταύτης δυνάμεως καὶ ἡ τῶν ἡδέων ἐστὶν ἀπόλαυσις, ἐν ἣ σφοδρότερον τοῦ δέοντος κινουμένη τὴν ἐκ ἀκρᾶσιαν καὶ τὴν ἀκολασίαν ἐργάζεται. ἡ μὲν οὖν ἀπόδειξις ἢ δεικνῦσα, τὴν τῶν νεύρων ἀρχὴν εἶναι κατὰ τὴν κεφαλὴν, εὐθὺς ἔχει καὶ τὸ μέρος αὐτῆς συτενδακνύμενον. ὅτιαν γὰρ τοῦ λόγου δυοῖν λημμάτων, ἐνὸς μὲν κατὰ τὴν τοῦ προβλήματος ἔννοιαν, ἢ οὐσίαν, ἢ φύσιν, ἢ ὅπως ἂν ἐθέλῃς ὀνομάζειν, ἑτέρου δὲ φαινομένου διὰ τῆς ἀνατομῆς,

robur est animi et firmitas in iis, quaecunque ratio juss-
erit et invictus animus, secundum affectum autem veluti
fervor nativi caloris, anima tunc eum, qui injuriam
inferre visus est, punire desiderante, ac vocatur hujus-
modi iracundia, in relatione ad aliud caloris initium
particularis in partibus arteriisque motus pulsatilis. Reli-
quae autem virtutis in jecore collocatae opera sunt nutri-
tioni dicata omnia in animante, quorum maxima pars
tum nobis tum omnibus sanguineis animantibus inest, san-
guinis generatio. Ejusdem autem hujus virtutis etiam
suavium fruitio est, qua vehementius, quam par est, mota
intemperantiam libidinemque efficit. Itaque demonstratio,
nervorum principium esse in capite, indicans statim habet
et partem ipsius simul indicatam; nam quum duae sint
rationis sumptiones, una secundum ejus, quod proponi-
tur, notionem, vel substantiam, vel naturam, vel quo-
modocunque voles nominare, altera, quae ex anatome

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Basf. I. (311)

τούτω τῇ φαινομένῃ μετ' ἀκριβείας γιγνωσκόμενος συνδια-
 γιγνώσκεται τῆς κεφαλῆς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῶν νεύρων
 ἐστίν, οὐχ αἱ μήνιγγες, ἀλλ' ἐγκέφαλος. ἕκαστος γὰρ τῶν
 ἀποφυομένων νεύρων τριπλοῦν τὴν οὐσίαν ἐστί, τὸ μέσον
 μὲν τοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ βάθους, ὅπερ ἀνάλογόν ἐστι τῇ
 τῶν δένδρων ἐντερνώνῃ, τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως ἔχον· ἐξ
 ἐγκεφάλου, περιεχόμενον δ' ἐν κύκλῳ πρώτῃ μὲν τῇ τῆς
 λεπτῆς μήνιγγος ἀποφύσει, δευτέρᾳ δὲ τῇ τῆς παχείας.
 Ἐρασίστρατος δ' ἄχρι πολλοῦ τὴν ἐξωθέν μοῖραν ὁρᾷν μόνην
 τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῆς παχείας μήνιγγος ὁρμωμένην, [ἀπ'
 ἐκείτης ὥστε πεφυκέναι σύμπαν τὸ νεῦρον, καὶ μετὰ γε τὰ
 πλεῖστα τούτου τῶν συγγραμμάτων ἐστίν ἀπὸ τῆς περιεχο-
 σης τὸν ἐγκέφαλον μήνιγγος πεφυκέναι φάσκοντος τὰ νεῦρα.
 ἀλλ' ὅτε πρεσβύτης ὢν ἤδη καὶ σχολὴν ἄγων μύνοις τοῖς
 τῆς τέχνης θεωρήμασιν ἀκριβεστέρως ἐποιεῖτο τὰς ἀνατομὰς,
 ἔγνω καὶ τὴν οἶον ἐντερνώνῃ τῶν νεύρων ἀπ' ἐγκεφάλου
 πεφυκυῖαν. ἔχει δὲ ἡ ῥῆσις αὐτοῦ τόγδε τὸν τρόπον.
 Ἰθεωροῦμεν δὲ καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἦν ὁ μὲν

apparet, evidenti hac exacte cognita, simul cognoscitur,
 capitis partem, unde nervorum est principium, non mem-
 branas esse, quae meninges dicuntur, sed cerebrum.
 Unusquisque enim enascentium nervorum triplici praedi-
 tus est substantia; nam ipsorum pars media et profun-
 dior, quae proportionem respondet arborum medullae,
 initium generationis ex cerebro obtinet. Comprehenditur
 autem circulatim primo tenuis membranae processu,
 secundo crassioris. Ac Erasistratus tamdiu exteriorem
 nervi partem solam videns, quae a crassiore membrana
 proficiscitur, ab illa totum nervum procedere autumabat;
 ac plurimi hujus libri pleni sunt, quibus dicat, nervos
 a membrana cerebrum ambiente proficisci. At quum
 senex esset iam et vacaret solis artis speculationibus,
 exactiores moliebatur dissectiones. Noverat etiam veluti
 medullam nervorum a cerebro profectam. Habent autem
 ejus verba hunc in modum. *Speculabamur autem et
 naturam cerebri; ac erat sane cerebrum bipartitum,*

Ed. Chart. V. [210.]

Ed. Bas. I. (311.)

ἐγκέφαλος διμερής, καθάπερ καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, καὶ κοιλίαν παρὰ τῷ μήκει τῷ εἶδει κειμένην, συστέτρητο δ' αὐται εἰς μίαν κατὰ τὴν συναφὴν τῶν μερῶν. ἐκ δὲ ταύτης ἔφερον εἰς τὴν ἐπεγκρανίδα καλουμένην, καὶ ἐκεῖ ἑτέρα ἦν μικρὰ κοιλία, διεπέφρακτο δὲ ταῖς μήνιξις ἕκαστον τῶν μερῶν. ἥ τε γὰρ ἐπεγκρανὶς διεπέφρακτο αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ ὁ ἐγκέφαλος παραπλήσιος ὡς τῆσται καὶ πολύπλοκος, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον τούτου ἢ ἐπεγκρανὶς πολλοῖς ἐλιγμοῖς καὶ ποικίλοις κατεσκευάστο. ὥστε μαθεῖν τούτων τὸν θεωροῦντα, ὅτι, ὥπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζώων, ἐλάφου τε καὶ λαγωῦ, καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ τὸ τρέχειν πολὺ τι τῶν λοιπῶν ζώων ὑπεραίρει τοῖς πρὸς ταῦτα χρησίμοις, εὖ κατεσκευασμένοις μυσὶ τε καὶ νύκτοισι, οὕτω καὶ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ τῶν λοιπῶν ζώων πολὺ τῷ διανοεῖσθαι περίεστι, πολὺ τοῦτο ἔστι πολύπλοκον. ἦσαν δὲ καὶ ἀποφύσεις τῶν νεύρων πᾶσαι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ καθ' ὅλον εἰπεῖν ἀρχὴ φαίνεται εἶναι τῶν κατὰ τὸ σῶμα ὁ ἐγκέφαλος. εἴ τε γὰρ ἀπὸ τῶν

quemadmodum et reliquorum animalium; et ventriculū juxta longitudinem situm habebat, hi vero perforati erant in unum juxta partium commissuram. Ex hoc autem tendebat ad cerebellum appellatum, illicque alter erat minor ventriculus, obsepta autem membranis unaquasque pars; nam cerebellum interseptum est ipsum per se, et cerebrum, quod simile est intestino jejunō et vehementer implicitum. Multo adhuc magis hoc cerebellum plerisque anfractibus et diversis constructum est; ut hinc liceat condiscere spectatorem, quod, sicuti in reliquis animalibus, cervo, lepore, et si quod aliud in currendo multum reliqua animantia superat, utilibus ad haec bene constructis, tum musculis, tum nervis, sic etiam homini, quoniam reliquis animantibus multum intelligendo praecellit, vehementer hoc est implicitum. Erant autem et processus nervorum omnes a cerebro; ac, ut summam dicam, cerebrum initium esse appareat eorum, qui in corpore sunt nervi; nam sensus; qui a

Ed. Chart. V. (210. 211.)

Ed. Bas. I. (311. 312.)

μυτῶν γιγνομένη αἰσθήσεις συντίετο ἐπὶ τοῦτον καὶ ἀπὸ τῶν ὠτων. ἐφέροντο δὲ καὶ ἐπὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποφύσεις ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου. ἐνταῦθα ὁ Ἐρασίστρατος ὁμολογεῖ καὶ πρότερον ἀγνοούμενον· ἑαυτῷ [211] σαφῶς ἐωρακέναι τῆνικαῦτα, τῶν νεύρων ἕκαστον ἐξ ἐγκεφάλου φερόμενον. ἀκριβῶς δὲ καὶ περὶ τῶν τεττάρων αὐτοῦ κοιλίων ἔγραψεν, ὥς οὐδ' αὐτὸς εἶπε τῷ πρότερον εἶδεν. εἰ δὲ καὶ τῶν ζώντων ζώων ἐπεποιήτο τὴν πείραν, ἦν ἡμεῖς οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δις, ἀλλὰ πάνυ πολλάκις ἐποιησάμεθα, βεβαίως ἂν ἔγνω τὴν μὲν σκληρὰν καὶ παχεῖαν μῆνινγα σκέπτης ἔνεκεν γεγενημένην ἐγκεφάλου, τὴν δὲ μαλακὴν καὶ λεπτήν καὶ τούτου μὲν αὐτοῦ χάριν, εἰ δὲ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ συνδεῖν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἀγγεῖα, τὰς ἀρτηρίας καὶ τὰς φλέβας. τίνα δὲ ἐστίν, ἃ χρῆναι φημι τεθεῆσθαι κατὰ τὰς ἀνατομὰς εἰς τὴν τῶν τοιούτων δογμάτων εὕρεσιν, ἐπὶ πλέον μὲν ἐν ταῖς ἀνατομικαῖς ἐγχειρήσει λέγεται, (312) μνημονεύσω δὲ καὶ νῦν αὐτῶν τοσούτου μέρους, ὅσον εἰς τὰ παρόντα μάλιστα ἐστὶ χρήσιμον.

naribus provenit, ad hoc foramen pertingit, item ab auribus venientes. Ferebantur etiam ad linguam et ad oculos processus a cerebro. Hic Erasistratus fatetur, quod prius ipsi erat incognitum, manifesto tunc vidisse nervos singulos ex cerebro procedentes. Exacte enim de quatuor ipsius ventriculis scripsit, quos ne ipse quidem anno priore viderat. At si in viventibus etiam animantibus experimentum fecisset, quod nos non semel neque his, sed admodum frequenter fecimus, firmam habuisset durae et crassae membranae cognitionem, quod cerebri contigendi gratia procreata sit, mollis autem et tenuis etiam huius ipsius gratia, praeterea ut omnia cerebri vasa, arteriae nimirum et venae, colligarentur. Porro quancumque spectanda in dissectionibus ad huiusmodi dogmatum inventionem putem, uberius in administrationibus anatomicis explicatur. Meminero etiam nunc ipsorum, quantum ad praesentia potissimum conducant, Exciso capitis osse,

Ed. Chart. V. [211.]

Ed. Basf. I. (312.)

ἐκκοπέντος τοῦ τῆς κεφαλῆς ὁστοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ ζώου, καὶ γυμνῆς τῆς παχείας μήνιγγος γενομένης, ἐὰν ἐκατέρωθεν τῆς μέσης εὐθείας, καθ' ἣν ἐγκαταβαίνει τῇ ἐγκεφάλῳ διπλουμένη, δι' ἀγκίστρων ἀνατείνας αὐτήν, ἢ τέμης μόνην, ἢ ἐκτέμης ὅλην, οὐτ' ἀναίσθητον, οὐτ' ἀκίνητον γίγνεται τὸ ζῶον, ὥσπερ οὐδ' εἰ τὸ σκέπον αὐτῆς μέρος ὅλον τὸν ὀπισθεν ἐγκέφαλον ἢ τέμνεις μόνον, ἢ ἐκτέμνεις. οὐ μὴν οὐδ' εἰ τὴν ἐγκέφαλον αὐτὸν ὅπως οὖν ἐκτέμνοις, οὐδ' οὕτως τὸ ζῶον ἀκίνητον ἢ ἀναίσθητον γίγνεται, πρὶν ἐπὶ τινα τῶν κοιλίων αὐτοῦ τὴν τομὴν ἐξικέσθαι. μάλιστα μὲν οὖν ἡ ὀπίσω βλάπτει τὸ ζῶον, ἐφεξῆς δὲ ἡ μέση. τῶν προσθίων δὲ ἑκάτερα βραχυτέραν ἐργάζεται τὴν βλάβην, καὶ μᾶλλον μὲν ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων ζώων, ἥτιον δ' ἐπὶ τῶν νέων. τὰ δ' αὐτὰ ταῖς εἰς τὰς κοιλίας τομαῖς αἱ κατ' αὐτῶν ἐργάζονται θλίψεις, ὥς οὐδ' ἐπιτηδευόντων, ἀλλὰ καὶ πάνυ φυλαττομένων ὀρώμεν ἐρίοις γιγνομένας ἐπὶ τῶν ἀνατιτρωμένων ἀνθρώπων, ὅταν τὰ τῆς κεφαλῆς ὅστ' αὐτὰ καταγῶσιν. ἐκ τούτων οὖν τῶν φαινομένων ἴσως ἂν τις ὑπονοήσῃ, τὸ

vivente adhuc animali, et crassiore membrana denudata, si utrobique medio rectitudinis, qua cerebro haec plexu duplici incumbit, per hamulos ipsam elevatam aut solam incideris, aut totam excideris, neque insensibile, neque immobile animal evadit; quemadmodum neque si obtegentem ipsius partem totum posterius cerebrum, aut tantum incideris, aut excindas; non tamen, etsi cerebrum ab ipsis quomocunque excindas, sic quoque animans motus aut sensus expers redditur, priusquam ad aliquem ventriculum ipsius sectio perveniat. Maxime igitur posterior ventriculus animal offendit, deinde medius; uterque autem prior minorem laesionem perficit, ac magis sane in animalibus aetate provectoribus, minus autem in junioribus. Contusiones quoque illud idem, quod sectiones ad ventriculos usque pervenientes, efficiunt, quas non de industria nostra, sed etiam nobis admodum caventibus, videmus nonnunquam fieri in iis, qui perforantur, quum ossa capitis fracta fuerint. Ex his igitur apparentibus

Ed. Chart. V. [211.]

Ed. Bas. I. (312.)

κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου πνεῦμα θυοῖν θάτερον, εἰ μὲν ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχὴ, τὸ πρῶτον αὐτῆς ὑπάρχειν, ὡς ἂν εἴποι τις, οἰκητήριον, εἰ δὲ σῶμα, τοῦτ' αὐτὸ πνεῦμα τὴν ψυχὴν εἶναι. ἀλλ' ὅταν γε, συναχθεῖσων τῶν κοιλιῶν, ὀλίγον ὕστερον αὐτῆς αἰσθάνηται καὶ κινῆται τὸ ζῶον, οὐκ ἔθ' ὅλον τε φάναι, τῶν εἰρημέτων ὑπάρχειν τοῦτ' τὸ πνεῦμα. βέλτιον οὖν ὑπολαβεῖν, ἐν αὐτῷ μὲν τῷ σώματι τοῦ ἐγκεφάλου τὴν ψυχὴν οἰκεῖν, ἥτις ποτ' ἂν ἢ κατὰ τὴν οὐσίαν· οὐπω γάρ περὶ τούτου σκέψις ἤκει· τὸ πρῶτον δ' αὐτῆς ὄργανον εἰς τε τὰς αἰσθήσεις ἀπέσας τοῦ ζώου καὶ προσέτι τὰς καθ' ὁρμὴν κινήσεις τοῦτ' εἶναι τὸ πνεῦμα, διὸ καὶ κενωθὲν, ἄχρις ἂν αὐτῆς ἀθροισθῇ, τὴν μὲν ζωὴν οὐκ ἀφαιρεῖσθαι τὸ ζῶον, ἀναίσθητον δὲ καὶ ἀκίνητον ἐργάζεσθαι. καίτοι γε, εἴπερ ἦν αὐτὸ ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία, συνδιεφθείρετ' ἂν αὐτῷ κενουμένῳ παραχρῆμα τὸ ζῶον. εὐλογον οὖν γεννᾶσθαι μὲν τοῦτ' τὸ πνεῦμα κατὰ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖσιν τελευτᾶν ἀρτηριῶν τε καὶ φλεβῶν οὐκ ὀλίγον πλήθος, ἐξ οὗ τὰ καλούμενα χο-

Forſitan aliquis ſuſpicetur, ſpiritum in ventriculis cerebri contentum, duorum alterum, ſiquidem anima eſt incorporea, primum ipſius, ut ita dicam, domicilium exiſtere, ſin autem corpus, hunc ipſum ſpiritum animam eſſe. Verum quum conjunctis ventriculis paulo poſt ruruſum ſentiat moveaturque animal, non amplius licet dicere praedicta, hunc eſſe ſpiritum. Praeſtat igitur exiſtimare, in ipſo corpore cerebri animam habitare, cujuſcunque tandem ſit ſubſtantiae; (nondum enim de hoc venit conſideratio,) primum autem ipſius organum tum ad univerſos animantis ſenſus, tum etiam ad arbitrarios motus hunc eſſe ſpiritum. Quare et evacuatus, uſque dum ruruſus recolligatur, vita non privat animal, ſed ſenſus motuſque reddit expers. Atqui ſi is eſſet animae ſubſtantia, ſimul cum eo, ubi evacuatur, animal protinus periret. Merito igitur generatur hic ſpiritus in cerebri ventriculo, ac ideo illuc deſinit arteriarum venarumque copia non exigua, ex qua

Ed. Chapt. V. [211. 212.]

Ed. Bas. I. (312.)

ροειδῇ πλέγματα γέγονεν, ὄργανον δ', ὡς ἔφη, εἶναι τὸ
 πρῶτον αὐτὸ τῆς ψυχῆς. εἰ δ' ἂν μᾶλλον ἐλπίσαις γίνε-
 σθαι τὸ πνεῦμα τοῦτο, τῶν ἀγγείων ἀναπνεόντων αὐτὸ, καὶ
 μάλιστα τῶν ἀρτηριῶν, εἰς τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ
 δικτυοειδὲς ἰδὼν πλέγμα γινόμενον ἐκ τῶν ἐρχομένων εἰς
 τὴν κεφαλὴν ἀρτηριῶν, ὅταν πρῶτον ὑπερβῶσαι τὸ κρανίον
 ἐντὸς αὐτοῦ γένωται κατὰ τὴν καλουμένην ἐγκεφάλου βάσιν.
 ἐνταῦθα γὰρ οὐκ ὀλίγην χώραν ἡ φύσις οἷον θαλάμην [212]
 τινὰ τῷ δικτυοειδεῖ τῷδε παρεσκευάσας πλέγματι περιεχομέ-
 νη ὑπὸ τῆς παχείας μήνιγγος, εἰς ἣν χώραν ἀπὸ τῶν κα-
 ρωτιδῶν ὀνομαζομένων ἀρτηριῶν οὐ σμικρά τις ἀφικνου-
 μένη μοῖρα, καθ' ἑκάτερον μέρος ἐν ἀγγείον, εἴτα κατασχί-
 ζόμεναι πολυειδῶς οὐχ ἁπλοῦν ἐργάζονται καὶ τὸ δίκτυον,
 ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλοις κείμενα πολλὰ μετὰ τοῦ συνῆφθαι τε καὶ
 συμπεφυκέναι πάντα. καὶ πάλιν γε κατὰ τοῦ πλέματος
 τοῦδε τηλικούτου ζεύγους ἀρτηριῶν ἐκφυομένου, ἡλικὸν ἐξ
 ἀρχῆς ἦν τὸ παρὰ τῶν καρωτιδῶν ἦκον, εἰς τὸν ἐγκέφαλον
 ἀναφέρεται τὰ τ' ἄλλα μέρη διαπλέκον αὐτοῦ παμπόλλαις
 ἀπονεμήσεσι καὶ τὰ κατὰ τὰς κοιλίας ἐργαζόμενα πλέγμα-

plexus choroïdes, ut vocant, efformati sunt, instrumen-
 tum vero, ut dixi, est primum ipsum animae. Praeterea
 magis speraveris, spiritum hunc fieri, vasis ipsum expiran-
 tibus et praesertim arteriis in cerebri ventriculos, plexum
 retiformem ex arteriis in caput venientibus fieri conspi-
 catus, quando primum supergressae calvariam intro con-
 duntur juxta cerebri basin. Ibi enim non exiguam
 regionem natura veluti thalamum quendam retiformi huic
 plexui praeparavit, qui a crassiore membrana continetur,
 in quam regionem ab arteriis carotidibus appellatis hand
 parva quaedam portio pervenit, utrobique singula vasa,
 deinde multifariam propagatae non simplex efficiunt rete,
 sed multa sibi invicem superposita, eaque commissa con-
 nataque omnia. Ac rursus in plexum hunc tanto pari
 arteriarum enascente, quantum ab initio erat, id, quod
 a carotidibus venit, in cerebrum effertur, tum alias par-
 tes multis ipsius ramis implicans, tum illas, quae ventri-

Ed. Chart. V. (212)

Ed. Bas. I. (312)

τα, τὸ μὲν οὖν κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεῦμα ζωτικόν, ἐστὶ τε καὶ προσαγορεύεται, τὸ δὲ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικόν, οὐχ ὡς οὐσία ψυχῆς ὑπάρχον, ἀλλ' ὡς ὄργανον πρῶτον αὐτῆς οἰκούσης κατὰ τὸν ἐγκέφαλον, ὅποια τις ἂν ἦ τὴν οὐσίαν. ὥσπερ δὲ τὸ ζωτικόν πνεῦμα κατὰ τὰς ἀρτηρίας τε καὶ τὴν καρδίαν γεννᾶται, τὴν ὕλην ἔχον τῆς γενέσεως ἐκ τῆς εἰσπνοῆς καὶ τῆς τῶν χυμῶν ἀναθυμιάσεως, οὕτω τὸ ψυχικόν ἐκ τοῦ ζωτικοῦ κατεργασθέντος ἐπὶ πλέον ἔχει τὴν γένεσιν. ἐχορὴν γάρ δήπου μᾶλλον ἀπάντων αὐτὸ μεταβολῆς ἀκριβοῦς τυχεῖν. εἴπερ οὖν τό τε σπέρμα καὶ τὸ γάλα, καίτοι γ' ἀπολειπόμενα τῇ δυνάμει τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, ὅμως ἡ φύσις ἀκριβοῶς κατεργάζεσθαι δεομένη πολυχρόνιον αὐτοῖς ἐμνηχανήσατο τὴν ἐν τοῖς πεπτικοῖς ὀργάνοις διατρεβὴν, καὶ διὰ τοῦτο τῷ μὲν σπέρματι τὴν πρὸ τῶν ὀρχεῶν ἑλίκαν παρεσκεύασε, τῷ δὲ γάλακτι τὸ μήκος τῶν εἰς τοὺς τιτθοὺς ἰόντων ἀγγείων, εἰκότως καὶ κατὰ τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τοῦ ζωτικοῦ πνεύματος ἐργαζομένη τὸ ψυχικόν οἷον λαβύρινθόν τινα ποικίλον ἐδημιούργησε πηλησίον

culorum plexus efficiunt. Itaque arteriarum spiritus vitalis est et appellatur, animalis autem in cerebro, non tanquam animae substantia sit, sed sicut organum primum ipsius in cerebro habitantis, qualiscunque sit substantiae. Quemadmodum autem vitalis spiritus in arteriis et corde generatur, materiam generationis habens ex inspiratione et humorum vapore, ita animalis ex vitali magis elaborato habet originem. Conveniebat enim nimirum omnium maxime hunc accuratam mutationem consequi. Si igitur et semen et lac, quamvis virtute ab animali spiritu absint, tamen naturā exacte ea elaborare desiderans fecit, ut ea diutius in concoquendi instrumentis immorarentur, ac propterea semini circumvolutionem anfractumque ante testiculos praeparavit, lacti vero longitudinem vasorum ad mammas tendentium, merito etiam id cerebro ex vitali spiritu animale efficienti veluti labyrinthum quendam varium plexum retiformem prope

Ed. Chart. V. [212.]

Ed. Bef. I. (312.)

ἐγκεφάλου τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα. τοῦτό τε οὖν αὐτὸ, τῆς κατασκευῆς τῶν μορίων ἐνδειξαμένης, ἐδιδάχθημεν, ὅτι τε τὸ ψυχικόν πνεῦμα μήτ' οὐσία ψυχῆς ἐστὶ μήτε οἶκος αὐτῆς, ἀλλ' ὄργανον πρῶτον, ἐκ τοῦ κενωθέντος αὐτοῦ κατὰ τὰς τραῦσεις αὐτίκα μὲν ὁλόν περ τεκρόν γίγνεσθαι τὸ ζῶον, ἀθροισθέντος δὲ αὐτῆς ἀναβιώσκεισθαι. καὶ πάνθ' ἀπλῶς, ὅσα περ εἰρηται τε καὶ μέλλει λεχθῆσεσθαι, τὰ μὲν ἐκ τῆς τῶν μορίων κατασκευῆς, τὰ δὲ ἐκ τῶν ἐπομένων συμπτωμάτων ἐπὶ ταῖς τομαῖς ἢ θλίψεσιν ἔχει τὴν εὐρεσιν. αὐτίκα γὰρ τοι τῶν κατὰ τὸν ἐγκεφάλου πόρων οἱ μὲν δια τῆς καλουμένης χώνης εἰς ὑπερήαν καθήκουσιν, οἱ δ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ῥινὸς τελευτῶσιν, οἱ δ' ἐν τοῖς ὀπτικοῖς φαίνονται νεύροις. καὶ τις ἄλλος εἰς γῆς ἐμβάλλει τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ νωτιαίου, καθ' ὃ μέρος μάλιστα τῆς παχείας μήνιγγος τραυθείσης ὁ πόρος ὅλος γίγνεται γυμνὸς ἅμα τῷ πέρατι τῆς ὀπισθεν ἐγκεφάλου κοιλίας, ὅπερ οὐχ ἥκιστα τὸν Ἐρασίστρατον ἠπάτησεν, ὥς οἰηθῆναι, διὰ τὴν τῆς μήνιγγος τραῦσιν ἀκίνητον αὐτίκα γίγνεσθαι τὸ ζῶον. ἐώρα γὰρ ἐπὶ

cerebrum fabricata est. Atque hoc ipsum structura partium indicante docti sumus, quod animalis spiritus neque substantia animae sit, neque domicilium ipsius, sed instrumentum primum, inde videlicet, quod, ipso per vulnera evacuato, statim veluti mortuum animal redditur, collecto autem reviviscit; ac omnia summam, quae dicta sunt dicenturque, partim ex partium structura, partim ex symptomatibus supervenientibus ob sectiones aut compressiones inventionem obtinent. Statim siquidem cerebri meatuum alii per infundibulum in palatum descendunt, alii in narium initium defluunt, alii in optici nervis apparent. Et aliquis alius inserit se primae spinalis medullae origini, qua parte potissimum, crassioris membranae vulnerata, totus meatus nudus redditur una cum extremo posterioris cerebri sinu; quod maxime Erasistrato imposuit, qui putaverit, per cerebri membranae vulnus statim immobile reddi animal: videbat enim, in

Ed. Chara. V. [312. 213.]

Ed. Bas. I. (312.)

τῶν κατὰ τὸν πρῶτον σπόνδυλον τιτρωσκομένων βοῶν ἡμῶν
 τῷ διαρεθῆναι τὴν μήνιγγα ἀκίνητον αὐτίκα τὸ ζῶον γινώ-
 μενον. ἀλλ' οὐ τῷ πάθει τῆς μήνιγγος, ἀλλὰ τῷ γυμνοῦ-
 σθαι τὴν ὀπίσω κοιλίαν γίνεται τοῦτο. δῆλον δ' ἐστὶν ἐκ
 τοῦ κατὰ πάντα τῶν μένῃ τὴν μήνιγγα μηδὲν τοιοῦτον
 τιτρωσκομένην ἐργάζεσθαι. περὶ μὲν οὖν τῆς ὅλης φύσεως
 ἐγκεφάλου δι' ἐτέρων λέγεται πραγματειῶν, τὰ μὲν ἐξ ἀνα-
 τομῆς φαινόμενα κατὰ τὴν τῶν ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων,
 ἡ δὲ χρεία τῆς κατασκευῆς ἐκάστου τῶν μελῶν ἐν τῇ περὶ
 χρείας μορίων εἴρηται, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ τοῖς περὶ τῆς
 Ἱπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασιν. ἐν δὲ τῷ παρόντι τὰ
 χρήσιμα μόνον πρὸς τὰ προκείμενα διέρομαι. τῶν γάρ τοι
 τεύρων ἐκπεφυκότων ἐγκεφάλου τε καὶ τῶν περιεικμένων
 αὐτῷ μηνίγγων, [213] διὰ μὲν τῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον
 ἀποφύσεως ἢ τ' αἰσθησις ἅπασι τοῖς μέλεσι καὶ ἡ κίνησις
 χορηγᾶται, ὃ δ' ἐκατέρας τῶν μηνίγγων ἐστὶν ἀποβλάστη-
 μα, τὴν αὐτὴν χρείαν παρέχει τοῖς τεύροις, ἣν περ ἐγκε-
 φάλῳ παρέχον ἐκείναι. διὸ, καὶ ἅμῃ περιέλης, οὐδὲν

bobus circa primam vertebra[m] vulneratis simul atque
 membrana cerebri divisa fuerit, immobile protinus ani-
 mal fieri. Verum non membranae affectu, sed quia
 posterior ventriculus nudatur, id accidit. Constat autem
 inde, quod in omnibus aliis partibus membrana vulnerata
 nihil hujusmodi efficiat. Itaque de tota cerebri natura
 in aliis operibus tractatur; quae ex dissectione apparent,
 in administrationibus anatomicis; usus structurae ejus-
 que membri in opere de usu partium expositus. Non
 pauca etiam in commentariis de Hippocratis anatome
 tractantur. In praesentiarum ea solum, quae ad praesens
 institutum utilia sunt, persequor; etenim quum nervi
 ex cerebro et membranis id ambientibus ortum habeant,
 per partem eam, quae ex cerebro prodit, et sensus omni-
 bus membris et motus suppeditatur. Quae autem utrius-
 que membranae propago est, eundem nervis usum prae-
 bet, quem cerebro illae exhibebant. Quare si ambo
 exemeris, nihil laeditur pars, in quam nervus pertinet;

Ed. Chart. V. (213.)

Ed. Bas. I. (312 313.)

βλύπτεται τὸ μέρος, εἰς ὃ τὸ νευρον ἀφικτεῖται, καθάπερ οὐδ' εἰ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν ἀφέλοιτο τὰς ἐξωθεν μήνιγγας. οὐδὲν γὰρ οὐδ' ἐπὶ ταύταις βλύπτεται τὸ ζῶον ἐν γὰρ τῷ παραυτίκῳ χρόνῳ. ὕστερον δ' εἰ κατὰ συμπάθειαν ἐπεταί κίνδυνος, οὐδὲν τοῦτο ἐστὶ πρὸς τὸ ζητούμενον.

Κεφ. δ'. Πότερον οὖν, ὥπερ ἐπὶ τῶν κοιλιῶν τοῦ ἐγκεφάλου κινωθέντος τοῦ πνεύματος ὅλον τὸ ζῶον ἀναί- (313)σθητιον ἐγίνετο, καὶ διὰ τοῦτ' ἔφαμεν αὐτὸ χρήσιμον ὑπάρχειν εἰς τὰς τῶν μορίων αἰσθήσεις τε καὶ κινήσεις, οὕτως ἡγητίον ἐστὶ, καὶ καθ' ἕκαστον νευρον εἶναι τι πνεῦμα, καὶ πότερον ἐγγωρίον τέ τι καὶ σύμφυτον αὐτοῖς εἶναι τοῦτο τὸ πλητιτόμενον ὑπὸ τοῦ παρὰ τῆς ἀρχῆς ἦκον-τος ὥπερ ἀγγέλου τινός, ἢ σύμφυτον μὲν ἐστὶν αὐτοῖς οὐδὲν, ἐπιρρεῖ δ' ἐξ ἐγκεφάλου κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ κινήσαι προαιρούμεθα τὸ μέρος, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω προ-χείρως ἀποφύνασθαι, προκείσθω δ' ἐν κοινῇ σκοπεῖσθαι καὶ ταῦτα μὲν ἄμφω τὰ νῦν εἰρημένα, καὶ πρὸς τοῖσδε τρίτον ἢ κατὰ ποιότητα τῶν συνεχῶν ἁλλοιώσεις, ὅπερ

quemadmodum neque si ipsi cerebro exteriores membra-
nas abstuleris, nihil enim ne ob has quidem animal in
praesenti quidem offenditur; quod si processu temporis
postea ex assimilitate consensuque periculum sequitur, nihil
hoc facit ad id, quod quaeritur.

Cap. IV. Utrum igitur, quemadmodum in ventricu-
lis cerebri spiritu inanito totum animal sensus expers
evasis, et propterea dicimus, eum esse utilem tum ad
partium sensus, tum ad motus, ita existimandum est,
etiam in singulis nervis spiritum esse aliquem, ac utrum
hic quasi intestinus et connatus ipsis sit, qui ab eo, qui
a principio venit, tanquam nuncio quodam pulsatus exci-
tatur, an connatus quidem sit ipsis nullus, sed ex cere-
bro influit eo tempore, quo movere partem volumus,
ego sane non possum prompte pronunciare. Proponantur
autem vulgari ratione consideranda et haec ambo modo
commemorata, et praeterea tertium, secundum qualita-
tem continuorum alteratio; quod obscure mihi videntur

Ed. Chart. V. [215.]

Ed. Bas. I. (315.)

αἰνίττεσθαι μοι δοκοῦσθαι οἱ κατὰ δύναμιν ἐπιβρεῖν τινα
χωρὶς οὐσίας φάσκοντες. αἱ γὰρ κατ' ἀλλοιώσιν εἰς τὰ
συνεχῇ σώματα διαδόσεις τῶν ποιότητων ἐπιβρεῖν δυνά-
μεως ὑπ' αὐτῶν λέγονται, καθάπερ, ὅταν ἐπὶ τοῦ περιέχον-
τος αἲρος ἐκ τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς ὀρμηθεῖσά τις ποιότης εἰς
ἅπαν αὐτοῦ μέρος ἀφικνῆται, διάδοσις αὐτῆς τῆς οὐσίας
τοῦ ἡλίου μενούσης κατὰ χώραν. ἐπιδεδεικται γὰρ ἡμῖν
τοῦτο κατὰ τὴν περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείαν. οἶκον
οἷόν τε προχείρως ἀποφῆνασθαι, πότερον οὕτως ἐξ ἐγκεφά-
λου δύναμις ἐπιβρεῖ τοῖς μέλεσι διὰ νεύρων, ἢ τῆς τοῦ
πνεύματος οὐσίας παραγινομένης ἄχρι τῶν αἰσθανομένων
καὶ κινουμένων μορίων, ἢ μέχρι τινὸς ἐμπιπτούσης τοῖς
νεύροις, ὡς ἀλλοιώσας σφοδρῶς αὐτὰ, κἄπειθ' οὕτως τῆς
ἀλλοιώσεως ἄχρι τῶν κινουμένων μελῶν διαδιδομένης. τοιοῦ-
τον γοῦν τε καὶ κατὰ τὴν ὀπτικήν αἴσθησιν ἐν τοῖς περὶ
τῆς ἀποδείξεως ἐδείχθη γιγνόμενον. ὅτι γὰρ ἐπ' ἐκείνων
τῶν νεύρων αὐγοειδὲς φέρεται πνεῦμα, τρήματα ἐχόντως
σαφῇ κατὰ τὴν ἄνωθεν ἀρχὴν καὶ τὴν εἰς τοὺς ὀφθαλ-

significare, qui secundum facultatem influere quaedam
sine substantia affirmant. Nam quae per alterationem in
continua corpora qualitatum distributiones fiunt, facultatis
influxus ab ipsis dicuntur, quemadmodum quum in amb-
iente aëre ex solari splendore profecta quaedam quali-
tas, in omnem ipsius partem distributio pervenit, ipsa
solis substantia in loco suo permanente. Oñsum enim
hoc nobis est in opere de demonstratione. Neque itaque
prompte sic pronuciari licet, utrum sic facultas ex cerebro
partibus per nervos influit, an spiritus substantia usque
ad sensibiles mobilesque partes proficiscente, aut aliquo
usque nervis incidente, ut vehementer ipsos alteret,
deinde sic alteratione usque ad membra mobilia distribu-
ta. Hujusmodi etiam quippiam in sensu visorio fieri, in
libris de demonstratione indicatum est. Quod enim in
illis nervis splendidus fertur spiritus foramina manifesta
habentibus tum in superiori initio, tum quae in oculos

Ed. Chart. V. (213. 214.)

Ed. Bas. I. (313.)

μοῖς ἔμφυσιν, ἐν ταῖς τῶν μεγάλων ζώων ἀνατομαῖς ἔο.
θεάσασθαι. τὸ μὲν οὖν κάτωθεν καὶ πρὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς
οἱ πλείστοι τῶν ἀνατομικῶν ἐγνώκασιν, ἡ δ' ἀνωθεν ἀρχή
τῶνδε τῶν νεύρων σχεδὸν ἅπασιν αὐτοῖς ἠγνόηται κατὰ τὴν
εἰς τὸ πλάγιον ἐπιστροφὴν οὖσαν τῶν προσθίων κοιλίων,
ἐκατέρωθεν γὰρ αὐτῶν στενὴν καὶ προμήκη τὴν κάτω τελευ-
τὴν ἔχούσης, ἐνθα τῶν τῆς ῥινὸς πόρων ἐστὶν ἡ ῥίζα. τὸ
δὲ ἄνω πέρας, ὃ πρὸς τὴν μέσσην ἀνήκει κοιλίαν εὐρυνόμενον,
ἐπιστροφὴ τις ἐντεῦθεν εἰς τὸ πλάγιον γίγνεται ῥέπουσα
βραχὺ πρὸς τὸ κάτω καὶ τὴν βύσιν. οὐ μὲν ἔξικνου-
νται γ' ἐπ' ἐκείνην, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον στενωθεῖσαι παύονται
κέρατος δίκην, οὐκ ἀκριβῶς εὐθείως, ἀλλ' ἀτρέμα πῶς ἀπο-
στρεφόμενον. πρὸς τοῦτο οὖν τὸ πέρας τῶν κοιλίων ἀνήκει
τῶν ὀπτικῶν νεύρων ἡ ἀρχή, [214] τρίτῳ δυσθεώρητον
ἔχουσα. θεάσθαι δὲ αὐτὸ τριῶν τούτων στοχασάμενος, ἐνός
μὲν τοῦ μέγα τὸ ζῶον εἶναι, δευτέρου δὲ τοῦ παραχεῖμα
μετὰ τὸν θάνατον ἀνατέμνεσθαι, καὶ τρίτου τοῦ τὸν περίεξ
αἶρα φωτεινὸν εἶναι. ἐὰν γὰρ ἐπὶ τούτοις οὕτω παρασκευα-

inferuntur, in grandium animalium dissectionibus est
conspicere. Inferiorem itaque partem et juxta oculos
sitam plurimi dissectores cognoverunt. Superius autem
initium horum nervorum prope omnibus ipsius ignoratum
est, quod sit, qua priores ventriculi in obliquum distor-
quentur. Quum enim uterque ipsorum arctum prolixum-
que inferiorem finem habeat, ibi narium meatuum radix
habetur. Superius autem extremum, quod ad medium
pertingit ventriculum dilatatum, couersum quodam-
modo inde in obliquum porrigitur, paulatim ad infernam
regionem et basin tendens; non tamen ad illam perve-
niunt, sed paulo post in angustum redacti desinunt cornu
inftar non admodum cito, sed paulatim averfi. Itaque
ad hoc ventriculorum extremum emergit opticorum ner-
vorum principium, foramen vix visibile obtinens. Spe-
ctabis autem ipsum haec tria considerans: unum, ut
magnum sit animal; secundum, ut statim post mortem
inoidatur; et tertium, ut ambiens aer sit. Inoidus. Si

Ed. Chart. V. [214.]

Ed. Bas. I. (315.)

σμένους γυμνώσης, επιτηδείως τὸ πέρας τῆς κοιλίας ἀφελὼν, ἅπαντα τὰ κατ' αὐτῆς ἐπικείμενα σώματα χωρὶς τοῦ διασπάσαι τε καὶ θλάσαι τὴν ἔκφυσιν τοῦ νεύρου, θεάσῃ τὸ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τρῆμα. ὅτι μὲν οὖν φέρεται τε πνεῦμα διὰ τῶν πόρων τούτων ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, ἢ τε κατασκευὴ αὐτῶν διδάσκει καὶ προσέτι τὸ κλεισθέντος μὲν αὐτῶν ἐνὸς εὐρύνεσθαι θατέρου τὴν κόρην, ἀνοιχθέντος δὲ παραχοῆμα πάλιν εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπανέρχεσθαι μέγεθος. ὅτι τε γὰρ ὑπὸ τινος οὐσίας διατεινομένου τοῦ ῥαγοειδοῦς χιτῶνος ἐν τῷ πληροῦσθαι τὴν ἐνδον αὐτοῦ χώραν ἀναγκαῖόν ἐστιν εὐρύνεσθαι τῷ κατὰ τὴν κόρην τρῆματι καὶ ἄλλως ἀμύχων, ὅτι τε τὸ τάχος τῆς κενώσεώς τε καὶ πληρώσεως οὐχ ὕγρου τινος ἐπιρρέοντος, ἀλλὰ μόνης ἐστὶ πνευματικῆς ἔργον οὐσίας, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν. ἐπεὶ δ' ἐς ταῦτό ἀμφοτέροι οἱ πόροι παραγίγονται, (καὶ γὰρ καὶ τοῦτ' ἐναργῶς φαίνεται διὰ τῆς ἀνατομῆς,) εἰκὸς ἐστὶ, τὴν κοινὴν χώραν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πόρων τὸ πνεῦμα δεχομένην ἐν τῷ μῦσσι τὸν ἑξέρον ὀφθαλμὸν ἐπιτέμνειν τῷ λοιπῷ σύμπαν αὐτό.

enim his sic praeparatis nudaveris, commodè extremo ventriculo ablato, omnia quae ei incumbunt corpora, sic ut non divellas comprimisque nervi. processum, videbis juxta initium ipsius foramen. Quod igitur spiritus aliquis per meatus hos ad oculos defertur, et structura te docet, et praeterea quod, uno ipsorum clauso, alterius pupilla dilatatur, aperto autem statim rursus in naturalem magnitudinem revertitur. Nam quod, cum tunica acini speciem referens a substantia quadam distenditur, dum repletur interior ipsius regio, necessarium est pupillae foramen dilatari, et alioquin fieri nequit, item quod inanitionis repletionisque celeritas non humoris cujusdam influentis, sed solius spiritualis opus est substantiae, haud difficile est contueri. Quoniam vero in idem utriusque meatus perveniunt, (etenim et hoc evidenter apparet in dissectionibus,) verisimile est, communem regionem, ex utrisque meatibus spiritum recipientem, dum alter oculus clauditur, totum

Ed. Chart. V. [214.]

Ed. Basf. I. (315.)

μάλιστα δὲ μαρτύριον τοῦ λεγομένου καὶ τὸ τῶν ὑποκεχυμένων, οἷς μὲν ἂν εὐρύνηται τὸ κρημα, κλεισθέντος θατέρου τῶν ὀφθαλμῶν, ἔτι σώζεσθαι τὴν ὀπτικήν δύναμιν, οἷς δ' ἂν μὴ γίγνηται τοῦτο, τελείως ἀπολωλέναι, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ καλῶς καταχθῆ τὸ ὑπόχυμα, μὴ βλέπειν αὐτοὺς. ἄλλοις δὲ τισι συνέβη μὴ βλέπειν ὑποχύματος χωρὶς, ἐφ' ὧν εἰ κλεισθεὶς θατέρου τὸ βλέφαρον, ἡ κόρη τὸν ἴσον ὀραταὶ κύκλον ἔχουσα τῶ πρόσθεν, ὥς ἂν μηκέτι πνευματικῆς οὐσίας ἀφικνουμένης εἰς τὸν ὀφθαλμὸν, ἐφ' ἧς διατείνεται πληρούμενος ἔνδοθεν ἡ ῥαγοειδὴς χιτῶν. εἰκότως οὖν ἐπὶ τούτων ἐμπεφράχθαι τοὺς πόρους τῶν ὀπτικῶν νεύρων ὑπὸ πολλῶν εὐδοκίμων λατρῶν εἴρηται. καὶ οἷδά γέ τινα τῶν αὐτῶ παθόντων διηγούμενον ἡμῖν, ὥς, πρὶν μὲν παθεῖν, ἐπὶ τοῖς ὕπνοις, ἀνοιχθέντων τῶν βλέφαρων, εἶωρα φῶς πολὺ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ἔπερ ἀμείλει κάμοι καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὑπάρχειν, κατὰ βραχὺ δ' ἔφη μειωθῆναι τὸ τε φῶς αὐτοῦ μέχρι τοῦ μηδ' ὅλως εἶναι φαίνεσθαι, καὶ τὴν ὀπτικήν

ipsum alteri transmittere. Porro maximum hujus rei testimonium est et quod suffusorum, quibus sane si foramen dilatetur, clauso altero oculo, facultas adhuc visoria servetur incolumis, quibus autem si hoc non eveniat, omnino perierit, ac propterea, etsi probe suffusio curata fuerit, ipsi non vident. Aliis vero quibusdam accidit, ut non videant, vel citra suffusionem, in quibus si alterius palpebra clausa fuerit, pupilla aequalem priori circulum habere videtur, tanquam non amplius spiritali substantia in oculum perveniente, unde distenditur repleta intrinsecus tunica rhagoides dicta. Merito igitur in his opti-corum nervorum meatus obstructi esse a multis praeclaris medicis dicuntur; ac novi quendam ita affectum recensuisse nobis, quod, priusquam pateretur, per somnum apertis palpebris lumen copiosum ante oculos videbat, quod denique et mihi et multis aliis inest. Paulatim autem dicebat decrevisse lumen ipsius, usque dum nihil omnino appareret amplius, et visorium sensum

Ed. Chert. V. [214.]

Ed. Bas. I. (315.)

αἰσθῆσιν ἀμυνομένην ὁμοίως εἰς ἀπώλειαν ἀνακλίσθαι παντελῶς. λένουσι δὲ καὶ παρδάλεσι, καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἷς αὐγοειδὴς ἐστὶν ἱκανῶς ὁ ὀφθαλμὸς, ἔρεστί σοι θιάσασθαι νύκτωρ, ὥστε ἐπιστρέψωσι τὴν κόρην ἐπὶ τὴν ῥίνα, κύκλον αὐγῆς ἐπ' αὐτῆς φαινόμενον, ὡς ἀναλογίσασθαι, τοσοῦτον ἀπὸ τῆς κόρης ἐν τῷ μεταξύ τὸν ὀπτικὸν ἠϋξῆσθαι πῶνον, ἡλικὸς ἂν ᾗ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ διαστήματος ὁ κύκλος αὐτῆς. τοῖς μὲν γὰρ μείζονα τοῦτον ἔχουσι φύσει καὶ ὁ τῆς αὐγῆς κύκλος μείζων φαίνεται, τοῖς δ' ἐλάττω τοσοῦτον ἀτάλογον ἐλάττω, ὅσον κἀκεῖνος. πότερον οὖν, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀφικνεῖται τι πνεῦμα διὰ τῶν ὀπτικῶν νέρων, οὕτω καὶ κατὰ τὰλλα ἔχει σέμπαντα, καὶ τις ὁδὸς ἐστὶ κατ' ἑκάστον αὐτῶν ἀόρατος ὑπὸ σμικρότητος, ἢ τοῦτο ἀδύνατον ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς νέρουσιν λεπτοτάτων ὑπάρχειν ἰνῶν; δεήσει γὰρ ἡμῶς ἐπινοῆσαι τῷ πόρῳ περιεχόμενον ἐν κύκλῳ τι τοῦ τεύρου σῶμα, λεπτότερον καὶ τῶν ἀρχνίων, ὥστ' αὐτό τις διασπασθῇσεται τάχιστα, καὶ ὁ πόρος ἐμφραχθῇσεται μόνον οὐ κατ' ἑκάστην ῥοπήν. διὰ ταῦτα μὲν

obscurari similiter, ita ut in totum interiret. Porro leonibus et pardalibus aliisque animalibus, quibus splendidus admodum est oculus, licet ubi noctu spectare, quum pupillam ad nares converterint, circulum splendoris in ipsa apparentem, ut colligas, tantum a pupilla interim visorium conum increviffe, quatenus fuerit juxta intervalli proportionem ipsius circulus. Etenim qui hunc natura majorem habent, in iis etiam splendoris circulus major apparet; iis, qui minorem, tanto ad portionem minor, quanto etiam ille. Utrum igitur, quemadmodum ad oculos spiritus aliquis per nervos opticos pervenit, ita etiam in aliis omnibus habet, ac quaedam via est in singulis invisibilis propter parvitatem, an hoc esse non potest in fibris nervorum tenuissimis? Oportebit enim nos considerare corpus aliquod nervi etiam araneis tenuius meatui orbiculatim circumdatum. Quapropter ipsum divellitur celerrime et meatus obstruetur quacunq; fere occasione. Ideo sane arbitror non omnibus

Ed. Chart. V. [214. 215.]

Ed. Basf. I. (313. 314.)

ἡγοῦμαι μὴ πᾶσι τοῖς νεύροις ὑπάρχειν πόρους. [215] ἴσως οὖν ἔρεϊ τις, εἴπερ ὅλως ἐν νεῦρον οἶόν τ' ἐστὶ διακομίζειν τοῖς κάτω μέλεσι τὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεις, ἀκοίλιον ὑπάρχον, ἐγγωρήσειν καὶ πάντα. τί θῆπότε οὖν ὅ γε κατὰ τὴν ἔκφυσιν τοῦ ζωτικίου πόρος αἰσθητός ἐστιν οὕτως, ὥς ἐν τοῖς ὀπτικοῖς νεύροις; ἢ ὅτι τῷ μὲν συνεχεῖ ἡ μετάδοσις ἀσθενὴς γίγνεται τῶν δυνάμεων, καὶ μάλιστα ὅταν ἦτος μείζον ἢ σκληρότερον ἢ τὸ δεχόμενον ἢ σφοδροτέρας ἀλλοιώσεως δεόμενον, εἰ δέ γε λεπτομεροῦς οὐσίας ἄρτοι τινὸς ἐμπυσις γίγνοιτο μετὰ βίαις τε καὶ πληγῆς, ἀξιεθῆσεται τὰ τῆς ἀλλοιώσεως; ἐλέχθη γὰρ, ὅτι τοῦτο δὴ τὸ καλούμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν διάδοσις δυνάμεως ἀλλοιώσεως ἐστὶ μετάδοσις, οἷα καὶ κατὰ τὸν ἀέρα γίγνεται πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὔγης. οὕτως γοῦν εἰκός ἐστι καὶ τὸ πάραυτ(314)γνόμενον εἰς ὀφθαλμοὺς πνεῦμα κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἐμπυσιν ἐνοῦσθαί τε τῷ περιέχοντι καὶ συναλλοιοῦν αὐτὸ πρὸς τὴν ιδιότητα τῆς αὐτοῦ φύσεως, οὐ μὲν ἐπὶ πλεῖστόν γ' ἐκτείνεσθαι.

nervis inesse meatus. Forſan igitur dicet aliquis, ſi omnino unus nervus membrīs inferioribus facultates a principio poteſt proferre ſinus expers, poterunt et omnes. Cur igitur et meatus juxta ſpinalis medullae proceſſum ita ſenſibilis eſt, ut in viſoriis nervis? An quod continuitate virtutum diſtributio redditur imbecillis, et praefertim quum vel majus, vel durius ſit, quod recipit, aut vehementiorem alterationem deſiderat, ſi autem tenuior ſubſtantia aliquatenus incidat cum violentia et ictu, augebitur alteratio? Dictum enim eſt, quod hoc ſane, quod a plerisque vocatur diſtributio facultatis, alterationis ſit communicatio; qualis etiam in aëre a ſolari ſplendore accidit. Sic utique conſentaneum eſt, etiam ſpiritum, qui in oculos proficiſcitur, primo illapſu uniri cum ambiente, et ſimul ipſum in ſuam ipſius naturam alterare, non tamen plurimum extendi.

Ed. Chart. V. [215.]

Ed. Bas. I. (314.)

Κεφ. ε'. Μάλιστα δ' ἂν πεισθεῖη τις τοῦτο γίνεσθαι
μαθὼν, ὅπως εὐλογόν ἐστιν ὄραν ἡμᾶς. ἀρχὴ δὲ καὶ τοῦδε
τοῦ λόγου τοιάδε. τὸ βλέπόμενον σῶμα δυοῖν θάτερον ἢ
πέμπον τε πρὸς ἡμᾶς ἀπ' ἑαυτοῦ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὴν ἰδίαν
ἐνδείκνυται διάγνωσιν, ἢ, εἴπερ αὐτὸ μηδὲν πέμπει, περι-
μένει τινὰ παρ' ἡμῶν ἀφικέσθαι δύναμιν αἰσθητικὴν ἑαυτοῦ.
πότερον οὖν αὐτῶν ἐστιν ἀληθέστερον, ὧδ' ἂν μάλιστα
κριθεῖη. διὰ τοῦ κατὰ τὴν κόρην τρήματος ὁρῶμεν, ὅπερ εἰ
περιμένει πρὸς ἑαυτὸ παραγενέσθαι τινὰ μοῖραν, ἢ δύναμιν,
ἢ εἰδῶλον, ἢ ποιότητα τῶν ἐκτὸς ὑποκειμένων σωμάτων, οὐκ
ἂν τοῦ βλέπομένου τὸ μέγεθος ἐγνώκειμεν, οἷον ὄρους, εἰ τύχοι,
μεγίστου. τηλεκούτον γὰρ εἰδῶλον ἐνέπιπτεν ἂν ἀπ' αὐτοῦ τοῖς
ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ἥλικον ἐστὶν αὐτὸ, ὅπερ παντάπασιν
ἄλογον, ἅμα τῷ καὶ κατὰ μίαν ῥοπὴν καιροῦ πρὸς ἕκαστον
τῶν ὁρώντων, εἰ καὶ μυρία τύχοιεν ὄντες, ἀφικνεῖσθαι. τῷ
τε ὀπτικῷ οὐχ οἷον τε τοσαύτην ῥύσιν ἐκτεινομένην λαμβά-
νειν, ὥς περιχεῖσθαι παντὶ τῷ βλέπομένῳ σώματι. τοῦτο

Cap. V. Praesertim autem credet hoc aliquis fieri
doctus, quomodo consentaneum sit nos videre. Porro
initium etiam huius sermonis tale est. Corpus videns e
duobus alterum efficit: aut mittens de se aliquid ad nos
cum illo etiam propriam indicat dignotionem, aut, si
ipsum nihil mittit, expectat aliquam a nobis ad se veni-
re facultatem sentientem. Utrum igitur ipsorum sit
verius, hoc potissimum modo iudicabitur. Per pupillae
foramen videmus; quod si expectasset portionem aliquam,
aut facultatem, aut imaginem, aut qualitatem corporum
extrinsecus subjectorum ad se proficisci, non ejus, quod
videtur, magnitudinem cognovissemus, montis verbi
gratia maximi. Tanta enim imago ab eo oculis nostris
incidisset, quanta ipsa est; quod omnino ratione caret;
simul et eodem temporis momento ad singulos videntes,
etiam si mille fuerint, pervenirent, quum visorius etiam
spiritus nequeat fluore suo tantum extendi, ut toti
corpori, quod videtur, circumfundatur. Hoc enim simile

Ed. Chart. V. (215.)

Ed. Bas. E. (314.)

γὰρ ὁμοίον ἐστὶ τῷ τῶν Στωϊκῶν σταλαγμῷ κεραινωμένῳ
τῇ πάσῃ θαλάττῃ. λείπεται οὖν εἶτε τὸν πέριξ αἶρα τοιοῦ-
τον ὄργανον ἡμῖν γίγνεσθαι, καθ' ὃν ὁρῶμεν χρόνον, ὅποιον
ἐν τῷ σώματι τὸ νεῦρον ὑπάρχει διὰ παντός. τοιοῦτον
γὰρ τι πάσχειν ἔοικεν ὁ περιέχων ἡμᾶς ἀὴρ ὑπὸ τῆς τοῦ
πνεύματος ἐκπτώσεως, ὅποδόν τι καὶ πρὸς τῆς ἡλιακῆς αὐγῆς.
ἐκείνη τε γὰρ ψαύουσα τοῦ ἄνω πέρατος αὐτοῦ δίδωσιν εἰς
ὅλην τὴν δύναμιν, ἥ τε διὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων ὅπως φαι-
νομένη τὴν μὲν οὐσίαν ἔχει πνευματικὴν, ἐμπίπτουσα δὲ
τῷ περιέχοντι καὶ τῇ πρώτῃ προσβολῇ τὴν ἀλλοίωσιν ἐργα-
ζομένη διαδίδωσιν ἄχρι πλείστου συνεχοῦς αὐτῷ, δηλοῦσι
τοῦ πέριξ σώματος ὑπάρχοντος, ὥς ἐν ἁκαρεῖ χρόνῳ τὴν
ἀλλοίωσιν εἰς ὅλον αὐτὸ διαπέμπειν. ἐναγῶς γὰρ τοιοῦτον
φαίνεται καπὶ τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ὑπάρχον δύναμεως. θέντες
γούν τι στερεὸν σῶμα μεταξὺ τῶν ἐφεξῆς αἶρα βλέπομεν
ἐνθῶς ἀπολλύναι τὴν αὐγὴν, ὥς ἐν τῷ μεταβάλλειν φω-
τοειδῇ γιγνόμενον, οὐκ ἐν τῷ μεταβεβληκέναι διαμένοντα.
μόνιμον γὰρ ἂν ἦν τὸ φῶς ἐν ἑαυτῷ μέχρι πολλοῦ, καὶ

est Stoicorum guttae toti mari temperatae. Relinquitur
itaque adhuc, ambientem aërem tale nobis instrumentum
fieri, quo tempore videmus, quale in corpore nervus
perpetuo existit. Ejusmodi enim quippiam accidere vide-
tur ambienti nos aëri a spiritu, quum excidit, ejus-
modi etiam a solis splendore. Ille liquidem supernum
ipsum extremum attingens in totam se facultatem com-
municat, et visus per nervos visorios apparens substan-
tiam habet spiritalem. At incidens ambienti et primo
incurfu alterationem efficiens tradit ei quam longissime,
quod illi continuum est, scilicet ambiens corpus, ut in
momento temporis alterationem in totum ipsum trans-
mittat. Evidenter enim hujusmodi apparet in solis vir-
tute; nam, posito quodam solido corpore, in medio sub-
sequentis aëris statim videmus splendorem perire, ceu
qui, dum imputatur, lucidus evadat, non autem, quod
permutatus ita permaneat. Firmum enim lumen in se
diu teneret, etiam si id, quod illuminat, fuerit ablatum.

Ed. Chart. V. [215. 216.]

Ed. Bas. I. (314.)

ἔσθῃ τοῖς φωτίζον. [216] οὗτοι δὲ καὶ νεύρον κμηθέντος, ὅσον
 ἂν ἡ τομὴ χωρήσῃ τῆς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον συνεχείας, ἀναι-
 σθητοῦ εὐθὺς γίνεται. φαίνεται γοῦν ὁμοίον τε πάθος
 ἀμφοτέροις συμβαίνειν, τῷ τε νεύρῳ καὶ τῷ περίξ ἀέρι,
 κατὰ μὲν τὴν ἐαυτῶν φύσιν ἔχουσιν ἤδη τιτὰ ὁμοιότητα,
 πρὸς τὸ τὸ μεταβάλλον ὁμοιουμένους ἀκριβῶς ὡσαύτως τῇ
 συνεχείᾳ, καὶ τοῦ πύσχειν ἀεὶ δεομένους, ὥσπερ ὁ περίξ
 ἡμῶν ἀήρ, ὅποτε φωτίζεται. σαφὲς γοῦν ἡ μὲν καὶ
 αὐτὸν θερμοσσία μέχρι πολλοῦ διαμένει, καὶ χωρισθῇ τὸ
 θερμαίνον, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ψύξις, οὐκέτι παρόντος τοῦ
 ψύχοντος, ἢ δ' αὖτὴ παραχρῆμα τῷ φωτίζοντι συναπέρχε-
 ται. φαίνεται δὲ καὶ κατὰ τὰς ἀριτηρίας ἡ αὐτὴ φύσις.
 ὁμοίως γοῦν τοῖς νεύροις καὶ αὗται διατηθεῖσαι τε καὶ
 βρύχῳ διαληφθεῖσαι ἄσφυκτοι γίνονται, στερηθεῖσαι οὐχ,
 ὡς Ἐρασίστρατος οἶεται, τοῦ παρὰ τῆς καρδίας ἐπιτεμπο-
 μένου πνεύματος, (δεδείκται γὰρ ἐν ἄλλοις ὑφ' ἡμῶν ἀδύ-
 νατον τοῦτο, δειχθήσεται τε καὶ νῦν ἐν τοῖς ἐφεξῆς, ὡς
 μηδὲν τῷ λόγῳ λείπειν.) ἀλλὰ τῷ τοῦς χιτῶνας αὐτῶν

Ita vero et nervo secto, quantum sectio a continuitate
 cerebri separaverit, tantum is insensibilis statim redditur.
 Apparet itaque similis aliquis affectus utrisque accidere,
 et nervo, et ambienti aëri, secundum suam naturam
 similitudinem quandam habentibus, dum exacte ad id,
 quod transmutat, assimilantur, quatenus continui sunt, atque
 etiam ut semper afficiantur indigent, quemadmodum
 ambiens nos aër quum illuminatur, manifesto ipsis calor
 diu permanet, etiam si id, quod calefacit, separatum sit,
 similiter et refrigeratio, dum non amplius est, quod refri-
 gerat, splendor autem statim cum eo, quod illuminat,
 discedit. Apparet etiam in arteriis eadem natura, uti in
 nervis; et hae disseclae interceptaeque funiculo non
 pulsant, destitutae non, ut Erasistratus putat, eo qui a
 corde mittitur spiritu; nam ostendimus hoc alibi fieri
 non posse, ostendeturque etiam nunc in subsequentibus,
 ne quicquam sermoni desit; verum quia tunicæ ipsarum

Ed. Chart. V. [216.]

Ed. Bas. I. (314.)

συντελεῖς ὑπάρχοντας τῇ τῆς καρδίας σώματι παρ' ἐκείνου
τὴν δύναμιν ἐπιρρέουσιν ἴσχειν αἰεὶ κοινόν μὲν οὖν ἀπασῶν
ἔστι τῶν αἰσθητικῶν δυνάμεων ἀπ' ἐγκεφάλου τὴν ἀρχὴν
ἔχουσιν φέρεσθαι διὰ τῶν νεύρων ἄχρι τῶν οἰκείων ὀργάνων,
ὁμοειδές δὲ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν τὸ νεῦρον ὑπάρχειν τῷ
ἐγκεφάλῳ, πλὴν ὅσον ἐπιλήθη δυσπαθείας ἔνεκεν εὐθὺς ἐν
αὐτῷ τούτῳ, τοσοῦτον ἀπεχώρησε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως.
ὅσον δὲ ἐκκληρύνθη πύληθ' ἐν, εὐθὺς καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ
δεῖται τῆς ἐκείνου διηγετοῦς ἐπικουρίας, ὥς, εἴ γε τοιοῦτον
ἔμεινεν, οἷον ἔστιν ὁ ἐγκέφαλος, οὐκ ἂν ἰδεῖτο τῆς ἐξ αὐτοῦ
βοηθείας. αἱ γὰρ τῶν οὐσιῶν ιδιότητες οἰκίας ἐαυταῖς
ἔχουσι καὶ τὰς τῶν δυνάμεων ιδιότητας. εἰς ὅσον οὖν ἐκ-
στον τῶν αἰσθητικῶν ἰδίως ὀνομαζομένων νεύρων ἀποκχώ-
ρηκε τῆς ἐγκεφάλου φύσεως, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς δυνάμεως
αὐτοῦ. καλεῖται δ' ἰδίως αἰσθητικὰ νεῦρα τὰ τοῖς αἰσθη-
τικοῖς ὀργάνοις ἐπιτεμπόμενα, μαλακώτερα τῶν ἄλλων ὑπάρ-
χοντα τῶν κινούτων τὰ μέρη, προμηθῶς καὶ τοῦτο τῆς
φύσεως ἐργασαμένης. ἐπειδὴ γὰρ ἡ μὲν αἰσθησις οὐκ ἄνευ

continuae cordis corpori sunt, ab illo influentem faculta-
tem semper obtinent. Commune igitur omnium est sen-
sus facultatum, quae a cerebro originein ducunt, per ner-
vos usque ad propria instrumenta deferri; item quod
nervus substantia cerebro respondet, nisi quod quantum,
ne esset ad patiendum facilius, statim condensatus est,
tantum a cerebri natura hoc ipso recessit. Quo vero con-
densatus obduruit, eo statim etiam propter id ipsum
continenter illius praesidium requirit; nam si talis mane-
ret, quale est cerebrum, non desideraret ab illo auxi-
lium. Etenim substantiarum proprietates sibi similes
habent et facultatum proprietates. Quantum igitur singuli
nervi sensorii proprie dicti a cerebri natura recesserunt,
tantum etiam ab ipsius facultate. Vocantur autem pro-
prie sensorii nervi, qui instrumentis sensoriis immittuntur,
molliores aliis, qui partes movent, provide etiam hoc
natura quum fecerit. Quoniam sensus non est absque

Ed. Chapt. V. [216.]

Ed. Bal. I. (314.)

τοῦ διατεθῆναι πως τὸ νευρον, ἡ δὲ κίνησις ἐν τῷ δρῶν
μόνῳ τὴν ἐνέργειαν ἔχει, κατὰ λόγον ἀπαλωτέρον μὲν τὸ
αἰσθητικόν, σκληρότερον δὲ τὸ κινητικόν νευρον ἐγένετο.
μέτεστι δὲ καὶ τοῖς κινητικοῖς ἅπασιν αἰσθήσεως ἀπικτῆς,
ἐπειδὴ παχυμερές ἐστι τὸ ταύτης αἰσθητόν. ἔμπαλιν δὲ
τούτῳ τὸ τῆς ὕψεως νευρον οὐ τῷ τετρησθαι μόνον αἰσθη-
τῷ τρήματι τὴν ὑπεροχὴν ἐνδείκνυται τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ
καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῷ ὕεσθαι πάλιν
ἐν ὀφθαλμοῖς γενόμενον ἐξομοιοῦσθαι τε κατὰ πάντα ἐγκε-
φάλῳ, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ νευρον ὅλον ἐστὶν ἐγκεφάλου τε καὶ
ὀφθαλμοῦ μεταξύ· τὸ μὲν εἶδον αὐτοῦ μαλακώτερον ἔχει,
τὸ δ' ἐξω σκληρότερον, ἀμφοτέρων στοχασαμένου τοῦ δη-
μιουργοῦ, τῆς τε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἀσφαλείας καὶ τοῦ
διασώζειν, εἰς ὅσον οἶόν τε, τὴν ἐγκεφάλου φύσιν. εἰκότως
οὖν ἀπάντων νευρων, οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐγκεφάλου πεφυκό-
των, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ νωτιαίου, μέγιστον ἀπειργάσθη
τὸ τῆς ὕψεως. ἐξαιρέτα γὰρ ἔχοῦν αὐτῷ παρὰ τᾶλλα ὑπάρ-
χειν πολλὰ, τετρησθαι τε διὰ τοῦ βᾶθους, καὶ μαλακὰ μὲν

hoc, quod quoque modo afficiantur nervi, motus autem
in faciendo solo actionem obtinet; merito sensorius mol-
lior, durior autem motorius nervus factus est. Jam
motorii omnes sensus tactus participes sunt, quoniam
hujus sensibile crassiorum est partium. E contrario viso-
rius nervus non solum, quoniam sensibili foramine per-
vius est, excellentiam facultatis indicat, sed etiam mollitie
et magnitudine, et quod immergatur rursus in oculis,
cerebroque per omnia respondeat. Idem vero nervus
totus inter cerebrum et oculum medius consistit: interio-
rem ipsius partem molliorem habet, externam durio-
rem. Opifex utrumque commentus est, tum ut inter ambulan-
dum tutus esset, tum ut cerebri naturam, quatenus licet,
conservaret. Merito igitur nervorum omnium, non
solum ex cerebro procedentium, sed etiam eorum, qui
ex spinali medulla exoriuntur, qui ad visum spectat,
maximus effectus est; quippe eximia conveniebant ipsi
praeter alios adesse, tum ut foraminibus per ipsum pateat,

Ed. Chart. V. [216. 217.]

Ed. Bas. I. (314.)

εἶναι ταῦτα, σκληρὰ δὲ τὰ πέραξ, ἀφικνεῖσθαι τε δὲ αὐτοῦ πολλήν ἐξ ἐγκεφάλου πνευματικὴν οὐσίαν εἰς τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν. τὸ τ' οὖν τρημα πάντως ἐχρῆν ὑπὸ τινος οὐσίας περιέχεσθαι στεγανῆς, ἥτις ἄνευ τοῦ παχυνθῆναι τὸ νεῦρον οὐκ ἂν ἐγένετο, τὸ τε πάχος αὐτοῦ διττὴν ἔχει ιδέαν, μαλακοῦ μὲν ἔνδον, ἔξωθεν δὲ σκληροῦ γενομένου. ὅτι δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ὀλίγης ἐχρῆν οὐσίας ἐγκεφάλου μετεληφέναι, πεισθεῖς ἂν σαφῶς ἀνατεμὼν αὐτόν. εὐρήσεις γάρ ὑπὸ [217] τοῖς χιτῶσιν ἔνδον ὑγρὰ σφαιροειδῆ διττά, τὸ μὲν οὕτω μαλακόν, οἷα πέρ ἐστιν ὕαλος ἢ μετρίως λυθείσα, τὸ δ' οὕτω σκληρόν, οἷος ὁ μετρίως παγεῖς κρύσταλλος. ὀνομάζεται δ' ὑπὸ τῶν λατρῶν ὕαλοειδὲς μὲν τὸ μαλακώτερον, κρυσταλλοειδὲς δὲ τὸ σκληρότερον, ἀπὸ τῆς πρὸς ὕαλόν τε καὶ κρύσταλλον ὁμοιότητος, οἷς οὐ μόνον ταῖς συστάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς χροιαῖς ὅμοιον· ἀκριβῶς γάρ ἐστι καθαρά, καὶ διανγῆς, καὶ λαμπρά. πρότερον μὲν οὖν ἐκδέχεται τὸν ἐξ ἐγκεφάλου καθήκοντα πόρον εἰς ἐκάτερον αὐτῶν τὸ ὕαλοειδὲς, ἐφεξῆς δ' αὐτῷ τὸ κρυ-

tum ut mollis sit inibi, durus autem extrinsecus, et per ipsum multa ex cerebro spiritalis substantia in oculorum regiones perveniat. Itaque foramen omnino substantia quadam solida contineri oportebat, quae, nisi crassesceret nervus, non utique foret. Crassities ipsius duplicem habet formam, qui mollis intus, extrinsecus durus generatus est. Quod vero et oculum non exiguae cerebri substantiae participem esse conveniebat, credideris manifesto, ubi ipsum dissecueris. Invenies enim sub tunicis intus humores orbiculares duplices, alium ita mollem, cuiusmodi est vitrum mediocriter solutum, alium ita durum, cuiusmodi est glacies modice concreta. Nominatur autem a medicis mollior vitreus, durior crystallinus, a vitri et crystalli similitudine, quibus non solum substantia, sed etiam coloribus respondent, liquidem exactè purus est, pellucidus et splendidus. Prius igitur meatum ex cerebro in utrumque ipsorum descendantem vitreus excipit, post ipsum crystallinus, similis paulatim

Ed. Chart. V. [216.]

Ed. Pal. I. (314.)

τοῦ διατεθῆναι πως τὸ τεῦρον, ἢ δὲ κίνησις ἐν τῷ θρῶν
μόνῳ τὴν ἐνέργειαν ἔχει, κατὰ λόγον ἀπαλωτέρον μὲν τὸ
αἰσθητικόν, σκληρότερον δὲ τὸ κινητικόν τεῦρον ἐγένετο.
μέτεστι δὲ καὶ τοῖς κινητικοῖς ἅπασιν αἰσθήσεως ἀπτικῆς,
ἐπειδὴ παχυμερές ἐστι τὸ ταύτης αἰσθητόν. ἔμπαλιν δὲ
τούτῳ τὸ τῆς ὕψεως τεῦρον οὐ τῷ τετρῆσθαι μόνον αἰσθη-
τῷ τρέματι τὴν ὑπεροχὴν ἐνδείκνυται τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ
καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῷ δύεσθαι πάλιν
ἐν ὀφθαλμοῖς γενόμενον ἐξομοιοῦσθαι τε κατὰ πάντα ἐγκε-
φάλῳ, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τεῦρον ὅλον ἐστὶν ἐγκεφάλου τε καὶ
ὀφθαλμοῦ μεταξύ· τὸ μὲν εἶδον ἑαυτοῦ μαλακώτερον ἔχει,
τὸ δ' ἐξω σκληρότερον, ἀμφοτέρων στοχασαμένου τοῦ δη-
μιουργοῦ, τῆς τε κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ἀσφαλείας καὶ τοῦ
διασώζειν, εἰς ὅσον οἶόν τε, τὴν ἐγκεφάλου φύσιν. εἰκότως
οὖν ἁπάντων τεύρων, οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐγκεφάλου πεφυκό-
των, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ νωτιαίου, μέγιστον ἀπειργάσθη
τὸ τῆς ὕψεως. ἐξαιρέτα γὰρ ἐχρῆν αὐτῷ παρὰ τᾶλλα ὑπάρ-
χειν πολλὰ, τετρῆσθαι τε διὰ τοῦ βύθους, καὶ μαλακὰ μὲν

hoc, quod quoquo modo afficiantur nervi, motus autem
in faciendo solo actionem obtinet, merito sensorius mol-
lior, durior autem motorius nervus factus est. Jam
motorii omnes sensus tactus participes sunt, quoniam
hujus sensibile crassiorum est partium. E contrario viso-
rius nervus non solum, quoniam sensibili foramine per-
vius est, excellentiam facultatis indicat, sed etiam mollitie
et magnitudine, et quod immergatur rursus in oculis,
cerebroque per omnia respondeat. Idem vero nervus
totus inter cerebrum et oculum medius consistit: interio-
rem ipsius partem molliorem habet, externam duriorem.
Opifex utrumque commentus est, tum ut inter ambulan-
dum tutus esset, tum ut cerebri naturam, quatenus licet,
conservaret. Merito igitur nervorum omnium, non
solum ex cerebro procedentium, sed etiam eorum, qui
ex spinali medulla exoriuntur, qui ad visum spectat,
maximus effectus est; quippe eximia conveniebant ipsi
praeter alios adesse, tum ut foraminibus per imum pateat,

Ed. Chart. V. [216. 217.]

Ed. Bas. I. (314.)

εἶναι ταῦτα, σκληρά δὲ τὰ περίξ, ἀφικνεῖσθαι τε δὲ αὐτοῦ πολλήν ἐξ ἐγκεφάλου πνευματικὴν οὐσίαν εἰς τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν. τό τ' οὖν τρῆμα πάντως ἐχοῖν ὑπό τινος οὐσίας περιέχεσθαι στεγανῆς, ἥτις ἄνευ τοῦ παχυνθῆναι τὸ νεῦρον οὐκ ἂν ἐγένετο, τό τε πάχος αὐτοῦ διττὴν ἔχει ἰδέαν, μαλακοῦ μὲν ἔνδον, ἔξωθεν δὲ σκληροῦ γενομένου. ὅτι δὲ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν οὐκ ὀλίγη ἐχοῖν οὐσία ἐγκεφάλου μετεilhφέναι, πεισθεῖς ἂν σαφῶς ἀνατεμὼν αὐτόν. εὐρήσεις γάρ ὑπὸ [217] τοῖς χιτῶσιν ἔνδον ἵγρὰ σφαιροειδῆ διττά, τὸ μὲν οὕτω μαλακόν, οἷον ἐστὶν ὕαλος ἢ μετρίως λυθεῖσα, τὸ δ' οὕτω σκληρόν, οἷος ὁ μετρίως παγεῖς κρύσταλλος. ὀνομάζεται δ' ὑπὸ τῶν λατρῶν ὕαλοειδὲς μὲν τὸ μαλακώτερον, κρυσταλλοειδὲς δὲ τὸ σκληρότερον, ἀπὸ τῆς πρὸς ὕαλόν τε καὶ κρύσταλλον ὁμοιότητος, οἷς οὐ μόνον ταῖς συστάσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς χροαῖς ὅμοιον· ἀκριβῶς γάρ ἐστι καθαρά, καὶ διαυγής, καὶ λαμπρά. πρότερον μὲν οὖν ἐκδέχεται τὸν ἐξ ἐγκεφάλου καθήκοντα πόρον εἰς ἑκάτερον αὐτῶν τὸ ὕαλοειδὲς, ἐφεξῆς δ' αὐτῷ τὸ κρυ-

tum ut mollis sit inibi, durus autem extrinsecus, et per ipsum multa ex cerebro spiritalis substantia in oculorum regiones perveniat. Itaque foramen omnino substantia quadam solida contineri oportebat, quae, nisi crassesceret nervus, non utique foret. Crassities ipsius duplicem habet formam, qui mollis intus, extrinsecus durus generatus est. Quod vero et oculum non exiguae cerebri substantiae participem esse conveniebat, credideris manifesto, ubi ipsum diffecueris. Invenies enim sub tunicis intus humores orbiculares duplices, alium ita mollem, cuiusmodi est vitrum mediocriter solutum, alium ita durum, cuiusmodi est glacies modice concreta. Nominatur autem a medicis mollior vitreus, durior crystallinus, a vitri et crystalli similitudine, quibus non solum substantia, sed etiam coloribus respondent, liquidem exactè purus est, pellucidus et splendidus. Prius igitur meatum ex cerebro in utrumque ipsorum descendantem vitreus excipit, post ipsum crystallinus, similis paulatim

Ed. Chart. V. [217.]

Ed. Bas. I. (314. 315.)

σταλλοειδὲς ἱστικὸς ἀτρεμία πεπλατυσμένη σφαίρα. καὶ τοίνυν ὁ πόρος αὐτὸς ἅμα τῷ περιέχοντι τείρω διεξελθὼν τὸν ἐξοιδεῖν χιτῶνα κατὰ (315) τὸν ὀφθαλμὸν ὡς ταῦτα πάσχει κατὰ τὴν πρώτην ἐκπτώσιν, ἣν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ποιεῖται, ἐκεῖ μὲν τὸ πνεῦμα κερατύνον τοῖς ὕργοις ἕνεκα τοῦ γενέσθαι τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὅλην αἰσθητικὴν· περιλαμβάνει δ' αὐτὸς λυθείσῃ τε καὶ πλατυθείσῃ τῇ κατὰ τὸ νεῦρον οὐσίᾳ τὸ ὑαλοειδὲς ὕγρον ἐμφυόμενος κατὰ τὸ πέρας ἑαυτοῦ τῷ μεγίστῳ κύκλῳ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς. ὥστε σοι τὸ σχῆμα δοῦναι τοῦ πλατυθέντος νεύρου παραπλήσιον ἀμφιβλήστρω γεγονέναι· διὸ καὶ προσηγορέκασιν ἀμφιβλήστροειδῇ χιτῶνα τοῦτ' ἐστὶ τὸ σῶμα. καὶ εἰ περιελὼν ὅλον αὐτὸ πειραθείης ὁμοῦ πᾶν ἀθροῖσαι μύριον, ἐγκέφαλός σοι φανέται, καὶ εἰ δείξαις γέ τι μὴ τεθεσμένῳ, πόθεν ἡθροίσθη, φήσει μέρος ὑπάρχειν ἐγκεφάλου τὸ δεκνόμενον σῶμα, καὶ ἀπιστήσῃ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτὸ περιέχεσθαι. τοσαύτη μὲν ὑπεροχὴ τῆς κατασκευῆς ὀφθαλμὸς κέχρηται παρὰ τὰλλα τῶν αἰσθησέων ὄργανα· καὶ θαυμασιὸν οὐδέν, εἰς ὅσον αὐτοῦ τὸ

orbi dilatato. Quapropter meatus ipse una cum nervo ambiente exteriorem permeans tunicam in oculo ambo haec patitur: qua primum in regionem ipsius excidit, illic sane spiritus humoribus miscetur, ut substantia ipsorum tota fiat sensibilis; porro amplectitur rursus soluta dilatataque nervi substantia vitreum humorem ingrediens juxta extremum ipsius maximum crystallini circulum. Quapropter tibi figura videbitur nervi dilatati similis reti evasisse, ob idque etiam corpus hoc tunicam appellant retiformem. Quod si, toto eo adempto, coneris omnem simul partem coacervare, cerebrum tibi apparebit; ac si ostenderis alicui non speculato, unde collectum sit, dicet, partem esse cerebri corpus, quod ostenditur, ac fidem non adhibebit, in oculis ipsum contineri. Tantam sane excellentiam structurae oculus praeter alia sensuum instrumenta assecutus est; ac mirabile nihil, quanto ipsius primum sensibile exactius est et sub-

Ed. Chart. V. [217.]

Ed. Bas. I. (315.)

πρῶτον αἰσθητὸν ἀκριβέστερόν τ' ἐστὶ καὶ λεπτομερέστερον, ἢ τοῖς ἄλλοις, εἰς τοσοῦτον καὶ τῆς ἐγκεφάλου φύσεως αὐτὸ ἐπὶ πλεόν ἐκείνων μετειληφέναι. οὔτε γὰρ εὐρήσεις αὐτὴν ἔτι τὴν κατὰ τὸν ἐγκέφαλον οὐσίαν ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων, οὔτε κατὰ τὰς κοιλίας, ὡς ἐν αὐτῷ, πνεύματος ψυχικοῦ τοσοῦτον πλῆθος. εἰκότως δ', ὡς ἔφην, οὕτω κατεσκευάσθη, θεόμενος ὀργάνῳ χρῆσθαι τῷ περίξ αἱρί. καὶ γίγνεται δὲ τοιοῦτον ὄργανον αὐτῷ πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν οἰκίαν διάγνωσιν, ὅλον ἐγκεφάλου τὸ τεῦρον, ὥσθ', ὃν ἔχει λόγον ἐγκέφαλος πρὸς τὸ τεῦρον, τοιοῦτον ὀφθαλμὸς ἔχει πρὸς τὸν αἶρα. τὸ δ' οἰκεῖον αἰσθητὸν ὕψους, ὅπερ καὶ πρῶτον αὐτῆς αἰσθητὸν ὠνόμασα, τὸ τῶν χρωμάτων ἐστὶ γένος. ἐκείνου μὲν γὰρ πρώτου τε καὶ καθ' αὐτὴν καὶ μόνη τῶν ἄλλων αἰσθάνεται, καθάπερ ἡ γεῦσις τῶν χυμῶν. συνδιαγιγνώσκει δ' αὐτῷ τὸ κεχρωσμένον σῶμα, καθάπερ ἡ γεῦσις τὸ τοὺς χυμοὺς ἔχον. ἀλλ' ἡ μὲν γεῦσις ὁμοίως ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἐπὶ τὸ τοῦ ζώου σῶμα περιμένει παραγενέσθαι τὸ αἰσθητὸν· ἡ δ' ὄψις ἐκτείνεται διὰ μέσον τοῦ αἱρος ἐπὶ τὸ κεχρωσμένον. ὅθεν αὐτῇ μόνη συνδιαγιγνώσκειν

tilius quam alia, tanto etiam magis quam illa cerebri naturae esse particeps. Neque enim ipsam amplius cerebri substantiam in ullo alio instrumento invenias, neque in ventriculis, ut in ipso, spiritus animalis copiam permultam. Merito autem, ut dixi, sic constructus est, instrumento usus aëre circumfluo. Fit autem tale instrumentum ad propriam sensilium dignotionem, cuiusmodi cerebro nervus est. Quocirca, quam habet rationem cerebrum cum nervo, talem oculus habet cum aëre. At proprium visus sensile, quod et primum ipsius sensile nominavi, colorum genus est. Illud enim primum et per se et solus inter alios sentit, quemadmodum gustus sapores. At coloratum corpus simul cum eo cognoscit, quemadmodum gustus, quod sapores obtinet. Verum gustus perinde atque alii sensus ad animantis corpus sensile proficisci expectat. Visus per medium aërem ad coloratum extenditur; unde ipse solus

GALENUS TOM. V.

Rr

Ed. Chart. V. [217. 218.]

Ed. Basf. I. (315.)

ὑπάρχει τῇ χροίᾳ τοῦ βλέπομένου τό τε μέγεθος αὐτοῦ καί
 τό σχῆμα, μηδὲ τούτου δυναμένης αἰσθάνεσθαι αἰσθήσεως
 ἄλλης, ὅτι μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ἐνίοτε τῆς ἀφῆς. ἐξείρ-
 γασται γοῦν τοσοῦτον ὁ λόγος ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ ἀποδείξεως.
 τῇ δ' οὖν ὅφει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ θέσιν καὶ
 διάστημα συνδιαγινώσκειν τοῦ κεχωσμένου σώματος, οὐ-
 δενὸς τῶν ἄλλων αἰσθάνεσθαι δυναμένου. ὅσοι δ' ἐπιχειροῦσι
 καὶ ὁσφρήσει καὶ ἀκοῇ τὴν θέσιν τὸν αἰτὸν ἀποπέμποντος
 σώματος, ἢ τοῦ πλήξαντος τὸν ἀέρα μεταδιδόναι τῆς δια-
 γνώσεως, ὅπως ἁμαρτάνουσιν, οὐ νῦν καιρὸς ἱρεῖν. εἰρηται
 γὰρ ἐπὶ πλείστον ὑπὲρ ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς δύο αἰσθή-
 σεις φαινομένων ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ τῆς ἀποδείξεως, ὥσπερ
 γ' ἔφαμεν· ἐν ἣ πραγματείᾳ γυμνασάμενός τις ἐτοιμότερον
 ἀκολουθήσει τοῖς νῦν λεγομένοις. ἐπι[218]δέδεικται γὰρ ἐν
 ἐκείνοις ἅπαντα μαρτυροῦντα τῷ τὸ βλέπομενον σῶμα καθ'
 ὃν ἂν ὑπάρχη τόπον ὁρᾶσθαι. φαίνεται δὲ τοῦτ' ἐναργῶς
 καὶ δι' αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως· ὅθεν οὐδ' οἱ γεωμετρικοὶ
 μετ' ἀποδείξεως, ἀλλ' αὐτόθεν ὡς ἐναργὲς αὐτὸ τιθέασιν.

una cum colore ejus quod videtur cognoscit et magnitu-
 dinem ipsius et figuram, quum ne hoc quidem alius
 sensus possit percipere, nisi per accidens nonnunquam
 tactus. Itaque disputatio in quinto de demonstratione
 eatenus producta est. At visu praeter alia licet et situm
 et intervallum pariter corporis colorati dignoscere, quum
 nullum aliorum sentire queat. Porro qui aggrediuntur
 et olfactu et auditu situm corporis, quod vaporem emittit,
 aut ferientis aërem dignoscere, quomodo errent, non est
 hujus loci dicere. Quippe fulissime de omnibus, quae ex
 duobus sensibus apparent, in quinto de demonstratione
 expositum est, quemadmodum diximus; in quo opere
 exercitatus aliquis promptius assequetur ea, quae nunc
 dicuntur. Nam in illis ostensa sunt omnia, quae testentur,
 corpus visibile, quocunque sit loco, videri; id quod evi-
 denter etiam apparet ex ipso sensu, unde neque geome-
 trici cum demonstratione, sed per se tanquam evidens.

Ed. Chart. V. [218.]

Ed. Bas. I. (315.)

καίτοι τοῦ γε κατ' εὐθείας ὄραν ἡμᾶς γραμμάς, ἢ τοῦ τῆν ὄψιν, ἐπειδὴν ἀκριβῶς τινι λείω καὶ στίλβοντι προσπέσῃ, κατὰ τὴν ἴσιν ἀνακλᾶσθαι γωνίαν ἢ προσέπεσεν, ἀποδείξεις φέρονται τινες. εἴπερ οὖν ἡ ὄψις μόνη τῶν ἄλλων αἰσθησεων αἰσθάνεται τοῦ κινουντος αὐτὴν αἰσθητοῦ διὰ μέσου τοῦ αἵρος, οὐχ ὡς βακτηρίας τινός, ἀλλ' ὡς ὁμοειδούς τε καὶ συμφυοῦς ἐαυτῇ μορίου, καὶ μόνη τοῦτ' ἐξαίρετον αὐτῇ δέδοται μετὰ τοῦ καὶ δι' ἀνακλάσεως ὄραν, εἰκότως ἐδεήθη πνεύματος ἄνωθεν ἐπιρρέοντος αὐγοειδούς, ὃ προσπίπτον τῷ πέριξ αἵρε καὶ ὅλον ἐπιπλήττον αὐτὸν ἐαυτῷ συνεξομοιώσει. θεόντως οὖν ἐροῦμεν, αὐγοειδὲς μὲν εἶναι τὸ τῆς ὄψεως ὄργανον, αεροειδὲς δὲ τὸ τῆς ἀκοῆς, αἱμοειδὲς δὲ τὸ τῆς ὀσμῆς, καὶ τὸ μὲν τῆς γεύσεως ὑγρόν, τὸ δὲ τῆς ἀφῆς γεῶδες. οὐδὲ γὰρ ὅλον τ' ἦν ἐτέρως ἔχειν αὐτὰ τῆς ἐκ τῶν ὁμοίων ἀλλοιώσεως χρίζοντα, καὶ τοῦτ' ἂν ἦν, ὃ βούλεται δηλοῦν ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐν οἷς φησι·

Γαίη μὲν γὰρ γαῖαν ὁπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,

ipsum ponunt, quanquam ejus, quod secundum rectas nos videmus lineas, aut quod visus, ubi exacte laevi cuiuspiam et lucenti inciderit, secundum aequalem reflectatur angulum cui occurrerit, demonstrationes nonnullae feruntur. Si igitur visus solus ex aliis sensibus percipit sensibile, quod ipsum movet, per medium aërem, non ceu per baculum quendam, sed partem cónsimilem specie et cognatam ipsi, ac soli hoc ipsi eximium datum est, simul quod per reflexum videt, merito opus habuit spiritu desuper influente pellucido, qui ambienti aëri incidens et veluti converberans ipsum sibi assimilabit. Necesario igitur dicetur, visus instrumentum esse pellucidum splendidumque, auditus aëreum, olfactus vaporosum, gustus liquidum, tactus terrestre. Neque enim aliter liceret habere ea, ut quae alterationem ex similibus requirant. Atque hoc utique erat, quod Empedocles his versibus voluit significare:

*Terram equidem terra, sed aquam spectamus aqua,
igne*

Rr 2

Ed. Charit. V. [218.]

Ed. Bal. I. (315.)

Αἰθέρι δ' αἰθέρα διοτ, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ αἰδηλον.
 αἰσθανόμεθα γὰρ ὄντως τῷ μὲν γεωδεστέρω τῶν αἰσθητικῶν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀφή, τῆς γεώδους φύσεως ἐν τοῖς αἰσθητοῖς, τῷ δ' αὐγοειδεστάτῳ, τῷ τῆς οὐραίας, τῆς αὐγοειδούς, καθάπερ γε καὶ τῷ κατὰ τὴν ἀκοὴν ἀεροειδεῖ γιγνομένῳ τῶν ἰδίων αἶρος παθημάτων ἢ διάγνωσις ἀποτελεῖται. καὶ μὲν δὴ καὶ τῷ κατὰ τὴν ἡγεῦσιν ὕγρα καὶ σπογγοειδεῖ τὴν φύσιν ὅτι τῶν χυμῶν ἡμῶν αἰσθησις γίνεται. λοιπὸν δ' ἐστὶ τὸ τῆς ὀσφρῆσεως ὄργανον, σὺν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ῥίνα πόροις, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐμπροσθίων ἐγκεφάλου κοιλιῶν, εἰς ἅπερ ἀνήκουσιν οἱ κατὰ τὴν ῥίνα πόροι· κατὰ τοῦτο γάρ τοι τὸ μόριον ἀτμοειδεστάτας εἶναι συμβέβηκε τὰς κοιλίας αὐτοῦ. γέγραπται δὲ τῷ βουλομένῳ καὶ περὶ τοῦδε βιβλίου ἐν ἡμέτερον, ᾧ καὶ τὸ ἐπίγραμμα ἐστὶ περὶ τοῦ τῆς ὀσφρῆσεως ὄργανου.

Κεφ. ε'. Πέμπτον γὰρ δὴ τοῦτ' ἐστὶν αἰσθητήριον, οὐκ ὄντων πέντε στοιχείων, ἐπειδὴ τὸ τῶν ὁσμῶν γένος ἐν τῷ μεταξὺ τὴν φύσιν ἐστὶν αἶρος καὶ ὕδατος, ὡς καὶ

Conspicuum ignem; sed aëra cernimus aëre clarum.

Percipimus enim sic, sensorio enim magis terrestri, qui est tactus, terrestrem in sensibilibus naturam, lucidissimo visus lucidam, quemadmodum et aërio auditus sensorio priorum aëris affectuum dignotio absoluitur. Quin etiam humido gustatus sensorio et natura spongioso humores a nobis percipiuntur. Reliquum est olfactus instrumentum, non in narium meatibus, ut multi arbitrantur, sed in priorum cerebri ventriculorum extremis, in quae narium meatus emergunt, si quidem in hac parte vaporosissimos ipsius meatus esse contingit. Porro scriptus est, si quis cupiat, etiam de hoc liber unus a nobis, cui titulum indidi De olfactus instrumento.

Cap. VI. Quintum enim hoc est sensorium instrumentum, quum non sint quinque elementa, quoniam odororum genus natura medium est inter aërem et aquam;

Ed. Chart. V. [218. 219.]

Ed. Bas. I. (315.)

Πλάτων εἶπεν ἐν Τιμαίῳ μετὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν· μεταβάλλοντος γὰρ ὕδατος εἰς αἶρα, αἶρος τε εἰς ὕδωρ, ἐν τῷ μεταξύ γεγόνασιν ὁδμαὶ σύμπασαι. λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ τῆς ὀφθαλμοῦ ὄργανου, ὅτι πυρὸς ἐστὶ τοῦ καθαρωτάτου γένους, ὅπερ αὐτὸς αὐγὴν τε καὶ φῶς ὀνομάζει, διαφέρον ἀνθρακὸς τε καὶ φλογός. φησὶ γοῦν· μετὰ δὲ ταῦτα δεῖ νοεῖν, ὅτι πυρὸς τε γένη πολλὰ γέγονεν, ὅλον φλόξ τό τ' ἀπὸ τῆς φλογός ἀπὸν, ὃ καί μιν οὐ, φῶς δὲ τοῖς ὄμμασι παρέχει, τό τε φλογός ἀποσβεσθείσης ἐν τοῖς διαπύροις καταλειπόμενον αὐτοῦ. τούτων οὖν τῶν τριῶν γενῶν τὸ μὴ καὶ ὅν μιν, ὡς αὐτὸς ἔφη, φῶς δὲ τοῖς ὄμμασι παρέχον ἐν τῷ τῆς ὀφθαλμοῦ ὄργανῳ πλεϊστόν ἐστιν, ὃ καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν ταύτῳ βιβλίῳ τῷ Τιμαίῳ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. τῶν δ' ὀργάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα συνετεκλήγατο ὄμματα, τοιαῦδε ἐνδύσαντες αἰτία· τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν καί μιν οὐκ ἔσχε, τὸ δὲ [219] παρέχειν φῶς ἡμέρον, οἰκῆτον ἐκάστης ἡμέρας σῶμα ἐμψυχάνησαντο γίνεσθαι. τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν

quemadmodum et Plato dixit in Timaeo post haec verba: *Mutata enim aqua in aërem, vel aëre in aquam, in medio istorum odores fiunt universi*. Dicit et de visus instrumento, quod ignis sit purissimi, quem ipse splendorem et lumen nominat, a carbone et flamma variantem. Verba ejus haec sunt. *Post haec sciendum est multa esse ignis genera, flammam videlicet et quod a flamma procedit, quod minime urit quidem, lumen autem oculis adfert, quodque, extincta flamma, intra illa, quae accensa fuerant, remanet*. Ex his itaque tribus generibus quod non urit quidem, ut ipse dicit, lumen autem oculis exhibet, in visus instrumento plurimum est. Quin etiam hoc rursus in eodem libro Timaeo indicavit ad hunc modum. *Sed ex instrumentis faciei primum luciferos exporrexerunt oculorum orbes, hac causa ipsos illigantes: ex igne, qui non urit quidem, sed illuminando suaviter, cujusque diei corpus fieri machinati sunt. Intimum siquidem nostri corporis ignem hujus*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Basf. I. (315. 316.)

ἀδελφόν ὃν τούτου πῦρ εἰλικρινές ἐποίησαν διὰ τῶν ὁμμά-
των ῥεῖν λεῖον καὶ πυκνόν, ὅλον μὲν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον
ξυμπιλήσαντες τῶν ὁμμάτων· ὥστε τὸ μὲν ἄλλο, ὅσον πα-
χύτερον, στέγειν πᾶν, τὸ τοιοῦτον δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν
διηθεῖν. ὅποῖον μὲν οὖν τι τὸ τῆς ὕψους ἐστὶν ὄργανον,
ἐν τούτοις ἐδήλωσεν· ὅπως δὲ ὁρῶμεν, ἐν τοῖς ἐφεξῆς.
συνάπτων γοῦν τοῖς προειρημένοις φησὶν· ὅταν μὲν οὖν
μεθήμερινόν ἢ φῶς περὶ τὸ τῆς ὕψους ῥεῦμα, τό τ' ἐκ-
πίπτον ὅμοιον πρὸς ὅμοιον ξυμπαγὲς γεγόμενον, ἐν σῶμα
οἰκειωθὲν ξυνέσται κατὰ τὴν τῶν ὁμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπηπερ
ἂν ἀντερεῖδῃ τὸ προσπίπτον ἐνδοθεν, πρὸς ὃ τὸ ἔξω συνέ-
πασεν. ὁμοιοπαθεῖς δὴ δὲ ὁμοιότητα πᾶν γεγόμενον, ὅτου
τε ἂν αὐτὸ ποτε ἐφάπτηται, καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτω
(316) τὰς κινήσεις διαδιδόν ἐλθ' ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς
ψυχῆς αἰσθησὶν παρέχεται ταύτην, ἣ δὴ ὀρεῖν φαμεν. αὗται
μὲν αἱ τοῦ Πλάτωνος ῥήσεις, αὐγοειδὲς τὰ τῆς ὕψους ὄρ-
γανον εἶναι λέγοντος, αἰσθησὶν τε γίγνεσθαι δὲ αὐτοῦ τῶν
κατὰ τὴν αὐγὴν παθημάτων, ὥσπερ τῶν κατὰ τὸν αἶρα διὰ

*ignis germanum sincerumque per oculos leviter emanare
voluerunt; toto nimirum corpore oculi, sed media in
primis ejus parte condensata, ut ignis hujusmodi, qui
purior est, transeat, crassior vero cohibeatur. Quale igitur
sit visus instrumentum, in hisce indicavit: quomodo autem
videamus, deinceps praedictis conjungens sequentia ait.
Quoniam itaque diurnum lumen visus fluvio radioque se objicit,
tunc simile cum simili compactum unum efficitur corpus
cognatum et affine, a directo oculorum situm, videlicet
tam intimi quam externi luminis sit concursus. Totum
igitur hoc propter similitudinem simili affectui obnoxium,
quum quid aliud tangit, vel ipsum ab alio tangitur,
motum hujusmodi ad corpus omne, perque id ad animam
usque diffundens, sensum efficit, qui visus vocatur.
Haec sano Platonis verba splendidum visus instrumentum
esse dicunt, sensumque fieri per ipsum splendoris
affectum, quemadmodum et aëris affectum per auditum.*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Bas. I. (316.)

τῆς ἀκοῆς. τῷ γὰρ ὁμοίον τὸ ὅμοιον εἰς τὴν τῶν παθημάτων ἀφικνεῖται κοινωνίαν. δύο δὲ σημαινούσης ἀπάσης τῆς τοιαύτης λέξεως, οἷαν καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐποίησατο λέγων,

Γαίη μὲν γὰρ γαῖαν ὁπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, ἔν μὲν, ὅτι δι' ὀργάνου τοιοῦδε, δεύτερον δὲ, ὅτι διὰ δυνάμεως τοιαύτης, τὸ μὲν, οἷς δι' ὀργάνου, συγχωρητέον ἀληθὲς εἶναι, τὸ δ', οἷς διὰ δυνάμεως, οὐκ ἐστίν. τὸ γὰρ τοι πρῶτον αἰσθητικόν, ὃ τ' ἐπερ ἂν ἦ, κοινὸν ἀπασῶν ἐστὶ τῶν κατὰ μέρος αἰσθήσεων, ὡς καὶ τοῦτο Πλάτων ἐν ἄλλοις τέττισι καὶ μέντοι καὶ Θεαιτήτῳ διδάσκει κατ' ἑκάστον τὸ μέρος τοῦ συγγράμματος, ἐνθα φησί· δεινὸν γὰρ πον, ὦ παῖ, εἰ πολλαί τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθηνται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ἰδέαν, εἴτε ψυχὴν, εἴθ' ὅτι δεῖ καλεῖν, πάντα ταῦτα συντείνει, ἥ διὰ τούτων οἷον ὀργάνων αἰσθανόμεθα, ὅσα αἰσθητά. καὶ κατασκευάζων γε διὰ πλειόνων ἐξῆς ὁ Πλάτων τὸν λόγον ᾧδὲ φησι· Θεομά καὶ σκληρά καὶ κοῦρα καὶ γλυκέα, δι' ὧν αἰσθάνη, ἅψ' αὐτοῦ τοῦ σώματος

Nam simile cum simili in affectuum communionem pervenit. At quoniam tota hujusmodi dictio duo significat, qualem et Empedocles fecit inquiring,

Terram equidem terra, sed aquam spectamus aqua ipsa,

unum sane, quoniam per instrumentum hoc, alterum, quia per virtutem talem, quod sane per instrumentum, verum esse concedendum est, quod ceu per virtutem, non item. Etenim primum sensorium, quodcunque fuerit, commune omnium est partium sensuum, sicut et hoc Plato quum in aliis quibusdam, tum in Theaeteto docet illa libri parte, ubi inquit: *Grave enim esset, o puer, si multi in nobis sensus quemadmodum ligneis equis insisterent, nec omnia haec in unam sive ideam, sive animam, sive quocunque modo vocare libet, tenderent, quae per ista tanquam instrumenta, quaecunque sensibus subjacent, sentiamus.* Haec copiosius deinceps Plato asseruens ita scribit: *Dico igitur, ea, per quae sentis, calida et sicca, lenia atque dulcia, nonne corporis partes singula*

Ed. Chart. V. [219.]

Ed. Bas. I. (316.)

ἕκαστα τίθης, ἢ ἄλλον τινός; οὐδενός ἄλλου. ἢ καὶ ἐθε-
λήσεις ὁμολογεῖν, ἃ δι' ἐτέρας δυνάμεις αἰσθάνη, ἀδύνατον
εἶναι δὲ ἄλλης ταῦτ' αἰσθέσθαι, οἷον ἃ δι' ἀκοῆς, δι'
ὄψεως, ἢ ἃ δι' ὄψεως, δι' ἀκοῆς; πῶς γὰρ οὐκ ἐθελήσω;
εἰ τι ἄρα περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, οὐκ ἂν διὰ γε τοῦ ἐτέρου
ὀργάνου, οὐδ' αὖ διὰ τοῦ ἐτέρου περὶ ἀμφοτέρων αἰσθάνοιο
ἂν; οὐ γὰρ οὖν. περὶ δὲ φωνῆς καὶ τῆς χροᾶς, πρῶτον
μὲν αὐτὸ τοῦτο περὶ ἀμφοτέρων διανοῇ, ὅτι ἀμφοτέρω ἐστὸν;
ἔγωγε. οὐκοῦν καὶ ὅτι ἐκατέρου μὲν ἐκάτερον ἕτερον, ἑαυτῶ
δὲ ταυτὸν; τί μήν; καὶ ὅτι ἀμφοτέρω δύο, ἐκάτερον δὲ ἓν;
καὶ τοῦτο. οὐκοῦν καὶ εἴτε ἀνομοίω, εἴτε ὁμοίω ἀλλήλοιον,
δυνατός εἰ ἐπισκέπασθαι; ἴσως. ταῦτα δὲ πάντα διὰ τινος
περὶ αὐτῶν διανοῇ· οὔτε γὰρ δι' ἀκοῆς, οὔτε δι' ὄψεως
οἷον τε τὸ κοινὸν λαμβάνειν περὶ αὐτῶν. ἔτι δὲ καὶ τόδε
τεκμήριον περὶ οὗ λέγομεν. εἰ γὰρ δυνατόν εἴη ἀμφοτέρω
σκέπασθαι, ἂν ἐστὸν ἀλμυρὸν ἢ οὐ, οἷσθ' ὅτι ἔξεις εἰπεῖν,
ὃ ἐπισκέψῃ, καὶ τοῦτο οὔτε ὄψις, οὔτε ἀκοή φαίνεται,

*pontis, an alterius cujuspiam? Nullius alterius. An
etiam voles fateri, quae per aliam facultatem sentis,
per alia eadem non posse sentire? veluti quae per audi-
tum, eadem per visum, vel quae per visum, eadem per
auditum? Quidni hoc velim? Si quid ergo de utrisque
cogitas, non utique per aliud instrumentum, neque etiam
per aliud de ambobus id sentis. Non certe. De voce
et colore primum quidem id cogitas, quod utraque sunt.
Utique. Item quod alterutrum ab alterutro diversum est,
et sibi met idem. Et hoc fans. Quid igitur? et quod
ambo duo sunt, alterutrum vero unum? Id quoque.
Igitur sive dissimilia, sive similia inter se sint, potes
inspicere ac judicare? Forte. Haec itaque omnia, per
quod potissimum de ipsis existimas, non per auditum,
non per visum, commune de illis quicquam accipi potest.
Praeterea et hoc indicium ejus est, de quo dicimus. Si
enim de utroque licet considerare, falsane sint, an non,
utique posses dicere, quo considerares, id neque visum,*

Ed. Chart. V. [219. 220.]

Ed. Bas. I. (316.)

ἀλλὰ τι ἄλλο. τί δ' οὐ μέλλει ἢ γε διὰ τῆς γλώττης δύνα-
μις; καλῶς λέγεις. ἢ δὲ δὴ διὰ τινος δυνάμεις τό τ' ἐφ'
ἅπασιν κοινὸν καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις. δηλοῖ σοι, ὅ τὸ ἔστιν
ὀνομάζει, καὶ τὸ οὐκ ἔστι, καὶ ἂ νῦν δὴ ἐρωτῶμεν περὶ
αὐτῶν, πᾶσι ποιά ἀποδώσεις ὄργανα, δι' ὧν αἰσθάνεται
ἡμῶν τὸ αἰσθανόμενον ἕκαστα. [220] ἐν τε οὖν τούτοις ὁ
Πλάτων, ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς ἐφεξῆς, ἐν ἄλλοις τέ τις
διαλόγοις ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς κοινῆς δυνάμεως, ἣτις ἐξ
ἐγκεφάλου διὰ τῶν νεύρων εἰς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων
ἀφικνούμενη τῶν ἐν αὐτοῖς ἀλλοιώσεων αἰσθάνεται, ὡς, εἰ
γε δυνατόν ἦν τοῖς ἰδίαις παθήμασιν αὐτῆς ἄλλο τι συναλ-
λοιωθῆναι παρὰ τὸ φωτοειδὲς ὄργανον, ἢ τοῖς τῶν ἀτμῶν
ἑτερόν τι τοῦ ἀτμοειδοῦς, ἢ τοῖς τοῦ ἀέρος ἄλλο τι παρὰ
τὸ ἀεροειδὲς, ἢ τοῖς τῶν ὑγρῶν ἑτερόν τι παρὰ τὸ γευστόν
τε καὶ πλήρες χυμῶν, οὐκ ἂν ἐγεγόνει τὰ τῶν αἰσθητηρίων
ὄργανα· νυνὶ δ' οὐχ οὕτως ἔχει. τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀντι-
βαίνουνσι σώμασιν, ὅσα περ ἦν ἴδια τῆς οἰκείας διαφορᾶς,

neque auditum apparere, sed aliud quippiam. Cur non, si linguae vis id efficiat? Probe dicis. Illa vero potentia per quod tibi ostendit, quod singulis est commune, quodque super singula, quo esse et non esse nominas, et quae modo de ipsis percunctamur, omnibus certa assignabis instrumenta, per quae id, quod sentit, in nobis singula sentiat. Itaque in his Plato, quemadmodum in subsequentibus, aliisque nonnullis dialogis de communi nos facultate edocuit, quae ex cerebro per nervos in singula sensoria perveniens alterationes, quae in ipsis sunt, sentit. Nam si possibile esset propriis ipsius affectionibus diversum quippiam simul alterare praeter instrumentum lucem repraesentans, aut affectibus vaporum diversum quiddam a vaporifero, aut affectibus aëris aliud quiddam praeter quod aëris imaginem refert, aut humorum diversum aliquid ab eo, quod gustat plenumque saporibus est, non facta essent sensoriorum instrumenta. At nunc non sic habet; etenim in corporibus occurrentibus, quaecunque propria erant suae differentiae,

Ed. Chart. V. [220.]

Ed. Bas. I. (316.)

ἅπαντι μορίῳ νέρῳ μεταλαβόντι δυνατόν αἰσθάνεσθαι, διότι μηδὲ παθεῖν ἅπαν ὑπὸ τῆς τοῦ γήινου σώματος προσβολῆς ἐπιτήδειόν ἐστιν. ἦν δ' αὐτῶν πρώτη μὲν ἡ κατ' ὀξύτητα καὶ ἀμβλύτητα, δευτέρα δ' ἡ κατὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα, κατὰ συμβεβηκός δ' αἱ λοιπαί, μέγεθος τε καὶ σχῆμα, καὶ κίνησις, καὶ ἀριθμὸς, αἱ καὶ μετὰ συλλογισμοῦ, καὶ μνήμης, οὐ μόνον τῆς αἰσθήσεως ἐδείχθησαν γινόμεναι κατὰ τὴν ἀφῆν καὶ τὴν ὕψιν ἐν τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείᾳ, καθ' ἣν πρότερον ἀξιώ γεγυμνάσθαι τὸν ἀκριβῶς ἐπεσθαι τοῖς νῦν λεγομένοις ἐπιέμενον. ὥσπερ δὲ τὰ τῆς ἀπτικῆς αἰσθήσεως αἰσθητὰ δι' ἀντιβάσεως, οὕτω τὰ τῆς γευστικῆς δι' ὑγρότητός τε καὶ χυμῶν εἰς γινώσιν ἦκει. καὶ ἦν ξηρανθεῖσά ποτε τύχη σφοδρῶς ἡ γλῶττα, διαφθείρεται τῶν χυμῶν ἡ διάγνωσις, μὴ δυναμένου τοῦ παθόντος αὐτὸ διακρίναι, τί μὲν ὀξύ, τί δὲ πικρὸν ἐστιν, ἡ δοιμὸν, τί δὲ αὐστηρόν, ἡ στρυφνόν, ἡ ὕλως στιῦτον, ὥσπερ οὐδὲ, τί μὲν γλυκὺν, τί δ' ἀλμυρόν. ἐμφράξεως δὲ γενομένης τῶν πόρων τῆς ρινός, ἡ ἐκ τῶν ὀδμῶν αἰσθησις ἀπόλ-

omni parti nervorum participi licet sentire, eo quod ne pati quidem totum a terrestri corporis occurfu idoneum est. Erat autem ipsorum primus secundum acutiem et hebetudinem, secundus caliditatis et frigiditatis, ex accidenti vero reliqui, magnitudo, figura, motus et numerus; qui etiam cum ratiocinatione et memoria non solum sensu fieri demonstrati sunt, tum tactus, tum visus, in opere de demonstratione, in quo primum exercitatum esse desidero eum, qui exacte assequi ea, quae nunc dicuntur, cupiat. Quemadmodum autem et tactilis sensus sensilia per renixum, ita gustatorii sensus sensilia per humiditatem et humores in cognitionem veniunt. Et si inaresfacta vehementer nonnunquam lingua fuerit, humorum dignotio corrumpitur, dum id, quod affectum est, nequeat discernere, quid acidum, quid amarum, aut acre, quid austerrum, aut acerbum, aut in totum astringens, quemadmodum neque quid dulce, quid salsum existat. At narium meatibus obstructis, sensus odorum aboletur, quemadmo-

Ed. Chart. V. [320.]

Ed. Bas. I. (316.)

λυται, καθάπερ γὰρ καὶ ἡ τῶν φωνῶν, ἐὰν ἐμφραχθῇ τὰ ὦτα, μὴ διέκνουμένης εἰς ἐκάτερον τῶν ὀργάνων τῆς οἰκείας ἀλλοιώσεως, εἰς μὲν τὸ ἀτμοειδές, ἐκ τῶν ὀδμῶν, (ἀτμός γάρ ἡ τούτων οὐσία,) εἰς δὲ τὸ ἀεροειδές ἐκ τῶν φωνῶν, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἀήρ ἐστίν ἡ οὐσία. ταῖς τοιαύταις ἐμφράξεσιν ἀνύλογόν ἐστι καὶ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάθημα· καλεῖται δὲ ὑπόχρυσις. ἐμφράττεται δὲ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλιοειδοῦς αὐγῆς ὁ κατὰ τὸν ῥαγοειδῆ χιτῶνα πόρος, ὡς μῆκεν συνάπτεσθαι τὸ τῆς ὕψεως ἴδιον ὄργανον τῷ περιέχοντι τὸν ὅλον ὀφθαλμόν ἐξωθεν ἀέρι. τοῦτ' οὖν αὐτὸ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ῥῆσιν ὁ Πλάτων ἐδήλωσεν, ἐνθα φησί· σωματοειδές δὴ καὶ ὀρατὸν αὐτὸ τέλειον γενόμενον εἶναι, χωρισθὲν δὲ πυρὸς, οὐδὲν ἂν ποτε ὀρατὸν γένοιτο, οὐδὲ ἀπτόν ἄνευ τινὸς στερεοῦ· στερεὸν δὲ οὐκ ἂνευ γῆς, ὅθεν ἐκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τοῦ παντός σῶμα ἀρχόμενον συνιστᾶν ὁ θεὸς ἐποίησεν. ἐκ πυρὸς γὰρ καὶ γῆς πεποιησθαι φησι τὸ σῶμα τοῦ παντός, ἵν' ὀρατὸν τε καὶ ἀπτόν ᾖ. διὰ τοῦτ' οὖν καὶ τὰ τῶν ζώων σώματα, τὸ μὲν ἀπτικὸν ὄργανον γεωδές ἐστι, τὸ δ'.

dum et vocum, si aures obstructae sint, propria alteratione in utrumque instrumentum non perveniente, nempe in vaporificum ex odoribus, (vapor enim horum substantia est,) in aëreum vero ex vocibus, quoniam et horum aër est substantia. Ejusmodi obstructionibus respondet et oculorum affectus; vocatur autem suffusio; in qua obstruitur solaris luminis meatus, qui in tunica rhagoide habetur, ut proprium visus instrumentum non amplius cum aëre, qui totum extrinsecus oculum ambit, conjungatur. Hoc idem in illa oratione Plato significavit, ubi inquit: *Corporeum autem, visilem, ipsum absolutum evasisse, separatum autem ab igne nihil unquam videri potest, neque sine solido quicquam tangi. Solidum vero absque terra nihil; ideo in operis hujus exordio deus ignem primo terramque creavit.* Ex igne enim et terra mundi corpus factum inquit, ut spectari contrectarique possit. Igitur etiam animantium corpora, tactus organum terre-

Ed. Chart. V. [220. 221.]

Ed. Basf. I. (316.)

ὀπτικὸν πυροειδὲς, ἅπερ ἀλλοιοῦσθαι μὲν ἡδύνατο καὶ χωρὶς αἰσθήσεως, εἰ μὴ μετέσχευ νέρων, αἰσθάνεται δὲ τῆς ἀλλοιώσεως μετουσία τούτων. οὐκ οὖν ἀλλοιώσεις ἐστὶν ἡ αἰσθησις, ὥς ἐτιοί φασιν, ἀλλὰ διάγνωσις ἀλλοιώσεως. οὐ μὴν οὐδ' ἄρκει λείαν ἢ τραχεῖαν ἐν τῷ σώματι γενέσθαι κίνησιν εἰς ἡδονῆς ἢ πόνου γένεσιν, ἀλλὰ χρὴ προσελθεῖν αἰσθησιν ἐκατέρᾳ τῶν τοιούτων κινήσεων. εἰ δὲ καὶ τὴν διάθεσιν αὐτὴν ἐθέλοις καλεῖν ὀδύνην ἢ πόνον, οὐ μοι διαφέρει. μόνον γὰρ ἄξιόν σε μεμνησθαι τοῦ διαφέρειν ἀλλήλων τὴν τε διάθεσιν, ἣν ἴσχει τὰ σώματα τῆς φύσεως ἐξιστάμενα, καὶ τὴν αἰσθησιν αὐτῆς, ἐπεὶ τισὶ γε, καθάπερ [221] Ἱπποκράτει, κέκληται ποθ' ἡ αἰσθησις μόνῃ πόνος, ἔνθα φησὶν· ὁκόσοι πονέοντες τι τοῦ σώματος τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τούτοιςεν ἡ γνώμη νοσεῖ. τοὺς γὰρ βεβλαμμένους ὁτιοῦν μέρος οὕτως σφοδρῶς, ὥς, εἰ μὴ παρεφρόνουν, ἀλγεῖν, ὠνόμασε πονοῦντας. ὅτε οὖν φησι, ὀδύνη γίγνεται καὶ διὰ τὸ θερμὸν, καὶ διὰ τὸ ψυχρὸν, καὶ διὰ τὸ πλεόν, καὶ διὰ τὸ ἐλαττον, καὶ ἐν μὲν τοῖσιν

stre est, visus igneum, quae alterari etiam potuissent sine sensu, nisi nervos haberent, alterationem autem percipit nervorum perturbatio. Non igitur sensus est alteratio, ut nonnulli inquirunt, verum alterationis dignotio. Haud tamen sufficit levem aut asperum in corpore fieri motum ad voluptatis aut laboris generationem, sed utrique id genus motui sensum accidere convenit. At si etiam dispositionem ipsam voles nominare dolorem aut laborem, nihil interest. Id enim solum meminisse te velim, dispositionem, in qua corpora naturae modum excedentia habentur, et sensum ipsius invicem differre, quoniam nonnulli, quemadmodum Hippocrates aliquando sensum solum laborem vocat, ubi scribit: *Qui aliqua parte corporis laborantes plerumque laborem non sentiunt, his mens aegrotat.* Nam laesos quacunque parte tam vehementer, ut, nisi desiperent, dolerent, nominavit laborantes. Quum itaque dicit, „dolor fit et propter calorem et frigiditatem, item propter plus et propter

Ed. Chart. V. [221.]

Ed. Bas. I. (316. 317.)

ἐφυγμένοις τοῦ σώματος διὰ τὸ θερμὸν, ἐν δὲ τοῖς
τεθερμασμένοις διὰ τὸ ψυχρὸν, καὶ τοῖς τὴν φύσιν διαφθε-
ρομένοις οὐ δύναται γίγνεται, μὴ τομίσῃς αὐτὸν ἀλλοιώσῃ τινα
βραχεῖαν φάναι, ἀλλὰ σφοδρῶς ἀλλοιώσεως αἰσθησιν, ἥτις
αἰσθησις οὐ δύναται γενέσθαι χωρὶς τῆς τοῦ πάσχοντος σώμα-
τος εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐξαλλαγῆς. ἡ (317) δὲ γε βραχεῖα μετα-
βολὴ τῶν σωμάτων αἰσθησιν μὲν ἐργάζεται διαγνωστικὴν τῆς
τοῦ ποιήσαντος δυνάμεως, ὅταν γ' αἰσθητικὸν ὑπάρχη δηλονότι
τὸ ἀλλοιούμενον, οὐδὲν δ' οὐδέπω παρέχει. πάσχει δ' ἐτοί-
μως τὰς βραχείας μεταβολὰς ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν ἐν ἑκάστῳ.

Κεφ. ζ'. Αὐτίκα γέ τοι τὸ τῆς ὕψεως ὄργανον, ἐπει-
δὴ χρωμάτων ἔχρῃν αὐτὸ διαγνωστικὸν ὑπάρχειν, ἀνγοειδὲς
ἐγένετο, μόνων τῶν τοιούτων σωμάτων ἀλλοιούσθαι πεφυκό-
των ὑπὸ χρωμάτων, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ περιέχων αὐτὸν, ἥνικα
μάλιστα καθαρὸς ὑπάρχη, τηρικαυθ' ὑπὸ χρωμάτων ἀλλοιού-
μενος. ἰδεῖν γοῦν ἔστιν, ὅταν ἐν αἵρῃ τοιούτῳ τις ὑπὸ
δένδρῳ κατακείμενος ᾗ, τὸ τοῦ δένδρου χρῶμα περιεχόμενον

minus; et in perfrigeratis quidem corporis partibus pro-
pter calorem sane, in excalescentis autem propter frigus;
ac iis, quibus natura corrumpitur, dolores oboriuntur;" ne
putes, ipsam alterationem quandam exiguam indicare,
sed vehementis alterationis sensum; qui, inquam, sensus
non potest fieri, nisi corpus affectum in statum praeter
naturam transeat. At exigua corporum immutatio sensum
quidem efficit, qui efficientis facultatem discernat, [quum
sensibile scilicet id, quod alteratur, exislat, dolorem vero
nondum exhibet. Patiuntur autem singula prompte exi-
guas mutationes ex finitimis genere.

Cap. VII. Jam vero visus instrumentum, quoniam
coloribus discernendis idoneum ipsum esse conveniebat,
splendidum creatum est, quod sola hujusmodi corpora a
coloribus alterari soleant; quemadmodum indicat etiam
aër ambiens, qui, quum maxime purus est, tunc a colo-
ribus alteratur. Itaque videre licet, quum in aëre ejus-
modi aliquis sub arbore decumbat, arboris colorem ipsum

Ed. Chart. V. [221.]

Ed. Bas. I. (517.)

αὐτῶν· καὶ τὸ τοῦ τείχους δὲ χροῶμα πολλάκις ἀπὸ λαμπρὸς
ψαύσας ἐδέξατό τε καὶ διεκόμεσεν ἐφ' ἕτερον σῶμα, καὶ
μάλιστα ὅταν ἢ τὸ χροῶμα κυανοῦν, ἢ ξανθόν, ἢ ὅπως οὖν
ἑτέρως εὐαιθέτῃ. καὶ μὲν δὴ καὶ ὥσπερ ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς
αὐγῆς αὐτῶν τῶν ψαύσαι μόνον ὁ πᾶς ἀπὸ ἀθρόως ὁμοιοῦται,
κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ τοῦ χροώματος αὐτίκα μεταβάλ-
λεται. ταυτὶ μὲν οὖν ὀρθότατα καὶ πρὸς Ἀριστοτέλους
εἴρηται περὶ τῆς παραγοῆς μεταβολῆς τῶν οὕτως ἀλ-
λοιομένων, ὥς κινδυνεύειν ἄχρονον εἶναι καὶ ἐπὶ ταύτην,
καὶ διότι πέφυκεν ὑπὸ χρωματῶν ὁ λαμπρὸς ἀπὸ ἀλλοιού-
μενος, ἄχρι τοῦ τῆς ὀφθαλμοῦ διαπέμπων τὴν ἀλλοίω-
σιν. οὐ μὴν ὅπως γε τὴν θέσιν, ἢ τὸ μέγεθος, ἢ τὸ διά-
στημα γνωρίζομεν ἐκάστου τῶν αἰσθητῶν, εἶπεν ὁ Ἀριστο-
τέλης. ἀλλὰ καὶ συλλογίζόμενοι περὶ τὸ δόγμα πολλοὶ τῶν
ἀπ' αὐτοῦ κατάφωροι γίνονται ψευδόμενοι, μήτ' ὁσμῶν,
μήτε φωνῶν συνενδεικνυμένων τὸν τόπον, ὅθεν ἤκουσιν, ὥς
ἐν τῷ πρώτῳ δέδεικται περὶ ἀποδείξεως. καὶ μὲν δὴ καὶ τὸ
διὰ τῶν κατόπτρων, ὅσα τε ἄλλα στιλπνὰ σώματα, ποτε

ambientem; et parietis colorem subinde aër splendidus
ubi contigisset, suscepit in aliudque corpus translulit,
praesertim ubi color sit caeruleus aut flavus aut quo-
cunque alio modo floridus. Quin etiam, ut a solis splen-
dore solo tactu totus aër statim ei assimilatur, ita a colo-
re protinus mutatur. Haec igitur etiam rectissime ab Ari-
stotele dicta sunt, tum de subita eorum, quae sic alteran-
tur, mutatione, ut periclitetur esse temporis expers; et
circa hanc etiam, quia aër splendidus a coloribus alte-
rari consuevit, usque ad visus instrumentum alterationem
transmittens; non tamen, quomodo situm, aut magnitudi-
nem, aut intervallum cujusque sensibilis cognoscamus,
Aristoteles exposuit. Verum ratiocinantes de placito
multi quoque ipsius sectatores deliri redduntur, mentien-
tes, quum neque odorum, neque vocum loci demon-
strentur, unde veniant, ut in opere de demonstratione
ostensum est. Insuper quod per specula, aliaque lucida
corpora interim nos ipsi spectamur, interim alii quidem

Ed. Chart. V. [221, 222.]

Ed. Bas. I. (517.)

μὲν ἡμᾶς αὐτοὺς θεᾷσθαι, ποτὲ δὲ ἄλλους τινας ἐκ πλα-
γίων ἢ ὀπισθεν, ὥσπερ τοῖς ἄλλοις ἄπυσιν, πλὴν Πλάτω-
τος, οὕτω καὶ Ἀριστοτέλει μάχεται, μόνου τοῦ χρώματος
δυναμένου κατ' ἀνάγκασιν ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἐπὶ τὴν ἡμε-
τέραν ὄψιν ἀφικέσθαι, μορφῆς δ' ἢ μεγέθους οὐκέτι.
μορφὴν μὲν γὰρ τῆς ποικιλίας τῶν περὶ τὰ μῦθια σχημάτων
ἐργαζομένης, οὐτ' ἐπιτοῆσαι δυνατόν, ἀπ' αὐτῶν τινα γενέ-
σθαι προσβολὴν τοῖς κατόπτοις, οὐτ', εἰ καὶ γένοιτο, χωρὶς
τοῦ κλασθῆναι τὴν ἀνάγκασιν ἐφ' ἡμῶς ἀφικέσθαι· πιθα-
νώτερα γὰρ ὅσον ἐπὶ τῷδε τὰ κατ' Ἐπίκουρον εἶδωλα· τὸ
δὲ μέγεθος ἔτ' ἀδυνατώτερον ἐγκαταβαίνειν τῇ κόρῃ. [222]
καίτοι τοῦτό γε τὰς ἀπάντων τῶν ἄλλων καταβάλλον δόξας
ὥσπερ τι μικρὸν παρέρχονται, περὶ μὲν τοῦ διαστήματός τε
καὶ τῆς θέσεως ἐπιχειροῦντες σοφίζεσθαι, τὴν δὲ τοῦ μεγέ-
θους διάγνωσιν, ὅπως γίγνεται, παρερχόμενοι, καίπερ διαφ-
ρήδην αὐτῶν ἀνατρέπουσαν τὰς δόξας. ἀδύνατον γὰρ αἰσθέ-
σθαι τοῦ μεγέθους τῶν ὀρατῶν ἄνευ τοῦ θεωρεῖσθαι τὸ
βλεπόμενον, ἐν ᾧπερ ἂν ὑπάρχῃ τόπος. καίτοι περὶ τῆς
ἀνακλάσεως, ἣν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐφ' ἡμῶς ὁ Ἀριστοτέλης

ex obliquo aut retro, quemadmodum aliis omnibus,
excepto Platone, sic etiam Aristoteli repugnat, quum
solus color per repercussum ab iis, quae videntur, ad
nostrum visum perveniat, forma autem aut magnitudo
non item. Etenim formam quum efficiat figurarum circa
partes varietas, neque cogitare licet, ipsas speculis occur-
rere, neque, si occurrant, sine flexu ad nos repercussum
pervenire; probabiliiores namque sunt, quantum ad hoc
pertinet, Epicuri imagines; magnitudinem vero minus
adhuc possibile est pupillam ingredi. Hoc tamen omnium
aliorum opiniones dejiciens tanquam aliquid parvum
praetergrediuntur; de intervallo sane et situ conantur
argumentari; magnitudo autem quomodo dignosci debeat,
praetereunt, et si manifeste eorum opiniones pervertat.
Nemo siquidem potest magnitudinem rerum visibilium
sentire, nisi id, quod videtur, contempletur, in quocun-
que existat loco, et si de reflexione, quam a sensibilibus
ad nos Aristoteles venire dicit, ratione videtur mihi

Ed. Chart. V. [222.]

Ed. Bas. I. (517.)

ἤκειν λέγει, τῷ λόγῳ δοκεῖ μοι καταγενομένην τὴν ἀτοπίαν, οὐδαμῶθι τολμῶν αὐτῇ χρῆσθαι, παρελκόμενος δ' ὡς ἀπίθανον αἰεὶ. καὶ γὰρ ὅπως ἡ ἱρις γίγνεται, καὶ ὅπως ἄλλως ἦτοι περὶ τὸν ἥλιον ἢ τὴν σελήνην, οἱ τ' ἀνθῆλοι καὶ οἱ προήλιοι καλούμενοι, τὰ τε διὰ τῶν κατόπτρων ὁρώμενα διερχόμενος, εἰς ἀνάκλασιν ὅπως ἀναφέρει πάντα, μηδενὶ διαφέρειν λέγων, ἢ τὴν ὄψιν ἀνακλῶσθαι νομίζειν, ἢ τὰς ἀπὸ τῶν ὁρώμενων ἀλλοιώσεις τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος, ὁμοιότατον κατὰ γε τοῦτο σοφισόμενος Ἀσκληπιάδῃ τῷ τῆς ὀλκῆς ἀντὶ τοῦ τῆς φορᾶς ὀνόματι χρωμένῳ· τὸ γὰρ ἀπίθανον τῆς φορᾶς ὑπειδόμενος ἐπειύληψε τῇ μεταθέσει τῆς προσηγορίας. οὕτως οὖν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ σαφῶς ἡπίστατο τὰ κατὰ μέρος ἀπιδάνους εἶναι τὰς ὀπτικές αἰτίας, εἰ φυλάττοι τὴν ἑαυτοῦ δύξαν, ἐπὶ τὴν ἄλλοτριαν ἀφίκετο, μηδὲν διαφέρειν λέγων, ὁπότερως ἂν ἐρμηνεύη. καίτοι δικαιοτάτ' εἶποι πρὸς αὐτὸν ἂν τις· Εἰ μηδὲν διαφέρειν λέγειν οὕτως ἢ ἐκείνως, τί καταλιπὼν τὴν ἀληθῆ τε

considerasse absurditatem,¹ nusquam ea uti ausus, verum
 ceu improbabilem rem semper declinat. Quippe quomodo
 iris fiat, et qua ratione areae vel circa solem vel lunam
 creentur, tum quae praecedunt, tum quae contra solem
 occurrunt, quae anthelii, et quae probelii dicuntur,
 item quae per specula videntur, enumerans, ad reflexio-
 nem visus omnia refert, nihil differre inquiens, vel si
 visum reflecti putes vel alterationes aëris nos ambientis
 ab iis, quae videntur, similiter omnino hac in re ac
 Asclepiades cavillatus, qui attractionis nomine vice latio-
 nis utitur, nam improbabilitatem lationis subveritus
 translatione nominis fiduciam sibi ascivit. Sic igitur et
 Aristoteles quum manifeste scivisset, fore, ut particulatim
 improbables diceret visorias causas, si suam ipsius opi-
 nionem tueretur, ad alienam pervenit, nihil interesse
 pronuncians, quomodocunque interpreteris. Et si optimo
 jure ad ipsum possis dicere: Si nihil refert, hoc vel illo
 pacto dicere, cur, relicta vera tuaque opinione, aliena

Ed. Chart. V. [222.]

Ed. Bas. I. (317.)

καὶ σὴν δόξαν ἀλλοτρίαν χρῆ ψευδεῖς· εἰς γὰρ τοῦναντίον
σοι περιτραπήσεται τὸ σόφισμα, μηδεμίαν αἰτίαν εἰπόντι
τῆς ἀλόγου τῶν δογμάτων μεταλλαγῆς, ὥστε ὑποπεισθῆσθαι
μᾶλλον ἢ πιστευθῆσθαι. καὶ μὴν εἰ, διότι πιθανώτερόν σοι τὸ
λέγειν ἐστίν, διὰ τοῦτο φαίης προσχωρῆσθαι δόγμασιν ἄλλο-
τρίοις, ἐρωτηθήσεται πάλιν αὐτοῦ τοῦ πιθανοῦ τὴν αἰτίαν.
εἰ γὰρ ἡ ψευδὴς δόξα τὰς κατὰ μέρος ἀπάσας αἰτίας πιθα-
νωτέρας ἔχει τῆς ἀληθοῦς, ἀπιστηθήσεται πάντ' αὐτοῦ τὰ
τῶν προβλημάτων βιβλία. τὸ μὲν οὖν διὰ μέσου τοῦ αἵρος
ὄραν ἡμᾶς ἐναργές ἐστι καὶ πᾶσιν ὁμολογούμενον, ἡ ζή-
τησις δὲ ἐπὶ τῷδε γίνεται, πότερον ὥς δὲ ὁδοῦ τινος
μέσης ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ὑφικνεῖται καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἢ τοιοῦ-
τον ὄργανον ὃ αἴρ ἐστιν ἡμῖν εἰς τὴν τῶν ὀρατῶν διάγνω-
σιν, οἷόν περ τὸ νεῦρον εἰς τὴν τῶν ἀπτῶν. οὖνται μὲν
οὖν οἱ πλείστοι, καὶ διὰ τοῦ νεύρου τὴν ἀπὸ τῶν προσπι-
πτόντων ἀλλοίωσιν ἀναδιδομένην ἐπὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμο-
νικὸν εἰς διάγνωσιν ἄγειν ἡμᾶς αὐτῶν, οὐκ ἐννοοῦντες, ὥς
οὐκ ἂν ἡ τῆς ὁδῦντος αἰσθήσεις ἐγίγνετο κατὰ τὸ τεμνόμενον

nteris falsa? Nam contra te sophisma dirigitur, quum
nullam causam habeas, cur citra rationem dogmata trans-
mutaveris, ut suspicionem potius quam fidem astruxeris.
Atqui si, quod probabilius tibi dicere fit, ideo dicas
alienis te uti dogmatis, interrogabitur rursus ipsius pro-
babilitatis causa. Si enim falsa opinio universas particu-
lares causas probabiliores quam vera obtinet, omnibus
tuis problematum libris fides derogabitur. Quapropter
per medium aërem videre nos evidens est et omnibus
in confesso. At quaestio ob hoc oboritur, utrum ceu
per viam quandam mediam ab his, quae videntur, aliquid
ad nos pervenit, an huiusmodi instrumentum aër est
nobis ad visibilibus dignotionem, cuiusmodi nervus digno-
scendis tactilibus. Putant igitur plerique, etiam per ner-
vum alterationem ab iis, quae accidunt, distributam ad
animae facultatem principem nos ad dignotionem ipso-
rum ducere, non considerantes, quod doloris sensus parti,

Ed. Chart. V. [222. 225.]

Ed. Bas. I. (317.)

ἢ θλωμένον ἢ καιόμενον μόριον, εἰ μὴ καὶ τῆς αἰσθήσεως ἢ δυνάμεις ἦν ἐν αὐτοῖς. ἔχει δ' ἐναντίως ἢ δοξάζουσιν ἑκάστοι τὸ ἀληθές. αὐτὸ τε γὰρ τὸ τεῦρον ἐγκεφάλου μέρος ἐστίν, οἷον περ ἀκρόμον ἢ βλάστημα δένδρου, τὸ τε μέρος, εἰς ὃ ἐμφύεται, τὴν δύναμιν αὐτοῦ δεχόμενον εἰς ὅλον ἑαυτῷ διαγνωστικὸν γίνεται τῶν ψαιπόντων αὐτοῦ. παραπλήσιον οὖν τε καὶ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἄερος γίνεται. φωτισμένος γὰρ ὑφ' ἡλίου τοιοῦτόν ἐστιν ἤδη τὸ τῆς ὕψεως ὄργανον, οἷον τὸ παραγιγνόμενον ἐξ ἐγκεφάλου πνεῦμα· πρὶν φωτισθῆναι δὲ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς βολῆς ἐναποτελουμένην ἀλλοίωσιν ὁμοιοπαθὲς ὄργανον οὐ γίνεται. μὴ τοίνυν ὡς διὰ βακτηρίας τοῦ πέριξ ἄερος ὄραν ἡμᾶς οἱ Στωϊκοὶ λεγέτωσαν. ἡ γὰρ τοιαύτη διάγνωσις ἀντιβαινόντων ἐστὶ σημείων κατὰ συλλογισμόν, ἔτι δὲ μᾶλλον οὐ πιλητοῦ αἰσθητικῆς ἢ τοῦ ὄμματος αἰσθησις ἡμῖν ἐστίν, οὔτε [223] τῆς σκληρότητος, ἢ μαλακότητος, ἀλλὰ χροῶς, καὶ μεγέθους, καὶ θέσεως, ὧν οὐδὲν ἡ βακτηρία διαγνῶναι δύναται. πολὺ τοίνυν ἄμεινον, ὃ ἐν

quae dividitur, vel contunditur, vel uritur, haud inesset, nisi etiam sensus facultas in ipsis consisteret. Habet se autem veritas secus quam illi opinantur; nam nervus ipse cerebri pars est, veluti surculus aut germen arboris, et pars, in quam inseritur, virtutem ipsius in sese excipiens totam discernit ea, quae ipsam contingunt. Per simile quid etiam in aëre nos ambiente accidit; nam illuminatus a sole tale jam est nobis visus instrumentum, qualis ex cerebro proficiens spiritus. At prius, quam illuminatus fuerit, ex alteratione, quae a spiritu in ipsum emissionem absolvitur, simile affectu instrumentum non efficitur. Ne igitur per ambientem aërem tanquam per baculum videre nos Stoici dicant. Nam ejusmodi dignotio corporum est resistentium, atque magis etiam per ratiocinationem; oculorum vero sensus non densum corpus, aut duritiem, vel molliem sentit, sed colorem, magnitudinem, et situm, ex quibus nullum baculus potest cognoscere. Multo igitur melius, ut in erratis Epicurus

Ed. Chart. V. [223.]

Ed. Bas. I. (517. 518.)

ἰσφαλμένοις Ἐπίκουρος ἀπεφάνητο τῶν Στωϊκῶν. ἐκείνοι μὲν γὰρ τῶν ὁρατῶν οὐδὲν ἄγουσιν ἄχρι τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως· ὁ δ' Ἐπίκουρος, καὶ πολὺ γε τούτου κρεῖττον Ἀριστοτέλης, οὐκ εἰδῶλον σωματικόν, ἀλλὰ ποιότητα δι' αἰσθητικῆς τοῦ περίξ αἵρος ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἄγων ἄχρι τῆς ὀψεως. εὐλαβήθη γὰρ ὅπως αἰσθητικὸν ποιῆσαι τὸν περίξ αἶρα, καίτοι τὴν γε σάρκα σαφῶς ὁρῶν αἰσθητικὴν γιγνομίην ἐκ τῆς ἀφικνουμένης εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δυνάμεως. τί δὲ χαλεπὸν ἐστὶ τὴν ἡλιακὴν αὐγὴν αἰσθητικὴν ὑποθέσθαι, ὅσον μάλιστα τὸ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς πνεῦμα τὸ παραγόμενον ἐξ ἐγκεφάλου προδήλως ὁρᾶται; καὶ γὰρ φωτεινὸς ἐστίν. εἰ δὲ καὶ περὶ ψυχῆς οὐσίας ἀποφάνασθαι χρή, δυοῖν θάτερον ἀναγκαῖον εἶπεν, ἥγουν εἶναι τὸ ὅσον αὐτοειδές (318) τε καὶ αἰθερῶδες σῶμα λεκτέον αὐτὴν, εἰς ὃ, κἂν μὴ βούλωνται, κατ' ἀκολουθίαν ἀφικνοῦνται Στωϊκοί τε καὶ Ἀριστοτέλης, ἥ αὐτὴν μὲν ἀσώματον ὑπάρχειν οὐσίαν, ὄχημά τε τὸ πρῶτον αὐτῆς εἶναι τοῦτ' ὅτι σῶμα, δι' οὗ μέσου τὴν πρὸς τὰλλα σώματα κοινωνίαν λαμβάνει. τοῦτο

Stoicorum pronunciavit. Illi siquidem nullum visibile usque ad vim visoriam tradiderunt, Epicurus autem, eoque multo praestantius Aristoteles, non imaginem corpoream, sed qualitatem per aëris ambientis alterationem a visibilibus ad usque visum traducit. Etenim veritus est omnino ambientem aërem sentiendi facultatis capacem efficere, quum tamen carnem manifesto sensus participem fieri conspiciat ex facultate, quae ab initio in ipsam perveniebat. Quid autem negotii est solis splendorem sentiendi vim habere statuere, qualis maxime spiritus in oculis manifesto conspicitur, qui ex cerebro descendit, quum lucidus sit? At si de animae substantia pronunciare oportet, alterutrum necessario dicetur, aut hanc esse veluti lucidum et aethereum corpus assermandum; in quam sententiam vel inviti ex consecutione Stoïci et Aristoteles perveniunt; aut ipsam incorpoream esse substantiam, primumque ipsius vehiculum hoc corpus, quo ceu medio cum reliquis corporibus communionem suscipit. Hoc ita-

Ed. Chart. V. [323.]

Ed. Baf. I. (318.)

μὲν οὖν αὐτὸ δι' ὅλου λεκτέον ἡμῖν ἐκτεταῖσθαι τοῦ ἐγκεφάλου, τῇ δὲ γε πρὸς αὐτὸ κοινωνία τὸ κατὰ τὰς ὀφείας αὐτῶν πνεῦμα φωτοειδὲς γίγνεσθαι.

Κεφ. η'. Περὶ μὲν οὖν τῆς Ἀριστοτέλους τε καὶ τῶν Στωϊκῶν δόξης ὀλίγον ἀναβάλλομαι, τὸ δὲ τὴν αἰσθησιν τῶν αἰσθητῶν γίγνεσθαι δι' ἀλλοιωσείας τε καὶ διαγνώσεως ἐξ ὧν εἶπον δῆλον. ἀλλοιοῦνται μὲν οὖν τὸ τῆς αἰσθήσεως ὄργανον, ἡ διάγνωσις δ' αὐτοῦ τῆς ἀλλοιωσείας γίγνεται ἐκ μίας δυνάμεως κοινῆς πάντων τῶν αἰσθητηρίων ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐπιρρέουσας. τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτῶν εἴτε κοινὴν αἰσθησιν, εἴτε πρῶτον αἰσθητικὸν ἐθέλοις ὀνομάζειν, οὐ διοίσει. καὶ ταύτην ἐδειξεν ὁ πρόσθεν λόγος ἐγκέφαλον οὔσαν, ἀφ' οὗ πάντα τὰ μόρια αἰσθησίν τε καὶ κίνησιν ἔχει, καθηκόντων ἐτέρων μὲν τεύραον εἰς τὰ τῶν αἰσθήσεων ὄργανα διαγνώσεως ἔτεκα τῶν αἰσθητῶν, ἐτέρων δὲ τῶν κινούντων αὐτὰ, τὰ γε κινεῖσθαι δεόμενα, καθάπερ ὀφθαλμούς τε καὶ γλῶτταν καὶ ὠτα. καὶ γὰρ οὖν καὶ ταῦτα τοῖς πλείστοις τῶν ζώων κινεῖται, μὲν τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ περιλαμβανόντων

que ipsum per totum cerebrum exporrectum esse dicemus, communione vero ipsius spiritum, qui in visu ipsorum habetur, lucidum evadere.

Cap. VIII. Jam vero de Aristotelis et Stoicorum opinione dicere paululum differam, sensum vero sensillum corporum ex alteratione et dignotione fieri, ea, quae dixi, declarant. Alteratur itaque sensus instrumentum; dignotio autem ipsius, alterationis sit ex una facultate omnium sensoriorum communi, quae a principio influit. Porro principium ipsorum sive communem sensum, sive princeps sensorium nuncupare voles, nihil intererit, atque hoc prior disputatio indicavit esse cerebrum, a quo omnes partes sensum et motum obtinent, descendantibus aliis nervis in sensuum instrumenta, ut sensilia dignoscantur, aliis moventibus ea, quae moveri desiderant, veluti oculos, linguam et aures. Quin etiam hae plurimis animalibus moventur, musculis, qui in capite sunt, eas com-

Ed. Chart. V. [223. 224.]

Ed. Bas. I. (318.)

αὐτὰ, δι' ὧν αἱ καθ' ὁρμὴν ἄπυσαι κινήσεις τοῖς ζώοις εἰσίν. ἐξ ὧν ἀπάντων μαρτυρεῖται, προσηκόντως εἰρησθαι, τὸν ἐγκέφαλον ἀρχὴν εἶναι τοῦτο μὲν αἰσθήσεως ἀπάσης τοῖς ζώοις, τοῦτο δὲ τῆς καθ' ὁρμὴν κινήσεως. εἰ δὲ γὰρ μὴ διὰ ταῦτα, τίνος ἕνεκα ἄλλου γέγονεν; ἢ διότι τὰς μήνιγγας ἐξωθεν αὐτῷ περιέειπεν ἡ φύσις, εἰ περ ἐν ἐκείναις μὲν ἔστιν ἡ τῆς ψυχῆς ἀρχή, μάτην ἐγκέφαλος ἐγένετο; διὰ τί δ' ἐκάστη τῶν κοιλιῶν αὐτοῦ τερωσκομένη κίνδυνον δέξεται ἐπιφέρει; διὰ τί δ' ἀπ' αὐτοῦ πάντα πέφυκε τὰ νεῦρα καὶ ὁ τωτιαῖος μυελός; ὥς ὅτι μὲν ἀποβλάστημα τῆς κατὰ τὸν ἐγκέφαλον οὐσίας ἐστίν, ἐταργῶς φαίνεται διὰ τῶν ἀνατομῶν, ὡς μηδὲ τοὺς μαγείρους ἀγνοεῖν. ὁποῖαν δὲ τινα τὴν δύναμιν ἔχει, μάθους ἂν ἑμδίως, εἰ πρότερον μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατομὴν ἀφικομενος ἴδοις ἀπ' αὐτοῦ νεῦρα φυόμενα τὸν ἀριθμὸν ἐξήκοντά που, καταμάθους δ' ἐκάστου τὴν χρείαν, εἰδειξαμένης [224] τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἡμῖν τοῖς γιγνομένοις πάθεισιν ἐπὶ ταῖς τομαῖς. ἡ μὲν γὰρ κατασκευὴ παναπλησία τοῖς ἀπ' ἐγκεφάλου φεομένοις, τῆς μὲν ὅλον ἐντεννώ-

prehendentibus, per quos omnis motus arbitarius animalibus administratur. Quae omnia testimonio sunt, convenienter dici, cerebrum esse principium partim totius animantium sensus, partim motus arbitrarii. At si non propter haec, ejusnam alterius causa factum est? aut cur membranas meningas dictas exterius ei natura circumdedit, si in illis quidem animae origo est, frustra autem cerebrum creatum est? Item cur linguli ipsius ventriculi vulnerati periculum acutissimum inferunt? Cur rursus ab eo omnes nervi prodierunt, et spinalis medulla, quae quod cerebri substantiae soboles sit et propago, evidenter in dissectionibus apparet, ut ne eoci quidem iguorent? Qualem vero facultatem obtineat, facile discas, si prius ad dissectionem digrediens nervos ab eo prodientes numero sexaginta conspicias. Condiscas autem uniuscujusque usum, structura ipsorum una cum affectibus, qui ob sectiones accidunt, indicante. Siquidem structura persimilis est iis, quae a cerebro nascuntur,

Ed. Chart. V. [224.]

Ed. Bas. I. (518.)

νης ἐκάστου τῶν νεύρων ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νωτιαίου βλαστάνουσης, ἐν κύκλῳ δ' αὐτοῦ τῶν μηνίγγων περιλαμβανουσῶν. ἔχει γὰρ δὴ καὶ ὁ νωτιαῖος ὁμοίως ἐγκεφάλῳ τὰς μηνίγγας ἕνεκα τῆς αὐτῆς χρείας, ἅς εἰ καὶ περιέλοις ἐκάστου τῶν ἀποφυρμένων νεύρων, οὐδὲν βλάπτεται τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἐμφύεται, μαρτυροῦντος καὶ τοῦδε τοῦ φαινομένου, σκεπάσματα μὲν εἶναι τὰς μηνίγγας ἐγκεφάλῳ τε καὶ νωτιαίῳ, τὴν δὲ τῆς αἰσθήσεώς τε καὶ κινήσεως δύναμιν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν περιεχομένοις ὑπάρχειν. ὅταν οὖν διατέμῃς τὴν ἐντεριώνην τοῦ νεύρου, παραχρῆμα τὸ μέλος, εἰς ὃ τὸ νεῦρον ἀφικνεῖται, φαίνεται παντάπασιν ἀναισθητὸν τε καὶ ἀκίνητον. ὅτι δὲ καὶ ὁ νωτιαῖος αὐτὸς ἀπ' ἐγκεφάλῳ τὴν ἀρχὴν ἔχει τῶν δυνάμεων, εὐδηλον ἐκ τοῦ, διατηρηθέντος αὐτοῦ καθ' ὅτι οὖν μέρος, ὅσον μὲν ἀνωτέρω τῆς τομῆς ἔστιν, ὑγιὲς διαφυλάττεσθαι, τοῦ κατωτέρω δὲ τὴν αἰσθησὶν ἀπόλλυσθαι παραχρῆμα καὶ τὴν κίνησιν, ἀπάντων τῶν ἀπ' αὐτοῦ λαμβανόντων τὰ νεῦρα μυῶν ἀναισθητῶν τε καὶ ἀκινήτων γιγνομένων. Ἐρασιστράτος μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ πρόσθεν,

dum veluti interior pars cujusque nervi ab ipsa spinali procedit, membranae autem orbiculatim ipsam comprehendunt. Habet enim et spinalis medulla similiter cerebro membranas ejusdem usus gratia; quas si etiam ademeris, singulorum procedentium nervorum nulla pars offenditur, in quam nervus insinuat, attestante et hoc evidentialia, quod scilicet membranae tegumina sint et cerebri, et spinalis medullae, sensus autem et motus vis in iis, quae ab ipsis comprehenduntur, existat. Quum igitur nervi partem medullarem dissecueris, statim membrum, in quod nervus pervenit, sensus motusque omnino expers apparet. Quod autem et spinalis medulla ipsa a cerebro facultatum habeat originem, liquet ex eo, quod, dissecta ipsa quacunque in parte, quae regio supra sectionem habetur, sane conservatur, quae inferius est sensum statim amittit et motum, dum omnes muscoli, qui ab ipsa nervos mutantur, insensiles immobilesque fiunt. Erastistratus igitur, etsi non, antea, certe in senectute

Ed. Chart. V. [224.]

Ed. Basf. I. (518.)

ἀλλ' ἐπὶ γήρῳ γε τῇ ἀληθῇ τῶν νεύρων ἀρχὴν κατανόησεν.
 Ἀριστοτέλης δὲ, μέχρι παντός ἀγνοήσας, εἰκότως ἰσχυροῦς
 χρεῖαν εἰπεῖν ἐγκεφάλου. τίνα δ' ἐστὶν, ἃ λέγει, καὶ ὅπως
 ἐξελέγχεται, μαθεῖν ἐνεστί σοι τὸ περὶ χρεῖας μορίων ὄγδου
 ὑπόμνημα τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἀναγνόντι, καθάπερ γε
 καὶ ὅτι τούτων ἀπάντων τῶν δογμάτων ὧν διηλθόν Ἱππο-
 κράτης ἐστὶν ἡγεμών, ἐν ἄλλοις τέ τισι καὶ τοῖς περὶ
 Ἱπποκράτους ἀνατομῆς ὑπομνήμασι δέδεικται. διὸ καὶ νῦν
 οὐ γέγραφα τὰς ῥήσεις, ὥσπερ τὰς Πλάτωνος, ὅπως μὴ δις
 ὑπὲρ τῶν αὐτῶν λέγοιμι. τῶν Πλάτωνος δὲ κατ' ἄλλην
 οὐδεμίαν μεμνημονευκώς πραγματεῖαν, εἰκότως ἐν τῇδε
 παρεθέμην.

verum nervorum principium consideravit. At Aristoteles
 perpetuo ignorans merito usum cerebri nescit explicare.
 Porro quae sint illius dicta, et quomodo coarguantur,
 discere tibi licet, perlecto octavo operis nostri de usu
 partium commentario; quemadmodum etiam, quod horum
 omnium dogmatum, quae percensui, Hippocrates princeps
 existit, tum in aliis quibusdam, tum in commentariis de
 dissectione Hippocratis ostensum est. Quare etiam nunc
 verba ipsius, quemadmodum Platonis, non ascripsi, ne
 bis de eisdem dicam. Platonis autem, quoniam in alio
 nullo opere mentionem feci, merito in praefationum
 apposiui.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΟΓΔΟΟΝ.

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (318.)

Κεφ. α'. Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐπισκέψασθαι προθέμενοι, πρῶτον μὲν ἰδιδάξμεν, ἀναγκαιοτάτον ὑπάρχειν ἰατρικῇ τε καὶ φιλοσοφίᾳ, εἴτε πλείους εἰσὶ δυνάμεις αἱ διοικῦσαι τὸν ἄνθρωπον, εἴτε μία, βεβαίως ἔξευρεῖν· ἔφεξῃς δ' ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῶν τραπόμενοι κατὰ τὸν ἀποδεικτικὸν νόμον, ἔννοιαν ὁμολογούμενην ἔφαμεν εἶναι τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τὸ κατάρχον

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATONIS
PLACITIS LIBER OCTAVVS.

Cap. I. De Hippocratis et Platonis placitis tractare instituens primum sane docui, maxime necessarium esse tum medicinae, tum philosophiae, siue plures sint facultates, quae hominem gubernant, siue una, firmiter adinvenire. Deinde ad quaestionem ipsarum conversus lege demonstrativa notionem omnibus confessam animae partem principem esse diximus, id quod praeest sensui

αἰσθησεώς τε καὶ κινήσεως τῆς κατὰ προαίρεσιν, οἰδέν ὡς
 πρὸς τὰ παρόντα διαφέροντος, ἢ κατὰ προαίρεσιν, ἢ καθ'
 ὁρμὴν εἰπεῖν. εὐδηλον δὲ, ὅτι ἕτεραι μὲν εἰσιν αἱ κινήσεις
 ἐκτεινόντων τε καὶ συστελλόντων τὰ κῶλα, βαδιζόντων τε
 καὶ τρεχόντων, ἐσιώτων τε καὶ καθημένων, ὅσα τ' ἄλλα τοι-
 αῦτα πραττόντων, ἕτεραι δ' αἱ κατὰ τὴν καρδίαν τε καὶ
 τὰς ἀρτηρίας, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν ἀποτελού-
 μεναι, καθάπερ καὶ τρίτον ἄλλο γένος κινήσεων, αἱ περὶ
 τὴν τῆς τροφῆς οἰκονομίαν. ἀλλ' ἀπὸ γε τῶν προαιρετικῶν
 ἀρξάμενοι, καθ' ὅς καὶ τὸ καλούμενον ἰδίως ἡγεμονικόν
 ἐστὶ τῆς ψυχῆς, ἓνα λόγον ἐδείκνυμεν ἠρωτησθαι μόνον
 ἐπιστημονικῶς, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου τῆς οὐσίας ἔχοντα
 τὰς προτάσεις, ὅντα τοιοῦτον· ὅπου τῶν νεύρων ἡ ἀρχή, ἐν-
 ταῦθα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν. αὕτη μὲν ἡ τοῦ λόγου
 κυριωτάτη πρότασις ὡμολογημένη πῶσιν ἰατροῖς τε καὶ φιλο-
 σόφοις. ἡ δ' οἶον [226] πρόσληψις αὐτῆς ἀληθῆς μὲν, ἡ
 ἀρχὴ τῶν νεύρων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ψευδὴς δὲ, ἡ ἀρχὴ τῶν
 νεύρων ἐν τῇ καρδίᾳ, γράφειν μὲν ταύτην τὴν πρότασιν

motuque voluntario; nam ad praefens institutum ne quicquam refert motum ex voluntate vel ex appetitione dicere. Constat autem, quod alii motus sunt, dum extendimus contrahimusque crura, imus et currimus, stamus et sedemus, aliaque id genus agimus, alii motus sunt, qui in corde et arteriis non nostro arbitrio perficiuntur, sicuti et tertium motuum genus, quod in alimenti dispensatione versatur. Verum a motibus arbitrariis exorſi, in quibus etiam proprie dictus animae principatus est, unam rationem ostendimus. solam ab ejus quod quaeritur substantia scientifice interrogari, quae praepositiones habet in hunc modum: Ubi nervorum principium, ibi etiam animae principatus. Haec sane rationis principalissima propositio omnibus et medicis et philosophis confessa est. Haec autem veluti assumptio illius vera sane est, Principium nervorum in cerebro; falsa autem, Initium nervorum in corde est; quum scribere sane hanc propo-

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (518. 519.)

ἢ καὶ λέγειν τοῖς ἀπείροις ἀνατομῆς δυναμένου τινός, οὐ μὴν δεῖξαι γε δυναμένου. πάντα γὰρ ἐν τοῖς ζώοις τὰ μόρια τεύρων μετέχει, τὰ μὲν ἀντικρυς ἐξ ἐγκεφάλου παραγιγνομένων εἰς αὐτὰ, τὰ δὲ διὰ μέσου τοῦ τωτιαίου. πρῶτοι οὖν μακρολογίας αἷτιοι κατέστησαν οἱ καταπρευσάμενοι τῶν φαινομένων, οὐχ Ἱπποκράτης, ἢ Ἐρασίστρατος, ἢ Εὐδήμος, ἢ Ἡρόφιλος, ἢ Μαρῖνος, οἱ μετὰ τοὺς παλαιούς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τὴν ἀνατομικὴν θεωρίαν ἡμελημένην ἀνακτινίσαντες ὥς, εἴ γε τὸ φαινόμενον ἐκ τῆς ἀνατομῆς εἶπον, οὐκ ἂν ἐμακρολογοῦμεν, δι' ἀποδείξεως μιᾶς εὐρημένου τοῦ ζητουμένου. μακροτέρων οὖν λόγων ἰδετέθημεν (519) εὐθύς ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διὰ τοὺς, ἃ μὴδ' ὅλως εἶδον, ὥς ἀκριβῶς ἰδόντας ἐπιχειρήσαντας γράφειν, ἠναγκάσθημεν τε καὶ τεύρων καὶ ἀρτηριῶν ἀνατομὴν ἐπὶ κεφαλαίων ἐν αὐτῷ διαλθεῖν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ἡρωτικῶν λόγων περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ τοὺς πιθανωτάτους ἀπεδείξαμεν, οὐ κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν μέθοδον ὑπ' αὐτῶν συντεθέντας,

fitionem aut etiam dicere anatomes imperitis aliquis possit, non tamen ostendere. Omnes siquidem in animalibus partes nervorum compotes sunt, hae manifeste ex cerebro in ipsas descendunt, illae per mediam spinæ medullam. Primi igitur prolixitatis auctores extiterunt, qui contra evidentia falsa attulere, non Hippocrates, aut Erasistratus, aut Eudemus, aut Herophilus, aut Marinus, qui post veteres anatomicam speculationem interea temporis neglectam restituerunt. Nam si, quod ex anatome apparet, dixissent, non utique prolixi essemus, eo, quod quaeritur, per demonstrationem unam invento. Longioribus itaque verbis statim in primo libro opus habuimus; nam propter eos, qui, quae neūtiqum sciebant, tanquam exacte scientes scribere aggressi sunt, coacti sumus et nervorum et arteriarum dissectionem summam in eo percensere. At in secundo Libro ex rationibus, quae de animae principata interrogatae fuerant, probabilissimas ostendimus, non secundum ratio-

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (319.)

ἀλλὰ τοὺς μὲν ἔγγυς αὐτῶν, οὓς διαλεκτικούς ἔθος ἐστὶν Ἀριστοτέλει καλεῖν, ἐπίους δὲ πορρωτέρους, οὓς διαιρούμεν εἰς τε τοὺς ῥητορικούς καὶ τοὺς σοφιστικούς. ἔπραξα δὲ τοῦτο καὶ τοῦ ὑποκειμένου μὲν ἔνεκεν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοὺς ἐταίρους δὲ βουλομένους ἐκ παραλλήλου τῶν λόγων ἔχειν τὰς διαφορὰς ἐφ' ἐνὸς προβλήματος, ἰσομένης τῆς γυμνασίας ταύτης εἰς πολλὰ χρησίμης. ἐπεὶ δὲ καὶ τοιοῦτόν τινα λόγον ὁ Χρύσιππος ἔγραψεν· ἐνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐνταῦθα καὶ τὸ ἡγεμονικόν· τὰ δὲ πάθη τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ· ἐν ταύτῃ ἄρα καὶ τὸ ἡγεμονικόν· ἰδεῖν οὖν αὐτὸ τὸ ζητούμενον αὐτὸν ἐν τῷ κυριωτάτῳ λήμματι λαμβάνοντα. Πλάτωνος γὰρ εἰρηκότες, ἐν μὲν τῇ κεφαλῇ τὸ λογιστικὸν ὑπάρχειν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ θυμοειδές, ἐν ἥπατι δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐχρῆν αὐτὸν ἐλέγξαι πρότερον, ὅσα κατασκευάζων ἑαυτοῦ τὸ δόγμα διήλθεν ὁ Πλάτων, οὐχ ἁπλῶς ἀποφράμενον ἀξιοπιστοτέρῳ ἡγεῖσθαι τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν τῶν ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένων λόγων. ἰδεῖν οὖν δὲ καὶ ὥς

nem demonstrativam ab ipsis compositas, sed alias quidem illis propinquas, quas dialecticas Aristoteles vocare consuevit, alias autem longius ab his recedentes, quas dividimus in rhetoricas et sophisticas. Feci autem hoc tum rei ipsius subjectae gratia, tum propter familiares, qui ex mutua collatione rationum habere differentias cupiunt, quum haec exercitatio in una quadam proposito quaestione ad multa utilis futura sit. Quoniam vero et hujusmodi orationem Chrysippus scripsit: Ubi animi affectus, ibi etiam principatus; affectus autem animi in corde; ibi igitur et principatus; ostendebam id, quod in quaestionem vertitur, ipsum in principalissima sumptione assumi. Nam quum Plato dixisset, in capite facultatem rationalem existere, in corde irascibilem, in jecore concupiscibilem, conveniebat ipsum prius reprehendere, quae Plato suum ipsum dogma astruens percensuit, non simpliciter eloquentum suam ipsius enunciationem fide digniorem censere iis, quae a Platone prolata sunt. Porro ostendi etiam, quod ne

Ed. Chart. V. [226.]

Ed. Bas. I. (319.)

οὐδ' ἐπεχείρησά ποιν τῶν ἐαυτοῦ συγγραμμάτων ὁ Χρύσιππος ἀντιπεῖν τοῖς τοῦ Πλάτωνος λόγοις. ἅπαντες μὲν οὖν ὅσοι μηδέπω φιλοσοφίας ἦσαν ἡμμένοι γεωμέτραι, καὶ ἀριθμητικοὶ, καὶ λογιστικοὶ, καὶ ἀστρονόμοι, καὶ ἀρχιτέκτονες, εἰ τε μουσικοὶ, καὶ γνωμονικοὶ, καὶ ῥητορικοὶ, καὶ γραμματικοὶ, καὶ ὅλως εἴ τις ἐν τέχνῃ λογικῇ γεγύμναστο, πίστιν βεβαίαν ἔσχον, ἐξηλέγχθαι μὲν τοὺς τῶν ἄλλων λόγους, ὅσους ἐγγράφεσαν ὑπὲρ ἡγεμονικοῦ ψυχῆς, ἀληθεῖς δ' εἶναι τοὺς Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος, ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χρυσίππου βιβλία περὶ παθῶν γεγραμμένα, καὶ οἱ ἀπ' ἐκείνου, ὡς ἐν ἐκείνοις ἀπέδειξεν ὁ ἀνὴρ, ἐν τῇ λογιστικῇ τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ πάθη, τοὺς θυμοὺς, καὶ τοὺς φόβους, καὶ τὰς λύπας, ὅσα τ' ἄλλα τοιαῦτα, δι' ἐκείνους ἠναγκάσθην ἐπιδεικνύναι μὴ μόνον ψευδῶς εἰρηκότα πολλὰ κατὰ τὰ περὶ τῶν παθῶν βιβλία τὸν Χρύσιππον, ἀλλὰ καὶ μαχόμενα αὐτῷ. καὶ κατὰ τοῦτο προσέθηκα τοῖς πρώτοις δύο βιβλίοις ἕτερα τρία, δεξας εὐθέως ἐν αὐτοῖς, οἷ καὶ Ποσειδωνίου ὁ ἐπιστημονικώτατος τῶν Στωϊκῶν διὰ τὸ γεγυμνάσθαι κατὰ γεωμετρίαν ἀπλότῃ τε τοῦ Χρυσίππου καὶ δεικνυσιν ἐν τῇ

aggressus quidem sit Chrysippus in suis commentariis Platonis verbis refragari. Itaque omnes, qui nondum philosophiam attigerunt, geometrae, arithmetici, calculatores, astronomi, architectones, praeterea musici, gnomonici, rhetorici, grammatici, summatim si quis in arte logica exercitatus sit, firmam fidem habuerint, aliorum sane rationes de animae principatu conscriptas fuisse rejectas, Hippocratis autem et Platonis esse veras. At quia Chrysippi libri de affectibus extant, in quibus ejus sectatores affirmant, quod in illis ostendit vir, in rationali animae parte esse affectus, iracundiam, metum, dolorem, aliaque ejus generis, coactus sum ostendere, non solum falsa multa in libris de affectibus Chrysippum dixisse, sed etiam sibi repugnantia, ac in hoc apposui duobus prioribus libris alios tres, indicans statim in his, quod et Posidonius Stoicorum scientissimus, quoniam in geometria se exercuerit, a Chrysippoque discivit, et in

Ed. Chart. V. [226. 227.]

Ed. Bas. I. (319.)

περὶ παθῶν πραγματεία διοικουμένους ἡμᾶς ὑπὸ τριῶν
δυνάμεων, ἐπιθυμητικῆς τε καὶ θυμοειδοῦς καὶ λογιστι-
κῆς. [227] τῆς δ' αὐτῆς δόξης ὁ Πασειδάνιος ἐδείξεν εἶναι
καὶ τὸν Κλεάνθην. καὶ μέντοι καὶ τὸν περὶ τῶν ἀρετῶν λόγον
ἐπὶ ταύταις ταῖς ἀρχαῖς ὀρθῶς φησι περαινεσθαι, καὶ δει-
κνυσιν αὐτὸ τοῦτο διὰ μεγάλης πραγματείας ἰδίᾳ γεγραμμέ-
νης αὐτῷ. ὥστ' οὐκ ἐγὼ τοῦ μήκους τῶν λόγων αἴτιος,
ἀλλ' οἱ προπετιῶς ἐπαινοῦντες τὰ γεγραμμένα Χρυσίππου
περὶ τε τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ καὶ [περὶ παθῶν, ἃ
πάντ' ἐγνώκειν ἐγὼ παρελθεῖν ἐάσας ἀνέλεγκτα. Θεοῦς δ'
ἅπαντας ἐπικαλοῦμαι μάστιγας, ὡς τοὺς ἀνασχύντους τῶν
λόγων ἐλέγχους αὐτὸς αἰδοῦμαι, βέλτιον εἶναι νομίζων
ἀγνοεῖσθαι τοῖς πολλοῖς αὐτοῖς, ὅπως μὴ βλάπτοντο θεώ-
μενοι φιλοσόφους ἄνδρας, ἃ μηδέποτε εἶδον, ὡς ἰδόντας
γράφοντας· ἦτιον γὰρ αἰδοῦνται καὶ αὐτοὶ φορεσθῆναι
ψευδόμενοι. αἰδεσθῆναι δ' ἔστι καὶ οἱ μὴ γινώσκουσιν,
ἐν φιλοσοφίᾳ γενηρακότες ἄνδρες, ὡς εἰς μόνος οὗτος ἡρώ-
πηται λόγος ἀποδεικτικῷ νόμῳ περὶ ψυχῆς ἡγεμονικοῦ, καθ'

opere de affectibus ostendit, a tribus corpus nostrum
facultatibus, concupiscibili, irascibili et ratiocinatrice,
gubernari. Cujus opinionis et Cleanthem esse Posidonius
indicat. Quin etiam sermonem de virtutibus principiis
istis recte absolvi pronunciat, atque id ipsum magno opere
seorsum ei conscripto monstrat. Quare non ego disputa-
tionis prolixae auctor sum, verum qui temere Chrysippi
scripta laudant tum de animae principatu, tum de
affectibus; quae omnia statueram ego irreprehensa prae-
terire. Deos autem omnes testes invoco, quod rationum
impudentium refutationes afferre pudebat, praestare existi-
mans, ut vulgus ipsas ignoret, ne offendatur conspiciens,
viros philosophos ea, quae nunquam viderunt, tanquam
videntes scribere; minus enim pudet etiam ipsum vulgus,
ubi in mendacio deprehenditur. Pudor autem est, illos
viros, qui in philosophia consenserint, ignorare, unam
solum hanc rationem de animae principatu lege demon-
strativa esse interrogatam, in qua vera quidem assumptio

Ed. Chart. V. [227.]

Ed. Bas. I. (319.)

ὅν ἢ μὲν ἀληθῆς πρόσληψις ἐστίν, ἐγκέφαλον εἶναι τῶν
νεύρων ἀρχήν, ἢ ψευδὴς δὲ, τὴν καρδίαν. ὥστε οὐ μόνον ἐν
πέντε βιβλίοις οὐκ ἦν ἀνάγκη γραφῆναι τὸν περὶ ψυχῆς
ἡγεμονικοῦ λόγον, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἐγὼς ὅλου πρὸς γε τοὺς
μεμαθηκότας, ὁποῖόν τι πρᾶγμα ἐστίν ἀπόδειξις ἐπιστημο-
νικῇ, προσήκουσα μὲν, ὥς ἐγὼ φημι, φιλοσόφοις μᾶλλον,
ἢ γεωμέτραις, ἀριθμητικοῖς τε καὶ λογιστικοῖς, ἀστρονόμοις
τε καὶ ἀρχιτέκτοσιν, οὐ μὴν ἡσκημένοις γ' αὐτοῖς, ὥσπερ
ἐκείνοις. διὰ τοῦτο οὖν Εὐκλείδης μὲν ἐνὶ θεωρήματι τῷ
πρώτῳ κατὰ τὸ τῶν φαινομένων βιβλίον ἐπέδειξε δι' ὀλιγίστων
ἐπῶν, τὴν γῆν μέσην εἶναι τοῦ κόσμου, καὶ σημείου καὶ
κέντρου λόγον ἔχειν πρὸς αὐτόν, ἣν οἱ μαθόντες οὕτω
πιστεύουσι τῷ συμπεράσματι τῆς ἀποδείξεως, ὥς καὶ τὸ τὰ
δύο τέτταρα εἶναι. τῶν φιλοσόφων δ' ἔτιοι τοιαῦτα
ληροῦσι περὶ μεγέθους τε καὶ θέσεως γῆς, ὥς αἰδεσθῆναι
τινα περὶ τοῦ πάντος ἐπιτηδεύματος. ὅπου γὰρ οἱ μὲν αἰὲ
παρακελεύόμενοι μηδὲν μῆτε πράττειν μῆτε λέγειν προπε-
τῶς ἔργῳ φαίνονται τοιοῦτοι, τῶν δ' εἰρημέτων ἀνωθεν

est, nempe cerebrum nervorum esse originem, falsa
autem, cor. Quare non solum in quinque libris non
erat necessarium sermonem de animae principatu tradere,
imo ne per unum quidem totum ad eos, qui didicerunt,
qualis res sit demonstratio scientifica; quae sane, ut ego
arbitror, philosophis magis convenit, quam geometris,
arithmeticis, logicis, astronomis, et architectonibus, non
tamen exercitatis ipsis, quemadmodum illis. Propterea
igitur Euclides in theoremate primo in libro apparen-
tium paucis versibus ostendit, terram mundi esse mediam,
et signi centrique rationem habere illius collatione;
quod qui didicerunt, conclusioni demonstrationis sic fidem
adhibent, quemadmodum etiam bis duo esse quatuor.
Porro nonnulli philosophi talia de magnitudine et terrae situ
nugantur, ut sint, quos deinde totius sui instituti pudeat.
Quum enim, qui semper hortantur nihil vel facere vel
dicere praepostere, tales in ipso opere apparent, dicto-
rum vero superius artificum nullus quidem se ipsum

Ed. Chart. V. [227.]

Ed. Bas. I. (519.)

ἀντιτεχνιτῶν οὐδεὶς μὲν αὐτὸν νομίζει σοφόν, ὥς ἐκεῖνοι, ταῖς δ' ἀποδείξεισι προσηκόντως χρῶνται, μηδαμῶθεν μαχόμενοι, μηδὲ διαφωνοῦντες ἀλλήλοις, μηδὲ ἀναισχύντως ἀποφαινόμενοι περὶ ὧν οὐκ ἴσασι, πῶς οὐκ ἂν τις αἰδεσθεῖη περὶ παντὸς τοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτηδεύματος; οὕτως γοῦν ὁ ἀληθὴς λόγος ἐστὶ βραχὺς, ὥς ἐγὼ δείξω σοι δι' ὀλίγων συλλαβῶν περιαινόμενον αὐτὸν ὄντα τοιοῦτον· ἐνθα τῶν τεύρων ἡ ἀρχή, ἐνταῦθα τὸ ἡγεμονικόν· ἡ δ' ἀρχὴ τῶν τεύρων ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστίν· ἐνταῦθα ἄρα τὸ ἡγεμονικόν. εἰς μὲν οὗτος ὁ λόγος ἐννέα καὶ τριάκοντα συλλαβῶν, ὅπερ ἐστὶ δυοῖν καὶ ἡμίσεως ἐπὶ ἑξαμέτρων. ἕτερος δ' ἐστὶν πέντε τῶν πάντων ἐπὶ ὧν· ἐνθα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς ἐπιφανέστερον κινεῖ τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἐνταῦθα τὸ παθητικόν τῆς ψυχῆς ἐστίν· ἀλλὰ μὴν ἡ καρδία φαίνεται μεγάλην ἐξαλλαγὴν ἴσχουσα τῆς κινήσεως ἐν θυμοῖς καὶ φόβοις· ἐν ταύτῃ ἄρα τὸ παθητικόν τῆς ψυχῆς ἐστίν. εἰ δὲ συνθεῖς ὡδοῖ τούτους τοὺς δύο λόγους, οὐ πλείονες τῶν ὀκτὼ ἑξαμέτρων τὸ συγκείμενον ἐξ αὐτῶν πλῆθος ἔσται. τίνες οὖν

sapientem, quemadmodum illi, existimat, demonstrationibus autem convenienter utantur, nusquam repugnantes, neque dissidentes invicem, neque de incognitis impudenter pronunciantes, quomodo aliquem haud pudebit de toto philosophiae studio? Sic itaque vera ratio brevis est, ut ego tibi ostendam, et paucis syllabis absolvitur, quae talis est. Ubi nervorum initium, ibi animae principatus; initium vero nervorum in cerebro; ibi ergo principatus. Una quidem haec oratio novem et triginta syllabis constat, quod est duobus versibus hexametris cum dimidio; altera vero quinque in totum versibus. Ubi affectus animae evidentius corporis partes movent, inibi pars animae patibilis est; atqui cor apparet magnam motus immutationem obtinere in iracundia et metu; inibi igitur patibilis animae pars existit. At si has duas orationes composueris, non plures hexametris octo compositus ex ipsis numerus erit. Qui igitur auctores sunt, quod quin-

Ed. Chart. V. [227. 228.]

Ed. Bas. I. (319.)

αἷτιοι τοῦ πείτε βιβλία γραφῆναι περὶ τούτων, ἃ διὰ ὀκτώ
 στίχων ἡρωϊκῶν ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν εἶχεν; οὐχ ἡμεῖς
 δῆπουθεν, ἀλλ' οἱ μὴ βουλόμενοι γραμμικαῖς χρῆσθαι ἀπο-
 δεῖξει φιλόσοφοι, περὶ ὧν ἔφην αἰδεῖσθαι. τίνες δὲ αἷτιοι
 τοῦ καὶ τὸ ἔκτον βιβλίον ἐπ' αὐτοῖς γραφῆναι περὶ τῆς τρί-
 τῆς ἀρχῆς, μακροτέρου μὲν λόγου δεομένης, [228] οὐ μὴν
 ὡσθ' ὅλον ἐν πληρωθῆναι βιβλίον; οἱ μὴ γεγυμνασμένοι
 γραμμικῶν ἀποδείξεων ἀκούειν, ἐπεὶ τοὶ καὶ τούτου τοῦ
 σκέματος ἐν ὀλίγοις κεφαλαίοις ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις. εἰδείχθη
 γὰρ ἐν τε τοῖς φυτοῖς τὰ παχύτατα μέρη τῆς ἀρχῆς αὐτῶν
 ἐκφυόμενα, καὶ τῶν προδεδειγμένων δυοῖν ἀρχῶν, τῆς τῶν
 νεύρων καὶ τῶν ἀρτηριῶν, τὰ μὲν οἷον στελέχη πρὸς ταῖς
 ἀρχαῖς εἶναι, τὰ δὲ ἀνύλογον κλάδοις ἐν τῷ προῖέναι τὰ
 στελέχη γεννώμενα. τοῦτο μὲν ἐν λῆμμα δι' ἐναργῶν ἀπο-
 δεῖξιν εἰδείχθη· δεύτερον δὲ ἐπ' αὐτῷ, τῆς φυτικῆς ἐν ἡμῖν
 δυνάμει, ἣν κοινὴν ἔχομεν πρὸς τὰ φυτὰ, τὰς γλέβας
 ὑπάρχειν ὄργανα, καθήκουσιν μὲν εἰς τε τὴν γαστέρα καὶ
 τὰ ἔντερα λεπτῶν γλεβῶν, ὡπερ εἰς τὴν γῆν αἱ ῥίζαι τῶν

que de his libri scripti sint, quae octo versibus heroicis
 demonstrationem habebant scientificam? Haud nos nimi-
 rum, sed ii, qui linearibus uti demonstrationibus philo-
 sophi nolunt, quorum dixi me pudere. Nonnulli vero
 auctores sunt, cur sextus liber in ipsis de tertio princi-
 pio conscriptus sit, quod sane longiorem disputationem
 requirit, non tamen ut unus totus impleatur liber, neu-
 tiquam exercitati lineares demonstrationes audire, quoniam
 et haec consideratio paucis capitibus demonstratur.
 Quippe ostensum est, in stirpibus crassissimas partes ex
 principio ipsarum procedere, et quum duo primordia
 nervorum arteriarumque prius sint indicata, haec veluti
 caudices ratione principiorum esse, illa respondere pro-
 portione ramis caudicum progressu genitis. Haec sane
 una sumptio manifestis demonstrationibus indicata est;
 secunda praeter hanc, vegetantis in nobis facultatis, quam
 communem cum stirpibus habemus, venas esse instru-
 menta, dum exiles venae in ventrem et intestina, quem-

Ed. Chart. V. [228.]

Ed. Bas. I. (519, 520.)

δαίδρων, ἀπασῶν δὲ ἀπὸ μιᾶς φλεβὸς πεφυκυῖων, τῆς ἐπὶ πύλαις ἥπατος, αὐτῆς δὲ (520) ἐκ τοῦ ἥπατος ἐκφυομένης μεγίστης φλεβὸς, ἣν κοίλην ὀνομάζουσιν, ἥς ὥσπερ κλάδοι τινὲς σχίζονται φλέβες ἄλλαι πάντα τοῦ σώματος φερόμεναι. ἐξ ὧν ἐπεραίνεται ἡ τῶν φλεβῶν ἀρχὴ τὸ ἥπαρ ὑπάρχειν, ὃ πάλιν εἶπετο, καὶ τῆς κοινῆς πρὸς τὰ φυτὰ δυνάμεως ἀρχὴν εἶναι τοῦτο τὸ σπλάγχχνον, ἥτινα δύναμιν ὁ Πλάτων ἐπιθυμητικὴν ὀνομάζει. αὕτη μὲν ἀπόδειξις μία τοῦ τὸ ἥπαρ ἀρχὴν εἶναι τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως καὶ τῶν φλεβῶν· ἑτέρα δ' ἐκ τοῦ μηδὲν ἄλλο μόνιον εὐρίσκεισθαι κατὰ τὸ ζῶον, ὃ συμφυεῖς εἰσιν αἱ φλέβες ἅπασαι, λαμβανομένη. τὴν γὰρ ἐκ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἐκφυομένην φλέβα τὴν κοίλην ἐνιοὶ φασὶ τῆς δεξιᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ κοιλίας ἐκφυκεῖναι. εἴπερ οὖν ἀπ' ἐκείνης ἀνάλογον κλάδοις αἱ κατὰ τὸ σῶμα πᾶν ἀποσχίζονται φλέβες, εἴη ἂν ἀπασῶν αὐτῶν ἀρχὴ ἡ καρδία. ἀλλ' αἱ γ' ἐκ τῶν σιμῶν τοῦ ἥπατος ἀνάλογον ῥίζαις εἰς τὴν γαστέρα, τὴν τε νῆστιν καὶ τὸ λεπτόν ἐντερον, καὶ τὸ τυφλόν, καὶ τὸ κώλον, εἰς τε τὸ ἀπενδυσμένον

admodum in terram arborum radices descendunt, omnes quidem ab una vena juxta portas jecoris sita procedunt. Rursus ex jecore maxima vena prodit, quam cavam nuncupant, cujus veluti rami quidam scinduntur venae aliae per totum corpus discurrentes. Ex quibus concludebatur, venarum principium esse jecur. Quod rursus sequebatur etiam communis cum stirpibus facultatis principium esse hoc viscus, quam sane facultatem Plato appetentem nominat. Haec demonstratio una est ejus, quod jecur origo sit facultatis concupiscibilis et venarum; altera sumitur ex eo, quod nulla alia pars in animante reperiatur, cui omnes venae sint connatae. Quippe ex gibba jecinoris parte procedentem venam cavam nonnulli ex dextro cordis sinu prodiisse affirmant. Si igitur ab illa similiter ramis totius corporis venae propagantur, esset utique omnium ipsarum principium cor. Verum quae ex cava jecoris regione profisciscuntur, radicum modo in ventrem, jejunum intestinum, tenue, caecum, colum, rectum

GALENUS TOM. V.

Tt

Ed. Chant. V. [206.]

Ed. Bas. I. (300.)

ὀνομαζόμενον, καὶ τὸν σπληνα, καὶ τὸ ἐπὶ πλοον ἤκουσαι
φλέβες οὐκ ἀπὸ ταύτης παρύνουσιν; ἀλλ' ἔστιν ἑτέρα φλέψ
ἀπασῶν τούτων ἀρχὴ κατὰ τὰς πύλας τοῦ ἥπατος ἐσταγμένη.
πῶς οὖν εἴτε ἀρχὴ τῶν φλεβῶν ἢ δεξιὰ τῆς καρδίας ἔσται
κοιλία, μήτε τῶν εἰρημύτων φλεβῶν, μήτε πρὸς αὐταῖς τῶν
ἐν τοῖς σιμοῖς τοῦ ἥπατος συναπτομένων τῇ καρδίᾳ; ἥπαρ
δὲ καὶ ταύταις ἀπάσαις συνῆπται ταῖς φλεβῇ καὶ ταῖς καθ'
ὄλον τὸ σῶμα διὰ τῆς ἐκ τῶν κυρτῶν αὐτοῦ μερῶν ἐκπε-
φυκτίας, ἣν οἱ μὲν πλείστοι τῶν ἱατρῶν κοίλην ὀνομάζουσι
διὰ τὸ μέγεθος, Ἰπποκράτης δὲ καὶ ὅσοι τὰ τοῦτου πρεσ-
βεύουσιν, ἡπατικὴν ἀπὸ τοῦ σπλάγγνου προσονομάζουσιν,
ὅθεν ἐκπέφυκεν αὕτη. τοιγαροῦν ἤδη σοι δευτέρα περὶ
ἥπατος ἀποδείξεις, ὡς ἀπασῶν εἶσι φλεβῶν ἀρχή, διὰ τοῦτο
δὲ καὶ τῆς θροεπτικῆς δυνάμεως. ἄλλη δ' ἐκ περιουσίας
τρίτη κοιλία τις. ἐάν τὴν δεξιὰν τῆς καρδίας κοιλίαν
ἀρχὴν ὑποθώμεθα τῆς κοίλης φλεβός, ἐναντίας ἔσται τῇ
φαινομένῃ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἰχθύων ἀνατομαῖς εὗρισκομένη.
οὐδενὸς οὖν αὐτῶν ἡ καρδία δεξιὰν ἔχει κοιλίαν, ὅτι μηδὲ

dictam, lienem et omentum veniant, non ab hac oriun-
tur, sed est altera vena omnium harum origo juxta por-
tas jecinoris sita. Quomodo igitur adhuc venarum prin-
cipium dextri cordis sinus erit, quum neque commemo-
ratae venae, neque praeter ipsas in cava jecoris parte
sitae cordi committantur, jecur autem his omnibus venis
commissum sit, et illis, quae in totum corpus excurrunt,
per illam, quae ex gibba ipsius parte procedit, quam
plerique medicorum propter magnitudinem cavam nomi-
nant? Hippocrates autem, et qui hujus scripta profiten-
tur, jecorariam a viscere nunciant, unde ipsa prodiit.
Quapropter secunda jam de jecore demonstratio habeatur,
nempe quod universalium venarum sit principium, eoque
etiam facultatis nutritiae. Alia porro ex abundanti tertia
hujusmodi esto. Si dextrum cordis sinum cavae venae
principium statuamus, adversabitur ei, quod apparet et
quod in piscium dissectionibus invenitur. Quippe nullius
ipforum cor dextrum habet ventriculum, quoniam neque

Ed. Chart. V. [228. 229.]

Ed. Bas. I. (320.)

πνεύμων ἐστὶ τοῖς ζώοις ἐκείνοις. διὰ τί δὲ γεννᾶται το καὶ συναπόλλυται πνεύμωνι τῆς καρδίας ἢ δεξιὰ κοιλία, δέδεικται μοι κατὰ τὴν περὶ χρείας μορίων πραγματείαν. ἐν περιουσίας μὲν, ὥς ἔφη, οὐ σμικρὰ τῷ δόγματι πίστις ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ νῦν εἰρημέτου λόγου. προσέρχεται δὲ καὶ ἄλλη τις ὁμοία τῇδε, τὴν εὐθύτητα τῆς κοίτης ἡμῶν ἐπισκεπτομένων. ἰσθῆται γὰρ ἀπὸ τῶν κυρτῶν τοῦ ἥπατος ἄχρι τῶν σφυγῶν ἅπαν μὲν αὐτῆς τὸ δεξιὸν μέρος εὐθεία μὲν ἰσχυρὸν φυλάττον αὐτὴν, ἐκ δὲ τῶν ἀριστερῶν ἀπόφυσις εἰς τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας γιγνομένη, [229] ἥτινα φλέβα νομίζουσιν εἶναι τὸ πρέμνον, ὥς ἂν εἴποι τις, εἶναι τῶν κατ' ὅλον τὸ σῶμα φλεβῶν. εἰ δὲ περ ἦν ἀληθὲς τοῦτο, πάντως ἂν ἐσχίζετο καὶ αὕτη μετὰ τὴν ἐκφυσιν ὡσαύτως τῇ μεγάλῃ ἀρτηρίᾳ, ἣν ὁμολογουμένως ἀπασῶν τῶν κατ' ὅλον τὸ ζῶον ἀρτηριῶν ἀρχὴν οὖσαν ἰδεῖν ἔσται κατὰ τὸ πρῶτον ἐκφῦναι τῆς καρδίας δίχα σχιζομένην, ὅπως τῶν μερῶν αὐτῆς τὸ μὲν ἕτερον ἄνω, τὸ δὲ ἕτερον ἐνεχθεῖη κάτω τοῦ σώματος. ὅσα καὶ εἰ ἡ κοίτη φλέβη τῆς καρδίας

pulmo illis animantibus inest. Cur autem generetur simulque pereat cum pulmone cordis dexter sinus, ostensum a me est in opere de usu partium. Ex abundantī, ut dixi, non parva dogmati fides est etiam ex sermone, qui nunc expositus est. Porro accedit alia adhuc quæpiam huic simili, dum rectitudinem cavæ venæ nos inspicimus. Nam tota ipsius dextra pars a gibba jecoris regione usque ad jugulum linea una recta inflexilem eam servare videtur; ex sinistris autem processum in dextrum cordis sinum fieri; quam venam aliqui putant truncum seu caudicem, ut ita dicam, esse totius corporis venarum. Quod si verum esset, omnino scinderetur et ipsa post exortum magnæ arteriæ similiter, quam sine controversia omnium in toto animante arteriarum principium videre licet, quæ primum ex corde oritur, duplici propagine discindi, ut partium ipsius altera sursum, altera deorsum in corpore educatur. Quare etiam, si cavæ venæ

Ed. Chart. V. [229.]

Ed. Bas. I. (520.)

ἐρύετο, πάντως ἂν καὶ αὕτη παραπλησίως τῇ ἀρτηρίᾳ δίχα
σχισθεῖσα τῷ μὲν ἑτέρῳ μέρει πρὸς τὰς σφαγὰς ἀνη-
κέχθῃ, τῷ δὲ ἑτέρῳ κατηνέχθῃ πρὸς τὸ ἥπαρ· οὐ μὴ φαι-
νομένου δηλόν ἐστιν, οὐδὲ ἐκ τῆς καρδίας αὐτὴν ἄρχεισθαι.
αὗται τέτταρες ἀποδείξεις εἰσὶν εἰρημέται κατὰ τὸ τῆς προ-
κειμένης ραγματίας ἕκτον γράμμα τοῖς εἰδόσι, τί ποτ' ἐστὶν
ἀπόδειξις, αὐτάρκως. εἴρηται δὲ καὶ ἄλλα τινὰ κατὰ τὸ
βιβλίον εἰς πίστιν τοῦ δόγματος, οὐ μὴν ἐπιστημονικὴν γε
τὴν ἀπόδειξιν ἔχοντα, καθάπερ οἱ πρῶτοι δύο λόγοι. καὶ
μέντοι καὶ ἀντιλογία τις εἴρηται πρὸς τοὺς ἑτέρως δοξά-
ζοντας. ὥστε, ὅσον ἐπ' ἡμοῖς, διὰ βραχυτάτων ἤδη τὸ
προκείμενον ἀποδεδεικται, καὶ χρή τοῦ μήκους τῶν λόγων
οὐχ ἡμῖν ἐλλέγουσιν, οὐς ἡμαρτημένους ἔγραψαν ἐκείνοι λό-
γους, ἀλλὰ τοῖς συνθεῖσιν αὐτοὺς μέμψεσθαι. τριῶν οὖν
βιβλίων λογικῶν περὶ παθῶν γεγραμμένων Χρυσίππου, δυ-
νάμενος ἀντιπεῖν, ἃ πρὸς αὐτὸν διηνέχθην διελέγων, μη-
κύνειν, οὐχ ἐπέμεινα τοῦτο. πρᾶξαι, καθάπερ οὐδ' ὅσα

ex corde prodiiisset, omnino haec quoque similiter arteriae
bifariam scissā, altera parte ad jugulum emergeret, altera
ad jecur deferretur. Quod quum non appareat, clarum
est, neque ex corde ipsam originem ducere. Hae quatuor
demonstrationes sunt in sexto propositi operis libro
abunde satis explicatae iis, qui norunt, quid tandem sit
demonstratio. Dicta sunt et aliā quaedam in libro ad
fidem dogmatis approbandam, quae tamen scientificam
demonstrationem non habent, quemadmodum primae duae
rationes. Quin etiam controversia quaedam ad aliorum
opinionem declarata est. Quare; quantum ad me attinet,
paucissimis jam id, quod institui, demonstratum est. Ac
prolixitatis verborum non in nos, qui reprehendamus,
quas vitiosas illi prodiderunt rationes, sed in ipsarum
auctores culpa rejicienda est. Quum itaque tres libri
logici de affectibus a Chrylippo sint traditi, contradicere
quum possem, et ea, quibus ab ipso dissentirem, protrahere,
id facere non sustinui, sicuti nec quae de virtutum dif-

Ed. Chart. V. [229.]

Ed. Basf. I. (320.)

περὶ τῆς τῶν ἀρετῶν διαφορᾶς ἔγραψεν ἐν τέτταρσι βιβλίοις, ὑπὲρ ὧν αὐτῷ καὶ ὁ Πισσειδάνιος μέμεται. ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἐνδείξιμένος τοῖς ἀκούειν δυναμένοις ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων, ἀνεβαλόμενῃ ἐπὶ σχολῆς αὐτοῖς ἐπιδείξειν, ὅσα καὶ πρὸς αὐτὸν ἐναντιολογούμενος ἔγραψε, καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἀλήθειαν. ἐκείνη μὲν οὖν ἡ πραγματεία καθ' ἑαυτὴν γέγραπται.

Κεφ. β'. Νῦν δὲ ποθοῦσιν ἔχειν ἤδη πολλοὺς τῶν φίλων τὰ κατὰλοιπα τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων ἐνταῦθα τρέφομαι, ἀρχὴν ἀπὸ τῶν φυσικῶν στοιχείων ποιησάμενος. ἀνομάζεται μὲν οὖν στοιχεῖον, ὅπερ ἂν ἐλάχιστον ἢ μέρος ἐκείνου τοῦ πράγματος, οὐτὺρ ἂν ἢ στοιχεῖον· ἐκ γὰρ τοῦ τῆς πρὸς τι κατήγορίας ἐστὶν ἢ στοιχεῖον φωνή, καθάπερ καὶ τοῦ μέρους. τό τε γὰρ στοιχεῖον τινός ἐστι στοιχεῖον, τό τε μέρος τινός ἐστι μέρος. ὥσπερ οὖν τῆς φωνῆς ἡμῶν, ἢ χωόμεθα διαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους, τέτταρα καὶ εἰκοσί ἐστι στοιχεῖα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπάντων τῶν γεννητῶν καὶ φθαρτῶν σωμάτων

ferentia quatuor in libris prodidit, super quibus eum et Posidonius criminatur. Verum de his quoque ubi indicassem iis, qui Scientificas demonstrationes possunt audire, cum otio rursus ostensurus hoc agere distuli, quae sibi etiam ipse et veritati eorum, quae evidententer apparent, refragatus conscripsit. Illud itaque opus per se elaboratum est.

Cap. II. Nunc vero, quum plerique amicorum reliqua Hippocratis et Platonis dogmata jam habere desiderant, illuc me convertam, a naturalibus elementis exorsus. Nominatur itaque elementum, quodcunque minima sit pars illius rei, cujus fuerit elementum. Nam ex appellatione ad aliquid vox elementum capitur, quemadmodum et partis; nam et elementum alicujus elementum est, et pars alicujus pars est. Sicut igitur linguae nostrae, qua utimur differentes invicem, quatuor et viginti sunt elementa, eodem modo omnium, quae generari corrumpique possunt, corporum minimae partes terra

Ed. Chart. V. [229. 230.]

Ed. Bas. I. (320.)

Ελάχιστα μόρια γῆ καὶ αἰὴρ ἐστὶν ὕδωρ τε καὶ πῦρ, ελαχίστου δὲ λεγομένου τοῦ μηκέτι τομὴν ἐγγωροῦντος. ἡ μὲν γάρ κατὰ τὸ μέγεθος τομὴ τοιοῦτον οὐδὲν ελάχιστον ἔχει, μόνη δὲ ἡ κατ' εἶδος ἰσताταί ποτε, καθάπερ ἐπὶ τῆς φωσφῆς. οὗτος γάρ τινος συνθέτου τοιαῦσδε,

Μῆτιν αἰεὶς, θεά, Πηληϊάδω Ἀχιλλῆος,

ὅλη μὲν ἐστὶν αὕτη, μέρη δὲ τὸ μῆτιν, καὶ τὸ αἰεὶς, καὶ τὸ θεά, καὶ τὸ Πηληϊάδω, καὶ τὸ Ἀχιλλῆος. ἕκαστον δὲ τούτων πάλιν εἰς τὰς συλλαβὰς τέμεται, καὶ τῶν συλλαβῶν αὐτῆς [230] ἐκάστη διαίρεσιν εἰς τὰ στοιχεῖα λαμβάνει. τῆς γοῦν πρώτης συλλαβῆς τῆς μὴ συγκειμένης ἐκ δυοῖν στοιχείων, οὐδέτερον αὐτῶν εἰς ἄλλας ἑαυτοῦ φωνὰς ἐλάττους δύναται τμηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο τὴν μὴ φωνὴν ἐλαχίστην τε καὶ ἄιμητον εἶναι φασιν, ὡς καὶ τὸν Δίωνα καλεῖν ἔθος ἐστὶ τοῖς φιλοσόφοις ἄτομον οὐσίαν. οὕτως δὲ καὶ λόγον βραχύτερον εἴρηκεν ὁ Πλάτων τὸν συγκειμένον ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος, ὡς λόγον δηλονότι καλῶν βραχύτερον αὐτόν. ἕκαστον γάρ τῶν κατ' εἶδος

sunt et aer et aqua et ignis. Minimum autem dicitur, quod non amplius sectionem sustinet; etenim secundum magnitudinem sectio ejusmodi minimum nullum obtinet. Sola autem speciei divisio quandoque consistit, veluti in voce, quum aliqua composita talis existat:

Iram cane, dea, Pelidae Achillis.

Tota quidem haec est; partes autem iram, et cane, et dea, et Pelidae, et Achillis. Singula haec rursus in syllabas secantur, et syllabae iterum singulae divisionem in elementa recipiunt. Itaque primae syllabae *μη*, compositae ex duobus elementis, neutrum ipsorum in alias sui voces minores dividi potest. Ideo vocem *μη* minimam et indivisibilem esse dicimus; ut etiam Dionem vocare mos est philosophis substantiam individuum. Sic orationem brevissimam Plato dixit compositam ex nomine et verbo, orationem videlicet, quatenus est oratio, brevissimam appellans. Singula enim, quae secundum spe-

Ed. Chart. V. [250.]

Ed. Bas. I. (320. 321.)

λεγομένων τε καὶ πορευόμενων, ὅταν μήκετι χωρῇ τομήν εἰς εἶδη πλείω, τοῖς τοιούτοις ὀνόμασι προσαγορευόμεν, βραχύτατον, ἄτμητον, στοιχείον. περὶ μὲν οὖν τοῦ στοιχείου ὀνόματος ὅλον ἔχεις γεγραμμένον βιβλίον ἐν τῇ τῶν ἱατρικῶν ὀνομάτων πραγματείᾳ. περὶ δὲ τῆς κατὰ μέγεθος τομῆς τῶν σωμάτων ἐπιδέδεικται τοῖς γεωμετρικοῖς ἀνδράσιν, ὥς οὐδέποτε στήναι δυναμένης, ἀλλ' αἰεὶ τοῦ τεμνομένου μικρότερον ἑαυτοῦ τὸ μέγεθος ἔχοντος. ἀπολεπομένης δὲ μόσης τῆς κατ' εἶδος τομῆς, ὁμολόγηται πάλιν αὐτῆς περὶ τῆς καθ' ἑκαστον γένος τῶν ὄντων, ἅτομον εἶδος εἶναι τε τοιοῦτον, ὁποῖόν ἐστιν ἐν τοῖς φυσικοῖς σώμασι στοιχείον, ἢ γῆ καὶ τὸ ὕδωρ ὃ τε αἷρ καὶ τὸ πῦρ. (321) ἀποδείξεις δὲ τούτων οὐ δέομαι γράφειν ἐνταῦθα, φθάσαντος γραφῆσαι ὑπομνήματος ἑτέρου διὰ περὶ τῶν καθ' Ἰπποκράτην στοιχείων, ὃ σαφέστερον μὲν ἂν ἐγγράπτο, καθάπερ καὶ ἄλλα πολλά, μὴ πρὸς μόνον ἀποβλέποντι τὸν λαμβάνοντά μου τὸ βιβλίον, ἀλλ' ὥς καὶ τῶν ἀμωθυσιέων ἐκείνου μελλόν-

clem et dicuntur et intelliguntur, quum non amplius sectionem in plures species concedant, ejusmodi nominibus appellamus, minimum, infecile, elementum; de cujus nomine totum habes librum in medicinalium nominum opere conscriptum. At de sectione corporum secundum magnitudinem geometrae viri ostenderunt, seu illa nunquam confidere possit, verum semper id, quod secatur, minorem quam prius magnitudinem habeat. Quum autem sola secundum speciem sectio tandem definat, in confessio rursus de ea est, in unoquoque rerum genere individuum quandam speciem haberi talem, quale est in naturalibus corporibus elementum terra, aqua, aër et ignis. Horum vero demonstrationes non opus habeo huc ascribere, quum alias commentarium de elementis ex Hippocratis sententia ediderim, quem clarius manifestiusque sane, quemadmodum et alios complures, scripisssem, nisi illius tantum, qui illum a me erat accepturus, non imperitorum quoque, in quorum manus erat venturus,

Ed. Chart. V, [230.]

Ed. Bas. I. (321.)

των ὁμιλῆσαι αὐτῶ. πολλῶν δ' ἔχειν φθασάντων, οὐκ ἔτ' ἔδοξε μοι γράφειν ἄλλο, τῷ εἶναι ὀλίγους τινὰς ἐν αὐτῷ λόγους μακροτέρας ἐξεργασίας δεομένους, ὧν οὐχ ἥκιστα καὶ οὗτος αὐτὸς ὁ νῦν εἰρημένος ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸ στοιχεῖον ἐννοίας, ἐπὶ πλεῖστον μὲν ἐξεργασμένος, ὥς ἔφην, ἐν ἐνὶ βιβλίῳ· διὰ κεφαλαίων δὲ τῶν εἰρηται μὲν, ὅσα που μᾶλλον ἂν εἰρητο καὶ τῷ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων, εἵπερ αὐτῶν τῶν συλλαβῶν τὸ στοιχεῖον ἔδεῖτο. γεγραμμένου δὲ τῷ Ἱπποκράτει βιβλίου περὶ φύσεως ἀνθρώπου, προστεθέντος δ' αὐτῷ καὶ τοῦ περὶ διαίτης μικροῦ βιβλιδίου, καὶ τινος παρεντεθείσης ἀνατομῆς φλεβῶν, ἣν ὁ διασκευάσας δοκεῖ μοι προσθεῖναι τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου καὶ τῷ περὶ διαίτης, ἐξηγησίς ἐστι τὸ ἡμέτερον γράμμα τὸ περὶ τῶν καθ' Ἱπποκράτην στοιχείων τοῦ γεγραμμένου περὶ φύσεως ἀνθρώπου. τὴν δὲ ἐξηγήσιν οὐχ οὕτως ἔχει γεγονυῖαν, ὥς εἰώθασιν οἱ τὰς ἐξηγήσεις γράφοντες ποιῆσθαι καθ' ἑκάστην λέξιν, ἀλλὰ τῶν συνεχόντων τὸ δόγμα μόνων ὅμα

rationem habuiffem. Quum autem multi cum jam habeant, non amplius visum mihi est scribere aliam, eo quod paucae quaedam in eo disputationes sint, quae longius tractari desiderant, ex quibus maxime et haec ipsa nunc comprehensa de clementi notione, plurimum quidem uno in libro elaborata, ut dixi; in praesentia autem summam expedita sunt ea, quae magis utique declarata fuissent in libro de elementis secundum Hippocratem, si ipsis syllabis elementum opus habuisset. Porro quum liber de natura hominis ab Hippocrate sit conscriptus, adiectus autem ei exiguus libellus de victus ratione, et quaedam venarum dissectio interposita, quam auctor videtur mihi adjecisse opusculo de natura hominis et de victus ratione, noster de elementis secundum Hippocratem liber expositio est ejus, qui de natura humana proditus est. At expositionem non ita habet descriptam, ut consueverunt, qui interpretationes persequuntur, in singulis dictionibus factitare, sed de eorum duntaxat, quae dogma complectuntur, una cum propriis demonstrationi-

Ed. Chart. V. [230. 231.]

Ed. Bas. I. (321.)

ταῖς οἰκείαις ἀποδείξεσιν, ὥς εἴπερ ἐθέλεις μαρθάνειν, ἐπ' ἐκεῖνο μετάβηθι τὸ βιβλίον. ἐγὼ δ' οὐκ εἶωθα πολλάκις τὰ αὐτὰ γράφειν ἐν διαφόροις ὑπομνήμασιν, ἀλλ' ἐνταῦθα τὰς μόνου τοῦ Πλάτωνος παραγράφω ῥήσεις, ἐν αἷς ἠκολούθησε τῷ Ἱπποκράτει, τὰ σώματα ἡμῶν ἐκ γῆς καὶ πυρὸς αἶρος τε καὶ ὕδατος συγκεῖσθαι λέγων. εἰρημένου δ' αὐτοῦ τούτου καὶ κατὰ ἄλλα βιβλία, τῶν ἡμῖν ἀρκέσει τὴν ἐκ τοῦ Τιμαίου παραγράφαι ῥῆσιν ἔχουσαν ὧδε. τετάρτων γὰρ ὄντων γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρὸς, ὕδατος τε καὶ αἶρος, τούτων ἡ παρὰ φύσιν πλεονεξία καὶ ἐνδεια, καὶ τῆς χώρας μετάστασις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτριάν γιγνομένη, πυρὸς τ' αὖ καὶ τῶν ἐτέρων, ἐπειδὴ γε πλείω ἐνός ὄντα τυγχάνει, τὸ μὴ προσήκον ἕκαστον ἐαυτῷ προσλαμβάνει, καὶ πάνθ' ὅσα τοιαῦτα, στάσεις καὶ νόσους παρέχει. ἐν ταύτῃ τῇ ῥήσει σαφῶς ἐδήλωσεν ὁ Πλάτων, οὐ μόνον ἐκ [231] γῆς καὶ ὕδατος καὶ αἶρος καὶ πυρὸς γεγονέναι τὰ σώματ' ἡμῶν, ὁλλὰ καὶ διότι διὰ ταῦτα μέτρῳ μὲν ἀλλήλοις κεκραμένα κατὰ φύσιν ἔχομεν,

bns; quas si voles discere, ad illum librum te conferas. Ego autem non consuevi subinde eadem diversis in commentariis scribere, sed hic solius Platonis verba subijciam, in quibus secutus est Hippocratem, corpora nostra inquiens ex terra, igne, aëre et aqua constare. Quod ipsum quum in aliis quoque libris tradiderit, in praesentia sufficiēt verba ex Timaeo exponere, quae in eum modum habent. Nam quum quatuor illa sint, ex quibus compactum est corpus, terra, ignis, aqua, aër, horum praeter naturam excessus defectusque, et ex loco proprio in alienum translatio, tum ignis, tum aliorum, quandoquidem plura uno sunt, singula id, quod sibi conveniens non est, assumunt, ac omnia ejusmodi seditiones et morbos exhibent. In hac oratione Plato palam indicavit, non solum ex terra, aqua, aëre et igne corpora nostra esse procreata, verum etiam quod propter haec mensura quidem invicem temperata secundum naturam

Ed. Chart. V. [231.]

Ed. Bas. I. (531.)

ὅπερ ταυτὸν ἐστὶ τῷ ὑγιαίνοντι, ἡλισσόμενος δὲ τινος, ἢ πλεονάσαντος, ἢ μεταστάντος εἰς ἄλλοτριαν χώραν, ποσοῦμεν. ὅτι μὲν οὖν ἢ τε πλεονεξία καὶ ἢ ἐνδεια διαφθείρει τὴν εὐκρασίαν, ἐν ἣ τῶν πρώτων σωμάτων ἡ ὑγίεια, πρόδηλον· πρόδηλον δ', ὅτι καὶ ἡ μετάστασις, ἐὰν ἐννοήσωμεν, ὡς, τοῖς κατὰ τὸν θώρακα καὶ τὰς τραχείας ἀρτηρίας ὁργάνοις αἵματος ἢ τινος ἄλλου χυμοῦ παρεμπιπτότος, συγχωρεῖσθαι τὴν ἁμεμπτον ὑγίειαν αὐτῶν, ἐν τε τοῖς κατὰ γαστέρα, καὶ ἔντερα, καὶ φλέβας, καὶ σάρκας, ἀερῶδους οὐσίας ἀθροισθείσης. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων διὰ τῶν συνεχῶν τῇ προειρημένη ῥήσει διδάξει σε τοῦτο λέγων ὡδί· παρὰ φύσιν γὰρ ἐκάστου γιγνομένου καὶ μεθισταμένου, θερμαίνεται μὲν, ὅσα ἂν πρότερον ψύχῃται, ξηρὰ δ' ὄντα εἰς ὑστερὸν γίγνεται ὑγρότερα, καὶ κοῦφα δὲ καὶ βαρέα, καὶ πύσας πάντῃ μεταβολῇ δέχεται. μόνως γὰρ δὴ φαινομεν κατὰ ταυτὸν ταυτὸ, καὶ ὡσαύτως ἀνάλογον προσγιγνόμενον καὶ ἀπογιγνόμενον ἕως τε ταυτὸν ὅν αὐτῷ ὄντι καὶ ὑγιᾶ

habemus, quod idem est ac si dicas, sani sumus. Si autem aliquid deficiat, aut redundet, aut in alium locum transgrediatur, aegrotamus. Quod igitur excessus defectusque bonam temperiem corrumpit, in qua primorum corporum sanitas consistit, omnibus conspicuum est; item quod translatio, si consideremus, quomodo, simul atque thoracis et asperae arteriae instrumentis sanguis aut alius quidam humor incidit, inculcata ipsorum sanitas aboletur; ad haec in ventre, intestinis, venis et carnibus aërea substantia coacervata. Sed ipse Plato per ea, quae praedictae orationi continua sunt, docebit te id hunc in modum scribens. *Quando enim praeter naturam unamquodque fit, aut transfertur, calefcunt utique, quae ante frigebant, arida madent, gravefcunt levia, et caetera omnia similiter permutantur. Solummodo vero dicimus idem aliquid sibi mot secundum idem, atque similiter, et debita proportione servata, accedens vel decedens, permittit se idem sibi ipse soppes integrumque*

Ed. Chart. V. [251.]

Ed. Bas. I. (321.)

μένειν. ὃ δ' ἂν πλημμελήσῃ τοιούτων ἐκτὸς ἀπὸν ἢ προσιδόν, ἀλλοιότηας παμποικίλως καὶ νόσους φθοράς τε ἀπείρους παρέξειται. ὅτι μὲν οὖν ἐκ γῆς καὶ πυρὸς ἀέρος τε καὶ ὕδατος ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν ἔστι σύστασις, ὅτι τε διὰ τὴν τοιούτων ἐνδυσιν, ἢ πλεονεξίαν, ἢ μετάστασιν αἱ νόσοι γίνονται, σαφῶς ἐδήλωσε.

Κεφ. γ'. Δύξει δ' ἐν τῷ μὴ καλεῖν αὐτὰ στοιχεῖα διαφέρεισθαι πρὸς Ἱπποκράτην. καίτοι γε οὐδὲ ἐκεῖνος ἀνόμασεν αὐτὰ στοιχεῖα, μόνον δ', ὅτι, τοιούτων συνιόντων καὶ κεραννυμένων, τὰ φυσικὰ γίνονται σώματα. καὶ τούτων προσωτέρω χωρεῖν ὃ μὲν Ἱπποκράτης οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶναι φησι, πρακτικὴν, οὐ θεωρητικὴν μετερχόμενος τέχνην. ὃ δὲ Πλάτων, ὡς ἂν τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν ἡγούμενος εἶναι τιμιωτάτην, οὐκ ἠρκέσθη μόναις ταῖς φαινομέναις ἐν τοῖς στοιχείοις δυνάμεσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖ τῆς γενέσεως αὐτῶν, ἀχρηστον ἱατρῷ σκέμμα. διὰ τί γὰρ ὑγραίνει μὲν τὸ ὕδωρ, καίς δὲ τὸ πῦρ, ἢ διὰ τί ῥεῖ μὲν ἐκ τοῦ ὕδατος, ἄνω δὲ φέρεται τὸ πῦρ, ἰδρωμοτάτη δὲ καὶ

manere. Sed si peccaverit aliquid, praeter haec accedens vel recedens, alterationes perquam varias et morbos interitusque innumerabiles inducet. Quod igitur ex terra, igne, aëre et aqua corpora nostra constant, item quod ob horum defectum, aut redundantiam, aut transmutationem morbi oboriuntur, manifesto indicavit.

Cap. III. Videbitur autem in eo, quod elementa ipsa non vocat, ab Hippocrate dissentire. Atqui neque ille nominavit ea elementa, sed solum, quod his coeuntibus contemperatisque naturalia creantur corpora, atque quod ultra haec procedere Hippocrates quidem nullam sane necessitatem esse dicit, practicam, non theoreticam, artem persequens. Plato autem, tanquam philosophiam theoreticam laudatissimam esse censeat, non contentus fuit solis, quae apparent in elementis, facultatibus, sed etiam causam generationis ipsorum inquirat, speculationem medico inutilem. Cur enim humectet aqua, urat ignis, aut cur fluat quidam aqua, sursum autem ignis feratur, item cur stabilif-

Ed. Chart. V. [251. 232.]

Ed. Bas. I. (321.)

βαρυτάτη τῶν στοιχείων ἐστὶν ἡ γῆ, πρὸς τὰς τῶν νόσων
 ἰάσεις οὐδὲν συντελεῖ. μόνον γὰρ ἀρκεῖ τῷ φυλάξοντι μὲν
 τὴν ὑγίειαν, ἰασομένῳ δὲ τὰς νόσους ἐπίσταςθαι, διὰ τε
 τὴν εὐκρασίαν τοῦ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ
 ὑγροῦ τὴν ὑγίειαν ὑπάρχειν τοῖς ζώοις, ἐπὶ δὲ ταῖς τούτων
 δυσκρασίαις τὰς νόσους γίγνεσθαι. τὸ δ' ἐκζητεῖν, εἴτ' ἐκ
 πυραμοειδῶν τῷ σχήματι μορίων σύγκειται τὸ πῦρ, εἴτ'
 ἄλλῃ τίς ἔστιν αἰτία, δι' ἣν τέμνει τε καὶ διαιρεῖ τὰ πλησιάζοντα
 σώματα, τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἔργον ἐστίν, ἣν
 μεταχειριζόμενος ὁ Πλάτων, τὰ μὲν τοῦ πυρὸς μόρια πυ-
 ραμοειδῆ φησὶν εἶναι, τὰ δὲ τῆς γῆς κυβοειδῆ, τὸ δὲ κα-
 λούμενον οκτάεδρον σχῆμα τοῦ αἵρος ἰδίον εἶναι νομίζει,
 καθάπερ καὶ τὸ εἰκοσάεδρον ὕδατος. εἰ μὲν οὖν ἐρῶν
 ἢ οὐκ ἐρῶν ἐδόξαζε περὶ τούτων ὁ Πλάτων, οὐκ ἔστι τοῦ
 νῦν ἡμῖν προκειμένου λόγου. διὰ τί γὰρ οὐκ ὀνομάζει στοι-
 χεῖα γῆν καὶ ὕδωρ, αἶρα τε καὶ πῦρ, ἐξιοῦμεν λόγον ἡμεῖς
 δοῦναι, ὥς εἴρηται, οὐκ εἰ ψευδῶς ἕκαστον ὧν εἶπε σχημάτων
 αὐτοῖς ἀπονέ[232]μεν. διαιρεῖ δὲ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὰ ταῦτα

*ima gravissimaque elementorum sit terra, ad morborum
 curationes nihil conducit. Solum enim sufficit sani-
 tatem servaturo curaturoque morbos scire, propter bonam
 temperiem calidi, frigidi, sicci et humidii sanitatem
 animantibus consistere, ob intemperies autem horum
 morbos oboriri. Porro inquirere, an ignis ex partibus
 figurae pyramidalis compositus sit, sive alia quaedam
 causa existat, propter quam secet et proxima corpora
 dividat, theoreticae philosophiae opus est, quam Plato
 persequens ignis sane partes pyramidis speciem referre
 scribit, terrae cubicam. Figuram autem octonorum ses-
 suum aëris peculiarem esse censet; quemadmodum eam,
 quae viginti bases obtinet, aquae. Num igitur recte, an se-
 cus de his Plato opinatus sit, non ad disputationem nobis
 nunc propositam pertinet. Cur enim non nominet ele-
 menta terram, aquam, aërem et ignem, nos quaerebamus,
 ut expositum est, non, an falso singulas quas dixit figuras
 ipsis tribuerit. Caeterum sermonis processu eadem haec*

Ed. Chart. V. [232.]

Ed. Bas. I. (321.)

καὶ ἐπίνοιαν εἰς τὴν ὕλην καὶ τὸ σχῆμα. καὶ περὶ τὸ
 σχῆμα σύνθετόν ἐστι, τὸ μὲν τῆς πυραμίδος ἐκ τεσσάρων
 ἰσοπλευρῶν τριγώνων, τὸ δὲ ἐξάεδρον τοῦ κύβου τετραγώ-
 νων ἕξ, τὸ δὲ ὀκτάεδρον ὀκτὼ τριγώνων ἰσοπλευρῶν, ὥπερ
 γε καὶ τὸ εἰκοσάεδρον εἴκοσι τριγώνων, πάλιν ἐπισκοπεῖται
 τῶν τὰ στερεὰ σχήματα περιοριζόντων ἐπιπέδων τὴν τάξιν,
 καὶ φησι, τὸ μὲν ἰσοπλευρον τρίγωνον ἐκ τριγώνων ὀρθο-
 γωνίων δυοῖν γενέσθαι, τὸ δὲ τετράγωνον ἐκ τεττάρων.
 ἐπεὶ δὲ μήκει ἀνωτέρω προελθεῖν εἶχεν, ὥς ἐν ἐλαχίστοις
 ἴστανται τούτοις, καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ προσαγορεύει στοιχεῖα,
 τὸ μὲν ἕτερον ἰσοπλευροῦ τριγώνου, τὸ δ' ἕτερον τετρα-
 γώνου. παραγράφω δέ σοι καὶ τὰς ῥήσεις αὐτοῦ, πρώτην
 μὲν τὴν ἐπὶ τῆς πυραμίδος εἰρημένην, ἔχουσαν ὥδε κατὰ
 λέξιν. ἄρξει δὴ τότε πρῶτον μὲν εἶδος καὶ σμικρότατον
 συνιστάμενον. στοιχείον δ' αὐτοῦ τὸ τὴν ὑποτείνουσαν τῆς
 ἐλάττωτος πλευρᾶς διπλασίαν ἔχον μήκει. δευτέραν δὲ ἐπὶ
 τῇδε, τὴν ἐπὶ τοῦ εἰκοσαέδρου, καὶ αὐτὴν οὕτως ἔχουσαν

rursus dividit secundum considerationem et rationem in
 materiam et figuram; ac quoniam figura composita est,
 pyramidis sane ex quatuor aequilateribus triangulis, cubi
 sex bases sive sessus obtinens quadrangulis sex, octo
 bases continens figura octo triangulis aequilateribus,
 quemadmodum et viginti bases habens viginti triangulis,
 iterum inspicit ordinem planorum solidas figuras circum-
 scribentium, ac ait, aequilaterem triangulum ex triangulis
 rectangulis duobus procreari, quadrangulum ex quatuor.
 Quoniam vero non ulterius procedere poterat, tanquam
 in minimis his consistit, atque propter hoc ipsum ele-
 menta nuncupat, alterum aequilateris trianguli, alterum
 quadranguli. Sed ascribam tibi etiam verba ipsius, primum
 quidem, quae de pyramide hunc in modum ad verbum
 dicta sunt. *Erit utique prima species et minima consti-
 tuta; elementum vero ipsius, quod latus substratum bre-
 viori latere duplo majus habet. Secunda ad haec, quae
 in figura viginti basibus composita habetur, ipsamque*

Ed. Chart. V. [231.]

Ed. Bas. I. (321. 322.)

αὐτοῖς ὀνόμασι. τὸ δὲ τρίτον ἐκ δις ἐξήκοντα τῶν στοιχείων
 συμπαγόντων, στερεῶν δὲ γωνιῶν δώδεκα, ὑπὸ πέντε ἐπιπέ-
 δων τριγώνων ἰσοπλευρῶν, περιεχομένης ἐκάστης εἰκοσι βά-
 σεις, ἔχον τριγώνους ἰσοπλευροὺς, γέγονε. νῦν μὲν οὖν τὰ
 συστατικά τρίγωνα τῶν ὀριζόντιων ἐπιπέδων τὰ στερεὰ σχή-
 ματα κέκληται στοιχεῖα. προσελθὼν δὲ καὶ αὐτὰ τὰ (322)
 περιοριζόμενα σώματα πρὸς τῶν εἰρημένων ἐπιπέδων ὀνομάζει
 στοιχεῖα, γράφων οὕτως. ἔστω δὴ κατὰ τὸν αὐτὸν ἄρτι
 λόγον καὶ κατὰ τὸν εἰκότα, τὸ μὲν τῆς πυραμίδος γεγονὸς
 στερεὸν εἶδος, πυρὸς στοιχείον τε καὶ σπέρμα, τὸ αἰσθητὸν
 τοῦτ' ἢ πυρὸς ἀθρόον ἄθροισμα τομίζειν μικρῶν εἶναι σωμάτων,
 τὰ σχῆμα πάντων ἔχόντων πυραμίδος. ἐκείνων οὖν ἕκαστον
 στοιχείον εἶναι φησι τοῦ πυρὸς, ὥς εἰ καὶ τοῦ τῶν πυρῶν σωροῦ
 στοιχείον ἔλεγεν εἶναι τις ἕκαστον τῶν πυρῶν· κατὰ δὲ τὸν
 αὐτὸν λόγον καὶ τὰ μὲν τῆς φωνῆς στοιχεῖα γεννῶν πρώτης
 μὲν τὰς συλλαβὰς, εἴτ' ἐξ αὐτῶν γεννάσθαι τὸ τ' ὄνομα,
 καὶ τὸ ῥῆμα, καὶ τὴν πρόθεσιν, ἄφθρον τε καὶ σύνδεσμον,
 ἃ πάλιν ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τοῦ λόγου στοιχεῖα ταυτὲ

*iusdem nominibus sic se habentem. Tertia ex elementis
 bis sexaginta copulatis, et angulis solidis duodecim,
 quorum quilibet quinque planis triangulis aequilateribus
 continetur, habens viginti bases triangulas aequilateres,
 nascitur. Nunc igitur trianguli, qui constituunt planos
 circumscribentes solidas figuras, elementa vocata sunt.
 Progressus etiam ipse, quae circumscribuntur corpora a
 praedictis planis angulis, elementa nominat his verbis.
 Igitur esto secundum rectam probabilemque rationem
 pyramidis species solida ignis elementum et semen, sen-
 sibilisque hic ignis cumalata parvorum corporum coacer-
 vatio censeatur, quas figuram pyramidis omnia habent.
 Illa igitur singula ignis elementum esse affirmant, quemad-
 modum si etiam tritici acervi elementum unumquodque
 triticum aliquis esse diceret; eademque ratione et vocis
 elementa generare primas syllabas, deinde ex ipsis gigni
 nomen, verbum, praepositionem, articulum et conjun-
 ctionem, quae rursus Chrysippus appellat orationis ele-*

Ed. Chara. V. [232. 233.]

Ed. Bas. I. (322.)

μὲν οὖν σοι, καίτοι γε οὐκ οὔσης ἀνάγκης, διήλθον, ὅπως μή τις ἐριστικός ἐπηρεάξῃ μου τῷ λόγῳ, διαφέρεισθαι φάσκον ἐν τῷ περὶ τῶν στοιχείων δόγματι τὸν Πλάτωνα τῷ Ἱπποκράτει. τὴν ἀρχὴν μὲν γὰρ οὐδ' ὠνόμασεν Ἱπποκράτης στοιχεῖα τῆν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν αἶρα καὶ τὸ πῦρ, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἡμᾶς εἶη συνεστάναι, μηκέτι ζῆτων, διὰ τίνα αἰτίαν ἕκαστον αὐτῶν ἔχει δύναμιν ἰδίαν, ἣν ἐναργῶς ὁρῶμεν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσιν. ὁ Πλάτων δὲ καὶ τοῦτ' ἐξήτησε πρὸς τῷ συγγραφεῖν, ἐκ τῶν τεττάρων ἅπαντα τὰ γεννητὰ καὶ φθαρτὰ σώματα συνεπηγέναι.

Κε φ. δ'. Καὶ μὴν καὶ τὸν τρόπον, ὅν ἐκ τῶν στοιχείων τὰ σώματ' ἡμῶν συνίσταται, τὸν αὐτὸν ἀμφοτέροι λέγουσι, οὐ δῆπου τῆς γῆς ὕδατι φυραθείσης, εἴτ' ἐν ἡλίῳ θερμανθείσης γενναῖσθαι τὰ ζῶα φάσκοντες, ἀλλὰ διὰ πλεόντων τῶν μεταξὺ μεταβολῶν. ἐκ μὲν γὰρ τῶν τεττάρων στοιχείων ἢ τε τῶν φυτῶν ἔστι γενεαί, οἷ τ' ἐξ [233] αὐτῶν καρποὶ καὶ τὰ σπέρματα. τροφή δὲ ταῦτα πάντα προβάτοις τε καὶ υἰσὶν, αἰξὶ τε καὶ βουσὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις,

menta. Haec itaque tibi, etsi non fuerit necessitas, retuli, ne aliquis contentiosus sermoni nostro insultet, dissentire pronuncians in dogmate de elementis Platonem ab Hippocrate, quum ne appellaverit quidem Hippocrates elementa terram, aquam, aërem et ignem; verum ex ipsis nos constare aiebat, non amplius inquirens, propter quam causam singula ipsorum propriam habeant virtutem, quam evidenter in ipsis esse conspiciamus. Plato autem et hoc disquisivit, praeterquam quod omnia corpora, quae corruptioni et generationi subjecta sunt, ex quatuor illis conflata esse admittat.

Cap. IV. Quin etiam, quomodo ex elementis corpora nostra constituuntur, ita ambo affirmant, non scilicet terra aqua conspersa, deinde in sole calefacta, animalia procreari pronunciantes, sed mediis pluribus mutationibus. Etenim ex quatuor elementis et stirpium generatio est, et fructus ex ipsis et semina. Alimentum vero haec omnia ovibus, suibus, capris, bobus, aliisque ani-

Ed. Chart. V. [235.]

Ed. Bas. I. (322.)

ὅποσα πῶας, ἢ καρποὺς δένδρων, ἢ ἀκρέμονας, ἢ ῥίζας
 ἐσθίει. τοῖς δ' ἀνθρώποις αὐτὰ τε ταῦτα τροφαὶ τὰ ζῶα,
 καὶ γεννᾶται δ' ἐν αὐτοῖς ἐκ τούτων αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ
 χολαὶ διτταί· πλεῖστον μὲν αἷμα, διό καὶ φαίνεται μόνον
 ἐν ταῖς φλεβίν· ὀλίγον δὲ τῶν ἄλλων ἐκάστου. καὶ τοῦτό
 ἐστὶν αὐτὸ τὸ αἷμα τῆς γενέσεως ἡμῶν ὡς ὕλη, τὸ συγκεί-
 μενον μὲν ἐκ τῶν τεσσάρων χυμῶν, κατ' ἐπικράτειαν δ'
 ὠρομασμένον οὕτως. γεννώμεθα γὰρ ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὰς
 μήτρας κινούμενοι, καὶ τὴν τε πρώτην διάπλασιν ἐκ τούτου
 λαμβάνομεν, ἐφεξῆς δὲ ταύτῃ τῶν διαπλασθέντων μορίων
 τὴν τε διάρθρωσιν καὶ τὴν αὐξησιν καὶ τὴν τελειώσιν. ἀπο-
 κνηθέντες δὲ πρῶτα μὲν τῷ γάλακτι τρεφόμεθα, τὴν
 γένεσιν ἐξ αἵματος ἔχοντες, μετὰ δὲ ταῦτα ταῖς αὐταῖς τε-
 λείοις τροφαῖς, ἐξ ὧν πάλιν αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολή
 ξανθὴ καὶ μελαινα γεννῶνται. διαφερότω δὲ μηδὲν εἰς τὰ
 παρόντα ξανθὴν ἢ ὠχρὰν ὀνομάζειν χολήν. ἀλλὰ ταῦτά
 γε πάντα Ἰπποκράτης ἀπάντων πρῶτος ὧν ἴσμεν ἰατρῶν τε
 καὶ φιλοσόφων ἀκριβῶς ὥριστο, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοσού-

mantibus, quae herbas; aut arborum fructus, aut succu-
 los, aut radices comedunt. Hominibus eadem haec ani-
 mantia alimenta sunt, atque hinc ipsis generantur san-
 guis, pituita et bilis utraque; plurimus quidem sanguis,
 quare etiam solus in venis apparet; modicum vero ex
 aliis singulis. Atque hic est ipse sanguis generationis
 nostrae ceu materia, ex quatuor humoribus constans, ex
 dominio vero sic nuncupatus; nam ex eo procreamur in
 utero concepti, et primam hinc conformationem accipimus,
 deinde partibus efformatis, articulationem, incrementum et
 absolutionem in lucem editi recipimus, ac primum lacte
 nutrimur, originem ex sanguine habentes, deinde per-
 fectis ac solidis ipsis alimentis, unde rursus sanguis,
 pituita, bilis flava et atra proveniunt. Interfit autem
 nihil ad praesentem disputationem, flavam an pallidam
 bilem nomines. Verum haec omnia Hippocrates omnium
 primus, quorum memoria ad nos pervenit, tum medico-
 rum tum philosophorum accurate definivit, eoque

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (322.)

ματα τῶν πρώτων σωμάτων κατὰ δυσκρασίαν ἔφη γίνεσθαι. τίνα δ' ὀνομάζω πρώτα σώματα, δηλώσω πρότερον, ὅπως μηδὲν ἀσαφὲς ἢ κατὰ τὸν λόγον. αὐτὸς μὲν γὰρ Ἱπποκράτης οὐκ ὠνόμασε σῶμα πρῶτον ἢ δεύτερον, ὥσπερ Ἀριστοτέλης· ὁ δὲ Πλάτων δευτέραν μὲν τινα σύστασιν εἶπεν εἶναι σωμάτων, πρώτην δ' οὐδ' αὐτὸς ὠνόμασεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ δευτέραν τινὰ φάναι δηλὸς ἐστὶ πρὸ αὐτῆς ἑτέραν τιθέμενος, ἣν ὀνόματι τῷ τῶν ὁμοιομερῶν ὁ Ἀριστοτέλης οὕτως ὠνόμασεν, ὡς ἂν ἐπὶ πλείον περὶ τε τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων καὶ περὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν διελθόν. ὅσον γὰρ ἂν τις ἀκριβέστερόν τε καὶ λεπτομερέστερον ἠντιναοῦν φύσιν πραγμάτων ἐξεργάζεται, τοσούτω πλεόνων ὀνομάτων αὐτῷ γίγνεται χρεία. τὰ τοίνυν ἐν μιᾷ περιγραφῇ σώματα πολλάκις μὲν ὁμοιομερῇ καλεῖται τῷ πάντ' αὐτὰ τὰ μόρια καὶ ἀλλήλοις ὑπάρχειν ὅμοια καὶ τῷ παντί, πολλάκις δ' ἀπλᾶ καὶ πρώτα. καὶ γὰρ συντίθεται ἐξ αὐτῶν τὰ σύνθετά τε καὶ ἀργανικὰ προσαγορευόμενα, δάκτυλοι, καὶ καρπὸς ὅλος, καὶ πῆχυς ὅλος, καὶ βραχίων

morbos primorum corporum ex intemperie fieri dicebat. Quae autem appellem prima corpora, prius indicabo, ne quicquam in oratione sit obscurum. Etenim ipse Hippocrates non appellavit corpus primum aut secundum, quemadmodum Aristoteles: Plato autem secundam quandam corporum consistentiam esse dicebat; prima vero ne ipse quidem nominavit, sed ex eo, quod secundam quandam dixerit, certum est ante eam posuisse eum alteram, quam nomine similiarium Aristoteles ita nuncupavit, ut qui plenius de animantium partibus et earum generatione pertractaverit. Quanto enim quis exactius subtiliusque naturam rerum quamcunque elaborat, tanto pluribus nominibus utatur necesse est. Quae igitur in una descriptione corpora comprehenduntur, subinde quidem similiaria vocantur, eo quod omnes ipsae partes et invicem et toti sint similes; subinde vero simplices et primariae, utpote ex quibus compositae et instrumentariae dictae consent, digiti, carpus totus, cubitus totus, bra-

GALENUS TOM. V.

Vv

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (522.)

ὅλος. ἀνάλογον δ' αὐτοῖς τὰ κατὰ τὰ σκέλη μέρη, δάκτυλοι καὶ πόδες, καὶ κνήμη, καὶ μηρός· καὶ μὴν καὶ ὀφθαλμός, καὶ γλῶττα, καὶ καρδία, καὶ πνεύμων, ἅπαντά τε τὰ σπλάγχνα, καὶ ἡ γαστήρ, καὶ τὰ ἔντερα τῶν ὀργανικῶν μορίων ἐστίν, ἐξ ὧν πάλιν ὅλον τὸ σῶμα συντίθεται. πρώτη μὲν οὖν ἐστὶ γένεσις ἡμῶν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ γινομένου ἐκ τῆς λαμβανομένης τροφῆς εἰς τὸ σῶμα· ἐστὶ δὲ καὶ σπέρμα. αἷμα δ' ὀνομάζω τὸ κατ' ἐπικράτειαν οὕτω καλούμενον, ὃ καὶ περιεχόμενον ὁράται κατὰ τὰς φλέβας. ἐκ τούτων δὲ τὰ πρῶτα μέρη γινώσκονται, χόνδρος καὶ ὀστέον, καὶ νεῦρον, καὶ ὕμην, καὶ σύνδεσμος, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. κίππειτ' ἐκ τούτων ὀφθαλμός, καὶ γλῶττα, καὶ κεφαλὴ, καὶ τὰ σπλάγχνα, καὶ τὰ κύλα, καὶ πάλιν ἐκ τούτων ὅλον τὸ σῶμα. καὶ διὰ τοῦθ' Ἱπποκράτης ἐν τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου τὴν ἐκ τῶν στοιχείων ἔννοιαν ἀπάντων τῶν φυσικῶν σωμάτων κοινὴν εἶπεν ὑπάρχειν, ἐξ ἧς ἐπὶ τὴν τῶν ζώων μετέβη, καὶ τούτων οὐχ ἀπάντων, ἀλλὰ τῶν ἐναιέμων, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ ἀνθρώπος, ἐφ' ὃν ἐξῆς ὁ λόγος ἐσπευδεν αὐτῷ. καὶ τοίγυν φησὶ ὅδε πως

clauumque totum. Item quae respondent ipsis proportionem, crurum partes, digiti, pes, tibia, femur; item oculus, lingua, cor, pulmo, omniaque viscera, et venter, et intestina ex instrumentariis partibus sunt, ex quibus rursus totum corpus componitur. Prima itaque generatio nostri est ex sanguine, qui ex alimento, quod intra corpus assumitur, fit; est et semen. Sanguinem vero nomino, qui ex dominio sic appellatur, qui etiam in venis contineri videtur. Ex his primariae partes generantur, cartilago, os, nervus, membrana, ligamentum, aliaeque ejusmodi. Deinde ex his oculus, lingua, caput, viscera, artus, atque ex his rursus totum corpus. Eoque Hippocrates in libello de natura humana unionem ex elementis omnium naturalium corporum communem esse protulit, ex qua ad animantium unionem digressus est, atque horum non omnium, sed sanguineorum, inter quae et homo existit. Scribit itaque de eo hunc in modum.

Ed. Chart. V. [233. 234.]

Ed. Basf. I. (322.)

ὑπὲρ αὐτοῦ. τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολήν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, καὶ ταῦτά ἐστιν αὐτῷ φύσις τοῦ σώματος, καὶ διὰ ταῦτ' ἀλγίει καὶ ὑγιαίνει. [234] ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν μετρίως ἔχη ταῦτα τῆς πρὸς ἄλληλα δυνάμεως, καὶ τοῦ πλήθους, καὶ μάλιστα μὲν μεμιγμένα ἢ· ἀλγίει δ', ὅταν τι τούτων ἑλάττω ἢ πλέον χωρισθῇ τῷ σώματι, καὶ μὴ κρημένον ἢ τοῖσι πᾶσιν. ἀνάγκη γάρ, ὅταν τι τούτων χωρισθῇ, καὶ ἐφ' ἑωυτοῦ στηῖ, οὐ μόνον τὸ χωρισθὲν ἐπινοσον γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ, ἐνθα ἂν στηῖ καὶ ἐπισχεθῇ ὑπερεμπιπλάμενον, ὀδύνην τε καὶ πόνον παρέχειν. καὶ γάρ, ὅταν τι τούτων ἔξω τοῦ σώματος ἐκρυῇ πλέον τοῦ ἐπιπολάζοντος, ὀδύνην παρέχει, ἢ καὶ νόσον· ἢν τ' αὖτις ἔσω ποιήσῃται τὴν κίνησιν, καὶ τὴν μετέστασιν, καὶ τὴν ἀποκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, πολλή γ' αὐτῷ ἀνάγκη διπλὴν τὴν ὀδύνην παρέχειν κατὰ τὰ εἰρημένα, ἐνθα τε ἐξέστη, καὶ ὅθεν ὑπερέβαλεν. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἱπποκράτους ῥῆσις, ἣ μοι δοκεῖ βουλόμενος ἀκολουθεῖν ὁ Πλάτων εἰπεῖν ἐκείνα

Corpus humanum in se continet sanguinem, pituitam, flavam bilem et nigram; atque haec est ipsius corporis natura, et propter ea dolet, et sanum est. Sanum itaque potissimum est, quum haec moderate habuerint inter se facultate et copia, et maxime fuerint temperata. Dolet autem, quum aliquid horum minus aut amplius separatum fuerit in corpore, et non sit omnibus contemperatum. Necessse enim, quum aliquid horum recesserit, et per se confiterit, non solum locum, ex quo recessit, morbidum evadere, sed eum etiam, ubi confiterit, retineaturque, nimis repletum, dolorem laboremque exhibere. Etenim quum aliquid horum extra corpus effluerit plus, quam sit id, quod superabundat, dolorem exhibet; si rursus intro agatur, transferatur, excernaturque ab aliis, necesse omnino est, ut duplicem in praedictis dolorem conciliet, et unde excessit, et ubi exuperat. Haec sane Hippocratis oratio est, quam mihi videtur Plato imitatus dicere illa,

Ed. Chart. V. [234.]

Ed. Basf. I. (322. 323.)

τὰ μικρὸν ἀνωτέρω γεγραμμένα περὶ τε τῶν τεσσάρων στοιχείων τῆς γενέσεως ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ καθόλου τρόπου τῶν νοσημάτων. ἀρχὴ δὲ τῆς ῥήσεως ἐστὶν ἡδε. τετάρων γὰρ ὄντων τῶν γενῶν, ἐξ ὧν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γῆς, πυρὸς, ὕδατος τε καὶ ἀέρος, ἀκριβέστερον φαίνεται, καὶ μέντοι καὶ χρησιμώτερον ἰατρῷ περὶ αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης γεγραφώς. ἐκ μὲν γὰρ τῶν τεσσάρων στοιχείων φησὶ γεγενέναι τὸ σῶμα, καλοῦν τοῦτέστιν ἀπὸ τῶν δραστικῶν ποιότητων αὐτὰ, τὸ μὲν ξηρὸν, τὸ δ' ὑγρὸν, καὶ τὸ μὲν θερμὸν, τὸ δὲ ψυχρὸν. οὐ μὲν κατ' ἐκεῖνα τὸν περὶ τῶν νοσημάτων λόγον ἐποίησατο. δυνάμει μὲν γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς σώμασιν, ἐνεργεῖα δὲ οὐκ ἐστὶν, ἀλλὰ τὰ ἐξ αὐτῶν γεγενότα διὰ μέσων (323) τῶν τροφῶν, αἷμα καὶ φλέγμα, καὶ ἢ ξανθὴ καὶ μέλαινα χολή· πυρὶ μὲν ἀνάλογον ἢ ξανθὴ χολή, ἢ δὲ μέλαινα τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα τῷ ὕδατι. καὶ διὰ τοῦτο θερμὴ μὲν καὶ ξηρὰ τὴν δυνάμιν ἐστὶν ἢ ξανθὴ χολή, καθάπερ τὸ πῦρ, ψυχρὰ δὲ ἢ μέλαινα καὶ ξηρὰ παρὰπλησίως τῇ γῇ, τὸ δὲ φλέγμα ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, ὥσπερ τὸ ὕδωρ. μόνον δὲ τὸ ἀερώδες στοιχεῖον ἐν τοῖς

quae paulo superius de quatuor elementis nostri generatione, et de generali morborum modo comprehensa sunt. Initium orationis hoc est. Quum enim quatuor sint genera, ex quibus corpus compactum est, terra, ignis, aqua et aër, exactius videtur atque etiam utilius medico Hippocrates de his scripsisse. Etenim ex quatuor elementis corpus creatum esse dictitat, vocans omnino ea ab efficientibus qualitatibus aliud siccum, aliud humidum, aliud calidum, aliud frigidum. Non tamen secundum illa sermonem de morbis habuit. Potestate etenim sunt in corporibus, actu vero non sunt, verum ex ipsis procreata alimentorum interventu, sanguis, pituita, flava nigraque bilis. Igni sane respondet flava bilis, atra terrae, pituita aquae. Ideoque calida et sicca facultate est flava bilis, quemadmodum ignis, frigida autem atra et sicca terrae confimiliter, pituita vero frigida et humida, quemadmodum aqua. At solum aëreum instrumentum in

Ed. Chart. V. [234.]

Ed. Bas. I. (323.)

τῶν ζώων σώμασιν ὁρᾶται πλησίον τῆς ἐαυτοῦ φύσεως, ἔν τε ταῖς ἀναπνοαῖς, καὶ κατὰ τοὺς σφυγμοὺς, ἤδη δὲ καὶ τοῖς παλμώδεσι πάθεσιν ἐμφυσήμασί τε καὶ οἰδήμασιν ἐστίν, ἔν τε ταῖς καλουμέναις πνευματώσεσιν. ἢ δ' ἐξ ἀπάντων τῶν τεττάρων στοιχείων σύμμετρος κρᾶσις ἐγέννησε τὸ ἀκριβὲς αἷμα. καὶ βέλτιόν ἐστιν ἐπὶ τῶν χυμῶν λέγειν, ὥπερ ὁ Πλάτων ἐπὶ τῶν στοιχείων ἔγραψεν. ἀλλ' ὁ Ἱπποκράτης προειπὼν, τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐν ἑαυτῷ αἷμα, καὶ φλέγμα, καὶ χολὴν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν, ἐφεξῆς φησι, καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει καὶ ὑγιαίνει. τὸ μὲν ἀλγέει κατ' ἐξοχὴν μεγάλου νοσήματος ἐπὶ πάντων τῶν παρὰ φύσιν τάσσεται, τὸ δὲ ὑγιαίνει κατὰ τὴν πρὸς τὰ παρὰ φύσιν ἀντίθεσιν πάντα. κἄπειτα πάλιν ἐφεξῆς, ὅπως μὲν ὑγιαίνει, διδάσκων φησὶν· ὑγιαίνει μὲν οὖν μάλιστα, ὅταν μετρίως ἔχη ταῦτα πρὸς ἄλληλα δυνάμεως καὶ τοῦ πλή-
θεος, καὶ μάλιστα μειγμένα ἤ. τίνα ταῦτα; οὐ τὰ στοι-
χεῖα δῆπουθεν, ἀλλὰ καὶ τὰ προσεχῶς γεννητικὰ τῶν τοῦ σώματος μορίων, αἷμα καὶ φλέγμα, καὶ δύο χολαί. ἀλγέει

animantium corporibus propinquum suae ipsius naturae videtur, et in respirationibus, et pulsibus; jam vero et in tremulis palpitantium modo affectibus, inflationibusque, et laxis tumoribus, item in flatibus appellatis. At moderata ex omnibus quatuor elementis temperies exactum sanguinem produxit; satiusque est in humoribus dicere, quae Plato in elementis conscripsit. Verum Hippocrates praefatus, corpus hominis in se continet sanguinem, pituitam, bilem flavam et nigram, deinde ait: *et propter haec dolet, et sanum est.* Dolet sane, per excellentiam magni morbi, omnibus praeter naturam ponitur; sanum est, per oppositionem eorum, quae praeter naturam omnia existunt. Postea rursus, quomodo sanum est, edocens inquit: *Sanum igitur est maxime, quum moderate haec invicem facultate et copia habuerint, et praesertim si mixta sint.* Quae haec? non elementa nimirum, sed etiam quae partes corporis continentur generant, sanguis, pituita, et utraque bilis. Dolet autem,

Ed. Chart. V. [234. 235.]

Ed. Bat. I. (323.)

δὲ, φησὶν, ὅταν τι τούτων ἔλαττον ἢ πλεον ἢ, ἢ χωρισθῇ ἐν τῷ σώματι καὶ μὴ κεκρημένον ἢ τοῖσι πᾶσιν, ὅπερ ὁ Πλάτων παραφράζων ἔφη, καὶ τῆς χώρας μετὰστασιν ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτρίαν γιγνομένην. ἀλλ' οὗτος μὲν, ὡς ἔφη, ἀμαρτάνει, προσθεῖς, πυρός τε καὶ τῶν ἑτέρων, ἐπειδὴ καὶ γένῃ πλεονα ἐνός ὄντα τυγχάνει· ταῦτα γὰρ οὐκ ἔστι τὰ μεθιστάμενα καὶ χώραν ἀμείβοντα κατὰ τὰ τῶν ζώων σώματα, φλέγμα δὲ καὶ χολαί, καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλάκις εἰς ἀλλοτρίαν ἀφικόμενον ἔδραν αἰτίον ὀλεθρίων νοσημάτων γίγνεται. ἄχρι μὲν οὖν [235] τοῦ πλεον ἢ ἔλαττον ἕκαστον τῶν συντιθέντων ἡμᾶς γιγνόμενον, αἱ νόσοι καθίσταται, κοινός δὲ λόγος ἐστὶν ἐπὶ τε τῶν χυμῶν καὶ τῶν στοιχείων. ἐπὶ δὲ τοῦ καθ' ἑαυτὸ που σιάντος ἐν τινι τόπῳ τοῦ σώματος οὐκ ἔσ' ὁμοίως ἐπ' ἑμφοῖν ὁ λόγος ἀληθής. οἱ μὲν γὰρ χυμοὶ σαφῶς ὁρῶνται, καθ' ὅπερ ἂν ἐν τῷ σώματι μόνιον σιῶσι, νόσους ἐργαζόμενοι· τὰ ἐρυσιπέλατα καὶ τοὺς ἑρπητας ἢ ξανθὴν χολή· τοὺς καρκίνους δὲ ἢ μέλαινα· τὰ δ' οἰδήματα τὸ

sit, quum aliquid horum parcius aut copiosius fuerit, aut in corpore separatum est, et non omnibus contemperatum. Quod Plato circumloquens dixit, *et ex loco proprio in alienum translatio*. Verum hic, ut monui, aberrat, qui apposuerit, ignis et aliorum, quoniam et genere plura uno existunt. Quippe haec non transferuntur, locumque in animantium corporibus mutant, sed pituita, bilis utraque, ipseque sanguis; nam et hic subinde in alienam perveniens sedem lethalium morborum causa efficitur. Quatenus igitur ampliora aut minora singula, quae nos componunt, efficiantur, morbi constituuntur, communis ratio est tum in humoribus, tum in elementis: in eo autem, quod secundum se ipsum in uno corporis loco constiterit, non item similiter in utrisque oratio vera est. Etenim humores manifesto videntur, quacumque in corporis parte existant, morbos efficientes; erysipelata et herpetas flava bilis; caneros autem atra bilis; oede-

Ed. Chart. V. [235.]

Ed. Bas. I. (323.)

φλέγμα· τὸ δ' αἷμα κατὰ τὸν πνεύμονα καὶ μεταξὺ
θώρακος τε καὶ πνεύμονος, ὅταν ἐκχυθὲν τῶν οἰκείων ὁρ-
γάνων στῇ σηπόμενον, ἐν τῷ χρόνῳ φθοράς ἐργάζεται, καὶ
κατὰ γαστέρα καὶ κατὰ τὰ μεγάλα τῶν τραυμάτων θρομ-
βούμενον ἐσχάτους κινδύνους ἐπιφέρει. γῆν δ' οὐδαμοῦ
καθ' ἑαυτὴν ἰδεῖν ἔστι μόνην ἐν τῷ σώματι ἀθροισθεῖσαν,
ὥσπερ οὐδὲ πῦρ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον, οὐδ' ὕδωρ στοι-
χεῖον, ἀλλ' ἰχθῶράς τινας, ἐπιμιχθέντων ἀλλήλοις τοῦ θ'
ὕδατος στοιχείου καὶ τοῦ πυρῶδους, οὐ μόνον οὐδ' εἰλι-
κρωτῶν, ἀλλὰ καὶ πάχους ἰλυώδους τι προσλαβόντων. οὕτως
δὲ καὶ τὸ φρεσῶδες πνεῦμα γεννᾶται κατὰ τὰ ζῶα, προσλα-
βούσης γε τῆς ἀερώδους οὐσίας ὑγρὰν ἱκμάδα. καλῶς μὲν
οὖν Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν χυμῶν ἔγραψεν τὸ χωριζόμενος
τε τῶν ἄλλων καὶ καθ' ἑν ὅτι οὖν ἰσταμένους μύριον αἰ-
τίους γίνεσθαι νοσημάτων· οὐκ ὀρθῶς δὲ ὁ Πλάτων ἐπὶ
τῶν στοιχείων εἶπεν αὐτό.

Κεφ. ε'. Περὶ μὲν δὴ τῆς ἐκ στοιχείων γενέσεως,
ὑγείας τε καὶ νόσου τῶν ὁμοιομερῶν, καὶ πρώτων σωματίων

uata vero pituita; porro sanguis, quum in pulmone et
spatio inter thoracem et pulmonem ex propriis instru-
mentis effusus confliterit, putrescens tempore procedente
tabem efficit. Item in ventre et magnis vulneribus in-
grumum coalescens extrema avertit pericula. Terram vero
nullibi per se videre. est solam in corpore coacervatam,
quemadmodum neque ignem etiam per se solum, neque
aquam elementum, sed quasdam sanies, invicem permixtis
tum aquoso elemento tum igneo, quae non modo non
pura sinceraque, sed etiam crassitiem faeculentam assump-
serint. Ita vero et flatulentus spiritus in animantibus
generatur, aërea substantia humidum madorem assumentem.
Recte igitur Hippocrates in humoribus scripsit, separatos
ab aliis et in una quacunque parte subsistentes morbo-
rum fieri auctores. Non recte autem Plato in elementis
idem dixit.

Cap. V. Sane, quomodo ex elementis similiarium
et primorum corporum sanitas morbusque generetur,

Ed. Chart. V. [235.]

Ed. Bas. I. (323.)

ικανὰ καὶ ταῦτα. μεταβαῖμεν δ' ἐπὶ τὴν ἐξῆς ῥῆσιν ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένην, ἣν φθάνομεν ἐξηγεῖσθαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. δευτέρων δὲ συστάσεων αὐτὰ κατὰ φύσιν συνεστηκειῶν, δευτέρα κατανόησις νοσημάτων τῷ βουλομένῳ συννοῆσαι γίνεται. μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὁστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλεῖστα ἢ περὶ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῇδε χαλεπὰ συμπέτωκε. τούτοις πάλιν ὁ Πλάτων ὁρθῶς μὲν ἔφη, δευτέραν ἀπάντων στοιχείων εἶναι σύστασιν, μυελοῦ καὶ ὁστοῦ καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου· ταῦτα γὰρ ἐκ τῶν χυμῶν γίγνεται τὴν πρώτην ἐχόντων γένεσιν, οὐκ ὁρθῶς δὲ αὐτοῖς συγκατέλεξε τὸ αἷμα πρώτην ἐχόν, οὐ δευτέραν σύστασιν. εἰς ἐννοίαν οὖν μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ἀφικόμενος τῆς ἀνομοιότητος τοῦ αἵματος πρὸς ταῦτα μὴ ἀπλῶς εἰπεῖν, μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὁστοῦ τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος, ἀλλὰ προσθεῖναι τῷ

abunde et haec sunt. Digrediamur autem ad subsequenter orationem in Timaeo conscriptam, quam ante exposuimus, quae hoc pacto habet. *Ex secundis quoque compositionibus secundum naturam constitutis secunda morborum consideratio id volenti cuique datur. Quum enim medulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint, praeterea sanguis alio quidem modo, sed ex eisdem creatus sit, caeteri sane eventus plurimi, quemadmodum superiora, contingunt, maximi vero morbi ac gravissimi hoc pacto coincidunt.* His rursus Plato recte quidem dixit, secundam omnium elementorum esse constitutionem medullae, ossis, carnis et nervi, (haec enim ex humoribus, qui primam habent generationem, procreantur,) haud recte autem cum ipsis enumeravit sanguinem, quum primam, non secundam, constitutionem habeat. Itaque videtur mihi et ipse ad notionem dissimilitudinis sanguinis ab his perveniens non simpliciter dicere: Quum enim medulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint, praeterea sanguinis: adicere sermoni videtur: sed alio quidem

Ed. Chart. V. [235-236.]

Ed. Bas. I. (323.)

λόγῳ καὶ τὸ, ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονό-
τος. ὁμολογεῖ γὰρ ἐν τούτοις, οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν σύστασιν
ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων ὅστις καὶ μυελὸς καὶ σαρκὶ
καὶ νέρῳ γεγονέναι τὸ αἷμα. πρότερον γὰρ αὐτῶν ἐστὶ
κοινὴν τοῖς ἄλλοις χυμοῖς ἔχον τὴν γένεσιν, ἐξ ὧν συγίστα-
ται τὰ πρῶτα σώματα, μυελὸς, καὶ σὰρξ, καὶ νεῦρον, καὶ
ὅστιον, ἑτέρα τε πολλά. βιβλίον γὰρ ὅλον ἐμοὶ γέγραπται
περὶ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων διαφορᾶς. εἰ δὲ τις
ῥωτίσῃ τὸν Πλάτωνα, τίς ἕτερος τρόπος ἐστὶ τῆς τοῦ σώ-
ματος γενέσεως, ὃν αἰνίττῃ; θαυμάζοιμ' αὖν, εἰ ἄλλον τινὰ
παρὰ τὸν ὑφ' Ἱπποκράτους εἰρημένον ἔσχεν εἰπεῖν. [236] ἐπὶ
πλείστον γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐξεύργασται τὰ τε περὶ γενέ-
σεως τῶν χυμῶν, καὶ διαφορᾶς, καὶ δυνάμεως, ὅστις τε
καθ' ἥντινα χώραν, ἢ ὥραν, ἢ ἡλικίαν, ἢ σώματος ἔξιν
ἐπικρατεῖ. οὐ μὴν ἀναγκαῖον ἦν Πλάτωνα ταῦθ' ὁμοίως Ἱππο-
κράτει διόρχεσθαι πάντα, καθάπερ οὐδ' Ἱπποκράτει ζητεῖν,
διὰ τί λευκὸς μὲν ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς, ἐρυθρὸς δ' ὁ τοῦ

modo, sed ex eisdem creatus est. Nam fatetur in his, non ex eadem consistentia quatuor elementorum cum osse, medulla, carne et nervo sanguinem provenisse, ut qui prior ipsis existat, communem aliis humoribus generationem obtinens, ex quibus prima corpora constituuntur, medulla, caro, nervus, os, aliaque multa. Liber enim totus a me de similiarum corporum differentia conscriptus est. At si quis Platonem interrogaverit, quisnam sit alius corporis generandi modus, quem obscure indicat, mirarer, si alium quempiam praeter eum, qui ab Hippocrate traditus est, posset dicere. Plenissime enim vir hic elaboravit ea, quae de humorum generatione, et differentia, et facultate disputantur, item qui in qualibet regione, aut anni tempore, aut aetate, aut corporis habitu excellit. Non tamen necessarium erat Platoni, haec similiter, ac Hippocrates, pertractare omnia, quemadmodum neque Hippocrati quaerere, cur albus quidem pituitae humor,

Ed. Chart. V. [235.]

Ed. Bas. I. (323.)

ἱκανὰ καὶ ταῦτα. μεταβῶμεν δ' ἐπὶ τὴν ἐξῆς ῥῆσιν ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένην, ἣν φθάνομεν ἐξηγησθαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσιν. δευτέρων δὲ συστάσεων αὐτὰ κατὰ φύσιν συνεστηκυῶν, δευτέρῃ κατανόησις νοσημάτων τῷ βουλομένῳ συννοῆσαι γίνεται. μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὅσπου τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονότος, τῶν μὲν ἄλλων τὰ πλεῖστα ἤπερ τὰ πρόσθεν, τὰ δὲ μέγιστα τῶν νοσημάτων τῇδε χαλεπὰ συμπίπτει. τοῦτοις πάλιν ὁ Πλάτων ὁρθῶς μὲν ἔφη, δευτέραν ἀπάντων στοιχείων εἶναι σύστασιν, μυελοῦ καὶ ὅσπου καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου· ταῦτα γὰρ ἐκ τῶν χυμῶν γίνεται τὴν πρώτην ἔχόντων γένεσιν· οὐκ ὁρθῶς δὲ αὐτοῖς συγκατέλεξε τὸ αἷμα πρώτην ἔχον, οὐ δευτέραν σύστασιν. εἰς ἔννοιαν οὖν μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸς ἀφικόμενος αἷς ἀνομοιότητος τοῦ αἵματος πρὸς ταῦτα μὴ ἀπλῶς εἰπεῖν, μυελοῦ γὰρ ἐξ ἐκείνων ὅσπου τε καὶ σαρκὸς καὶ νεύρου συμπαγέντος, ἔτι τε αἵματος, ἀλλὰ προσθεῖναι τῷ

abunde et haec sunt. Digrediamur autem ad subsequen-
tem orationem in Timaeo conscriptam, quam ante expo-
suimus, quae hoc pacto habet. *Ex secundis quoque com-
positionibus secundum naturam constitutis secunda mor-
borum consideratio id volenti cuique datur. Quum enim
medulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint,
praeterea sanguis alio quidem modo, sed ex eisdem crea-
tus sit, caeteri sane eventus plurimi, quemadmodum
superiora, contingunt, maximi vero morbi ac gravissimi
hoc pacto coincidunt.* His rursus Plato recte quidem
dixit, secundam omnium elementorum esse constitutionem
medullae, ossis, carnis et nervi, (haec enim ex humori-
bus, qui primam habent generationem, procreantur,) haud
recte autem cum ipsis enumeravit sanguinem, quum pri-
mam, non secundam, constitutionem habeat. Itaque vide-
tur mihi et ipse ad notionem dissimilitudinis sanguinis ab
his perveniens non simpliciter dicere: Quum enim me-
dulla ex illis, et os, et caro, et nervi confiterint, prae-
terea sanguinis: adjicere sermoni videtur: sed alio quidem

Ed. Chart. V. [235, 236.]

Ed. Bas. I. (323.)

λόγῳ καὶ τὸ, ἄλλον μὲν τρόπον, ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν γεγονό-
τος. ὁμολογεῖ γὰρ ἐν τούτοις, οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν σύστασιν
ἐκ τῶν τεττάρων στοιχείων ὅστις καὶ μυελῶ καὶ σαρκὶ
καὶ νεύρῳ γεγονέναι τὸ αἷμα. πρότερον γὰρ αὐτῶν ἔστι
κοινὴν τοῖς ἄλλοις χυμοῖς ἔχον τὴν γένεσιν, ἐξ ὧν συγίστα-
ται τὰ πρῶτα σώματα, μυελός, καὶ σὰρξ, καὶ νεύρον, καὶ
ὅστιον, ἑτέρα τε πολλά. βιβλίον γὰρ ὅλον ἐμοὶ γέγραπται
περὶ τῆς τῶν ὁμοιομερῶν σωμάτων διαφορᾶς. εἰ δὲ τις
ῥωτίησεν τὸν Πλάτωνα, τίς ἕτερος τρόπος ἔστι τῆς τοῦ σώ-
ματος γενέσεως, ὃν αἰνίττη; θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ ἄλλον τινὰ
παρὰ τὸν ὕψ' Ἱπποκράτους εἰρημένον ἔσχεν εἰπεῖν. [236] ἐπὶ
πλεῖστον γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐξεύργασται τὰ τε περὶ γενέ-
σεως τῶν χυμῶν, καὶ διαφορᾶς, καὶ δυνάμεως, ὅστις τε
καθ' ἥντινα χάραν, ἢ ὥραν, ἢ ἡλικίαν, ἢ σώματος ἔξιν
ἐπικρατεῖ. οὐ μὲν ἀναγκαῖον ἦν Πλάτωνι ταῦθ' ὁμοίως Ἱππο-
κράτει διέρχεσθαι πάντα, καθάπερ οὐδ' Ἱπποκράτει ζητεῖν,
διὰ τί λευκὸς μὲν ὁ τοῦ φλέγματος χυμὸς, ἐρυθρὸς δ' ὁ τοῦ

modo, sed ex eisdem creatus est. Nam fatetur in his, non ex eadem consistentia quatuor elementorum cum osse, medulla, carne et nervo sanguinem provenisse, ut qui prior ipsis existat, communem aliis humoribus generationem obtinens, ex quibus prima corpora constituuntur, medulla, caro, nervus, os, aliaque multa. Liber enim totus a me de similiarum corporum differentia conscriptus est. At si quis Platonem interrogaverit, quisnam sit alius corporis generandi modus, quem obscure indicat, mirarer, si alium quempiam praeter eum, qui ab Hippocrate traditus est, posset dicere. Plenissime enim vir hic elaboravit ea, quae de humorum generatione, et differentia, et facultate disputantur, item qui in qualibet regione, aut anni tempore, aut aetate, aut corporis habitu excellit. Non tamen necessarium erat Platoni, haec similiter, ac Hippocrates, pertractare omnia, quemadmodum neque Hippocrati quaerere, cur albus quidem pituitae humor,

Ed. Chart. V. [336.]

Ed. Basf. I. (323.)

αἵματος, ἢ ξανθοῦς ὁ τῆς πικρᾶς χολῆς, ἢ μελας ὁ τῆς ὀξείας. ἀφορμὰς μὲν γὰρ αὐτοῦς ἔδωκε τῆς τούτων εὐρέσεως, ὥσπερ ὅταν ἐκ τῶν τῆς γλώττης χρωμάτων διαγιγνώσκῃ τὰς ἐν τῷ σώματι διαθέσεις, μελαίνας λέγων αὐτάς ἀπὸ ἐγκαύσεως λιγνυώδους γίνεσθαι. καθάπερ γὰρ ἐκτὸς ἡ λιγνὺς κατὰ τε τοὺς λύχνους, καὶ τὰς δαῖδας, καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν λιπαρῶν γεννᾶσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ κατὰ τὰ σώματα τῶν ζώων πολλάκις, ὑπερωπτημένων τῶν χυμῶν, καὶ μάλιστα τῶν λιπαρῶν, γεννᾶται τι παραπλήσιον λιγνύϊ. τὸ μὲν δὲ λευκὸν φαίνεται τὸ φλέγμα, διότι κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ μικραὶ πολλαὶ πόμφόλυγες ἐναπολαμβάνονται, λέγειν Ἰπποκράτης οὐκ ἐτόλμησεν, ὥς μείζονος ἤδη φυσιολογίας, ἢ κατὰ τέχνην ἱατρικὴν, ἀλλ' ὁ γε Πλάτων καὶ τοῦτ' εἶπεν, καὶ περὶ τῆς τοῦ αἵματος χροῆς ἐν ταύτῳ βιβλίῳ διηλθεν, ἃ νῦν ἐμοὶ γράφειν οὐκ ἀναγκαῖον· ἄμεινον γάρ, ὥς ἀξιοῦσιν ἄνθρωποι τῶν φίλων, ἐξηγήσεις ἐτέρωθεν ποιήσασθαι με τῶν ἱατρικῶν ἐν τῷ Τιμαίῳ γεγραμμένων. εἰς μὲν γὰρ τὰλλα πολλοῖς ὑπομνήματα γέγραπται, καὶ τισὶ γ'

ruber autem sanguinis, aut flavus amarac bilis, aut niger acidac. Etenim occasiones horum inventionis ipse praeftitit, sicuti quum ex linguae coloribus corporis dispositiones cognoscit, nigras dicens ipsas ex aduisione fuliginosa fieri. Quemadmodum enim extrinsecus fuligo in lucernis, facibus aliisque plerisque pinguibus generari solet, ita etiam in animantium corporibus frequenter, humoribus supra modum adultis, et praesertim pinguibus, simile quippiam fuligini gignitur. Quod sane pituita alba appareat, eo quod in generatione ipsius exiguae multae bullae excitantur, Hippocrates dicere ausus non est, ceu majoris jam naturae contemplationis sit, quam ad artem medicam pertineat. Verum Plato et hoc exposuit, et de sanguinis colore in eodem libro percensuit, quae nunc mihi scribere non est necessarium. Praestat enim, ut nonnulli amicorum censent, interpretationes medicinarum, quae in Timaeo comprehensa sunt, alio in loco aggredi. Quippe in alia multi commentarios scripserunt,

Ed. Chart. V. [336.]

Ed. Baf. I. (323. 324.)

αὐτῶν μακρότερον τοῦ προσήκοντος, εἰς ταῦτα δ' ὀλίγοι
τε καὶ οὐδ' οὗτοι καλῶς ἔγραψαν. ἀρκεῖ τοιγαροῦν ἔν γε
τῷ παρόντι τό γε τοσοῦτον εἰπεῖν, ὥς τοὺς τέτταρας χυ-
μοὺς ὁ Πλάτων αἰτιάται τῶν (324) πλείστων νοσημάτων
ὡσαύτως Ἱπποκράτει, καὶ καθ' ἑκαστόν γε αὐτῶν ἔγραψεν
ἐπὶ τῇ τελευτῇ τοῦ βιβλίου. παραθήσομαι δέ σοι τὰς ἀρ-
χὰς τῶν ῥήσεων ἀναμνήσεως ἕνεκα. περὶ μὲν οὖν τῆς ἐν
ταῖς χολαῖς διαφορᾶς ἀρκέσει παραγράψαι ταῦτα. ὅσον
μὲν οὖν ἂν παλαιότατον ὦν τῆς σαρκὸς τακῇ, δύσπεπτον
γιγνόμενον μελαίνει μὲν ὑπὸ πολλῆς συγκαύσεως, διὰ δὲ
τὸ πάντῃ διαβεβρωῖσθαι πικρὸν ὃν πάντῃ χαλεπὸν προσπί-
πτει τοῦ σώματος ὅσον ἂν μήπω διεφθαρμένον ἦ. καὶ ποτὲ
μὲν ἀντὶ τῆς πικρότητος δξύτατον ἔσχε τὸ μέλαν χροῶμα,
ἀπολεπυνθέντος μᾶλλον τοῦ πικροῦ, ποτὲ δ' ἡ πικρότης
αὐτῷ βαφεῖσα αἵματι χροῶμα ἔσχεν ἐρυθρότερον, τοῦ δὲ μέ-
λανος τοῦτ' οὗ συγκεραννυμένου, χλωῶδες. ἔτι δὲ συμμίγνυται
ξανθὸν χροῶμα μετὰ τῆς πικρότητος, ὅταν νέα συντακῇ σὰρξ

ac nonnulli ipsorum prolixius, quam par est, in haec
autem pauci, neque hi recte scripserunt. Abunde igitur
in praesentia est tantum dicere, quod Plato humoribus
plurimos morbos, similiter ac Hippocrates, tanquam
auctoribus tribuit, ac de singulis ipsis ad calcem libri
conscriptit. Initia verborum tibi apponam, quo in me-
moriā revoces. Itaque de utriusque bilis differentia
haec ascripisse sufficiet. *Portio itaque carnis vetustissima*
ubi colliquescit, ad concoctionem contumax, nigrescit prae
multa adustione. Quae vero undequaque erosa est,
penitusque exesa, quum amara existat, omnibus corpo-
ris partibus nondum corruptis, molesta gravisque incidit,
et tunc quidem loco amaritudinis maxime acidum
nigrum colorem obtinet, eo, quod amarum fuit, magis
extenuato. Tunc vero amaritudo rursus sanguine tincta
colorem habet rubrum magis, nigro autem huic contem-
perato viridem. Praeterea flavus color cum amaritu-
dine miscetur quando nova caro ab igne, qui circa

Ed. Chart. V. [236.]

Ed. Bas. I. (324.)

ὑπὸ τοῦ περὶ τὴν φλόγα πυρός. καὶ τὸ μὲν κοινὸν ὄνομα
 πᾶσι τούτοις, ἣν τιτες ἱατρῶν που χολὴν ἐπωνόμασαν, ἣ
 καὶ τις ὢν δυνατὸς εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἀνόμοια βλέπειν,
 ὁρᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἐν γένος ἐνὸν ἄξιον ἐπωνυμίας πᾶσι. τὰ
 δ' ἄλλα, ὅσα χολῆς εὐδὴ λέγεται παρὰ τὴν χροάν, λόγον
 ἔσχεν αὐτῶν ἕκαστον ἴδιον. ταῦτα μὲν οὖν τῷ Πλάτῳ γέ-
 γραπται περὶ τῆς τῶν χολῶν διαφορᾶς, πάσας αὐτὰς γίγνε-
 σθαι βουλομένης, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε, διὰ θερμο-
 σίας ὑπερβολῆς. περὶ δὲ τῶν νοσημάτων, ὅσα διὰ χολὴν
 γίγνεται, τὸν λόγον ποιούμενος ὁ Πλάτων ᾧδὲ πως ἄρχε-
 ται. ὅσα δὲ φλεγμᾶνιν λέγεται τοῦ σώματος, ἀπὸ τοῦ
 καίεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα. καὶ
 μὴν καὶ περὶ φλέγματος ᾧδὲ πως ἤρξατο. φλέγμα δ' ὅξυ
 καὶ ἀλμυρὸν πηγὴ πάντων νοσημάτων, ὅσα γίγνεται καταθ-
 ροϊκά. καὶ περὶ μελαίνης χολῆς ἄλλα τέ τινα λέγει καὶ
 ταῦτα. ἰχὼρ δ' ὁ μὲν αἵματος ὀρθρὸς πρῶτος, ὁ δὲ μελαί-
 νης χολῆς ὅξυς καὶ ἄγριος. οὐ μόνος δὲ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ
 Ἀριστοτέλης καὶ Θεόφραστος, οἳ τε ἄλλοι μαθηταὶ Πλάτωνος

*flammam est, colliquefcit. Et nomen quidem omnibus his com-
 mune, quam nonnulli medicorum bilem nuncuparunt, vel
 etiam aliquis, qui multa et dissimilia possit dispicere, ac genus
 unum in ipsis videre, quod omnibus cognomento dignum sit.
 Quae vero aliae bilis species dicuntur, praeter colorem
 rationem singulis ipsarum propriam obtinent. Haec igitur
 a Platone scripta sunt de utriusque bilis differentia, qui
 omnes easdem generari velit, quemadmodum Hippocrates
 dixit, ex caloris excessu. At de morbis, qui ex bile
 fiunt, Plato sermonem instituens hoc pacto orditur.
 Quae autem inflammari dicuntur in corpore, propter
 unctionem incendiumque bilis omnia fiunt. Quin etiam
 de pituita hoc modo incipit. Pituita acida atque falsa
 fons omnium morborum est, qui destillatione creantur.
 Ac de atra bile tum alia quaedam, tum haec tradit. Sanies
 quidem, sanguinis serum, mitis est, atrae vero bilis
 acida et fera. Verum non solus Plato, sed etiam Aristo-
 teles et Theophrastus, aliique Platonis et Aristotelis*

Ed. Chart. V. [236. 237.]

Ed. Bas. I. (324.)

τε καὶ Ἀριστοτέλους, οἱ τὸν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἐξή-
λωσαν Ἱπποκράτους, ὥσπερ γε καὶ τῶν παλαιῶν ἱατρῶν
[237] οἱ δοκιμώτατοι, Διοκλῆς, Πλειστόνικος, Μνησίθεος,
Πραξαγόρας, Φιλότιμος, Ἡρόφιλος. Ἐρασίστρατος δὲ δῆ-
λός ἐστι πρὸς τοὺς ἀπὸ Κω φιλοτιμούμενος, ὡς ἐν ἐτέροις
ἐδείξαμεν, οὐκ ἀλήθειαν τιμῶν, καὶ διὰ τοῦτο δεδιώς
φθιγγέσθαι θερμόν, ἢ ψυχρόν, ἢ ὑγρόν, ἢ ξηρόν τινα
τῶν χυμῶν. ὁ δ' Ἱπποκράτης ἐν γε τῷ περὶ φύσεως ἀν-
θρώπου βιβλίῳ τὰ τ' ἄλλα καὶ τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας
ἄμεινον ἐποίησατο Πλάτωνος. ὅτι τε γὰρ οἱ τέσσαρες χυ-
μοὶ κατὰ φύσιν εἰσὶν, ἀπέδειξεν, οὐδ' ἐπιχειρήσαντος τοῦτο
πρῶται τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τε κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους
ἄλλος ἐν ἄλλῃ πλεονάζει. παραθήσομαι δὲ σοι καὶ περὶ
τούτου ὀλίγα τῶν ῥήσεων αὐτοῦ. εἰπον δὲ, ἂ ἄν φήσω τὸν
ἄνθρωπον εἶναι, ἀποφανεῖν αἰεὶ ταῦτα ὄντα, καὶ κατὰ νό-
μον, καὶ κατὰ φύσιν. φημί δ', εἶναι αἷμα καὶ φλέγμα καὶ
χολήν ξανθὴν τε καὶ μέλαιναν. τουτίων πρῶτον μὲν κατὰ

discipuli, qui sermonem Hippocratis de humoribus imi-
tati sunt; quemadmodum et veterum medicorum proba-
tissimi, Diocles, Plistoniceus, Mnesitheus, Praxagoras,
Philotimus, Herophilus. Erasistratus autem cum Cois
contenderet notus est, ut alibi ostendimus, non veri-
studiosus, eoque veritus pronunciare calidum, aut frigi-
dum, aut humidum, aut siccum aliquem humorem. At
Hippocrates [in libro de natura humana praeter alia
etiam ordinem disciplinae melius Platone effecit. Quod
enim quatuor humores secundum naturam sint, demon-
stravit, id quod Plato facere ne aggressus quidem est;
item quod in anni temporibus alius in alio redundat.
Apponam autem tibi, etiam de hoc pauca ipsius verba.
*Affirmo, quaecunque hominem esse dixerim, haec semper
eadem esse me ostensurum, et secundum legem, et secun-
dum naturam; dico autem, esse sanguinem, pituitam,
bilem flavam et nigram. Horum primum secundum*

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (324.)

τὸν νόμον τὰ ὀνόματα διηρησθῆναι φημι, καὶ οὐδενὶ αὐτίων
 τούτῳ ὄνομα, ἔπειτα κατὰ φύσιν τὰς ἰδέας κεχωρίσθαι,
 καὶ οὔτε τὸ φλέγμα οὐδὲν ἰσικέναι τῷ αἵματι, οὔτε τὸ
 αἷμα τῇ χολῇ, οὔτε τὴν χολὴν τῷ φλέγματι. πῶς γὰρ ἂν
 ἰσικότα εἴη ταυτ' ἀλλήλοισιν, ὥν οὔτε τὰ χρώματα ὅμοια
 φαίνεται προσορώμενα, οὔτε τῇ χειρὶ ψαυούσῃ ὅμοια δο-
 κέει εἶναι; οὔτε γὰρ θερμὰ ὁμοίως ἐστίν, οὔτε ψυχρὰ, οὔτε
 ξηρὰ, οὔτε ὕγρα. ἀνάγκη τοίνυν, ὅτι τοσοῦτον διήλλακται
 ἀλλήλων τὴν ἰδέαν τε καὶ τὴν δύναμιν, μὴ ἂν αὐτὰ εἶναι,
 εἴπερ μὴ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ταυτὸν ἐστὶ. γνοίης δ' ἂν
 τοῖσδε, ὅτι οὐχ ἓν ταῦτα πάντα ἐστίν, ἀλλ' ἕκαστον
 αὐτίων ἔχει δύναμιν τε καὶ φύσιν τὴν ἑαυτοῦ. εἰ γὰρ τιτι
 δίδως ἀνθρώπῳ φάρμακον, ὃ τι φλέγμα ἄγει, ἐμείται σοι
 φλέγμα, καὶ ἣν διδῶς φάρμακον, ὃ τι χολὴν ἄγει, ἐμείται
 σοι χολήν. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ χολήν μελαιναν καθαι-
 ρει, ἣν διδῶς φάρμακον, ὃ τι χολήν μελαιναν ἄγει. καὶ
 ἣν τρώσῃς αὐτὸν τοῦ σώματος μέρος τι, ὥστε ἔλκος
 γενέσθαι, φύσεται αὐτῷ αἷμα. καὶ ταῦτα ποιήσει πάντα

*legem nomina distingui pronuncio, et nulli ipsorum idem
 nomen. Deinde secundum naturam species separari, et
 neque pituitam ullum similem esse sanguini, neque san-
 guinem bili, neque bilem pituitae. Quomodo enim simi-
 lia haec essent invicem, quas nec colore ad visum, nec
 substantia ad tactum similia esse videntur? neque enim
 calida similiter sunt, neque frigida, neque sicca, neque
 humida. Quare necesse est, quoniam tantum inter se
 differunt, specie et facultate non unum ipsa esse; siqui-
 dem non ignis et aqua idem sunt. Cognosces autem,
 quod non unum omnia haec sint, sed singula vim ha-
 beant et naturam propriam, hac ratione. Si enim alicui
 homini dederis medicamentum, quod pituitam educit, evo-
 met tibi pituitam; et si exhibeas medicamentum, quod
 bilem purgat, evomet tibi bilem. Pari modo et atram
 bilem purgat, si dederis medicamentum, quod atram
 bilem elicit. Ac si vulneraveris rursus corporis partem
 aliquam, ut vulnus fiat, profluet inde sanguis. Atque*

Ed. Chart. V. [237.]

Ed. Bas. I. (324.)

πάσαν ἡμέραν, καὶ νύκτα, καὶ χειμῶνος, καὶ ἡρέος, μέ-
χως ἂν δυνατός ᾗ τὸ πνεῦμα ἔλκειν εἰς ἑωυτόν, καὶ
πάλιν μεθιέναι, καὶ δυνατός ἔσται, ἔστ' ἂν τις τοῦ-
των στερηθῇ τῶν συγγεγονότων. συγγέγονε δὲ ταῦτα τὰ
εἰρημένα. πῶς γὰρ οὐ συγγέγονε; πρῶτον μὲν φανερῶς
ἔστιν ἄνθρωπος ἔχων ἐν ἑωυτῷ πάντα ταῦτα ἀεὶ, ἕως ἂν ζῇ,
ἔπειτα δὲ γέγονεν ἐξ ἀνθρώπου πάντα ταῦτα ἔχοντος, ἔπειτα
τέθραπται ἐν ἀνθρώπῳ πάντα ταῦτα ἔχοντι, ἃ ἐγὼ τέ φημι
καὶ ἀποδείκνυμι. διὰ τούτων ὁ Ἱπποκράτης ἀπέδειξε τοὺς
τέτταρας χυμοὺς κατὰ φύσιν ἐν ἡμῖν εἶναι, καὶ οὐχ, ὥσπερ
ἔτι νομίζουσι, τὸ αἷμα μόνον, ἐκ περιουσίας γε πάλιν
ἐλέγχων διὰ τῶν ἐξῆς τοὺς ἐν ὁτιοῦν τούτων εἰπόντας εἶναι
τὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐμπροσθεν ἤλεγξε τοὺς ἐν
εἰπόντας εἶναι τὸ στοιχεῖον τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ
σωμάτων, ὑπὲρ ὧν τῆς ἀποδείξεως, ὡς ἔφην, γέγραπται μοι
κατ' ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ὃ περὶ τῶν κατ' Ἱπποκράτην στοι-
χείων ἐπιγέγραπται. καὶ τοῦτον οὖν τὸν λόγον ὁ Πλάτων

*haec omnia fient quovis die ac nocte, hyeme et vere,
usque dum possit spiritum ad se attrahere et rursus
emittere, donec aliquo horum connatorum destituatur.
Connata autem sunt haec praedicta. Quomodo enim non
connata sint? Primum siquidem homo haec omnia semper,
quoad vita fruitor, in se continet. Deinde facta sunt ex
homine omnia haec possidente. Post nutrita sunt in
homine omnia haec obtinente, quas ego et dico et
demonstro. His Hippocrates quatuor humores secundum
naturam in nobis esse demonstravit, et non, sicut non-
nulli putant, solum sanguinem. Item ex abundanti rur-
sus corripit in subsequentibus eos, qui unum aliquod
horum hominem esse tuentur, ut etiam superius com-
prehensus coarguit eos, qui unum elementum generationi
et corruptioni subjacentium esse dictitabant; de quorum
demonstratione, ut dixi, tractatum a me in illo libro
est, qui de elementis secundum Hippocratem inscriptus
est. Atque hunc totum sermonem Plato omisit, Hippo-*

Ed. Chart. V. [237. 238.]

Ed. Bas. I. (324.)

ἅπαντα παρῆλπεν, ὃ δ' Ἰπποκράτης, ὡς ἔφην, διῆλθε διὰ τῶν ἐφεξῆς τῇ προγεγραμμένῃ ῥήσει. μόνην δ' ἀρκέσει μοι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς παραγράψαι, κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. οἱ δὲ λέγοντες, ὡς ἔστιν ὁ ἄνθρωπος, δοκέουσί μοι ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρῆσθαι. ὁρῶντες τοὺς πίνοντας ἀνθρώπους τὰ φάρμακα ἀπολλυμένους ἐν τῇσι καθάρσεσι, τοὺς μὲν χολὴν ἐμείοντας, τοὺς δὲ τινὰς φλέγμα, τοῦθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐτόμισαν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ὅτι καθαιρόμετον εἶδον ἀποθανόντα. καὶ οἱ τὸ αἷμα πάντες εἶναι τὸν ἄνθρωπον τῇ αἰτῇ γνώμῃ χρῶνται. ὁρῶντες ἀποσφαζομένους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὸ αἷμα καταρρέον ἐκ τοῦ σώματος, τοῦτο νομίζουσιν εἶναι τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μαρτυροῖσι τοῦτοισι χρῶνται ἐν τοῖσι λόγοισι. ταῦτα προειπὼν ὁ Ἰπποκράτης ἐφεξῆς ἐλέγχει τὴν δόξαν τῶν οὕτως ὑπολαμβάνόντων, ἅπερ εἴ τις μέλλει πάντα ἀναγιγνώσκειν, ἐκ τοῦ περὶ φύσιος ἀνθρώπου βιβλίου πάρεστιν αὐτῷ. τὸ γὰρ σύγγραμμα παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστί.

crates autem, ut praedixi, in iis, quae superius comprehensam orationem sequuntur, percensuit. Sufficiet autem mihi solum ipse initium ascribere, quod hunc in modum habet. *Qui hominem unum esse ducunt, videntur mihi ita sentire, quod ex iis, qui assumptis medicamentis in purgationibus perierint, alios bilem vomere, alios pituitam, conspicati, putaverint, unumquodque id esse hominem, quod eum, qui purgaretur, morientem rejicere viderent. Item qui sanguinem esse hominem pronunciarunt, ejusdem sunt sententiae; nam conspicientes, in hominibus, qui jugulantur, sanguinem ex corpore effluere, hunc animam esse censent, ac testimoniis his utuntur inter disputandum.* Haec praefatus Hippocrates deinde opinionem ita exillimantium reprehendit; quae si quis omnia volet legere, in libro de natura hominis ei licebit. Nam commentarius in omnium hominum manibus versatur.

Ed. Chart. V. [238.]

Ed. Bas. I. (324. 325.)

Κεφ. ζ'. Ἐγὼ δὲ μήκους φειδόμενος ἐπὶ τὰ συνεχῇ τοῦ λόγου τρέφομαι. μετὰ γὰρ τὸ κατασκευάσαι τοὺς τέταρτος χυμοὺς ἡμῖν εἶναι κατὰ φύσιν, ὑπερβάλλοντας δὲ ποσότητι καὶ ὀλλοιωμένους κατὰ ποιότητα νόσων αἰτίους γίγνεσθαι, μετὰ ταῦτα δείκνυσιν ἐν μὲν τῷ χειμῶνι πλεονάζον τὸ φλέγμα, τοῦ δ' ἥρος τὸ αἷμα, καὶ τοῦ θέρους τὴν ξανθὴν χολήν, καὶ τοῦ φθινοπώρου τὴν μέλαιναν. ἄμεινον δ' ἐστὶν αὐτὴν τὴν ῥῆσιν ὅλην αὐτοῦ παραγράψαι κατὰ λέξιν οὕτως ἔχουσαν. Αὐξεται δ' ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ φλέγμα τοῦ χειμῶνος, τοῦτο γὰρ τῷ χειμῶνι κατὰ φύσιν μάλιστα τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεότων ψυχρότατόν ἐστι. τεκμήρια δὲ τούτων, ὅτι τὸ φλέγμα ψυχρότατον, εἰ θέλεις ψαῦσαι φλέγματος, καὶ χολῆς, καὶ αἵματος, τὸ φλέγμα εὐρήσεις ψυχρότατον ἐόν, καίτοι γλισχρότατόν ἐστι, καὶ βίη μάλιστα ἄγεται μετὰ γε χολήν μέλαιναν. ὅσα δὲ βίη ἔρχεται, θερμότερα γίνεται ἀναγκαζόμενα ὑπὸ τῆς βίης. ἀλλ' ὅμως (325) καὶ πρὸς ταῦτα πάντα ψυχρότατον ἐόν τὸ φλέγμα φαίνεται ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς ἐσωτοῦ. ὅτι δ' ὁ χειμὼν πληροῖ φλέγματος τὸ σῶμα, γνοίης ἂν τοιοῦτος.

Cap. VI. Ego vero prolixitati parcens ad ea, quae disputationi propria sunt, me convertam. Nam quum astruxisset, quatuor humores nobis esse secundum naturam, excedentes autem quantitate et alteratos qualitate morborum fieri auctores, postea ostendit, hyeme pituitam redundare, vere sanguinem, aestate flavam bilem, autumno nigram. Satius autem est totam ipsius seriem subjungere, quae ita ad verbum habet. *Augefcit in homine pituita per hyemem; haec enim hyeme secundum naturam praesertim eorum, quae in corpore sunt, frigidissima est. Indicia horum sunt, nempe pituitae frigidissimae, quod, si pituitam, bilem et sanguinem voles attingere, pituitam reperiies frigidissimam, etsi viscosissima sit, et vi potissimum post atram bilem agatur. Quae autem vi eunt, calidiora redduntur a vi coacta. Attamen etiam ad haec omnia frigidissima ex sua natura esse pituita apparet. Porro quod hyeme pituita corpus replet, hinc*

Ed. Chart. V. [338.]

Ed. Basf. I. (325.)

οἱ ἄνθρωποι πτύουσι καὶ ἀπομόσσονται φλεγματοδέστατον τοῦ χειμῶνος, καὶ τὰ οἰδήματα λευκὰ γίνονται μάλιστα κατὰ ταύτην τὴν ὥραν, καὶ τὰλλα νοσήματα φλεγματοδέστα. τοῦ δ' ἥρος ἐστὶ μὲν ἰσχυρόν τὸ φλέγμα ἐστὶν ἐν τῷ σώματι, καὶ τὸ αἷμα αὐξεται. τὰ τε γὰρ ψύχρα ἐξανίει καὶ τὰ ὕδατα ἐπιγίγνεται, τὸ δ' αἷμα αὐξεται ὑπὸ τε τῶν ὁμβρῶν καὶ ὑπὸ τῶν θερμημεριῶν. κατὰ φύσιν γὰρ αὐτῶν ταῦτ' ἐστὶ μάλιστα τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑγρόν τε γὰρ ἐστὶ καὶ θερμόν. γνοίης δ' ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἥρος καὶ τοῦ θέρους μάλιστα ὑπὸ τῶν δυσεντεριῶν ἀλίσκονται, καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν τὰ αἵματα ῥέει αὐτοῖσι, καὶ θερμότητος εἰσι καὶ ἐρυθροί. τοῦ δὲ θέρους τό τε αἷμα ἰσχύει ἐτι, καὶ ἡ χολὴ αἴρεται ἐν τῷ σώματι, καὶ παρατείνει εἰς τὸ φθινόπωρον. ἐν δὲ τῷ φθινοπώρῳ τὸ μὲν αἷμα ὀλίγον γίγνεται· ἐναντίον γὰρ αὐτοῦ τῇ φύσει τὸ φθινόπωρόν ἐστιν· ἡ δὲ χολὴ τὸ θέρους κατέχει τὸ σῶμα καὶ τὸ φθινόπωρον. γνοίης δ' ἂν τοῖσδε· οἱ ἄνθρωποι αὐτόματοι ταύτην τὴν ὥρην χολὴν ἐμέουσι, καὶ ἐν τῇσι φαρμακοποιήσῃσι χολαδέστατα καθαι-

cognoveris: homines spuunt rejiciuntque per nares pituitosissima hyeme. Item alba oedemata potissimum in hoc anni tempore proveniunt, aliique morbi pituitosi. Vere autem adhuc valida quidem pituita in corpore existit, et sanguis augetur; nam frigora remittunt, et aquae superveniunt; sanguis autem augetur a pluviis et diebus calidis; nam secundum naturam ipsi haec anni pars est potissimum, quippe humida est et calida, id quod sic cognosces. Vere homines et aestate potissimum a dysenteriiis corripuntur, ex naribus sanguis profluit; calidissimi ipsi sunt et rubicundi; aestate sanguis invalescit adhuc, et bilis in corpore attollitur, produciturque in autumnum. At in eo sanguis quidem paucus generatur; contrarius enim ipsius naturae autumnus est; bilis autem aestate et autumnus corpus occupat; id quod hinc discere licet, Homines sua sponte hoc anni tempore bilem vomunt, et in medicamentorum purgationibus biliosissima purgantur.

Ed. Chart. V, [238, 239.]

Ed. Bas. I. (325.)

ρονται. ὁπλον δὲ καὶ τοῖς πυρετοῖς καὶ τοῖς χρώμασι τῶν ἀνθρώπων. τὸ δὲ φλέγμα τοῦ θέρους ἀσθενέστατον ἐστὶν αὐτὸ ἑωυτοῦ. ἐναντίη γὰρ αὐτοῦ τῇ φύσει ἡ ὥρη ἐστὶ, ξηρὴ τε οὖσα καὶ θερμή. τὸ δ' αἷμα τοῦ φθινοπώρου ἐλάχιστον ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ξηρόν τε γὰρ ἐστὶ τὸ φθινοπώρον καὶ ψύχειν ἄρχεται ἤδη τὸν ἀνθρώπον. ἡ δὲ μέλαινα χολὴ τοῦ φθινοπώρου πλείστη τε καὶ ἰσχυροτάτη ἐστίν. ὅταν δ' ὁ χειμὼν καταλαμβάνη, ἡ τε χολὴ ψυχομένη ὀλίγη γίγνεται καὶ τὸ φλέγμα αὖξεται πάλιν ὑπὸ τῶν ὑετῶν τοῦ πληθέος καὶ ὑπὸ τῶν τυκτῶν τοῦ μήκους. ἔχει μὲν οὖν ταῦτα πάντα αἰετὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. ὑπὸ δὲ τῆς ὥρης περισταμένης ποτὲ μὲν πλείω γίγνεται αὐτὰ ἑωυτῶν, ποτὲ δ' ἑλάσσω ἕκαστα κατὰ μέρος τε καὶ κατὰ φύσιν. [239] ὡς γὰρ ὁ ἐνιαυτὸς μετέχει μὲν πᾶσι πάντων, καὶ τῶν θερμῶν, καὶ τῶν ψυχρῶν, καὶ τῶν ξηρῶν, καὶ τῶν ὑγρῶν· οὐ γὰρ ἂν μείνειε τουτέων οὐδὲν οὐδένα χρόνον ἄνευ πάντων τῶν ἐνεόντων ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ', εἰ ἔν τί γε ἐκλείποι, πάντα ἂν ἀφανισθεῖη, ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης

Constat autem et febribus et hominum coloribus. Pituita vero aestate imbecillima est ipsa sui ratione. Contrarium enim ipsius naturae anni tempus est siccum et calidum. Sanguis porro per autumnum paucissimus est in homine, quoniam siccus est autumnus, et refrigerare jam hominem incipit. At atra bilis in autumnio plurima valentissimaque est. Quum vero hyems invadit, bilis refrigerata pauca gignitur, et pituita rursus augetur a pluviarum copia, tum a noctium prolixitate. Haec igitur omnia semper corpus humanum occupant. At ab anni tempore consistente interdum plura ipsa quam prius gignuntur, interdum pauciora singula particulatim et secundum naturam. Sic enim annus princeps est omnium, et calidorum, et frigidorum, et siccorum, et humidorum, quia nullum ex his ullo tempore manserit sine omnibus, quas hoc in mundo sunt. At si unum aliquod deficiat, omnia vaneſcent. Et enim ab

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (325.)

πάντα συνέστηκε τε καὶ τρέφεται ἐπὶ ἀλλήλων· οὕτω δὲ καὶ εἴτε ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκλείπει τοιούτων τῶν συγγεγονότων, οὐκ ἂν δύναίτο ζῆν ὁ ἄνθρωπος. ἰσχύει δ' ἐν τῇ ἐνιαυτῷ τοτὲ μὲν ὁ χειμὼν μάλιστα, τοτὲ δὲ τὸ ἔαρ, τοτὲ δὲ τὸ θέρος, τοτὲ δὲ τὸ φθινόπωρον. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ἀνθρώπῳ τοτὲ μὲν τὸ φλέγμα ἰσχύει, τοτὲ δὲ τὸ αἷμα, τοτὲ δ' ἡ χολή, πρῶτον μὲν ἡ ξανθὴ, ἔπειτα δὲ ἡ μέλαινα καλεομένη. μαρτύριον δὲ σαφέστατον· εἰ θέλοις τῷ αὐτῷ ἀνθρώπῳ δοῦναι τὸ αὐτὸ φάρμακον τετράκις τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐμείται τοῦ μὲν χειμῶνος φλεγματοδέστερα, τοῦ δ' ἤρος ὑγρότερα, τοῦ δὲ θέρος χολαδέστατα, τοῦ δὲ φθινοπώρου μελάντατα· ταῦτα περὶ τῆς κατὰ τὰς ὥρας διαφορᾶς εἰπόν· ὁ Ἱπποκράτης, ἐδίδαξεν ἐν αὐτοῖς δυνάμει περὶ τῶν ἡλικιῶν καὶ χωρῶν. αἰεὶ γὰρ ἐν ἅπασιν οἷς ἂν ὑψηλῆται κατ' ὀπίσθιον λόγον ἐπιβλέπειν κελεύει καὶ ὥρην, καὶ χώραν, καὶ ἡλικίην, καὶ ὅ τι δὲ ἐφ' ἐνὸς τούτων ἀκούεις, μεταφέρειν ἀξίων σε τοῦτο καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ δύο κατ' ὁμοιότητα. τὸν αὐτὸν γὰρ λόγον ἐν ἡλικίαις ὁ παῖς

eadem necessitate omnia constituta sunt, et nutriuntur a sese invicem. Si autem etiam aliquid ex homine deficiat horum connatorum, homo non poterit vivere. Porro in anno tunc quidem hyems invalescit maxime, tunc autem ver, tunc aestas, tunc autumnus. Ita etiam in homine tunc sane pituita invalescit, tunc autem sanguis, tunc bilis, primum quidem flava, deinde nigra dicta. Testimonium hujus manifestissimum est: si voles eidem homini idem medicamentum quater in anno exhibere, evomet quidem hyeme pituitosiora, vere humidiora, aestate biliosissima, autumnus nigerrima. Haec de tempestatum differentia locutus Hippocrates docuit in ipsis facultate etiam de aetatibus et regionibus; semper enim in omnibus, quibus sermonem quemcunque recenset, jubet inspicere anni tempus, regionem, aetatem; et quod in uno horum intelligis, id vult te etiam ad reliqua duo juxta similitudinem transferre; eandem siquidem ratio-

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (325.)

ἔχει τῇ τοῦ ἥρος ἐν ὥραις, ὡσαύτως δ' ὁ μὲν θερινὸς
τῇ τοῦ θέρους, ὁ δὲ παρακμάζων τῇ τοῦ φθινοπώρου,
καὶ τελευταῖος ὁ γέγων τῇ τοῦ χειμῶνος. ὁμοίως δὲ καὶ
τῶν χωρῶν ἡ μὲν εὐκρατος τῇ τοῦ ἥρος, ἡ δὲ θερμὴ
τῇ τοῦ θέρους, ἡ δ' ἀνωμάλως ἔχουσα κατὰ θερμοίτητα
καὶ ψυχρότητα, πλεονεκτοῦσα δ' ὅμως ψυχρότητι καὶ ξη-
ρότητι, τῇ τοῦ φθινοπώρου, ἡ δ' ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ τῇ τοῦ
χειμῶνος. ταῦτά τε οὖν διδάξας, καὶ πρὸς τοῦτοις ὅτι τί
ἐναντία τῶν ἐναντικῶν ἐστὶν ἰάματα, τῆς κατὰ τὴν τέχνην
μεθόδου τὰ στοιχεῖα παρέδωκεν, οἷς ἐφεξῆς τὰ κατὰ τοὺς
ἀφορισμοὺς διελθὼν περὶ τῶν πλεοναζόντων καθ' ἑκάστην
ὥραν τε καὶ ἡλικίαν τοσημάτων, τὰς οἶον συλλαβὰς ἐπὶ
τοῖς στοιχείοις ὑφηγήσατο. παραγράφω δέ σοι καὶ τὴς ῥή-
σεις αὐτοῦ κατὰ λέξιν ἔχούσας ὧδε. Νοσήματα δὲ πάντα
μὲν ἐν πάσῃσιν ὥρῃσιν γίγνεται, μᾶλλον δ' ἐνία κατ' ἐνίας
αὐτῶν καὶ γίγνεται, καὶ παροξύνεται· τοῦ μὲν ἥρος τὰ
μελαγχολικά, καὶ τὰ μανικά, καὶ τὰ ἐπιληπτικά, καὶ αἵ-
ματος ῥύσεις, καὶ κυνάγχαι, καὶ κόρυζαι, καὶ βράγχοι,

nem in aetatibus habet puer, quam in quatuor tempori-
bus ver habet; eandem juvenis, quam aestas; eandem
senex, quam autumnus; eandem decrepitus, quam hyems.
Similiter etiam ex regionibus temperata veri respondet;
calida aestati; inaequalis calore et frigiditate, sed redun-
dans tamen frigiditate et siccitate autumnus; humida et
frigida hyemi. Haec itaque quum docuisset, et praeter-
ea, quod contraria contrariorum sunt remedia, artis me-
thodi elementa tradidit; postea, ubi ea, quae in aphoris-
mis sunt, pertractasset de exuperantibus in unoquoque
anni tempore et aetate morbis, veluti syllabas his ele-
mentis adjunxit. Ascribam tibi etiam orationem ipsius,
quae ad verbum sic habet. Morbi omnes quidem omni-
bus temporibus anni accidunt, sed nonnulli magis certis
quibusdam et oriuntur et exacerbantur. Vere quidem
melancholiae, maniae, epilepsiae, sanguinis profluvia,
anginae, gravedines, raucedines, tussis, lepra, impeti-

Ed. Chart. V. (339.)

Ed. Bas. I. (325.)

καὶ βῆχες, καὶ λέπρα, καὶ λειχήνες, καὶ ἄλφοι, καὶ ἔξαν-
 θήσεις ἐλκιδες πλεῖσται, καὶ φύματα, καὶ ἀρθρικά·
 τοῦ δὲ θέρους ἐντὶ τὸ τυτέων, καὶ πυρετοὶ συνεχῆς καὶ
 καὶ ὑποί, καὶ τριταῖοι πυρετοὶ, καὶ τεταρταῖοι, ἔμτοι τὸ καὶ
 διάρροιαί, καὶ ὀφθαλμῖαι, καὶ ὥτων πόνοι, καὶ στομάτων
 ἐλκυσίαι, καὶ σπηδόνες αἰδοίων, καὶ ἰδρῶα· τοῦ δὲ φθι-
 νοπύρου καὶ τῶν θερινῶν τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ τεταρ-
 ταῖοι, καὶ πλάνητες, καὶ σπληνῆτες, ὑδρωπερ, φθίσεις, καὶ
 στραγγουρίαι, καὶ λσιεντερίαι, καὶ δυσεντερίαι, καὶ συνάγ-
 χαι, καὶ ἄσθματα, καὶ εἰλεοί, καὶ ἐπιληψίαι, καὶ τὰ μα-
 νικά, καὶ τὰ μελαγχολικά· τοῦ δὲ χειμῶνος πλευρίτιδες,
 περιπνευμονίαι, κόρυζαι, λήθαργαι, βράγχοι, βῆχες, πό-
 νοι στηθέων, πλευρέων, ὀσφύος, κεφαλαλγίαι, ἰλιγγοί,
 ἀποπληξίαι. ταῦτα περὶ τῶν ὥρων εἰπὼν ὁ Ἱπποκράτης,
 ἐφεξῆς περὶ τῶν ἡλικιῶν ὧδε γράφει. ἐν δὲ τῇσιν ἡλικίῃσι
 συμβαίνει τοῖσι μὲν μικροῖσι καὶ νεογνοῖσι παιδίοισιν.
 ἄρθραι, ἔμτοι, βῆχες, ἀγρυπνίαι, φόβοι, ὀμφαλοῦ
 φλεγμοναί, ὥτων ὑγρότητες, πρὸς δὲ τὸ ὀδοντοφυεῖν
 προσάγουσιν οὐλῶν ὀδαξήσμοι, πυρετοὶ, σπασμοὶ, διάρ-

*gines, vitilignes, pustulas ulcerosas plurimas, phyma-
 ta, articulorum dolores. Aestate nonnulli ex his, febres
 continuas et ardentes, tertianas et quartanas, vomitio-
 nes, alvi profluvia, lippitudines, aurium dolores, oris
 ulcera, genitalium putredines et sudationes. Autumno
 magna pars aestivorum, atque etiam febres quartanas
 et erraticas, lienes, aquae subter cutem, tabes, stillici-
 dia urinae, levitates intestinorum et tormina, anginae,
 asthmata, ilei cruciatus, infania et melancholia. Hyeme
 pleuritides, peripneumonias, gravedines, lethargi,
 rusciones, tusses, dolores pectorum, luterum, lumbo-
 rum, dolores capitis, vertigines, apoplexias. Haec de
 anni temporibus Hippocrates persecutus, deinceps de aeta-
 tibus ita scribit. Per aetates haec accidunt parvis et
 recens natis puerulis, ulcera oris, vomitus, tusses, vigi-
 liae, pavores, inflammationes umbilici, aurium humidi-
 tates. Paulo aetate progredientibus, quum dentire inci-*

Ed. Chart. V. [239. 240.]

Ed. Bas. I. (325.)

ῥοιαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνάγῃσι τοὺς κυνόδοντας, καὶ τοῖσι παχυτάτοις τῶν παιδίων καὶ τοῖσι κοιλίας σκληρὰς ἔχουσι· πρεσβυτέροις δὲ γιγνομένοις παρίσθημα, σπονδύλου τοῦ κατὰ ἰνίον εἰσω ὥσεις, [240] ἄσθματα, λιθιάσεις, ἔλμυθες στοργγύλαι, ἀσκαρίδες, ἀκροχορδόνες, σατυριάσεις, χοιράδες, στραγγουρίαι, καὶ τᾶλλα φύματα· τοῖσι δ' ἔτι πρεσβυτέροις καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι τουτέων τε πολλὰ καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον, καὶ ἐκ ῥινῶν αἵματος ῥύσεις. τὰ δὲ πλεῖστα τοῖσι παιδίοις πάθεα κρίνεται, τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δὲ ἐν ἐπτά μηνί, τὰ δὲ ἐν ἐπτά εἰσεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσιν. ὅσα δ' ἂν διαμείνῃ τοῖσι παιδίοις, καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ τὸ ἡβᾶσκειν, ἢ τοῖσι θήλῃσι περὶ τὰς τῶν καταμηνίων ῥήξιας, χρονίζειν εἴωθε. τοῖσι δὲ νεηνίσκοις αἵματος πτύσεις, φθίσεις, πυρετοὶ ὀξέες, ἐπιληψίαι, καὶ τᾶλλα νοσήματα, μάλιστα δὲ τὰ εἰρημένα. τοῖσι δ' ὑπὲρ τὴν ἡλικίην ταύτην πλεονείδεις, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, φρενίτιδες, καῦσοι, διάρῥοιαι,

piunt, gingivarum prurigines, febres, convulsiones, alvi fluores, maxime quum caninos edunt, et iis potissimum pueris, qui corpulentissimi sunt, et alvos habent astrictas. Adultioribus jam tonsillas, vertebrae in occipitio sitae luxatio in partem interiorem, asthma, calculi, lumbrici teretes, ascarides, verrucae, satyriasis, strumae, urinae stillicidia, aliaque tubercula. Provectoribus adhuc et jam puberibus magna horum pars accidit, atque etiam febres diuturnae potius, et sanguinis e naribus profusiones. Plurimi vero affectus puerorum judicantur aut intra quadragessimum diem, aut intra septimum mensem, aut intra septimum annum, aut quum ad pubertatem itur. Qui autem perdurarint, nec solvi potuerint pubescenti, aut foeminae, quum menstrua erumpunt, eis consenescere assolent. Adolescentibus sanguinis excreationes, tabes, febres acutae, comitiales et reliqui morbi, sed praecipue quos enumeravi. Qui hanc aetatem exoesserunt, pleuritides, peripneumoniacae, lethargi, phrenitides, ardores, alvi

Ed. Chart. V. [240.]

Ed. Bas. I. (325. 326.)

χολέραι, δυσεντερίαι, αἰμορροΐδες· τοῖσι δὲ πρεσβυτέροισι
 δύσπνοιαι, κατάρρῃοι βηχώδεις, στραγγουρίαι, δυσουρίαι,
 ἄρθρων πόνοι, νεφρίτιδες, ἱλιγγοί, ἀποπληξίαι, κα-
 χεξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώματος, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ
 ὀφθαλμῶν καὶ ὤνων ὑγρότητες, ἀμβλυοπία, (326) γλαυ-
 κώσεις, βαρυηκοΐαι· ταύτην τὴν τάξιν τῆς διδασκαλίας
 ἐχρῆν πεποιῆσθαι τὸν Πλάτωνα μᾶλλον, εἰ πέρ γε φιλοσόφῳ
 προσήκει τὸ τάξει καὶ μεθόδῳ χρῆσθαι καὶ διδασκαλίᾳ,
 καὶ μᾶλλον ἢ τοῖς ἱατροῖς· ἀλλ' ἴσως οὐκ ἠδύνατο περὶ
 τῶν τοιούτων ἀκριβῶς διελθεῖν ἐμπειρίας δεομένων, αὐτὸς
 οὐκ ὦν τρίβων τῶν ἔργων τῆς ἱατρικῆς· καὶ κατὰ τοῦτο
 ἐπαινεῖν αὐτὸν προσήκει, περὶ ὧν ἀκριβῶς οὐκ ἠπίσταντο
 μηδ' ἐπιχειρήσαντα λέγειν· ἀλλ' ἐκείνῳ γε δυνατόν ἦν αὐτῷ
 παρ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως μεμαθηκέναι τὰ
 λελεγμένα κατὰ τοὺς ἀφορισμοὺς ἐν τῇδε τῇ ῥήσει· κατὰ
 δὲ τὰς ὥρας τοῦ μὲν ἡρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρους οἱ παῖδες
 καὶ οἱ τούτων ἐχόμενοι τῆσιν ἡλικίῃσιν ἄριστά τε διάγουσι
 καὶ ὑγιαίνουν· μάλιστα τοῦ δὲ θέρους καὶ τοῦ φθινοπώ-

fluores, cholerae, difficultates intestinorum, haemorrhoides. Majoribus natu difficultates spirandi, destillationes cum tussi, stillicidia urinae, difficultates urinae, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexias, cachexiae, aspredines totius corporis, vigiliae, alvi, oculorum et narium humiditates, lippitudines oculorum, glaucomata, aurium gravitates. Hunc ordinem disciplinae Platonem fecisse oportebat potius, liquidem philosopho convenit et methodo et disciplina etiam magis quam medicis uti; sed forte non potuit de ejusmodi, quae experientiam requirunt, exacte tractare, ut qui non versatus sit in medicinae operibus: atque hoc nomine laudare ipsum oportet, quod ne aggressus quidem sit dicere de iis, quae exacte non pernoverat: verum illa poterat ab ipsa rerum natura didicisse, quae in Aphorismis in hunc modum dicta sunt. Per tempora anni pueri, et qui aetate his proximi sunt, vere atque prima aestate optime degunt; senes aestate et autumnno aliquamdiu, reli-

Ed. Chart. V. [240.]

Ed. Basf. I. (326.)

ρου μέχρι μὲν τινος οἱ γέροντες, τὸ δὲ λοιπὸν καὶ τοῦ χειμῶνος οἱ μέσοι τῆσιν ἡλικίῃσιν. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν εἰρημένων ἡλικιῶν ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμοδιαίτων ἐξετάσαι τις δύναται προήκειν ἤδη κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὥς εἰκὸς ἦν Πλάτωνα προήκειν, ὅτε ἔγραψε τὸν Τίμαιον. ἀμελῶς οὖν ἔσχε περὶ τε τὴν τῶν αὐτῶν τούτων ἐξέτασιν, εἰ τε μᾶλλον ὢν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης περὶ τῶν πλεοναζόντων νοσημάτων ἐν ἐκάστη τῶν ἡλικιῶν τε καὶ ὥρων, ὥς, εἴγε προσεσχέκει τὸν νοῦν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ἐγεγράφει ταῦτα. τὸ μὲν οὖν ἐκ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσήσαν σῶμα συτεχῇ καύματα καὶ πυρετοὺς ἀπεργάζεται, τὸ δὲ ἐξ αἵρος ἀμφομερινοῦς, τριταίους δὲ ἐξ ὕδατος διὰ τὸ νοθέστερον αἷρος καὶ πυρὸς αὐτὸ εἶναι, τὸ δὲ γῆς τέταρτον, ὃν νοθέσταιον τούτων, ἐν τετραπλασίαις περιόδοις χρόνου καθαιρόμενον, τέταρταίους πυρετοὺς ποιῶσαν ἀπαλλάττεται μόλις. ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ πρῶτον μὲν ἡμάρτηκε κατὰ τὰ κοινὰ στοιχεῖα ἀπάντων σωμάτων, οὐ κατὰ τῶν ἐν αἵματι ζώων ποιησάμενος τὴν αἰτιολογίαν τῶν περιοδικῶν πυρετῶν· ἄμεινον γὰρ ἦν, ἢ

quo autumni tempore et hyeme, qui media sunt aetate, melius valent. Proinde haec de commemoratis aetatibus in se ipso et coetaneis et convictoribus aliquis potest exquirere aetate jam provectior, ut consentaneum erat Platonem provectiorem esse, quum Timaeum conscriberet. Itaque de his ipsis disquisitionem neglexit, magisque adhuc eorum, quae Hippocrates conscripsit de morbis, quibus singulae et aetates et anni tempora abundant. Itaque corpus ignis excessu potissimum laborans continuos aestus et febres efficit; quod aeris excessu, quotidianas: aquae, tertianas, eo quod aqua seignior sit, quam ignis et aër; terrae autem elementum quartum, quum sit horum tardissimum, quadruplici temporis circuitu purgatum, quartanas febres molitum, vix discedit. In hac oratione primum quidem erravit, quod in communia omnium corporum, non in sanguineorum animantium elementa, febrium circuitu redeuntium causam retulit. Satius enim erat, quae etiam ostendere possumus in cor-

Ed. Chart. V. [240. 241.]

Ed. Basf. I. (326.)

καὶ δεῖξαι δυνάμεθα κατὰ τὸ σῶμα πλεονάζοντα, ταῦτ' ἰᾶσθαι· δεύτερον δ', ὅτι τῶν ἀμφημερινῶν καὶ τριταίων πυρετῶν οὐδ' ἐγγὺς ἦκε τῆς ἀληθοῦς αἰτίας. φαίνεται γὰρ ἐναργῶς ἐπὶ μὲν τῶν ἀμφημερινῶν ὁ φλεγματοῦδης πλεονάζων χυμὸς, ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ὢν, ἐπὶ δὲ τῶν τριταίων ὁ τῆς ξανθῆς χολῆς. πάλιν αὖ καὶ οὗτος ἄκρως θερμὸς καὶ ξηρὸς. ὥστ' ἐπὶ τούτου μὲν ἐχορὴν εἰρησθαι πλεονάζειν τὸ τοῦ πυρὸς στοιχείον, ἐπ' ἀμφημερινοῦ δὲ τὸ τοῦ ὕδατος, ὥσπερ ἐν τοῖς τεταρταίοις χυμὸν μὲν τὴν μέλαιναν χολήν, στοιχείον δὲ τὴν γῆν. ὅστις δ' ἐκάστου τῶν εἰρημένων ἀκριβῶς ἐκμαθεῖν βούλεται τὴν φύσιν, ἐν τε τοῖς περὶ κρίσεων ὑπομνήμασι καὶ τοῖς περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν πυρετῶν ἐξεργασμένον τὸν λόγον ἔχει. [241] ἐγὼ δ' οὐκ εἰῶθα πολλάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν τὰ αὐτὰ γράφειν, ἀλλ' ὥσπερ ἡ καὶ δις ἐνίοτε τὴν ἀπόδειξιν εἰπὼν ἐν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις τῷ συμπεράσματος τῆς ἀποδείξεως χρῶμαι· καθάπερ καὶ περὶ τοῦ τρεῖς εἶναι τὰς ἀρχὰς τῶν διοικουσῶν ἡμᾶς δυνάμεων ὥσπερ ἀποδείξας ἐν τοῖς πρώτοις βιβλίοις τῆσδε τῆς

pore redundare, his mederi; deinde, quoniam ad veram quotidianarum tertianarumque febrium causam ne prope quidem accessit. Apparet enim evidenter in quotidianis pituitosus superare humor, qui humidus est et frigidus; in tertianis flavae bilis, et hic rursus calidus et siccus. Quare in hac dicendum erat ignis elementum superare, in quotidiana aquae, quemadmodum in quartanis humorem quidem atram bilem, elementum vero terram. Porro qui singulorum, quae dicta sunt, naturam exacte volet condiscere, in commentariis tum de crisi tum de februm differentiis elaboratam disputationem habet. Ego autem non confuevi frequenter de eisdem eadem scribere, verum semel vel etiam bis nonnunquam demonstrationem interpretatus, in aliis libris conclusione demonstrationis utor; quemadmodum etiam de eo, quod tria sint principia facultatum corpus nostrum regentium, quum semel in primis hujus operis libris demonstrassem, in

Ed. Chart. V. [241.]

Ed. Baf. I. (326.)

πραγματείας, ἐν ταῖς ἄλλαις ἀπάσαις ἐξ ἐτοίμου λαμβάνω, μόνον ἀναμιμήσκων ἐνίοις, ὡς ἀποδείκνυται. καὶ νῦν γοῦν ἀρκεῖ τό γε τοσοῦτον ἀναμνησθαι περὶ τῶν ἐν ἐκείνοις δεδειγμένων, ὡς τοὺς ὀξυτάτους τε καὶ καυσωδεσσιτάτους πυρετοὺς ἢ ξανθὴν χολήν γεννᾷ, καὶ ὡς τοῦ γένους τῶν καυσωδῶν πυρετῶν ἐστὶ καὶ ὁ τρίτατος. εἴρηται δ' ἐν ἐκείνοις ἡ αἰτία, δι' ἣν οὐκ ἐστὶ συνεχὴς, ὥσπερ ὁ καῦσος, ἀλλὰ διαλείπων γίγνεται. τοῦτο οὖν ὁ Πλάτων οὐκ ἀκριβοῦς ἔγνω τῆς Ἱπποκράτους τέχνης, καίτοι πειρώμενος ἔπεισθαι τάνδρῃ, καὶ προσέειπε γὰρ περὶ τοῦ λευκοῦ φλέγματος. τὸ μὲν γὰρ πομφολύγων ἐναπολαμβατομένων, ἀοράτων μὲν διὰ σμικρότητα, καθάπερ αὐτὸς ἔφη, συναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων, ὁρατὸν γεννᾶσθαι τὸν τοιοῦτον χυμὸν εὐλογόν τε ἅμα καὶ πιθανόν· τὸ δ' ἐκ συτήξεως ἀπαλῆς σαρκὸς γενέσθαι ποτὲ φλέγμα τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ, πλὴν εἴ τις Πρόδικος ὑπαλλάττων τῷ νομα τὸν μικρόχολον χυμὸν ὀνομάζει φλέγμα διὰ τὸ νομίζειν, ἀπὸ τοῦ πεφλέχθαι τὴν προσηγορίαν αὐτῷ γεγονέναι. ἀλλ' ὅ γε Πλάτων αὐτὸς οἶδε

aliis omnibus ex parato fumo, solum in memoriam reducens nonnullis, quod id monstratum est. Atque in praesentia abunde est tantum repetere de iis, quae illic ostensa sunt, nempe febres acutissimas ardentissimasque ex flava bile generari, et ex genere ardentium febrium tertianam quoque existere. Porro explicata in illis causa est, cur non sit continua, quemadmodum ardens, sed intermittens fiat. Haec igitur Plato non accurate novit ex Hippocratis arte, etsi conaretur virum sequi, ac de pituita praeterea alba. Quod enim ampullae assumptae, quae sigillatim propter parvitatem videri non possunt, ut inquit, junctae autem simul, et in molem excitatae, visibilem generant huiusmodi humorem, rationi consentaneum simul est et probabile; quod autem ex colliquata molli carne pituita nonnunquam fiat, absurdissimum, nisi quis Prodicus nomen immutans amaram bilem pituitam nuncupet, eo quod sentiat, appellationem ei inditam esse a verbo πεφλέχθαι, quod est incensum esse. Verum Plato ipse

Ed. Chart. V. [241.]

Ed. Bas. I. (326.)

Θερμώτατον ὄντα τὸν τῆς τοιαύτης χολῆς χυμὸν ἐν οἷς φησιν ὕσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ καίεσθαι τε καὶ φλέγεσθαι διὰ χολὴν γέγονε πάντα. καὶ τοῦτων ἐφεξῆς λαμβάνουσα μὲν ἀναπνοὴν ἔξω παντοίαν, ἀναπέμπει ζέοντα φύματα, καθειργνυμένη δὲ ἐντὸς, πυρρίκαυτα νοσήματα πολλὰ ἐμποιεῖ. δῆλος οὖν ἐστὶ τῇ συνήθει προσηγορία κατὰ τοῦ πικροχόλου χυμοῦ χρώματος, ὥπερ τοῦπίπαν ἐστὶν ξανθὸς τὴν χροάν. καὶ ὡχρὸς δ' ἐνίοτε γίγνεται πολλὴν ὑβρώδη προσλαβὼν ὑγρότητα. καὶ μέντοι καὶ αὐτοῦ τοῦ προσθεῖναι τῷ φλέγεσθαι διὰ τὴν χολὴν δῆλός ἐστιν οὐκ ἐν τῇ προσηγορίᾳ σφαλλόμενος, ὥπερ ὁ Προδικός, ἀλλ' ἐν τῇ γνῶσει τῆς φύσεως τοῦ χυμοῦ. λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ τούτου τὸν τρόπον. τὸ δ' αὖ μετ' αἵρος τηκόμενον ἐκ νέας καὶ ἀπαλῆς σαρκός. τούτου δ' ἀνεμωθέντος καὶ ξυμπερίληψθέντος ὑπὸ ὑγρότητος, καὶ πόμφολύγων ξυστασῶν ἐκ τοῦ πάθους τούτου, καθ' ἐκάστην μὲν ἀοράτων διὰ σμικρότητα, ξυναπασῶν δὲ τὸν ὄγκον παρεχομένων ὁρατὸν χρῶμα ἔχου-

hujusmodi bilem humorem calidissimum esse pernovit, in quibus ait: *Quae autem corporis partes incendi dicuntur, a bilis aestu et flamma omnes infestantur.* Et post haec deinceps: *Quae quum respirat extrinsecus, omnigenas tuberculorum species fervens emittit; intus autem cohibita, igneos morbos plurimos procreat.* Constat itaque, Platonem consueta amarae bilis appellatione uti, quae in totum flava colore est, pallida autem nonnunquam elicetur, ubi copiosam humiditatem sexosam assumpserit. Quin etiam ex eo ipso, quod apposuerit, inflammari ob bilem, certum est, non in appellatione errasse ipsum, sicuti Prodicum, sed in naturae humoris cognitione. Dicit autem de eo in hunc modum. *Rursus mollis recentisque carnis portio quaedam cum aëre colliguescit; haec autem ubi ventum conceperit, et circumprehenfa ab humiditate, et ampullae ex hoc affectu constitutae sigillatim propter parvitatem invisibiles, universae autem in molem coeunt, visibilem colorem habeant, ob*

Ed. Chart. V. [241. 242.]

Ed. Bas. I. (326.)

σῶν, διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν ἰδεῖν λευκόν. ταύτην πῦσαν τηκεδόνᾳ ἀπαλῆς σαρκὸς μετὰ πνεύματος συμπλακείσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν. καὶ μετ' οὐ πολλὰ δὲ πάλιν οὕτως ὑπὲρ αὐτοῦ γράφει· τὸ δὲ λευκὸν φλέγμα διὰ τὸ τῶν πομφολύγων πνεῦμα χαλεπὸν ἀποληφθέν, ἔξω δὲ τοῦ σώματος ἀναπνοᾷς ἴσχον ἡπιώτερον μὲν, καταποικίλλει δὲ τὸ σῶμα, λεύκας ἀλφούς τε καὶ τὰ τούτων ξυγγενῇ νοσήματα ἀποτίκτει. ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ῥήσει καλῶς ἀπεφύγματο περὶ τῶν γινομένων ἀπὸ τοῦ φλέγματος παθῶν· ἥνικα δ' ἔλεγεν ἔμπροσθεν, τὴν πῦσαν τηκεδόνᾳ ἀπαλῆς σαρκὸς μετὰ πνεύματος συμπλακείσαν λευκὸν εἶναι φλέγμα φαμέν, οὐκ ὀρθῶς. δέδεικται γὰρ ἡ γὰρ τοῦ φλέγματος γένεσις ἐκ τροφῆς φύσει ψυχροτέρας ἐνδεῶς ὑπὸ τῆς ἐμφύτου θερμοσίας κατεργασθείσης ἀποτελούμενη. τηκομένη δὲ σὰρξ ὁμοίον τι ποιεῖ τὸ σύντηγμα τῇ χροῇ τῆς ὠχρεᾶς χολῆς, ἐπὶ τὸ λευκότερον ῥέπον, ὥς εἶναι τὸ καλούμενον ὑπωχρον πυρρόν. [242] ὅστι δὲ καὶ παχύτερον τὸ σύντηγμα τοῦτο τῆς ὠχρεᾶς χολῆς, καὶ δυσωδέστερον, καὶ τινα γλισχρότητα πολλάκις ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ

spumae generationem aspectu album, hanc omnem carnis mollis colliquationem cum spiritu implicatam albam esse pituitam dicimus. Ac non multo post rursus sic de eadem scribit. Alba vero pituita propter ampullarum spiritum difficilis intus inclusa, ad exteriorem cutem respirans, mitior quidem, sed corpus albis vitiliginibus inficit, et harum vicinos morbos procreat. In hac sane oratione probe de affectibus pronuntiavit, qui a pituita oriuntur; quum autem scriberet prius, omnem tenerae carnis colliquationem cum spiritu junctam albam esse pituitam dicimus, non recte. Quippe offensum est, quomodo pituita ex alimento natura frigidior, minus, quam par est, ab infuso calore elaborato, generetur. Caro vero colliquata similem facit colore colliquationem pallidae bilis in albedinem magis vergens, ut is color sit, qui subpallidus fulvus appellatur; est autem crassior haec colliquatio, quam sit pallida bilis, et pejus olet, nonnullamque viscositatem subinde et pinguedinem in se continet.

Ed. Chart. V. [242.]

Ed. Bas. I. (326. 327.)

λιπαρότητα. ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ χυμῶν ἐγνωσται πρὸς γὰρ τὸ παρὸν, εἰ μὲλλοιμεν, ὥς τινες τῶν φίλων ἀξιούσιν, ἐξηγεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν Τίμαιον ἰατρικῶς εἰρημμένα.

Κεφ. ζ'. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῶν κατὰ τὸ βιβλίον λόγων διὰ κεφαλαίων ῥηθήσεται συνόψεως ἕνεκεν, ἐν οἷς τε ὁμολογοῦσιν οἱ ἄνδρες ἀλλήλοις, ἐν οἷς τε διαφέρονται, διὰ μακροτέρων τε κατὰ τὴν ἰσομένην ἡμῖν ἐξήγησιν αὐτοῖς εἰρήσεται. λέγοντος οὖν Ἱπποκράτους αἰεὶ τὸ σύμφυτον θερμὸν αἰτιώτατον εἶναι πάντων τῶν φυσικῶν ἔργων, ὃ Πλάτων οὐ θερμὸν, ἀλλὰ πῦρ ὀνομάζει. ἴδωμεν δ', ὅπως ὑπ' αὐτοῦ διοικεῖσθαι (327) λέγει τὰ τῶν ζώων σώματα. πᾶν ζῶον πάντως περὶ τὸ αἷμα καὶ τὰς φλέβας αὐτοῦ θερμότητα ἔχει, ὅσον ἐν ἑαυτῷ πηγὴν τινα ἐνοῦσαν πυρός. πλήν μὲν οὖν πάντα καλῶς εἶπεν. οὐ γὰρ ἐκ παρατρέψεως τοῦ κατὰ τὰς ἀρτηρίας πνεύματος ἢ θερμασία γεννᾶται κατὰ τὰ τῶν ζώων σώματα, καθάπερ ἐκτὸς ἐπὶ λίθων τε καὶ ξύλων, ἀλλ' ἐμπαλιν ὑπὸ τῆς συμφύτου θερμασίας αἱ κινήσεις αὐτῶν γίνονται. ὅταν οὖν ψυχῇ τὸ σῶμα διὰ κρύος,

Haec sane abunde ad praefens institutum de humoribus cognita sunt, si interpretaturi sumus, ut nonnulli amicorum censent, ea, quae in Timaeo modice dicta sunt.

Cap. VII. Ac reliquae sane libri rationes summam compendii gratia explicabuntur, in quibus inter se viri consentiunt, et in quibus dissentiunt, uberiusque in futura expositione iterum dicetur. Quum itaque Hippocrates dicat semper insitum calorem omnium naturae operum esse quammaxime causam, Plato non calorem, sed ignem nominat. Videamus autem, quomodo animantium corpora ab eo gubernari pronunciet. Omne animal in sanguine et venis calorem suum prorsus obtinet, ceu in se ipso fontem quendam ignis; itaque omnia probe dixit. Non enim ex attritu arteriarum spiritus calor in animantium corporibus generatur, sicuti foris in lapidibus et lignis, sed contra ab innato calore motus ipsorum fiunt. Quum igitur corpus perfrigeratum est algore, aut medicamento,

Ed. Chart. V. [242.]

Ed. Bas. I. (527.)

ἢ φάρμακον, ἢ οὐδενός τῶν ἄλλων ἀλλοιούμενου τῶν κατ' αὐτό, παύονται μὲν αὐτίκα αἱ τῶν ἀρτηριῶν κινήσεις, αἱ τε κατὰ τὰ νεῦρα καὶ μῦς. οὐ μὴν πυρὸς γε πηγὴν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐμφύτου. Θερμοῦ βέλτιον ἦν εἰρησθαι κατὰ τὰ σώματα ἡμῶν, ὥς Ἱπποκράτης ὀνομάζει διὰ παντός. εἴπερ γὰρ ὑπὸ πυρὸς ἢ πέψις γίνεται τῶν σιτίων, ἢ τ' ἀνάδοσις, ἢ δ' αἱμάτωσις, ἢ τε θρέψις, ἄμεινον ἂν ἐπὶ τῶν πυρεττόντων ὀξέως ἐφαίνετο ταῦτα ἐπιτελούμενα. τὸ δ' ἐμφυτον θερμὸν εὐκρατον εἶναι κατὰ μὲν οὐσίαν ἐν αἵματι καὶ φλέγματι τὴν ὑπαρξιν ἔχον μάλιστα, κατὰ δὲ ποιότητα μικτόν ὃν εὐκράτως ἐκ θερμότητός τε καὶ ψυχρότητος. ἀσφαλέστερον οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἔφη· τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἐμφυτον θερμόν· πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς, εἰ δὲ μὴ, τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. γέρουσι δ' ὀλίγον τὸ θερμόν· διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται, ὑπὸ πολλῶν μὲν γὰρ ἀποσβέννυνται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γέρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξέες, ψυχρόν γὰρ τὸ σῶμα. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ τῷ περὶ φύσεως ἀνθρώπου

aut nullo aliorum, quae in ipso sunt, alterato, cessant quidem protinus arteriarum motus, item in nervis et muscularibus. Non igitur ignis fontem, sed potius insiti caloris praecliterat dixisse in corporibus nostris, quemadmodum Hippocrates semper nominat. Si enim ab igne ciborum fit concoctio, distributio, sanguificatio et nutritio, melius utique in febricitantibus acute haec perfici viderentur. Sed insitus calor temperatus est, substantia quidem in sanguine et pituita consistens potissimum, qualitate autem mixtus temperate ex caliditate et frigiditate. Tutius igitur Hippocrates dixit; *Qui crescunt, plurimum innati caloris obtinent; itaque plurimo cibo indigent; alioqui corpus absumitur. Senibus vero parum caloris inest, et ob eam rem paucis egent fomitibus, quippe quia multis oppressi extinguantur. Hinc etiam febres non aequae acutae senibus accidunt, corpus enim eorum frigidum est.* Hac igitur ratione etiam in libro de natura hominis

Ed. Chart. V. [242. 243.]

Ed. Bas. I. (327.)

τῇ πρώτῃ τῶν ἡλικιῶν τὸν ἄνθρωπον ἔφη θερμότατον ὑπάρχειν αὐτοῦ, καθάπερ ψυχρότατον ἐν τῇ τοῦ γήρως ἐσχάτῃ· οὐχ ἁπλῶς θερμότατον, ὥσπερ ἐν τοῖς καύσοις πυρετοῖς, ἀλλὰ τῷ ἐμφύτῳ θερμῷ θερμότατον εἶπομεν εἶναι τὸ γεγεννημένον ὕρτι παιδίον τῇ οὐσίᾳ. διὰ τοῦτο οὖν ἐν ἀφορισμοῖς πρῶτον μὲν ἔφη· τὰ αὐξανόμενα πλεῖστον ἔχει τὸ ἐμφυτον θερμόν. ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἤδη προῦγραψα τὸν ἀφορισμόν. ἄλλα δ' ὁμολογοῦντα αὐτῷ γράφει κατὰ λέξιν οὕτως· αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος θερμόταται φύσει, καὶ ὕπνοι μακρότατοι· ἐν ταύτησιν οὖν τῆσιν ὥρῃσι καὶ τὰ προσάσματα πλείω δοτέον· καὶ γὰρ τὸ ἐμφυτον θερμόν πολὺ, τροφῆς οὖν πλείονος δεῖται. σημεῖον δὲ αἱ ἡλικίαι καὶ οἱ ἀθληταί. τὸ ἐμφυτον θερμόν ἔφη πλεῖστον εἶναι χειμῶνος, οὐ τὸ ἐπίκτητον ἐπὶ τοῦ θέρους πλεονάζει. μηχανεῖν δ' οὐ χρὴ περὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ κατὰ τοῖδε τὸν λόγον, [243] τοὺς μὲν ἀφορισμοὺς ἐξηγησαμένου δι' ὑπομνημάτων ἑπτὰ, βιβλίον δ' ἄλλο γεγραφότος πρὸς τοῦ Κοῖντου μαθητὴν Λύκον, ὃς οὐ νοήσας, ὁποῖόν τι τὸ ἐμφυ-

prima aetate hominem calidissimum esse se ipso retulit, sicuti frigidissimum in extrema senecta, non simpliciter calidissimum, quemadmodum in ardentibus febribus, sed insito calore calidissimum esse diximus substantia puerum nuper natum. Propterea igitur in Aphorismis primum quidem scripsit: Qui crescunt, plurimum habent caloris innati. Sed jam prius citavi Aphorismum. Alia vero, quae ipsi consentiunt, ad verbum sic tradit. *Ventre hyeme et vere natura calidissimi sunt, et somni longissimi. Itaque per ea tempora cibi liberalius dari debent. Caloris enim nativi copia magna inest, ut cibus proinde plenior requiratur. Argumento aetates sunt et athletae.* Insitum calorem hyeme esse copiosissimum tradidit, cujus ascititius aestate abundat. Verum in sententia hoc sermone explicanda immorari diutius non oportet, quum Aphorismos commentariis septem exposuerim, alium vero librum adversus Quinti discipulum Lycum conscripserim,

Ed. Chart. V. [243.]

Ed. Bas. I. (327.)

τον θερμόν ὁ Ἱπποκράτης βούλεται, ἀντίπερὶ τοὺς
 εἰρημένους ἀρίτως ἀφορισμούς. νῦν οὖν ἀρκέσει τὰς τοῦ
 Πλάτωνος παραγράφαις ῥήσεις, ἃς ἐν τῷ περὶ τροφῆς ἀνα-
 δύσεως λόγῳ κατὰ τὸν Τίμαιον ἔγραψεν· ἄρχεται δ' αὐτῶν
 ὧδε. τὸ ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ὑδραγωγίαν παρειαύασαν τρόπον
 τινὶ τοιῶδε, ὃν κατοφόμεθα ἕκον προδιομολογησάμενοι τὸ
 τοιόνδε· ὅτι πάντα, ὅσα ἐξ ἐλαττόνων συνίσταται, στέγει
 τὰ μείζω, τὰ δ' ἐκ μειζόνων τὰ σμικρότερα οὐ δύναται.
 πῦρ δὲ πάντων μερῶν μικρομερίστατον, ὅθεν δι' ὕδατος
 καὶ γῆς αἴρος τε καὶ ὅσα ἐκ τούτων συνίσταται διαχωρεῖν,
 καὶ στέγειν οὐδὲν αὐτὸ δύναται. ταῦτόν δὴ καὶ περὶ τῆς
 παρ' ἡμῖν κοιλίας διανοητέον, ὅτι σιλία μὲν καὶ ποτὰ; ὅσα
 ἂν εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, στέγει, πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ, σμικρο-
 μερίστατα ὄντα τῆς αὐτῆς συστάσεως, οὐ δύναται. τοῦτοις
 οὖν κατεχρήσατο θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέ-
 βας ὑδρείαν, πλέγμα ἐξ αἴρος καὶ πυρὸς ὃν, ὅλον οἱ κύριοι,
 ξυνοφηνάμενος. τὸ μὲν οὖν αἶρι καὶ πυρὶ χρῆσθαι τὴν

qui quum non intelligeret, cujusmodi insitum calorem
 vellet, Aphorismis nuper citatis contradixit. In praesentia
 igitur sufficiet Platonis verba apponere, quae in Timaeo
 de alimenti distributione disputans conferipit. Orditur
 ea hoc pacto. *Hinc vero aquaeductum hoc modo de-*
duxerunt, quem facilius perspicimus, si hoc inter nos
primum conveniat, nempe quod, quaecunque ex minutio-
ribus componuntur, ea majora continent, quas vero ex
grandioribus, minutiora non possunt. Ignis autem prae
ceteris omnibus minutissimis constat particulis; ideoque
aquam, aërem, terram, et quas ex his componuntur
omnia, penetrat, usque adeo ut nihil ipsum valeat cohi-
bere. Idem quoque de nostro ventre cogitandum est;
quippe cibos et potus ingestos retinet, spiritum vero et
ignem, quum ii consistentia tenuissimi sint, cohibere non
potest. His igitur usus est deus ad irrigationem ex ventre
in venas perficiendam; quare reticulum ex aëre et igne
instar gibbosae lagenae contexuit. Ideo aëre et igne uti

Ed. Chart. V. [245.]

Ed. Bas. I. (327.)

τῶσιν πρὸς πέψιν τροφῆς, αἱμιάωσιν τὲ καὶ ἀνάδοσιν δρθῶς εἴρηται. τὸ δ' ἐξ αὐτῶν πλέγμα γεγονέναι, καὶ μὴ δι' ὅλων κρᾶσιν, οὐκέτ' ἐπαινῶ, καθάπερ οὐδὲ τὸ πῦρ ὀνομάζειν αὐτὸν, ἐνὸν, ὡς Ἰπποκράτης, ἐμφυτον θερμόν. ἀλλ' ἔοικεν οὕτω καλεῖν, ἀναμιμνήσκειν ἡμᾶς βουλόμενος, ὅτι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς μίξιν σὺν τοῖς ἄλλοις στοιχείοις ἢ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐκ τοῦ βάθους φορὰ γίνεται τῆς κατὰ τὸ σῶμα θερμοσίας. φαίνεται γοῦν ποτε καὶ μεταλαμβάνων αὐτὸς εἰς τὴν τοῦ θερμοῦ προσηγορίαν τὸ τοῦ πυρὸς ὄνομα, καθάπερ καὶ κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν. τὸ θερμόν δὴ κατὰ φύσιν εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἔξω πρὸς τὸ συγγενὲς ὁμολογητέον ἵεναι. τούτοις δ' ὁμολογεῖ καὶ τάδε. καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ σῶμα ἅπασι τοῖς ζώοις τὰ τῆς τροφῆς νάματα οὕτως ἐπιῶντα γέγονε. νεότμητα δὲ καὶ ἀπὸ συγγενῶν ὄντα, τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ χλόης, ἃ ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἡμῖν ἐφύταυσεν εἶναι τροφήν, παντοδαπά μὲν χρώματα ἴσχει διὰ τὴν σύμμιξιν· ἢ δ' ἐρυθρὰ πλείστη περὶ αὐτὰ χροὰ διαθεῖ,

naturam ad cibi concoctionem, sanguificationem et distributionem recte dictum est. Rete autem ex ipsis factum esse, et non per tota temperamentum, minus laudo, sicuti nec quod ignem nominet ipse, quum liceat, ut Hippocrates ait, insitum calorem; sed videtur ita appellare, ut nos admoneat, propter ignis mixtionem cum aliis elementis calorem corporis foras ex alto efferri. Videtur autem nonnunquam etiam ignis nomen ad calidi appellationem transferre, veluti et in hac oratione. *Calorem sane secundum naturam putandum est in regionem suam extra ad id, quod sibi connatum est, emanare.* His consentiunt haec quoque: *Et ob hanc rationem per totum omnium animalium corpus alimenti liquores ita fluxiles evaserunt, recenter autem incisi, et a cognatis suis accepti, partim fructibus, partim germinibus, quae deus alimoniam corporis nostri produxit. Colores quidem propter commisionem omnigenos obtinent, sed rubens color plurimus in his praevalet, cujus natura ex ignis portione*

Ed. Chart. V. [245. 244.]

Ed. Basf. I. (327.)

τῆς τοῦ πυρὸς τομῆς τε καὶ ἐξομόρξεως ἐν ὑγρῷ δεδημιουργημένης φύσεως, ὅθεν τοῦ κατὰ τὸ σῶμα ῥέοντος τὸ χροῶμα ἔσχειν οἷαν ὅψιν διεληλύθαμεν, ὃ καὶ καλοῦμεν αἷμα. τὴν ἐρυθρὰν χροῶν γεντᾶσθαι φησιν ἐν τῷ αἵματι διὰ τὴν τοῦ πυρὸς ἐξομόρξιν, ὅπερ ἐστὶν οἷον ἐναπόθεσις τῆς αὐτοῦ ποιότητός τε καὶ θυνάμεως. ὥστ' ἐκ κρᾶσεως τοῦ τε πυρῶδους στοιχείου καὶ τῆς δεξαμένης ὑγρότητος αὐτὸ γεντᾶσθαι φησι τὸ αἷμα. τῆς δ' ὑγρότητος οὐκ ἀκριβοῦς ὕδατος ὄντος, ἀλλὰ τι καὶ γεῶδες ἐχούσης, ὡς δηλοῖ τὸ πάχος αὐτοῦ, ἐξ ἀπάντων ἐγενήθη τὸ αἷμα, προσλαμβάνον ἐξ ἀνάγκης τι καὶ τῆς ἀερῶδους οὐσίας, ὡς ἐν ἑτέροις δέδεικται. φαίνεται τοιγαροῦν καὶ τούτοις ὁ Πλάτων ἐπόμενος τῷ Ἱπποκράτει. τὸ γὰρ ἐμφυτον θερμὸν αἷτιον εἶναι φησι τῆς τε κατὰ τὴν γαστέρα πέψεως τῶν σιτίων καὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰς ἡπάρ τε καὶ φλέβας ἀναδύσεως, καὶ προσέτι τῆς αἱματώσεως, καὶ τῆς εἰς ὅλον τὸ σῶμα φορᾶς τε καὶ πέψεως.

Κε φ. η'. [244] Ἐν μέντοι τῇ περὶ ἀναπνοῆς δόξῃ διηρέχθη πρὸς ἑαυτὸν οὐ σμικρὰ, πρῶτον μὲν τῷ διαπνοῆς μᾶλλον

et absterfione in humido facta provenit. Propterea ejus, quod in totum corpus permanet, color talis aspectus est, qualem diximus, quod etiam sanguinem appellamus. Rubrum colorem generari dicit in sanguine propter ignis absterfionem, quod est veluti depositio suae qualitatis facultatisque. Quare ex ignei elementi et humiditatis fuscientis id temperamento generari sanguinem affirmat. Quum autem humiditas non exacta aquae sit, sed terrestre etiam aliquid obtineat, ut crassities ejus innuit, ex omnibus sanguis procreatus est, assumens necessario substantiae aëreae quoque nonnihil, ut alibi ostensum est. Apparet autem et in his Plato Hippocratem sequi, nam insitum calorem auctorem esse pronunciat ciborum in ventriculo concoctionis, et inde in jecur venasque distributionis, praeterea ut sanguis fiat, et in totum corpus feratur concoquaturque.

Cap. VIII. Sed in opinione de respiratione ipse ab eo non mediocriter dissentit, primum sane quod per-

Ed. Chart. V. [244.]

Ed. Bas. I. (327.)

αἰτίαν εἰπεῖν, οὐκ ἀναπνοῆς, εἴτ' οὐδὲ ταύτης ἀμέμπτως, ἀναιρεῖ γὰρ ὕλην, ἣ πρὸς πολλὰ τῶν φυσικῶν ἔργων ὁ Ἱπποκράτης χρῆται. διὰ τοῦτ' ἠναγκάσθη τῶν ἐνεργειῶν ἐτίας οὐκ ἄνευ τῆς ὅλης γιγνομένης εἰς περιώσιν ἀναφέρειν. ὁποῖον μὲν οὖν τι τῆς ὅλης ἐστίν, ἔνεστί σοι μαθεῖν, αὐλίσκου τὸ μὲν ἕτερον στόμιον εἰς ὕδωρ καθέντι, τὸ δὲ ἕτερον περιλαβόντι τοῖς χεῖλεσιν. ἔλκουσι γὰρ καὶ μυζῶντι διὰ τῶν χελέων τὸν ἐκ τοῦ αὐλίσκου αἶμα, συνακολουθήσει τὸ ὕδωρ. οὕτως δὲ καὶ τὰ παιδία τῇ παρεσθέσει τῶν χελέων ἐκ τε τῶν τιτθῶν ἔλκει τὸ γάλα καὶ τῶν βομβυλίων τὸ περιεχόμενον ἐν αὐτοῖς ὑγρόν. ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν χαλκίων φῦσαι διαστελλόμεναι τὸν ἔξωθεν αἶρα διὰ τῶν προσκειμένων αὐταῖς αὐλίσκων ἔλκουσιν ἐκκληρώσαντα τὴν διαστολήν. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ζώοις ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἔλκει διὰ τῆς τραχείας ἀριτηρίας ἀναγκαίως εἰς τὸ στόμα τὸν ἔξωθεν αἶρα, μικρὸν δ' ὕστερον ἐκθλίβει συστέλλόμενος ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς. τοῦτ' ἐν τῷ ἔργῳ ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ μυῶν κινήσεως ἐδείχθη προαιρετικόν. τὸ δὲ ἕτερον, ὃ καλεῖται

spirationis potius causam dicat, quam respirationis, deinde neque hujus inculpato, tollit enim attractionem, qua ad multa naturae opera Hippocrates utitur, eoque coactus est actionum nonnullas, quae non citra attractionem fiunt, ad circuitum referre. Qualis igitur attractio sit, licet tibi condiscere, fistulae altero orificio in aquam demisso, altero labris comprehenso. Trahentem namque et sugentem labris aërem ex fistula aqua subsequetur. Ita etiam infantes labris impositis ex pupillis lac extrahunt, et vasculis angustis oris, bombyliis dictis, liquorem in ipsis comprehensum; imo etiam fabrorum folles quum attoluntur, exteriorem aërem per fistulas ipsis annexas trahunt, elevationem expleturum. Similiter et animantibus thorax, elevatus per asperam arteriam necessario externum aërem in os attrahit, paulo post contractus in expirationibus extundit. Hoc sane opus in secundo de musculorum motu ostensum est arbitrarium; alterum vero, quod

Ed. Chart. V. [244.]

Ed. Bas. I. (327. 328.)

σφυγμός, ὑπὸ τε τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν γίγνεται, τῇ μὲν διαστολῇ διὰ τῶν εἰς τὸ δέσμα καθηκόντων (328) στομάτων ἔλκονσών τῶν ἀρτηριῶν εἰς τὸ σῶμα τὸν ἐξωθεν αἶρα τριῶν ἕνεκα χρεῶν, ἐμπύξεως, ῥιπίσεως, γενέσεως πνεύματος ψυχικοῦ, τῇ συστολῇ δ' ἐκθλίβουσών ὅσον αἰθαλῶδες ἢ καπνῶδες ἐγενήθη κατ' αὐτὰς τῶν χρεῶν. ἀποδείδειται δὲ περὶ μὲν ἀναπνοῆς ἐν τῷ περὶ χρεῖας ἀναπνοῆς ὑπομνήματι, περὶ δὲ σφυγμῶν ἐν τῷ περὶ χρεῖας σφυγμῶν. ὅτι δ' ὁ θώραξ διαστελλόμενος ἔλκει τὸν ἐξωθεν αἶρα, κατὰ τὰ περὶ θώρακος καὶ πνεύμονος κινήσεως ὑπομνήματα δέδεικται. τίνες δ' εἰσὶν οἱ διαστελλόντες αὐτὰ μὲς ἢ τίνες οἱ συστέλλοντες, ἐν τοῖς περὶ τῶν τῆς ἀναπνοῆς αἰτίων ἰδεύχθη. τὰ δ' ἕκαστον τούτων τῶν μυῶν τεῦρα κινεῖν πάντ' ἐκ τοῦ τοπιαίου πέφυκεν, οὐ κατ' ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντας τοὺς ἀνατομικοὺς, αὐτὸς δ' ὁ τοπιαῖος ἐξ ἐγκεφαλίου; ὥστ' ἐκείνου διὰ μέσου τοῦ τοπιαίου τὰ τεῦρα τὰ κατ' ὁρμὴν κίνησιν ἐπιφέρει τοῖς τοῦ θώρακος μυῶν, ὑφ' ὧν διαστελλόμενος ἔλκει τὸν ἐξωθεν αἶρα διὰ

vocatur pulsus; a corde et arteriis fit, dilatatione quidem per arteriarum ora in cutem pertinentia, quae externum aërem in corpus trahunt triplicis usus gratia, refrigerii, eventilationis et spiritus animalis generationis; contractione vero arteriarum extrudunt, quicquid fuliginosum fumosumve ex humeribus in ipsis procreatum est. Verum de respiratione in commentario de usu respirationis demonstratum est, de pulsibus autem in commentario de usu pulsuum. Quod autem thorax elevatus externum aërem trahat, in commentariis de thoracis et pulmonis motu agitatum est. Qui rursus ipsos attollant muscoli, aut qui contrahant, in libris de respirationis causis ostendi. Caeterum nervi singulos hos musculos moventes omnes ex spinali medulla processerunt, non me auctore solum, sed etiam omnibus anatomicis. Ipsa vero spinalis medulla ex cerebro oritur; quare illius per mediam spinalem medullam nervi arbitrarium motum thoracis musculis communicant, a quibus elevatus externum aërem per

Ed. Chart. V. [244. 245.]

Ed. Basf. I. (328.)

τοῦ λάρυγγος τε καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας εἰς τὸν πνεύ-
 μονα, συσπυλλόμενος δ' ἐκθλίβει διὰ τῶν αὐτῶν. ἡμαρτεν
 οὖν ὁ Πλάτων μὴ βουλευθεὶς ἀκολουθεῖν τῷ Ἱπποκράτει
 λέγοντι κατὰ τὸ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίον· καὶ ταῦτα
 πειρήσει σοι πάντα πάσῃν ἡμέρῃν καὶ νύκτα, καὶ χειμῶνι
 καὶ θέρῳ, μέχρις ἂν δυνατὸς ἦ τὸ πνεῦμα ἔλκειν εἰς ἐαυτὸν
 καὶ πάλιν μεδιέναι. ἔλκει μὲν οὖν εἰς ἐαυτὸν ὁ ἄνθρωπος
 τὴν ἔξωθεν αἶρα διὰ τοῦ στόματος εἰς τὸν πνεύμονα, διὰ
 δὲ τοῦ δέρματος εἰς τὰς ἀρτηρίας, ἀντεκπέμπει δὲ δι' ὧν
 ἔλαβεν αὐθις. ἡ μὲν οὖν ἐτέρα τῶν ἐνεργειῶν ἀναπνοή
 καλεῖται, διαπνοή δ' ἡ διὰ τοῦ δέρματος. ὥς ἀμφοτέρως
 εἰς ἓν συναγαγὼν ὁ Πλάτων, οὕτως συνημμένας ἀλλήλαις,
 οὐδ' ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως γιγνομένης, ὥς ἐπιδέδεικται δι' ὧν
 εἶπον ἀρτίως ὑπομνημάτων, τὸν περὶ τῆς ἀναπνοῆς λόγον ἐν
 Τιμαίῳ συνέθηκεν ἔχοντα κατὰ λέξιν ἥδε. πάλιν δὲ τὸ
 τῆς ἀναπνοῆς ἴδιον πάθος, αἷς χρωμένον αἰτίαις τοιοῦτον
 γέγονεν, ὅσον τανῦν ἐστίν. ᾧδ' οὖν, ἐπεὶ κενὸν οὐδὲν
 ἐστίν, [245] εἰς ὃ τῶν φερομένων δύναται ἂν εἰσελθεῖν τι,

fauces et asperam arteriam in pulmonem attrahit, con-
 tractus autem per eadem exprimit. Itaque Plato pecca-
 vit, qui Hippocratem sequi noluerit in libro de natura
 hominis ita scribentem. *Atque haec fient tibi omnia
 omni die et nocte, hyeme et aestate, quousque spiritum
 in te ipso possis attrahere et rursus emittere.* Trahit
 itaque in se externum aërem homo per os in pulmonem,
 per cutim in arterias. Remittit autem rursus, per quas
 vias accepit; quapropter altera actionum respiratio voca-
 tur, perspiratio altera, quae per cutem fit. Quas utras-
 que quum in unum Plato congregasset, neque commissas
 invicem, neque ab una facultate factas, ut ostensum est
 commentariis, quos nuper citavi, sermonem de respiratione
 in Timaeo composuit, qui ad verbum ita habet. *Sed
 videamus iterum, quibus causis respiratio hunc in mo-
 dum, quem nunc cernimus, fuerit instituta: cujus qui-
 dem rei talis erit consideratio. Cum vacuum nusquam sit,
 quo quicquam eorum, quae perferuntur, ingredi queat;*

Ed. Chart. V. [245.]

Ed. Bas. I. (328.)

τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἔξω; τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη παρὶ δῆλον, ὡς οὐκ εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἔδρας ᾧθεῖ. τὸ δὲ ᾧθούμενον ἐξελάνθει τὸ πλησίον αἰεὶ, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην πᾶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἔδραν, ὅθεν ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα, εἰσιὼν ἐκεῖσε καὶ ἀναπληροῦν αὐτὴν συνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἅμα πᾶν ὅλον τροχοῦ περιελαυνόμενον γίγνεται, διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι. διὸ δὴ τὸ τῶν σινηθῶν καὶ τοῦ πνεύματος ἔξω μετιὼν τὸ πνεῦμα, πύχιον ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα αἵρος εἰσὼ διὰ μακρῶν τῶν σαρκῶν δυνόμενον καὶ περιελαυνόμενον γίγνεται πλήρες. αὐθις δ' ἀποτρεπόμενος ὁ αἷρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν ἔσω τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν τῶν μυκήθρων διόδον. τὴν τοῦ τροχοῦ περιελαυνωγὴν οὐχ ἀπλήν δεῖ νοεῖν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίων κινήσεων συγκειμένην, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ δέσμα τὸ ἐμφυτον ὀρμήσῃ θερμὸν, ᾧθούμενον τε καὶ περιελαυνόμενον τοῦ ἐκτὸς αἵρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος, ὅταν δ' αὖ πάλιν ὀρμήσῃ διὰ τοῦ στόματος ἔξω φέρεσθαι, περιωθούμενον τοῦ περιέ-

spiritus autem e nobis extra effertur; mox autem omnibus constat, non in vacuum quidem hunc spiritum evolare, sed proximum sibi e sua sede depellere, depulsum rursus illum proximum sibi semper extrudere, ac secundum necessitatem huiusmodi, quicquid in sedem illam repercutitur atque impellitur, unde exclusus est spiritus, ingressum illuc, replensque ipsam, spiritum comitatur, idque totum simul revolutione quadam quasi circumacta rota, quia nusquam sit vacuum, efficitur. Quamobrem, quum pectus pulmonesque spiritum efflaverint, mox aëre corpori circumfuso, intro per rariores carnes subeunte circumactoque locus repletur. Rursus autem aversus aër et per corpus foras emanans respirationem intro retrahit per oris nariumque transitum. Rotae circumvolutionem non simplicem intelligere convenit, sed ex contrariis compositam motibus, quando sane ad cutem natus calor eruperit, externo aëre in corpus per os impulsio adactoque, quando autem rursus per os foras eruperit, aëre

Ed. Chart. V. [345.]

Ed. Bas. I. (328.)

χοντος ἡμᾶς ἀέρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ δέρματος, ὡς ἐνέργειαν μὲν εἶναι διὰ τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἐκπνοὴν καὶ διαπνοὴν, πάθος δὲ τὴν εἰσπνοὴν, οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ δέρματος. ἐν οὐδετέρῳ δ' αὐτῶν ὁ Πλάτων προσχρῆται τῇ προαιρέσει, καίτοι φανερώς ἐν ἡμῖν ὄντιος καὶ τοῦ θαῖτον καὶ βραδύτερον ἑλπιόντων τε καὶ πλέον καὶ πυκνότερον εἰσπνεῦσαι τε καὶ ἐκπνεῦσαι. εἰ γ' οὖν ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος ἐλέγχεται, καὶ ὅτι μετὰ τὴν συστολὴν τῶν ἀρτηριῶν ἐχρῆν εὐθὺς εἰσπνοὴν γίνεσθαι, μετὰ δὲ τὴν ἐκπνοὴν εὐθὺς διαστολὴν τῶν ἀρτηριῶν. φαίνεται δ' οὐχ οὕτω συμβαίνειν, ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν ἐπισχεῖν πλείονι χρόνῳ τὴν ἀναπνοὴν, εὐθὺς αὖ ἀρτηρίαι μετὰ τῆς καρδίας κινεῦνται. καὶ μέντοι καὶ διαστελλόμεναι μὲν εἰσπνεόντων ἐνίοτε, συστέλλονται δ' ἐκπνεόντων, καὶ κατὰ μιᾶς ἀναπνοῆς χρόνον ἐπτάκις, ἢ ὀκτάκις, ἢ καὶ δεκάκις ἢ καρδίᾳ μετὰ τῶν ἀρτηριῶν φαίνεται διαστελλομένη τε καὶ συστέλλομένη. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τῆς περιώσεως λόγος ἄτοπος, ὑπὸ γὰρ τῆς ἐκπνοῆς περιελαυνόμενον τὸν αἶρα φέρεσθαι πάλιν ἔσω διὰ τοῦ δέρματος οὐκ ἀναγ-

nobis circumfluo per cutem in corpus impulsio, ut actio quidem sit per naturam nostram exspiratio et perspiratio, affectus autem inspiratio, non solum quae per os fit, sed etiam quae per cutem. Neque in altera ipsarum Plato utitur arbitrio nostro, etsi manifesto in nobis sit citius, tardius, minus, magis et frequentius inspirare et expirare. Praeterea sermo Platonis coarguitur, et quod post arteriarum contractionem oportebat statim inspirationem fieri, post expirationem protinus arteriarum elevationem. Verum hoc ita accidere non videtur. At si velimus longiori tempore respirationem colibere, statim arteriae cum corde moventur. Quin etiam elevantur inspirantibus nonnunquam, contrahuntur expirantibus, et in unius respirationis tempore septies aut octies aut etiam decies cor cum arteriis apparet elevari contrahique. Verum et circumvolutionis ratio absurda est, nam ab expiratione aërem intro rursus per cutem compulsum ferri non

Ed. Chart. V. [245. 246.]

Ed. Bas. I. (328.)

καὶ οὖν ἐπομένης γὰρ τῆς ἐκπνοῆς τῇ συστολῇ τῶν ἀναπνευστικῶν, ἐκείνη τῇ συστολῇ ἀκολουθῶν ὁ περιεχόμενος ἡμῖν αἴρ χόρῳ παρέχει τῷ ἐκπνεομένῳ. ὅτι δὲ καὶ τὰλλα, ὅσα τὴν ὅλην ἀναίρων εἶπεν ὁ Πλάτων, ἀτόπως ἐπικεχείρηται, κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν εἰρήσεται.

Κεφ. Θ'. Νυνὶ γὰρ ἀρκεῖ μόνον δεδηλωθῆαι περὶ ὧν ὁμολογεῖται καὶ διαφέρεται τῷ Ἱπποκράτει. προσθῶμεν οὖν αὐτῷ καὶ τὰλλα. φαίνεται γὰρ ἐν τῷ περὶ χρεῖας ἀναπνοῆς λόγῳ συνακολουθῶν ὁ Πλάτων τῷ Ἱπποκράτει, βουλομένῳ τὴν μὲν εἰσπνοὴν ἐμψύξεως ἕνεκα γίγνεσθαι τῆς ἐμφύτου θερμασίας, τὴν δὲ ἐκπνοὴν ἀποχύσεως καὶ διαπνοῆς τῶν λιγνυοδῶν περιττωμάτων. ἐν ᾗ δὲ ταῦτα λέγει φήσει, καὶ περὶ τοῦ φέρεσθαι τὸ ποτὸν εἰς τὸν πνεύμονα διηλθεν, ἐχούσῃ κατὰ λέξιν οὕτως. τῇ δὲ δὴ πηδῆσει τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει προγιγνώσκοντες, ὅτι διὰ πυρὸς ἣ τοιαύτη πῦσα ἐμελλε διοίκησις γενέσθαι τῶν θυμωμένων, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν [246] τοῦ πνεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν,

necessarium est. Quippe quum expiratio contractionem respiratoriorum instrumentorum sequatur, illam contractionem subsequens aer nobis circumfusus locum praebeat ei, quod expiratur. Porro quod et alia, quae tractionem e medio tollens Plato dixerit, absurde: sit aggressus, in expositione ipsorum dicetur.

Cap. IX. Nunc enim abunde est ostendisse solum, in quibus consentiat dissentiatque cum Hippocrate. Apponamus igitur ei et reliqua; nam in sermone de usu respirationis Plato videtur Hippocratem imitari, qui inspirationem vult nativi caloris refrigerandi gratia fieri, expirationem vero, ut fuliginosa recrementa effundantur perspirentque. In qua autem oratione haec docet, etiam percensuit, quomodo potus in pulmonem feratur. Verba ipsius haec sunt. *Quum vero cognoscerent cordis saltu in malorum expectatione et iracundias aestu, quod ejusmodi omnia dispositio irascentium per ignem futura sit, subsidium ipsi molientes pulmonis speciem construxerunt,*

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328.)

πρώτον μὲν μαλακὸν καὶ ἄναιμον, εἶτα σήραγγας ἐντός
 ἔχουσιν οἷον σπόγγον κατατετρημέναις, ἵνα τὸ πνεῦμα καὶ
 πόμα δεχομένη ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥυστώσῃν ἐν τῷ
 καύματι παρέχοι. εἰ μὲν οὖν ἡγεῖται Ἰλλάτιον, ἅπαν τὸ
 πόμα καταπίνειν ἡμῶς εἰς τὸν πνεύμονα, δίκαιός ἐστι κα-
 ταγιγνώσκειναι προφανέστατον πρᾶγμα μὴ γινώσκων· εἰ
 δὲ μέρος τι τοῦ ποματος ἡγεῖτο διὰ τῆς τραχείας ἀπτηρίας
 παρὰ τοῦτον εἰς τὸν πνεύμονα καταφέρεισθαι, τῶν ἐνδε-
 χομένων τι λέγει, παραπλησίως τε ἄλλων δογματικῶν, περὶ
 ὧν διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους ἱατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι.
 οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν ἢ ψευδὸς τι λέγειν, ἢ καταγέλαστον,
 ἐπεὶ τοι καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρασίστρατον ἔδειξamen ἐν τε τῷ περὶ
 χρεῖας ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶν χρεῖας τε ἅμα καὶ γενέσεως,
 εἰ δὲ καταπύσεώς τε καὶ πέψεως ἐσφαλμένον, ἀλλ' οὐ κα-
 τεγέλασαμεν αὐτοῦ, διότι μὴ πᾶν τὸ ψευδὸς εὐθύς ἐστὶ
 καὶ καταγέλαστον, ἐπεὶ τοι καὶ περὶ φλεγμονῆς γενέσεως
 καὶ πυρετοῦ διαγνώσεως ἐν τε τοῖς περὶ φλεβοτομίας
 λόγοις καὶ ἄλλοις τισὶ θεραπευτικοῖς λογισμοῖς ἐδείχθη

*primum quidem mollem et exanquem, deinde autem sifis-
 las intus spongiae modo perforatae habentem, ut spiri-
 tum potumque excipiens refrigerium respirationis et resu-
 cillationem in aestu exhibeat. Si igitur Plato autumat,
 oninem nos potum in pulmonem haurire, jure damna-
 tur manifestissimae rei inscius. Si autem partem aliquam
 potus per asperam arteriam adactam in pulmonem de-
 ferri censet, dicit aliquid eorum, quae fieri possunt, simi-
 literque aliorum dogmatum, de quibus inter se et medici
 et philosophi dissentiunt. Non idem autem est menda-
 cium aliquod dicere, aut ridiculum, quoniam et ipsum
 Erasistratum ostendimus tum in libro de usu respiratio-
 nis, tum de pulsum usu simul et generatione, praeter-
 ea deglutitionis concoctionisque, errasse, sed non ipsum
 derisimus, quoniam non quodlibet mendacium statim est
 etiam ridiculum; item nec quia de inflammationis gene-
 ratione et febris dignotione in libris de missione sangui-
 nis per venas aliisque nonnullis curatorii disputationibus*

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328. 329.)

ἐσφαλμένος. καὶ μέντοι καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τις ἀντιστρέψας τὸν λόγον ἡμῶς φησὶ περὶ τούτων, οὐκ Ἐρασιστράτου, ἐσφάλλεται, οὐ μὴν οὔτε ἡμεῖς ἐκείνου καταγέλαστομεν, οὔτ' ἐκείνους ἡμῶν. ἀδήλων γὰρ ὄντων τῶν δογμάτων, καὶ τῇ διὰ τοῦ λόγου πίστει τοῖς μὲν πιθανῶν, τοῖς δ' ἀπιθανῶν φαινομένων, ὥσπερ τὸ τοῖς δόξασιν ἀληθεῖς εἶναι συναγορεύειν ἀνεμίσητόν ἐστιν, οὕτω καὶ τὸ συγχωρεῖν ἑτέροις ἀντιλέγειν αὐτοῖς· τὸ δὲ σκώπτειν καὶ καταγελᾶν ὡς ἡλίδιον, ὃ δογματικῶς ἀμφισβητεῖται, προπετές. οἷόν ἐστι καὶ τὸ παραδρῆναι τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεῦμον διὰ τε τοῦ λάρυγγος (329) καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, οὐκ ἀδρόν, οὐδὲ διὰ μέσης τῆς εὐρυχωρίας τοῦ ὄργανου φερόμενον, ἀλλὰ περὶ τὸν χιτῶνα αὐτὸν ὁροσοειδὲς καταδρῶν, τοῦτο μὲν οὖν εἴτ' ἀληθεῖς, εἴτε ψεῦδός ἐστιν, ὀλίγον ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. τὸν δὲ καταγέλαστον ὅτως λόγον, ὡς οὐκ εἰς τὴν γαστέρα φέροιτο διὰ τοῦ στομάχου τὸ ποτὸν, ἀλλ' εἰς τὸν πνεῦμον διὰ τῆς ἀρτηρίας ἅπαν, οὐδαμόθι Πλάτων εἶπεν. ἐν γοῦν αὐτῷ τούτῳ τῷ βιβλίῳ, καθ' ὃ τὴν

aberrasse ostensus est. Quin etiam ipsius sectatorum aliquis sermonem invertens nos inquit in his, non Erasistratum, falsum esse, non tamen neque nos illum derisimus, neque ille nos. Nam quum dogmata obscura sunt, et fide, quae rationibus sit, aliis probabilia, aliis improbabilia videntur, ut opinantibus, verum esse, assentiri culpa vacat, ita etiam concedere aliis, ut ipsis contradicant. At conviciari et deridere tanquam stultum, de quo dogmatice ambigitur, temerarium; ejusmodi est, et nonnihil potius in pulmonem confluere, et per laryngem, et per asperam arteriam, non confertim, neque per mediam spatii laxitatem instrumenti delatum, sed circa tunicam roris modo defluens. Hoc igitur verumne sit an falsum, paulo post considerabimus. At ridiculum revera sermonem, quod non in ventrem per stomachum potius tendat, sed in pulmonem per arteriam totus, nusquam Plato dixit; nam in ipso hoc libro, quo commemoratam de potu ora-

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328.)

πρῶτον μὲν μαλακὸν καὶ ἄναιμον, εἴτα σπῆραγγας ἐντός
 ἔχουσαν οἶον σπύγγου κατατετρημένης, ἵνα τὸ πνεῦμα καὶ
 πόμα δεχομένη ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥυστώσῃ ἐν τῷ
 καύματι παρέχοι. εἰ μὲν οὖν ἡγεῖται Ἰλλάτιον, ἅπαν τὸ
 πόμα καταπίνειν ἡμῶς εἰς τὸν πνεύμονα, δίκαιός ἐστι κα-
 ταγινώκεσθαι προφανέστατον πρᾶγμα μὴ γινώσκων· εἰ
 δὲ μέρος τι τοῦ πόματος ἡγεῖτο διὰ τῆς τραχείας ἀριτηρίας
 παρωθούμενον εἰς τὸν πνεύμονα καταφέρεσθαι, τῶν ἐνδε-
 χομένων τι λέγει, παραπλησίως τε ἄλλων δογματικῶν, περὶ
 ὧν διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους ἰατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι.
 οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶν ἢ ψεῦδος τι λέγειν, ἢ καταγέλαστον,
 ἐπεὶ καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρασίστρατον εἰδεξαμεν ἐν τε τῷ περὶ
 χρεῖας ἀναπνοῆς καὶ σφυγμῶν χρεῖας τε ἅμα καὶ γενέσεως,
 εἰ δὲ καταπόσεώς τε καὶ πέφυκτος ἐσφαλμένον, ἀλλ' οὐ κα-
 τεγέλασαμεν αὐτοῦ, διότι μὴ πᾶν τὸ ψεῦδος εὐθύς ἐστι
 καὶ καταγέλαστον, ἐπεὶ καὶ περὶ φλεγμονῆς γενέσεως
 καὶ πυρετοῦ διαγνώσεως ἐν τε τοῖς περὶ φλεβοτομίας
 λόγοις καὶ ἄλλοις τισὶ θεραπευτικοῖς λογισμοῖς εἰδείχθη

*primum quidem mollem et exanguem, deinde autem fistu-
 las intus spongiae modo perforatas habentem, ut spiri-
 tum potumque excipiens refrigerium respiratione et resu-
 cillationem in aestu exhibeat. Si igitur Plato autumat,
 omnem nos potum in pulmonem haurire, jure damna-
 tur manifestissimae rei inscius. Si autem partem aliquam
 potus per asperam arteriam adactam in pulmonem de-
 ferri censet, dicit aliquid eorum, quae fieri possunt, simi-
 literque aliorum dogmatum, de quibus inter se et medici
 et philosophi dissentiant. Non idem autem est menda-
 cium aliquod dicere, aut ridiculum, quoniam et ipsum
 Erasistratum ostendimus tum in libro de usu respiratio-
 nis, tum de pulsum usu simul et generatione, praeter-
 ea deglutitionis concoctionisque, errasse, sed non ipsum
 derisimus, quoniam non quodlibet mendacium statim est
 etiam ridiculum; item nec quia de inflammationis gene-
 ratione et febris dignotione in libris de missione sangui-
 nis per venas, aliisque nonnullis curatorii disputationibus*

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (328. 329.)

ἐσφαλμένος. καὶ μέντοι καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ τις ἀντιστρέφειας
τὸν λόγον ἡμῶς φησὶ περὶ τούτων, οὐκ Ἐρασιστράτου,
ἐσφάλλθαι, οὐ μὴν οὔτε ἡμεῖς ἐκείνου καταγελάσομεν, οὔτε
ἐκεῖνός ἡμῶν. ἀδήλων γὰρ ὄντων τῶν δογματικῶν, καὶ τῇ
διὰ τοῦ λόγου πίστει τοῖς μὲν πιθανῶν, τοῖς δ' ἀπιθανῶν
φαινομένων, ὥσπερ τὸ τοῖς δόξασιν ἀληθεῖς εἶναι συναγο-
ρεῦν ἀνεμίσσητόν ἐστιν, οὕτω καὶ τὸ συγχωρεῖν ἑτέροις
ἀντιλέγειν αὐτοῖς· τὸ δὲ σκώπτειν καὶ καταγελάειν ὡς ἡλί-
θιον, ὃ δογματικῶς ἀμφισβητεῖται, προπετές. οἷόν ἐστι καὶ
τὸ παρηρῆσθαι τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τε τοῦ
λάρυγγος (329) καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, οὐκ ἀδρόον,
οὔδὲ διὰ μέσης τῆς εὐρυχωρίας τοῦ ὄργανου φερόμενον,
ἀλλὰ περὶ τὸν χιτῶνα αὐτὸν δροσοειδὲς καταρρέον, τοῦτο
μὲν οὖν εἴτ' ἀληθές, εἴτε ψεῦδός ἐστιν, ὀλίγον ὕστερον
ἐπισκεψόμεθα. τὸν δὲ καταγέλαστον ὄντως λόγον, ὡς οὐκ
εἰς τὴν γαστέρα φέροιτο διὰ τοῦ στομάχου τὸ ποτὸν, ἀλλ'
εἰς τὸν πνεύμονα διὰ τῆς ἀρτηρίας ἅπαν, οὐδαμόθι Πλά-
των εἶπεν. ἐν γοῦν αὐτῷ τούτῳ τῷ βιβλίῳ, καθ' ὃ τὴν

aberrasse ostensus est. Quin etiam ipsius sectatorum aliquis
sermonem invertens nos inquit in his, non Erasistratum,
falsum esse, non tamen neque nos illum derisimus, neque ille
nos. Nam quum dogmata obscura sunt, et fide, quae ratio-
nibus sit, aliis probabilia, aliis improbabilia videntur, ut
opinantibus, verum esse, assentiri culpa vacat, ita etiam
concedere aliis, ut ipsis contradicant. At conviciari et
deridere tanquam stultum, de quo dogmatice ambigitur,
temerarium; ejusmodi est, et nonnihil potius in pulmo-
nem confluere, et per laryngem, et per asperam arte-
riam, non confertim, neque per mediam spatii laxitatem
instrumenti delatum, sed circa tunicam roris modo de-
fluens. Hoc igitur verumne sit an falsum, paulo post
considerabimus. At ridiculum revera sermonem, quod
non in ventrem per stomachum potius tendat, sed in
pulmonem per arteriam totus, nusquam Plato dixit;
nam in ipso hoc libro, quo commemoratam de potu ora-

Ed. Chart. V. [246.]

Ed. Bas. I. (329.)

προειρημένην περὶ τοῦ πόματός ῥῆσιν ἔγραψεν, εἰς τὴν κοι-
λίαν ἔφη τὸ πινόμενον ὥσπερ τὰ σιτία φέρεσθαι. καὶ οὐχ
ἄπαξ τοῦτ' εἶπεν, ἀλλὰ πάνυ πολλῶς, ὥς ἔνεστί σοι μά-
θεῖν ἐκ τῶν ῥήσεων αὐτοῦ, πρώτης μὲν τῆσδε μετὰ τέ-
ταρας πρώτους στίχους τῆς προειρημένης ὑπ' αὐτοῦ ῥήσεως
γεγραμμένης. τὸ δὲ δὴ σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν
τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσον ἐνδεῖαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχεῖ
φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν
ὀμφαλὸν ὄρου κατόικισαν. οὐκ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῷ πνεύ-
μονί φησι τὸ τῶν σιτίων καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικόν, ἀλλὰ
κατωτέρω τοῦ διαφράγματος εἶναι. φρένας γάρ οὐχ οὗτος
μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ τὸ διαφράγμα προση-
γόρευον. κατωτέρω δὲ τῶν φρενῶν τούτων ἢ τε γαστήρ
καῖται καὶ τὰ ἔντερα, καὶ τὸ ἥπαρ αὐτὸ, περὶ οὗ νῦν
ποιεῖται τὸν λόγον. καὶ μέντοι καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν φησί·
τὴν ἐσομένην ἡμῶν ποτῶν καὶ ἐδεσμάτων ἀκολασίαν ἡδεσαν
οἱ ξυντιθέντες ἡμῶν τὸ γένος, καὶ ὅτι τοῦ μετρίου καὶ
ἀταγκαίου διὰ μαργύτητα πολλῶ χρησόμεθα πλέονι. ἔν

tionem scripsit, potum, quemadmodum cibos, in ventrem
deferri pronuntiavit, idque non semel, sed admodum
frequenter, ut licet ex verbis ipsius tibi condiscere, pri-
mis quidem his post quatuor primos versus comprehensae
ab eo sententiae conscriptis. *Eam animae facultatem,
quae cibum et potum concupiscit, et reliqua, quibus
propter corporis naturam indiget, medias inter phrenas
et umbilici terminum regione collocarunt.* Non in corde
et pulmone cibi potusque appetitoria, sed infra septum
transversum esse tuetur. Phrenas enim non hic solus,
sed etiam alii veteres septum transversum appellarunt.
Caeterum infra has phrenas et venter situs est, et inte-
stina, et jecur ipsum, de quo nunc est mentio. Quin
etiam paulo post rursus inquit: *Cognoscebant profecto
generis nostri fabricatores, nos ad cibum potumque fore
intemperatos, ac propter ingluviem plus, quam modus et
necessitas postularet, ex his sumpturos. Igitur ne inter-*

Ed. Chart. V. [246. 247.]

Ed. Bas. I. (329.)

οὐν μὴ φθορὰ διὰ νόσους ὀξείας γίγνοιτο, καὶ αἰτελὲς εὐ-
θὺς τὸ γένος τὸ θνητὸν τελευτήσῃ, ταῦτα προορώμενοι
τὴν γενησομένην πόματος ἰδέσματος τε τὴν ὀνομαζομένην
κάτω κοιλίαν ὑποδοχὴν ἔθεσαν. καὶ κατωτέρω δὲ πάλιν ἐν
ταυτιῷ συγγράμματι τάδε γράφει. ταῦτόν δὴ καὶ περὶ τῆς
παρ' ἡμῖν κοιλίας διανοητέον, ὅτι σιτία μὲν καὶ ποτὰ, ὅταν
εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ, στέγει, [247] πνεῦμα δὲ καὶ πῦρ, μικρο-
μερώστερα ὄντα τῆς αὐτῆς συστάσεως, οὐ δύναται. πάλιν
οὐν κατὰ ταῦτα σαφῶς εἶπεν, εἰς τὴν κοιλίαν ἡμῶν ἀφικνεῖ-
σθαι τὰ τε σιτία καὶ τὰ πόματα. καὶ τοῦ γ' ἐν αὐτῇ
κατὰ τὴν τοῦτων μίξιν γενομένου χυμοῦ τὴν εἰς τὰς φλέ-
βας ἀνάδοσιν ὑδρείαν ἀνόμασε διὰ τὴν ὑγρότητα, λέγων
ἐφεξῆς τοῖς προγεγραμμένοις οὕτως. τοῦτοις οὐν κατεχορή-
σαστο ὁ θεὸς εἰς τὴν ἐκ τῆς κοιλίας ἐπὶ τὰς φλέβας
ὑδρείαν. καὶ τοῖς ἐξῆς δὲ πάλιν οὐ μετὰ πολλὰ τῶν εἰρη-
μένων ἤδη πῶς φησι. ὅταν γὰρ εἴσω καὶ ἔξω τῆς ἀνα-
πνοῆς ἰούσης τὸ πῦρ ἐντὸς συνημμένον ἔπηται, διαιρούμε-
νον δ' αἰεὶ διὰ τῆς κοιλίας εἰσελθὼν τὰ σιτία καὶ ποτὰ

*itus propter morbos acutos oboriretur, et imperfectum
max genus defineret, haec praevidentes inferiorem ven-
trem appellatum fabricati sunt, qui potum cibumque
suscipiat. Rursus autem paulo inferius eodem in libro
haec scribit. Idem porro de nostro ventre considerandum
est, quod cibos et potus ingestos potest retinere, spiritum
autem et ignem, quae consistentia ejus longe sunt tenuiora,
non potest. Rursus igitur et hic manifeste dixit, cibum
potumque in ventriculum nostrum venire, ac humoris,
qui in ipso ex horum mixtione factus est, in venas
distributionem irrigationem nominavit propter humiditatem,
post superius comprehensa in eum modum scribens.
His itaque usus est deus ad irrigationem ex ventriculo
in venas. Ac deinde iterum non multo post commemo-
rata hoc pacto inquit: Quando enim, intro et foras
respiratione meante, ignis interior conjunctus sequitur,
divisus semper per ventrem ingressus cibum potumque*

Ed. Chart. V. [247.]

Ed. Bas. I. (329.)

λάβη, τήκει δὴ καὶ κατὰ τὰ μικρὰ διαιροῦν διὰ τῶν ἐξόδων, ἥπερ πορεύεται διάγον ὅλον ἐκ κρήνης ἐπ' ὀχετοῦς ἐπὶ τὰς φλέβας ἀντιλοῦν ταῦτα ρεῖν, ἢ ὥσπερ αὐλῶτος διὰ τοῦ σώματος τὰ τῶν φλεβῶν ποιεῖ ρεύματα. καὶ διὰ τῶν ἐξῆς δὲ φυλάττειν φαίνεται τὴν αὐτὴν γνώμην, ἐν τε τοῖς περὶ τῆς ἀναπνοῆς καὶ πέψεως λόγοις ἅπασιν. ὥστε τῆς μὲν ἡλιθίου δόξης ἀπήλλακται, καὶ χυτὴ τοὺς οἰηθέντας, αὐτὸν οὕτως ἀνόητον ὑπάρχειν, ὡς ὑπολαβεῖν, εἰς πνεύμονα φέρεσθαι τὸ ποτὸν ἅπαν, αὐτοὺς ἐγκαλεῖσθαι μᾶλλον ἐφ' οἷς καταψεύδονται. περὶ δὲ τοῦ φέρεσθαι τι τοῦ πόματος εἰς τὸν πνεύμονα περὶ τὸν ἐνδοθεν χιτῶνα τοῦ τε λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας ἀριστείας βουλόμενός τις αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ πειραθῆναι δύναται; λαβὼν μὲν ἐστώς τοῦ ὕδατος εἰς τὸ στόμα θαψιλῆς, εἴτα κατακλιθεὶς ὑπτίος, ὑπανοίγων τε βραχὺ τὸ στόμιον τοῦ λάρυγγος· ἐφ' ἧμιν γάρ ἐστιν ἀνοίγναι τε καὶ κλελεῖν αὐτό. παραρρέοντος γὰρ τινος εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ στόματος, αἰσθήσεται βραχείος, ὃ δὴ καὶ γαργαλίζει καὶ παροξύνει πλέον γεγόμενον. ἀλλὰ καὶ αὐτὴν

capit, liquefacit sane, et minutim dividens tanquam ex fonte quodam educit ad rivos videlicet venarum, quaecunque exhaust, atque per corpus quasi convallem venarum quaedam fluentia facit. Porro subsequenter tueri videtur eandem opinionem, tum in sermonibus de respiratione et concoctione universis. Quare a stolidi opinione recessit; ac oportet eos potius, qui putarunt, ipsum tam esse imperitum rudemque, ut existimaverit, potum omnem in pulmones deferri, criminari, quod mentiantur. Porro, si quis, an potus aliquid in pulmonem secundum interiorem tunicam laryngis et asperae arteriae feratur, ipse in se volet experiri, potest, accepta, dum stat, copiosa aqua in os, deinde decumbens supinus, aperiensque modice laryngis orificium; penes nos enim est id tum aperire, tum claudere. Siquidem, quum aliquid ex ore in ipsum praeterfluit, statim sentietur, quod sane et strangulat, et excruciat amplius effectum. Quin

Ed. Chart. V. [247.]

Ed. Bas. I. (329.)

τὴν ἐρεθιζομένην βῆχα καρτερήσας τις δύναται κατασχεῖν, ὥς αὐτίκα παύσασθαι, βραχίος τοῦ γαργαλίζοντος ὄντος. ἐνίοτε δὲ καὶ βηχίον μικρὸν γετόμενον ἐσκέδασε τὸ γαργαλίζον, οὐδεμιᾶς ἀναπύσεως γετομένης· ὃ καὶ δῆλόν ἐστι τὸ ἀθρόον πόμα, καὶ πολὺ, καὶ τοσοῦτον, ὥς καταλαμβάνειν τὰς ὁδοὺς τοῦ πνεύματος, ἐρεθίζειν τὸ ζῶον εἰς βῆχα. τὸ δ' οὕτως ὀλίγον, ὥς περὶ τὸν ἔνδον χιτῶνα τοῦ λάρυγγος τε καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας ἐκχεῖσθαι δροσοειδῶς, οὔτε ἐρεθίζει, οὔθ' ὅλως αἰσθησὶν ἐργαζόμενον ἑαυτοῦ καταπερομένου διὰ τῆς ἀρτηρίας. ἀλλ' εἰ καὶ ζῶον, ὃ τι ἂν ἐθελήσῃς, διψῆσαι ποιήσεις, ὥς κεχωρημένον ὕδαρ ὑπομεῖται ποιεῖν, εἰ δοίης, εἴτε κυανῷ χρωματι χράσας, εἴτε μίλτω, εἴτ' εὐθὺς σφόδρας ἀνατέμοις, ἐνρήσεις κεχωρημένον τὸν πνεύμονα. δῆλον οὖν ἐστίν, ὅτι φέρεται τι τοῦ πόματος εἰς αὐτόν.

et ipsam tussim irritantem tolerando aliquis potest cohibere, ut statim exiguum, quod strangulat, cesset; nonnunquam et tussicula oborta id, quod angit, discussit, ne una quidem spuitione facta; quo etiam constat, cumulatam potionem multam, tantamque, ut spiritus vias interceptat, animal ad tussim irritare, at modicam adeo, ut circa interiorem tunicam laryngis et asperae arteriae roris modo effundatur, neque irritare, neque omnino sensum sui, quum per arteriam desertur, praebere. Verum, si etiam animal, quodcunque volueris, sitire facias, ut coloratam aquam bibere sustineat, ac dederis vel caeruleo colore infectam, vel minio, deinde statim jugulatum diffecueris, pulmonem coloratum offendes. Liquet igitur manifesto, aliquid ex potu in ipsum deferri.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΝ
ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΑ ΔΟΓΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ENNATON.

Ed. Chart. V. [248.]

Ed. Baf. I. (329.)

Κεφ. α'. Ἐπειδὴ περὶ πάντων ὧν ἀμφοτέροι λέγου-
σιν, ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Πλάτων, ἐπισκέψασθαι προὔ-
κειτο, λείλεκται δ' ἤδη περὶ τῶν μεγίστην δύναμιν ἐχόντων
εἰς ἰατρικὴν τε καὶ φιλοσοφίαν, καιρὸς ἂν εἴη τραπέσθαι
πρὸς τᾶλλα. φαίνεται δ' ἐν αὐτοῖς οὐ μικρὰν δύναμιν
ἔχον ἐπίστασθαι διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὁμοιότατα. οὐ
μόνον γάρ, ὅπου κοινοῦσιν, ἐπίστασθαι χρήσιμον, ἀλλὰ

GALENI DE HIPPOCRATIS ET PLATO-
NIS PLACITIS LIBER NONVS.

Cap. I. Quoniam de omnibus, quae utrique, Hip-
pocrates et Plato, tradunt, considerare erat institutum,
tractatumque a me jam est de iis, quae plurimum possunt
tum ad medicinam tum ad philosophiam, tempestivum
fuerit, ut ad alia me convertam. Porro videtur in ipsis
non parum valere, similitudinem rerum invicem posse
discernere. Non solum enim, quomodo inter se conve-

Ed. Chart. V. [248. 249.]

Ed. Bas. I. (329.)

πολλῶ μᾶλλον ἐν οἷς διαφέρονται. τὴν ἀρχὴν οὖν ἀπὸ τούτων ποιησόμεθα, δεικνύντες, ὅτι τε καθόλου περὶ αὐτῶν οὕτως ἀπεφάναντο, διὰ τε τῶν ἐν εἶδει παραδειγμάτων ὁ μὲν τῆς ἰατρικῆς τέχνης, ὁ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἐγύμνασαν ἡμᾶς, καὶ τρίτον, ὅτι δι' αὐτῶν ὧν ἐγύμνασαν ἐδίδαξαν ὁδὸν, ἣ προϋόντες ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀξιόμεθα καθόλου μὲν οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἀπεφάναι, περὶ ὧν πλάνας καὶ διαπορίας καὶ τοῖς ὑγαθοῖς ἰατροῖς παύχει, ὁ δὲ Πλάτων ἦδε. δεῖ ἄρα πρῶτον τὸν μέλλοντα ἀπακίσειν μὲν ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπαιτηθῆσθαι, τὴν ὁμοιότητα τῶν ὄντων καὶ ἀνομοιότητα ἀκριβῶς εἰδέναι. ὅπως δ' ἂν τῷ περιγένοιτο τοῦτο, ὁ Πλάτων σε διδάξει λέγων· ἄρ' οὖν οἷός τέ ἐστιν ἀλήθειαν ἀγνοῶν τις ἐκάστου τὴν ἀγνοουμένου ὁμοιότητα σμικρὰν τε καὶ μεγάλην ἐν τοῖς ἄλλοις διαγιγνώσκειν; ἀδύνατον. ὅπως δ' ἂν τὴν ἀλήθειαν ἐκάστου τῶν ζητούμενων [249] εὗρίσκοι τις, ἀκουσον ἑμοῦ πρότερον διηγησαμένου σαφῶς τε καὶ διὰ συντόμου, ἃ δ' ἂν

niant, scire conducit, sed multo magis in quibus dissentiunt. Itaque initium ab his sumemus, ostendentes, tum quod universum illi de ipsis similiter pronunciarunt, tum quod exemplis specialibus hic artis medicae, ille philosophiae nos exercuit, ac tertium, quod per ea ipsa, quae proposuerunt nobis loco exercitii, viam ostendere, qua procedentes ad institutum perveniemus. Generatim itaque Hippocrates protulit ea, de quibus dubitandi errandique occasionem vel optimis medicis praebet, Plato autem hunc in modum. *Convenit igitur primum, ut is, qui decepturus alium est, ipse autem non decipiat, similitudinem rerum et dissimilitudinem exacte cognoscat.* Quomodo autem aliquis assequatur id, Plato te docebit inquit: *Numquid igitur singulorum veritatis inscius poterit ejus, quod ignoratur, similitudinem in universis parvam aut magnam dijudicare? Nullus potest.* Quomodo autem uniuscujusque, quod inquiritur, veritatem invenias, prius me audito et manifesto et compendiose differentem; ea vero, quae audis, memoriae reconde;

GALENUS ROM. V.

Z z

Ed. Chart. V. [249.]

Ed. Bas. I. (329. 530.)

ἀκούσης, τῇ μνήμῃ παραθέμενος ἐπὶ τὰς ἐκείνων ἦκε ῥήσεις. ἐγὼ δὲ σοὶ φημι τὴν τῶν ζητουμένων ἀλήθειαν εὐρεθήσεσθαι, πρῶτον μὲν γνόντι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπ' αὐτὰ ὁδοῦ, ταύτης γὰρ ἀμαρτῶν, εἰς πολλὴν ἄλῃν τε καὶ πλῆτην ἀφίξη λόγων. διὰ τῶν αὐτῶν δὲ κριτηρίων, δὲ ὧν τὴν ἀρχὴν εὗρες, εὕρησεις καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀρχὴν δεύτερον, εἰδ' ὁμοίως τὸ τρίτον, καὶ ἕκαστον τῶν ἐφεξῆς. πῶς οὖν ἔστι τὴν ἀρχὴν εὐρίσκειν; ἐπειδὴ καὶ ὁ Πλάτων ἐπαινέσας τὴν παροιμίαν, ἐν ᾗ λέγομεν, ἀρχὴ δὲ τοι ἡμῖς (330) παντός, αὐτὸς προσέειπε τὸ μέγιστον, εἰπὼν ἀρχὴν παντός ἔργου μέγιστον εἶναι, ὥσπερ καὶ ἄλλοι τινες, οἱ μὲν οὐ μόνον τὸ ἡμῖς τοῦ παντός εἶναι τὴν ἀρχὴν ἔφασαν, ἀλλὰ καὶ πλεον ἢ τὸ ἡμῖς, τινες δὲ καὶ τὸ πᾶν διτάμει. δείξομεν οὖν ἤδη, πῶς ἂν τις εὐρίσκει τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ζητουμένων εὐρίσεως, ἀναμνήσαντες ἃ διὰ μακρῶν ἐν τε τῇ περὶ τῆς ἀποδείξεως πραγματείας λέλεκται καὶ κατ' ἄλλας τινάς. εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἡμῖν ἔστι φυσικὸν κριτήριον, οὐδὲ τεχνικόν

ita ad illorum orationes perpendendas te conferas. Ego te veritatem eorum, quae inquiris, inventurum affirmo, si primum initium viae, quae ad ea ducit, cognoveris; a qua aberrans, in permagnam verborum captionem erroremque decides. Caeterum per eadem iudicii instrumenta, quibus principium invenisti, etiam id, quod initium sequitur, reperiēs, deinde similiter tertium, et unumquodque postea. Quomodo igitur initium licet invenire? quandoquidem et Plato, laudata paroemia, qua dicimus principium dimidium totius, ipse apposuit maximum, principium, inquit, totius operis maximum, quemadmodum et alii nonnulli non solum dimidium totius principium esse dixerunt, sed etiam amplius quam dimidium, alii vero et totum potentia. Ostendemus igitur jam, quomodo initium inventionis eorum, quae disquiruntur, invenias, iis in memoriam revocatis, quae prolixo tum in opere de demonstrationibus, tum in aliis quibusdam comprehensa sunt. Si igitur nullum nobis inest naturale iudicii instrumentum, neque artificiosum, nihil poterimus

Ed. Charr. V. [249.]

Ed. Bas. I. (330.)

οὐδὲν εὐρεῖν δυνησόμεθα· φυσικὰ δ' ἔχοντες, εὐροιμεν ἂν
τι καὶ τεχνικόν. ἄρ' οὖν ἔχομέν τινα φυσικὰ κριτήρια κοινὰ
πάντες ἄνθρωποι; οὐδὲ γὰρ ἐνδέχεται φυσικὰ λέγειν αὐτὰ
τὰ μὴ κοινὰ πάντων ὄντα. χρὴ γὰρ δὴ πρὸς τὰ φυσικὰ
πρὸς τῷ πάντων εἶναι κοινὰ καὶ τὴν φυσικὴν ἔχειν κοινήν.
ἐγὼ μὲν ἔχειν φημι πάντας ἡμᾶς φυσικὰ κριτήρια, καὶ τοῦτ'
ἀναμιμνήσκων, οὐ διδάσκων, οὐδ' ἀποδεικνύς, οὐδ' ὡς αὐ-
τὸς εἰρηκῶς λέγω. τίνα δὲ ἔστι ταῦτα; τοὺς κατὰ φύσιν
ἔχοντας τῶν ὀφθαλμῶν ὁρῶντας τὰ ὁρατὰ, καὶ κατὰ φύ-
σιν ἔχοντας τῶν ὠτῶν ἀκούοντας τὰ ἀκουστά, καὶ γλαῦτταν
γενομένην χυμῶν, καὶ ῥίνας ὀσμῶν, καὶ σύμπταν τὸ δέρμα
τῶν ἀπτῶν, ἐπὶ δὲ τούτοις τὴν γνώμην, ἣ ἔννοϊαν, ἣ ὅ τι
ποτ' ἂν ἐθέλῃ τις ὀνομάζειν, ὃ διαγιγνώσκομεν ἀκόλουθόν
τε καὶ μαχόμενον, καὶ ἄλλα, ἃ καταπέπτως τούτοις, ἐν οἷς
ἔστι καὶ διαίσεις καὶ σύνθεσις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης,
ἀφ' ὧν ὁ παρὼν ὠρμήθη λόγος. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης
οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν· ἥ ὁμοία, ἥ ἀνόμοια ἐξ ἀρχῆς

invenire. At quum naturalia habeamus, invenerimus
etiam aliquod artificiosum. Igitur habemus omnes homi-
nes quaedam naturalia iudicii instrumenta communia,
neque enim licet naturalia dicere ea, quae non sunt
omnibus communia; nam oportet nimirum naturalia,
praeter quod omnibus sunt communia, etiam naturam
habere communem. Ego sane pronuncio, nos omnes
naturalia iudicii instrumenta habere, idque in memoriam
revocans, non docens, neque demonstrans, neque, tan-
quam ipse dixerim, adduco. Quae autem sunt haec?
Oculi secundum naturam habentes, qui visibilia conspi-
ciunt; aures naturali modo habentes, quae audibilia per-
cipiunt; lingua humorum gustatrix, nares odorum, et tota
cutis tactuum. Ad haec intellectus, vel notio, vel quomo-
docunque voles appellare, quo consequentiam repugnanti-
amque internoscimus, ac alia, quae his incidunt, in quibus
est et divisio et compositio, similitudo et dissimilitudo, a
quibus praesens disputatio exorsa est. Itaque Hippocrates de
ipsis hoc pacto scripsit. *Similiane an dissimilia sint, ab*

Ed. Chart. V. [249.]

Ed. Bas. I. (350.)

ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥηϊσίων, ἀπὸ τῶν πάντως πάντη
 γινωσκομένων, ἃ καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι ἔστιν, ἃ καὶ τῇ
 ὄψει, καὶ τῇ ῥηϊ, καὶ τῇ γλώσση, καὶ τῇ γνώμῃ ἔστιν
 αἰσθῆσθαι, οἷς γινώσκουμεν ἅπασιν ἔστι γινῶναι. ταύτην
 τὴν ῥῆσιν ἐξηγησάμενος τελῶς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰς τὸ
 κατ' ἰητροῖον ὑπομνημάτων, οὐδὲν ἔτι δεῖναι διέρχεσθαι
 νῦν, ἀλλ' ἀρκέσει τὰ κεφάλαια μόνον αὐτῆς εἰπεῖν, ὅτι
 πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων ἀκριβῆ· διάγνωσιν
 ἀφικνεῖσθαι χρὴ, τὴν ἀρχὴν τῆς εὐρέσεως αὐτῶν ποιοῦμενον
 ἀπὸ τῶν φυσικῶν κριτηρίων, ὥστε ἔστιν αἰσθησίς τε καὶ
 γνώμη. καλεῖν δ' ἔξεστί σοι, ὥς πολλάκις εἴρηται μοι πολ-
 λαχόθι, καὶ διάνοιαν, καὶ νοῦν, καὶ λογισμὸν, ἢ ὅπως ἂν
 τις ἐθέλῃ, φυλάττων τὴν ἔννοιαν, ὥς Ἱπποκράτης βούλεται.
 ὥς γὰρ τῶν αἰσθητῶν αἰσθησίς ἐστι τὸ κριτήριον, οὕτως
 τῶν νοητῶν ἑτέρα τις δύναμις, ἣν ὅπως ἂν τις ὀνομάζειν
 βούλεται, συγχωροῦμεν αὐτῷ, μὴ πως ἡμῖν τὸ πάρεργον
 τοῦ ἔργου μείζον γένηται. χρῶμεθα γὰρ ὀνόμασι καὶ ὅλως
 τῇ πρὸς ἀλλήλους διαλέκτῳ χάριν τοῦ δηλῶσαι τὰς κατὰ τὴν

*initio a maximis facillimisque, quae ab omnibus ubique
 cognoscuntur, discimus, quae et videre et audire est,
 quae etiam visu, naso, lingua et intellectu licet sentire,
 quae et quibus cognita omnibus licet scire.* Hanc ora-
 tionem interpretatus primo commentariorum in opere de
 re medica, nihil etiam nunc opus habeo persequi, sed
 abunde erit capita ipsius solum explicasse, quoniam ad
 exactam similitum dissimiliumque dignotionem pervenire
 convenit, principio inventionis ipsorum a naturalibus
 naturae judiciis desumpto, qui sensus sunt et intellectus.
 Licet autem tibi appellare, ut a me subinde dictum est
 variis in locis, et intellectum, et mentem, et rationem,
 vel utcumque velis, modo notionem serves, ut vult Hip-
 pocrates. Ut enim sensibilem iudex est sensus, ita intel-
 ligibilem alia quaedam facultas, quam ut appellare ali-
 quis volet, ei concedimus, ne nobis accessorium ipso
 opere fiat majus. Utimur enim nominibus et summa-
 tim usitata inter nos linguae proprietate, qua animi opi-

Ed. Chart. V. [249. 250.]

Ed. Baf. I. (330.)

ψυχὴν δούξας, ὥς ἐκ τοῦ σκοπεῖσθαι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐκτησάμεθα. γελοῖον οὖν ἐστὶ καταλιπόντας τοῦτο περὶ τῶν ὀνομάτων ἀμιλλῶσθαι. πῶς δέ φησιν ὁ Ἱπποκράτης τὴν τῶν πραγμάτων εὐρίσκεισθαι φύσιν; [250] ἴαν ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥύστων ἀρξώμεθα· μεγίστων μὲν κατὰ τὴν χρεῖαν, ῥύστων δὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν. ἡ γὰρ τοι φύσις ἄμφω ταῦθ' ἡμῖν ἔδωκεν, αὐτὰ τε τὰ κριτήρια καὶ τὸ πιστεύειν αὐτοῖς ἀδιδάκτως· αὐτὰ μὲν οὖν τὰ κριτήρια τὰ τε ὄργανα τῶν αἰσθήσεών ἐστι καὶ αἱ χρώμεναι τοῖς ὀργανοῖς δυνάμεις· ἡ δὲ πίστις αὐτῶν ἀδιδάκτος τε καὶ φύσει οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις ὑπάρχουσα. καὶ γὰρ ὁρῶντα τὸν προσιόντα καὶ ἀκούοντα ψόφου τινὸς ἢ φωτὸς ὑποφεύγει μὲν αὐτίκα, μείζονος ὀφθέντος ζώου, μένει δὲ κατὰ χώραν, ἴαν ἐλάττονός τε καὶ ἀσθενεστερόν τοῦ προσιόντος αἰσθάνηται. εἰ μὲν οὖν ἀπιστεῖ τις τοῖς δι' αἰσθήσεως ἢ νοήσεως ἐναργῶς φαινόμενοις, οὐδ' ἐπιχειρεῖν χεὶρ συστάσει τέχνης οὐδεμιᾶς· εἰ δὲ φαίνεται τὰ τῶν τεχνῶν ἔργα τῷ βίῳ τῶν

niones significantur, quas ex rerum naturae contemplatione conquisivimus. Ridiculum igitur est, hac relictis, de nominibus contendere. Quomodo autem Hippocrates inquit rerum naturam inveniri? si a maximis et facillimis inceperimus; maximis quidem usu, facillimis autem nostra cognitione. Etenim natura ambo nobis haec dedit, et ipsa iudicii instrumenta, et quod ipsis a nullo docti praeceptore credimus. Eadem igitur, quibus iudicamus, et instrumenta sensuum sunt, et facultates instrumentis utentes. At fides ipsorum citra disciplinam et natura non hominibus tantum, sed aliis etiam animantibus inest. Etenim, dum conspiciunt accedentem, audiuntque strepitum aliquem aut vocem, subterfugiunt quidem protinus, majore viso animali, manent autem in loco, si minus imbecilliusque accedere sentiant. Quare, si fidem aliquis derogat iis, quae sensu aut intellectu manifesto apparent, cum ne aggredi quidem ullius constitutionem artis oportet. At, si apparent artium opera vitae homi-

Ed. Chart. V. [250.]

Ed. Bas. I. (350.)

ἀνθρώπων χρήσιμα, πάντως που τοῖς φυσικοῖς κριτηρίοις οἱ πιστεύοντες ἄνθρωποι τὴν κρίσιν αὐτῶν ἐποιήσαντο. καὶ ἡμεῖς εὐτυχέστεροι κατὰ τοσοῦτον ἐκείνων ἐσμέν, ὅτι τὰ χρήσιμα πολλῷ χρόνῳ μετὰ καμάτων τε καὶ φροντίδων εὐρεθέντα τοῖς πρὸ ἡμῶν αὐτοὶ μαθάνομεν ὀλίγῳ χρόνῳ. ἐὰν οὖν τῷ λοιπῷ τοῦ βίου μὴ κατὰ τὸ πάρεργον ἀσκῶμεν τὰς τέχνας, ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διάγνωσιν αἰεὶ φροντίζομεν, οὐδὲν καλύει τῶν ἐμπροσθεν ἡμᾶς γενέσθαι βελτίους. πῶς οὖν γυμνασόμεθα καὶ ἀσκήσομεν ἡμᾶς αὐτούς; ἀπὸ τῶν γνωσθῆναι ῥάστων ἀρξάμενοι, καθάπερ ὁ Ἱπποκράτης εἶπε. ταῦτα γάρ ἐστι τὰ μεγάλῃν ἔχοντα τὴν τε εἰς ὅλον τὸν βίον χρεῖαν καὶ τὴν πρὸς ἅλλα διαφορὰν.

Κε φ. β'. Ἐγὼ δὲ καὶ παράδειγμά σοι παρ' ἐκατέρου τῶν ἀνδρῶν ἕνεκα νοήσεως ἐναργεστέρως. ὁ μὲν οὖν Ἱπποκράτης οὕτως φησὶν ἐν Προγνωστικῷ· σκέπτεσθαι δὲ χρὴ ὥστε ἐν τοῖσι τῶν ὑγιαίνοντων, μάλιστα δὲ εἰ αὐτὸ ἑαυτῷ, οὕτως γάρ ἂν εἴη ἄριστον, τὸ δὲ ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου

num conducibilia, omnino fere naturalibus judiciis fidem accommodantes homines de ipsis judicarunt, ac nos illis tanto feliciores sumus, quod utilia longo tempore cum laboribus et curis inventa antiquis ipsi paucio tempore condiscimus. Si igitur reliquis vitae spatio non perfuntorie artes exerceamus, sed similia dissimiliaque dignotioni semper solícite inflamus, nihil prohibet nos prioribus evadere praestantiores. Quomodo igitur exercebimus nos ipsos? si a cognitu facillimis, quemadmodum Hippocrates praecipit, fuerimus auspicati. Haec enim sunt, quae magnum ad totam vitam habent usum et ad differentiam inter se.

Cap. II. Apponam autem tibi exemplum ex utroque viro, quo cognoscatur res evidentius. Itaque Hippocrates hoc pacto in praefagiis scriptum reliquit. *Considerandum est ita in morbis acutis, primum an aegrotantis facies sanis similis sit, praesertim vero si ipsa sibi, sic enim optime sperandum est; si autem contraria*

Ed. Chart. V. [250.]

Ed. Bas. I. (330.)

δεινότατον. εἴη δ' ἂν τὸ τοιοῦτον εἰς ὀξεῖα, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐφεξῆς εἰρημένα. φαίνεται γὰρ ἐν τούτοις τὴν ἀρχὴν τῆς διαγνώσεως τῶν προγνωστικῶν χωρίων ἀπὸ τῶν ἐναντιωτάτων τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι πεποιημένος, ὥστε καὶ μέγιστ' ἐστὶ, καὶ πῶσι γνωσθήσεται ῥάδια. ταῦτα δὲ τις προμαθὼν δυνήσεται κατὰ βραχὺ μεταβαίνειν ἐπὶ τὰ πλησίον ἀλλήλοις ἀφικέσθαι ποτέ, καθάπερ ἐπεδείξαμεν ἐν τῷ Προγνωστικῷ πεποιηκότα τὸν Ἱπποκράτην. ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων οὕτως ἔγραψε περὶ αὐτῶν, ἥνίκα πεποίηκεν ἐν Πολιτείᾳ παρακαλούμενον Σωκράτην ὑπὸ Γλαύκωνός τε καὶ Ἀδαιμόντου διελεῖν αὐτοῖς πάντα τὸν περὶ δικαιοσύνης λόγον. ἐπειδὴ γὰρ ἡπίστατο δεηρόμενον αὐτὸν εἰς τὸ δεῖξαι τὸ προτεθέν, ὥς οὐκ ἔστι μία τῆς ὕλης ἡμῶν ψυχῆς ἡ οὐσία, διὰ τοῦτο πρότερον ἐπὶ πόλεως ἄξιοι ποιήσασθαι τὸν λόγον. ἔχει δ' ἡ λέξις ὥδε. εἶπον οὖν, ὥστε μοι ἔδοξεν, ὅτι τὸ ζήτημα, ὃ ἐπιχειροῦμεν, οὐ φαῦλον, ἀλλ' οὗδ' ἐν βλέποντος, ὥς ἐμοὶ φαίνεται. ἐπειδὴ

simili permultum, pessime. Erit autem huiusmodi, nares acutae, oculi concavi, aliaque deinceps comprehensa. Videtur enim in his initium dignotionis praeclagientium locorum ab his fecisse, quae maxime naturaliter habentibus sunt contraria, quae etiam maxime sunt et omnibus cognita facilia. Porro haec ubi quis praedidicerit, aliquando poterit transiens paulatim ad vicina inter se pervenire, quemadmodum Hippocratem in Praesagiorum libro factitalle ostendimus; imo etiam Plato de ipsis disputavit, quum in libro de Republica introduxit Socratem a Glaucone et Adamanto interpellari, ut ipsis totum de iustitia sermonem distingueret. Quoniam enim sciverat rogaturum ipsum, quo propositum ostenderet, nempe non unam esse totius animae nostrae substantiam, ideo prius de civitate verba facere mavult, quae hoc pacto habent. Dixi igitur, ut mea erat opinio, quaestionem hanc, quam aggredimur, non esse contemnendam, sed hominis acute cernentis opus, ut mihi videtur. Quoniam igitur

Ed. Chart. V. (250. 251.)

Ed. Bas. I. (330.)

μὲν οὖν ἡμεῖς οὐ δεινοί, δοκῶ μοι, ἢ δ' ἐγώ, τοιαύτην ποιήσασθαι ζήτησιν αὐτοῦ, οἷαν περ ἂν εἰ προσέταξέ τις γράμματι σμικρὰ πόρρωθεν ἀναγνῶναι μὴ πάνυ ὀξὺ βλέπουσιν, ἔπειτά τις ἐνενόησεν, ὅτι τὰ αὐτὰ [251] γράμματα ἐστὶ που καὶ ἄλλοθι μείζω τε καὶ ἐν μείζονι, ἔρμαιον ἂν ἐφάνη, οἶμαι, ἐκεῖνα προῖτον ἀναγνόντας οὕτως ἐπισκοπεῖν τὰ ἐλάττω, εἰ τὰ αὐτὰ ὄντα τυγχάνει. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ἀδείμαντος. ἀλλὰ τί τοιοῦτον, ὦ Σώκρατες, ἐν τῇ περὶ δικαίου ζητήσῃ καθορᾷ; ἐγὼ σοι, ἔφη, ἐρῶ. δικαιοσύνη, φαμὲν, ἐστὶν ἐνὸς ἀνδρός, ἐστὶ δέ που πάλιν τῆς ἑλῆς πόλεως; πάνυ γε, ἢ δ' ὅς. οὐκοῦν μείζων πόλις ἐνὸς ἀνδρός; μείζων, ἔφη. ἴσως τοίνυν πλείων ἂν δικαιοσύνη ἐν τῷ μείζονι ἂν εἴη, καὶ ἐστὶ καταμαθεῖν. εἰ οὖν βούλεσθε, προῖτον ἐν ταῖς πόλεσι ζητήσωμεν, ποῖόν τί ἐστιν, ἔπειτα οὕτως ἐπισκεψώμεθα καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῃ τὴν τοῦ μείζονος ὁμοιότητα, ἐν τῇ τοῦ ἐλάττωτος ἰδέα ἐπισκοποῦντες. προγυμνάσας οὖν ἡμᾶς ἐπὶ πόλεως ὁ Πλάτων, καὶ δείξας, ὅτι ἄλλο μὲν τι τὸ ἄρχον, ἄλλο δέ τι τὸ προπολεμοῦν, καὶ τρίτον

nos non periti sumus, perinde investigandam esse justitiam, ac si quis non acute cernentibus literas parvas proculque positas legendas mandasset, deinde animadvertisset aliquis, easdem literas esse alibi in majori quoque loco majores, atque inde operas pretium censuisset, ut eas primo legentes ita demum minores, an easdem sint, considerarent. Ita prorsus, Adimantus inquit. Sed quid tu simile in hac de justitia inquisitione vides, o Socrates? Dicam, inquam. Dicimusne, justitiam hominis unius esse, et dicimusne, etiam totius civitatis? Plane, inquit ille. Atque civitas nonne major uno viro? Major, inquit. Fortasse autem justitia amplior in majori inest, faciliorque cognitu. Quare, si vultis, primum in civitatibus inquiramus, qualenam sit. Deinde sic in singulis considerabimus, majoris ipsius similitudinem in minoris idea contemplantur. Itaque Plato, quum prius nos in civitate exercuisset, indicassetque, aliam populi partem dominari, aliam propugnare, tertiam aliam opi-

Ed. Chart. V. [251.]

Ed. Bas. I. (330. 331.)

ἄλλο τὸ δημιουργικὸν ἔθνος ἐν αὐτῇ, μεταβάς ἐπὶ τὴν ψυχὴν, καὶ κατ' αὐτὴν ἐπιδείκνυσιν ἔν μὲν τι μέρος εἶναι τὸ ἄρχον, ὅταν εὖ ἔχῃ, (331) ἕτερον δὲ τὸ ὑπηρετοῦν αὐτῇ, καθάπερ ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπηρετεῖ τὸ στρατιωτικόν, τρίτον δὲ τὸ λοιπόν, ὃ τοῦ τρέφεσθαι τὸ σῶμα χάριν οἱ δημιουργοῦντες ἡμᾶς προσέθεσαν, καὶ οἱ ἀγύμναστοι τοῦ διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων τὰς ὁμοιότητας ἐν εἶναι νομίζουσιν, οὐ τρία τὰ εἰρημένα μόρια τῆς ψυχῆς. ὅπως οὖν χρὴ γυμνάζεσθαι περὶ τὴν διάκρισιν αὐτῶν, ἐδίδαξεν ὁ Πλάτων ἐπὶ τε τῆς πόλεως διὰ πάσης σχεδόν τι τῆς Πολιτείας, [ἐπὶ τε τῆς ψυχῆς τὸ μὲν κυριώτατον τῆς διανοίας ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ, τὸ δὲ ἐπόμενον αὐτῇ κατὰ τὰ ἄλλα. καιρὸς οὖν ἤδη καὶ τῶν εἰρημέτων αὐτῇ κατὰ τὸν Φαῖδρον ἀκοῦσαι. ἡ ἀπάτη πότερον ἐν πολὺ διαφέρει οὐσι γίγνεται μᾶλλον, ἢ ὀλίγον; ἐν τοῖς ὀλίγον. ἀλλὰ μὴν κατὰ μικρὸν καταβαίνων μᾶλλον λήσεις ἐλθὼν ἐπὶ τὸ ἐναντίον ἢ κατὰ μέγα. πῶς δ' οὐ; δεῖ ἄρα τὸν μέλλοντα ἀπατήσῃν μὲν ἄλλον, αὐτὸν δὲ μὴ ἀπατηθῆσεσθαι τὴν ὁμοιότητα τῶν ὄντων

ficem esse in ea, digressus ad animam, etiam in ea ostendit aliam partem esse, quae dominetur, quum bene habet, alteram, quae ipsi ministrat, quemadmodum in urbibus ministrat militaris, reliquam vero tertiam, quam alendi corporis gratia opifices nostri apposuerunt, et si discernendo similitudines inter se imperiti unam esse sentiant, non tres commemoratas animae partes. Quomodo igitur in discretionem ipsarum exerceri conveniat, Plato docuit et in civitate per totum fere opus de Republica, et in anima sane principalissimam mentis partem in quarto libro, quae vero eam sequitur, in aliis. Opportunum itaque jam est ea, quae in Phaedro complexus est, audire. *An deceptio in his, quae multum, an quae parum differunt, accidit? In his, quae parum. Atqui, si paulatim transferis, inscius magis ac imprudens ad contrarium venies, quam si multum transilieris. Quidni? Oportet igitur eum, quicumque decepturus alium est, ipse minime decipiendus, similitudinem et dissimilitudinem*

Ed. Chart. V. [251.]

Ed. Basf. I. (351.)

καὶ ἀνομοιότητα ἀκριβῶς διιδεῖν. ἀνάγκη μὲν οὖν. ἡ οὖν οἷός τ' ἔσται ἀλήθειαν ἀγνοῶν ἐκάστου τὴν τοῦ ἀγνοοῦ-
 μένου ὁμοιότητα μικράν τε καὶ μεγάλην ἐν τοῖς ἄλλοις δια-
 γινώσκειν; ἀδύνατον. οὐκ οὖν τοῖς παρὰ τὰ ὄντα δοξά-
 ζουσι καὶ ἀπατωμένοις δῆλον ὡς τὰ πάθος τοῦτο δι'
 ὁμοιοτήτων τινῶν εἰσεβῆναι; γίγνεται οὖν οὕτω. ἔστιν οὖν
 ὅπως τεχνικὸς ἔσται μεταβιβάζειν κατὰ μικρὸν διὰ τῶν
 ὁμοιοτήτων ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐκάστω ἐπὶ τοῦναντίον ἀπάγων,
 ἢ αὐτὸς τοῦτο διαφεύγειν ὃ μὴ ἐγνωρικῶς, ὃ ἔστιν ἕκαστον
 τῶν ὄντων; οὐ μὴ ποιεῖ. λόγων ἄρα τέχνην, ὡς ἑταῖρε, ὃ
 τὴν ἀλήθειαν μὴ εἰδὼς, δόξας δὲ τεθηρευκῶς, γελοῖαν τινα,
 ὡς εἴκοι, καὶ ἄτεχνον παρέξεται. ὅτι δ', ὡς Ἱπποκράτης
 ἔλεγε, τινα μὲν ἐστὶ ῥᾶστα γνωσθῆναι, τινα δ' οὐκ ἐστὶ,
 τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ῥᾶστων ποιητέον, ἃ καὶ πᾶσιν ἀνθρώ-
 ποις ὁμολόγηται διὰ τὴν ἐνάργειαν. οὕτω καὶ ὁ Πλάτων
 ἐγίνωσκεν· μάθοις δ' ἂν ἐκ τῆσδε τῆς ῥήσεως αὐτοῦ.
 ἂν οὖν οὐ παντὶ δῆλον τό γε τοιόνδε, ὡς περὶ μὲν ἔνια
 τῶν τοιούτων ὁμοιοσητικῶς ἔχομεν, περὶ δ' ἔνια στασιαστι-

*rerum exquisitè dignoscat. Necessarium est. Numquid
 igitur uniuscujusque veritatis inscius poterit ejus, quod
 ignorat, similitudinem in universis parvam aut magnam
 dijudicare? Nequaquam. Ergo illos, qui praeter rerum
 naturam opinantur, falsique sunt, constat propter simi-
 litudines aliquas sic esse affectos. Sic accidit. Non igi-
 tur poterit quisquam, si rem quancunque ignoraverit,
 artificioso aliquem sensumque a vero in contrarium per
 similitudines aliquas sigillatim traducere, aut errorem
 hunc in se ipso vitare? Nunquam. Igitur quicunque
 veritatem ignorat et opinionibus ducitur, dicendi quo-
 que facultatem, ut videtur, inertem exhibet et ridicu-
 lam. Caeterum, ut Hippocrates dixit, alia esse cognitu
 facillima, aliqua non esse, initium a facillimis faciendum
 est, quae etiam omnibus hominibus propter evidentiam
 in confesso sunt. Ita etiam Plato sensit, id quod ex
 ipsius verbis condiscas. An non constat cuique, quod in
 aliis, dum loquimur, idem sentimus omnes, in aliis vero*

Ed. Chart. V. [251. 252.]

Ed. Bas. I. (331.)

κῶς; δοκῶ μὲν ὃ λέγεις μανθάνειν, ἔτι δ' εἰπέ σαφέστερον. ὅταν τις ὄνομα εἶπῃ σιδήρου ἢ ἀργύρου, ἅρ' οὐ τὸ αὐτὸ πάντες διανοήθημεν; καὶ μάλα. τί δ', ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος ἄλλη φέρεται, καὶ ἀμφισβητοῦσιν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; πάνυ μὲν οὖν. ἐν μὲν ἄρα τοῖς συμφωνοῦμεν, ἐν δὲ τοῖς οὐ. οὕτω. ποτέρωθεν οὖν εὐαπατητότεροί ἐσμεν, καὶ ἡ ῥητορικὴ ἐν ποτέροις μείζον δύταται εἶναι; δηλονότι ἐν οἷς πλανώμεθα. οὐκοῦν τὸν μέλλοντα τέχνην ῥητορικὴν ματιέναι πρῶτον μὲν δεῖ ταῦτα ὁδῷ ἠρῆσθαι, καὶ εἰληφέναι τινὰ χαρακτῆρα ἐκατέρου τοῦ εἶδους, ἐν ᾧ τε ἀνάγκη τὸ πλήθος πλανᾶσθαι, καὶ ἐν ᾧ μή. [252] καλὸν γοῦν, ὃ Σώκρατες, εἶδος εἶη ἂν κατανενοηκῶς ὁ τοῦτο λαβών. ἔπειτά γε οἶμαι πρὸς ἐκάστην γιγνόμενον μὴ λανθάνειν, ἀλλ' ὀξείως αἰσθάνεσθαι, περὶ οὗ ἂν μέλλῃ ἐρεῖν, ποτέρου ὃν τοῦ γένους τυγχάνει. τί μήν; τί οὖν; τὸν ἔρωτα πότερον φῶμεν εἶναι τῶν ἀμφισβητησίμων, ἢ τῶν μὴ; ἀμφισβητησίμων δῆπου. ἢ οἶε ἂν σοι συγχαρῆσαι

non idem? Quamvis, quod ais, intelligere videor, planius tamen ut dicas cupio. Quando quis ferri nomen aut argenti pronunciat, id omnes protinus intelligimus? Prorsus. Quid, cum justī vel boni nomen? nonne alius alio fertur, atque cum aliis, atque nobiscum ipsi ambigimus? Magnopere. In aliis ergo consentimus, in aliis dissentimus. Sic est. Ubinam facilius falli possumus, et in quibus horum rhetorica plus valet? Nimirum in quibus ambigimus. Oportet igitur eum, qui rhetoricam sit affecuturus, primum hæc via adinvenisse, et quendam characterem utriusque speciei percepisse, et ubi necesse est multitudinem falli, et ubi non. Præclaram quandam, o Socrates, agnosceret speciem, qui cogitatione id, caperet. Deinde arbitror oportere nihil eum subterfugere, quum ad singula venerit, sed acute sentire id, de quo dicturus sit, utrius sit generis. Cur non? Quid porro amorem? utrum ex iis, de quibus ambigitur, an ex iis, de quibus non ambigitur, esse dicimus? Ex iis, de quibus ambigitur, nimirum. An putas eum tibi illa de

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Basf. I. (351.)

εἰπεῖν, ἃ δὴ εἶπες περὶ αὐτοῦ, ὥς βλάβῃ τέ ἐστι τῷ ἐρω-
 μένῳ καὶ ἐρωῶντι, καὶ αὐτῷ ὥς μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τυγχάνει;
 ἄριστα λέγεις. αὕτη μὲν ἡ ῥῆσις ἐν τῷ Φαίδρῳ γέγραπται,
 διδάσκοντος αὐτοῦ, μηδεμίαν ἀμφισβήτησιν ἔχειν τὰ τοῖς φυσι-
 κοῖς κριτηρίοις ἐναργῶς ὑποπίπτοντα, ἐν οἷς δὴ τοι μὴδ' ὅλως
 ὑποπίπτει τοῖς κριτηρίοις τούτοις, ἢ ἀμυδρῶς ὑποπίπτει, τὴν
 ἀμφισβήτησιν γίνεσθαι, καὶ χρὴ γεγυμνάσθαι κατὰ ταῦτα
 διακρίνοντα τὰς τῶν πραγμάτων ὁμοιότητας. ἐνια γὰρ οὐ-
 τως ἔχει πρὸς ἀλλήλα κατὰ τὰς τῶν ἐν αὐτοῖς ὁμοιότητας,
 ἢ τὴν παραλλαγὴν, ὥς κατὰ τι μὲν ὑπάρχειν ὅμοια, κατὰ
 τι δ' ἀνόμοια. καὶ χρὴ τῶν τοιούτων διαγνωστικὸν τὸν
 τεχνίτην εἶναι, ὥς ἀκριβῶς τε ἅμα καὶ ταχέως δύνασθαι
 γνωρίζειν, εἰ ὅμοιά ἐστιν ἀλλήλοις ἢ ἀνόμοια. ὅπερ οὖν αἰ
 καὶ λέγοντός μου καὶ γράφοντος ἀκούεις, ἀκούσῃ πάντως
 καὶ νῦν. ἡ καθόλου μέθοδος χωρὶς τοῦ γυμνασθῆναι κατὰ
 πολλὰ τῶν ἐν μέρει τεχνίτην ἀγαθὸν οὐχ οὔα τέ ἐστιν ἐρ-
 γάσασθαι. καὶ τοῦτ' ἐπὶ πασῶν ἐνεστί σοι θεάσασθαι τῶν

*se dicere concessurum, quae supra dicebas, quod videli-
 cet amato simul atque amanti perniciosum est, ac rursus
 quod omnium maximum est bonorum? Optime dicis.*
 Haec verba in Phaedro scripta sunt, ubi docet ipse, ne
 unam quidem dubitationem habere, quae naturalibus
 iudicii instrumentis manifesto subjiciuntur; in quibus vero
 neutiquam his instrumentis subjiciuntur, aut obscure sub-
 jiciuntur; ambiguitatem fieri; ac convenit esse exercita-
 tum eum, qui in his rerum similitudines discernat. Non-
 nulla enim secundum similitudines vel immutationem
 eorum, quae ipsis insunt, ita sibi invicem respondent, ut
 in aliquo sint similia, in aliquo dissimilia; oportetque
 talia internoscentem esse artificem, ut accurate simul et
 celeriter queat deprehendere, an inter se similia sint, an
 dissimilia. Quod igitur semper et dicentem me et scri-
 bentem audis, id in praesentia etiam omnino auditorus
 es. Generalis methodus citra multorum particularium
 exercitationem bonum efficere artificem non potest: id
 quod in omnibus ejusmodi licet conspicias, in nonnullis

Ed. Chart. V. (252.)

Ed. Bas. I. (331.)

τοιούτων, ἐπ' ἐνιά γε μὴν οὕτως ἰσχυρὰν δύναμιν ἔχον, ὡς
τὴν μὲν καθόλου μέθοδον ἐνιαυτῷ μόνῳ δύνασθαι τελεώ-
τατα μαθεῖν, τὴν δ' ἄσκησιν, εἰ μὴ δι' ὅλου τοῦ βίου
γένοιτο, κολούειν εἰς τὰ τῆς τέχνης ἔργα. καὶ φαίνεται γε
σαφῶς οὕσα τοιαύτη τέχνη λογιστικὴ τε καὶ ῥητορικὴ, καὶ
ἡ διὰ τῶν ὀργάνων ἐνεργούσα μουσικὴ. τοσαύτης μὲν οὖν
ἀσκήσεως ἀποδεικτικὴ μέθοδος οὐ δεῖται· χρήζει γοῦν οὐκ
ὀλίγης καὶ αὐτῇ. γυμνάζεσθαι γοῦν χρή γυμνασίαν καθ'
ἐκάστην ἄσκησιν τέχνης ἐν ὕλαις, ὧν τὰς χρησίμους τῷ βίῳ
πράξεις δεόμεθα. καὶ γὰρ ὅτι μάλιστα τὴν φύσιν ἀρίστην
εἰς ἔχων εἰς ὅτιον ἔργον ἀμελήσῃ τῆς ἀσκήσεως, οὐδενὸς
τῶν ἀπολειπομένων μὲν τῇ φύσει, πλεονεκτούντων δὲ τῇ
κατὰ τὴν ἄσκησιν ἐπιμελείᾳ βελτίων ἐστί. νόησον γοῦν
τινα τῇ τε τῶν σκελῶν κατασκευῇ καὶ τῇ τοῦ παντός
σώματος ῥώμῃ κάλλιστα διακείμενον, ἡμεληκότα δὲ τῆς
φύσεως εἰς τοσοῦτον, ὥς πρὸς τῷ μηδέποτε δραμεῖν ἔτε
καὶ τῷ περιπατεῖν ἀεὶ βλακεύοντα διατελεῖν, ὡς ἀδύνατόν

tamen adeo validam obtinet vim, ut universalem metho-
dum uno anno solo absolutissime queas discere, exerci-
tationem vero, nisi per totam vitam fiat, ad artis opera
parum proficere. Atque apparet manifesto esse talis ars
ratiocinatrix et rhetorica, item quae per instrumenta ope-
ratur musica. Tanta igitur exercitatione demonstrativa
methodus non indiget, etsi ipsa quoque haud exiguam
requirat. Itaque laborandum est in unaquaque artis
exercitatione circa materias, quarum actiones vitae utiles
expetimus. Quamvis enim naturam aliquis vel multo
praestantissimam ad quodcunque opus habeat, exercitatio-
nem verò negligat, nullo eorum, qui natura destituuntur,
exercitationis autem cura ac sedulitate vincunt, praestan-
tior est. Considera igitur quendam crurum structura et
totius corporis robore optime dispositum, sed qui natu-
ram adeo neglexerit, ut, praeter quod nunquam currat,
etiam inter ambulandum semper vacillet, nullo modo hic

Ed. Chart. V. [252.]

Ed. Bas. I. (331.)

ἐστὶ τοῦτον Ὀλυμπιονίκην γενέσθαι χωρὶς τοῦ τὴν ἐμ-
προσθεν ἀργίαν ἀποθέμενον εἰς ἔθος ἑαυτὸν μεταστῆσαι
γυμνασίων τῶν κατὰ φύσιν, οὐδὲ τούτων τῶν τυχόντων,
ἀλλὰ μάλιστα οἷά ἐστιν οἰκεῖα σκέλεσιν, ὥς, ἂν γέ τις
παραλαβὼν τὸν οὕτως πεφυκότα μεταβαίνειν μὲν ἐπὶ
λεπτοῦ σχοινίου διδάξῃ, πρὸς ξύλον δὲ ὄρθιον ἀναβρί-
χῆσθαι, καθάπερ οἱ θαυμαστοί διδάσκουσι τοὺς μα-
θητάς, οὐ μόνον οὐκ ἂν ἔλοιτο τίκην Ὀλυμπιονίκην,
ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων ὠκύτερος ἂν ποτε
ὀφθείη. τοῦτ' οὖν Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτωνα γέγραπται,
παραδείγματα γράψασιν εἰς τὰς τέχνας καὶ πάσας
τὰς κατὰ τὸν βίον πράξεις χρήσιμα. παραθήσομαι δὲ
ὀλίγα χάριν τοῦ συροφθῆναι τὴν ἰδίαν αὐτῶν. οὐ μὴν
καὶ ἀρκεσθῆναι γε τούτοις ἄξιόν τοὺς βουλομένους γενέ-
σθαι τεχνίτας κατὰ τὰς τέχνας, ὥς ἂν αὐτοὶ τυγχάνω-
σιν ἀσκούντες, ἀλλὰ γυμνάζεσθαι διὰ παντός, ὥσπερ οἱ
ῥητορικοὶ γυμνάζονται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὑποθέσεις
ἐνρίσκοντες ἐπιτηδεύουσιν εἰς τὴν προκειμένην ἀσκήσιν.

in Olympicis victor evadere poterit, nisi, priore segnitie
deposita, ad naturalium exercitationum consuetudinem
se ipsum transferat, neque harum quarumlibet, sed
maxime qualis est cruribus propria. Nam si quis hoc
pacto natum accipiens per funiculum tenuem ambulare
doceat, ad lignum autem rectum ascendere, quemadmo-
dum rerum mirabilium gestores illi discipulos docent,
non modo non Olympiorum victoriam retulerit, sed ne
vulgaribus quidem hominibus velocior unquam videbitur.
Hoc itaque Platoni et Hippocrati proditum est, qui
exempla artibus et omnibus vitae actionibus utilia con-
scripserunt. Apponam autem pauca, ut species ipsorum
inspiciatur; non tamen sufficere haec existimo iis, qui
artifices volunt fieri illarum artium, quasunque ipsi co-
lant, verum ut exercitentur perpetuo, quemadmodum
rhetorici, qui argumenta quotidie proposito instituto ido-
nea inveniunt.

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (351. 332.)

Κεφ. γ'. [253] Ελλήφθω δὴ παρὰ Πλάτωνος μὲν πρῶτον, ὃ κατὰ τὸ πέμπτον τῆς Πολιτείας ἐδίδαξεν; ἔνθα περὶ τῆς τῶν γυναικῶν φύσεως ἄρχεται τῶν αὐτῶν ἐπιτηδεύματων τοῖς ἀνδράσιν ἀξίων μετέχειν αὐτάς, ὡς ἂν καὶ τὴν αὐτὴν ἐχούσας φύσιν, εἰτ' αὐτὸς ἀντιλαμβάνεται τοῦ λόγου. φησὶ δ', οὐκ ἂν ἴσως συγχωρῆσαι τινα τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν ἄρρενός τε καὶ θήλεος σώματος; ἐπιδείκνυσί τε, κατὰ τὴν αὐτὴν ἔφη. ἔχει δ' ὁ σύμπαρ λόγος αὐτοῦ κατὰ τὰς. τὰς θηλείας τῶν φυλάκων κυνῶν πότερα ξυμφυλάττειν οἰόμεθα δεῖν, ἢ περὶ ἃν οἱ ἄρρενες φυλάττωσι, καὶ ξυνθηρεύειν, καὶ τὰ ἄλλα κοινῇ πράττειν, ἢ τὰς μὲν οἰκουρεῖν ἐνδον ὡς ἀδυνάτους διὰ τὸν τῶν σκυλάκων τόκον τε καὶ τροφήν, τοὺς δὲ ποιεῖν τε καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν περὶ τὰ ποίμνια; κοινῇ, ἔφη, πάντα, πλην ὡς ἀσθενεστέrais χρώμεθα, τοῖς δ' ὡς ἰσχυροτέροις. οἷόν τ' οὖν, ἔφην ἐγὼ, ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρῆσθαι τινὶ ζώῳ, ἢ ἂν μὴ τὴν αὐτὴν τροφήν τε καὶ (332) παιδείαν ἀποδιδῶς; οὐχ οἷόν τε. εἰ ἄρα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρῆσόμεθα καὶ τοῖς ἀνδράσι, τὰ αὐτὰ καὶ διδασκίον

Cap. III. Sumatur jam a Platōne primum, quod in quinto de Republica docuit, ubi de natura mulierum incipit, eadem ipsis cum viris studia tractare praecipiens; deinde ipse sermonem aggreditur atque, non concessurum fore aliquem, eandem esse naturam et maris et foeminae corporis, ac ostendit, in quo eandem dixerit; tota vero ipsius oratio sic habet. *Utrum inter canes gregis custodes foeminas ipsas censemus una eadem custodire debere, et una venari, ac caetera omnia communiter facere? An foeminas quidem intus quasi domestica asservare opera, ut quae nequeant alia obire propter ipsum catulorum partum et nutrimentum, masculos autem labores subire, omnemque armenti curam gerere? Communiter his, inquit, omnia tribuimus, nisi quod foeminis ut imbecillioribus, maribus ut robustioribus utimur. Fieri potest, ut animali aliquo ad eadem utaris, nisi eadem ratione nutriveris erudierisque? Non profecto. Si ergo foeminis ad eadem utemur ac*

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Baf. I. (332.)

αὐτός. ναί. μουσική μὲν ἐκείνοις καὶ γυμναστική ἐδόθη. ναί. καὶ ταῖς γυναῖξιν ἄρα τούτω τῷ τέχνῃ, καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀποδοτέον τε καὶ χρησιτέον κατὰ ταυτά. ἐν τούτοις καθόλου προειπὼν ὁ Πλάτων, ὅτι τῶν αὐτῶν ἀπάντων ἐστὶ μεταδοτέον τῷ θήλει γένει, μετὰ ταῦτα καὶ περὶ γυμνασιῶν ὅσα γυμνοὶ γυμναζόμεθα, καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τῶν ἱππῶν ὀχίσεως, ὅσα τε πολέμων ἕνεκα διδάσκεται καὶ ἀσκείται, μετέχειν ἀξιόι καὶ τὰς γυναῖκας, ἐπ' αὐτῶν δ' ἀντιλαμβανόμενος τοῦ λόγου τάδε φησί. βούλει οὖν, ἣν δ' ἐγὼ, ἡμεῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἀμφισβητήσωμεν, ἵνα μὴ ἔρημα τὰ τοῦ ἐτέρου λόγου πολιορκῆται; οὐδὲν, ἔφη, κωλύει. λέγωμεν δὴ ὑπὲρ αὐτῶν, ὅτι, ὦ Σώκρατες τε καὶ Γλαύκων, οὐδὲν δεῖ ὑμῖν ἄλλους ἀμφισβητεῖν, αὐτοὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ τῆς κατοικήσεως, ἣν οἰκίζετε πόλιν, ὁμολογεῖτε δεῖν κατὰ φύσιν ἕκαστον ἓνα ἐν τῷ αὐτοῦ πράττειν, ὡμολογήσαμεν, οἶμαι. πῶς γὰρ οὐ; ἔστιν οὖν ὅπως οὐ πάμπολυ διαφέρει γυνὴ ἀνδρὸς τὴν φύσιν; πῶς οὐ διαφέρει; οὐκ οὖν ἄλλο καὶ ἔργον ἑκατέρῳ προσήκει προστάττειν τὸ κατὰ τὴν

viris, in eisdem erudire decet. Certe. Musica autem et gymnastica illis concessa est. Sane. Mulieribus igitur artes has similiter et res bellicas tribuendae sunt, ad eademque his uti decet. In his generatim Plato praefatus, quod omnia eadem muliebri generi distribuenda sunt, postea etiam de exercitiis, quae nudi obimus, et de equitatu, quaeque bellorum causa docentur exercenturque, censet etiam mulieres aggredi. Porro de ipsis sermonem occipiens, haec ait. Vis ergo, ut nos aliorum causa nonne ipsis adversetur dubitando, num sine defensione, quae sunt rationis alterius, oppugnentur? Nihil prohibet. Dicam igitur sub eorum persona hunc in modum: Nihil opus est, o Socrates atque Glaucō, ut alii vobis repugnent; nam inter vos statim a principio condendae civitatis constituit, oportere secundum naturam unumquemque unum quippiam, quod suum esset, peragere. Constituit, quidni? Estne igitur ubi non longe mulier ipsa natura a viro differt? Cur non differat? Ergo nonne opus utrique aliud pro na-

Ed. Chart. V. [253.]

Ed. Bas. I. (332.)

ἐαυτοῦ φύσιν; τί μήν; πῶς οὖν οὐχ ἁμαρτάνετε νυνί, καὶ τὰναττία ὑμῖν αὐτοῖς λέγετε φάσκοντες αὐ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας δεῖν τὰ αὐτὰ πράττειν, πλείστον κεχωρισμένην φύσιν ἔχοντας; ἔξεις τι, ὦ θαυμάσιε, πρὸς ταῦτ' ἀπολογεῖσθαι; ἐν τούτοις εἰπὼν τινα περὶ τῆς ἀντιλογικῆς δυνάμεως, ἐφεξῆς γράφει τὴν ῥῆσιν τῆς ἀντιλογίας ἥδε πως. κινδυνεύομεν οὖν ἄκοντες ἀντιλογίας ἅπτεσθαι. πῶς; τὸ τὴν αὐτὴν φύσιν, ὅτι οὐ τῶν αὐτῶν δεῖ ἐπιτηδευμάτων τυγχάνειν, πάνυ ἀνδρείως τε καὶ ἐριστικῶς κατὰ τὸ ὄνομα διώκομεν, ἐπεσκεψάμεθα δὲ οὐδ' ὀνειδίζον, τί εἶδος τὸ τῆς ἐτέρης τε καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, καὶ πρὸς τί τείνον ὠριζόμεθα τότε τὰ ἐπιτηδεύματα ἄλλῃ φύσει ἄλλα, τῇ δὲ αὐτῇ τὰ αὐτὰ ἀπεδίδομεν. οὐ γὰρ οὖν, ἔφη, ἐπεσκεψάμεθα. τοιγάρτοι, εἶπον, ἔξεστιν ἡμῖν, ὥς ἔοικεν, ἀνερωτῶν ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰ ἡ αὐτὴ φύσις φαλακρῶν καὶ κομητῶν, καὶ οὐχ ἡ ἐναντία, καὶ ἐπειδὴν ὁμολογῶμεν, ἐναντίαν εἶναι, εἴν φαλακροὶ σκυ-

tura utriusque est tribuendum? Procul dubio. Quomodo igitur aberratis nunc vobisque ipsi contradicitis, quandoquidem affirmatis, viros et mulieres oportere eadem operari, cum tamen natura valde inter se discrepent? Habebisne, o vir mirifice, quid ad haec respondeas? Quum is quaedam de facultate contradictoria dixisset, deinceps subjungit verba contradictionis hunc in modum. Adducimur sane inviti contradictionem attingere. Qua ratione? quod natura eadem opera eadem tractare non debeat, fortiter admodum et contentiose, si verba inspicias, contendimus. Consideravimus autem nullo pacto, quae species alterius ejusdemve naturae sit, et quorsum respicientes tunc descripserimus, quando diversae naturae studia diversa, eidem vero eadem attribuebamus. Certe nequaquam id cogitavimus. Caeterum licet nobis, ut videtur, a nobis ipsis exquirere, numquid eadem natura calvorum sit et comatorum, an contraria potius; ac postquam concesserimus, esse contrariam, si calvaria incidant, calceosque conficiant, haudquaquam

GALENUS TOM. V.

Λαα

Ed. Chart. V. [253. 254.]

Ed. Basf. I. (332.)

τοιτομῶσι, μὴ ἔαν κομήτας, ἔαν δ' αὖ κομήται, μὴ τοὺς
 ἑτέρους. [254] γελοῖον μὲν τᾶν εἶη, ἔφη. ἄρα καὶ
 ἄλλο τι, εἶπον ἐγὼ, γελοῖον, ἢ ὅτι τότε οὐ πάντως τὴν
 αὐτὴν καὶ τὴν ἑτέραν φύσιν ἐτιθέμεθα, ἀλλ' ἐκαίνο τὸ
 εἶδος τῆς ἀλλοιούσεως τε καὶ ὁμοιούσεως μόνον ἐφυλάττομεν
 τὸ πρὸς αὐτὰ ταῖνον τὰ ἐπιτηδεύματα; οἷον Ιατρικὴν μὲν
 καὶ Ιατρικὴν τὴν ψυχὴν ἔχοντα τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχειν
 ἐλέγομεν. ἢ οὐκ οἶε; ἔγωγε. Ιατρικὸν δέ γε καὶ τεκτορικὸν
 ἄλλην; πάντως που. οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγὼ, καὶ τὸ τῶν
 ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν γυναικῶν γένος, ἔαν μὲν πρὸς τέχνην
 τινὰ ἢ ἄλλο ἐπιτήδευμα διαφέρων φαίνεται, τοῦτο δὲ φή-
 σομεν ἑκατέρῳ δεῖν ἀποδιδόναι, ἔαν δ' αὐτῷ τούτῳ φαίνη-
 ται διαφέρειν, τῷ τὸ μὲν θῆλυ τίττειν, τὸ δ' ἄρρεν ὀχεύειν,
 οὐδέν τί πω φήσομεν μᾶλλον ἀποδεδεῖχθαι, ὥς πρὸς ὃ
 ἡμεῖς λέγομεν διαφέρει γυνή ἀνδρὸς, ἀλλ' ἔτε οἰησόμεθα
 δεῖν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύειν τοὺς τε φύλακας ἡμῶν καὶ τὰς
 γυναῖκας αὐτῶν. καὶ ὁρθῶς γ', ἔφη. οὐκοῦν μετὰ τοῦτο

*finere comatos homines eadem facere, fin autem comati,
 calvos nequaquam permitttere. At ridiculum id esset, inquit.
 An ob aliud ridendum istud, quam quod tunc non omnino
 eandem et diversam naturam posuimus, sed illam duntaxat
 dissimilitudinis et similitudinis speciem observavimus, quae
 ad ipsa eadem studia pertinebat? quemadmodum medi-
 cum et hominem habentem animum idoneum medicinae
 studiis naturam eandem habere diximus. An non censet?
 Equidem. Medicum vero et architectum aliam? Omnino.
 Quare virorum mulierumque genus si ad artem aliquam
 aut studium aliud inter se in aliquo differre videantur,
 hoc utrique assignandum esse dicemus; sin autem hoc ipso
 duntaxat discrepare invicem videantur, quod foemina
 quidem concipit, vir gignit, nihilo magis admitteremus
 ostensum fuisse, quantum ad id, de quo nunc nos loqui-
 mur, spectat, quod a viro foemina differat, sed adhuc
 censetimus, tam custodes nostros quam mulieres ipsorum
 eandem apud nos exercere debere. Recte nimirum. Nonne*

Ed. [Chart. V. (254.)]

Ed. Bas. I. (332.)

κελεύομεν τὸν τὰ ἐναντία λέγοντα τοῦτο αὐτὸ διδάσκειν ἡμᾶς, πρὸς τίνα τέχνην ἢ τί ἐπιτήδευμα τῶν περὶ πόλεως κατασκευὴν, οὐχ ἡ αὐτὴ, ἀλλ' ἑτέρα φύσις γυναικὸς τε καὶ ἀνδρός. δίκαιόν γ' οὖν. τάχα τοίνυν ἄν, ὅπερ σὺ ὀλίγον πρότερον ἔλεγες, εἴποι ἄν καὶ ἄλλος, ὅτι ἐν μὲν τῇ παρὰ χρῆμα ἱκανῶς εἰπεῖν σὺ ῥάδιον, ἐπισκεψαμένου δὲ οὐδὲν χαλεπὸν. εἴποι γὰρ ἄν. βούλει οὖν δεώμεθα τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀντιλέγοντός μοι ἀκολουθεῖναι ἡμῖν, ἐν πῶς ἡμεῖς ἐκεῖνο ἐνδειξώμεθα, ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἐπιτήδευμα ἴδιον γυναικὶ πρὸς διοίκησιν πόλεως; πάνυ γε. ἴδι δὴ, φήσομεν πρὸς αὐτόν, ἀποκρίνου· ἄρ' οὕτως ἔλεγες, τὸν μὲν εὐφυῆ πρὸς τι εἶναι, τὸν δὲ ἄφυῆ, ἐν ᾧ ὁ μὲν ῥαδίως τι μαθήσεται, ὁ δὲ χαλεπῶς, καὶ ὁ μὲν ἀπὸ βραχείας μαθήσεως ἐπιπολὺ εὐρετικός εἴη οὐ ἔμαθεν, ὁ δὲ πολλῆς μαθήσεως τυχὼν καὶ μελέτης μὴδὲ ἃ ἔμαθε σώζοιτο, καὶ τῷ μὲν τὰ τοῦ σώματος ἱκανῶς ὑπηρετοῖ τῇ διανοίᾳ, τῷ δ' ἐναντιοῖτο. ἀρε

post haec jubemus eum, qui contraria dicit, hoc ipsum nobis ostendere, ad quam artem quodve officium ex iis, quae instituendae civitati conducunt, non eadem sit, sed diversa viri mulierisve natura? Sic utique decet. Forte, quod tu paulo ante dicebas, alius quoque dicere poterit, subito quidem, quantum satis sit, dicere non facile esse, sin autem cogletur, haud multum difficile. Diceret utique. Vis ergo oremus eum, qui haec nobis opponit, ut aures nobis praebeat, attendatque, si qua ratione ostendere queamus, nullum esse studium ad gubernandam civitatem mulieri proprium? Omnino. Age itaque, dicamus ad eum, responde, numquid ita dicebas, ad aliquod opus aliquem dextro sinistroque ingenio praeditum esse, ex eo intelligi, quod ille facile quippiam addiscit, ille difficile, et hic, si exiguum quid ab aliquo didicerit, ex eo ipse plurimum inveniat, ille vero, cum plura didicerit meditatatusque sit, paulo post obliviscitur, atque alteri corporis membra abunde menti subserviunt, alteri contra. An alia praeter haec sunt, quibus homi-

Ed. Chart. V. [254.]

Ed. Basf. I. (332.)

ἀλλ' ἅττα ἐστίν, ἢ ταῦτα, οἷς τὸν εὐφυῆ πρὸς ἑκάστη καὶ τὸν μὴ ὠρίζου; οὐδεὶς, ἢ δ' ὅς, ἄλλα φησι. οἷσθ' αὖτις οὖν ὑπὸ ἀνθρώπων μελετώμενον, ἐν ᾧ οὐ πάντα ταῦτα τὸ τῶν ἀνδρῶν γένος διαφερόντως ἔχει τοῦ τῶν γυναικῶν; ἢ μακρολογούμεν τὴν δ' ὑφαντικὴν λέγοντες καὶ τὴν τῶν ποπάων τε καὶ ἐφημέτων θεραπείαν, ἐν οἷς δὴ τι δοκεῖ τὸ γυναικεῖον γένος εἶναι, οὐ καὶ καταγελαστότατον ἐστὶ πάμπαν ἡτιώμενον; ἀληθῆ λέγεις, ἔφη, ὅτι πολυκρατεῖται ἐν ἅπασιν, ὥς ἔπος εἰπεῖν, τὸ γένος τοῦ γένους. γυναικες μέντοι πολλὰ καὶ πολλῶν ἀνδρῶν βελτίους εἰς πολλὰ, τὸ δ' ὅλον ἔχει, ὥς σὺ λέγεις. οὐδὲν ἐστὶν ἄρα, ὦ φίλε, ἐπιτηδευμάτων τῶν πόλιν διοικούντων γυναικῶς, διότι γυνή, οὐδὲ ἀνδρῶς, διότι ἀνὴρ, ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖν ζώων, καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνὴ ἐπιτηδευμάτων κατὰ φύσιν, πάντων δ' ἀνὴρ, ἐπὶ πᾶσι δ' ἀσθενέστερον γυνὴ ἀνδρῶς. πάνυ γε. τί οὖν ἀνδράσι ταῦτα προστιζόμεν, γυναικὶ δ' οὐδέν; ἢ καὶ πῶς; ἀλλ' ἔστι γὰρ, οἶμαι, ὥς

nem aliqua indole bona praeditum a mala praedito distinguis? Nullus alia dixerit. Nostine, aliquid ab hominibus exerceri, in quo non omnia eadem virorum genus et excellentius habeat, quam mulierum genus? An late verbis vagabimur, texendi artificium commemorantes, placentarumque et obsoniorum confectionem, in quibus aliquid esse genus mulierum videtur, ubi maxime ridiculum sane apparet, quum vincitur? Vera loqueris, quia longe in omnibus (ut sic dixerim) genus a genere superatur. Mulieres autem multae multis viris ad multa praestantiores. Totum ita habet, ut dicis. Nullum igitur est, o amice, inter eos, qui civitatem gubernant, studium mulieris proprium, qua mulier est, aut viri proprium, qua vir, sed aequae dispersae in animantibus utriusque naturae, et omnium studiorum natura compos est mulier; item et vir; in omnibus autem foemina imbecillior viro. Sic est prorsus. Quid igitur? viris omnia praecipimus, mulieri autem nihil? At quomodo? Est utique, ut nos affirmamus, inter mulieres quoque alia medicinae

Ed. Chart. V. [251. 255.]

Ed. Bas. I. (332.)

φῆσομεν, καὶ γυνὴ ἰατρικὴ, ἥ δ' οὐ, καὶ μουσικὴ, ἥ δ' αἰσχρολογία. τί μήν; γυμναστικὴ δὲ αἶψ' ἢ καὶ πολεμική, ἢ δὲ ἀπόλεμος καὶ οὐ φυλογυμναστική; οἶμα ἔγωγε. τί δὲ φιλόσοφος τε καὶ θυμοειδής, ἥ δὲ αἰσχυρὸς καὶ μισόσοφος; ἐστὶ καὶ ταῦτα. ἐστὶν ἄρα καὶ φυλακικὴ γυνή, ἥ δ' οὐ. ἥ οὐ τοιαύτην καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν φυλακικῶν φύσιν ἐξελέξαμεθα; τοιαύτην μὲν οὖν. καὶ γυναικὸς ἄρα καὶ ἀνδρὸς ἡ αὐτὴ φύσις εἰς φυλακὴν πόλεως, πλὴν ὅσα ἡ μὲν ἀσθενεστέρα, ὁ δ' ἰσχυρότερός ἐστι. φαίνεται. [255] καὶ γυναῖκες ἄρα τοιαῦται τοῖς τοιούτοις ἀνδράσι ἐλεγκταὶ συνοικεῖν τε καὶ φυλάττειν, ἐπεὶ πέρ εἰσιν ἱκαναὶ καὶ ξυγγενεῖς αὐτοῖς τὴν φύσιν. πάντ' γε. τὰ δ' ἐπιτηδεύματα οὐ ταῦτα ἀποδοτέα ταῖς αὐταῖς φύσεσι; ταῦτά. ἤκουσεν ἄρα εἰς τὰ πρότερα περιφερόμενοι καὶ ὁμολογοῦμεν, μὴ παρὰ φύσιν εἶναι ταῖς τῶν φυλάκων γυναιξὶ μουσικὴν τε καὶ γυμναστικὴν ἀποδιδόναι. παντάπασι μὲν οὖν. ἐν τοῖς ἅπασιν ἐφ' ἑνὸς παραδείγματος τοῦ τῶν γυναικῶν

apta, alia minime, alia musicae, alia a Musis natura abhorret. Quidni? Et alia quidem ad exercitationes gymnasticas et rem militarem prompta, alia vero ad haec inepta. Sic arbitror. An non una quidem sapientiae studiosa est, altera sapientiam spernit? et una elato animo, altera demisso? Et his assentior. Est ergo et inter foeminas quaedam ad custodiendum idonea, quaedam minime. An non naturam quandam hujusmodi civitatem custodientium virorum elegimus? Ejusmodi certe. Mulieris itaque et viri eadem ad custodiendam civitatem natura, nisi quod haec imbecillior, illa robustior existat. Ita apparet. Mulieres itaque tales eligendae sunt, ut una cum viris et colant et custodiant civitatem, postquam idoneae sunt et natura ipsis cognatae. Omnino. Studia vero nonne eadem eisdem naturis sunt tribuenda? Eadem. Venimus igitur ad priora illa longo circuitu, fatemurque, non esse contra naturam, ut custodiam mulieres musicam et gymnasticam exerceantur. Prorsus. In his omnibus uno exemplo mulierum exer-

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (332. 333.)

ἐγύμνασεν ἡμᾶς εὐρετικούς τε καὶ διακριτικούς εἶναι, κατὰ τί μὲν ὅμοια ταῖς φύσεσιν ἔσσι, κατὰ τί δ' ἀνόμοια τὰ παραβαλλόμενα. γυναῖκες γὰρ ἀνδράσιν ὅμοιαι μὲν εἰσιν, καθὼ καὶ αὐταὶ ὑπάρχουσι λογικὰ ζῶα, τουτέστιν ἐπιστήμης δεκτικά· καθ' ὅσον δὲ τὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν γένος ισχυρότερον ὑπάρχει καὶ εἰς ἅπαν ἔργον τε καὶ μάθημα βέλτιον, αἱ γυναῖκες δ' ἀσθενέστεραί τε καὶ χείρους, ἀνόμοιαι γε κατὰ τοῦτ' εἰσιν· ὥσπερ γε πάλιν ἐναντίως ἔχουσι, καθ' ὅσον αὐταὶ μὲν ὑπάρχουσι θήλειαι, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς κήσιν ἐπιτήδεια ταῖς μὲν γυναιξίν ἔστι μόρι' ἅττα τοῦ σώματος ὑπὸ τῆς φύσεως παρεσκευασμένα, τοῖς δ' ἀρῆσιν οὐκ ἔστιν. ὥστ' ἀληθῶς ἂν τις φαίη, κατὰ τι μὲν ὁμοίως διακείσθαι τὰς γυναῖκας τοῖς ἀνδράσι, κατὰ τι δ' ἐναντίως. ἐπειδὴν μὲν οὖν (333) τις κατὰ τὴν ὁμοιότητα τὴν μετέβασιν ἀπὸ θατέρου ποιῇται πρὸς τὸ ἕτερον, ἀληθεύσει, ἐπειδὴν δὲ κατὰ τὴν ὁμοιότητα, ψεύσεται, καὶ πολὺ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐναντίωσιν. ὥς γὰρ ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ κατ' ἰητρείου ἔγραψε, κελύων ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ἢ ὅμοια ἢ ἀνό-

cuit nos, quomodo invenire ac discernere possimus, in quo quidem similia naturis, in quo dissimilia ea, quae conferuntur, existant. Nam mulieres viris similes quidem sunt, quatenus et hae animalia existunt rationalia, hoc est scientiae capacia; quatenus autem virorum genus fortius est, et ad omne opus et disciplinam praestantius, mulieres autem imbecilliores deterioresque, dissimiles in hoc existunt; quemadmodum rursus e contrario habent, quatenus hae quidem sunt foeminae, eoque ad concipiendum idoneae; mulieribus autem certae quaedam sunt corporis partes a natura constructae, masculis autem non sunt. Quare vere aliquis dixerit, in aliquo mulieres viris respondere structura simili, in aliquo contra. Quum igitur aliquis secundum similitudinem ab alio ad aliud transgreditur, vera dicet. Ubi autem secundum dissimilitudinem, mentietur, et multo magis secundum contrarietatem. Ut enim Hippocrates in opere de re medica prodidit, praecipiens nos ab initio, an similia vel dissimilia

Ed. Chart. V. [255.]

Ed. Bas. I. (353.)

μοια σκοπεῖσθαι, προσέθηκε δὲ ἐν τῷ Προγνωστικῷ καὶ τὸ ἐναντίον οἷς ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ προσώπου, τὸ δ' ἐναντιώτατον τοῦ ὁμοίου δεινότερον, οὕτως φαίνεται καὶ ὁ Πλάτων τὴν ἀπόδειξιν πεπονημένον ἐν τῇ προκαείμενῃ ῥήσει.

Κεφ. δ'. Προσθῶμεν οὖν ἔτι καὶ ἄλλο τῶν ὑφ' Ἱπποκράτους γεγραμμένων παραδείγματα ἕνεκα τοῦ διακρίνειν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις ὅσον καθ' ὁμοίον ἔστι, καὶ ὅσον ἀνόμοιον, ἔστι δ' ἡ λέξις ἐν τοῦ περὶ ἁρθρων συγγράμματος ᾧδε πως ἔχουσα. γινώσκεις δ', εἰ ἐκπέπτωκεν ὁ βραχίον, τοῖσι χρὴ τοῖσι σημαῖοις. τοῦτο μὲν, ἐπειδὴ δίκαιον ἔχουσι τὸ σῶμα οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὰ σκέλη, παραδείγματι χρὴ χρῆσθαι τῷ ὑγιᾷ πρὸς τὸ μὴ ὑγιᾷ, μὴ τὰ ἀλλότρια ἁρθρα καθορῶντα, (ἄλλοι γὰρ μᾶλλον ἄλλων ἔξαρθροι πεφύκασιν,) ἀλλὰ τὰ αὐτοῦ τοῦ κάμνοντος, ὃν ἀνόμοιον τὸ ὑγιᾷ τῷ κάμνοντι. καὶ τοῦτο εἰρηται μὲν ἁρθρῶς. παραξύσεις δ' ἔχει πᾶν πολλὴν διὰ τοιαῦτα, καὶ οὐκ ἀρκέει μόνον λόγῳ εἰδέναι τὴν τέχνην ταύτην, ἀλλὰ καὶ ὁμιλίῃ ὁμιλεῖν. πολλοὶ γὰρ ὑπὸ ὀδύνης, ἢ καὶ ὑπὸ ἀλλοίης

sint, contemplari, apposuit in Opere Prognostico etiam contrarium iis, quae in facie enumeravit: Quod maxime contrarium est simili, pessimum est. Sic et Plato videtur demonstrationem in oratione superius comprehensa fecisse.

Cap. IV. Adjungamus igitur et aliud adhuc ex Hippocratis scriptis exempli gratia, ut discernamus, quid simile et quid dissimile existat. Verba ipsius ex commentario de articulis haec sunt. *An brachium exciderit, his notis cognoscendum est. Hoc sane, quum dextrum habent corpus homines, manus et crura, exemplo convenit uti sano ad non sanum, non alienos articulos inspicendo, (alii siquidem aliis magis sunt exarticulati,) sed ipsius aegrotantis, an sanum laboranti sit dissimile. Atque hoc sane dictum est recte. Verum deceptionem non exiguam propter talia continet. Ac non satis est sermone tantum persequi hanc artem, verum et usu tractare oportet. Nam multi prae dolore vel alia etiam*

Ed. Chart. V. (255. 256.)

Ed. Bas. I. (355.)

προφάσιος, οὐκ ἐξεστεώπων αὐτοῖσι τῶν ἄρθρων, ὅμως οὐ δύνανται εἰς τὰ ὅμοια σχήματα καθεστάναι, ἐς οἷά περ τὸ ὑγιανόν σῶμα σχηματίζεται. προξυτιέναι οὖν καὶ ἐννοεῖν καὶ τὸ τοιούτου σχῆμα χρή. αἰτὰρ καὶ ἐν τῇ μασχάλῃ ἢ κεφαλῇ τοῦ βραχίονος φέρεται ἐγκειμένη πολλῶν μᾶλλον τοῦ ἐκπεπτωκότος, ἢ τοῦ ὑγίους. τοῦτο δ' ἄνωθεν κατὰ τὴν ἐπωμίδα κοῖλον φαίνεται τὸ χωρίον, καὶ τὸ τοῦ ἀκρωμίου ὁστέον ἐξέχον φαίνεται, ἅτε ὑποδεδυκός ἦδη τοῦ ἄρθρου ἐς τὸ κάτω τοῦ χωρίου. παραξύνεσιν μὴν καὶ τοῦτο ἔχει τινα. ἀλλ' ὕστερον περὶ αὐτοῦ γραφήσεται, ἅξιον γὰρ γραφῆς ἐστί. τούτου δὲ τοῦ ἐκπεπτωκότος ὁ ἀγκὼν φαίνεται [256] ἀφεστειώς μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρέων, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐτέρου. εἰ μέντοι τις προσαναγκάζῃ, προσάγεται μὲν, ἐπιπόνως δὲ τοῦτο δ' ἄνωθεν τὴν χεῖρα ἄραι εὐθεΐαν παρὰ τὸ οὖς, ἐκτεταμένου τοῦ ἀγκῶνος, οὐ μᾶλλον δύνανται, ὥσπερ τὴν ὑγίαν, οὐδὲ παράγειν ἔνθα καὶ ἔνθα ὁμοίως. αὕτη μὲν ἡ τοῦ Ἱπποκράτους ῥῆσις ἢ αὕτη τῇ κατὰ τὸ Προγνωστικόν. ὥς γὰρ ἐκεῖ τὸ πρόσωπον ἡμῶς τοῦ νοσοῦντος ἐκέλευσε σκοπεῖ-

occasione, articuli quamvis non excefferint ipsis loco, nequeunt tamen in similes ipsis figuras reverti, ac subsistere, quomodo sanum corpus figuratur. Itaque perpendere prius et considerare etiam talem figuram oportet. Sed in scapulis caput brachii insitum fertur multo magis elapsi, quam sani. Hic autem superiori parte in clavicula cava apparet regio, et os summi humeri excedere videtur, tanquam articulo jam in internam partem submerso; deceptionem tamen etiam in hoc aliquam habet. Verum de hoc postea scribetur, dignum enim est, cujus fiat mentio. Hoc elapso, interior cubitus apparet recedere magis a costis, quam ab altero. Si vero aliquis adigat, adducitur quidem, sed laboriose. In hoc autem manum recta ad aurem cubito extenso attollere non magis possunt, quam sanam, neque circumducere huc et illuc similiter. Haec sane Hippocratis verba sunt similia iis, quae in Opere Prognostico tradit. Quemadmodum enim illic faciem nos aegrotantis iussit inspicere, utrum similis sit an dissimi-

Ed. Chart. V. [256.]

Ed. Bas. I. (333.)

σθαι, πότερον ὁμοίον ἐστὶν ἢ ἀνόμοιον τῷ τῶν ὑγαινότων, μάλιστα δ' εἰ αὐτὸ ἑαυτῷ, οὕτως νῦν τὸ ἐκπεπτακὸς ἄρθρον τῷ ὑγιεῖ παραβάλλει τὴν παραβολὴν ποιοῦμενος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεπονθότος ἀνθρώπου· ἀπάτη γάρ, ἣν παραξύνεσιν ὠνόμασε, γίνεται πολλάκις, ἐὰν τοῖς ἀλλοτρίοις ἄρθροις παραβάλλῃς αὐτό. καὶ μέντοι καὶ ὥς ἐκ τῶν κατὰ μέρος, εἰ ὁμοίον ἐστὶ τῷ κατὰ φύσιν ἔχοντι τὸ γε πεπονθός, ἔτεστι διαγνῶναι, καθάπερ ἐν τῷ Προγνωστικῷ διηλθεν, οὕτως κἀνταῦθα, τὰ μὲν ἄλλα γράψας καλῶς, ἐν ᾧ δ' ἂν τι σφαλεῖν διὰ τὴν πρὸς τὸ ἐξηρηθηκὸς ὁμοιότητα, τοῦτ' ἐπισημηνάμενος, ὥς παραξύνεσιν ἔχον καὶ αὐτό. ταπεινὴ γάρ ἡ ἐπομὴ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξηρηθηκόντων ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀπόσπασμα κατὰ τὸ ἀκρώμιον ἔχόντων, ὥστε συγχέσθαι κατὰ τοῦτο τὴν διάγνωσιν τῶν ἐξαρηθημάτων, εἰς κοινὸν σημεῖον ἀφικνουμένην τοῖς ἀπέσπασμένον ἔχουσι τὸ ἀκρώμιον. ἀλλὰ κἀνταῦθα πάλιν, ὅπερ καθόλου διὰ τοῦ κατ' ἰητρεῖον ἀπεφάνετο, τοῦτο νῦν ἐνὸς εἶδους ἐποίησεν, ἐπιδείξας οὐ μόνον ἢ ὅμοια τὰ σημεῖα τῶν δύο παθῶν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ

lis fanis, praesertim an ipsa sibi respondeat, ita nunc elapsum articulum sano comparat, comparatione in ipso affecto homine facta. Deceptio enim, quam falsam notitiam vocant, frequenter accidit, si alienis articulis ipsum conferas. Quin etiam ex particularibus, an similis sit naturaliter habenti affectus, licet dignoscere; quemadmodum in Opere Prognostico percensuit, ita et hic, alia quidem recte scribens; in quo autem quis non-nihil aberraret propter similitudinem ad luxatum, id significans, quomodo et ipsum deceptionem habeat. Humilis enim clavicula non solum in luxatis est, sed etiam qui divulsionem in summo humero sustinent, ut in hoc confundatur dignotio luxationum, quae signum commune fortitur iis, qui summum humerum habent avulsum. Sed hic quoque rursus, quod generatim in opere de re medica pronunciavit, id nunc unius speciei fecit, ostendens non solum quatenus similia duorum affectuum sunt,

Ed. Chart. V. [256.]

Ed. Bas. I. (353.)

ἢ ἀνόμοια. κοίλη μὲν οὖν ἡ ἐπωμὶς ἐπ' ἀμφοῖν φαίνεται, τῶν δὲ ἄλλων συμπτωμάτων, ὧν τὸν κατάλογον ἔγραψεν ἐπὶ τῶν ἐξηθρηκτόων ὤμων, οὐδὲν συμβαίνει κατὰ τὰ τῶν ἀκρωμίων ἀποσπάσματα, περὶ ὧν κατὰ τὴν προγεγραμμένην ῥῆσιν οὕτως εἶπε. τούτου δὲ τοῦ ἐκπεπωκότος ὁ ἀγκὼν φαίνεται ἀφεστειὼς μᾶλλον ἀπὸ τῶν πλευρῶν, ἢ τοῦ ἐτέρου. εἰ μέντοι τις προσαναγκάζῃ, προσάγεται μὲν, ἐπιπύσις δὲ τοῦτο δὲ ἄνω αἶραι τὴν χεῖρα ἰδεῖν παρὰ τὸ οὖς, ἐκτεταμένου τοῦ ἀγκῶνος, οὐ μάλα δύναται, ὥσπερ καὶ τὴν ὑγίαν, οὐδὲ παράγειν ἔνθα καὶ ἔνθα ὁμοίως. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἐξηθρηκτόων φαίνεται γιγνόμενα, μηδὲν τοιοῦτον πασχόντων, οἷς ἀπέσπασται τὸ ἀκρώμιον· μόνοις γὰρ αὐτοῖς κοινόν ἐστι τὸ τὴν ἐπωμίδα φαίνεσθαι κοίλην. ἔστι δὲ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ κοινόν οὐ μόνον ὁμοιότης, ἀλλὰ καὶ ἀνομοιότης. φαίνεται γὰρ ὁ τόπος ὧν ταπεινότερος, οὐ μὴν καὶ γενοῖς γε κατὰ ἀλήθειαν ἑαυτοῦ ταπεινότερος, ὡς ἐπὶ τῶν ἐξηθρηκτόων ὤμων. ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ, τῆς κεφαλῆς τοῦ βραχίονος εἰς τὴν μασχάλην καταπεσούσης, ὁ πρότερον ὑπάρχων

sed etiam quatenus dissimilia. Cavæ igitur clavicula in utrisque apparet. Ex aliis autem symptomatis, quæ enumeravit in luxatis articulis, pullum in summorum humerorum avulsionibus accidit, de quibus ad præscripta verba ita ait. *Hæc elapso, interior cubitus recedere magis a costis quam ab altero videtur. Si vero quis compellat, adducitur quidem, sed cum dolore. In hoc sursum manum tollere recta ad aurem cubito extenso non admodum potest, quemadmodum et sanam ne adducere quidem huc et illuc similiter.* Hæc in luxatis fieri apparent, quum nihil ejusmodi accadat iis, quibus summus humerus avulsus est, Quippe solis ipsis commune est claviculam apparere concavam. Est autem et in hoc commune non modo similitudo, sed etiam dissimilitudo. Nam locus videtur esse humilior, cum tamen re vera non sit humilior, quam fuerit affectus, ut in luxatis humeris. In illis enim, capite brachii in scapulas delapso, tumor primum clavicularum loco eminens vere evanuit;

Ed. Chart. V. [256.257.]

Ed. Bas. I. (333.)

ὄγκος ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐπωμίδα τόπῳ κατ' ἀλήθειαν ἀπό-
λωλεν, ἐν δὲ τοῖς ἀποσπάσμασι οὗτος μὲν ὁ αὐτὸς δια-
μένει, μεταστάντος δ' εἰς ὕψος τοῦ ἀκρωμίου, φαντασία
ψευδὴς γίγνεται τῆς τοῦ τόπου ταπεινώσεως, ἴσως οὖν
ἁμεινόν ἐστι καὶ μίαν ἄλλην ἐτι παραγράψαι ῥῆσιν ἐκ τοῦ
περὶ ἄρθρων, ἐν ᾗ καθ' ἐν πάθος ἐπιδείκνυσιν ὁ Ἱπποκρά-
της ὁμοιοιότητά τε καὶ ἀνομοιοιότητα σφάλλουνσαν τοὺς πολλοὺς
τῶν ἱατρῶν. ὅταν τις ἐξαρθρήσῃ σπόνδυλος εἰς τὸ πρόσω
ταπεινόν, κατὰ τοῦτο γίγνεται τὸ χωρίον τῆς ῥάχews. ἐνίοτε
δὲ, περιθραιυσθειῶν τῶν κατὰ τοὺς σπονδύλους ὀπισθίων
ἀποφύσεων, ἐξ ὧν ἡ τῆς ῥάχews ἄκρα γεννᾶται, κοίλος καὶ
ταπεινὸς ὁ τύπος φαίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἐξηρθρηκότων
εἰς τὸ πρόσω σπονδύλων. ἔστι δὲ τοῦτο μὲν τὸ πάθος
εὐαιστότατον, ὀλεθριώτατον δὲ τὸ ἕτερον. ἀγνοοῦντας δὲ τῶν
ἱατρῶν ἐνίους τὴν διαφορὰν αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης φησὶν
οἰεσθαι θεραπευκένας ῥαδίως τὴν εἰς τὰ πρόσω τῶν
σπονδύλων μετάστασιν. ὀνομάζει δὲ τὴν εἰς τὸ πρόσω ταύ-
την, οὐ μόνον οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἔσω καλῶν, ἔσω μὲν δηλονότι
τὸ βᾶθος τοῦ σώματος, [257] ἔξω δὲ τὸ ἐπιπολὴς ὀπισθεν

in avulsionibus autem hic quidem ipse permanet, sed humero summo in altum traducto, falsa loci depressionis imaginatio oboritur. Forſitan praeſtiterit etiam aliam unam adhuc ſententiam aſcribere ex commentario de articulis, ubi in uno affectu Hippocrates oftendit ſimilitudinem et diſſimilitudinem pleroſque medicos fallere. Quum aliqua vertebra luxata fuerit in anteriora, juxta eam ſpinae locus humilis efficitur; nonnunquam et poſterioribus vertebrarum proceſſibus refractis, unde ſpinae elevatio fit, mancus et depreſſus locus apparet, quemadmodum in vertebris in anteriora luxatis. Eſt autem hic affectus curatu facillimus, alter vero pernicioſiſſimus: quorum differentiam ignorantes nonnullos medicos Hippocrates ait putare vertebrarum in anteriora prolapſum curaffe ex facili. Nominat porro hunc in priora tranſitum, non ita ſolum, ſed etiam ad interiora, intra ſane profunditatem corporis, extra autem ſuperficiem

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Bas. I. (333.)

τε καὶ πρόσθεν. ἔστι δ' ἡ ῥῆσις αὐτοῦ, καθ' ἣν γέγραπται ταῦτα, αὕτη. ἐκ δὲ τοῦ ὀπισθεν οὐ ῥηϊδίον τοιαύτην ἐξέλασιν γενέσθαι εἰς τὸ εἶσω, εἰ μὴ ὑπέρβαρύ τι ἄχθος ἐμπέσοι. τῶν τε γὰρ ὀστέων τῶν ἐκπερικύπτων ἔξωθεν ἑκαστον τοιοῦτόν ἐστιν, ὥστε πρόσθεν ἂν αὐτὸ καταγείη, πρὶν ἢ μεγάλην ῥοπήν εἰσὼ ποιῆσαι, τοὺς τε ξυγδέσμοις βιασάμενον καὶ τὰ ἄρθρα τὰ ἐνθλασμένα, ὅ τε αὐτῶν τοιαύτην ἐξέλασιν ἐξάλλομένου σπονδυλίου, ὅ τε ἐκπηδήσας σπόνδυλος πιέζοι ἂν τὸν νωπιαῖον, εἰ μὴ καὶ ἀπορρήξειε, πιεσθεὶς δ' ἂν καὶ ἀπολελασμένος πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ ἐπικαίρων ἀποπόρρωσιν ποιήσῃεν. ὥστ' οὐκ ἂν μέλοι τῷ ἱατρῷ ὅπως γρή τὸν σπόνδυλον κατορθῶσαι, πολλῶν καὶ βιαίων ἄλλων κακῶν παρεόντων. ὥστε δὴ οὐδ' ἐμβαλεῖν οἷον τε οὔτε κατασείσειν, οὔτ' ἄλλω οὐδενὶ τρόπῳ πρόδηλον γινώσκοντων, εἰ μὴ τις διατεμὼν τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ἐμβαλόμενος ἐς τὴν κοιλίην ἐκ τοῦ εἰσωθεν τῇ χειρὶ ἐς τὸ ἔξω ἀνταυθί. κἀνταῦθα νεκρῷ μὲν οἷόν τε ποιεῖν, ζῶντι

ante et post. Oratio ipsius est haec, qua illa tradidit. *Ex posteriori parte non facile est huiusmodi luxationem in anteriora fieri, nisi pergrave aliquod pondus incidat. Nam ex ossibus extrinsecus enatis unumquodque tale est, ut antea ipsum frangatur, priusquam multum intro declinaverit, et ligamenta violenter adigens, et articulos e sede sua in aliam motos. Item spinalis medulla laborat, si modice e loco inflectatur, vertebra in eum modum exiliente; item vertebra luxata comprimit spinalem medullam, nisi etiam abruperit, pressa vero et gravata hac, multorum magnorum et insignium membrorum stuporem efficeret. Quare non poterit medicus, quomodo oportet, vertebra dirigere, multis violentisque aliis malis instantibus, ac ideo quod ne inferere quidem liceat, neque conquassare, neque alio ullo modo, constat, nisi quis, dissecto homine, deinde injecta in cavitatem ab interiori parte manu, foras repellat. Atque haec mor-*

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Basf. I. (333. 334.)

δ' οὐ πάνυ. διὰ τί δὲ ταῦτα γράψω; ὅτι οἰδονται τιτες
 ἰητροικέναι τοὺς ἀνθρώπους (334), οἷσιν ἔσωθεν ἔπessον
 σπονδυλοὶ τελείως ὑπερβάντες τὰ ἄρθρα. καίτοι ἡγήστην εἰς
 τὸ περιγενέσθαι τῶν διαστροφῶν ταύτην ἔτιοι νομίζουσι
 καὶ οὐδὲν δέεσθαι ἐμβολῆς, ἀλλ' αὐτομαίως ὑγίει γενέσθαι
 τὰ τοιαῦτα. ἀγροῦσι δὲ πολὺ, καὶ κερδαίνουσιν, ὅτι
 ἀγροῦσι. πείθουσι γὰρ τοὺς πέλας, ἐξαπατῶνται δὲ διὰ
 τὸδε οἰδονται τὴν ἄκανθαν τὴν ἔχουσαν κατὰ τὴν ῥάχιν
 ταύτην τοῦ σπονδυλοῦ αὐτῆς εἶναι, ὅτι στοργγύλον αὐτῶν
 ἕκαστον φαίνεται ψευδόμενον, ἀγροῦντες, ὅτι τὰ ὁστέα ταῦτά
 ἔστι τὰ ἀπὸ τῶν σπονδυλῶν πεφυκότα, περὶ ὧν ὀλίγω ἔμ-
 προσθεν εἰρηται. οἷσι δὲ σπονδυλοὶ πολλοὶ προσωτέρω
 ἀπεισι, στενοτάτην γὰρ πάντων ζῶων ἀνθρώπος κοιλίην ἔχει,
 ὡς ἐπὶ μεγέθει ἀπὸ τοῦ ὀπισθεν εἰς τὸ ἐμπροσθεν, ὅτι καὶ
 κατὰ τὸ στήθος. ὅταν οὖν τι τούτων τῶν ὁστέων τῶν
 ὑπερεχόντων ἰσχυρῶς καταγῇ, ἢν τε ἔν, ἢν τε πλείω, ταύτη
 ταπεινότερον τὸ χωρίον γίνεται, ἢ τὸ ἔνθεν καὶ ἔνθεν. διὰ

tuo licet facere, vivo non admodum. Cur autem haec
 scribo? quoniam putant nonnulli, homines se sanasse,
 quibus ab interiore parte vertebrae inciderant, omnino
 articulos praetergressi. Atqui facillimam curatu distor-
 tionem hanc quidam putant, ac nihil indigere iniectione,
 sed sponte sua ejusmodi sanos fieri. Ignorant autem
 multum, et hoc lucrantur, quod ignorant. Nam proxi-
 mis suadent, sed propter hoc decipiuntur. Putant, spi-
 nam excedentem in dorso hoc vertebrae ipsas esse, quo-
 niam singulae rotundae ad tactum apparent, ignorantes,
 quod ossa haec sint a vertebrae profecta, de quibus paulo
 ante dictum est, at quibus vertebrae multae in anteriora
 recedunt, arctissimum enim inter omnia animantia homo
 sinum habet, quantum ad magnitudinem attinet, a poste-
 rioribus in anteriora, aliquando etiam in pectore. Quum
 igitur aliquod ex his ossibus eminentibus valide confractum
 fuerit, sive unum, sive plura, hac depressior locus
 efficitur, vel hinc, vel inde; propterea decipiuntur, dum

Ed. Chart. V. [257.]

Ed. Baf. I. (334.)

τοῦτο ἐξαπατῶνται οἰόμενοι, τοὺς σκοποῦλους εἶσω οἴχασθαι. ὅτι δὲ μεγίστην ἔχει δύναμιν ἢ τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διάγνωσις, καὶ πᾶς τεχνίτης δεῖται διακρίνειν, εἰ ὅμοια ἢ ἀνόμοια τὰ πράγματά ἐστι, περὶ ᾧ διατρίβει, ἀθρεῖν ἐνεστί κίεκ τοῦδε τοῦ παραδείγματος. ἐπειδὴ γὰρ ἐν γυμνασίᾳ κεῖται τὸ πλεῖστον τῆς προκειμένης γνώσεως, οὐκ ἐν τοῖς καθόλου παραδείγμασι χρὴ βλέπειν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς τε καὶ ποικίλοις γυμνάζεσθαι, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀρίστα μεταχειρισμένοις τὴν περὶ ταῦτα τέχνην Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτῳ.

Κεφ. ε'. Δείξαντος οὖν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολιτείας ἐπὶ πλείονων παραδειγμάτων, ὧν εἰσι καὶ κυβερνήται καὶ ἱατροὶ, τοὺς τεχνίτας ὧν ἄρχουσι καὶ διοικοῦσιν, ἐκείνοις τὴν ὠφέλειαν, οὐχ ἑαυτοῖς, ἐκπορίζεσθαι, καταγέλασας Θρασύμαχος ποιμένων τε καὶ βουκόλων μνημονεύει, τὸ ἑαυτοῖς συμφέρον, οὐ τὸ τοῖς προβάτοις τε καὶ βουσίν, ἐκπορίζοντων. ἀλλὰ Σωκράτης ἐπιδείκνυσιν, αὐτῶν σκοπὸν εἶναι καὶ τέλος, ἑτερόν μὲν τοῖς παρὰ τῇ ποιματικῇ τε καὶ βουκολικῇ τέχνῃ, μηδὲν ἄλλο σκοπούμενοις

putant, verlébras intro prolabi. Porro quod máximam vim habet similitum et dissimilitum dignotio, omnisque artifex desiderat discernere, similesne an dissimiles res sint, circa quas versatur, ex hoc exemplo licet colligere. Unum enim in exercitatione magna pars propositae cognitionis consistat, non in generalibus exemplis videre convenit, sed in multis variisque exercitari, et praesertim quae ab his petita sunt, qui optime horum artem elaboraverunt; qualis est Hippocrates et Plato.

Cap. V. Quum igitur Plato primo libro de Republica ostendisset variis exemplis, ex quorum numero est, et civitatis gubernatores et medicos artificibus, quibus praesunt imperantque, quosque regunt, illis utilitatem, non sibi suppeditare, deridens Thrasymachus pastorum et bubulcorum meminit, quæ sibi ipsis commodum, non ovibus et bobus, exhibent. Verum Socrates ostendit, ipsorum scopum et finem esse, alium sane iis, qui in pastoria et bucolica arte nihil praeter ovium et boum utili-

Ed. Chart. V. [257. 258.]

Ed. Basf. I. (334.)

παρά τὴν τῶν προβάτων τε καὶ βοῶν ὠφέλειαν, ἄλλο δὲ τοῖς εἰς πρῶσιν ἢ θοίνην παρασκευάζουσι τὰ ζῶα. [258] πρόδηλον οὖν, ὅτι καὶ ἱατρός, ἢ μὲν ἱατρός ἐστι, ταύτῃ προνοεῖται τῆς τοῦ σώματος ὑγείας, ἢ δὲ δι' ἄλλο τι τοῦτο πράττει, κατ' ἐκεῖνο καὶ τὴν προσηγορίαν ἔξει. τινὲς μὲν γὰρ ἔνεκα χρηματισμοῦ τὴν ἱατρικὴν τέχνην ἐργάζονται, τινὲς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν τόμων αὐτοῖς διδομένην αἰλευργησίαν, ἔνιοι δὲ διὰ φιλανθρωπίαν, ὥσπερ ἄλλοι διὰ τὴν ἐπὶ ταύτῃ δόξαν ἢ τιμὴν. ὀνομασθήσονται τοιγαροῦν, ἢ μὲν ὑγείας εἰς δημιουργοί, κοινῇ πάντες ἱατροὶ ζέουσι πρὸς τὰς πράξεις ἐπὶ διαφόροις ποιοῦνται σκοποῖς, ὃ μὲν τις φιλάνθρωπος, ὃ δὲ φιλότιμος, ὃ δὲ φιλόδοξος, ὃ δὲ χρηματιστής. οὐκ οὖν τοῖς ἱατροῖς τὸ τέλος ἐστὶν ὡς ἱατροῖς ἐνδοξον ἢ πόριμον, ὡς Μηνόδοτος ἐμπειρικός ἔγραψεν, ἀλλὰ Μηνόδοτος μὲν τοῦτο, Διοκλεῖ δ' οὐ τοῦτο, καθάπερ οὐδὲ Ἱπποκράτει καὶ Ἐμπεδοκλεῖ, οὐδ' ἄλλοις τῶν πηλαιῶν οὐκ ὀλίγοις, ὅσοι διὰ φιλανθρωπίαν ἐθεράπευον

tatem respiciunt, alium vero, qui animalia ad epulas et venditionem alunt. Itaque constat, quod et medicus, quatenus medicus est, eatenus corporis sanitati prospicit; quatenus autem aliud quid agit, inde appellationem quoque habebit. Nonnulli etiam divitiarum gratia artem medicam tractant; nonnulli propter mulctam ex legibus ipsis impositam; quidam vero propter humanitatem, quemadmodum alii ob gloriam inde aut honorem comparandum. Nominabuntur igitur, quatenus sanitatis sunt opifices, communiter omnes medici; quatenus autem ob diversa consilia actiones aggrediuntur, hic humanus, ille honoris studiosus, alius gloriae, alius divitiarum affectator. Non igitur medicis finis est tanquam medicis, ut gloriam aut fructum percipiant, sicut Menodotus empiricus scriptum reliquit, id quod curae fuit Menodoto, Diocli vero minime, quemadmodum nec Hippocrati et Empedocli, neque aliis veterum permultis, qui ob humanitatem benignitatemque naturae aegrotis mede-

Ed. Chart. V. [258.]

Ed. Bas. I. (354.)

τοὺς ἀνθρώπους. γυμνασάμενος οὖν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τις παραδείγμασι, (πάνπολλα δ' ἐστὶ παρ' Ἱπποκράτει καὶ Πλάτῳ,) ῥηδῖως κατόψεται τὰ τε ἴδια τέχνης ἐκάστης καὶ τὰ κοινά. πρὸς μὲν γὰρ Θρασύμαχον ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πολιτείας Σωκράτης διαλεγόμενος ἐδειξεν ἐπὶ ποιμέτων τε καὶ βουκόλων, ὡς κοινοῦσι μὲν, καθ' ὅσον εἰσὶ ποιμένες καὶ βουκόλοι, διαφέρονται δὲ, καθ' ὅσον ὁ μὲν ὡς χορηματιστής, ὁ δ', ὡς ἵνα κατεδέσχηται, κατασκευάζουσιν αὐτὰ πίονα. κατὰ μέντοι τὸ περὶ ἄγνων διὰ πλειόνων ἐδειξεν ἡμᾶς διακρίνειν τὰ τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια· κατὰ δὲ τὸς τέχνας, τουτέστιν εἰ ὁμοιά τ' εἰσὶ καὶ ἀνόμοια. ἐν γὰρ ἐστὶ τῇ θυνάμει τὰ τρία ταῦτα σκέμματα, τὸ τε περὶ τῶν κοινῶν καὶ ἰδίων, καὶ τὸ διακρίνειν, εἰ ὁμοία ἢ ἀνόμοια τὰ παραβαλλόμενα πράγματά εἰσι, καὶ τρίτον ἐπὶ τούτοις, τί ταυτὸν ἐν αὐτοῖς ἐστὶ, καὶ τί ἕτερον. εἰώθασι γὰρ οἱ Ἕλληνες ὁμοία καλεῖν ἐπίοιτε τὰ ταυτὸν ἔχοντά τι. καὶ τὰ γε παραδείγματα κατὰ ταυτὸν ἐν τοῖς παραβαλλομένοις ἐκέλευσεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων ποιεῖσθαι. γεινῆα δὲ πως

bantur. Qui igitur in hujusmodi exemplis se exercuerit, cujusmodi valde multa apud Hippocratem et Platonem reperiuntur, facile inspiciet et propria cujusque artis, et communia. Etenim Socrates cum Thrasymacho in primo de Republica differens ostendit, opiliones et bubulcos communicare inter se, quatenus sunt opiliones et bubulci, differre autem quatenus hic tanquam divitiis inhians, ille ad epulas animalia reddit pinguis. Quin etiam Hippocrates de fracturis plenius docuit discernere ut communia et propria. In artibus autem hoc est, similiae sint, an dissimilia. Unum enim sunt tres hae considerationes, tum quae de communibus et propriis, tum quae discernimus, num similes an dissimiles res, quae comparantur, existant, tertia ad haec, qua speculamur, quid idem in ipsis sit, et quid diversum. Consueverunt enim Graeci similia nonnunquam vocare, quae idem aliquid obtinent. Item exempla secundum idem in iis, quae conferuntur, Plato nos facere praecepit. Vicina est huic

Ed. Chart. V. [258.]

Ed. Bas. I. (334.)

τούτῳ τῷ σχέματι καὶ τὸ κατὰ τὴν διαιρητικὴν ὀνομαζομένην μέθοδον, ἥς τὴν μὲν γυμνασίαν ὁ Πλάτων ἐν Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ πεποίηται, τὴν δὲ ἐξ αὐτῆς χρεῖαν ἐπέδειξεν οὐκ ἐν τούτοις μόνον, ἀλλὰ σαφέστατα μὲν ἅμα καὶ τελεωτάτα κατὰ τὸ Φίληβον καὶ Φαῖδρον, οὐ μὴν καὶ κατὰ τὴν Πολιτείαν τε καὶ ἄλλα ἅττα τῶν συγγραμμάτων. ἐν μὲν οὖν τῷ Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ διδάσκει, πῶς ἂν τις ἀντὶ τῆς προσηγορίας ἐρμηνεύει λόγον σαφεῖ τε ἅμα καὶ συντόμῳ τὸ σημαίνόμενον αὐτῆς, ὅντινα λόγον ὠρισμένον τε καὶ ὅρον ἐξαιρέτως ἐκάλεσαν οἱ μετὰ Πλάτωνα· ἐν δὲ τῷ Φίληβῳ καὶ τῷ Φαῖδρῳ δείκνυσιν, εἰς τεχνῶν σύστασιν ἀπαρκασιωτάτην εἶναι τὴν διαιρητικὴν καὶ συνθετικὴν θεωρίαν, γεγυμνάσθαι τε καλεῖται διττῶς κατ' αὐτὴν, ἀπὸ μὲν τοῦ πρώτου καὶ γενικωτάτου καταβαίνοντος ἐπὶ τὰ μικροτέραν δεχόμενα διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξύ διαφορῶν, δι' ὧν καὶ τοὺς ὀρισμοὺς τῶν εἰδῶν ἐδεδείξει συνισταμένους ἐν Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ, ἔμπαλιν δ' ἀπὸ τῶν ειδικωτάτων πολλῶν ὄντων ἀναβαίνοντος ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος κατὰ

contemplationi et ea, quae dividendi constat methodo, cujus exercitium Plato in Sophista et Politico tractavit, usum vero ipsius non in his modo, verum clarissime simul et absolutissime in Philebo et Phaedro, quin etiam in commentario de Republica aliisque multis ostendit. In Sophista igitur et Politico docet, quomodo aliquis loco appellationis sermone interpretatur claro pariter et compendio ipius significatum, quem sermonem finem et definitionem eximie Platonis sectatores vocarunt. In Philebo autem et Phaedro divisoriam compositoriamque speculationem maxime necessariam esse ad artium constitutionem ostendit, qui duplici modo in ea exercitari praecipit, a primo sane et generalissimo descendentes ad ea, quae non amplius dividi queunt, per differentias in medio consistentes, quibus et definitiones specierum constitui in Sophista et Politico monstraverat, contra vero a specialissimis, quae multa sunt, ad primum genus

GALENUS TOM. V.

Bbb

Ed. Chart. V. [258, 259.]

Ed. Bas. I. (334.)

σύνθεσιν· ὁδὸν μὲν γὰρ εἶναι μίαν ἀμφοῖν, ὁδοιπορίαν δὲ διττήν, ἀπὸ θατέρου τῶν πρώτων ἐπὶ θατέρον ἐναλλάξ ἰόντι. λέγει δὲ περὶ αὐτῶν ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ κατὰ τήνδε τὴν λέξιν. ἔμοι δὲ φαίνεται τὰ μὲν ἄλλα τῷ ὄντι παιδιὰ πεπαῖχθαι. τούτων δὲ τινων ἐκ τύχης ῥηθέντων δυοῖν εἰδῶν, εἰ αὐτὴν τὴν δύναμιν τέχνη λαβεῖν δύνατό τις, οὐκ ἄχαρι. τίνων δὲ; εἰς μίαν τε ἰδέαν συντορῶντα ἄγειν τὰ πολλαχῇ διεσπαρμένα, ἢ ἕκαστον ὀριζόμενος ἄλλον ποιῆ, περὶ οὗ ἂν αἰ διδάσκων ἐθέλῃ, ὥσπερ τὰ νῦν δὴ περὶ ἔρωτος ὃ ἴστιν [259] ὀρισθὲν, εἴτε εὖ, εἴτε κακῶς ἐλέχθη. τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὐτῷ ὁμολογούμενον διὰ ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. τὸ δ' ἕτερον δὴ εἶδος τί λέγεις, ὦ Σώκρατες; τὸ πάλιν κατ' εἶδη δύνασθαι διατέμνειν κατὰ ἄρθρα, ἢ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν κατεγνύναι μέρος μηδὲν, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρωόμενον. ταῦτα μὲν οὖν καὶ θόλου περὶ τῆς διαμερτικῆς τε καὶ συνθετικῆς μεθόδου λέλεκται τῷ Πλάτῳ. μεταβὰς δ' ἐπὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην,

per compositionem ascendentes; viam enim esse utriusque unam, sed iter duplex ab altero primorum ad alterum vicissim eunti. Dicit itaque de ipsis in Phaedro ad hunc modum. *Mihi quidem videtur caetera reuera luisse. At si quis earum specierum, in quas modo fortuna incidimus, vim arte comprehenderit, opus non ingratum fuerit consecutus. Quas species dicis? Ut in unam ideam conspiciens passim dispersa ducat, quo singula definiens manifestum reddat semper id, de quo agitur; quemadmodum nos in praesentia, quid amor sit, definivimus, sive bene, sive male id factum sit. Certe hinc disputatio nostra claritatem in se habuit constantemque sibi ipsi concordiam. Alteram vero speciem, quam dicis, o Socrates? Ut rursus secundum species articulatim pro rerum natura incidat, neque imperiti coqui ritu ulla membra confringere aggrediatur. Haec igitur generatim de dividendi componendique methodo a Platone sunt comprehensa. Digressus autem ad artem rhetoricam,*

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (334. 335.)

(εἴη δ' ἂν ἡμῖν ἐν τε τοῦτο παράδειγμα τῆς ὅλης πραγμα-
τείας,) τάδε γράφει. ἐπειδὴ λόγόν δύναμις τυγχάνει ψυχα-
γωγία οὕσα, τὸν μέλλοντα ῥητορικὸν ἐσεσθαι ἀνάγκη εἰδέ-
ναι, ψυχὴ ὅσα εἶδη ἔχει. ἔστιν οὖν τόσα καὶ τόσα, καὶ
τοῖα καὶ τοῖα, ὅθεν οἱ μὲν τοιοῖδε, οἱ δὲ τοιοῖδε γίνονται.
τούτων δ' οὕτω διηρημένων λόγων αὖ τόσα καὶ τόσα ἐστὶν
εἶδη, τοιόνδε δὲ ἕκαστον. οἱ μὲν οὖν τοιοῖδε ὑπὸ τῶν
τοιῶνδε λόγων διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν εἰς τὰ τοιάδε εὐπει-
θεῖς, οἱ δὲ τοιοῖδε διὰ τὰδε δυσπειθεῖς. δεῖ δὴ ταῦτα ἱκα-
νῶς νοήσαντα, μετὰ ταῦτα θεώμενον αὐτὰ ἐν ταῖς πράξε-
σιν ὄντα τε καὶ πραττόμενα ὁξέως δύνασθαι ἐπακολουθεῖν
τῇ αἰσθήσει, ἢ μηδὲν εἶναι πῶ πλέον αὐτῶν, ὥν τότε
ἤκουε λόγων ξυτῶν. ὅταν δ' εἰπεῖν τε ἱκανῶς ἔχη, (335) οἷος
ὑφ' οἷων πεῖθεται, παραγιγνόμενόν τε δυνατός ἢ διαισθα-
νόμενος ἑαυτῷ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι οὕτως ἐστὶ καὶ αὕτη ἡ
φύσις, περὶ ἧς τότε ἦσαν οἱ λόγοι, νῦν ἐργῶ παροῦσά
σοι, ᾗ προσοιστέον τούσδε ᾗδε τοὺς λόγους ἐπὶ τὴν

(erit nobis unum aliquod totius operis exemplum,) haec
scribit. Quandoquidem dicendi facultas quaedam animi
evocatio et oblectatio est; futurum oratorem necesse est,
quot species anima habeat, cognoscere. Sunt itaque tot
tulesque, unde hi tales, illi tales efficiuntur. His ita
distinctis, orationum quoque tot talesque sunt species,
ejusmodi vero singulae. Tales igitur talibus quibusdam
orationibus certa quadam de causa ad ejusmodi res
facile persuadentur; aliter autem affecti ob aliquam
causam minime. Oportet itaque eum, qui haec satis
perspexerit, postea in ipsis negotiis, quas sunt agun-
turque, animadversa acute posse sensu assequi, aut nihil
amplius quam verba, quae audivit, habet. At quum
abunde potest dicere, quis quibus orationibus capiatur,
praesentemque hominem acute percipit eo ingenio praedi-
tum, de quo antea fuerit disputatum, sic ipsum esse
talibus orationibus ad talia compellandum, is ita instru-
ctus tam demum perfecte artem hanc erit consecutus,

Ed. Chart. V. [258, 259.]

Ed. Bas. I. (334.)

σύνθεσιν· ὁδὸν μὲν γὰρ εἶναι μίαν ἀμφοῖν, ὁδοίποριαν δὲ διττήν, ἀπὸ θατέρου τῶν πρώτων ἐπὶ θατέρου ἐναλλάξ ἰόντι. λέγει δὲ περὶ αὐτῶν ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ κατὰ τήνδε τὴν λέξιν. ἐμοὶ δὲ φαίνεται τὰ μὲν ἄλλα τῷ ὄντι παιδιὰ πεπαιγθαι. τούτων δὲ τινων ἐκ τύχης ῥηθέντων δυοῖν εἰδῶν, εἰ αὐτὴν τὴν δύναμιν τέχνη λαβεῖν δύναιτό τις, οὐκ ἄχαρι. τίνων δὴ; εἰς μίαν τε ἰδέαν συτοροῦντα ἄγειν τὰ πολλὰ διεσπαρμένα, ἢ ἕκαστον ὀριζόμενος δηλὸν ποιῆ, περὶ οὗ ἂν αἰετὶ διδάσκων ἐθέλῃ, ὥσπερ τὰ νῦν δὴ περὶ ἔρωτος ὃ ἐστίν [259] ὀρισθὲν, εἴτε εὖ, εἴτε κακῶς ἐλέγχῃ. τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὐτῇ ὁμολογούμενον διὰ ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. τὸ δ' ἕτερον δὴ εἶδος τί λέγεις; ὦ Σώκρατες; τὸ πάλιν κατ' εἶδη δύνασθαι διατέμνειν κατὰ ἄρθρα, ἢ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνύναι μέρος μηδὲν, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χροόμενον· ταῦτα μὲν οὖν καθόλου περὶ τῆς διαιρητικῆς τε καὶ συνθετικῆς μεθόδου λέλεκται τῷ Πλάτῳ. μεταβάς δ' ἐπὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην,

per compositionem ascendentes; viam enim esse utriusque unam, sed iter duplex ab altero primorum ad alterum vicissim eunti. Dicit itaque de ipsis in Phaedro ad hunc modum. *Mihi quidem videmur caetera reuera luisse. At si quis duarum specierum, in quas modo fortuna incidimus, vim arte comprehenderit, opus non ingratum fuerit consecutus. Quas species dicis? Ut in unam ideam conspiciens passim dispersa ducat, quo singula definiens manifestum reddat semper id, de quo agitur; quemadmodum nos in praesentia, quid amor sit, definivimus, sive bene, sive male id factum sit. Certe hinc disputatio nostra claritatem in se habuit constantemque sibi ipsi concordiam. Alteram vero speciem quam dicis, o Socrates? Ut rursus secundum species articulatim pro rerum natura incidat, neque imperiti coqui ritu ulla membra confringere aggrediatur. Haec igitur generatim de dividendi componendique methodo a Platone sunt comprehensa. Digressus autem ad artem rhetoricam,*

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (334. 335.)

(εἴη δ' ἂν ἡμῖν ἐν τῷ τούτῳ παράδειγμα τῆς ὅλης πραγματείας,) τάδε γράφει. ἐπειδὴ λόγῳ δύναμις τυγχάνει ψυχαγωγία οὕσα, τὸν μέλλοντα ῥητορικὸν ἐσσεσθαι ἀνάγκη εἰδέναι, ψυχὴ ὅσα εἶδη ἔχει. ἐστὶν οὖν τόσα καὶ τόσα, καὶ τοῖα καὶ τοῖα, ὅθεν οἱ μὲν τοιοῖδε, οἱ δὲ τοιοῖδε γίγονται. τούτων δ' οὕτω διηρημένων λόγων αὐτὰ τόσα καὶ τόσα ἐστὶν εἶδη, τοιόνδε δὲ ἕκαστον. οἱ μὲν οὖν τοιοῖδε ὑπὸ τῶν τοιῶνδε λόγων διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν εἰς τὰ τοιῶδε εὐπείθεῖς, οἱ δὲ τοιοῖδε διὰ τὰδε δυσπείθεῖς. δεῖ δὴ ταῦτα ἰκανῶς νοήσαντα, μετὰ ταῦτα θεώμενον αὐτὰ ἐν ταῖς πρῶξεσιν ὄντα τε καὶ πραττόμενα ὁξέως δύνασθαι ἐπακολουθεῖν τῇ αἰσθήσει, ἢ μηδὲν εἶναι πᾶσι πλέον αὐτῶν, ὧν τότε ἤκουε λόγων ξυνόν. ὅταν δ' εἰπεῖν τε ἰκανῶς ἔχη, (335) οἷος ὑφ' οἷων πεῖθεται, παραγιγνόμενόν τε δυνατός ἢ διαισθητόμενος ἑαυτῷ ἐνδείκνυσθαι, ὅτι οὕτως ἐστὶ καὶ αὕτη ἡ φύσις, περὶ ἧς τότε ἦσαν οἱ λόγοι, νῦν ἔργῳ παροῦσά σοι, ᾗ προσοισιέον τούτους ὅδε τούτους λόγους ἐπὶ τῇ

(erit nobis unum aliquod totius operis exemplum,) haec scribit. Quandoquidem dicendi facultas quaedam animi evocatio et oblectatio est, futurum oratorem necesse est, quot species anima habeat, cognoscere. Sunt itaque tot talesque, unde hi tales, illi tales efficiuntur. His ita distinctis, orationum quoque tot talesque sunt species, ejusmodi vero singulae. Tales igitur talibus quibusdam orationibus certa quadam de causa ad ejusmodi res facile persuadentur; aliter autem affecti ob aliquam causam minime. Oportet itaque eum, qui haec satis perspexerit, postea in ipsis negotiis, quas sunt agunturque, animadversa acute posse sensu assequi, aut nihil amplius quam verba, quae audivit, habet. At quum abunde potest dicere, quis quibus orationibus capiatur, praesentemque hominem acute percipit eo ingenio praeditum, de quo antea fuerit disputatum, sic ipsum esse talibus orationibus ad talia compellendum, is ita instructus tum demum perfecte artem hanc erit consecutus,

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bat. I. (555.)

τῶνδε πειθῶ. πάντα δὴ ταῦτ' ἔχοντι, προσλαβόντι καιροὺς τοῦ πότε λεκτέον καὶ ἐπισχετέον, βραχυλογίας τε αὐ καὶ ἐλεινολογίας καὶ δεινώσεως ἐκάστων τα ὅσα ἂν εἶδη λόγων μάθῃ, τούτων τὴν εὐκαιρίαν τε καὶ ἀκαιρίαν διαγνόντι, καλῶς τε καὶ τελῶς ἐστὶν ἡ τέχνη ἀπειργασμένη, πρότερον δ' οὐ. ἀλλ' ὅ τι ἂν αὐτῶν τις ἐλλείπῃ λέγων, ἢ διδάσκων, ἢ γράφων, φησὶ δὲ τέχνην λέγειν, ὃ μὴ πειθόμενος κρατεῖ. ταῦτα οὖν αὐτῷ λελεκται περὶ τῆς φητορικῆς, ἐνταῦθα διδάσκοντε, πῶς ἂν τις αὐτὴν ἄριστα συστήσαιο μεθόδῳ χρώμενος, οὐ καθάπερ οἱ πολλοὶ δι' ἐμπειρίας τε καὶ τριβῆς. ἐτι τε πρὸς τούτοις κατωτέρω μετὰ τὸ διελθεῖν ἐν τῷ μεταξὺ χρήσιμα πολλὰ συγκεφαλαιούμενος αὐτὰ κατὰ λέξιν οὕτως ἔφη. ὥστ', εἰ μὲν ἄλλο τι περὶ τέχνης λόγων λέγοις, ἀκούομεν ἂν, εἰ δὲ μὴ, οἷς νῦν δὴ διήλθομεν πεισόμεθα, ὥς, ἔαν μὴ τις τῶν τ' ἀκουσομένων τὰς φύσεις διαριθμῇται, καὶ κατ' εἶδη τε διαιρῇται τὰ ὄντα, καὶ μιᾷ ἰδέᾳ ἀδύνατος ἢ καθ' ἓν ἕκαστον περιλαμβάνειν, οὕτω ἔσται τεχνικός

quum ad superiora haec adjunxerit, ut opportunitatem loquendi tacendique calleat; item quando conveniat uti et quando non breviloquentia, commiseratione, vehementia acriori amplificationeque; caeterum partium orationis, quas didicerit, usum tempestivum vel intempestivum cognoverit, absolute hanc erit artem executus, prius vero minime; in quocunque vero horum defecerit vel dicendo, vel scribendo, licet ex arte verba facere se dicat, ipse, cui non persuadetur, vincit. Haec protulit de rhetorica, docens inibi, quomodo aliquis optime ipsam constituat methodo usus, non, quemadmodum vulgus, experientia et conversatione. Ad haec quum inferius multa interim utilia commemorasset, in caput ipsa rediens ad verbum sic dixit. Quapropter, si aliud quippiam de arte dixeris, auscultabimus quidem; sin minus, his, quae paulo ante recensuimus, fidem adhibebimus, quod videlicet, nisi quis auditorum ingenia noverit distinxeritque, atque res ipsas in species suas discreverit, rursusque singula specie una comprehenderit, nunquam

Ed. Chart. V. [259.]

Ed. Bas. I. (335.)

λόγων περί, καθόσον δυνατόν ἀνθρώπων. ἐν τούτῳ μὲν τῷ βιβλίῳ διὰ συντόμων ἐδήλωσε περί τε τῆς τῶν τεχνῶν ἀπασιών καθόλου συστάσεως καὶ περὶ τῆς ῥητορικῆς, ἀκριβέστατα δὲ τὸν λόγον ὅλον ἐν τῷ Φιλήβῳ διήλθεν. ἐγὼ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπικαιροτάτων ἄρξομαι παραγράφας αὐτοῦ πρώτην τήνδε τὴν ῥῆσιν. φωνὴ μὲν ἡμῖν ἐστὶ που μία διὰ τοῦ στόματος ἰούσα, καὶ ἄπειρος αὐτῇ πλήθει πάντων τε καὶ ἐκάστου. τί μὴν; καὶ οὐδὲν ἑτέρων γε τούτων ἑσμέν πως σοφοί, οὔτε ὅτι τὸ ἄπειρον αὐτῆς ἴσμεν, οὐδ' ὅτι τὸ ἐν ἄλλο τι, ὅποσα τέ ἐσσι καὶ ὅποια, τοῦτό ἐστι τὸ γραμματικὸν ἕκαστον ποιοῦν ἡμῶν. ἀληθέστατα. καὶ μὴν καὶ τὸ μουσικὸν οὐ τυγχάνει ποιοῦν, τουτέστι ταυτὸν. πῶς; φωνὴ μὲν που καὶ τὸ κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην ἐστὶ μία ἐν αὐτῇ. πῶς δ' οὐ; δύο δὲ θῶμεν βαρὺ καὶ ὀξύ, καὶ τρίτον ὁμότονον. ἢ πῶς; οὕτως. ἀλλ' οὐπω σοφός ἂν εἴης τὴν μουσικὴν εἰδὼς ταῦτα μόνα, μὴ εἰδὼς δὲ, ὥς ἔπος εἰπεῖν, εἰς ταῦτα, οὐδενὸς ἄξιος ἔσῃ. οὐ γὰρ οὖν. ἀλλ',

dicendi artem, quoad homini licet, adipiscetur. In hoc libro succincte egit de generali omnium artium constitutione, et de rhetorica; exactissime vero totum sermonem in Philebo persecutus est. Ego a principalissimis exordiar, prima hac ipsius oratione ascripta. Vox, inquam, ex ore nobis erumpens una est, et infinitas rursus voces numero et cunctorum pariter et cuiusque. Quidni? Neutro tamen horum docti efficimur sapientesque, nec quod ejus infinitum, nec iterum quod ejus unum aliud cognoscimus, item quod et quales fiunt, tenemus; hoc enim unumquemque nostrum grammaticum reddit. Verissima loqueris. Quin etiam id, quod musicum non efficit, hoc est idem. Qua ratione? Una quodammodo et in hac arte vox est. Quidni? Duo item ponenda sunt, grave et acutum, ac tertium, tonus aequivalens. Nonne ita? Ita. Verum tamen nondum musicae peritus eris, si haec sola cognoveris, et ista ignorans, ut ita loquar, nullius eris in musica pretii. Nullius. Sed

Ed. Chart. V. [269. 260.]

Ed. Bas. I. (335.)

ὦ φίλε, ἐπειδὴν λάβης, ὅποσα τὰ διαστήματά ἐστι [260] τὸν ἀριθμὸν τῆς φωνῆς ὀξύτητός τε πέρι καὶ βαρύτητος, καὶ ὅποια, καὶ τοὺς ὅρους τῶν διαστημάτων, καὶ τὰ ἐκ τούτων ὅσα συστήματα γέγονεν, ἃ κατιδόντες οἱ πρόσθεν παρέδουσαν ἡμῖν τοῖς ἐπομένοις ἐκείνοις καλεῖν αὐτὰ ἁρμονίας. ἐν τε ταῖς κινήσεσιν αὐ τοῦ σώματος ἕτερα τοιαῦτα ἐνόητα πάθη γιγνόμενα, ἃ δὴ δι' ἀριθμῶν μετρηθέντα δεῖν αὐτὰ φασὶ ῥυθμούς καὶ μέτρα ἐπονομάζειν, καὶ ἅμα ἐννοεῖν, ὥς οὕτω δεῖ περὶ παντὸς ἐνὸς καὶ πολλῶν σκοπεῖν. ὅταν γὰρ ταῦτά τε λάβης, οὕτω τότε ἐγένου σοφός· ὅταν δ' ἄλλο τῶν ὄντων ὅτιον ταύτῃ σκοπούμενος ἔλῃς, οὕτως ἔμφρων περὶ τούτου γέγονας. τὸ δ' ἄπειρόν σε ἐκάστων καὶ ἐν ἐκάστοις πλῆθος ἄπειρον ἐκάστοτε ποιεῖ τοῦ ἰφροεῖν, καὶ οὐκ ἐλλόγιμον, οὐδ' ἐνάριθμον, ἅτ' οὐκ εἰς ἀριθμὸν οὐδένα ἐν οὐδενὶ πώποτε ἀπιδόντα. κάλλιστα, ὦ Φίληβε, ἔμοιγε τὰ νῦν λεγόμενα εἰρηκέναι φαίνεται Σωκράτης. καὶ ἔμοι ταῦτά γε αὐτά. ἀλλὰ τί δὴ ποτε πρὸς ἡμᾶς οὗτος ὁ λόγος εἴρηται νῦν, καὶ τί ποτε βουλόμετος; ὀρθῶς μέντοι

postquam, o amice, acceperis, quot intervalla vocis numero sunt circa grave atque acutum, et qualia, nec non intervallorum termini, et quocunque ex his compositiones proveniunt. Quae majores nostri conspicientes nobis eorum sectatoribus, ut hujusmodi quaedam harmonias appellaremus, tradiderunt. In motibus, praeterea corporis alios quosdam tales inesse affectus monstrant, quos numeris dimensis rhythmos atque mensuras vocari jussere; cogitare praeterea, quod eadem ratione de omni, quod unum est et multa, considerare debemus. Nam quando ista sic accipis, sapiens tunc evadis. Quum vero et aliud quicquam ita considerans capis, sapiens rursus circa illud efficeris. Infinita autem singulorum et in singulis multitudo vagum te incertumque et rationis ac numeri reddit expertem, utpote in nullum cujusque numerum respicientem. Praeclare haec, o Philebe, Socrates mihi dixisse videtur. Mihi quoque: sed quid ad rem hic sermo, quidve sibi vult? Recte id,

Ed. Chart. V. [260.]

Ed. Bas. L. (335.)

τοῦθ' ἡμᾶς, ὃ Πρωταρχε, ἠρώτησε Φίληβος. πάνυ μὲν οὖν, καὶ ἀποκρίνου γε αὐτῷ. δράσω ταῦτα, διελθὼν σμικρὸν ἐτι περὶ αὐτῶν τούτων. ὥσπερ γὰρ ἐν ὅτιον εἴ τις ποτε λάβοι τούτων, ὥς φαμεν, οὐκ ἐπ' ἀπείρου φύσιν ἀεὶ δὴ βλέπειν εὐθύς, ἀλλ' ἐπὶ τινα ἀριθμὸν, οὕτω καὶ τὸ ἐναντίον; ὅταν τις τὸ ἀπείρον ἀναγκασθῇ πρῶτον λαμβάνειν, μὴ ἐπὶ τὸ ἐν τούτῳ εὐθύς, ἀλλ' ἐπ' ἀριθμὸν αὐτὴν πληθὸς ἕκαστον ἔχοντά τι κατανοεῖν, τελευτᾶν τ' ἐκ πάντων εἰς ἓν. πάλιν δὲ ἐν τοῖς γράμμασι τὸ νῦν λεγόμενον λάβωμεν. πῶς; ἐπειδὴ φωνὴν ἀπείρον κατενόησεν, εἴτε τις θεός, εἴτε καὶ θεὸς ἄνθρωπος, ὥς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεῦθ τινα τούτων γενέσθαι λέγων, ὃς πρῶτος τὰ φωνήεντα ἐν τῷ ἀπείρῳ κατενόησεν οὐχ ἓν ὄντα, ἀλλὰ πλείω, καὶ πάλιν ἕτερον φωνῆς μὲν, οὐ φθόγγου δὲ μετέχοντά τινος, ἀριθμὸν δὲ τινα καὶ τούτων εἶναι. τρίτον δὲ εἶδος γραμμάτων διέστησεν τὰ νῦν λεγόμενα ἄφωνα ἡμῶν. τὸ μετὰ τοῦτο διήρει τὰ τε ἄφωνα καὶ ἄφθογγα μέχρις ἐνὸς ἑκάστου, καὶ

o Protarche, Philebus iste quaesivit. Prorsus. Responde igitur ipsi. Faciam quod vultis, ubi de his ipsis paulisper etiam adhuc disputaverò. Ut enim, si quis unum aliquid accipit, is, ut diximus, haud mox in infiniti naturam, sed in aliquem numerum descendere debet, ita vicissim, si quis infinitum primo sumere cogitur, nequaquam in unum continuo, sed in numerum quendam, qui multitudinem aliquam habeat, debet intendere, ex omnibusque tandem in unum desinere. Quod vero nunc diximus, rursus in literis conjectari licet. Quomodo? Postquam infinitam vocem cogitavit sive deus aliquis, sive homo divinus, qualis apud Aegyptios Theuth fuisse fertur, primo in ipsa vocis infinitate vocales literas consideravit, quas non una, sed plures sunt, rursusque alias, quae non vocis, sed soni participes essent, atque harum numerum certum similiter definivit. Tertiam deinde speciem literarum distinxit earum, quas nunc mutas vocamus. Postremo liquidas mutasque diserevit,

Ed. Chart. V. [260.]

Ed. Bas. I. (335.)

τὰ φωνήεντα, καὶ τὰ μέσα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἕως ἀριθμὸν αὐτῶν λαβὼν ἐνὶ τε, ἐκάστη καὶ σύμπασι στοιχείον ἐπωνόμασε. καθορῶν δ', ὡς οὐδαίς ἡμῶν οὐδ' ἂν ἔν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἄνευ πάντων αὐτῶν μάθοι, τοῦτον τὸν θεσμὸν αὐτὸν λογισάμενος, ὡς ὄντα ἓνα, καὶ αὐτὰ πάντα ἔν πως ποιοῦντα, μίαν ἐπ' αὐτοῖς ὡς οὖσαν γραμματικὴν τέχνην ἐπεφθέγγετο προσειπὼν. ταῦτα μὲν ὁ Πλάτων ἔγραψεν ἐν Φιλήβῳ περὶ συστάσεως τεχνῶν, τῆς κατὰ μέθοδον δηλονότι τὴν λογικὴν, οὐ τῆς ἐκ τῆς πολυχρονίου τηρήσεως, ἐκ τῆς τῶν κατὰ μέρος ἀθροισμένης ἐμπειρίας. ὅτι δ' οὐκ ἄνευ τοῦ γυμνάσθαι περὶ διαίρεσιν τε καὶ σύνθεσιν οἷόν τε γενέσθαι τὴν λογικὴν σύστασιν τῶν τεχνῶν, εὐδηλὸν ἐστίν ἐξ ὧν ἄχρι τοῦ δεῦρ' ἡλεκταί μοι. καὶ μέντοι καὶ καθ' ὅλον τὸ βιβλίον τὸν Φιλήβον ἐν τοῖς ἐξῆς ἔργῳ δείκνυσσι τὴν μέθοδον ἐπὶ τῆς ἡδονῆς, ἀπάσης αὐτῆς τὰς διαφορὰς διαλθὼν.

Κεφ. σ'. Οὕτω δὲ καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἔφθισεν ἐν τῷ περὶ διαίτης ὁρίῳ, μεμψάμενος τοὺς Κνιδίους ἰατροὺς,

usque singula quaedam, vocalesque et medias eodem modo, donec, earum numero in singulis speciebus et in universis reperto, elementum vocavit. Quumque videret neminem nostrum horum quicquam seorsum percepturum, nisi omnia ipsa percepisset, hoc vinculum veluti unum quiddam existens, et haec omnia unum facere meditatus, quam unam in his esse artem grammaticam animadvertit, eo nomine appellavit. Haec quidem Plato de artium constitutione in Philebo tradidit, quae juxta methodum scilicet rationalem, non quae ex diutina inquisitione, sed particularium experientia colligitur. Quod autem, nisi in divisione et compositione exercitatio accesserit, nequeat rationalis artium constitutio fieri, palam est ex iis, quae hucusque a me sunt comprehensa. Quin etiam in toto libro Philebo deinceps opere methodum in voluntate ostendit, universas ipsius differentias persecutus.

Cap. VI. Sic autem et Hippocrates facitavit in opere de victus ratione acutorum, accusans medicos

Ed. Chart. V. [260. 261.]

Ed. Bas. I. (335.)

ὥς ἀγνοοῦντας τὰς κατ' εἶδη καὶ γένη διαφορὰς τῶν νοσημάτων, αὐτὸς δὲ δείκνυσιν τοὺς διορισμούς, καθ' οὓς τὸ δοκοῦν [261] ἐν εἶναι πολλὰ γίγνεται τεμνόμενον, οὐκ ἐπὶ νοσημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἐν ᾧ τοὺς πλείστους τῶν ἐνδοξοτάτων ἱατρῶν εὐρεῖν ἔστιν ἐσφαλμένους ἄχρι καὶ τῶν βοηθημάτων. ἔνιοι μὲν γὰρ ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος αὐτῶν ἐλθόντες χρεῖας ἀμέθοδον εἰργάσαντο τὴν διδασκαλίαν, ἔνιοι δὲ τὸ κοινοτάτον εἰπόντες ἄχρι μὲν τῆς προχείρου φαντασίας μεθοδικώτατον ἐποίησαντο τὸν λόγον, τῇ ἀληθείᾳ δὲ μοχθηρότατον, ἐντεῦθεν δὲ διεφώνησαν ἀλλήλοις, ἔνιοι μὲν, ὥς οἱ κατὰ βοήθημα τοῦδε τινος τοῦ πάθους, οἷον, εἰ τύχῃ, πλευρίτιδος, ἀποφηνάμενοι τὴν φλεβοτομίαν, ἔνιοι δὲ τὴν κάθαρσιν, ὥσπερ γε καὶ πυρίαν οἱ μὲν διὰ σπόγγων, οἱ δὲ διὰ τῶν καλουμένων ὑπὸ τῶν ἱατρῶν μαρσίπων, ἢ τινος ἑτέρου. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ περὶ λουτρῶν καὶ περὶ αἰουτίας διηνέχθησαν, ὀξύμελιτός τε καὶ μελικράτου, καὶ ὕδατος, καὶ οἶνου, καὶ πσιδάνης, ἥτοι τοῦ διηθημένου χυλοῦ μόνου διδόντες, ἢ

Cnidios tanquam speciales generalesque morborum differentias ignorantes. Ipse autem indicat distinctiones, secundum quas id, quod unum videtur esse, multa fiant, cum dividitur, non in morbis tantum, sed etiam in aliis omnibus; in quo plurimos ex clarissimis medicis in errorem lapsos invenire licet, adeoque in ipsis remediis. Nonnulli siquidem ad particulares ipsorum usus profecti disciplinam fecerunt ordine carentem. Quidam communissimum loquuti usque ad promptam imaginationem sermonem fecerunt maxime methodicum, re vera autem vitiosissimum; inde inter se dissenserunt, alii quidem, ut qui in remedio certi cujusdam affectus, exempli gratia pleuritidis, sanguinis missionem pronunciarunt, alii purgationem, quemadmodum et fomentum, hi per spongas, illi per sacculos a medicis dictos, aut per aliud quoddam. Inibi etiam de balneis et balnei abstinencia dissentiunt, oxymel, vel hydromel, aquam, vinum, ptisanam, vel percolatum succum duntaxat exhibentes,* vel hordeaceum

Ed. Chart. V. [261.]

Ed. Bas. I. (335. 336.)

τῆς κριθώδους μόνης, οἱ δὲ καὶ σιτίων, ἄλλως ἄλλου διο-
 ρισαμένου, τὰς τε διαφορὰς τῶν καμνόντων, καὶ τῶν εἰρη-
 μένων ἐδειξε χρῆζον τὸ τῆς πλευρίτιδος πάθος. ὅπως μὲν
 οὖν αὐτὸς διηλθεν ἀτακτότερον πρῶτος εὐρίσκων, ἐν τοῖς
 ὑπομνήμασιν ἐξήγηται τοῦ περὶ διαίτης ὁξέων, ὃ τινες μὲν
 ἐπιγράφουσι πρὸς τὰς Κνιδίας γνώμας, ἔτιοι δὲ περὶ πι-
 σάνης, ἑκάτεροι μοχθηρῶς. ἐγὼ δ', ἴνα καὶ τούτου τοῦ
 λόγου ἔχῃσι διὰ συντόμων σαφῇ τὴν διδασκαλίαν οἱ φιλο-
 μαθεῖς, οὐκ ὀκνήσω δηλῶσαι τὰ κεφάλαια (336) τῶν γάρ
 τοι πλευριτικῶν ἄρτι μὲν ἀρχομένων ὀδυναῖσθαι τὴν πλευ-
 ρίαν, ὡς ἂν οὐδέπω τῆς διαθέσεως αὐτῆς σαφοῦς, ἀποπει-
 ρᾶσθαι κελεύει τῶν πυριάσεών τε καὶ θερμασμάτων ὀνομαζο-
 μένων, καὶ διηλθεν αὐτὸς τὴν ὕλην. εἶτα, ἂν μὴ λύηται,
 σκευάμενον, εἴτε νεοβρωῖτι ἐόντι, καὶ εἴτε ὑποκεχωρηκυίας
 τῆς κοιλίας, εἴτε μὴ, διδάσκει, τί ποιητέον ἐστίν. ἔαν δὲ
 μὴ ὑπέικῃ πρὸς ταῦτα, διορισμοὺς ἔγραψεν τῶν τε φλεβο-
 τομίας δεομένων καὶ τῶν καθάρσεως, ἐπὶ τίνων τε χρὴ
 μελικράτῳ ποτὶ χρῆσθαι, ἢ ὀξυμέλιτι, ἢ ὕδατι μέχρι

solum; alii et cibos; aliter alio distinguente differentias
 et aegrotantium, et praedictorum, indicavit, quid pleuri-
 tidis affectus requireret. Quomodo igitur ipse enumera-
 verit inordinatius primus inveniens, commentariis in opere
 de victus ratione acutorum expono, quod aliqui inscri-
 bunt ad Cnidas sententias, quidam de ptisana, utrique
 male. At ego, ut hujus quoque sermonis manifestam
 disciplinam studiosi compendiosè habeant, non pigebit
 capita significare. Etenim in pleuriticis nuper incipientibus
 latus dolere, tanquam dispositione nondum manifesta,
 tentare jubet fomenta, fotibusque calidis; ac ipse mate-
 riam recensuit: deinde, si non solvatur, considerandum,
 ne paulo antea cibum assumpserit, an alvum dejecerit,
 vel non, ac, quid faciendum sit, docet. At si, his non
 cesserit, distinctiones scribit eorum, qui sanguinis missione
 indigent, et qui purgatione; porro in quibus mullae
 potu utendum est, aut oxymelite, aut aqua usque ad

Ed. Chart. V. [261.]

Ed. Bas. I. (556.)

κρίσεως, μηδεμίαν δίδοντα τροφήν, ἐπὶ τίνων τε χυλὸν πτι-
σάνης, ἢ τῇ κριθῇ χρηστέον τηνικαῦτα, καὶ σιτία δοτέον
ἐστί. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ περὶ οἴνου δόσεως
διορίζεται, τίσι τε χρὴ δίδοναι, καὶ τίσι μὴ, καὶ ὅποτε,
καὶ ὅποιον. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ λουτρῶν, ὅσα τ' ἄλλα τοι-
αῦτα. διττῆς δ' οὔσης ἁμαρτίας ἐν ταῖς διαιρέσεσι διὰ τὸ
τούς μὲν ἑλλειπέστερον τέμνειν, τοὺς δ' ὑπερβάλλειν εἰς οὐκ
οἰκεῖον τῷ τεμνομένῳ πληθός, ἐκάτερον αὐτῶν ὁ Ἱπποκράτης
μεμφόμενος ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ βιβλίου τάδε φησί. τὰς μέντοι
πολυτροπίας τὰς ἐν ἐκάστησι τῶν νοῦσων καὶ τὴν πολυσχιδίαν
αὐτῶν οὐκ ἠγνόουν ἔνιοι, τοὺς δ' ἀριθμοὺς ἐκάστου τῶν νο-
σημάτων σάφα ἐθελοντες φράζειν οὐκ ὀρθῶς ἔγραψαν. μὴ
γὰρ καὶ οὐκ εὐαριθμητον ἦ, εἰ τουτέῳ τι σημανεῖται τῇ
τῶν καμνόντων νοῦσον, τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διαφέρειν τι,
τὸ μὴ ὁντὸν δὲ νόσημα δοκέειν εἶναι, ἢν μήπω τοῦνομα
ἔχῃ. ἐπὶ δὲ τῶν ἰημάτων ἐμπάλειν, ὥς ἑλλειπόντων αὐτῶν,
ὅδε πῶς φησιν. καὶ οὐ μόνον διὰ τοῦτο οὐκ ἐπαινέω, ἀλλ'

judicationem, nullum dando cibum, in quibus succum
ptisanæ, aut hordeo utendum, tunc et cibi dandi sunt.
Pari modo etiam de vini exhibitione distinguit, quibus
dandum sit, et quibus non, et quando, et quale. Simi-
liter de balneis aliisque id genus. Porro, quum duplex
sit error in divisionibus, quod alii minus, ac conveniat,
dividant, alii exuperent secundum multitudinem, quæ
ad id, quod fecatur, propria non est, utrosque Hippocra-
tes accusans initio quidem libri hæc tradit. *Varietates
morborum et divisionem multijugam aliqui non ignora-
runt, numeros autem singulorum morborum dum mani-
feste vellent explicare, haud recte scripserunt, ut qui
difficile comprehendere possint: si hoc aliquis laborantium
aegritudinem alteram ab altera nonnihil differre significa-
bit, non solum idem morbus esse videbitur, si neque idem
nomen habeat. Porro in remediis contra, quum ipsi
minus, quam par est, complectantur, in hunc modum ait.
Ac non solum ob id non laudo, sed quoniam etiam pau-*

Ed. Chart. V. [261. 262.]

Ed. Bas. I. (336.)

ὅτι καὶ ὀλίγοις τὸν ἀριθμὸν τοῖσιν ἄκρως χροῖονται. μετὰ δὲ ταῦτα προλαβὼν τὸν τῷ προβλήματι χρησιμοῦντα, οὐ σαφῶς αὐτοῦ τὴν λύσιν ἔγραψεν, καὶ διὰ τοῦτ' ἠγνοήθη πολλοῖς τῶν ἱατρῶν ὅλη τοῦ προβλήματος ἡ δύναμις. ἐξηγησάμην μὲν οὖν ὅλον τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ διαίτης ὀξείων ὑπομνήματι, συντόμως δ' αὐτοῦ καὶ νῦν εἰπεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι τὴν δύναμιν. αὐτὸ μὲν τὸ πρόβλημα κατὰ τήνδε τὴν λέξιν ἔγραψεν ὁ Ἱπποκράτης. δοκεῖ δέ μοι ἄξια γραφῆς εἶναι, [262] καὶ μάλιστα ὅσοσα τε ἀκαταμάθητά ἐστι τοῖς ἱητροῖσιν, ἐπικαιρά γ' εὔντα εἰδέναι, καὶ ὅσοσα μεγάλας ὠφελείας φέρει ἢ μεγάλας βλάβας. ἀκαταμάθητα δ' ἐστὶ καὶ τάδε. διὰ τί δ' ἄρα ἐν τῇσιν ὀξείησι νούσοισιν οἱ μὲν τινες τῶν ἱατρῶν πάντα ἐς τὸν αἰῶνα διατελοῦσι, πτισάνην διδόντες ἀήθησαν, καὶ νομίζουσιν ὀρθῶς ἱητροῦναι, οἱ δὲ τινες περὶ παντός ποιοῦνται, ὅπως κριθῇ μὲν μηδεμίαν καταπίνῃ ὁ κάμνων, (μεγάλην γὰρ βλάβην ἠγέονται εἶναι,) ἀλλὰ δι' ὀθονίου τὸν χυλὸν διηθείοντες διδώσιν. οἱ δ' αὖ τινες αὐτέων οὔτ' ἂν πτισάνην παχεῖαν δοῖεν, οὔτ'

cis numero remediis utuntur. Postea, ubi praeassumpsisset id, quod problemati utilissimum est, non manifesto ipsius solutionem conscripsit, atque ideo plerisque medicis tota problematis vis ignoratur. Proinde totum hunc sermonem in primo de victus ratione acutorum commentario sum interpretatus. Nunc autem compendiosè exponere vim necessarium est. Ipsum sane problema sic ad verbum scripsit Hippocrates. Videntur autem digna mihi esse, quae scribantur, et praesertim impercepta medicis, quum sint tamen scitu utilia, item quae magnam utilitatem aut noxam adferunt. Impercepta autem sunt et haec, cur in morbis acutis alii medici in omnem vitam ptisanam non percolatam exhibent, putantque recte se medicari, alii vero magni faciunt, conanturque, ut nullum hordeum aeger devoret, (magnam enim offensionem esse arbitrantur,) sed succum linteo percolatum praebent. Quidam ipsorum neque ptisanam crassam neque succum

Ed. Chart. V. [362.]

Ed. Bas. I. (336.)

αὐτοὺς γὰρ, οἱ μὲν, μέχρις ἂν ἐβδομαίος ὁ κύματος γένηται, οἱ δὲ καὶ διὰ τέλους, ἄχρις ἂν κριθῇ ἡ νοῦσος. μάλα μὲν οὖν οὐδὲ προβάλλεσθαι τὰ τοιαῦτα ζητήματα εἰδικόμενοι εἰσὶν οἱ ἰητροί, ἴσως δ' οὐδὲ προβαλλόμενα εὐρίσκεται. καίτοι διαβολὴν γ' ἔχει ὅλη ἡ τέχνη πρὸς τῶν δημοτέων μεγάλην, ὥς μηδὲ δοκεῖν ὅλως ἰητρικὴν εἶναι. ὥστ' ἐν γε τοῖσιν ὀξυτάτοισι τῶν νοσημάτων τοσούτῳ διοίσουσιν ἀλλήλων οἱ χειρόνακτες, ὥστε, ἢ ὁ ἕτερος προσφέρει ἡγούμετος ἄριστα εἶναι, ταῦτα νομίζειν ἤδη τὸν ἕτερον κακὰ εἶναι. καὶ μετ' ὀλίγα· φημί δὴ, πᾶν καλὸν εἶναι τοῦτο τὸ σκέμμα ἡδελφισμένον τοῖσι πλείστοισι τῶν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐπικαιροτάτοισι. καὶ γὰρ τοῖσι νοσέουσιν πᾶσιν ἐς ὑγίαιάν τι μέγα δύνασθαι, καὶ τοῖσιν ὑγιαίνουσιν εἰς ἀσφάλειαν, καὶ τοῖσιν ἀσκέουσιν ἐς ἀξίην, καὶ ἐς ὃ τι ἕκαστος ἐθέλοι. τὸ περὶ διαφωνίας, φησὶ, τῶν τεχνιτῶν σκέμμα μεγίστην ἔχει δύναμιν, οὐ μόνοις τοῖς νοσοῦσιν ἐς ὑγίειν κτῆσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν ἐς φυλακὴν αὐτῆς δηλονότι, καὶ τοῖς ἀσκούσιν ἀξίην τοῦ σώματος πρὸς τε τὴν κτῆσιν αὐτῆς καὶ διαμονήν.

exhibent; alii, usque dum septimanus aeger fuerit, alii etiam in fine, quoad morbus fuerit judicatus. Hujusmodi igitur quaestiones ne proponere quidem medici consueverunt, forsitan neque si proponantur, inveniunt. Atqui magnam a vulgaribus calumniam tota ars sustinet, ne videatur quidem omnino medicina esse, quod in morbis acutissimis tantum inter se artifices differunt, ut, quae alter adhibet optima esse putans, ea jam alter mala esse censeat. Ac paulo post: Dico autem, perpulchram esse hanc speculationem, plurimis et principalissimis eorum, quae in arte sunt, affinitate junctam; nam aegrotantibus omnibus ad sanitatem aliquid magnum potest, et sanis ad securitatem, exercentibus ad bonam habitudinem, et ad quodcunque unusquisque velit. Speculatio (inquit) de artificum discordia magnam vim obtinet non solis laborantibus ad sanitatem conciliandam, sed etiam sanis ad eam tuendam scilicet, exercentibus ad corporis dignitatem tum comparandam, tum retinendam.

Ed. Chart. V. [262.]

Ed. Basf. I. (336.)

εἶτα προσέθηκε, καὶ ἐξ ὅτι ἕκαστος ἐθέλοι, δηλῶν, οὐ μόνον εἰς ἰατρικὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἐκτετάσθαι τὸ σκέμμα τὴν λύσιν αὐτοῦ. θαυμάσαι γὰρ ἔστι, διὰ τί τέχνην μετιόντες οἱ ἱατροὶ, καθ' ἣν τῇ πείρᾳ τὰ προσφερόμενα βοηθήματα κριθῆναι δύναται, πότερον ὠφέλησεν, ἢ ἔβλαπεν, ὅμως ἐναντιωτάτας ἀποφάσεις ἐποίησαν περὶ τῶν ὠφελούντων τε καὶ βλαπτόντων. ἐν μὲν γὰρ φιλοσοφίᾳ μὴ πεπαῦσθαι τὰς πλείστας τῶν διαφωνιῶν οὐδὲν θαυμαστόν, ὡς ἂν μὴ δυναμένων τῶν πραγμάτων ἐναργῶς κριθῆναι τῇ πείρᾳ, καὶ διὰ τοῦτο τινῶν μὲν ἀποφηναιμένων ἀγέννητον εἶναι τὸν κόσμον, τινῶν δὲ γεννητόν, ὥσπερ γε καὶ τινῶν μὲν, οὐδὲν ἔξωθεν αὐτοῦ περιεχέειν εἶναι, τινῶν δὲ εἶναι λεγόντων, καὶ τούτων αὐτῶν περιεχόμενον τι φάντων, ἐνίων μὲν κατὸν ἀποφηναιμένων εἶναι τοῦτο, μηδεμίαν οὐσίαν ἔχον ἐν ἑαυτῷ, τινῶν δὲ, κόσμους ἄλλους ἀριθμῶν ἀπεριλήπτους ὡς εἰς ἄπειρον ἐκτετάσθαι πλῆθος. αἰσθήσει γὰρ ἐναργεῖ τὴν τοιαύτην διαφωνίαν ἀδύνατον κριθῆναι. οὐ μὴν ὁμοίον γε τὸ τῆς ὠφελείας καὶ βλάβης τῶν

Postea adjecit, et ad quod unusquisque velit, indicans, non modo ad medicinam, sed etiam alias artes, speculationem, ipsius solutionem extendero. Nam mirari licet, cur artem medici pertractantes, in qua remedia, quae offeruntur, usu possint judicare, utrum profint, an noceant, tamen maxime contraria de iis, quae profunt et nocent, pronunciarint. Siquidem in philosophia non sedatas esse plurimas dissensiones nihil miri est; quippe quum res experientia judicari evidenter nequeant, ac ideo nonnulli pronuncient mundum esse non genitum, nonnulli genitum; quemadmodum alii nihil extra ipsius ambitum esse, alii esse dicunt, atque hi ipsi aliquid contineri affirmant, quidam vacuum hoc esse nullam in se continens substantiam dictitant, aliqui vero mundos alios numero incomprehensibiles, ut in infinitum multitudo extendatur; nam ejusmodi discordiam sensu evidenti non licet dijudicare. At secus habet, quod me-

Ed. Chart. V. [262. 263.]

Ed. Bas. I. (336.)

προσφερομένων τοῖς σώμασιν ἰαμάτων, εἰς διαφώνίαν ἀφαι-
κόμενον ἐν τοῖς ἰατροῖς, δυτάμενόν γε αὐτῶν κρῖναι τῇ
πείρᾳ τό τ' ἀρελοῦν καὶ τὸ βλάπτειν. τούτου τοίνυν τοῦ
ζητήματος ἢ λύσεισ οὐ πάνυ τι σαφῶς εἴρηται τῷ Ἱππο-
κράτει, καὶ διὰ τοῦτο σχεδὸν ἅπαντας ἔλαθε τοὺς ἐξηγησα-
μένους τὸ βιβλίον. ἔστι δὲ τοιάδε. τῶν τοσοῦντων ἔνιοι
μὲν ἀσιτίας χρῆζουσιν, ἄχρῃς ἂν ἡ τοῦσος κριθῇ, τινὲς δὲ
τροφῆς, καὶ τούτων ἔνιοι μὲν τῆς κριθώδους πτισάνης,
ἔνιοι δὲ τοῦ χυλοῦ μόνου, καθάπερ γε καὶ στερεωτέρας
ἔνιοι, καὶ μέντοι καὶ τινες μὲν ὀξυμέλιτος ἢ μελικράτου,
τινὲς δ' ὕδατος ἢ οἶνου. διὰ τοῦτο τοῖς ἰατροῖς, ὅσοι τῇ
πείρᾳ μόνῃ τὴν τέχνην συνεστήσαντο, χρήσιμον ἔδοξεν ἐκείνο
μόνον, ὃ κατὰ τὴν τέχνην αὐτοῖς ἐφάνη πλεονάκις ὠφελῆ-
σαν. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τούναντίον εἶδος ἀφικέσθαι τῆς διαίτης
τολμῶσιν, ὥς κακείνου πειραθῆναι, τὴν ἀτυχίαν δεδιότες.
μόνος οὖν ὁ τὴν τε φύσιν εἰδὼς τοῦ κάμνον[263]τος, καὶ
τὴν τοῦ νοσήματος διάθεσιν, καὶ τὴν τοῦ προσαχθήσομένου
βοηθήματος δύναμιν, ἔτι τε τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ χρησιότιον

dici de remediorum, quæ corpori applicantur, auxilio et
noxa inter se dissentiunt, quum ipsi possint utile et nocuum
usu experiri ac judicare. Hujus igitur quaestionis soluti
non admodum manifesto ab Hippocrate est explicata, ac
ideo prope universos libri interpretes latuit. Est autem
talis. Nonnulli sane aegrotantium inediam requirunt;
usque dum morbus fuerit judicatus, nonnulli vero cibum,
atque ex his alii hordeaceam ptisanam, alii succum
solum, quemadmodum et solidiorem aliqui, quin etiam
oxymel quidam aut mulsam, quidam vero aquam et
vinum. Idcirco medicis, qui experientia sola artem con-
stituerunt, illud solum visum est utile, quod forte for-
tuna ipsis frequenter profuisse apparuit. Neque etiam ad
contrariam speciem victus rationis pervenire audent, ut
illam quoque experiantur, improsperum veriti successum.
Proinde solus, qui naturam aegrotantis novit, et morbi
dispositionem, et vim auxilii, quod adhibebitur, praeterea
tempus, quo utendum ipso est, audere poterit, usus

Ed. Chart. V. [263.]

Ed. Bas. I. (336. 337.)

αὐτῷ, τολμήσαι δυνήσεται χρησάμενος τῷ λογικῶς ἐπινοή-
 θέντι βοηθῆματι τῇ πείρᾳ βεβαιῶσαι τὴν ἐλπίδα. ὥστε
 μόνος εὐρήσει τῆς τε ἀφωνίας τὴν αἰτίαν καὶ τοὺς διορι-
 σμούς, οἷς προσέχων τις ἐπὶ τὸ τῷ κάμνοντι συμφέρον
 ἀφίξεται, τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς γνώσεται τοῦτο. τοῖς τε γὰρ
 ἐγνωσμένοις διὰ πείρας ἐπιμένοντες ἐκείνα μόνον παραλαμβάν-
 ούσιν, αἰτιώμενοι φύσιν ἢ τέχνην ἢ τι τοιοῦτον τῆς βλάβης
 αἷτιον γενέσθαι. τοῦτ' οὖν αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ περὶ ἀγμῶν
 ἐδηλώσαν ὁ Ἱπποκράτης ἐπὶ τῶν μεθ' ἑλκους καταγμάτων
 ἐν τῇδε τῇ ῥήσει. ἄλλοι δέ τινές εἰσιν, οἱ ὁθονίοισι τὰ
 τοιαῦτ' ἰητρεύουσιν εὐθὺς, καὶ ἐνθεν μὲν καὶ ἐνθεν ἐπι-
 δέουσι τοῖσιν ὁθονίοισι, κατὰ τὸ ἑλκος δὲ αὐτὸ διαλεί-
 πουσιν, καὶ ἑῶσιν ἀνεψύχθαι. ἔπειτα καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ
 τὸ ἑλκος τῶν καθαρτικῶν τι, καὶ σπλήννεσιν οἰνηροῖσιν, ἢ
 ξρίοισιν οἰσυπηροῖσι θεραπεύουσιν. αὕτη ἡ ἵασις κακὴ, καὶ
 εἰκὸς τοὺς οὕτως ἰητρεύοντας τὰ μέγιστα ἀξυνετέειν καὶ ἐν
 τοῖσιν ἄλλοις καταγμάσι (337) καὶ ἐν τοῖσι τοιοῦτοις.
 μέγιστον γάρ ἐστι τὸ γινώσκειν, καθ' ὅποιον τρόπον χρῆ τὴν

auxilio ratione confiderato, spem experientia confirmare.
 Quare solus inveniet dissidii causam et distinctiones,
 quibus animum adhibens ad id, quod aegrotanti condu-
 cit, perveniet, aliorum vero nullus hoc cognoscit. Nam
 qui cognitis per experientiam adhaerent immoranturque,
 illa sola assumunt, causantes naturam, aut artem, aut
 huiusmodi aliquid offensae causam extitisse; id quod
 etiam in opere de fracturis Hippocrates ostendit, nempe
 in fracturis, quae cum ulcere fiunt, hisce verbis. *At alii
 quidam sunt, qui linteis ejusmodi statim medicantur,
 atque hinc et illinc linteolis deligant. Super ulcus
 autem ipsum destinunt ac sinunt refrigerari; deinde ipsi
 imponunt purgatorium aliquod medicamentum, et splenis
 vino madidis, aut lanis succidis curant; qui modus
 medicandi malus est, ac verisimile est ita medentes ma-
 xima non intelligere, tum in aliis fracturis, tum in
 huiusmodi. Maximum enim est cognoscere, quomodo*

Ed. Chart. V. [263.]

Ed. Bas. I. (337.)

ἀρχὴν βάλλεσθαι τοῦ ὀθονίου, καὶ καθ' ὅποιον μάλιστα πεπιέχθαι, καὶ οἷά τε ὠφελίονται, ἣν ὀρθῶς τις βάλληται τὴν ἀρχὴν, καὶ πιέξῃ ἢ μάλιστα χεῖρ, καὶ οἷα βλάπτονται, ἣν μὴ ὀρθῶς τις βάλληται, μηδὲ πιέξῃ, ἀλλ' ἐνθεν καὶ ἐνθεν. εἴρηται μὲν οὖν καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν γεγραμμένοις, ὅποια ἀφ' ἐκατέρου ἀποβαίνει, μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὕτη ἡ ἱητρικὴ. ἀνάγκη γάρ τῳ οὕτως ἐπιδεομένῳ τὸ εἶδος ἐξαίρεσθαι εἰς αὐτὸ τὸ ἔλκος. καὶ γὰρ, εἰ ὕγις χεὶρ ἐνθεν μὲν καὶ ἐνθεν ἐπιδεοθεῖη, ἐν μέσῳ δὲ διαλειφθεῖη, μάλιστα κατὰ τὴν διάλειψιν οἰδήσειεν ἂν καὶ ἀχροῖσεια. πῶς οὖν οὐχὶ ἔλκος γε ταῦτ' ἂν πάθοι; ἀναγκαιῶς οὖν ἔχει ἄχροον μὲν καὶ ἐκπεπιεσμένον εἶναι τὸ ἔλκος, δακνωδὲς τε καὶ ἀνεκπύητον, ὅστις δ' ἡ μέλη ἀποσιῇν συστατικά γενέσθαι, σφυγμῶδές τε καὶ πυρετῶδες τὸ ἔλκος ἂν εἴη. ἀναγκάζονται διὰ τὸ εἶδος ἐπικαταπλάσσειν. ἀσύμφορον δὲ καὶ τοῦτο τοῖσιν ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐπιδεομένοιςιν. ἄχθος γὰρ ἀνωφελὲς πρὸς τῷ ἄλλῳ σφυγμῷ ἐπιγίγνεται. τελευτῶντες δ' ἀπο-

oporteat lintei principium injicere, et quomodo potissimum comprimere. Item quantum auxilii adferat, si recte quis initium accomodet, ac premat, quo potissimum convenit. Rursus quomodo noceant, nisi recte quis injiciat, neque premat, sed hinc et illinc. Quare dictum a me est etiam in his, quae scripsimus antea, cujusmodi in utroque eveniant; testatur hoc etiam ipsa medicina. Necessse enim est, ut ei, qui sic deligatur, tumor in ipso ulcere attollatur; etenim si cutis sana hinc quidem et illinc deligatur, in medio autem intermittatur spatium, in eo potissimum tumebit et decolorabitur. Quomodo igitur non ulcus haec patietur? Necessario enim ulcus decolor erit et expressum, mordax et sine pure; ossa autem aut artus, quae non erant abscessu laboratura, illo infestabuntur, et ulcus pulsatile et igneum erit. Coguntur autem propter tumorem cataplasma inducere; sed illud quoque his hinc et illinc deligatis est inutile, nam pondus incommodum praeter alium pulsus oboritur: de-

Ed. Chart. V. (265.)

Ed. Basf. I. (357.)

λύουσι τὰ ἐπιδέσματα, ὅπότ' ἂν σῶν πάλιν ποιέη, καὶ
 λητρεύσουσι τὸ λοιπὸν ἄνευ ἐπιδέσιος. οὐδὲν δὲ ἥσσον,
 καὶ ἦν τι ἄλλο τοιοῦτον λάβωσι, τῇ αὐτῇ τρόπῳ λητρεύ-
 ουσιν. οὐ γὰρ οἴονται τὴν ἐπίδεσιν τὴν ἐνθεν καὶ ἐκθεν
 καὶ τὴν ἀνάψυξιν αἰτίαν εἶναι τοῦ ἔλκου, ἀλλ' ἄλλην
 τινὰ ἀτυχίην. οὐκ οἴονται, φησὶ, τὴν κακὴν ἐπίδεσιν
 αἰτίαν εἶναι τῆς βλάβης, ἀλλ' ἄλλην τινὰ ἀτυχίαν· διὰ
 τοῦτ' οὖν οὐδ' ἀφίστανται τῆς εἰωθῦίας αὐτοῖς ἀγωγῆς,
 ἀλλ' ἐπιμένουσι τοῖς κακῶς ἐγνωσμένοις. αὕτη μοι ἡ τοῦ
 προβλήματος λύσις ἐστὶ, καθ' ἣν τὴν αἰτίαν ἡμᾶς σκέψα-
 σθαι τῆς ἐν τοῖς ἰάμασι δεῖ διαφωνίας, ἣν καθόλου περι-
 λαβὼν ἂν τις εἴποι διαφορὰν εἶναι τοῦ γενικῶς νοουμένου
 τε καὶ λεγομένου καὶ προβαλλομένου πράγματος, εἴαν τε
 πάθος, εἴαν τε ὕλη τις ἢ βοηθήματος. λέγω δὲ πάθος
 μὲν, ὅσον τὴν πλευρίτιν, ἐφ' ἧς ὡς ἐπὶ παραδείγματος
 ἐποιήσατο τὸν λόγον, ὕλην δὲ μελίκρατον, ἢ οἶνον, ἢ ὕδωρ,
 ἢ ὀξύκρατον. καθ' ἑκάστον γὰρ τούτων ἰδιαίτινές εἰσι

*sinentes autem vincula dissolvunt, quum ipsis rursus
 faceffunt negotium, et reliquum sine deligatura medi-
 cantur; nihilo autem minus, etsi aliud quoddam ejusmodi
 acceperint, eodem modo curantur. Non enim putant,
 deligaturam, quae hinc et illinc fit, et refrigerationem
 causam esse ulcers, sed aliam quandam infelicitatem.
 Non arbitrantur, inquit, malam deligaturam laesionis esse
 causam, sed aliam quandam infelicitatem; ob quam
 rem neque recedunt a consueta ipsis traductione, sed
 male cognitis immorantur. Haec mihi problematis solu-
 tio est, in quo causam discordiae in remediis considerare
 oportet, quam generatim comprehensam dixerit aliquis
 esse differentiam rei, quae generatim intelligitur, dicitur
 et proponitur, sive affectus, sive auxilii aliqua sit mate-
 ria. Dico autem affectum exempli gratia pleuritidem;
 de qua velut in exemplari sermonem instituit; materiam
 vero mulsam, aut vinum, aut aquam, aut poscam; nam
 in his singulis propriae quaedam sunt differentiae, de*

Ed. Chart. V. [263. 264.]

Ed. Bas. I. (337.)

διαφοραί, περὶ ὧν ἀπασῶν ὁ Ἱπποκράτης, οὐ μόνον δι' ὀλίγων ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ σαφῶς ἐδίδαξε τοὺς διορισμοὺς, ὡς ἐχρῆν διαιρεῖσθαι τὰς διαφοράς. ἐμοὶ δὲ ἀρκέσει παραδείγματός τινος ἐξ αὐτῶν μνημονεῦσαι τοῦ περὶ τὸν οἶνον λόγου, κατὰ τήνδε τὴν ῥῆσιν εἰρημένου. [264] γλυκύν τε οἶνον καὶ οἰνώδεα, λευκόν καὶ μέλανα, καὶ μελίκρατον, καὶ ὕδωρ, καὶ ὀξύμελι τοῖσδε σημαινόμενον χρὴ διορίξειν ἐν τῇσιν ὁξείησιν φύσεισιν. ὁ μὲν γλυκὺς ἥσσόν ἐστι καρηβαρικός τοῦ οἰνώδεος, καὶ ἥσσον φρενῶν ἀπτόμενος, καὶ διαχωρητικώτερος δὴ τι τοῦ ἐτέρου κατ' ἑντερον, μεγαλόσπλαγχνος δὲ σπληνός καὶ ἥπατος, οὐκ ἐπιτήδειος δ' οὐδὲ τοῖσι πικροχόλοισι, καὶ γὰρ οὖν καὶ διψώδης τοῖσι γε τοιοῦτοις ἐστὶ, ἀτὰρ καὶ φυσιώδης τοῦ ἐντέρου τοῦ ἄνω· οὐ μὲν πολέμιός γε τῷ κάτω ἐντέρῳ κατὰ λόγον τῆς φύσης. καίτοι 'οὐ πάνυ πορίμη ἐστὶν ἡ ἀπὸ τοῦ γλυκίος οἶνου φύσα, ἀλλ' ἐγχερονίζει περὶ ὑποχόνδρια. καὶ γὰρ οὖν ἥσσον οὐρητικός οὗτος τὸ ἐπίπαν τοῦ οἰνώδεος λευκοῦ. πτυάλου δ' ἀναγωγὸς μᾶλλον ἐστὶ τοῦ ἐτέρου ὁ γλυκὺς. καὶ οἶσι μὲν

quibus omnibus Hippocrates non solum compendiose, sed etiam manifesto distinctiones edocuit, quemadmodum differentias dividere conveniebat. At mihi exempli cujusdam ex ipsis gratia abunde erit meminisse sermonis de vino ad haec verba conscripti. *Dulce vinum, vinosum, album et nigrum, mulsam, aquam et oxymel.* His autem significatum in morbis acutis distinguendum est. *Dulce minus quam vinosum caput tentat aggravatque, minusque mentem attingit, et facilius quam alterum per intestinum descendit. Sed lienem et jecur auget, biliosis etiam incommodum, quippe talibus sitim excitat; imo etiam superius intestinum inflat, non tamen inferiori intestino inimicum flatus ratione, etsi non admodum flatus a vino dulci profectus facile penetrabilis sit, sed circa praecordia immoretur. Etenim minus urinam hoc ciet omnino, quam vinosum album. Dulce autem sputum magis educit quam alterum; at quibus si-*

Ed. Chart. V. [264.]

Ed. Basf. I. (337.)

διψώδης ἐστὶ πινόμενος, ἥσσαν ἂν τούτοιςιν ἀνάγοι, ἢ ὁ ἕτερος οἶνος, οἷσι δὲ μὴ διψώδης, οἶτος ἐπὶνήγεται μὲν καὶ ἐψεκται τὰ πλεῖστα, καὶ μέγιστα ἤδη ἐν τῇ τοῦ γλυκίος οἶνου διηγῆσει. εἰς δὲ κύστιν μᾶλλον πόσιμος ἐὼν τοῦ ἐτέρου, καὶ διουρητικὸς δὲ ἂν καὶ καταρῥηκτικὸς, αἰ πολλὰ πρὸς ὠφελειαν ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισι καὶ γὰρ εἰ πρὸς ἄλλα ἀνεπιτηδευότερος τοῦ ἐτέρου πέφυκεν, ἀλλ' ὅμοις κατὰ κύστιν ἢ καθύρσις ὑπ' αὐτοῦ γιγνομένη ῥύεται, ἣν προτρέπεται, ὅκοια δεῖ. καλὰ δὲ ταῦτα τεκμήριά ἐστι τὰ περὶ οἶνου καὶ ὠφελείας, καὶ βλάβης, ὅσα ἀκαταμάθητα ἦν τοῖσιν ἐμοῦ γεραιτέροισι. κωλύει δ' αὖ οἶνον καὶ μέλαν αὐστηρῶν ἐν ταύτῃσι τῇσι νούσοισιν ἐς τὰδε ἂν χρήσαιο, εἰ καρηβαρή μὲν μὴ ἐνείη, μηδὲ φρενῶν ἄψις, μηδὲ τὸ πτύον κολύει τὸ τῆς ὁδοῦ, μηδὲ τὸ οὖρον ἴσχοιτο, διαχωρήματα δὲ πλαδαρώτερα καὶ ξυσματωδέστερα εἶη. ἐν δὲ τοῖσι τοιούτοιςιν πρέποι ἂν μάλιστα μεταβάλλειν ἐκ τοῦ λευκοῦ, καὶ ὅσα τούτοιςιν ἐμπερέα, προσξυνέται δὲ, διότι τὰ μὲν ἄνω πάντα καὶ τὰ κατὰ κύστιν ἥσσαν βλάπτει, ἣν ὑδαρί-

tim conciliat potum, his minus quam alterum vinum educit, quibus autem non sitim facit, magis quam alterum educit. At vinum album vinosum laudatur quidem et deprehenditur et saepe et multum in vini dulcis expositione. Verum quum ad vesicam magis quam alterum transeat, urinamque cieat et destillationem, semper multa ad praesidium in his morbis confert. Siquidem, si ad alia minus idoneum est quam alterum, attamen in vesica purgatio ab eo facta demittit aut promovet, qualia convenit. Caeterum bona haec sunt indicia auxilii et laesionis a vino proficiscentia, quae incognita erant iis, qui me praecesserunt. Porro rufo vino et nigro austero in his morbis ad haec uteris, si capitis gravitas non adsit, neque praecordia attingantur, neque sputum a via prohibeatur, neque urina retineatur, verum, quod dejicitur, lubricum sit et ramentosum. Caeterum in his convenit potissimum mutari ex albo, et quae his sunt similia. Item intelligendum est praeterea, quod omnia superiora et vesicae loca minus offendet, si

Ed. Chart. V. [264.]

Ed. Bas. I. (337.)

στερος ἤ, τὰ δὲ κατ' ἔντερον καὶ μᾶλλον ὀνήσει, ἣν ἀκρα-
τέστερος ἤ. κατὰ ταῦτά φησι τὰ περὶ τῆς τῶν οἴνων δια-
φορᾶς τε καὶ χρήσεως, ἀκαταμάθητα ἦν τοῖσιν ἐμοῦ γεραι-
τέροισιν. ἐγὼ δὲ ταῦτα διορισμοῖσι διακρίνων τὴν ἐπ'
αὐτοῖσι τέχνην συνεστησάμην. οὕτω δὲ καὶ περὶ μελικράτου,
καὶ μέλιτος, ὕδατος τε καὶ ὀξύμέλιτος, καὶ πτισάνης, καὶ
βαλανείων ἔγραψε τοὺς διορισμοὺς, μεμφόμενος τοὺς ἐπὶ
πάντων τῶν ὀξέως νοσοῦντων ἦτοι κελεύοντας ἢ κωλύοντας
ἐκάστω τῶν εἰρημένων χρῆσθαι. πρὸς γὰρ τὸν ἐρόμενον,
εἰ δοτέον οἶνον τοῖς πυρέτιουσιν, ἀποκριτέον, ὥς τῷδε μὲν
τινι δοτέον ἐστὶ. ταῦτόν δὲ τοῦτο καὶ περὶ ἡδονῆς ὁ Πλά-
των ἐποίησε, τινὰς μὲν αὐτῶν φεύγειν ἡμᾶς κελεύων, τινὰς
δὲ προσίεσθαι. τὰς μὲν γὰρ ἐπὶ μαθήμασιν ὠφελίμοις τε
καὶ καλοῖς, καὶ ὅλως ἀπάσαις ταῖς καλαῖς πράξεσι προσίε-
σθαι χρῆ, τὰς δ' ἐπ' οἰνοφλυγίαις, ἢ λιχνείαις, ἢ ἀφροδι-
σίοις φεύγειν, ὅσαι δὲ μηδὲν τούτων ἀποκεκριμένον ἔχουσι,
μήτε φεύγειν, μήτε διώκειν. εὐρίσκονται δὲ δηλονότι τοῦ
γένους τῶν ἡδονῶν αἱ διαφοραὶ κατὰ τὴν διαιρητικὴν

*aquosum magis fit. Intestinum vero etiam magis adju-
vabit, si meracius fit. Hic inquit, quae de vinorum dif-
ferentia et usu exposui, incognita me senioribus fuerunt.;
ego autem haec distinctionibus, segregans artem in ipsis
comprehensam constitui. Ita etiam de mulso, melle,
aqua, oxymelite, et ptisana, et balneis distinctiones con-
scripsit, accusans eos, qui in omnibus acute laborantibus
vel jubent, vel prohibent singulis commemoratis uti.
Nam interroganti, an vinum febricitantibus sit exhibendum,
responderi debet, quod huic quidem alicui dandum sit.
Idem vero hoc de voluptate Plato factitavit, quasdam
ipsarum fugere nos praecipiens, quasdam vero appetere.
Nam disciplinarum utilium honestarumque, et in totum
omnium honestarum actionum voluptates affectare conve-
nit; ebrietatis autem, aut gulae, aut veneris vitare; quae
vero nihil ab his secretum obtinent, illas neque fugere,
neque persequi. Porro inveniuntur nimirum generis vo-
luptatum differentiae ex methodo divisoria, ut in toto*

Ed. Chart. V. [264. 265.]

Ed. Bas. I. (337.)

μέθοδον, ὡς ἐν ὅλῳ τῷ Φιλήβῳ δείκνυσιν ὁ Πλάτων, τὰς διαφορὰς ἀπάσας αὐτῶν διδάσκων. διὰ τοῦτ' οὖν ἔφη παράκεισθαι καὶ κοινωνεῖν κατὰ τὴν διαιρετικὴν ὁδὸν εὐρισκόμενα τοῖς κατὰ τὴν ὁμοίου γνώσιν. ὁμοιότης μὲν γάρ ἐστι ταῖς ἡδοναῖς πρὸς ἀλλήλας. ἡ μὲν κοινότης κατὰ τὸ γένος. ἐν γάρ τοι κοινόν ἐστιν ἐν αὐταῖς, καθ' ὃ τὴν προσηγορίαν ἐκτήσαντο κοινήν. ἑτέρας δὲ κατὰ τὴν ἐν ταῖς ἰδίαις διαφοραῖς ἰδέαν. αἱ μὲν γάρ ἀπλαῖ ταῖς ἀπλαῖς πρὸς τῷ κοινῷ τῆς ἡδονῆς εἶδει, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἀπλότητα προσλαβοῦσαι, μείζονα τὴν ὁμοιότητα προσλαμβάνουσιν. ὥσπερ γε καὶ ἐν τοῖς συνθέτοις αἱ σύνθετοι, καὶ αἱ σωματικαὶ ταῖς σωματικαῖς, αἱ τε ψυχικαὶ ταῖς ψυχικαῖς, αἱ τε ὠφελίμοι ταῖς ὠφελίμοις, αἱ τε βλαβεραὶ ταῖς βλαβεραῖς, [265] ὥσπερ καὶ αἱ κατὰ τὰς καλὰς πράξεις καὶ αἱ κατὰ τὰς κακὰς ἀλλήλαις ἐκότεραι. παραπλησίως δὲ καὶ αἱ μὲν κατὰ τὸ λογιστικὸν εἶδος τῆς ψυχῆς ἀλλήλαις, αἱ δὲ κατὰ τὸ θυμοειδές, ἢ ἐπιθυμητικόν, ὁμοίως καὶ αἰδὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλλήλαις. εἰ δὲ χωρὶς τοῦ τέμνειν εἰς τὰς

Philebo Plato ostendit, differentias omnes ipsarum enumerans. Propterea dixi, affinia esse et communia, quae ex diviforia via inveniuntur, iis, quae ex similis cognitione intelligi solent. Etenim similitudinem voluptates inter se obtinent, communitatem sane generatim. Unum namque commune est in ipsis, ex quo communem fortuntur appellationem. Aliae vero secundum peculiarium differentiarum speciem; quandoquidem simplices simplicibus, praeter communem voluptatis speciem etiam eam, quae simplicitate constat, consecutae, maiorem similitudinem assumunt; quemadmodum in compositis compositae, corporeae corporeis, animales animalibus, utiles utilibus, noxiae noxiis; quemadmodum etiam quae in honestis actionibus versantur, et quae in malis invicem utraeque respondent. Consimiliter etiam, quae in rationali animae specie sunt, invicem consentiunt. Item quae in irascibili aut concupiscibili consistunt, pariter et haec eodem modo invicem respondent. At nisi unumquodque

Ed. Chart. V. [265.]

Ed. Basf. I. (337. 338.)

οἰκείας διαφορὰς ἕκαστον τῶν γενῶν ἀποφηνάμενοι τε καθόλου καὶ ἀδιορίστως, ἰατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι, πολλὰ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ὁσημέραι μαχόμενα ταῖς ἑαυτῶν ἀποφάσεσιν ἴσχουσιν. ὁ γὰρ ἐπαινούμενος ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς τέχνας ἀπάντων ἀξιολόγων ἀνδρῶν διορισμὸς ἐκ τοῦ γυμνάσθαι κατὰ τὰς δύο ταύτας θεωρίας, ὑπὲρ ὧν ἐν τῷδε τῷ γράμματι διηλθον, ἀποτελεῖται. λέγω δὲ δύο θεωρίας, τὴν τ' ἐκ τῆς τῶν ὁμοίων τε καὶ ἀνομοίων διακρίσεως καὶ (338) τὴν ἐκ τῆς κατὰ διαίρεσιν τε τῶν γενῶν ἄχρι τῶν ἀτόμων ὁδοῦ, τῆς τ' ἀντιστρόφου ταύτης θέσεως, δηλονότι ἐκ τῶν κατὰ μέρος ἐπὶ τὸ πρῶτον γένος ἀνόδου διὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διαφορῶν. καὶ ταύτας ἀμφοτέρως τὰς μεθόδους κάλλιστα καὶ ἄριστα τῶν ἔμπροσθεν ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων εὖρον, ἐπέδειξαν τε πολλὰ συγγράμματα ψευδῶς λελεγμένα πρὸς τῶν ἀγνοούντων διορίζεσθαι τὰ κοινὰ τῶν ἰδίων. καὶ μέντοι καὶ τὰς διαφορίας πρόσθεν ἔδειξα ἐντεῦθεν γεγονυίας τοιαύτας, ὅποιαι παρὰ μὲν τοῖς ἰατροῖς ἐγέναντο περὶ τε πτισάνης

genus in peculiares differentias secent, pronunciantes aliquid generatim et indistincte tum medici tum philosophi, multa, quae evidententer apparent, quotidie iis ipsis, quae tuerentur affirmantque, repugnantia tenent. Nam distinctio ab omnibus artibus claris viris laudata exercitatione harum duarum speculationum, de quibus hoc libro transigi, absolvitur. Dico autem duas speculationes, et eam, quae discretionem similium et dissimilium constat, et eam, quae via juxta divisionem generum usque ad individua tendit, et reciproco hoc modo, scilicet ex particularibus ad primum genus reditu per differentias intercedentes. Atque has utrasque methodos optime atque elegantissime inter priores tum medicos tum philosophos Hippocrates et Plato invenerunt, ostenderuntque multos commentarios falso conscriptos ab iis, qui communia a propriis nequeunt distinguere. Quin etiam dissensiones prius indicavi illinc tales obortas, quales sane apud medicos extiterunt

Ed. Chart. V. [265.]

Ed. Bas. I. (338.)

χρήσεως, ὅσα τε ἄλλα προσφέρεται τοῖς νοσοῦσι, παρὰ δὲ τοῖς φιλοσόφοις περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀρετῶν, ἐνίων μὲν οἰομένων διδωκίας ὑπάρχειν αὐτάς, ἐνίων δὲ φυσικὰς ἢ δι' ἐθῶν καὶ ἀσκήσεως κτητάς. εἰ γὰρ διηγοῦντο τὰ τῆς ψυχῆς εἶδη, καὶ σαφῶς ἐγνώκισαν, ἕτερον μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἕτερον δὲ τὸ ἄλογον, διτιτὴν ἔχον καὶ τοῦτο τομὴν, οὐτ' ἂν τοῦ λογιστικοῦ τὴν γ' ἐπιστήμην ἀπεκρούοντο, τοῖς τ' ἀλόγοις οὐκ ἂν αὐτῆς μετεδίδωσαν. ὥστε καὶ κεῖνος ὁ λόγος, ἐφ' ᾧ φησιν ὁ Πλάτων, ἐκάστου τῶν ὄντων, περὶ ὃ τέχνην τινα συστήσασθαι βουλόμεθα, τὴν φύσιν τῆς οὐσίας ἀκριβοῦς χρὴ γινῶναι, συνῆπται τε καὶ κοινοῦται ταῖς νῦν εἰρημέναις μεθόδοις. ὁ γὰρ γνούς, οὐχ ἁπλοῦν ἐν εἶδος ἐν ἡμῖν εἶναι ψυχῆς, ὥσπερ ἐν τοῖς φυτοῖς μὲν τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν θεοῖς δὲ τὸ λογιστικόν, ἀνθρώπων δ' ἅμφω τε ταῦτα καὶ τρίτον ἐπ' αὐτοῖς τὸ θυμοειδές, ἔγνω σὺν τούτῳ τῶν ἀρετῶν τὸν ἀριθμόν, καὶ τὴν δύταμιν, καὶ τὴν κτήσιν, ὥσπερ ὁ γνούς τὴν φυσικὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος ἡμῶν, ἐν μὲν

de pituitariae usu ac aliis, quae aegrotantibus offeruntur; apud philosophos autem de animae virtutibus, dum nonnulli putant ipsas esse dociles, nonnulli vero naturales, vel moribus et exercitatione acquisitas. Si enim animae species dividissent, manifesto etiam cognovissent, alteram esse rationalem, alteram vero irrationalem, quae et ipsa duplicem habet sectionem; neque scientiam a rationali sustulissent, neque irrationalibus eam concessissent. Quapropter et illa oratio, in qua Plato dicit, Uniuscujusque rei existentis, circa quam artem aliquam constitutere cogitamus, naturam substantiae exacte cognitam habere oportet, conjuncta est communisque methodis nuper comprehensis. Nam qui novit, non simplicem unam animae in nobis speciem esse, sicuti in stirpibus appetentem, in diis rationalem, in homine autem ambas esse, et tertiam praeterea irascibilem, novit cum hac virtutum numerum, vim et possessionem, quemadmodum qui naturalem corporis nostri structuram habet perspectam, in similaribus quidem

Ed. Chart. V. [265, 266.]

Ed. Bas. I. (338.)

τοῖς ὁμοιομερέσι· συμμετρίας τῶν στοιχείων, ἐν δὲ τοῖς ὁργανικοῖς ἐν τῆς τῶν ὁμοιομερῶν ποσότητός τε καὶ πηλικότητος, ἐτι τε διαπλάσεως ἐκάστου καὶ θέσεως ἀποτελεῖσθαι τὸ κατὰ φύσιν ἐν ἐκάστῳ σώματι ζώου, τῆς συμμετρίας δηλονότι κατ' ἐκάστην ζωὴν τῶν εἰρημένων φυλαττομένης οἰκείας, οὗτός γε τῶν νοσημάτων εὐπορήσει τῆς προσηκούσης ἐκάστῃ θεραπείας τε καὶ προφυλακῆς.

Κεφ. ζ'. Εἰκότως οὖν ἔνιοι τὴν τῶν ὁμοίων τε καὶ οὐχ ὁμοίων ἀκριβῆ γινῶσιν· αὐτάρκη νομίζουσιν ὑπάρχειν εἰς μεθοδικὴν σύστασιν ἀπάσης τέχνης, εἰ γε καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητουμένων κρίσιν ἱκανὴ ποδηγός ἐστιν. ὁμοιότητος γὰρ οὐσης πολλῆς ἐνίοις τῶν πιθανῶν μὲν, οὐκ ἀληθῶν δὲ πρὸς τοὺς ὄντας ἀληθεῖς λόγους, ὁ γεγυμνασμένος διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων αὐτοὺς εἴσεται σαφῶς, ὅσον τε χρητὴς δόγμασι πιστεῖν [266] ὡς ἀληθεῖς, ὅσων τε καταγινώσκειν ὡς ψευδῶν, ὅσων τε τὸ πιθανὸν ἀδύνατον, ὅπως ἀδελίας ἔχον προσέοικε τῷ ἀπιθάνῳ, ὥσπερ γε καὶ τῶν

elementorum commodationem, in instrumentariis ex similiarium quantitate et qualitate, item uniuscujusque conformatione et situ naturalem habitum effici, in unoquoque animantis corpore symmetria videlicet singulorum praedictorum per unamquamque vitae substantiam conservata, ipse morborum curationis cuique convenientis et praeservationis copiam habebit.

Cap. VII. Merito igitur nonnulli exactam similitum et dissimilium cognitionem sufficere ad methodicam cujuslibet artis constitutionem arbitrantur, siquidem etiam ad judicandum de iis, quae in ambiguo sunt, dux haec est abunde faciens. Nam quum multa sit similitudo quibusdam probabilibus, non autem veris, cum sermonibus omnino veris, qui eos discernere invicem est exercitatus, manifesto sciet, quantum dogmatis tanquam veris credendum sit, quantumque derogandum tanquam falsis, et quantum probabile, haud scio quam incertum, improbabili respondeat; quemadmodum etiam iis, quae aequaliter

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Bas. I. (338.)

ἐπίσης ἀλλήλων, εἴτε ἐν δυσιν, εἴτε ἐν τρισιν, εἴτε ἐν πλείοσιν ἢ ἑκτάσις γένοιτο, μηδὲν ἡγεῖσθαι πιστότερον. ἀνάγεται δὲ ἡ τούτων κρίσις εἰς φαντασίαν, ὥς μὲν οἱ νεώτεροι τῶν Ἀκαδημαϊκῶν λέγουσιν, οὐ μόνον πιθανήν, ἀλλὰ καὶ περιοδευομένην καὶ ἀπερίσπαστον, ὥς δ' οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον, εἰς καταληπτικὴν, ὥς δὲ κοινῇ πάντες ἔνθρωποι πεπιστεύκασιν, εἰς αἰσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῆ. διαφέρειν μὲν οὖν ἀλλήλων δοκοῦσιν αἱ εἰρημένα λεξείς, εἰ δ' ἐπιμελέστερόν τις σκοποῖτο, τὴν αὐτὴν ἔχουσι δύναμιν, αὐτὰρ γε καὶ πειθάν φησὶ τις ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ἄρχεσθαι, καὶ ταύτας τίθεσθαι πρῶτον ἀπάντων κριτήριον ἐξ ἑαυτοῦ πιστόν. ὅτι μὲν γὰρ τὸ πρῶτον κριτήριον ἀναποδείκτως εἶναι δεῖ πιστόν, ὁμολόγηται πᾶσιν, οὐ μὴν ὅτι γε φυσικὸν εἶναι δεῖ τοῦτο καὶ πάντων ἀνθρώπων κοινόν, ἐννοοῦσιν ἅπαντες, καὶ οἱ πλείστοι προκρίνουσιν ἐνίοτε τοῦ κοινῇ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναργῶς φαινομένου τῇ ἑαυτῶν ὑπολήψει ἐμμένειν, καὶ προσποιοῦνται πεπιστευμέναι βεβαίως

invicem respondent, five in duobus, five in tribus, five in pluribus fiat extensio, nihil putandum fide dignius. At horum iudicium ad imaginationem reducitur, ut recentiores Academici dicunt, non solum probabilem, sed etiam circumeuntem et immobilem, ut autem Chrysippi sectatores ajunt, ad comprehensivam, ut communiter omnes homines crediderunt, ad sensum intellectumque evidentem. Itaque verba praedicta differre inter se videntur. Si autem accuratius quis inspiciat, eandem vim obtinent, veluti etiam quum quis censet a communibus notionibus incipere, atque has primum omnium iudicium ex se ipso fide dignum constituere. Quod enim primum iudicii locum citra demonstrationem fide dignum esse convenit, omnibus in confesso est, non tamen, quod naturale hoc esse oporteat et omnium hominum commune, universi intelligunt, et plerique nonnunquam prae eo, quod omnibus ex aequo hominibus evidenter apparet, malunt suae ipsorum adhaerere opinioni, et simulant

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Baf. I. (338.)

οἷς αὐτοὶ λέγουσιν εἰκὴ ἕνεκα τοῦ κατασκευάζειν τε δόγμα
τῶν ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν αἰρέσεως, ὥσπερ γε πάλιν ἕτεροὶ τινας
εἰς τὸ διαβάλλειν τε τῶν ἑτεροδόξων ὑπομένουσιν ἐκποισίως
ψεύδεσθαι. τοῖς γὰρ ἑαυτοὺς ἀπὸ τινος αἰρέσεως ἀναγορεύ-
σασιν ἀγωνίζεσθαι πρόκειται περὶ πάντων τῶν κατὰ τὴν
αἵρεσιν, εἰ καὶ μηδεμίαν ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν ἔχει πρὸς
τὴν στοιχείωσιν, ὥσπερ ἀμέλει κατὰ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμο-
νικοῦ δόγματος. τοῦτο γὰρ ἰατροῖς ἐπίστασθαι χρήσιμόν
ἐστιν ἕνεκα τοῦ προσφέρειν τὰ βοηθήματα τῷ πεπονθότι
τόπῳ, βεβλαμμένου τοῦ λογισμοῦ, φιλοσόφοις δ' οὔτε εἰς
τὴν εὐρεσιν τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρετῶν οὐτ' εἰς τὴν ἀσκήσιν
αὐτῶν ἐστι χρήσιμον. ἴαν τε γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ τῆς
ψυχῆς ἡγεμονικὸν ὑπάρχῃ μόριον, ἴαν τε ἐν τῇ κεφαλῇ,
δυστησόμεθα καὶ φρόνησιν κτήσασθαι, καὶ σωφροσύνην, καὶ
δικαιοσύνην, καὶ ἀνδρείαν, ἐξ ἄλλων δογμάτων τε καὶ
ἀσκήσεων ἐπὶ τὴν κτήσιν αὐτῶν ἀφικόμενοι. μόνοις οὖν
ἐκείνοις τοῖς φιλοσόφοις καὶ τὸ μηδὲν εἰς ἡθὸς τε καὶ τὰς
πολιτικὰς πράξεις χρήσιμον ζητεῖν ἀκόλουθόν ἐστιν, ὅσοι

firmam se fidem addidisse iis, quae ipsi dicunt verisimilia,
ut dogma aliquod sectae ipsorum approbent astruantque;
quemadmodum rursus alii nonnulli, ut aliquid secus
opinantium calumnientur, sponte sua mentiri sustinent.
Nam iis, qui se a quadam secta appellant, contendere
propositum est de omnibus, quae in secta habentur, et si
nullam necessariam ad principii elementa habeant con-
sequentiam, quemadmodum sane in dogmate de animae
principatu. Hoc enim medicis scire ex usu est, ut, ratione
laesa, loco affecto auxilia adhibeant, philosophis autem
neque ad inveniendam virtutum differentiam, neque ad
exercitationem ipsarum est utile. Sive enim in corde
princeps animae pars existat, sive in cerebro, poterimus
et prudentiam et temperantiam, iustitiam et fortitudinem
consequi, ex aliis placitis et exercitationibus ad ipsa-
rum possessionem pervenientes. Itaque solis philosophis
etiam id, quod nihil ad mores civilesque actiones con-
ducit, inquirere consequens est, qui speculatoriam philo-

Ed. Chart. V. [266.]

Ed. Bas. I. (358.)

τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν εἵλοντο, καθάπερ γε καὶ εἰ μετὰ κόσμον τοῦτόν ἐστι τι, καὶ εἰ ἔστιν, ὅπουδόν τι τοῦτο, καὶ εἰ ὁ κόσμος οὗτος ἐν ἑαυτῷ περιέχεται, καὶ εἰ πλείους ἐνός, καὶ εἰ πάμπολύ τι πλῆθος, ὁμοίως δὲ καὶ εἰ γενητός ἢ ἀγενητός ὅδε ὁ κόσμος ἐστίν· ὥσπερ γε καὶ εἰ, γεγονότος αὐτοῦ, θεός τις ἐγένετο δημιουργός, ἢ θεός μὲν οὐδείς, αἰτία δὲ τις ἄλογός τε καὶ ἄτεχνος εἰργάσατο κατὰ τὴν τύχην οὕτως καλὸν αὐτόν, ὥς εἰ καὶ θεός ἐπεσιτάει τὴν κατασκευὴν σοφώτατος ἅμα καὶ δυνατώτατος. ἀλλὰ τὰ γε τοιαῦτα ζητήματα πρὸς τὸ καλῶς οἰκεῖν τὸν ἴδιον οἶκον, ἢ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων προνοεῖσθαι προστηκόντως, ἢ συγγενέσι καὶ πολίταις καὶ ξένοις προσφέρεισθαι δικαίως τε καὶ κοινωνικῶς οὐδὲν συντελεῖ. παρεγένοντο δ' ἐπὶ τὴν ζήτησιν αὐτῶν ἔνιοι τῶν πρακτικῶν ὑποτιθεμένων, τέλος ἐκ τῶν χρησίμως ζητουμένων κατὰ βραχὺ προελθόντες ὥς ἐφ' ὅμοια. οὐ γὰρ δὴ, ὥσπερ γεγονέναι τὸν κόσμον ἢ μὴ γεγονέναι ζητεῖν ἀχρηστον, οὐτῶ καὶ περὶ προνοίας καὶ θεῶν.

sophiam delegerunt, quemadmodum et an post mundum hunc sit aliquid, et, si est, quale hoc tandem. Item num mundus hic in se contineatur, et an plures uno, et an copiosa quaedam multitudo. Similiter generatusne an ingenuus mundus hic existat. Sicut etiam an geniti ipsius deus aliquis opifex fuerit, an deus nullus quidem, sed causa quaedam irrationalis et inartificiosa fortuito ipsum adeo pulchrum effecerit. Sic an etiam deus praesit structurae mundi sapientissimus simul et potentissimus. Verum huiusmodi quaestiones nihil conferunt ad domum propriam honeste administrandam, aut civitatis rebus convenienter prospiciendum, vel cognatis et civibus et hospitibus iuste et communicatorie impartiendum. Processerunt autem ad quaestionem ipsorum nonnulli, qui practici statuuntur, tandem ex iis, quae utiliter disquiruntur, paulatim tanquam ad similia progressi. Non enim, sicut mundum generatum esse, aut non generatum esse, quaerere inutile est, ita etiam de providentia et

Ed. Chart. V. [266. 267.]

Ed. BaL I. (338.)

ὅτι γὰρ τε κρείττον ἀνθρώπου δυνάμει τε καὶ σοφίᾳ κατὰ τὸν κόσμον, ἅπασιν ἡμῖν ζητεῖσθαι βέλτιον, [267] οὐ μὴν, ὅποιοί τινές εἰσι τὴν οὐσίαν οἱ θεοί, πότερον ἀσώματοι παντάπασιν, ἢ, καθάπερ ἡμεῖς, οὕτως αὐτοὶ μετὰ σωματίων, ἀναγκαῖον σκοπεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τελείως ἄχρηστ' ἐστὶν εἰς τὰς ἡθικὰς τε καὶ πολιτικὰς ὀνομαζομένας ἀρετὰς τε καὶ πράξεις, ὥσπερ γε καὶ εἰς τὰς τῶν ψυχικῶν παθῶν λύσεις. καὶ γέγραπται περὶ αὐτῶν ὑπὸ Ξενοφῶντος ἄριστα, μὴ μόνον αὐτοῦ τῆς ἀχρηστίας καταγνωκὸς, ἀλλὰ καὶ Σωκράτην φάσκοιτος οὕτω φρονεῖν. ὁμολογοῦσι δ' αὐτῷ καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ Σωκράτους ἐταῖροι, καὶ Πλάτων αὐτὸς, ὃς τὴν φυσικὴν θεωρίαν τῇ φιλοσοφίᾳ προσθεῖς Τιμαίῳ ἀναφέρει τὸν περὶ αὐτῆς λόγον, οὐχὶ Σωκράτει, καθάπερ καὶ τὴν ἐπὶ πλέον ἐκτεταμένην διαλεκτικὴν εἰς Παρμενίδην τε καὶ τὸν ἐταῖρον αὐτοῦ Ζήνωνα. δι' ὁμοιότητα μὲν τινα τοῖς χρησίμοις τῶν λογικῶν καὶ φυσικῶν θεωρημάτων καὶ ἡ τῶν ἀχρηστῶν προστεθῇ ζήτησις. ἀδύνατον γὰρ ἐστὶ μὴδ' ὅλως ἐφάπασθαι κατὰ

diiis. Quod enim sit aliquid homine praestantius virtute et sapientia in mundo, omnibus nobis disquirere praestat; non tamen, quales dii sint substantia, utrum incorporei omnino, an, quemadmodum nos, ita ipsi cum corporibus existant, necessarium est considerare. Etenim haec aliaque multa prorsus nihil conducunt ad virtutes actionesque morales et civiles appellatas, quemadmodum etiam ad animi affectuum remedia. Scripsit de iis Xenophon optime, qui non solum inutilitatem ipsorum damnaverit, sed etiam Socratem ita sentire pronunciet. Consentiant ipsi et alii Socratis sodales, et Plato ipse, qui naturalem speculationem philosophiae adjungens Timaeo disputationem de ea defert, non Socrati, sicut etiam dialecticam longius exporrectam ad Parmenidem et sodalem ipsius Zenonem. Sane propter similitudinem aliquam utilibus rationalium naturaliumque speculationum etiam inutilium quaestio apposita est. Neutiquam enim licet vel attingere

Ed. Chart. V. [207.]

Ed. BaL I. (338. 539.)

τὴν ἠθικὴν τε καὶ πολιτικὴν θεωρίαν μήτε τῆς φυσικῆς, μήτε τῆς συλλογιστικῆς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τῶν ἀχρήστων εὐρήσεις. παραπλήσια δὲ (339) πολλὰ τῶν ψευδῶν ἐστὶν τοῖς ἀληθεῖσιν ἐν τε ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἀποδείξεων καὶ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα, καὶ τὰ σοφίσματα καθ' ὁμοιότητα τῶν πρὸς τοὺς ἀληθεῖς λόγους συκτίθενται. διαγινώσκειν καὶ διακρίνειν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων οἱ γεγυμνασμένοι κατὰ τὴν ὕλην ἐκείνην ἴσασι, περὶ ἣν ἡ τέχνη διατρέβει, μετὰ τοῦ δηλονότι καὶ τὴν φυσικὴν ἔχειν ἀγγίζουσιν, ἣν ἐχορὴν μάλιστα κρίνεσθαι κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν παιδῶν ὑπὸ τῶν ἐν ἐκάστῃ πόλει συνετώτατων πρεσβυτέρων, ἐκμανθάνειν τε τὴν προσήκουσαν τῇ φύσει τέχνην ἕκαστον, ὡς νῦν γε πολλοὺς ὁρῶμεν τέχνης λογικὰς μετιόντας οὐδ' οἷς αὐτοὶ φθέγγονται παρακολουθοῦντας.

Κεφ. η'. Ὅτι δ' εἰς λογικὰς ἀρχὰς ἀνάγεται παντὸς δόγματος ἡ ἀπόδειξις, ἐπιδέδεικται μὲν ἡμῖν ἐν ἀπύσταις σχεδὸν ταῖς πραγματεσίαις, ἀλλὰ καὶ νῦν, ἐπειδὴ τὸ διακρίνειν ἀπ' ἀλλήλων δύνασθαι τὰ πράγματα καὶ θεωρεῖν

in morali et civili speculatione sive naturalem, sive rationatricem, sed haec quoque inutilibus adscribuntur. Caeterum multa falsa veris sunt similia et in demonstrationum initiis et omnibus subsequenter; item sophismata ex similitudine, quam cum veris sermonibus habent, componuntur; sed internoscere ea et invicem discernere noverunt in illa materia, circa quam ars versatur, exercitati nimirum et naturali industria praediti, quam oportebat potissimum in puerili aetate a cujusque civitatis senioribus prudentissimis indicari, ac unumquemque artem naturae congruam ediscere, ut nunc multos videmus artes rationales exercentes, qui ne ea sane, quae ipsi dicunt, assequuntur.

Cap. VIII. Porro quod ad logica principia cujuslibet dogmatis demonstratio reducat, in omnibus fere operibus a me ostensum est. Sed et nunc, quoniam, ut res invicem discernere possis, et similitudines dissimilitu-

Ed. Chart. V. [267.]

Ed. Bas. I. (339.)

ἀκριβοῦς τὰς ἐν ἑκάστοις ὁμοιότητάς τε καὶ ἀνομοιότητας
ἐξ ἀρχῆς σκοπεῖσθαι προϋθέμεθα, προσθήσω τε παρά-
δειγμα γυμνασίας ἔνεκεν, ὡς οὐ χρὴ μόνον ἀρκεῖσθαι τῇ
δείξει τὸ δεῖν ὑμᾶς γυμνάζεσθαι περὶ τὰ κατὰ μέρος,
ἀλλὰ καὶ πράττειν οὕτω. οὐδὲ γὰρ ὁ Πλάτων αὐτὸς οὐδ'
Ἱπποκράτης ἠρκέσθησαν τῷ καθόλου τοῦτο συμβουλευ-
σασθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων ἐγύμνασαν ἡμᾶς
ἐν πολλοῖς κατὰ μέρος. προκεχειρίσθω δέ τις ὕλη θεωρίας,
ἣ τῆς περὶ ἡμᾶς προνοίας τοῦ δημιουργοῦ, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ
τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος ποιησάμετοίς. ἔνιοι γὰρ κατὰ
ταῦτα τύχην αἰτεχρον καὶ ἄλογον, οὐ κατὰ πρόνοιαν σοφοῦ
δημιουργοῦ διαπλάττεσθαι φασιν, ἀμυνδρῶ πρὸς τὴν πίστιν
ὧν λέγουσιν ὁμοιότητι χρώμενοι, ὡς ἔνια κατὰ τὸν βίον
ὑπὸ τύχης ὅμοια γίνεται τῶν κατὰ τὰς τέχνας. ὁρῶν γάρ
τίς τινῶν τὴν περιγραφὴν ἣ τὸ σχῆμα παραπλήσιον εἶναι
λέοντος προσώπῳ, καθάπερ ἐνέκον δράκοντος, ἢ ἄλλου τι-
νὸς ζώου, ὥς φασι, καὶ πού τις πατάξας πέτραν ἀπέκρηξεν

dinesque singulorum exacte speculari, ab initio confiderare
institui, apponam exemplum aliquod exercitationis gratia.
Quippe non convenit esse contentum eo, quod ostensum
est, nos in particularibus exercitari oportere, sed etiam
ita facere. Neque enim Plato ipse neque Hippocrates
satis habuerunt universim hoc consuluisse, sed exemplis
quoque particularibus plerisque nos exercitarunt. Pro-
matur autem quaedam materia speculationis, quae tractat,
an opifex nostri habeat providentiam, principio a stru-
ctura corporis desumpto. Nonnulli enim fortuna quadam
artis et rationis experte, non providentia sapientis opificis
conformari pronunciant, obscura ad fidem eorum, quae
dicunt, similitudine utentes, quemadmodum aliqua in
vita a fortuna similia redduntur iis, quae juxta artes fiunt.
Quum namque aliquis nonnullorum descriptionem aut
figuram leonis aspectui esse persimilem conspicit, sicuti
quorundam draconis, aut alterius cujusdam animantis,
ut inquit, ac ubi quis forsan petram feriens, tantum

Ed. Chart. V. [267. 268.]

Ed. Bas. I. (359.)

αὐτῆς τηλικούτου, ὥς τὸ καταλειπόμενον εἰκέναι λέοντος μορφῇ, [268] ἕτερά τε τοιαῦτα λέγουσιν ἅπαξ ἐν μακρῷ χρόνῳ καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην γεγυότα, τῆς δὲ τῶν τεχνῶν φύσεως, ἣν ἅπαντες ἄνθρωποι φύσει ποιοῦνται, καὶ τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμοιοτάτης ἡμῶν διαπλάσεως παντάπασιν ἐκίλινθάνονται. καίτοι γὰρ ὁρῶνται ἐνεργούντας περὶ τὰς ὕλας πολλοὺς, οὔτε σκυτοτόμους ὀνομαζομένους, οὔτε τέκτονας, οὔτε πλάστας, ἐὰν γὰρ μὴ φαίνηται χρησίμου ἕνεκά τινος ἐκάστου, ὧν ἐκεῖνοι ἐδημιούργησαν, γεγυότα. ὥς οὐδὲν ἄλλο τέχνης ὑπάρχει γνῶρισμα παρὰ τὴν χρείαν ἐκάστου τῶν ἐν τῷ δημιουργηθέντι μορίῳ. ἐὰν μὲν οὖν ὁ τὰ ξύλα τέμνων τε καὶ πρίων καὶ συμπηγνὺς ἀπεργάσθαι σκίμποδα, πάντ' ἐπιτήδεια τὰ μόρια ἔχοντα πρὸς τὴν χρείαν, ἧς ἕνεκα πῆγνυται, γεγυότα, τεχνίτην φασὶν εἶναι τὸν τοιοῦτον· ἐὰν δ' ἦτοι τοὺς δεξιούς πόδας τοῖς ἀριστεροῖς ἀνίσους ἀπεργάσθαι κατὰ τὸ μήκος, ἢ τὸ πᾶχος, ἢ τὸ σχῆμα διαφέροντας, ἢ τι τοιοῦτον κατὰ τὸ ἐκίλιντρον, ἢ τὰ διήκοντα ξύλα κατὰ τὸ μήκος τι τῶν ἄνω μερῶν ἐπὶ τὰ κάτω φαίνεται σφαλεῖς, ἄτεχνον εἶναι φασί. καὶ πολὺ γὰρ μᾶλλον, ἂν

ab ea confregit, ut reliqua pars respondeat leonis formae, aliaque huiusmodi dicunt, quae vel semel longo tempore in universo fiunt, artium vero naturae, quam universi homines natura moliantur, et conformationis nostri ipsis simillimae prorsus obliviscuntur; at qui vident, multos circa materias operari, qui neque coriarii, neque fabri, neque figuli dicuntur, nisi appareant utilis cujusdam gratia esse, quae illi fabricati sunt, quippe quod nulla alia artis nota sit praeter usum utilitatemque uniuscujusque partis in re fabricata. Si igitur, qui ligna secat, urit et compingit, lecticam efficiet omnes continentem partes convenientes usui, propter quem factae compinguntur, ejusmodi esse artificem dictitant; si vero dextros pedes sinistris effecerit longitudine, aut crassitie, aut figura differentes, aut tale quippiam in lecto, aut lignis pertingentibus longitudine superiores partes ad infernas aberrasse videatur, imperitum esse dicunt. Ac multo magis,

Ed. Chart. V. [268.]

Ed. Basf. I. (339.)

τὸ κατασκευαζόμενον ἐκ πολλῶν μερῶν ἢ συγκείμενον, εἴτα μηδὲν ἐν αὐτοῖς ὁ συμπηγνύς αὐτὰ σφάλλεται, τεχίτην εἶναι φασὶ τὸν κατασκευάσαστα, καθάπερ ἐπὶ τῆς ἀμάξης ὁ Ἡσίοδος εἶπεν,

— — ἑκατὸν δέ τε δοῖναι ἀμάξης.

εἴτε γὰρ ὄντως ἑκατὸν, εἴτε ἀντὶ τοῦ πολλὰ τοσαῦτα εἶπεν, ὥσπερ Ὀμηρος,

Τῆς ἑκατὸν θύσανοι παγχρύσοι ἠερέθοντο.

καὶ διὰ τοῦτο οἱ γραμματικοὶ φασιν, ἀντὶ τοῦ πολλὰ ἑκατὸν εἰρηκῆναι, τῷ μὴ σφαλῆναι κατὰ τι τῶν μορίων, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῖς καὶ τὸ σχῆμα περιδεῖναι τὸ πρόπον, ἐν χώρᾳ τε τῇ προσηκούσῃ τάξαι, καὶ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν ἀσφαλῆ καὶ δύσλυτον ἐργάσασθαι, τέχνης ἐπιδείγματα πάντες ἡγοῦνται, οὐχὶ παρ' ἀνθρώπου διδασκόμενους οὕτω κρίνειν, ἀλλ' ἔχοντες φύσει τέχνης ἐννοίαν ἀπορισμένην τέχνης. τὸ μὲν γὰρ ἐν ἅπασι κατορθούμενον εἰς τέχνην ἀναφέρουσι, τὸ δὲ καθ' ἓν ἢ δύο τέχνης ἔργον,

si id, quod apparatus, ex multis conflet partibus, deinde si nihil in ipsis, qui compingit, erroris commiserit, artificem esse constructorem ajunt, quemadmodum in curru Hesiodus scripsit:

— — *centum lignaque plaustri.*

Sive enim re vera centum, sive loco multorum tot dixerit, sicuti Homerus:

Centum pendebant ex auro simbrae.

Eoque grammatici dicunt loco multorum centum posuisse, ne in aliqua parte aberraret, sed etiam magnitudinem ipsis figuramque decentem circumposuerit, collocaritque in regione congrua, et compositionem cum propinquis tutam et solutu difficilem effecerit, artis indicia omnes arbitrantur, non ab homine docti ita judicare, sed naturā habentes artis notionem a fortuna secretam. Quod etenim in omnibus recte fit, ad artem referunt, quod in uno aut duobus, fortunae, non artis, opus esse credimus.

GALENUS TOM. V.

D d d

Ed. Chart. V. [268.]

Ed. Bas. I. (339.)

οὐ τέχνης, εἶναι πεπιστεύμασθαι τὴν αὐτὴν οὐκ ἔντοίαν οἱ ἀνατομικοὶ τῶν ἱατρῶν ἐθαύμασαν ἅπαντες τὴν τέχνην τῆς φύσεως. οὐ γὰρ, ὥς εἴπωθεν ὁράται τὸ σῶμα συγκείμετον ἐκ μερῶν δέκα που καὶ δώδεκα ἢ, εἰ βούλει, καὶ εἴκοσι, οὕτω καὶ κατ' ἀλήθειαν ἔχει. σύγκειται γὰρ ἐξ ὀστέων πλειόνων ἢ διακοσίων, ὥσπερ γε καὶ μυῶν πολὺ πλειόνων ἢ διακοσίων. εἰς ἕκαστον δὲ τῶν ὀστέων μὲν ἀφικνεῖται τὸ τρέφον ἄγγειον, ὃ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι φλέβα, τῶν δὲ μυῶν οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρτηρία, καὶ νεῦρα, ἴσα τε πάντα ἐστὶν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ζώου τοῖς κατὰ θάτερον, ὅσοι οὖν ὅστω, καὶ μῦς μὺς, καὶ φλέψ φλεβί, καὶ νεῦρον νεῦρον, καὶ ταῖς ἀρτηρίαις ἀρτηρίαι. διὸ καὶ θάυμασιώς ὁ Ἱπποκράτης ἔφη, τοῦτο μὲν ἐπεὶ δίκαιον ἔχουσι τὸ σῶμα οἱ ἄνθρωποι. μέγιστον γὰρ ἐστὶ σημεῖον τῆς ἐν τοῖς μορίοις δικαιοσύνης καὶ ἡ τοῦ σχήματος ὁμοιότης, ἥ τε τῆς χώρας, καθ' ἣν ἐμφύεται τὰ τρία ταῦτα ὄργανα, τὴν φλέβα λέγω καὶ τὴν ἀρτηρίαν καὶ τὸ νεῦρον ἐν ἑκάστῳ τῶν μυῶν, ἥ τε τῆς ἐν αὐτοῖς σχέσεως ἐναντιότης οὐ δικαιοσύνη

Eadem itaque notione anatomici medici admirati sunt omnes autem naturae. Neque enim, tanquam extrinsecus videtur corpus compositum ex partibus decem et duodecim, aut, si libet, etiam viginti, sic etiam revera habet. Constat enim ex ossibus pluribus quam ducentis, quemadmodum etiam musculis paulo pluribus quam ducentis; ad singula vero ossa pervenit vas nutriendum, quod homines vocant venam, at ad musculos non hoc solum, sed etiam arteria et nervi. Pariaque omnia sunt ad amissum in dextra animantis parte sita iis, quae in altera sunt, os ossi, musculus musculo, vena venae, nervus nervo, arteriis arteriae. Quapropter etiam mirifice Hippocrates dixit hoc quidem, quum homines iustum obtinent corpus; maximum enim indicium est iustitiae in partibus figurae similitudo et loci, in quo haec tria instrumenta inferuntur, venam dico, et arteriam, et nervum in singulis musculis; item dispositionis in ipsis contrarietas non

Ed. Chara V. (268.269.)

Ed. Bal. I. (359.)

μόνον ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ σώματος ἐνδείκνυται σαφῶς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἄκραν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὸ τὸ σῶμα. τοὺς γάρ τοι σκοποὺς τῆς κατασκευῆς ἐὰν ἀριθμήσης, εἶθ' ἕκαστον αὐτῶν εὖρος καταρδομένον, ἐναργῶς σοι φανεῖται τὸ μέγεθος αὐτοῦ, φημί τοῦ δημιουργοῦ. οὐ γὰρ ἀπλῶς οὕτως, ὥς ἂν ἀμελῶς τις ἐγνοήσκειν, ἰσαριθμόν ἐστι τὸ πλῆθος τῶν ὀστέων καὶ τῶν μυῶν τοῖς ὀστοῖς τε καὶ μυσίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, [269] μεγέθους λέγω καὶ θέσεως, καὶ συνθέσεως, καὶ ἀριθμοῦ, καὶ σχήματος, ὅλης τε τῆς διαπλάσεως, ἅπερ καὶ κατὰ τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰς φλέβας, καὶ τὰ νεῦρα φαίνεται φυλαττόμενα. καὶ γὰρ, ὁποῖον αὐτῶν ἕκαστον εἶναι προσήκει καὶ ὀπηλίκον, ὅπῃ τε μέρος ἐμφυόμενον τοῦ μυός, ὅπως τε κατασχιζόμενον, ἀκριβῶς φυλάττεται καθ' ἕκαστον αὐτῶν, εἴτε τε πρὸς τούτοις ἢ πάντων ἰσότητι τῶν ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ, τοσοῦτους ἔχουσα καὶ αὐτὴ τοὺς κατὰ μέρος σκοποὺς, ὅσους καὶ τὰ μόρια. καὶ ταῦτά σοι λέγω μηδέπω μνημονεύων ἑκάστου τῶν σπλάγγνων, ἢ τῶν ἄλλων μορίων, ὅσα κατὰ

jussitiam modo in corporis structura manifeste ostendit, sed etiam vim summam ejus, qui corpus ipsum construxerit; nam scopos structurae si numeres, deinde unumquodque ipsorum recte factum invenias, evidenter tibi magnitudo, ipsius opificis dico, apparebit. Neque enim simpliciter ita, veluti si quis negligenter consideret, ossum musculorumque multitudo par est numero ossibus et musculis, sed etiam eorum, quae ipsis insunt, puta magnitudinis, situs, compositionis, numeri, figurae totiusque conformationis, quae et in arteriis, et venis, et nervis servari videntur. Etenim quale unumquodque ipsorum esse convenit, et quantum, et ubi pars musculi inserta, et quomodo etiam in ramos divaricata, exacte in singulis ipsorum conservatur, praeterea omnium paritas sinistrorum cum dextris, tot et ipsa particulares scopos obtinens, quot etiam partes. Atque haec tibi dico non dum mentionem faciens singulorum viscerum, aut aliarum

Ed. Chart. V. [269.]

Ed. Bas. I. (339. 546.)

περιγραφὴν ἰδίαν ὁράται. φαίνεται γὰρ καὶ τούτοις οὐκ ὀλίγοις ἀριθμὸς σκοπῶν ἐν ἑκάστῃ. δυοῖν γοῦν ὀφθαλμῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν, ἴσον ἑκατέρῳ τὸ πλῆθος τῶν μορίων ἐστὶ, οὔτε κατὰ σχῆμα παραλλάττον, οὔτε κατὰ τὸ μέγεθος, ἢ τὴν θέσιν, ἢ τὴν διάπλασιν, ἢ τὴν πρὸς τὰ πλησιάζοντα σύνθεσιν καὶ σύμφυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν ἴσον ἀκριβῶς ἐν ἑκατέρῳ, καὶ τὸ ὑαλοειδὲς ὁμοιότατον κατὰ τε χροάν καὶ σχῆμα καὶ σύστασιν. ὁτομᾶζω δὲ σύστασιν τὴν κατὰ μαλακότητα καὶ σκληρότητα διαφορὰν τῶν μορίων. οὐ μὲν οὐδὲ τῶν ὑμέντων τε καὶ χιτώνων οὐδεὶς ἐτέρως ἔχων ἐν ἑκατέρῳ τῶν ὀφθαλμῶν ἐστίν, ἀλλ' ἀκριβῶς ἴσον μὲν τὸ μῆκος, ἴσον δὲ τὸ πᾶχος ἢ τὴν λεπτύτητα, καθάπερ γε καὶ τὴν χροάν καὶ τὴν σύστασιν οὐδὲ βραχὺ παραλλάττων. οὕτω δὲ καὶ ὁ τῶν μυῶν ἀριθμὸς ἴσος, (340) ὅ τε καθ' ἕνασιν αὐτῶν ὄγκος τοῦ σώματος ἅμα τῷ σχήματι καὶ τῇ χροά καὶ τῇ συστάσει. τὴν δὲ αὐτὴν εὐρήσεις δικαιοσύνην ἐν ἅπασιν τοῖς ὀργανικοῖς τοῦ σώματος μορίοις. οὐ γὰρ μόνον ὅσα διττά,

partium, quae particulari descriptione videntur. Nam apparet in his quoque non paucis numerus scoporum cuique conveniens. Quum igitur duo nobis insint oculi, par utriusque multitudo partium est, neque figura diversa, neque magnitudine, aut situ, aut conformatione, aut compositione connexuque cum propinquis, sed etiam humor crystallinus aequalis ad amissum in utroque est, item vitreus similitudine et coloris et figurae et consistentiae. Voco autem consistentiam partium in mollietie duritiaeque diversitatem. Non tamen membranarum et tunicarum ulla secus habens in utroque oculo existit, sed exacte aequalis longitudo, aequalis latitudo, vel tenuitate, sicut et colore et consistentia ne paululum quidem varians. Ita etiam musculorum numerus par; item in unoquoque ipsorum moles corporis respondet una cum figura, colore et consistentia. Jam eandem invenies iustitiam in omnibus corporis organicis partibus. Non enim solum quae duplices,

Ed. Chart. V. [269.]

Ed. Bas. I. (340.)

καθάπερ οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ τὰ ὦτα, καὶ αἱ γέφυραι, οἷ τε
νεφροὶ καὶ οἱ ὄρχεις, καὶ αἱ χεῖρες ὅλαι, καὶ τὰ σκέλη,
τὴν κατασκευὴν ἀκριβῶς ἔχει τὴν αὐτὴν τὰ δεξιὰ τοῖς ἀρι-
στεροῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν μονοφυῶν εἶναι δοκούντων ὕσα
διφυῇ κατ' ἀλήθειάν εἰσιν, ὅσον ἐγκέφαλος, γλῶττα, γένυς,
πνεύμων, θώραξ, καὶ μήτρας τῶν γυναικῶν, ἕτερά τε τοι-
αῦτα. καθ' ἕκαστον γὰρ αὐτῶν τὰ δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς
τὸν ἀριθμὸν ἴσον ἔχει τῶν μορίων ἅμα τῷ μεγέθει, καὶ
τῷ πάχει, καὶ τῇ λεπτιότητι, καὶ τῇ χροῇ, καὶ τῇ συστά-
σει, καὶ τῇ φύσει πάντως ἀπαράλλακτον. οὕτω δὲ καὶ τὸ
τῶν ἀσχηρῶν τε καὶ φλεβῶν καὶ νεύρων γένος ἴσα τὰ
δεξιὰ τοῖς ἀριστεροῖς πάντως ἐστὶν ἀπαράλλακτά τε καὶ
τὰς τῶν οὐσιῶν ὁμοιότητας. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ἀνθρω-
πείων παθῶν ποιούμεθα τὰς κρίσεις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν
θεῶν ποιέσθαι, καὶ θαυμάζειν τὸν τοῦ σώματος ἡμῶν
δημιουργόν, ὅστις ποτὲ ἐστὶ θεῶν. εἰ δ' ἐκ τοῦ μὴ βλέ-
πειν αὐτὸν οὐδ' εἶναι φήσομεν, οὐ φυλάξομεν εἰς τὴν
ὁμοιότητα τῆς πρὸς τὰς τέχνας κρίσεως, ἐφ' ᾧ οὐκ ἐν

quemadmodum oculi, aures, maxillae, renes, testiculi,
manus totae et crura, structuram exacte habent eandem
dextrae cum sinistris, sed etiam ex iis, quae simplices esse
videntur, duplices tamen revera sunt, exempli gratia ce-
rebrum, lingua, maxilla, pulmo, thorax, uteri foemina-
rum aliaque id genus. Nam in singulis ipsis dextra fini-
stris parem numerum partium obtinent pariter cum ma-
gnitudine, crassitie, tenuitate, colore, et consistentia, et
natura omnino immutabilem. Sic etiam arteriarum, ve-
narum nervorumque genus dexterarum partes aequales habent
sinistris et omnino immutabiles secundum substantiarum
similitudines. Quemadmodum igitur de humanis affectibus
facimus iudicium, ita etiam de divinis facere convenit,
ac corporis nostri opificem admirari, quicumque tandem
deorum existat. Si autem, quod non videmus ipsum, ideo
neque esse dicamus, non adhuc similitudinem iudicii ad
artes servabimus, in quibus non speculando comparatam

Ed. Chart. V. [269. 270.]

Ed. Baf. I. (34a.)

τῷ θεᾶσθαι τὴν συμπήξασαν τὴν ναῦν ἢ τὸν σκίμποδα
τὴν κρίσιν τῆς τέχνης ἐποιούμεθα, παραλιπόντες σκοπεῖσθαι
τὴν χειρὶν ἐκάστου τῶν μορίων, ἀλλ' ἐν τοῖς τὸ κῦρος
αὐτῆς ἐθέμεθα. γελοῖον γάρ, εἴ τις ἐν τῷ θεᾶσθαι τὸν
κατασκευάζοντα τούτων τι τεχνίτην εἶναι νομίζοι, καὶ εἰ
ἐνια τῶν μερῶν εὐρίσκοι κακῶς κατασκευασμένα. γελοῖον δὲ
καὶ ἄριστα κατασκευασμένης τῆς νεὼς, ἢ τῆς οἰκίας, ἢ
τῆς κλίνης, ἀγνώστου δ' ὄντος τοῦ κατασκευάσαντος, νο-
μίζειν ἄνευ τῆς τέχνης γεγονέναι τὰ τοιαῦτα, ἢ κατὰ τύχην
διακρινόντων ἀπάντων, καὶ τὴν μὲν σπανιάκις ἀμαρτάνειν
τοῦ σκοποῦ, τὴν δ' ἐπιτυγχάνειν ὀλιγάκις, ἀχρεῖαν δὲ καὶ
μὴ τεχνικὴν ἡγεῖσθαι τὴν τῆς τοῦ σώματος ἡμῶν κατα-
σκευῆς αἰτίαν εἶναι, φυλάττοντα τὴν ὁμοιότητα τῆς κρίσεως
ἐπὶ τῶν ὁρατῶν τεχνιτῶν πρὸς τοὺς μὴ ὁρωμένους. οὐ γὰρ
ἐξωθεν ἐπεισάγειν προσήκει κριτήριον εἰς ἐπίσκεψιν ὧν
ἅπαντες ἔχομεν φύσει. [270] τούτοις τοῖς κριτηρίοις χρω-
μένος ὁ Ἱπποκράτης ἔγραψε τάςδε φωνάς· εὐπαίδευτος
εἰ φύσις ἰούσα, οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιεῖν. καὶ
ἐν ἄλλαις ἄλλως· φύσις νοῦσων οἱ ἰητροί. ὅσαύτως

navim; aut leoticam artis iudicium faciebamus, omittentes
considerare uniuscuiusque partis usum, sed in hoc sum-
mam ipsius posuimus. Ridiculum enim, si quis in specu-
lando eum, qui horum aliquod construit, artificem esse
conferat, etsi quasdam partes male constructas inveniat.
Ridiculum vero, etsi optime constructa navi, aut domo,
aut lecto, incognito autem opifice, putare eiusmodi citra
artem esse facta, vel fortuito, iudicantibus omnibus, hanc
quidem raro a scopo errare, illam vero assequi raro, inu-
tilem autem et non artificiosam corporis nostri structuræ
causam esse opinari, servando iudicii similitudinem in ar-
tificibus, qui videntur, ad eos, qui non videntur. Non enim
extrinsecus adducere iudicium oportet ad eorum confide-
rationem, quæ omnes natura habemus. His iudicii locis
Hippocrates utens tradidit hæc verba: *Natura quum
facile erudiatur, non didicit, quæ oportet facere.* Si-
militer habet et hoc: *Naturæ morborum medici.* Nec

Ed. Chart. V. [270.]

Ed. Bas. E. (310.)

ἔχει καὶ τοῦτο· φέσις ἐξαρκέσει παντάπασιν. καλεῖ δ' αὐ-
τὴν καὶ δικαίαν ἐνίστε, καὶ τὸν λατρὸν ὑπερέτην τε καὶ
μιμητὴν αὐτῆς εἶναι φησι, καὶ διὰ παντός ἐν τοῖς κατὰ
μέρος λόγοις ὑμνεῖ τε καὶ θαυμάζει τὴν δύναμιν αὐτῆς,
ἥτις μὲν ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς διαπλαττούσης τε καὶ διοικού-
σης ἡμᾶς φύσεως, οὐ τολμῶν ἀποφῆναι, τὸ δὲ δη-
μιουργικὸν ἡμῶν αἷτιον, ὡς ἔθος ἐστὶν ἅπασιν ἀνθρώποις,
ὀνομάζων φύσιν.

Κεφ. θ'. Ἀλλὰ Πλάτων γε καὶ τὸ κατασκευάσαν ἡμᾶς
αἷτιον ἀπεφῆναι, τὸν τοῦ κόσμου δημιουργὸν θεόν, τοῖς
ἐαυτοῦ παισὶ κελεῦσαι λόγῳ διαπλάσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων
γένος, λαβόντας μὲν παρ' αὐτοῦ τῆς ἀθανάτου ψυχῆς τὴν
οὐσίαν, προσθέντας δ' ἐν αὐτῇ τὸ γεννητόν. ἀλλ' ἐκεῖνό
γε χρὴ γινώσκειν ἡμᾶς, ὡς οὐκ ἐστὶν ὁμοίον εἶδος ἀποδεί-
ξεώς τε καὶ θέσεως τοῦ κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τινος ἢ θεῶν
ἡμᾶς κατασκευάσθαι, καὶ τοῦ γινῶναι τὴν οὐσίαν τοῦ κατα-
σκευάσαντος, ὥσπερ οὐδὲ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. ὅτι μὲν ἀκράς
ἐστὶ σοφίας καὶ δυνάμεως ἢ τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευῇ,

non et hoc: *Natura sufficit omnino*. Vocat autem ipsam
et justam interim, et medicum ministrum imitatoremq̃ue
ipsius esse dicit, ac perpetuo in particularibus sermonibus
celebrat miraturq̃ue ipsius virtutem, quae sane substantia
existat naturae conformantis nos et regentis, non ausus
pronunciare, opificem vero nostri causam, ut omnibus mos
est hominibus, naturam nominans.

Cap. IX. Verum Plato etiam causam, quae nos con-
struxit, mundi opificem deum pronuntiavit, qui suis filiis
jussu humanum genus conformare, accepta ab eo im-
mortalis animae substantia, apposito autem in ea, quod ge-
neratur. At illud nos scire convenit, non esse similem
speciem demonstrationis et positionis eius, quod nos ad
providentiam alicuius dei aut deorum compositi simus, et
illius, quod opificis substantiam cognoscamus, quemadmo-
dum neque animae nostrae. Quod sane corporis nostri
structura summae sit sapientiae et virtutis, paulo ante com-

Ed. Chart. V. [270.]

Ed. Bas. I. (340.)

δι' ὧν ὀλίγον ἐμπροσθεν εἶπον ἐπιδείκνυται. τὰ δὲ περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῶν διαπλάσάντων ἡμᾶς θεῶν, εἴτε τε μᾶλλον ὅσα περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν λέγεται παντός ὑπὸ τοῦ Θεοτάτου Πλάτωνος, ἄχρι τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος ἐκτείνεται, ὥς αὐτὸς ἐδήλωσεν ἐν Τιμαίῳ, πρῶτον ἐναρχεσθαι μέλλων τῆς φυσιολογίας, εἶτα καὶ μεταξὺ κατὰ τὴν διεξοδὸν λόγου παρεντιθεὶς τὴν ἀπόφασιν. ἀρχεσθαι μὲν οὖν μέλλων αὐτοῦ ὁ Τιμαίος, (τοῦτον γὰρ ὑπέθετο τοὺς περὶ φύσεως τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἅπαντα λόγους διερχόμενον,) ὧδὲ πῶς φησι. ἔάν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν εἰπόντων περὶ θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντός γενέσεως, μὴ δύνατοὶ γενώμεθα πάντῃ πάντως ἂν τοὺς αὐτοὺς αὐτῆς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἀπηκριβωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσης, ἀλλ' ἐὰν ἅρα μηδενὸς ἦτιον παρεχόμεθα, εἰκότως ἀγαπᾶν χρὴ, μεμνημένους, ὥς ὁ λέγων, ὑμεῖς τέ οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν. ὥστε περὶ τούτου τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους πρέπει μηδὲν εἰ πέρα ζητεῖν. οὕτω δὲ καὶ τὰ περὶ ψυχῆς αὐτοῦ γεγραμμένα τοῦ πιθανοῦ καὶ εἰκότος ἔχουσθαι φησιν, ὧδὲ πῶς εἰπὼν. τὰ μὲν οὖν

prehenfis offenditur. Porro quae de animae substantia et diis, qui nos conformarunt, praeterea quae de toto nostro corpore dicuntur a Platone divinissimo, usque ad probabile ac verisimile protenduntur, ut ipse in Timaeo indicavit, primum exorsurus a physiologia, deinde etiam inter narrandum sententiam interponens. Incepturus itaque Timaeus (is enim statuitur de natura mundi totam disputationem pertractare) hoc modo inquit. *Quum ergo, Socrates, multa de diis mundique generatione a multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes de his probatissimas exactissimasque afferre non possim. Satis enim factum putare debebis, si non minus probabiles, quam quivis alius, rationes attulerim. Aequum est meminisse, et me, qui differam, et vos, qui judicabitis, nos homines esse, ut, si probabilia dicantur, nihil ulterius requiratis.* Sic etiam de anima ab eo conscripta probabile et verisimile haberi dicit, hunc in modum scribens. *De anima igitur, quod*

Ed. Chart. V. [270. 271.]

Ed. Bas. I. (340.)

περὶ ψυχῆς, ὅσον θνητὸν ἔχει, καὶ ἔσον θεῖον, καὶ ὅπη, καὶ μεθ' ὧν, καὶ δι' ἃ χωρὶς ὤκισθη, τὸ μὲν ἀληθὲς ὡς εἴρηται, θεοῦ ξυμφέσαντος, τότ' ἂν αὐτῷ μόνως διόχου-
ριζοίμεθα. τὸ γὰρ μὴν εἰκὸς ἡμῖν εἰρησθαι, καὶ τὴν εἰς
μᾶλλον ἀνασκοποῦσι διακινδυνευτέον τε φάναι καὶ πεφύσθαι.
ὥσπερ οὖν ταῦτα περὶ ψυχῆς εἶπεν ἄχρ' τοῦ πιθανοῦ καὶ
εἰκότος ἡμῖν γινώσκεισθαι προειρημένα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὡ
τολμηρῶς ἀπορήνασθαι περὶ αὐτῶν οὐ θεωρῶ, καὶ ἂν δὲ
τοῦναντίον, ὅτι πλείω τὰ τῆς ψυχῆς ἐστὶν εἶδη, καὶ ὅτι τριχῇ
κατόκισται, καὶ ὅτι τὸ μὲν αὐτῶν θεῖόν ἐστιν, ὃ λογίζο-
μεθα, τὰ δὲ λοιπὰ δύο παθητικά, τὸ μὲν, ὃ θνητούμεθα,
τὸ δὲ, ὃ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐπιθυμούμεν, ὃ καὶ
τοῖς φυτοῖς ἐστὶν, ἀποδείξεις ἔχειν φημί, καὶ μέντοι καὶ ὅτι
τὸ μὲν ἐν ἐγκεφάλῳ κατόκισται, τὸ δὲ ἐν καρδίᾳ, τὸ δ'
ἐν ἥπατι. [271] καὶ γὰρ τούτων εἰσὶν ἀποδείξεις ἐπιστημο-
νικαί, καὶ περὶ αὐτῶν ἡγωνισάμην ἐν τοῖς πρώτοις ἐξ ὑπο-
μνήμασι τῆσδε τῆς πραγματείας, οὔτε περὶ τῆς οὐσίας εἰπόν

*mortale habet, et quod divinum, et quomodo, et cum
quibus, et propter quae seorsim collocata est, re vera, ut
dictum est, deo consentiente, tunc quidem sic solum con-
firmamur. At quod probabile a nobis dictum est, etiam
nunc et postea adhuc magis considerantibus affirmare ten-
tandum est. Itaque ita nunc dictum sit. Quemadmodum
igitur haec de anima protulit, quousque probabilia et ve-
rissimilia sunt, a nobis cognoscuntur; ac ideo audacter de
ipsis pronunciare quomodo possim, non video. Contra
autem, quod plures animae sint species, quod triplici fede
collocatae sint, item quod divina ex ipsis sit, qua ratioci-
namur, reliquae autem duae affectibus obnoxiae, haec, qua
irascimur, illa, qua corporis voluptates appetimus, quae
etiam in stirpibus existit, demonstrationes habere me af-
firmo, quin etiam quod alia in cerebro, alia in corde,
alia in jecinore sedem obtineat. Etenim horum demon-
strationes sunt scientificae, et de ipsis contendere in primis
lex operis huius commentariis, neque de substantia trium*

Ed. Chart. V. (271.)

Ed. Bas. I. (540.)

τε τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς, οὔτε περὶ τῆς ἀθανασίας, οὔθ' ὅλως ζητήσας, πότερα κυρίως ὀνομάζων εἴρηκεν ἐν Τίμαίῳ θνητὰ τὰ δύο μέρη τῆς ψυχῆς, ἣ ταύτην αὐτοῖς ἐπήνεγκε τὴν προσηγορίαν, ἀθανάτοις οὖσιν, ὡς χεῖρόναι τοῦ λογιστικοῦ, καὶ ὡς κατὰ τὰ θνητὰ τῶν ζώων ἐνεργοῦσαι μόνον. τὸ γὰρ, ὅτι τριχῇ κατέγκισται τὰ ψυχῆς εἶδη, καὶ ὅτι τοσάσδε τὰς δυνάμεις ἕκαστον αὐτῶν ἔχει, καὶ ὅτι τοιάσδε τινὰς εἰς τε τὴν λατρικὴν τέχνην χρήσιμον ὑπάρχειν, εἰς τε τὴν ἡθικὴν τε καὶ πολιτικὴν ὀνομαζομένην φιλοσοφίαν, εὐλόγως Ἱπποκράτης τε καὶ ἡμῖν ζητεῖται. πότερον δὲ καὶ τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἀθάνατα τετύχηκεν ὄντα, καθάπερ ἡγοῦνται πολλοὶ τῶν Πλατωνικῶν, ἣ θνητὰ, κυρίως εἴρηται κατὰ Τίμαόν τε μᾶλλον, οὐ πάνυ τε χρήσιμον οὔτ' εἰς λατρικὴν οὔτε τὴν ἡθικὴν τε καὶ πολιτικὴν φιλοσοφίαν ὀνομαζομένην ὑπάρχον, εἰκότως τοῖς λατροῖς καὶ πολλοῖς τῶν φιλοσόφων παραλείπεται. τῆς θεωρητικῆς οὖν φιλοσοφίας ἐστὶ μᾶλλον, ἣ τῆς πρακτικῆς. ἀλλ' ὅτι τὸ βέβαιον αἱ περὶ τοιούτων ἀποδείξεις οὐκ ἔχουσιν, αὐτὸν ἐπέδειξα τὸν Πλάτωνα διὰ

animae specierum elocutus quicquam, neque de immortalitate, neque omnino disquirens, utrum proprio vocabulo duas animae partes mortales in Timaeo dixerit, an hanc ipsis appellationem indiderit, immortalibus alioqui, sed tanquam pejoribus ratiocinatrice, et in mortalibus tantum animalibus operantibus. Nam quod triplicem sedem animae species occupent, item quod tot vires singulae habeant et tales, medicae arti quum utile sit, morali quoque et civili dictae philosophiae, merito ab Hippocrate et nobis quaeritur. Utrum vero irascibilis et appetitoria immortales sint, quemadmodum multi Platonici opinantur, an mortales, proprie in Timaeo dictum est, quum non admodum conducatur aut medicinae, aut morali civilique philosophiae dictae, merito a medicis et plerisque philosophorum omissum est, ut quod theoreticae philosophiae proprium magis sit, quam practicae. Sed quod firmas de his demonstrationes non habeantur, ipsum indicari Pla-

Ed. Chart. V. [271.]

Ed. Bas. I. (340. 541.)

τῆς ἐν Τιμαίῳ ῥήσεως ὁμολογοῦνται. οὐ μὴν περὶ γὰρ τῶν ἐν τῇ τετάρτῃ Πολιτείας ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένων ἔστιν εἰπεῖν, ὥς ἄχρι τοῦ πιθανοῦ προσοχομένων μόνον. ἀλλ' ἐμοὶ μὲν ἐπιστημονικαὶ δοκοῦσιν αἱ ἀποδείξεις ὑπάρχειν, ἄλλο μὲν εἶναι τὸ λογιστικόν, ἄλλο δὲ τὸ θυμοειδές, ἄλλο δὲ τὸ ἐπιθυμοῦν ἀποδεικνύντος αὐτοῦ. ὃ δὲ καὶ δῆλον, (341) ὅπερ ἐξ ἀρχῆς λέγω, χαλεπώτατον εἶναι διακρίνειν τὰς ὁμοιότητας. ὅπου γὰρ αὐτῶν τῶν Πλατωνικῶν πολλοὶ ἐναντίως οἷς ὁ Πλάτων ἀπεφύνατο ἐδόξασαν, πῶς ἂν τις ἐπὶ τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις θαυμάσειεν ἄγνοοῦσι διακρίνειν τὸ πιθανὸν μὲν, οὐκ ἀληθές δέ, τοῦ βεβαίως ἀληθοῦς, ὅπερ οὐκ ἂν ἐγένετο, οὐδὲ μιᾶς ὁμοιότητος οὐσης τοῖς ψευδέσι καὶ πιθανοῖς πρὸς τὰ μετ' ἐπιστήμης δεικνύμενα. μάθοις δ' ἂν ἐναργῶς αὐτὸ τοῦτο καὶ τοῦ τετάρτου τῆς Πολιτείας. ἄξιόματι γὰρ εἰς τὴν ἀπόδειξιν μέλλων χρῆσθαι τοῦ πλείω τὰ τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἶναι μόρια προσέχειν ἀκριβῶς αὐτῷ παρακελεύεται, γινώσκων ἐνίους ἀντεροῦντας, ὥς οὐκ ἀληθῆ, διὰ τὸ μὴ

tonem adductis verbis in Timaeo fateri: non tamen de iis, quae in quarto de Republica prodidit, dicere licet, quod solum ad probabile procedant. Sed mihi videntur scientificae demonstrationes esse, quum ipse ostendat, aliud esse rationale, aliud irascibile, aliud appetitorium. Quo etiam constat, quod ab initio dixi, difficillimum esse similitudines discernere. Quum enim ipsorum Platoniceorum plerique contrario modo iis, quae Plato pronuntiavit, opinati sunt, quomodo quis in aliis philosophis mirabitur, quod probabile quidem, non autem verum, ignorent a firmiter vero distinguere: quod non evenisset, si nulla esset similitudo falsis et probabilibus cum iis, quae cum scientia ostenduntur: id quod evidenter ex quarto de Republica didiceris. Nam axiomatico ad demonstrationem usurus, quod plures animae nostrae sint partes, animum diligenter ei attendere praecipit, cognoscens quosdam contradictu-

Ed. Chart. V. [271.]

Ed. Bas. I. (341.)

δύνασθαι ἀντικρίνειν ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν τὰ πιθανὰ μὲν, οὐκ ἀληθῆ δὲ, πολλῆς ἐν αὐτοῖς οὐσης ὁμοιότητος. ἐν-
τεῦθεν γάρ τοι καὶ τὸ τῶν δογματίων πλῆθος ἐγένετο κατ'
ιατρικὴν τε καὶ φιλοσοφίαν, οὐ δυναμένων ἀπάντων διο-
ρίζειν ἀπὸ τῶν ἐξ ἀνάγκης ὑπαρχόντων τισιν, ἢ ἐπομέ-
νων, ἢ μαχομένων, ἢ τινα ἄλληλῃ σχέσιν ἔχόντων πρὸς
ἄλλα, τὰ τὸ δυνατόν ἔχοντα μόνον. ὁμοιότης γάρ ἐστι
κἀνταῦθα πολλοῖς τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὰ δυνατὰ μὲν,
ὅσον ἐπὶ τῇ νοήσει, μὴ μέντοι γε ὑπάρχοντα κατὰ ἀλή-
θειαν. ἀλλὰ καὶ τούτων κἀνταῦθα μόνοις τοῖς γεγυμνα-
σμένοις κατ' αὐτὰ καλῶς τὴν διάγνωσιν οἶονται πεποιῆ-
σθαι, καὶ μόνῃ γ' ἀρκέσει τοῖς βουλομένοις ἀποδεικτικοῖς
γενέσθαι, μετὰ τοῦ δηλονότι συνετοῖς εἶναι φύσει. Θαν-
μάζειν οὖν δίκαιόν ἐστι καὶ μετὰ τοῦτο τὸν Πλάτωνα,
μὴ μόνον τὰς μεθόδους εἰπόντα διὰ συντόμων, ἀλλὰ
καὶ γυμνάσαντα κατ' ἐκάστην. ἔστι μὲν γάρ τρία κε-
φάλαια, πρῶτον μὲν τὸ περὶ διαίρεσιν καὶ σύνθεσιν,

ros, ceu non veris, eo quod nequeant a veris probabilia
quidem, sed non vera discernere, quod multa ipsis insit
similitudo. Inde enim et dogmatum multitudo oborta est
tum in medicina, tum philosophia, quod omnes nequeant
ab iis, quae necessario quibusdam insunt, aut sequuntur,
aut pugnant, aut aliam quandam dispositionem inter se
obtinent, distinguere illa, quae possibile dumtaxat fortium-
tur. Similitudo enim et hic est plerisque necessariis cum
iis, quae possibilis quidem sunt, quantum ad intellectum
pertinent, non autem re vera insunt: imo etiam horum
hic quoque soli exercitati in eis pulchre dignotionem fa-
cere putantur, ac sola satis erit eis, qui volunt demonstra-
torii evadere, ubi simul natura perspicaces ac ingeniosi
fuerint. Mirari igitur iustum est deinde Platonem, qui
non solum methodos compendiose exposuerit, sed etiam
in singulis nos exercuerit. Sunt etenim tria capita: pri-
mum, quod divisione et compositione constat; secundum,

Ed. Chart. V. [271. 272.]

Ed. Bas. I. (341.)

δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὴν τῶν ἀκολούθων τε καὶ μαχομέ-
των γνῶσιν, ἐπ' αὐτοῖς δὲ τρίτον τὸ κατὰ τὴν πρὸς
ἄλληλα τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἐν τῇ μᾶλλον τε
καὶ ἥτιον, ἴσως τε καὶ ὁμοίως, καὶ ἀνάλογόν ἐστιν ἢ τε
ταύτου καὶ ἡ ἑτέρου γνῶσις, οἷς ἅπασι κοινὰ συμβέ-
βηκε, περὶ ᾧ γε[272] γυμνάσθαι χρὴ, τὸ δυνατόν καὶ
ἀναγκαῖον, ἢ τ' ἐν τούτοις ὁμοιότης τε καὶ ἀνομοιότης.
οἱ μὲν οὖν σκοποὶ, καθ' οὓς ἕκαστα τούτων ὁρθῶς ἔν τις
μεταχειρίζοιτο, πατάσασιν ὀλίγοι, καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς
γυμνάσιον οὐκ ὀλίγου χρόνου δεόμενον. ἐνδείκνυται δὲ
τοῦτο καὶ κατὰ τὸ τέταρτον τῆς Πολιτείας ὁ Πλάτων,
ἐνθα βούλεται δεῖξαι τὴν ψυχὴν ἡμῶν, οὐχ ἀπλὴν οὐδὲ
μονοειδῆ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ σύνθετον ἐκ τριῶν μερῶν,
ὧν ἕκαστον μὲν ἴδιον ἔχει τὸ εἶδος, οὐ μίαν δὲ δύναμιν,
ἀλλὰ πλείους. εἰς γὰρ τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ χρῆται τι-
τῶν πρὸς νόησιν ἐναργῶν λόγων τοιῶδε. δῆλον ὅτι ταυτὸν
τὰναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταυτὸν τε καὶ πρὸς ταυτὸν
οὐκ ἐθέλῃσει ἅμα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἀξίωμα, καθ' ὃ τὴν

quod sequentium pugnantiumque cognitione; postea ter-
tium rerum inter se mutatione in maioris et minoris,
aequalis et similis ratione. Respondet etiam huic tum
eiusdem, tum alterius cognitio; quibus communia omni-
bus accidunt, in quibus exercere convenit possibile et ne-
cessarium; et in his similitudinem et dissimilitudinem. Ita-
que scopi, secundum quos singula haec recte aliquis aggre-
diatur, omnino pauci sunt, nempe in ipsis exercitatio,
quae non parum temporis requirit. Ostendit hoc etiam
quarto de Republica Plato, ubi conatur animam nostram
non simplicem, neque uniformem substantiā, sed ex tribus
partibus compositam ostendere, quae singulae propriam
habent speciem, non unam autem vim, sed plures. Nam
ad demonstrationem ipsius quodam intellectu evidenti hoc
sermone utitur. *Constat plane, idem contraria facere seu
pati secundum idem et ad idem simul non posse.* Hoc
igitur axioma, quo demonstrationem facere aggreditur.

Ed. Chart. V. [272]

Ed. Bas. I. (542.)

ἀποδείξιν ἐγχειρεῖ ποιήσασθαι. γινώσκων δὲ μὴ παντὶ τὸν εἰρημένον εἶναι λόγον σαφῇ ἐπάγει αὐτὸς οὗτος ὥδε· ἐστάναι εἶπον καὶ κινεῖσθαι τὸ αὐτὸ ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ ἀδύνατον. οὐκ ἀρεσθῆεις δὲ οὐδὲ τούτω διὰ τὸ συντόμως εἰρησθαι μακρότερον αὐτῆς διέρχεται τὸν αὐτὸν λόγον ὥδε πως γράφων. ἔτι τοίνυν ἀκριβέστερον διομολογησώμεθα, μήπως προϊόντες ἀμφισβητήσωμεν. εἰ γάρ τις λέγοι ἄνθρωπον ἐστηκότα, κινουῖντα δὲ τὰς χεῖρας τε καὶ τὴν κεφαλὴν, ὅτι ὁ αὐτὸς ἔστηκε καὶ κινεῖται ἅμα, οὐκ ἂν, οἶμαι, ἀξιοῖμεν οὕτως λέγειν δεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ μὲν τι αὐτοῦ ἔστηκε, τὸ δὲ κινεῖται. οὐχ οὕτως; οὕτω. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα χρησιμώτερον ἕτερον εἰς ἀντιλογίαν τοῦ προκειμένου ἀξιώματος ἐπιφέρων ὥδε πως γράφει. οὐκοῦν, καὶ εἰ ἔτι μᾶλλον χαριεντίζοιτο ὁ ταῦτα λέγων κομπευόμενος, ὥς οἱ τε στρόμβοι ὅλοι ἐστᾶσι τε ἅμα καὶ κινουῖνται, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ πῆξαντες τὸ κέντρον περιφέρονται, ἢ καὶ ἄλλο τι κύκλῳ περιὸν ἐν τῷ αὐτοῦ

Cognoscens autem, non cuius praedictum sermonem esse manifestum, inducit: *Stare simul atque moveri secundum idem nunquam potest.* At quum non satis haberet, hoc compendiose et breviter esse dictum, longiorem rursus eundem sermonem percenset, hoc pacto scribens. *Praeterea haec diligentius confirmemus, ne qua procedentibus nobis ambiguitas forte suboriatur. Si quis enim dixerit, hominem stantem quidem, moventem vero, manus et caput eundem stare simul atque moveri, haudquaquam ita dicendum censebimus, sed partem quidem eius manere, partem vero moveri. An non ita? Ita.* Post hoc exemplum utilius alterum ad propositi axiomatis contradictionem inferens hoc modo tradit. *Quod si artificiosius iste luserit asserens, turbinem trochumque totum simul moveri, et simul stare, quando in eodem puncto centrum aculeumque figens revolvitur, vel aliud quicquam dicens idem agere, quum eidem affixum cardini circumfertur,*

Ed. Chart. V. [272.]

Ed. Bas. I. (341.)

ἔδρα τοῦτο δρῶν, οὐκ ἂν ἀποδοχόμεθα, ὥς οὐ κατὰ ταῦτά αὐτῶν τὰ τοιαῦτα μετόντων τε καὶ φερομένων, ἀλλὰ φαίμεν ἂν, ἔχειν αὐτὰ εὐθύ τε καὶ περιφερὲς ἐν ἑαυτοῖς, καὶ κατὰ μὲν τὸ εὐθὺ ἐστάναι, οὐδαμῇ γὰρ ἀποκλίπειν, κατὰ δὲ τὸ περιφερὲς κύκλῳ κινεῖσθαι, καὶ ὅταν δὲ τὴν ἰσχυρίαν, ἢ εἰς δεξιὰ, ἢ εἰς ἀριστερά, ἢ εἰς τὸ πρόσθεν, ἢ εἰς τὸ ὀπίσθεν ἐκκλίπει ἅμα περιφερόμενόν τε, οὐδαμῇ ἐστάναι. ταῦτα προειπὼν ὁ Πλάτων σαφέστατα συνάπτων αὐτὸς ἐφεξῆς φησιν· οὐδὲν ἄρα ἡμᾶς τῶν τοιούτων λεγομένων ἐκπλήξει, οὐδὰ μᾶλλον τι πείσει, ὥς ποτέ τοι τε ἂν τὸ αὐτὸ ὄν ἅμα κατὰ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ αὐτὸ τάναντία πάθοι, ἢ καὶ εἴη, ἢ καὶ ποιήσκειν. ἐν τούτοις διορίζει τὸς ἐν τοῖς εἰρημένους πράγμασις ὁμοιότητας ἐπιδεικνύς, ὅπως ἐνδέχεται τινα τῶν μὴ καθορώντων ἀκριβῶς αὐτὰς οἰεσθαι, τὸν εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ καθόλου λόγον οὐκ εἶναι διὰ παντός οὐδ' ἐπὶ πάντων ἀληθῆ· δύνασθαι γὰρ τάναντία κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πρὸς τὸ αὐτὸ ποιεῖν ἢ πάσχειν, ἐπὶ τὰ μόρια τὸν λόγον ἀνάγοντας,

nequaquam assentiemur, quod non secundum eadem sui haec tunc moveantur et mansant. Dicendum quippe, habere ipsa rectum in se atque rotundum, et secundum rectum quidem stare, quum nulla ex parte declinet, secundum vero rotundum circummoveri. Quoties autem, dum quid revolvitur, in rectum quoque devehitur, sive ad dextram, sive ad sinistram, vel ante, vel retro, tunc nusquam permanet. Haec praefatus Plato manifestissime connectens ipsis sequentia scribit. Quare nulla ex his objectionibus perturbabit persuadebitque, quod idem quandoque simul secundum idem atque ad idem contraria sic vel agat, vel patiatur. In his praedictarum rerum magnitudines distinguit indicans, quomodo possit aliquis, qui non accurate ipsas inspexerit, putare, sermonem generatim ab eo pronunciatum non esse perpetuo neque in omnibus verum; posse enim contraria eodem tempore ad idem facere aut pati, rationem ad particulas referendo,

Ed. Chart. V. [272. 273.]

Ed. Bas. I. (341.)

καθάπερ ἐπ' ἀνθρώπου κινουμένου μὲν τοῖσδε τοῖς μο-
ρίοις, ἡσυχάζοντος δὲ τοῖσδε. πρῶτον γὰρ, ὥς οὐ σώ-
ζεται τὸ ταῦτ' ἀκριβῶς ἐν τοῖς τοιοῦτοις. ἀλλ' ἐάν τις
ἐπιδείξει δύναται, τὸν δάκτυλον ἡσυχάζειν τε ἅμα καὶ κι-
νεῖσθαι, οὗτος ἂν εἴη τὸ προειρημένον ἀξίωμα διαβεβλη-
κός. δείξας οὖν ὁ Πλάτων κἀνταῦθα τὴν ὁμοιότητα τοῦ
βουληθέντος ἀντειπεῖν κατὰ τὸν εἰρημένον λόγον, ἐφ' ἐτέ-
ραν ἀντιλογίαν πιθανωτέραν μεταβάς, ἐπιδείκνυσιν κἀκείνην
κατὰ τὸ μὴ δύνασθαι διακρίνειν τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀτο-
μοιότητος ἐσομένην. ἐν γὰρ τοῖς στρόμβοις δύναται ἂν τις
λέγειν τὰναντία μὴ περὶ ταῦτ' ὅμα συμβαίοντα, ὅταν
ἐν ἐνὶ τόπῳ πῆξαντες τὸ κέντρον περιφέρονται. ἀλλὰ καὶ
κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμά φησιν ὁ Πλάτων, [273] ἕτερον
μὲν εἶναι τὸ ἐστὸς τοῦ στρόμβου, ἕτερον δὲ τὸ περιφερόμε-
νον, ὃ δὴ κύκλον προσσηγόρευσέν αὐτός. ἐν τούτῳ τῇ λόγῳ
παντὶ σκοπὸν ἡμῶς ἐδίδαξε τῆς διακρίσεως τῶν οὕτω λεγομέ-
νων ἐν διαφορᾷ κινεῖσθαι τοῦ τε ἀκριβῶς λεγομένου ταῦτοῦ,
καὶ τοῦ παχέος τε καὶ πλατέος, καὶ οὐκ ἀκριβῶς. ὁ μὲν γὰρ

sicuti in homine, qui movetur quidem hisce particulis,
illis autem quiescit. Manifestum nempe est idem ex-
acte in talibus non fervari; verum si quis ostendere queat,
digitum quiescere simul et moveri, hic utique praedictum
axioma calumniatus erit subverteritque. Proinde, quum
Plato hic quoque monstrasset similitudinem eius, qui velit
in comprehenso sermone refragari ad alteram objectionem
probabiliorem progressus, ostendit illam quoque futuram
ex eo, quod nequeant similitudinem a dissimilitudine dis-
cernere. Nam in turbine contraria aliquis dixerit, quae
non in ipso corpore eveniunt, quum uno modo figens
centrum circumfertur. Quin etiam in hoc exemplo Plato
dicit aliam turbinis partem esse, quae stat, aliam vero, quae
circumfertur, quem circulum ipse appellavit. In hoc toto
sermone scopum nos docuit discretionis eorum, quae sic
dicuntur, in differentia moveri, et eius, quod exacte idem
dicitur, et crassi latiusque, et non exacte. Siquidem idem

Ed. Charc. V. [273].

Ed. Bal. I. (341. 542.)

αὐτὸς ἵππος οὐ δύναται κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον εἰς Ἀθήνας τε καὶ Κόρινθον ἀπέραι, καθάπερ οὐδ' εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν ἅμα χρόνον Ἀθήνησι καὶ ἐν Κόρινθῳ, οὐδὲ μέλας καὶ λευκὸς εἶναι τε καὶ λέγεσθαι καθ' ἓνα χρόνον τὸν αὐτὸν, εἰ μὴ τὸ μὲν ἡμῖν φέρε τοῦ σώματος λευκὸν αὐτοῦ εἶη, τὸ δ' ἕτερον αὐτοῦ μέλαν, ἀλλ' οὔτε οὔτε τὸ λευκὸν μέρος ἅμα λευκὸν τε εἶναι καὶ μέλαν, οὔτε τὸ μέλαν ἅμα μέλαν τε καὶ λευκὸν οἶόν τ' εἶναι. κατὰ τοῦτον οὖν τὸν σκοπὸν ἐπὶ πλείον ἐν τοῖς ἐξῆς γυμνάζων ἡμᾶς διακρίνει τό τε ταυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐτέρου καὶ τὸ ὅμοιον ἀπὸ τοῦ ἀνομοίου. κῆπειδὴ ταῦτα ἔπραξεν, αὐτὸς ἐφεξῆς κατὰ λῆξιν ὥδι πῶς ἔγραψε. μήτοι τις, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς ἄντας θορυβήσῃ, ὥς οὐδεὶς ποιοῦ ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ χρηστοῦ ποιοῦ, καὶ οὐ σίτου, ἀλλὰ χρηστοῦ σίτου, τὰ δ' αὐτὰ ἕκαστα αὐτοῦ ἑκάστου μόνον. εὐδὴλον οὖν ὅτι προσθείς κατὰ τὸν λόγον (342) εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, μήτοι τις, ἦν δ' ἐγώ, ἀσκέπτους ἡμᾶς ὄντας θορυβήσῃ, διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ ἀσκέπτους, εἰδὼς ὅτι περὶ ἕκαστον τούτων ἐσκέφθαι χρὴ διατρίψαντα καὶ γυμνασάμενον πολυειδῶς. τοιαύτῃ γάρ

equus non potest eodem simul tempore Athenas et Corinthum adire, quemadmodum ne esse quidem eodem simul tempore Athenis et Corinthi, neque niger et albus tum esse tum dici uno eodemque tempore, nisi dimidia corporis ipsius pars alba fuerit, altera vero nigra; imo quod neque alba pars simul nigra et alba esse potest, neque nigra pariter nigra et alba. Juxta hunc igitur scopum in subsequentibus nos exercitans discernit idem sa diverso, simile a dissimili. Et quum haec ipse fecisset, ita ad verbum deinde conscribit. *Cavendum autem est, ne quis nos improvidos turbet, inferens neminem potum cupere, sed potum bonum, vel cibum, sed bonum cibum; nempe bona omnes expetunt.* Constat igitur, quod, ubi statim per initia in sermone posuisset, ne quis nos improvidos turbet, ideo adjecit improvidos, sciens, versatum exercitatumque multifariam de singulis his considerasse oportere. Talis

GALENUS TOM. V.

Eec

Ed. Chart. V. [270.]

Ed. Bas. I. (342.)

τις ἡ περιοδευομένη φαντασία παρὰ τοῖς μετ' αὐτὸν Ἀκαδημαῖκοις ὠνομάσθη. καὶ θαυμασιὸν οὐδὲν ἐκ τῆς πολλῆς τῆς περὶ τὸ προκείμενον πρᾶγμα σκέψεως ἀκριβεστέραν αὐτοῦ γίγνεσθαι τὴν γνῶσιν, ὅπου γὰρ καὶ τῶν ταῖς αἰσθήσεσι διαγιγτωσκομένων ἡ γνῶσις ἀκριβεστέρα τοῖς συνεχῶς αὐτὰ θεωμένοις γίγνεται, καθάπερ ἐπὶ πολλῶν διδύμων φαίνεται, δοκούντων τοῖς μὲν ἀήθεσιν ἀπαράλλάκτων εἶναι, τοῖς δὲ συνήθεσι καὶ πάνυ ῥαδίως διακρινομένων. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ἄξιωματων αἱ ὁμοιότητες πλάνας καὶ αἱ ἀνομοιότητες παρέχουσι τοῖς ἀγνυτάστοις τε καὶ ἀσκέτοις, οὕτω καὶ περὶ τῶν ζητούμενων πραγμάτων ἀπάτη γίγνεται πολλάκις οὐχ ἥκιστα καὶ διὰ τὰς ὁμωνυμίας διττὰς οὔσας, ἑτέρας μὲν ἐκ τοῦ τῶν ὁμογλωττῶν ἔθους, ἑτέρας δ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῶν διαλέκτων, ὥσπερ ἀμείλει καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχὴν μερῶν ἡ ζήτησις γέγοιεν, ἀποδεικνύτος μὲν τοῦ Πλάτωνος, μὴ δύνασθαι τὸ ταῦτο τὰναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν κατὰ ταυτὸν τε καὶ πρὸς ταυτὸν. ἐν γὰρ τοῖς ἐπιφερομένοις σαφῶς αὐτὸ τοῦτο διηλθεν, ὀνομάζων ταυτὸν τὸ τῆς ψυχῆς εἶδος τε καὶ μέρος. ἔτιοι δὲ τὸ ταυτὸν

enim circumspecta imaginatio ab Academicis post eum nominata est; ac mirum nihil, ex multa circa rem propositam consideratione exactam magis cognitionem ipsius fieri, quandoquidem et ea, quae sensibus pernoscentur, accuratius ab iis, qui continue ipsa vident, cognoscuntur, veluti in multis gemellis apparet, qui videntur in consuetis quidem in nullo esse diversi, consuetis autem facile admodum discernuntur. Quemadmodum in axiomatis similitudines dissimilitudinesque inexercitatis improvidisque imponunt, sic etiam res, quae inquiruntur, saepe decipiunt plurimum propter aequivocationes, quae duplices sunt, una ex similis linguae consuetudine, altera ex ipsis linguae proprietatibus, quemadmodum utique de animae partibus quaestio oborta est, ostendente quidem Platone, idem non posse contraria facere aut pati in idem et ad idem. Nam in iis, quae ab eo palam inferuntur, hoc percensuit, eandem animae tum speciem tum partem nominans. Nonnulli

Ed. Chart. V. [275.]

Ed. Basf. I. (342.)

ἐπὶ δυνάμεως εἰρησθῆναι φασιν, ὥς καὶ οὗτος εἶπεν, τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐνὶ χρόνῳ πρὸς ἓν τι πρᾶγμα μὴ δύνασθαι τὰναντία ποιεῖν ἢ πάσχειν, οὐδὲ τοῦτ' ἐννοήσαντες, ὅτι τὸ μὲν ποιεῖν ἐπὶ τῆς δυνάμεως ἀκούειν ἐγχωρεῖ, τὸ πάσχειν δ' οὐκ ἐγχωρεῖ. κατὰ γὰρ τὸ δοῦν ὁ Πλάτων αἰετ φαίνεται τὸ τῆς δυνάμεως ὄνομα προσφερόμενος, οὐ κατὰ τὸ πάσχειν. ἕκαστον γὰρ τῶν ὄντων δοῦν μὲν τι δύναται καθ' ἣν ἔχει δύναμιν, ἡγούμενος, οὐ μὴν καὶ πάσχειν κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἀσθένειαν μᾶλλον, ὅτε ἰσχυρότερον αὐτοῦ τὸ συντυγχάνον ὑπάρχει. καὶ πρόδηλον δ' ἐξ ὅλου τοῦ λόγου γέγονε, καθότι μοι δέδεικται καὶ διὰ τῆσδε τῆς πραγματείας, ἐν ἣ περὶ τῶν τῆς ψυχῆς εἰδῶν ἐμνημόνευσα κατὰ τὴν τοῦ Πλάτωνος γνώσιν τὸν λόγον ποιούμενος, ἐν μὲν λέγειν αὐτὸ, ὅ τί περ' αὖν ὑποκείμενον ἢ κατὰ τὴν ζήτησιν οὐσίαν ἰδίαν ἔχον, ἢ συμβεβηκός. οὐσία δὲ, ἥτις μὴ δύναται τὰναντία περὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα δοῦν τε καὶ πάσχειν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῆς διαιρέσεως ὄνομα, λέγεται μὲν κυρίως, ὅταν ὅλον τι

vero idem de virtute dictum esse affirmant, et, ut ipse dixit, eandem vim uno tempore ad unam quandam rem non posse contraria facere aut pati, ne hoc quidem intelligentes, quod facere quidem de virtute inaudire licet, pati vero non licet. Nam in verbo facere Plato semper nomen virtutis adferre videtur, non in verbo pati. Singula enim, quae sunt, facere aliquid virtute, quam habent, posse arbitratur, non tamen et pati virtute, sed imbecillitate potius, quum id, quod contingit, ipso validius exisset, clarumque ex toto sermone evasit, quatenus a me offensum est etiam hoc opere, ubi animae specierum memini iuxta Platonis sententiam sermonem instituens, unum quidem ipsum dicere, quodecunque subjectum sit in quaestione, peculiarem obtinens substantiam, aut accidens. Substantia vero, quae non potest contraria circa idem eodem tempore pariter facere et pati, sed et divisionis vocabulum dicitur sane proprie, quum totum aliquod continuum

Ed. Chara. V. [273. 274.]

Ed. Bas. I. (342.)

συνεχὲς ὃν τὰ μόρια τέμνηται λέγεται δὲ [274] καὶ κατὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ μεταφορὰν, ὅταν εἰς διαφορὰς ἢ εἶδη συγχέωνται τινες ἐν ταῖς τοιαύταις τομαῖς, ὡς οὐ δύνασθαι διακρίναι τὴν τῆς οὐσίας εἰς τὰ μέρη διαίρεσιν ἀπὸ τῆς τῶν γετῶν τε καὶ διαφορῶν καὶ εἰδῶν διαμερίσεως, ἔτι δὲ μᾶλλον, ὅτε κατὰ τὸ τρίτον σημαινόμενον οἱ διαλεκτικοὶ διαίρεσιν ὀνομάζουσι τὴν τῶν φωνῶν εἰς τὰ σημαινόμενα, καὶ κατ' ἄλλην, ὅταν τὰς φυσικὰς οὐσίας ἐξ ὕλης καὶ εἶδους ἀποίους συγκεῖσθαι λέγωσιν, ὥσπερ δὴ γὰρ κἀπειδὴν ἔκ τε τῆς ὑποκειμένης οὐσίας ἀποίου καὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ. λέγουσι γὰρ ἔνιοι φιλόσοφοι καὶ τὸ τοιοῦτον διαίρεσιν, ὥσπερ καὶ ἀνάλυσιν. οὐ μὴν τὰς γὰρ οὐσίας διαίρεσθαι φασιν εἰς τὰς ἐν αὐταῖς δυνάμεις, ἀλλ' ἐκάστην αἰμνητον οὖσαν ἐνεργεῖν τι κατὰ τὰς ἐν αὐτῇ δυνάμεις. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς λέγουσι δυνάμειν ἔχειν τινὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ προστιθέασιν, ποτὲ μὲν τοῦ καίειν, ἢ ψύχειν, ἢ ξηραίνειν, ἢ ὑγραίνειν, ποτὲ δὲ τοῦ φαντασιοῦσθαι, καὶ λογίζεσθαι, καὶ κινεῖν ἑαυτήν, ἢ τι τῶν ἄλλων, ὅσα τε

in partes secatur. Dicitur etiam secundum translationem ab eo sumptam, quum in differentias aut species diffecatur. At nonnulli in hujusmodi divisionibus confunduntur, quod nequeant substantiae in partes divisionem a generum, differentiarum et specierum distinctione separare. Praeterea magis, quum iuxta tertium significatum dialectici divisionem nominant, quae vocum est in significata. Item secundum aliam, quum naturales substantias ex materia et specie qualitatis expertes componi dicunt, quemadmodum sane etiam, quum ex subjecta substantia citra qualitatem et ipsius accidentibus. Dicunt enim quidam philosophi etiam talem divisionem, quemadmodum etiam resolutionem: non tamen substantias in ipsarum facultates dividi ajunt, sed unamquamque infectilem secundum ipsius facultates aliquid efficere. Neque enim absolute dicunt facultatem habere aliquam substantiam, sed opponunt interim calefaciendi, aut refrigerandi, aut siccandi, aut humectandi, interim imaginandi, ratiocinandi et movendi se ipsam,

Ed. Chart. V. [274.]

Ed. Bas. I. (342.)

τοιαῦτα κατὰ τὴν λογιστικὴν ψυχὴν ἐνεργοῦμεν, αὐτὴν μὲν
οἶσαν μίαν, ἔχουσαν δὲ δυνάμεις πολλὰς, ὥς ἀπάσας ἐν
τῇ προειρημένῃ πραγματείᾳ διηλδοῦν

aut aliud eiusmodi, quae in ratiocinatrice anima per-
ficimus; quae, inquam, anima, quum una sit, multas
habet facultates, quas universas in praedicto opere com-
memoravi.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΡΟΣ ΘΡΑΣΤΒΟΥΛΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ,
ΠΟΤΕΡΟΝ ΙΑΤΡΙΚΗΣ Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ
ΕΣΤΙ ΤΟ ΥΓΙΕΙΝΟΝ.

Ed. Chart. VI. [8.]

Ed. Bas. IV. (287.)

Κεφ. α'. Οὐκ ἄλλα μὲν, ὦ Θρασύβουλε, παραχρῆμα περὶ τοῦ προβληθέντος ὑπὸ σοῦ ζητήματος εἶπον, ἄλλα δὲ συγγράψασθαι τοῖς ὑπομνήμασιν ἔχω. πάντως γάρ που γινώσκεις, ὥς αἰεὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διεξέρχομαι, καὶ ὥς οὐδὲν ἐπιχειροῦ λέγειν ὧν οὔτε μέθοδον ἔμαθον, οὔτ' ἐγυμνασάμην ποῦ κατ' αὐτήν. ἀρχὴ τοίνυν εὐρέσεως οὐ τούτου μόνου τῷ νῦν προκειμένῳ σκέμματι τὸ γνῶναι, τί

GALENI AD THRASYBVLVM LIBER,
VTRVM MEDICINAE SIT AN GYMNA-
STICES HYGIEINE.

Cap. I. Non alia quidem, o Thrasybule, de proposita a te quaestione ex tempore disserui, alia vero in praesentia hisce commentariis traditurus sum; id enim prorsus haud ignoras, me semper eadem de iisdem asserere, neque quicquam tractandum suscipere, cujus neque methodum didicerim, neque in ea me aliquamdiu exercuerim. Inventionis igitur initium non in hac sola nunc

Ed. Chart. VI. [8. 9.]

Ed. Basf. IV. (287.)

ποῦ ἐστὶ τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἰατροῖς. αὐτὸ δὲ δὴ τοῦτο τὸ γινῶναι διττὸν ἐστίν· ἢ γὰρ τὴν ἔννοιαν μόνην τοῦ πράγματος, ἢ καὶ τὴν οὐσίαν γινώσκωμεν. ὅταν δ' ἀλλήλων ταῦτα διαφέρει, γέγραπται μὲν ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ἵνα περὶ καὶ τὰς ἄλλας ἀπώσας μεθόδους ἐξετιθέμεθα, γένοιτο δ' ἂν καὶ νῦν δῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς χρήσεως.

Κεφ. β'. Ὅτιος γὰρ τοῦ προβλήματος τοῦδε, πότερον ἰατρικῆς ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ καλούμενον ὑγιεινόν, καὶ σοὺ διὰ ταῦτα ἀξιώσαντος ἀκούσαι τὴν ἐμὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δόξαν, ὅτι πολλάκις ἰατροῖς τε καὶ γυμνασταῖς ἐφησθαι παραγεγονέναι διαμνησθητούσιν, ἀποκρίνεσθαι μοι πρότερον ἡξιώσά σε, τίνα ποτὲ τὴν ἔννοιαν ἐκάστου τῶν ὀνομάτων ἔχεις, ἰατρικῆς τε καὶ γυμναστικῆς καὶ ὑγιεινοῦ, μή που σὺ μὲν ὑπὲρ ἄλλων πραγμάτων ἀκούεις ποθῆς, ἐγὼ δ' ὑπὲρ ἄλλων σοι διαλέγεσθαι, κἄπειτα πρὸς τοῦτομα [9] μόνον ὁ λόγος ἡμῶν, οὐ πρὸς αὐτὸ γίγνηται τὸ πρᾶγμα. σὺ μὲν

proposita contemplatione, sed etiam in aliis omnibus fuerit, ante cognoscere, quidnam est id, quod quaeritur. Huiusmodi vero notitia gemina est: aut enim solam rei notionem, aut essentiam quoque percipimus. Sed quae hae discrimine separentur, ampliter in libro de demonstratione proditum est, ubi et alias omnes methodos explicavimus; quia et jam in praesentia ex ipso usu patescet.

Cap. II. Hoc enim in dubium revocato, utrum medicae artis an exercitatrix pars ea facultas sit, quae salubris vocata est, teque meam idcirco hac de re sententiam efflagitante, quum plerumque ad medicos gymnastasque de hoc ambigentes te accessisse diceret te mihi prius respondere dignum censui, quam cujusque istorum nominum, medicinae videlicet, exercitatoriae et salubris, notionem habeas, ne forte de aliis rebus tu narrationem cupias, ego de aliis tibi sermonem faciam, atque ita ad nomen tantum, non ad rem ipsam, nostra dirigatur oratio. Tu quidem ad hoc subicivisti, me ipsum

Ed. Chart. VI [9.]

Ed. Bas. IV: (287.)

οὐν πρὸς τοῦτ' ἀπεισιώπησας, οἰόμενος ἡμὰ χρῆναι λέγειν
 ὑπὲρ πάντων ἀπαντα. τὸ δ' ἀληθές οὐχ ὥδ' ἔχει· πολλὰ
 γὰρ ἂν εἴη, οὐχ ἓν προβεβληκώς· πρῶτον μὲν, τί ποτ'
 ἐστὶν ἱατρικὴ, δεύτερον δὲ, τί ποτε γυμναστικὴ, καὶ τρίτον
 ἐπὶ τούτοις, τί ποτε τὸ ὑγιεινόν, ἢ τοῦτο δὴ τὸ μάλιστα
 προβεβλημένον, ὁποτέρως ἂν εἴη. καίτοι τοῦτ' αὐτὸ τὸ
 τέταρτον οὐχ ἀπλῶς ἐφασκον δεῖν οὕτως προβάλλειν, ὁπο-
 τέρως εἴη αὐτῶν τῶν τεχνῶν τὸ ὑγιεινόν, ἀλλ' εὐθὺς προσ-
 τιθέντας, εἴτ' ἴδιον, εἴτ' οἰκεῖον, εἴτε μέρος, εἴθ' ὅπως οὖν
 ἄλλως ἐθέλοι τις· ἔσσεσθαι γὰρ τινα κἀνταῦθα ἀρχὴν τῆς
 εὐρέσεως τῷ ζητουμένῳ. προβληθέντος γὰρ αὐτοῦ τελέως
 ὁδὸς πως, καὶ νῆ Δί' ἐρωτηθέντος, ἀρά γε τῆς ἱατρικῆς
 ἐστὶν ἢ τῆς γυμναστικῆς τὸ ὑγιεινόν, ἐπειδὴν δὲ ἐκάστη
 τῶν τριῶν ἐκείνων ὀνομάτων εἴπωμεν τὸ σημανόμενον,
 ἱατρικῆς τε καὶ γυμναστικῆς καὶ ὑγεινοῦ, δεήσει τέταρτον
 ἐκ' αὐτοῖς ἐξηγήσασθαι τὸ οἰκεῖον, ὅ τι σημαίνει, καὶ τίς
 ὁ κανὼν αὐτοῦ τῆς διαγνώσεως. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴδιον
 αὐτοῦ τοῦ προβλήματος ὑπάρχει· τὸ δ' ἱατρικὴν ἐξηγήσα-

existimans de omnibus omnia dicere debere; sed non ita
 rei veritas habet, multa enim, non unum, proposuisses;
 primum, quid sit medicina, secundo, quid exercitatoria,
 tertio post haec, quid facultas, . aut et id ipsum, quod
 potissimum quaeritur, ad utram praedictarum artium ista
 pertineat. Atqui istud ipsum quantum non ita simpliciter
 debere proponi affirmabam, ad utram reduci deberet, sed
 ita statim addendo, an propria, an affinis, an pars esset,
 aut quomodocunque aliter quispiam dicere velit, futurum
 enim et inde aliquod inveniendi quaesiti principium.
 Namque, si ita perfecte proponatur, ac per Jovem inter-
 rogetur, numquid medicinae an gymnasticae affinis sit
 salubris; quum trium quoque illorum nominum signifi-
 catum exposuerimus, medicinae videlicet, gymnasticae et
 salubris; post haec etiam quantum explicare oportebit,
 affine quid significet, et quae sit ejus dignoscendi ratio.
 Sed hoc proprium quidem ipsius propositi est; at, medi-

Ed. Chart. VI. [9.]

Ed. Bas. IV. (287. 288.)

σθαι, τί ποτ' ἐστίν, καὶ γυμναστικὴν, καὶ ὑγιεινὸν, οὐκ ἴδιον μὲν τοῦ προβλήματος ὑπάρχει, ὁμολογεῖσθαι δ' ἀναγκαῖον. ὅθεν, ἐπειδὴ τοῦθ' ἐν μόνον, ὃ καὶ προῦβαλες, σὺ διελθεῖν ἐβουλήθης τότε, καὶ σε κινδυνεύειν ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν ἰσχυρῶς ὀκνοῦντα, τινὰ τῶν γεγυμνασμένων ἐν λογικῇ θεωρίᾳ φιλοσόφων, ἐπιφανέντα πως τοῖς λόγοις κατὰ τύχην, ἡξίουν ἀποκρίνασθαι μοι. προθύμως δ' ἐκείνου τοῦτο ποιήσαντος, καὶ πάντα ὀρθῶς ἀποκριταμένου, ῥαδίως, ὥς οἶσθα, διεπεράνθη τὸ πρόβλημα.

Κεφ. γ'. Καὶ (288) μὴν κατάδηλος ἦσθα καὶ τότε, μὲν εὐθὺς ἱκανῶς χαίρων ἐπὶ τῇ τῶν λόγων μεθόδῳ, καὶ θαῖτον ἢ κατὰ τὴν προσδοκίαν εὐρέθῃ τὸ ζητούμενον, ἐξ ὑστέρου τε προσκείμενος αἰεὶ λιπαρῶς ἐβιάσω τε καὶ κατηγάκασας οὐ πάνυ τοί με πρόθυμον ὄντα γράφασθαι τοὺς λόγους. οὔτε γὰρ ἐν τούτῳ τὸ πρόβλημα μόνον ἀκριβῶς ἐρευνηθὲν ὥμην χρῆναι διασώζειν ἐν γράμμασιν, οὐδ' ὁμοίως τῷδε τὰ λοιπὰ πάντα διεξέχεσθαι σχολὴν ἤγον. ὅθεν, ὅπερ

cina quid sit, declarare, quid gymnastica, quid salubris, non est ipsius propositi proprium, haec tamen in confesso esse necesse est. Quare, quum unum id, quod et tu proposueras, explicare tunc velles, quumque te in respondendo periclitantem haesitantemque viderem, virum quendam inter philosophos in rationali speculatione versatos non ignobilem, sermonibus nostris fortuito occurrentem, respondere mihi voluisti; quod ille quum prompte fecisset, et ad omnia probe respondisset, facile (ut nos) proposita quaestio enucleata fuit.

Cap. III. Atqui et tunc confessim ex sermonum illorum artificio magnam te voluptatem cepisse praeferebas, et expectatione celerius quaesitum inventum est, et postea tu me semper magnopere precatus tandem non admodum promptum ad hos sermones scribendos impulisti atque coëgisisti; neque enim unum id propositum tantummodo exquisitè discussam literis commendandum esse putabam, reliqua vero omnia perinde examinare tempus non supererat. Quamobrem, quod ipse in me ipso facere

Ed. Chart. VI. [9. 10.]

Ed. Bsf. IV. (288.)

αὐτὸς ἐπ' ἑμαυτοῦ πράξας ξυγχοῦν, ἱκανὸν ὄψιν ἔσεσθαι καὶ πρὸς ὑμᾶς τοὺς φίλους δεῖξαι τὴν ὁδόν, ἣ χρῶμενος ἄν τις οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα διατροῖτο προβλήματα.

Κεφ. δ'. Τὴν γὰρ λογικὴν ὀνομαζομένην παρὰ τοῖς φιλοσόφοις θεωρίαν ὅς τις ἂν ἰκαιῶς ἀσκήσῃ, πᾶν οὗτος ὁμοίως δυνησεται μεταχειρίζεσθαι ζήτημα. τὸ δ' ἄνευ ἐκείνης ἀναγινώσκειν ὑπομνήματα προβλημάτων οὐδέτι ἄλλο ἢ χρόνον ἀπολλύειν ἰστί, οὔτε κρίνειν εἰδῶτα, τίνα μὲν ἐν αὐτοῖς ἀληθῶς εἴρηται, τίνα δὲ ψευδῶς, οὔτε πάντων τῶν γεγραμμένων μνημονεύειν δυνάμενον. ἀλλ' ἐπειδὴ κατέστην ἅπαξ εἰς τὸ λέγειν περὶ τοῦ προβλήματος, ὅπερ ὀλίγον ἐμπροσθεν ὁ λόγος εἰδειξεν, ἄρχεσθαι δεῖ.

Κεφ. ε'. [10] Καὶ τῇ Δ', εἴ τις ἐρωτηθεῖς, ὅ τί ποτ' ἐστὶν Ιατρικὴ, φαίη τέχνην εἶναι, θεραπευτικὴν μὲν νοσοῦντων, φυλακτικὴν δὲ ὑγιαίνοντων, ἀντικρυς ἂν οὗτος δοκοῖη τὸ ζητούμενον εἰληφέναι, μέρος αὐτῆς ἀποφαίνων

confuevi, id satis erga vos amicos fore putavi, si vitam ostenderem, quam quis ingrediens non id solum, sed etiam reliqua omnia proposita explicare valeat.

Cap. IV. Vocatam enim a philosophis rationalem contemplationem quicumque satis diligenter exercuerit, quodlibet iste quaesitum aequè discutere poterit: at sine illa propositorum commentarios evolvere nihil aliud est, quam operam atque oleum perdere, quum neque distinguere sciat, quae vere in ipsis, quae falso dicta sunt, neque omnia inibi scripta memoria complecti valeat. Caeterum quoniam semel propositum, cujus paulo ante mentionem fecit oratio, declarare aggressus sum, jam incipiendi tempus advenit.

Cap. V. Si quis a quopiam interrogatus, quid sit medicina, artem eam esse aegrorum curatricem sanorumque conservatricem respondeat, nonne per Jovem iste, quod controversum est, tanquam manifestum accepisse videatur, medicinae partem salubrem esse pronuncians?

Ed. Chart. VI. [10.]

Ed. Bas. IV. (288.)

τὸ ὑγιεινόν· ὥσπερ αὐ καὶ ὅστις Ιατρικὴν μὲν ἀρρώστοι-
των μόνον εἶναι λέγει τὴν Ιατρικὴν, ἐτέρῳ τρόπῳ καὶ οὗτος
ἐξ ἐτοίμου λαμβάνει τὸ ζητούμενον, ἀφαιρῶν αὐτῆς τὸ ὑγιεινόν.
οὕτω δὲ καὶ τὴν γυμναστικὴν εἴ τις ὑγείας φυλακτικὴν φήσκειν,
ἐκπροχείρου τὸ ζητούμενον λήψεται· ὥσπερ γὰρ καὶ ὅς ἂν εὐεξίας
αὐτὴν ἀποφαίνεται δημιουργόν, ἐτέρῳ τρόπῳ καὶ ὅδε τὸ
ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον θήσεται. χρὴ γάρ, εἴθ' ὁρισμὸν
τις τῆς τέχνης εἴθ' ὑπογραφὴν ἐγχειρήσειεν ἀποδιδόναι,
μὴ τὸ ζητούμενον ἀναποδείκτως τοῦτον ἀναρῶν ἢ τίθε-
σθαι, ἀλλ' ἐτέρωθεν ποθεν ἐξ ὁμολογουμένων ἀρχάμενον
ἀποδεικνύναι πειρᾶσθαι. ἂν οὖν ἄμεινον Ιατρικὴν μὲν εἶναι
λέγειν, ἥς τέλος ἡ ὑγεία, γυμναστικὴν δὲ, ἥς τέλος εὐεξία,
καὶ ταύτας τὰς ὑπογραφὰς ἀρχὰς τίθεσθαι τῆς ζητήσεως;
ἀλλὰ τοι καὶ οὕτως ἐκ προχείρου μὲν τῆς γυμναστικῆς
ἀφαιρησόμεθα τὸ ὑγιεινόν, ἐπὶ δὲ αὐτῆς Ιατρικῆς ἔτ'
ἄδηλόν τε καὶ ζητούμενον ἀπολείψομεν. εἰ γὰρ δὴ τέλος ἡ
ὑγεία τῆς τέχνης ἐστὶ ταύτης, τάχ' ἂν ἔχοι λαβὴν ὁ λόγος

Quemadmodum rursus, si quis medicinam aegrotantium tantum curam habere confirmet, alio modo et ille id, quod in quaestione versatur, pro concessio accipiet, a medicina salubrem partem detrahens. Ita et exercitatoriam si quispiam sanitatis servatricem statuatur, quaesitum pro comperto habuerit; quemadmodum et qui boni habitus eam opificem tradat, diverso modo et ille quaesitum pro certo asseverabit. Sive enim quis artis definitionem, sive descriptionem reddere tentat, quod dubium est, neque confutare, neque asserere sine demonstratione ausit, seu alicunde ex concessis incipiens demonstrare conetur. Numquid igitur ita medicinam definire melius fuerat, eam videlicet esse, cujus finis est sanitas, gymnasticam vero, cujus finis est bonus habitus, atque hujusmodi descriptiones principia investigationis statuere? At sic etiam gymnasticae salubrem, tanquam nihil sit dubium, detrahemus, in medicina vero adhuc obscurum et quaesitum accipiemus. Nam si sanitas artis hujus finis est, forsitan poterit

Ed. Chart. VI. [10.]

Ed. Bas. IV. (288.)

εἰς διορισμόν, οὐ φυλακὴν τῆς οὔσης, ἀλλὰ ποιήσιν τε καὶ
 γένεσιν τῆς οὐκ οὔσης τέλος εἶναι τιθέμενος αὐτῆς. εὐπο-
 ρία γὰρ εἰς ἑκάτερον ἐντεῦθεν ἐπιχειρεῖν ἐπαγωγαῖς χρώμε-
 τον, εἰ μὲν τῆς αὐτῆς τέχνης τό τε ποιῆσαι τε πρότερον
 οὐκ ὄν καὶ τὸ φυλάξαι σῶον, ἐπειδὴν γένηται, δεικνύναι
 βουληθείμεν, οἰκοδομικῆς τε καὶ ναυπηγικῆς καὶ τεκτονικῆς
 τε καὶ χαλκευτικῆς μνημονεύοντες, εἰ δ' ἄλλης μὲν τὸ
 δημιουργεῖν, ἄλλης δὲ τὸ διαφυλάττειν σῶον, ὑφαντικῆς τε
 καὶ ραπτικῆς, καὶ πρὸς ταύταις σκυτοτομίας τε καὶ νευ-
 ροῤῥαφίας· οὕτω γὰρ ὀνομάζουσιν τὴν τὰ πεπονηκότα τῶν
 ὑποδημάτων ἐπαγορευομένην. ἄλλου μὲν γὰρ εἶναι δοκεῖ
 τεχνίου ποιεῖν ἱμάτιον, ἄλλου δὲ ἡπῆσασθαι ῥαγὲν, ὥσπερ
 αὐ καὶ ὑπόδημα δημιουργῆσαι μὲν τοῦ σκυτοτόμου, πορῆ-
 σαν δὲ ἐπαγορευθῶσασθαι τοῦ νευροῤῥάφου. δέδεικται δὲ
 ἡμῖν ἐν τοῖς περὶ ἀποδείξεως, ὡς οὐ χρηστόν ἐπαγωγαῖς
 εἰς ἀποδείξεις ἐπιστημονικάς. ὥσθ', ὅστις ἐν ἐκείνοις ἐγυ-

ad distinctionem sermo assumere, non praesentis custo-
 diam, sed creationem adeptionemque absentis ejus finem
 esse constituens; hinc enim inductionibus utenti in utram-
 que partem argumentandi facultas suggeritur. Nam si,
 ejusdem artis officium esse, quod prius non erat, efficere,
 incolumeque, quod factum sit, conservare, ostendere vo-
 luerimus, aedificatoriam, navalem, fabrilem atque fer-
 rariam memoria repetemus. Quod si ad aliam opus fa-
 cere, ad aliam id integrum servare pertinere declare-
 mus, textoriam sutoriamque in exempla adducemus, et
 ad has coriorum dissectoriam cerdonicamque seu vetera-
 mentariam (sic enim eam vocant, quae fracta calcea-
 menta restituit) adjiciemus. Siquidem alterius esse vide-
 tur artificis vestem facere, alterius eandem dilaceratam
 integram; quemadmodum et calceum facere ad coriorum
 dissectorem spectat, fractum autem emendare ad cerdo-
 nem veteramentariumve. Verum in libris meis de de-
 monstratione probatum est, ad demonstrationes scientiam
 gignentes inductiones adhiberi non oportere. Quare qui-

Ed. Chart. VI. [10. 11.]

Ed. Bas. IV. (288.)

μνάσαστο, καταφρονήσῃ μὲν τῆς τοιαύτης ὁδοῦ, ζητήσῃ δ' ἑτέραν βελτίω· ὁ μὴ γυμνασάμενος δὲ, θάτερον τῶν μερῶν ἐλόμενος, ὁπότερον ἂν βουληθῇ, δι' ὅλης ἡμέρας ἐρίζειν ἔξει.

Κεφ. ε'. Τῆς μὲν Ιατρικῆς ὑγείας ποιήσιν, οὐ σωτηρίαν τε καὶ φυλακὴν, ὑποθεμένοις τὸ τέλος, τῆς γυμναστικῆς δὲ τὴν εὐεξίαν, καὶ γὰρ αὐτὴ καὶ ζήτημ' ἄλλο πρὸς τοῖς εἰρημένοις οὐ σμικρὸν ἀναφυήσεται. ἀναγκασθήσεται γάρ τις, οἶμαι, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὑγείας, οὕτω καὶ τῆς εὐεξίας ἑτέραν μὲν τὴν φυλακτικὴν αὐτῆς τέχνην ἀποφαίνεσιν, ἑτέραν δὲ τὴν [11] δημιουργικὴν. ἀλλ' ἐν τοῦτο, δύο ἄλλας τέχνας ἐξ ἀνάγκης ζητήσομεν, ἑτέραν μὲν τῆς Ιατρικῆς, τὴν τῆς ὑγείας φυλακτικὴν, ἑτέραν δὲ τῆς γυμναστικῆς, τὴν τῆς εὐεξίας διασωστικὴν. καὶ μὲν δὴ καὶ διττῆς οὕσης τῆς εὐεξίας, ὡς ἐν ἄλλοις ἀποδείδειται, ποιέρας αὐτῶν ἡ γυμναστικὴ δημιουργός ἐστιν, χαλεπὸν ἔσται διελεῖν. ἀρὰ γε τῆς κατὰ φύσιν, ἢ τῆς ἀθλητικῆς; ἢ δὴλον ὡς δύο ἄλλας ἡμῖν τέχνας ἀναγκαῖόν ἐστι ζητεῖν; καὶ δὴ καὶ σύμπασαι τὸν ἀριθμὸν ἐξ γενήσονται, τρεῖς μὲν αἱ δημιουργοῦσαι τὰ τέλη,

cunque in illis versatus fuerit, hujusmodi viam aspernabitur, et alteram meliorem vestigabit; qui vero in illis sese non exercuerit, alterutram, quam voluerit, partem tuendam suscipiens totum diem altercandi materiam habebit.

Cap. VI. Medicae namque arti sanitatis creationem, non servationem custodiamque, gymnasticae vero bonum habitum sinem esse statuentibus, alia rursus difficultas non exigua ultra praedictas lexoriatur. Cogetur enim, puto, aliquis, quemadmodum sanitatis, ita et boni habitus artem unam servatricem, alteram opificem constituere. Id si fuerit, duas alias artes necessario disquiremus, unam a medicina diversam, sanitatis conservatricem, alteram a gymnastica, boni habitus custodem. Quumque duplex sit bonus habitus, ut alibi ostensum est, utrius ipsorum gymnastica effectrix erit, distinguere admodum difficile fuerit, numquid naturalis, an athletici boni habitus. Nonne jam constat, et duas alias nobis artes quaerendas esse? Atque ita omnes sex numero fuerint, tres

Ed. Chart. VI. [11.]

Ed. Bæf. IV. (288.)

τρεις δὲ αἱ φυλάττουσαι. τριῶν γὰρ ὑποκειμένων τελῶν, ὑγείας, εὐεξίας τῆς κατὰ φύσιν, εὐεξίας τῆς τῶν ἀθλητῶν, εἰς τοσοῦτον ἀνάγκη τὸν ἀριθμὸν ἐξῆκειν τὰς τέχνας. καὶ μὴν, εἴπερ τῷ διαφέρειν τὰς εὐεξίας ἀλλήλων τὸ καὶ τῆς ὑγείας διαφορῶν δεήσονται τῶν τεχνῶν, ἀνάγκη πᾶσα, καὶ τῆς ὑγείας οὕσης διττῆς, ἐτέρας μὲν τῆς κατὰ φύσιν, ἐτέρας δὲ τῆς κατὰ σχέσιν ὀνομαζομένης, διττὰς εἶναι καὶ τὰς τέχνας. οὐ γὰρ δὴ πλείονι μὲν ἢ εὐεξία τῆς κατὰ φύσιν ὑγείας, ἐλάττωι δὲ τῆς κατὰ σχέσιν ὑπερέχει.

Κεφ. ζ'. Γνοίης δ' ἂν ἐναργῶς ἐκείτης αὐτῶν ἐπιμελῶς ἀνασκεψάμενος τὴν φύσιν· ἀνασκέψῃ δὲ τότ'δε τὸν τρόπον. ἡκέτι τις εἰς ἐννοίαν σοι νῦν ὧν ἐθεάσω πολλάκις ἀρρώστων, ἰσχυρῶς μὲν διανοησάντων, ἀπηλλαγμένων δὲ ἄρτι τοῦ νοσεῖν. οὗτος ἰσχυρὸς τε καὶ ἀδύνατος εἰς τὰς κινήσεις, ὥς ἐτέρων δεῖσθαι τῶν μετακομισόντων. οὗτος ἰάσεως μὲν οὐκ ἔτι χροῖται, μηκέτι γε νοσῶν, ἀναθρέψεως δὲ τινος καὶ ῥώμης, ἔν' ἰσχυρὸς τε ἅμα καὶ πρὸς τὰς

finium effectrices, tresque servatrices; tribus enim finibus politis, sanitate, bono habitu naturali, bono habitu athletico, ad tantum numerum artes ascendere necesse est. Verumenimvero, quum diversis artibus opus sit, eo quod boni habitus inter se et a sanitate differant, ita et gemina sanitas quum sit, una secundum habitum, altera secundum affectionem appellata, geminas et artes esse necesse fuerit; neque enim plus sanitatem secundum habitum, minus sanitatem secundum affectionem bonus habitus excellit.

Cap. VII. Hujusce autem rei notitiam evidentem habueris istorum singulorum diligenter naturam contemplatus; contemplaberis autem ad hunc sane modum. Aegrotantium aliquis eorum, quos saepius videris, tibi in mentem veniat, qui graviter morbo laboraverit, proxime vero convalescerit; iste emaciatus consumptusque esto, et ad motiones imbecillus, ut aliis ipsum adjuvantibus egeat; iste medelam plane amplius morbo jam solutus non requirit, sed refectioe ipsi viribusque opus est, ut robustus pariter ad eas quae

Ed. Chart. VI. [11.]

Ed. Bas. IV. (238.)

κατὰ φύσιν ἐνεργείας γένηται, καὶ φέρειν ἱκανὸς τὰ προσπιπionτα. δῆλον γὰρ ὡς οὕτω διακείμετος, ὡς διακείται τῶν, ὁπότε πρότερον ἀπήλλακται τοῦ νοσεῖν, οὔτε θάλλος, οὔτε κρῦος, οὔτε ἀγρυπνίαν, οὔτε ἀπεψίαν, οὔτε ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν ἐνεργεῖν ἱκανὸς ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ῥέπτου νοσήσει πάλιν, ὡς ἂν οὐκ ἀσφαλῆ τε καὶ μήπω πεπηγυῖαν κεκιτημένος τὴν ὑγιεινὴν κατύστασιν. ἀλλ' εὐτερ δύσλυτος γένοιτο καὶ καθ' ἕξιν, οὐπω μὲν ἐστὶν εὐεξία, (τὸ γὰρ εὖ προσλαβοῦσα τότ' ἂν εὐεξία γένοιτο,) τοῦ μέντοι μεμπτή τις εἶναι καὶ ἄχρηστος διάθεσις ἀπήλλακται, τὸ γὰρ μήτε ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ τὸν βίον ἱκανῶς ἐτοιμῶς τε βλάπτεσθαι μεμπτή καὶ [ἄχρηστος διάθεσις. εἰ δὲ μήτε εἰς τὰς πράξεις ἐμποδίζοιτο, μήθ' ἐτοιμῶς βλάπτοιο, (τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἢ καθ' ἕξιν ὑγίαι,) τοῦ μὲν μηκέτ' εἶναι μεμπτή καὶ ἄχρηστος εἰς τὰς κατὰ τὸν βίον ἐνεργείας ἀπήλλακται, τὸ δ' ἐπαινετὸν οὐπω κέκινηται, κτήσωτο δ' ἂν, εἰ καὶ πρὸς τὸ μηκέτ' ἀσθενῶς ἐνεργεῖν

secundum naturam sunt actiones obeundas evadat, et externas injurias illaesum sustineat. Nihil enim dubii est, quin ita affectus, ut modo afficitur, nunc primum aegritudine liberatus, aestum, frigus, vigilias, cruditatem aliudve quicquam ferre non valeat, sed quantumvis levi noxa pulsatus, utpote nondum tutum firmiterque salubrem statum adeptus, in morbum sit relapsurus. Quum vero stabilior atque in habitu fuerit, nondum tamen in bonum habitum evasit, (hanc enim particulam, bonus, accipiens tunc bonus habitus efficietur,) sed jam mendosa affectio inutilisque esse desit; non posse enim satis pro vitae commodis agere ac facile quibusque injuriis violari mendosa inutilisque affectio est. Quod si neque actiones impediuntur, neque sit injuriis facile corpus obnoxium, (talís vero est secundum habitum sanitas,) non amplius mendosa est atque ad humanas actiones inutilis, sed illud laudabile atque perfectum nondum adeptus; adeptus vero tunc fuerit, quum non solum haud debiliter opera-

Ed. Chart. VI. [11, 12.]

Ed. Bas. IV. (286, 289.)

ἅτε καὶ ῥώμην τινὰ ἀξιόλογον προσλάβοιτο. μέση γὰρ ἡ καθ' ἕξιν ὑγίεια ταῖς ἐνεργείαις ἐστὶ τῆς τε κατὰ σχέσιν ὑγείας καὶ τῆς εὐεξίας. ἡ μὲν γὰρ κατὰ σχέσιν ἀνθρώπους ἔχει τὰς ἐνεργείας, ἡ δὲ εὐεξία ῥωμαλείας, ἡ δ' αὖ καθ' ἕξιν οὐπω μὲν εὐρώστους, ἀνθρώστους δ' οὐκ ἔτι. καὶ τῶνδε δῆλον, ὡς, εἰ καὶ μέση τέτακται, πλέον τῆς κατὰ σχέσιν ὑγείας (289) χρήσιμος εἰς πάσας τοῦ βίου τὰς πράξεις ἐστὶν ἡ καθ' ἕξιν, οὐ μὴν ἤδη τὸ κατ' ἀρετὴν ἔχουσα, μόνη γὰρ τοῦθ' ὑπάρχει τῇ εὐεξίᾳ. καὶ μοι νόει κατὰ στίχον τινὰ τὸ μὲν βλάβην ἐνεργείας, ὅπερ ἐν τῷ νοσεῖν γίγνεται, [12] ἕτερον δὲ ἔξω μὲν τῆς βλάβης, ἄχρηστον δ' ὑπ' ἀσθενείας, ὅπερ ἐν τῷ κατὰ σχέσιν ὑγιαίνειν, ἄλλο δὲ τρίτον ἀσθενείας μὲν ἀπηλλαγμένον, εὐρωστίαν δὲ οὐπω κεκτημένον, ὅπερ ἐν τῷ καθ' ἕξιν, ἐφ' ᾧ τέταρτον οἷον ἀρετὴ τίς ἐστὶ τῶν ἐνεργειῶν ἡ εὐεξία, καὶ ἡ ἀκρότης τε καὶ ἡ τελειότης αὐτῶν ἡ ἐπ' ἄκρον ἐστὶν αὐτῶν εὐεξία. ἡ τοίνυν εἰς ἕξιν ὑγιεινὴν ἄγουσα τέχνη τὸν ἄνθρωπον

bitur, sed robur praeterea quoddam insigne acceperit. Sanitas namque secundum habitum inter sanitatem secundum affectionem et bonum habitum actionibus media est; nam sanitas secundum affectionem debiles actiones producit, bonus habitus robustas, sanitas autem in habitu nondum quidem robustas, non amplius autem debiles. Atque ita manifestum est, quum media sit in habitu sanitas, ipsam ad omnes vitae actiones magis, quam sanitatem in affectione, licet summam virtutem non habeat, conducere; soli enim bono habitui ea concessa est. Atque tu secundum ordinem quendam ista cogita: primum actionis noxam, quae in morbo sit; alterum extra noxam quidem positum, sed propter imbecillitatem inutile, quod in sanitate secundum affectionem consistit; tertium, imbecillitate liberatum, non tamen adhuc robustum, quod sanitas in habitu possidet; post id quartum, ceu quaedam actionum virtus, bonus habitus, et summum ipsarumque perfectio exquisitè bonus habitus est. Ars igitur ad salubrem habitum hominem perducens altera utique ab

Ed. Chart. VI. [12.]

Ed. Bas. IV. (289.)

ἑτέρα δηλονότι τῆς λασομένης αὐτὸν ὑπάρξει, συγκεχωρημένου γε ἅπαξ τοῦ τε τὸ δεῖν ἐπὶ διάφοροις τέλεσιν διαφορὸς εἶναι τὰς τέχνας, τοῦ τε τὸ δύο καθ' ἕκαστον, ἑτέραν μὲν τὴν δημιουργοῦσαν, ἑτέραν δὲ τὴν διαφυλάττουσαν. ὃ καὶ δῆλον, ὡς ἡ περὶ τέλους ἔννοια περιέλιπεν ἅπασαν τὴν νῦν ἡμῖν προκειμένην ζήτησιν, καὶ διὰ τοῦθ' ὅσοι τῶν ὁρισμῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τὴν σύστασιν ἔχουσιν, οὐ σμικρὰς γεννῶσιν ἀπορίας.

Κεφ. η'. Ἰσως οὖν ἀμείνον ἐπ' αὐτὴν ἀφικόμενον τὴν οὐσίαν τῆς τέχνης ἀρχὴν τῆς ζητήσεως ἐκείνην ποιήσασθαι. τίς οὖν ἐστὶν ἱατρικὴ; εἶποι τις εἶναι ἐπιστήμην ὑγιεινῶν τε καὶ νοσερῶν. ἀλλὰ καὶ τούτῳ δόξει προχείρως εἰληφθαι τὸ ὑγιεινόν, ὡς μέγας δηλονότι τῆς ἱατρικῆς ὑπάρχον. ὅθεν, οἶμαι, τῶν τὰναντία τιθεμένων ἐνιοι μόνων τῶν νοσερῶν ἐπιστήμην εἶναι συγχωρήσουσι τὴν ἱατρικὴν. ἀλλ' οὗτοί γε πρῶτον μὲν ἀγνοοῦσιν, ὡς ἔστι μία τῶν ἐναντίων ἀπάντων ἐπιστήμη, καὶ ὅς τις γινώσκει τὰ νοσερὰ, τοῦτον ἀνάγκη πᾶσα μὴ ἀγνοεῖν τὰ ὑγιεινά. τοῦτ' ἐμὲν ὡς μεῖζον ἢ κατ' ἐκείνους παρείσθω, λεγέσθω δ' ἤδη τὸ δεύτερον ὧν

ea, quae ipsum curavit, fuerit, semel scilicet hoc concesso, diversorum finium artes esse diversas, et singulorum geminam, effectricem unam, alteram conservatricem. Ex quo patefactum est, finis notione universam praesentem quaestionem comprehendere: quocirca et quaecunque definitiones a fine constituuntur, non exiguas ambiguitates pariunt.

Cap. VIII. Itaque melius forsitan fuerit ad ipsam artis essentiam transeuntem illam inquisitionis principium facere. Quid igitur est medicina? Salubrium insalubriumque scientiam quis esse responderit. Verum et iste nimis audacter salubre tanquam scilicet medicinae partem accepisse videbitur; unde contrariae sententiae nonnullos morbosorum tantummodo scientiam medicinam esse dicturos existimo. At isti primum ignorant, contrariorum omnium unam esse scientiam, et quicumque morbosam noverit, hunc et salubria non latere necesse est. Illud vero ceu eorum captu majus, omittatur, et secundum

GALENUS TOM. V.

Fff

Ed. Chart. VI. (12.)

Ed. Bas. IV. (289.)

ἀγνοοῦσιν, ἢ τάχα ἴσως ἀκολουθήσειεν, ὅτι μὴ περιλαμβά-
ται κατὰ τὸν ὅρον τῆς ἱατρικῆς ἐξ ἀνάγκης τὸ ζητούμενον·
ἔνεστι γάρ τινι διαστελλαμένῳ τὴν ὁμωνυμίαν, εἴτα δειξάν-
των σωμάτων μὲν τῶν ἐχόντων ὑγίαν, καὶ σημείων τῶν δηλούν-
των, καὶ αἰτίων τῶν ποιούντων ἐπιστήμην εἶναι τὴν ἱατρι-
κὴν, οὐ μὴν τῶν γε φυλατιότων αὐτὴν ἀντιλαμβάνεσθαι
κατὰ τὰναντία τοῦ προβλήματος. δοίκασι οὖν οἱ τὰ τοι-
αῦτα σοφισόμενοι μήτε τὸ ζητούμενον ἀκριβῶς ἐπίστασθαι,
μήθ' ὅτι καὶ σημεῖον ὑγιανόν τι λέγομεν, ὃ τοῖς νοσοῦσιν
ἐπιφανόμενον ὑγείας μελλούσης ἐστὶ γνώρισμα, μήτ' αἷτιον,
ὃ τοῖς νοσοῦσιν προσαγόμενον ὑγείας ἐστὶ ποιητικόν, ὥσπερ
ἀμέλει τὰ βοηθήματα σύμπαντα, μήθ' ὡς καὶ τὸ δεδωγμένον
ὑγίαν σῶμα καλοῦμεν ὑγιανόν, ὧν πάντων ἐπιστήμην ὁ
ἱατρὸς ἔχει, μηδὲ κοινοῦντων τῷ προβλήματι, πλὴν ὀνό-
ματι. καὶ γὰρ, εἰ τῆς τῶν ὑγιανόντων φυλακῆς ὁ ἱατρὸς
ἐπιστάτης ἐστίν, ἢ γυνταστοῦ τὸ τοιοῦτον ἴδιον, ἐξ ἀρχῆς
ἡμῖν προῦκετο ζητεῖν, ὥσπερ ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰδείχθη.

eorum, quae ignorant, explicemus, quod fortasse certe
consequetur intra medicinae definitionem non necessario
quaesitum includi; siquidem alicui equivocationem distin-
guenti, postea medicinam corporum sanitate fruendum,
notarum indicantium, causarum facientium, scientiam esse
demonstranti, non tamen idcirco ipsam etiam conser-
vantia tradere atque complecti ostendere licet, contra
atque propositum posset. Quamobrem huiusmodi sophi-
stica adducentes neque quod quaeritur exacte percipere
videntur, neque quodnam salubre signum appellemus,
quod scilicet aegrotantibus adveniens futuram sanitatem
portendit, neque causam, quae corpori aegro adhibita sani-
tatis est procreatrix, qualia nimirum sunt universa reme-
dia, neque quod corpus sanitate praeditum salubre voca-
mus: quorum omnium nulla cum proposito praeterquam
nominis societate junctorum medicus scientiam habet.
Etenim sanorum custodiae medicusne, an duntaxat gym-
nasta praesideat, ab initio nobis proposita quaestio fuit;
quod, quemadmodum paulo ante declaravimus, iudicium

Ed. Chart. VI. [12. 13.]

Ed. Bas. IV. (289.)

τὴν κρίσιν ἐν τῇ τοῦ τέλους ἔχειν ζητήσῃ. πότερον γὰρ ἀπλῶς ὑγίεια τὸ τέλος ἐστὶν τῆς ἰατρικῆς, οὐδὲν διαφέρει, εἴτε ποιῶντός τινος αὐτὴν οὐκ οὔσαν, εἴτε φυλάττοντος οὔσαν, ἢ τὸ ποιῆσαι μὲν μόνον ἰατρικῆς ἐστὶν, τὸ φυλάξαι δὲ τῆς γυμναστικῆς αὐτῆς. οὕτω καὶ περὶ γυμναστικῆς, ἄρα γε εὐεξία τὸ τέλος ἐστὶν, ἢ ὑγίεια, ἢ ποίησις ὁποτέρου τούτων, ἢ φυλακῆς.

Κεφ. θ'. [13] Κινδυνεύσομεν γὰρ, ὡς ὁ λόγος ἔδειξεν, εἰ ἂν ὑπερβῶμεν τὴν μίαν, ἐπὶ ποιῆσαι περὶ τὸ σῶμα τὰς τέχνας, τὴν μὲν πρώτην καὶ σαφεστάτην καὶ σχεδὸν μόνην ἀναμφισβήτητον ἱωμένην τὰ νοσήματα, δύο δ' ἄλλας, τὴν μὲν ἐκ τῆς κατὰ σχέσιν ὑγείας εἰς τὴν καθ' ἑξὶν ἄγουσαν, τὴν δὲ ἐν ταύτῃ φυλάττουσαν, καὶ δύο ἄλλας ὁμοίως περὶ τὴν εὐεξίαν, δημιουργικὴν μὲν τὴν ἐτέραν, φυλακτικὴν δὲ τὴν ἐτέραν, εἰ τε πρὸς ταύταις ἄλλας δύο περὶ τὴν ἀθλητικὴν εὐεξίαν, ἀπλῶς μὲν γὰρ τὴν ἐτέραν τὴν κατὰ φύσιν ὀνομαζομένην εὐεξίαν, οὐχ ἀπλῶς δὲ τὴν οὐ φύσει,

in finis exploratione habere diximus. Sanitas enim an simpliciter medicinae finis sit ipsam absentem acquirantis, an praesentem conservantis, nihil refert, neque si acquirere quidem medicinae fit, conservare autem gymnasticae: sic et de gymnastica proponi in quaestionem poterit, num bonus habitus aut sanitas ejus finis sit, aut horum alterutrius creatio sive custodia.

Cap. IX. Periculum enim fuerit, ut proxima demonstravit oratio, ne, si unam excedamus, septem circa humanum corpus artes constituamus, primam et manifestissimam et pene solam controversia carentem, eam scilicet, quae morbos expellit; duas alias, unam a sanitate secundum affectionem ad eam, quae est in habitu, ducentem, alteram in ea conservantem; duas item alias circa bonum habitum pariter sese habentes, effectricem unam, alteram, quae conservat; praeter has etiam duas circa bonum habitum athleticum versantes; simpliciter enim alterum naturalem bonum habitum appellamus, non simpliciter autem eum, qui non naturalis est, athle-

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Basf. IV. (289.)

τὴν ἀθλητικὴν, ἀλλ' αἰεὶ μετὰ προσθήκης, ὥσπερ καὶ Ἱπποκράτης, ὅτε μὲν αὐτὸς λέγων, διαθέσιος ἀθλητικῆς οὐ φύσει ἐξίς ὑγιεινὴν κρείσσω, ὅτε δ' αὖ πάλιν, ἐν τοῖς γυμναστικοῖς αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαί σφυλεραί, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀθλητικοῖς τε καὶ γυμναστικοῖς σώμασιν· ἀκούειν γάρ σε χρὴ, γυμναστικά λέγεσθαι νῦν, οὐ τὰ τῶν ὁπωσοῦν γυμναζομένων, οἷον ἤτοι σκαπτόντων, ἢ ἐρεσσόντων, ἢ ἀμείνων, ἢ τι τῶν ἄλλων, ὅσα κατὰ φύσιν ἀνθρώποις ἔργα, πρᾶττόντων, ἀλλ' οἷς αὐτὸ τοῦτ' ἔστιν ἀγώνισμα, τὸ γυμνάζεσθαι κατ' ἀθλητικὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχὺν ἐπασκοῦσιν. διὰ τί μὲν οὖν ἡ τοιαύτη διάθεσις οὐ φύσει, δι' ἐτέρων ἐξηγούμεθα. τὸ δ' οὖν ἐκ τοῦ λόγου χρηστὸν εἰς τὰ παρόντα τοῦτ' ἔστιν αὐτὸ τὸ νῦν εἰρημένον, ὥς ἐπὶ γενήσονται περὶ τὸ σῶμα τέχναι, ἐτέρα μὲν τῆς ἄκρας εὐεξίας δημιουργός, ἐτέρα δὲ τῆς αὐτῆς ταύτης φυλακτική.

ticum inquam, sed cum adjectione semper, quemadmodum et Hippocrates inquit, nonnunquam sic loquens: *Affectus athletico non naturali habitus salubris melior;* interdum vero sic: *In his, qui corpora exercent, habitus ad summum boni periculosi, in athleticis videlicet ac gymnasticis corporibus.* At de athleticis gymnasticisque vocatis corporibus nunc te intelligere oportet, non de illis, qui quomodolibet exercentur, ut de fodientibus, remos pellentibus, metentibus, aut quippiam aliud ex naturalibus hominum officiis praestantibus, sed de illis, quibus id ipsum studium est, ut contra athleticas adversariorum vires exercendo sese muniant. Quare autem huiusmodi affectio naturalis non sit, alio loco exposuimus. Ex hac igitur oratione, quod optime ad praefens negotium facit, id ipsum est, quod proxime diximus, circa humanum corpus septem artes futuras, unam praetereuntibus, vel per Jovem et novem; cur enim non convenit duas alias artes statuere, alteram quidem exquisitae boni habitus effectricem, alteram vero ejus ipsius custodem, quodque altera est exquisitae bonum

Ed. Chart. VI. [13.]

Ed. Bas. IV. (289.)

ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς τῶν γυμναστικῶν εὐεξίας, ὅτι καὶ φεύγειν
τε καὶ δεδιέναι τὴν ἀκρότητα, πρὸς Ἱπποκράτους εἰρηται
σαφέστατα. τῆς δ' ἀπλῶς λεγομένης εὐεξίας τῆς κατὰ
φύσιν οὐχ ὅπως φυλάττεσθαι προσήκει τὸ ἄκρον, ἀλλὰ
καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν. οὕτως αἱ σύμπασαι γένοιτ'
ἂν ἐννέα περὶ τὸ σῶμα τέχναι, καὶ τούτων ἐπτά μὲν, ὥς
ἂν καὶ ἐπαινέσειέ τις, αἱ δύο δ', αἱ λοιπαὶ κακοτεχνίαι
δηλονότι, καθάπερ καὶ ἡ κομμωτικὴ. ταύτας μὲν οὖν, εἰ
βούλει, παραλείπομεν, ἐπέλωμεν δ' αὖθις τὰς ἐπτά, τὴν
μὲν πρώτην ἀπασῶν, ἣν ἰᾶσθαι τὰς νόσους ἐλέγομεν, ἄλλας
δ' ἐφεξῆς αὐτῇ, δύο μὲν περὶ τὴν καθ' ἑξὶν ὑγίαιαν, δύο
δὲ περὶ τὴν εὐεξίαν, καὶ δύο ἄλλας περὶ τὴν ἄκραν εὐεξίαν.
ἤδη μὲν οὖν καὶ τοῦτο εὐδηλον, ὥς, εἰ καὶ τις θεῖη περὶ
τὸ σῶμα τέχνην ἔν ἔχουσαν δηλονότι τὸ τέλος, ἀναγκαῖον
ἔστιν τοῦτον μέχρι τῶν ἐπτά προΐεναι, καὶ ὥς οὐδὲν ἄλλο
τὸ τέλος τοῦτ' ἔστιν παρὰ τὴν ὑγίαιαν.

Κεφ. ε'. Ἀμεινον δ' ἴσως ἀκριβέστερον ἐπεξελεῖν
τῷ λόγῳ, πρῶτον μὲν τοῦτο ἀναμνήσαντας, ὃ μηδεὶς ἀγνοεῖ,

habitus efficiens, altera conservans? Quod verò gymna-
stici boni habitus summitatem fugere vererique oporteat,
ab Hippocrato clarissime testatum est; sed simpliciter boni
habitus appellati, qui secundum naturam est, summum
non solum vitare non convenit, imo totis viribus ad ipsum
niti decet. Itaque omnes circa corpus nostrum artes
novem fuerint; quarum septem quis laudare poterit, reli-
quas duas potius vitiosas artes appellaverit, qualis et illa
est, quae comptoria dicitur. Has igitur, si placet, dimit-
tentes iterum septem reliquas enumeremus, omnium pri-
mam, quam morbos pellere dicebamus, alias vero dein-
ceps, duas circa sanitatem in habitu, duas circa bonum
habitu, duas circa summe bonum habitum. Jam sane
et ex his patet, nisi quis circa corpus artem unum ha-
bentem finem statuatur, eum ad septem usque artes accedere
necesse esse, nihilque aliud hunc finem esse, quam sanitatem.

Cap. X. Sed melius forsitan fuerit accuratiorem
permonem facere, illud in primis, quod nemo ignorat,

Ed. Chart. VI. [13. 14.]

Ed. Basf. IV. (289.)

τάς μὲν κακοτεχνίας τὸ φαινόμενον ἀγαθὸν ἐμποριζόμενας
ἐκάστω τῶν ὄντων, [14] τὰς τέχνας δὲ τὸ κατ' ἀλήθειαν
ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον, ἐφεξῆς δὲ τοῦτο λέγοντας, ὡς, εἴπερ ἡ
κομμωτικὴ καλουμένη νόσου κάλλους ἐστὶ δημιουργός,
αὕτη μὲν ἂν εἴη κακοτεχνία τε καὶ κολακεία, τέχνη δὲ τις
ἐτέρα συστήσεται περὶ τὸ γνήσιόν τε καὶ ὅτως ἀληθινὸν
κάλλος, ὅπερ ἐστὶν εὐχροιά τε καὶ εὐσαρκία καὶ συμμετρία
τῶν μορίων, ἃ τῇ κατὰ φύσιν εὐεξία συμβέβηκεν. καὶ νῦν
Δία ἄλλον μὲν λόγον τῆς γυμναστικῆς διωρισάμεθα, καὶ
νῦν δ' ἂν ἴσως ἐπὶ κεφαλαίων οὐδὲν ἂν εἴη χεῖρον ὑπὲρ
αὐτῶν εἰπεῖν, ἀρχὴν τῷ λόγῳ τήνδε ποιησαμένους.

Κεφ. ια'. Ἦτοι γὰρ τὸ κατὰ φύσιν ἐνεργεῖν ἐκάστω
τῶν μορίων ὑγιαίνειν ἐστίν, ἢ τοῦτο μὲν ἐξ ἀνάγκης ἐπεται
τῇ κατὰ φύσιν τοῦ σώματος κατασκευῇ, τὸ δ' ὑγιαίνειν
αὐτὸ τοῦτ' ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν κατεσκευάσθαι. τούτων ὁπό-
τερον ἂν ἐτελέσῃς ὑποθέμενος ὑγίειαν, (οὐδὲν γὰρ εἰς τὰ
παρόντα διαφέρει,) τῶν ἐξῆς λόγων οὕτως ἄκουε προσέχων

memoria repetentem, improbas artes apparenz bonum
unicuique eorum, quae sunt, artes autem verum ipsis
inhaerens bonum comparare, ac deinceps dicentem, quod,
si vocata comptoria adulterinam pulchritudinem conciliat,
haec utique ars vitiosa adulatrixque fuerit, altera vero
quaedam ars circa legitimam veramque prorsus pulchritu-
dinem versabitur, quae in vegeto colore, carnis mode-
rata copia membrorumque congrua proportionem consistit,
quae naturalem bonum habitum consequuntur. Sed de
gymnastico bono habitu alibi seorsum verba feci; nunc
autem et fortasse de eodem per capita loqui melius fue-
rit id sermoni principium statuentem.

Cap. XI. Sive enim secundum naturam operari
unicuique membrorum idem quod bene valere est, sive
id necessario naturalem corporis apparatus consequitur,
ipsumque bene valere nihil est aliud, quam secundum
naturam instructum esse, istorum utrumvis sanitatem con-
stituens, (nihil enim nostra interest,) sequentem oratio-

Ed. Chart. VI. [14.]

Ed. Bas. IV. (289. 290.)

τὸν νοῦν. πότερα τοῦ κατεσκευασθαι κατὰ φύσιν ἕκαστον τῶν μορίων, ἢ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ χρῆζομεν; ἑμοὶ μὲν πάντες δοκοῦσιν οὐδ' ἂν ὅλως τελεῖσθαι μῦριον ἔχειν αὐδὲν ἀργὸν ἔργου τινός, οὔτ' οὖν ὀφθαλμοὺς μὴ βλέποντας, οὔτε ῥίνας ὁσμιᾶσθαι μὴ δυναμένας, οὔτε σκέλη μὴ βαδίζοντα, οὔτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν ἢ μὴδ' ὅλως ἐνεργοῦν, ἢ κακῶς ἐνεργοῦν. οὐδενὸς γὰρ ἀπάντων, ὧν χρῆζομεν, ἀτελοῦς χρῆζομεν, οὔτ' οἰκίας, οὐθ' ὑποδήματος, οὔτε σκίμποδος, οὐθ' ἱματίου, ἀλλ' ἅμα τε χρῆζομεν καὶ τελείῳ χρῆζο(290)μεν. οὕτως οὖν οὐδὲ τοῦ περιπατεῖν ἀσθενῶς καὶ ἀβήρωστος, οὐδὲ τοῦ βλέπειν ἢ ἀκοῦειν ἀμβλέως, οὔτ' ἄλλου τῶν πάντων οὐδενὸς ἐλλιποῦς ἀρεγόμεθα. τίς γὰρ εὐχρῶσιαν, ἢ εὐσαρκίαν, ἢ κάλλος ἀπλῶς τοῦ σώματος, ἢ ῥώμην ἐλλιπῇ σχεῖν εὐχεται; καὶ μὴν, εἴπερ οὐκ ἐλλιποὺς ἐνεργείας, ἀλλὰ τελείας χρῆζομεν, οὐδὲ τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματος, ἀφ' ἧς ἐνεργοῦμεν, ἐλλιποὺς ἀρεγόμεθα. τούτῳ δ' ἢ θάτατον ὑγίεια· δῆλον οὖν ὡς οὐδεὶς ἀτε-

nem ita animum advertens accipito. Numquid naturali cujusque membri apparatu, an ejus opera indigemus? Mihi profecto ita persuadeo, neminem membrum ignavum officioque proprio carens habere velle, neque igitur caecutientes oculos, neque nares odorari nequeunt, neque crura torpentia, neque aliud quodpiam membrorum aut nihil penitus, aut depravate agens, habere cupiat: nullo enim eorum omnium, quibus egemus, imperfecto egemus, neque domo, neque calceo, neque scamno, neque veste, sed simul egemus, et perfecto egemus. Itaque infirme debiliterque ambulare non petimus, neque obtuse cernere, vel audire, neque aliud quicquam deficiens mancumque expetimus. Quis enim coloris bonitatem, carnis molem, aut absolute corporis pulchritudinem roburve imperfecta desiderat? Quocirca, si actionem non depravatam, sed perfectam requiramus, neque corporis constitutionem, a qua operamur, imperfecte votis exposcimus; atque ita quum horum alterutrum sanitas sit, nullus procul dubio mutilam sani-

Ed. Chart. VI. [14. 15.]

Ed. Basf. IV. (290.)

λοῦς ὑγείας, ἀλλ' ὥς ἔστι μάλιστα τελειοτάτης ὑπάρχοντες χρῆζομεν.

Κεφ. ιβ'. Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τε τὴν εὐεξίαν οἶεται τις εἶναι παρὰ τὴν τελείαν ὑγείαν, ἄλλην μὲν τέχνην ὑγείας, ἄλλην δ' εὐεξίας ζητεῖται· εἰ δὲ ἓν καὶ ταυτόν ἐστιν ἄμφω, μίαν ἀνάγκη καὶ τέχνην εἶναι. πῶς οὖν ἓν καὶ ταυτόν ἐστιν εὐεξία τε καὶ ἡ παντελὴς ὑγεία; πρῶτον, εἴπερ τὴν ταύτης αἰτίαν κατασκευὴν τὴν αὐτὴν δῆπου καὶ τῆς εὐεξίας εἶναι πεπιστευκάμεν, ἄμφω ταυτόν ἐσται· δεύτερον δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας. εὐεξία μὲν γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ εὐ' ἔχουσα ἕξις, ἡ δὲ ἕξις διάθεσις ἐστὶ μόνιμος, ὥστε, οὐπερ ἕξις, τούτου καὶ εὐεξία, πρὸς τι δ' ἄμφω. λέγεται δ' οὖν τις ἕξις ἔχειν ἐν γραμματικῇ, καὶ ἄλλος ἐν ἀριθμητικῇ, καὶ ἄλλος ἐν γεωμετρίᾳ, καὶ ἄλλος ἐν ἀστρονομίᾳ, καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ὄντων, ὅταν ἡ διάθεσις δὴσπυτος ᾖ, ἕξις ὀνομάζεται. [15] διαφερέτω δὲ μηδὲν ἓν γε τῶ παρόντι, διάθεσιν ὀνομάζειν, ἢ σχέσιν. εἴπερ οὖν, οὐπερ ἕξις, τούτου

tatem, sed quam fieri potest absolutissimam firmissimamque exoptaverit.

Cap. XII. Igitur, si aliud quidpiam bonum habitum a perfecta sanitate quis autumet, aliam sanitati, aliam bono habitui artem praeficiat: sin unum atque idem utrumque est, unam et utrique artem praesidere necesse est. At quomodo unum idemque bonus habitus atque absoluta sanitas fuerit? Primum, si apparatus huiusce causam eundem et boni habitus esse crediderimus, ambo idem erunt; secundo ex ipsa essentia id percipiemus. Bonus siquidem habitus nihil est aliud, quam bene se habens habitus: habitus autem affectio stabilis est: quare, cujus est habitus, ejus est etiam bonus habitus, ambo vero ad aliquid sunt. Dicitur itaque aliquis in grammatica habitum habere, alius in arithmetica, in geometria alius, alius in astronomia, et in re qualibet, quum affectio bene adhaerens altiusque defixa fuerit, habitus nominatur. Nihil autem in praesentia referat affectionem aut habitudinem appellare. Quamobrem, si et ejus est

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Baf. IV. (290.)

καὶ εὐεξία, τινός δὲ ἡ ἔξις δηλοῦται, καὶ ἡ εὐεξία τινός, καὶ τοῦ αὐτοῦ γε, οὐ καὶ ἡ ἔξις. ἀλλ' ἡμῖν νῦν οὐ περὶ τῆς γεωμετρικῆς ἔξεως, ἢ μουσικῆς, ἢ γραμματικῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς ὑγίεινῆς ὁ λόγος ἐστίν. οὐκοῦν, ὅταν εἰπώμεν εὐεξίαν, οὐ γραμματικὴν, ἢ μουσικὴν, ἢ γεωμετρικὴν, ἀλλ' ὑγίεινὴν λέγομεν. εὐθὺς δὲ αὐτὸ τοῦτο παρορῶσιν οἱ πολλοὶ καὶ νομίζουσιν, τὸ τῆς εὐεξίας ὄνομα τῷ τῆς ὑγείας ὁμοίως λέγεσθαι. καίτοι τὸ μὲν τῆς ὑγείας ὄνομα διαθέσεως τινός ἐστιν, τὸ δὲ τῆς εὐεξίας οὐχ ἀπλῶς τὴν διάθεσιν, ἀλλὰ τὸ κατ' αὐτὴν ἀριστόν τε καὶ μόνιμον ἐνδείκνυται. ἀρίστη ἐστὶν ἔξις ἐκείνης τῆς διαθέσεως, ἣν ὑγίειαν ὀνομάζομεν, ἢ εὐεξίαν. οὐκοῦν (αὐθις γάρ που καὶ αὐθις ἀνάγκη ταυτὸν εἰπεῖν, εἰ μέλλει τις ἐξαιρησεσθαι τῶν πολλῶν ἄγωνιαν παλαιάν,) οὔτε διαθέσεως, οὔτε κατασκευῆς, οὔτ' ἐνεργείας ἐστὶ τὸ τῆς εὐεξίας ὄνομα δηλωτικόν, ὥσπερ οὐν οὐδὲ τὸ τῆς ἔξεως, ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτοῦ μόνου τοῦ

bonus habitus, cujus est habitus, alicujus autem habitus est, alicujus ergo et bonus habitus erit, et ejusdem, cujus habitus. At nobis in praesentia non de geometrico, musico, aut grammatico, sed de salubri habitu sermo proponitur. Quum bonum igitur habitum dicemus, non grammaticum, musicum, aut geometricum, sed salubrem habitum dicemus. Atqui statim id ipsum vulgares negligunt, et boni habitus sanitatisque nomina idem significare arbitrantur, quum tamen sanitatis nomen affectionis cujusdam nomen sit, boni vero habitus nomen non affectionem simpliciter, sed quod in ea optimum permanensque est manifestat: quandoquidem ejus affectionis, quam sanitatem dicimus, praestantissimus habitus est bonus habitus. Non igitur (idem enim iterum atque iterum inculcare necesse est, quum quis multorum inveteratam ignorantiam stirpitus evellere cupiat) non, inquam, affectionem, non constitutionem, non actionem boni habitus nomen significat, quemadmodum neque simpliciter habitus, sed habitus quidem solam ipsam permanentiam stabilitatemque

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Bas. IV. (290.)

δυσλῦτον τε καὶ μονίμου τῆς διαθέσεως, ἥ δ' εὐεξία πλέον
οὐδὲν αὐτῷ προστίθῃσι τοῦ εὖ. σύγκειται οὖν ἐκ τοῦ τῆς
ἕξεως ὀνόματος τὸ εὖ προσλαβόντος, ὅπερ εἰσάγαμεν
ἐπαινοῦντες ἅπασιν ἐπιφέρειν, ὅσα καλῶς καὶ κατὰ τὴν
οἰκίαν ἀρετὴν διάκειται. τίνος οὖν ὀρεγόμεθα, καὶ τί τῷ
σώματι διὰ παντὸς ὑπάρχειν βουλόμεθα; πότερον διάθεσιν
ὑγιεινὴν αὐτὸ τοῦτο μόνον ἴσχειν, ἢ τοῦτό γε παραπλήσιον
τῷ ζητεῖν, ἀρὰ γε οἰκίας μοχθηρᾶς καὶ μελλούσης ὅσον
οὐπὼ καταπεσεῖν χρήζομεν, ἢ καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν, ἥς
ἐνεκα γέγονεν, ἀριστα διακειμένης καὶ ὡς ἐνι μάλιστα πολυ-
χροنيωτάτης; οὐδεὶς γάρ ἐστιν οὔτ' ἐλλιπὴς οὔτ' ὀλιγο-
χρονίως ὑγιαίνειν βουλόμενος. ἀλλ' οὐδ' ἐστὶ τις ὅλως
τέχνη σκοπὸν ἔχουσα τὸ χειρόν τε καὶ ὀλιγοχρονιώτερον,
ἀλλ', ὅπερ ἂν ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης ἀριστόν τε μέλλῃ καὶ
πολυχρονιώτατον ἔσσεσθαι, τοῦτο ταῖς ποιητικαῖς ἀπάσαις
τέχναις ὁ σκοπός. οὐ μὲν οὐδὲ τέλος ἄλλο τι παρὰ τὴν
ἐπιτυχίαν ἐστὶ τοῦ σκοποῦ, καὶ δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων,

affectionis ostendit: bonus vero habitus nihil ei plus
quam bonitatem adjicit. Igitur ex hoc nomine habitus,
et ex hac adjecione, bonus, componitur, quam omni-
bus, quae laudamus, apponere consuevimus, quaecunque
probe et secundum propriam suam virtutem constituta
sunt. Quid igitur appetimus, aut quid nostro corpori
prorsus inesse precamur? numquid salubrem affectionem
id ipsum solum? seu hoc idem est, ac si quaeras, num
infirmas aedes ac propediem ruituras expetimus? aut
ultra usum, cujus causa structae sunt, elegantissime quo-
que compositas, et quam longissimo tempore duraturas?
Nemo profecto reperiatur, qui non integre et non longi
temporis spatio sanitate frui percipiat. Quin etiam nulla
omnino ars est, quae sibi id, quod deterius est ac bre-
vioris temporis, proponat, sed quod in eadem materia
est optimum atque longissimo temporis curriculo per-
manfurum. Id sane omnibus effectivis artibus propo-
situm est; neque etiam finis plane aliud quippiam, quam
propositi consequutio fuerit. Atque jam ex dictis aper-

Ed. Chart. VI. [15.]

Ed. Bas. IV. (290.)

ὥς καὶ τέλος ἔν ἐστιν τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης καὶ σκοπὸς εἶς. εἴτ' οὖν ἀρτιότητά τις ἐθέλει τὸν σκοπὸν τοῦτον ὀνομάζειν, εἴτ' εὐεξίαν, εἴδ' ὑγίαν, εἴτε τὴν κατὰ φύσιν κατασκευὴν τοῦ σώματος, εἴτε τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, εἴτε διάθεσιν, ἢ κατασκευὴν, ἀφ' ἧς ἐνεργοῦμεν τελείως ταύτας τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, οὐδὲν εἰς γὰρ τὰ παρόντα δέομαι διακρίνειν.

Κεφ. ιγ'. Ἐν γάρ μοι πρόκειται δεῖξαι, τὸ πᾶσαν τέχνην καὶ σκοποῦ καὶ τέλους ἐφίεσθαι. τέλος δ' ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἐν, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τὸ κατ' ἐκείνην τὴν οὐσίαν ἀγαθόν. ἀμπελου γοῦν οὐκ ἄλλο μὲν τελειότης, ἄλλο δὲ τὸ ἀγαθόν, οὐ μὴν οὐδ' ἄλλο τι παρὰ τοῦτο πρόκειται σκοπεῖσθαι τῇ περὶ τὰς ἀμπελούς τέχνῃ, καθάπερ οὐδὲ τῇ περὶ τὰς ἐλαίας, ἀλλὰ καὶ ἥδε τὴν τελειότητα τῆς τῆς ἐλαίας φύσεως ἔχει τὸν σκοπόν. ἐν δὴ τῇ τῶν ὄντων ἐστὶ τό τ' ἀνθρώπου σῶμα, καὶ τίς ἐστιν καὶ τοῦδε πάντῃ τελειότης, ἣν καὶ παρούσαν φυλάττειν, καὶ

tum est, artis circa corpus versantis finem esse unum propositumque unum: sive propositum hoc quispiam integritatem nominet, sive bonum habitum, sive sanitatem, sive naturalem corporis constitutionem, sive naturalem actionem, aut affectum, aut constitutionem, per quam integre atque absolute his naturales functiones obimus, nihil in praesentia distinguere opus est.

Cap. XIII. Siquidem unum mihi ostendendum proponitur, omnes videlicet artes propositum finemque appetere, finem vero unicuiusque rei unum esse, qui nihil aliud sit, quam secundum illam substantiam bonum. In vite igitur non aliud quidem perfectio est, aliud vero bonum, neque aliud praeter id quippiam ars vitium cultum tradens sibi speculandum proponit. Itidem et ars oleas excolere docens olearum naturae perfectiones sibi propositum statuit. Verum enim vero una quaedam res est humanum corpus, et quaedam quoque huiusce omnino perfectio est, quam et praesentem custodire, absentem

Ed. Chart. VI. [15. 16.]

Ed. Bas. IV. (290.)

ἀποῦσαν ἀνασώζεσθαι πρόκειται τινι τέχνῃ. [16] ταύτης δ' εἴπερ τι κατωτέρω ποιήσομεν ἕτερον τέλος, ὁ προειρημένος ἡμᾶς ἐκδέχεται λόγος. ἔσται γὰρ ἢ μὲν τῆς εὐξίας, ἢ δὲ ἄκρας εὐξίας, ἑτέρα δὲ τῆς ὑγίεινῆς ἕξεως, καὶ τετάρτη τις ἄλλη τέχνη σχέσεως ὑγίεινῆς δημιουργός, ἔξωθεν δὲ τούτων ἄλλη πέμπτη τῆς ἀθλητικῆς εὐξίας. εἰ δὲ καὶ δημιουργεῖν μὲν ἄλλαις τὰ τέλη, φυλάττειν δ' ἄλλαις ἐπιτρέψομεν, οὐ ταύτας μόνον, ἀλλὰ καὶ σὺν αὐταῖς ἄλλας τοσαύτας ἐπιζητήσομέν τε καὶ συστησόμεθα περὶ τὸ σῶμα τέχνας.

Κεφ. ιδ'. Ὡς καὶ δῆλον, ὥς οὔτε πολλὰ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ χρὴ ποιεῖν, οὔτ' ἄλλην μὲν τινα αὐτοῦ δημιουργόν, ἄλλην δὲ φύλακα. τῷ μὲν δὴ σκοπεῖσθαι δυναμένων διὰ κεφαλαίων τὸ σύμπαν οὐδὲν ἔτι προσδεῖ· τῷ δὲ τοῦτο μὴ δυναμένῳ δρᾶν, ἢ καὶ πάντ' ἐξαλεῖψαι τῆς διαβολῆς, ὅσα τοῖς κακῶς ὑπειλημμένοις ἔπεται, δεομένων, παμπόλλων ἔθ' ἡγοῦμαι δεῖν. ὅτι τε γὰρ οὐχ ἔν ἐστιν τὸ τοῦ σώματος ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ ὑγίειά τε καὶ ῥώμη καὶ κάλλος, ὅτι τε δυνατόν ἑτέραν μὲν εἶναι δημιουργόν του-

revocare alicujus artis officium est. Hujus autem si alterum quendam inferiorem finem constituam, antedictus nos excipiet sermo: erit enim haec boni habitus, illa summe boni habitus, alia salubris habitus, et quarta insuper ars salubris habitudinis opifex, et praeter has athletici boni habitus effectrix quinta. Quod si aliis quidem artibus fines inducere, aliis autem eos conservare permiserimus, non has modo, verum etiam alias totidem circa corpus artes investigabimus constituemusque.

Cap. XIV. Ex quo efficitur, neque multa corporis bona esse ponenda, neque aliam ejusdem opificem, aliam vero custodem artem esse statuendam. Ei sane, qui potest omnia per capita contemplari, non pluribus opus est; qui vero id facere nequeat, vel et omnia ex animo delere, quaecunque ex male perceptis sequuntur, opus habeat, longiore, puto, adhuc oratione indiget. Illa sane confundenda sunt, quod non unum sit corporis bonum, sed omnia haec, sanitas, robur et pulchritudo, quodque ars

Ed. Chart. VI. [16.]

Ed. Bas. IV. (290.)

τον τέχνην, ἐτέραν δὲ φυλακτικὴν, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις
 ἐπόμενα κακῶς ἐγνώκασιν ἔνιοι, διελέξαι χρή. καὶ πρῶτον
 γε, ὅτι τοῦ σώματος ἐν ἀγαθόν ἐστιν, διελθεῖν ἄμεινον
 πρῶτως τε καὶ κυρίως λεγόμενον, ἐφ' ὃ πάντα τὴν ἀναφο-
 ρὰν ἔχει. τὰ δ' ἄλλα τὰ λεγόμενα σώματος ἀγαθὰ, τὰ μὲν
 ὡς μόρια ἐκείνου λέγεται, τὰ δ' ὡς αἰτία, τὰ δ' ὅλον καρ-
 πός τις. ὥσπερ γάρ τὸ κάλλος ἢ τ' εὐχροία καὶ ἡ εὐσαρ-
 κία καὶ ἡ συμμετρία, καθάπερ καὶ ἄλλα τινὰ, συμπληροῦ,
 τί κωλύει καὶ τὸ τοῦ σώματος ἐξ ὑγείας καὶ ῥώμης καὶ
 κάλλους συμπληροῦσθαι; τί δὲ κωλύει πάλιν αὐτοῦ μὲν τοῦ
 σώματος ἀγαθόν εἶναι τὴν ὑγίειαν, ὅλον δὲ καρπὸν τινὰ
 τὸ κάλλος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν ὑπάρχειν; τί δὲ κω-
 λύει, τὴν μὲν ἐνέργειαν εἶναι τὸ πρῶτον ἀγαθόν τρυ σώ-
 ματος, αἰτίαν δ' αὐτοῦ τὴν ὑγίειαν; οὐ γὰρ ἐξ ἄλλων μὲν
 τινων ὑγιαῖνον ἀκριβῶς ἐστὶ σωμα, δι' ἄλλων δ' ἰσχυρόν,
 ἢ καλὸν αὐτὸ μέλλει ποιήσκειν· εὐθύς δὲ τοῦτο καὶ ἀκριβῶς
 ὑγιαίνον.

una id procreare possit; altera conservare, et quaecun-
 que alia ab his orientia nonnulli perperam decreverunt:
 atque in primis unum esse corporis bonum primarie et
 proprie dictum, ad quod reliqua omnia referuntur,
 explicare melius est: alia vero corporis bona vocata, non-
 nulla ut partes illius dicuntur, alia ut causae, alia ut
 fructus quidam. Quemadmodum enim pulchritudinem
 vividus color, moderata carnis moles, membrorum com-
 moderatio et alia quaedam integrant, quidni et corporis
 bonum ex sanitate, robore et pulchritudine consletur?
 Item quid prohibet ipsius corporis bonum esse sanitatem,
 sed veluti fructum quendam ejus pulchritudinem et
 actionem? Quid obstat praeterea primum corporis bonum
 actionem esse, ejus vero causam sanitatem? Neque enim
 per alia exquisite sanescet corpus, per alia robustum
 aut pulchrum evadet: statim vero id etiam exacte salu-
 bre est.

Ed. Chart. VI. [16.]

Ed. Baf. IV. (290. 291.)

Κεφ. ιε'. "Ὅστε καὶ διὰ τοῦτο μίᾳ τέχνῃ περὶ τὸ σῶμα. τὰ γὰρ αὐτὰ πράττοντες ἰσχυροὶ τε ἅμα κατὰ τὰς ἐνεργείας ἐσόμεθα, καὶ καλλίους ὀφθῆναι, καὶ ὑγιεινότεροι, καὶ εὐεκτικώτεροι, καθάπερ εἰ καὶ σφαλεῖν μιν τι περὶ τὸ σῶμα, καὶ τῶν ἐνεργειῶν τὴν ῥώμην καταλύσομεν, καὶ τῇ κάλλει λυματούμεθα, καὶ τὴν εὐεξίαν καθαιρήσομεν, καὶ τὴν ὑγίειαν μειώσομεν· ἅπαντα γὰρ ταῦτα συναυξάνεται τε καὶ συμμειοῦται προσηκόντως. ἡ γὰρ τοι κατὰ φύσιν ἐνέργεια δεῖται τῆς κατὰ φύσιν τοῦ σώματος κατασκευῆς, ὅφ' ἧς γίνεται, λόγον αἰτίας ἐχούσης πρὸς αὐτήν. ὥστ' οὐκ ἐνδέχεται πρότε(291)ρον τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν εἶναι, τὸ δ' ἕτερον μὴ παρεῖναι. καὶ μὲν δὴ καὶ συναυξάνεται καὶ συμμειοῦται ἀμφοτέρω. βελτίως μὲν δὴ γινόμενα, τὸ μὲν εὐεξία, τὸ δὲ ῥώμη κέκληται. τὸν αὐτὸν γὰρ καὶ ἡ ῥώμη πρὸς τὴν ἐνέργειαν ἔχει λόγον, ὅνπερ ἡ εὐεξία πρὸς τὴν ὑγίειαν. ἐκάτερον γὰρ ἐκαστέρῳ γίνεται, καὶ ὥσπερ ἡ εὐεξία τινός ἐστιν, οὕτως καὶ ἡ ῥώμη. τῆς μὲν γὰρ κατὰ φύσιν, εἴτε κατασκευῆς,

Cap. XV. Quare et ex hoc unam circa corpus artem esse convincitur: eadem enim facientes simul et robusti ad agendum erimus; et visu pulchriores, et salubriores, meliorisque habitus efficiemur; quemadmodum contra, si qua in corpus noxa inciderit, et actionum firmitas labascet, et pulchritudo marcescet, et bonus habitus tolletur, sanitasque ipsa violabitur: haec enim omnia merito simul augentur, simulque decrescunt. Naturalis etenim actio naturali corporis eget apparatu, a quo rationem causae erga ipsam habente producit. Quocirca illud fieri non potest, ut istorum alterum adfit, alterum vero abfit: ambo praeterea haec simul augentur atque decrescunt: quumque in melius proficiunt, hic bonus habitus, ille robur appellatur; eadem namque ratione robur actioni, quā bonus habitus sanitati, comparatur, utrumque enim ab utroque producit, sicutque alicujus bonus habitus est, ita et robur; naturalis nam-

Ed. Chart. VI. [16. 17.]

Ed. Bal. IV. (291.)

εἴτε διαθέσεως [17] ὀνομάζειν ἐθέλοις, ἀρετὴ τις ἢ εὐεξία, τῆς δὲ ἐνεργείας ἡ ῥώμη. ταυτὸν δ' ἀρετὴ τε καὶ τελειότης ἐστὶν καὶ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ὄντων ἀγαθόν, ὅπερ αὐτοῦ πρώτως τε καὶ ἀπλῶς ἀγαθόν ὀνομάζεται. καὶ μὲν δὴ καὶ χεῖροι γίγνεται διὰ τῶν αὐτῶν ἀμφοτέρω. καὶ ἡ μὲν ὑγιεινὴ διάθεσις, ὥσπερ ἐμπροσθεν εἵπομεν, εὐεξία προσαγορεύεται, εἰ δ' αὖ τις ἐνεργῶς ἀσθενής, ῥώμης ἀρῆς ὥστιά τε καὶ ἀσθένεια. καὶ δὴ καὶ κάλλος μὲν τοῖς προτέροις, αἰσχος δὲ τοῖς δευτέροις ἐξ ἀνάγκης ἐπεται. πάντ' οὖν ταῦτα καὶ συναύξεται, καὶ συμμειοῦται, καὶ τελειοῦται, καὶ καθαιρεῖται πάνθ' ἅμα, καὶ τὸ βλάπτον ὅτιον ἐν ἐξ αὐτῶν εὐθύς καὶ τᾶλλα σύμπαντα βλάπτει, τὸ τ' ὠφελοῦν ὡσαύτως ἅπαντα ὠφελεῖ. καὶ δὴ-λον, ὥς καὶ διὰ τοῦτο μίαν ἀνάγκη τέχνην εἶναι περὶ σύμπαντα ταῦτα. τί δὴ τούτων ἐστὶ τὸ πρῶτόν τε καὶ ἀπλῶς ἀγαθόν τοῦ σώματος, οὐδὲν μὲν ἐγείρει, τὸ γε τῶν εἶναι, λέγειν, ἵνα δὲ μηδὲ τοῦτ' ἐνδὲν, προσθήσω. σώματος

que sive apparatus, sive actionis, utcumque vocare libet, virtus quaedam est bonus habitus, actionis vero naturalis virtus robur est, idem autem est virtus, perfectio et cuiusque rei bonum, quod illius primum atque simpliciter bonum nominatur. Ambo sane et propter eadem deterioriores melioresve redduntur, bonus namque habitus salubris, ut ante dictum est, affectio nominatur. Si quis rursus manifeste debilis sit, roboris infirmitas imbecillitasque dicetur: pulchritudo praeterea priora, posteriora deformitas necessario comitatur. Haec plane omnia simul crescunt, simul minuuntur, et perficiuntur simul omnia, simulque delentur; quodque istorum unum laeserit, quicquid fuerit, statim et reliqua omnia laedit; contra quod juvat, pariter et omnia juverit. Atqui ex dictis jam unam circa haec omnia artem necessario versari elucescit. Quod istorum autem princeps simpliciterque corporis bonum sit, nihil in praesentia attinet dicere; sed tamen; ne id quoque sermoni deficiat, [subjungam. Corporis

Ed. Chart. VI. [17.]

Ed. Bas. IV. (291.)

ἀγαθὸν ἀπλῶς καὶ πρῶτον, οὐ μάλιστα δεόμεθα, τελειότης τῆς ἐνεργείας ἐστίν, ὅπερ δὴ ῥώμην τε καὶ ἰσχὺν ὀνομάζουσιν, ἔλλειπτικῶς ἐρμηνεύοντες· ἐχοῖν γὰρ αὐτοὺς, οὐ ῥώμην ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνεργείας ῥώμην, οὐδ' ἰσχὺν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐνεργείας ἰσχὺν εἰπεῖν. ἐξῆς δὲ τούτων δεύτερον οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ καθ' ἑαυτὸ τοῦ σώματος ἀγαθόν, ἀλλ' ὅτι γὰρ τὸ πρῶτον τε καὶ καθ' ἑαυτὸ τοιοῦτου δεῖται πάντως εἰς γένεσιν. οἷον ἡ τῆς ὑγείας ἐστὶν εὐεξία, ἣν καὶ αὐτὴν πάλιν ἔλλειπτικῶς ὀνομάζοντες ἀφορμὴν σοφισμάτων παρέχουσιν· δέον γὰρ εὐεξίαν ὑγείας εἰπεῖν, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀπλῶς εὐεξίαν ὀνομάζουσιν. ἔπεται δ' ἐξ ἀνάγκης τῆδε τὸ κάλλος, ἄλλο τι γένος· ἔπεται ἐκείνοις τρίτον ἀγαθὸν σώματος. ὥστε οὔτε ὁμογενῇ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καθάπερ οὐδὲ τὰ τῆς ψυχῆς, οὐθ' ὁμοίως λέγεται ἅπαντα, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς πρῶτον τε καὶ καθ' ἑαυτὸ, τὸ δ' ὡς αἰτιον ἐκείνου, τὸ δ' ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐπόμενον. τίνος οὖν τούτων τῶν τριῶν ἡ περὶ τὸ σῶμα τέχνη πρώτη ἐστὶ δη-

bonum absolutissimum atque primarium; quo egemus potissimum, actionum perfectio est, quod sane [robur vimque imperfecte enunciantes nominant, siquidem] seos oportebat non robur simpliciter, sed actionum robur, neque vim simpliciter, sed actionum vim nuncupare. Deinceps vero post secundum non simpliciter neque per se corporis bonum, sed quoniam primo et per se huiusmodi bono ad sui creationem actionum robur indiget, sanitatis est bonus habitus, quem et ipsam iterum imperfecte nominantes cavillationibus ansam praebuere; sanitatis enim bonum habitum quum dicere debeant, non ita, sed absolute bonum habitum vocant. Hunc necessario pulchritudo sequitur; aliud quoddam ab illis et tertium corporis bonum. Quare corporis bona aequae ac animae neque unius generis sunt neque similiter omnia dicuntur, sed unum quidem ut primum atque per se, alterum tanquam illius causa, tertium vero ut necessario consequens. Igitur cuius horum trium ars corpus gubernans

Ed. Chart. VI. [17.]

Ed. Bas. IV. (291.)

μιουργός; ἀρά γε τῆς υἱείας, ἢ τῆς ἐνεργείας, ἢ τοῦ κάλλους; ὅτι μὲν γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὠφελήσει τε καὶ ποιήσει τὰ τρία, καὶ ἔν ἐξ αὐτῶν ὅτιοῦν ὠφελῇ, πρόδηλον ἤδη γίγνεται. εἴτε γὰρ τὴν ἐνέργειαν, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὴν υἱείαν τε καὶ τὸ κάλλος· ἢ μὲν γὰρ οὐχ οἷα τέ ἐστιν χωρὶς τῆς ποιούσης αὐτὴν αἰτίας γενέσθαι, τὸ κάλλος δ' ἐξ ἀνάγκης ἔπεται· εἴτε τὴν υἱείαν, εὐθὺς καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὸ κάλλος· ἄμφω γὰρ ἦν ταύτης ἔργον· καὶ μὴν εἰ τὸ κάλλος ποιοῖ, πάντως πού καὶ τὴν υἱείαν προπατοίηκεν, εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὴν ἐνέργειαν.

Κεφ. ις'. Ἀλλὰ τί τὸ πρῶτως ἐστὶν ὑπὸ τοῦ τεχνίτου γιγνόμενον, ὃ λόγος ἐπόθει θηρᾶσαι. καὶ δὴ φαίνεται σαφῶς ἤδη διὰ τῶν εἰρημένων ἢ μὲν τέχνη τὴν υἱείαν ἐργαζομένη, ταύτη δ' ἐξ ἀνάγκης ἐνέργειά τε καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος ἀκολουθεῖ. ὅπου γὰρ πρῶτον ἐνεργῶν ὁ τεχνίτης ἵσταται, τοῦτ' ἐστὶν αὐτοῦ τὸ τέλος, ἵσταται δὲ ἐν ᾧ τὴν κατὰ φύσιν ἐργάσασθαι διάθεσιν, ἀφ' ἧς ἐνεργοῦμεν, ὅπερ

primarius opifex est? num sanitatis, an actionis, an pulchritudinis? Supra enim jam patuit, etiam si istorum uni tantum, quodcumque malis, profueris, necessario cunctis tribus profuturum. Nam si actionem juvabis, et sanitatem, et pulchritudinem necessario juvabis; quandoquidem ea sine causa ipsam producente consistere nequit, pulchritudo vero necessario subsequitur. Item si sanitati proderis, illico et actioni et pulchritudini proderis, etenim utraque ab ea profluit: qui vero pulchritudinem creat, procul dubio et sanitatem ante creaverat: si eam, itidem et actionem.

Cap. XVI. Verum quod primum ab artifice fiat, sermo noster vestigare cupiebat. Atqui jam ex supra positis manifeste ars sanitatem efficere videtur, hanc vero naturalis pulchritudo actioque sequatur necesse est; quod enim primum artifex quum fecerit acquiescit, id ejus plane finis est: at naturali affectione, per quam agimus, restituta conquiescit, ea vero sanitas erat: quam quum

Ed. Chart. VI. [17.18.]

Ed. Bas. IV. (291.)

ἦν ὑγίεια, ταύτην δ' ἐργασάμενος οὐδὲν ἔτι ποιεῖ περὶ τὴν ἐνέργειαν, ἢ τὸ κάλλος, ἔπεται γὰρ ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνα, καὶ ὁ τεχνίτης μὴ θέλῃ, [18] καὶ κωλύσαι γ' αὐτὰ τῷ τεχνίτῃ παντάπασιν ἀδύνατον, ἅπαξ γε τὴν ὑγίειαν ἐργασαμένον, αὐτὴν μέντοι τὴν ὑγίειαν ἐπ' αὐτῷ κωλύειν ἐστίν. εἰ δὲ γέ πη διαφθείρειεν αὐτὴν, οὐκ ἐστίν ἐπ' αὐτῷ τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν ἢ τὸ κάλλος ἐκπορίσαι τῷ σώματι. τὴν οὖν περὶ τὸ σῶμα τέχνην, ἣτις ἂν ᾖ, περὶ μὲν τὴν ὑγίειαν ἀπάντων πρώτῃν τε καὶ καθ' ἑαυτὴν πραγματευέσθαι φατέον, ἐφεξῆς δὲ κατὰ τι συμβεβηκὸς τὴν τ' ἐνέργειαν καὶ τὸ κάλλος, οὐ μὴν ἀτελές γέ τι τούτων οὐδὲν, οὐδ' ἑλλειπές, ἀλλὰ τέλει, καὶ πλήρη, καὶ ἄκρα. ὅπως μὲν οὖν ἐστί πολλὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καὶ πῶς ἓν, ὅτι τε μὴ πάντων ὡσαύτως ἢ περὶ τὸ σῶμα τέχνη πρὸςφρόντισκεν, ἀλλὰ τοῦ μὲν καθ' αὐτό, τοῦ δὲ κατὰ συμβεβηκός, αὐτάρ πως δέδεικται.

Κεφ. ιζ'. Διὰ τί δ' οὐκ ἐνδέχεται κατ' οὐδεμίαν ὕλην ἄλλην μὲν τέχνην τοῦ τέλους δημιουργόν, ἐτέραν δ' εἶναι

induxit, nihil ultra circa actionem pulchritudinemve laborat, accedunt enim hae vel invito artifice, ipsisque aditum intercludere, quum semel sanitatem creaverit, prorsus nequit. Ipsam plane sanitatem impedire in ipso artifice positum est: quod si ipsam corruperit, naturales actiones aut pulchritudinem corpori adipisci nullo unquam pacto valebit. Artem itaque corpus tractantem, qualiscunque sit, circa sanitatem omnium primam atque per se negotiari asserendum est, deinceps accedit, ut de actione pulchritudineque curam habeat; neque vero ullum istorum imperfectum mancumque est, sed perfecta, cumulata ac summa sunt. Quomodo igitur plura sint corporis bona, quomodo unum, quodque non omnium aequae ars corporis curam habeat; sed unius per se, ex accidenti aliorum, abunde disertum est.

Cap. XVII. Jam vero et illa ostendere conabor, quare in nulla ars materia una finis effectrix, altera

Ed. Chart. VI. [18.]

Ed. Bas. IV. (291.)

τὴν φυλάττουσαν, ἤδη καὶ ταῦτα πειράσσομαι δεικνύναι. καὶ
 πρῶτον μὲν, ὥς οὐδὲ τὸ παράδειγμα αὐτοῖς ὁμολογεῖ τὸ
 σφέτερον, ἐπιδείξω, μετὰ ταῦτα δὲ, ὥς οὐδὲ ἡ τῶν πραγ-
 μάτων αὐτῶν φύσις. εἴπερ γὰρ ἄλλης μὲν ἔστι τέχνης ὑπό-
 δημα ποιήσασθαι, τὸ δ' ἠπήσασθαι τοῦτο παθὼν ἐτέρας,
 οὕτως τὴν τρίτην ἐνταῦθα τέχνην ἐπέδειξαν ἡμῖν, τὴν φυ-
 λακτικὴν. ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἱματίων, εἴπερ ἐτέρας
 μὲν ἔστι τέχνης ἠπήσασθαι, δημιουργῆσαι δ' ἐτέρας, ἡ
 τρίτη κἀνταῦθα τίς ἔστιν ἡ φυλακτικὴ, λέγειν οὐχ ἔξουσιν.
 ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἡμετέρων σωμάτων, καὶ ὅλως τῶν ὑπὸ
 φύσεως διοικουμένων, ἡ μὲν, ὅλον δημιουργικὴ, ἡ φύσις
 ἔστιν ἀνάλογον ὑφαντικῇ τε καὶ σκυτοτομικῇ, τὸ πονῆσαν
 δ' ἐπανορθοῦται γεωργός τε καὶ ἱατρός· ἀνάλογον οὖν καὶ
 οἷδε τῷ ῥάπτοντι τὰ ἱμάτια καὶ τῷ τὰ παλαιὰ τῶν ὑπο-
 δημάτων ἐπανορθοῦμένῳ. τὸ δὲ φυλάττειν ἱμάτιον ἢ
 ὑπόδημα καταθέμενον ἐπὶ τῆς οἰκίας, ὅπως μὴ κλαπείη
 πρὸς τινος, ἢ ὑπὸ μυῶν καταβρωθείη, τάχα μὲν οὐδὲ
 τέχνης ἔστιν οὐδεμιᾶς, ἀλλ' ἐπιμελείας μόνης. εἰ δ' ἄρα

conservatrix reperiatur: statimque ab initio neque illo-
 rum exemplum, qui in hac fuere sententia, neque rerum
 praeterea ipsarum naturam ipsis favere declarabo. Si
 alterius enim artis est calceum conficere, alterius labe-
 factatum refarcire, nondum tertiam hic artem conservatri-
 cem nobis ostenderunt: pariter et in vestibus, si alterius
 quidem artis est eas refarcire, alterius autem conficere,
 quatenam et in his tertia sit ars conservatrix, explicare
 non poterunt. In nostris profecto corporibus, universim-
 que in his, quae a natura reguntur, veluti effectrix uti-
 que natura est, textoriae coriariaeque proportionem respon-
 dens. Vitiosum autem corpus instaurant agricola et
 medicus, qui et ipsi vestes facienti et veteres calceos
 instauranti similes sunt. Vestem autem calceumve in con-
 clavi reponendo custodire, ne aut a quopiam surripiatur,
 aut a muribus erodatur, id neque ullius forsitan artis,
 sed solius est diligentiae. Quod si horum conservatricem

Ed. Chart. VI. [18. 19.]

Ed. Bas. IV. (291.)

καὶ τέχνην τινὲς εἶναι βούλονται φυλακτικὴν αὐτῶν, αἱ τοιαῦται τέχναι τοῖς ἀνθρώποις ἢ στρατηγικὴ τέ εἰσι καὶ ἢ πολιτικὴ, καὶ πρὸς ταύταις ἢ τε τῶν θυρωρῶν, εἰ βούλει, καὶ τῶν ἄλλων φυλακῶν. ἵνα γὰρ μήτε ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ᾤμεν, ἢ ὅλως τοῖς πονηροῖς ἀνθρώποις, μήτ' ἐπὶ τοῖς θηρίοις, οἰκίας τε καὶ πόλεις οἰκοδομησάμεθα, καὶ τείχη περιβαλόμεθα, καὶ στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας ἀπεδείξαμεν. ἀλλ' οὐ τοιαύτην τινὰ ἐζητοῦμεν τέχνην ὑγείας φυλακτικὴν, ἀλλ' ἥτις, οἶμαι, περὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πραγματευομένη τι, μὴ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ καθ' αὐτό, σῶον αὐτὸ καὶ ὑγιαῖνον ἀποδείκνυσιν. ἐκάστη δὲ τῶν νῦν εἰρημένων οὐκ αὐτὴ καθ' αὐτὴν ὑγείας ἐστὶ φύλαξ, ἀλλ' ἐπειδὴ συμβέβηκεν τῷ μὴ σφαγέντι μήθ' ὑπὸ θηρίου καὶ ταβρωθέντι φυλάττεσθαι τὴν ὑγίαν, ὥσπερ οὖν καὶ ὅλην τὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο κατὰ τι συμβεβηκός, οὐ πρῶτως, οὐδὲ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον, ἐκατέρα τῶν τοιούτων τεχνῶν ὑγείας γίγνεται φύλαξ.

Κεφ. ιη'. [19] Ἡ πρώτη οὖν ὑγίαν φυλάττουσα κατὰ

artem esse quidam velint, tales apud homines artes sunt imperatoria reique publicae gubernatoria, et praeter has, si placet, ostiariorum caeterorumque custodum: ut enim ne inter hostes, aut prorsus ne inter sceleratos homines ferasque bestias verfaremur, aedes civitatesque construximus, et muros circumdeditimus, imperatores ac principes creavimus. Sed non istarum similem sanitatis conservatricem artem conquisivimus, sed eam, quae (ut puto) in humanum corpus aliquid agens, non ex accidenti, sed per se incolume ipsum valensque praestet: at proxime dictae singulae non ipsae per se sanitatem custodiunt, sed eo, quia homini non jugulato neque a fera discripto sanitatem servari, quemadmodum et totam vitam, contingit: idcirco ex quodam accidenti, non primo, neque ex sua ipsius ratione, harum utraque artium sanitatem conservat.

Cap. XVIII. Igitur sanitatem praecipue ex sui ra-

Ed. Chart. VI. [19.]

Ed. Bâf. IV. (291. 292.)

τὸν ἑαυτῆς λόγον ἐν τίσιν ἔξει τὴν πραγματείαν; ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, μήτ' ἐν τοῖς οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁμιλοῦσι τῷ σῶματι, μήτε ἐξ ἀνάγκης ἐν τοῖς οὐδὲν διατιθεῖσιν, ἀλλ' ἐν οἷς τε διατρίβει πάντως τὸ σῶμα, καὶ ἡμεῖς μὴ βουλόμεθα, καὶ τούτων τοῖς ὠφελεῖν ἢ βλάπτειν δυναμένοις, ἐν τούτοις τε καὶ περὶ ταῦτα πραγματεύεσθαι. ξίφεσι μὲν οὖν, καὶ θηρίοις, καὶ κημητοῖς, καὶ βρόχοις οὐκ ἐξ ἀνάγκης περιπίπτει τὸ σῶμα, ἀλλὰ τῷ περιέχοντι (292) ἀέρι κατὰ διττὸν τρόπον ἐξ ἀνάγκης ὁμιλεῖ, καὶ πάντῃ περιεχυμένῳ, καὶ διὰ τῆς εἰσπνοῆς ἔλκομένῳ, καὶ μὲν δὴ καὶ ὕπτος, καὶ ἐγρηγορσις, ἡσυχία τε καὶ κίνησις ἐκ τῶν τοιούτων ἐστίν, ἀνάγκη γὰρ ἢ ὑπνοῦν, ἢ ἐγρηγορεῖν, ἢ ἡσυχάζειν, ἢ κινεῖσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ λιμώττειν, καὶ ἐσθίειν, καὶ διψᾶν, ἢ πίνειν, ἢ τινα μεταξὺ τούτων ἔχειν κατάστασιν. αἱ δὲ τῆς κοίτης διαφοραὶ καὶ τῶν ἱματίων οὐκ ἀναγκαῖαι πῶσαι. κλίνη γὰρ ἐλισμανεύπους οὐδὲν οὐτ' ὠφελεῖ τὴν υἱείαν, οὔτε βλάπτει, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ σκίμπους εὐτε-

tione conservans quibus continebitur? Ut mea quidem fert sententia, neque illis, quae non necessario corporibus nostris adhaerent, neque illis, quae nullam in partem necessario corpora nostra permutant, sed illis, quibus, velimus nolimus, corpus nostrum omnino utitur, et eorum illis, quae juvare aut officere valeant: in iis, inquam, et circa haec tuendae sanitatis artem versari arbitramur. In gladios enim, aut feras, aut laqueos, aut praecipitia non necessario corpora nostra incurrunt, sed in ambiente aëre duplici ratione versantur, et quoniam corpori undique circumfusus est, et quoniam per inspirationem ducitur. Atqui somnus et vigilia, quies item et motio in horum numero ponitur: necesse namque est aut dormire, aut vigilare, quiescere aut motu exerceri, perinde esurire et cibum capere, sitire ac bibere, aut inter haec mediam obtinere constitutionem. Cubilium autem discrimina ac vestimentorum non omnia necessaria sunt. Eburneis namque pedibus lectulus aut grabatus ignobilis nihil sanitati prodest, aut officit, neque

Ed. Chart. VI. [19.]

Ed. Bas. IV. (292.)

λῆς, καὶ ἱματίοις εὐτελέσιν ἢ πολυτελέσιν, ἢ τοῖς σκεύε-
σιν ὑαλίνοις, ἢ χρυσοῖς, ἢ ἀργυροῖς, ἢ ξυλίνοις χρῆσθαι,
καὶ παιδας ἔχειν εὐμόρφους ἢ αἰσχροὺς τοὺς ὑπηρετιουμέ-
νους, ἢ μὴδ' ὅλως ἔχειν, ἀλλ' ἑαυτῷ διακονεῖσθαι. ταῦτα
μὲν γὰρ οὐδὲν οὐτ' ὠφελεῖν οὐτε βλάπτειν ἡμᾶς πέφυκεν,
οὐτε καθ' ἑαυτὰ καὶ πρώτως, οὐτε κατὰ συμβεβηκός. ἀλλ'
δὲ θερμός ἢ ψυχρός, ἐδέσματα τε καὶ πόματα, καὶ ἡρε-
μία, καὶ κίνησις, ἐργήγοροις τε καὶ ὕπνος ἐξ ἀνάγκης
ὠφελεῖ καὶ βλάπτει κατὰ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν. ἱμάτιον δὲ
τρύχινον ἐν χειμῶνι, καὶ βαρὺ καὶ πνιγῶδες ἐν τῷ θέρει
βλάπτει μὲν ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός τῷ τε κρύει
καὶ θάλλει τιμωρεῖται.

Κεφ. ιθ'. Ταῦτ' οὖν, ὅσα καθ' αὐτὰ δύναμιν ἔχει
βλάβης τινός ἢ τῆς ὠφελείας, ὃ τῆς ὑγείας προνοούμενος
ἐπισκοπεῖται. πῶς καὶ τίνα τρόπον; ἐπειδὴν μὲν ἱκανῶς
ἤδη τὸ σῶμα κενώσεως ἔχῃ, καὶ κίνδυνος ἦκη βλάβης αἰ-
σθητῆς, τρέφεσθαι κελεύων· ἐπειδὴν δὲ ξηραίνεται μᾶλλον

vilium aut sumptuosarum vestium usus: non vitrea vasa,
aut aurea, aut argentea, aut lignea possidere: non libe-
ros habere formosos, aut deformium servorum turbae
dominari, aut servis plane carentem ipsum sibi mini-
strare. Ista mehercule prodesse nobis vel obesse ipsorum
ratione atque primario, aut ex accidenti, neutiquam apta
sunt. At calidus aër aut frigidus, esca et potus, re-
quies et motio, vigiliae somnique suis ipsorum viri-
bus necessario corporibus nostris utilitatem aut noxam
afferunt. Vestimentum lacerum ac leve hyeme, grave
autem aestuosumque aestate laedit quidem ex necessitate,
ex accidenti vero frigore et calore divexat.

Cap. XIX. Haec itaque, quaecunque per se laedendi
juvandique potestatem habent, sanitatis curam habens spe-
culatur. At quomodo, quave ratione? Posteaquam satis
abunde corpus inanitum est, sensibilisque nocumenti discri-
men impendit, alimentum sumere jubens; postquam

Ed. Chart. VI. [19; 20.]

Ed. Bas. IV. (292.)

τοῦ μέτρίου, καὶ κίνδυνος ἢ κιντεῦσθαι ἤδη βλαβῆναι, πί-
νειν ἀξιῶν· οὕτω δὲ καὶ γυμνάζων, ἐπειδὴν ῥῶσαι μὲν
βούληται τὴν διοικοῦσαν ἡμᾶς δύναμιν, ἐκκαθαράι τε τὰ
κατὰ λεπτοὺς πόρους, ἡσυχάζειν δὲ προστάττων, ἐπειδὴν
ἦτοι κάμνειν πρὸς τῶν γυμνασίων αἰσθῆται, ἢ διαφορεῖ-
σθαι τὸ σῶμα πέρα τοῦ προσήκοτος, ἀλλὰ καὶ τὴν γα-
στέρα λαπατῶν μὲν, ἣν ἰσχηται, κατέχων δὲ, ἣν ἐκταράτ-
τηται, καὶ τὰ ἄλλα δὴ πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον
ἐκαστα πραγματευόμενος, ἐπὶ κεφαλαίῳ τῶδε προσέχων τὸν
νοῦν, ἐπειδὴν μὲν ἀκριβῶς ἔχη καὶ ὑγιῶς τὸ σῶμα, μηδὲν
νεωτερίζειν, ἐπειδὴν δὲ κατὰ τι τῆς ἀκριβοῦς ἐξιστῆται
συμμετρίας, εὐθὺς ἀντισταίνει τὸ λεπτόν, πρὶν μεγάλην γε-
νέσθαι τὴν εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐκτροπὴν, ὥσπερ ἂν εἰ τὰς
κρόκας ἐκρεούσας ἱματίου τινός, οὐχ ἅμα πάσας οὐδ'
ἀθρόας, ἀλλὰ κατ' ἐκάστην ἡμέραν μίαν, ὁ τοῦτο ἔργον
πεποιημένος ὡς παρεδρεύων, ὥς λανθάνειν τοὺς πολλοὺς
τὴν ἐπανόρθωσιν ὑπὸ σμικρότητος. τοιοῦτον γὰρ τινα
χρὴ καὶ τὸν τοῖς ὑγιαίνουσιν ἐφεστῶτα τεχνίτην εἶναι, σμι-

ultra modum exaruit, atque hinc jam noxae periculum
inflat, potum accipere praecipiens: item et corpus exer-
cens, quum nostri moderatricem facultatem robustam
praeflare, excrementaque angustis meatibus intrusa eruere
voluerit, quietem vero imperans, quum exercitatione
corpus lassari, aut ultra quam conveniat digeri senserit;
alvum praeterea ducens, quum suppressa est, nimis autem
citata cohibens; aliaque in hunc modum omnia agens,
et in summa id ante oculos habens, ut in corpore exacte
sano ac valido nihil novare audeat, quum vero aliquan-
tulum exquisitam moderationem transierit, continuo, quod
deficit, priusquam latius malum serpat, refarciat, per-
inde ac si subteminis fila ex aliqua veste non simul
omnia, sed singulis diebus singula excidentia, qui huic
rei praest, affidens illico reponat, adeo ut hujusmodi
correctio atque emendatio multorum notitiam prae exi-
guitate subterfugiat. Talem medius fidius et bene valen-
tibus praefectum artificem esse opus est, minimae cujus-

Ed. Chart. VI. [20.]

Ed. Baf. IV. (292.)

πρὸς διαφθορὰς καὶ βλάβης αἰσθητικόν τε ἅμα καὶ ἐπανορθω-
τικόν. εἰ δὲ γ' ἀπαθὲς ἔμενε πάντη τὸ σῶμα καὶ τοιοῦ-
τον, οἷον περ ὁ ποιήσας αὐτὸ τεχνίτης ἀπέλειπεν, οὐκ ἂν
ἔδειτο τοῦ διαπαντός ἐπανορθουμένου. νυνὶ δ' ἐπειδὴ διαφ-
ρεῖ τε καὶ φθείρεται, δείκται τις ἐπιστάτου παρεδρεύον-
τος, ὃς καὶ γινώσκει τὸ κενούμενον, ὁποῖόν τ' ἐστὶν καὶ
ὁπόσον, λίσσεται τε παραχρῆμα, τοιοῦτόν τε καὶ τοσοῦτον
ἕτερον ἀντισταθῶν. ἀπορρεῖ τὸ κατὰ φύσιν ὑγρόν; ἐπάρ-
δειν χρὴ τὴν ἰσὴν ὑγρότητα, πόμα παρέχοντα. διαφορεῖται
τὲ θερμόν; ἀντισταθῶν χρὴ τοσοῦτον ἕτερον. ἐκκενοῦται τὸ
στερρόν; ἤδη καιρὸς τρέφειν. ἐνὶ λόγῳ τὸ διαφορούμενον
καὶ ἀπολλύμενον ἐπανορθοῦσθαι κατὰ βραχὺ πρὸ τοῦ τοῖς
πολλοῖς γενέσθαι κατάφωρον.

Κεφ. κ'. Ὡσπερ οὖν εἰ δύο τινὲς πίθαι ὄντι τετρη-
μένοι πολλὰ χόθι, μεστῶ μὲν ἄμφω τὰ πρῶτα, κενουμένοι
δ' ὁμοίως ὑπὸ τῶν ἐκροῶν, εἴη δὲ τῶ μὲν ἐπιστάτων τις
δεῖ προσεδρεύων, ἐπαντλῶν ἴσον ἐκάστοτε τῶ κενουμένῳ,

que differentie ac noxæ observatorem juxta atque
emendatorem. Verum si ex toto integrum illaefumque
corpus duraret taleque, quale ipsum ab initio creator
fabricatus reliquit, nequaquam correctore semper egui-
set. At nunc, quum diffluat semper atque dispercat, ali-
quo praesente observatore indiget, qui et quod dissipatur,
quantum qualeque sit, cogniturus est, illicoque tale ac
tantum vicissim reponens instaurabit. Insitum humidum
dilabitur; tantumdem humoris, potum exhibens, irrigato.
Calidum digeritur; tantumdem caloris addito. Solidum
consumitur; jam alendi instat occasio. Ut semel dicam,
quod discutitur atque evanescit, ingeri paulatim at-
que reponi, antequam in multorum notitiam veniat,
opus est.

Cap. XX. Igitur quemadmodum, si duo cogites dolia
multis in locis foraminibus terebrata, ambo aequè ab
initio plena, pariterque per illa spiramina hac atque
illac persiluentia, horumque alterius quidam curam gerens
semperque assidens tantum vicissim ingerat, quantum ela-

Ed. Chart. VI. [20.]

Ed. Bas. IV. (292.)

Θατέρω δέ, πρὶν ἰκανῶς ἐκκενωθῆ, μηδεὶς παρεῖη, τηρικαῦτα δ' ἐξαίφνης ἐπιστάς τις ἀθρόως πληρώσειεν, εὐδηλον ὥς τὸν μὲν ἕτερον τῶν πίθων οὐδέποτε ἐκκενουσθαι τε καὶ πληροῦσθαι, τὸν δ' ἕτερον ἄμφω ταῦτα πάσχειν οἱ πολλοὶ τῶν θεωμένων ἐροῦσιν, οὕτως ἔχει καὶ πρὸς τῶν ὑγιαίνοντων τε καὶ νοσούντων σωμάτων. ἐπανορθοῦται μὲν ἄμφω ταῦτα μία τέχνη καὶ καθ' ἓνα τρόπον, ἀντεισάγουσα τὸ λείπον, ἢ διαφορὰ δὲ ἐν τῷ ποσῷ τῆς ἐπανορθώσεως, οὐκ ἐν τῷ ποιῷ.

Κεφ. κα'. Καὶ μὴν ἡ κατὰ τὸ ποσὸν ἐν τοῖς γιγνομένοις διαφορὰ μιᾶς ἐστὶ τέχνης· εἰ δέ γ' ἄλλης ἔσεσθαι μέλλοι, πάντως χρὴ παραλλάξαι τῷ ποιῷ. εἰ δ', ὅτι τοῦ μὲν ἔφθασεν ἐκρυῆναι πολλὰ, πρὶν ἀφικέσθαι τὸν τεχνίτην, ὁ δ' ἕτερος, ἀεὶ παρεδρεύοντος, εὐτυχήσας αὐτῷ, μεστὸς διαφυλάττεται, τούτου χάριν ἢ γῆ διττὸν εἶναι τὸν τρόπον τῆς ἐπανορθώσεως, οὐκ ὁρθῶς ἔγνωκας. οὐ γὰρ ἄλλη μὲν τέχνη μίαν ἀντεισύγει κρόκην ἐκρυεῖσαν, ἄλλη

bitur, alterum vero, antequam valde inanitum est, nemo custodiat, postea quispiam repente superveniens semel totum impleat, clarissime constat, doliorum istorum primum neque inaniri neque replei unquam, alterum vero ambo haec pati a multis inspectantibus testatum iri: ita quoque in sanis aegrotisque corporibus res habet. Utrumque enim vitium ars una modo uno emendat, quod deficit scilicet instaurans: in quanto vero, non in quali, emendationis differentia versatur.

Cap. XXI. Atqui secundum quantum in his quae fiunt, differentia ad unam artem pertinet; quod si alterius artis esse debeat, prorsus qualitate differat oportet. Quod si propterea geminum esse emendationis modum arbitraris, quod ab uno dolio multum prius effluerit, quam artifex custos accefferit, alterum custodem semper assistantem, quae sua bona fortuna fuit, nactum plenum conservatur, haud recte sentis. Neque enim alia ars unum subteminis filum, quod exciderit, reponit,

Ed. Chart. VI. [20. 21.]

— Ed. Bas. IV. (292.)

δὲ τρεῖς, ἢ τέτταρας, ἢ πεντακοσίας, οὐδ' ἄλλη μὲν τέχνη σμικρὸν τι τοῦ τοίχου ποησὰν ἐπαγορευοῦται, μεῖζον δ' αὐτοῦ πάθος ἑτέραν ἐπιζητεῖ τέχνην· ἐπὶ γὰρ τῷ τρόπῳ ὃ γέγονεν ἕκαστον τῶν ὄντων, τούτῳ καὶ φθειρόμενον ἐπαγορευοῦται. κρόκαι στήμοσι διαπλακεῖσαι ποιοῦσιν ἱμάτιον. ἄρ' οὖν ἢ παθεῖν ἔξω τούτων ἱμάτιον, ἢ ἰαθῆναι δυνατόν; δεῖ δὴ πάντως, εἰ γε πάσχει τι πάθος, ἥτοι στήμονα παθεῖν, ἢ κρόκην, ἢ συναμφότερα, ἵασίν τε μίαν εἶναι τὴν κρόκην αἰεὶ διαπλεκομένην τῷ στήμονιμιμῇ σει τῆς γενέσεως.

Κεφ. κβ'. [21] Ἀλλ' αἱ κατὰ μέρος ἐνέργειαι τοὺς πολλοὺς ἐξαιπαιῶσιν, οὐ δυναμένους θεάσασθαι τὸ καθόλου. μεθόδου γὰρ ἥδη λογικῆς τὸ τοιοῦτον, ἦν οὐτ' ἔμαθον, οὐτ' ἥσκησαν οἱ τολμῶντες ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὰ προβλήματα λέγειν. ἄμεινον γὰρ ἦν, εἴπερ ἤδεσαν ἐκείνην, διδάξαι τοὺς μαθητὰς ἅπαξ, οὐ μυρία προβλήματα διέρχεσθαι. ὁ μὲν γὰρ ἐκείνην μαθὼν οὐδὲν ἔτι δεῖται τῶν μυρίων, ἑαυτῷ γε πάντα καλῶς διαιρεῖσθαι δυνάμενος·

alia tria aut quatuor aut quingenta, neque alia ars parietis particulam ruentem fulcit communisque, alia magnam ejus partem collapsam restituit: quo enim modo res unaquaeque a principio constructa est, eodem etiam corrupta instauratur. Subtemen flamini intertextum vestem facit. Num igitur praeter haec vestis pati, aut praeter haec emendari potest? Opus plane est, si quid vestis damni faciat, aut flamen, aut subtemen, aut utrumque pati, unamque esse emendandi viam, quae subtemen semper flamini implicet, quo ejus ab initio compositionem imitetur.

Cap. XXII. Sed singulares actiones multis impo-
nunt universale contemplari nequeuntibus. Id enim rationalis methodi munus est, quam neque didicerunt, neque pertractarunt isti, qui quotidie de propositis blaterantes disputare audent. Satius enim, siquidem eam novissent, ipsis foret eam semel discipulos docere, non infinita proposita discutere; nam qui eam rite percepit, non amplius infinitis eget, sibi ipsi omnia recte dividere

Ed. Chart. VI. [21.]

Ed. Bas. IV. (292.)

ὁ δ' ἀγνοῶν ἐτι τὴν μέθοδον πρὸς τῷ μὴ γινώσκειν, εἰ
κακῶς εἴρηται τὰ μυρία, παμπόλλων ἐτι προβλημάτων, ὧν
οὐκ ἀκήκοεν, ἐπιδεῆς ἐστιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁδοῦ τι πά-
ρεργον ἡμῖν εἰρήσθω πρὸς γε τοὺς ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὰ
προβλήματα λέγοντας τοῖς μαθηταῖς, οὔτε δ' αὐτοὺς εἰδό-
τας ὅ τι λέγουσιν, ἔστ' ἂν ἀμαθεῖς τε ἅμα καὶ ἀγύμναστοι
τοῦ κριτηρίου. καὶ γὰρ οὐν κἀνταῦθα πότερον ταῖς κατὰ
μέρος ἐνεργείαις ἢ ταῖς καθόλου διακριτέον ἐστὶ τὰς
τέχνας ἀπ' ἀλλήλων, ἢ τοῦτο μὲν οὐχί, τοῖς σκοποῖς δὲ
καὶ τοῖς τέλεσιν, ἢ μὴδὲ τούτοις, ἀλλὰ ταῖς ὕλαις τε καὶ
τοῖς ὄργανοις, καὶ ταῖς ἀρχαῖς, καὶ τῇ θεωρίᾳ μὴδ' ὅλως
σκεψάμενοι, ληροῦσιν ὑπὲρ ὧν οὐκ ἴσασιν. ἄμεινον οὐν
ἴσως ἐστὶ καὶ ἡμᾶς, ἐπειδὴ περ ἅπαξ ὑπέστημέν σοι τὸν
ἄθλον τοῦτον ἐκτελέσαι, διελθεῖν τι καὶ περὶ τῶν ῥηθέν-
των ἀπάντων ὡς οἷόν τε διὰ βραχυτάτων, ἀρξαμένους αὖ-
τις ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν.

Κεφ. γ'. Ἔστιν οὖν τις ἐνέργεια κατὰ μέρος, ἢ
χρώμενοι τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν ἀναρῶντες, ἑτέρα

valens. At eam methodum ignorans, praeterquam quod
infinita perperamne dicta sint haud dignoscit, permul-
torum adhuc propositorum, quae non audivit, inops est.
Verum haec obiter adversus eos dicta sint, qui quotidie
in proposita discipulis audientibus edisserunt, neque ipsi,
quid dicant, intelligentes, quousque imperiti inexercita-
tique in iudicatorio instrumento fuerint. Nam et hoc
loco, quo inter se artes distinguendae sint, singularibusne
actionibus, an universalibus, an non ita, sed propositis
finibusque, aut neque his, sed materiis, instrumentis,
principiis et contemplatione, minime considerantes de
his nugantur, quae ignorant. Igitur et nos forsan me-
lius fuerit, postquam semel id certamen conficere tibi
pollitici sumus, quam brevissime poterimus, aliquid et
de antedictis omnibus disputare, iterum a singularibus
actionibus incipientes.

Cap. XXIII. Est igitur quaedam singularis actio,
qua utentes oculorum palpebras consuevimus; altera vero

Ed. Chart. VI. [21.]

Ed. Baf. IV. (292. 293.)

δὲ τῇδε μὴδὲν ἰοικυῖαι, δι' ἧς ὑποχύματα παρὰ γομεν, ἀλλὰ
 δὲ τρίτῃ καὶ τετάρτῃ, μήτ' ἀλλήλῃς τι, μήτε ταῖσδε
 προσεοῖκυται, καθ' ὅς ὅστων καταγὸς ἐκ μὲν τῆς κεφα-
 λῆς ἐκκόπτομεν, ἐν ἄλλῃ δὲ μέρει τοῦ σώματος, οἷον βρα-
 χίονι καὶ πῆχει, κατατείναντες τε καὶ διαπλάσαντες ἐπι-
 δοῦμεν. ὧν ἀπασῶν ἐνεργειῶν ἀποκεχώρηκε πάμπολλα,
 κήλης χειρουργία, καὶ ταύτης ἢ τῶν κισσῶν, καὶ πασῶν
 ὁμοῦ τῶν εἰρημένων ἢ τοῦ κατὰ τὴν κύστιν λίθου. καὶ
 τούτων μὲν ἔτι τὰ πλεον(293)στα μετὰ σμίλης ἐνεργοῦμεν·
 ὑπαλεῖψαι δ' ὀφθαλμόν, ἢ ἄρθρον ἐμβαλεῖν, ἢ καταπλά-
 σαι τι μέρος, ἢ καθεστῆραι χρῆσθαι καλῶς, ἢ σικίαν κολ-
 λῆσαι, γίνεται μὲν ἀνευ σμίλης, ἀποκεχώρηκε δὲ καὶ ἀλλή-
 λων πάμπολλα καὶ τῶν προειρημένων, ὥσπερ γε καὶ τὸ
 φλέβα τεμεῖν, καὶ ἀρτηρίαν διελεῖν, καὶ ἀποσχάσαι τὸ
 δέρμα, καὶ παρακερτῆσαι τοὺς ὑδεριῶντας ἀλλήλων διενή-
 νοχε καὶ συμπάντων τῶν προειρημένων. καὶ αὗται μὲν ἔτι
 καὶ πρὸς ταύταις ἕτεραι μυρίαί χειρουργίαι τινὲς ἐνεργοῦνται

hujus minime affimilis, per quam suffusiones detrahimus;
 aliae quoque tertia et quarta neque inter se ulla ex
 parte, neque harum similes sunt, per quas confractum
 os de capite excindimus, sed in alia corporis parte, ut-
 pote humero atque cubito, in adversum tendentes atque
 conformantes deligamus. Ab omnibus vero aliis actioni-
 bus longo intervallo ea dissentit, quae circa herniam fit,
 chirurgica operatio; a qua illa, quae circa varices, ab
 omnibusque simul antedictis vesicae calculi extractio;
 atque horum multa etiam scalpello absolvimus; at oculo
 sublinere, articulum in proprium situm reponere,
 conformare aliquod membrum, cathetere recte uti, cu-
 curbitulam affigere, sine scalpello quidem omnia praestan-
 tur, sed inter se longissime et a proxime dictis evariant;
 quemadmodum et venam aperire, et arteriam secare,
 cutem scarificare, hydropicos ungere inter se et ab omni-
 bus antedictis distant. Atque haec quidem etiam ac prae-
 ter has aliae infinitae chirurgicae operationes per se

Ed. Chart. VI. [21. 22.]

Ed. Bas. IV. (295.)

δι' αὐτῶν. τῶν δὲ φαρμακευόντων ὅλως ἕτερον τὸ γένος ἀλλήλων τε καὶ προσέτι τῶν κατὰ χειρουργίαν. οὐδὲν γὰρ ἔοικεν ἑλλεβόρου πόσις καὶ ἐδωδὴ σιτίων οὐδ' ἀσιτία κλυστῆρι, καὶ τρίψις λουτρῷ. τούτων δ' ἐπιπλέον ἀποκαχώρηκεν ἑλκος πλῦναί τε καὶ καθῆραι, καὶ φάρμακον ὑγρὸν ἐπιθεῖναι καὶ αὐτὸς ξηρὸν, αἰωρηθῆναι τε καὶ περιπατῆσαι καὶ παλαῖσαι, καὶ σκαμμοनीαν ἢ μελίκρατον πιεῖν. [22] οἷς ἄπασιν οὐδὲν ἔοικεν ἢ τῶν σφυγμῶν τε καὶ τῆς θερμασίας διάγνωσις, καίτοι δι' ἄκρων τῶν χειρῶν ἐνεργοῦμεν, καθάπερ, οἶμαι, καὶ ἡ τῶν ἐν τοῖς ἀφισταμένοις μέρεσιν περιεχομένων ὑγρῶν, ἢ τῶν ὄγκων τῶν ὑδερικῶν, ἢ γαγγλίων, ἢ ἀθερωμάτων, ἢ μελικηρίδων, ἢ στεατωμάτων. οὐ γὰρ ταῖς αὐταῖς ἐπιβολαῖς τε καὶ κινήσεσιν τῶν δακτύλων, καὶ μεταγωγαῖς, καὶ θλίψεσιν, ἀλλ' ἐνίοτε πάμπλου διαφερούσαις ἐπὶ τῶν εἰρημένων χρώμεθα. κινδυνεύομεν γοῦν ὅλης τῆς ἡμέρας οὐδὲν ἄλλο λέγειν, ἢ τῶν ενεργειῶν τὰς διαφοράς· οὕτω πάμπλου τὸ πλῆθος αὐτῶν ἐστίν.

fiunt. Medicamentis autem utentium porro alterum genus est et a seipso et ab his, quae manu fiunt, discrepans. Siquidem veratri potio ciborumque esus nulla societate participant, neque inedia clysterisque usus, neque frictio et lavatio: ab his vero longius distant ulcus cluere ac purgare, et medicamentum liquidum, item et aridum imponere, gestari praeterea, deambulare, luctari, scammonium aut mullam bibere. Quorum omnium neutiquam similis est pulsus arteriarum calorisque dignotio, quamvis extremis manibus agamus; quemadmodum (ut reor) et humorum abscedentibus sedibus contentorum perceptio, aut tumorum hydropicorum, aut gangliorum, aut atheromatum, aut meliceridum, aut steatomatum; neque enim eodem digitorum injectu, aut eadem motione, et traductione, et pressione, sed nonnunquam longe differentibus ab enumeratis utimur. Quamobrem periculum est, ne totum diem absumamus nihil aliud quam actionum differentias recensentes: adeo ipsarum numerosa multitudo est.

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Basf. IV. (295.)

Κεφ. κδ'. Ἀλλ' ἤδη καὶ τούτων ἱκανῶς ἂν τις γνω-
ρίῃ, πηλίκον ἀμαριάνουσιν, ὅσοι ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις
ἡγοῦνται χρῆται διακρίνειν τὰς τέχνας. οὐδεὶς γοῦν οὕτως
ἡλίθιος οὐδ' ἐμπληκτός ἐστιν, ὅς ἀφαιρήσεται μὲν τῆς
ιατρικῆς τὰς εἰρημέτας ἐνεργείας, ἄλλην δέ τινα καθ' ἐκά-
στην αὐτῶν ἐπιστήσῃ τέχνην, ἥτοι κηλοτομικὴν, ὡς νῦν
ὀνομάζουσί τινες, ἢ λιθοτομικὴν, ἢ παρακεντητικὴν. εἰ
γὰρ ὅτι μάλιστα τόνδε μὲν τινα κηλοτομικὸν εἶναι φασί,
παρακεντητικὸν δὲ τόνδε, λιθοτόμον δὲ τόνδε, πάντας γοῦν
ιατροὺς αὐτοὺς ὀνομάζουσιν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τοὺς ἀπό-
μορίων τινῶν ὀνομασμένους, ὧν ἐξαιρέτως προνοοῦνται. καὶ
γὰρ οὖν καὶ τούτους ὀφθαλμικοὺς τε καὶ ὠτικοὺς καὶ ὀδον-
τικοὺς ἱατροὺς ὀνομάζουσιν, ἑτέροισι δ' ἀπὸ τῆς ὕλης προσ-
ηγόρευσαν, ἥτοι διαιτητικοὺς καὶ φαρμακευτικοὺς, ἢ καὶ
τῇ Δία βοτανικοὺς· εἰσὶ δ' οἱ καὶ οἰνοδότας καὶ ἑλλεβο-
ροδότας ἱατροὺς τινας ἐκάλεσαν ἐκ τοῦ πολλῶν αὐτοῖς
θεάσασθαι τοιαύταις ὕλαις χρωμένους. ἔχουσι γὰρ, οἶμαι,

Cap. XXIV. Vtrum jam et ex his abunde quis
noverit, quantum aberrant illi, qui per singulas actiones
artes esse distinguendas arbitrentur. Nullus igitur adeo
fatuus adeoque attonitus est, qui a medicina modo pro-
positas actiones diducat, et aliam quampiam artem singu-
lis ipsis praeficiat, aut herniae dissectoriam, ut nunc
quidam nominant, aut calculi detractoriam, aut puncto-
riam; etsi enim quam maxime hunc herniae dissectorem,
illum punctorem, alium calculi detractorem esse dicant,
omnes tamen istos communi nomine medicos appellant
perinde, ut eos, puto, qui a quibusdam membris, quo-
rum praecipue curam gerunt, vocitantur: hos namque
oculares, auriculares, dentarios medicos nominant: non-
nullis vero a materia nomina indiderunt, dieteticos,
et medicamentarios, aut per Jovem etiam herbarios vo-
cantes: quidam praeterea et nonnullos medicos vini datores
et veratri datores appellarunt, quod eos crebro talibus
remediis utentes conspexerint. Omnibus enim, ut reor,

Ed. Chart. VI. [22.]

Ed. Baf. IV. (295.)

λογικὰς ἀρχὰς ἅπαντες ἄνθρωποι φύσει, καὶ γινώσκουσιν οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἥτιον, ὡς ἔστιν ἐν τι καὶ ταῦτόν ἐν ταῖς ἐνεργείαις, ἔστι δὲ τι καὶ διαφέρον. οὐ μὲν σὺν ἑνεκα γίγονται, ταῦτόν ὑγεία παρὰ πᾶσιν ὁ σκοπὸς, ὁ τρόπος δ' οὐχ εἰς ἀπασῶν, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ἐξήκει πάμπολυ. εἰ μὲν δὴ τις, ὥσπερ καὶ Πλάτων ἐκάστου τὸν τρόπον τε καὶ καθόλου σκοπὸν μίαν ἐπιστήσας τέχνην, εἴτ' εἰς εἶδη τε καὶ διαφορὰς τέκνων αὐτὴν, αὐτὸς ἐκείνων τῶν τμημάτων ἕκαστον ὀνομάζει τέχνην, οὕτως καὶ αὐτὸς ἰδελήσεις διαίτητικὴν τινα, καὶ φαρμακευτικὴν, καὶ χειρουργικὴν ὀνομάζειν τέχνην, οὐκ ἂν ἔχοιμι τούτῳ γε οὐδὲν ἐγκαλεῖν. οὕτως δὲ καὶ τῶν εἰρημένων ἕκαστον τέκνων, ὅσον τὴν διαίτην εἰς τε τὰ προσφερόμενα, καὶ κενούμενα, καὶ ποιούμενα, καὶ ἔξωθεν προσπίπτοντα, καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἰδίαν τινα τέχνην ἐπιστήσειεν, οὐδ' ἂν τούτῳ τι μεμφοίμην. οὐδὲ γὰρ οὐδ' εἰ πάλιν αὐτὰ ταῦτα τέκνοι πολυειδῶς ἄκρι τῶν κατὰ μέρος, οὐκ ἂν κωλύσαιμι λέγειν αὐτόν, ὡς ἐν τοῖς

hominibus rationalis disciplinae principia naturaliter infusa sunt, cognoscuntque hi quidem magis, illi vero minus, in actionibus aliquid esse idem, aliquid diversum. Id quidem, cuius causa fiunt, idem est, sanitas videlicet apud omnes commune propositum, modus autem non omnium unus; sed in numerum ingentem excrefcit. Verumenimvero si quispiam, ut facit Plato, uniuscujusque modum et universalem scopum unam artem statuens, deinde in species differentiasque ipsam diducens, rursus illas partes singulas artem appellet, perinde et ipse aliquam diaeteticam, et medicamentariam, et chirurgicam velit artem appellare, nihil sane fuerit, quod ipsi vitio vertam. Ita etiam, si modo propositas singulas partiens, ut diaetam in ea, quae assumuntur, evacuantur, et bibuntur, et exterius incidunt, istorum singulis propriam quandam artem praeficiat, neque istum accusaverim. Iterum, si haec quoque eadem multiformiter usque ad particularia partiatur, minime ipsum impediam, quin in his, quae assumuntur, aliam

Ed. Chart. VI. [22. 23.]

Ed. Bas. IV. (293.)

προσφερομένοις ἄλλη μὲν ἐστὶ τέχνη φαρμάκων, ἄλλη δ' ἐδεσμάτων, ἄλλη δὲ πομάτων, καὶ καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἐδεσματος τοῦδε καὶ τοῦδε, καὶ πόματος τοῦδε καὶ τοῦδε, καὶ φαρμάκου τοῦδε καὶ τοῦδε, συγχωρήσαιμ' ἂν ἰδίαν εἶναι λέγειν τὴν τέχνην. εἰ δ' οἶσται ταύτας ἀλλήλων διαφέρειν τὰς τέχνας, ὡς ἀριθμητικὴν, εἰ τύχοι, ῥητορικῆς, ἢ ταύτην οἰκοδομικῆς τε καὶ τεκτονικῆς, οὐκ ἂν ἔτι συγχωρήσαιμι. ταύταις μὲν γὰρ οὐκ εἷς ἐστὶ σκοπὸς, ἐκείναις δὲ ταῖς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἰρημέναις εἷς κοινὸς ἀπάσαις πρόκειται σκοπὸς, ὑγίεια. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τῆς ῥητορικῆς, μίας οὔσης τέχνης, ἄλλην μὲν τινα προοιμίον, διηγήσεως δ' ἄλλην, καὶ πιστεῶν γε [23] καὶ τῶν καλουμένων ἐπιλόγων ἄλλην εἶναι συγχωρήσω τέχνην, εἰ μοι μόνον ἔν γε τοῦτο φυλάττοιο, μίας εἶναι τέχνης αὐτὰ, εἴτ' εἶδη βούλει καλεῖν, εἴτε μέρη, κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον ἔχει καὶ τῆς ἱατρικῆς· ἄλλην μὲν τινα τέχνην ἐρῶ χειρουργικὴν, ἄλλην δὲ διαιτητικὴν, ἄλλην δὲ φαρμακευτικὴν, εἰ τοῦθ' ἔν μοι φυλάττοιο μόνον, ὡς εἷς ταύταις ἀπάσαις σκοπὸς, δι' ὃν ἀναγκάζονται μίας

medicamentorum artem esse dicat, aliam ciborum, aliam potionum: quin etiam in istis singulis hujus illiusque cibi, hujus illiusque potus, atque huius illiusque medicamenti propriam esse artem dicere concessero. Verum si has inter se artes, quemadmodum arithmetica, exempli causa, ab oratoria, aut hanc ab aedificatoria et fabrili differre autemet, non amplius istud concessero, quum istae nullum commune propositum habeant; paulo vero supra enumeratis unum est commune propositum, sanitas scilicet. Quemadmodum igitur in oratoria, quae una est ars, aliquam quidem exordii, narrationis aliam, argumentationum perorationumque aliam esse artem dixero, si mihi solum id unum, unius esse artis ea, sive species dixeris, sive partes, concessum fuerit: ad eundem, arbitror, modum et in medicina res habet; aliam enim artem chirurgicam dixero, aliam diaeticam, aliam medicamentariam, unum id modo mihi servetur, harum omnium unum esse propositum, propter quod unius esse artis partes coguntur: res

Ed. Chart. VI. [23.]

Ed. Bas. IV. (295.)

εἶναι τέχνης μόρια. τὰ γοῦν ἀνομοιότατα συνάγειν οὕτως φαίνεται καὶ συνθεῖν καὶ ἀναγκάζειν εἰς μίαν ἅπαντα τέχνην συντελεῖν. ἐκκόπτει τις ἢ ἀποκόπτει τὸ σπληνός, ἄλλος δ' ἀνατρέπει τε καὶ σαρκοῖ τὸ κοῖλον. ἐναντίον μὲν οὕτως καὶ πάντα διαφέροντα δόξει τὰ πράγματα ὑπάρχειν. αἱ τε γὰρ ἐνέργειαι διαφέρουσι πολὺ, καὶ τὸ γινόμενον ὑπ' αὐτῶν ἐναντίον. ὁ μὲν γὰρ καὶ τῶν ὄντων ἀφαιρεῖ τι, τῷ δ' ἔργον γεννῆσαι τινα οὐσίαν οὐκ οὔσαν. ἀλλ' οὐδετέρῳ γε τοῦτ' αὐτὸ πρόκειται καθ' αὐτό, τῷ μὲν ἐκκόπειν τι, τῷ δὲ γεννῆσαι, ὥσπερ οὐδὲ καῦσαι τι καὶ τεμεῖν, οὐδ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν αὐτὸ δι' ἑαυτὸ μεταχειρίζεται τις, ἀλλ' ὥς ἄνευ τούτου τυχεῖν ὑγείας οὐ δυνάμενος, ἐφ' ἣν ἐπείγονται μὲν ἅπαντες, οὐ μὴν ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς χρώμενοι. διὰ μὲν δὴ τὸ κοινὸν τοῦ σκοποῦ πάντες ἰατροὶ καλοῦνται, διὰ δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἢ τῆς ὕλης ἢ τοῦ μορίου διάφορον ἦτοι χειρουργός, ἢ φαρμακευτής, ἢ ὀφθαλμικός· χειρουργός μὲν ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, φαρμακευτής δὲ ἀπὸ τῆς ὕλης, ὀφθαλμικός δ' ἀπὸ τοῦ μορίου. τῷ γὰρ καὶ τὰ

enim diffimillimas ita coniungere atque connectere et co-
gere, ut in unam omnes artem conspirent, manifeste vi-
detur. Excindit aliquis aut abscindit putrem partem,
alius autem reficit, carnemque in cavo vulnere procreat:
contrariae quidem res, totaque, ut aiunt, diametro distare
videbuntur; actiones enim longe differunt, ipsarumque
effectus contrarii sunt: ille enim eorum, quae sunt, aliquid
perdit, iste vero novam aliquam substantiam gignit: sed
neutri id ipsum per se proponitur, aut illi quicquam
destruere, aut huic generare; quemadmodum neque urere
aliquid, neque secare, neque aliud quicquam ipsum pro-
pter se facere quispiam aggreditur, sed tanquam sine hoc
sanitatem assequi non valens, ad quam omnes, diversis
tamen itineribus ingredientibus, properant, ob commune uti-
que propositum omnes medici vocati, sed propter actionis
aut materiae aut membri differentiam hic chirurgus, iste
medicamentarius, ille ocularius appellatur, chirurgus ab
actione, medicamentarius a materia, ocularius a membro.

GALENUS TOM. V.

H h h

Ed. Chart. VI. [23.]

Ed. Bas. IV. (293.)

μόρια θεραπευόμενα διαφέρειν ἀλλήλων οὐκ ὀλίγον, αὐτοὺς τε τοὺς θεραπεύοντας ἐνεργείας τε καὶ ὕλαις χρῆσθαι διαφορίαις, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν, οἱ δ' ἀπὸ τῶν μορίων, οἱ δ' ἀπὸ τῶν ὑλῶν ὠνομάσθησαν ὁφθαλμικοὶ τε καὶ χειρουργικοὶ καὶ φαρμακευταί, κοινῇ δ' ἅπαντες ἀπὸ τοῦ τέλους ἰατροί. δέδεικται γὰρ ἔμπροσθεν, ὥς ἅπασα τέχνη περὶ τὸ τῆς ὑποβεβλημένης οὐσίας ἀγαθὸν ἔσπευκεν, ἐνθ' ἔν τι καθ' ἑκάστην αὐτῶν ἔστιν τὸ πρῶτον ἀγαθόν. εἰ δ', ὅτι καλῶς ἀναρῶντων ὅδε τις τὰ βλέφαρα κακῶς, εἰ τύχοι, φαρμακεύει, καὶ τις ἄριστος ὢν ἐν φαρμακείᾳ διαίτην ὀρθῶς οὐκ ἐπίσταται, καὶ τοῦτ' ἄλλος ἥσκηκώς οὐκ ἐγυμνάσατο τὰς χεῖρας, ἑτέρας ἀλλήλων πάντη τὰς τέχνας ὑποληψόμεθα, πρῶτον μὲν οὐ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τριακοσίας οὕτω γε ποιήσομεν· ὁ μὲν γὰρ τις καθ' ἐτῆρι χρῆται καλῶς, ὁ δὲ κλυσιῆρι, φλεβοτομεῖ δ' ἄλλος, ἀρτηριοτομεῖ δ' ἕτερος· εἰθ', ὅταν εὐρεθῇ τις ἅπαντα καλῶς ποιῶν, οὕτως αὖ πάλιν ἅπασαι μία γενήσονται. καὶ μὴν ἐκατέρως

Quum enim, quae curantur membra, non parum invicem differant, curatoresque ipsi actionibus ac materiis diversis utantur, ideo nonnulli ab actionibus, alii a membris, a materiis alii cognominantur, ocularii, manuarii ac medicamentarii, universimque omnes a fine medici. Supra enim explicatum est, omnes artes in subjectae substantiae bono versari, *eique operam dare*, et in singulis ipsarum unum quoddam primum bonum reperiri. Caeterum quod quispiam palpebras exempli causa bene suens perperam medicamenta propinet, alius medicamenti optime utens rationem victus non rite praecipiat, in hoc alius egregie versatus manus non bene exerceat, si diversas propterea ac penitus separatas artes opinemur, statim sane non tres modo, verum etiam trecentas sic artes statuemus. Isto namque cathetere perite utitur, ille clystere, alius venam secare est idoneus, arteriam alius; deinde, quum aliquis haec omnia insigniter administrans inventus fuerit, rursum omnes illae artes in unam coibunt. Atqui utrum-

Ed. Chart. VI. [23. 24.]

Ed. Bas. IV. (293. 294.)

μοχθηρόν, ἢ διὰ τὴν ἀφυΐαν τῶν τεχνιτῶν εἰς πολλὰς κατευκαταίξειν τὴν μίαν, ἢ διὰ τὴν εὐφυΐαν εἰς μίαν ὄγειν τὰς πολλὰς. ὁ μὲν γὰρ πρὸ (294)τερος λόγος οὕτως τὴν ῥητορικὴν εἰσείκει μίαν εἶναι τέχνην, οὕτως τὴν ἀριθμητικὴν, ἢ γεωμετρικὴν, ἢ μουσικὴν οὐδ' ἄλλην τινὰ τῶν ἀξιολόγων, ἃς διὰ τὸ μέγεθος οἱ πολλοὶ τῶν μεταχειριζομένων ἀδυνατοῦσιν ὅλως ἐκμανθάνειν· ὁ δὲ δεύτερος εἰς μίαν ἀνάγει τέχνην ἐνίοτε τὰς μηδαμῶς κοινωνούσας· εἰ γὰρ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ἀριθμητικὸς τε ἅμα καὶ γραμματικὸς εἴη καὶ φιλόσοφος, ἐξέσται τινὶ μιᾷ εἶναι νομίζειν ἀπάσας μόρια.

Κεφ. κ'. [24] Μὴ τοίνυν μήτε τῷ πλήθει τῶν ἐργαζομένων τὰς τέχνας, ἀλλὰ τοῖς προκειμένοις σκοποῖς διαίρωμεθα, μήτ' εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐπεργείας ἀποβλέπωμεν, ἀλλ' εἰς τὰς καθόλου. κοινὸν γὰρ ἔν ἐπὶ πάσαις ταῖς κατὰ μέρος ἐπεργείαις ἐκάστη τῶν τεχνῶν εὐρήσεις τι· διὸ καὶ τι πάμπαν δοκοῦσαι διαφέρειν ὅμως οὐ κακῶνυνται μιᾷ εἶναι τέχνης μόρια. τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον οὐδὲν ἄλλο ἐστίν,

que vitiosum est, aut propter artificum infcitiam artem unam in multas discerpere, aut propter eorumdem excellentiam multas in unam conjungere. Prior namque sermo neque rhetoricam, neque arithmeticam, neque geometriam, neque musicam, neque aliam quampiam illustrem artem unam esse concedet, quas multi tractantes propter earum magnitudinem totas complecti nequiverunt; secundus autem artes interdum nullius cognationis participes in unam acervabit. Nam si idem homo arithmeticus simul, grammaticus atque philosophus fuerit, poterit quispian unius artis has omnes esse partes existimare.

Cap. XXV. Itaque ne agentium multitudine, sed propositis consideratis artes distinguamus, neque in singulas actiones, sed in universas inspiciamus. Commune enim quoddam in singulis cuiusque artis actionibus invenies; per quod, quamvis longo intervallo distare videantur, nihilominus tamen eas unius esse artis partes nihil impedit. Vestes igitur texere nihil aliud est quam subtemen sta-

Ed. Chart. VI. [24.]

Ed. Bas. IV. (294.)

ἢ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. ἄρ' οὖν ἕτερόν τι τοῦδε τὸ
 ῥάπτειν ἐστίν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ καὶ τούτῳ διαπλέκονται
 κρόκαι στήμοσιν· ὥς, εἴ γε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθύς ἐβούλετό
 τις ἄνευ τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἐτέρῳ τρόπῳ διαπλέξαι
 τὰς κρόκας τοῖς στήμοσιν, ἦτοι καθ' ὃ νῦν ἠπῶνται τὰ
 ῥαγέντα τῶν ἱματίων, ἢ καθ' ὃ τοὺς ταλάρους, ἢ τὰς σπυ-
 ρίδας, ἢ τὰ δίκτυα πλέκουσι, ἐποίησεν ἂν οὐδὲν ἥτιον
 ἱματίον, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ. στοχαζόμενοι τοίνυν οὐχ
 ἀπλῶς τοῦ τέλους, ἀλλὰ τοῦ θάττον ἐξικέσθαι πρὸς αὐτό,
 τὴν διὰ τῶν ἰστῶν ἐπενόησαν ὑφαντικὴν, οὐκ ἐν τῷ καθό-
 λου τῶν εἰρημένων διαλλάττουσαν, ἀλλ' ἐν τῷ κατὰ μέρος.
 οὕτως δὲ καὶ πρὸς τῆς λατρικῆς ἀνάριθμα μὲν οὖν, ὥς οὕτως
 φάναι, τὰ κατὰ μέρος, ἀλλὰ τό γε καθόλου πᾶσιν ἔργον
 κοινόν. ὃ τε γὰρ ἀφαιρῶν τι τοῦ σώματος ὥς περιττόν,
 ὃ τε προσθεῖς ὥς λεῖπον, ἐν ἅμφῳ ποιοῦσι καθόλου,
 τὴν κατὰ φύσιν ἐκπορίζοντες τῷ σώματι συμμετρίαν, ἥτις
 ἦν ὑγίεια. οὕτω δὲ καὶ ὁ θερμαίνων, καὶ ὁ ψύχων, καὶ ὁ
 ξηραίνων, καὶ ὁ ὑγραίνων.

mini implicare: num igitur, quam istud, aliud est suere?
 neutiquam; verum et in suendo subtemina flaminibus in-
 tertexuntur: nam et si ab initio statim quispiam sine tex-
 torio opere aliter subtemina flaminibus innectere voluif-
 set, aut eo modo, quo nunc lacera indumenta farciunt,
 aut quo cistas, aut sportulas, aut retia fabricantur, nihilo
 secius vestimentum, sed multo longiori tempore confecif-
 set. In finem itaque non simpliciter collimantes, sed ce-
 lerius ad ipsum pervenire studentes, hanc telas conficien-
 tem artem, textoriam scilicet excogitarunt, non universim,
 sed ex parte a supra positis differentem. Idem et in me-
 dicinali arte contingit. Innumera sane (ut ita dixerim)
 singularia sunt, sed generale quoddam opus omnibus com-
 mune est: nam et corpori aliquid ut supervacuum detra-
 hens, aut aliquid, quod deficiat, adjiciens, unum uterque
 in universum praeſtat, corpori scilicet naturalem modum
 comparans, qui nihil aliud est quam sanitas: perinde vero
 et calefaciens, et refrigerans, et siccans, ac madefaciens.

Ed. Chart. VI. [24.]

Ed. Bas. IV. (294.)

Κε φ. κς'. Ὡς γάρ, εἰ καὶ κατ' ἀρχάς εὐθὺς οἶόν τ' ἦν ἡμῖν γεννησθαι ζῶον, οὐκ ἄλλω μὲν οὖν ἂν τινι λόγῳ τὴν γένεσιν αὐτοῦ τὴν πρώτην, ἄλλω δ' ἂν ἐποιοούμεθα τὴν ἐπανόρθωσιν, οὕτως, ἐπεὶ μηδέτερον τούτων αὐτῶν πρῶτοι ποιοῦμεν, ἀλλ' ἡ φύσις ἐστίν ἡ καὶ δημιουργοῦσα πρώτη τὸ ζῶον καὶ νῦν ἰωμένη νοσοῦν, οὐκ ἄλλω μὲν τρόπῳ τὴν τροφήν ἐπὶ τῶν κυουμένων, ἄλλω δὲ νῦν ἐπίσταται, ἀλλὰ καὶ ταυτ' ὁμοίως ἐργάζεται, καὶ τρέφει, καὶ διακρίνει, καὶ ἀποκρίνει, καὶ πάνθ' ἀπλῶς εἰπεῖν ὡσαύτως ἐργάζεται νῦν τε καὶ τότε. ὅτι δὲ ὁ Ιατρός τῆς φύσεώς ἐστιν ὑπερέτης, ἡ δὲ πρώτη τέχνη τις ἐκείνης, καὶ ὅτι καλῶς εἴρηται, φύσις ἔξαρκεῖ παντάπασιν, ἀλλὰ καὶ ὡς τὰς νόσους αὐτῶν κρίνει, καὶ ὡς εἰσὶν αἱ φύσεις τῶν νούσων Ιατροὶ, παλαιοὶς ἀνδράσιν αὐτάρκως εἰρημένῃ, τί ἂν ἔτι δεομένην ἐγὼ διέρχασθαι; τὸ γὰρ εἰς τὰ παρόντα χρήσιμον ἀναμιμνήσκω μύθον, ὡς οὐκ ἄλλης μὲν τέχνης τὸ ποιεῖν, ἄλλης δ' ἐπα-

Cap. XXVI. Quemadmodum enim, si ab initio nos confestim animal creare potuissimus, non alia quidem ulla ratione ejus primam formationem instituissimus, alia vero emendationem adhiberemus, haud secus, posteaquam neutrum horum nos primi efflicimus, sed natura est et primaria animalis opifex, et in praesentia aegroto sanitatem comparat, non alia profecto ratione carnem prius generavit, alia vero nunc, neque alia quidem ratione foetui, alia in praesentia in lucem edito alimentum suppetitat, verum etiam similiter nunc operatur, alit, digerit, excernit, omniaque, ut semel dicam, in praesentia, ut prius, eadem ratione ministrat. Medicum autem naturae esse ministrum, primariamque esse illius artem quandam, ac rite celebre esse dictum illud, Natura in omnibus auxiliatur, quin etiam naturam morbos judicare, naturas morborum esse medicatrices, a priscis sapientibus abunde tradita, quid ego iterum supervacue repetam? Quod enim in praesentia utile est, in memoriam tantum revoco, non alterius artis esse opus facere, alterius vitiatum corrigere,

Ed. Chart. VI. [24. 25.]

Ed. Bas. IV. (294.)

πορθοῦσθαι τὸ πεπονθός, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς. εἰ δὲ καὶ μὴ τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν ἱατρικὴν ἐδείξαμεν ἔμπροσθεν, οὐχ ὥσπερ τὴν ἱματιουργικὴν εἰς οὐσίαν ἄγουσαν, ὃ πρότερον οὐκ ἔν, ἀλλὰ τῇ τὰ πεπονθηκότα τῶν ἱματίων ἐπανορθοῦμένη προσεοικυῖαν. ἐδείξαμεν οὖν καὶ ὡς τὸ φυλάττειν ὁτιοῦν διττόν ἐστιν, καὶ ὡς θάτερον αὐτοῦ γένος, ἐξ οὗ ἐστι καὶ τὸ προκείμενον ἡμῖν νῦν τὸ ὑγιεῖν, ἐπανορθοῦται κατὰ βραχὺ τὰ πονούντα. καὶ ταῦτα λανθάνει τοὺς πολλοὺς, ὡς ἕτερον ὃν τῷ γένει τοῦ θεραπευτικοῦ.

Κεφ. κζ'. [25] Τὸ δ' οἶσθαι, τέλος εἶναι τινι τοῦτ' αὐτό, τὸ ποιεῖν οἰκίαν, ἢ ἱμάτιον, ἢ σκεῦος, ἢ ὑγίαν, ἀνθρώπων ἐστὶ μὴ δυναμένων ἀπὸ τοῦ τέλους αὐτοῦ διακρίναι τὴν τοῦ τέλους ἐνέργειαν. οὐ γὰρ οἰκοδομεῖν οἰκίαν αὐτὸ δὴ τοῦτο τέλος ἐστὶ τῆς οἰκοδομικῆς, ἀλλ' οἰκία, καθάπερ οὐδ' ὑφαινεῖν ἐσθῆτα, καὶ ταῦν συμπίπτειν, καὶ σκίμποδα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ δημιουργηθῆν, ὃ δὴ καὶ παυσαμένων τῆς ἐνεργείας τῶν τεχνιτῶν ἔτι διαμένει. καὶ ταύτῃ γε διήφεγκαν αἱ ποιητικαὶ τέχναι

sed eiusdem. Quod si et non eiusdem, at supra medicinam ostendimus non artis vestes facientis aemulam quicquam, quod prius non esset, procreare, sed artis laceras tritasque vestes sarcientis assimilem. Explicavimus item, conservationem esse duplicem, alterumque genus, sub quo et praefens de tuenda sanitate tractatio reponitur, parum labefactata corrigere; idque multos subterfugit, tanquam sit a curativo genere dissidens.

Cap. XXVII. Caeterum id ipsum alicui finem esse putare, domum extruere, aut vestem, aut vas, aut sanitatem facere, hominis est non potentis finis actionem ab ipso fine distinguere: quandoquidem non domum extruere id ipsum ipsius aedificatoriae finis est, sed domus, quemadmodum neque vestem texere, aut navem coagmentare, aut grabatum aliorumve unumquodque fabricare, sed ipsum opus, quod quiescentibus iam a labore artificibus adhuc permaneat. Atque ita effectivae artes ab activis tan-

Ed. Chart. VI. [25.]

Ed. Bas. IV. (294.)

τῶν μόνον πρακτικῶν, ὅτι τῶν μὲν πρακτικῶν, ὅταν ἐνεργούσαι παύσωνται, πέπαιται καὶ τὸ τέλος. οὐδὲν γοῦν ἔστι δεῖξαι τῆς ὀρχηστικῆς παρ' αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν, οἷον τῆς τεκτονικῆς τὸν σκίμποδα, καὶ τῆς οἰκοδομικῆς τὴν οἰκίαν, καὶ τῆς ἱατρικῆς τὴν ὑγείαν. οὐκ οἰκοδόμησις οὖν, ὥσπερ ὀρχησις, ἔστι τὸ τέλος τῆς οἰκοδομικῆς, ἀλλ' οἰκία, τῆς ἐνεργείας ἑτερόν τι. κατὰ ταῦτά δὲ καὶ τῆς ὑφαντικῆς οὐθ' ὑφανσις, οὐθ' ὑφαίνειν, οὐτ' ἐσθῆτος ποίησις ἢ γένεσις, ἀλλ' ἐσθῆς. ὡσαύτως δὲ οὐδὲ ποίησις, ἢ γένεσις, ἢ ἐπανόρθωσις ὑγείας ἔστι τὸ τέλος τῆς ἱατρικῆς, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐνέργειά τις, ἢ γε καθόλου τῆς τέχνης, καθάπερ αἱ κατὰ μέρος ἦσαν ἐν τῷ τέμνειν καὶ κατεῖν, καὶ κατατείνειν ἄρθρα καὶ πῶλα, καὶ διαπλάττειν, καὶ ἐπιθεῖν, καὶ τούτων ἔτι ἀνωτέρω καὶ γενικώτεραι, χειρουρθεῖν, καὶ φαρμακεύειν, καὶ διαιτῆν, ἀλλ' ὑγία τέλος ἔστιν, ὃ καὶ πανομίμου τῆς ἐνεργείας τοῦ τεχνίτου δεικνύειν ἔχομεν. οὐδ' οὖν οὐδὲ τὸ φυλάττειν ὑγείαν ἢ ἐπανορθοῦσθαι τέλος, οὐδ' ὅλως τὸ ὑγιαίνειν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐνέργεια, τέλος δ'

tum dissentiunt: activae namque quum ab agendo desierint, finis quoque una deficit. Nihil itaque in saltatoria praeter ipsam actionem ostendere possumus, ut in fabrili grabatum, in aedificatoria domum, in medicina sanitatem. Non igitur aedificatio, quemadmodum saltatoriae saltatio, aedificatoriae finis est, sed domus, res ab actione diversa; itidem textoriae neque textura, neque texere, neque vestis confectio aut generatio, sed vestis. Pari ratione neque productio neque generatio neque correctio sanitatis medicinae finis est, verum haec omnia actio quaedam artificis communis est, quemadmodum particulares erant secare, urere, articulos et artus in adversum trahere, efformare, deligare; et supra has etiam atque communiores manu operari, medicamento uti, et rationem victus praecipere: verum sanitas ipsa finis est, quem iam quiescente artifice demonstrare valemus. Quare neque sanitatem custodire, aut vitiatam emendare, aut profus amissam recuperare finis est, sed omnia haec actiones sunt, finis autem est

Ed. Chart. VI. [25.]

Ed. Baf. IV. (294.)

ὑγεία. τὴν δὲ κοινὴν καὶ γενικὴν ἐπὶ πάσαις ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις ἄλλος μὲν ἄλλως ὀνομάζει, δηλοῦσι δ' ἅπαντες ἐν καὶ ταῦτόν, ὃ θ' ὑγιάζειν λέγων, ὃ θ' ὑγίαιαν ποιεῖν, ὃ τε ποιήσιν ὑγείας, ὃ τε ὑγίανσιν. ἑτέρω δὲ τρόπῳ καὶ οἷδε ταῦτόν τούτοις λέγουσιν, ὃ τε τὴν ἴασιν τῶν νοσημάτων εἰπὼν, ἢ τὴν θεραπείαν, ἢ τὴν θεραπείαν τῶν νοσούντων, ἢ τὸ ἰᾶσθαι ἢ Δία, ἢ τὸ τὰς νόσους ἐκκόπτειν, ἢ τὸ τὴν ὑγίαν ἀντισταθεῖν, ὃ τε πάντα τὰ δέοντα πράττειν, ὃ τε τὰς νοσοποιούσας αἰτίας ἐξάγειν. οὐδεὶς γὰρ τούτων τὸ τέλος, ἀλλὰ τὴν πρὸ τοῦ τέλους ἐνέργειαν λέγει, καθάπερ εἰ καὶ πρακτικὴ τις ἦν ἡ τέχνη περὶ τὸ σῶμα παραπλησίως ὀρχηστικῇ τε καὶ ὑποκριτικῇ.

Κε φ. κη'. Ἐπεὶ τοίνυν πολυειδῶς ἀποδεδεικται τὸ μὴ δεῖν κρίνειν τὰς τέχνας ταῖς κατὰ μέρος ἐνεργείαις, ἀλλ' εἰς τὰς καθόλου τε καὶ πλησίον τοῦ τέλους ἀνάγειν, εἰτ' αὐτῶν ἐκείνων πειρασθαι διορίζειν τὸ τέλος, ἐξῆς ἴδωμεν,

sanitas. At communem generalemque supra omnes hasce particulares actionem alius sane alio appellat nomine, omnes tamen unum idemque significant: et qui sanare dicit, et qui sanitatem facere, et qui sanitatis effectum, et qui sanationem, hi quoque idem, quod proxime posui, sed alio modo dicunt; et medicationem morborum dicentes, aut curationem, aut aegrorum medelam, aut mediusfidius mederi, aut morbos extirpare, aut sanitatem morbo pulso inducere; item omnia, quae convenient, facere dicentes, et qui morbificas causas se expellere ajunt. Nemo enim istorum finem, sed, quae finem praecedat, actionem dicit, perinde atque si circa corpus quaedam activa saltatorie histrionicaeque similis versaretur.

Cap. XXVIII. Verumenimvero, posteaquam multis rationibus artes non ex particularibus actionibus esse judicandas assertum est, sed in universales ac proxime ad finem esse recurrendum, deindeque ab illis ipsis fines distinguere esse tentandum, in sequenti disputatione ea est

Ed. Chart. VI. [25. 26.]

Ed. Baf. IV. (294. 295.)

εἰ καὶ περὶ τὰς ὕλας αὐτῶν ὁμοίως ἔχει. φαίνεται γοῦν ὕλη τε μία πολλαῖς ὑποβεβλημένη τέχναις, καὶ τέχνη μία παμπόλλαις ὕλαις χρωμένη. ξύλον μὲν γὰρ ὕλη κοινὴ καὶ ναυπηγῶ, καὶ τέκτονι, καὶ μηχανοποιῶ, καὶ οἰκοδόμῳ, καὶ ἄλλοις μυρίοις, καὶ πηλὸς δὲ πολλῶν τεχνῶν ἐστὶν ὕλη, καὶ λίθοι, καὶ τᾶλλα σύμ[26]παντα. ἰατρικῆς δ' αὖ τέχνης μιᾶς οὗσης ὕλαι μυρίαί, τό τε σῶμα αὐτὸ τὸ τὴν ὑγίαν δεχόμενον, ἐδίσματά τε καὶ πόματα, καὶ φάρμακα σύμ-παντα καὶ διαιτήματα. ταυτὶ μὲν οὖν ἰατρῶν ὕλαι, τὸ σῶμα δ', ὡς ἐξ οὗ τὸ τέλος, ἢ ἐν ᾧ. δῆλον οὖν, ὡς οὐκ ἐκ τῶν ὑλῶν χρὴ κρίνειν τὰς τέχνας· οὐδὲ γάρ, εἴ τις ἐτέρας μὲν τὰς κοινὰς ὕλας καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, κατὰ συμβεβηκός, ἐτέρας δὲ τὰς οἰκείας τε καὶ προσεχεῖς ὑποθέμενος ἐκάστη τῶν τεχνῶν, ἢ μὲν ἐστὶ φυσικὸν σῶμα τὸ ἡμέτερον, ὕλην αὐτὸ φαίη τις φυσικῆς ἐπιστήμης ὑπάρχειν, ἢ δὲ (295) ὑγίαιόν ἐστιν, τῆς ἰατρικῆς, ἢ δ' εὐεκτικὸν ἢ εὐεξίας δεκτικόν, τῆς γυμναστικῆς, οὐδ' οὕτω ἐτέρω τινὶ πλὴν τῷ τέλει

difficultas excutienda, numquid et de ipsarum materiis eadem sit ratio habenda. Itaque materia una pluribus artibus subijci, unaque ars permultis uti materiis videtur; quandoquidem lignum navium artifice, et fabro lignario, et machinarum structori, et aedes fabricanti, infinitisque aliis communis materia est, creta quoque multarum est artium materia, et lapides, aliaque universa. Rursus autem medicae artis, una quum sit, infinitae materiae sunt, et corpus ipsum sanitatem accipiens, et cibi ac potus, et medicamenta omnia et vocata diaetemata. Haec igitur medicorum materiae, corpus autem tanquam id, ex quo finis aut in quo. Constat igitur, non ex materiis artes esse judicandas: neque enim, si quispiam alias communes materias, utque aliquis dixerit, per accidens, alias vero proprias atque propinquas singulis artibus subjiiciens, quatenus corpus nostrum naturale est, physicae scientiae subjectum esse dicat, quatenus salubre, medicinae, quatenus boni habitus aut boni habitus capax, exercitatoriae, propterea alio quopiam, quam fine, artes distinguit.

Ed. Chart. VI. [26.]

Ed. Basf. IV. (295.)

διακρίνει τὰς τέχνας. τὸ γὰρ ὑγιεινὸν τόδε τι λέγειν σῶμα γιγνώσκοντός ἐστιν ἤδη τὸ τέλος. οὐ μὲν οὐδ' εἰ τοῖς θεωρήμασι διακρίνει τις τὰς τέχνας, ἐτέρωθί ποθι ἄρχεται, ἢ τοῦ δυνάμει τοῦ τέλους· τὰ γὰρ οἰκεῖα τῶν τεχνῶν ἐκάστης θεωρημάτων τὸ τέλος ὁρίζει τε καὶ κρίνει. ταῦτα γοῦν οἰκεῖα τῆς τέχνης ἐστίν, ἃ γιγνώσκων τις εἰς τὸ τέλος ὠφελείται. καὶ γραμματικῆς τε καὶ μουσικῆς, καὶ τεκτονικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ἐκάστης, ὅσα μὲν ἂν ἢ αὐτὸ τὸ τέλος ἀντικρύνῃ, ἢ αὐτὸ τὸ βέλτιον, ἢ τὸ θᾶπτον ἐν αὐτῷ δύνηται παρέχειν, οἰκεῖα τῆς τέχνης ἐστίν· ὅσα δ' οὐδὲν ὠφελεῖ πρὸς τὴν τοῦ τέλους ποίησιν, οὐκ οἰκεῖα.

Κεφ. κθ'. Πανταχόθεν οὖν ὁ λόγος ἐπὶ τὸ τέλος ἔρχεσθαι κελεύει, καὶ τοῦτο κρίνειν τὰς τέχνας, διὰ τοῦτο γὰρ ἐν ταῖς ἐνεργείαις καθόλου, καὶ τοῖς οἰκείοις θεωρήμασι, καὶ ταῖς ἀρχαῖς. ἐξαλλάττονται γὰρ οὖν καὶ αἶδε, καὶ τὰ τέλη τῶν τεχνῶν. ἢ γὰρ ὑγεία τὸ τέλος ἐστίν, ἐν θερμοῖς δ' αὕτη, καὶ ψυχροῖς, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς.

Nam corpus aliquod salubre dicere ejus; qui iam finem cognoscat, officium est. Neque etiam si quis praeceptis artes disjungat, aliunde quam a fine potestate sumit initium; propria namque cujusque artis praecepta finis consistit atque judicat; quippe haec artis propria sunt, quae dignoscens aliquis ad finem assequendum proficif. Siquidem grammaticae, musicae, fabrilis et aliarum cujusque artium quaecunque praecepta aut finem ipsum evidenter, aut quod in ipso melius celeriusve est, praebere valent, haec artis propria sunt; quae vero ad finem assequendum conferunt nihil, ea nequaquam artis propria dicenda sunt.

Cap. XXIX. Itaque omni ex parte ad finem properare, ab eoque artes judicare praecipit ratio; propter hunc enim et communibus actionibus, et propriis praeceptis atque principiis differunt; nam haec et secundum artium fines evariant. Quandoquidem sanitas finis est, haec vero in calidis, frigidis, humidis siccisque consistit.

Ed. Chart. VI. [26.]

Ed. Bas. IV. (295.)

ἐν τούτοις δηλονότι καὶ ἡ τῆς ὕλης ἀρχή, καὶ ἡ τῆς θεωρίας ἀρχή περὶ τὴν τοῦτου γνῶσιν, ἀλλ' οὐχ ὡσαύτως ἰατρῶ τε καὶ φυσικῶ. καὶ τοῦτο δ' αὐτὸ τὸ οὐχ ὡσαύτως ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ἐπιστημῶν ἐγνώσθη τε καὶ διακρίθη, καὶ προσηκόντως ἀεὶ τὸ τέλος ὁ λόγος ἐξευρίσκει κανόνα τε καὶ κριτήριον ἀπάντων τῶν κατὰ τὰς τέχνας. ἡ γὰρ τοι σύστασις ἀπάσης τέχνης τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἴληπεν. οὔτε γὰρ ἰατρικὴν ἂν τις ἐσπευσεν συστήσασθαι, μὴ προποθηθείσης ὑγείας, οὔτε οἰκοδομικὴν, εἰ μὴ κἀνταῦθα οἰκίας ὠρέχθη, οὔθ' ὑφαντικὴν, εἰ μὴ πρότερον ἐσθῆτος. ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ τὰς τέχνας ἀπάσας συνιστάσα τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἴληπεν. ἐπιδίδεικται δ' ἐτέρωθι, πῶς ἂν τις, ὑποκειμένου τοῦ τέλους, τὴν τέχνην αὐτοῦ κατὰ μέθοδον ἐξευρίσκει, καὶ χορὴ πρότερον ἐν ἐκείνῳ γυμνάσασθαι τῷ λόγῳ τὸν ἀκριβῶς θέλοντα τοῖς ἐνεσιῶσιν ἀκολουθεῖν. εἴσεται γὰρ ἐναργῶς ὑπὸ μίαν τε καὶ τὴν αὐτὴν θεωρίαν ἅμφοι πίπτοντα τὰ μόρια, τὸ ὑγιεινὸν καὶ τὸ θεραπευτικόν. ἐγὼ δ' ἂν εἰς τόδε τὸ γράμμα πάντα μεταφέρων τὰ

In istis plane et materiae et contemplationis circa hujus cognitionem principium versatur, sed dissimili ratione medicus physicusque id tractat. Quod ipsum dissimiliter scilicet a scientiarum sine cognitum est atque distinctum. Neque ab re semper finem ratio invenit, omnium, quae in artibus continentur, regulam atque judicem. Nam cujusque artis constitutio inde sumit initium. Quis enim medicinam constituere properasset, nisi sanitatis bonum prius optavisset? aut aedificatoriam, nisi et hic domum? aut textoriam, nisi vestem prius expetivisset? Quin et ars reliquas omnes constituens hinc et ipsa accepit initium. Alibi vero a nobis ostensum est, quò quispiam modo proposito fine suam ipsius artem per methodum comperiat. Eumque, qui praesentem librum exacte intelligere cupiat, in illo prius versatum esse necesse est; ita enim evidenter cognoverit, sub unam eandemque contemplationem utramque partem incidere, salubrem videlicet atque curatricem. Verum si ego, quae in aliis voluminibus a me latissime

Ed. Chart. VI. [26. 27.]

Ed. Bas. IV. (295.)

δι' ἑτέρων ἐπὶ πλεῖστον ἠκριβωμένα λάθοιμ' ἂν ἐμαυτὸν
ὑπὲρ τὰς Μεμεμάχου καὶ Μηνοδότου βίβλους ἀποιτίνας
αὐτό.

Κεφ. λ'. [27] Ἀλλ' ὅτι μὲν ἡ περὶ τὸ τοῦ σώματος
ἀγαθὸν τέχνη μία πάντως ἐστίν, ἐκ τῶν εἰρημίων ἔμ-
προσθεν αὐτάρκως οἶμαι δεδεῦχθαι, καὶ τῶν ἐξῆς ἐξηγη-
μάτων οὐδὲν ἦτιον δευχθήσεται. οὐ μὲν ὅ τί γε προσῆκεν
ὀνομάζειν αὐτήν, ἥδη πῶ πέφανται. τάχα γὰρ οὐτ' ἰατρι-
κὴν, οὔτε γυμναστικὴν, ἀλλ' ἕτερόν τι· τάχα δ' οὐκ ἐστὶν
ὅλως ὄνομα τῆς τέχνης ἐκείνης, ὥσπερ οὐδ' ἄλλων πολλῶν.
ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὀλίγον ὕστερον ἐπισκεψόμεθα. τὸ δ' οὖν
ἐν μὲν εἶναι τὸ τοῦ σώματος ἡμῶν ἀγαθόν, ὅ τί περ ἂν
ἦ, καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων ἀπασῶν οὐσιῶν, εἶναι δὲ καὶ
τέχνην αὐτοῦ μίαν, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν πάντων, ἀληθὲς
εἶναι φημι, καὶ τὴν αὐτὴν γε μέθοδον ἀμφοῖν ὑπάρχειν.
μῖα οὖν οὕσης περὶ τὸ τοῦ σώματος ἀγαθὸν τέχνης, ἥδη
σκοπώμεθα σύμπαντι αὐτῆς τὰ μόρια· πάντως γὰρ πῶ

diligenterque explicata sunt, in hunc omnia librum con-
ferre velim, Menemachi Menodotique libros me huius
prolixitate superaturum ignorarem.

Cap. XXX. Caeterum artem circa corporis bonum
versantem prorsus unam esse ex antedictis (ut arbitror)
satis declaratum est, atque ex dicendis in posterum nihilo
secius declarabitur, non tamen, quo ipsam nomine appel-
lare oporteat, jam adhuc manifestum est. Neque enim
forasan medicativa, neque exercitatoria, sed aliud quippiam
appellanda est; forsan autem et in totum ars illa, quemad-
modum et pleraeque aliae, nomine caret; sed hoc quidem
paulo posterius speculabimur. Verum unum esse humani
corporis bonum, quicquid illud sit, sicut aliarum etiam
omnium substantiarum, esse autem et de ipso artem unam,
liquid unquam aliud, et id quoque verum esse confirmo,
necnon et eandem utrique methodum inesse. Quum una
igitur ars circa humani corporis bonum versetur, in
praesentia omnes ejus partes speculemur; nam sic et ejus,

Ed. Chart. VI. [27.]

Ed. Baf. IV. (295.)

κατοψόμεθα καὶ τὸ καλούμενον ὑγιεινόν, ἥτινα ἔχει τὴν δύναμιν, ἵνα κἀνταῦθα μεθόδῳ τινὶ ποιούμεθα τὴν τομὴν, ἐπισκεψόμενοι τὸ γένος τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ θεωρῆσαι τὸ τέλος αὐτῆς ἔστιν, ὥσπερ τῆς ἀριθμητικῆς τε καὶ ἀστρονομικῆς καὶ φυσικῆς, ἀλλὰ τι καὶ πράττει περὶ τὸ σῶμα, παντὶ δῆλον· ὅτι δ' οὐδ' ἐν αὐτῷ τῷ πράττειν τελευτᾷ, καθάπερ ἡ ὀρχηστική, μηδὲν, ὅταν ἐνεργοῦσα παύσῃται, δεῖξαι δυναμένη, καὶ τοῦτ' εὐδὴλον εἶναι νομίζω. δῆλον οὖν, ὡς ἦτοι τῶν ποιητικῶν, ἢ τῶν κηρικῶν ἐστὶ τεχνῶν, ἐπειδὴ μήτε τῶν θεωρητικῶν εὐρέθη μήτε τῶν πρακτικῶν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τῶν κηρικῶν, ὥσπερ ἡ ἀσπαλιευτική τε καὶ ἡ ἀγκιστρευτική, καὶ τὸ σύμπαν εἰπεῖν ἢ θηρευτική. χειροῦνται γὰρ αὗται τῶν ὄντων τι καὶ κτῶνται, ποιοῦσι δ' οὐδὲν αὗται πρότερον οὐκ ὄν. ἐκ λοιπῶν οὖν τῶν ποιητικῶν ἔστιν ἡ περὶ τὸ σῶμα τὰνθρώπου τέχνη. διττόν δὲ καὶ τούτων ἐστὶ τὸ ἔργον· ἡ γὰρ ὅλον τι ποιοῦσι πρότερον

quae salubris vocatur, quae sit potestas, prorsus dignoscemus, ut in hac etiam parte methodo aliqua utentes sectionem faciamus, genus artis corpus nostrum tractantis contemplaturi. At non in sola ipsa contemplatione finem ejus situm esse, sicut arithmeticae, astronomiae ac physicae, sed quiddam etiam et circa corpus ipsum facere, neminem praeterit: quod neque vero in ipsa actione desinat, quemadmodum saltatoria, postquam agere desit, nihil ostendere valens, et id quoque omnibus constare arbitror. Igitur in confesso est, eam inter effectivas aut acquisitivas esse collocandam, postquam neque inter contemplativas, neque inter activas inventa est; sed neque inter acquisitivas numeratur, qualis est ars illa, quae arundine, et quae hamo pisces captat, utque in universum dicam, qualis est venatoria; aliquid enim eorum, quae sunt, istae capiunt ac possident, nihil autem, quod prius non esset, ipsae faciunt. Inter reliquas igitur effectrices humani corporis ars reponitur. Istarum vero duplex officium est: aut enim aliquod integrum, quod prius

Ed. Chart. VI. [27.]

Ed. Bas. IV. (295.)

οὐκ ὄν, ἢ κατὰ μέρος ἐπανορθοῦνται πεποιηκός. ἀλλ' ἢ ζητουμένη νῦν τέχνη ποιεῖν μὲν ἀδύνατος ὅλον ἀνθρώπου σῶμα, κατὰ μέρη δ' ἐπανορθοῦσθαι δύναται παραπλησίως τῇ τῶν ἱματίων ἀκροτικῇ, καὶ οὐδ' ἐνταῦθα πάντα τὸν αὐτὸν ἐκείνην τρόπον. ἢ γὰρ φύσις οὕτω γε καὶ ποιεῖ τὸ σῶμα, καὶ αὐτὴς ἐπανορθοῦται κάμνον, ὥς ἢ περὶ τὴν ἐσθῆτα τέχνη. ταύτης δ' ὑπηρετικὴ τίς ἐστίν ἢ νῦν ζητουμένη. συγχωρεῖσθω οὖν, ἵν' ὁ λόγος προῖη, καλεῖν ἡμᾶς αὐτὴν ἐπανορθωτικὴν. ἀλλ' ἤτοι κατὰ μεγάλα τὴν ἐπανόρθωσιν, ἢ κατὰ σμικρὰ ποιεῖται. τὸ μὲν δὴ κατὰ μεγάλα μόρια αὐτῆς ἱατρικόν τε καὶ θεραπευτικόν ὀνομαζέσθω, τὸ δὲ κατὰ σμικρὰ φυλακτικόν. ἐστὶ μὲν οὖν καὶ αὐτοῦ τοῦ κατὰ μεγάλα παμπόλλη τις ἡ διαφορὰ· πᾶν γὰρ ποσὸν εἰς ἀνάριθμόν τι πλῆθος ἐγγωρεῖ τέμνειν. ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ πρόκειται νῦν ὑπὲρ αὐτῶν λέγειν, ἀφείδω μὲν τοῦτο, τεμνέσθω δὲ τὸ κατὰ σμικρὰ. δοκεῖ δὲ καὶ τοῦτο τέμνεσθαι διαφοραῖς ἐπισήμοις τριχῶς. ἢ γὰρ τὸν ἄκρως τε καὶ τελῶς ὑγιάνοντα παραλαβὼν ἐν τούτῳ φυλάττει, καὶ

non erat, efficiunt, aut ex parte vitiatum corrigunt. At quae nunc quaeritur ars totum hominis corpus moliri nequit, sed per partes instaurare potest, perinde ut vestium ars sartoria, neque ad eundem, ut haec, penitus modum. Natura namque et corpus fabricatur, et ipsum imbecillum rursus confirmat, ut ars vestiaria; ipsius vero naturae ministra est ars, quae in praesentia disquiritur. Concedatur igitur, ut procedat oratio, nos ipsam correctivam appellare. Sed aut multum corrigit, aut pauxillum. Quae ejus pars multum semel corrigit, medicativa curativaque nuncupetur; quae vero pauxillum, conservativa. Ejus ipsius quoque, quae multum semel instaurat, permultae sunt differentiae: omnis enim quantitas in multitudinem innumerabilem secari potest. At quia de ipsis dicere non est nobis in praesentia propositum, haec sane pars dimitatur, illa vero, quae pauxillum emendat, dividatur. At haec quoque insignibus differentiis tripartito distingui videtur. Aut enim exacte perfecteque valentem accipiens

Ed. Chart. VI. [27. 28.]

Ed. Bas. IV. (295.)

τούτῃ μὲν αὐτὸ τὸ τμήμα προσαγορεύουσιν εὐεκτικόν· ἕτερον δ' ἀναθρεπτικόν τῶν νεροσηκόντων, ὃ δὴ καὶ καλοῦσιν ἔτιοι τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ἀναληπτικόν· [28] ἐν τῷ μέσῳ δ' ἀμφοῖν ἐστὶ τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν ἰδίως ὑγιεινόν· κοινῶς γάρ καὶ τοῦτο φυλακτικόν ἅμα καὶ ὑγιεινόν ὀνομάζεται. ταῦτ' οὖν τὰ τρία μέρη τοῦ φυλακτικοῦ τὰ τῶν εἰρημένα, τὸ ἀναληπτικόν, τὸ ὑγιεινόν, τὸ εὐεκτικόν, ἐστὶ μὲν τοῦ κατὰ σμικρὰ ἐπανορθωτικοῦ μέρους τῆς τέχνης, ἀλλήλων δὲ διαφέρει τῷ μᾶλλον τε καὶ ἥττον· μᾶλλον μὲν κατὰ σμικρὰ τὸ εὐεκτικόν, ἥττον δὲ αὐτοῦ τὸ ὑγιεινόν, ἐκείνου δ' ἥττον κατὰ σμικρὰ ἐπανόρθωσιν ποιεῖται τὸ ἀναληπτικόν. ἔτιοι δὲ καὶ τέταρτον ἐν τούτῳ τῷ φυλακτικῷ τμήμα προστιθέασιν, τὸ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν ἰδίως προφυλακτικόν, ἀντίστροφον ἔχον δύναμιν τῷ τοῖς ἐκ νοσημάτων ἄρτι πεπαιμμένους ἀνακομίζοντι. δῆλον δ' ὥς ἅμω ταῦτα ἐπαμφοτερίζει πῶς τοῖς ἐναντίοις μορίοις ὅλης τῆς τέχνης, λέγω δὲ τὸ κατὰ μεγάλα καὶ τὸ κατὰ μικρά. τὸ μὲν γάρ θεραπευτικόν ὅτι κατὰ μεγάλα, πρόδηλον παντί,

in hoc ipsum gradu conservat, hanc autem partem euecticam vocant; alteram eorum, qui iam morbum evaserunt; refectricem, quam sane et nonnulli recentiorum medicorum analepticen appellant; inter utramque pars ea collocatur, quae ab ipsis proprie salubris nominatur, nam vulgo et conservativa simul et salubris dicitur. Tres igitur hae partes conservativae modo enumeratae, analeptico, salubris et euectice, sunt quidem omnes sub ea medicinae parte, quae exigua vitia tollit, inter se autem ratione majoris minorisque dissentiunt; magis enim parva castigat euectice; minus vero salubris; hac adhuc minus parva emendat analeptice. Quidam vero et quartam particulam adjecerunt in hac conservativa, quae ab ipsis proprie prophylactice vocata fuit, facultatem ei oppositam habentem, quae a morbo proxime liberatos recreat. Hasce autem ambas ancipitis quodammodo esse naturae inter contrarias totius artis partes nemo ambigit, dico autem inter eam, quae magna vitia, et eam, quae parva dissolvit. Curativa sane pars quod magna vitia, euectice

Ed. Chart. VI. [28.]

Ed. Basf. IV. (295. 296.)

τὸ δ' εὐεκτικὸν τε καὶ ὑγιεινὸν ὅτι κατὰ σμικρὰ, καὶ τοῦτ' εὐδήλον. ἐν τῷ μέσῳ δ' ἄμφοῖν ἐστὶ τὸ ἀναληπτικὸν ὀνομαζόμενον, καὶ τὸ προφυλακτικὸν, αἷς μὲν πρὸς τὸ ὑγιεινὸν οὐ κατὰ σμικρὰ τὴν ἐπανόρθωσιν ποιούμενον, ὡς δὲ πρὸς τὸ θεραπευτικὸν οὐ κατὰ μεγάλα. καὶ μοι δοκοῦσιν οὐδ' ὅσοι ταῦτ' ἄμφω τὰ μόρια προσαγορεύουσιν, οὐδέτερα κακῶς δοξάζειν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος λόγος.

Κεφ. λα'. Ἐν δὲ τῇ νῦν προκειμένῃ σκέμματι τοῦ φυλακτικοῦ μέρους τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ὑποκεισθῶ τριττὰ τμήματα, τὸ μὲν ἐπὶ τῶν κατὰ (296) σχέσιν ὑγιαίνοντων σωματίων τεταγμένον, τὸ δ' ἐπὶ τῶν καθ' ἕξιν, τὸ δ' ἐπὶ τῶν εὐεκτούντων. καὶ τὸ μὲν ἀναληπτικὸν ὀνομαζέσθω, μηδὲν γὰρ ὑπὲρ ὀνόματος αὐτοῖς νῦν διαφερόμεθα, τὸ δ' ὑγιεινὸν, τὸ δ' εὐεκτικόν, ἐπὶ μὲν τὸ βέλτιον ἄγοντα τὰ πρότερα δύο, φυλάττον δ' ἐν αὐτῷ τὸ εὐεκτικόν. καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀναμνησθῶμεν τοῦ προκειμένου σκέμματος· ἦν δ', ὡς οἶμαι, τοιόνδε,

autem atque salubris quod parva discutiat, id quoque perspicuum est; in medio vero ambarum interstitio instaurativa nominata atque praeservatoria posita sunt, si ad salubrem euecticenque comparentur, non exigua vitia emendantes, si ad curativam, non magna. Propterea et quicumque ambas has partes neutras appellaverunt, haud male mihi sensisse visi sunt. Sed de his alia est habenda oratio.

Cap. XXXI. In praesenti autem contemplatione de conservatrice artis humanum corpus gubernantis parte tria divisionis membra supponantur, unum de corporibus secundum habitudinem valentibus, alterum de iis, quae in habitu sana sunt, tertium de bono habitu praeditis. Primumque instaurativum appelletur; nihil enim in praesentia cum illis de nomine digladiemur; secundum salubre; tertium euecticum; duo priora in melius ducentia, in optimo statu tertium conservans. Atque his ita politis ab initio agitatae quaestionis meminerimus: erat autem (ut existimo)

Ed. Chart. VI. [28.]

Ed. Bas. IV. (296.)

πότῃρον ἰατρικῆς ἐστὶν ἢ γυμναστικῆς μόριον τὸ καλούμενον ὑγιεινόν. εὐλόγως οὖν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἔφαμεν, ὡς εἰς ὁρισμὸν ἐμπίπτει τὸ σὺμπαν ζήτημα. τί ποτε γάρ ἐστιν ἰατρικὴ, καὶ τί ποτε γυμναστικὴ, γνόντες οὐκ ἂν εἴη χαλεπῶς εὐροίμεν, ὅποτέρας αὐτῶν ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν. αὐτὸ μὲν γὰρ ὃ τί ποτ' ἐστὶν τὸ ὑγιεινόν, ἤδη μοι δοκῶ πεφάνθαι σαφῶς· ἢ γὰρ τὸ φυλακτικὸν ἅπαν, ἢ τῶν τούτων τι μορίων τριῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ μέσῳ, ὃ περὶ τὴν καθ' ἕξιν ὑγίειαν ἀναστρέφεται. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ λοιπὸν ὑπὲρ ὀνόματος ἢ ζήτησις εἶναι, τὸ δὲ πρᾶγμ' αὐτὸ μηκέτ' ἀμφισβήτησιν ἔχειν, ἔστ' ἂν ὁμολογηταί τε καὶ μένη τὰ προδεδειγμένα. καὶ δὴ διελθὼν αὐτὰ διὰ κεφαλαίων ἐπὶ τὴν τῶν ὀνομάτων ἐξηγήσιν οὕτω τρέφομαι. σφμὶ δὴ, καθάπερ ἀμφισματίων ἀγαθῶν καὶ οἰκίας τε καὶ ὑποδημάτων, οὕτω καὶ τοῦ σώματος εἶναι τινα τέχνην, ἧς μιᾶς οὕσης ἰδύο ταῦθ' ὑπάρχειν μόρια, δημιουργοῦν μὲν τὸ ἕτερον, ἐπανορ-

hujusmodi, [utrum ad medicativam an ad gymnasticam pars salubris vocata pertineret. Non absque ratione igitur inter initia sermonis nostri diximus, omnem quaestionem sub definitionem cadere: nam quid sit medicina, quid gymnastica, quum noverimus, non amplius difficile fuerit invenire, ad utram ipsarum salubris referatur. Ipsa quidem salubris quidnam sit, jam mihi manifeste explicavisse videor; aut enim tota pars conservatoria, aut ex illis tribus partibus una, quae in medio versatur inter enecticen scilicet vocatam atque analepticen, et est circa sanitatem in habitu. Mihi quidem reliquum nihil aliud quam de nomine controversia esse videtur, res ipsa autem in obscuro versari tantisper, dum superius declarata concedantur ac fixa permaneant. Atqui quum ipsa strictim atque per capita recensuero, mox ad nominum interpretationem me convertam. Quemadmodum igitur bonorum vestimentorum, aedium atque calceorum, perinde et corporis unam quandam artem esse constituo, cujus, una quum sit, duas tamen has esse partes, unam efficientem,

Ed. Chart. VI. [28. 29.]

Ed. Basf. IV. (296.)

θούμερον δὲ θάτερον, καὶ ταῦθ' ὑπάρχειν ἄμφω τῇ φύσει
 πρότερον, συνεργάζεσθαι δ' εἰς τὸ ἕτερον αὐτῶν τὸ ἐπα-
 νορθωτικὸν ἀνθρωποτέραν τέχνην, ἧς εἶναι διττὰ μέρη,
 θεραπευτικὸν μὲν ἢ ἱατρικὸν τὸ ἕτερον, φυλακτικὸν δὲ θά-
 τερον· ὀνομάζεσθαι δὲ τὸ φυλακτικὸν τοῦτο καὶ ὑγιεινόν·
 εἶναι δ' αὐτοῦ τρία τμήματα, τὸ μὲν ἀναληπτικόν, τὸ δ'
 εὐεκτικόν, τὸ δ' ὁμωνύμως τῷ παντὶ προσαγορευόμενον
 ὑγιεινόν. [29] εἴτ' οὖν τὸ σύμπαν φυλακτικόν, εἴτε τὸ
 μέρος αὐτοῦ ζητεῖ τις, [ὑποτέρας ἐστὶ τέχνης, ἅρα ἱατρι-
 κῆς, ἢ γυμναστικῆς, ὅλον αὐτὸ χρή τὸ πρᾶγμα διελ-
 θόντα, καθάπερ ἐγὼ νῦν ἐποίησα, λέγειν οὕτως ἐφεξῆς,
 ὥς, μίας οὔσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, ἔξεστιν, εἰ
 βούλει, καλεῖν αὐτὴν ἱατρικὴν· εἰ δ' οὐκ ἐθέλεις οὕτως
 γυμναστικὴν, εἰ δ' οὐδὲ τοῦτο, τὴν ὅλην ἀνώνυμον εἰ-
 πὼν εἶναι, τὸ μὲν ἕτερον αὐτῶν τμήμα κἀλεῖ ἱατρικὴν,
 τὸ δ' ἕτερον γυμναστικὴν· εἰ δὲ μηδ' οὕτως ἐθέλεις, ὑγιει-
 τὴν τινα τέχνην, τὴν ἀντιδιαρουμένην τῇ θεραπευτικῇ,
 καὶ ταύτης, εἰ βούλει, μέρη διαιτητικὴν εἰς καὶ γυμνα-

corrígentem alteram, amboque haec naturae prius inesse,
 sed ipsarum alteri, corrigenti scilicet, humanam artem
 opitulari; quae et ipsa bipartito dividitur in curatricem
 partem seu medicatricem atque in alteram conservatricem,
 quae et salubris vocatur. Ipsius vero tres partes sunt,
 analeptice, evectice ac toti generi cognominis salubris.
 Itaque sive de tota conservatrice parte, sive de ejus parte
 quispiam quaerat, ad utram artem pertineat, ad medica-
 tricemne, an ad corporis exercitatoriam, totam rem
 prius (ut nunc ego feci) perstringentem ita deinde ipsum
 explicare opus est. Quod una corporis ars quum sit,
 licet volenti eam medicinam appellare; sin hoc non pla-
 ceat, exercitatoriam; sin id quoque displiceat, totam
 artem nomine carere dicens unam ejus partem medici-
 nam, alteram exercitatoriam appellato; si neque id
 probas, salubrem quandam artem curativae ex diverso
 oppositam, ejusque partes (si velis) diaeteticam gymnasti-

Ed. Chart. VI. [29.]

Ed. Basf. IV. (296.)

στικὴν. εἰ γὰρ καθ' ἑκαστον ἐξηγήσῃ τῶν ὀνομάτων, οὕτως ἀκολουθήσει τὸ σύνπαν.

Κε φ. λβ'. Ἰω', φασί τινες ἐπὶ τούτοις, ἀλλ' οὐχ, ὥς ἂν ἐγὼ φάται βουληθῶ, διαίρεσθαι χρὴ περὶ τῶν ὀνομάτων, ἀλλ' ὥς ὁρθῶς ἔχει διελθεῖν. αὐτοῖς οὖν ἡμῖν ἐστι καὶ τούτοις ἀποκριτέον ὡδί πως. εἰ μέλλεις μνημονεύειν, ὃ οὗτος, ὥς οὐκ ἔτι περὶ πραγμάτων ἢ σκέψεις, ἀλλ' ἐξηγήσιν ὀνομάτων μοι προβέβληκεν, οὐδὲ τοῦτ' ἀναδύομαι. φημί δὴ σοι περὶ τῶν ὀνομάτων, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐδὲν ἔχειν εἰπεῖν σοφόν, ἀλλ' εἴτ' ἐκ τῆς τῶν Ἀσσυρίων ἢ φωνῆς τοῦνομα, παρὰ τῶν Ἀσσυρίων αὐτῶν μαρτάνειν χρῆναι τὸ πρᾶγμα, καθ' οὗ τὸ ὄνομα λέγουσιν, εἴτ' ἐκ τῆς τῶν Περσῶν, ἢ Ἰνδῶν, ἢ Ἀράβων, ἢ Αἰθιοπῶν, ἢ ὅλως ὠντινωνοῦν, ἐκείνων πυρτάνεσθαι. τὸ γὰρ ὄνομα ῥηθὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ μόνον οὐδὲν ἐνδείκνυται. τὸ μὲν οὖν ἐμὸν ἀκήκοας. εἰσὶ δὲ οἱ λέγουσιν ἐνδείκνυσθαι σφίσιν τοῦνομα, καὶ τούτου ἔγω'

eamque dicito. Singula enim nomina si interpretabere, ita universum, quod quaerebas, adeptus fueris.

Cap. XXXII. At his auditis quidam, Heus vir bone, dicunt, non quemadmodum tu statuere volueris, distinguenda sunt nomina, sed ut recte habet, partitio facienda est. Iterum igitur istis ita respondendum est: Heus tu, meminisse debes, nostram non amplius de rebus esse contemplationem, sed nominum explanationem nobis esse propositam, neque ad hoc etiam tergiversamur, ac de nominibus non his solum, sed et de aliis omnibus illud in universum pronuncio, nihil eruditum in medium adduci posse. Sed siue Assyriorum linguae vocabulum sit, ab ipsis Assyriis res discenda est, cui nomen illud indiderunt, siue sit Persarum linguae, aut Indorum, aut Arabum, aut Aethiopum, aut omnino aliorum quorumcunque, illos percontari oportet; nomen enim ipsum per se solum prolatum nihil indicat. Meam igitur sententiam accepisti. Caeterum nonnulli asserunt, ipsis nomen aliquid significare.

Ed. Chart. VL [29.]

Ed. Bas. IV. (296.)

πάμπολλα συναθροίσας ὀνόματα Κελτῶν καὶ Θρακῶν καὶ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ἐκέλευον ἐφ' ἑκάστου λέγειν τὸ δηλούμενον πρᾶγμα· τῶν δὲ ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων φωνῇ μόνῃ δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν εἰπόντων, ἐξῆς προὔτετα λιμένα, τῶν δ' εἰπόντων, ἵνα περ αἱ νῆες ὀρμῶσιν, ἀλλὰ Θετταλούς γε ἔφην τὴν ὑφ' ἡμῶν προσαγορευομένην ἀγορὰν οὕτως ὀνομάζειν. οἱ δὲ ἤρπουντο τὴν τῶν Θετταλῶν ἐπίστασθαι διάλεκτον, ὥσπερ οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο ὁμολογοῦντες, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἐλέγετο, μηδὲν τῶν ὀνομάτων, ἐφ' οὗ καί τας πράγματος, ἄλλως δύνασθαι μαθεῖν, ἢ παρ' αὐτῶν τῶν Θεμέτων διδαχθέντα. πρὸς μὲν δὴ τοὺς οὕτως ἐμπλήκτους ἑτέρος μοι γέγραπται λόγος ἰδίᾳ, τῷ δὲ τὰ πράγματα αὐτὰ μαθεῖν θύλοντι μάλιστα τε καὶ πρῶτα, καὶ τοῦθ' ὥς ἔργον χρηστὸν σπουδάζοντι, τῷ τε τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὀνόματα τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔνεκα διαλέκτου μαθεῖν ἐπιποθοῦντι τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐξηγήσομαι χρῆσιν, οὐδ' οὖν τούτων ἀπάντων ἐπὶ πᾶσιν ὀνόμασιν, (τοῦτ' ἐν γὰρ ἐρμηνευτικῇ τινός ἐστιν

unde hujusce rei causa ego permulta Celtarum, Thracum, Myforum Phrygumque nomina colligens jussi, ut a singulis rem significatam manifestarent: illis autem in sola Graecorum lingua id se posse facere dicentibus, hoc vocabulum λιμένα (latine portum dicas) proposui; illis vero locum, ubi naves in statione quiescunt, significare affirmantibus, At Thessali, respondi, quod a nobis forum rerum venalium dicitur, ita nominant. Sed isti Thessalicam linguam scire se negabant, tanquam sane illud ipsum non confitentes, quod ab initio dicebatur, nullum nomen cui rei inditum sit, aliter posse cognosci, nisi ab ipsis impostoribus edoctus fueris. Caeterum adversus ita dementes alia mihi oratio separatim scripta est; res ipsas vero discere volenti, et praecipue ac maxime huic veluti optimo operi studenti, rerum praeterea nomina mutuae locutionis causa percipere cupienti usum Graecorum interpretabor. Neque id horum nominibus omnibus faciam: id namque enarratoriae cujusdam aut grammaticae peritiae

Ed. Chart. VI. [29.30.]

Ed. Basf. IV. (296.)

ἢ γραμματικῆς ἐμπειρίας,) ἀλλὰ τῶν Ἀττικῶν μὲν μάλιστα, δευτέρον δ' ἤδη καὶ τῶν Ἰωνικῶν ἔχειν ἐμπειρίαν ὁμολογήσωμεν καὶ τῶν Δωρικῶν ὀνομάτων, ὥσπερ γὰρ καὶ τῶν Αἰολικῶν. ἀλλ' ἐν ταύταις μὲν ταῖς διαλέκτοις ἀγνοεῖν μᾶλλον ἢ γινώσκειν τὰ πλεῖστα, τῆς Ἀττικῆς δ' αὖ γινώσκειν τὰ πλείω ἢ ἀγνοεῖν ὁμολογήσαιμ' ἂν. εἰ δὲ βούλει σὺ καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων εἰπεῖν, "Ὅμηρος μὲν φησιν·

Ἰητρὸς γάρ ἄνθρωπον πολλῶν ἀντάξιός ἄλλων

Ἰούς τ' ἐκιάμνειν, ἐπὶ δ' ἤπια φάρμακα πάσσειν,

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ,

Ἰητρὸς δὲ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων.

ὥς τῆς Ιατρικῆς τέχνης ἰωμένης τὰ κείμενα σώματα διὰ τε φαρμάκων καὶ χειρουργίας.

Κεφ. λγ'. [30] Εἰ δ' εἴη καὶ τρίτον ἄλλο μόριον ἰάσεως ὑπῆρχεν τὸ διαιτητικὸν ἐν τοῖς καθ' Ὅμηρον χρόνοις, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω συμβαλεῖν, ὁ δ' ἐμοῦ πρεσβύτερός τε ἅμα καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα πιθανώτερος ἐπίστασθαι, Πλάτων ὁ φιλόσοφος, οὐ πάνυ τε χρῆσθαι φησι τοὺς πα-

munus est: sed Attica potissimum nomina, secundo et Ionica me cognoscere fatebor, nonnulla etiam Dorica atque Aeolica; sed in hisce linguis plura me ignorare quam scire, in Attica vero plura me scire quam ignorare concedam. Quod si tu et de nominibus loqui velis, Homerus utique canit:

Vir medicus multis aliis tibi dignior esto,

Dura venena trahens, et pharmaca mitia fundens,

Multa salubria miscens, et letalia multa,

Doctior est cunctis medicus mortalibus unus.

utpote arte medica languida corpora medicamentis chirurgicaque opera curante.

Cap. XXXIII. An vero et alia tertia medicationis pars diaetetica appellata Homeri temporibus extaret, ego nulla id conjectura assequi possum. Sed me antiquior, et quem magis Graecorum res nosse verisimile est, Plato philosophus, antiquos Asclepiadas hac medicinae parte non

Ed. Chart. VI. [30.]

Ed. Bas. IV. (296.)

λαιοὺς Ἀσκληπιάδας τούτω τῷ μέρει τῆς τέχνης. ἀλλ' ὅτε γε τῆς λαιρικῆς ἐστὶν μέρος ταῦτα τὰ τρία, καὶ ὥς ἡ τὰ παρὰ φύσιν ἔχοντα σώματα θεραπεύουσα τέχνη πρὸς ἀπάντων Ἑλλήνων λαιρικὴ καλεῖται, σχεδὸν οὐδεὶς ἀντιλέγει. γυμναστικῆς δὲ τέχνης οὐπω μὲν ἦν τοῦνομα καθ' Ὅμηρον, οὐδὲ καλεῖται τις ὅλως γυμναστικῆς, ὥσπερ λαιρὸς, ὅπου γε καὶ παρὰ Πλάτωνα τὸ μὲν τῆς γυμναστικῆς ὄνομα οὐ πολλάκις εὑρεῖν ἐστίν, παιδοτρίβην μέντοι καλεῖ μάλλον, ἢ γυμναστὴν τὸν τεχνίτην αὐτῆς. ἤρξαιτο γὰρ ὀλίγον ἔμπροσθεν τῶν Πλάτωνος χρόνων ἡ τέχνη τῶν γυμναστῶν, ὅτε περ καὶ τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα συνέστη. πάλας μὲν γὰρ εἰς ἀνὴρ ἐργαστὴς τῶν κατὰ φύσιν ἔργων ἀληθῶς εὐεχτικός, εἰς ἀγῶνα καταβαίνων, οὐ πάλην μόνον, ἀλλὰ καὶ θρόμον ἡγωνίζετο, καὶ τις ἐνίκα πολλάκις εἰς ἄμφω τε ταῦτα καὶ ἀκοντίζων, καὶ τοξεύων, καὶ δισκοβολῶν, καὶ ἄρματος ἐπιστατῶν, ὕστερον δὲ διεκρίθη, καὶ ὁλόν περ ἓνα πεποιήκεν Ὅμηρος Ἐπειὸν, εἰς μὲν πάντα τὰ κατὰ φύσιν ἔργα πάντων ὕστατον, πρῶτον δ' εἰς πυγμὴν, ἧς ἐν

admodum ufos esse asseverat. Verum medicinae tres has esse partes, artemque male habentia corpora curantem ab univēsa Graecia medicinam appellari, nemo fere est qui eat infitias. Gymnasticae autem artis nomen Homeri seculo nondum repertum erat, neque quisquam omnino gymnasta, ut medicus, vocabatur. Quemadmodum neque etiam apud Platonem gymnasticae nomen frequenter reperire licet, sed paedotribam magis quam gymnastam huiusce artis professorem appellat: nam paulo ante Platonis tempora gymnastiarum ars exorta est, quo etiam tempore et athletarum exercitatio emerſit. Priscorum enim seculis vir unus operarius naturalia munia exequens vere bono habitu robustus, in certamen descendens, non lucta modo, sed etiam cursu certavit, atque etiam duobus his et jaculo praeterea et arcu et disco et cursu alios unus superavit; postea vero haec disjuncta sunt, qualemque Homerus unum Epeum fecit ad cuncta quidem secundum naturam munia obeunda omnium ignavissimum, sed

Ed. Chart. VI. [30.]

Ed. Bas. IV. (296. 297.)

ἄθλοις μόνοις ἢ χρεῖα, τοιοῦτοι πάντες ἐγένοντο, μήτ' ἀρῶσα, μήτε σκάψαι, μήθ' ὁδὸν ἀνύσαι, μηδ' ἄλλο μηδέν εἰρηναῖον ἔργον, εἰ δὲ μᾶλλον πολέμιον ἐργάσασθαι καλῶς δυνάμενοι.

Κε φ. λδ'. Τὴν τούτων τῶν ἀνθρώπων εὐεξίαν ἔμ- προσθεν ἐμεμεράμεθα, καὶ τὴν ἐπιστατούσαν αὐτοῖς ὁμοίως γυμναστικὴν, ἄλλην δ' εὐεξίαν ἐπηνέσαμεν, ἀσφαλῆ τε ἡμᾶ καὶ πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἀπά(297)σας ἐνεργείας χρηστὴν, ἧς ὕλαι ποιητικαὶ τε ἡμᾶ καὶ φυλακτικαὶ δύο ἐστὸν, ἥ θ' ὑγιεινὴ προσαγορευομένη διαίτα καὶ γυμνάσια. τεττάρων γὰρ οὐσῶν τῶν πασῶν ὕλων κατὰ γένος, ὑπ' ὧν ἀλλοιοῦται τὸ σῶμα, χειρουργίας, καὶ φαρμακείας, καὶ διαίτης, καὶ γυμνασίων, ἥ μία μὲν ἄχρηστος τοῖς νοσοῦσιν, αἱ δύο δὲ τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν. ὁ μὲν γὰρ νοσῶν, εἰς πολλὰ καὶ φαρμάκων, καὶ χειρουργίας, καὶ διαίτης δεόμενος, εἰς οὐδέν δεῖται γυμνασίων· ὁ δ' ὑγιαίνων ἀκριβῶς γυμνασίων μὲν χρῆζει καὶ διαίτης τινός, οὔτε δὲ φαρμάκων οὔτε χειρουργίας προσδεῖται.

strenuum pugilem, qua arte in solis certaminibus usus est, tales omnes evaserunt, neque arare, neque fodere, neque iter facere, neque aliud quicquam pacis, ac multo minus belli opus egregie praestare valentes.

Cap. XXXIV. Horum hominum bonum habitum in superioribus vituperavimus, artemque pariter gymnasticam ipsos instruente[m], aliumque bonum habitum laudavimus tutissimum juxta et ad omnes naturales actiones maxime idoneum; cujus materiae effectivae simul et conservativae duae sunt, et salubris vocata victus ratio, et exercitatio. Quatuor namque genere quum sint omnes materiae, a quibus corpus nostrum alteratur, chirurgia, pharmacia, exercitationes ac victus ratio, una est aegrotis inutilis, duae vero secundum naturam sese habentibus. Aegrotans namque, in multis medicamina, manuum operam victusque rationem postulans, nulla ex parte exercitatione eget: exquisitè vero sanus corpus exerceat, et certa quadam victus ratione utatur necesse est, sed medicamenta aut chirurgiam non requirit.

Ed. Chart. VI. [31.]

Ed. Basf. IV. (297.)

Κε φ. λς'. [31] Τῆς οὖν ὑγιεινῆς τέχνης μέρος ἐστὶν ἡ γυμναστική. καὶ αὐτάρκως ὑπὲρ ἀμφοῖν ἡμᾶς ἐδίδαξεν Ἱπποκράτης, ὅσα τε χρὴ γινώσκειν ἀέρων τε πέρι, καὶ χορῶν, καὶ ὑδάτων, καὶ ἀνέμων, καὶ ὥρων, ὡσαύτως ἐδεσμάτων τε πέρι, καὶ πομάτων, καὶ ἐπιτηδευμάτων, ἀκριβέστατα γράψας ὅπαντα· συμπληροῦται γὰρ ἐκ τούτων ἡ διαίτα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὲρ τε καιροῦ, καὶ ποσότητος, καὶ ποιότητος, οὐ γυμνασίῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρίψεως αὐτάρκως διεξῆλθεν. ἔοικε δὲ Πλάτων ἀπὸ μέρους ὀνομάζειν τὸ σύμπαν μόριον, οὐχ ὑγιεινὴν τέχνην, ἀλλὰ γυμναστικὴν προσαγορεύων, ὅτι τε ἐξαίρετον ἴδιον ὑπάρχει τοῖς ὑγιαίνουσιν, ὥς ἂν μὴδ' ὅλως αὐτῷ χρωμέτων τῶν νοσούντων, ὅτι τε τοῦτο μόνον ἐνόμιζεν ἐπιστάτου δεῖσθαι. τὸ μὲν γὰρ ὑγιαίνον ἀκριβῶς σῶμα, ταῖς κατὰ φύσιν ὁρέξεσιν χρωόμενον, οὐτ' ἐν ταῖς ποιότησιν, οὐτ' ἐν τῷ καιρῷ τῆς χρήσεως ἐξαμάρττοι ἂν τι περὶ τὰ σιτία. περὶ μὲν δὲ τούτου λόγος ἕτερος. ἀλλ' ὅτι γε καὶ Πλάτων ἑτέραν μὲν οἶδε τὴν ὡς μέρος τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης γυμναστικῆς, ἑτέραν δὲ τὴν νῦν εὐδο-

Cap. XXXV. Salubris igitur artis pars gymnastica, abundeque de utroque praecepit Hippocrates, quaecunque de aëris natura, locorum, aquarum, ventorum annique temporum noscenda sunt, item de cibis, potibus atque vitae institutis accuratissime omnia perscribens: ex istis enim diaeta completur: haud secus et de idoneo tempore, magnitudine ac qualitate non exercitationis tantum, sed etiam frictionis satis differuit. Plato a parte totum cognominare visus est, non salubrem artem, sed exercitatoriam appellans, tum quia exercitatio benevalentium praecipua ac propria est, tanquam nullo pacto ipsa aegrotis utentibus, tum quod eam solam moderatore egere iudicavit: quandoquidem exquisita sanitate fruens corpus, naturalibus appetitionibus utens, neque in quali, neque usus tempore quicquam in sumendis cibis erroris committet. Sed de hoc alibi sermo habendus est. Quod autem et Plato aliam gymnasticam ut artis corpus regentis partem noverit, aliam vero, quam nunc homines celebrant, ex

Ed. Chart. VI. [51.]

Ed. Bas. IV. (297.)

κιμοῦσαν, ἐκ τῶνδ' ἂν μάλιστα μάθοις. ὑπογράψω γάρ σοι τὰς ῥήσεις αὐτοῦ· πρώτην μὲν τὴν ἐκ Γοργίου, τόνδε τὸν τρόπον ἔχουσαν. δυοῖν ὄντοιιν πραγμάτοιιν, δύο λέγω τέχνας. τὴν μὲν ἐπὶ τῇ ψυχῇ πολιτικὴν καλῶ, τὴν δὲ ἐπὶ τῷ σώματι μίαν μὲν οὕτως ὀνομάσαι οὐκ ἔχω σοι, μιᾶς δ' οὔσης τῆς τοῦ σώματος θεραπείας, δύο μόρια λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἰατρικὴν. ἐνταῦθα μὲν οὖν, ὅτι τε μία τοῦ σώματος ἐστίν ἡ θεραπευτικὴ τέχνη, ἡ δύο ἔχουσα τὰ πρῶτα μόρια, σαφῶς ἐδήλωσεν ὁ Πλάτων· ὅτι δὲ τῶν μὲν μορίων αὐτῆς ἐστίν ὀνόματα, τῆς δ' ὅλης οὐκ ἐστίν, ὅτι τε καὶ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀποβλέπει, καὶ ὥς ἡ εὐεξία τοῦτ' ἐστίν, ἐκ τῶν τοιῶνδε φανερόν, ὧν ἕκαστα ἐν ταυτῷ διήλθεν. σῶμά που καλεῖς τι καὶ ψυχὴν. πῶς γὰρ οὐ; οὐκοῦν καὶ τούτων οἷε τινα εἶναι ἑκατέρου εὐεξίαν; ἔγωγε. τί δέ; δοκοῦσαν μὲν εὐεξίαν, οὔσαν δ' οὐ; οἶον δὲ τοῖον λέγω. πολλοὶ δοκοῦσιν εὖ ἔχειν τὰ σώματα, οὓς οὐκ ἂν ῥαδίως αἰσθοίτο τις, ὅτι οὐκ εὖ ἔχουσιν, ἄλλος ἢ ἰατρός τε καὶ

his quispiam comprehendere poterit; tibi enim eius verba subjiciam, primumque ea, quae in Gorgia ad hunc modum se habent. *Duas res quum sint, duas esse artes dico, unam animae, quam civilem appello, alteram corporis, quam et ipsam unam quo nomine appellem, non habeo; sed una quum sit corporis curatio, duas partes nomino, gymnasticam unam, medicatricem alteram.* Hoc loco unam esse artem corpus curantem, quae duas principes partes habeat, dilucide Plato monstravit, partesque ipsius esse nominatas, totam vero nomine carere, in optimumque respicere, qui et bonus habitus dicitur, ex hisce declaratur; quorum singula in eodem libro explicavit. *Corpus sane vocas aliquid et animam. Quidni? Igitur et istorum amborum quendam esse bonum habitum non putas? Ego quidem. Quid vero? apparentem bonum habitum, sed non vere bonum? Quod autem dico, tale est. Plerique corpore bene habere videntur, quos haud facile quispiam non bene habere sentiat, nisi medi-*

Ed. Chart. VI. [31. 32.]

Ed. Basf. IV. (297.)

τῶν γυμναστικῶν τις. Ἐν τε τοῖς ἐξῆς, ὅτι τε πρὸς τὸ βέλτιστον μὲν ἀποβλέπουσιν οἶδε, πρὸς δ' αὖ τὸ ἥδιστον ὁ ὀφιοποιός τε καὶ ὁ κομνωτής, αὐτός γε διεξέρχεται.

Κεφ. λς'. Τὴν μὲν γὰρ τῶν τοῦς ἀθλητὰς γυμναζόντων γυμναστικὴν, ὑποδυομένην μὲν ὀνόματι σεμνῶ, κακοτεχνίαν δὲ οὔσαν, οὕτω μὲν εἰς τοσοῦτον ἀποκχωρηκυῖαν τοῦ κατὰ φύσιν, εἰς ὅσον αὐτὴν νῦν προαυγάζουσιν, ἤδη δ' ἀρχομένην οὐ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀποβλέπειν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς ἰσχὺν τῶν ἀντιπάλων καταβλητικὴν, ἐν τῷ τρίτῳ τῆς Πολιτείας ἐμμέφατο λέγων ὧδέ. καὶ μὰ τὸν Δία, ἡ δ' ὅς, σχεδόν τί γε πάντων μάλιστα, εἴ γε περαιτέρω γυμναστικῆς ἢ περιττὴ αὕτη ἐπιμέλεια τοῦ σώματος· καὶ γὰρ καὶ πρὸς οἰκονομίας, καὶ πρὸς στρατείας, καὶ πρὸς ἐδραῖους ἀρχῆς ἐν πόλει δύσκολος. τὸ δὲ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ πρὸς μαθήσεις ἀστυνασοῦν καὶ ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας πρὸς ἑαυτὸν χαλεπὴ, κεφαλῆς τινας ἀεὶ διατάσεις καὶ [32] ἰλίγγους

cus aut gymnasticorum aliquis fuerit. Et in sequentibus, optimum illos intueri, quod vero sit jucundissimum, ab obsoniorum conditore, qui comptor dicitur, spectari, ipse late declarat.

Cap. XXXVI. Sed gymnasticam illam, qua instituuntur athletae, gravi quidem nomine decoratam, sed flagitiosam artem, nondum eousque extra naturae limites progressam, quousque eam nunc protulerunt, jam vero non optimum finem, sed absolute virium, quibus adversarii prosteruantur, incrementum sibi proponere incipientem, in tertio de Republica libro vituperavit in hunc modum differens. *Profecto per Jovem, inquit ille, omnium fere potissimum, siquidem ultra gymnasticam supervacua ista corporis diligentia producat: nam et domui gubernandae, et militias, et sedentariis magistratibus in civitate gerendis incommoda est; praecipuum vero ac maximum, quod ad omnes disciplinas, cogitationes ac meditationes capeffendas per se ipsam difficultis est, capitis semper aliquas distentiones atque ver-*

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

ὑποπτεύουσα καὶ αἰτιωμένη ἐκ φιλοσοφίας ἐγγίνεσθαι. ὥστε, ὅπη αὕτη; ἀρετῇ ἀσκεῖσθαι καὶ δοκιμάζεσθαι πάντη ἐμπόδιος. κάμνειν γὰρ οἶσθαι ποιεῖ αἰὶ, καὶ ὠδίνοντα μήποτε λέγειν περὶ τοῦ σώματος. ἔτι δὲ σαφέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς, ὥς οὐκ ἰσχὺν καταβλητικὴν οἶεται τέλος εἶναι τῆς γυμναστικῆς, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας χρεῖαν, ἐνεδείξατο λέγων ὡδὶ. αὐτὰ γὰρ μὴν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνοὺς πρὸς τὸ θυμοειδὲς τῆς φύσεως βλέπων, κακεῖν ἐπεγείρων πονήσει μᾶλλον, ἢ πρὸς ἰσχύν, οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἀθληταὶ ῥώμης ἐνεκα³ σιτία καὶ πότους μεταχειρίζονται. δηλὸς οὖν ἐξ ἀπάντων ὁ Πλάτων ἐστὶν τὴν Ἱπποκράτους ἀκριβῶς φυλάττων γνώμην ὑπὲρ τῆς γυμναστικῆς τέχνης ταύτης, ἥς τὸ τέλος ἐστὶν ἡ τῶν ἀθλητῶν εὐεξία. μέμφεται γὰρ αὐτὴν ὡς ἄχρηστον εἰς τὰς πολιτικὰς πράξεις ἀπάσαις, ὅπερ ἐν λόγῳ περιλαβὼν ἐκεῖνος ὡδὶ πως ἀπεφάνετο· διαθείσιος ἀθλητικῆς οὐ φύσει ἐξίς ὑγιεινὴν κρείσσω. ὅτι δὲ καὶ σφαλερὰ πρὸς ὑγίειαν ἡ μά-

tigines reformidans, sapientiaeque studium eorum ortus causam asserens. Quare, ubi ipsa adest, in virtute exerceri atque probari undique impedimentum obicit: efficit enim, ut homo semper se aegrotum opinetur, neque de corporis habitu queri unquam desinat. Adhuc inferius evidentius gymnasticae finem non vires adversarios prostermentes, sed usum ad naturales actiones esse confirmavit ita dicens: Ipsas quidem exercitationes ac labores ad irascibilem naturae partem respiciens illamque excitans subibit potius quam virium rationem habens, nec quemadmodum alii athletae roboris causa cibos potusque adhibebit. Undique igitur Platonis sententia perspicua est, Hippocratis mentem de huiusmodi arte gymnastica exquisitè observantis, cuius finis est athletarum bonus habitus; ipsam enim tanquam ad omnia civilia negotia inutilem vituperat: quod brevi oratione ille complexus ita pronuntiavit. Affectione athletica non naturali salubris habitus melior est. Quod ipsorum vero maxime ex-

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

λιστια κατωρθωμένη διάθεσις αὐτῶν ἐστίν, ἐφ' ἣν σπεύδουσι, καὶ ὡς καὶ τοῦτ' ἐγίνωσκον Ἱπποκράτης τε καὶ Πλάτων, εὔρηται μὲν καὶ δι' ἄλλων.

Κεφ. λζ'. Οὐ μὴν ἀλλ', ἐπειδὴ περ ὅπας κατέστην εἰπεῖν τι περὶ τῆς μοχθηρᾶς εὐεξίας τε καὶ γυμναστικῆς, ὑπομνησθήσομαι καὶ τούτων ὡς ἐνὶ μάλιστα διὰ βραχυτάτων. τῆς ὑγείας ἐν συμμετρίας τινὶ τεταγμένης, ἀμετρίας ἐστὶ δημιουργὸς ἢ τοιαύτη γυμναστικὴ, πολλὴν καὶ πυκνὴν αὐξουσα σάρκα καὶ πλῆθος αἵματος ὡς ἐνὶ μάλιστα γλισχροτάτου παρασκευάζουσα. βούλεται γὰρ οὐ τὴν ἰσχὺν αὐξῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄγκον τε καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματος, ὥστε καὶ ταύτη χειροῦσθαι τὸν ἀνταγωνιστήν. οὐκ οὖν ἐτι χαλεπὸν οὐδὲν ἐξευρεῖν, ὡς διὰ τοῦτο ἀχρηστός τε πρὸς τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας ἐστὶν καὶ ἄλλως σφαλερός. ὅπερ γὰρ ἐν ἀπάσαις ταῖς ὄντως τέχναις ἀγώνισμά ἐστι μέγιστον εἰς ἄκρον ἀφικέσθαι τοῦ σκοποῦ, τοῦτ' ἐν ταύτῃ μοχθηροτάτον ἐστίν, ὡς φυσικὴν τινα διάθεσιν, ἀλλ',

cellens affectio, ad quam potissimum properant, ad sanitatem periculosa est, quodque id Hippocrati Platoniue ignotum non fuit, et alibi a nobis dictum est.

Cap. XXXVII. Caeterum, quoniam semel de hoc non vere bono habitu, deque vitiosa gymnastica sermonem institui, et haec de his, quam paucissimis potero, perstringam. Quum in quadam moderatione sanitas sita sit, hujusmodi gymnastica intemperiem excessumque molitur, multam et solidam carnem procreans, sanguinisque copiam quam tenacissimi adaugens. Neque enim vires tantum, sed etiam molem pondusque corpori adjicere conatur, ut hac etiam ratione adversarius opprimi valeat. Neque igitur amplius reperire difficile est, artem hanc omnibus naturalibus actionibus ideo esse inutilem, et alioqui periculis obnoxiam. Quod enim in omnibus veris artibus maximum studium est ad summum ejus, quod appetitur, pervenire, id in ista pessimum est, quum eum affectum, qui ex sententia Hippocratis praeter naturam

Ed. Chart. VI. [32.]

Ed. Bas. IV. (297.)

ὥς Ἰπποκράτης ἔλεγε, οὐ φύσει κατασκευαζούσης. τὰ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ἀγαθὰ προϊόντα τε καὶ ἐπιδιδόντα καὶ ἐνζυγούμενα γίνεται βελτίω; τὰ δ' οὐ φύσει πάντα τοσοῦτον χαλεπώτερα, ὅσων καὶ μείζω. ὅθεν ἄφρονες τινες αὐτῶν ἐξαίφνης, ἕτεροι δ' ἀναίσθητοι, καὶ ἀκίνητοι, καὶ τελείως ἀπόπληκτοι γίνονται, τοῦ παρὰ φύσιν ὄγκου τοῦδε καὶ τοῦ πλήθους ἀποσβέσαντός τε τὴν ἐμφυτον θερμοσίαν, ἐμφράξαντός τε τὰς διεξόδους τοῦ πνεύματος. ὅσοι δ' ἂν αὐτῶν τὰ πρῶτα πάθωσιν, ἀγγεῖον ῥήξαντες ἐμοῦσιν ἢ πτύουσιν αἷμα. τοὺς μὲν δὴ τῆς τοιαύτης εὐεξίας δημιουργοὺς, ὧν ἐστὶ τὰ θαυμάσια ταυτὶ συγγράμματα, νῦν ὑπὸ τῶν τὰ ὦτα κατεαγόντων περιφερόμενα, τελείως ἤδη τοῦδε τοῦ γράμματος ἀποδιαπομπησόμεθα. γινώσκεις γὰρ δὴ πού καὶ σὺ, Θρασύβουλε φίλτατε, μηδ' ἀποκρίσεις αὐτοὺς ἀξιουμένους ὑπ' ἐμοῦ. τί γὰρ ἂν καὶ πλέον εἴη τοῖς χθὲς μὲν καὶ πρῶην πεπαιγμένοις τοῦ παρὰ φύσιν ἐμπέπρασθαι τε καὶ κοιμᾶσθαι, τόλμης δ' εἰς τοσοῦτον ἤκουσιν, ὥσθ', ὑπὲρ ὧν οὐδὲ τοὺς ἱκανῶς ἡσκηκότας ἀκολου-

est, tanquam naturalem adipisci contendat. Siquidem naturae bona, quò procedunt magis, crescunt atque augentur, eo meliora evadunt; non naturalia vero omnia tanto deteriora sunt, quanto majora. Unde istorum nonnulli repente obmutescunt; alii sensum motumque amittunt ac penitus attoniti fiunt, mole ista praeter naturam ac multitudine insitum calorem extinguente, liberumque spiritui transitum intercludente; quicumque autem ex ipsis mitiora patiuntur, effracto vase sanguinem vomunt aut expuunt. Hujusce igitur boni habitus opifices, quorum haec mirabilia sunt volumina, quae a corruptas aures habentibus in praesentia circumferuntur, jam prorsus ab hoc nostro libro ablegemus, siquidem tu quoque, carissime Thrasymbule, cognoscis, istos neque dignos esse putari, ut a me responsum accipiant. Quid enim illis plus erit, qui heri aut nudius tertius praeter naturam crapulari atque dormire desierunt, ad tantumque audaciae pervenerunt, ut de rebus illis temere impudenterque contendat, de quibus neque illi facile pronun-

Ed. Chart. VI. [32. 33.]

Ed. Bas. IV. (297. 298.)

Θίας τε καὶ μαχομένων διάγνωσις ἔχει εὐπετῶς ἀποφύνασθαι, περὶ τούτων ἀναισχύντως διατείνεσθαι; τί μάθοιεν ἂν [οὗτοι β]α(298)θὺ καὶ σοφὸν καὶ ἀκριβὲς ἀκούσαντες θεωρήματα; θαυμαστὸν μὲν τὰν ἦν, εἰ τοῖς μὲν [33] ἐκ παιδων ἀσκουμένοις ἐν τοῖς ἀρίστοις μαθήμασιν οὐχ ἅπασιν ὑπάρχει κριταῖς ἀγαθοῖς εἶναι τῆς τοιαύτης θεωρίας, ὅσοι δ' ἀσκοῦνται μὲν, ὥστ' ἐν ἀθλοῖς νικᾶν, ἀφυεῖς δὲ ὄντες καὶ κεῖ στεφάνων μὲν ἠτύχησαν, ἐξαίφνης δ' ἀνεφάνησαν γυμνασταί, τούτοις ἄρα μόνοις ὑπάρξει τοὺς περιττοὺς. καὶ μὴν ἐργήτορες μᾶλλον καὶ φροντίς [οὐκ ἀμαθῆς ἢ ὕπνος ὅξυν τὸν νοῦν ἀπεργάζονται, καὶ τοῦτο πρὸς ἀπάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἴδεται, διότι πάντων ἐστὶν ἀληθέστατον,

Παχεῖα γαστήρ λεπτόν οὐ τίκει νόον.

ἴσως οὖν ἡ κόνις ἐτι μόνη σοφίαν αὐτοῖς ἐδωρήσατο. τὸν μὲν γὰρ πηλὸν, ἐν ᾧ πολλάκις ἐκυλινδοῦντο, τίς ὑπολαμβάνει σοφίας εἶναι δημιουργόν, ὁρῶν γε καὶ τοὺς σὺς ἐν αὐτῷ διατρίβοντας; ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς ἀποπάτοις εἰκός, ἐν

ciare audent, qui jamdiu earum cohaerentiam pugnantemque naturam assequi studuerunt? Quodnam isti profundum, eruditum graveque praeceptum audientes condiscere potuerunt? Mirandum esset medius fidius, si, quum neque illi omnes, qui a primis pueritiae temporibus in optimis disciplinis versati sunt, boni contemplationis hujusce judices esse valeant, illi, qui sese in certaminibus ad vincendum exercuerunt, degeneres autem et ibi victoria caruerunt, ac repente gymnastae effecti sunt, soli mentis acumine praecellent. Atqui vigilia cogitatioque non rudis magis quam somnus perspicax ingenium reddunt, idque ab omnibus fere hominibus, quoniam omnium verissimum est, adagium decantatur:

Crassus venter subtilem mentem non parit.

Forfan igitur pulvis adhuc solus sapientiam ipsis comparavit; nam lutum, in quo crebrius volutati sunt, quis sapientiae conditorem esse arbitretur, et sues cernens in ipso convolvi? At non in latrinis, inter quas quotidie

Ed. Chart. VI. [33.]

Ed. Bas. IV. (298.)

οἷς διημέρευον, ἀγχίνοιας φύεσθαι· καὶ μὴν παρὰ ταῦτ' οὐδὲν ἄλλο πρότερον ἐπραττον· ὅλον γὰρ ἐωρῶμεν αὐτῶν τὸν βίον ἐν ταύτῃ τῇ περιόδῳ συστρεφόμενον, ἢ ἐσθιόντων, ἢ πινόντων, ἢ κοιμωμένων, ἢ ἀποπατούντων, ἢ κυλινδουμένων ἐν κόνει τε καὶ πηλῷ.

Κε φ. λη'. Τούτους οὖν ἀποπέμψαντες, (οὐ γὰρ κακοτεχνίας, ἀλλὰ τέχνας ἤκομεν ἐπισκευόμενοι,) τοὺς τῆς ὄντως γυμναστικῆς ἐπιστήμονας ἤδη καλῶμεν, Ἰπποκράτην τε καὶ Διοκλίαν, καὶ Πραξαγόραν, καὶ Φιλότιμον, Ἐρασίστρατον τε καὶ Ἡρόφιλον, ὅσοι τ' ἄλλοι τὴν ὅλην περὶ τὸ σῶμα τέχνην ἐξέμαθον. ἤκουσας δὴ που ἀγρίως Πλάτωνος λέγοντος, ὡς οὐδὲν ἔστιν ἴδιον ὄνομα· μὴ τοίνυν ζῇτι ἐν ὄνομα κατὰ πάσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, οὐ γὰρ εὐρήσεις· ἀλλ' εἴπερ ποτὲ κατασταίης ὑπὲρ αὐτῆς εἰπεῖν, ἀρκέτω σοι Πλάτων· μιμησαμένῳ διελθεῖν, ὡς μιᾶς οὐσῆς τῆς τοῦ σώματος θεραπείας δύο μόρια λέγω, τὴν μὲν γυμναστικὴν, τὴν δὲ ἰατρικὴν, ὑγιαίνόντων μὲν δηλονότι τὴν γυμναστι-

vitam traduxerunt, par est ingenii solertiam procreari; atqui praeter haec nihil aliud ipsi prius agebant. Omnem enim ipsorum vitam in hoc circo versari conspeximus, aut edentium, aut bibentium, aut dormientium, aut ventrem exonerantium, aut sese in pulvere lutoque volventium.

Cap. XXXVIII. His itaque dimissis, (veras enim artes et non vitiosas contemplaturi in hunc sermonem incidimus,) legitimae gymnasticae auctores jam accersamus, Hippocratem, Dioclem, Praxagoram, Philotimum, Erasistratum atque Herophilum, et quicumque alii totam artem ad corpus pertinentem didicerunt. Proxime vero Platonem dicentem audivisti, ejus nullum esse proprium nomen. Ne igitur totius artis corpus curantis unum nomen quaerito, neque enim invenies. Verum, si forte de ipsa sermonem habere institueris, contentus sis, Platonem imitatus, ita differere: *Una quum sit corporis curatio, duas ejus partes appello, unam gymnasticen, alteram curatricem,*

Ed. Chart. VI. [33.]

Ed. Bas. IV. (298.)

κῆν, νοσοῦντων δὲ τῆς ἰατρικῆς. ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ἐπισκέψεως ἄξιον, ὅτι μὴ τὴν ὑγιεινὴν τέχνην ὁ Πλάτων ἀντιδιείλε τῇ ἰατρικῇ, καθάπερ ἐποίησαν οἱ προειρημένοι πάντες ἄνδρες, ὧν, εἰ βούλει, μνημονεύσωμεν ἑνός, ἐπειδὴ καὶ πρόχειρα πᾶσιν ἐστὶν αὐτοῦ τὰ συγγράμματα. λέγει τοίνυν Ἐρασιστράτος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὑγιεινῶν· οὔτε γὰρ ἰατρὸν εὖρεῖν ἐστίν, ὅστις δέδωκεν αὐτὸν εἰς τὴν περὶ τῶν ὑγιεινῶν πραγματείαν. εἰτ' ἐφεξῆς· αἱ μὲν γὰρ παρά τι πάθος γιγνομενον ἀπειρίαι καὶ αἱ τούτων θεραπαῖαι εἰς ἰατρικῶν, καὶ οὐκ εἰς τὴν τῶν ὑγιεινῶν πραγματείαν πίπτουσιν. εἰτ' αὐθις ἐτι προελθὼν· εἰ δέ τις εἴη φαυλότης περὶ τὸ σῶμα, δι' ἣν τὰ προσφερόμενα αἰεὶ διαφθαρήσεται, καὶ οὕτως εἰς τὴν αὐτὴν κακοχυμίαν τοῖς προϋπάρχουσιν ἤξει, τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἰατροῦ καὶ οὐχ ὑγιεινοῦ λύειν. εἰτ' ἐφεξῆς· τὸ λέγειν περὶ τούτων ἢ λύειν ταύτας ἰατροῖς καὶ οὐχ ὑγιεινοῖς ἐπιβάλλει. φαίνεται γὰρ οὗτος οὐ μόνον ὑγιεινὴν εἶνα ὀνομάζων τέχνην ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ἀλλὰ

sanorum quidem gymnasticen, aegrorum vero curatricem;
Sed illud magis consideratione dignum, Platonem non salubrem artem curatrici in partitione opposuisse, quemadmodum antedicti omnes viri fecerunt: quorum unius (si placet) meminero, quoniam ejus libri passim celebrantur. Inquit igitur Erasistratus in primo De tuenda sanitate: *Neque enim medicus inveniri potest, qui sese ad tractanda salubria contulerit.* Deinde subjungit: *Cruditates enim ab aliquo affectu provenientes et ipsarum curationes ad medicativam, non ad salubrium tractationem rediguntur.* Deinde iterum progrediens addit: *Si quod vero in corpore vitium extiterit, propter quod assumpta semper corrumpuntur, atque ita in aequae malos succos, ac sunt priores, convertuntur, hujusmodi affectionem medici est, non tuendae sanitatis magistri, dissolvere.* Item paulo post: *Praecipere de his, aut has discutere, medicos, non salubres, decet.* Videtur enim iste non artem quandam solum, perinde ut alii omnes, sed etiam ejus

Ed. Chart. VI. [33. 54.]

Ed. Bas. IV. (298.)

καὶ τὸν τεχνίην αὐτῆς ὑγεινὸν, ὥσπερ, οἶμαι, καὶ τὸν
τῆς ἰατρικῆς ἱατρὸν, ἵνα τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῆς
τέχνης, ἥς οὐδὲν ἦν ὅνομα τοῖς Ἑλλήσιν ἰδίον, εἰς δύο τὰ
πρῶτα τμηθείσης, ὥσπερ αὐτὰς τὰς τέχνας ἰατρικὴν τε καὶ
ὑγεινὴν, οὕτως καὶ τοὺς τεχνίτας αὐτῶν ὀνομάζωμεν ὑγει-
νὸν τε καὶ ἱατρὸν. ὥσαύτως δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἱα-
τρῶν ἐχρήσατο τοῖς ὀνόμασιν.

Κε φ. λθ'. [34] Ἄλλ', ὡς εἰσικεν, οὕτω κατὰ Πλάτωνα
σύνηθες ἦν τοῖς Ἑλλήσιν οὕτε ὑγεινὴν τὴν τέχνην, οὔτε
τὸν ἐπιστήμονα καλεῖν ὑγεινόν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ τοῦ
Ἱπποκράτους ὑγεινὸν ὑγεινόν, ἀλλὰ τὸ μὲν τι περὶ διαί-
της ἐπιγράφεται, τὸ δὲ τι περὶ ὑδάτων, καὶ αἰρών, καὶ
τόπων. τάχα δ', ὡς ἔφην, οὐδὲ χρεῖαν εἶναι διαίτης ὁ
Πλάτων ἐνόμιζεν τοῖς ὑγιαίνουσιν, ἀλλ' ἀρκεῖν μότην γυμνα-
στικὴν. οὐδὲ γὰρ τὸ ἀναληπτικὸν μόμιον ἢ τὸ προφυ-
λακτικὸν ἴσως ἡγρεῖται προσήκειν τῇ γυμναστικῇ. μέσα γὰρ,
ὡς ἔφην, αὐτὰ τεταγμένα δυνατόν ἐστιν, ὅπουτέω τις βούλεται,
προσθέμειν. ἄλλ' εἰ καὶ ταῦτά τις τοῖς ἱατροῖς ἐπιτρέψειεν,

professorem salubrem appellare, quemadmodum, ut cen-
seo, et medicativae professorem medicum vocat: ut artis
corpus curantis, cujus nullum proprium apud Graecos
nomen erat, in duas principes partes distributae, sicut
ipsas partes medicativam salubremque, ita et earum pro-
fessores medicum salubremque appellemus. Eodem modo
autem et plerique alii medici nominibus usi sunt.

Cap. XXXIX. Caeterum, ut videtur, Platonis tem-
poribus nondum Graeci aut artem ipsam, aut ejus pro-
fessorem salubrem appellare consueverant. Neque enim
Hippocratis liber salubris salubris inscribitur, sed alter
de ratione victus, alter de aquis, aëre et locis inscribi-
tur. Forsitán autem, ut proxime retuli, neque sanis opus
esse ratione victus Plato opinabatur, sed ipsis gymnasticam
solam sufficere; neque enim instaurativam partem aut
praeservativam ad gymnasticam fortasse pertinere existi-
mabat: medias enim ipsas (ut dixi) collocatas, utri volue-
ris, adjicere potes. Quod si et ipsa medicativae adjungat,

Ed. Chart. VI. [34.]

Ed. Bas. IV. (298.)

ἐλάχιστον ἐστὶ τὸ ὑγαινόν, αἶρων τε πέρα, καὶ ὑδάτων, καὶ χωρίων, καὶ γυμνασίων, καὶ σιτίων ἐπισκοπούμενον· καίτοι γε οὐδὲ περὶ σιτίων ἀπάντων, ἀλλ' ὅσα τοῖς ὑγαινοῦσιν ἀρμόττει μόνον. τάχα δ', ἐπειδὴ καὶ τὰ τῶν αἶρων τε καὶ χωρίων καὶ ὑδάτων ἐφ' ἑαυτὴν ἤδη γινώσκουσιν τοῖς ἰατροῖς, ὥς ἂν καὶ πρώτου τοῦ θεραπευτικοῦ μορίου συστάτης, οὐδὲν εἴη προσεπιμαθεῖν αὐτῶν ἐνέλιπεν εἰς τὸ μὴ μόνον ἰατροῖς, ἀλλὰ καὶ ὑγαινοῖς γενέσθαι, πλήν τῆς περὶ τὰ γυμνάσια τέχνης. οὐκοῦν οὐδὲ ἀπεικός, οὐδ' ἀπὸ μόνου τοῦ προσαγορευθέντος ὀνομασθῆναι τὸ σῦμπαν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὑπὲρ ὀνόματος ἐστίν, οὐ περὶ πράγματος σκοπεῖσθαι.

Κεφ. μ'. Καὶ εἴ τις, ὅπερ καὶ πρόσθεν εἶπον, αὐτὸ δὴ τοῦτο γινώσκων, ὅτι μὴ καὶ περὶ πράγματος ὁ λόγος, ἀλλ' ὀνόματος ἐστίν, ἐμὲ κελεύσεις ἀποφαίνεσθαι τι καὶ περὶ τοῦδε, βέλτιον ὀνομάζειν ἐρῶ τοὺς δύο καὶ πρώτα μύρια φάσκοντας τῆς ὅλης τέχνης ὑγαινόν τε καὶ θεραπευτικόν, εἰ γ' ἐν ταῖς μεθόδοις ταῖς διαιρετικαῖς ἐμάθομεν

exigua erit salubris portio de aëre, aqua, lotis, exercitationibus cibusque tantum considerans; atqui neque de cibus omnibus, sed de illis tantum, qui ad secunda fruentes valetudine pertinent. Quin etiam fortasse, quum aëris, regionum aquarumque notitiam medicus praeoccupasset, utpote curativa parte ante constituta, nihil amplius de ipsis non solum medicis, sed etiam salubribus instituendis, praeter artem exercitationum rationem tradentem discendum superat. Quam ob rem neque absurdum fuit et a parte nomen habente totum appellari. Verum haec de nomine est, non de re disputatio.

Cap. XL. At si quispiam (quod et supra posui) id ipsum perspiciciens, non de re, sed de vocabulo institutum esse sermonem, me et de hoc aliquid dicere praecipiat, melius eos facere dixero, qui duas totius artis principes partes salubrem curativamque appellant; quandoquidem in dividendi methodis didicimus ejusdem ge-

Ed. Chart. VI. [34.]

Ed. Bas. IV. (298.)

ἀντιδιαρεῖν ἀλλήλοις ὁμογενῇ πράγματα. τῷ γάρ, εἰ τύχοι, τῶν ζώων εἰπόντι τὰ μὲν ἐναέρια, τὰ δ' ἐνυδρα, προσδεῖναι τοῖσι τὰ λογικὰ προφανῶς ἄτοπον. ἡ μὲν γὰρ πρότερά διαίρεσις ἔμπυρά τε καὶ ἔγγεια προσκεῖσθαι ποθεῖ· ταῦτα γὰρ ἀνάλογόν ἐστι τοῖς ἐναερίοις τε καὶ ἐνίδροις· ἡ δ' αὖ δευτέρα τοῖς λογικοῖς ἀντιδιαρεῖσθαι βούλεται τὰ ἄλογα. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τῷ μὲν θνητῷ τὸ ἀθάνατον, ἀγρίῳ δὲ τὸ ἥμερον, καὶ πεζῷ τὸ πτηνόν καὶ τὸ πηκτιόν· ἐσχάτῃ γὰρ ἀτοπία τῶν ζώων, εἰ τύχοι, τὰ μὲν ἀθάνατα λέγειν εἶναι, τὰ δὲ πεζά, τὰ δὲ δίποδα. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, εἴ τις ἐθέλοι τέμνων ἐξευρίσκειν τὰ μέρη, τὸ μὲν τοῖς τοσοῦντας ὥμενον ἰατρικῆς τέχνης λεχθήσεται, τὸ δὲ τῶν ὕψιωνόντων προνοούμενον ὕμεινῆς. καὶ τοῦτου γ' ἔτι κάλλιον, ὥς ἡμεῖς ἔμπροσθεν ἐλέγομεν, τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐπανορθωτικῆς τιнос οὕσης, τὸ μὲν κατὰ μεγάλα τὴν ἐπανόρθωσιν ποιούμενον ἰατρικόν τε καὶ ἰατρικὴ ὀνομασθήσεται, τὸ δὲ κατὰ σμικρά, καὶ διὰ τοῦτο λανθάνον, εἰ

neris res per opposita membra partiri. Exempli namque gratia de animalibus dicens alia esse aërea, alia aquatilia, si addat, alia rationabilia, perabsurdum evidenter faceret: nam prior partitio ignea terrestriaque adjici postulat; haec enim proportionem aëriis aquatilibusque respondent; rursus autem secunda in dividendo rationalibus irrationalia opponi requirit, ac eadem ratione mortali quidem immortale, fero mansuetum, pedestri volucre natatileque opponitur: extremae namque absurditatis est animalium aliqua immortalia esse dicere, aliqua pedestria, aliqua bipeda. Ad eundem sane modum in arte, quae circa corpus occupatur, si quis eam partiens invenire partes quaerat, et aegros curantem medicativam, et sanis consulentem salubrem appellabit. Quin imo etiam melius, ut et nos antea dicebamus, ars corporis curam habens emendatrix quum sit, qua parte magna vitia corrigit, medicativa seu medicatrix nominabitur, qua vero exiguas noxas tollit, ideoque prae exiguitate, num etiam ab initio cor-

Kkk 2

Ed. Chart. VI. [34. 55.]

Ed. Basf. IV. (298. 299.)

τὴν ἀρχὴν ἐπανορθοῦται, φυλακτικόν. ἔτι δὲ κάλλιον ὁτο-
 μάσεις ἀπὸ τῶν ὑλῶν αὐτὰ, τοσερόν μὲν τὸ ἕτερον, ὑγιει-
 νὸν δὲ θάτερον. εἰ δ' αὖ πάλιν ἐθέλοις τέμνειν τὸ ὑγιεινὸν
 ἢ φυλακτικόν, (εἴρηται γὰρ, ὥς ἐκατέρως ἐγχωρήσει προσα-
 γορεύειν,) ἀπὸ μὲν τῆς ὑποκειμένης ὕλης εἰς τρία τεμεῖς,
 ὥς ἔμπροσθεν εἴρηται, τὸ τ' ἀναληπτικὸν ὀνομαζόμενον, καὶ
 τὸ κατ' εἶδος ὑγιεινόν, καὶ πρὸς τοῦτοις τὸ εὐεκτικόν.
 ὑποβέβληται γὰρ [35] ἡ ἴδιος ἐκάστη τῶν εἰρημένων ὕλη,
 τῷ μὲν τὸ κατὰ σχέσιν ὑγιαῖνον σῶμα, τῷ δὲ τὸ καθ'
 ἑξιν, τῷ τρίτῳ δὲ τὸ καλούμενον εὐεκτικόν· συμβέβηκε
 γὰρ ὁμωνύμως λέγεσθαι τοῖς μορίοις τῆς τέχνης αὐτὰ τὰ σώ-
 ματα. κατὰ δὲ τὰς ὕλας τῶν βοηθημάτων εἴπερ ἡ τομὴ σοι
 γένοιτο, τειραχῇ διαιρήσεις τὴν φυλακτικὴν τε καὶ ὑγιεινὴν
 ταύτην τέχνην. ἔσται γὰρ αὐτῆς ἡ μὲν ἐν προσφερομένοις,
 ἡ δὲ ἐν ποιουμένοις, ἡ δὲ ἐν κενουμένοις, ἡ δὲ ἐν τοῖς
 ἔξωθεν προσπίπτουσιν ἀναστροφεμένη· διὰ τούτων γὰρ ἡ
 ὑγίεια φυλάσσεται. τὸ μὲν οὖν ἐν (299) τοῖς προσφερομένοις
 τῆς ὑγιεινῆς τέχνης μέρος ἰδεσμάτων τ' ἐστὶ καὶ πομάτων

rigat, sensum subterfugiens, conservatrix dicetur. Quin
 etiam aptius a materiis has partes morbidam unam,
 salubrem alteram appellaveris. Quod si rursus velis sa-
 lubrem seu conservativam partiri, (utroque enim modo
 licere appellare dictum est,) a subjecta ipsam materia in tria
 diduces, ut supra retulimus, in analepticen dictam et in salu-
 brem secundum speciem, praeterea et in boni habitus ef-
 fectricem; nam singulis dictis partibus propria materia
 subiicitur, uni secundum habitudinem valens corpus,
 alteri secundum habitum, tertiae bono habitu praeditum;
 accidit enim ipsa corpora eodem cum partibus artis no-
 mine appellari. Quod si secundum auxiliorum materias
 artem hanc salutarem conservatricemque distribuas, in
 quatuor partes secabitur; una siquidem in assumptis,
 altera in iis, quae fiunt, tertia in iis, quae evacuantur,
 quarta in forinsecus occurrentibus versatur; per haec
 enim sanitas custoditur. Pars igitur salubris artis in iis,
 quae assumuntur, versans ciborum potionumque ad sanitatis

Ed. Chart. VI. (35.)

Ed. Bas. IV. (299.)

ἐπιστήμη τῶν εἰς ὑγίαν φυλακὴν ἀνηκόντων, τὸ δ' ἐν τοῖς κενουμένοις ἰδρωτῶν τε καὶ διαχωρημάτων, οὖρων τε καὶ ὅλως ἀπάντων τῶν ἐκ τοῦ σώματος ἡμῶν ἐκκενοῦσθαι δεομένων, τὸ δὲ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ἀέρος, ὕδατος, ἄλης, θαλάττης, ἐλαίου τῶν τε ἄλλων ἀπάντων τῶν τοιούτων. ἔτι δὲ τὸ τέκνον τὸν τε καὶ λοιπὸν ὅπερ ἐν τοῖς ποιουμένοις ἐτέτακτο μέρος τῆς τέχνης ἐν γυμνασίοις ἐστὶ καὶ τοῖς καλουμένοις ἐπιτηδεύμασιν. καὶ γὰρ ἐργήγορις, καὶ ἀγρυπνία, καὶ ὕπνος, καὶ ἀφρόδισιά τε καὶ θυμός, καὶ φροτίς, καὶ λουτρὸν ἐκ τούτου τοῦ γένους ἐστίν, καὶ χρὴ διαγινώσκειν τῶν ὑγιεινῶν ἐκάστου τῶν εἰρημένων ποσότητά τε καὶ ποιότητα, καὶ καιρὸν.

Κεφ. μα'. Πολλοστὸν οὖν μέρος γίνεται τῆς ὑγιεινῆς τέχνης ἢ περὶ τῶν γυμνασίων ἐπιστήμη. δίκαιότερον γὰρ, οἶμαι, καλεῖν ἐστὶ γυμναστικὴν τέχνην, ἣτις ἂν ἐπιστήμη τῆς ἐν ἅπασι τοῖς γυμνασίοις ἢ δυνάμει, ὡς τὸ γε περὶ τῶν καὶ τὴν πάλαιστρον ἐπίστασθαι μόνον ἐσχάτως πω μᾶλλον ἐστὶ, καὶ πᾶσιν ἥκιστα χρήσιμον. ἐρέσειεν οὖν ἅμει-

custodiam pertinentium scientia est; quae vero in iis, quae evacuantur, sudores, dejectiones, urinas, in universumque omnia, quae corpus nostrum excernere debet, considerat; quae exterius incidentium est, aërem, aquam, salsuginem, mare, oleum, aliaque huiusmodi omnia speculatur. At quarta pars artis, quae superest, in iis quae aguntur posita, exercitationibus appellatisque studiis continetur: expergefactio namque et vigilia, somnus, venus, ira, curae, lavatio ex hoc genere sunt. Atque singulorum enumeratorum salubrium quantitas, qualitas, occasio dignoscenda est.

Cap. XLl. Quantula igitur salubris artis pars est de exercitationibus scientia? rectius enim puto gymnastica ars appellabitur, quae omnium exercitationum facultatis cognitio est. Nam quae ad palaestram solum pertinent, cognoscere perquam exiguum est, omnibusque mortalibus minime utile. Quandoquidem navigare, fode-

Ed. Chart. VI. [35.]

Ed. Basf. IV. (399.)

γόν ἐστι, καὶ σκάπτειν, καὶ θερίζειν, καὶ ἀκοντίζειν, καὶ
 τρέχειν, καὶ πηδᾶν, καὶ ἱππάζεσθαι, καὶ κυνηγετεῖν, ὅπλο-
 μαχεῖν τε καὶ σχίζειν ξύλα, καὶ βασιτάζειν, καὶ γεωργεῖν,
 ἅπαντά τε τὰλλα κατὰ φύσιν ἐργάζεσθαι κρεῖττον, ἢ
 κατὰ παλαιστραν γυμνάζεσθαι. καὶ σοὶ πάρεστιν ἤδη σκο-
 πεῖν, οὐ μόνον ὅτι πολλοστόν ἐστι μόριον ὑγιεινῆς τέχνης
 ἢ γυμναστικῆς, ἐλάχιστον δ' αὖ πάλιν ἐστὶ τῆς γυμναστικῆς
 τὸ περὶ τῶν κατὰ παλαιστραν μόριον, ὅτι τε τούτῳ παρὰ-
 κείται τὸ τῶν ἀθλητῶν ἐπιτήδευμα, καὶ διαθλέσεως τινος
 ἀπεργαστικόν, οὐ φύσει, καὶ κακοτεχνίαν ἐπιστατούσαν ἔχον,
 ὑποδυομένην μὲν τέλει χρηστοῦ τῆς εὐεξίας, ἄλλο δ' ἐτι
 μᾶλλον ἢ εὐεξίαν ἐργαζόμενον, ἀλλὰ ὅτι τῆς μὲν τοιαύτης
 κακοτεχνίας οἱ δυστυχῶς ἀθλήσαντες ἐξαιρήτης ἐπιστήμονες
 ἀναφαίνονται, τῆς δ' ὁντως γυμναστικῆς Ἱπποκράτης καὶ
 ὁ προειρημένος ἀπ' αὐτοῦ χορὸς ἐπιστήμων ἐστίν. ὥσπερ
 δ' ἐν τοῖς κατὰ ἱατρικὴν οὐχ ἅπασιν ὀρθῶς ἅμα εἴρηται
 πάντα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ περὶ γυμνασίων.
 ἀλλὰ νῦν αὖ πρόκειται διελέγειν τοὺς κακῶς ὑπὲρ αὐτῶν

re, metere, jaculari, currere, saltare, equitare, venari,
 armis certare, ligna findere, bajulare, et agrum colere,
 omniaque alia secundum naturam facere, quam lucta
 exerceri, melius est. Unde tibi iam intueri licet, non
 modo salubris artis portiunculam esse gymnasticam, sed
 etiam gymnasticae minimam esse particulam luctandi
 studium; huiusque cognata athletarum professio, et affectio-
 nis cujusdam non naturalis effectiva, vitiosamque artem
 sibi propositam habens, optimum quidem boni habitus
 finem prae se ferentem, sed omnia alia potius quam
 bonum habitum producentem. At huius improbae artis
 isti misere luctati repente scientissimi evaserunt, verae
 autem legitimaeque gymnasticae Hippocrates et nuper
 cum ipso enumeratus illustrium virorum coetus peritus
 est. Quemadmodum vero ad curativam partem pertinen-
 tia non rite omnia ab omnibus simul tradita sunt, per-
 inde et de exercitationibus non vera omnia praecepta
 tradidere. Verum in praesentia perperam de ipsis loquutos

Ed. Chart. VI. [35. 36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ἐγνωκότας, ἀλλ' ἐξηγεῖσθαι τοῦτομα τῆς γυμναστικῆς, ὥς ἔστιν ἐπιστήμη τις ἥδε τῶν ἐν γυμνασίοις δυνάμεων, ὥσπερ ἡ φαρμακευτικὴ τῶν ἐν φαρμάκοις· ὁμοίως γὰρ ταῦτα τὰ μόρια τὴν κλῆσιν ἀπὸ τῶν ὕλων ἔσχηκεν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις οἷς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἶπον.

Κεφ. μβ'. [36] Καὶ δῆλον ὥς, ὅσοι τὴν γυμναστικὴν ἀντιδιαφοῦσι τῇ ἰατρικῇ, κακῶς γινώσκουσιν. ἡ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς ὕλης, ἡ δ' ἀπὸ τῆς καθόλου τε καὶ γενικῆς ἐνεργείας ὠνόμασται. πρῶται μὲν γὰρ εἰσὶν αἱ κατὰ μέρος ἐνεργεῖαι, καθῆραι δὲ ἑλλεβόρου καὶ σκαμμωνίας, εἰ τύχοι, καὶ τεμεῖν φλέβα, καὶ ὁποῦν ἐκκόψαι, καὶ ἀραιῆσαι πρὸς ταῖς, καὶ δοῦναι τροφήν· ἐπ' αὐταῖς δ' ἕτεραι γενικώτεραι τε καὶ ἥδη καθόλου, φαρμακεῦσαι, καὶ χειρουργῆσαι, καὶ διατῆσαι, καὶ τούτων ἀπασῶν κοινὴ, τὸ ἰάσασθαι, καθάπερ, οἶμαι, πάλιν ἐπὶ ταῖς περὶ τὰ ὑγιαίνοντα γιγνομέναις ἐνεργείαις ἀπάσαις κοινὴ ἡ φυλακὴ. καὶ ὅστις ἀντιδιαφοῦται τῷ ἰατρικῷ τῷ φυλακτικῷ, ὁμογενῶν ποιεῖται τὴν

castigare propositum non est, sed gymnasticae nomen declarare, quod scilicet haec facultatum in exercitationibus positarum, quemadmodum et medicamentaria facultatum in medicamentis repertarum, scientia quaedam est: ambae enim hae partes a materiis denominationem sortitae sunt, sicut et aliae, quas paulo ante recensui.

Cap. XLII. Atque hinc eos male sentire constat, qui in dividenda tota arte gymnasticam medicativae opponunt; illa namque a materia, haec a generali communique actione appellationem habet. Nam primae actiones singulares sunt, veratro aut scammonia exempli causa purgare, venam aperire, os excidere, in ediam indicare, cibum exhibere; post has aliae communiores ac jam universales, medicari, manus opera uti, rationem victus instituire, omnibusque illis commune mederi, quemadmodum, ut puto, iterum actionibus circa sana corpora accommodatis omnibus communis est conservatio. Ac quisquis per divisionem medicativo conservativum opponit,

Ed. Chart. VI. [36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ἀντίθεσιν. ἄμφω γὰρ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ὠνόμασται, καθάπερ αὖ πάλιν ἀπὸ τῆς ὑποκειμένης ὕλης τό τε νοσερὸν καὶ ὑγιεινόν. ἀπὸ δὲ τῆς τῶν βοηθημάτων ὕλης τό τε φαρμακευτικὸν ὠνόμασται καὶ τὸ γυμναστικόν· τὸ μὲν γὰρ τοῦ νοσεροῦ τε καὶ ἱατρικοῦ μέρος ὑπάρχει, τὸ δὲ τοῦ ὑγιεινοῦ τε καὶ φυλακτικοῦ.

Κε φ. μγ'. Προσέχειν δ' ἐνταῦθα τὸν νοῦν χρὴ, μὴ πη λάθωμεν τὸν αὐτὸν ἀποδείξαντες τῷ γυμναστικῷ τὸν ἐπιστάτην τοῦ παλαίσματος καὶ μόριόν τε ποιήσαντες ὅλης τῆς γυμναστικῆς τὴν ὡς ἂν εἴποι τις παλαιστικὴν. ὁ γὰρ ἐπιστάμενος τὰ τε παλαίσματα σύμπαντα καὶ τῶν τρίψεων ἀπάσας καλῶς ἐργάζεσθαι τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας ἀνάλογόν ἐστι σιτοποιῷ, καὶ μαγεῖρω, καὶ οἰκοδόμῳ, δημιουργεῖν μὲν ἐπισταμένοις ἄστους τε καὶ ὄψα καὶ οἰκίας, οὐ μὴν ἐπαύουσι γ' οὐδὲν οὐδὲ γινώσκουσιν, ὅ τί τε χρηστὸν ἐν αὐτοῖς καὶ μὴ χρηστὸν, ἥτινά τε δύνανται ἔχον. ἕκαστον αὐτῶν ἐστι πρὸς ὑγίειαν. ἥ μὲν οὖν προνοουμένη τοῦ σώματος ἡμῶν τέχνη μία, καθάπερ εἴρηται πολλάκις,

cognatorum oppositionem facit: utrumque enim ab actione nominatum est, quemadmodum rursum a subjecta materia morbosum atque salubre, ab auxiliorum autem materia medicamentarium ac gymnasticum, hoc est exercitatorium; illud enim morbofi et medicativi pars est, hoc salubris et conservativi.

Cap. XLIII. Caeterum hoc loco diligenter mentis acies exercitanda est, ne gymnasticum palaestraeque praefectum eundem nos efficere, totiusque gymnasticae partem quandam luctatoriam (ut ita dicam) constituere nos praetereat, quandoquidem et qui luctae et frictionum omnes singillatim actiones rite obire valeat, iste panifici, coquo, aedificatori proportionem respondet, facere quidem panes, obsonia, aedes scientibus, minime tamen, quid in ipsis optimum sit, quid non optimum, intelligentibus, quamve facultatem ipsorum unumquodque ad sanitatem habeat, non dignoscentibus. Nempe ars, quae corpus humanum curat, ut crebro ante repetitum fuit, una est, aliae vero

Ed. Chart. VI. [36.]

Ed. Bas. IV. (299.)

αἱ δ' ἄλλαι τὰς ὕλας ταύτη παρσκευάζουσιν. οὔτε γάρ, οἷς ἄμεινόν ἐστιν ὑποδεσθῆναι μὲν, καὶ ἀνυποδέειν εἶναι, σκυτοτόμος οἶδεν, οὔθ' οἷς ὑποδεσθῆναι μὲν, ἀλλὰ τοῖον ἢ τοῖον ὑπόδημα. τοῦτο μὲν γὰρ Ἴπποκράτης γινώσκει, καὶ κελεύει γε τῷδε τι φορεῖν ἀρβύλας τὰς πηλοπάτιδας, οὐ μὴν αὐτός γε δημιουργήσει τὰς ἀρβύλας, οὐ μᾶλλον, ἢ ὁ στρατηγὸς τὸ κράνος, καὶ τὸν θώρακα, καὶ τὸ δόρυ, καὶ τὴν ἀσπίδα, καὶ τὴν μάχαιραν, καὶ τὰς κνημίδας. οὐδὰ γὰρ ὁ οἰκοδόμος οἶδεν ὑψηλῆς πέρι καὶ ταπεινῆς οἰκίσεως, οὐδ' ἐτι πρὸς ἀνατολὴν ἢ δὴσιν ἰστραμμένης, οὐδέ γε τῆς πρὸς βορρᾶν τε καὶ ψυχρᾶς, ἢ νοτίου καὶ θερμῆς, οὐδέ σκοτεινῆς ἢ φωτεινῆς, οὐδέ καταγαίου τε καὶ ὑπερώου, καὶ νοτιῶν, καὶ ξηρᾶς, ἀλλ' ὅπως ἀγνοεῖ, τίνα μὲν ὠφέλειαν ἕκαστον τούτων ἔχει, τίνα δὲ βλάβην, ὥσπερ γε καὶ ὁ σιτοποιὸς οὐκ οἶδεν, ὅτῳ χρόνῳ καθαρὸν ἄριστον διδοίται, καὶ ὅτῳ συγκόμιστον, οὐδὲ ὅτῳ πολὺν, ἢ ὀλίγον, οὐδ' ἐν ὅτῳ καιρῷ, κατασκευάζει μέντοι καλῶς αὐτούς.

huic materias comparant; neque enim alutarii cerdones, quibus calceatis, quibus sine calceis ambulare melius fit, noverunt; sed neque quibus calceis uti quidem melius est, quo tamen calceorum genere uti debeant, comperitum habent. Id autem Hippocrati haud ignotum est: cui-dam enim arbylis lutum calcantibus calceari praecepit, non tamen ipse arbylas conficeret, quemadmodum neque imperator galeam, lorica, hastam, clypeum, gladium, aut ocreas conderet. Praeterea neque aedificator de excelsa aut humili domo quicquam novit, aut de converfa ad occidentem aut orientem, aut ad aquilonem vergente et frigida, aut ad austrum et calida, aut tenebricosa, aut illustri, aut de humili ejus parte sive superiore, aut de humida vel sicca, sed quam utilitatem ista singula, quamve noxam afferant, prorsus ignorat, perinde ut panifex etiam, cuinam purissimus panis, cui fursuraceus, cui multus aut paucus, quoque tempore sit dandus, ignorat, ipsos vero panes egregie conficit.

Ed. Chart. VI. [36.37.]

Ed. Bas. IV. (299.)

ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ μάγειρος ἢ φακῆν, ἢ πτισάνην, ἢ χόνδρον, ἢ τεύτιλον, ἢ τι τῶν ἄλλων ἐπίσταται σκευάζειν, οὐκ εἰδὼς οὐδενὸς αὐτῶν τὴν δύναμιν. αἱ μὲν δὲ τοιαῦται τέχναι τὰς ἀπάσας ὕλας παρασκευάζουσι τῇ θεραπευτικῇ τοῦ σώματος, ὥσπερ αὐταῖς ταύταις ἕτεροι, τῷ μὲν σκυτοποιῶ τῶν πυρρῶν ὁ γεωργός, καὶ κλίβανον ὁ ἱπποπλάστης, καὶ ὁ ὑλοτόμος τὰ ξύλα, καὶ ὁ τέκτων τὸν ἄβακα, τῷ τέκτονι δ' αὐτῷ πάλιν ἄλλος μὲν ἄξινην, ἄλλος δὲ στάθμην, ἄλλος δ' αὖ τὰ ξύλα. [37] καὶ σκυτοτόμος δὲ κατὰ ταῦτα τὴν μὲν σμῆλιν ἢ χαλκευτική, τὰ σκύτη δὲ βυρσοδεψική, τὸν καλόποδα ἢ τεκτονική· καὶ οἰκοδόμος δὲ λατύποι τε καὶ λιθοτόμοι, καὶ πλινθουργοί, καὶ τέκτονες, οἱ μὲν λίθους, οἱ δὲ πλίνθους, οἱ δ' ἐπιτήδεια ξύλα προπαρασκευάζουσιν. αἱ μὲν οὖν τοιαῦται τέχναι σύμπασαι προσδέονται τε ἀλλήλων καὶ παρασκευάζουσι ταῖς τελειωτέραις τὰς θ' ὕλας αὐτάς, ἐξ ὧν ἐργάζονται τὸ τέλος, ὅργανά τε χρηστὰ, δι' ὧν ἐκείνας κοσμοῦσιν.

Κεφ. μδ'. Ἀπάσαις δ' αὐταῖς ἐφέστηκεν, οἷον ἀρχιτεκτονική τις, ἢ θεραπευτικὴ τοῦ σώματος, καὶ κελεύει τῇ

Eadem ratione et coquus lentem, hordeum, alicam, betam, aut aliorum aliquid, nullius ipsorum vires cognoscens, esui tamen apta reddere peritus est. Id genus artes materias omnes arti corporis curatrici subministrant, quemadmodum his ipsis aliae, panifici quidem frumentum agricola, furnum furnifex, arborum succifor ligna; faber lignarius abacum, fabro lignario autem ipsi rursus alius asciam, amullum alius, item alius ligna; at alutario cerdoni istidem cultrum fabrilis ars, coria pellium concinnatrix, pedis effigiem lignaria, aedium quoque structori sculptores lapididae, laterum figuli et fabri lignarii, illi quidem lapides, isti lateres, hi vero ligna idonea praeparant. Omnes igitur id genus artes mutua ope indigent, et perfectioribus materias ipsas, ex quibus finem assequuntur, suppeditant, et instrumenta optima, per quae illas adornant, efficiunt.

Cap. XLIV. Omnibus his autem, ceu quaedam architectonica ars, corporis curativa praesidet, siquidem

Ed. Chart. VI. [37.]

Ed. Bas. IV. (199. 500.)

μὲν οἰκοδομικῇ τοιάνδε τινα τὴν οἰκίαν, τῇ δὲ σκυτοτομικῇ τὸ ὑπόδημα, καὶ τῇ μὲν σιτοποιητικῇ τὸν ἄρτον, τῇ δ' αὖ μαγειρικῇ τοῦτον, ἐκάστη τε τῶν ἄλλων, ὥς ἐκάστη πέφυκεν. ἀλλὰ ταύτης τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῆς ἡ ὑγιεινὴ μόριον ἦν, καὶ ταύτης τετραχὺ τεμνομένης, ἐνός κων μορίων ἦν γυμναστικὸν μόριον. αὕτη τοίνυν οἶον ἀρχιτεκτονικὴ τίς ἐστιν τοσῶνδε τεχνῶν, ἱππευτικῆς μὲν, ὅτιαν ἱππάεσθαι δέη, διδάσκουσα μέτρον καὶ καιρὸν καὶ ποιότητα, κυνηγετικῆς δὲ καὶ συμπάσης θηρευτικῆς, ὅταν αὐτῶν ἡ χρεῖα καλῇ, κατὰ ταῦτά δὲ ταῦτα καὶ σκαπόντων, καὶ θεριζόντων, καὶ ὑλοτομούντων, καὶ ἔρεσ-(300)σόντων, καὶ ὀρχουμένων, καὶ πᾶν ὅτιον ἐνεργούντων ἐπιστάτῃ τε καὶ ἄρχει καὶ προστάτῃ.

Κε φ. με'. Μία τῶν τοιούτων ἐστὶ τεχνῶν καὶ ἡ περὶ τὰ παλαίσματα· καλῶμεν δ' αὐτὴν, εἰ βούλει, παιδοτριβικὴν· αὕτη μὲν οὐδ' ἐπαύουσα τῶν πρὸς ὠφελειάν τε καὶ βλάβην τοῦ σώματος εὐσχήμονας δὲ καὶ πολυειδεῖς, καὶ κατεβλητικὰς, καὶ ἀπόνους ἐξευρίσκουσα λαβὰς τε ἅμα καὶ

aedificatoriae, ut tales quasdam aedes extruat, praecipit; cerdonicae, calceum; panifici, panem; culinariae, obsonium; aliisque singulis, ut quaeque apta est, quid actura sit, imperat. Sed hujusce artis corpus curantis salubris appellata pars est, cujus quadripartito divisae partis unius gymnastica pars est. Ea igitur tot artium veluti quaedam princeps habetur, equestri sane, quando equitares porteas, venatoriae similiter, et universim cuilibet alii animalia captanti, quum ipsarum usus postulat, modum, occasionem qualitateque demonstrans; haud absumili ratione et fodientibus, et metentibus, et ligna caedentibus, et navigantibus, et saltantibus, et quodcumque aliud agentibus praesidens ipsa dominatur atque imperat.

Cap. XLV. Una quaedam inter id genus artes et illa est, quae in lutationibus versatur: appellemus autem eam, si lubet, paedotribicam. Haec enim eorum nihil intelligens, quae ad utilitatem noxamque corporis faciunt, decentes, varias, sternendi vim habentes, facilesque ac minimo labore apprehensiones simul ac motiones, haud

Ed. Chart. VI. [37.]

Ed. Bas. IV. (300.)

κινήσεις οὐδὲν ἦτορον τῆς ὀρχηστικῆς. ἀλλ' ἐκείνη μὲν οὐκ ἀντιποιεῖται τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπείας· ἡ δὲ παιδοτριβικὴ οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπ' ἀναισθησίας ἐσχάτης, ὅσον ἐμπληκτός τις οἰκέτης, ἐπανίσταται δεσπότῃ χρηστῷ, τῇ γυμναστικῇ, καθάπερ εἰ καὶ τις ὀπλίτης, ἡ ἱππεὺς, ἡ τοξότης, ἡ σφειδονήτης, ἡ ἀκοντιστὴς ἀντιλέγοι τῷ στρατηγῷ παραιτάτοιντί τε καὶ ὀπλίζοντι, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξέρχοντι καὶ αὐθις ἡσυχάζειν κελεύοντι· μαίνοιτο γὰρ ἂν που κἀκεῖνος, εἰ τὸν στρατηγόν, εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας προκαλοῦμενος, εἰτα βελτίων εὐρίσκόμενος, ἢ κοινωνεῖν ἀξιοὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ μέρος ἀποφαίνοι τὴν αὐτοῦ τέχνην τῆς στρατηγικῆς. μαίνοιτο δ' ἂν οὐδὲν ἦτορον, οἶμαι, καὶ ὁ παιδοτρίβης, ἢ κοινωνεῖν γυμναστικῆς, ἢ μέρος ἔχειν αὐτῆς οἰόμενος· ὑπηρέτης γὰρ ἐστὶ μόνον, ὥσπερ γε ὁ στρατιώτης τῆς στρατηγικῆς, οὕτως καὶ ὁ παιδοτρίβης. αὐτὸς γάρ, ἢ μὲν γυμνάζει, τῆς γυμναστικῆς, ἢ δ' ἀσκεῖ τέχνην παλαισμάτων, ἐτέρας αὐτίνος ἐστὶν ἐπιτηδεύσεως ὑπηρέτης, ἣν μὲν ἐγὼ ὀνομάζω

minus quam saltatoria, comperit. Verum haec corporis curationem non usurpat: at ista paedotribica, nescio quomodo, prae nimia sensus hebetudine, veluti servus attonitus, in optimum herum, gymnasticam scilicet insurgit, quemadmodum si quis gravis armaturae miles, aut eques, aut sagittarius, aut funditor, aut jaculator imperatori aciem struenti, armanti et in proelium educenti rursumque receptui canenti pertinax adversetur: insaniret enim et ille, si imperatorem ad privatas actiones provocans atque laceffens, in iisque praestantior inventus, aut communicari sibi imperium dignum putaret, aut suam ipsius artem imperatoriae partem exillimaret: nihilo secius, arbitror, et paedotriba insaniat, aut gymnasticam scire se, aut eius partem possidere sibi si persuaserit, quum minister tantum sit: ut enim miles artis imperatoriae, sic paedotriba gymnasticae minister est; ipsa namque quatenus exercet, exercitatoriae, quatenus vero luctandi artem exercet, alterius cujusdam professionis minister est, quam ego prostratoriam appello. Non solum

Ed. Chart. VI. [37. 38.]

Ed. Bas. IV. (500.)

καταβλητική. οὐ μόνον δ' αὐτοὺς οὕτως καλοῦσιν οἱ τοὺς ἀθλητὰς ἀσκοῦντες, ἀλλὰ γυμναστὰς ὀνομάζουσιν. καί τοι κατὰ γε τὴν ἀλήθειαν ἕτερον μὲν ἔστιν παιδοτριβική, καθάπερ ἡ τοξευτική, καταβλητική δὲ οἷον περ ἡ στρατηγική, γυμναστική δὲ οἷον ἡ ιατρική, καὶ διτταῖς ὑπηρετεῖ τέχναις, ἐφεστώσας ἐκάστη τῶν τοιούτων. [38] οὕτω γὰρ καὶ ἡ σκυτοτομική τὸ μὲν, ὥς στρατιωτῇ τινὶ χορησιὸν ὑπόδημα, παρὰ τῆς στρατηγικῆς ἐκδιδάσκειται, τὸ δὲ, ὥς εἰς ὑγίαν ἐπιτήδειον, ὑπὸ τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐργάζεσθαι κελεύεται. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μαγειρική τὸ μὲν εἰς ὑγίαν ὄψον ἱατρῷ τε καὶ ὑγιεινῷ παρασκευάζει, τὸ δ' εἰς ἡδονὴν, τέχνη μὲν οὐκ ἔτι τοῦτό γε οὐδεμιᾷ, κολακεία δὲ τινὶ τὸ τέλος οὐ τὴν ὑγίαν, ἀλλὰ τὴν ἡδονὴν πεποιθμένη. καὶ δὴ οὖν καὶ παλαιστική τὸ μὲν εἰς ὑγίαν χορησιὸν ὑγιεινοῖς τε καὶ γυμνασταῖς παρασκευάζει, τὸ δὲ εἰς διάθεσιν ἀθλητικὴν ἐκείνῃ τῇ κακοτεχνίᾳ τῇ πολλῷ εἰρημένη, τῇ καλούσῃ μὲν ἑαυτὴν γυμναστικὴν, κάλλιον δ' ἂν ὀνομασθεῖη καταβλητική. καὶ γὰρ οὖν καὶ ὀνομάζουσιν αὐτὴν οἱ Λάκωνες καρβυλικήν, καὶ καρβυλικώτερον ἑαυτῶν

autem eos ita appellant, qui athletas exercent, sed etiam gymnastas; nihilominus secundum rei veritatem aliud est ars paedotribica, quemadmodum sagittatoria; prostratoria vero, qualis est imperatoria; at gymnastica, qualis est medicina, duabusque artibus praepositis hae singulae deferriunt. Ita enim et alutaria, ut militi alicui optimum calceum paret, ab arte imperatoria docetur, ut ad sanitatem vero idoneum struat, ab arte corporis gubernatrice admonetur. Nec non et culinaria salutare obsonium medico salubrique concinnat, quod vero ad voluptatem, non amplius id arti cuiquam, sed adulationi potius cuiquam suum sibi non sanitatem, sed voluptatem proponenti. Igitur et luctatoria id, quod ad sanitatem optimum est, salubribus et gymnasticis vocatis praeparat; quod autem ad affectionem athleticam pertinet, illi vitiosae arti saepius a me repetitae, se ipsam quidem gymnasticam appellant, rectius autem prostratoriae nuncupatae. Lacones utique et ipsam cabbalicen nominant, eumque magis cabhali-

Ed. Chart. VI. [38.]

Ed. Bas. IV. (300.)

γέ φασιν εἶναι τὸν ἐν ταύτῃ τεθραμμένον, οὐκ ἰσχυρότερον.

Κε φ. μς'. Ὅπου γε καὶ ἡ ὑγιαίνουσα πολιτεία μὴ πᾶσι τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα καὶ βδελύσσεται, πάσης μὲν τῆς εἰς τὸν βίον ἰσχύος ἀνατρεπτικὸν ὑπάρχον, οὐκ εἰς ἀγαθὴν δὲ τοῦ σώματος ἄγον διάθεσιν. Ἐγὼ γοῦν ἐπειράθην ἐμάντοῦ πολλάκις ἰσχυροτέρου τῶν ἀρίστων εἶναι δοκούντων καὶ πολλοὺς στεφανίτας ἀγῶνας ἀνηρημετων ἀθλητῶν. ἐν τε γὰρ ὁδοπορίαις ἀπάσαις ἄχρηστοι τελείως ἦσαν, ἐν τε ταῖς πολεμικαῖς πράξεσιν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν πολιτικαῖς τε καὶ γωργικαῖς, εἰ δὲ που καὶ φίλῳ νοσοῦντι παραμεῖναι δέοι, πάντων ἀχρησιότατοι συμβουλευσαί τε καὶ συσκέψασθαι, καὶ συμπρᾶξαι ταῦτα μὲν, ἥπερ γε καὶ οἱ σύες· ἀλλ' ὅμως οἱ τούτων ἀτυχέστατοι καὶ μηδεπώποτε τικῆσαντες ἐξαίτης ἐαυτοὺς ὀνομάζουσιν γυμναστὰς, εἰ, οἶμαι, καὶ κεκράγασιν οὐδὲν ἦιτον τῶν σπῶν ἐκμελεῖ καὶ βαρβάρῳ φωνῇ. τινὲς δ' αὐτῶν καὶ γράφειν ἐπιχειροῦσιν

cum, non qui robustior, sed qui magis in hac arte versatus fuerit, nominant.

Cap. XLVI. Verum enim vero omnis bene instituta respublica hoc genus artis odit ac detestatur, quae omne vitae robur vimque prosterнат, haud in bonam affectionem corpora traducens. Ego utique plerumque multis athleticis, qui praestantissimi esse videbantur, quique multas in certaminibus coronas meriti sunt, me ipsum valentiorum esse expertus sum; quandoquidem in omnibus itineribus faciendis, in militaribus actionibus, magis praeter ea in civilibus atque rusticis negotiis inutiles prorsus reperiēbantur. Si quando vero et amico aegrotanti assistere usu veniret, in consulendo, simul speculando, auxiliando omnium erant ignavissimi, atque hac ratione a suis quidem minime ingenio differunt. Nihilominus tamen inter hos infelicissimi nullaue unquam victoria insignes repente seipsos gymnastas nominant: deinde, ut arbitror, inconcinna barbaraque voce non minus quam suae vociferantur. Nonnulli autem ipforum et de fri-

Ed. Chart. VI. [38.]

Ed. Bas. IV. (300.)

ἢ περὶ τρίψεως, ἢ εὐξίας, ἢ ὕψιας, ἢ γυμνασίων, εἴτα προσάπτεσθαι τολμῶσι καὶ ἀντιλέγειν οἷς οὐδ' ὅλως ἔμαθον, οἷος ὁ πρόην μὲν Ἱπποκράτει ἐγκαλῶν, ὡς οὐκ ὀρθῶς ἀποφηνάμεν περὶ τρίψεως· ἐπεὶ δ' ἡμᾶς ἀγνοομένους ἡξίωσάν τινες τῶν παρόντων Ιατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἅπαντα διελθεῖν αὐτοῖς τὸν λόγον, εἴτ' ἐφαίτετο ἁπάντων πρῶτος ὑπὲρ αὐτῆς Ἱπποκράτης ἀποφηνάμενος ἄριστα, παρελθὼν εἰς τὸ μέσον ἐξαίφνης ὁ αὐτοδίδακτος ἐκεῖνος γυμναστής, ἐκδύσας παιδάριον, ἐκέλευσεν ἡμᾶς τρίβειν τε τοῦτο καὶ γυμνάζειν, ἢ σιωπῆν περὶ τρίψεως καὶ γυμνασίων, εἴτ' ἐφεξῆς ἐβόα· Πού γάρ Ἱπποκράτης εἰσῆλθεν εἰς σκάμμα; ποῦ δ' εἰς παλαιστραν; ἴσως οὐδ' ἀναχέεσθαι καλῶς ἠπίστατο. οὗτος μὲν οὖν ἐκεκράγει τε καὶ ἄλλως οὐδὲ σιωπῶν ἀκούειν ἐδύνατο καὶ μανθάνειν τὰ λεγόμενα, ἡμεῖς δὲ κατὰ σχολὴν τοῖς παροῦσιν διελέχθημεν, ὡς ὅμοιον ὁ κακοδαίμων ἐκεῖνος ἐργάζοιτο μαγείῳ τε καὶ σιτοποιῶ περὶ πτισάνης ἢ ἄρτου διαλέγεσθαι τολμῶντι, κῆπειτα φά-

ctione, aut de bono habitu, aut de sanitate, aut de exercitationibus volumina scribere aggrediuntur; deinde de illis agere contradicereque audent, quae nullo unquam tempore didicerunt, ut quidam proxime in Hippocratem invectus, tanquam non recte de frictione tractantem. Verum nonnulli qui adierant medici et philosophi ad me venientes, ut totam ipsis huiusce rei rationem explicarem, a me petiverunt: quod quum fecissem, omnium primus Hippocrates hunc locum optime tractasse visus est. Tunc gymnasta ille sponte nullo docente eruditus in medium repente prodians, puerumque exuens, nos eum iussit fricare atque exercere, aut de frictione exercitationibusque tacere; deinde clamans dixit: Quando enim unquam Hippocrates in caveam ludorum, quando in palaestram descendit, qui neque forsan rite oleum infundere sciebat? Ad hunc sane modum iste vociferabatur, et alioqui neque tacens audire, nec quae dicebantur intelligere poterat. At nos praesentibus per otium differebamus, improbum illum hominem perinde facere, ut coquus ac panifex de ptisana ac pane disputare audentes, deinde

Ed. Chart. VI. [38, 39.]

Ed. Bas. IV. (300.)

σκοπι· ποῦ γάρ Ἱπποκράτης ἐν μαγειρείῳ διέτριψεν, ἢ ἐν μύλωνι; σκευασάτω γούν μοι πλακοῦντια, καὶ ὄρεον, καὶ ζωμόν, καὶ λοιπάδα, ἔπειθ' οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιλεγέσθω.

Κεφ. μζ'. [39] Τί ποτ' οὖν, φήσεις, ἰατροὺς ὀνομάζομεν Ἱπποκράτην τε καὶ τὸν ἀπ' αὐτοῦ χορόν, εἴπερ οὐ κατὰ πάσης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης τοῦτομα φέρομεν, ἀλλὰ κατὰ μόνου τοῦ μέρους αὐτῆς, ὃ τοὺς κάμνοντας ἰᾶται; φαίνεται μὲν γὰρ ὅλην μεταχειρισόμενος τὴν τέχνην, ὡς μὴδὲ τὸ περὶ τὰ γυμνάσια μέρος αὐτῆς ἀπολιπεῖν. ὅτι, πρώτου συστάτιος ὅλης τῆς τέχνης μέρους τοῦ θεραπευτικοῦ, διότι καὶ μάλιστα κατήπειγεν, ὕστερον δὲ κατὰ πολλὴν σχολὴν αὐτῷ προστεθέντος τοῦ φυλακτικοῦ τε καὶ ὑγιεινοῦ προσαγορευομένου, τὴν ὅλην τέχνην ἀπὸ τοῦ μέρους ὀνομασθῆναι συνέβη, καθάπερ ἐπ' ἄλλων πολλῶν ἐγένετο. καὶ γὰρ γεωμέτρας ὀνομάζομεν οὐ τοὺς περὶ τῶν ἐπιπέδων σχημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ τῶν στερεῶν ἐπισταμέτους, οὐδ' ἔστιν οὐδ' εἰς νῦν, ὥσπερ γεωμέτρης, οὕτως καὶ σιεωμετρῆς ὀνομαζόμενος, ἀλλ' ἐκλείουσι τοῦτομα· κα-

clamitantes: Quando Hippocrates in culina aut pistrino versatus est? Paret igitur mihi placentam, aut panem, aut juleculum, aut concham condiat, atque ita deinde de ipsis sermonem faciat.

Cap. XLVII. Igitur fortasse dixeris: Cur Hippocratem, omnemque ab ipso manantem choram medicos nominamus, siquidem non universae arti corporis gubernatrici; sed soli ejus parti, quae laborantibus opitulatur, id nomen indidimus? Videtur enim totam artem complecti, ut neque eam partem, quae de exercitationibus est, negligat. Hanc hujusce rei fuisse causam suspicor, quoniam, quum prima totius artis pars curativa, quod et maxime necessaria esset, constituta sit, deinde post multum otium conservativa salubrisque vocata ei adjecta fuerit, totam artem a parte denominari contigit, quemadmodum et in aliis plerisque solet. Quandoquidem et geometras appellamus non circa planas solum figuras, verum etiam circa solida versantes; nullusque his temporibus invenitur, qui, ut geometra, sic et stereometra nominetur, sed nomen

Ed. Chart. VI. [39.]

Ed. Bas. IV. (300.)

Θιάπερ καὶ τὸ τῶν ὑγιεινῶν, οὐ τῶν σωμάτων, οὐδὲ τῶν
 διαιτημάτων λέγω τῶν ὑγιεινῶν, ἀλλὰ τῶν ἐπισταμένων ἀν-
 δρῶν ταῦτα, τῶν ὑπὲρ Ἑρασιστράτου τοῖς Ιατροῖς ἀντιδιηρη-
 μένων. ὡσαύτως δὲ καὶ τριηράρχας μὲν ὠνόμαζον οἱ πα-
 λαιοὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν τριήρων, νῦν δ' ἤδη πάντας
 οὕτως καλοῦσιν τοὺς ὁπωσοῦν ἡγουμένους στόλου ναυτικοῦ,
 καὶ μὴ τριήρεις ὥσιν αἱ νῆες. ὅμοιον τι τοῦτω περὶ τὴν
 Ιατρικὴν ἐγένετο καὶ τοὺς Ιατρούς· ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου
 συσιάντος μέρους ὅλην τε τὴν περὶ τὸ σῶμα τέχνην ὀνο-
 μασθῆναι συνέβη τοῦ χρόνου προϊόντος Ιατρικὴν, αὐτὸν τε
 τὸν ἐπιστήμονα τῆς τέχνης Ιατρόν. οὐκοῦν οὐδ' ἀπακὸς
 ἐστὶν ἐρωτηθέντα τινὰ νῦν, ἥστινός ἐστι τέχνης μέρος τὸ ὑγιει-
 νόν, ἀποκρίνασθαι τῆς Ιατρικῆς. ἐκταθείσης γὰρ ἐπὶ πλεον
 τῆς προσηγορίας καὶ μηκέτι τὸ μέρος, ἀλλ' ὅλην τὴν περὶ
 τὸ σῶμα τέχνην σημαίνουσης, Ἱπποκράτης τε δικαίως καὶ
 οἱ νῦν ἅπαντες Ιατρόν ὀνομάζουσιν, ἴσασι τε μόρια τῆς
 τέχνης αὐτῆς δύο τὰ μέγιστα, Θεραπευτικόν τε καὶ ὑγιεινόν·
 αὐτοῦ δ' αὖ πάλιν τοῦ ὑγιεινοῦ μέρους ἴσασι τὸ γυμναστι-

defecit, ut etiam salubrium, non corporum, non cibo-
 rum dico salubrium, sed virorum ista scientium, ab Era-
 sistrato medicis ex adverbo distinctorum. Pariter et
 trierarchas veteres triremium principes nuncupant, nunc
 vero iam omnes utcunque navalis exercitus duces, et si
 triremes non sint naves illae, eo nomine appellant.
 Huiusce rei quoddam simile circa medicinam atque me-
 dicos evenit; a prima enim constituta parte ut et ipsa
 tota corporis gubernatrix ars medicina, ipse artis pro-
 fessor medicus nominaretur, tempore procedente effe-
 ctum est. Quamobrem neque abs re nunc quispiam inter-
 rogatus, cuiusnam artis pars facultas, quae tuendae sani-
 tatis notitiam tradit, medicinae respondere poterit; latius
 namque fuso et amplificato vocabulo, neque dum partem,
 sed integram humani corporis artem significante, Hippo-
 crates et omnes, qui hac tempestate florent, jure medici
 nomen invenerunt, artisque ipsius duas maximas partes
 agnoscunt, curatricem scilicet atque salubrem. Rursusque
 salubris ipsius partem esse gymnasticam sciunt, quemad-

Ed. Chart. VI. [39.]

Ed. Bas. IV. (300. 301.)

κόν, ὡς καὶ πρόσθεν ἐπιδέδεικται. καθάπερ οὖν Ἱπποκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πραξαγόρας καὶ Φιλότιμος καὶ Ἡρόφιλος ὅλης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐπι(301)στήμονες ἦσαν, ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα αὐτῶν, οὕτως αὖ πάλιν οἱ περὶ Θέωνα καὶ Τρύφωνα τὴν περὶ τοὺς ἀθλητὰς κακοτεχνίαν μεταχειρίζαντες, καθάπερ αὖ καὶ τὰ τούτων δηλοῖ συγγράμματα, παρασκευὴν τέ τινα γυμνάσιον ὀνομαζόντων, καὶ αὐτοῖς ἑτέρον τι μερισμὸν, ἔπειτα ἄλλο τι τέλειον, ἀποθεραπείαν δ' ἄλλο, καὶ ζητούντων, εἴτε κατὰ τὴν τοιαύτην περίοδον ἀσκητέον ἐστὶ καὶ γυμναστέον τὸν ἀθλητὴν, εἴτε ἀμφοισβητούμενον, ἀκούσω μέρος εἶναι τῆς ἑαυτῶν τέχνης τὸ ὑγιεινόν. ὅπου γὰρ οὐδὲ τῆς ὄντως γυμναστικῆς μέρος ἐστὶν, ἀλλ' ἐμπαλιν ἐκείνη μέρος ὑγιεινοῦ, τί χρὴ περὶ τῆς τοιούτων κακοτεχνίας ἀμφιβάλλειν, ἢ μήτε μέρος ἐστὶν ὅλως τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης, ἐπιτηδεύματός τε προέστηκεν, οἷχ ὑπὸ Πλάτωνος μόνον ἢ Ἱπποκράτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἱατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἀτιμαζομένου;

modum a nobis supra differtum est. Itaque sicut Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Philotimus atque Herophilus totam corporis praesidem artem, ut ipsorum testantur volumina, callebant, ita sane e diverso Theon atque Trypho vitiosam illam athletarum artem tractantes, quemadmodum item et ipsorum libri declarant, praeparationem quoddam exercitium nominantes, rursus aliud partitionem, aliud vero perfectum, item aliud apothepiam, quaerentesque, num secundum talem circuitum fatigare atque exercere athletam oporteat, aut secundum alium modum; profecto et eorum me capit admiratio, qui hoc tempore athletas exercent, quando eos, salubrem facultatem suae ipsorum artis partem esse, dicere audio. Quando enim haec neque verac gymnasticae pars, sed contra salubris facultatis illa pars sit, quid opus est de vitiosa istorum arte dubitare? Quae quum neque artis corpus curantis ullo modo pars esse possit, cuidam praeterea exercitationi praesidet, quae non solum a Platone atque Hippocrate, verum etiam ab aliis omnibus medicis atque philosophis contemnitur.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΑ ΜΙΚΡΑΣ ΣΦΑΙ- ΡΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ.

Ed. Chart. VI. [505.]

Ed. Bas. IV. (301.)

Κεφ. α'. Πηλίκον ἀγαθόν ἐστιν εἰς ὑγίαν, ὃ
Ἐπίγενης, γυμνάσια, καὶ ὡς χρὴ τῶν σιτίων ἡγεῖσθαι αὐτὰ,
παλαιοῖς ἀνδράσιν αὐτάγκως εἴρηται, φιλοσόφων τε καὶ
ιατρῶν τοῖς ἀρίστοις· ὅσον δ' ὑπὲρ τὰ ἄλλα τὰ διὰ τῆς
μικρᾶς σφαίρας ἐστίν, τοῦτο οὐδέπω τῶν πρόσθεν ἱκανῶς
οὐδεὶς ἐξηγήσατο. δίκαιον οὖν ἡμᾶς, ἃ γινώσκομεν, εἰπεῖν.
ὑπὸ σοῦ δὲ κριθησόμεθα, τοῦ πάντων ἡσυχότος, ἄριστα
τὴν ἐν αὐτοῖς τέχνην. χρήσιμα δ' ἱκανῶς εἰρησθαι ἂν δόξεις
καὶ τοῖς ἄλλοις, οἷς ἂν μεταδῶς τοῦ λόγου, γενησόμενα.
φημί γάρ, ἄριστα μὲν πάντων γυμνάσια εἶναι τὰ μὴ μόνον

GALENI DE PARVAE PILAE EXERCITIO.

Cap. I. Quantum ad sanitatem conferant exercitia,
o Epigenes, quodque ipsa opus sit cibaria praecedere, ab
antiquis viris praestantissimis tum philosophis tum medi-
cis sufficienter traditum est; quantum vero illa, quae
parva pila sunt, caeteris excellent, hoc nondum satis
priorum quispiam explicavit. Aequum igitur est, quae
agnoscimus, ea nos verbis explicare. A te autem judica-
bimur, qui omnium optime ejus artem exercueris; at et
caeteris satis utilia dicta esse videbuntur, quibus libellum
hunc fueris impertitus. Dico namque, optima omnium

Ed. Chart. VI. [505. 506.]

Ed. Bas. IV. (301.)

τὸ σῶμα διαπονεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν τέπειν δυνάμενα. καὶ ὅσοι κυνηγεσίαν καὶ τὴν ἄλλην θήραν ἐξευρον, ἡδονὴ καὶ τέρεψι καὶ φιλοτιμίᾳ τὸν ἐν αὐτοῖς πόνον κερασάμενοι, σοφοὶ τινες ἄνδρες ἦσαν καὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἀκριβῶς καταμεμαθηκότες. τοσοῦτον γὰρ ἐν αὐτῇ δύναται ψυχὴν κινῆσαι, ὥστε πολλοὶ μὲν ἀπηλλάγησαν νοσημάτων, ἡσθέντες μόνον, πολλοὶ δ' ἐάλωσαν ἀνιαθέντες. οὐκ ἔστι δ' οὕτως ἰσχυρόν τι τῶν κατὰ τὸ σῶμα παθημάτων; ὡς κρατεῖν τῶν περὶ τὴν ψυχὴν· οὐκοῦν οὐδ' ἀμελεῖν χρὴ τῶν ταύτης κινήσεων, ὅποιαί τινες ἔσονται, πολὺ δὲ μᾶλλον ἢ τῶν τοῦ σώματος ἐπιμελεῖσθαι, τὰ τ' ἄλλα καὶ ὕψω κυριώτερον σώματος ἢ ψυχῇ. ταῦτο μὲν δὴ κοινὸν ἀπάτων γυμνασίων τῶν μετὰ τέρεψως, ἄλλα δ' ἐξαιρέτα τῶν διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας, ἃ ἐγὼ νῦν ἐξηγήσομαι.

Κεφ. β'. [506] Πρῶτον μὲν ἡ εὐπορία. εἰ γοῦν ἐννοήσαις, ὅσης δεῖται παρασκευῆς τε ἅμα καὶ σχολῆς τὰ τ' ἄλλα πάντα τὰ περὶ θήραν ἐπιτηδεύματα καὶ τὰ κυνηγεσία,

esse exercitia, quae non modo corpus exercere, verum etiam animam oblectare possint; et quicumque eam, quae per canes fit, venationem aliamque ferarum capturam adinvenerunt, voluptate, oblectamento et cupiditate laudis proprium laborem temperantes, sapientes quidam viri et humanae naturae plane peritissimi extitere; tantum enim in ipsa potest motio animae, ut et multi prae sola laetitia morbos evaserint, multi etiam prae moerore aegrotaverint. Neque ulla est tam vehemens corporis affectio, ut affectiones animae vincat: non igitur parvi pendere oportet hujus motiones, qualesnam sint, imo vero longe magis quam corporis motus observare, tum aliis de causis, tum quod corpore dignior sit anima. Hoc igitur omnium, quae cum voluptate conjunctae sunt, exercitationum commune; alia vero earum sunt propria, quas nobis ex parva pila comparamus; quae nos nunc exponemus.

Cap. II. Primum quidem adest paratus facilitas. Si igitur consideraveris, quanto egeant apparatu simul et otio tum caetera omnia venandi exercitia, tum quae

Ed. Chart. VI. [506.]

Ed. Basf. IV. (301.)

σαφῶς ἂν μάθοις, ὥς οὔτε τῶν τὰ πολιτικά πραττόντων οὐδενί, οὔτε τῶν τὰς τέχνας ἐργαζομένων δυνατὸν μεταχειρίζεσθαι τὰ τοιαῦτα γυμνάσια. καὶ γὰρ πολλῶν ταῦτα δεῖται καὶ σχολὴν ἄγοντος οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπου· τοῦτο δὲ μόνον οὕτω φιλόφρων, ὥς μηδὲ τὸν πενίστατον ἀπορεῖν τῆς ἑαυτοῦ παρασκευῆς· οὐ γὰρ δικτύων, οὐδ' ὄπλων, οὐδ' ἵππων, οὐδὲ κυνῶν θηρευτικῶν; ἀλλὰ σφαίρας μόνης δεῖται, καὶ ταύτης μικρῆς· οὕτω δ' εὐγνώμον εἰς τὰς ἄλλας πράξεις, ὥστ' οὐδεμιᾶς αὐτῶν ὀλιγορεῖν ἀναγκάζει δι' αὐτό. καίτοι τί ἂν εὐπορώτερον γένοιτο τοῦ καὶ τύχην ἀνθρωπίνην ἅπασαν καὶ πράξιν προσειμένου; τῶν μὲν γὰρ ἀμφὶ τὰς θήρας γυμνασίων τῆς χρήσεως οὐκ ἐφ' ἡμῖν ἡ εὐπορία· πλούτου τε γὰρ δεῖται τὴν παράσκευὴν τῶν ὀργάνων ἐκπορίζοντος καὶ ἀργίας σχολῆς τὸν καιρὸν ἐπιτηρούσης. τούτων δὲ τῶν ὀργάνων παρασκευὴ καὶ τοῖς πενεστάτοις, ὥς εἴρηται, εὐπόρος, ὅ τε καιρὸς τῆς χρήσεως καὶ τοὺς ἱκανῶς ἀσχόλους ἀναμένει. τὸ μὲν δὴ τῆς εὐπορίας αὐτοῦ τηλικούτον ἀγαθόν. ὅτι δὲ καὶ πολυαρκέστατον τῶν ἄλλων

per canes fit venatio, manifeste didiceris, neque civilibus addictos negotiis, neque artifices ipsos ad hujuscemodi exercitia accedere posse. Multa enim haec atque hominem non paucio otio incumbentem exposcunt; hoc autem solum adeo familiare est, ut ne pauperrimus quidem ejus indigeat apparatu; non enim retibus, non armis, non equis, non venatoriis canibus, sed pila sola, eaque parva opus est. Ita vero ad caeteras actiones aequa est, ut earum nullam omittere per se cogat: quid vero eo commodius esse possit, quod et humanam fortunam omnem et actionem admittit? nam venaticorum exercitiorum usus nobis non adest facilitas; divitias enim instrumentorum apparatus suppeditantes, otiumque liberum opportunitatem spectans exigunt; parvae autem pilae exercitationis instrumentorum apparatus etiam pauperrimis (ut dictum est) facilis existit, atque utendi occasio plurimum negotiis addictos expectat. Id sane est facilitatis hujus exercitationis magnum commodum. Eam vero aliarum om-

Ed. Chart. VI. [506.]

Ed. Bas. IV. (301.)

γυμνασίων, ἥδ' ἂν μάλιστα μάθοις, εἰ σκέψαιο καθ' ἕκαστον αὐτῶν, ὅ τι τε δύναται καὶ οἷόν τι τὴν φύσιν ἔστιν. εὐρήσεις γὰρ ἢ σφοδρόν, ἢ μαλακόν, ἢ τὰ κάτω μᾶλλον, ἢ τὰ ἄνω κινεῖν, ἢ μέρος τι πρὸ τῶν ἄλλων, οἷον ὀσφύν, ἢ κεφαλὴν, ἢ χεῖρας, ἢ θώρακα, πάντα δ' ἐξ ἴσου τὰ μέρη τοῦ σώματος κινεῖν καὶ δυνάμενον ἐπὶ τε τὸ σφοδρότατον ἀνάγεσθαι καὶ ἐπὶ τὸ μαλακώτατον ὑφέσθαι, τῶν μὲν ἄλλων οὐδέν, τοῦτο δὲ μόνον, τὸ διὰ τῆς σμικρῆς σφαίρας γυμνάσιον, ὀξύτατον ἐν μέρει καὶ βραδύτατον γεόμενον, σφοδρότατόν τε καὶ ῥηότατον, ὥς ἂν αὐτός τε βουληθῇς καὶ τὸ σῶμα φαῖνται ἐμμέτον. οὕτω δὲ καὶ τὰ μέρη κινεῖν μὲν ἔστιν αὐτοῦ πάνθ' ὁμοῦ, εἰ τοῦτο συμφέρειν δόξειεν, ἔτι δὲ πρὸ ἄλλων ἄλλα, εἰ καὶ τοῦτό ποτε δόξειεν, ὅταν γὰρ συνιστάμετοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀποκωλύοντες ὑφαρπάσαι τὸν μεταξὺ διαπονῶσι, μέγιστον αὐτὸ καὶ σφοδρότατον καθίσταται, πολλοῖς μὲν τραχηλισμοῖς, πολλὰς δ' ἀντιλήψεσι παλαιστικαῖς ἀναμειγμένον, ὥστε κεφαλὴν μὲν καὶ αὐχένα πονεῖσθαι τοῖς τραχηλισμοῖς, πλευρὰς δὲ καὶ

nium uberrimam esse, hinc potissimum didiceris, si in unaquaque ipsarum vim et naturam consideraveris; vel enim vehementem, vel mollem, vel sursum magis quam deorsum, partemve prae caeteris aliquam, ut lumbos, caput, manus, aut thoracem, moventem comperies. Quae autem omnes corporis partes aequaliter moveat, possitque et in summam vehementiam attolli, et in minimam motionem deprimi, aliarum nullam invenies; illa sola excepta, quae ex parva pila habetur exercitatio, quae concitatissima vicissim et tardissima fit, vehementissima et moderatissima, prout ipse volueris et corpus tolerare videatur. Sic vero et simul omnes ejus partes movere quidem licet, si conferre videatur, praeterea vero prae aliis alia, si hoc etiam videatur commodum. Quum enim invicem congregientes et interjectam pilam excipi prohibentes laboraverint, maximum id vehementissimumque *exercitium* existit, quod quidem multis colli obversionibus, multis vero comprehensionibus palaestrictis commixtum, proindeque caput quidem et cervix colli obversionibus, latera

Ed. Chart. VI. [506. 507.]

Ed. Bas. IV. (301.)

ὠώρακα, καὶ γαστέρα, ταῖς τε τῶν ὀμμάτων μετάρσεσι, καὶ θέσεσι, καὶ ἀπώσεσι, καὶ ἀποστηρίξεσι, καὶ ταῖς ἄλλαις παλαιστικαῖς λαβαῖς. τοῦτο δὲ καὶ ὁσφύς τείνεται σφοδρῶς, καὶ σκέλη ἰδραῖα τῆς βάσεως ἐν τῷ τοιούτῳ πότῳ· τὸ δὲ καὶ προβαίνειν καὶ εἰς τὰ πλάγια μεταπηδᾷ οὐ μικρὸν σκελῶν γυμνάσιον.

Κεφ. γ'. Ἄλλ' εἰ χορὴ τάληθ' εἰπεῖν, μόνον ἐστὶ δικαίότατον κινεῖν πάντ' αὐτῶν τὰ μέρη. τοῖς μὲν γὰρ προσιοῦσιν ἕτερα νεῦρα καὶ μῦες, τοῖς δ' ὑποβαίνουσιν ἕτερα διαπονεῖται [507] πλέον, οὕτω δὲ καὶ τοῖς εἰς πλάγιον μεδισταμένοις ἄλλα. καὶ ὅστις καθ' ἓν εἶδος κινήσεως κινεῖ τὰ σκέλη, καθάπερ οἱ θιόντες ἀνωμάλως, καὶ οὕτως ἀνίσως τὰ μέρη γυμνάζει τοῖς εἰς τὸ πλάγιον μεδισταμένοις. ἀλλὰ καὶ ὡς τοῖς σκέλεσιν, οὕτω καὶ χερσὶ τὸ γυμνάσιον τοῦτο δικαίότατον, ἐν παντὶ σχήματι λαμβάνειν ἐθιζόμενων τὴν σφαῖραν. ἀνάγκη γὰρ ἐνταῦθα τὴν ποικιλίαν τῶν σχημάτων ἄλλοι ἄλλους τῶν μυῶν τείνειν σφοδρότερον, ὥστε πάντας ἐν μέρει ποιοῦντας ἴσην ἔχειν ἀνάπau-

vero, thoraxque, et venter, faciei translationibus, posituris, repulsionibus ac obnixibus aliisque palaestricis prehensionibus laborant. Hoc autem exercitio lumbi vehementer, ac crura incessus fundamenta ejusmodi labore tenduntur: progressiones denique et obliqui saltus non parvum est crurum exercitium.

Cap. III. At si veritas dicenda sit, id solum omnes corporis partes aequissime movet; dum enim procedimus aut recedimus, aut nos in obliquum transferimus, alii atque alii nervi ac muscoli plus fatigantur. Quicumque etiam uno motionis genere crura movet, quemadmodum qui sine ratione curfant, sic quoque non secus, quam qui crebro sese in obliquum transferunt, partes inaequaliter exercet; verum quemadmodum cruribus, sic et brachiis exercitatio haec summa cum justitia proprium partitur opus, siquidem in omni figura pilam excipere consueverunt. Hic enim necesse est figurarum varietatem alios atque alios musculos vehementius tendere, adeo ut omnes vicissim laborantes intermissione hi habeant ac-

Ed. Chart. VI. (507.)

Ed. Bas. IV. (501. 502.)

λιν τοῖς ἡσυχάζουσιν τὸν χρόνον τῶν ἐνεργούντων, καὶ οὕτως ἐν μέρει πάντας ἐνεργούντας τε καὶ ἀναπαυομένους οὐτ' ἀργοὺς μένειν τὸ πάμπαν, οὔτε κόποις ἀλίσκεσθαι μόνους ποιοῦντας. ὅψιν δὲ ὅτι γυμνάζειν δεῖ, μαθεῖν ἐνεστὶν ὑπομνησθέντας, ὥς, εἰ μὴ τις ἀκριβῶς τὴν ῥοπὴν τῆς σφαίρας, ὅποι φέροιο, προαισθάνοιο, διαμαρτάνειν τῆς λαβῆς ἀναγκαῖον αὐτῷ. ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὴν γνώμην ἴσην τῇ φροντίδι τοῦ τε μὴ καταβαλεῖν καὶ τοῦ διακολῦσαι τὸν μέσον, ἣ αὐτὸν ὑφαρπάσαι ἐν τούτῳ (502) κατασταθῆ. φροντίς δὲ μόνῃ καταλεπτύνει, μιχθεῖσα δὲ τιτι γυμνασίῳ καὶ φιλοτιμίᾳ εἰς ἡδονὴν τελευτήσασα τὰ μέγιστα τὸ σῶμα πρὸς ὑγίειαν καὶ τὴν ψυχὴν εἰς σύνεσιν ὀνήτησιν. οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο ἡγαθόν, ὅταν ἄμφω τὸ γυμνάσιον ὠφελεῖν δύνηται, καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν, εἰς τὴν ἰδίαν ἐκατέρου ἀρετὴν. ὅτι δ' ἀσκεῖν ἄμφω δύναται τὰς μεγίστας ἀσκήσεις, ἃς μάλιστα μετιέναι τοῖς στρατηγικοῖς οἱ πόλεως βασιλεῖς νόμοι κελεύουσιν, οὐ χαλεπὸν κατιδεῖν. ἐπιθεῖσθαι

qualem, qui, dum alii operantur, quiescunt, atque ita vicissim omnes operantes et quiescentes neque segnes omnino relinquuntur, neque soli laborantes lassitudine corripiantur. Quod autem et oculos exercere oporteat, hunc videre licet, si animadvertimus, quod, nisi quis, quo vergat pila, diligenter praeviderit, quo minus eam attingat, ipsum aberrare necesse est. In hoc autem et consilium aequale sollicitudini patet: opus est tum illam ne humi incassum dejiciat, tum ut versantem in medio eandem assequi prohibeat, vel ipse transmissam rursus excipiat. Atqui sollicitudo corpus sola quidem extenuat, cuiuspiam vero exercitio ac laudis desiderio commissa, utpote in laetitiam desinens, ad bonam corporis valetudinem atque animi prudentiam plurimum confert. Neque vero parvum est hoc commodum, quod ambo, corpus videlicet atque animum, pro utriusque virtute juvare possit. Quod autem maximis ambo exercitiis afficere possit, ad quae militum imperatores potissimum accedere civitatis reginae leges jubent, videre non est difficile. Holstem

Ed. Chart. VI. [507.]

Ed. Basf. IV. (302.)

γὰρ ἐν καιρῷ, καὶ λαθεῖν ἐπιθέμενον, καὶ ὀξυλαβῆσαι τὴν
 πρᾶξιν, καὶ σφετερίσασθαι τὰ τῶν ἐναντίων, ἢ βιασά-
 μενον, ἢ ἐξ ἀδοκῆτου ἐπιθέμενον, καὶ φυλάξαι τὰ κτηθέν-
 τα, τῶν ἀγαθῶν στρατηγῶν ἔργα· καὶ τὸ σύμπαν φάναι,
 φύλακά τε καὶ φῶρα δεινὸν εἶναι χρὴ τὸν στρατηγόν, καὶ
 ταῦτα τῆς τέχνης αὐτῆς ὅλης τὸ κεφάλαιον. ἂν οὖν ἄλλό
 τι γυμνάσιον οὕτω προσθίξαι ἱκανόν, ἢ φυλάττειν τὸ
 κτηθέν, ἢ ἀνασώζειν τὸ μεθιστάμενον, ἢ τῶν ἐναντίων τὴν
 γνώμην προαισθάνεσθαι; θαυμάζοιμ' ἂν, εἰ τις εἰπεῖν ἔχοι.
 τὰ πολλὰ γὰρ αὐτῶν αὐτὸ τοῦναντίον· ἀργούς γάρ, καὶ
 ὑπνηλούς, καὶ βραδεῖς τὴν γνώμην ἐργάζεται. καὶ γὰρ καὶ
 ὅσοι κατὰ παλαιστραν ποιοῦσιν, εἰς πολυσταρκίαν μᾶλλον
 ἢ ἀρετῆς ἀσκήσιν φέρονται· πολλοὶ γοῦν οὕτως ἐπαχύνθη-
 σαν, ὥς δυσχερῶς ἀναπνεῖν. ἀγαθοὶ δ' ἂν οὐδ' οἱ τοιοῦτοι
 πολέμου γενέσθαι στρατηγοὶ, ἢ βασιλικῶν, ἢ πολιτικῶν
 πραγμάτων ἐπίτροποι· θύπτιον ἂν τοῖς γε συσὶν ἢ τούτοις
 τις ὅτιον ἐπιτρέψειεν. ἴσως δὲ οἴήσει με δρόμον ἐπαινεῖν,
 καὶ τὰλλα ὅσα λεπτύνει τὸ σῶμα γυμνάσιον· τὸ δ' οὐχ

etenim opportune invadere, atque invadendo latere, et
 datam occasionem momento arripere, adversariorumque
 res vel vi, vel inconsulto sibi suas facere, ac parta
 tueri, optimi est imperatoris; atque, ut simpliciter dicam,
 exercitus imperator et cultos et fur egregius esse debet,
 artis enim illius universae haec est summa. Numquid
 igitur aliud quodpiam exercitium aequè idoneum sit, ho-
 minum ut instituat aut parta defendere, aut crepta recu-
 perare, aut propositum adversarii praevidere? mirum
 profecto, si quis dixerit, aliud quodpiam inveniri. Multa
 namque ipsorum contrarium efficiunt; ignavos siquidem
 et somnolentos ac sensu hebetes reddunt; etenim quicun-
 que in palaestra laborant, ad crassitudinem potius quam
 ad virtutis studium excitantur; multi siquidem crassitiem
 adeo contraxerunt, ut vix respirare possint. Hujusmodi
 sane homines nec militiae, nec regiis negotiis aut civi-
 libus utiliter praefici possent; suavis potius quam illis
 rem quamlibet mandare quis possit. Forsitan autem exi-
 stima-veris, me cursum et quaecunque corpus extenuant

Ed. Chart. VI. [507. 508.]

Ed. Bas. IV. (302.)

οὕτως ἔχει· τὴν γὰρ ἀμετρίαν ἐγὼ πανταχοῦ ψέγω, καὶ πᾶσαν τέχνην ἄσκειν φημι χρῆναι τὸ σύμμετρον, καὶ εἴ τι μέτρου στερεῖται, τοῦτ' οὐκ εἶναι καλόν. οὐκοῦν οὐδὲ δρόμους ἐπαινᾷ τῷ καταλεπτύνειν τὴν ἔξιν καὶ τῷ μηδεμίαν ἄσκησιν ἀνδρείας ἔχειν. οὐ γὰρ δὴ τῶν ἀκείως φευγόντων τὸ νικᾶν, ἀλλὰ καὶ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων· οὐδὲ διὰ τοῦτο Λακεδαιμόνιοι πλείστον ἐδύναντο, τῷ τάχιστα θεῖν, ἀλλὰ τῷ μένοντας ἀναιρεῖν. εἰ δὲ πρὸς ὑγίειαν ἐξετάζοις, ἐφ' ὅσον ἀνίσως γυμνάζει τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἐπὶ τσοῦτον οὐδ' ὑγιεινόν. ἀνάγκη γὰρ οὕτω [508] τὰ μὲν ὑπερπονεῖν, τὰ δ' ἀργεῖν παντελῶς. οὐδέτερον δ' αὐτῶν ἀκαθόν, ἀλλ' ἅμφω καὶ νόσων ὑποτρέφει σπέρματα, καὶ δύναμιν ἀφρόωστον ἐργάζεται.

Κεφ. δ'. Μάλιστα οὖν ἐπαινῶ γυμνάσιον, ὃ καὶ σώματος ὑγίειαν ἐκπορίζει, καὶ μερῶν εὐαρμοστίαν, καὶ ψυχῆς ἀρετὴν παρὰ τούτοις· τοῦτο δὲ τὸ διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας ὑπάρχει. καὶ γὰρ εἰς πάντα ψυχὴν δυνατόν

exercitia probare. Verum hoc secus habet; ego enim, quod immodicum est, ubique damno, artemque omnem modice tractandam censeo; quod si quid mensura caruerit, pulchrum illud haud quaquam fatebor. Cursus igitur minime laudaverim, quippe qui corporis habitum extenuent, hominemque ad fortitudinem nullatenus assuesfaciant; non enim celeriter fugientibus victoria debetur, sed iis, qui cominus valeant obdurare; neque, quod celerrime currerent, Lacedaemonii plurimum potuerunt, sed quod hostes persilendo trucidarent. Quod si, cursus quam bonae profit valetudini, quaesieris, quatenus corporis partes inaequaliter exercet, eatenus salubris non est censendus. Necessesse est enim in hoc alia quidem nimis fatigari, alia vero penitus torpere, quorum neutrum conducit, imo vero ambo morborum gignunt semina, viresque imbecillas reddunt.

Cap. IV. Exercitium igitur id potissimum commendaverim, quod bonam corporis valetudinem ac partium concinnitatem unaque animi virtutem praestare possit, quale illud est, quod in parva pila consistit. Animum

Ed. Chart. VI. [508.]

Ed. Bas. IV. (302.)

ὠφελεῖν, καὶ τοῦ σώματος τὰ μέρη δι' ἴσου μάλιστα γυμνάζει πάντα, ὃ καὶ μάλιστα εἰς ὑγίαν συμφέρει, καὶ συμμετρίαν ἔξωθεν ἐργάζεται, μήτ' ἄμετρον πολυσαρκίαν, μήθ' ὑπερβύλλουσαν ἰσχύνητα φέρον, ἀλλ' εἰς τε τὰς ἰσχύος δεομένας πράξεις ἱκανόν, καὶ ὅσαι τάχους χρῆζουσιν, ἐπιτήδειον. οὕτω μὲν οὖν, ὅσον ἐν αὐτῷ, σφοδρότητος οὐδενὶ τῶν πάντων κατ' οὐδέν ἑλλείπεται. τὸ δὲ πρῶτατον ἰδωμεν αὐθις· ἔστι γὰρ ὅτε καὶ τούτου δεόμεθα, διὰ τε ἡλικίαν, ἢ μηδέπω φέρειν ἰσχυροὺς πόνους, ἢ μηκέτι δυναμένην, καὶ κάματον ἐπανεῖναι βουλευθέντες, ἢ ἐκ νόσων ἀνακομιζόμενοι. δοκεῖ δέ μοι καὶ τούτῳ πλέον ἔχειν ἐτέρου παντός· οὐδέν γάρ οὕτω πρῶτον, εἰ πρῶτος αὐτὸ μεταχειρίζοιο. δεῖ δὲ μέσως μένοντα τηνικαῦτα χρῆσθαι, μηδενὶ συμμετρου ἀποστάντα; καὶ μὲν ἡρέμα προβαίνοντα, τὰ δὲ καὶ κατὰ χώραν μένοντα, μὴ πολλὰ διαγυμνασάμενον· ἐπὶ τῷδε τρέψεται μαλακαῖς δι' ἐλαίου καὶ λουτροῖς θερμοῖς

etenim undique juvare potest, omnesque corporis partes pari modo maxime exercet, id quod et ad bonam valetudinem plurimum confert, et corporei habitus commensurationem efficit, utpote quod crassitiem nullam immodicam aut gracilitatem afferat, quin potius actionibus robore aut celeritate indigentibus sufficiens sit atque idoneum. Sic igitur, quantum ad vehementiam, attinet, nullo omnium est inferius. Mollitiem autem deinceps videamus; hac enim aliquando indigemus, aut propter aetatem, quae maximos labores vel junior nondum ferre, vel antiquior jam facta non etiam sustinere valeat; aut quod lassitudini consulere velimus; aut quod a morbo convalescamus; in ea quoque (ut mihi quidem videtur) reliqua cuncta excellit; nullum est enim adeo lene, modo leviter ipsum tractaveris. Oportet autem ipso medium te locum obtinentem, nulla ex parte ab eo, quod modicum sit, declinantem, nunc quidem sensum procedendo, nunc vero loco stando, ac denique membra non admodum agitando uti; mollibus postea ex oleo frictionibus calidisque balneis uteris. Hoc equidem om-

Ed. Chart. VI. [508.]

Ed. Bal. IV. (302.)

χρησθαι. τοῦτο μὲν ἀπάντων ἐστὶ πρῶτατον, ὥστε καὶ ἀναπαύεσθαι δεομένοις συμφορώτατον εἶναι καὶ ἄρρωστον δύναμιν ἀναλαβέσθαι δυνατώτατον, καὶ γέροντι καὶ παιδὶ συμφορώτατον. ὅσα δὲ τούτου μὲν ἰσχυρότερα, τοῦ δ' ἄκρως σφοδροῦ πρῶτερα, διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας ἐνεργεῖται, χρὴ καὶ ταῦτα γινώσκειν, ὅστις γε ὀρθῶς βούλεται διὰ πατιὸς αὐτὰ μεταχειρίζεσθαι. καὶ γὰρ εἴποτε δι' ἀναγκαίων ἔργων, ὅτα τὰ πολλὰ πολλάκις ἡμᾶς καταλαμβάνει, πονήσεως ἀμέτρως ἢ τοῖς ἄνω μέρεσιν ἢ τοῖς κάτω πῦσιν, ἢ χερσὶ μόναις, ἢ ποσὶν, ἔνεστί σοι ἐκ τούδ' τοῦ γυμνασίου τὰ μὲν ἀναπαῦσαι, τὰ πρότερον κεκμηκότα, τὰ δὲ εἰς τὴν ἴσην ἐκείνοις κίνησιν καταστῆσαι, τὰ πρότερον ἀργὰ παντελῶς μεμνηκότα. τὸ μὲν γὰρ ἐκ διαστήματος ἱκανοῦ βάλλειν εὐτόνως, ἢ οὐδὲν τοῖς σκέλισιν, ἢ παντάπασιν ὀλίγον χρόνον, ἀναπαύει μὲν τὰ κάτω, τὰ δ' ἄνω κινεῖ ὀφειδρότερον· τὸ δ' ἐπιπλέον διαθιόντά καὶ αἰκίως ἐκ πολλοῦ διαστήματος ὀλίγάκις τε προαγῆσθαι τῇ βολῇ τὰ κάτω μᾶλλον διαπονεῖ· καὶ τὸ μὲν ἡπειγμένον ἐν αὐτοῖς

nium est remississimum, adeo ut et quiete indigentibus utilissimum, atque ad imbecillas vires revocandas valentissimum, senique ac puero sit conducentissimum. Quae vero hoc quidem laboriosius, mitius vero, quam quod vehementissimum sit, in parvae pilae exercitio fieri solent, ea quoque cognoscat opus est, quicumque ipsa recte semper tractare voluerit. Etenim si quando ob necessaria negotia, quibus perlaepe detinemur, aut supernas partes omnes, aut infernas, aut manus duntaxat, aut pedes immodice fatigaveris, licet exercitatione huiusmodi partim quidem sistere, quae prius laborarunt, partim vero, quae antea penitus torpuerunt, ad parem illis motionem ducere. Si quis enim e multo intervallo crurum opus aut nihil aut omnino parum admittens magno cum conatu projiciat, inferna quidem sistit, superna vero vehementius movet. Quod si plerumque ac celeriter cursitans e multo intervallo perraro pilam projecerit, inferna magis fatigabit; sedinatio insuper ac celeritas in ea reperta absque

Ed. Chart. VI. [508. 509.]

Ed. Bas. IV. (502.)

καὶ ταχύ χωρὶς συντονίας ἰσχυρῶς τὸ πνεῦμα μᾶλλον
 γυμνάζει, τὸ δ' ἕτερον, τὸ ἐν ταῖς ἀντιλήψεσι, καὶ βολαῖς,
 καὶ λαβαῖς, οὐ μὴν ταχύ γε, τὸ σῶμα μᾶλλον ἐντείνει τε
 καὶ ῥώννυσιν. εἰ δ' εὐτοτόν τε ἅμα καὶ ἡπειγμένον εἴη,
 διαπονήσει τοῦτο μεγάλως καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα,
 καὶ πάντων ἔσται γυμνασίων σφοδρότατον. ἐφ' ὅσον δὲ δεῖ
 καθ' ἐκάστην χρῆσιν ἐπιτείνειν τε καὶ ἀνιέναι, γράψαι μὲν
 οὐχ οἷόν τε, (τὸ γὰρ ἐν ἐκάστῳ ποσὸν ἀρρήτιον,) ἐπ' αὐτῶν
 δὲ τῶν ἔργων εὐρεῖν τε καὶ δεῖξαι δυνατόν, ἐν ᾧ δὴ καὶ
 μάλιστα τὸ πᾶν κύρος· [509] οὐδὲ γὰρ ἡ ποιότης ἐστὶ
 χρήσιμος, εἰ τῷ ποσῷ διαφθείροιτο. τούτου μὲν δὴ τῷ παι-
 δοτρίβῃ μετέστω, τῷ μέλλοντι τῶν γυμνασίων ὑφηγηεῖσθαι.

Κεφ. ε'. Τὸ δ' ὑπόλοιπον τοῦ λόγου περαινεῖσθαι
 βούλομαι γὰρ ἐφ' οἷς εἶπον ἀγαθοῖς προσιέναι τῷδε τῷ
 γυμνασίῳ, μὴδ' ὥς ἐκτός ἐστι κινδύνων παραλιπεῖν, οἷς
 τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων περιπίπτει. δρόμοι μὲν γὰρ ὡκαῖς
 πολλοὺς ἤδη διέφθειραν, ἀγγεῖον ἐπὶ καιρὸν ῥήξαντες· οὕτω
 δὲ καὶ τρωταὶ μεγάλα τε ἅμα καὶ σφοδραὶ, καθ' ἓνα χρόνον

gravi conatu anhelitum magis exercet: alterum vero, rece-
 ptio videlicet ac transmissio, exceptioque abique celeritate,
 corpus magis intendit ac roborat: at si vehemens co-
 natus unaque festinatio fuerit, hoc et corpus et anhelit-
 um magnopere fatigabit, eritque omnium exercitiorum
 vehementissimum. Quousque autem pro singulo quoque
 usu intendenda aut remittenda sit exercitatio, scribere
 quidem impossibile; neque enim cujusque quantitas expli-
 cabilis est; in opere tamen ipso adinvenire atque osten-
 dere possumus, in quo sane vis tota maxime consistit;
 nihil enim prodest qualitas, si quantitate labefactetur. Hoc
 igitur sit curae paedotribae, qui exercitationi sit praefuturus.

Cap. V. Reliquum autem sermonis absolvatur. Volo
 namque ad haec quae dixi bona huic exercitio addere,
 neque quod extra pericula sit, quibus aliorum plurima
 illiduntur, missum facere. Cursus enim celeres rupto
 vase praecipuo multos jamdudum perdidere; sic autem
 et voces magnae simulque vehementes uno tempore affa-

Ed. Chart. VI. [509.]

Ed. Basf. IV. (302.)

ἀνθρώπους ἐκφωνηθεῖσαι, μεγίστων κακῶν οὐκ ὀλίγοις αἷτια, καὶ ἵππασίαι σύντονοι τῶν τε κατὰ νεφροὺς ἐρῶν τὴν καὶ κατὰ θώρακα πολλάκις ἐβλάψαν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τοὺς σπερματικὸν πόρους, ἵνα τὰ τῶν ἵππων ἀμασθήματα παραλείπω, δι' ὧν πολλάκις ἐκπεσόντες τῆς ἔδρας οἱ ἵππεῖς παραχρῆμα διεφθάρησαν. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἄλμα, καὶ ὁ δίσκος, καὶ τὰ διὰ τοῦ κάμπτειν γυμνάσια. τοὺς δ' ἐκ τῆς παλαιστρας τί δεῖ καὶ λέγειν; ὥς ἅπαντες λελοῶθηνται τῶν Ὀμηρικῶν Λιτῶν οὐδὲν μείον. ὥς γὰρ ἐκεῖνός φησι ὁ ποιητής

χαλὰς τε, ῥυσσὰς τε, παραβλῶπας τ' ὀφθαλμοῖ,
οὕτω τοὺς ἐκ τῆς παλαιστρας ἴδοις ἂν ἢ χαλοὺς, ἢ διεστραμμένους, ἢ τεθλασμένους, ἢ πάντως γέ τι μέρος πεπηρωμένους. εἰ δὲ πρὸς οἷς εἶπον ἀγαθοῖς ἔτι καὶ τοῦθ' ὑπάρχει τοῖς διὰ τῆς μικρᾶς σφαίρας γυμνασίαις; ὥς μηδὲ κινδύνον πελάζειν, ἀπάντων ἂν εἴη πρὸς ὠφέλειαν ἀριστα παρεσκευασμένα.

tim. emissae maximorum malorum non paucis causae fuerunt; violenti quoque equitatus circa renes aliquid fregerunt, saepe etiam thoracis partibus, nonnunquam etiam feminariis meatibus noxam intulere, ut equorum delicta praetermittam, quibus saepe a sella delapsi equites illico interierunt. Sic autem et saltus, et discus, et quae per flexiones fiunt exercitia sese habent. Quid autem de iis dicendum, qui in palaestra versantur? quum omni ex parte non minus, quam Litae illae apud Homerum, mutilati sint. Quemadmodum enim ille inquit poeta, claudas, rugosas atque oculis distortas esse, sic eos, qui in palaestra versantur, vel claudos, vel distortos, vel fractos, vel omnino mutilos videris. Quum igitur praeter bona, quae dixi, id quoque accedat parvae pilae exercitio, ut scilicet neque periculo sit obnoxium, aliorum omnium ad usum optime patebit.

ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΕΡΙ ΑΦΡΟΔΙΣΙΩΝ.

Ed. Chart. VI. [509.]

Ed. Baf. IV. (302.)

Ἀφροδισίων μὲν κατὰ μὲν Ἐπίκουρον οὐδεμία χρήσις ὑγιεινῇ· κατὰ δὲ τάληθές ἐκ διαλειμμάτων τηλικούτων, ὥς ἐπὶ ταῖς χρήσεσιν ἄνθρωπον αὐτὸν αὐτοῦ κουφότερον καὶ εὐπνούστερον δοκεῖν γεγονέναι. ὁ δὲ καιρὸς τῆς χρήσεως, ὅταν ἀκριβῶς μέσον ἢ τῶν ἔξωθεν περιστάσεων ἀπασῶν τὸ σῶμα, μὴδ' ὑπερπεπληρωμένον, μὴτ' ἐνδεὲς, μὴδ' ὑπερψυχμένον, μὴδ' ὑπερθερμασμένον, μὴτ' ἐξηρασμένον, μὴδ' ὑγρασμένον ἀμέτρως. εἰ δὲ καὶ διαμαρτάνοιεν ποτε κατὰ τι, μικρὸν μὲν ἔστω τὸ ἀμαρτανόμενον. ἄμεινον δὲ τῷ τεθερμασμένῳ

GALENI DE VENEREIS.

Salubris rerum venerearum usus ex Epicuro nullus est; revera autem salubris usus est ab intermissionibus tantis, ut post usum homo levior factus esse faciliusque spirare videatur. Opportunum autem utendi tempus est, quum exquisitè medium obtineat omnium externarum circumstantiarum corpus, neque immoderatus repletum, neque vacuum, neque nimis perfrigeratum, neque supercalefactum, neque immodice exiccatum, neque humectatum. Si vero interdum aliqua in re aberret, parvum esto, quod in errorem labitur. Salubrius autem calefacto magis

Ed. Chart. VI. [509. 510.]

Ed. Bas. IV. (392.)

μᾶλλον ἢ ἐνυγμένῳ, καὶ πεπληρωμένῳ μᾶλλον ἢ κεκενομένῳ, καὶ ὑγρασμένῳ μᾶλλον ἢ ἐξηρασμένῳ τῷ σώματι χρῆσθαι τοῖς ἀφροδισίοις. οἱ μὲν οὖν τὴν ἀσθενῆ δύναμιν ἔχοντες ἀπὸ τῆς λαγνείας εἰς ἰσχύτην ἀρρώστίαν ἀφικνούνται· οἱ δὲ ἰσχυρὰν καὶ νοσοῦντες ἀπὸ φλέγματος περιουσίας τῷ διαφορεῖν ἐπιπλέον τοὺς χυμοὺς ἀβλαβῆ ἔχουσι τὴν χρῆσιν αὐτῶν· οὕτω γὰρ τοῖς ὑγροῖς καὶ θερμοῖς ἐστι, καὶ ὅσοι φύσει πολὺσπερμοι. ἀλλὰ καὶ θερμαίνει τὸ σῶμα τοῖς ἐρρωμένῳ ἔχουσι τὴν δύναμιν ἢ λαγνεία, τοῖς δὲ ἀσθενέσιν ἐν μὲν τῷ παραχρῆμα θερμαίνει, ψύχει δὲ μετὰ ταῦτα γενναίως. [510] ἐνίοι μὲν οὖν εὐθέως ἐπὶ ταῖς συνουσίαις ἀπὸ νεότητος ἀσθενεῖς γίνονται, τινὲς δὲ, εἰ μὴ σινηγῶς χρῶνται, βαρύνονται τὴν κεφαλὴν, ἀσώδεις τε καὶ πυρετώδεις γίνονται, καὶ χεῖρον ὀρέγονται, καὶ ἥττον πέττουσι. τοιαύτης γοῦν ἐνίους ὄντας φύσεως, εἴτ' ἐγκρατεῖς ἀφροδισίων χρήσεως γενομένους, παρκώδεις τε καὶ δυσκινήτους ἐγνώμεν ἀποτελεσθέντας, ἐνίους δὲ καὶ σκυθρωποὺς ἀλόγως καὶ δυσέλπιδας ὁμοίως

quam perfrigerato, et repleto magis quam vacuato, et humectato magis quam exiccato corpori rebus uti venereis. Qui igitur imbecillas vires habent, ii certe ab immoderata venere in extremam infirmitatem procidunt; qui vero robustas, quique aegrotant pituitae copia, quod humores amplius discutiant, innoxium ipsarum usum ferunt; sic enim calidis et humidis contingit, et quibuscunque natura semine foecundis. Quin et corpus eorum, qui robustas habent vires, venus calefacit; quibus vero imbecillae sunt, in promptu quidem calefacit, sed postea vehementer refrigerat. Proinde nonnulli quidem post coitum a juventute quamprimum imbecilles evadunt; nonnulli vero, nisi assidue utantur coitu, capitis gravitatem incurrunt, cibos fastidiunt, febriculosi fiunt, deterius appetunt, minusque concoquunt. Quosdam ejusmodi naturae esse novimus, ut, quum a rebus venereis abstinence, tum torpidi, tum ad motum difficiles facti sint; quosdam vero, qui melancholicorum more praeter ratio-

Ed. Chart. VI. (510.)

Ed. Bas. IV. (302.)

τοῖς μελεγχολικοῖς· ταῦτα δὲ πανόμενα ταχέως ἐπὶ ταῖς τῶν ἀφροδισίων χρήσεσι. ταῦτ' ἀναλογιζόμενον μοι μεγάλως φαίνεται βλάπτειν ἢ τοῦ σπέρματος ἐπίσχεσις, ἐφ' ὧν αὐτό τε φύσει κακοχυμότερον καὶ πλέον, ἀργότερόν τε ὁ βίος, καὶ τῶν ἀφροδισίων μὲν ἢ χρήσις πρότερον μὲν ἱκανὴ πάνυ, μετὰ ταῦτα δὲ ἀθρόως ἐγκρατεῖς ἐγενήθησαν, ἰσχυροὶ τε καὶ νέοι. τούτοις ἢ τοῦ σώματος ἕξις εἰς ἀραιότητα πλέον ἢ περ ἢ δύναμις εἰς ὀξείωστίαν ἀλλοιοῦται· καὶ τις ἐπανόρθωσις διὰ τῶν συναγόντων καὶ σφιγγόντων γίνεται αὐτοῖς, ὅποιον ἔστι παρὰσκευαστικὸν γυμνάσιον. εἰ δὲ δὴ καὶ ψῆξις τις ἐπὶ τοῖς ἀφροδισίοις ἐγγίγνοιτο, καὶ κατὰ τοῦτ' ἂν εἴη τῷ παρὰσκευαστικῷ γυμνασίῳ χρησιέον, ἐπεγείρει γὰρ τὴν θερμότητα. τῆς δὲ ὥρας τοῦ ἔτους ἐπιτρεπούσης, οἷδ' ἐπὶ τῆς ψυχρολογουσίας ἀφεκτέον. ἐδίσματα δὲ τῷ πλήθει μὲν ἐλάττω, τῇ ποιότητι δὲ καὶ ὑγρότερα δοτέον, ἵνα καὶ πύρη καλῶς αὐτὰ, καὶ τὴν ἀφροδισίων ἐπανορθώσῃται ξηρότητα. χρὴ δὲ οὐδὲ ψυχρότερα τὴν κρύαιν, ἀλλὰ τῆς μέσης ιδέας

nem moelli ac spei expertes evaserint; haec vero omnia quamprimum veneris usu sedata fuisse. Haec mihi confidanti magnopere laedere videtur feminis retentio, in quibus ipsum tum natura deterioris est succi, tum copiosius est, et otiosior vita, et veneris usus prius quidem frequentior, postea vero assatim abstinuerunt. Qui robusti ac juvenes sunt, his corporis habitus in raritatem potius quam vires in imbecillitatem mutatur; at iis quaedam sit emendatio per ea, quae cogunt et confringunt, qualis est praeparans exercitatio. Si vero etiam aliqua perfrigeratio post venerem corporibus oboriatur, erit etiam exercitatione praeparante ob eam causam utendum; calorem enim excitat. Concedente vero anni tempestate a frigido balneo haud erit abstinendum. Edulia vero copia quidem parciora, qualitate vero humidiora exhibenda, ut tum probe ipsa concoquantur, tum a venere contracta siccitas emendetur. Sed oportet neque temperamento frigidiora, sed media calefacientium specie ipsa

Ed. Chart. VI. [510.]

Ed. Bas. IV. (302.)

τῶν θερμαινόντων ὑπάρχειν αὐτά. διότι γὰρ ἐξ ἀφροδισίων
ἀραιότερον ἅμα καὶ ἀσθενέστερον, ψυχρότερόν τε καὶ ξη-
ρότερον ἀποτελεῖται τὸ σῶμα, καὶ ὅθεν τὰ πυκνοῦντα
καὶ θερμαίνοντα καὶ τὴν δύναμιν ἀναβρῶννόντα προσφέ-
ρεσθαι, καὶ τούτους εἶναι σκοποὺς ἐπ' αὐτοῖς.

esse. Nam quoniam corpus a venere rarius simul ac im-
becillius, frigidius et ficius efficitur, quae sane densant
et calesciunt et vires reparant, adhibenda sunt; atque
hi sunt scopi, qui huc spectant.

L I P S I A E

L I T E R I S F R I D E R . C H R . D Ü R R I I .

005642346

